

ספרי' — אוצר החסידים — ליובאוויטש

קובץ  
שלשלת האור

שער  
שלישי

היכל  
תשיעי

# לקוטי שיחות

— כ"ה —

על פרשיות השבוע, חגים ומועדים



מכבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן

מליובאוויטש



ספר שביעי — כרך ראשון

ב ר א ש י ת

— הרצאה חדשה ומתוקנת עם הוספות —



יצא לאור על ידי מערכת  
"אוצר החסידים"

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

י"א ניסן

שנת חמשת אלפים שבע מאות ארבעים ושבע לבריאה

III ..... הקדמת המו"ל  
 V ..... לח המפתחות  
 1 ..... לקוטי שיחות – ע"ס בראשית

הוספות:

297 ..... (א) שיחות ה'תשד"מ – ה'תשמ"ז  
 489 ..... (ב) מכתבים



LIKKUTEI SICHOS

VOL. 25

BEREISHIS

*Published and Copyright by*

**Vaad L'hafotzos Sichos**

770 Eastern Parkway, Brooklyn, New York 11213

Tel. (718) 774-7200 • Fax 774-7494

*Second Edition*

5757 • 1997

*Printed in the U.S.A.*

**Library of Congress Cataloging-in-Publication Data**

Schneerson, Menahem Mendel, 1902 --

Likutei sihot 'al parashiyot ha-shavu'a ḥgim u-mo'adim (vol. 25) Bereishis.

(Sifriy.-Otsar ha-Ḥasidim-Lyubavīṭsh) (Kovets Shalsholet ha-or; hekhla 9, sha'ar 3)  
 In Hebrew or Yiddish

Title on verso of t.p.: Likutei sichois (vol. 25)

1. Hasidism--Sermons. 2. Bible. O.T. Pentateuch--Sermons. 3. Jewish sermons--United States. 4. Sermons, Hebrew--United States. 5. Sermons, Yiddish--United States. 6. Habad-Addresses, essays, lectures. 7. Festival-day sermons, Jewish. I. Title. II. Title: Likutei sichois. III. Series: Sifriyat Otsar ha-Ḥasidim Lyubavīṭsh. IV. Series: Kovets Shalsholet ha-or; hekhla 9, sha'ar 3.

BM198.S3355s 1988 [1997] Hebr

ISBN 0-8266-5718-4 (set)

ISBN 0-8266-5748-6 (vol. 25)

Library of Congress Catalog Card # 61-57983

נסדר בדפוס  
 שמחה ובנו גרשון גלוקאָוו  
**Bookmart Press, Inc.**  
 N. Bergen, N.J. 07047

נסדר בדפוס, עמפיינער פרעסס  
 ע"י מרדכי ליב בן פינגא ויוסף יצחק בן ברכה  
**Empire Press**  
 550 Empire Blvd. • Brooklyn, N.Y. 11225  
 (718) 756-1473 / Fax (718) 604-7633

## פתח דבר

לכבוד יום הבהיר, יום עשתי עשר לחודש ניסן (חודש הגאולה)  
 – נשיא לבני אשר, אשר, הוא יתן מעדני מלך"י –  
 יום הולדת הפ"ה של כ"ק אדמו"ר שליט"א,  
 הננו מוציאים לאור – בהמשך לספרי לקו"ש שהופיעו<sup>2</sup> – לקוטי  
 שיחות חלק כה על ספר בראשית (הכרך הראשון של הספר השביעי  
 של לקו"ש).

\* \* \*

כרך זה כולל:

(א) השיחות על פרשיות התורה (והמועדים) (וזמן קריאת) ספר  
 בראשית שנרפסו בקונטרסים בודדים מדי שבוע בשבוע, במשך שנות  
 תשר"מ – תשמ"ו.

- 
- (1) ראה לקוטי לוי"צ – אגרות ע' שכד"ה; ע' ת"ט.  
 (2) ספר ראשון: כרך א (בראשית שמות ויקרא), כרך ב (במדבר דברים – הוספות), תשכ"ב.  
 הוצאה שני' – תשכ"ז. הוצאה שלישית – תשל"ה. הוצאה רביעית – תשל"ט. הוצאה חמישית –  
 תשמ"ה.  
 ספר שני: ב' כרכים (כנ"ל ספר ראשון) – תשכ"ד. הוצאה שני' – תשכ"ח. הוצאה שלישית  
 – תשל"ה. הוצאה רביעית – תשל"ט.  
 ספר שלישי: חלק ה – בראשית (י"א ניסן תשל"ב). חלק ו – שמות (י"ד שבט תשל"ג).  
 חלק ז – ויקרא (עש"ק כ"ף מנ"א תשל"ג). חלק ח – במדבר (עש"ק י"ד שבט תשל"ד). חלק ט  
 – דברים (י"ד כסלו תשל"ה). הוצאה שני' ומתוקנת של כרכים הנ"ל – ט"ו מנ"א תשל"ח.  
 ספר רביעי: חלק י"ד – בראשית (י"א ניסן תשל"ו. הוצאה שני' ומתוקנת – י"ג ניסן תשמ"ג). חלק  
 חשמ"ב. חלק י"א – שמות (י"ד שבט תשל"ו. הוצאה שני' ומתוקנת – עש"ק מ אדר ראשון, תשד"מ). חלק  
 י"ב – ויקרא (י"ד שבט תשל"ו. הוצאה שני' ומתוקנת – עש"ק ח"י אלול תשמ"ג). חלק  
 י"ג – במדבר (פורים קטן תשל"ח). הוצאה שני' ומתוקנת – י"ג ניסן תשמ"ה). חלק י"ד –  
 דברים (ימי הסליחות תשל"ח. הוצאה שני' ומתוקנת – ג' סליחות תשמ"ו).  
 ספר חמישי: חלק ט"ו – בראשית (מוצש"ק ר"ח שבט תשמ"ג. הוצאה שני' ומתוקנת –  
 מוצש"ק ט"ו בשבט תשמ"ז). חלק ט"ז – שמות (עש"ק ח"י אלול תשמ"ג). חלק י"ז – ויקרא  
 (י"ג אייר תשמ"א). חלק ח"י – במדבר (שבת מברכים ופי' החדש תשמ"ב). חלק י"ט – דברים  
 (ט"ו מ"ח תשמ"ג).  
 ספר ששי: חלק כ – בראשית (ימי חנוכה תשמ"ג). חלק כ"א – שמות (ר"ח ניסן תשמ"ג).  
 חלק כ"ב – ויקרא (ה' מנ"א תשמ"ג). חלק כ"ג – במדבר (ר"ח ניסן תשמ"ג). חלק כ"ד –  
 דברים (ז' חשוון תשמ"ה).

ב) השיחות מתקופה הנ"ל (שנות תשד"מ – תשמ"ו<sup>3</sup>) שנאמרו בזמן הסדרות דספר בראשית ונדפסו בשעתם בקונטרסים בפני עצמם, אבל לא נכנסו בשורת ה„לקוטי שיחות“.

ובתור הוספה – באו כאן גם השיחות דשנת תשמ"ז (שנאמרו בתקופת חומש בראשית) שיצאו לאור באידית<sup>4</sup>.

ג) מכתבים כלליים וכיו"ב השייכים לפרשיות השבוע (ומועדים) הכלולים בספר.

\* \* \*

ויה"ר שנזכה בקרוב להו"ל עוד שיחות ומאמרים של כ"ק אדמו"ר שליט"א, ויחזק השי"ת בריאות כ"ק אדמו"ר שליט"א ויתן לו אריכות ימים ושנים טובות, ויוליכנו קוממיות לארצנו הקדושה במהרה בימינו ממש.

לאחר לגאולה!

**ועד להפצת שיחות**

ר"ח ניסן, תהא זו שנת משיח  
ברוקלין, נ.י.

---

3) לבר חלק משיחת עשרה בטבת תשמ"ג - שלא נכנס בהוספות ללקר"ש ח"כ.  
4) אלו שי"ל בלה"ק יודפסו אי"ה בס' השיחות תשמ"ז.





# תוכן ומפתח

## בראשית

- 1 ..... שיחה א (חש"מ) .....  
פרש"י עה"פ (א, ד) וירא אלקים את האור כי טוב ויברל; ביאור הקשר בין  
„דברי אגדה“ שבפרש"י זה וה„אגדה“ בפרש"י עה"פ בראשית ברא גוי
- 10 ..... שיחה ב (חש"מ) .....  
מאן דנולד בחמשה בשבת יהי גבר גומל חסדים משום דאיברי ביי דגים ועופות  
(שבת קנ"ג, א) – היתרון בגמ"ח זו לגבי מדת החסד שבטבע כל ישראל  
בתולדותם (יבמות ע"ט, א)
- 14 ..... שיחה ג (חש"מ) .....  
כל מה שנברא בשי"ב צריכין עשיי ותיקון (ב"ר פי"א, ו), אף שעולם על מליאתו  
נברא (ב"ר פי"ד, ז)

## נח

- 19 ..... שיחה א (חש"מ) .....  
ביאור פלוגתת ר' יהודה ור' יצחק (וח"א סח, א) אם הא דנח לא בעי רחמין על  
עלמא הי חסרון או לא, והטעם ש„יש דורשין אותו לגנאי“ (רש"י ר"פ) אף שיש  
לדון כל אדם לכף זכות
- 23 ..... שיחה ב (חש"מ) .....  
פרש"י (ז, יב) ד"ה ויהי הגשם על הארץ גוי – כיצד היי גשם (גשמי ברכה"י) על  
הארץ ארבעים יום וארבעים לילה – ע"ד הפשט ובפנימיות הענינים
- 28 ..... שיחה ג (חש"מ) .....  
מדוע הוצרך נח לציווי „צא מן התיבה“ (וציווי מיוחד בנוגע לכל החי – היצא  
אתך“ ולא יצא מעצמו; הכרח הידור בקיום מצות פו"ר בדרונו זה ושלילת  
הענין דתכנון משפחה
- 38 ..... נח – ז' מ"ח (חש"מ) .....  
שייכותם זל"ז בענין „דירה בתחתונים“, אחדות אמיתית כשכל אחד במקומו  
דוקא

## לך לך

- 47 ..... שיחה א (חש"מ) .....  
מדוע לא נזכר בתורה אודות עבודת אברהם אבינו לפני הזמן ד„לך לך“ יסוד  
החילוק בין עם ישראל ואוה"ע
- 54 ..... שיחה ב (חש"מ) .....  
ביאור ברמב"ם סוף הל' מילה: מאוסה היא הערלה כו' וגדולה היא המילה כו',  
כא וראה כמה חמורה מילה כו' נכרתו (על"י) י"ג בריתות כו'
- 62 ..... שיחה ג (חש"מ) .....  
פרש"י (יו, ה) ד"ה כי אב המון גוים – ההבדל בין „רי"ש“ דאברם ו„יו"ד“ דשרי

**וירא**

- 70 ..... שיחה א (תשמ"ו) .....  
 ביאור ל' הרמב"ם (ה' אכל פי"ד ה"ב) שכר הלוי מרובה מן הכל כו' וגרולה  
 הכנסת אורחים מהקבלת פני שכניה שנאמר וירא והנה שלשה אנשים –  
 המעלה שבהכנסת אורחים (ומצות לוי) לשיטת הרמב"ם
- 79 ..... שיחה ב (תשמ"ה) .....  
 בשכר שאמר אברהם אבינו ואנכי עפר ואפר זכו בניו לשתי מצות אפר פרה  
 ועפר סוטה (סוטה יו, א) – שייכותם זל"ז; ביאור בסיפור הזהר (ר"פ חוקת)  
 ולקוטי לוי"צ שם – בשייכות פרה אדומה לר' פנחס בן יאיר
- 86 ..... שיחה ג (תשמ"ט) .....  
 חביבותו של יצחק שנימול לח' ימים (ב"ר פנ"ה, ד)

**חיי שרה**

- 91 ..... שיחה א (תשמ"ה) .....  
 המעלה המיוחדת בבעלות עם ישראל (והלויים) על עיר חברון (והרמו בב"ר  
 פנ"ח, ד) לגבי קנינם בשאר א"י (וכן לגבי בעלות הלויים בשאר ערי מקלט וערי  
 הלויים)
- 99 ..... שיחה ב (תשמ"ו) .....  
 טעם השינוי בלי הכתובים בשליחות אליעזר – „שלח מלאכו לפניך“ (כר, ז) או  
 „אתך“ (כר, מ); ביאור ענין „הצלחה“
- 106 ..... שיחה ג (תשמ"ט) .....  
 שייכות ההפטורה (דוד „וקן וכו' בימים“ ושבועתו שללמה ימלוך אחריו) לתוכן  
 הסדרה; שקויט בדין משיחת מלך בן מלך וטעם הכפל והשינוי ברמב"ם (הל'  
 כלי המקדש פ"א הי"א והל' מלכים ספ"א)

**תולדות**

- 116 ..... שיחה א (תשמ"ה) .....  
 פרש"י (כה, כז) ד"ה יודע ציד – „היאך מעשרין את המלה כו“; פלוגתת  
 הרמב"ם והראב"ד (הל' מלכים רפ"ט) אודות מעשר דאברהם
- 123 ..... שיחה ב (תשמ"ו) .....  
 אל תרד מצרימה שכון בארץ גוי – אין חו"ל כדאי לך (כו, ביג וברשי"י); גם  
 יצחק פועל „בחויץ“, ואדרבה דוקא עבודתו עושה „תולדות“ (הדומים ל„אב“)
- 131 ..... שיחה ג (תשמ"ט) .....  
 יצחק „עולה תמימה“ (ב"ר פס"ד, ג); „אפרו של יצחק (נשאר) צבור ע"ג המזבח“  
 (תוי"ב בחוקותי כו, מב. ובכ"מ), אף שצ"ל הוצאת הושן – ע"ד ההלכה,  
 ובפנימיות הענינים

**ויצא**

- 139 ..... שיחה א (תשמ"ה) .....  
 רמב"ם סוף הל' שכירות „בדרך שמוזהר בעה"ב כו' כך העני מוזהר שלא יגזול  
 מלאכת בעה"ב כו' וחייב לעבוד בכל כחו שהרי יעקב הצדיק אמר כו" –  
 והשינויים בלשון ארמז"ר הזקן בשו"ע (ח"מ הל' שאלה ושכירות כו' ס"ב)
- 150 ..... שיחה ב (תשמ"ט) .....  
 מלאכים של א"י באו לקראתו (לחז"ל) ללותו לארץ (רשי"י ס"פ) אף שמלאכי  
 א"י אין יוצאים לחז"ל (ב"ר פס"ח, י. רשי"י כת, יד) – ע"ד הפשט וההלכה וע"פ  
 פנימיות הענינים; שני הענינים שבחפלת ערבית (תפלת יעקב)

- 159 ..... **יו"ד כסלו** (תשמ"ו) .....  
 השייכות המיוחדת בין גאולת אדמו"ר האמצעי ל,פרה בשלום, עוד יותר  
 מגאולת אדמו"ר הזקן; ביאור מנהג ישראל לשאול בשלום ע"י אמירת, שלום  
 עליכם עליכם שלום"

**וישלה**

- 168 ..... **שיחה א** (תשמ"ט) .....  
 פרש"י עה"פ (לג, יח) ויבא יעקב שלם (והסתירה לפרש"י שבת לג, ב)  
 177 ..... **שיחה ב** (תשמ"ה) .....  
 פרש"י עה"פ (לג, יט) במאה קשיטה

- 186 ..... **י"ט כסלו** (תשמ"ו) .....  
 ביאור באגרת אדה"ז שע"י גאולתו נתקדש שם שמים, בעיני כל השרים וכל  
 העמים והשייכות להגאולה די"ט כסלו

- 193 ..... **וישב – י"ט כסלו** (תשמ"ט) .....  
 ההשוואה בין מאסרו (וגאולתו) של אדה"ז למאסרו של יוסף הצדיק ע"פ  
 מאמר המדרש (ב"ר פפ"ו, ב), ויוסף הורד מצרימה – כבשון . . שלט בהון";  
 ביאור שני החידושים בשער היחוד והאמונה – התהוות בכל רגע וצמצום אינו  
 כפשוטו

**וישב**

- 204 ..... **שיחה א** (תשמ"ה) .....  
 ואביו שמר את הדבר (לו, יא) – ,גטל קולמוס וכתב באיזה יום ובאיזה שעה  
 באיזה מקום" (ב"ר פפ"ד, יב); שלשת השלבים ב,מעשה אבות סימן לבנים";  
 השייכות לגאולת אדמו"ר הזקן  
 213 ..... **שיחה ב** (תשמ"ו) .....  
 שינוי ל' הכתובים (לט, ג), ה' מצליח בידו" או (לט, כג), ה' מצליח" – שני  
 האופנים והשלבים בהצלחת יוסף, ועד"ז בגאולת אדמו"ר הזקן

**מקץ**

- 220 ..... **שיחה א** (תשמ"ט) .....  
 פרש"י עה"פ (מא, מח), אוכל שדה העיר גו' נתן בתוכה" – מצרף שתי הדיעות  
 בב"ר (פ"צ, ה)  
 227 ..... **שיחה ב** (תשמ"ו) .....  
 פרש"י עה"פ (מג, יד) ד"ה ואיל שרי

- 235 ..... **חנוכה** (תשמ"ה) .....  
 והדליקו נרות בחצרות קרשיך (נוסח ועל הנסים) – אף שהדלקת המנורה  
 בהיכל; הטעם שאין מזכירים נס השמן ב,ועל הנסים"

- 243 ..... **זאת חנוכה** (תשמ"ט) .....  
 השייכות דזאת חנוכה ל,זאת חנוכת המזבח"; העילוי שבזאת חנוכה על יום  
 ראשון דחנוכה – מעלת ה,בפועל" (כשיטת בית הלל) על, בבכ" (שיטת בית  
 שמאי)

**ויגש**

- 252 ..... **שיחה א** (תשמ"ו) .....  
 ישראל נקראים על שם יוסף לפי שהוא פירנסם וכלכלם בימי הרעב (רש"י  
 תהלים פ, ב)

- 258 ..... שיחה ב (תשמ"ה) .....  
 ענין הגשת יהודה ליוסף שבריש פרשתנו ובהפטרה; אף שלעתיד לבוא יהיו  
 „לאחרים“, מ"מ, „מלך אחד (יהודה) יהי לכולם“; כמה אופנים בהתאחדות זו  
 ע"פ הוהר (ח"א רה, א) ולקוטי לוי"צ שם
- 267 ..... **עשרה בטבת** (תשד"ם) .....  
 הקרמת רפואה למכה" במצור ירושלים
- ויחי**
- 270 ..... שיחה א (תשד"ם) .....  
 הטעם שהוצרך יעקב להשביע את יוסף, אל נא תקברני במצרים" (מוז, כט"לא)  
 – ע"ד הפשט, ובפנימיות הענינים
- 275 ..... שיחה ב (תשמ"ה) .....  
 פרש"י עה"פ (מט, כז) בנימין זאב יטרף – הברכה ב„חטיפתו“ של בנימין ע"ד  
 הפשט ובפנימיות הענינים
- 285 ..... שיחה ג (תשמ"ו) .....  
 פרש"י עה"פ (מט, כח) ד"ה ברך אותם, והשינויים לגבי לי הבר"ר (פצ"ט, ד) והתנחומא  
 (טז) – ג' אופנים בנתינת כל הברכות לכל השבטים

## הוספות

### שיחות תשמ"ג – תשמ"ז

- 297 ..... **ש"פ נח, ו' מרחשון תשמ"ז** .....  
 התחלת עבודת בני"י לאחר סיום חודש תשרי בני הקיים דתורה עבודה וגמ"ח,  
 ע"י בתי חב"ד ו„עשה לך רב“
- 309 ..... **משיחת אור לכ"ף חשון ה'תשד"מ** .....  
 ע"ד הזהירות שילדים וילדות לא יראו תמונות וציורים של בהמות וחיות  
 טמאות
- 312 ..... **ש"פ וירא, כ"ף חשון תשמ"ז** .....  
 ביאור ענינו של בעל יום ההולדת דכ" חשון; הרמב"ם דתורת החסידות ומייסד  
 „תומכי תמימים“; יום ההולדת – נתינת כח בהפצת המעיינות הוצה; בפרט  
 בשנת השמיטה וכשחל כ" חשון בשבת; הקמת והרחבת בתי חב"ד ומבצע  
 „עשה לך רב“; רמז לדבר בפי השבוע; הקמת והרחבת מוסדות חינוך על סתרת  
 הקודש
- 326 ..... **משיחת ש"פ חיי שרה תשמ"ו** .....  
 רמז לתפקיד ה„שליח“ מלשון הוהר לגבי בעלי תשובה, בשעתא חדא ברגעא  
 חדא כיומא חדא כו"י וביאור הלכולוי"צ כזה דקאי על ג' דרגות בתשובה
- 329 ..... **משיחת ש"פ חיי שרה, מבה"ח כסלו תשמ"ז** .....  
 „שליחות“ היא עבודת כאו"א מישראל – שלוחו של אדם העליון; החידוש  
 בשליחות נשיא דורנו לגבי „עסקנות“ בכלל; קריאה לכולם להיות שלוחים  
 לכיבוש העולם בעניני יהדות; הכל צ"ל מתוך אהבת ישראל

- 340 ..... **משיחת ש"פ תולדות תשד"מ (א)** .....  
 עבודת השלוחים באופן הכי נעלה בשליחות; „שליח“ בגימטריא „שמח“
- 344 ..... **משיחת ש"פ תולדות תשד"מ (ב)** .....  
 תלמידי הישיבות אין להם להתערב בעיני ההנהלה
- 347 ..... **משיחת ש"פ ויצא, י"א כסלו תשמ"ז** .....  
 הוראה מעבודת בעל הגאולה ר"י כסלו: הפצת המעיינות חוצה באופן  
 הדרחבה; רמו בפ' השבוע
- 360 ..... **משיחת ש"פ וישלח, ח"י כסלו תשמ"ז** .....  
 רמו לעבודת י"ט כסלו המתברך משבת זו – בשם הפרשה „וישלח“ שענינה –  
 „שליחות“ הרפצת המעיינות חוצה ..... שליחות” מורה על השליחות דבירור  
 גם תוכן „וישלח יעקב מלאכים גוי אל עשיו אחיו“ מורה על השליחות דבירור  
 הנולד, עשיו, לעשות לו ית' רירה בתחתונים; ובפרטיות – השליחות הרפצת  
 המעיינות וכו'; „מצות הדור“ – שליחות! ..... ס"ד  
 ביאור מ"ש בחסידות שיעקב חשב שכבר הגיע עת הגאולה ..... ס"ט
- 373 ..... **משיחות י"ט כסלו וש"פ וישב, כ"ף כסלו תשד"מ** .....  
 התעוררות ע"ד אמירת, הריני מקבל עלי מצות עשה של ואהבת לרעך כמוך”  
 לפני התפילה והפסוק „אך צדיקים גוי“ אחר התפלה
- 378 ..... **משיחת ש"פ וישב מבה"ח טבת, א' דחנוכה תשמ"ז** .....  
 ענין יום א' דחנוכה – כמו יום א' דחנוכה המזבח – אחדות וכלל שלפני  
 הפרטים המשפיע בהפרטים; אחדות ישראל („כולם הקריבו ביום ראשון“)  
 שנמשכת בפרטים („נשיא אחד ליום“); תוספת כח בזה מ"ט כסלו – חג החגים;  
 הפצת המעיינות חוצה לכל ישראל; הקשר לנשי ובנות ישראל
- 393 ..... **יום ד' מקץ, כ"ח כסלו, אור לה' חנוכה תשמ"ז** .....  
 ענינו המיוחד של כנס לילדים ולזקנים יחד ..... ס"ב  
 חנוכה – נצחון הקדושה ..... ס"ה  
 נר ה' דחנוכה – היום הראשון שמדליקים יותר נרות לשיטת ב"ה מלשיטת  
 ב"ש; מעלת „עשה טוב“ (ב"ה) על „סור מרע“ (ב"ש) ..... ס"ט  
 הקשר לשיעור היומי בסה"צ להרמב"ם – „להשיב את הגזילה“ ..... ס"ו  
 הוראה מענינו של ארמון"ר הזקן בעל הגאולה רי"ט כסלו: לימוד תורתו; הפצת  
 והרפסת כתבי חסידות; הרפסת ספר התניא ..... ס"יג  
 הוספה בשמחה ..... ס"יד  
 נתינת מעות צדקה וכו' ..... ס"יז
- 404 ..... **יום ג' מקץ, כ"ח כסלו, אור לה' דחנוכה תשמ"ז** .....  
 השליחות המיוחדת דצבאות ה' בחנוכה – לעשות ביתם לבית חב"ד. ס"ב  
 הוראה מפ' השבוע „על כן באה אלינו הצרה הזאת“ – הכל בהשגחה  
 פרטית ..... ס"ז  
 הוראה משיעור תהלים היומי ..... ס"י  
 הוראה מהשיעור היומי בסה"צ להרמב"ם – „לא תחבול בגד אלמנה“ ס"יא  
 נתינת מעות לצדקה וכו' ..... ס"יג
- 416 ..... **ו' דחנוכה תשמ"ז** .....  
 ע"ד הקמת והרחבת בתי חב"ד מרכזיים, וכן בכל בית פרטי ע"י קטנים  
 וגדולים ..... ס"א  
 הדלקת נר חנוכה במקומות ציבוריים והפעולה בבני נח ..... ס"ה  
 הקשר לשנת השמיטה ..... ס"ח

- 423 ..... **ז' דחנוכה תשמ"ז**  
 בתי חביד בכל בית פרטי וכן בתי חביד מרכזיים
- 424 ..... **משיחת ש"פ מקץ, זאת חנוכה תשמ"ז**  
 החידוש והפטרות שבת ב' דחנוכה - עשיית כלי המקדש; דירה בתחתונים
- 436 ..... **משיחת עשרה בטבת תשמ"ג**  
 ההוראה מבקשת יעקב, ונשאנתי ממצרים", למרות ששנותיו הכי טובות חי במצרים (כמבואר בכ"מ): כאו"א מישראל צריך להשתוקק לצאת מן הגלות; הוראה בנוגע לשלילת החזרת שטחי ארצה"ק ..... ס"א  
 ההבהלה בהקמת, ועדת חקירה" לחקור את המאורעות במחנות הפליטים בלבנון - ,רגש נחיתות" כלפי גויים! ..... ס"ה
- 443 ..... **עשרה בטבת תשמ"ה**  
 כללות עבודת האדם - גילוי אלקות בכל העולם, עד להפיכת הלעו"ז (חשובא לנהורא). שעי"ז מתגלה הרצון והתענוג דלמעלה - נח"ד לפני שאמרתיו ונעשה רצוני. וכל זה מודגש ביום התענית - הפיכת העיניו לתענוג, ויום רצון לה"י, ועד להפיכת הצומות לימים טובים יומי ששון ושמוחה ..... ס"א  
 עשרה בטבת: (1) התחלת המצור על ירושלים, התחלת וסיבת השתלשלות המאורעות דשאר הצומות, ומה מוכן גם בנוגע לתיקון הצומות והפיכתם ליו"ט. (2) החומר דעשרה בטבת מפני שנאמר בו ,בעצם היום הזה" כמו ביוהכ"פ. (3) שלמות הענין ד,עשירי יהי קודש" - יום העשירי דחודש העשירי, עשירי שבועשירי - ע"י עבודת התשובה ..... ס"ו  
 פרשת השבוע - ,ויחי יעקב בארץ מצרים", לגלות את הטוב שבכל מקום, גם בארץ מצרים, עד למצב ד,ויחי יעקב"; שיעור חומש היוםי - ,גד גדוד יגורנו גוי", כיבוש ארץ כנען לארץ ישראל; וסיומו - ,ולקדקד גייר אחיו", והירי ביקרא דאחיו" - אהבת ישראל ואחדות ישראל, המוסיפה בנצחון המלחמה דכיבוש הארץ ..... ס"ט  
 שיעור היוםי ברמב"ם - הלכות גזילה ואבירה (בעבודה הרוחנית), מציאת הניצוץ האלקי שנאבד, והשבתו מן הגולנים לרשות הקדושה ..... ס"יד
- 461 ..... **עשרה בטבת תשמ"ו**  
 כל פרטי ההוראה דעשרה בטבת - הן הענין המשותף בכל השנים, והן הענינים שבהתאם לקביעות השנה - הם הוראה בתורה הנצחית, גם לע"ל ..... ס"א  
 הענין המשותף בכל הצומות - ,צום ויום רצון לה"י", צום אבחרהו"; והענין הפרטי דעשרה בטבת - ,סמך מלך בכל אל ירושלים" ..... ס"ג  
 עשרה בטבת ביום ראשון בשבוע - אע"פ ש,אנשי מעמד" לא היו מתענין באחד בשבת כדי שלא יצאו מעונג שבת לצום - מורה על חומר הצום (ובמילא העילוי), מעין ודוגמת כללות החומר דעשרה בטבת שאפילו הי' חל בשבת לא היו יכולין לרחותו ליום אחר ..... ס"ה  
 עשרה בטבת ביום א' דפ' ויחי: ,ויחי יעקב בארץ מצרים" כוונת הירידה למצרים (גלות) אינה אלא כדי לבוא לעילוי גדול יותר. ובוה מודגש שגם הכוונה ד,סמך מלך בכל אל ירושלים" היא - למעלותא, ,סומך נופלים" ס"ו  
 הוספה בצדקה ביום התענית ..... ס"א
- 474 ..... **משיחת ש"פ ויחי, שבת חזק תשמ"ז**  
 ענין אמירת ,חזק חזק ונתחזק"; תוכן סיום ספר בראשית - ,ויישם בארון במצרים"; ההוראה מכל זה בעבודתינו

מכתבים

- 489 ..... **בראשית**  
הצעה ובקשה להוסיף בקביעות עתים לתורה ולהשפיע על הזולת שיקבע עתים בתורה
- 494 ..... **לך לך**  
הוראה מתחלת הפרשה
- 495 ..... **כ"ף מרחשון**  
מברקים לבנס שנתי דחסידי חב"ד בארה"ק: תשר"מ; מכתבים כנ"ל: תשמ"ו
- 499 ..... **חיי שרה**  
ביאור במ"ש בלקו"ש ח"א פ' ח"ש שהצ"צ אמר, "יין קשה פחד מפיגו"
- 500 ..... **תולדות**  
מענה על פ"נ השלוחים – תשמ"ו; תשמ"ז; דרום אפריקה – תשמ"ז
- 503 ..... **יו"ד כסלו**  
„ויעקב הלך לדרכו“
- 505 ..... **י"ט כסלו**  
מברק תשר"מ, תשמ"ה, תשמ"ו למשתתפים בהתוועדויות תשר"מ, תשמ"ה, תשמ"ו / „פותחין בברכה“ / גאולה מבלבולים
- 510 ..... **חנוכה**  
הוראות כלליות מעניני חנוכה / הוראות ליושבים בכלא – מחנוכה



# בראשית

לערנען מפרשים, אז דאס וואָס רש"י דאַרף (אָף בּוה"י) אַנקומען צו דברי אגדה, איז ווייל דעם, ויבדל' דאָ קען גען ניט מפרש זיין כמשמעו (הבדלה צווישן אור וחושך), היות אז, הבדלה' איז שייך נאָר באַ דברים המתערבים, אָבער ניט ביי אור וחושך וועלכע קענען זיך ניט צונויפמישן, וואָרום בשעת עס איז מאיר אור קען דאָרט ניט זיין דע-מאַלט חושך'.

דעריבער דאַרף רש"י אַנקומען צו דברי אגדה: „ראהו שאינו כדאי להשתמש בו כו' והבדילו לצדיקים, וואָס לפי' איז דער פירוש פון ויבדל ניט כמשמעו — אַ הבדלה צווישן אור וחושך — נאָר דאָס וואָס ער האָט מבדיל געווען דעם אור לצדיקים לעתיד לבא'".

און בהמשך לזה זאָגט רש"י ווייטער „לפי פשוטו — שיהי' ההבדל כמשמעו" — כך פרשהו, ראהו כי טוב ואין נאה לו ולחושך שיהיו משתמשי' בערבובי', מיינענדיק אַז ערבובי' (ניט אין מקום, צוזאַמען אין איין אָרט, נאָר) אין זמן — אַז ס'איז ניט געווען קיין זמן קבוע ווען עס זאָל זיין אור און ווען חושך, נאָר

א. פון פסוקי, וירא אלקים את האור כי טוב ויבדל אלקים בין האור ובין החושך' איז רש"י מעתיק די ווערטער „וירא אלקים את האור כי טוב ויבדל' און איז מפרש: „אף בזה אנו צריכים לדברי אגדה, ראהו' שאינו כדאי להשתמש בו רשעים והבדילו' לצדיקים לעתיד לבא', ולפי פשוטו כך פרשהו ראהו כי טוב ואין נאה לו ולחושך שיהיו משתמשי' בערבובי' וקבע לזה תחמו ביום ולזה תחמו בלילה'.

(1) א, ד.

(2) ראה חגיגה יב, א. ירושלמי ברכות פ"ח ה"ז. ב"ר פ"ג, ו. פ"א, ב. פ"ב, ו. שמור רפ"ה. זוהר שבעה ע"ב, ו' ע"ד.

(3) כ"ה ברוב דפוסים רש"י וכתב רש"י (שתח"י), וכן הועתק במפרשים (ובכמה דפוסים: ראהו. ולכאורה הוא טה"ד). ובדפוס שני דרש"י: ראה בו (וכן בהמשך הלשון ב. פשוטו: ראה כי כו'). וברמב"ן נעתק „ראה'.

(4) כ"ה בדפוסים שלפנינו ובכתב רש"י (שתח"י), וכן משמע במפרשי רש"י. אבל ברמב"ן כאן נעתק „שאינו ראוי'.

(5) הלשון, הבדילו לצדיקים' נמצא גם בירושלמי שם ובב"ר פ"ג שם בדעת רבנן. ובחגיגה ושאר מקומות במדרש, גנזו. וכ"ה בהמשך הירושלמי שם במאמר ר"י ובב"ר פ"ג שם — בתחלה. וראה פרשי לקמן א, י"ד ד"ה להבדיל. לקמן הערה 24.

(6) כ"ה בדפוסים רש"י הנפוצים, וכן נעתק ברמב"ן כאן ובמפרשי רש"י. וכ"ה בכל מרדכי הנ"ל (הערה 2). וראה גם זח"א לא, ס"ב ואילך. אבל בדפוס שני וכמה כתב רש"י (שתח"י) ליתא „לעיל'. וכ"ה בזח"א (מה, ב ואילך) וזח"ב (רכז, ב). גנזו לצדיקים'.

(7) בדפוס שני ובכמה כתב רש"י: שיהיו משמשי' ובכמה כתב: שישתמשו. וברמב"ן הועתק: להשתמש.

(8) ראה רא"ם, רע"ב, באר מים חיים (לאחי המהר"ל), שפ"ח. ועוד.

(9) ובלי הרע"ב כאן: דקשה לי' שמתחילה כתב וחשך על פני תהום ואח"כ כתב ויהי אור אלמא הי' הבדל בין האור ובין החושך מקודם לכן ומה ת"ל ויבדל. ועד"ז הוא בחידושי ופירושי המהר"י"ק (לר"י קולון בעל שו"ת מהר"י"ק) על פרשי' (ירושלים, תשל"א) כאן.

(10) ראה לקמן הערה 16.

(11) לשון הרא"ם כאן.



משמעו" (א הבדלה צווישן צווי זאכנ"ו),  
נאָר, הַבְּדִילוּ לְצַדִּיקִים?"

אפילו אַנעמענדיק אַז דער פירוש  
לפי פשוטו איז ניט אַזוי גלאַטיק, ווייל  
לפ"ז איז די הבדלה ניט צווישן דעם אור  
וחושך עצמם<sup>11</sup>, נאָר אַ הבדלה אין  
קביעות זמנֶה — און דערפאַר, אַנו  
צריכים (אויך) לדברי אגדה — איז  
אַבער דער פירוש לפי פשוטו געענטער  
צו דער משמעות פון וואָרט „ויבדל" —  
און צום תוכן פון די ווייטערדיקע  
ווערטער פון פסוק „ויבדל גו' בין האור  
ובין החושך" ווי דער פירוש פון דברי  
אגדה אין „ויבדל" — ולפ"ז האָט רש"י  
עכ"פּ געדאַרפט מקדים זיין דעם פי'  
לפי פשוטו פאַר דעם פי' פון „דברי  
אגדה".

אויך דאַרף מען פאַרשטיין: וויבאַלד  
אַז די שוועריקייט אין פסוק וואָס רש"י  
קומט פאַרענטפערן (וואָס צוליב דעם  
„אַנו צריכין לדברי אגדה") איז — ווי  
פאַסט צו זאָגן הבדלה צווישן אור און  
חושך (וויבאַלד זיי זיינען זיך ניט  
מתערב). האָט דאָך רש"י געדאַרפט  
מעתיק זיין (אויך) דעם המשך הכתוב  
„(ויבדל) אלקים בין האור ובין החושך",  
אַדער עכ"פּ מרמז זיין די ווערטער מיט  
„וגומר?"

16) בראים כאן: והיפּ וירא אלקים את האור כי  
טוב שראוי להשתמש בו הצדיק הנקרא טוב כדכתיב  
כר ופירוש בין האור ובין החושך שעל ידי הגניזה  
הזאת שגנזו לצדיקים כר' נהי' ההבדל בין בעלי האור  
שהם הצדיקים ובין בעלי החושך שהם הרשעים. וכן  
אמרו בבב"ר כר'. — אבל כיו אינו ואפילו לא ברמז  
בפרשי.

17) משא"כ לדעת הרמב"ם במר"ג ח"ב פ"ל  
שמפרש שהי' הבדל טבעי בצורה.

18) ראה ב"ר פ"ג שם דלרי' ור"ל דס"ל חלקם  
בתחומים דיום ולילה (כ. לפי פשוטו שבפרשי) —  
ויבדל הבדלה ממש. ובירושלמי שם, אבדלה  
ודא"י. — ולהעיר מלקו"ש ח"ט ע' 168 ובהערה 33  
שם.

סאיז געווען לפעמים ליכטיק ולפעמים  
פינטטער. און די הבדלה איז באַשטאַ-  
נען אין דעם וואָס, קבע לזה תחומו ביום  
ולזה תחומו בלילה".

ב. לפ"ז איז אַבער ניט פאַרשטאַנ-  
דיק:

אע"פּ אַז רש"י האָט נאָך ניט געזאָגט  
במפורש אַז „אַני לאַ באַתי אלא לפשוטו"  
(דאָס זאָגט ער ערשט מיט כמה פסוקים  
נאָכדעם<sup>12</sup>), איז אַבער דער איינפאַכער  
אַפטייטש פון פשט, אגדה, דרש — זאָגט  
אַז צו אַלעם ערשטען קומט דער  
אַפענער מיין, און ערשט דערנאָך  
(ובפרט — אויב עס איז ניט גלאַטיק)  
האָט אַן אַרט אויף ותלך לדרוש<sup>13</sup> זוכן  
וואָס איז דאָ ניט אַפענערהייט (דרש,  
אגדה, אַ טעם א.ו.וו.). און ווי ס'איז אויך  
דאָ גופא מוכח פון לשון רש"י „אַף בזה"  
אַנו צריכין לדברי אגדה", אַז לכל לראש  
איז פשוטו של מקרא, נאָר דאָ מוז מען  
אַנקומען צו דברי אגדה (ווי רש"י פירט  
אויס אין דעם אויבנדערמאַנטן פסוק:  
„ולאגדה המיישבת דברי המקרא" —  
אין דעם מקרא פעלט יישוב).

איז וויבאַלד אַז לפי פירוש הנ"ל האָט  
רש"י אַ פירוש, לפי פשוטו לויט וועלכן  
דער „ויבדל" איז „כמשמעו" — פאַר-  
וואָס דאַרף רש"י איבערהויפט אַנקומען  
צום פירוש פון „דברי אגדה", וואָס לפי  
פירוש זה איז דער „ויבדל" ניט „לפי

12) ג, ח. שם, כד (וראה שם, כב, ד, ח. ו, ג.  
וראה לקו"ש ח"ה ע' 1 ובהערות שם. חט"ו ע' 27  
הערה 2).

13) תולדות כה, כב.

14) שבא בהמשך לפירושו לעיל א, א ד"ה  
בראשית ברא (כמש' במפרשי רש"י), שגם מלשון זה  
(אַף בזה). מוכח שזוהו דבר חידוש ואינו דרך הרגיל  
בטירוש.

15) ג, ח.

חושך און ניט האבן א קבוע'דיקן זמן פאר זיך.

עפ"י קומט אויס, לכאורה, אז לויט דברי אגדה אין וירא אלקים . . כי טוב א מער וואגיקע סיבה צום ויבדל (וויבאלד אז כי טוב — אינו כדאי להשתמש בו רשעים<sup>21</sup>) ווי לפי פשוטו, וואס לויט דעם איז מצד, כי טוב נאך, אין נאה לר' און דערפאר ויבדל.

אבער אויך דעם פירוש קען מען ניט אננעמען אין פירוש רש"י אלס טעם צו ברענגען — און נאך מער, צו מקדים זיין — די דברי אגדה — ווייל די סיבה צו ויבדל איז כלל ניט מרומז אפילו אין פסוק, ס'איז נאך אן ענין פון אגדה. ובפרט איז ניט גלאטיק דער פירוש לויט דעם המשך הכתוב, ויבדל אלקים בין האור ובין החושך.

ד. וייל הביאור בזה בהקדים וואס רש"י חזר'ט איבער בפירושו, לפי פשוטו — ראהו כי טוב, נאכדעם ווי ער איז מעתיק אין דעם ד"ה די ווער-טער, וירא אלקים את האור כי טוב; ע"ד הרגיל האט ער געדארפט אנפאנגען גען, ראהו שאין נאה לר', פונקט ווי אין פירוש פון דברי אגדה, וואו ער זאגט (ניט, ראהו כי טוב ואינו כדאי להשתמש בו כר', נאך), ראהו שאינו כדאי להשתמש בו כר'.

והביאור בזה, אז דאס איז טאקע איינער פון די חילוקים צווישן דעם

ג. פון דעם איז פארשטאנדיק אז די שאלה און דער הכרח אויף זיין פירוש איז דווקא פון די ווערטער, וירא אלקים את האור כי טוב ויבדל —

וואס דא איז ניט מוכי'ן — ווי אזוי איז, וירא אלקים את האור כי טוב א סיבה וטעם צום, ויבדל?

דעריבער זאגט רש"י, אף בזה אנו צריכים לדברי אגדה ראהו (כי טוב — ובמילא) שאינו כדאי להשתמש בו רשעים והבדילו.

עפ"י וואלט מען געקענט אויך מסביר זיין וואס רש"י איז מקדים דעם פירוש פון דברי אגדה פאר דעם פירוש, לפי פשוטו, ובהקדים דיוק לשון רש"י אין דעם פי, לפי פשוטו — ראהו כי טוב ואין נאה לו ולחושך שיהיו משתמשין בערבובי'. דלכאורה וואלט מער גע-פאסט אז רש"י זאל זאגן כלשון הכתוב, ראהו כו' ואין טוב<sup>20</sup> לו ולחושך שיהיו משתמשין בערבובי' —

נאך לויט, פשוטו איז, אין טוב לו ולחושך' ניט ריכטיג (קען עס ניט זיין א סיבה צו, ויבדל) — ווארום וויבאלד אז עס איז ביי זיי ניט געווען קיין עירבוב בפועל, יעדער איינער האט משמש גע-ווען אין א באזונדער זמן (ס'איז נאך ניט געווען א סדר קבוע בזמנם), קען מען ניט זאגן אז ס'איז, אין טוב לר', ווייל עס האט גארניט געשאט דעם אור (אדער דעם חושך), נאך ס'איז בלויז, אין נאה לר': וויבאלד אז, וירא אלקים את האור כי טוב, איז ניט, שייך אז אזא חשוב'ע זאך ווי, אור' זאל זיין, בערבובי' מיט

(21) ויתירה מזו דלכאורה לפי דברי אגדה מה שאמר ש. ראהו שאינו כדאי להשתמש בו רשעים והבדילו כו' הוא פירוש מש"נ בקרא, וירא אלקים את האור כי טוב ויבדל, ולא (רק) סעם ד. וירא אלקים את האור כי טוב ולכן, אינו כדאי להשתמש בו רשעים ובמילא, והבדילו לצדיקים. וראה לקמן ריש סעיף ד.

(19) כמ"ש בגו"א עה"פ. וראה גם רע"ב. משכיל לדוד.

(20) וראה לקמן סעיף ד בתחלתו הקושיא בכפל הלשון.

מסביר זיין דעם טעם פארוואס מ'האט געדארפט מבדיל זיין דעם „טוב“ שבאור, ברענגט רש"י דעם פירוש פון „דברי אגדה“, ראהו שאינו כדאי להשתמש בו רשעים.

עפ"ז איז מובן: (א) וואס בא א בן חמש למקרא ווערט ניט גלייך קיין שאלה: וואס מיינט „הבדילו לצדיקים“<sup>22</sup>, בעת אז מ'זעט דעם „אור“ איצט? (ווייל, כנ"ל,

שבאור לצדיקים (לעתיל) — ביום א' גופא: ואחרי זבעת ימי בראשית (א' ג' — כהגירסא ופירוש בפרשי. וראה רמב"ן) נגנו (כל) האור הראשון. ועפ"ז יומתק השינוי בפרשי שם דכתב, נגנו, ולא (כמ"ש כאו). „הבדיל“ (ע"פ לשון הכתוב).

ולפרשי בפשט המקראות הוא לא כדעת רבנן (בחגיגה שם ועוד) דהו הן המאורות (וראה רמב"ן הנ"ל). ומה שכתב שם, יד ד'ה יהי מאורות (הא) מיום ראשון נבראו וכיביעי צוה עליהם להתלות ברקיע אין הכוונה שביום ראשון כבר האירו אור — ראה לבוש האורה שם. וראה בארוכה אברבנאל פרשתנו בהפסוקים א, א.ג. ועוד.

(25) דהרי עדיין לא למד פרשי דלקמן (א, יד) דעכשוויו הוה האור מהמאורות ואור הראשון נגנו [אף ש"ל, שהבן חמש מחכה לידע ולהבין פרטי הנבראים ואופנם עד להסיום דהפרשה דמעשה בראשית].

וכן הוא הגירסא הנכונה (ע"ש בארוכה ובבאר יצחק שם). אבל בנחלת יעקב שם גורס (וכ"ה בלבוש האורה) כמו שהוא לפנינו (וראה מה שמסיים ועד"ז הוא ברע"ב א, ה) שאעפ"כ קמי שמאי גליא, וראה חזקוני שם, ד. וראה אברבנאל שבפנים ההערה, ואכ"מ.

(\*) ואף שפרשי ש.ראהו שאינו כדאי להשתמש בו רשעים, שהם לא היו במשך ששה ימים הראשונים ופשיטא לא ביום הראשון מ"מ כיון שהעולם ה" באופן כזה שיהיו בו רשעים לכן הבדילו לצדיקים לאחר יום הא'. ולהעיר דיתרה מזה ע"פ דרשות חז"ל הנ"ל (הערה 2) כיון שנסתכל הקב"ה בדור המבול ובדור הפלגה וראה שמעשיהן מקולקלים עמד וגנו מהן חגיגה שם. ועד"ז בבר פ"א שם. ובב"ר פ"ב שם ושומד"ר פליה שם מוסיף לפניו „מעשה דור אנושי“, ואעפ"כ לא נאמר שנשתמש עד הומון דדור המבול (או דור אנושי).

ערשטן פירוש אין רש"י און דעם צווייטן פירוש:

וויבאלד עס שטייט, וירא אלקים את האור כי טוב ויבדל, ניט, וירא אלקים כי טוב ויבדל, איז מובן, אז דער „ויבדל“ איז פארכונדן מיט דעם, וירא אלקים את האור כי טוב — און דאס מאכט רש"י קלאר מיט דעם וואס ער ברענגט אין דיבור-המתחיל נאך, וירא אלקים את האור כי טוב ויבדל (ניט די ווייטערדיקע ווערטער, און איז זיי אפילו ניט מרמז מיט „וגו"י<sup>22</sup>), אז דער „ויבדל“ (לפירוש זה) באציט זיך ניט (נאך) אויף ווייטער נאך אויף פריער, דהיינו, די הבדלה איז געווען אין דעם אור גופא:

וויבאלד, וירא אלקים את האור כי טוב וירא (א דבר נוסף) אז ס'איז דא אין אים און דער ענין פון „טוב“ — איז „ויבדל“, ער האט אפגעטיילט דעם „טוב“ פון דעם „אור“, און ס'איז גע- בליבן בגלוי בלויז די ליכטיקייט פון אור, אבער ניט דער „טוב“<sup>24</sup>. און צו

(22) ובפרט שגם ע"פ „הטעמים“ שבהכתוב הרי בתיבות, כי טוב הפסיק באתנחתא.

(23) להעיר מפי הגויא עה"פ א, יד: שרשי ס"ל דאף לדברי חכמים שאמרו הן הן המאורות. . ס"ל שנגנו מקצת האור והוא אור הבהיר. . האור שהוא לעוה"ז נשאר.

(24) בפרשי האור הראשון אבל בשבעת ימי בראשית שמשו האור והחושך הראשונים כו"י. וראה בארוכה השקו"ט ברמב"ן ובמפרשי רש"י שם. ואולי י"ל דלפרשי היו ב' דברים הבדלת „טוב“

(\*) סיום פרשי שם לפנינו, שניהם ביחד בין ביום ובין בלילה, ועד"ז הובא ברמב"ן. ובא מכת"י רש"י שתח"י: שמשו האור והחושך בערבוביא. אבל ברוב כת"י רש"י שתח"י. זה ביום וזה בלילה. וכן הובא ברא"ם, ריב"א, וכמה מפרשי רש"י. וראה ח"י ופ"י מהרי"ק שם: כך כתוב בכל הספרים המדויקים

(ע"ד ווי, יהי רקיע בתוך המים ויהי מבדיל בין מים למים<sup>30</sup>).

און דערפאר קומט דער פירוש לפי פשוטו אלס צווייטער אין רש"י, ווייל כאטש דאס איז, לפי פשוטו פון דעם תוכן הפסוק<sup>29</sup>, די הבדלה, בין האור ובין החושך, איז דאס אבער, ווייטער פון פירוש הפשוט של תיבת, ויבדל ווי לויטן פירוש פון, דברי אגדה, ווארום "לפי פשוטו" איז דא ניט אויפגעטאן גע- ווארן קיין הבדלה צווישן צוויי זאכן מחוברים (ניט במקום, ניט בזמן), נאר א קביעת תחום פאר יעדן איינעם.

און מהאי טעמא דארף רש"י מוסיף זיין אין דעם פירוש, "לפי פשוטו" — "ראהו כי טוב" — כאטש ער שטעלט זיך אויף לשון הפסוק, "וירא אלקים את האור כי טוב", וכנ"ל, אויף מדגיש זיין אז "לפי פשוטו" איז דער פירוש, כי טוב כפשוטו, אז דער, טוב" איז ניט נאך אז ענין אין אור, ווי לויטן ערשטן פירוש, נאר ראהו — דעם אור גופא — כי טוב.

ו. ע"פ הנ"ל קען מען אויך מבאר זיין ביניה של תורה שבפרשי לשון רש"י, אף בזה אנו צריכין לדברי אגדה, וואס כפשוטו קומט עס בהמשך צו דברי רש"י פריער אויף, בראשית<sup>31</sup> — "אין המקרא הזה אומר אלא דרשוני".

דלכאורה איז ניט גלאטיק — למאי נפק"מ אז דאס וואס, אנו צריכין לדברי אגדה" איז עס ניט דעם ערשטן מאָל? אפילו ווען פריער וואלט רש"י ניט גע- בראַכט קיין אגדה, וויבאלד אבער אז דא איז, צריכים לדברי אגדה, דארף עס רש"י דא ברענגען.

נאר דער, טוב" שכאור הבדילו). (ב) וואס רש"י ברענגט אז, הבדילו לצדיקים לעתיד לבוא" און איז זיך ניט מסתפק מיט זאגן בלויז, הבדילו לצדיקים<sup>28</sup> — ווייל דערמיט דייטעט אן רש"י אז דער, טוב" שכאור איז ניט קיין ענין וואס איז שייך צו וויסן איצט, ווארום<sup>27</sup> אויך בא צדיקים וועט דאס ערשט זיין לעתיד לבא.

ה. לפ"ז איז מובן וואס רש"י איז מקדים, אף בזה אנו צריכים לדברי אגדה פאר דעם פירוש, לפי פשוטו, ווייל דוקא לויטן פירוש פון, דברי אגדה" איז מדיק יותר דער ווארט, ויבדל":

וויבאלד אז צווישן אור וחושך קען מען ניט טייטשן, ויבדל" כפשוטו ווי מען טיילט פאנאנדער צוויי זאכן וואס זיינען מחובר יחדיו,

איז בכדי צו מסביר זיין דעם פירוש פון, ויבדל" און דעם המשך הכתוב, וירא אלקים את האור כי טוב ויבדל" — אנו צריכים לדברי אגדה<sup>26</sup>.

וואס מיט די דברי אגדה ווערט פאר- ענטפערט דער פשוט הכתוב, אז דער פירוש פון, ויבדל" איז כפשוטו<sup>29</sup>: א הבדלה אין דער זאך גופא — צווישן דעם טוב שכאור און דעם אור שכאור

(26) ראה לעיל הערה 6.

(27) ראה גם זחאי לא, סעי' ואילך (שבהערה הנ"ל).

(28) ואין הכוונה דפי, דברי אגדה שולל פשוט המקרא, כיא דפשוט המקרא מכריח דצריך גם לדברי אגדה, ובא עוד לפניו, הפשוטו ממש. והיינו דנוסף על פשוטו הפי ד, ויבדל" דקאי על המשך הכתוב, צריכין גם להפי' ד, דברי אגדה דקאי אלפניו, ולהעיר מלקושי חכאי ע' 34 ואילך.

(29) ולא כברא"ם שהחילוק בין דברי אגדה ולפי פשוטו הוא, דלדברי אגדה אין ויבדל כמשמעו, משאיכ לפי פשוטו.

(30) א.ו.

(31) א, א ד"ה בראשית ברא (כנ"ל הערה 14).

פון דעם לשון, אף בזה אנו צריכים לדברי אגדה, איז משמע, אז די דברי אגדה דא האָבן אַ שייכות, ענלעכקייט צום דרש אויף בראשית ברא.

איז דער ביאור בזה: אין דעם פירוש אויפן ערשטן פסוק, בראשית ברא, איז רש"י מפרש, אין המקרא הזה אומר אלא דרשוני, בשביל התורה שנק"ב ראשית דרכו ובשביל ישראל שנקראו"ב ראשית תבואתו. דערמיט וואָס די תורה איז מקדים בראשית (ד.ה. תורה וישראל), כאָטש די תורה רעדט דאָ וועגן בריאת השמים והארץ וכל צבאיהם (און די תורה איז ערשט געגעבן געוואָרן שפעטער, ועד"ז ישראל זיינען געוואָרן אַן עם ערשט נאָכן אַרויסגיין פון מצרים און ווען זיי האָבן מקבל געווען די תורה), גיט זי די הוראה וואָס איז די (אמת'ע) מציאות פון דער גאַנצער בריאה: בראַ אלקים את השמים ואת הארץ איז ניט קיין תכלית וענין בפ"ע, נאָר די בריאה איז צוליב תורה וישראל.<sup>34</sup>

ד.ה. דרש ואגדה שבתורה, וואָס רוב סודות התורה גנוזין בה"ב, איז מגלה די פנימית ואמיתית פון דער בריאה: דאָס איז ניט אַ מציאות צוליב זיך נאָר בשביל התורה ובשביל ישראל.

עד"ז איז עס בנוגע צו מציאות האור, אַז, אף בזה אנו צריכין לדברי אגדה, מ'דאַרף אויך מגלה זיין די פנימיות האור: אור איז ניט אַ מציאות בשביל עצמו —

נבראים זיינען אַ מציאות בפ"ע, אויס-געטיילט פון זיי אַלעמען איז אור, ער איז בפשטות נאָר בשביל, ענינו איז בלויז וואָס דורך אים ווערן נתגלה ונראה די זאָכן וואָס זיינען פאַראַן אין דער בריאה (אַ דעם אור זיינען זיי בהעלם חשוד)<sup>36</sup> —

אגדה, איז אָבער מגלה פנימיות האור, אַז פנימיות מציאותו איז ניט נאָר ענין המגלה — האור" שבו — נאָר דער, טוב" שבו.<sup>37</sup>

און דאָס איז אויך אַ הקדמה וועלכע איז מבאר דעם פירוש רש"י אין דעם פסוק שלאח"ז:

רש"י איז מפרש אויף דעם פסוק<sup>38</sup> ויהי ערב ויהי בקר יום אחד" — לפי סדר לשון הפרשה ה"י לו לכתוב יום ראשון כ"י למה כתב אחד לפי שה"י הקב"ה יחיד בעולמו שלא נבראו המלאכים עד יום שני.<sup>39</sup>

ולכאורה: אע"פ אַז מלאכים נבראו ביום שני, איז דאָך אָבער ביום ראשון צוגעקומען בריאת האור — ווי קען מען זאָגן, שה"י הקב"ה יחיד בעולמו, וואָס ווייזט אַז ס'איז ניט געווען קיין שום אַנדער בריאה?

און דער תירוץ אויף דעם ווערט מבואר ע"פ די דברי אגדה וואָס איז מגלה דעם, טוב" וואָס איז דאָ אין דעם אור.

36 ראה שערי אורה צח, ב. אוה"ת חנוכה ח"ה תתקלו, א. תתקמג, א. וראה בארוכה ספר הערכים-תב"ד ח"ב ערך אור-בהירות בתחלתו. וש"נ.  
— לכללות הענין דאָר ש'נברא ביום ראשון ע"פ דא"ח — ראה שם ח"ג ערך אור שנברא ביום ראשון. וש"נ.

37 ראה בארוכה ספר הערכים ח"ב שם ע' תתקכ ואילך ובהנסמז שם.  
38 א. א. ה.

32 משלי ה, כב (וראה אבות פ"ז מ"י לגירסת אדה"ו בסידורו).  
33 ירמ"י ב, ב (ובהתחלת הכתוב: קדש ישראל גר).  
34 וראה בארוכה לקו"ש ח"ו ע' 91 ואילך.  
35 הובא בהל' ת"ת לאדה"ו פ"ב ה"ב (נעתק לקמן בפנים). וש"נ. וכ"ה באגה"ס ס"כ"ג (קלו, א).

ז. די הסברה בזה:

גשמיות ומציאות הנברא, נאָר דאָס וואָס עס ווערט נתגלה די אמת'ע מציאות שבנברא, דער דבר ה' וואָס איז אים מהווה מחי' ומקיים, ביו צו מדריגת „טוב' פון אלקות, בחי' סוכ'ע וואָס איז דאָ אין אַלע נבראים.

און דעם ענין איז „ראה שאינו כדאי להשתמש בו רשעים", וואָרום דעמאָלט וועט פעלן<sup>46</sup> דער ענין הבחירה<sup>47</sup>. זענען דיק דעם אמת שבכל נברא אַז אמתית מציאותו איז דער חיות אלקי, איז דאָך נישט שייך צו בוחר זיין הפכו, דעריבער „הבדילו לצדיקים לעתיד לבא", וואָס דעמאָלט וועט זיין וידע כל פעול כי אתה פעלתו כו'<sup>48</sup>, ביו אַז „וראו<sup>49</sup> כל בשר יחדיו כי פי ה' דיבר", דעם בדבר<sup>50</sup> ה' שמים נעשו גו'<sup>51</sup>.

און דאָס איז דער המשך פון „אף בזה אנו צריכין לדברי אגדה" צום דרש אין בראשית ברא:

46) בכ"מ (הובאו ונסמנו בספר הערכים ח"ג ס"ע תקיט) מפרש הלשון שאין העולם כדאי להשתמש בו. שאינו בערך העולמות כללי. ויש לתווד עם המבואר בפנים.

47) לכארי הפי', שאינו כדאי אכל אפשרי שרשעים ישתמשו בו. ואולי י"ל (דלא ככפנים) שהוא ע"ד המבואר בדור הפלגה שאמרו ונעשה לנו שם (הוי' שהוא המשכה עליונה) — תרא ס"פ נח. מאמרי אדה"ז — פרשיות שם (ע' עב ואילך). תוי"ח שם (סד, כ ואילך). אוה"ת שם (כרך ג תרנו, א ואילך. תרסד, א ואילך. כרך ו תתרסו, ב ואילך. כרך ז תתשעה, ב ואילך). ואכ"מ.

48) תפלת העמידה דר"ה. וראה סי' הארז"ל שם.

49) ישע"י מ, ה.

50) תהלים לג, ו.

51) ע"פ הנ"ל הערה 24 יש לומר: דביום ראשון הבדיל בחי' „טוב' שבאור, היינו גילוי בחי' סוכ'ע, ולאח"ז נגנו גם בחי' האור שנברא כיום ראשון — היינו גם מה שעי' נתגלה החיות אלקי שבהנברא, בחי' ממכ'ע.

ס'איז מבואר בכ"מ<sup>39</sup> בפירוש הכתוב<sup>40</sup> „ראה נתתי לפניך היום את החיים ואת הטוב ואת המות ואת הרע" ובהמשך לזה זאָגט מען<sup>41</sup> „ובחרת בחיים" — אַז חיים ומות מיינט נישט כפשוטו, וואָרום „מי זה פתי<sup>42</sup>" וואָס וועט נישט אויסקלייבן אין חיים וטוב אַנשטאַט ההיפך. נאָר דער פירוש אין דעם איז אַז יעדער נברא בשעת חיותו וקיומו איז דאָ אין אים חיים ומות. די גשמיות הדבר און חומריותו איז „מות" וואָרום אין הדבר בורא און מחי' זיך אַליין. און די רוחניות, כח הבורא האלקי שבו איז דער ענין פון חיים. דעם נברא'ס חיים און — בכלל, אין דעם איז נישטאָ קיין כליון, ס'איז „בבחי' קיום נצחי<sup>42</sup>".

און אין דעם גופא זיינען דאָ צוויי מדריגות<sup>43</sup>: דער חיים אין יעדן נברא איז די מדריגה פון אלקות וואָס איז זיך מתלבש אין אים להחיותו, בחי' ממכ'ע; און דער טוב (וואָס אויף דעם ווערט גע- זאָגט „כי טוב חסדך מחיים") איז די בחי' פון אלקות וואָס איז העכער פאַר התלבשות צו מחי' זיין נבראים, בחי' סוכ'ע שבממלא.

און אגדה שבתורה איז מגלה אויך דעם רז ופנימיות פון „אור<sup>45</sup>", אַז אמתית מציאותו איז נישט דאָס וואָס עס פועל'ט אַז עס ווערט אַנטפלעקט די

39) סה"מ תרס"ט ע' קח ואילך. סה"מ עת"ר ע' יט ואילך. המשך תער"ב ח"א ע' רכג ואילך. ובכ"מ.

40) נצבים ל, טו.

41) שם, יט.

42) ל' אדמוני'ע בסה"מ עת"ר שם.

43) סה"מ עת"ר שם ע' כ.

44) תהלים מג, ד.

45) בגימט' רז (תקרוז תיש — לט, ב, זח"ג רע"מ) כח, ב. וראה. היום זי"ם ו' אלול. לקולוי'צ — לזהר כרך ב ס"ע תנח. לקוש ח"י ע' 8 ואילך.

בא א אידן קען ווערן א קסיד:  
 בשלמא אט די אידן וואס האבן שטענדיג  
 דיק צו טאן מיט עניני הבריאה, את  
 השמים ואת הארץ, ובכללות בני בעלי  
 עסק, דארפן זיי אַנקומען צו אַין.  
 המקרא הזה אומר אלא דרשוני, צו  
 דרש שבתורה, אויף מגלה זיין אַז  
 „בראשית ברא” — איז „בשביל התורה  
 ובשביל ישראל”.

וויבאלד ער האט צו טאן מיט עניני  
 העולם, קען דאס אים מבלבל זיין און  
 שטערן צו זיין עבודת ה', אדער עכ"פ די  
 מציאות העולם איז בא אים תופס מקום  
 — דארף ער אַנקומען צו דרשות התורה  
 וואס זאלן אים מגלה זיין און דער-  
 מאַנען אַז די וועלט איז ניט קיין מציאות  
 בפ"ע, נאָר איז באַשאַפן געוואָרן בשביל  
 התורה ובשביל ישראל. און דאָס פּועל'ט  
 אויף אים אַז זיין האַבן צו טאָן מיט עניני  
 עולם שטערט ניט צו זיין עבודת ה',  
 ואדרבה, דורך זיין עבודה לשם שמים<sup>56</sup>  
 ובכל דרכיך דעהי<sup>57</sup> מאַכט ער די וועלט  
 פאַר אַ דירה לו ית'.

אַבער אַ איד אַ יושב אהל, וואָס האָט  
 צו טאָן בלויז מיט עניני „אור”<sup>58</sup>, נר  
 מצוה ותורה אור<sup>59</sup>, ער איז שטענדיק  
 אין די ליכטיקע די אמות של הלכה (ושל

כשם ווי איז דער בריאה בכלל —  
 כאַטש תורה וישראל זיינען לכאורה אַז  
 ענין וואָס קומט אין דער בריאה  
 שפּעטער — איז מען גלייך מגלה אַז  
 דאָס איז מטרת הבריאה, „בשביל התורה  
 ובשביל ישראל”.

עדין בענין האור, אע"פ אַז דעם  
 „טוב” שבאור איז הבדילו לצדיקים  
 לעת"ל, איז דאָס אַבער די אמיתית הענין  
 פון אור.

און דעריבער איז בריאת האור ביום  
 ראשון קיין סתירה ניט דערצו וואָס  
 מ'זאָגט אַז ביום הראשון „הי' הקב"ה  
 יחיד בעולמו” וואָרום אדרבה, דער  
 אמת'ער ענין פון אור שנברא ביום  
 ראשון איז (אור הטובב שלמעלה  
 מהשתלשלות<sup>62</sup>) בחי' טוב<sup>63</sup> שבו, שענינו  
 איז צו מגלה זיין אין דער בריאה גופא  
 אַז ס'איז ניטאָ קיין שום מציאות זולתו<sup>64</sup>,  
 „הקב"ה יחיד בעולמו”<sup>65</sup>.

ח. דערמיט איז רש"י אויך מרמז אַ  
 הוראה אין דעם לימוד התורה פון אַ  
 אידן, וואָס דערפאַר איז ער מדגיש „אף  
 בזה אנו צריכים לדברי אגדה” און זאָגט  
 ניט סתם „אף בזה צריכים לדברי  
 אגדה”:

56 אבות פ"ב מ"ב. וראה בהנסמן בהערה  
 הבאה.

57 משלי ג, ו. רמב"ם הל' דעות ספ"ג. טושי"ע  
 אר"ח טר"א.

58 ראה ביר פ"ג, ה: ה' פעמים אורה כתוב כאן  
 כנגד חמשה חומשי תורה. ובכ"מ במפרשי התורה  
 דהאור כאן מרמז על התורה ולימוד התורה. ראה  
 תוספת עה"ת (הדר זקנים). פענח רזא. ובכ"מ.  
 ולהעיר ממרדכי דאור שנברא ביום ראשון גנוז  
 בתורה (מדרש רות ב"ח פה, רע"ב. ועייגי'יך זח"א  
 י"סד, א. זח"ב קמח, סעי'ב ואילך. ובכ"מ — נסמן  
 בלקו"ש ח"י ע' 10 הערה 22).

59 משלי ג, כג.

52 הובא בספר הערכים שם. ושי"ג.

53 ועל אור זה נאמר (תהלים לא, כ) מה רב  
 טובך אשר צפנת ליראיך (ולא מה רב אורך). ראה  
 ספר הערכים שם ע' תקכח וסעי' תקפב ואילך. ושי"ג.  
 ולהעיר גם מהמבואר בפיה"מ לאדהאמ"צ פקס"ד  
 (קיב, סעי'ד ואילך — ע"פ זח"ב קסח, ב), דטוב קאי  
 על עצם האור שלמעלה מהתפשטות — ראה ספר  
 הערכים ח"ב שם ע' תקכב ואילך.

54 ועדין מ"ש בביר (פ"ג, ח) ד' דברים נבראו  
 ביום א' (סה"מ תער"ב ותשי"ד שבהערה הבאה).

55 להעיר גם מיהל אור ע' צח (מבחי' בראשית  
 א לא) בהטעם שנק' יום אחד. המשך תער"ב ח"ב  
 ע' התקצו"ח. ד"ה וידבר אלקים תשי"ד (הב' פ"ה.

תפלה), דארף ער ניט אַנקומען צום לימוד האגדות ופנימיות התורה.

אויף דעם זאָגט רש"י די הוראה אַף בזה אנו צריכינן לדברי אגדה: אויך אין דעם עסק בעניני אור שבתורה (ביז אַז רש"י זאָגט אַף אנו" ער איז כולל אויך זיך), דארפן אַנקומען לדברי אגדה, ובלשון פון אַלטן רבינן בהל' ת"ת<sup>60</sup> אַז דער לימוד דארף זיין אויך, בדרשות ההגדות להתבונן מתוכם מוסר השכל לידע את ה' כמו שאמרו חכמים רצונך שתכיר מי שאמר והי' העולם למוד דברי אגדה שמתוך כך אתה מכיר את הקב"ה ומתדבק בדרכיו כי רוב סודות התורה שהיא חכמת הקבלה וידיעת ה' גנוזים באגדות,

דער לימוד פנימיות התורה<sup>61</sup>, וואָס בימינו נתגלתה בתורת החסידות, דארף מען האָבן ניט נאָר צוליב לערנען און וויסן נאָך אַ חלק פון תורה און צוליב מקיים זיין דעם ציווי<sup>62</sup>, דע את אלקי אביך, נאָר עס איז נוגע, אַף בזה, אין דעם ענין האור, אין לימוד התורה אור.

עס מוז זיין ברכו בתורה תחלה<sup>63</sup> — דאָמאָלס איז די תורה — תורה אור,

נעשית לו סם חיים<sup>64</sup>, ווען ער ווייס און דערהערט די פנימיות און דעם אמת פון תורה, דעם טוב שבתורה, אַז דאָס איז נתן לנו את תורתו, תורת ה', ועל ידה פאַרבינדט ער זיך מיטן גותן התורה. וואָס דאָס איז דאָך דער תוכן ברכת התורה, ווי דער ביח לטור<sup>65</sup> — נגלה דתורה — איז מבאר, כּדי שתתעצם נשמתינו בעצמות ורוחניות וקדושת מקור מוצא התורה. . . מרכבה והיכל לשכינתו ית' . . . השכינה ממש בקרבם.

און צו דעם קומט מען צו דורכן לימוד פון פנימיות התורה, וואָס איז בחי' עץ החיים<sup>66</sup> — אלקות איז אין איר מאיר בגלוי. און דורך דעם לימוד פון פנימיות התורה (צוזאַמען מיטן לימוד פון נגלה דתורה<sup>67</sup>), זאָגט רעיא מהימנא אַז מען גייט „מן גלותא ברחמים<sup>68</sup>“, בגאולה האמיתית והשלימה, ווען עס וועט נתגלה ווערן דער אור שהבדילו לצדיקים לעתיד לבא, במהרה בימינו ממש, כּעגלא דידן.

(משיחת ש"פ בראשית תשמ"ג)

64) יומא עב, ב.

65) אריח סמ"ז. ונרמז ברבינו יונה (הובא בר"ן נדרים שם. שו"ע אדה"ז אריח שם ס"א. וראה לקריש חס"ז ע' 3 ואילך. ובכ"מ).

66) זחי"ג (רע"מ) קכד, ב. אגה"ק סכ"ז. וראה בארוכה קונטרס עה"ח פ"א ואילך.

67) ראה קונט' עה"ח שם.

68) זהר ואגה"ק שבהערה 66.

60) פ"ב ה"ב. וש"נ.

61) ראה בארוכה ספר הערכים ח"ג שם ע' תקנ"ג ואילך (וש"נ) — בהש"יכות דאור שנברא ביום ראשון לתורה, ובפרט לפנימיות התורה.

62) דה"א כח, ט. וראה רמב"ם ריש הל' יסוה"ת לידעי. קרא ד"ה להבין מ"ש בפע"ח (קנו, ב).

63) נדרים פ"א, א. בי"מ פה, רע"ב.



## בראשית ב

חסד בלי גבול<sup>6</sup> (וואָרום כשם ווי דער אויבערשטער איז „אין סוף“, אזוי זיינען מדותיו אין סוף“).

דערפאר געפינט מען דעם ענין הריבוי ביותר (דוקא) אין די נבראים פון יום חמישי — דגים<sup>7</sup> — כמשׁנׁי, וידגו לרוב בקרב הארץ<sup>8</sup>.

[וואָס דאָס (ברכת דגים) איז אויך נוגע צו דעם אדם, ווי די גמרא זאָגט<sup>10</sup>: בתולה נשאת ברביעי ונבעלת בחמישי הואיל ונאמרה בוי ברכה לדגים — דאע״פּ אז בששי נאמרה בוי<sup>12</sup> ברכה לאדם<sup>13</sup> (און דאָ רעדט זיך דאָך וועגן

א. די גמרא זאָגט אין מס' שבת: האי מאן ד(נולד) בחמשה בשבא יהי גבר גומל חסדים מ׳ט משום דאיברו ב׳י דגים ועופותי (שאין טורחין לאוכלין אלא ניוונים בחסדו של הקב״ה. רש״י).

דאָרף מען פאַרשטיין: די גמרא זאָגט אין יבמות: „שלשה סימנים יש באומה זו הרחמנים כ׳ וגומלי חסדים“ — והיינו אַז די מדה פון גמילות חסדים איז „שטבע כל ישראל בתולדותם“ — איז וואָס איז דער אויפטו אין דעם „יהי גבר) גומל חסדים“ פון אַ נולד „בחמשה בשבא“, לגבי דער מדה פון גמילות חסדים „שטבע כל ישראל בתולדותם“?

ב. ויש לומר, אַז דער ביאור אין דעם איז נרמז אין לשון רש״י „ניוונים בחסדו של הקב״ה“:

דער יתרון פון יום חמישי (של מעשה בראשית) איז, וואָס דעמאָלט האָט מאיר געווען „חסדו של הקב״ה“ וואָס איז אַ

6 עיד המבואר בענין כ׳ז דורות לפני מ׳ת שהיו ניוונים בחסדו של הקב״ה (פסחים קיח, א) — שקבלו חיותם מבחי׳ רב חסד׳ שלמעלה מהשתלשלות [אוה׳ת בראשית (כרז ב) רפח, א. קונטרס ומעין מאמר ח ואילך. ועוד. וראה בארוכה ד׳ה ויהי בשלח בסה״מ תקס״ב (ע׳ קמו ואילך), תר״א, תר״ח (פ״ב ואילך) ואוה׳ת (ע׳ שסא. כרז ז ע׳ ב׳תרנד ואילך). ועוד] — ולכן האריכו ימים (ראה תקו׳ז ת״ע בסופו. לקרית ברכה צג, ריש עיד. וראה לקו׳ש חט״ז ע׳ 66 ואילך).

7 תניא ח״ב פ״ז (פד, סע״א). וראה אגה׳י סי׳ החילוק בין חסד עולם׳ גרב חסד׳ שהוא בבחי׳ א״ס ובל״ג. וראה הערה הקודמת.

8 להעיר מחדא׳ג מהרש״א שבת שם. שגמל חסד עמהם (דגים ועופות) ליתן להם ברכה שלא יהיו חסרים. ועי׳ המבואר בפנים אולי יש להוסיף, ששייך גם לטבע הריבוי שיש בדגים (וגם בעופות) — ריבוי יותר מבהמות וחיות.

9 ויחי מח, טז.

10 כתובות ה, א.

11 פרשתנו שם, כב.

12 פרשתנו שם, כח.

13 כתובות שם — שלכן אלמנה נבעלת בששי (שם).

1 קנו, א.

2 פרשתנו א, כ ואילך.

3 עט, א. ועוד.

4 ל׳ אדה״ז — תניא ספ״א [ולהעיר דשם מבואר

בשם זה הוא (גם) מצד נפש הטבעית (שמצד ק״נ), ובאגה׳י ס״ב (ק׳ח, א) — שהוא מצד נפש האלקית. ע״ש. וראה ליקוט פירושים כ׳ (קה׳ת) לתניא פ״א ע׳ מה ואילך].

5 בפשטות יש לומר כי הסוגיא בשבת איירי במין האדם בכלל, כולל אוה׳ע [ולהעיר מחדא׳ג מהרש״א שם ד׳ה חזון במצות — „ב׳ מצות“].

אבל מכיון שמדובר שם גם בבני׳ (כמפורש בסוגיא שם) — מסתבר לומר, שגם בבני׳ יש חידוש במזלו (וטבעו) של הנולד ביום חמישי.

ניט נאר אויף וויפל סימאנט זיך מצד זיין  
מדת החסד (וואס איז (כשמה) במדה  
והגבלה, אעפ"א ואפילו ווען ס'איז  
„כדבעיי" ל"ה למיעבד"), נאר מסירת  
נפש אויף חסד, אן קיין מדידה והגבלה.

ג. די כלי אויף, חסדו של הקב"ה  
הבלתי מוגבל — איז דער ענין פון  
ביטול<sup>20</sup>:

כל זמן דער אדם פילט זיין אייגענע  
מציאות, קען ביי אים ניט זיין דער ענין  
פון חסד (פאר אן אנדער מענטשן) בלי  
מדידה והגבלה; דוקא בשעת ער איז  
מבטל זיין מציאות, ער פילט ניט (אזוי  
פיל) זיין „איך" און זיינע אייגענע  
רצונות וכו', קען ביי אים זיין, בכל  
מאדך, למעלה ממדידה והגבלה.

און אויך דעם ענין געפינט מען  
(נרמז) ביי דגים (וואס ביי זיי איז דא די  
ברכה פון ריבוי בלי הגבלה) — די דגים  
זיינען כל כולם מכוסים במים אזוי אז  
עס זעט זיך ניט אן זייער מציאות, נאר  
די מציאות המים המכסים עליהם.

— די גמרא זאגט<sup>21</sup>, אז ווייל „מים  
מכסין עליהם" (אויף די דגים) דערפאר  
איז „אין עין הרע שולטת בהם" (און  
מהאי טעמא איז אויף זיי שורה ברכת ה'  
ביותר<sup>22</sup>); וי"ל, שבפנימיות איז „מים  
מכסין עליהם" (ניט נאר שולל די שליטה  
פון „עין הרע" (היפך הברכה), נאר)  
אויך פועל אן ענין חיובי, דורכדעם זיי-  
נען די דגים ראויים וכלים צו ברכת ה'.

(19) כתובות סו, רע"א.

(20) להעיר מהמבואר כהחילוק בין חסד  
דאברהם וחסד דישמעאל (לקו"ת עקב י, ג ואילך.  
תורה תולדות ד, א ואילך. אהיה וירא צ, סע"ב  
ואילך. ועוד. לקמן ע' 80).

(21) ברכות כ, סע"א. וש"י.

(22) דאין הברכה מצוי אלא בדבר הסמוי מן  
העין (תענית ח, ב). וראה חזקוני מהרש"א במ פה,  
א ד"ה אל תקרי.

נשואי האדם<sup>11</sup>), איז אבער פאראן א  
מעלה (אויך) אין דער „ברכה לדגים"  
(בחמישי) לגבי „ברכה לאדם<sup>12</sup>", וואס  
דוקא ביי דגים איז דא דער ענין הריבוי  
(„וידגו לרוב בקרב הארץ"), וואס דאס  
איז<sup>13</sup> די מטרה פון נשואין, „פרו  
ורבו<sup>14</sup>".

און דאס איז דער חילוק צווישן דעם  
וואס כל ישראל זיינען גומלי חסדים  
בטבעם און דער טבע גמילות חסד פון א  
נולד ביום חמישי:

טבע החסד וואס איז פאראן ביי כל  
ישראל בתולדותם איז מיט א מדידה  
והגבלה, ובפשטות — מאיז גרייט צו  
טאן חסד מיט אנדערע, אבער ניט אין אן  
אופן אז מזאל זיין גרייט צו פארבויגן  
אויף אלע אייגענע צרכים (אדער דורכ-  
גיין צוליב דעם אנדערע שוועריקייטן):

משא"כ דער וואס איז נולד ביום  
חמישי (ווען ס'איז מאיר חסדו של  
הקב"ה) — איז ביי אים די טבע החסד  
למעלה מהגבלה<sup>15</sup>, ד.ה. זיין חסד איז

(14) וראה כתובות שם (בתי האי). ברכה דאדם  
עדיפא ל"ה.

(15) להעיר מריטב"א כתובות שם דלתי ה'ב'  
בגמ' שם — „ברכה דדגים עדיפא משום שאין העין  
שולטת בהם". וראה פני יהושע שם (בסברת המקשן  
— לדעת התוס'). דברכה דדגים עדיפא שהם פרוין  
ורבין יותר מכל הבריות כדכתיב וידגו לרוב.

(16) ראה לקו"ש ח"י סע' 174 ואילך (וש"י).  
ועוד.

(17) פרשתנו א, כה. נח ט — א, ז. וראה רש"י  
פרשתנו שם, כב (ביום ה') ד"ה ורבו.

(18) אבל לאיך יש מעלה בטבע גמ"ח שבישראל  
בתולדותם לגבי הנוול ביום חמישי (שו"ו גמ'  
באו"ע, כגיל הערה 5) — כי עיני המזל כי  
שבשבת שם ענינם רק שמולידים „נטי" קצת' לענין  
מסוים (לח"מ להל' תשובה פ"ה היד. וראה בארוכה  
לקו"ש חט"ו ע' 10 ואילך), משא"כ המדות טובות  
בטבע כל ישראל בתולדותם הן מדות טובות  
בפועל שמצד טבע נפשותם.

ממילא אין אן אופן „כמו שעשה הקב"ה"  
— א חסד בלי מדידה והגבלה.<sup>28</sup>

ד. כל הנ"ל האט א שייכות מיוחדת  
לדורנו זה:

דער ענין מיוחד (הנ"ל) פון „דגים“  
איז פֿאַרבוּנדן מיט יוסף הצדיק, היות אָז  
די ברכה „וידגו לרוב בקרב הארץ“ איז  
געזאָגט געוואָרן בשייכות צו בני יוסף,  
און ווי די גמרא<sup>29</sup> זאָגט אָז דערפֿאַר איז  
„אין עין הרע שולטת“ ביי „זרעו של  
יוסף“ (וכדברי ר' יוחנן<sup>29</sup>: אַנא מורעא  
דיוסף קא אתינא דלא שלטא ב' עינא  
בישא).

און דאָס איז די שייכות לדורנו זה —  
וואָס כ"ק מו"ח אדמו"ר, נשיא דורנו, איז  
שמו (הראשון) יוסף:

די הנהגה פון כ"ק מו"ח אדמו"ר איז  
געווען אין אן אופן פון „וידגו לרוב  
בקרב הארץ“ — ער האָט מפיץ געווען  
די מעיינות פון תורת החסידות מיט אַ  
התרחבות גדולה, אָז קיין מדידה  
והגבלה, אין אן אופן אָז עס זאָל דער-  
גרייכן בכל מקום ומקום<sup>30</sup>, אויך „בקרב  
הארץ“ — אין דער „תוכיות“ פון ארץ  
וארציות<sup>31</sup>, ביז צו תחתון שאין תחתון.  
למטה ממנו (ובלשון הידוע<sup>32</sup>: יפוצו  
מעיינותיך חוצה — אין דעם חוצה שאין  
חוצה ממנו) —

והביאור: מים זיינען דער מקור החיות  
פון דגים<sup>23</sup>, ביז אָז דאָס איז זייער אמת'ע  
מציאות (וואָס דערפֿאַר האָלט רשבי"ג אָז  
„כל שהוא מבריית המים“ איז ניט חוצץ  
בפני המים<sup>24</sup>), דאָס הייסט, אָז דגים  
האָבן אין זיך אַ תכונה פון „ביטול“ צו  
מקור חיותם<sup>25</sup> (און דערפֿאַר איז ביי זיי  
פֿאַראַן דער ענין פון ריבוי<sup>26</sup> למעלה  
מהרגיל).

ועד"ז איז אין עבודת האדם: כדי צו  
מערער זיין ביי זיך דעם אמת'ן, העכסטן  
אופן פון גמילות חסדים, חסד בלי  
הגבלה (וואָס איז פֿאַרבוּנדן מיט „חסדו  
של הקב"ה“) — פֿאַדערט זיך די עבודה  
צו פועל זיין ביי זיך דעם ביטול צו דעם  
אויבערשטן.

און דאָס איז תוכן כוונתו של רש"י  
בפירושו אויפן פסוק<sup>27</sup> „ובו תדבקו“ —  
„הדבק בדרכיו גמול חסדים . . כמו  
שעשה הקב"ה: בשעת אַ איד דינט דעם  
אויבערשטן אין אן אופן פון „ובו  
תדבקו“, ער פועלט ביי זיך צו שטיין  
אין אַ דביקות אמיתית מיטן אויבערשטן  
(באופן אָז ער פילט ניט זיין אייגענע  
מציאות, נאָר בלויז דעם אויבערשטן, צו  
וועמען ער איז דובק) — דעמאָלט „טוט  
זיך“ ביי אים גמילות חסדים בדרך

(23) דכשפורשים מן המים מיד מתים (ע"ז ג,  
ע"ב). ברכות סא. ב. וראה לקו"ש ח"ח ע' 363 הערה  
1 ובשו"ג שם.

(24) מקאות פ"ז מ"ז. ידים פ"ב מ"ב. וראה  
לקו"ש ח"ז ע' 241 (ובהנסמן בהערה 45 שם).

(25) ולהעיר שגם „עופות“ אינם „חומריים“  
ארציים כ"כ כמו בהמות וחיות, דנבראו מן הרקק

(חולין כו, ב. רש"י פרשתנו ב, ה (בסופו). שם, יט)

— ראה לקו"ש ח"ד ע' 1295. וש"נ.

(26) להעיר מתורת ההי"מ דמלאכים נצחיים יותר  
מן הנשמות לפי שיש להם כחי היראה (ביטול) יותר

מהנשמות (הוספות לאר"ת הוצאת קה"ת סניז. וש"נ).

(27) ראה יג, ה.

(28) ראה בארוכה בכ"ז — לקו"ש ח"ד ע' 62

ואילך (וראה שם לפני — ע' 57 ואילך — שגם ע"ד  
הפגש כ"ה, שכונת רש"י היא לגמ"ח שאין מחוייבים  
בה. ע"ש כאורך).

(29) ברכות כ, סע"א. וש"נ.

(30) ראה לקו"ש ח"ג ע' 875 ואילך. חכ"ט ע' 295.  
ועוד.

(31) להעיר מרש"י וראה ה, יח. וראה אגה"ק  
ט"ו ס"ח כח.

(32) (משלי ה, טז) — מענה מלך המשיח

להבעש"ט (אגה"ק דהבעש"ט המפורסמת — נדפסה  
בכתר שם טוב בתחלתו. ובכ"ח).

זיין פאר „עינא בישא, ועאכריכ ניט פאר אנדערע שוועריקייטן כו,“

און דורך דעם וואָס מ'איז ממלא בזריזות די שליחות פון „יפוצו מעיינותיך חוצה“, וועט מקויים ווערן נאָך שנעלער — בזריזות — די הכטחה פון מלך המשיח צום בעשׂיט<sup>33</sup> אָז כשיפוצו מעיינותיך חוצה קא אתי מר דא מלכא משיחא,

במהרה בימינו ממש.

(משיחת כ״ף מ״ח תשד״מ)

און צוזאמען דערמיט האָט ער ניט חושש געווען פאר „עינא בישא“<sup>33</sup>, מה יאמרו הבריות („למה תתראו“<sup>34</sup>).

און דאָס איז אויך די הוראה בפועל — אַז מען דאַרף זיך עוסק זיין אין הפצת המעיינות חוצה, מיט דער גרעס־טער התרחבות, אָז די מעיינות הבעשׂיט זאָלן דערגרייכן בכל מקום ומקום. און בשעת מען שטייט אין אַ תנועה פון ביטול („ובו תדבקו“) וואָס דאָס ווערט אויפגעטאָן דורך „הדבק בתלמידי חכמים“<sup>35</sup> — איז ניטאָ וואָס צו חושש

33 ראה ספר השיחות תש״ה ע' 61.

34 ל' הכתוב — מקץ מב, א.

35 כמחזיל (ספרי הובא ברש״י) עהיפ (עקב יא,

כב) ולדבקה בו (נתי' בתניא פ״ב).

36 נסמן בהערה 32.

## בראשית ג

מלאכתו אשר ברא גוי", וואס איז גע-  
ווען נאָכן חטאי עץ הדעת?

דאָס איז אַבער ניט קיין תירוץ  
(מספיק), ווייל דער פסוק זאָגט דאָך  
„אשר ברא אלקים לעשות" — אַז דער  
צורך „לעשות" — צריך תיקון איז (ניט  
אַ תוצאה פון דעם שפּעטערדיקן חטא,  
וואָס האָט גורם געווען אַ קלקול אין  
וועלט, נאָר) מצד דער בריאה עצמה —  
דער „ברא" איז געווען אין אַן אופן וואָס  
„צריך תיקון".

ב. וייל איינער פון די ביאורים אין  
דעם:

דער ענין פון „ברא אלקים לעשות"  
— אַז „הכל צריך תיקון" — איז נתחדש  
געוואָרן ביום השביעי, אַבער ניט מצד  
דעם קלקול פון חטא עץ הדעת (מעשה  
בני אדם, וועלכע איז געווען היפך  
ד „ברא אלקים לעשות"), נאָר מצד דעם  
טאָג פון יום השבת.

ד.ה. איז דער „זעלבער" וועלט וואָס  
(און ווי) „ברא אלקים" — איז דאָ אַ  
חילוק במצבה ווי זי איז בששת ימי  
בראשית און ווי זי איז ביום השביעי:  
לויט דער מעלה ומצב פון ששת ימי

א. עס שטייט אין מדרש: „כל מה  
שנברא בששת ימי בראשית צריכין  
עשיי" — „הדא" הוא דכתיב אשר  
ברא אלקים לעשות, אשר ברא ועשה אין  
כתיב כאן אלא לעשות לומר שהכל  
צריך תיקון".

דאָרף מען פאַרשטיין: ווי שטימט דער  
מדרש מיטן מאמר חז"ל „עולם על  
מליאתו נברא", אַז „נבראו הדברים  
(שבעולם) על מליאתו" — ניט קיין  
חסרים וואָס „צריכין עשיי, תיקון"?

לכאורה וואָלט מען געקענט ענט-  
פערן ע"פ דברי המדרש אַז „אע"פ  
שנבראו הדברים על מליאתו כיון שחטא  
אדה"ר נתקלקלו" — און דער פסוק  
„אשר ברא אלקים לעשות" שטייט דאָך  
ביי יום השביעי („כי בו שבת מכל

- (1) ביר פי"א, ו.
- (2) ל' (פי המזחם ל)רשי לביד שם (וראה ביר  
והצאת תיאודור-אלבק בחילופי נוסחאות שם).
- (3) פרשתנו ב, ג.
- (4) ביר פי"ד, ז. וראה שם פי"ב, ו. פי"ג, ג  
(וביפ"ת שם).

(5) ביר פי"ב שם.

(6) ברשי לביד פי"א שם, והרי לך כל מעשה  
בראשית שחביבין לפניו דכתיב וירא אלקים את כל  
אשר עשה והנה טוב מאד אע"פ צריך תיקון —  
אבל דורש ביאור נוסף: (א) לא ביאר מדוע איז  
סתירה לטוב מאד. (ב) ועיקר: טוב מאד אפ"ל  
ע"י ומצד המעלה שישנה בעבודת האדם (ראה  
לקרש חט"ז ס"ע 94 ואילך ובהנשמן בהערה 14 שם),  
משא"כ בנוגע למחזיל „על מליאתו נברא".

(7) כידוע שע"י חטא עה"ז נעשה ירידה בכל  
העולמות.

(8) שהי ביום הששי בשעה עשירית (סנהדרין  
לח, ריש ע"ב, ובכ"מ).

(9) ואף שבמדרש (פי"א שם) הובא זה לענין  
מפני מה לא נתנה (המילה) לאדם הראשון (היינו  
שמתחילת בריאתו הי' צריך תיקון — מילה) — יש  
לומר, שהחפצא דערלה כדבר מאוס (שצריך  
להסיר) נתחששה ע"י הירידה דחטא עה"ז, ולהעיר  
שאה"ר נולד מהול (אדר"ג פי"ב, ה. ובכ"מ), וכמיש  
ביפ"ת לביד שם ז, לא האמין (הפילוסופוס)  
במדרשות שאמרו בכ"מ שאה"ר נולד מהול.

בשעת ער ווערט דערהויבן צו א הע-  
כערע מדריגה — איז דאָרט ניכר אפילו  
א איידעלערער פגם און דערפאַר דאָרף  
מען האָבן אַ תשובה אין אַ העכערן  
אופן.<sup>13</sup>

[כידוע די דוגמא בזה פון אַ פלעק  
אויף אַ בגד — אַז בעת אַ פלעק געפינט  
זיך אויף אַ פשוט'ן בגד איז מען אויף  
אים ניט משים לב, אָבער ווען דער זעל-  
בער פלעק איז דאָ אויף אַ זיידענעם בגד  
איז ער מקלקל דעם בגד.<sup>14</sup>]

איז דאָס לכאורה ניט קיין דוגמא  
והסברה צו נדו"ד, וואו די בריאה איז  
מלכתחילה באַשאַפן געוואָרן פון דעם  
אויבערשטן, איז אַן אופן פון טוב מאד<sup>15</sup>  
און „על מליאתו“ — אַן אַ פגם וחסרון,  
כנ"ל.

— איז דאָס אָבער ניט אַזוי: אויך  
בענין התשובה איז דאָ דער סדר העכו-  
דה פון „כל ימיו בתשובה“<sup>16</sup>, וואָס דער  
צורך התשובה „כל ימיו“ איז ניט נאָר  
דערפאַר וואָס דער פגם פון דער  
פריערדיקער מעשה עבירה איז נאָך ניט  
אינגאַנצן אַפגעווישט געוואָרן (און לגבי  
דער היינטיקער העכערער מדריגה איז  
נאָר פאַרבליבן אַ פגם פון דער עבירה)  
— ח"ו צו חושד זיין יעדן אידן אַז ער  
האַט נאָך ניט געטאָן קיין תשובה שלימה  
און ס'איז נאָר פאַראַן אַ פגם פון אַ  
חטא' — נאָר אפילו אויב „עשה תשובה

המעשה איז דער עולם „על מליאתו“,  
ס'איז אַ שלימותדיקע וועלט: בשעת עס  
קומט דער יום השביעי, איז דער מצב  
(עילוי) פון יום השבת גיט אַן אפשריות  
צו נתעלה ווערן און שטיין אין אַ הע-  
כערע מדריגה, דעמאָלט איז דער (זעל-  
בער) עולם (וואָס „ברא אלקים“) — אַ  
חסר (בערך האפשריות פון יום השבי-  
עי) און „צריך תיקון“.

ע"ד ווי דער אַלטער רבי איז מבאר  
אין תניא<sup>10</sup> — אַז „עיקר התשובה“ בלב  
והלב יש בו בחי' ומדריגות רבות, און  
דעריבער אַע"פ אַז „כבר עשה תשובה  
נכונה“, איז בשעת מען ווערט נתעלה  
אין אַ העכערער מדריגה, פאָדערט זיך  
אַ העכערער אופן אין תשובה.

[עד"ז איז מען מבאר<sup>12</sup> פאַרוואָס מען  
זאָגט ברכת סלה לנו „בתפלת שמונה  
עשרה . . ולא קודם התפלה“ — ווייל  
נאָך דעם ווי מען הויבט זיך אויף צו אַ  
העכערער מדריגה (דורך ק"ש ותפלה)  
דערהערט מען אַז מען דאָרף תשובה  
טאָן (אויף אַ העכערן אופן)].

ג. און עס היות אַז מ'קען לכאורה  
מחלק זיין, ואין הראי' דומה לנידון —  
אין דעם ענין התשובה איז דער פירוש,  
אַז כאַטש מען האָט שוין געטאָן אַ  
„תשובה נכונה“ (לפי מצב האדם בהווה)  
— איז אָבער דער פגם (פון דער  
עבירה) נאָך ניט אַפגעווישט געוואָרן  
אינגאַנצן: ס'איז נאָר וואָס לגבי זיין מצב  
בהווה זעט זיך ניט אַן דער פגם, אָבער

13 ראה לקי"ת בלק עג, ד. וראה בארוכה  
לקי"ש חיד' ע' 1197 וילך.

14 ע"ד ת"ח (דוקא) שנמצא רבב על בגדו כ"ר  
(שבת ק"ד, א).

15 פרשתנו א, לא.

16 שבת קנ"ג, א.

17 והרי כשעושה תשובה שלימה, אין מזכירין  
לו דבר וחצי דבר כ"ר ועוד זאת שנעשה, מרובה  
וחביב לפני ית' כקודם החטא' (אגה"ת פ"ב). ואף  
ש'וחטאתי נגדי תמיד' (בתניא שם. וראה לקרש

10 פכ"ט (לו, ב).

11 ענין דתשוב אל האלקים אשר נתנה —  
(לקי"ת ר"פ האזינו) — וכשבת נתנה באופן „אחר“  
(כיון דאז שבת ינפש).

12 ראה ת"רא וארא נה, ד. מ"גא צה, ס"ג.  
בהוספות תשא ק"א, ס"גא וילך. וראה לקמן בפנים  
סעיף ד.

און וויבאלד אז דער קיום התורה והמצות פון א אידן איז א „פעולה נמשכת“ — כלשון התניא<sup>22</sup> אז דער „יחוד“ וואס ווערט אויפגעטאן דורך תורה ומצות איז א „יחוד . . נצח לעולם ועד“ — דעריבער, בשעת דער איד ווערט נתעלה אין א העכערער מדריגה, „נעמט ער מיט“ די תורה ומצות וואס ער האט מקיים געווען בעבר: און כדי צו מעלה זיין די פריער-דיקע תורה ומצות שלו (וואס לגבי זיין איצטיקן מצב פעלט אין זייער שלימות) פאדערט זיך דער ענין התשובה<sup>23</sup>.

[און דאס איז אויך איינע פון די הסברות<sup>24</sup> אין אמירת סלח לנו בתפלת שמו"ע — וואס איז נתתקן געווארן אפילו פאר צדיקים וועלכע האבן ניט קיין חטאים, און פאר בעלי תשובה וועלכע האבן שוין תשובה געטאן בש-לימות:

(22) פכ"ה (לב, א).

(23) וזהו דלא כמשנ"ת בלקו"ש ח"ד שם (וראה הערה 33 שם) שאם עשה דבר שלפי מצבו אז אינו חטא, הנה גם כשמתעלה לדרגא עליונה יותר (ששם נחשב מעשה זו לחטא) לא שייך ע"ז ענין התשובה, ע"ש (וראה לקו"ש ח"ה ע' 397 (ח"ב ע' 167) שענין התשובה שייך רק אם עכ"פ הי' ניט קיין גלאטע זאך) — משא"כ לפי המבואר בפנים, דגם כאשר בשעת מעשה הי' בתכלית השלימות יתכן (צ"ל) ענין התשובה כשמתעלה אח"כ.

— דוגמא בנגלה ובהלכה לשני האופנים: עני והעשיר — בנוגע לקרוב עולה ויורד שלו (רמב"ם (הל' שגגות פ"ה ה"ה) ה"ל מחוסרי כפרה פ"ה ה"ט: דאשמו כמצבו בעת הקרבתו, דשאר קרבנותיו — אינו משתנה מכפי שנקבע בעת הקרבת האשם. — מהשעורים דשבוע זה (בראשית תשמ"ד).

(24) ראה המשך תעריב ח"ג ע' אישמג"ד (וע"ש שזהו הטעם דמשיח דוקא אתא לאתבא צדיקיא בתיבתא). וראה תרי"א בהוספות שבהערה 12. מאמרי אדה"ז — פרישיות ח"ב ע' תתקפ. סה"מ תרנ"ט ע' סד. ועוד.

נכונה" ושלמה באופן אז דער פגם איז אינגאנצן אפגעווישט געווארן, איז נאך אלץ שייך און ס'דארף זיין דער ענין התשובה<sup>18</sup>.

[וכידוע<sup>19</sup> אז אויך ביי צדיקים איז דא דער ענין התשובה, און איינער פון די אויפטאונגען פון משיח'ן איז, וואס „אתא לאתבא צדיקיא בתיבתא“<sup>20</sup>].

ד. די הסברה אין דעם: בשעת מען ווערט נתעלה אין א העכערער מדריגה פאדערט זיך א העכערער אופן העבודה, ווייל לגבי זיין העכערער מדריגה איז זיין פריערדיקע עבודה ה' ניט בשלימות (כאטש די עבודה איז געווען בשלימות לגבי די פריערדיקע מדריגה).

א דוגמא פשוטה אויף דעם — פון מצות צדקה: דער חיוב פון צדקה איז לפי ערך די נכסים וואס דער מענטש פארמאגט, איז מובן, אז בשעת זיין רכוש ווערט גרעסער קען ער זיך ניט באנו-גענען מיט דעם סכום וואס ער האט פריער געגעבן אויף צדקה (כאטש אז דעמאלט, במצבו ההוא, האט ער דער-מיט מקיים געווען מצות הצדקה בשלימותה), נאר ער דארף געבן צדקה לפי מצבו עתה<sup>21</sup> —

שבהערה 13) — עכ"ל שיש תשובה המבטלת לגמרי פגם העבירה (בכל הדרגות), וכדמוכח מהמבואר במקומות שבהערה הבאה בענין כל ימי בתשובה שהכוונה לתשו"ע כ"ר. וראה לקמן הערה 23. ואכ"מ.

(18) ראה אגה"ת ספ"א (ק, סע"ב): כל ימי בתשובה עילאה כ"ר. לקו"ת בלק ע"ד, א. ר"פ האוינו. ובכ"מ.

(19) ראה לקו"ת ש"ש סו, ג. בהנסמך בהערה הבאה. ובכ"מ.

(20) ראה זח"ג (רע"מ) קנ"ג, ב. לקו"ת האוינו ע"ה, סע"ב. שמע"צ צ"ב, ב. שה"ש מה, א, ג. סע"ב. ועוד.

(21) ראה כתובות סו, סע"ב ואילך.

ה. דער ענין הנ"ל איז אויך א תוס' ביאור אין דעם הכרח פון לימוד החסי-  
דות בימינו אלה:

ס'איז ידוע די שאלה: וויבאלד אז אין די פריערדיקע דורות האָט מען גע-  
קענט זיין א שומר תורה ומצות און אַז  
עובד ה' בשלימות — בלי לימוד פני-  
מיות התורה (והפצתה), וואָס איז דער  
הכרח אַז בדורותינו אנו מוז זיין דער  
לימוד פון תורת החסידות און די הנהגה  
בדרכי החסידות (ובפרט — הפצתם)?

און ס'איז שוין אויך ידוע<sup>27</sup> דער ענט-  
פער אויף דעם, אַז היות דער חושך  
הגלות ווערט גרעסער, דאַרף מען האָבן  
אַ העכערן אור אויף צו קענען דורכ-  
ברעכן אויך דעם חושך, און דערפאַר  
האָט מען מגלה געווען נשמתא (סתים)  
דאורייתא וואָס זי איז מעורר און מגלה  
די טיפערע, באַהאַלטענע כחות פון דער  
נשמה («סתים דנשמתא»).

קענען אָבער זיין אַזוינע וועלכע  
טענה'ן, אַז זיי קענען אויסקומען אַז דעם  
אור פון פנימיות התורה; זיי זיינען  
אַריינגעטאַן אין לימוד התורה, אָפּגע-  
זונדערט פון דעם חושך הגלות, ובמילא  
— מעשה אבותיהם בידיהם, און עס  
זיינען פאַר זיי גענוג די ענינים פון נגלה  
דתורה צו זיין א שומר תומצ' ווי זייערע  
זיידעס כו'.

אויף דעם איז די הוראה, אַז אפילו

די בקשה סלח לנו איז ניט (נאַר) אויף  
באַגאַנגענע עבירות, נאַר אויך אויף דער  
עבודת ה' פון פריער, וואָס בשעה זו איז  
זי דורשת תיקון. וואָרום בתפלת שמו"ע,  
ווען מ'איז „עומד לפני המלך“<sup>25</sup> — וואָס  
דאָס מיינט אַ מצב פון תכלית הביטול,  
בז' אַז אפילו די תנועה פון „מחוו' לי'  
במחוג (אויב ס'איז) קמי מלכא“<sup>26</sup> הייסט  
אַ מרידה במלכות — דערהערט מען ווי  
די עבודת ה' שלפנ"ז איז ניט אַלעס,  
חסר (איז עבודה).

— ווען מ'איז ניט אין אַ מצב פון  
„עומד לפני המלך“, נאַר במדינתו  
(בשליחותו) איז די עבודה אַן עבודה  
תמה מיט דער גאַנצער שלימות, ואדר-  
בה — דעמאָלט איז דער רצון המלך  
עצמו אַז מ'זאָל ניט שטיין בביטול גמור,  
כדי מ'זאָל זיין מסוגל צו טאַן און אויס-  
פירן פקודת המלך בנוגע למדינתו;

שטייענדיק אָבער לפני המלך פילט  
מען ווי איז דער עבודה שלפנ"ז האָט  
געפעלט דער ביטול מוחלט צום מלך,  
און אויף דעם חסרון וואָס איז „נתחדש“  
געוואָרן בעת מ'איז עומד לפני המלך  
זאָגט מען „סלח לנו“.

ועד"ז בעניננו: בששת ימי בראשית  
איז דער עולם בתכלית השלימות („על  
מליאתו“) לפי דעם מצב פון „ימי  
המעשה“;

בשעת אָבער ס'איז געקומען דער יום  
השביעי און אין וועלט איז נמשך גע-  
וואָרן אַ העכערע קדושה — דעמאָלט  
איז דער עולם, ווי „ברא אלקים“ (אַלס  
שלם אין די ששת ימי המעשה), אין אַ  
מצב (פון „חסר“) וואָס „צריך תיקון“.

27 ראה קונטרס עה"ת פי"ג. מ"כ כ"ג אדניע  
(נדפס בהוספות לקונטרס הנ"ל ע' 82 ואילך. אגרות  
קודש שלו ח"ב ע' תשיג ואילך. ועוד). ולהעיר ג"כ  
ממשל אדה"ו („התמים“ ח"ב ע' מט [עב, א]) מבן  
מלך שנחלה כו'; כן להעיר מהידוע שהבעש"ט עורר  
את ישראל מהתעלפותם כו' (ראה סה"מ תרס"ג-ד  
קה"ת, תשמ"ה) הוספה א' (ע' רנא ואילך)).

25 שרע אדה"ו ארח סק"ד ס"ב (וראה ברכות  
לג, רע"א). וראה שבת (י, א, טושרע ודאדה"ו ארח  
סו"ס צה): כעבדא קמי מרי.

26 תגינה ה, ב.



ס'איז געגעבן געווארן דער כח צו דינען דעם אויבערשטן מיט סתים דנשמטא — איז דער פריערדיקער אופן העבודה (פון לפני גילוי החסידות) בבחינת „חסר“ (לגבי דער שלימות וואס מען קען איצט דערגרייכן).

און דערפאר איז א הכרח גמור<sup>30</sup> צו מפיץ זיין מעיינות פון תורת החסידות בכל מקום ומקום, ביז אז זיי זאלן דער-גרייכן יעדן אידן,

וואס דאס איז די הכנה קרובה צום קיום היעוד „כי מלאה<sup>31</sup> הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים“.

(משיחת ש"פ תולדות תשד"מ)

(30) ודוגמתו ממש בנגלה דתורה — האומר דמעשה אבות אבותיו בידו וילמוד משנה וגמרא לבד וכו'.

(31) ישעי' יא, ט. רמב"ם בסיום וחותם (הל' מלכים ו) ספרו.

לפי דעתו<sup>28</sup> אז ס'איז ביכלתו צו דער-גרייכן זיין זיידענ'ס שלימות אין עבודת ה' (אז דעם אור פון פנימיות התורה) — איז דאס אבער פאר אים (בדור זה) ניט קיין עבודה שלימה<sup>29</sup>.

ווייל בדורות ההם, איידער ס'איז נת-גלה געווארן פנימיות התורה, איז דאס טאקע געווען אז עבודה תמה און אז עבודה בשלימותה — אבער איצט, לאחרי ווי ס'איז שוין נחגלה געווארן אין וועלט דער אור פון פנימיות התורה און

(28) אבל — אינו. וכמבואר במכתב שבהערה הקודמת שבזמן הגלות גם „אור התורה הוא בהעלם יותר . . . והתגלות אהר בזמנה" הוא ע"י פנימי התורה . . . בדורות האחרונים בנשמות נמוכות ונתפסים בגשם . . . מוכרחים לפנימיות התורה כו"ל. ע"ש באורך.

(29) וזהו נוסף על העיקר, שלאחרי שנתגלה חלק זה בתורה, הרי מחוייב כאורא ללמוד חלק זה (כמו שאר חלקי התורה), וכפסק אדה"ז בהל' ת"ת פ"א סוסי"ד, שכל נפש צריכה לתיקונה לעסוק בפרד"ס כו' הן בפשטי ההלכות הן ברמזים ודרשות וסודות" (ע"ש עד היכן הדברים מגיעים).

## נח

מען דארף אבער האבן א ביאור: דער אנזאג פון תורה, "והי' דן את כל האדם לכף זכות" איז, כמובן בפשטות, א כלל פאר יעדן אידן, אפילו פאר איינעם וואס „מדתו מדת הגבורה“ — איז ווי קומט עס וואס ר' יצחק האט מהפך געווען בחובתו של נח, און האט אים ניט דן געווען לכף זכות (כציווי המשנה)?

ב. בדוגמא צו די צוויי דיעות הנ"ל פון ר' יהודה ור' יצחק — געפינט מען אויך א פלוגתאי אויפן פסוק בתחלת פרשתנו, „נח איש צדיק ג' בדורותיו: ישיׁ מרבתינו דורשים אותו לשבח כ״ש שאלו ה' בדור צדיקים ה' צדיק יותר ויש שדורשים אותו לגנאי לפי דורו ה' צדיק ואלו ה' בדורו של אברהם לא ה' נחשב לכלום.“

וואס אויך אין דעם איז ניט מובן (ע"ד די שאלה הנ"ל): וויבאלד מ'האט א ברירה — מ'קען דרש'נען לשבח און מ'קען דרש'נען לגנאי — פארוואס זאל מען זאגן אז כוונת התורה איז צו ארויס-ברענגען גנותו של נח?

נאכמער: ס'איז א כללי' אז אפילו „בגנות בהמה טמאה לא דבר הכתוב“ —

א. עס איז יודע וואס חז"ל זאגן בנוגע צו נח, אז ער האט ניט מתפלל געווען על אנשי דורו, „לא בעי רחמין על עלמאי: ניט ווי משה רבינו וואס האט מתפלל געווען אויף די עושי העגל.“

געפינט מען אין דעם א פלוגתאי צווישן ר' יהודה און ר' יצחק: ר' יהודה זאגט אז דאס וואס נח האט ניט מתפלל געווען אזוי ווי משה איז (ניט געווען אז ענין של חסרון, נאר) ווייל „משה לא תלה מלה בזכותי“ נאר בזכות אבות, בעת אז נח האט, כמובן, ניט געקענט תולה זיין תפלתו בזכות אבות. משא"כ ר' יצחק האלט, אז טראץ דעם האט נח געדארפט מתפלל זיין און מעורר רחמים זיין אויף זיי.

איז דער טאטע מבאר דעם טעם, וואס „ר' יהודא מהפך בזכות דנח ור' יצחק בהיפך שמהפך בחובתו“, אז דאס איז דערפאר וואס „כל א' מהם מדבר כפי בחינתו ומדריגתו: ר' יהודה איז בחי' חסד, און דערפאר איז ער „מהפך בזכותו כפי מדתו מדת החסד“, און ר' יצחק „הוא בחי' גבורה. . . לכן. . . מהפך בחובתו כפי מדתו מדת הגבורה.“

(1) זהר פרשתנו טו, ב ואל"ך. שם בהשמטות רנד, ב. וראה ג"כ זהר וירא קו, א. זח"ג יד, ב ואל"ך. וראה לקמן הערה 21.

(2) זהר פרשתנו סח, א.

(3) להעיר שכן משמע גם דעת פרשיי (בראשית ה, כח: שם כט) — נתבאר בארוכה בהתעודות (א) דש"פ בראשית תשד"מ.

(4) וראה ג"כ המשך הענין שם, דר' יצחק אומר דהר"ל להקריב קרבן, מן קדמת דנא דלמא כו' אמר ר' יהודה מה הוה ליי למעבד כו'.

(5) לקוטי לוי"צ לזהר שם (ע' ל).

(6) אבות פ"א מ"ו.

(7) כהובא בלקוטי לוי"צ שם.

(8) סנהדרין קח, א. ב"ר פ"ל, ט. תנחומא פרשתנו

ה (תנחומא באבער ו). זהר פרשתנו (תוספתא) ס, א.

(וראה שם טו, סע"א ואל"ך. לקמן הערה 21). רש"י

ריש פרשתנו.

(9) ו, ט.

(10) לשון רש"י עה"פ. וראה לקו"ש חיב ע' 13

ובהערות שם.

(11) ב"ב כג, א (ומסיים: בגנות צדיקים דבר

הכתוב (בתמ"י)).

איו אויב תורה וואלט מתאר געווען נח אלס צדיק תמים און ניט באוואַרנט דערביי אז דאָס איז „בדורותיו“ (בלויז בערך זיין דור), וואלט מען געקענט מיינען אז אזא הנהגה איז הנהגת צדיק תמים. דעריבער מוז דאָ זיין מודגש דער היפך השבח פון נח, כדי מ'זאל דער-פון אַפּלערנען אַ קלאַרע הוראה ווי מ'דאַרף זיך פירן.

ג. עפ"ז קען מען זאָגן נאָכמער — אז דער מכוון פון „יש (ש)דורשים אותו לגנאי“ איז ניט צו דערציילן אז ביי נח'ן איז געווען אַ חסרון בפועל, נאָר „דורשים אותו לגנאי“ — עס איז אַ דרשה ולימוד, לגנאי פאַר אַ צווייטן, צו פאַרהיטן אים פון אַ חסרון וטעות ביים לערנען וועגן נח'ן.

וואָרום י"ל<sup>15</sup>. דאָס וואָס „יש . . דורשים אותו לשבח . . ויש שדורשים אותו לגנאי“ איז ניט קיין פּלוגתא בנוגע דער דרגת הצדקות פון נח'ן, נאָר מר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי<sup>16</sup>: און לא פליגי במציאות צי די צדקות פון נח'ן „בדורו של אברהם הי' נחשב לכלום“; אָבער לאידך האַלטן אַלע אז ניט נח איז געווען שולדיק וואָס ער איז ניט געווען אַזא גרויסער צדיק ווי אברהם, נאָר דאָס איז געווען צוליב דעם מצב און דער גרויסער פּחיתות פון זיין דור<sup>17</sup>, און „אלו הי' בדור צדיקים הי' צדיק יותר“.

17) וראה ב"ב שם ע"ז: רכות ממש (חסרון, אלא) ולא גנאי הוא כ"ר.  
18) וע"פ הכלל, ואפילו בדרך הלימוד ע"ד ההלכה (ראה דרכי שלום (נדפס בש"י חמד הוצאת קה"ת כרך י"ד בסופו) כללי השי"ס אות ל' סרנין. ושי"ן) — למעט במחלוקת.

19) ראה בכ"ז רא"ם, גר"א ועוד ריש פרשתנו. ענף יוסף לתנחומא שבהערה 8.  
20) ע"ד מרזיל ראוי שתשרה שכניה עליו אלא שאין דורו ראוי לכך (סוטה מט, ב. ושי"ן).

די תורה נוצט ניט קיין לשון „מגונה“ אפילו בנוגע אַ בהמה<sup>12</sup>, ועאכ"כ אז די תורה וועט ניט ריידן בנגותו של נח. טאָ ווי קען זיין אַ דיעה אז די תורה איז מוסיף דעם וואָרט „בדורותיו“ — בלויז כדי אַרויסברענגען און ענין של גנאי בשייכות צו נח'ן?

ווייל בזה, ובהקדים וואָס מ'האָט אַמאָל מבאר געווען<sup>13</sup>, אז אַט דער כלל — אז תורה נוצט ניט קיין לשון מגונה — באַצט זיך צו סיפורי התורה<sup>14</sup>. משא"כ ווען תורה זאָגט אַ הלכה ודין — דאָרט נוצט תורה אַ לשון ברור, אפילו ווען צוליב דעם דאַרף מען נוצן אַ לשון בלתי נקי. ווייל אַ הלכה דאַרף געזאָגט ווערן קלאַר, אַ הוראה ברורה, כדי צו פאַר-מיידן אַ מקום לטעות ביים אויספירן די הלכה אין מעשה בפועל.

ועד"ז איז דעם ענין, וואָס די תורה איז מוסיף דעם וואָרט „בדורותיו“ מיינענדיק (לויט איין פירוש), „לגנאי“: ווען תורה וואלט ניט אַרויסגעבראַכט אַט דעם „גנאי“, וואלט געווען אַ אַרט צו האַבן אַ טעות בנוגע להלכה — בנוגע להנהגה בפועל: מען<sup>15</sup> געפינט ענינים בהנהגת נח וואָס ווייזן אז ביי אים איז ניט געווען צדקות בשלימות<sup>16</sup>,

12) ראה פסחים ג, א (הובא ברש"ם ב"ב שם) ולמדו זה מהדיבור אל נח

13) לקריש ח"ה ע' 281 ואילך.

14) ראה גם לקריש ח"ה ע' 26 ואילך.

15) ראה לקריש ח"ה שם (ע' 282 ואילך) באריא.

16) ראה לדוגמא תנחומא פרשתנו שם. ב"ר

פ"ל, י. פרש"י ו, ט (ד"ה את האלקים). ב"ר פליב, ו. פרש"י פרשתנו ז, זי. ועוד.

י' ולהעיר שלשון רש"י הוא כהלשון בוהר חדש (מהני"ט) פרשתנו כב, א (ולא כבב"ר). וראה ג"כ לקמן ע' 23 בפרש"י ז, יב ובהנמסר בהערה 5.

(אין יענעם מצב) ניט געקענט מתפלל זיין אויף זיי, היות אז „לא הוה לי במאן דיתלי בזכותא כמשה“ — עס איז ניט א חסרון אין נח'ן;

ר' יצחק קומט נאָר באַוואַרענען, אַז עס זאַל ניט אַרויסקומען אַ תקלה ח"ו אין אַ שפּעטערדיקן דור, מיינענדיק אַז ס'איז ניט קיין חסרון אויב מ'איז ניט מתפלל פאַר אנשי הדור; דעריבער זאָגט ר' יצחק, אַז מען מוז דרשנען (אַרויס-ברענגען) אַז די זאָך פאַר זיך איז אַן ענין של גנאי (כאַטש אַז ביי נח'ן גופא האָט ניט געקענט זיין באַפּון אַחר<sup>22</sup>), ווייל מען דאַרף זיך משתדל זיין בכל האופנים האַפּשריים צו מתפלל זיין און בעטן רחמים פאַר אַ צווייטן אידן.

און דערפאַר איז דעת ר' יצחק ניט אין סתירה צום כלל „הוי דן את כל האדם לכף זכות“ — ווייל אויך לויט ר' יצחק'ן איז עס ביי נח'ן ניט געווען קיין „חובה“ ח"ו, נאָר ער באַוואַרנט ווי די זאָך איז אַן ענין של „חובה“ ביי אַנדערע;

ואדרבה: אויב מזוועט ניט באַ-וואַרענען אַז אַזאַ הנהגה (אין אַלגע-מייז) פון ניט בעטן רחמים על אנשי הדור איז בלתי רצוי — קען דאָס גופא האָבן אין זיך אַן ענין של חובה אויף נח'ן, אַז זיין הנהגה זאַל קענען גורם זיין אַ תקלה ביי אַ צווייטן אידן.

און דעריבער איז (אויך) דאָס גופא „בזכותו“ של נח — ער אַליין וויל מען זאַל מדגיש זיין אַז מען דאַרף יע מתפלל זיין על אנשי דור, ביז צו זאָגן דאָס אין אַן אַופן כאילו ווי ס'איז אַ חסרון ביי נח'ן גופא (כפּשטות לשון ר' יצחק: ועם כל דא . . . הוה לי (נח'ן) למבעי רחמי

דער חילוק איז — וואָס איז די תורה אויסן מיטן וואָרט „בדורותיו: אין מ'ד זאָגט — דעם „שבח“, אַז די תורה קומט משבּח זיין נח'ן; און דער צווייטער מ'ד זאָגט אַז דערמיט וויל תורה באַ-וואַרענען אַז עס זאַל ניט אַרויסקומען קיין תקלה אין דער עבודה פון אַ אידן וואָס לערנט וועגן נח'ן.

און דאָס מיינט „ויש שדורשים אותו לגנאי“: בשייכות צו נח'ן גופא איז דאָס ניט קיין ענין פון גנאי וחסרון — זייענ-דיק אין אַזאַ דור איז ניט געווען שייך עס זאַל זיין די דרגת הצדקות ווי אברהם; נאָר תורה מוז אַרויסברענגען אַז די דרגא אין צדקות איז ניט די אמת'ע שלימות, ואדרבה: ס'איז אַ דרגא פון „גנאי“ בערך צו אברהם („לא הי' נחשב לכלום“), כדי אַז די הוראה פון סיפור נח זאַל זיין קלאַר.

ד. אויף דעם זעלבן אופן קען מען מסביר זיין די צוויי דיעות פון ר' יהודה און ר' יצחק אין דעם וואָס נח האָט ניט מתפלל געווען על דורו:

ס'איז מר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי<sup>21</sup> — אויך ר' יצחק איז מודה, אַז דאָס וואָס נח האָט ניט מתפלל געווען על אנשי דורו איז ווייל ער האָט

21 עפ"י יתרוץ מה שמצינו שר' יהודה מדגיש מעלת אברהם על נח שנח „לא אמר לי מידי ולא בעי רחמי“ (וח"א קו, א'), וכן סיל (זהר פרשתנו סז, סע"א) שהי' צדיק. כדור הוה דייקא (ור' יוסי פליג דבדור הזה דא שבחא דילי כר"ן) — בדוגמת המיד, דורשין אותו לגנאי (וראה לקוטי לוי"צ שם שפּלוגתא זו תלי בפּלוגתא ר' יהודה ור' יצחק) — כי מר אמר חדא כר', כפּנים בארוכה. ועצ"ע. ואכ"מ.

22 וכן ר' יוסי אמר דנח לא בעי רחמי עליהו (דלא כחשה) — ודג' טו, א — אף שס"ל דבדור הזה דא שבחא דילי, כדלקמן בפנים ההערה.

22 ומה שנקט הלשון „עם כל דא . . . הוה לי למבעי רחמי כר'“ — ראה לקמן בפנים.

„אנשי דורו“, אבער מצד סיבות שאינן תלויות בו (לכאורה) איז ער אין דעם ניט מצליח. קען ער ביי זיך מאַכן אַ חשבון, אז אַני אַת נפשי הצלתי: ניט נאָר בנוגע זיין אייגענער עבודה מיט זיך, נאָר אויך בנוגע דער אַרבעט מיט אַ צווייטן האָט ער געטאָן בשלימות. אלא, ער האָט ניט אויפגעטאָן — איז דאָס ניט זיין חסרון.

לערנט ר' יצחק אַ הוראה, אז עס קען טאַקע זיין אַז ער האָט באמת געטאָן וויפל ער האָט געקענט — ס'איז ניט נאָר אַ דמיון, נאָר ע"פ שו"ע (תורת אמת) האָט ער געטאָן בשלימות — אַבער אַעפ"כ דאַרף מען וויסן, אַז דער- ביי טאָר מען ניט בלייבן: מען טאָר ניט זיין צופרידן פון דעם מצב נאָר מען מוז האַלטן אין איין „מכריז“ זיין, ועס כל דא . . . הוה לי למבעי רחמי עליהו! דער ניט בעטן רחמים על דורו איז אַ מצב של „חובה“.

און דאָס גופא איז גורם אַז עס זאָל ווערן אַ מצב פון „זכות“ — אַז דער אוי- בערשטער איז מבטל די סיבות פון דעם מצב בלתי רצוי, און גיט אַ אידן אַ געלעגנהייט צו בעטן רחמים על אנשי דורו, ביז צו פועל זיין אַז זיי זאָלן תשובה טאָן,

ובפרט בומננו עקבתא דמשיחא וואָס דער רמב"ם פסקנט בספרו דהלכות<sup>24</sup> אַז „הבטיחה תורה שסוף ישראל לעשות תשובה בסוף גלותן ומיד הן נגאלין“<sup>25</sup>.

(משיחת ש"פ נח תשמ"ג)

עליהו) — כדי צו פאַרזיכערן אַז עס זאָל ניט אַרויסקומען קיין חסרון ביי אַ צווייטן<sup>23</sup>.

און דורך דעם וואָס מען באַוואַרנט אַז הנהגת נח איז אַז ענין של חובה (ניט די אמת'ע שלימות), ובמילא פירט מען זיך אין אַנדערע דורות אין אַז אופן אַז מ'איז יע מתפלל על אנשי הדור, איז דאָס גופא „מתקן“ דאָס וואָס נח האָט בפועל ניט געטאָן: אַעפ"פ אַז בדורו האָט ער דאָס ניט געקענט דורכפירן, וויבאַלד אַבער אַז דורך אים (ד.ה. דורך אַרויס- ברענגען ווי אַזא הנהגה איז ניט קיין מעלה) האָט מען די הוראה לדורות אַז מען דאַרף יע מתפלל זיין על אנשי דורו, בריינגט עס צו די שלימות אין דעם ענין אויך ביי נח'ן גופא.

ה. און דאָס איז אויך די הוראה למעשה בימינו אלה:

ס'פאַסירט אַמאָל, אַז איינער טוט כפי יכולתו אויף משפיע זיין בסביבתו, על

23) עדמשיח'ת (לקי"ש חכ"ד ע' 253 ואל"ך) בהטעם שנאמר בס"פ ברכה (לד, ח), ויבכו בני ישראל' המדגיש מעלת אהרן על משה, שדוקא אצל אהרן „שהי רודף שלום כר נאמר (חוקת כ, כט) כל בית ישראל זכרים ונקבות“ (רש"י ברכה שם).

דלכאורה: איך מתאים לכתוב עיד מעלתו של אהרן לגבי משה — בטסוקים אלו שבהם מדובר עיד הסתלקות משה והמדגשים מעלותו של משה? אלא שמה, רוצה'י שהפסוק ידגיש מעלת אהרן בהענין דרודף שלום כר, כדי שבני יהוה בזה מתלמדיו של אהרן' (אבות פ"א מ"ב) דוקא, ובה לא ילמדו מהנהגת משה. כי אצל משה לא הי' זה חסרון כלל ח"ו (כי מצד ענינו של משה לא הי' יכול להיות אצלו ההנהגה ד'רודף שלום כר' כמו אהרן), מ"מ רצה להזהר שהנהגתו לא תגרום ח"ו חסרון אצל משהו כהו'י מתלמידיו של אהרן כר' רודף שלום כר', וזהו ע"י שמדגיש מעלת אהרן עליו.

24) כמ"ש בסוף הקדמתו לס' היד.

25) רמב"ם הל' תשובה פ"א הי"ז.

## נח ב

מים . . שאם יחזרו יהיו גשמי ברכה לא חזרו הי' מבול".

ווי מען לערנט בפשטות, איז די כוונה אין דעם תירוץ — אז די צוויי פסוקים ריידן וועגן באזונדערע זמנים: „ויהי הגשם" רעדט וועגן דער צייט פון תחלת הורדת המים, וואס דאן איז עס געווען אין אז אופן אז „אם יחזרו יהיו גשמי ברכה"; און „ויהי המבול" רעדט וועגן דעם שפעטערדיקן זמן, נאך דעם ווי ס'איז נתברר געווארן אז „לא חזרו" און דער גשם איז נתהפך געווארן למבול; און דאס איז פאָרגעקומען גלייך אין ערשטן טאָג (פון די ארבעים יום), וכ־מפורש „ויהי המבול ארבעים יום" [וואָרום וויבאלד אז די מי המבול זיינען געווען רותחין, איז דאָך ניט שייך גע-ווען אז מען זאל בלייבן לעבן אפילו אַ זמן קצר. קומט אויס, אז די אפשריות לתשובה איז געווען אַ זמן קצר].

עס איז אַבער תמוה: אין פסוק שטייט דאָך בפירוש „ויהי הגשם על הארץ

א. בנוגע די ערשטע פערציק טעג פון מבול זיינען דאָ צוויי פסוקים וואָס זיינען לכאורה כסתירה איינער צום צווייטן: פריער שטייט: „ויהי הגשם על הארץ ארבעים יום וארבעים לילה", אַבער דערנאָך שטייט<sup>2</sup> — „ויהי המבול ארבעים יום על הארץ" (אז שוין אין די ארבעים יום איז געווען ניט נאָר אַ גשם, נאָר אויך „מבול"<sup>3</sup> — „שבלה את הכל כו").

זיינען חז"ל מבאר — און רש"י ברענגט עס בפירושו על התורה: „כש-הוריד הקב"ה המים הורידם תחלה ברכה

(1) פרשתנו ז, יב.

(2) שם, יז.

(3) ולא שהמבול התחיל רק לאחר המ' יום, כאשר „ויגברו המים וירבו מאד על הארץ גו" (שם, יח) במשך קצ"ו יום (שם, כד) שעי"ז, ויגוע כל בשר גו וימח את כל היקום גו" (שם, כא-כג).

ועפ"ז יובן מה שהקשו (זוהר חדש ופרשי דלקמן הערה 5-6) דוקא מן הפסוק „ויהי המבול גו" שנאמר אחרי „ויהי הגשם", ולא מן הלשון „מבול" שנאמר כמ"פ לפניו (ו, יז. ז — ו; ז; י) — כי מפסוקים הנ"ל אין הכרח (גמור) שמ' יום הראשונים כבר הי' המבול גופא (כ"א רק שמי המבול" — המים שמהם נעשה (אח"כ) המבול — היו על הארץ); והסתירה היא בעיקרה מן הפסוק „ויהי המבול ארבעים יום גו".

(4) רש"י ו, יז.

(5) זוהר חדש (מנהי"ע) פרשתנו (כב, סע"א). וראה ב"ר פליא, יב, לקמן הערה 9.

(6) ז, יב. וראה הערה 3.

(\*) אבל מ"מ מתרץ רש"י הסתירה תיכף עה"פ „ויהי הגשם" (ולא „להלן" עה"פ „ויהי המבול") — כי (נוסף לזה שהשאלה מתעוררת גם מן הפסוקים שלפניו, אלא שיעקר הסתירה היא מלהלן, כפנינים, הרי) רש"י בא לחרץ „דכולי קרא יתירה הוא" (משכיל לדוד כאו).

(7) זבחים קיג, ב. וש"נ. וראה ויק"ר ספ"ז.

(8) וגם לפמ"ש במשכיל לדוד (כאו) שבתחלה לא היו רותחין ורק „לבסוף (כאשר לא חזרו) היו למבול כלומר רותחין" (וראה יפ"ת לויק"ר שם) — עכצ"ל שהאפשריות לתשובה הייתה רק ביום הראשון שהרי מפורש „ויהי המבול גו ארבעים יום", ככפנים.

ויש לומר שגם מצד ריבוי המים דיום ראשון (כלי שיהיו רותחין) — שנבקעו כל מעינות תהום רבה וארבות השמים נפתחו" (שם, יא) — לא היו יכולים (עכ"פ חלקם) להשאר בחיים, ונטבעו במי המבול. ולהעיר מיבמות קכא, א. ואכ"מ.

(\*) להעיר ממשנת (לקו"ש ח"י ע' 35. וראה הערה 43 שם) שיש לומר שלפי פרשי בפשטימ — מי המבול לא היו רותחין. ע"ש.

ב. ויש לומר הביאור בה:

אויפן פסוק<sup>13</sup> „כי לימים גר' אנכי ממטיר גר' ארבעים יום וארבעים לילה“ זאגן חז"ל<sup>14</sup> — און רש"י ברענגט עס אראפ (בשניונים) בפירושו על התורה<sup>15</sup> — אז דער טעם וואס דאס איז געווען במספר ארבעים דוקא איז: „כנגד“<sup>16</sup> יצירת הולד שקלקלו להטריח ליוצרים לצור כו"ל.

דערפון איז פארשטאנדיק, אז דאס וואס די מי המבול האבן יורד געווען ארבעים יום מיינט (ניט אז יעדן טאג איז צוגעקומען נאך אן עונש, נאך א טאג פון מבול, נאך) אז דאס איז איין עונש וואס האט זיך געצויגן פערציק טעג. אין אנדערע ווערטער — אז די אלע ארבעים יום זיינען (בלשון הראגאטשאווער בנוגע לכמה עינים<sup>17</sup>) א נקודה אחת.

וע"ד ווי די ארבעים יום פון יצירת הולד זיינען איין ענין, א יצירה וואס דויערט ארבעים יום — אין דעם זמן פון נאך די ארבעים יום ביז דעם סוף פון די תשעה חדשים פון הריון ווערן געשאפן די פרטים פון דעם ולד, צורת אבריו וגידיו, וואס דאס ווערט אויפגעטאן שריט נאך שריט און יעדער פון זיי איז א זאך פאר זיך; לדוגמא: כללות היד, דערנאך — פאנאנדערטיילונג אין פינגער, גער, דערנאך יעדער פינגער אין פרקים, דערנאך ציפרנים און גאר בסוף הזמן — נגמרו ציפרינו<sup>18</sup>. משא"כ במשך די ערשטע ארבעים יום טוט זיך אויף

ארבעים יום וארבעים לילה, אז די אלע פערציק טעג (און ניט נאר בתחלת הירידה) איז געווען א גשם!?

— ווען אין פסוק „ויהי הגשם“ וואלט ניט געשטאנען „על הארץ“, וואלט מען געקענט פארענטפערן, אז די מציאות פון מבול — „שבלה את הכל כו"ל — איז געווארן ווען די מים זיינען געקומען „על הארץ“. ד.ה. ביי אראפקומען פון „שמים“ (די אלע פערציק טעג) —

„כשהוריד הקב"ה כו"ל — איז עס גע-ווען גשם (גשמי ברכה), נאר קומענדיק „על הארץ“, וויבאלד אז בארץ למטה איז געווען א מצב פון „ותשחת הארץ“. השחית כל בשר. על הארץ<sup>19</sup>, איז דארט פון דעם „גשם“ געווארן א „מבול“.

דער פסוק זאגט אבער „ויהי הגשם על הארץ“ — אז ניט נאר די הורדה מן השמים איז געווען ברחמים, נאר אויך ביים קומען על הארץ איז עס געווען „גשם“<sup>20</sup>, און דאס האט אנגעהאלטן ארבעים יום, כנ"ל.

9 ע"ד פי היפית לביר שם (אלא שפירושו הוא רק בכיר שם שקאי עה"פ המבול מים, ולא על מחזיל ופרשי שבפנים).

10 פרשתנו ו, יא.יב.

11 ע"ד מחזיל אין דבר רע יורד מלמעלה (כ"ד פניא, ג. ולהעיר שגם שם. הוריד מטר ונעשה (למטה) גפרית — יל"ש תהלים רמז תרנה (הובא במתכ"ל לביר שם. וראה גם יפית ופי' מרזוי שם). וכ"ה בתנחומא באבער (יח) ופרשי עה"פ (וירא יט, כד).

12 עפ"ז מובן למה מעתיק רש"י בהד"ה גם התיבות „על הארץ“ (ובז"ח שם לא הועתקו. וגם ברש"י לא הועתקו התיבות „על הארץ“ בהפסוק „ויהי המבול“) — להדגיש שאי"פ לתרך הסתירה כפנים.

13 ז, ד.

14 ב"ר פ"ב, ה.

15 עה"פ שם. ועפ"ז מובן, שהתירוץ דלקמן

מתאים גם בלימוד ע"ד הפשט (פרש"י).

16 ל' רש"י. וראה מפרשי הביר שם.

17 ראה מפענח צפונות פרק ג, ט (ועוד) וש"נ.

18 יבמות פ, רע"ב.

דער פסוק „ויהי המבול גו“ קומט זאגן וויפיל זמן דער מבול האט גע-  
דויערט, און דעריבער קומען די ווער-  
טער „ארבעים יום“ גלייך בסמיכות צו  
„ויהי המבול“ — „ויהי המבול ארבעים  
יום (על הארץ)“ — וואס מיינט כפ-  
שוטו, אז דער מבול האט זיך געצויגן  
(בפועל) פערציג טעג (על הארץ):

משא״כ דער פסוק „ויהי הגשם גו“  
קומט (ניט דערציילן וויפיל זמן עס האט  
אנגעהאלטן דער גשם — ווארום דער  
ענין פון „גשם“ (ד.ה. די אפשריות אויף  
גשמי ברכה) איז בלויז געווען בתחלת  
ההורדה (און גלייך דערנאך איז עס  
נהפך געווארן למבול), כנל — נאָר  
דער פסוק איז אויסן צו זאגן „ויהי  
הגשם על הארץ“: די מים „על הארץ“  
איז געווען אין אן אופן פון „ויהי הגשם“  
— „אם יחזרו יהיו גשמי ברכה“ —  
ומוסיף<sup>19</sup> (ניט נאָר די מים פון דער  
ערשטער צייט, נאָר) פון די אלע  
ארבעים יום וארבעים לילה, שוין דאָן  
בתחלת ההורדה האט דער גשם געהאָט  
די כמות המים פון מ' יום (גשמי ברכה).

ד. מען דארף נאָר אָבער האָבן  
הסברה:

דער ענין פון „ארבעים יום כנגד  
יצירת הולד“ איז בלויז אַ טעם אויף דעם  
וואָס די ארבעים יום של מבול (אַלס  
עונש) זיינען איין נקודה (ע״ד ווי די מ'  
יום של יצירת הולד); וואָס פאַר אַ  
שייכות אָבער האָט דער מספר פון מ'  
יום צו די „גשמי ברכה“ וואָס צוליב  
דעם זיינען אויך זיי געווען במספר  
ארבעים און אַלס איין נקודה?

וועט מען דאָס פאַרשטיין פון דעם

בלויז איין ענין — כוללותי יצירת הולד<sup>20</sup>.

עפ״ז איז פאַרשטאַנדיק ווי ס׳איז ניטאָ  
קיין סתירה צווישן די צוויי פסוקים —  
ווייל אויך לפירוש הנ״ל אַז „ויהי הגשם“  
באַצט זיך אויף תחלת הורדת המים  
(„הורידם תחלה“) — אַז די ירידה איז  
געווען אין אן אופן פון „אם יחזרו יהיו  
גשמי ברכה“ — האָט עס כולל געווען  
די מים פון אַלע ארבעים יום. וואָרום  
דער „הורידם“ פון הקב״ה איז געווען  
איין הורדה וואָס האָט כולל געווען די  
כמות מים, דאָס גאַנצע וואָסער וועלכע  
ירדו על הארץ (אַלס גשמי ברכה) אין די  
ארבעים יום (כנ״ל).

נאָר גלייך נאָך דער הורדה ווען ס׳איז  
נתברר געוואָרן אַז „לא חזור“, איז „ויהי  
המבול ארבעים יום“ — די וואָסערן פון  
יעדערן פון די מ' יום איז געוואָרן (אַנ-  
שטאַט גשמי ברכה —) אַ מבול  
וואָסער<sup>20</sup>.

ג. לויט דעם ביאור וועט אויך פאַר-  
ענטפערט ווערן דער שינוי לשון אין די  
צוויי פסוקים: אין ערשטן פסוק שטייט  
„ויהי הגשם על הארץ (און ערשט דער-  
נאָך קומען די ווערטער) ארבעים יום  
וארבעים לילה“, משא״כ אין צווייטן  
פסוק (ביים מבול) שטייט „ויהי המבול  
ארבעים יום על הארץ“ —

ווייל עפ״ה הנ״ל איז דער טייטש פון די  
ווערטער „ארבעים יום“ אין צווייטן  
פסוק אַנדערש ווי אין דעם ערשטן:

(19) זכר או נקבה (ברכות ס, א).

(20) ראה בארובה לקוטי ביאורים לתניא (להרי״  
ש׳ קארף) ח״ב ע׳ פז ואלך (ליקוט פירושים כו׳  
לאגה״ת קה״ת) ע׳ קט ואלך) ובהנשמן שם. וראה שם  
בארובה ע״ד הענין דמספר ארבעים.

(20) ש׳עייז, וירבו המים וישאו את התיבה גר  
מעל הארץ״ (ו, יז).

(21) וכמודגש גם בזה שהטעם על תיבת  
הארץ״ הוא אתחלתא המורה על הפסק.



לשון „בול“ (בתוספת מ"ם בתחלתו)<sup>27</sup>, וואס דער וואָרט „בול“ ווייזט אויף (גשמי) ברכה, כמחז"ל<sup>28</sup> עה"פ<sup>29</sup> „ברח בול“ (וואס דאָס גייט אויף חודש חשון ווען עס גייען גשמי ברכה) — „בזמן שהארץ עושה בולים בולים“<sup>30</sup>].

און דאָס איז אויך דער טעם פאַר-וואָס די ארבעים יום פון גשמי ברכה זיינען איין נקודה — ווייל דער מספר ארבעים יום פון טהרת הארץ איז כנגד די מ' סאה של מקוה, וואָס דער שיעור פון מ' סאה איז (ווי דער ראָגאַט-שאָוער איז מאַריד<sup>31</sup>) אַן „עצם אחד“.

ה. אַט די ברכה אין ענין המבול — אַ דורך אים איז געוואָרן טהרת הארץ — איז אויך אַנגעדייטעט אין דעם מחז"ל הנ"ל<sup>32</sup> „כשהוריד הקב"ה המים הורידם תחלה ברחמים כדי להראות לעולם שאם ישוּבו יקבלם . . . שאם יחזרו יהיו גשמי ברכה“:

דער קלקול הארץ<sup>33</sup> לפני המבול האָט דערפירט צו אַזאַ שפל המצב פון דער וועלט, ביז אַז „לאַ היי שייך בירור“<sup>34</sup>, וואָס דערפאַר האָט דער דור המבול ניט תשובה געטאָן<sup>35</sup>, און דאָס איז געווען דער אויפטו פון מבול — „לטהר את הארץ“, אַז דאָס האָט אַריינגעגעבן אין

ביאור (פנימי) אין ענין המבול, אַז „המבול בא לטהר את הארץ . . . כי מלאה הארץ חמס ונתקלקלה מאד והי נצרך לטהרה ולזאת בא המבול . . . כדוגמת המקוה מ' סאה שהיא מטהרת את הטמא“<sup>36</sup>.

און דערפאַר ווערט דער מבול גופא אַנגערופן „מי נח“<sup>37</sup>, וואָס דער נאָמען „נח“ איז ע"ש נייחא — „נייחא לעל-יונים נייחא לתחתונים“<sup>38</sup> — ווייל דאָס וואָס דער מבול איז אַן ענין של עונש כו' איז בלויז מצד אנשי דור המבול; אָבער מצד (עצמו איז עס מי נח — ווי מצד) נח איז עס אַן ענין פון נייחא<sup>39</sup>, טהרת הארץ.

עפ"ז קען מען טייטשן „ויהי הגשם על הארץ ארבעים יום גו“ כפשוטו — אַז דער גשם (גשמי ברכה) האָט זיך גע-צויגן (בפועל) פערציק טעג, און אעפ"כ איז דאָס קיין סתירה ניט אַז אין די זעלבע פערציק טעג איז געווען מבול — ווייל דער מבול איז בפנימיות גשמי ברכה („נייחא“) פאַר דער וועלט,

יתרה מזה י"ל: יעדער טאָג האָבן די מים געטאָן צוויי זאַכן: מטהר את הארץ<sup>40</sup> און „בלה את הכל“.

[און ווי דאָס איז אויך מרומז אין וואָרט „מבול“ גופא: „מבול“ איז פון

27 ראה יל"ש (ועד"ז תנחומא) שבהערה הבאה.  
28 תנחומא באבער פרשתנו יז. יל"ש מלכים רמז קפד. ועד"ז בירושלמי ר"ה פ"א ה"ב.  
29 מ"א ו, לח.  
30 ראה הק"ע לירושלמי שם ד"ה בולות.  
31 ראה מפענת צפונות פ"ט ס"ו ו, ושי"נ.  
32 ראה ככ"ז לקו"ש חט"ז ע' 52 ואילך.  
33 סדיה את קשתי תרנ"ד (בסה"מ תרנ"ד ריש ע' מח). וראה מאמרי אדה"ז — פרשיות פרשתנו ע' ס. אהיה פרשתנו (כרך ג) תרנב, סעי' ואילך. פלח הרמון פרשתנו ד"ה את קשתי פ"ג.  
34 ראה מאמרי אדה"ז שם.

22 תורא ריש פרשתנו (ח) סעי' ואילך — ע"פ זבחים ק"ג, א). וראה גם שם י' רע"א. מאמרי אדה"ז — הנחות הר"פ ע' סט. תורח שם (נט, ב ואילך). אהיה"ש שם (כרך ג) תרט, ב ואילך. תרכד, א ואילך. ובכ"מ.  
23 ישע"י נד, ט.  
24 ביר פ"ל, ה.  
25 להעיר מפענת רזא פרשתנו (ח, ט): מה שנמלט (עוג) על התיבה אע"פ שירדו עלי' גשמים נשמתי ברכה היו על התיבה (וראה זבחים ק"ג, ב).  
26 ע"ד טהרת המקוה שבאה ע"י צירוף כל הארבעים סאה.

פון דעם מכול, ביז אַז עס איז געוואָרן גשמי ברכה בפשטות, „בול“.

און די שלימות פון טהרת הארץ וועט זיין לעמיד לבא, ווען מ'וועט האָבן ניט נאָר דעם „בול“, נאָר אויך דעם מ"ם פון „מבול“ וועט נתהפך ווערן לטוב,

וואָרום די ארבעים יום פון טהרת הארץ — „כדוגמת המקוה מ' סאה“ — זיינען דאָך די בחינה פון מ"ם סתומה [כדוגמת מקוה און מ' סאה דמקוה וועלכע זיינען בחי' מ"ם סתומה<sup>39</sup>], וואָס דאָס האָט מאיר געווען בגילוי אין תיבת נח<sup>40</sup>,

און דערפון האָט מען דעם כח צו מהפך זיין דעם מ"ם פון מבול — דער מ"ם פתוחה וואָס איז מרמז<sup>41</sup> אויף גלות — אַז עס זאָל ווערן אַ מ"ם סתומה, וואָס איז מרמז<sup>42</sup> אויף גאולה<sup>42</sup>, „לסרבה המשרה ולשלום אין קץ“<sup>43</sup>,

בגאולה האמיתית והשלימה על ידי משיח צדקנו, במהרה בימינו ממש.

(משיחת ש"פ נח תשמ"ג)

וועלט דעם כח אויף תשובה, „להראות לעולם<sup>35</sup> שאם ישוּבו יקבלם“.

און דאָס איז רמז וכוונת הכתוב, ויהי הגשם על הארץ: „אע"פ אַז די אנשי דור המבול „לא חזרו“ (און פאָר זיי איז גע-וואָרן אַ מבול), זיינען די „גשמי ברכה“ וועלכע „הוריד הקב"ה . . . ברחמים“ ניט געבליבן למעלה (ניט אַראָפּ בפועל דאָ למטה), נאָר דאָס האָט אויפגעטאָן אַן ארץ („ויהי הגשם על הארץ“) אַ פעולה, אַז מ'האָט דעם כח אויף תשובה.

און דורך דעם איז מען מבטל דעם מבול (שבמים — רתיחה וכיו"ב) און עס ווערט „גשמי ברכה“ בפשטות<sup>36</sup>.

און ווי חז"ל<sup>37</sup> זאָגן בנוגע צו די ארבעים יום, אַז „מ' יום ככל שנה היו אותם הימים עושים רושם בעולם, עד שעמד שלמה ובנה את ביהמ"ק ופסקו אותם מ' יום“, און דערפאָר ווערט דער חודש (חשוון) אַנגערופן „ירח בול“ — „מבול . . . כתיב חסר מ' כנגד ארבעים יום שפסקו“, ובמילא איז געוואָרן „בול“ — „שהארץ עושה בולים בולים“<sup>38</sup>, גשמי ברכה בפשטות.

ווייל דורך בנין ביהמ"ק, וואָס האָט אויפגעטאָן אַ שינוי וזיכוך אין וועלט, אַ ליכטיקייט פון מקדש — דורך די חלו-נות שקופים אטומים<sup>38</sup>, איז בטל גע-וואָרן דער „רושם“ וואָס איז געבליבן

(35) לא לאנשי דור המבול — שכבר נמחו.

(36) ועפ"ז יומתק מה שהמים שעל התיבה היו כל המ' יום — גשמי ברכה (ראה הערה 25).

(37) יל"ש (ועד"ז תנחומא באבער שם). וראה גם תנחומא פרשתנו יא.

(38) מ"א ו. ד. מנחות פו. ב. ועוד.

(39) אוה"ת יזהכ"פ ע' א'תקעח (ע"פ ראשית חכמה ש' האהבה פ"א).

(40) אוה"ת פרשתנו (כרך ג) תריג. ב. תרלו, ב ואילך. ועוד.

(41) ראה אוה"ת פרשתנו שם. וראה בפרסיות ספר הערכים חב"ד מערכת אותיות את מ"ם (ב) סעיף ז. וש"נ.

(42) וכמבואר בכ"מ (אוה"ת פרשתנו שם. שם תרכח. א. תרלג, ב ואילך — בארוכה. המשך וככה תרל"ז פצ"ה.ו. ובכ"מ) שתיבת נח היתה דוגמת ומעין לעיל. וראה לקמ"ע' 29 ואילך.

(43) ישע"י (ט, ו) — בתיבת למרבה דוקא, אחתפכא ד'ירבו המים' המבול (פרשתנו ז, יז).

## נח ג

אָבער (נוסף לזה — אז רש"י ברענגט ניט דעם ענין, איז) ע"ד הפשט (ופרש"י מפורש"י) קומט לכאורה אויס, אז דאָס וואָס דער אויבערשטער האָט געזאָגט נחין „בא גו' אל התיבה" איז (ניט אַ נתינת רשות, נאָר) ווייל נח האָט ניט גע- וואָלט אַרײַנגיין אין תיבה.

בפשטות קען מען זאָגן, אז דער צורך אין דעם ציווי איז ניט (אַזויפיל) אויף דער עצם יציאה, נאָר אויפן אופן היצי- אה — „צא מן התיבה) אתה ואשתך ובניך ונשי בניך אתך", ווי רש"י איז דערויף מפרש: איש ואשתו כאן התיר להם תשמיש המטה (משא"כ זייענדיג אין דער תיבה — איז „האנשים לבד והנשים לבד" ווייל „נאסרו בתשמיש המטה").

ועד"ז בנוגע די חיות, אַז מ'האָט גע- דאַרפט באַוואַרענען (ווי דער פּסוק' איז מסיים) „ושרצו בארץ ופרו ורבו על הארץ", און ווי רש"י איז מפרש: ולא בתיבה מגיד שאף הבהמה והעוף נאסרו בתשמיש.

אָבער פון פּשטות לשון הכתוב איז משמע אז דער ציווי איז (אויך) בנוגע דער עצם יציאה — „צא מן התיבה". און גאָר שטאַרק איז עס מודגש בנוגע די חיות כו', וואָס „הוצא כתיב . . אם אינם רוצים לצאת הוציאם אתה" — אז די חיות וועלן (אפשר) ניט וועלן אַרויס-

א. אין היינטיקער סדרה ווערט דערציילט אַז „ובחודש השני בשבעה ועשרים יום לחודש יבשה הארץ", און אז דער אויבערשטער האָט געזאָגט דערנאָך נחין: צא מן התיבה אתה ואשתך גו' כל החי גו' היצא אתך גו'.

איז ניט פאַרשטאַנדיק: וויבאַלד אז עס איז שוין געווען „יבשה הארץ" — אינ- גאַנצן טרוקן, ווי רש"י איז מפרש אַז „יבשה" מיינט „נעשה גריד כהלכתה" (וואָרום „חרבו המים מעל הארץ" — „נעשה כמין טיט כו'") — איז שוין גע- ווען פון פריער) — פאַרוואָס האָט מען געדאַרפט זאָגן נחין, „צא מן התיבה"? און נאָכמער: ס'איז ניט גענוג געווען דער ציווי בשייכות לנח, נאָר עס איז געווען אַ באַזונדער ציווי בנוגע די חיות — „כל החי גו' בעוף ובבהמה ובכל הרמש גו' היצא אתך"!

איז מדרש' שטייט: כיון שנחו המים הי' צריך נח לצאת מן התיבה, אלא אמר ברשות הקב"ה נכנסתי שאמר לי' בא אתה וכל ביתך אל התיבה ועכשיו איני יוצא אלא ברשותו.

(1) ת, יד.

(2) שם, טז"ו.

(3) שם, יג ובפרש"י.

(4) והרי כל מה שעשה נח לפניז לראות הקלו המים מן הארץ וכי' הי' מדעת עצמו (וראה פענח רוא שם, ז) — אף שיש לחלק בין הנזיל ליציאתו בפועל מן התיבה.

(5) תנחומא פרשתנו ת. ועד"ז שם י. ביר פליד.

ד. וז"ה בכריכ מפרשי התורה (אברבנאל. בחיי (שם, יד). פענח רוא. ועוד).

(6) פרשתנו ז, א.

(7) ז, ז — מביר פליב, ה.

(8) פרש"י לעיל ז, יח, ז, ז.

(9) ת, יז.

(10) רש"י שם.

א) עס איז שווער צו זאגן, אז מען קען (ע"פ טבע) איינצאמען חיות טורפות אין אַ מקום (מדור) מוגבל ביותר במשך פון אַ גאַנצן יאָר, און דערביי זאל ניט טרעפן פּאַלן<sup>11</sup> אַז אַ חיי רעה זאל מזיק זיין וכי"ב.

ב) מ'זעט במוחש (אין אַ „גן חיות“) אַז כדי צו אַנפירן מיט אַ ריבוי גדול פון חיות טורפות, פּאַדערט זיך אַ ריבוי גדול

גיין פון תיבה, איז דאָ דער ציווי „הוציאם אתה“ (בעל כרחם)<sup>11</sup>.

ב. איינער פון די ביאורים אין דעם: עס איז מבואר בכמה מקומות<sup>12</sup>, אַז אין תיבת נח האָט געהערשט אַ מצב פון שלום, מעין ווי עס וועט זיין לעתיד לבא — „וגר זאב עם כבש גו' לא ירעו ולא ישחיתו גו'“<sup>13</sup>. אין תיבת נח זיינען דאָך געווען אַלע מיני בהמות וחיות צוזאַמען — אויך חיות טורפות ודורסות — און פונדעסטוועגן „לא<sup>14</sup> עשו רעה זלו' כלל ולא השחיתו זלו'“.

וואָס דאָס איז מוכרח אויך אין פשוטו של מקרא. וואָרום אַע"פ אַז אויפן פּסוק<sup>15</sup> „קנים תעשה את התיבה“ איז רש"י מפרש „מדורים מדורים לכל בהמה וחיי“ — אַז יעדער (מין)<sup>16</sup> בהמה וחיי איז געווען אַפגעטיילט פון אַלע אַנ-דערע<sup>17</sup> — פונדעסטוועגן:

- 11) ובגראַ כאו, שלא רצו לצאת כי מזונותם היתה מוכנה בתיבה.
- 12) דיה כי פדה לאדהו (סה"מ אתהלך לאזניא עי' נו), ועם הגהות — אוהית פרשתנו (כרך ג) תרסט, א ואלך. מאמרי אדהיז — ענינים (ע' פ), ועם הגהות — אוהית שם תרלז, א ואלך. שם תרלז, ב. המשך וככה תרלז פציהצו. ועוד. וראה רד"ק פרשתנו (ו, כא) ובארוכה עה"פ (ישעי' יא, ו) וגר זאב גר.
- 13) ישעי' שם, ו"ט.
- 14) ל' המאמר — וככה שם רפציה.
- 15) פרשתנו ה, יד.

- 16) כניל (הערה הבאה) בראים וכי — דמאי טעמא לשנות מרגילותם קודם שנכנסו לתיבה! — ולפשיטות הדבר לא הוצרך רש"י לפרט.
- 17) ראה ראים בפרש"י: וקילין . . . חדרים . . . למדור כל מין ומין לעצמא. וראה גם ראביע ורד"ק שם.

— משאיכ בביר (פליא, ט) שאין הכרח לומר שכל מין בהמה וחיי הי' במדור בפ"ע. וכדמוכח לכאורה מזה שלהלן בביר שם (שם), יא. וראה תיביע שם. פדרא רפכג וברדיל שם. (ועוד) פלוגתא כמה קילין היו, ופשוט שאין חולקים במציאות כמה מיני בהמות

וחיות נכנסו לתיבה. [ולהעיר מרש"י לב"ר שם: קילין אלו חדרים גדולים, ומדורין בתוך כל חדר לשום בתוכו סיפוקי בהמות כו' — משאיכ בפרש"י עה"ת „מדורין לכל בהמה וחיי“]. וראה אוהית שם (תרלז, ב) „ולא היו להם מקומות מיוחדים בפ"ע, ובהמשך וככה שם (ע' קנד): והגם כי קנים תעשה את התיבה כתיב עכו" לא נאמר שהיו מגודרים עד שאחד לא הי' יכול לכנסו בתוכם חבירו.

בסה"מ עורית ס"ע מז (לאחרי שמביא פרש"י „מדורין לכל בהמה וחיי“): אפשר שבפרטי החיות יש הרבה יותר „מש"ס או ט' מאות קילין — ב"ר שם, יא). וראה רמב"ן פרשתנו ו, יט. רד"ל לפדרא שם סק"י בארוכה. — אבל בפרש"י עה"ת לא הובא כמה מדורין היו, ומפשטות לשונו משמע שהיו מדור לכל מין בהמה וחיי.

18) ונזכר רק מאורע א' דהארי הכישו (פרש"י ז, כג). ולהעיר שזה הי' מפני שאיחר מזונותיו. וגם זה כותב רש"י רק: (א) כפירוש שניי. (ב) לא ע"פ „פשוטו“ כ"א מ„מדרש אגדה“. (ג) בזה גופאי — ענין שני (יוש אמרי"ם) במדרש אגדה. כו להעיר מסיום פרש"י שם, ועליו נאמר (משלי יא, לא) הן צדיק בארץ ישולם — ראה לקושי ח"ה ס"ע 52 ואילך.

\* אבל בפדרא שם: מכאן אתה למד שלי"ב מיני עופות . . . ושס"ה מיני שקצים. וראה בארוכה ברד"ל שם. ואכ"מ.

\*\* ולהעיר שרש"י לא כתב (כבפירושו לעיל פסוק יב) „עוף“ (ובפרט „שמלת קן ברוב המקומות מורה על מדור העופות“ — רא"ם שם, יד. ולהעיר מרד"ק שם). וראה המשך הלשון בסה"מ עורית שם: דעופות אין להם מספר והלא בעופות כ"כ עופות הדורסים (וראה רמב"ן ורד"ל שם). ואכ"מ.

\* ראה לקושי ח"ה ע' 50 בהערה 25.

ווייל יש לומר, אז דאס ווערט שוין באוואַרנט פון פרש"י לעיל<sup>22</sup>, אז אין תיבה זיינען געקומען בלויז, אותן שדבקו במיניהם ולא השחיתו דרכם ומאליהם באו וכל שהתיבה קולטתו הכניס בה". וואָס דערפון זעט מען, אז: (א) בלויז די מובחתיים (שלא השחיתו דרכם) זיינען געקומען אין דער תיבה. (ב) שוין בהליכתם לתיבה האָבן חיות הטורפות ניט מזיק געווען, (ג) דער עצם קומען, און (ד) דער אַריינקומען אין תיבה זיינען געווען אינגאַנצן בדרך נס; איז במילא קיין פלא ניט, אז אויך דערנאָך, אַריינקומענדיק אין תיבה איז נמשך געווען דער נס<sup>23</sup> (בשייכות צו דעם העדר ההשחתה פון די חיות), אז די טבע פון די חיות טורפות איז נשתנה געוואָרן אויף ניט מזיק זיין אַ צווייטע ח" ובהמה וכו'.

ג. און דאָס איז אויך דער טעם פאַר-וואָס נאָכדעם ווי „יבשה הארץ" האָט מען געדאַרפט אַנקומען צו אַ ציווי „צא מן התיבה" — ווייל נח האָט ניט גע-וואַלט אַרויסגיין פון תיבה<sup>24</sup>; ער איז געווען אין אַ אַרט וואו ס'איז געווען אַ מצב פון לעתיד לבא,

[ובפרט ע"פ המבואר אין חסידות<sup>25</sup>, אז דער שינוי הטבע פון די חיות אין תיבת נח איז געקומען דערפון וואָס דאָרט האָט מאיר געווען אַזאָ הויכער

של אנשים צו קענען זיך „איינקערן" מיט זיי. און דאָ אין תיבת נח האָבן די עטלעכע מענטשן (נח ובניו ונשיהם) אַנגעפירט מיט אַלע מיני חיות טורפות<sup>26</sup> כו' דכל העולם כולו!

איז מוכרח צו זאָגן, אז זייענדיק אין דער תיבה, איז נשתנה געוואָרן די טבע פון די בע"ח הטורפים<sup>20</sup>, ע"ד ווי עס וועט זיין לעתיד לבא, וואָס אין אַזאָ מצב איז „נער" קטן נוהג במ".

און ס'איז קיין קשיא ניט: לכאורה האָט רש"י ערגעץ וואו געדאַרפט אַנ-מערקן אז אין תיבה האָט געטראָפן אַזאָ נס גדול (ע"ד ווי עס וועט זיין לעתיד לבא — ווען עס איז געווען „ומלאה הארץ דעה את ה'") —

19) וזהו בהוספה על טרחתם להאכיל כל שאר המיני בהמות חיות ועופות כו', שה"י קשור בטירחא (וצער) מרובה ועד שלא טעמו טעם שינה (ראה סנהדרין קה, ב. תנחומא פרשתנו, ב. שם ט. פרש"י, ג. כג).

20) להרמב"ן (פרשתנו ט, ה. בחוקותי כו, ו. וכן ברד"ק בראשית א, כה ובמקומות שצויינו בהערה 12) שלפני החטא לא היו חיות מזיקות — אין כאן טבע חדש כיא חזרה לטבעם הקודם (וראה אה"ת שם תרלה, א).

אבל ראה לקו"ש ח"ב (ע' 7) שדוחק גדול לומר שכן ס'ל לרש"י בפירושו עה"ת, כי הו"ל לפרש חידוש גדול כזה. ע"ש.

[אבל אין לתרץ (לאידך גיסא) שע"פ פש"מ לא ה"י שינוי הטבע כי גם לפני הכניסה להתיבה לא היו חיות דורסות, וכפרש"י בראשית (א, כט"ל), השהו להם כו' כל ירק עשב יאכלו יחד כולם" (שמשמע לכאורה שגם החיות (הדורסות) אכלו רק ירק השדה. וראה אה"ת שם) —

כי בפרש"י (בראשית א, כב, ד, טו. פרשתנו ט, ה) מפורש שהיו חיות רעות ודורסות כו'. וראה לקו"ש ח"ב שם (ואילך) שאיז סותר מ"ש רש"י (כנ"ל) „השוה להם כו' ירק עשב יאכלו יחד". ע"ש. וצער"ק באה"ת שם].

21) ישע"י שם, ו.

22) ו, כ.

23) ובפרט שבלאה"כ צ"ל שעצם מציאותם של הבהמות חיות ועופות כו' בהתיבה היתה רק ע"פ נס — ראה רמב"ן הנ"ל (הערה 17). כלי יקר ו, כא. באר מים חיים על פרש"י (לאחי המהר"ל ו, יד (ושם ג, כב: שכל מעשה התיבה בנס ה'). ועוד.

24) למרות שבגשמיות ה"י קשור עם טירחא וצער (נסמן לעיל הערה 19).

25) ראה במקומות שצויינו לעיל הערה 12.

ואשתך גוי", וואס ווייזט (כנ"ל) אז "התיר להם כו". ועד"ז ביי די חיות כו' — הוצא אתך ושרצו בארץ ופרו ורבו על הארץ".

דערפון וואס דאס איז די ערשטע זאך וואס מ'האט אנגעזאגט נח'ן בשייכות צו דער יציאה מן התיבה איז מובן, אז דאס איז ניט א זייטיקער ענין (וויבאלד אז פריער אין תיבה איז „נאסרו כו", האט מען דעריבער ביי דער יציאה מן התיבה געמוזט צוריק מתיר מאכן<sup>27</sup>), נאר דאס איז די מטרה ותכלית פון דעם „צא מן התיבה". איז דעם באשטייט דער אויפטו פון „צא מן התיבה".

וכפשוט הענין: וואס האט געפעלט איז דעם לעבן אין דער תיבה — דאס וואס איז דעם מקום מוגבל פון תיבה האט ניט געקענט זיין דער ענין פון „פרו ורבו" (און „וכבשוה" — הארץ), ובפרט איז אן אופן וואס זאל ברענגען צו „מלאו<sup>28</sup> את הארץ".

און דאס איז דער מכוון פון „צא מן התיבה" — אז נאכדעם ווי ס'איז געווען דער מכול ווען „וימח את כל היקום גוי"<sup>29</sup>, איז געווען די שליחות פון נח'ן צוריק צו אויפבויען א יקום, דורך פרו ורבו ומלאו את הארץ. און ווי עס שטייט גלייך דערנאך אין פרשה, אז דער אויבערשטער האט געזאגט נח'ן<sup>30</sup> — בתור ברכה און בתור ציווי — פרו ורבו (ומלאו את הארץ).

ה. יעדער ענין אין גשמיות ווערט נשתלשל פון ענינו ברוחניות. ועד"ז

אור אלקי (— מעין ווי עס וועט מאיר זיין לעת"ל) וועלכער טוט אויף דעם ענין השלום],

ומשום זה איז דער ארויסגיין פון תיבה געווען א ירידה לגבי דעם מצב אין דער תיבה<sup>26</sup>.

ועאכו"כ ביי די חיות טורפות גופא, וואס איז זיי איז דאך געווען דער שינוי הטבע אין תיבת נח, האבן זיי מצד עצמן ניט געוואלט ארויסגיין פון תיבה, אויף... צוריק ווערן חיות טורפות ומזיקות!

און דערפאר האט מען געדארפט באזונדער אנזאגן נח'ן „כל החי אשר אתך גוי הוצא אתך", ווייל ס'איז דא א מקום לחלק: פאר נח'ן (מיט אשתו ובני ביתו) איז מוכרח דער ארויסגיין פון תיבה, כדי צו אויפטאן אין דער וועלט שמחוץ להתיבה. און דעריבער איז כדאי די ירידה (צא מן התיבה) צוליב דער תועלת פון דער וועלט בחוץ.

משא"כ ארויסלאזן די חיות טורפות פון תיבה וועט גורם זיין אין זיי א ירידה (זיי וועלן זיין ווי קודם הכניסה לתיבה), און אין וועלט וועלן ווידער זיין חיות טורפות!

האט מען אנגעזאגט נח'ן, אז אעפ"כ — „כל החי גוי הוצא אתך".

דערפון איז אבער מובן, אז דורך דעם „צא מן התיבה" . . הוצא אתך" ווערט אויפגעטאן אז עילוי לגבי דעם מצב ווי ס'איז געווען אין תיבה.

ד. וואס איז די הסברה אין דעם?

איז דאס מרומז אין דעם גופא וואס דער פסוק זאגט „צא מן התיבה אתה

(27) להעיר מריבא ורעיב עה"ת, פענח רזא, צפע"ז עה"ת ועוד כאן.

(28) בראשית א, כה. פרשתנו ט, א.

(29) ז, כג.

(30) ט, א. שם, ז ובפרש"י.

(26) להעיר גם מתפארת יהונתן פרשתנו עה"פ

צא מן התיבה.

למטה ממנו<sup>34</sup> — דא, אין די תחתונים  
(דוקא), ווערט אויפגעטאן די דירה לו  
ית<sup>35</sup>, דירה לעצמותו<sup>36</sup>.

און דערפאר ווערט דוקא אין דער  
עבודה אנטפלעקט דער בלתי בעל גבול,  
נחלה בלי מצרים<sup>36</sup>.

ו. די הוראה פון דעם אין עבודת  
השם:

עס זיינען פאראן אזוינע וואס מיינען  
אז מען קען זיך פארשליסן אין די  
אייגענע ד' אמות און זיך עוסק זיין כל  
היום בתורה און זיי זאל כלל ניט זיין  
נוגע וואס עס טוט זיך אין דער וועלט  
ארום זיי.

ווער רעדט נאך אויב ער וועט זיך  
עוסק זיין כל היום אין פנימיות התורה,  
דע<sup>37</sup> את אלקי אביו, וועט דאך ביי אים  
זיין א מצב ע"ד ווי עס וועט זיין בימות  
המשית, און ווי דער רמב"ם פסקנט  
בסיום וחותם ספרו<sup>38</sup>, ובאותו הזמן לא  
יהי כו' ולא יהי עסק כל העולם אלא  
לדעת את ה' בלבד<sup>39</sup>.

קען ער טענה'ן: לאיזה צורך דארף  
ער ארויסגיין פון זיינע ד' אמות אויף  
זיך עוסק זיין אין הרבצת התורה  
והיהדות, ביז צו הפצת המעינות חוצה,  
כדי אויפצוטאן דעם קאתי מר דא מלכא  
משיחא וואס דורך דעם איז מען זוכה  
(וכל העולם) זיך צו עוסק זיין אין  
„לדעת את ה' בלבד“ [און ווי רש"י איז  
מפרש<sup>39</sup> אז תורתו של משיח איז „טוד

בעניננו, אז דאס וואס בגשמיות איז די  
יצאיה מן התיבה געווען צוליב „פרו  
ורבו ומלאו את הארץ“, ווערט עס  
נשתלשל פון רוחניות הענינים.

דער אויפטו פון „פרו ורבו“ איז —  
וואס אין דעם ווערט אנטפלעקט דער  
כח האין-סוף דא למטה<sup>31</sup>. ווייל אין דעם  
ענין ההולדה איז ניטא קיין הגבלה, עס  
איז עד אין סוף, דור אחר דור.

און דאס איז דער חילוק צווישן  
דעם מצב אין דער תיבה לגבי דעם מצב  
ארויסגייענדיק פון תיבה:

אין דער תיבה, ניט געקוקט אויף די  
הויכע גילויים וואס האבן דארטן מאיר  
געווען (ביז אז דאס האט גע'פועל'ט<sup>32</sup> א  
שינוי הטבע בדוגמא פון לעתיד לבא,  
כנ"ל), איז עס נאר געווען אן ענין פון  
עלית ותענוג הנברא, ובמילא איז עס  
מיט א גבול.

משא"כ דורך דער עבודה אין וועלט,  
חוץ להתיבה, און ווי עולם איז בטבעו<sup>33</sup>  
דוקא — עוה"ז התחתון שאין תחתון

31 לקו"ת שה"ש מ, א. וראה בארוכה המשך  
שמח תשמח תרנין בתחלתו (ע' 3 ואילך. ובסה"מ  
תרנין — ע' קעה ואילך) — ושם נתי' מצד עצם ענין  
ההולדה שהוא כעין יש מאין (וראה גם לקו"ת שם).  
ד"ה ואתם הדבקוים תרפי' פ"ד (סה"מ תרפי' ע' רכו  
ואילך. סה"מ תשי"א ע' 208).

32 גם למפרע — בהליכתם להתיבה (כיון שאי  
אפשר בלעד'ה).

33 שלכן הוצרכו החיות כו' לצאת מן התיבה  
ולחזור לטבעם. — ועיי' יציאתם מן התיבה נעשה  
אצלם הענין דפרו ורבו שהוא גילוי כח האים כנ"ל.  
ולהעיר מלקו"ת שם, דזה שיש כח ההולדה גם  
בהמות הוא מפני שניזונות מצומח שנצמח מהארץ,  
ששם נמצא כח ההולדה, משום דנעוץ תחלתו  
בסופן.

ולהעיר מחסד לאברהם (מעין שני נהר סד) בנוגע  
למצות פירי, דשכינה בתחתונים תלוי במצוה זו.  
ע"ש.

34 תניא פל"י.

35 ראה המשך תרסי' בתחלתו (ט"ע ג). ובכ"מ.

36 ראה המשך וככה שם פצי' העילוי שיהי  
לעתיל (גם לגבי תיבת נח) שיומשך מפנימיות עתיק.

37 ראה אגה"ק סכ"ז (קמב, ב).

38 וראה גם הלי' תשובה פ"ט ה"ב.

39 שה"ש א, ב.

איז אן אופן פון „ואלה תולדות פרץ“<sup>44</sup>, תולדות מלא“ — דער „ופרצת ימה וקדמה וצפונה ונגבה“<sup>45</sup>, נחלה בלי מצרים“<sup>46</sup>, וואס וועט זיין בגילוי כביאת משיח צדקנו, „עלה הפורץ לפניהם“<sup>48</sup>.

ז. נאך א הוראה וואס מען דארף ארויסנעמען דערפון איז — אין דעם ענין פון „פרו ורבו“ כפשוטו:

די ערשטע פליכט פון א מענטש נאך א מכול, א מצב פון „וימח את כל היקום גו“, איז — „פרו ורבו ומלאו את הארץ“, אויף צוריק בונה זיין דעם עולם מחדש“<sup>49</sup>.

און דאס איז די הוראה מיוחדת פאר אונזער דור, וועלכער איז דורכגע-גאנגען א מכול ר"ל, און א גאר גאר חשוב'ער און גרויסער טייל פון עם ישראל איז היל'ת אפגעווישט געווארן בגשמיות — דארף מען וויסן, אז צום אלעם ערשטן ליגט די אחריות“<sup>50</sup> (זוכות) אויף די וועלכע זיינען בחסדי ה' גע-ראטעוועט געווארן פון דעם מכול און אויך אויף צאצאיהם, צוריק בונה זיין עם ישראל בגשמיות, און דאמאלס איז דא מיט וועמען אויף טאן ברוחניות — צו את בני ישראל“ דארף האבן פריער (קדמוי“<sup>51</sup>) בני“.

טעמי' ומסחר“<sup>40</sup> צפנותי“, פנימיות התורה] — ער האָט עולמך תראה בחייד“<sup>41</sup>, ער איז זיך עוסק שוין איצט אין „לדעת את ה' בלבד!“

אויף דעם איז די הוראה — „צא מן התיבה“: מען דארף ארויסגיין פון דער תיבה און אויפטאן אין דער וועלט ארום. עס איז טאקע דא דער סדר פון „בא גו אל התיבה“<sup>42</sup> — אז ווען עס הערשט א מצב פון מכול בחוץ, און עס איז דא א חשש אז מיוועט פארוונקען ווערן אין די „מים הזדונים“ פון מי המכול, דארף מען זיך באשיצן דערפון דורך „בא גו אל התיבה“, כפירוש הבעש"ט“<sup>43</sup>: אריינגיין אין די אותיות ותיבות פון תורה ותפלה — אבער וויסן דארף מען, אז סוף-סוף מוז קומען א זמן פון „צא מן התיבה“, ווייל די מטרה ותכלית איז צו אויפטאן אין דעם עולם וואס איז חוץ פון דיין תיבה.

און מ'זאל ניט מיינען אז מ'דארף עס טאן נאר דערפאר ווייל מ'דארף מוותר זיין אויף דער אייגענער טובה צוליב טובת הזולת — נאר דאס איז נוגע צו דער אייגענער שלימות וטובה. ניט קונדיק אויף די אלע עילויים וועלכע מען קען דערגרייכן דורך דער „עבודה אין תיבה“, איז דאס אלץ אן ענין שבמידה והגבלה.

דורך „צא מן התיבה“ ווערט דער „פרו ורבו“, דער ריבוי עד אין סוף, ביז

44 רות ד, יח.

45 ביר פי"ב, ו.

46 ויצא כח, יד.

47 ראה שבת קיח, סע"א ואילך.

48 מיכה ב, יג. אגדת בראשית ספס"ג (סד) ביר

ס"פ פה.

49 כמחזיל דעולם חדש ראה (ביר פ"ל, ח).

50 ולהעיר שמהציוו לנח למדין (פרשי"ט, ז

מיבמות סג, סע"ב) גם חומר הענין דשלילת פויר,

שהוקש לשופר דמים ר"ל.

51 ביר פ"א, ד. וראה תדאיר פ"ד (אבל שם

הובא ע"ז הכתוב (ירמ" ב, ג) קודש ישראל לה:

ראשית תבואתה, משל למלך כ"ו).

40 ראה רמב"ם הל' מלכים שם: דברים

הסתומים.

41 ברכות יז, סע"א.

42 פרשתנו ז, א.

43 כתר שם טוב בהוספות (ס"ח ואילך) וש"נ

(וראה צוואת הריב"ש סו"ס עה). וראה לקו"ש ח"א

ע' 6 ואילך.



מצב אז זיי וועלן חוטא זיין, ויבואו מי המבול וישטפום" <sup>56</sup> — און דערפאר האט אים דער אויבערשטער פריער מבטיח געווען „שלא לשחת העולם עוד" <sup>55</sup> און ערשט דערנאך אנגעזאגט „פרו ורבו".

ואע"פ אז דער אויבערשטער האט דאך אנגעזאגט „צא מן התיבה אתה ואשתך", איז ווי קומט עס אז נח, וועלכער איז געווען „איש צדיק תמים" <sup>57</sup>, זאל מצד חשבונות וועלן טאן ח"ו היפך ציווי ה' <sup>58</sup>?

איז עס קיין קשיא ניט, ווייל נח האט גערעכנט אז דער מאמר הקב"ה „צא מן התיבה אתה ואשתך" (איש ואשתו) איז בלויז א היתר <sup>59</sup> — כדיק לשון רש"י „כאן היתר להם" — אבער ניט קיין ציווי <sup>60</sup>. דערפאר האט דערנאך דער אויבערשטער מוסיף געווען, אז די כוונה אין דעם מאמר איז ניט נאר א היתר, נאר א ציווי, אז עס מוז זיין „פרו ורבו".

עס בלייבט אבער ניט מובן: דער אויבערשטער האט באווארנט אז ער וועט מער קיין מבול ניט ברענגען, אבער ביי נח'ן איז זיכער געווען דער

ח. עס זיינען פאראן אזוינע וואס מאכן חשבונות:

האבן קינדער איז א געוואלדיקע אחריות. מען דארף זיי שפייזן הן בגשמיות, הן ברוחניות — זיי מחנך זיין בדרך התורה והמצות. ומי יודע צי עס איז בכוחו צו מגדל זיין קינדער כדבעי, אז זיי זאלן אויסוואקסן געזונטע קינדער, געזונט בגשמיות און געזונט ברוחניות?

ולכן: פריער דארף מען זיין זיכער כדבעי מיט דעם אייגענעם מצב הגשמי און מצב הרוחני, און ערשט דערנאך וועט מען טראכטן און דערנאך מקיים זיין „פרו ורבו"!

איז אויך אויף דעם דא א הוראה פון נח'ן, כדלקמן.

ט. אע"פ וואס דער אויבערשטער האט אנגעזאגט נח'ן „צא מן התיבה אתה ואשתך" — „איש ואשתו כאן היתר להם כו" (כנ"ל), דערציילט אבער די תורה, אז בפועל איז „ויצא נח ובניו ואשתו ונשי בניו" <sup>52</sup> (ניט — „איש ואשתו").

און ווי מפרשים <sup>53</sup> זיינען מסביר (ע"פ פרש"י <sup>54</sup>) אז דאס איז דערפאר ווייל „הי נח דואג לעסוק בפר"י ורבי" <sup>55</sup>. והביאור: נח האט געמאכט א חשבון: וואס וועט זיין די תועלת פון האבן קינדער? עס קען דאך ווידער ווערן דער זעלבער

56) כלי יקר הנ"ל. וראה פרש"י לעיל (בראשית ד, כד) גבי למך. ולהעיר מפרש"י בראשית (ה, לב) שהקב"ה „כבש את מעיינו (של נח) . . . שלא יהא יפת . . . ראוי לעונשין".

57) ריש פרשתנו.

58) להעיר מהפלוגתא בב"ר רפליה (וכפי הס"א שברש"י שם, הובא במת"כ) אם עבר על הציווי או הוסיף על הציווי. וראה גם ב"ר פליד, ו: ולא קיבל עליו לצאת. — אבל ע"ד הפשט לא הי' נח עובר (בדדון) על ציווי ה'.

59) ראה אה"ח שם ט, ז.

60) והתנהג בפרישות (וקדושה), או כו"ב — ע"ד המ"ד בב"ר פליה שם שהוסיף על הציווי. ולהעיר מהשק"ט (ראה מפרשי רש"י לקמן ט, ז. ועוד) אם אדה"ר נצטווה על פירי או שהי' רק ברכה.

52) ח, יח.

53) גוי"א לעיל ז, ז. וראה גם כלי יקר ח, יז.

וכבר האריכו במפרשים בתירוצים שונים (ראה חזקוני, ריב"א, רד"ק ועוד (ח, יח). אלשיך אורה"ח שם, יז). פענח רוא (לעיל ו, יח). ולהעיר מהדא"ג (מהתנהג לסנהדרין קח, ב ד"ה למשפחותיהם). ואכ"מ

54) לקמן ט, ט.

55) ל' רש"י שם.

הי לפניו מלך אשר שב אל ה' בכל לבבו  
גוי' ככל תורת משה ואחריו לא קם  
כמוהו" און נאך מלכים צדיקים ווי  
הואחז"67 און צדיקיהו"68

— אדרבא: זיי מקיים ציווי ה' המוטל  
עליך, בשמחה ובבטחון גמור אז דער  
אויבערשטער וועט זיכער"69 העלפן און  
אריינגעבן הצלחה אין דיין השתדלות  
בחינוך הבנים"70 (ובפרט אין זכות פון  
דעם גופא וואס מ'איז מקיים ציווי ה' פון  
פרו ורבו אז קיינע חשבונות).

י"ד. כל הנ"ל רעדט זיך בנוגע צו  
דאגות פון דעם מצב רוחני פון קינדער,  
וואס דאס איז תלוי בעיקר אין די  
עלטערן, וואס זיי האט דער אויבער-  
שטער געגעבן די מצוה (וזכות) לחנך  
בניהם ובנותיהם בדרך התורה והמצוה,  
און האט זיי געגעבן די בחירה חפשית  
צו דורכפירן דעם ציווי.

ווען עס רעדט זיך וועגן דאגות פון  
פרנסה גשמיית — מען מאכט חשבונות  
אז דער מצב הפרנסה דערלאזט ניט אז  
מען זאל זיך עוסק זיין בפו"ר — ווייזט  
עס אז מ'איז מקטני אמנה"71, ולמטה מזה.

עיקר דער מצב הרוחני פון בניו. איז  
אויב עס איז דא דער חשש פון „פן  
יוסיפו לחטוא"61 — איז דאך כלל ניט  
מספיק וואס מען איז זיי ניט מעניש —  
זיי זיינען דאך אין דעם זעלבן מצב  
(רוחני) ווי דור המבול!

איז דערפון די הוראה ברורה, אז  
„בהדי כבשי דרחמנא למה לך"62! א איד  
דארף טאן כל התלוי בו"63 — לקיים  
מצות פרו ורבו און דערנאך לחנך בניו  
ובנותיו ע"פ הוראות התורה — און ניט  
אפהאלטן זיך פון מקיים זיין ציווי ה'  
מצד אייגענע חשבונות.

— חז"ל דערציילן"64 בנוגע צו חזקיהו  
המלך, ווי ער האט געזען ברוח הקודש  
אז פון אים וועלן ארויסקומען „בניו דלא  
מעלו" און האט דעריבער זיך ניט עוסק  
געווען בפו"ר. האט אים דער אויבער-  
שטער מעניש געווען ר"ל, ווייל „בהדי  
כבשי דרחמנא למה לך, מאי דמפקדת  
איבעי לך למעבד"!

זעט מען דערפון, אז אפילו ווען מען  
ווייס בכירור וואס עס וועט זיין כו' טאר  
מען זיך ניט אפהאלטן פון מקיים זיין  
ציווי ה"65; עאכוי"כ ווען דאס איז בלויז א  
חשש מצד אז אייגענעם חשבון

ולהוסיף — אויך אין חזקיהו'ס פאל  
זיינען דערנאך געבארן געווארן יאשיהו  
אויף וועמען עס שטייט"66 „וכמוהו לא

67 ראה הוריות יא, סעי"ב דמלא מקום אבותיו  
הי' (וראה פרש"י שם ד"ה יורם ממלא).  
68 הוריות שם ובפרש"י. שבת קמט, ב. ובכ"מ.  
69 שזהו אמיתית ענין הבטחון (ראה כד הקמח  
ערך בטחון. וראה בארוכה מכתב כ"ק מ"ח אדמו"ר  
(באגרות קודש שלו ח"ו ע' שצט). לקו"ש ח"ג ע' 883  
ואילך. חכ"י ע' 97. ח"א ע' 3 ואילך).

70 להעיר אשר נבואת נביא אמת לרעה —  
בטלה ע"י תפלה וכיו' (רמב"ם הל' יסוה"ת פ"י ה"ד.  
הקדמה לפיה"מ ד"ה והחלק השני בענין הנביא).  
71 ל' חז"ל (בנוגע לפרנסה) — סוטה מת,  
סעי"ב. ובמכילתא בשלח טז, ד: מחוסר אמנה. וראה  
ס' חסידים (סתק"ט) לענינו: לא יחשוב כו' עני אם  
אבוא כו' שמא תהר ממני ואנה אקח לפרנסה זה  
ממחוסרי אמנה.

61 ל' הכלי יקר.

62 ברכות י, א (הובא לקמן בפנים);

63 כולל ג"כ ההכנה לפני הנישואין, הו  
ברוחניות (ראה רמב"ם הל' ת"ת פ"א ה"ד. הל' ת"ת  
לאדה"ז רפ"ג), והו בגשמיות (ראה רמב"ם הל' דעות  
פ"ה ה"א).

64 ברכות שם.

65 להעיר גם מפרש"י בראשית (ד, כה): אתם  
עשו מצותכם. רש"י ישן שמות ב, א (סוטה יב, א).

66 מלכים ב, כג, כה.

פרנסה איז ניט תלוי אין דער איי-גענער בחירה. א איד איז טאקע אנגע-זאגט געווארן „בכל אשר תעשה“<sup>72</sup> — אבער זיין „תעשה“ איז נאָר<sup>73</sup> אן ענין פון עשיית כלי צו דער ברכת ה'; די השפעת המזון והפרנסה קומט מלמע-לה, ווי יעדערער זאגט אין ברכת המזון: הוּז את העולם כולו בטובו בחן בחסד וברחמים.

און וויבאלד אַז דער אויבערשטער האָט אַנגעזאָגט אַ אידן „פרו ורבו“, איז זיכער, אַז צוזאַמען מיט יעדן קינד<sup>74</sup> וואָס ווערט געבאַרן, ווערט געעפנט אַ נייער צינור אויף ברכת ה', אויף השפעת מזון ופרנסה, (אויך) פאַר דעם נייע-געבאַרענעם קינד, און איז אַן אופן פון „בטובו בחן בחסד וברחמים“, מידו המלאה הפתוחה הקדושה והרחבה.

יא. די זעלבע זאך איז בנוגע צו כחות הנפש: אַנדערע טענה'ן, אַז זיי האָבן ניט די כחות, כחות הגוף אָדער כחות הנפש, אויף צו מגדל זיין מערערע בנינים ובנות, וואָס דאָס פאָדערט אַ יגיעה גדולה, יגיעת נפש ויגיעת בשר.

דאַרף מען וויסן, וויבאלד אַז דער אויבערשטער זאָגט אַן אויף דעם<sup>75</sup>, און „אינו מבקש אלא לפי כוחו“<sup>76</sup>, איז ברור אַז ער גיט די נויטיקע כחות אויף דורכפירן זיין ציווי. ובמילא דאַרף מען

ניט אַריינמישן אין דעם אייגענע חשבו-נות, נאָר פאַרלאָזן זיך ומתוך שמחה (ווי באַ יעדער עבודת השם) אויפן אוי-בערשטן<sup>76</sup>.

אויב דער מצב אמיתי איז, אַז מ'האַט ניט די כחות אויף דעם, וועט דער אויבערשטער דאָס באַוואַרענען<sup>77</sup>

כדי עס זאָלן געבאַרן ווערן קינדער מוז זיין<sup>78</sup> אַ ברכה מיוחדת פון אוי-בערשטן — „ויברך אותם אלקים . . פרו ורבו גו“<sup>79</sup>. וואָס דערפאַר „יש כמה בני אדם שאינם מולידים גם שכח המוליד ישנו בשלימות“<sup>80</sup>.

— דער אמת, אמת הנגלה איז, אַז ניט נאָר איז אַזא נהגה דבטחון בהשם — ניט גורע פון בריאות האדם, נאָר פאַר-קערט: דער וועג צו דערגרייכן מנוחת הנפש אמיתית, איז דורך דעם וואָס מ'פירט זיך לויט די סדרי הבריאה וואָס דער אויבערשטער האָט איינגעשטעלט. בשעת מען צעשטערט דעם נאָרמאַלן סדר וואָס דער אויבערשטער האָט איינגעשטעלט בחיי משפחה, זעט מען במוחש אַז דאָס איז גורם צו פראַב-לעמען אין „עצבים“ (נערווען) כו', נוסף על העיקר אַז דאָס שטערט וכו' די באַציאונגען צווישן איש ואשתו.

76) מוכן שיש מצבים שעי"פ תורה אין ציל התעסקות כפוי"ר מחמת טעמים של בריאות וכיו"ב. אבל כפשוטו, זה ציל נקבע ע"י רב מורה הוראה בפועל, ולא ע"י חשבונות האדם לעצמו.  
77) ולהעיר מפרשי הנ"ל (הערה 56), כבש את מעיינו.

78) המשך שמח תשמח תרניז ע' 5 (סה"מ תרניז ע' קעז). ד"ה ואתם הדבקים שם.

79) בראשית א, כח. וכן בדגים ועופות (שם, כב).

80) שמח תשמח שם ע' 7 (סה"מ שם ע' קעט).

ועד"ז בד"ה ואתם הדבקים שם.

72) ראה טו, יח ובספרי שם.

73) ראה בארוכה ד"ה וידעת תרניז (סה"מ

תרניז ע' נו ואילך). ובכ"ח.

74) ראה רמב"ם ה"ל אישות פט"ז ה"טז: אע"פ שקיים אדם מצות פוי"ר הרי הוא מצווה מדי"ט שלא יבטל מלפרות ולרבות כל זמן שיש בו כח שכל המוסיף נפש אחת בישראל כאילו בנה עולם.

75) במדבר פ"ב, ג.

די גמרא זאגט<sup>82</sup>, אז אין בן דוד בא עד שיכלו כל הנשמות שב(אוצר ששמו) גוף. ד.ה. די לידה פון נאך א אידיש קינד איז מקרב די גאולה שלימה פון כלל ישראל על ידי דוד מלכא משיחא.

און וויבאלד אז מען געפינט זיך אין דרא דעקבתא דמשיחא (כמדובר כמה פעמים), און מען האפט און מאיז מתפלל „את צמח דוד עבדך מהרה תצמיח“, „נאו“ ממש — איז פארשטאנדיק, אז מען דארף טאן התלוי בו אין דעם „יכלו כל הנשמות שבגוף“.

וואס דאס וועט ממחר זיין דעם „בן דוד בא“, כגאולה האמיתית והשלימה על ידי משיח צדקנו.

(משיחות ש"פ נח תשמ"א, תשמ"ג.)

ש"פ ח"ש תשמ"ג

די הנהגה פון מאכן חשבונות ווען עס איז „די פאסיקע צייט“ צו האבן קינדער, האט מען א נאמען געגעבן „תכנון משפחה“ („פעמעלי פלענינג“). די מציאות איז אבער, אז דאס ברענגט דעם היפך ממש: א היפך אין סדר חיי משפחה, היפך בנין חיי משפחה. און ווי עס איז שוין נתגלה געווארן (פאר די וואס ווילן זיך ניט נארעו), אז עס איז נאך ניט געווען א זאך וואס זאל אריינברענגען אזא בלתי סדר און היפך הביסוס והחזיון ובנין פון חיי משפחה ווי די זאך פון „תכנון משפחה“<sup>81</sup>.

יב. א שייכות מיוחדת צווישן דער מצוה פון פרו ורבו און אונזער דור (דוקא):

(81) ראה ע"ד תכנון משפחה בארוכה יותר — שיחות ש"פ נשא, א' שלה, ש"פ שלה וש"פ קרח תשמ"ו. ועוד.

(82) יבמות סב, סע"א (ובפרש"י שם). וש"נ.

## נח — ז' מ"ח

להם כאילו הם עדיין בא"י עסוקים בעניני הרגל, נאָר ווייל אַזוי איז דער ענין ע"פ תורת אמת — ובלשון הכתוב: „ולא יחמוד איש את ארצו בעלותך לראות את פני ה' אלקיך, וואָס דאָס נעמט אַרום דעם גאַנצן זמן — פון התחלת עליתם לרגל ביו זייער אומ-קערן זיך צוריק למקומם ממש, והיינו ביו ז' מרחשון, ווען דער „אחרון שבישראל" דערגרייכט „לנהר פרת" גבול א"י.

און אע"פ אַז פון ז' מרחשון, ווען יעדער עולה לרגל איז שוין געקומען למקומו תחת גפנו ותחת תאנתו<sup>10</sup>, איז מען לכאורה אין אַ מצב פון ירידה לגבי דעם מצב פון „בעלותך לראות את פני ה' א"י, אין ביהמ"ק, איז אָבער ע"פ הוראת חז"ל<sup>11</sup>, מעלין בקודש, אַז אַ איד דאַרף שטענדיק גיין אַלץ העכער און העכער, מחיל אל חיל<sup>12</sup> — דאַרף אויס-קומען אַז אין דעם איז דאָ אויך אַ מעלה ועלי' לגבי דעם מצב פון עלי' לרגל.

א. ז' מרחשון פאַלט אויס אַלע-מאַל<sup>2</sup> אין דער וואָך וואָס נאָך ש"פ נח. וע"פ הידוע אַז ימי השבוע האָבן אַ שייכות צו יום השבת שלפניהם, דמיני מתברכין, איז מובן, אַז דער תוכן פון ז' מרחשון האָט אַ קשר<sup>1</sup> מיט (ועכ"פ מרומז אין) די ענינים פון פרשת נח.

ז' מרחשון איז דער טאָג ווען „שואלין את הגשמים — ט"ו יום אחר החג, כדי שיגיע אחרון שבישראל לנהר פרת", ד.ה. ביו דעם טאָג איז באַ אידן נאָך אַלץ געווען אַ המשך פון דעם מצב פון עלי' לרגל דחג הסוכות. און דאָס איז נוסף אויף דעם וואָס (בלשון הש"ך<sup>1</sup>) „דומה

(1) ראה זח"ב בהוספות (ערה, א): ומאלול כו' עד שיאת יומין בחשוו עד דיהדרון ביג מחובייהו ויחכפר להו.

וזמה מובן גם לענין המבואר לקמן בפנים דעד ז' מרחשון עסוקים בעניני הרגל, היינו עד ולא עד בכלל.

וראה בארוכה שיחת ש"פ לך תשד"מ.

(2) כי ראשון דריח מיח הוא תמיד אחרי ש"פ בראשית וקודם ש"פ נח.

(3) זח"ב סג, ב. פה, ב.

(4) ראה שליח חלק תושביכ ר"פ וישב: באלו הפרשות חלו . . . או לפנינה או לאחריה . . . בכלול יש שייכות כו'.

השייכות דז' מרחשון להשבוע בו חל — פ' לך: ראה בארוכה לקושי ח"ב ע' 54 ואילך. ושיג.

(5) להעיר על השייכות הכללית דז' מרחשון שבו שואלין את הגשמים (כדלקמן בפנים) לפרשתנו — ענין המבול — ע"פ מרזיל (מהניע בויח פרשתנו כב, סע"א). פרשי פרשתנו ז, יב) יהיו גשמי ברכה, וכל החודש מרחשון נק' „ירח בול" (מ"א ו, לח) ע"ש גשמי ברכה שבו — ראה ירושלמי ר"ה פ"א ה"ב. יליש מלכים רמז קפד (ושם שעש"ז נק' מבול). ולכן נק' גם מרחשון — פ"ח לשו"ע אה"ע סכ"ז בסוסיז. וראה לעיל ע' 26.

(6) משנה תענית י"א.

(7) חו"מ ס"מ סקמ"ז.

(8) תשא לד, כד.

(9) שעד אז הוצרכו לההכנסה, ולא יחמוד איש גוי, שהרי לא היו בכיתם. וראה ירושלמי פאה פ"ג ה"ז. יליש עה"פ תשא שם (רמז תד).

(10) מ"א ה, ה.

(11) ברכות (כח, א) ושיג. וראה זח"ג קטב, ריש ע"ב. — בברכות שם, גמירי מעלין כו"ב במחנות (צט, א). ומנולן דמעלין כו' דאמר קרא כו', אבל בירושל' בכורים פ"ג ה"ג, שמעתי שמעלין כו"ב. — ראה שו"ע אדה"ז או"ח ססל"ד. וראה שד"ח כללים מ"ם ס"ק קצד. מאסף לכל המחנות או"ח סכ"ה סק"ב — הדעות וכמה פרטים בזה, וכן אם הוא מה"ח או מדרבנן.

(12) ל' הכתוב תהלים פד, ח. וראה ברכות סופה. שו"ע אדה"ז או"ח סקנ"ה ס"א. ושיג.

ניט אריינגעטאָן (אויף אַזויפיל) אין דער עבודה מיט דברים גשמיים (תחתו-נים). ער געפינט זיך אין אַ מקום וואָס איז קדוש מלכתחילה, און ער האָט צו טאָן רובו ככולו מיט עניני קדושה. דאָרט איז עיקר עבודתו: „ראה כל זכורך את פני האדון ה'“<sup>17</sup> — ראיית אלקות<sup>18</sup>.

קומט אויס, אַז דוקא ב' מרחשוון ווען יעדער איד קומט למקומו, איז דאָ די מעלה בעבודת הגברא בתחתונים ממש — יעדער איד ווערט אַ שליח דורכצו-פירן דעם ענין פון „נתאוהו הקב"ה וועלכע קען ניט דורכגעפירט ווערן (אויף אַזויפיל) בעלייתם לרגל: און אויך די מעלה אין דעם נפעל, בהחפצא, אַז ער מאַכט אַ דירה פאַר דעם אוי-בערשטן בתחתונים.

ג. און אע"פ אַז אַט די מעלה אין דער עבודת ישראל פון ז' מרחשוון אַן (לגבי דעם מצב ועבודת ישראל בעלי' לרגל) איז דאָס טאַקע אַזוי לפי האמת (בפנימיות ותכלית הענינים) מצד דעם רצון ה' וכוונתו ית' — בגילוי אַבער און ווי ס'איז נרגש ביי יעדן אידן, איז דאָך עבודת בני' פון ז' מרחשוון אַן פאַרט פאַרבונדן מיט אַ מצב של ירידה, און אַ ירידה עצומה — פונעם מעמד ומצב הכי נעלה פון „ראה כל זכורך את פני האדון ה'“, „כדרך שבא לראות כך בא ליראות וכי"ו"<sup>19</sup>, צו דעם מצב ועבודה פון

ב. דער ביאור בזה (ווי שוין גע-רעדט כמה פעמים<sup>13</sup>), אַז דוקא בשעת אַ איד קומט לביתו ולמקומו און ער פאַר-נעמט זיך מיט עבודת האדמה, אדם חורש ואדם זורע<sup>14</sup> וכי"ו, האָט ער דע-מאָלט די מעגלעכקייט צו מקיים זיין מצות התלויות בארץ כפשוטן, און ממ-שיך זיין קדושה אויך בכל דבריו ועני-ניו, „מעשיך ודרכיך“ הגשמיים — אַן עבודה וועלכע איז ניט שייך ווען ער געפינט זיך בעלותו לרגל אין ירוש-לים<sup>15</sup> און בביהמ"ק.

איז דאָך דאָס אַן עלי' אין זיין עבודה, ובשתים — סיי מצד מעשה הגברא און סיי מצד דער חפצא:

רז"ל זאָגט<sup>16</sup> נתאוהו הקב"ה להיות לו דירה בתחתונים, וואָס דאָס ווערט דורכגעפירט דורך קיום המצות אין דברים גשמיים, ובמיוחד מיט די מצות התלויות בארץ שדה וכרם וכו'. ווען אַ איד נעמט דברים גשמיים, וועלכע זיי-נען מצד עצמם ניט קיין „חפצי שמים“, און איז מיט זיי מקיים אַ מצוה און מאַכט פון זיי אַ חפץ של מצוה וקדושה וכי"ו — ווערט דערמיט געשאַפן אַ דירה לו ית' בתחתונים, אַז קדושתו של הקב"ה ווערט נמשך און נעמט דורך די דברים תחתונים.

ועד'ז' בנוגע לגברא: זייענדיק אין ירושלים ובביהמ"ק, דאָרט איז דער איד

13) ראה בארוכה לקו"ש ח"כ שם (ע' 56 ואילך) ויע' 381 ואילך. ועוד.

14) ברכות לה, ב.

15) ונוסף לזה שאינו שייך מצד מצבם דבני' בעלייתם לרגל, איז שייך גם מצד הדינים שנאמרו בירושלים: אין נוטעים בה גנות ופרדסים ואינה נזרעת ואינה נחרשת כו' ואין מקיימין בה אילנות כו' (רמב"ם ה"ל ביהב"ח פ"ז הי"ד).

16) נחומא נשא טז. במדבר פ"ג, ו. הניא פל"ז.

17) תשא לד, כג. ועד'ז' — משפטים כג, יז. ראה

טז, טז.

18) ראה תרומה כי מציון בי"ב כא, א. לקמן

הערה 46.

19) חגיגה בתחלתה. וראה בארוכה אוה"ת וירא

ד"ה אשר יאמר (קב, ב ואילך).

\*) עפ"מ"ש באוה"ת שם (קג, ט"ב) וענין שתי עיניו של אדם . . . ממכ"ע . . . סוכ"ע — יל"פ ב' הלשונות ברמב"ם ה"ל חגיגה (פ"ב ה"א) כשם שהן

הקשורות בזה: יעדער איד האט גע-  
דארפט זיך עוסק זיין צו באזארגן זיין  
הצטרכות באכו"ש ולבושים וכו'.

און אין אזא סדר החיים, איז דאך,  
כמובן, א סך שווערער צו אפגעבן זיך  
מיט ענינים רוחניים.

בין אז די מרגלים האבן (מהאי טעמא)  
איבערגערעדט אידן ניט צו (וועלן)  
אריינגיין אין א"י (ווי מבואר אין  
ספרים<sup>26</sup>).

ד. אעפ"כ געפינט מען, אז נאכן חטא  
המרגלים זאגט דער פסוק<sup>27</sup> (בהמשך  
לזה) „כי תבואו" וואס פירושו איז, ווי  
רש"י איז מפרש: „בשר להם שיכנסו  
לארץ" — וואס לכאורה איז דאס ניט  
מובן: הן אמת אז נאכדעם ווי „קצף ה'  
עליהם והרעים בקול רעש ורוגז עד<sup>28</sup>  
מתי לעדה הרעה הזאת וגו' במדבר הזה  
יפלו פגריכם וגו' אני ה' וגו'"<sup>29</sup> איז  
„נכנע ונשבר לבם בקרבם"<sup>30</sup> און דער-  
פאר זייען זיי געווען גרייט גלייך  
אריינצוגיין<sup>31</sup> לארץ — מיט וואס איז  
אבער דער „תבואו" פאר זיי א בשורה  
(טובה), וויבאלד דאס איז דאך פארט א  
ירידה לגבי זייער מעמד ומצב אין  
מדבר? ובפרט זייענדיק א „דור דעה"<sup>31</sup>,  
האבן זיי זיכער ניט געיאגט זיך, „נתאוו"  
צו (האבן א גשמית'דיקע לאנד און)  
פארנעמען זיך מיט ענינים גשמיים.

ע"פ הנ"ל איז דאס מובן: וויבאלד אז  
דוקא קומענדיק אין א"י וועלן זיי האבן

זיין פארנומען זיין מיט עבודת האדמה  
ויעבדין דחול כו' — אז עמל וסירחא  
בפשטות, און אויך אז עבודה של יגיעה  
וטירדא ברוחניות. א איד איז דאך  
מרגיש אז ער איז ניט אין דעם מצב  
נעלה פון ביהמ"ק, „לפני ה'"<sup>30</sup>.

איז צוזאמען דערמיט „פילן" אידן  
אויך די מעלה גדולה שבזה.

וע"ד ווי מ'געפינט בנוגע כניסתם של  
בני פון מדבר אין א"י:

זייענדיק אין מדבר, האבן אידן ניט  
געהאט קיין דאגות וועגן זייערע צרכים  
הגשמיים: זיי האבן אלץ באקומען מן  
המוכו, פון דעם אויבערשטן, סיי בנוגע  
לאכו"ש (מן, לחם מן השמים<sup>31</sup>, מים  
מבארה של מרים<sup>32</sup>), סיי בנוגע להלכו-  
שים — די עניני הכבוד וואס „היו שפים  
בכסותם ומגהצים אותם"<sup>33</sup>.

איז אזא מצב האבן זיי זיך געקאנט  
אפגעבן אינגאנצן מיט ענינים רוחניים,  
לימוד התורה וכו'.

משא"כ בכניסתם לארץ, וואס דע-  
מאלט האבן זיי שוין מער ניט געהאט  
קיין לחם מן השמים און זיי האבן זיך  
געדארפט אפגעבן מיט עבודת האדמה  
— כי תבואו אל הארץ גו' שש שנים  
תזרע שדך וכו'.

(20) כנאמר בכמה כתובים על ביהמ"ק או גם  
בנוגע לירושלים (ראה יב, ז, יד, כג, ועוד).

(21) בשלח טו, ד.

(22) תענית ט, א. פרש"י חוקת כ, ב.

(23) פרש"י עקב ח, ד. (וואף קטניהם כמו שהיו  
גדלים ה"י גדל לבושו עמהו).

(24) כמרזל (מכילתא בשלח בתחלתו. שם טו, ד)

(שמשעם זה) לא ניתנה התורה (לדרוש) אלא לאוכלי  
המן.

(25) בהר כה, ב"ג.

(26) ראה דרושי פ' שלח בלקו"ת, אה"ת ועוד.

(27) שלח טו, ב.

(28) שם יד, כו: כט: לה.

(29) ל' התניא ספכ"ט (לח, א).

(30) כמו שאמרו (שלח יד, מ) הננו ועלינו גו'  
(הובא בתניא שם).

(31) ראה ויקר פ"ט, א. במדבר פ"ט, ג. וראה

הננסמן בלקו"ש חט"ז ע' 205 הערה 19.

באין להראות לפני ה' כך הם באים לראות הדר  
קדשו (סוכ"ט) ובית שניחו (ממכ"ט).

ועד"ז איז מובן בנוגע דער עבודה פון יעדער אידן פון נאך ז' מרחשון, בחזרתם לביתם, אָ דער מעלין בקודש און די הליכה מחיל אל חיל איז ניט כלוין איז דער עבודה עצמה, נאָר אויך בהרגשתם וכמש"נ<sup>38</sup>, וילכו לאהליהם שמחים וטובי לב<sup>39</sup> און נאָכמער — דאָס וואָס אידן זיינען מרגיש אין דער עבודה פון נאָך ז' מרחשון דעם תענוג הבורא מצד נתאווה הקב"ה, איז אַ העכערער עילוי ווי דער הרגש הנח"ר וועלכן זיי האָבן בעלותם לרגל זעענ-דיק דעם גילוי שכינה בביהמ"ק.

וואָרום בעלי לרגל איז עס באופן פון אַ נח"ר וואָס עס האָט אַ נבוא; וואָס אַ איד האָט נח"ר פון דעם גילוי שכינה<sup>40</sup> (בדוגמת נשמות בגן עדן וואָס „נהנים מזיו השכינה"<sup>41</sup>).

משא"כ דער תענוג ונח"ר אין דער עבודה פון ז' מ"ח אָן — איז פאַרבונדן מיט דעם „נתאווה", מיטן תענוג ונח"ר לבורא, וואָס דער איד „פילט" (מצד ביטול) בעבודתו<sup>42</sup>.

(38) מ"א ת, סו.

(39) אף שבפסוקים שם מדובר לאחרי חנוכת ביהמ"ק הא' בימי שלמה (וראה שבת ל, א. ויש"נ. מפרשי תנין שם). תוכן ענין השמחה הוא בכל פעם שחזרו מעלי לרגל — ראה לקוד' ח"ב ריו, א ואילך. וראה שם (ריו, א) טעם הה'.

(40) שלכו לא נרגש אז אצלם כ"כ, שמקיימים רצון ה' כעבד — ראה בארוכה לקו"ש ח"ב ע' 57 ואילך.

(41) ברכות יז, א. רמב"ם הל' תשובה פ"ח ה"ב.

וראה תניא ספ"ד.

(42) ראה המשך וככה תרל"ז ספ"ב ורפ"ט. לקו"ש ח"ה ע' 244 ואילך.

די מעגעלעכקייט צו מאַכן פון די חפצי העולם אַ חפצא של קדושה דורך קיום המצוות התלויות בארץ כו' (וכמרז"ל<sup>32</sup> בנוגע אפילו למשה איש האלקים)<sup>33</sup> — ווי דער פסוק איז ממשיך נאָך „כי תבואו" וועגן די מצות פון (נסכים)<sup>34</sup> חלה וכו' (ניט ווי אין מדבר וואָס דאָרטן האָבן זיי ניט געהאַט צו טאָן (אויף אַזוי-פיל) מיט דברים גשמיים) —

פירט זיך דורך דאמאָלס דער נתאווה הקב"ה להיות לו דירה בתחתונים.

און דעריבער, נוסף ע"ז וואָס בשעת אַ איד ווייס אַז ער גייט דורכפירן דעם רצון פון אויבערשטן (וועלכן רצון עס זאל זיין) וואָס איז גורם אַ נח"ר למעלה, כמרז"ל<sup>35</sup>, „נחת רוח לפני שאמרתי ונעשה רצוני", איז דאָס אַ בשורה (טובה) פאַר יעדן אידן און ברענגט אים שמחה,

ובנדו"ד, וויבאַלד אַ די עבודה איז פאַרבונדן מיט „נתאווה הקב"ה", מיטן תענוג פון דעם אויבערשטן, איז ווען אַ איד פירט דורך די עבודה ווערט דאָס דער „נתאווה", דער אמת'ער עונג פון דעם אידן גופא [ובפרט באַ די אידן וואָס די תורה<sup>36</sup> זאָגט אויף זיי „ואתם הדב' קיום בה"א חיים כולכם היום"<sup>37</sup>, ווערט ביי זיי אין דער עבודה פון לעשות לו דירה בתחתונים דערהערט דער תענוג הבורא, ביז באופן אַז דאָס ווערט זייער תענוג אויך בגלוי].

(32) סוטה יד, א.

(33) ברכה לג, א. תהלים צ, א.

(34) ראה קידושין לו, ב.

(35) פרש"י ויקרא א, ט. ספרי (ורש"י) פינחס כח,

ח. ובכ"מ.

(36) ואתחנן ד, ד — הובא בפרש"י חוקת כ, כב.

(37) שבפשוטות להם נאמר „כי תבואו".

(\*) ולהעיר שמכ"א שם ראי' מנשמות בגופים, שנאמר (משפטים כד, יא) ויחזו גו".



ה. מ'דארף אָבער פֿאַרשטיין:

ז' מרחשון איז דאך דער זמן ווען דער „אחרון שבישראל“ איז מגיע לנהר פרת, אָבער אַלע אַנדערע אידן, וועלכע לעבן אין די נענטערע מקומות שבא"י, זיינען אַנגעקומען למקומם אין די פריערדיקע טעג, ביז אַז די וואָס האָבן געוואוינט בסמוך לירושלים זיינען אַנגעקומען לבתיהם גלייך נאָך יו"ט.

ועפ"ז, וויבאלד אַז רוב רובם של בני־קומען לבתיהם פֿאַר ז' מרחשון (און בלויז ביי מתי מספר נמשך זמן ביאתם עד ז' מרחשון), קומט אויס אַז ביי רובם ככולם הויבט זיך אַן די עבודה בשדה („בתחוננים“) (א סך) פריער -

אָבער פון דעם וואָס ז' מרחשון איז נקבע געוואָרן ע"פ תורת אמת אַלס זמן פון שאילת גשמים פֿאַר אידן אין גאַנץ א"י (און אויך בזמן הזה<sup>43</sup>), איז מובן, אַז דוקא דעמאָלט פֿאַנגט זיך אַן דער זמן העבודה הנ"ל (פון לאחרי הרגל, למעליותא) פֿאַר אַלע אידן אין א"י.

ו. וי"ל דעם ביאור בזה:

דער אַלטער רבי איז מבאר אין תניא<sup>44</sup> דעם דיוק לשון חז"ל „נתאוה הקב"ה להיות לו דירה בתחוננים“ - אַז מיט „תחוננים“ ווערט געמיינט דער „עוה"ז הגשמי והחומרי ממש“ וועלכער איז „תחתון במדריגה שאין תחתון למטה ממנו בענין הסתר אורו ית"ל. וואָס דער-פון איז פֿאַרשטאַנדיק, אַז אין „עוה"ז הגשמי והחומרי ממש“ גופא, איז דער עיקר ענין ה"דירה" ווערט אויפגעטאַן אין דעם „תחתון שאין תחתון למטה ממנו“ אין עוה"ז גופא<sup>45</sup>.

ועפ"ז איז מובן בעניננו, אַז ווען פירט זיך דורך דער „נתאוה הקב"ה להיות לו דירה בתחוננים“, איז עס ניט אַזוי בשלימות אין דער עבודה פון די אידן שבירושלים (וסמוך לה, וואָס דאַרטן איז מאיר קדושת ירושלים) - נאָר דורך דער עבודה פון די אידן וועלכע גע-פינען זיך בריחוק מקום פון ירושלים - וואָס דער ריחוק מקום גשמי איז פֿאַר-בונדן מיטן ריחוק מקום ברוחניות - וואָס דער פני הוי, אור אלקי, לייכט דאַרט ניט אַזוי ווי בירושלים<sup>46</sup> וסמוך לה (און ווי דאָס איז כפשוטו, אַז קדושת ירושלים<sup>47</sup> און אויך סמוך לה<sup>48</sup> איז מער מקודש ווי די מקומות שמחוצה להם).

ביז צו דעם „תחתון שאין תחתון למטה ממנו“ - די עבודה פון דעם „אחרון שבישראל“, וואָס איז אין דעם „מקום ישוב היחוד רחוק מירושלים“<sup>49</sup>.

ז. ויתרה מזה: דער ענין פון ז' מרחשון (ווען הגיע האחרון שבישראל

שלו ח"ג ע' דש ואילך - בביאור ל' התניא (ס"ט) דכמו שבעלומות הרי התכלית הוא עוה"ז התחתון הנה כמ"כ בהאדם הרי התכלית הוא לבוש הנפש כ"ו והעיקר הוא ככת המעשה.

46) שנק' ע"ש יראה ועל שם שלם (ביד פנ"ז, י. תודיה הר (תענית טז, א)). והוא מקום שלימות היראה - ראה בהנסמן לעיל הערה 18. וראה לקרי' ר"ה ס, ב. שה"ש ו, ג. ובכ"מ.

47) משנה כלים פ"א ה"ח. רמב"ם הל' ביהב"ח פ"ז ה"ד.

48) ראה לגבי קריאת המגילה - ש"כר וכל הסמוך לו וכל הנראה עמו כדנו - מגילה ב, ב. ג. ב. רמב"ם הל' מגילה פ"א ה"ז. וראה רמב"ם הל' תעניות פ"ה ט"ז חייב קריעה מן הצופים. וברמב"ם הל' ביהב"ח פ"ז ה"ח: בזמן שהמקדש בנוי אסור לו לאדם להקל את ראשו מן הצופים שהוא חוץ לירושלים ולפנים (וראה שו"ע אדה"ז אר"ח מהד"ק ס"ג ס"א), שכ"ז שייך וקשור לקדושת ירושלים. וראה צפ"ע הל' תעניות שם. ועוד. ואכ"מ.

49) שו"ע אדה"ז אר"ח ר"ס ק"ז.

43) ראה שו"ע אדה"ז אר"ח ר"ס ק"ז. וראה לקו"ש ח"כ ע' 55. וש"נ.

44) פל"ז.

45) וראה מכתב כ"ק מו"ח אדמו"ר (אגרות קודש

ועד"ז<sup>57</sup> איז דאָס בנוגע כביכול לדירתו של הקב"ה<sup>58</sup>:

בעבודת ישראל זיינען דאָ כמה חילו-קים: כהנים ולוים (וואָס עיקר עבודתם איז אין מקדש), ביז צו אַ כה"ג וואָס ביתו איז בירושלים און ער טאָר ניט אַרויסגיין פון ירושלים לעולם<sup>59</sup>; און עס איז אויך דאָ די עבודה פון בני ישראל וואָס איז ניט פאַרבונדן (בגלוי) מיטן ביהמ"ק וירושלים, ביז צו די וואָס זייער עיקר עבודה איז במקום הכי רחוק מירושלים, ביי „נהר פרת", ועי"ז ברענ-גען זיי אַריין קדושה אין דברים תחת-נים גשמיים<sup>60</sup>.

און דוקא דורך דער עבודה פון אַלע אידן אין די פאַרשידענע אופני עבודה ווערט כביכול „צונויפגעשטעלט" אין (גאַנצע) דירה פאַר דעם אויבערשטן.

וואָס דער ענין דריקט זיך אויס אויך אין הלכה: עס זיינען דאָ כמה דינים

לביתו) איז נוגע צו אַלע אידן<sup>50</sup> — ווייל בשעת ס'איז דאָ די עבודה אויך פון דעם „אחרון שבישראל", טוט זיך אויף די „דירה לו ית" בשלימות מער — באַ אַלע אידן, בכל ארץ ישראל.

ובדוגמת דירת בשר ודם דא למטה<sup>51</sup>: אַ דירת אדם באַשטייט פון כמה חדרים — חדר אכילה, חדר שינה, וכו' ביז צו דעם חדר וואָס איז פטור ממזווה<sup>52</sup>. והיינו, אַע"פ אַז די חדרים זיינען ניט גלייך אין דער חשיבות ההשתמשות והדירה בהם: פאַראַן חדרים וואָס אין זיי איז עיקר תשמישו ודירתו, פאַראַן חדרים וואָס זיינען נאָר טפל<sup>53</sup>, ביז טפל דטפל — אַעפ"כ זיינען זיי אַלע איינגע-שלאַסן אין איין און דער זעלבער דירה. ד.ה. די בעלות האדם, אַלס זיין דירה, איז בשווה אין אַלע חלקי הדירה. און דוקא בשעת עס זיינען דאָ (ניט בלויז דער חדר אין וועלכן ער טוט עיקר תשמישו<sup>54</sup>, נאָר אויך<sup>55</sup>) אַלע אַנדערע טפלידיקע חדרים, ווערט דעמאָלט איין שלימות'דיקע דירה<sup>56</sup>.

ה'ל' דעות ספ"ד. אבל במצב דהרחבה (ומפני צניעות) ובפרט בימינו נמצא בדירת כאו"א. וראה שו"ע אדה"ז אר"ח מהד"ת ס"ג ס"ב.

57) ואדרבה, כיון שכן הוא בדירתו של הקב"ה נשתלשל כו' כביכול בדירת האדם כפשוטו, וככל הדברים שבועולם שנשתלשלו מלמעלה — ראה תניא רפ"ג.

58) להעיר מחלקי ביהמ"ק (דירתו של הקב"ה בגלוי וכמשינ' (תרומה כה, ח) ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם, מכח לשבתך גר' (בשלח טו, יז)) — „הדברים שהן עיקר בכנין הבית" וכי' (רמב"ם ה'ל' ביהמ"ק פ"א ה"ה). וראה (בפנימיות הענינים) ע"ד ג' דוורים בביהמ"ק — אה"ת וקהל ע' בקצה ואל"ך. סה"מ תרס"ג ע' נא. ד"ה כי הוא יברך השנת בתחלתו. ולהעיר מ.ח.ד. המטות' בביהמ"ק (מ"ב יא, ב. ראה מפרשים שם. שהשיר פ"א, טו (ב)).

59) רמב"ם ה'ל' כלי המקדש פ"ה ה"ז.  
60) ובכללות נחלקים ל' סוגים: יושבי אהל ובכלי עסק, ישכר וזבולון, מארי תורה ומארי עובדין טבין (ראה לקריש ח"ח ע' 189 ואל"ך. ושי"ן).

61) ולהעיר ממצות התלויות במלך שהוא מוציא בהן כל ישראל (אגה"ק ר"ס כט בשם האריז"ל).

50) ולהוסיף: איך יערב לו והנהן משיבתו תחת פגנו ותאנתו — כשיודע ש.א.ח"י מטולטל בדרך וכי'.

51) נוסף על המבואר בכ"מ (וראה לקריש ח"ד ע' 1054. ועוד) שבדירה שני ענינים, שבה נמצא האדם (א) בכל עצמותו, (ב) בגליו.

52) טושו"ע י"ד סרפ"ז ס"ד.  
53) ונפק"מ גם להלכה ככמה דברים, ומהם בענין קביעות מזווה דצריך לקבעה על ימין הנכנס, וחדר שבו הוא עיקר תשמישו כו' חשיב פנימי (וכנסה) לגבי שאר החדרים — ראה נ"כ הטושו"ע שם ס"י רפ"ט ס"ג.

54) ראה שרי"ר עירובין כו, סע"ב ד"ה חוץ מן המים. שו"ע אדה"ז אר"ח ר"ס שסו.

55) וראה שו"ע אדה"ז אר"ח סתרל"ט ס"א. תר"מ ס"ו.

56) ובימיהם הכרח וחויב להיות בית הכסא (רק) בכל עיר, וכל עיר שאין בה (עשרה דברים הללו) אין ת"ע רשאי לדור בתוכה (סנהדרין יו, סע"ב. רמב"ם

זמן (פון שאילת גשמים) וואס פאר-  
אייניקט אלע אידן אין דער עבודה פון  
לעשות לו ית' דירה בתחתונים:

אין דער עבודה פון בני' בירושלים  
וסמוך לך אין דעם זמן שלפנ"ז, איידער  
מ'האט די עבודה פון דעם „אין תחתון  
למטה ממנו", אין נאך ניטא דער ענין  
ה"דירה" (בשלימותה), ווארום „נתאוה  
הקב"ה להיות לו דירה בתחתונים"  
דוקא, די „דירה" פון אויבערשטן אין אין  
דעם „אין תחתון למטה ממנו";

לאחרי אבער ווי „הגיע אחרון  
שבישראל לנהר פרת" און מ'האט די  
עבודה אין דעם „תחתון שאין תחתון  
למטה ממנו" — דעמאלט ווערט נתגלה  
ווי די „דירה לו ית'" ווערט אויפגעטאן  
דורך אלע אידן שבכל ארץ ישראל<sup>66</sup>,  
סיי דורך די אידן וואס לעבן בירושלים  
וסמוך לה און סיי דורך די אידן וואס  
מקומם אין בגבול הארץ, בנהר פרת  
„מקום ישוב היותר רחוק מירושלים"<sup>67</sup>.  
ווייל, כנ"ל, דער גדר פון א דירה אין  
אין ענין וואס ווערט צונויפגעשטעלט  
פון כמה חדרים.

ט. אין דעם געפינט מען אויך אן  
ענין נפלא בנוגע דער אחדות פון אידן:  
אע"פ אן בשעת אידן האבן עולה  
לרגל געווען לירושלים בכיהמ"ק, זיינען  
זיי אלע געשטאנען ביחד בירושלים  
ובכיהמ"ק אין אן אופן פון „ראה כל

בשייכות לא"י וואס זיינען פארבונדן  
מיטן תנאי פון „כל יושבי עלי"<sup>62</sup>, אזוי  
ווי יובל וכל הדינים השייכים לזה (בת  
ערי חומה, גר תושב וכו' וואס זיינען  
נוהג נאך זומן שהיובל נוהג<sup>63</sup>). און דער  
פירוש פון „כל יושבי עלי" אין ניט נאך  
אז אלע אידן דארפן זיין בארץ ישראל  
„ולא בזמן שגלו מקצתן"<sup>64</sup>, נאך „שלא  
יהיו מעורבבין שבת בשבת אלא כולן  
יושבין כתקנן"<sup>65</sup>.

וואס דערפון אין מובן אויך בנוגע צו  
יעדן שבת גופא<sup>66</sup>, אז אין דעם זמן וואס  
„יושבין (פון יעדן שבת גופא, איז)  
כתיקנן" איז דעמאלט די שלימות ישוב  
הארץ, אלס דירה פאר אלע אידן  
(ובמילא קומט דאס ארויס בגילוי אין  
דעם אז דוקא דעמאלט איז דער זמן פון  
„דרור בארץ לכל יושבי"<sup>67</sup>, חירות פאר  
אלע אידן)<sup>68</sup>.

ה. עפ"ז וועט מען פארשטיין דעם  
טעם פארוואס דוקא ז' מרחשון איז דער

- 62 ערכין לב, סעי'ב. תריכ בהר כה, י. רמב"ם  
הל' שמיטה ויובל פ"י ה"ח.  
63 רמב"ם שם ה"ט.  
64 ערכין שם. ועד"ז בתריכ שם. שגלו מתוכה.  
65 ל' הרמב"ם שם ה"ח (מערין שם. וראה גם  
תריכ שם).  
66 להעיר שגם שמיטה (שא"א ליובל בלי  
שמיטה שלפנ"ז) הוא רק לאחרי כבוש וחילוק —  
חילקו למשפחות ולא חילקו לבתי אבות [חלקו  
לבתי אבות] ואין כל אחד ואחד מכיר את חלקו,  
יכול יהו חייבים בשמיטה ת"ל שדר שיהא כל אחד  
ואחד מכיר שדהו כרמך כר" (תריכ ר"פ בהר).  
67 בהר כה, י.  
68 מעין זה בענין דברוב עם (שקאי אפילו על  
אחד בישראל) הדרת מלך (ובמילא „פועל" על כל  
העם).

69 ובהזמן אשר מפני חטאינו גלינו מארצנו,  
עבודת בני' היא לעשות הדירה גם בחול —  
לעשותו איי, וכמאמר הצ"צ בזה (אגרות קודש  
אדמו"ר מהור"י צ ח"א ע' תפה ואילך). ולהעיר  
ממרזל (פס"ר פ' שבת ורי"ח. י"ש ישע"י רמז תקג)  
עתידיה איי שתתפשט בכל הארצות. וראה לקו"ת  
מסעי פט, ב ואילך.

(\*) כן הוא ביל"ש ר"פ בהר. וכ"ה גירסת הגר"א  
בתוכ'.

געוואָלט אַז דער גאַנצער ישוב בני אדם זאל זיין במקום אחד און דערפאַר האָבן זיי געוואָלט בויען אַן עיר ומגדל וועלכע זאל זיי אַלע מאחד זיין צו-זאַמען — און דאָס איז געווען היפך כוונת הקב"ה בבריאת העולם: „מלאו הארץ וכבשוה“<sup>74</sup>, אַז אומעטום אין דער וועלט זאל זיין ניכר דער „לשבת יצ-רה“<sup>75</sup>. און דערפאַר איז די תוצאה דערפון געווען — „ויפץ ה' אותם משם על פני כל הארץ ויחדלו לבנות העיר“<sup>76</sup>, וואָס דאָס איז ניט געווען סתם אַז עונש על חטאם, נאָר דערמיט האָט זיך אויס-געפירט דער רצון וציווי ה' פון גלייך בתחילת הבריאה, אַז מ'זאל דוקא זיין צעשפרייט „בקצוי תבל . . . ולא יהיו במקום אחד כמחשבת אנשי דור הפלגה“<sup>77</sup>.

און דאָס איז אויך דער טעם פון ציווי ה' אל נח<sup>78</sup>, „צא מן התיבה אתה ואשתך ובניך ונשי בניך אתך כל החי גוי' און ווי ער איז ווייטער ממשיך“<sup>79</sup>, ומלאו את הארץ, וואָרום אין תיבת נח זיינען זיי אַלע געווען במקום אחד — און די כוונה איז עס זאל זיין „ומלאו את הארץ“.

און דעריבער, אַלס הקדמה צו דער עבודה פון אידן, אָנהויבנדיק פון ז' מר-חשון ווען יעדער איד איז במקומו דוקא, און דוקא עי"ז ווערט אויפגעטאָן די דירה בתחוננים אין וועלט, ליענט מען

זכורך בפשטות, און אויך ברוחניות<sup>80</sup> זיינען אַלע געווען בלב אחד „לראות את פני ה'“:

משא"כ ווען יעדער איד איז געקומען תחת גפנו ותחת תאנתו, ביז צו ז' מר-חשון ווען אויך דער „אחרון שבישראל“ איז אָנגעקומען למקומו, וואָס (בחיצו-ניות) זיינען זיי דעמאלט ניט געווען אין אַ מצב פון אחדות (ווי בעת עלייתם לרגל), זייענדיק אָפּגעטיילט איינער פון צווייטן —

אַבער (בפנימיות) האָט זיך דוקא דע-מאָלט אויפגעטאָן די אמת'ע אחדות, וואָס שאַפט די (שלימות) קדושת הארץ דורך דעם וואָס „כל יושבי עלי"י" און אין אַן אופן וואָס אינן מעורבין.

ועד"ז אין דער השלמת הכוונה פון „נתאוהו הקב"ה להיות לו דירה בתחוננים“, אַז דוקא דורך דעם וואָס יעדער איינער איז אָפּגעטיילט פון דעם צווייטן אידן, סיי במקומו און אויך באופן עבודתו, מאַכן זיי (אַלע צוזאַ-מען) די דירה לו ית' בתחוננים.

י"ד. ע"פ כל זה יש לבאר די שייכות פון ז' מרחשון צו פרשת נח:

בנוגע דעם חטא פון דור הפלגה<sup>81</sup> איז מבואר אין מפרשי התורה<sup>82</sup>, אַז זיי האָבן

70) דבירושלים בשעת הרגל כל ישראל חברים (דכל ישראל נאמנים אף על התרומה) — תגיגה כו, א.

71) וזהו נוסף על הדין דביאת כולכם.

72) (סיום וחזרת פ' נח) ולהעיר שפ' שביעי — סיום — דפרשתנו (שיעור דיום השבת) בה מודגשת השייכות להימים שלאח"י יותר מבתחילת הפרשה. 73) ראה רמב"ן בראשית א, כה. בחיי פרשתנו יא, ד. אוה"ח יא, א. ועוד. וראה מאמרי אדה"ו — פרשיות ח"א ע' טא. אבל ראה רמב"ן פרשתנו שם, ב.

74) בראשית שם.

75) ישעי' מה, יח. וראה לקו"ש ח"ה ע' 159

הערה 63.

76) פרשתנו יא, ח.

77) ל' הרמב"ן בראשית שם. ועד"ז בכח"י

ואוה"ח שבהערה 73.

78) פרשתנו ח, טו"ח. וראה לעיל ע' 28 ואילך.

79) ט, א.

וראוי<sup>80</sup> צו ווערן א דירה לו ית' בתח-  
תונים<sup>81</sup> דורך דער עבודה פון אידן<sup>82</sup>.

(משיחת ש"פ לך תשמ"ה)

בתורה (לשון הוראה) דעם תוכן הענין  
ווי ס'איז אין תורה בא בני נח, אָז די  
כוונה איז ניט זיי זאלן זיין אלע צו-  
זאמען במקום אחד, נאָר זיי זאלן זיין  
„נפוצ על פני כל הארץ“, ביז צו „ומלאו  
את הארץ“.

און אע"פ אָז די דירה בתחתונים  
ווערט אויפגעטאָן דוקא ע"י עבודת בנ"י  
בקיום התומ"צ, דאָרף מען אָבער צו-  
גרייטן אויך די וועלט, דורך דעם וואָס  
די ב"נ זיינען מקיים די ז' מצות און פירן  
אויס דעם תכלית פון „לשבת יצרה“,  
וואָס דערמיט ווערט די וועלט מוכשר

(80) ראה בארוכה לקריש שם ע' 159 ואילך.

(81) וראה לקריש חכ"ט ע' 296 דכאשר ב"נ  
מסייעין לבניי למלאות תפקידם אז הוא שלימות  
הדירה. עיי"ש.

(82) א) שבשבילים (ובשביל התורה) נברא העולם,  
ב) שנברא מפני שנתאוהו הקב"ה כו'. ועכצ"ל  
ש(תוכנם) היינו הך.

## לך לך

האש"י; און ער פירט אויס, אבל התורה לא תרצה להאריך בדעות עובדי עבודת גלולים ולפרש הענין שהי' בינו ובין הכשדים באמונה כאשר קצרה בענין דור אנוש וסברתם בע"ג שחדשו".

עס בלייבט אַבער ניט גלאַטיק<sup>10</sup>: פאַרוואָס דערמאָנט ניט די תורה בקיצור עכ"פּ, שהי' אברהם עובד אלקים או צדיק תמים אַלס הקדמה צו, ויאמר ה' אל אברם גוי<sup>11</sup>? וע"ד ווי מען געפינט ביי נחין אַז פאַר דעם דיבור ה' צו נח (בתחלת פרשת נח<sup>12</sup>) איז דער פסוק מקדים פריער (בראש הסדרה<sup>13</sup>), נח איש צדיק גוי<sup>14</sup>; און נאָך פריער (בס"פּ בראשית<sup>14</sup>) — „ונח מצא חן בעיני ה'".

עאכר'כּ בנוגע צו אברהם, וואָס אין מדרשי חז"ל ווערט דערציילט בארוכה וועגן גודל מעלתו וצדקתו און זיין עבודת השם במסנ"פּ נאָך זייענדיק אין אור כשדים וחרן, וואָס דאָס איז געווען

א. אויף דאָס וואָס פרשתנו הויבט זיך אָן מיטן דיבור ה' לאברהם, לך לך מארצך וממולדתך גוי' ואעשך לגוי גדול גוי' שטעלט זיך דער רמב"ן און זאָגט, אַז די „פרשה לא בארה כל הענין, כי מה טעם שיאמר לו הקב"ה עזוב ארצך ואי-טיבה עמך טובה שלא היתה כמוהו בעולם מבלי שיקדים שהי' אברהם עובד אלקים או צדיק תמים כו' ומנהג הכתוב לאמר התהלך לפני ותשמע בקולי ואיטיבה עמך כאשר בדודי ובשלמה<sup>15</sup>, וכענין התורה כולה אם בחוקתי תלכו<sup>16</sup> אם שמוע תשמע בקול ה'א, וכיצחק אמר<sup>17</sup> בעבור אברהם עבדי, אבל להב-טיחו בעבור יציאת הארץ אין בו טעם".

און איז מבאר דעם טעם, היות אַז די אנשי אור כשדים האָבן אים געטאַן „רעות רבות על אמונתו בהקב"ה און ער איז פון זיי אַנטלאָפּן, ללכת ארצה כנען ונתעכב בחרן אמר לו לעזוב גם אלו ולעשות כאשר חשב מתחלה שיהי' עבודתו לו וקריאת בני האדם לשם ה' בארץ הנבחרת ושם יגדל שמו ויתברכו בו הגוים ההם" — ניט אַזוי ווי ס'איז גע-ווען „באור כשדים שהיו מבזין ומ-קללים אותו ושמו אותו בבור או בכבשן

(9) ראה גם מר"ן ח"ג פכ"ט. רמב"ם שבהערה 22.  
 (10) גם בגוף תירוצו של הרמב"ן צלה"כ: לפי דבריו שלא הי' כאן הודעת גמול בשביל קיום הציווי של עיבת הארץ — מדוע נאמר „לך גוי ואעשך לגוי גדול גוי", לשון המורה על גמול ושכר?  
 (11) וראה גם בחיי (ועד"ז באברכנאל) נח יא, כח: פרשתנו יב, א (כסופו). ותירוצו של הבח"י — שהזכיר מעלת אברהם ברמו כמלת „אור כשדים" צע"ג, שהי' בזה הודגשו הרן וחרת.  
 (12) נח ו, יג.  
 (13) שם, ט.  
 (14) בראשית ו, ח.  
 (15) אלא דשם אינו דומה כ"כ לנדרוד (ובפרט לדעת הרמב"ן), כיון דשם הוא הקדמה לא רק לדיבור ה' כ"א גם ובעיקר לטעם הצלתו מן המבול. וראה מפרשי התורה ס"פ בראשית.

(1) יב, א ואילך.  
 (2) שם, ב.  
 (3) וכלשון הכתוב פרשתנו יז, א.  
 (4) ראה מ"א ב, ג"ד. דה"א כב, יא ואילך. כח, ז. ועוד.  
 (5) ראה מ"א שם ג, יג"ד.  
 (6) ר"פ בחוקתי (כ, ג).  
 (7) תבוא כח, א. ועד"ז לפני מ"ת — בשלח טו, כו.  
 (8) תולדות כו, כד. וראה גם לפני' — שם, ה.

הכיר אברהם את בוראו' און איז נתקרב געווארן צום אויבערשטן; און ער האט מפרסם געווען, לכל העולם שיש שם אלוהה אחד לכל העולם ולו ראוי לעבוד<sup>22</sup>, ביז צו מוסר נפש זיין זיך נאך זייענדיק אין אור כשדים<sup>23</sup>

— איז די תורה מדגיש דעם מהות פון אברהם'ס (פון אידן, פון יעדער אידן):

ביי אלע אנדערע אומות איז זייער קירוב ושייכות צום בורא עולם פאָר-בונדן מיט זייער ידיעה והכרה אין בורא, וואָס דורך דעם פאַרבינדן זיי זיך מיט דעם אויבערשטן און זיינען מקיים מצותיו. ביי עם ישראל אָבער באַשטייט זייער עיקר קירוב לאלקות און זייער מציאות אַלס אידן (ניט אין דעם וואָס זיי מצ'ע דערהויבן זיך צו האָבן אַ הכרה אין דעם בורא עולם און צו פאַרבינדן זיך מיט אים, נאָר) אין דעם, וואָס דער אויבערשטער האָט זיי אויסגעטיילט, ובלשון חזיל<sup>24</sup>, ועכשיו קרבנו המקום לעבודתו<sup>25</sup>, „קרבנו המקום לו והבדי-לנו מהאומות וקרבנו ליחודו<sup>26</sup>“.

די הקדמה וסיבה<sup>1</sup> צו אמירת ה', לך לך וגו'<sup>2</sup> — און עם כ'ז ווערט אין תושב'כ כלל ניט דערמאָנט וועגן דעם<sup>3</sup>, אפילו ניט אַז אברהם איז געווען אויסגעטיילט מכל שאר בני משפחתו בס'פ נח ווערט אברהם דערמאָנט בלויז אַלס איינער פון משפחת תרח<sup>4</sup>.

ב. וייל דער ביאור אין דעם:

די התחלה פון עם ישראל איז פון אברהם אבינו, וואָס ער איז געווען דער ערשטער איד, אחד ה' אברהם<sup>5</sup>; און באַ אברהם'ס גופא האָט זיין אויסגע-טיילטקייט פון שאר בני אדם שבארצו מולדתו און אפילו מבית אביו — זיך אָנגעהויבן מיט, ויאמר ה' אל אברם לך לך פון זיי אַלעמען, וואָס שטייט בתחלת פרשתנו.

און דערמיט וואָס די תורה הויבט אָן דעם סיפור וועגן דעם ייחוד פון אברהם אבינו מיט, ויאמר ה' אל אברם גו'<sup>6</sup>

(כאַטש אַז אַ סך זמן פריער<sup>7</sup> איז שוין

16 גם לדעת הרמב"ן, דהרי אמר לו שילך לאי-כי שם יוכל להמשיך בעבודתו וקריאת בני אדם לשם ה' כמו שעשה לפניו.  
17 ראה מר"ג שם.

18 ראה גם תר"א פרשתנו (יא, ג): תרח שם (פג, ד ואילך) — מה שלא נאמר כלל בתורה ממעשיו של אברהם בהיותו בחול. וראה ספר הערכים חב"ד ערך אברהם אבינו (ע' עג ואילך) ובהנשמן שם.  
19 כי אף שהובא זה מפרשי ס"פ נח (יא, כה. לב) — והרי רשי מפרש פשוטו של מקרא — ה"ז בכלל תושב'ע"פ (ולא תושב'כ) ובה — מדרש אגדה, ולא רבותינו פירשו וכי"ב.

ולהעיר — לכללות מפרשי עה"ת — חידוש בש"ע אדה"ו אר"ח סרפיה ס"ב (ממג"א שם סק"ג) מפרשי שהוא בניו על יסוד התלמוד!  
20 יחזקאל לג, כד.

21 ע"פ המבואר בפנים, יומתק מה שרק בפרשתנו (לאחר ש' שנאמר בתורה יחודו של אברם ויאמר ה' אל אברם לך לך) מפורש (יב, ה ובפרשי') ואת הנפש אשר עשו בחרן — שהכניסו

תחת כנפי השכינה, ולא נאמר זה קודם. וראה לק"ש שבהערה 37 (הערה 13 שם).

22 רמב"ם הל' ע"ז פ"א ה"ג.  
23 רמב"ם שם. וראה גם מר"ג שם. רמב"ן שם. פרשי נח (יא, כח) מ"מ"א. ועוד.  
24 הגש"פ.

25 ולהעיר מנחמי ט, ז. אתה הוא היא אשר בחרת באברם והוצאתו מאור כשדים גו'. ומשמע שהבחירה באברם היתה באור כשדים — לפני האמירה ד.לך לך גו'. וראה לקמן פרשתנו (טו, ז) אני ה' אשר הוצאתיך מאור כשדים. וראה ראב"ע ס"פ נח. רמב"ן בחיי ואברבנאל שם ובריש פרשתנו. שליה רעו, א. ועוד.

26 לשון הרמב"ם הל' חו"מ פ"ז הי"ד. ומשמע לכאורה שקאי על הקירוב דאברהם, שהרי זהו הסיים דמתחיל ומספר שבתחלה היו אבותינו בימי תרח ומלפניו כפרים כ"י. אבל י"ל שקאי על

זיינען די מצות ב"ג ענינים וואס מק'ען מקיים זיין אפילו מצד „הכרע הדעת“<sup>32</sup>).

משא"כ די מצות פון אידן איז ענינן (ניט נאָר דער זיכוך האדם<sup>33</sup> והעולם, נאָר ועיקר) — „צוותא וחיבור“<sup>34</sup> עם הבורא, און דאָס איז מהותה פון אַ מצוה. און וויבאַלד אַז דאָס איז אַן ענין פון צוותא וחיבור עם הבורא, וואָס נברא און בורא זיינען באַזן ערוך לגמרי, איז מובן, אַז כּשם ווי די מציאות הנברא איז ניט תּופס מקום לגבי דעם בורא, איז אויך זיין עבודה ניט תּופס מקום לגבי, און דער וועג ווי די צוותא ווערט אויפֿ־געטאַן, איז (ניט דורך דעם זיכוך ועלי פון דעם אדם, דורך זיין ידיעה והכרה אין אלקות, אַדער וועלכע־עס־איז הרגש ועבודה נעלית פון אַ בן אדם, נאָר) דורך דעם וואָס דער אויבערשטער האָט בוחר געווען און אַנגעזאַגט, ד.ה. דורך ציווי ה' וקיומו<sup>35</sup>.

און דאָס איז מדגיש תורה גלייך ביי דעם ערשטן אידן אברהם אבינו, אַז זיין אויסגעטיילטקייט (אַלס איד) און זיין מעלה הויבט זיך אַן (אין דער תורה —

און וויבאַלד אַז דאָס איז געקומען מצד הבורא, איז מובן, אַז די בניי זיינען ניט נאָר נאָך אַ סוג איז דער בריאה (אַבער — בדוגמת אַנדערע נבראים), וואָס איז געוואָרן געענטער צום אוי־בערשטן מער ווי שאר בני אדם — נאָר ס'איז אינגאַנצן אַן אַנדער מהות.

וואָרום אַלע נבראים זיינען און בלייבן אַ מציאות נברא, משא"כ אידן זיינען במהותם אַן ענין פון ג־טלעכקייט אין דער בריאה [ווייל ניט נאָר די נשמה פון אַ אידן איז אַ „חלק אלקה ממעל ממש“<sup>36</sup> אויך זייענדיק למטה, נאָר וועגן דעם גוף פון אַ אידן ווערט געזאַגט<sup>37</sup> „ובנו בחרות מכל עם ולשון“, אַז דער אויבערשטער האָט בוחר געווען די אידן, זייערע גופים<sup>38</sup>].

ועדזי איז דער חילוק צווישן די מצוות ב"ג און די מצוות וועלכע אידן זיינען אַנגעזאַגט געוואָרן — דאָס איז ניט נאָר אַ חילוק אין כמות (ז' אַדער תרי"ג), נאָר ס'איז אַ חילוק אין איכות ומהות<sup>39</sup>:

די מצות ב"ג איז תּוכנן (בעיקר) — דער ישוב העולם<sup>40</sup>, דער זיכוך האדם, אַז דער מין המדבר זאָל זיין כדבעי, די וועלט כדבעי. און די אויסגעאיידילקייט און שלימות פון וועלט (און מין המדבר) ווערט דורך דעם וואָס די ב"ג זיינען מקיים זייערע מצוות (און דעריבער

הקירוב בזמן גאולת מצרים — ראה לקושי ח"ז ע' 82 ואלך ובהערות שם.

27) תניא רפ"ב.

28) נוסח ברכת אהבת עולם. וראה שו"ע אדה"ז

אורח ס"ו ס' סיד (ממגי'א שם) שכשיאמר ובנו בחרת (מכל עם ולשון) זיכור מ"ת.

29) תניא פמ"ט (סט, סע"ב ואילך).

30) ראה לקושי ח"ה ע' 159 ואלך. חט"ו ע' 150. ובכ"מ.

31) ראה ישעי' מה, יח.

32) לשון הרמב"ם הל' מלכים ספ"ח. אלא דשם

מבאר דבכדי להיות מחסידי אהי"ע (שיש להם חלק לעוה"ב) צריך שיקבל אותן ויעשה אותן מפני שצוה בהו הקב"ה בתורה והודיענו ע"י משה רבינו ולא „מפני הכרע הדעת“. ולהעיר מבי הגירסאות בסיום לשון הרמב"ם שם „ולא מחכמיהם“, אלא מחכמיהם — ראה לקושי ח"ב ע' 141. ואכ"מ.

33) לצרף בהם את הבריות — תנחומא שמיני ז"ח. ב"ר רפמ"ד. ושי"ג (וראה מו"ג ח"ג פכ"ו). וראה ע"ד המבואר בפנים — לקושי ח"ט ע' 182 ואלך. ושי"ג.

34) לקרית בחוקותי מה, ג. ובכ"מ.

35) ראה בארוכה משל כ"ק מו"ח אדמריר (ד"ה רבי אומר שית ספ"א ואלך. ד"ה ביום השמצ' הש"ית בתחלתו. התמים' ח"א ע' כה ואלך). נתי' בלקושי ח"ז ע' 30 ואלך.



יעדער ענין אין תורה איז נוגע ניט בלויז אלס הוראה בלימוד וידיעת האדם, נאָר זיי זיינען אַ הוראה פאַר אַלע אידן, און יעדער אידן בכל הדורות, אין דער הנהגה בפועל ממש.

ובפרט בנוגע די אבות — וויבאלד אַז „מעשה אבות סימן לבנים“<sup>43</sup>, און ווי דער רמב״ם איז מבאר בארוכה, אַז דער טעם וואָס די תורה איז מאריך אין „סיפור המסעות כו' ושאר המקרים“ פון די אבות, איז בכדי דערפון צו אַרויס־ לערנען און וויסן ווי עס דאַרף זיין די הנהגה פון די בנים.

עפ״ז איז מובן בנדוד׳: מיט דעם וואָס די תורה דערציילט אַז דער (עיקר) צוותא וחיבור פון אברהם מיטן אוי־ בערשטן הויבט זיך אָן מיטן ציווי ה' „לך לך גוי“, איז דאָס ניט נאָר לשם ידיעה וועגן דעם מהות פון אַ אידן, און דער ענין המצות באַ אידן, נאָר דאָס איז אַ הוראה בפועל אין דעם יסוד והתחלה פון דעם איד׳נס קירוב צום אויבערשטן.

ד. עס קען זיין אַ קס״ד, אַז כדי אַ איד זאָל אָנהויבן מקיים זיין מצות און נתקרב ווערן צום אויבערשטן, דאַרף ער לכל לראש לערנען וועגן אידישקייט, וועגן די הלכות ומצות התורה, ובפרט לערנען וועגן דעם אויבערשטן, די שייכות זיינע צו וועלט בכלל און אידן בפרט; וויסן דעם תוכן הענין פון מצות בכלל, און פון יעדער מצוה פרטית וכו'. ד.ה. מקען מיינען, אַז איידער מאיז מקיים מצות דאַרף מען האָבן די ריכ־ טיקע הקדמה והכשרה בידיעת הענינים לבוּרין וכו'. ערשט נאָכדעם קען מען

מעשה אבות) ניט מיט זיינע געוואָל־ דיקע מעלות — אין זיין קירוב לאלקות דורך עבודתו ובכח עצמו (וואָס איז גע־ ווען באַ אים אויך פריע), נאָר<sup>36</sup> מיט „ויאמר ה' אל אברהם לך לך גוי“<sup>37</sup>, מיט דעם וואָס דער אויבערשטער טיילט אים<sup>38</sup> אויס; זיין שייכות ודביקות מיט'ן אויבערשטן (ווי עס שטייט אין תורה) האָט זיך אויפגעטאָן עיז' שנצטוּו מאת ה' און ער האָט מקיים געווען<sup>39</sup> דעם ציוויי<sup>41</sup>.

ג. תורה איז מלשון הוראה<sup>42</sup>. דער־ מיט ווערן געמיינט אַלע עניני תורה, אַז

36 ראה גם אברבנאל ריש פרשתנו בחירוי קשיית הרמב״ן (השאלה הדי באברנאל), שאברם לא התעורר בראשונה כו' בדבר השם כו' אלא מכה התפלספוטו כו' ולא נכתבו . . בתורה אלא דברי נביאי השם וחסידיו הדבקי בו ממה שעשו בעבודת האל ובמאמרו לא מעינם ושכלם. ע״ש.  
37 וראה לקו׳ חט׳ ע' 84 ובהערות שם  
38 דהתחלת ההכנה למי' וביטול הגזירה היא מויאמר ה' אל אברהם לך לך.

38 להעיר מנצח ישראל להמהריל פ״א, דלכן לא נזכרו מעלות אברהם לפני הדיבור ד־ויאמר ה' גוי, שלא תאמר שהוא ית' חזר באברהם ובזרעו אחריי בשביל מעשיהם כו' ע״ש. ושם — ע״ד החילוק בין ישראל לאוה״ע.

39 והיינו דמודגש כאן לא רק עצם ענין הבחירה בזה שהציל אותו או גם דיבר אתו, אלא בזה שנצטווה. והרי גם דיבור ה' בביתו בין הבתרים ה' בהיותו בן שבעים שנה (פרשי' בא יב, מ. תוד׳ה וגמירי ע״ז ט, א) ואעפ״כ מתחיל בתורה בהציווי לך לך, שבפשוטו הכתובים ה׳ז כאשר ה' אברהם בן ע״ה שנה (פרשתנו יב, ד). ראה מקומות שבהערה 25. לקו׳ חט׳ שם הערה 14. ואכ״מ.

40 ע״פ כהנל׳ זימתק תי' ה׳ באוה״ה ריש פרשתנו ב.טעם שדבר ה' אליו (אל אברהם) קודם הראות לו מה שלא עשה כן בכל הנבראים. עי״ש.

41 משא״כ באדם הראשון ונח שהציויים להם נאמרו לאחרי שמסופר בתורה מעלתם וכו' (אדה״ר — שנברא בצלמנו גוי, ויניחחו בגי׳ לעבדה ולשמרה (בראשית ב, זח. טו), ונח מזכיר הכתוב דצקתו (כנל׳ בפנים ס״א)).

42 זח״ג נג, ב. גיא ר׳ס בראשית בשם הרד״ק.

43 ראה תנחומא פרשתנו ט.

44 פרשתנו יב, ו. וראה לקו׳ חט׳ ע' 76.

גר" — צו טאן, אויספירן בפועל ציווי ה'".

און ניט נאָר איז דאָס די ערשטע זאָך אין זמן, נאָר דאָס איז אויך דער עיקר אין עבודת השם בכלל. וואָרום מיט וואָס ווערט אַ איד נתחבר ונתאחד מיטן אויבערשטן — דורך טאָן און פאַלגן ציווי הבורא.

ד. ה. דער יסוד העבודה פון אַ אידן איז אמונה וקביע פשוטה, טאָן און אויס-פאַלגן ציווי ה' בפועל.

ה. כשם ווי דאָס איז באַ אידן בכלל אזוי איז דאָס בנוגע יעדער איד בעבו-תו הפרטית:

בשעת אַ איד אַ שומר תורה ומצות האָט אַ ידיעה אין נגלה דתורה און אין פנימיות התורה, און האָט אַ הכרה אין בורא עולם ביז צו אהבה ויראה — איז בשעת ער האַלט ביי מקיים זיין אַ מצוה פון דעם אויבערשטן דאָרף ער וויסן, אַז ראשית העבודה ועיקרה ושרשה" איז צו דערהערן אַז ער גייט מקיים זיין ציווי ה' — ובנוסף ברכת כל המצות „אשר קדשנו במצותיו וצונו" 46, ובאופן אַז „אלו נצטוה לחטוב עצים" 47 וואַלט ער עס געטאָן מיטן זעלבן מסנ'ם:

אנהויבן מקיים זיין מצות ה' ווי עס דאָרף צו זיין, ווי עס איז מתאים וראוי באַ קיום מצות ה'.

ובמילא אויך בשעת מען טרעפט אַ אידן וועלכער האָט ביז איצט ניט גע-האָט קיין שייכות צו אידישקייט, ניט נאָר צו קיום המצות בפועל, נאָר אויך צו וועלכער עס איז ידיעה אין אידישקייט; די איינציקע זאָך וואָס ער ווייס איז אַז ער איז אַ איד — קען מען מיינען, אַז לכל לראש דאָרף מען אים אנהויבן צו-גרייטן צו אידישקייט און מיט אים לערנען ענינים וועלכע וועלן סר'ס לאחרי זמן עם געבן אַ ידיעה וועגן דעם אויבערשטן און תומ'צ, ביז ער וועט באַ-קומען אַ געפיל אין תומ'צ — און דעמאָלט וועט ער מקיים זיין תומ'צ ווי אַ איד דאָרף מקיים זיין.

אמת טאָקע אַז אויך איידער מען פאַר-שטייט טאָר מען זיך ניט אַפּהאַלטן פון מקיים זיין דעם ציווי בפועל, עס דאָרף זיין הקדמת נעשה לנשמע" 48, ובמילא וועט ער זען אַז אזוי זאָל זיין די הנהגה אויך ביים צווייטן אידן — איז אַבער באַ אים דער רגש אַז דאָס איז פאַרט ניט דער אמת'ער אופן פון קיום המצות: ס'איז נאָר אַז היות ער איז נאָך ניט שייך צו הבנה והשגה, טאָר מען ניט וואַרטן ביז ער וועט צו דעם צוקומען, אַבער דער עיקר קיום המצות וועט זיין לאחרי הידיעה וההכרה, כנ"ל.

אויף דעם קומט די הוראה בפרשתנו, פון אברהם — „ויאמר ה' אל אברם לך לך גר": מזויס נאָך ניט וועגן מעלות פון אבר'ם — און דער יסוד והתחלת קירובו איז „ויאמר ה' אל אברם לך לך

46 ע"פ המבואר בפנים יומתק מה שאברהם הוא אב לגרים (ראה רמב"ם ה' בכורים ס"ד ה"ג ובהגמטן שם. רע"ב בכורים פ"א מ"ד) — ל"י קירוב אברהם לאלקות כפי שמסופר בתושב"ב, הוא כמצ"אות חדשה בלי שום הקדמה לפניו, וכמו גר שבא להתגיר (ולעיר מגבורות ה' להמיריל פיה).

47 ראה תניא רפמ"א.

48 ולהעיר מעטרת ראש בסופו (נת, ב ואילך) בענין מעשה המצות וכוונתו. ובכ"מ (ד"ה בששה"ק תעריב ספ"ד. וטהר לבנו תפריח פ"א. סה"מ קונטרסים ח"א רכג, א"ב. לקריש ח"ד ע' 1193) — ע"ד הכוונה הכללית או הפרטית שבמצות.

49 לקרית שלח מ, א. ובכ"מ.

45 שבת פ"ה, א ואילך.

אָפּגעטייטשט בכ"מ<sup>53</sup>: „לך לך מארצך“ — „גיי אָוועק“ פון דיינע רצונות („ארץ“ ל' רצון), וממולדתך — פון דיינע געוואוינהייטן (ומדות), ומבית אביך — פון דיינע מוחין (אב, חכמה)

— וואָס כאַטש אַז באַ אַ אידן וואָס איז כדבעי, זיינען די אַלע רצונות וכוחות אַריינגעטאַן אין קדושה ואלקות (ובדוג-מא ומעין ווי ס'איז געווען באַ אברהם אבינו אויך קודם ההליכה), פונדעסט-וועגן איז דער וועג צו פאַראיינציגן זיך מיטן אויבערשטן דוקא דורך דעם וואָס ער גייט אַרויס פון זיין מציאות (רצונות מדות מוחין) אויך פון זיין מציאות מצד קדושה —

און וואו דאָרף זיין דער תכלית פון „לך לך“ — „הארץ אשר אראך“: אויס-צופירן דעם (ארץ) רצון וואָס דער אױ-בערשטער ווייזט אָן.

עפ"ז קען מען פאַרענטפערן אויך די קושיא פון רמב"ן (הג"ל סעיף א): וואָס פאַר אַן אַרט האָט צו מבטיח זיין אַזא שכל בלויז פאַר קיום ציווי ה' — יציאת ארצו?

ווייל דורך דעם קיום — ווערט דער אמת'ער ענין פון מצות, דער עצם קיום ציווי ה' איז דער תכלית און ברענגט דעם שלימות השכל.

און וויבאלד דער עיקר השלימות פון אַ מצוה (מל' צוותא וחבורה<sup>54</sup>) באַשטייט אין מקיים זיין אַ מצוה צוליבן ציווי ה' (ניט מצד הרגשים מצד האדם כניל) — דערפאַר גיט דער אויבערשטער אויך

דערהערנדיק אַז זיין שייכות צום אױ-בערשטן באַשטייט איצט אין טאַן אַ מצוה בפועל,

אַנדערע עיליים און זיין עבודה זיינען אַלץ נאָר אין די גדרים פון נברא<sup>50</sup>,

דוקא דורך עשיית המצות פון דעם אויבערשטן ווערט אַ איד<sup>51</sup>, נכלל באור ה' ורצונו ומיוחד בו ביחוד גמור<sup>52</sup>.

ו. עפ"ז יומתק וואָס דער ענין (אַז דער חיבור אמיתי פון אַ אידן מיטן אױ-בערשטן טוט זיך אויף מצד ציווי ה' און דורך דעם וואָס דער איד איז מקיים הציווי) איז געזאָגט געוואָרן אין דעם אויבערשטנס אַנזאָג „לך לך מארצך וממולדתך ומבית אביך“:

דאָס איז דער תוכן הענין פון „לך לך מארצך וממולדתך ומבית אביך“, ווי

50 והיינו הכרת ה' ואהייר מצד, בלי ענין המצוה שבהן. וכמו שה"י אצל אברהם (לפני שנצטווה לך לך). אבל מצד הציווי הרי אדרבה, אין ערך ודמיון כלל בין הארת והמשכת אור א"ס ב"ה שהוא פנימיות רצונו ית' . . המאירה ומלובשת במצות מעשיות ממש . . לגבי ההארה והמשכת אור א"ס ב"ה המאירה ומלובשת בכוונת המצות מעשיות שהאדם מתכוין בעשייתן כדי לדבקה בו ית' ע"י קיום רצונו שהוא ורצונו אחד . . ולא שדביקות המחשבה ושכל האדם בו ית' היא מצד עצמה למעלה מדביקות קיום המצות מעשיות בפועל ממש . . אלא מפני שזהו ג"כ רצונו ית' לדבקה בשכל ומחשבה וכוונת המצות (תניא פליח — ג, ב ואילך — ע"ש באורך. וראה שם פליח (מד, סעיף ואלך)).

51 לא רק, נשמתו שהיא נפשו האלקית עם שני לבושי הפנימיים לבדם שהם כח הדבור והמחשבה שזה נעשה ע"י עסק התורה, וע"י קיום מצות מעשיות הנעשים ע"י הגוף ממש (שאז כח הגוף ממש שבעש"ז נכלל באור ה' כ"י (תניא שם, סעיף ואלך)).

52 תניא שם (מה, א).

53 ראה סדיה לך תשיה. ועוד. לקיש ח"כ ע' 59. ושיג. ולהעיר ג"כ מכש"ט ד, סעיף ואלך (הוצאת קה"ת) בשם הר"סג (וראה לקיש ח"ב ע' 659).

(פון אויבערשטן) צום מברך; און עדיז  
להיפך.

און דורך דער עבודה באופן הנ"ל,  
"לך מארצך וממולדתך ומבית אביך"  
ביי יעדער איינעם אין זיין עבודה  
פרטית, ווערט נתקיים דער „אל הארץ  
אשר אראך" כפשוטו — דער אוי-  
בערשטער ברענגט אידן אין ארץ  
ישראל, און מען געפינט דארטן גדלות  
און „שלימות הארץ", ביז אויך „ירחיב  
ה"א את גבולך"<sup>57</sup> — אויך ארץ „קיני  
קניזי וקדמוני"<sup>58</sup>

ו"ל אז אויך זיי האָט דער אוי-  
בערשטער אָפּגעגעבן<sup>59</sup> אברהם'ען  
בברית בין הבתרים, וויבאלד דער זעל-  
בער ברית איז געווען אויף אלע צען  
ארצות,

בגאולה האמיתית והשלימה על ידי  
משיח צדקנו, במהרה בימינו ממש.

(משיחות שי"פ לך ואחש"פ תשמ"א,  
שי"פ נח תשמ"ג)

טוב ושכר „שלא הי' כמוהו בעולם", א  
שכר וועלכער איז אויסן גדר העולם.

ז. ויש לומר אז דער ענין איז אויך  
מרומו אין תוכן השכר-הברכות —

ניט נאָר אין דעם וואָס אין די ברכות  
איז מודגש ווי דאָס אַלץ קומט פון אוי-  
בערשטן: „ואעשך לגוי גדול ואברכך  
ואגדלה שמך" (ניט בלשון נפעל „והיית  
לגוי גדול כו"<sup>64</sup>), נאָר אויך אין דעם  
וואָס תוכן הברכות איז דער ענין פון  
גדלות — „גוי גדול", „ואגדלה":

דער אמת'ער ענין פון גדלות איז נאָר  
בא דעם אויבערשטן<sup>65</sup> — באַ נבראים  
מצ"ע איז ניטאָ גדלות אמתית<sup>66</sup>, און די  
גדלות וועלכע איז דאָ אין דער בריאה  
(„ואעשך לגוי גדול ואגדלה שמך")  
קומט דורך דביקות בהבורא.

עדיז אין די אַנדערע לשונות הברכה,  
וועלכע ברענגען אַרויס אַז אברהם  
ווערט איין זאָך מיטן אויבערשטן, וואָס  
דערפאַר איז „והי' ברכה", ווי רש"י  
טייטשט „הברכות נתונות בידך עד  
עכשיו היו בידך ומעכשיו אתה תברך את  
אשר תחפוץ", ביז נאָכמער: „ואברכה  
מברכך ומקללך אאר", אַז אַ ברכה צו  
אברהם ברענגט בדרך ממילא אַ ברכה

(54) ועי' פרשתנו י, ד: והיית לאב המון גוים.  
(55) כי „גדול" באמת מורה על בליג — ראה  
שער היחוד והאמונה פ"ד, הגדול . . לאין קץ  
ותכלית . . כי גדול ה' כו". ולהעיר מהחילוק  
גדולה וחסד (לקו"ת עקב יז, סעי' ואלף. ובארוכה  
— אוה"ת וירא ז, א ואלף. ועוד).

(56) ועי' המבואר במ"א (ראה לקו"ש ח"ו ע'  
115 ושי"ג) בהטעם ע"ז שמאד — מאד שלך —  
מעורר, מאד' שלמעלה, בליג האמיתי (ת"א מקץ  
לט, ריש ע"ד. סה"מ צ להציץ שרש מצות התפלה  
פס"ו. ועוד) כי נבראים שהם בעצם מוגבלים —  
איפ' להיות בהם מצ"ע בליג, ונב"א מהמאד'  
שלמעלה — והרי אמיתית „גדול" מורה על בליג,  
כגיל הערה שלפניו. ועדיז נתבאר (לקו"ש שם.  
ושי"ג) בנוגע לבחי' „אמת" שבנבראים.

(57) ראה יב, כ וספרי שם. שופטים יט, ח ופרשי'  
שם. רמב"ם הל' רוצח ושמירת נפש פ"ח ה"ד.

(58) פרשתנו טו, יט. וראה פרשי' שם (הובא  
בהערה הבאה).

(59) לכאָר כ"ה לפי פשוטות הלשון בהברית (שם,  
יז) „לזרעך נחתי" (וממשיך בפסוק שלאח"ז, את  
הקיני גוי"). ובב"ר סמיד, כב: מאמרו של הקביה  
מעשה [אלא שעי"פ פש"ש (פרשי' שם). כאילו היא  
עשויה" (ראה בארוכה לקו"ש חט"ו ע' 204 ואלף.  
ושי"ג) — גם ה"ז ארצות].

ומי"ש בפרשי' שם, יט (מב"ר ספ"ד). עשר אומות  
יש כאן ולא נתן להם אלא שבעה גוים והשלשה . .  
קיני קניזי וקדמוני עתידים להיות ירושה לעתיד' . .  
י"ל דוהו בנוגע לנתינתו שתיעשה ארץ ישראל  
(וקדושתה), לא רק שינוי הבעלות אלא גם שינוי  
האיכות. וראה רש"ב"ם כ"ב נג, א ד"ה חייב. פרשת  
דרכים דרך הקדוש דרוש ז'. צפע"נ עה"ת האזינו  
לב, מט. ברכה לד, ד. שו"ת שאילת דוד בתחלתו  
חיידושים בעניני שביעית ד"ה א"ה. אנציקלופדי'  
תלמודית ערך אי' ע' רה. ושי"ג ואכ"מ.

## לך ב

נכרתו „עם אברהם אבינו“ (ב) ער איז מפרט די אַלע י״ג בריתות.

אעפ״י אַז דאָס איז פאַרשטאַנדיק, ווייל מכללי הרמב״ם איז אַז ער איז מעתיק לשון המשנה כו״ס, און אַלס אַ ספר פון „הלכות הלכות״ איז ער (כמה פעמים) מוסיף ומבאר בלשון המשנה כדי די הלכה זאל אַרויסקומען מוסבר<sup>10</sup> וברור<sup>11</sup> — פונדעסטוועגן, פאָדערט זיך ביאור בנדו״ד:

דער מקור אויף דברי הרמב״ם — אויף „עם אברהם אבינו“ און אויף דעם פירוט פון די י״ג בריתות, איז (לכאורה) אין ירושלמי נדרים<sup>12</sup>, דער מאמר פון רבי יוחנן בר מרי: „כתיב ביום<sup>13</sup> ההוא כרת ה' ברית את אברהם“ לאמר וגו' עד ואת בריתי אקים את יצחק וגו'“ —

מען דאַרף אָבער פאַרשטיין: פאַר-וואָס איז דער רמב״ם משמיט דעם ערשטן פסוק וואָס דער ירושלמי ברענגט „ביום ההוא כרת ה' את אברהם

א. אין סוף הלי' מילה' פירט אויס דער רמב״ם וועגן דער מעלה פון מצות מילה: כל מצות התורה נכרתו עליהן שלש בריתות<sup>14</sup> שנאמר כו', ועל המילה נכרתו שלש עשרה בריתות עם אברהם אבינו<sup>15</sup> ואתנה<sup>16</sup> בריתי ביני וביניך (און רעכנט אויס אַלע בריתות: ביו) . . ואת בריתי אקים את יצחק׳.

אַז מילה איז „נכרתו עלי' שלש עשרה בריתות“, איז מקורו — ווי דער כסף משנה צייכנט אַן — די משנה „ספ״ג נדרים״: גדולה מילה שנכרתו עלי' שלש עשרה בריתות.

דער רמב״ם איז אָבער מוסיף אויף לשון המשנה: (א) אַז די י״ג בריתות

(1) להעיר שבצילום כתי' מספר הרמב״ם שבו מופיעה חתימתו של הרמב״ם, הוגה מספרי אני משה ברבי מיימון זל״ (נדפס בסו״ס הרמב״ם הוצאת פרדס) — כאן הוא גמר ספר אהבה, וכתובי נגמר ספר שני בעזרת שדי ומנין פרקים של ספר זה ששה וארבעים . . (והולך ומונה מנין ההלכות והפרקים של כל ספר שני) ברוך הנותן ליעף כח<sup>17</sup> — ולא כלפנינו, שגמר ספר שני בא לאחר, סדר תפלות כל השנה׳.

- (2) בכתי' ס' הרמב״ם (הגיל הערה 1) מוסיף (בלבד׳.
- (3) בכתי' ס' הרמב״ם (הגיל הערה 1) מוסיף כאן „שנ״.
- (4) פרשתנו יז ב.
- (5) בפרשתנו שם, ד. ז (ב בריתות), ט, יוד׳. יא. יג (ב בריתות). יד. יט (ב בריתות). ובכתי' ס' הרמב״ם (הגיל הערה 1) — משמיט כמה תיבות שישנן בדפוסים שלפנינו.
- (6) שם, כא.
- (7) לא, ב.

- (8) ראה יד מלאכי כללי הרמב״ם אות ב; אות ה ואות כד.
- (9) לשון הרמב״ם בהקדמתו לספר היד.
- (10) לכאורה יש לומר שזהו הטעם להוסיפה „עם אברהם אבינו“, כיון שבא בהמשך ובשינוי מכל מצות התורה, שהבריתות היו עם כל ישראל, לכן מוסיף דעל המילה נכרתו שלש עשרה בריתות עם אברהם אבינו. וראה לקמן הערה 17.
- (11) ראה יד מלאכי שם אות כד (מב״ לטו״ד ר״ס רא׳).
- (12) פ״ג היט׳.
- (13) פרשתנו טו, יח.
- (14) כן הובא בירושלמי, ובהפסוק הוא בשינוי הסדר. ובפני משה העתיק ככתוב. וכי׳ במאירי נדרים שם.

(\*) ועד״ו הוא ברמב״ם דפוס רומי ר״מ.

ברית לאמר גוי" ובפרט אז דער פסוק שטייט אין דער פרשה פריער?<sup>15</sup>

הכתרים אויף נתינת הארץ<sup>19</sup> לזרעו של אברהם<sup>20</sup>.

אבער לפ"ז איז ניט מובן לאידך, פאר- וואס דער ירושלמי ברענגט יא דעם פסוק „ביום ההוא כרת ה' וגו'“.

נאכמער תמי': דער מאמר אין ירו- שלמי קומט מסביר זיין וואס די משנה זאגט אז אויף מילה, נכרתו שלש עשרה בריתות" — ווי עס ווערט אויסגעפירט אין דעם מאמר הנ"ל בירושלמי „שלש עשרה בריתות" — און אויב מ'רעכנט אויך דעם פסוק „ביום ההוא כרת ה' גוי", קומט אויס אז עס שטייען ניט י"ג בריתות, נאך י"ד!<sup>21</sup>

ג. אין מפרשים זיינען דא כמה תירו- צים אויף דעם:

(א) (אויך) אין ירושלמי דארף שטיין ניט דער פסוק „ביום ההוא כרת גוי" נאך דער פסוק „ואתנה בריתי"<sup>22</sup> ווי דער רמב"ם רעכנט; מ'געפינט אבער אין ראשונים<sup>23</sup>, אז זיי זיינען מעתיק 19 ירושלמי גירסא הנ"ל, אז דער פסוק „ביום ההוא כרת" ווערט גערעכנט אלס איינער (און ערשטער) פון די י"ג בריתות — ולפירושה

(ב) לדעת הירושלמי רעכנט מען ניט איינע פון די אנדערע לשונות של ברית וואס שטייען בפרשת מילה (דעם פסוק<sup>24</sup>

ב. בפשטות: דער רמב"ם רעכנט אויס י"ג בריתות אין פרשה — אן דעם פסוק „ביום ההוא גוי" — איז מובן אז ער האלט אז דער פסוק איז ניט בכללם. והטעם, איז ווי דער רמב"ם איז מפרש אין פירוש המשניות<sup>16</sup>: „וי"ג בריתות הם מלת ברית ובריתי הנכפלים במצות הש"י לאברהם אבינו בברית מילה במעמד אחד כפני עצמו"<sup>17</sup> — און דאס זיינען נאך די וועלכע דער רמב"ם איז מפרט.

משא"כ דער פסוק „ביום ההוא כרת ה' את אברהם ברית לאמר" רעדט וועגן א ברית (א) וואס איז ניט געווען „במעמד אחד" מיט די אנדערע בריתות (נאכ- מער: ס'איז געווען בהפסק כו"כ שנים<sup>18</sup>), און (ב) וואס איז ניט געווען בשייכות מיט ברית מילה, נאך ברית בין

(15) ראה גם תודה שנכתרו — נדרים שם: צא וחשוב [מאתנה] (את) בריתי ביני וביניך עד בריתי אקית את יצחק יש"ג בריתות. ולהעיר שגם במגורת המאור (לר"י אלנקאוו ח"ד פרק המצות ריש שער העשירי) מפרט כל הי"ג בריתות כרמב"ם. (16) נדרים שם.

(17) בהוצאת קאפט: שנכפלה בציווי ה' לאברהם במילה במחזה אחד כעצמו (ועד"ז הוא כפיה"מ שהועתק במאירי שם: בעדות אחת כעצמו). וראה דברי ירמיה על הרמב"ם כאן — הדיוק בזה, דרק זה מורה על גודל מעלתו. ע"ש (וראה תו"ט נדרים שם). ועפ"ז יש לומר שלכן הוסיף הרמב"ם ביד כאן „עם אברהם אבינו" (וגם מפרט כל הי"ג בריתות) להדגיש דהוי במעמד אחד דרק אז מובנת המעלה בי"ג בריתות.

(18) כפשטות המשך הכתובים — דרק אחרי ברית בין הכתרים בא הספור בנוגע הגר ולית ישמעאל כ"ר — בהיות אברהם בן פ"ה שנה (פרשתנו שם טז, א ואילך), וברית מילה — בהיותו בן צ"ט. ויתירה מזו: לפרשי בא (יב, מ), הרי ברית בין הכתרים ה"י בהיותו בן ע' שנה — כ"ט שנים לפני הציווי על המילה.

19) להעיר מטי"ד ס"י רס: ובזכותה (דהמילה) נכרת לו ברית על נתינת הארץ. וראה כ"י וב"ח שם. וראה ב"ר פמ"ז, ט.

20) ככהמשך הכתוב שם.

21) ועפ"ז מובן שדוחק לומר דלהירושלמי גם הפסוק „ביום ההוא כרת ה' גוי" שייך לברי"מ, כמו בתנחומא פרשתנו כ.

22) פני משה לירושלמי שם.

23) מאירי נדרים שם. חמרא וחיי סנהדרין (נט),

ב) — בשם הרא"ש.

24) שבפרשתנו שם, יד.

שנאמר<sup>30</sup> כי כל הגוים ערלים. וגדולה היא המילה שלא נקרא אברהם אבינו שלם עד שמל שנאמר<sup>31</sup> התהלך לפני והי' תמים ואתנה<sup>32</sup> בריתי ביני וביניך וגו'<sup>33</sup> וכל המפר בריתו של אברהם אבינו והניח ערלתו או משכה אע"פ שיש בו תורה ומעשים טובים<sup>34</sup> אין לו חלק לעולם הבא. און דערנאך, אין דער הלכה שלאח"ז: „בא וראה כמה חמורה מילה שלא נתלה למשה רבינו עלי' אפילו שעה אחת אף ע"פ שהי' בדרך וכל מצות התורה נכרתו עליהו שלש בריתות כו' ועל המילה כו' (כנ"ל ריש סעיף א).

דער מקור הפרטים פון די ביידע הלכות אין די זעלבע משנה אין נדרים. דער רמב"ם אָבער אין משנה דעם סדר און אויך דעם לשון בכמה דברים:

אין דער משנה אין נאך דעם מאמר „מאוסה היא הערלה" קומען די מאמרים ועל הסדר: ר"י אומר גדולה מילה שנכרתו עלי' שלש עשרה בריתות, רבי יוסי אומר גדולה מילה שדוחה את השבת החמורה<sup>35</sup>, רבי יהושע בן קרחה

„את בריתי הפר"<sup>25</sup>, אָדער מ'רעכנט דעם פסוק<sup>26</sup> „והקימותי את בריתי אתו לברית עולם" אַלס איין ברית<sup>27</sup>, ניט ווי דער רמב"ם וואָס רעכנט זיי פאַר צוויי בריתות. ולפ"ז קומט אויס, אָז דער רמב"ם איז מחולק מיט דעת הירושלמי.

אָבער: אַזוי וואָלט מען געקענט זאָגן, ווען עס וואָלט געווען אַ מקור (מחז"ל), אָז די י"ג בריתות ווערן גערעכנט כהתאם צו דברי הרמב"ם; וויבאַלד אָבער אָז מ'געפינט עס ניט<sup>28</sup>, און דער איינציקער מקור איז דער ירושלמי הנ"ל,

(דער בבלי איז סותם און איז ניט מפרט וועלכע זיינען די י"ג בריתות. וי"ל אָז ער איז זיך סומך אויפ'ן ירושלמי שקדם בזמן להבבלי — ואכ"מ)

— איז מסתבר, אָז דער ירושלמי און דער רמב"ם, איז עס ניט אַ פלוגתא ביניהם, נאָר ע"ד מר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי.

ד. וועט מען דאָס פאַרשטיין בהקדם הביאור אין די צוויי לעצטע הלכות אין רמב"ם סוף הל' מילה, וז"ל (אין דער ערשטער פון די צוויי הלכות): „מאוסה היא הערלה שנתגנו בה הגוים"<sup>29</sup>

(30) ירמ"ט, ט, כה.

(31) פרשתנו יז, א"ב.

(32) במשנה (ככל הנ"ל הערה 29) ליתא ההמשך ואתנה בריתי גו'. וראה שינויי נוסחאות למשניות שם. פרשיי נדרים שם בסוף העי. וכ"ה בגמ' שם לב, א. וצ"ע בחריט' נדרים שם ד"ה שכל המצות כו'. ואכ"מ.

(33) בכת"י ס' הרמב"ם (הנ"ל הערה 1) ליתא „וגו", ולכאורה הטעם — דאינו נוגע כאן ההמשך הנרמז כוגו', אלא שהביא התחלת הפסוק, ואתנה בריתי גו' לבאר ד.התהלך לפני והי' תמים. הוא בנוגע למילה (וראה בהנסמך בהערה הקודמת).

(34) בכת"י ס' הרמב"ם (הנ"ל הערה 1) (במקום תורה. . . טובים): מעשים טובים הרבה. אבל במשנה הוא ככפנים (תורה ומע"ט). וראה שינויי נוסחאות למשניות שם.

(35) כגירסת הבי"ח.

(25) חמרא וחיי שם. וכן כתב בשירי קרבן לירושלמי שם.

(26) פרשתנו שם, יט.

(27) ראה בהגה"ה במאירי נדרים שם. וראה עמודי ירושלים לירושלמי שם.

(28) בעמודי ירושלים שם מביא מס' המפתח לרבינו נסים גאון שגם שם קחשיב הי"ג בריתות, אך שם נדפסו בשיבוש וכמ"ש המג"ש שם.

(29) בכת"י ס' הרמב"ם (הנ"ל הערה 1) „הרשעים". וכ"ה במשנה שבבבלי, ירושלמי וע"י, ובדפוסי משניות — כולל נוסח הרמב"ם (ראה פיה"מ הוצאת קאפח).

אבל גלפּעניד' שכ"ז שינוי הצענוור, דהרי מפורש בהכתוב שמביא (במשנה 1) ברמב"ם, כי כל הגוים ערלים.

ה. בפשטות יש לומר, אז דער רמב"ם שטעלט אויס דעם סדר המאמרים — בהתאם מיט דעם (ווי דער רמב"ם נעמט אן דעם) חילוק בחוכנם, והיינו אז אין דעם זיינען דא צוויי סוגי מעלות, וואס ער צעטיילט זיי אין צוויי באזונדערע הלכות:

אין דער ערשטער הלכה (הלכה ח) רעדט דער רמב"ם די ענינים אין ברית מילה וועלכע זיינען בשייכות להגברא — און דער סוג איז כולל די שלילה — דאס וואס „מאוסה היא הערלה שנתגנו בה הגוים“, און דעם חיוב — „גדולה היא המילה שלא נקרא אברהם אבינו שלם עד שמל כו“; און דעריבער ברענגט ער בהמשך לזה אויך דעם מאמר פון מס' אבות „כל המפר בריתו כו“ אין לו חלק לעוה"ב, וואס איז בנוגע צום גברא.

אין דער צווייטער הלכה (הלכה ט) רעדט דער רמב"ם וועגן די ענינים בנוגע צו דער מעשה און חפצא של (מצות) מילה, און דערפאר ברענגט ער די אנדערע מאמרי חז"ל: „שלא נתלה למשה רבינו עלי' אפילו שעה אחת“ (אן ענין אין שלילה), און „כל מצות התורה נכרתו עליהן ג' בריתות כו“ ועל המילה נכרתו י"ג בריתות עם אברהם אבינו“ (אן ענין אין חיוב).

עס איז אבער ניט פארשטאנדיק, וואס דער רמב"ם איז משנה: א) אין דער משנה איז דער לשון „גדולה מילה“ ביי ביידע ענינים: „גדולה מילה שנכרתו עלי' י"ג בריתות“, „גדולה מילה שלא נתלה לו למשה כו“. — דער רמב"ם אין דער ערשטער הלכה זאגט (כלשון המשנה) „גדולה היא המילה שלא נקרא אברהם אבינו שלם עד שמל כו“, אבער אין דער צווייטער הלכה איז ער משנה מלשון המשנה גדולה און זאגט „בא וראה כמה

אומר גדולה מילה שלא נתלה למשה הצדיק עלי' (אפילו<sup>36</sup>) מלא שעה אחת, רבי נחמי' אומר גדולה מילה שדוחה את הנגעים, רבי אומר גדולה מילה שכל המצות שעשה אברהם אבינו לא נקרא שלם עד שמל שנאמר היתהלך לפני והי' תמים<sup>36</sup>.

דער רמב"ם ברענגט דא ניט די צוויי מאמרים אז „גדולה מילה“ וואס זי איז דוחה את השבת און דוחה נגעים, קען מען זאגן אז ער איז זיך סומך אויף דעם וואס ער האט זיי שוין פריער, אין ה' מילה<sup>37</sup>, געבראכט להלכה: „מילה בזמנה דוחה את השבת . . . ובין בזמנה ובין שלא בזמנה דוחה את הצרעת“.

מ'דארף אבער פארשטיין, פארוואס ער איז משנה דעם סדר בנוגע די אנדערע מאמרים: צום ערשטן, גלייך נאך „מאוסה היא הערלה“, ברענגט ער דעם לעצטן מאמר „גדולה היא המילה שלא נקרא אברהם אבינו שלם כו“, לאחז' ברענגט ער בתור מאמר בפ"ע פון מסכת אבות<sup>38</sup> „כל המפר בריתו של א"א כו“ אין לו חלק לעוה"ב, און ערשט דערנאך שטעלט ער בהלכה בפ"ע דעם מאמר אין אונזער משנה „שלא נתלה למשה רבינו עלי' אפילו שעה אחת“, און צום סוף — דעם ערשטן מאמר אין דער משנה, מעלת המילה אז „נכרתו עלי' י"ג בריתות“?

36 במשנה שלפנינו, בא בסוף המשנה: דבר אחר גדולה מילה שאילמלא היא לא ברא הקביה על עולמו שנאמר כו. וברירשמי ועי' (וראה הנסמן על הגליון בגמ' שם) מוסיף עוד: דבר אחר גדולה המילה שהיא שקולה כנגד כל המצות שבתורה כו. אבל בנוסח המשנה של הרמב"ם ליתא. וראה שינויי נוסחאות במשניות.

37 פ"א ה"ט.

38 פ"ג מ"א.



ועד ווי מען געפינט בכמה מצות, לדוגמא ביי מצות תפלה: דער ענין העבודה פון תפלה — וואס מ'לערנט<sup>43</sup> אפ פון „לעבדו בכל לבבכם“<sup>44</sup>, „ועבדתם את ה'“<sup>45</sup> — איז „מהציוויים הכוללים“<sup>46</sup>; אין דעם איז אבער אויך פאראן אן ענין פרטי, וואס דאס איז דער ציווי לתפלה (בדיבור).

[וואס דערפאר רעכנט דער רמב"ם אין מנין התרי"ג מצות אויך מצות התפלה, כאטש אז ער שרייבט אין די שרשים<sup>47</sup> אז „אין ראוי למנות הציוויים הכוללים התורה כולה“, ווי תפלה, מ'רעכנט עס אבער ווייל (ווי דער רמב"ם זאגט) „יש" בו יחוד אחר שהוא ציווי לתפלה“].

ועד<sup>48</sup> בענין התשובה: ס'איז דא דער ענין (כללי) פון תשובה — חרטה על העבר וקבלה על להבא, וואס איז מהציוויים הכוללים און איז פארכונדן מיט קבלת עול מלכות שמים (וואס דערפאר ווערט עס ניט גערעכנט אין מנין המצות); און פאראן דער ענין פרטי פון תשובה, וואס באשטייט פון וידוי דברים (און דאס ווערט גערעכנט אין רמב"ם במנין המצות<sup>49</sup>).

און ס'איז פאָרשטאָנדיק, אז ביים מקיים זיין דעם ענין מיוחד פון תפלה (— בדיבור) אָדער תשובה (— בוידוי דברים) האָט מען ניט נאָר דעם גדר פרטי שבוה נאָר אויך דעם ענין כללי פון תפלה און תשובה, הכולל התורה כולה.

(43) רמב"ם ריש ה' תפלה. סהמ"צ (מ"ע ה) ומנין המצות בריש ספר היד (מ"ע ה).

(44) עקב יא, יג.

(45) משפטים כג, כה.

(46) ל' הרמב"ם בסהמ"צ שם.

(47) ריש שורש ד' בסהמ"צ.

(48) ראה לקו"ש ח"ד ע' 1144 הערה 5. וראה

לקו"ש נשא תש"נ. חידושים וביאורים בש"ס ח"א ס"ח.

חמורה<sup>39</sup> מילה שלא נתלה למשה כו"<sup>40</sup>, און בהמשך לזה זאגט ער (בוא"ז המוסף), „וכל מצות התורה כו“ וואס פון פשטות לשונו איז משמע אז דער וואָרט „חמורה“ באַציט זיך אויך צום צווייטן ענין, וואָס אויף מילה „נכרתו שלש עשרה בריתות“ —

אויך פאָדערט זיך ביאור: (ב) אין דער משנה שטייט בלויז „גדולה מילה שנכרתו עלי“ י"ג בריתות" ניט דער-מאָנענדיק דעם יתרון פון מילה לגבי כל מצות התורה, וואָס דער ענין ווערט גע-בראַכט אין גמרא במק"א (במס' ברכות<sup>41</sup>): „צריך שיקדים ברית לתורה שזו נתנה בשלש בריתות וזו נתנה בי"ג בריתות“.

(ג) דער רמב"ם ברענגט דאָס ניט מיטן לשון (ע"ד לשון הגמרא), „כל התורה (כולה) נכרתו עלי“ (נתנה ב"ג בריתות“ [כלשונו פריער אין ה' ברכות<sup>42</sup> ווען ער ברענגט דעם מאמר הנ"ל אין ברכות], נאָר ער זאָגט: „כל מצות התורה נכרתו עליהן כו“.

ו. וי"ל הביאור אין דעם:

אין ברית מילה זיינען דאָ צוויי ענינים<sup>42</sup>: (א) דער ענין כללי פון ברית, (ב) ברית אַלס מצוה פרטית.

(39) ראה דברי ירמיהו כאן.

(40) השינוי ברמב"ם שכתב „למשה רבינו במקום „למשה הצדיק“ שבמשנה, לכאורה יש לומר שבא להדגיש שהוא דבר הנוגע לכאריא לא רק למשה הצדיק — אף שכבר פסק לעיל (פ"א ה"א) ד„עבר האב כו ולא מל אותן ביטל מצות עשה ואינו חייב כרת שאין הכרת תלוי אלא בעריל“, וגם בנוגע להעריל עצמו כתב שם (ה"ב) ד„אינו חייב כרת עד שימות והוא ערל במויד“ — וראה לקמן ע' 144 הערה 41.

(41) מח, ס"ב ואילך.

(42) פ"ב ה"ג.

(42\*) ראה גם לקו"ש ח"ל ע' 57 ואילך.

מיטן אויבערשטן. און דאָס איז מוסבר אין דעם וואָס דער רמב"ם זאָגט נאָך-דעם: „גדולה היא המילה שלא נקרא אברהם אבינו שלם עד שמל שנאמר התהלך לפני והי תמים ואתנה בריתי ביני וביניך גו'": די שלימות פון ישראל, דער ברית מיטן אויבערשטן, איז דורך מילה דוקא.

און דעריבער איז דער רמב"ם ממשך אין דער הלכה און ברענגט דעם מאמר ממס' אבות „כל המפר בריתו של אברהם אבינו כו' אע"פ שיש בו תורה ומעשים טובים אין לו חלק לעוה"ב", וואָס דאָ זעט מען באופן בולט ביותר, אויף וויפל ברית מילה איז פאַרבונדן מיט דעם עצם<sup>51</sup> גדר (קדושת ישראל<sup>52</sup>).

אין דער צווייטער הלכה רעדט דער רמב"ם וועגן מילה אַלס אַ מצוה פרטית, אַז אפילו ווי אַ מצוה פרטית האָט זי אין זיך אַ מעלה נוספת לגבי אַלע אַנדערע מצות. און דאָס איז דער רמב"ם מדגיש בשינוי לשונו גלייך בתחילת ההלכה: „בא וראה כמה חמורה מילה" — ניט „גדולה מילה" ווי ער זאָגט אין דער הלכה הקודמת (און ווי לשון המשנה כנ"ל) —

ווייל דאָ רעדט דער רמב"ם וועגן דער חומרא (בעונש וכי"ב ותו לא) פון מילה, מילה אַלס מצוה פרטית (און דערויף פאַסט דער לשון „חמורה") — און אין דעם בריינגט ער די צוויי ענינים: שלא נתלה למשה רבינו עלי אפילו שעה אחת אף ע"פ שהי' בדרך,

רע"ז (און נאָכמער) איז בנוגע לברית מילה: ס'איז אַ מצוה פרטית, איינע פון די תרי"ג מצות; ברית מילה איז אַבער אויך אַן ענין כללי, ברית פון אידן בכל איברייהם וכו' ובכל עניניהם וכו' מיטן אויבערשטן; בסגנון אחר: ס'איז דער ברית וגמר קדושת ישראל<sup>53</sup> באַ יעדן אידן.

[ע"ד ווי מ'געפינט די צוויי ענינים בהדגשה באַ מילת גר: דער ענין כללי פון מילה, אַלס גדר פון גירוח, דערמיט גייט ער אַרײַן אין קדושת ישראל; און מילה אַלס קיום מצוה פרטית פון מילה, ווי דער ראַגאַטשאַווער איז דאָס מבאר<sup>54</sup>].

ז. און דאָס זיינען די צוויי הלכות אין רמב"ם:

אין דער ערשטער הלכה (הלכה ח) רעדט דער רמב"ם וועגן דעם ענין כללי, דעם כללית'דיקן תוכן פון ברית מילה, ווי דאָס איז פאַרבונדן מיטן גדר (קדושת) ישראל; און אין דער צווייטער הלכה (הלכה ט) איז דער מדובר וועגן דער מצוה פרטית, דעם גדר פרטי פון ברית מילה.

דערפאַר זאָגט דער רמב"ם אין דער ערשטער הלכה: „מאוסה היא הערלה שנתגנו בה הגוים שנאמר כי כל הגוים ערלים", וואָס דערמיט מיינט ער ניט בלויז צו מדגיש זיין די מיאוס וגנות שבערלה נאָר (בעיקר), אַז אין דעם באַשטייט דער הבדל צווישן גוים און בני ישראל — אַז „ערלה" איז אַ זאָך „שנתגנו בה הגוים", און דער אויפטו פון מילה אַז דאָס שאַפט די שלימות אין ישראל און דעם קשר הברית פון אידן

(51) דכל ישראל יש להם חלק לעוה"ב כו' (סנהדרין ר"פ חלק).

(52) דרך הם נצטוו על התומצ' ובמילא מוטוב מזה חלק לעוה"ב. — ועפ"י יומתק שאין לו חלק לעוה"ב אע"פ שיש בו תומצ'.

(49) להעיר משרע אדהיו חאריח סוסיד במהד"ת (לקמן הערה 56).

(50) צפע"ג לרמב"ם הל' מילה פ"א ה"ז.

אין ירושלמי קומט דער מאמר ווי א פירוש און ביאור אויף דברי המשנה „גדולה מילה שנכרתו עלי שלש עשרה בריתות“, דהיינו די מעלה און „גדולה“ פון מילה אלס ברית כללי, וואָס איז פאַרבונדן מיט דעם גדר (קדושת) ישראל בכלל — און צו דעם ענין איז אויך שייך דער פסוק „ביום ההוא כרת ה' את אברם ברית לאמר“.

די הסברה אין דעם: אעפ"א אז דער ברית כללי מיטן אויבערשטן, קומט בפועל דורך דעם ברית פרטי, דורכן קיום פון דער מצוה פרטית פון מילה — „בריתי בבשרכם לברית עולם“ (ע"ד הנ"ל בתפלה ותשובה) — אעפ"כ איז דער ברית כללי פאַראַן באַ יעדער אידן, אויך אין פאַל ווען ער האָט (צוליב אַ סיבה ע"פ תורה) ניט געקענט מקיים זיין מצוה מילה בפועל. ווי די משנה זאָגט אין נדרים: קונם שאיני נהנה לערלים מותר בערלי ישראל ואסור במולי עכו"ם שאיני נהנה למולים אסור בערלי ישראל ומותר במולי עכו"ם שאין הערלה קרוי אלא לשם עכו"ם שנאמר כי כל הגוים ערלים וכל בית ישראל ערלי לב.

ומוטעם בזה פאַרוואָס די משנה ברענגט דעם מאמר אלס הקדמה צו די ווייטערדיקע מאמרים „מאוסה היא הערלה כו' גדולה היא המילה שנכרתו עלי כו'“ — לרמז, אז דער ברית כללי איז בעצם פאַראַן באַ יעדן אידן, נאָר דער גמר הדבר, בפועל ובגילוי, טוט זיך אויף דורך דעם קיום פון ברית מילה „בבשרכם“<sup>56</sup>.

ויש לומר דעם טעם דערפון, ווייל אזוי איז עס געווען ביים ערשטן אידן,

וואָס ווייזט אויף דער גרויסער האַרב־קייט פון מצות מילה: און נאָר אַז ענין איז וועלכן מ'זעט אויף וויפל ס'איז „חמורה מילה“ לגבי אַנדערע מצות — „וכל מצות התורה נכרתו עליהן שלש בריתות כו' ועל המילה נכרתו שלש עשרה בריתות“. והיינו, אַז דאָ רעדט ער ניט וועגן דער מעלה פון מילה לגבי כללות התורה, נאָר לגבי יעדער מצוה (כפ"ע) פון אַלע מצות התורה, וואָס באַ יעדער פון זיי איז „נכרתו שלש בריתות“, און „על המילה נכרתו י"ג בריתות“<sup>53</sup>.

משא"כ איז משנה, וואו דער לשון איז „גדולה מילה שנכרתו עלי י"ג בריתות“, (גדולה — ע"ד גדול שכולל בכ"מ: לפי ענינו בשנים בחכמה ביר"ש בענקים<sup>54</sup>, ביז ע"ד גדול הוי"ו) ווערט דערמיט גע-מיינט דער ענין כללי פון מילה — ווי מילה איז אַז ענין כללי איז גאַנץ תורה ומצות. וואָס דערפאַר איז זי „גדולה“ (פון כל התורה ומצות) דערמיט וואָס „נכרתו עלי י"ג בריתות“<sup>55</sup> (משא"כ כל התורה כו', וואָס אויף דעם זיינען גע-ווען בלויז ג' בריתות).

ה. עפ"ז וועט מען פאַרשטיין דעם חילוק צווישן דעם רמב"ם און דעם ירושלמי, וואָס דער רמב"ם ברענגט ניט דעם פריערדיקן פסוק „ביום ההוא כרת ה' את אברם ברית לאמר“, כאַטש ער ווערט געבראַכט אין ירושלמי:

53 וי"ל שחיוב כרת במצות מילה (התחלת הרמב"ם בהל' מילה) דגדולה היא גם בחומרת הדבר ועונשו (ע"ד לשון ר' יוסי) וגם דחמורה מילה במצוה פרטית. וראה לשון הטור שם: וגדולה היא משאר מצות עשה שיש בה צד כרת וגם נכרתו עלי י"ג בריתות בפרשת מילה.

54 יהושע יד, טו.

55 ראה תרי"א סוף פרשתנו כפי מאמר רז"ל דגדולה מילה שנכרתו עלי י"ג בריתות, דגדולה מילה היא בחי' מילה הגדולה שלמעלה מהתורה.

56 בלשון אדה"ו (ש"ע או"ח מהד"ת סוס"ד) תחילת כניסת נפש זו הקדושה היא כו' במצות מילה. וראה לקושי ח"ג ע' 763. ח"ז ע' 45.

ירושלמי, נאָר דער ירושלמי איז מקדים (הקדמה להענין — ולא נכנס בהמנין שבהענין) דעם פסוק „ביום ההוא כרת ה' את אברם ברית לאמר גו", ווייל ער רעדט פריער וועגן מילה אַלס ברית כללי, ד.ה. ווי דאָס וואָס נכרתו עלי י"ג בריתות איז מדגיש אַז מילה איז אַ ברית כללי צווישן אַ איד מיטן אויבערשטן — דעריבער ברענגט ער אַלס הקדמה לזה דעם פסוק וואָס רעדט וועגן דעם ברית כללי.

דער רמב"ם אָבער קומט אין דער צווייטער הלכה זאָגן אַז אויך מילה אַלס מצוה פרטית איז „חמורה" פון כל מצות התורה, כנ"ל. דעריבער האָט דאָ ניט קיין אַרט דער פסוק „ביום ההוא כרת ה' את אברם ברית לאמר", וואָס רעדט וועגן דעם ברית כללי (הגם אַז אויך דאָס איז פאַראַן אין מילה), נאָר ער פאַנגט אַן פון פסוק „ואתנה בריתי" ביז צום פסוק „ואת בריתי אקים את יצחק", י"ג בריתות וואָס אַלע נאָמרו „במעמד אחד", בנוגע דעם ברית פרטי, כנ"ל.

אברהם אבינו: דער „ברית כללי" צווישן דעם אויבערשטן און אברהם אבינו איז ניט געווען בזמן און דורך ברית מילה, נאָר אַ סך יאָרן פאַר דעם — כברית בין הבתרים, „כרת ה' את אברם ברית לאמר גו", און דאָס איז געווען אַ ברית מיט אברם וזרעו אחריו: נאָר דערנאָך, כמה וכמה שנים לאח"ז, איז געווען דער ציווי פון אויבערשטן צו אברהם'ען אַז אַט דעם ברית דאָרף מען קובע זיין „בבשרכם" (דורך מצות מילה).

און דערפאַר איז עס אויך אזוי באַ זרעו אחריו: דער ברית כללי צווישן אַ אידן און דעם אויבערשטן איז אַלעמאַל קיים, גלייך כשנולד, אויך כשמתו אחיו מחמת מילה און דערפאַר לאַ מל"י, גלייך ווי ער ווערט געבאָרן איז ער בקדושת ישראל.

ועפ"ז איז פאַרשטאַנדיק, אַז די י"ג בריתות וואָס דער רמב"ם רעכנט אויס זיינען בתוכנם די זעלבע ווי די י"ג בריתות וועלכע ווערן גערעכנט אין

(משיחות ש"פ נשא

ויום ב' דחגה"ש תשד"מ)

87) ראה מפרשים למשנה נדרים שם.

## לך לך ג

— ווייל דער יסוד והכרח פון רש"י צו זאגן אז ס'איז „לשון נוטריקון“ (כאטש „נוטריקון“ איז ניט קיין דבר הרגיל'ע בלימוד פשוטו של מקרא) איז פון וואָרט „כ"י“.

עפ"ז ווערט די שאלה: אויב אזוי, פאָרוואָס איז דער אות ר"ש געבליבן (אין אברהם), וויבאלד ער האָט ניט קיין שייכות צום נוטריקון? אויף דעם ענטפערט רש"י „ור"ש שהיתה בו בתחלה כו' לא זזה ממקומה“, און ברענגט אויף דעם אַ דוגמא (ורא"י) פון „ויד של שרי“ [ווי עס שטייט אין המשך הפרשה „לא תקרא את שמה שרי כי שרה שמה“], וואָס „נתרעמה על השכינה (אויף דעם וואָס מ'האָט איר צוגענומען פון שרה'ן) עד שהוסיפה ליהושע“; ועד"ז בנדוד, אז „כדי שלא יתרעם על השכינה כיו"ד של שרי“<sup>16</sup> האָט מען ניט צוגענומען דעם ר"ש פון שם אברהם.

ב. מען דאַרף אָבער פאַרשטיין:

א. אין פסוקי „ולא יקרא עוד את שמך אברם והי שמך אברהם כי אב המון גוים נתתיך“, איז רש"י מעתיק פון פסוק די ווערטער „כי אב המון גוים“, און איז מפרש:

„לשון נוטריקון של שמו. ור"ש שהיתה בו בתחלה שלא הי' אב אלא לארם שהוא מקומו ועכשיו (אב'י לכל העולם. ואפילו ר"ש שהיתה בו מתחלה) לא זזה ממקומה שאף יו"ד של שרי נתרעמה על השכינה עד שהוסיפה ליהושע שנאמר<sup>3</sup> ויקרא משה להושע בן נון יהושע“.

דער פירוש הפשוט אין דעם פירוש רש"י איז: דער לשון הפסוק „כי אב גוי“ — אז „אב המון גוים נתתיך“ איז אַ נתינת טעם אויף שם אברהם — איז מוכיח, אז דער ענין פון „אב המון גוים“ איז נרמז אין שם אברהם. דעריבער טייטשט רש"י אז „אב המון גוים“ איז „לשון נוטריקון של שמו“.

[עפ"ז איז מדויק וואָס רש"י איז מעתיק פון פסוק דעם וואָרט „כ"י“ — כאַטש „כ"י“ איז ניט פון דעם „נוטריקון“:

(6) אף שרשי מביא ענין הנוטריקון כמ"פ בפירוש (ראה לדוגמא — פרשתנו טו, ב. ועוד).

וברשי יתרו (כ, יב): שדי' נוטריקון הם נדרשין מכלל הן לאו כו' — היינו שנוטריקון בפשט'ם פי' (גם) ראשי ענינים (וכן בפרשתנו טו, ב — כולל „לאו“ דק אליעזר דלה כו. ובנדוד — שולל ענין „אלא לארם“).

וכן מביא ענין הרי"ת (בראשית א, ה. ובכ"מ). אבל אין שם נוטריקון. ואכ"מ.

(7) ולהעיר גם מנדוד, שרשי לא הביא הנוטריקון של שם אברהם שבגמרא (שבת קה, רע"א), כי אינו ע"ד הפשט בכלל.

(8) ראה מפרשי רש"י כאן (רא"ם. ס' זכרון. דברי דוד). וראה ב"ר פמ"ז, ז (ובמפרשים שם).

(9) יו, טו.

(10) ל' הרא"ם.

(1) פרשתנו יז, ה.  
 (2) תיבות אלו (בסוגריים) ליתא בדפוס ראשון וכמה כתי' רש"י שתח"י. ובדפוס שני וכמה כתי' רש"י שתח"י. אב לכל העולם (כלו) ואפי' הכי (או: ור"ש) לא זזה כו'. וראה לקמן הערה 16.  
 (3) שלח יג, טז (ובדפוס א' וב' וכתי' רש"י שתח"י — ליתא ראי' זו).  
 (4) ולהעיר שבכמה כתי' רש"י שתח"י ליתא בהדי' דרשי' תיבת „גוים“, כי אף שמשלים תיבת „המוי“ — ולכן הובא ברוב הגירסאות ברשי — אינה בהנוטריקון.  
 (5) שלכו לא העתיק רש"י תיבת „נתתיך“ שבסיום הכתוב — כי אינה מהנוטריקון.

(ב) פון לשון רש"י „שאף" יו"ד של שרי כו" — נ"ט „וכן יו"ד כו" — איז מוכח, אז ביים „יו"ד של שרי" איז דא ווייניקער אַרט אויף תרעומות ווי ביים רי"ש של אברהם „שאף כו" — היינו ניט נאָר דער רי"ש פון אברהם, נאָר אַפילו דער „יו"ד של שר"י נתרעמה".

איז תמוה: מאי בנייהו? לכאורה איז ביי ביידן דער זעלבער טעם וסיבה אויף תרעומות — דאָס וואָס דער אות ווערט צוגענומען פון אַ שם של צדיק.

ג. וועט מען דאָס פאַרשטיין בהקדם אריכות לשון רש"י „וריש שהיתה בו בתחלה שלא הי' אב אלא לארם שהוא מקומו ועכשיו אב לכל העולם ואפילו רי"ש כו' לא זזה ממקומה", דלכאורה:

פון דעם וואָס רש"י דערמאָנט דאָ איבערהויפט ניט דעם שם „אברם", נאָר ער הויבט אָן מיט „וריש" שהיתה בו בתחלה כו" (און ערשט בהמשך לזה איז ער מפרש „שלא הי' אב אלא לארם")

[ובפרט אַז ער איז משנה פון לשון

מירושלמי סנהדרין פ"ב ה"ז. ב"ר פ"מ, א. ועוד) ברם רי"ש דאברהם לכשתרעם לא משכחת דעדיף מיני" (ע"ש) — דסורס, גם את"ל חילוק זה בפרשי" (הנה) — נוסף לזה שאינו ע"ד הפשט — לא נרמז אפילו כלל בפרשי"ן — מה מקום להביא דוגמא וראי' לנדוד מייד של שרי כאשר לפועל ניוזה הי"ד ממקמה?

(14) ראה הערה 11.

בפשט"ם — במילא פשוט גי' (בפשט"ם) שמחפשים מענה פיוס פשוט: (א) שהיו"ד של שרי נתוסף. (ב) ומודיע רש"י הנאמר בפשט"ם — שנתוסף ליהושע, (וזה שרש"י לא הביא ענין זה על אתר בפ' שלח — כי בפשט"ם דפי' שלח אינה קושיא, כי גם בלא תרעומות — צ"ל הוספה זו (כדי שלא יכשל יהושע בעצת מרגלים). ופשטו.

(א) דער ענין פון „יו"ד של שרי" איז, לכאורה, אַ ראי' לסתור"י, וואָרום דער יו"ד של שרי איז דאָך „זזה ממקומה" (און זי איז ניתוסף געוואָרן צו אַן אַנדער (א) נאָמען און (ב) מעןשן — צו יהושע"י), בעת אַז בנדוד איז דער רי"ש „לא זזה ממקומה"!<sup>11</sup>

(11) ולהעיר שבכתי"ב אחרים שתח"י (וראה גי' רש"י הוצאת בערלינער) הגירסא — „אבל יו"ד של שרי לא עמדה במקומה ונתרעמה (עד שנתרעמה) כו"י.

(12) וגם — זה הי' לאחר מאות בשנים, וכל משך זמן זה נשארה במצב של תרעומות (ובל' חז"ל — סנהדרין קז, א: עומד וציוח כמה שנים עד שבא יהושע יו"י!)

(13) בשפ"ח כאן: והא דזוה ה"ד משרה אפשר משום דעתיה ליתן בשמו של יהושע"י. אבל צ"ע שהרי סו"ס הדוגמא מייד של שרי היא ראי' לסתור (מכיון שתרעומות של ה"ד לא פעלה שלא להיוזה ממקומה).

[ודוחק לומר שהדוגמא היא רק על כללות הענין שיש לאות תרעומות כשנותלים אותה משם צדיק — כי זהו דבר המובן ופשוט שאי"צ ראי' (וכדמוכח מזה גופא שרש"י כותב „יו"ד של שרי נתרעמה כו"י מבלי לצייני" מקור ע"ז או לכתוב שהוא דברי אגדה"י כו"). ועכצ"ל שהדוגמא היא ע"ז שנחפייסה על התרעומות שלה כו"].

ועד"ז קשה במ"ש במשכיל לדוד ד"ו"ד של שרי היוזה . . איכא עילוייא מנוקבא לדוכרא (והוא

\* בתי"ב כתב: שהיו"ד היתה יכולה להתקיים אף שם שהרי חלקה ונתנה חצי' לשרה וחצי' לאברהם (ירושלמי ובר' שבפנים ההערה. ועוד). אכל (לכאורה) צע"ג לפרש כן בדעת רש"י, שהרי רש"י נקט כהדיעה (ירושלמי ובר' שם. סנהדרין שם. ועוד) שהיו"ד של שרי (לא חלקה כו' כ"א) נתנה ליהושע!

\*\* ולהעיר מפרש"י ויצא (כתב, יא): התחילו (האבנים) מריבות זו עם זו כו'. ודוחק גדול לומר שרש"י סומך (לפעמים) בהביאו דברי אגדה על הכלל שכתב בתחלת פירושו (בראשית ג, ח) שמביא גם אגדה המיישבת דברי המקרא.

\*\*\* ויחירה מוז: גם פרט זה ש.הוסיפה ליהושע" כותב רש"י מבלי לצייני שהוא דברי אגדה. כי מכיון שהענין דתרעומות האות כו' הוא דבר המובן

אות „ריש שהיתה בו בתחלה (איז דער-  
פאַר) שלא הי' אב אלא לארם“?

אויך דאַרף מען האָבן אַ ביאור אין  
דיוק לשון רש"י „ואפילו ריש . . לא  
זוה ממקומה“ — וועלכער איז אַ לשון  
בלתי רגיל בכגון דא. רש"י האָט לכאור-  
רה געדאַרפט זאָגן בפשטות „לא ניטלה  
ממנו“<sup>18</sup>, אָדער „לא נחסרה משמו“<sup>19</sup>  
(וכיו"ב).

ד. ויש לומר הביאור בזה:

ווי גערעדט כמה פעמים<sup>20</sup>, איז ע"ד  
הפשט ניטאָ קיין הכרח צו אָננעמען אַז  
אַ שם איז מרמז און דריקט אויס ענינו  
(ומעלתו) פון בעל השם<sup>21</sup> (סיידן דער  
פסוק גופא איז דאָס מדגיש<sup>22</sup>, וכנבדו"ד  
— „והי' שמך אברהם כי אב המון גוים  
נתתיך“ — אָדער מרמז עכ"פ).

און דערפאַר, איז ניטאָ קיין אָרט  
מ'זאָל מסביר זיין אַז דער שם „אברהם“  
(וואָס תרח האָט געגעבן<sup>23</sup>) האָט אַ  
שייכות מיט חיייו של אברהם.

דער הכרח (ע"פ דרך הפשט) צו  
מפרש זיין אַז „אברהם“ מיינט „אב לארם“

חז"ל<sup>15</sup>, וואו די הדגשת הפירוש איז  
(אויך) אויפן שם אברהם: „לא יקרא עוד  
שמך אברהם והי' שמך אברהם — בתחלה  
. . אב . . לכל ארם . . ולבסוף . . אב  
לכל העולם“]

איז מוכח, אַז רש"י איז דאָ ניט (אויף  
אַזוי פיל) אויסן צו מפרש זיין דעם  
נוטריקון פון (פריערדיקן) שם אברהם,  
נאָר (בלויז) צו מבאר זיין דעם ריש  
וואָס איז פאַרבליבן אין שם אברהם<sup>16</sup>.

[און ס'איז מובן פאַרוואָס רש"י איז לאַ  
נחית צו מפרש זיין דעם נוטריקון פון  
שם „אברהם“, ווייל צום פירוש הנוטריקון  
פון שם אברהם — „אב המון גוים“ —  
איז ניט נוגע כל כך צי דער פריער-  
דיקער שם אברהם<sup>17</sup> האָט אויך אַ פירוש  
(דומה, אָדער ניט)].

און וויבאַלד אַז כוונת רש"י איז ניט צו  
מפרש זיין דעם נוטריקון פון שם אברהם,  
נאָר בלויז צו באַוואַרענען פאַרוואָס דער  
ריש „לא זוה ממקומה“, האָט ער  
לכאורה געדאַרפט זאָגן בקיצור: „לשון  
נוטריקון אב המון גוים וריש שהיתה בו  
בתחלה לא זוה ממקומה שאף יו"ד כו“  
— וואָס איז דאָ מוכרח צו מבאר זיין (אַז)  
ענין ושם — פון (סוף) פ' נח) אַז דער

(18) ע"ד פרשי בחוקתי כו, מב.

(19) ראה לדוגמא פרשי ויקהל לה, כז.

(20) ראה ס' כללי רש"י (קהית' תשמ"ג) פ"ג אות ח  
(בהוצאת תנש"א — פ"ב אות ט"ו) (וש"ג). לקרש חט"ז  
ע' 4. ועוד.

(21) ראה גם ראב"ע נח י, ת. ועוד. וראה רש"י נח  
(י, כה): למדנו שהי' עבר נביא כו. וכפי (המיוחס  
ל)רש"י לדה"א, כג: נביא כו' אבל שמות אחרים לא  
נתנו לידרש כו.

(22) או שיש הכרח ע"ד הפשט ששם זה שיך  
לענינו של בעל השם, שלכן מצינו בכ"מ בפרשי  
עהית הענין דמדרש שמות. ואכ"מ.

(23) כ"ה בפשטות (שהשם ניתן ע"י ההורים.  
וראה רש"י נח שם). ולהעיר מהשקוט בענין נתינת  
שמות (ע"י האב או האם) עה"פ והי' ככזיב בלדוה  
אותו (דעת זקנים ורמב"ן וישב לח, ה). וראה לקרש  
ח"ז ע' 307 ואילך (וש"ג).

(15) תוספתא ברכות פ"א, יד. ועד"ז ברכות יג,  
א (אלא ששם לא הובא הכתוב דפרשתנו (כ"א)  
דדה"א א, כז), אבל הובא בפרשי שם).  
(16) וכן מוכח עוד יותר מהגירסא שבדפוס  
ראשון ושני דרשי וכתבי רש"י שתח"י — שבכולם  
ליטא האריכות והכפל לשון (שבדפוס רש"י  
הנפוצים), ואפילו ריש שהיתה בו מתחלה. ובפרט  
להגירסא בדפוס ראשון (הגיל הערה 2), ועכשיו לא  
זוה ממקומה. ולפי גירסת בערלינער (וראה גם עץ  
יוסף לע"י ברכות שם), התיבות „שלא הי' אב . . אב  
לכל העולם“ הן מאמר המוסגר. ע"ש.

(17) ואין דרך רש"י (פשוטו של מקרא) לפרש פי'  
השמות (כ"א במקום המוכרח) — ראה לקמן הערה

ממנו" כו' כנ"ל): אפילו ווען מען וואלט דעם רי"ש ניט אריינגעשטעלט בשמו (און שמו וואלט געווען „אבהם") וואלט עס ניט געמיינט אז מ'האט צוגענומען דעם תוכן פון דעם רי"ש — זיין תוכן („אב לארם") בלייבט אויך דעמאלט: אבער אין דעם פאל וואלט עס באדייט אז דער רי"ש „בלייבט" אין א צווייטן „מקום" — נאָר אלס טייל פון „עולם" — „אב לכל העולם". די הדגשה אין „לא, וזה ממקומה" טוט אויף אז אויך דער- נאָר בלייבט דער רי"ש אין זיין „מקום", דער „אב לארם" בלייבט מפורט בנוטריקון אינעם שם (אברהם) אלס אַן ענין פאַר זיך (אעפ"כ וואָס ער איז בכלל פון „אב לכל העולם").

ה. עפ"כ כ"ז איז אויך פאַרשטאַנדיק די ראי' ובמכש"כ — „שאף יו"ד של שרי נתרעמה כו":

דער רי"ש של אברהם האָט א „טענה", נימוקה עמה: וויבאַלד דער תוכן פון רי"ש פאַרבלייבט סיי-ווי אין דעם שם — דאַרף ניט זיין אַפּגעפּרעגט צו לאָזן דעם רי"ש גופא אינעם שם הצדיק.

משא"כ ביים „יו"ד של שרי" איז ניט שייך „א תביעה" בטענה כזו, וויבאַלד אַז דער תוכן פון אות יו"ד האָט ניט קיין אַרט אינעם תוכן פון שם שרה (כדלקמן סעיף ז).

קומט אויס אַז דאָס איז נאָר אַן ענין פון סתם תרעומות כו' — „נתרעמה" („ואף" — ואף עפ"כ האָט מען אויך דאָ „נאַכגעעבן" און „הוסיפה ליהושע").

ועפ"ז איז אויך פאַרענטפּערט דער שינוי באַ „יו"ד של שרי" — וואָס דער „יו"ד של שרי" איז „זוה ממקומה":

דער פּערגלייך און ראי' איז נאָר אויף דעם אַז די „תרעומות" פון אַן אות טוט אויף אַז מ'זאָל אים מפי"ס זיין: אַבער

איז מצד דעם וואָס דער רי"ש איז פאַר- בליבן אין שם אברהם.

והביאור: עפ"כ דרך הפשט האָט קיין אַרט ניט צו זאָגן, אַז בלויז דערפאַר וואָס אַן אות האָט „תרעומות" זאָל מען אים איבערלאָזן אין אַ שם וואָס דאַרף אויסדריקן אַ תוכן מסויים — אויב דער אות גופא האָט קיין שייכות ניט צום תוכן (השם)<sup>24</sup>.

און דאָס דייטעט אַן רש"י בלשונו — „ואפילו רי"ש שהיתה בו בתחלה שלא הי' אב אלא לארם שהוא מקומו כו": דערמיט זאָגט רש"י אַז דאָ איז דאָ אַ קשיא: לויט נוטריקון — ווי קומט דער רי"ש אין שם אברהם. ובמילא — מוז אויך דער רי"ש האָבן אַ פירוש בהתאם צום תוכן השם אברהם — „אב המון גוים"<sup>25</sup>.

און רש"י איז מבאר „שלא הי' אב אלא לארם כו' לא וזה ממקומה": דער תוכן פון דעם רי"ש איז — וואָס ער איז „אב לארם", און דער ענין איז דאָך געבליבן אויך דערנאָך: „אב לכל הגוים" איז כולל, און ניט שולל דעם ענין פון „אב לארם", עס איז נאָר אַ הוספה<sup>26</sup>.

און דאָס איז דיוק לשון רש"י — „לא וזה ממקומה" (און זאָגט ניט „לא ניטלה

(24) ראה רש"י בראשית ה. כט. אבל ראה לקו"ש ח"י (ע' 93 ובהערות שם) שע"ד הפשט אין מוכרח שאותיות השם התיינה בדומה ממש לאותיות שנטעם השם (ע"ש ובהערה 14 שם). ויש לחלק כי בנוד"ד המדובר בשם שניתן ע"י הקב"ה, ובאופן של שינוי שם הקודם, בכדי להדגיש ענין מסויים. ואכ"מ. (25) וראה ראב"ע כאן: תוספת רי"ש אביר המון גוים ולא בא השם לחסר משמו אות כי אם להוסיף [והטעם שלא פ"י רש"י כן — יש לומר, כי לפ"ז למה נאמר בקרא „אבי ולא „אבירי?]. וראה אלשיך כאן ע"ד הרמז.

(26) ראה דברי דוד כאן: וארם בכלל. ולהעיר מצליח ברכות שם (ד"ה אכרם הוא אברהם).



דארף זיין א טענה ותביעה פונעם „יו"ד של שרי" (זי זאל בלייבן בשם שרה) נאך שטארקער ווי די טענה פונעם ריש של אברם:

אין גמרא<sup>28</sup> איז דער לשון „בתחלה נעשית שרי לאומחה ולבסוף נעשית שרה לכל העולם כולו", וואס לפי"ז איז דאס ממש ווי דער חילוק צווישן „אברם" (אב לארם — אומתו) און „אברהם" (אב לכל העולם):

רש"י איז אבער משנה פון לשון חז"ל און זאגט אז „שרי" איז משמעו — „שר" ל"י, און וויבאלד אז דא רעדט זיך וועגן קריאת שם זה ע"י אברהם (כדיוק לשון הכתוב, ויאמר אלקים אל אברהם שרי אשתך לא תקרא את שמה גר"), קומט אויס, אז „שרי" מיינט אז זי איז א „שר" אויף אברהם<sup>29</sup>.

[וע"ד ווי דער מדרש<sup>30</sup> זאגט: „מרתא (גבירה) לבעלה, בכל מקום האיש גזור ברם הכא (ביי שרה) כלי" אשר תאמר אליך שרה שמע בקולה"].

ולפי"ז איז איפכא מסתברא: ביים שם אברהם קען דער אות רי"ש קיין שטארקע תביעה ניט האבן, אפילו ווען

דער אופן הפיוס איז, כמוכן, בכל מקום לפי ענינו:

בנדו"ד וואו דער תוכן פון אות רי"ש איז פארבליבן אויך דערנאך — האט די טענה אויפגעטאן אז „לא זזה ממקומה"; משא"כ ביים „יו"ד של שרי", וואו דער תוכן פון יו"ד איז ניטא אינעם שם החדש — קען מען ניט איבערלאזן דעם יו"ד „במקומה" — עס ווערט אויס „מקומה", ובמילא מוז דער פיוס זיין באופן אחר, מען שטעלט אריין דעם יו"ד אין א שם פון א צווייטן צדיק, און א שם וואס ווערט „מקומה" — דער נוטריקון הי"ד דארט איז א חידוש אין דעם שם (והאדם).] „הוסיפה ליהושע שנאמר ויקרא משה להושע בן נון יהושע", און ווי רש"י איז דארט מפרש: „התפלל עליו י"ה"י יושיעך כו"י].

1. פארוואס איז ניטא קיין ארט פארן תוכן פון אות יו"ד ד„שרי" אין שם „שרה"? ולכאורה — אדרבה:

אויפן ווייטערדיקן פסוקי „לא תקרא את שמה שרי כי שרה שמה" איז רש"י מפרש: „לא תקרא את שמה שרי — דמשמע שרי לי ולא לאחרים, כי שרה סתם שמה שתהא שרה על כל". ולפי"ז איז עס ממש ווי בא שם „אברם — אברהם", ווארום אין „שרה על כל" איז דאך נכלל דער פרט פון „שרי — לי". איז פארוואס איז דער יו"ד „זזה ממקומה"?

נאכמער: דוקא לויט ווי רש"י איז מפרש דעם אונטערשייד צווישן „שרי" (שרי — לי) און „שרה" (שרה על כל),

28) ברכות יג, א. ועד"ז בתוספתא שם (פ"א, ד). — ובני"ד פמ"ז, א. לעצמה". אבל ביפ"ת (השלם) הגירסא „לעמה". וכ"ה ביליש פרשתנו עה"פ. וראה פ"י מהרז"ו ורש"י לבני"ד שם. ב"ר הוצאת תיאודור — אלבק שם.

29) במפרשי רש"י (רא"ם. לבוש. ועוד) פירשו שגם כוונת רש"י היא (כבגמ"י) שהיתה שרה „לאומתה". אבל זהו היפך פ"י הפשוטו בתיבת „לי" (ולהעיר שהלשון בפרשי' לשים (ברכות שם — הובא ברא"ם שם) הוא „שרי" — לשון יחיד משמע שרתי (ולא כתב — שרי ל'). וראה אלשיך וש"ך עה"ת עה"פ.

30) ב"ר שם (אלא שביפ"ת שם, שזהו ביאור לשם שרה (ולא „שרי"). וראה הערה 38).

31) וירא כא, יב.

27) ועפ"ז מבואר ג"כ שאין תרעומות ע"ז שלקחת הי"ד משרי הוא ע"י הקב"ה — וההוספה ביהושע ע"י משה, כי משה הוסיף את הקב"ה — י — בהושע.

ז. וועט מען דאס פארשטיין ע"פ דיוק לשון רש"י אויפן פסוק, לא תקרא את שמה שרי" — דמשמע שרי לי ולא לאחרים כי שרה סתם שמה שתהא שרה על כל".

דלכאורה: רש"י האט געדארפט זאגן (ע"ד לשון חז"ל<sup>36</sup>) — „בתחלה שרי לי ועכשיו תהא שרה על כל". וע"ד לשון רש"י ביי אברהם'ן — „בתחילה . . אב . . לארם . . ועכשיו אב לכל העולם".

איז דער ביאור אין דעם:

לויט פירוש רש"י (לימוד ע"ד הפשט) איז שרה טאקע ניט געווען קיין שר אויף אברהם'ן (אפילו ווען זי האט געהייסן „שרי"). ווארום, ווי גערעדט פריער: אין לימוד ע"ד הפשט אין הכרח כלל אז שמות האדם זאלן האבן א שייכות צום (חיי) בעל השם. וע"ד בעניננו: דער שם „שרי" (וואס הרן האט געגעבן<sup>37</sup>) האט ניט געהאט דעם באדייט אז זי איז אנדערש פון דעם אַנזאג „והוא ימשל בך", ואדרבא — געווען א שר אויף בעלה<sup>38</sup> (אברהם)!

[און דאס וואס עס שטייט „כל אשר תאמר אליך שרה שמע בקולה" איז א) אַנגעזאגט געוואָרן יאָרן שפּעטער, און ב) ועיקר — געזאָגט געוואָרן אַלס אַ חידוש].

36 הנ"ל סעיף ו.

37 כפרש"י נח (יא, כט), יסכה זו שרה, והרן הוא, אבי יסכה' (נח שם). וראה לעיל הערה 23.

38 וצ"ע שלעיל עה"פ (נח שם), שרי . . יסכה' פּרש"י, יסכה לשון נסיכות כמו שרה לשון שררה'.

ולהעיר מלשון רש"י שם, שרה לשון שררה' (ולא „שרי"), וכן בתחילת פירושו כי „יסכה זו שרה' (כבמגילה יד, א. סנהדרין סט, ב) ולא „שרי' (ככתיב עה"פ) — ולפענ"ד הוא „תיקון' המעתיק וכפרש"י צ"ל שרי' — כלשון הכתוב אותו מפרש.

מען זאל אים ניט אריינשטעלן בשמו, ווייל זיין תוכן איז געבליבן (אַלס אַ טייל פון „אב לכל העולם"):

משא"כ ביי „שרה" וואס אין (דעם וואס זי איז געוואָרן) „שרה על כל" איז ניטאָ קיין הוכחה אז דאָס איז כולל אויך „שרי — ל", ווייל אַזאַ שררה איז בהיפך ווי ס'איז אויסגעשטעלט געוואָרן (ע"פ תורה) אַז דער בעל איז דער שר (וכנ"ל פון מדרש), כמש"נ לפני זה<sup>32</sup>, והוא ימשל בך". קומט לפי"ז אויס, אַז דורך צונעמען דעם יו"ד פון שרה נעמט מען צו דעם תוכן היו"ד (דאָס וואָס „שרי — ל")!

בדוחק גדול קען מען פאַרענטפערן, אַז אברהם איז דעמאלט נתעלה גע- וואָרן אין אַ העכערער מדרגה — „התהלך לפני ה' תמים"<sup>33</sup> — באופן אַז נאָך זיין עלי<sup>34</sup> איז שוין שרה ניט גע- ווען<sup>35</sup> קיין שר אויף אברהם (שרי — ל").

מען קען אַבער אַזוי ניט זאָגן, ווייל: א) לפי"ז וועט אויסקומען אַז דער שינוי השם — „שרי אשתך לא תקרא את שמה שרי כי שרה שמה" — איז פאַר איר (אויך) אַז ענין של ירידה!

ב) דער פסוק „כל אשר תאמר אליך שרה שמע בקולה" שטייט ווייטער אין פרשת וירא<sup>31</sup> — כמה זמן נאָך דעם ווי דער אויבערשטער האָט געזאָגט „לא תקרא את שמה שרי כי שרה שמה".

32 בראשית ג, טו. וראה רד"ק פרשתנו יז, טו.

33 פרשתנו יז, א.

34 ולהעיר מהחילוק בין צחוק דאברהם ודשרה

(רש"י פרשתנו יז, יז).

35 כו משמע קצת בש"ד עה"ת עה"פ: ואני נתחיד אב המון גוים כו והיא טפלה לך.

און דער שניי פון „אברם“ צו „אברהם“ (אב המון גוים) איז מרמז אויפן גילוי: צו אברהם'ן איז געגעבן געווארן דער כח צו אראפטרעגן דעם „שכל הנעלם מכל רעיון“, ביז צו „המון גוים“; ער האָט אפילו אַ „שכל נפלא“ (אויך אַזאָ וואָס איז (מצ"ע) „למעלה מכלי קיבול דשכל אנושי“<sup>45</sup>) געקענט מסביר זיין אין אַן אופן, דגם הפשוט ביותר יכול להבין זאת“<sup>46</sup>.

קומט אויס, אַז דער תוכן פון אות רי"ש „(אב) רם“ איז אויך דאָ אין שם אברהם — ס'איז דאָ דער שכל הנעלם מכל רעיון, נאָר ווי עס איז מאיר ומתגלה למטה, ביז אין „המון גוים“<sup>46</sup>.

קען מען אָבער מיינען אַז דורך דעם וואָס „שכל הנעלם מכל רעיון“ ווערט נמשך צו „המון גוים“ ווערט אין אים אַ ירידה ח"ץ — אויף דעם זאָגט רש"י אַז דער רי"ש „לא זזה ממקומה“<sup>47</sup>: זי איז פאַרבליבן אין איר „מקום“ ומדריגה<sup>47</sup>, פונקט ווי אין שם „אברם“ (שכל הנעלם מכל רעיון)

— ווייל דאָס איז דער אויפנו (ובמילא — עלי) פון אברהם, אַז דורך אים ווערט דער חיבור פון „מעלה“ און „מטה“, אַז „שכל הנעלם מכל רעיון“ ווערט נמשך כמו שהוא אין „המון גוים“<sup>48</sup>.

און דערפאַר איז רש"י מדייק בלשונו „לא תקרא את שמה שרי — דמשמע שרי לי ולא לאחרים כי שרה . . . שתהא שרה על כלי: ס'איז ניט דער פירוש אַז „בתחלה“ איז זי געווען „שרי — לי“, דאָס איז נאָר אַ משמעות השם“ — אָבער אויך אַזאָ משמעות דאָרף נשלל ווערן: וויבאַלד דער אויבערשטער וויל איר איצט געבן שרה („שר“) און דאָס זאָל אויסגעדריקט ווערן אין איר נאָמען, קען זי דעריבער ניט בלייבן ביי איר נאָמען „שרי“ (כאָטש אַז אויך „שרי“ איז מלשון שרה<sup>49</sup>), ווייל „משמע (עכ"פ) שרי לי ולא לאחרים“ — און די „שרה“ פון שרה וועט דאָך זיין באופן פון „שרה על כלי“.

ח. מיינה של תורה אין פירוש רש"י:

דער ביאור הנ"ל אין דעם וואָס דער רי"ש „לא זזה ממקומה“ (אַז דער תוכן פון דעם רי"ש איז פאַרבליבן אויך דער-נאָך) — איז אויך מתאים מיטן ביאור פנימי אין די צוויי שמות „אברם“ און „אברהם“:

דער אַלטער רבי איז מבאר אין תורה אורי<sup>49</sup>, אַז „אברם“ באַשטייט פון צוויי ווערטער „א"ב רם“<sup>42</sup>, און דאָס מיינט — „שכל הנעלם מכל רעיון“: „אב“ איז מרמז אויף „חכמה“<sup>43</sup>, און „רם“ ווייזט אויף אַ הויכן, אַפּגעטראָגענעם שכל — „נעלם מכל רעיון“.

(44) ד"ה כל הנהנה תרפיט (בסה"מ קונטרסים ח"א) פ"ט.

(45) ד"ה מי העיר תשיג רפיט.

(46) ראה גם תו"א פרשתנו סדי"ה ולא יקרא עוד.

(47) ראה רמב"ם הל' יסוהיה פ"ב הי"ז.

(48) ראה בארוכה תו"א ריש פרשתנו (יא) כ"ג.

מאמרי אדה"ז (שם) שא"ז, ירידה, ואדרבה — דוקא ירידה זו היא בחי' עילוי מאוד שנמשך אור הכתר.

(39) ושרה לי — הו"ל לקראה, שרתי — ראה הערה 29.

(40) וראה הערה 38.

(41) ריש פרשתנו. ובארוכה — מאמרי אדה"ז — פרשיות ח"א ריש פרשתנו (ובהנסמן במ"מ שם). ועוד.

(42) ראה זהר (ס"ת) פרשתנו עט, ב.

(43) תנאי פ"א.

אע"פ אז א איד דארף אויפטאן בכל  
העולם כולו, דארף ער אבער וויסן, אז  
לכל לראש ליגט אויף אים א חיוב צו  
משפיע זיין על מקומו וסביבתו,<sup>51</sup> און  
ערשט דערנאך, ווען ער ווערט אז „אב  
למקומו“, צו זיין אז „אב לכל העולם“.

(משיחת ש"פ לך תשד"מ)

ט. די הוראה פון דעם ענין בעבודת  
האדם:

עס איז ידוע<sup>52</sup> אז די ענינים פון די ג'  
אבות זיינען נמשך געווארן צו יעדן אידן  
בירושה<sup>50</sup>. ועד"ז איז בנוגע דעם ענין  
פון „אברהם" — „אב המון גוים", אז  
יעדער איד האט דעם כח צו אויפטאן  
אין „המון גוים" — בכל העולם כולו.

דארף ער אבער וויסן אז דער „רי"ש  
. . אב . . לארם שהוא מקומו . . לא זזה  
ממקומה":

(51) כהפסיד — ענין עירך קודמין (כי"מ עא,  
רע"א. רמב"ם הל' מתנות עניים פ"ז הי"ג. טושי"ע  
ח"מ ר"ס צו. שו"ע אדה"ז ח"מ ריש הל' הלוואה).

(49) ראה תרי"א ר"פ ורא"ו ובכ"מ.  
(50) דאין קורין אבות אלא לשלשה (ברכות טז. ב.  
תרי"א שם).

## וירא

מצאתי חן בעיניך אל נא תעבור וגו' (און ווי רש"י טייטשט אפ"י: אל נא תעבור, והניחו והלך לקבל האורחים).

ד.ה.: 1) דער רמב"ם איז משנה פון דער ראי' שבגמרא, 2) פון א ראי' וועל-כע איז פשוט ומבואר, און ברענגט א פסוק וואו די ראי' איז כלל ניט מובן? 3) היפך, דרכו של הרמב"ם משנה זיין און ברענגען א פסוק, שלא נזכר בגמ' כלל מאחר שהוא מבואר יותר?<sup>12</sup>

ב. בנוגע דער ראי' פון דעם פסוק „וירא והנה שלשה אנשים“ און „גדולה הכנסת אורחים כו“ — יש לומר, לכאורה, און (לויטן רמב"ם) איז די ראי' פון דער עצם ראיית שלשה אנשים:

אין א מצב פון „וירא אליו ה'", ווי פאסט עס און בעת מעשה זאל אברהם קוקן און דערזען „שלשה אנשים“ זען בשימת לב (וועלכע בריינגט צו וירץ לקראתם)? בשעת מען שטייט „לפני ה'“ דארף דאך זיין מושלל יעדער תנועה, ועאכו"כ שימת לב, צו א מענטשן אדער צו עפעס און אנדער זאך!

ובמכ"ש פון ק"ש — וואָס קריאתה דארף

10) כ"ה בגמ' וע"י שם. ובשאר המקומות לא הובא כל הלשון: במדרש תהלים. ויאמר אדני וגו' אל נא תעבור מעל עבדך (ובשאלות לפנינו: אל נא תעבור מעל עבדך): בריף שבת שם (ועד"ז ברא"ש שבת שם (ס"ב): ויאמר אדני אם נא מצאתי חן בעיניך וגו'. ועד"ז הוא בדק"ס מכ"י. ואכ"מ.

11) שבת שם. וראה גם ר"ח ופרש"י שבועות שם.

12) יד מלאכי שם אות ד.

א. דער רמב"ם זאָגט: „וגדולה הכנסת אורחים מהקבלת פני שכניה שנאמר: וירא והנה שלשה אנשים“.

פון דעם וואָס דער רמב"ם ברענגט נאָר די פיר ווערטער (און איז אפילו ניט מרמז אויף די ווייטערדיקע ווערטער דורך מוסיף זיין „וגו'“) איז משמע, אָן די ראי' איז פון די פיר ווערטער אַליין. איז ניט מובן: ווי אַזוי לערנט מען אָפּ פון „וירא והנה שלשה אנשים“ אָן „גדולה הכנסת אורחים מהקבלת פני שכניה“?

די תמי' איז נאָך גרעסער: דער מקור פון דעם מאמר' איז די גמ' אין מס' שבת — און אין דער גמרא' ווערט גע-בראַכט אַן אַנדער פסוק מהסיפור: גדולה הכנסת אורחין מהקבלת פני שכניה דכתיב' ויאמר אדני' אם נא

1) ה'י אבל פי"ד ה"ב.

2) פרשתנו יח, ב.

3) כמו בסמ"ג (שהולך בעקבות הרמב"ם — ראה יד מלאכי כללי הרמב"ם כ"ה הסמ"ג אות מו) מ"ע ב' מדי"ט שגם הוא מביא הכתוב כהרמב"ם, אלא שמוסיף „וגו' כדאי' בפ' מפני'“. ובסמ"ג י"ל שהביא רק התחלת הענין והסוגיא, וכונתו גם להפסוק שהובא שם בגמ'.

4) כנסמן בכס"מ שם.

5) קכז, סע"א. וכן בשבועות (לה, ב) — הובא לקמן סעף ג. אבל שם לא הובא מפורש (בדברי ר"י א"ר) ה"א"י מהפסוק, אף שמוכן הוא מההמשך. וראה הערה 26.

6) וכן במדרש תהלים (באבער) יח, כט. שאלות פרשתנו שאלתא יא (כהגירסא שלפנינו. וראה לקמן שו"ג להערה 10). ועוד.

7) כ"ה בשבת שם. ובשבועות שם: יותר מהקבלת פני שכניה.

8) פרשתנו שם, ג.

9) דפשוטו — קאי על הקב"ה — וראה לקמן בפנים ס"ג.

\* וראה חילופי נוסחאות בשאלות (ירושלים תש"ך) ונוסחאות כ"י. ובא' מהם הובא — מהתחלת הפסוק) „וירא אליו ה' כו' וישא עיניו וירא“.

זיין; „בכוונהי באימה ובריאה ברתתי

(13) שויע אדהיז חאוי"ח ר"ס ס"א.

(14) לכאורה ציל „וברתתי בואיז (וכיז בשני דפוסי שויע אדהיז — זיטאמיר תרטיז. שם תרכ"ב), וכמו שהוא בהמשך הסעיף שם בהבאת דברי המדרשי. — וראה ברכות כב, א (ומ"ק טו, א) באימה ובריאה וברתת ובויע.

אבל בשויע המחבר ריש הסימן כאן „ברתתי בלא ואיז (וכן הוא בדפוס ראשון דשויע אדהיז כאוי"י). וכיז בכריכ מקומות...  
 ויש לומר בדיוק גירסא זו, כי אימה ויראה — רגש שבנשמה, רתת וזיע — ענין שבגוף... — סוגים

(\*) וכיז בסיום לשון הטור שם (לפנינו). וכן בדפוס וויניציאה שי (דפוס א' דהטור עם ה"י) בנוגע לקי"ש. וכן ל' ה"י שם (לפנינו ובדפוס וויניציאה הניל) בפעם הא'. ובפעם הב' — גם „בריתא הוא בלי ואיז, וכיז בתנחומא אמור (י). טור שם (לפנינו ובדפוס וויניציאה הניל) בהבאת המשל שבמדרשו. וראה חילופי נוסחאות בויק"ר (הוצאת מרגליות. ירושלים תשל"ב) פכ"ז. ו כמה שינויי גירסאות. „בריתא בלא ואיז. או גם „וברתתי בואיז. ד' לשונות הניל „באימה כו"י הובאו גם: ביומא (ד). ריש ע"ב — לגירסת הע"י וכיז (ראה דק"ס שם). וכן באדר"ג רפ"א) — לענין תורה — ושם „בריתא ברתתי בלא ואיז; בויק"ר שם לפניו במשל (לענין אחר). ושם לפנינו: ובריאה וברתת — שניהם בואיז. וביק"ר (מרגליות) שניהם בלא ואיז; ויק"ר פ"א ז בלשון המשל. וגם שם כמה שינויים — ראה הוצאת מרגליות.

ובחור"כ שמיני י, ד (יל"ש שם רמז תקכו). וכן תנחומא שמיני (ט) — רק ג' לשונות „באימה וברתת ובויע. וכן ביומא שם לפנינו. וקרוב לומר שזוהי השמטת מעתיק. ואכ"מ.

(\*\*) וכיז בטור דפוס אויגסברג ש — שתי הפעמים. ובב"ח ופרישה שם (בשם ה"י) ב' הפעמים.

(\*\*\*) ומתם: במקורו במדרש — ויק"ר פכ"ז, ו לפנינו. וכן בויק"ר הוצאת מרגליות) — שמשם הובא המשך לשון אדהיז. כנסמן עה"ג דשויע אדהיז (וכמיש בטור וכיז שם): פסיקתא דריכ פ' שור או כשב (בהוצאת באבער, וכן בנוסח כ"י אוקספרד ועוד — נ. י. תשכ"ב); ע"י מויק"ר שם: נוסח הכיז בדק"ס מויק"ר שם. וכן הביא בדק"ס ברכות שם (סוף הערה י"ד) מכ"י.

(\*\*\*\*) ראה לקוטי הש"ס להארו"ל מויק"ר שם (ד"ה מה הלון). סה"מ תיש"א ע' 250 ובהערה 2 שם. לקו"ש ח"כ ע' 548'9.

ובזיעה<sup>15</sup> ווייל מען לייענט „כתב המלך על<sup>16</sup> בני מדינתו" און ס'דארף זיין „כחדשים" — ווי חדשים.

ועד"ז בא תפילת העמידה, וואס היות אז א איד „ציריך<sup>17</sup> שיראה עצמו כאילו שכינה שרוי כנגדו", ער דארף דאן פילן ווי ער וואלט געווען „עומד לפני ממה"מ הקב"ה"<sup>18</sup>, איז דער דין אז ער טאר ניט מפסיק זיין פאר קיין שום זאך און דארף שטיין „כעבדא קמי מרי"<sup>19</sup>, אז קיין שום תנועות — „איז לזוז ממקור מו"<sup>20</sup>;

עאכז"כ ביי אברהם וואס זיין „עומד לפני ה'"<sup>21</sup> איז געווען באופן הכי גלוי ונעלה,

ובנדוד" — איז דאך געווען ניט א „כתב" און ניט „כאילו" — נאך „וירא אליו הוי" ממש — איז ווי קומט עס אז באותה שעה זאל בא עס זיין „וירא<sup>22</sup> והנה גוי", אז ער האט דערזען די ג' אנשים?

נפרדיס... ועד"ז ד' אותיות שבשם הוי' (שהם כנגדם\*\*\*\*) — הנסתרות, הנגלות.

(15) כ"ה גם בהמשך הסעיף בשויע אדהיז שם (וכיז גם בדפוס ראשון דשויע אדהיז). וכיז בש"ס מויק"ר שם (בה"א). אבל בשויע המחבר בלי היא (ושם: וזיע — בלי כ'). וכיז בשני דפוסי שויע אדהיז זיטאמיר הניל. וכיז כאשר כל המקומות שנשמנו בהערה שלפניו (ובשוה"ג). וכיז בברכות ובע"י מויק"ר ודק"ס שם נוסח הכיז ודפוסים.

(16) ציל „אלי"?

(17) שויע אדהיז חאוי"ח רסצ"ח. וש"ג.

(18) ברכות לג, רע"א.

(19) שבת י, א. טושויע (דאדהיז) אויח סו"ס צה.

(20) שויע אדהיז שם ס"י קד סי"ב.

(21) כלשון הכתוב פרשתנו יח, כב.

(22) להעיר מב"ר (פמ"ח ט): וירא בשכינה וירא במלאכים. ובפ"י ידי משה שם. ברכי יוסף יו"ד סרמ"ד בתחלתו ושם ד"ה ואשר גמר.

(\*\*\*\*) להעיר גם מלשון הבי"ח לטור שם: ומדלא קאמר נמי לא באימה ובריאה ולא ברתת ובויע כו'.

הדיעות<sup>26</sup> (ובפרט לשיטתו אין מורה נבוכים<sup>27</sup> אז דאָס האָט ער געזאָגט צום מלאך).

מ'קען אָבער ניט פאַרענטפערן אזוי, וואָרום בספרו היד<sup>28</sup> פסקינט דער רמב"ם בפירושו „כל השמות האמורים באברהם קדש אף זה שנאמר אדניי אם נא מצאתי חן הרי הוא קדש“<sup>29</sup>.

ד. אין מורה נבוכים<sup>30</sup> איז דער רמב"ם מבאר, אז די ראיית שלשה אנשים און דער המשך שלאח"ז איז אַלץ געווען במראה הנבואה — ס'איז אַ המשך צו „וירא אליו ה'“<sup>31</sup>.

דערפון גופא איז אַ ראי' אז „גדולה הכנסת אורחים מהקבלת פני שכניה“: וויסנדיק אז הכנסת אורחים (זאָגט אַן שכניה — אז זי) איז „גדולה“ פון „הקבלת פני שכניה“, איז דעריבער בשעת „הקבלת פני שכניה“ איז אברהם מפסיק און — „וירא והנה שלשה אנשים“.

עס בלייבט אָבער די שאלה: וואָס איז דער טעם וואָס דער רמב"ם איז משנה פון דער ראי' שבגמרא און ברענגט אַן אַנדער ראי' (דפשיטא אַז די ראי' פון „וירא והנה שלשה אנשים“ איז ניט „מבואר יותר“ ווי די ראי' שבגמרא, ואדרבא)?

ג. לכאורה וואָלט מען געקענט פאַרענטפערן:

איז מס' שבועות<sup>22</sup> זאָגט די גמרא, אַז דער מאמר „גדולה הכנסת אורחים יותר מהקבלת פני שכניה“ איז פאַרבונדן מיט דער מחלוקת התנאים צי „כל שמות האמורים בתורה באברהם קדש“ איז כולל אויך דעם שם פון פסוק „ויאמר אדניי אם נא מצאתי חן בעיניך גו“, אַדער דער שם איז חול, ווייל דאָס האָט ער ניט געזאָגט צום אויבערשטן נאָר „למלאכים ה' מדבר“<sup>24</sup> (ובפרט אַז רש"י ברענגט אַראָפּ ביידע דיעות בפירושו על התורה<sup>25</sup>).

און דערפאַר ברענגט ניט דער רמב"ם דעם פסוק „ויאמר גו“ אל נא תעבור גו, ווייל די ראי' דערפון איז ניט לכל

26) ואף שבשבועות שם מפורש דמאמר ר"י גדולה הכנסת אורחים „אולא“, כאותו הווג' דסיל דהוי קדש (וראה ר"ח שם. ר"ן שבת שם), י"ל (שאין הכונה שלמ"ד דהוי חול אין גדולה הכנסת אורחים כ"ו אלא) שכוונתו שלמ"ד דהוי חול אין ללמוד זה מהכתוב אל נא תעבור דלמד ר"י. ובעיון יעקב שבת שם „דריא (דקאמר בא וראה שלא כמדת הקב"ה כו) רוצה לחדש אפילו למ"ד ששם זה חול . . . (ג"כ יש ללמוד דגדול הכנסת אורחים כו). ע"ש. וראה שער אפרים י"ד (ס"י סד ד"ה וכוה נראה) דמפרש ע"ז דברי התוס' בשבת שם. ע"ש. ואכ"מ.

27) ח"א ס"א. וראה שם ח"ב פמ"ב — הובא לקמן בפנים.

28) ה' יסודי התורה ספ"ו. וראה כס"מ שם.  
29) ואולי י"ל, שהרמב"ם מפרש הכתוב אל נא תעבור כפי' התוס' (ד"ה חזאי) בגמ' (ב"מ פו, ס"ב) שהשכינה ה"י רוצה להתחלק' מעל אברהם (ד.לאו אורח ארעא למיקם' — לי הגמ' ב"מ שם). ולפ"ז אין משם ראי' לפי' ר"י דגדולה הכנסת אורחים כו, וכמ"ש בתוס' שם. וראה חז"א"ג מהרש"א שם ד"ה והיינו דכתיב, דהלימוד במס' שבת הוא לא מדברי אברהם אל נא תעבור. אלא מהאי ענינא נדרש מדהלך כו". ע"ש. וראה ראש דוד להתידיא פרשתנו עה"פ. עיון יעקב שבערה 26. וראה גם הריף לעי' שם.

30) ח"ב שם.

31) וראה רמב"ן פרשתנו בתחלתה במה שהקשה על הרמב"ם במו"ג. וראה מפרשי המורה שם וספר הזכרון להריטב"א כביאור דעת הרמב"ם במו"ג. ואכ"מ.

23) לה, ב. וכתובא בתוד"ה דכתיב שבת שם.

24) ל' התוס' שבת שם. וראה פרש"י שבועות שם ובפרשתנו.

25) בפרשתנו שם. ומסיים. ושתי הלשונות בב"ר (ראה ב"ר פמ"ז, י — רק דיעה א'). וראה לקו"ש ח"ב ע' 69 ואל"ך. וש"נ. ואכ"מ.

והנה גר" דאָס גופא איז די נבואה (וירא אליו ה')<sup>33</sup> — הקבלת פני השכינה:

משא"כ דער פסוק, ויאמר אדני גר אל נא תעבור, איז וויבאלד אַז דער אויבערשטער האָט אים דאָס באַוויזן במראה הנבואה (ווי אברהם זאָגט צום אויבערשטן, אל נא תעבור)<sup>33</sup> איז דאָס באַלמד אַז „גדולה הכנסת אורחים מהקבלת פני שכינה“, כנ"ל<sup>34</sup>.

נוסף על כל זה: בכלל איז דוחק גדול לפרש ולבאר בספר היד, ע"פ פירושו אין די פסוקים בספרו מו"נ, וויבאלד אַז בספרו היד דערמאָנט ניט דער רמב"ם דעם ענין הנ"ל, אַז ס'איז ניט געווען קיין דיבור ומעשה בפועל, נאָר די גאַנצע פרשה איז געווען<sup>35</sup> במראה הנבואה. ועוד ועיקר — ברמב"ם דידן (הובא לקמו) איז כמעט מפורש אַז ס'איז גע-ווען בפועל.

ה. וועט מען דאָס פארשטיין בהקדם ביאור דברי הרמב"ם אין די הלכות (הנ"ל בס"א) שם, וז"ל (בהלכה א):

33 ראה ריטב"א שם. אברבנאל למורה שם קרוב לתחלתו, ובמ"ש בישוב קושיא הא' דהרמב"ן.

33 אכל זהו דלא כפי שפי' במו"נ שם ע"פ דברי ר' חייא הגדול' — שהוא ג"כ ספור מה שאמר במראה הנבואה לאחד מהם ואמר לגדול שבהם אמר, וכנ"ל סעיף ג (ראה שקריט בפירושו במפרשי המו"נ שם). וראה עיון יעקב (ושער אפרים) שבהערה 26 — שגם למי' דהוי חול אפשר ללמוד גדולה הכנסת אורחים כו'.

34 ראה אברבנאל למורה שם בישוב קושיא השנית (דהרמב"ן על הרמב"ם): שהי' תועלת בהראות לו כל זה (כל פעולות אברהם ושרה בכנסת אורחים להמלאכים) להודיע שכן הי' מנהגו כל הימים לעשות לאורחים הנאים אליו. ולכן נראו הדברים כמו שהיו בהק"ץ. ע"ש. ועודו כ' הר"א בן הרמב"ם בספרו המספיק לעובדי ה' (ירושלים, תשל"ג) פרק הנדיבות.

35 אף שבנוגע לפרשיות אחרות הזכיר בהל' יסוה"ת (פ"ו ה"ג) שהם במראה הנבואה.

ועפ"ז וואָלט מען לכאורה געקענט פאַרענטפערן, אַז לדעת הרמב"ם איז פון דעם פסוק, ויאמר אדני גר אל נא תעבור" ניטאָ קיין רא"י, ווייל דער תוכן הפסוק איז ניט אַ סיפור המאורע וואָס האָט פאַסירט בפומ'ם, נאָר (אויך) די אמירה, אדני גר אל נא תעבור" איז אַ טייל פון דעם וואָס אברהם האָט געזען במראה הנבואה.

מ'קען אָבער אַזוי ניט זאָגן, ווייל דער פסוק, וירא והנה שלשה אנשים, פון וועלכן דער רמב"ם ברענגט די רא"י, איז (לפי פירושו במו"נ) אויך געווען במראה הנבואה, ולא עדיף הא מהא.

און אויב מ'זאָל וועלן זאָגן, אַז אויך פון מראה הנבואה קען מען ברענגען אַ רא"י — והיינו מזה גופא וואָס דער אויבערשטער באַווייזט אַזאַ מראה פון וועלכער ס'איז מוכח אַז „גדולה הכנסת אורחים מהקבלת פני שכינה“ —

איז דאָך אדרבה: דעמאָלט איז מסתבר צו ברענגען די רא"י דוקא פון פסוק, ויאמר אדני גר אל נא תעבור":

דער רמב"ם איז דאָרטן מבאר אַז דער פסוק, וירא אליו ה' איז דער „כלל" און פונעם פסוק, וירא והנה שלשה אנשים נצבים גר"י הויבט זיך אַז דער פירוט הנבואה פון „וירא אליו ה'“ — „התחיל לבאר אין היתה צורת ההראות ההוא ואמר שתחלה ראה שלשה אנשים כו"ו<sup>32</sup>.

ולפ"ז, וויבאלד אַז „וירא והנה שלשה אנשים" איז געווען במראה הנבואה, איז דאָך אין דעם ניטאָ קיין שום אַנדייט וועגן דער העדפה פון הכנסת אורחים לגבי הקבלת פני השכינה — וויבאלד די רא"י ג' אנשים איז ניט מפסיק די הקבלת פני השכינה, נאָר דער „וירא



אורחים מהקבלת פני שכינה". ולפי הנ"ל, אז דא רעדט זיך וועגן גמ"ח בגופו, ווי קומט דא אריין דער ענין פון הכנסת אורחים בממונו?

אויב דער רמב"ם וואלט געמיינט נאָר אַרויסברענגען מעלת הלוי כשלעצמו, האָט ער געדאַרפֿט זאָגן „והוא החק . . ונהג בה מלוה את האורחים" וכיו"ב, אָדער לכל הפחות — „שלאחר שמאכיל עוברי דרכים ומשקה אותן, מלוה אותן", בכדי צו מדגיש זיין אז עס רעדט זיך וועגן מעלת הלוי<sup>39</sup>, „גמ"ח שבגופו".

פון לשון הרמב"ם איז משמע אז דאָ זיינען נוגע אַלע פרטים פון הכנסת אורחים אויך דאָס וואָס „מאכיל עוברי דרכים ומשקה אותן"<sup>40</sup>.

[און ס'איז אַ דוחק גדול לומר אז דער רמב"ם ברענגט די פרטי הדברים וועגן הכנסת אורחים, נאָר אַלס הקדמה בכדי נאָכמען אַרויסברענגען מעלת הלוי — „ולוויים יותר מהכנסתן"; ובפרט אז דער מאמר וואָס ער ברענגט בסוף ההלכה, „אמרו חכמים כל שאינו מלוה כאילו שופך דמים", איז מדגיש אויפן

— ראה נמוקי מהרא"י לרמב"ם שם; ואיך גם בנוגע לענייננו, הוליל סתם, הכנסת אורחים, או עכ"פ' להוסיף ג"ז.

(39) ולהעיר שבסמ"ג שם, הלווה (ולכאורה צ"ל „הלוי") הוא החק שחקקו כו" וּמְשִׁיךְ (בל' הרמב"ם), ודרך החסד . . מאכיל . . ומלוה אותם.

(40) וכפשוטו דרויל כ"י זו (פרשתנו כא, לג) ויטע אשל" מאי אשל אכילה שתי' לוי' (מדרש תהלים לו, קי). וראה תיב"ע ותי" שם. פסיקתא זוטרותא שם. פרשי' כתובות ח, ב (ד"ה כביתו של אברהם). סוטה י"ד, טע"א. ועוד. וברד"ק פרשתנו שם, לאחר שמיביא מרז"ל, נוטריקון אכילה שתי' לוי' כתב: ור"ל שהנהיג אנשי באר שבע להכניס אורחים ושחייב אדם לקבל פני האורח בשלשה דברים האלה.

„מצות עשה של דבריהם לבקר חולים . . וללוות האורחים ולהתעסק כו". . . דערנאָך אין הלכה ב' זאָגט דער רמב"ם: „שכר הלוי' מרובה מן הכל. והוא החק שחקקו אברהם אבינו ודרך החסד שנהג בה מאכיל עוברי דרכים ומשקה אותן ומלוה אותן וגדולה הכנסת אורחים מהקבלת פני שכינה שנאמר וירא והנה שלשה אנשים ולוויים יותר מהכנסתן. אמרו חכמים<sup>39</sup> כל שאינו מלוה כאילו שופך דמים".

דאַרף מען פאַרשטיין: פאַרוואָס זאָגט דער רמב"ם (בה"א) אין דער מ"ע של דבריהם „וללוות האורחים" און ניט בלשון הכולל הכל „הכנסת אורחים"?

בפשטות לערנט מען, אז אין דער הלכה רעדט דער רמב"ם וועגן דער מ"ע של דבריהם וואָס איז פאַרבונדן מיט גמ"ח שבגופו — „לבקר חולים ולנחם אבלים כו", און ווי ער פירט אויס אין הלכה א „ואלו הן גמ"ח שבגופו שאין להם שיעור". משא"כ דער חלק פון הכנסת אורחים, וואָס באַשטייט פון מאכיל ומשקה זיין די אורחים, איז אַן ענין (בעיקר) פון גמ"ח בממונו, און דאָס האָט אַ שיעור (און ווי דער רמב"ם איז מבאר דעם חילוק אין פירוש המש" ניות<sup>37</sup>).

דאָס איז אַבער ניט קיין ביאור מספיק<sup>38</sup>:

אין הלכה ב זאָגט דער רמב"ם אז דער „חק שחקקו אברהם אבינו" איז כולל „מאכיל עוברי דרכים ומשקה אותן", ביז ער ברענגט אויף דעם „גדולה הכנסת

(36) סוטה מו, ב.

(37) ריש פאה. וראה גם ר"ש שם ד"ה והביכורים (ע"פ ירושלמי).

(38) וגם: הרי בהיא כתב הרמב"ם, וכן לשמח הכלה והחתן ולטעודת בכל צרכיהם, שבפשטות הלשון משמע לכאורה שזה כולל (גם) גמ"ח בממונו

(\*) וראה לקמן ע' 320 הערה 89. לקושי חז"י ט"ע 501.

וואס דער אורח באקומט — דער מאכל ומשקה וכו' — דורך די פעולות פרטיות. (ב) די מדת החסד פון דעם בעה"ב המארח, די התענינות ושימת לב וואס ער ווייזט ארויס דעם אורח.

בכלל איז ביי עניני גמ"ח (ובכלל בא מצות שבין אדם לחבירו), נוגע (בעיקר) דער נפעל, די טובה ותועלת וואס חבירו באקומט בפועל, און די מדת החסד פון דעם אדם הגומל חסד איז נוגע (בעיקר) ניט צום אדם המקבל החסד, נאר צו דעם גברא הגומל חסד<sup>44</sup> [בין — ווי מען געפינט בא צדקה<sup>45</sup> און „מאבד סלע מתוך ידו ומצאה עני והלך ונתפרנס בה" איז ער מקיים מצות צדקה<sup>46</sup>].

ביי הכנסת אורחים קומט צו א חידוש מיוחד, און די מדת החסד, דער הרגש החסד פון דעם בעה"ב המארח, איז נוגע צו דעם נפעל, די פעולות וואס מ'טוט פארן אורח. די הכנסת אורחים דארף געטאן ווערן באופן און דער אורח זאל מרגיש זיין און אלע פעולות פון דעם מארח בשבילו זיינען מצד זיין התענינות, מצד זיין רגש, אהבת ישראל (כמרומו בדברי הרמב"ם<sup>47</sup> און „כל מצות

שטארקסטן אופן די נחיצות וגודל ענין הלוי"].

ו. אויך פאדערט זיך ביאור: דער רמב"ם פאנגט אן „שכר הלוי" מרובה מן הכל" און נאכדעם פירט ער אויס „אמרו חכמים כל שאינו מלוה כאילו שופך דמים" (ועד"ז ברענגט ער אין דער הלכה שלאח"ז<sup>48</sup> לגבי כ"ד: „וב"ד היו מתקניו שלוחין ללוות אדם העובר ממקום למקום ואם נתעצלו בדבר זה מעלה עליהם כאילו שפכו דמים"). וואס ווי מ'לערנט בפשטות, איז דער טעם וואס העדר הלוי איז „כאילו שופך דמים" — ווייל מיט לוי ווערט בא- ווארנט און מ'זאל דעם אורח ניט הרג- ענען כדרך (ווי די ראי' וואס די גמרא ברענגט במס' סוטה<sup>49</sup>).

איז ניט מובן: וויבאלד ער זאגט און מעלת הליווי איז אזוי גרויס, און בהעדרו איז „כאילו שופך דמים", איז דאך די מעלה פון „שכר הלוי" מרובה מן הכל" איז פארגלייך דערמיט א דבר טפל, ובכלל מאתים מנה<sup>50</sup>?

ז. ויש לומר נקודת הביאור בזה:

אין דעם ענין פון גמ"ח זיינען דא בכלל צוויי פרטים: (א) דער נפעל פון דער מצוה, וואס מיט זיין מעשה פון גמ"ח איז ער ממלא א חסרון של חבירו, אדער ברענגט א תועלת לחבירו. (ב) די פעולה מצד הגברא — די מדת החסד פון דעם גומל חסד.

כעין זה זיינען אין הכנסת אורחים פאראן די צוויי פרטים: (א) די ענינים

(41) היג שם.

(42) מו, ב (מקור דברי הרמב"ם). וכיה פשטות הפירוש במשנה (מה, סעי'ב) שם.

(43) להעיר ממגדל עזו לרמב"ם שם, ומתוך

העונש תלמוד השכר".

(44) וראה אתון דאורייתא כלל כג בסופו. לקריש

ח"ט ע' 202 ואלך. ושינ.

(45) ועד"ז לשון הרמב"ם (סוף הל' איסורי מזבח) הרוצה לזכות עצמו יכור יצרו כו'.

(46) ספרי תצא כד, יט. פרשיי שם. פרשיי ויקרא ה, יז בסופו. וראה אתון דאורייתא שם.

(47) להעיר מנתיבות עולם (להמהר"ל) נתיב גמ"ח פ"ב (קרוב לסופו) החילוק בין גמ"ח וצדקה, דגמ"ח הוי מצד הנותן, וצדקה היא מצד המקבל. וראה שם פ"ד.

(48) שם סוף היא. וכ"כ בסהמיצ שורש ב. וראה השק"ט כו' ברמב"ן בסהמיצ שורש א קרוב לסופו (ב,התשובה הגי') ומפירשי סהמיצ שם. לקריש ח"ד ע' 61 ואלך.

בקנה אחד מיט מעלת הלוי" (שכר הלוי" מרובה מן הכל") שבתחילת ההלכה:

דער רמב"ם מיינט דאָ ניט נאָר אַז דאָס קען בריינגען שפיכת דמי האורח בהליכתו בדרך, נאָר (אויך)<sup>51</sup> דעם הרגש פון שפיכת דמים באַ דעם אורח: בשעת דער מארח איז אים ניט מלוה זעט ער אַז עס פעלט די התענינות און איבער-געבנקייט — די מדת החסד אין דער פעולה, גייט אים ניט איין די הכנסת אורחים און „אזיל סומקא ואתי חיורא“<sup>52</sup> ער פילט אין דעם אַ בויוו, אַ „שפיכת דמים“.

[וע"ד<sup>53</sup> ווי<sup>53</sup> צדקה<sup>54</sup> וואָס דאַרף גע-

אלו . . . הרי הוּ ככלל ואהבת לרעך כמוך<sup>49</sup>].

און דאָס דריקט זיך אויס אין דעם חיוב „ללות האורחים“. וואָרום לוי' איז ניט קיין ענין פון ממלא זיין צרכיו של האורח ווען ער איז אַן אורח (ווי ביים באַזאָרגן אים מיט אכילה ושת" כ'), נאָר זי איז מצד מדת גמ"ח (ובמילא — גם לאחר שפסקה השייכות ביניהם — הלך לדרכו) ובמילא פילט דער אורח, אַן אַלץ וואָס ער האָט געטאָן בשבילו קומט דאָס מצד דעם הרגש הלב פון דעם בעה"ב המארח, אַז ער איז זיך מתענין אין אים, עס איז נוגע טובתו וכ'.

ה. און דאָס איז דער המשך אין דברי הרמב"ם: „שכר הלוי" מרובה מן הכל. והוא החק שחקקו אברהם אבינו ודרך החסד שנהג בה מאכיל עוברי דרכים ומשקה אותן ומלוה אותן“:

דער „חק שחקקו אברהם" באַציט זיך ניט בלויז צום פרט פון מעשה הלוי', נאָר צום כללות/דיקן אופן פון הכנסת אורחים, אַז אברהם אבינו האָט איינגע-שטעלט הכנסת אורחים באופן כזה אַז דאָס זאל אַנטהאַלטן ניט נאָר די מעשה ונפעל פון גמ"ח (צרכיו של האורח) נאָר אויך די מדת החסד של בעה"ב המארח, וואָס דאָס איז דער „דרך החסד שנהג בה“<sup>50</sup>, אַז לויית האורחים קומט צו-זאַמען מיט דעם וואָס „מאכיל עוברי דרכים ומשקה אותן“.

עפ"ז יש לבאר אויך סיום דברי הרמב"ם „אמרו חכמים כל שאינו מלוה כאילו שופך דמים“, אַז דאָס איז עולה

(51) אלא שלפ"ז צעיק לשון הרמב"ם. אמרו חכמים, כאשר כוונתו היא לא כדברי חכמים בגמ'. והוליל סתם, כל שאינו כו', ע"ד משיכ' להלן שם סוף ה"ד לגבי ביקור חולים.  
(52) בי"מ נח, סעי"ב בנוגע להבנת פנים, שהוא כאילו שופך דמים.

(53) להעיר ממנורת המאור להר"ז אלנקאוו פרק הצדקה (ח"א ע' 39), „המשובח שבצדקה היא הכנסת האורחים“ (וראה לשון הרמב"ם שם ה"ג, כופין ללווי' כדרך שכופין לצדקה). אבל ראה לקוטים שבסו"ט מהרי"ל (הובא בס' גליוני הש"ס לשבת שם): כל היכא דזוכר הכנסת אורחים ר"ל דוקא הכנסת עשירים ומכובדים . . . יקבלם בסבר פנים יפות לנהוג בהם כבוד כו' ורא"י מאברהם אבינו כו' אבל הכנסת עניים בכלל צדקה היא.

(54) ולא ממש — ראה לעיל ס"ז החילוק דהכנסת אורחים ועניני צדקה — גמ"ח). כי בהמעלות הכי נעלות שבצדקה, הנותן צדקה לעניים ולא ידע למי נתן ולא ידע העני ממי לקח שהרי זו מצוה לשמה כגון לשכת חשאים שהיתה במקדש" (רמב"ם הל' מת"ע פ"י ה"ח, ועד"ז בשו"ע יו"ד ס"י רמ"ט ס"ז, וליתא שם, שהרי זו . . . במקדש"), שהוא למעלה גם מנתינת צדקה בסבר פנים יפות, משאי"כ בהכנסת אורחים שההתענינות ומדת חסדו של בעה"ב (שמתבטאת בלוי') היא עיקר המצוה, ונוגע להנפעל, וככפנים.

(54) ולהעיר ממש המהר"ל (פ"ב שם), שהסבר

(\*) המעלה גדולה שאין למעלה ממנה (בה.שמונה מעלות (ש"ש בצדקה), אינה שייכת

(49) ואף שגם המאבד סלע כו' קיים מצות צדקה ככלל — הרי ג"כ עיקר בצדקה שמה"י בסבר פנים יפות כדלקמן בפנים.

(50) וראה לקו"ש ח"ג ע' 768-9.

והנה שלשה אנשים" און איז משנה פון דער גמרא וואס לערנט עס אפ פון פסוק, ויאמר אדני' גי' אל נא תעבורי:

דאס קומט בהמשך צום תוכן פון דער הלכה, דער „חק שחקו אברהם אבינו ודרך החסד שנהג בה", און עיקר אין הכנסת אורחים איז די מדת החסד שבזה, די התענינות ושימת לב צו דעם אורח — און דאס איז ניט נאָר בעת מ'טוט די מעשה פון הכנסת אורחים ווען ער איז מאכיל עוברי דרכים ולאח"ז, נאָר אויך לפני'ז, תיכף בשעת ער זעט, נעמט אויף די אורחים, איז נוגע די שימת לב והתענינות אין דעם אורח.

און דאס דריקט זיך אויס אין פסוק „וירא והנה שלשה אנשים" (כנ"ל סעיף ב): ער האָט משים לב געווען צו די ג' אנשים אינמיטן „הקבלת פני שכינה".

י"ד. ע"פ כל הנ"ל קען מען פאָר-ענטפערן נאָך אַ שאלה אין דעם אָפֿ-לערנען פון אברהם'ן און גדולה הכנסת אורחים מהקבלת פני שכינה:

סוף-סוף האָט זיך אַרויסגעוויזן און מיט מאכיל ומשקה זיין די ג' אנשים האָט אברהם ניט מקיים געווען אַ מצוה פון הכנסת אורחים, ווייל באמת זיינען זיי ניט געווען מענטשן נאָר מלאכים וועלכע דאַרפן ניט קיין עסן, ובפרט להדיעה און זיי האָבן ניט געגעסן, נאָר בלויז „נראו כמו שאכלו".

און אפילו לויט דער דיעה"י און „אוכ-לין ושותין ממש" איז דאָך דאָס ניט גע-

געבן ווערן „בסבר פנים יפות ובשמחה" און דער נותן איז „מתאונן עמו על צרתו", משא"כ ווען „נותן צדקה לעני בסבר פנים רעות ופניו כבושות בקרקע כו' אבד זכותו והפסידה".

און עפ"ז איז אויך מובן דער טעם וואָס דער רמב"ם טיילט אויס פון מצות הכנסת אורחים נאָר דעם ענין פון „ללות האורחים", וואָרום דוקא אין דעם דריקט זיך אויס און עיקר בהמצוה פון הכנסת אורחים — די שימת לב צו דעם אורח. נאָכמער: בשעת עס פעלט די לוי', דע-מאָלט פעלט אויך אין דער מצוה פון הכנסת אורחים אין די אכילה ושת' וואָס ער האָט אים געגעבן, כנ"ל.

ט. וע"פ כל זה יש לומר און דאָס איז דער טעם פאָרוואָס דער רמב"ם ברענגט דעם מקור אויף „גדולה הכנסת אורחים מהקבלת פני שכינה" פון פסוק „וירא

פנים יפות וכו' שבצדקה הויע הגמ"ח" (שבצדקה). 55 רמב"ם הל' מתנות עניים פ"י הי"ד. ושינ.

56 וגם לפי פשוט הכוונה בלוי' (לפי הגמ' שם) בכדי שהאורח לא יזק בפועל וכיו"ב, הרי בעת שמלווה אינו במצב של נצרך וחסר, דלא כבשאר גמ"ח אכ"ש וכו' לאורח שהוא נצרך וחסר או. וא"כ גם בזה ניכרת ומודגשת מדת חסדו וטובו (שימת לב) של בעה"ב המארח האורח. וראה זח"א קד, טע"א. דהא כלא בהאי חליא" (וראה שם ואילך — הביאור). נתיבות עולם שם פ"ה — פעולת הלוי.

57 ראה רבינו בחיי פרשתנו כא, לג: ודע כי מצות לוי היא גמר המצוה באכסני' ותכלית השכר. ומובן מדבריו לכאן (כהביאור בפנים), שהיא לא רק גמר המצוה בזמן, כיא (גם) השלימות שבהמצוה.

לנוד"ד, כי המעלה בזה היא ש.מחזק יד ישראל שמתן ונותן לו מתנה או הלואה או עושה עמו שותפות או ממציא לו מלאכה כדי שיהיח את ידו עד שלא יצטרך לבריות' (לשון הרמב"ם שם הי"ז. ועד"ז בשו"ע שם ס"א). שבכל זה הוא מעלה בהנפעל, שהתועלת להעני בזה בפועל היא גדולה יותר מבשאר המעלות שבצדקה, אבל לא (כ"כ) מצד מדת חסדו של הנותן שמתבטאת בזה.

58 פרש"י פרשתנו יח, ח (במ"ב פו, ב. בר פמ"ח, יד. וכ"ה בויק"ר שבהערה 62. ועוד).

59 תהיה נראין (בימ שם), מסדר אלי רבה (פ"ב), וכ"מ בזח"א קמד, א (ראה סה"מ תרס"ג ע' ג). ובוהר פרשתנו (קב, א) הובאו ב' הדיעות. וראה בהנמשך ברד"ל לנ"ר שם. במדבר פ"ה, ה (בסופו).

וההסברה בזה י"ל<sup>63</sup>:

עיקר ענין הכנסת אורחים איז מודגש (ניט אויף אַזויפיל אין פעולת החפצא פון אכ"ש, וואָס דער אורח באַקומט, נאָר) אין די מדת החסד, „דרך החסד שבה“, דעם שימת לב און התענינות מצד דעם גברא, דעם בעה"ב המארח צו דעם אורח — און די מעשה הגברא ושימת לבו איז אין דער הכנסת אורחים ביי „אברהם אבינו“ געווען בשלימות.

נאָכמער: אויך דער נפעל (בהאורח) פון הכנסת אורחים האָט זיך אויפגעטאָן באַ אברהם בשלימות, וואָרום דער ענין הנ"ל, די שביעת רצון האורח פון דער שימת לב — איז דאָ באַ מלאכים (ובפרט ווען זיי קומען בדמות אנשים)<sup>64</sup>:

ובמיוחד ווען ס'רעדט זיך וועגן שימת לב פון אברהם אבינו וועלכער איז אַזוי פיל „חביב“ באַ דעם אויבערשטן, און ווי ער זאָגט אויך בפרשתנו „כי ידעתיו“ — „לשון חיבה“, און בכלל „האבות הן הן המרכבה“<sup>65</sup>, וואָס מעלת בגלוי למלאכים איז העכער פון מעלת המלאכים, איז זיכער דאָ דער תוכן ועיקר פון הכנסת אורחים מצד אברהם לגבי המלאכים.

(משיחות ש"פ וירא תשכ"ה.

כ"ט אלול תשכ"ב)

ווען דערפאַר וואָס זיי האָבן זיך גע-  
נויטיקט אין דער אכילה ושת"י נאָר  
בלוין „מפני כבודו של אברהם“<sup>66</sup> אָדער  
צוליב דעם וואָס „אזלת לקרתא הלך  
בנימוסי“<sup>61</sup>, ובמילא איז ב'פועל — דאָס  
ניט געווען הכנסת (וגמ"ח ל)אורחים.

ועפ"ז איז אַ תמי':

(א) לפ"ז אַז לאמיתתו של דבר איז ניט  
געווען קיום מצות הכנסת אורחים<sup>62</sup>,  
טאָר מען דאָך ניט צוליב דעם מפסיק  
זיין „הקבלת פני שכניה“ — איז ווי איז  
שייך אַז אברהם אבינו זאָל חלילה נכשל  
ווערן אין איבערלאָזן הקבלת פני  
השכינה?

(ב) קשה לומר אַז מען לערנט אַפ אַ  
דין (אמת) — גדולה הכנסת אורחים כו'  
— פון אַ פעולה וואָס זי איז באמת ניט  
געווען הכנסת אורחים?

מוז מען זאָגן, אַז כאַטש די אורחים  
פון אברהם אבינו זיינען געווען נאָר  
„בדמות אנשים“, פונדעסטוועגן, האָט  
גאָרניט געפעלט אין דער „הכנסת  
אורחים“ פון אברהם אבינו; ס'איז ניט  
דער ענין אַז נאָר לפי ראות עיניו האָט  
ער מקיים געווען די מצוה פון הכנסת  
אורחים, נאָר דער אמת איז געווען אַזוי.

63 ראה בארוכה לקרש ח"ה ע' 329 ואילך.  
64 נוסף ע"ז — דנתנית האפשריות להמלאכים  
שיקיימו „אזלת לקרתא הלך בנימוסי“ — (ראה  
בנסמך לעיל הערה 58, 61) ה"ז (דוגמת) מאכילם.  
65 יח, יט, ובפרש"י.  
66 ביר פמ"ז, ו. פפ"ב, ו.

60 תוספות שם (אבל בוח"א קב, א: בגין יקרא  
דאברהם אחחוי הכי). ובתדבאיר שם: בצדקתו של  
אוחו צדיק (אברהם) ובשכר טורח כו'.  
61 ראה שמור"ר פמ"ז, ה. זהר שם קמד, א.  
62 וראה ויקרי פליד, ח: מי הוא שעשה חסד  
עם מי שלא היו צריכין אברהם עם מלאכי השרת.

## וירא ב

געווען א נדיב בממונו בגופו ובנפשו,<sup>9</sup> ביו אז „אמרה מדת החסד כל ימי כו' אברהם עמד שם במקומו“<sup>10</sup> — ער האָט מחליף געווען מדת החסד;

משא"כ פרה אדומה איז ענינה גבורה בתכלית, ווי עס שטייט אין זהר"י אז „פרה דקבילת מן שמאלא“ (ובפרט ע"פ המבואר אין כתבי הארז"ל<sup>12</sup>, אז פרה, בתוספת ה"א, איז מרמז אויף די אַלע ה' גבורות): און דערצו איז עס „(פרה) אדומה“, וואָס אויך דער מראה אדום איז מרמז אויף גבורות<sup>13</sup> — און נאָכמער: זי דאַרף זיין „תמימה באדמימות“<sup>14</sup> — גבורות בתכלית<sup>15</sup>.

ויתרה מזה זאָגט ער אין מדרש<sup>16</sup> אז די אַלע פיר תנאים בפרה: אדומה תמימה אשר אין בה מום אשר לא עלה עלי' עול — גייען אויף די פיר' גליות.

א. חז"ל זאָגן, אז „בשכר שאמר אברהם אבינו ואנכי עפר ואפר“ זכו בניו לשתי מצות אפר<sup>3</sup> פרה ועפר סוטה<sup>1</sup>.

עס איז ידוע, אז דער אויבערשטער גיט שכר אין אַן אופן פון מדה כנגד מדה. איז דערפון מוכן אויך בנדו"ד,<sup>2</sup> אז די שייכות פון די צוויי מצוות „אפר פרה ועפר סוטה“ צו אמירת אברהם „ואנכי עפר ואפר“, איז ניט נאָר מצד דעם דמיון פון די ווערטער „עפר (ואפר)“, נאָר ווייל דער תוכן פון די צוויי מצוות איז ענלעך צום תוכן פון הנהגת אברהם באופן פון „ואנכי עפר ואפר“ (ענווה ושפלות בתכלית)<sup>7</sup> — דאַרף מען פאַרשטיין, איז וואָס באַשטייט די תוכנ' דיקע שייכות ביניהם.

לכאורה איז, אדרבה: דער תוכן (פנימי) פון פרה אדומה איז גאָר אַן ענין הפכי פון עבודתו של אברהם:

מדתו של אברהם איז מדת החסד, אברהם אוהבי', וכידוע אַז אברהם איז

(9) ראה ארחות צדיקים שער יו: בממון . . כגוף . . בחכמה.

(10) ס' הבהיר סקצ"א (וח"א בהשמטות רסד, ריש ע"ב) — הובא ונת' בפרדס שכיב פ"ד.

(11) ח"ג קפ, ב.

(12) טעמי המצות, שער המצות וס' הליקוטיוס פ' חוקת. הגהות הרח"י לזהר שם.

(13) זהר שם. כתבי הארז"ל שבהערה הקודמת. — פרשי' לתולדות כה, כה. — ובכ"מ.

(14) רשי' חוקת י"ב, — מספרי שם. רמב"ם ה' פרה אדומה פ"א ה"ב ואל"ך.

(15) אבל להעיר שבוהר שם מפרש „תמימה“ — „שור תם דינא רפי"א. וברע"מ (בזח"ג שם): תמימה מסטרא דחסד דאיהו דרגא דאברהם.

(16) פסיקתא דריב"ב פ' פרה. יל"ש חוקת רמו תשנט.

(17) שלאחרי גלות מצרים („פרה זו מצרים“). ועיין לית' להארז"ל ר"פ תצא. ס' הליקוטיוס שם. ועוד.

(1) סוטה יו, א. חולין פח, סע"ב.

(2) פרשתנו יח, כז.

(3) כ"ה הסדר בסוטה וחולין שם. וראה הגהה על הגליון שם.

(4) ראה סוטה ה, ב ואל"ך. ועוד. וראה תניא פליט (נג, א): משכרה נדע מהותה.

(5) וראה חדא"ג מהרש"א חולין שם. עיון יעקב

לע"י סוטה שם. נצח ישראל להמהר"ל פניו. ועוד.

(6) וכן מצד הגימטריא — ראה כה"ט פרשתנו שם.

(7) ראה חולין פט, א. ועוד.

(8) ישעי' מא, ה. וראה ס' הערכים-חב"ד ערך אברהם אבינו ס"א.ג. וש"נ.

דערפון קען נשתלשל ווערן למטה דער ענין פון חסד דקליפה — חסד דיש-מעאל<sup>26</sup> — וואָס קומט באַ ישמעאלין<sup>27</sup> מצד גבהות וגסות, „בכדי להראות את עשרו ותפארת גדולתו ולהיות לו לשם ולתפארת“<sup>28</sup>.

אַ צווייטער אופן אין חסד איז — חסד דאברהם, וואָס דער חסד איז, אדרבה, פאַרבונדן מיט ביטול ושפלות דוקא, „ואנכי עפר ואפר“: מצד דעם וואָס ער האָט זיך געהאַלטן קלענער פון אַלע-מען — „משים עצמו כשיריים“<sup>29</sup> — דעריבער האָט ער משפיע געווען חסד צו אַלעמען.

וואָס דער אויפטו און יתרון מעלה אין דעם אופן השפעת חסד איז ניט נאָר אין דעם, וואָס דער וואָס איז ביי זיך בטל ושפל מאד, האַלטנדיק אַז אַלע אַנדערע זיינען „חשובים ממנו“, גיט ער אַוועק דעם צווייטן „מכל אשר לו“<sup>30</sup> און זיך איז ער מפרנס „מהשיריים והמותרות“ [משא״כ דער וואָס זיין חסד קומט מצד הגדולה, לאַזט ער דעם עיקר פאַר זיך, און דעם צווייטן גיט ער נאָר די שיריים] — נאָר נאָכמער (ווי דער אַלטער רבי זאָגט אין לקו״ת<sup>31</sup>), אַז „אפילו מגיע לו ריענותא מהגמילות חסד“ איז מען זיך ניט מונע מלגמול חסד.

ווען דער מדובר וואַלט דאָ געווען וועגן מי החטאת (פון פרה אדומה), וואַלט קיין תמי׳ ניט געווען, וואָרום מיס (שירדים ממקום גבוה למקום נמוך<sup>18</sup>) זיינען בחי חסדי<sup>19</sup> (ובפרט מי חטאת וועלכע זיינען „מים חיים“<sup>20</sup>); אָבער די הדגשה דאָ איז דוקא אויף אפר פרה<sup>21</sup>, וואָס דער אפר<sup>22</sup> קומט דאָך פון דער פרה גופא.

ב. וי״ל דעם ביאור אין דעם:

עס איז ידוע<sup>23</sup> אַז עס זיינען פאַראַן צוויי אופנים אין מדת החסד:

איין אופן איז — חסד „מצד הגדולה“<sup>24</sup>. ע״ד ווי מיר זעען ביי אַ מלך גדול אָדער ביי אַ שר ועשיר מופלג, אַ צוליב זייער הרגש הגדלות שטייען זיי איז אַ תנועה פון נדיבות בהרחבה גדולה, אויף צו משפיע זיין „רב טוב וחסד לכל הבריות כקטן כגדול“<sup>25</sup>. [וואָס

(18) ראה תענית ז, א.

(19) ראה תניא ספ״ד. שער היחוד והאמונה פ״א (פה, ב), ובכ״מ. — ובלקו״ת ותר״ח שבהערה 23 לענין חסד דאברהם.

(20) חוקת שם, יז. וראה בארוכה לקו״ת חוקת (ג, ב ואילך) שמים חיים הו״ע השׁוב.

(21) ולהעיר שגם עפר סוטה ענינו נבורות (ראה זח״ג כה, א: ומן העפר . . . דדינא קשיא. מאריא את ע׳ סכ״ד. ועוד).

(22) ואף שהוא רק אפר הנשאר מהפרה — מ״מ הי״ז ש״ך לענין הגבורה (ראה טעה״מ וס׳ הליקוטים שם: חומש הדינין). וראה בארוכה לקו״ת חוקת שם שאפר פרה הו״ע הרצוא. וראה שערי אורה (מז, ריש ע״ב) דאפר ביסוד האשׁ. ולהעיר מתו״ח תולדות ד, רע״א.

(23) כהבא לקמן — ראה לקו״ת עקב יז, ג ואילך. תרי שם (ואילך). אוה״ת פרשתנו צ, סע״א ואילך. המשך תעריב ח״א פרק רמ. ד״ה קטנתי עטר״ת. ועוד. וראה אגה״ק סי׳ ב.

(24) היינו חסד דקדושה (רב חסד) — ראה ב(רוב ה)מקומות שבהערה הקודמת.

(25) ל׳ אוה״ת שם צא, סע״א.

(26) לקו״ת שם יח, א. תר״ח שם, ב. אוה״ת שם צג, א ואילך. ד״ה קטנתי שם. וראה אגה״ק שם. ועוד.

(27) ווען ׳יצא ממנו׳, מאברהם (אוה״ת שם צג, ב).

(28) ל׳ הלקו״ת שם.

(29) ר״ה יז, ריש ע״ב. ושׁנ.

(30) ובתו״ח (שם, א): ה׳ יכול להניח כל עצמותו כשביל אחרים (וצעיק בתו״ח ח״ש קלט, ד: חוץ מעצמותו). וראה שם ויגש צ, סע״א.

(31) שם יח, א.

הכנסת אורחים איז ביי אברהם'ען גע-  
ווען רעכט צו איבעררייסן דעם ענין פון  
קבלת פני השכינה — און ווי די גמרא<sup>40</sup>  
לערנט אָפּ דערפון אַז „גדולה הכנסת  
אורחין (יותרא) מהקבלת פני שכינה“.

ג. ס'איז אַ דבר המובן, אַז פאַר אב-  
רהם'ן, וואָס זיין גאַנץ לעבן איז געווען  
(ניט קיין חיים בשריים, נאָר) חיים רוח-  
ניים<sup>42</sup>, איז דער אַפּלאַזן „הקבלת פני  
שכינה“ אַ גרעסערע מסירת נפש — און  
גרעסער באַין ערוך — ווי דאָס איינ-  
שטעלן חיי הגוף שלו.

נאָכמער: צוליב וועלכע אורחים האָט  
אברהם איבערגעריסן דעם מצב פון  
„הקבלת פני שכינה“ — פאַר אַזעלכע  
וואָס (ער האָט געמיינט, אַז זיי זיינען  
„ערביים משמשתחוים לאבק רגליהם“<sup>43</sup>  
— ניט סתם עובדי עבודה זרה, נאָר  
דער נידעריגסטער —) נאָך נידעריגער  
און נאָר אבק לגבי רגליהם — אופן פון  
עבודה זרה!

קומט אויס, אַז אברהם האָט זיך  
אַפּגעריסן פון די העכסטע דרגות ברוח-  
ניות, ווי ס'איז דער ענין פון „הקבלת  
פני שכינה“

— וואָרום אויך אין די זמנים ווען ביי  
אברהם'ען איז ניט געווען דער מצב פון  
„הקבלת פני שכינה“ איז ער געווען אַ  
מרכבה לה, כל ימי חייו, ווי דער

און ווי מען געפינט עס ביי אברהם'ן,  
וואָס זיין חסד איז געווען (כנ"ל) מצד  
דעם וואָס ער האָט זיך געפילט ווי „עפר  
ואפר“, אַז ניט נאָר איז ער געווען גרייט  
צו שטעלן אין סכנה<sup>32</sup> זיין חיי הגוף  
ככדי צו העלפן אַ צווייטן

— ווי דערצייילט אין פ' לך<sup>33</sup> (וואָס  
דאָרט איז דער ערשטער סיפור  
(מפורש) פון אברהם'ס התעסקות אין  
מדת החסד), אַז צוליב דעם ענין פון  
פדיון שבויים<sup>34</sup> (אמת טאָקע אַז אין חסד  
גופא, איז דאָס אַ „מצוה רבה“<sup>35</sup>) האָט  
זיך אברהם געשטעלט אין סכנה<sup>36</sup> און  
געפירט אַ מלחמה מיט מלכים גיבור-  
רים<sup>37</sup> —

נאָר נאָכמער, אַז ער האָט צוליב דעם  
„אוועקגעגעבן“ אויך פון זיין רוחניות.  
ווי דערצייילט בהתחלת הסדרה<sup>38</sup>, אַז  
בשעת עס זיינען געקומען די „שלשה  
אנשים“ האָט אברהם אבינו געזאָגט צו  
דעם אויבערשטן „להמתין לו עד שירוך  
ויכניס את האורחים“<sup>39</sup>. ד.ה. אַז צוליב

(32) ולהעיר, שאמירת אברהם ואנכי עפר ואפר  
היתה בקשר לתפלת אברהם על אנשי סדום,  
שהעמיד עצמו בסכנה להתפלל עליהם (ד"ה אשר  
ברא (פ"ה) וכל הנהגה (פ"ח. ע"ש) תרפ"ט (בסה"מ  
קונטרסים ח"א).  
(33) יד, יד-טו.

(34) ראה לקמן בפנים סעיף ה.  
(35) ב"ב ת, ריש ע"ב. רמב"ם הל' מתנות עניים  
(פ"ח סה"י). ובטושו"ע (ו"ד ר"ס רנב): מצוה גדולה  
(וכ"ה ברמב"ם שם בתחילת ההלכה. וראה ב"י שם).

(36) ראה השקו"ט (פתחי תשובה י"ד שם. וראה  
אנציקלופדי תלמודית ערך הצלת נפשתי ע' שמח"ט  
רש"י) — אם מותר (או מחוייב) ליכנס לספק סכנה  
ע"ז או לאו. ע"ש.

(37) אשר בשביל להדגיש זה האריך הכתוב  
בהסיפור (פרש"י לך יד, ט. וראה פרש"י שם טו ד"ה  
לילה, לא נמנע).

(38) יח, ג ובפרש"י (בפי' הב'). שבת קכז, סע"א.  
(39) ל' רש"י שם.

(40) שבת שם. שנועות לה, ב.

(41) כ"ה בשנועות שם.

(42) ל' אדה"ז — אגה"ק ביאור לסי' זך בתחלתו.  
— יתירה מזו בהאבות שהן הן המרכבה (ב"ר פמ"ז,  
ו. פפ"ב, ו). וראה תניא פכ"ג (כח, ב): כל אבריהם  
כולם . . כל ימיהם. שם רפ"ד: כל ימיהם לעולם  
לא הפסיקו אפילו שעה אחת. ובמאמרי אדה"ז  
הקצרים (ע' תקמ): אפי' בשינתם.  
(43) רש"י פרשתנו יח, ד (ב"מ פו, ב).



ברוחניות צוליב העלפן א צווייטן (וואס דאס ווייזט, כנ"ל, אויף מסירת נפש אמיתית):

דער דין ביי פרה אדומה איז, אַז „כל העוסקין בפרה מתחלה ועד סוף“<sup>46</sup> ווערן טמא. עס פאָדערט זיך<sup>47</sup> פון דעם כהן<sup>48</sup>, וואָס ענינו איז קדושה וטהרה ולשרת בביהמ"ק, אַז ער זאל יורד זיין ממדריגתו ביז צו ווערן טמא (און דורך דעם ניט קענען טאָן די עבודה אין בית המקדש) בכדי צו קענען ברענגען טהרה פאַר אַ צווייטן אידן.

און פאַר וועלכן איד דאַרף עס דער כהן זיך מטמא זיין — פאַר אַ טמא מת, אבי אבות הטומאה<sup>49</sup>, וואָס ברוחניות מיינט עס<sup>50</sup>: בשעת אַ איד איז דבוק צום אויבערשטן איז ניט שייך דער ענין המיתה וטומאה, כמש"נ<sup>51</sup> ואתם הדבקים בה' אלקיכם חיים כולכם היום. טומאת מת ווייזט אַז מאיז ר"ל אָפגעריסן פון קדושה, ביז אַז עס איז בדרגא פון טומאת מת. און צוליב אַזאָ אידן מאַנט מען ביים כהן, אַז ער זאל זיך ניט רעכענען מיט זיין רוחניות און זיך מטמא זיין, אבי צו העלפן דעם אידן צו באַקומען זיין טהרה.

אַלטער רבי זאָגט "וועגן די אבות, אַז „כל ימיהם לעולם לא הפסיקו אפילו שעה אחת" פון צו זיין אַ מרכבה; פאַר-שטייט מען דעם עילוי בשעת „וירא אליו ה'", די התגלות בראי' צו אברהם'ן —

כדי צו אַרויסהעלפן אַזעלכע וואָס זייער הנהגה איז דער היפֿך גמור פון „הקבלת פני שכניה" (עבודה זרה באופן הכי תחתון)!

פון וואָנעט איז געקומען צו אברהם'ן אַזאָ הנהגה?

דאָס וואָס אידן, נאָך אברהם'ען, פירן זיך אַזוי — איז ניט קיין חידוש: עס איז אַ הוראה מפורשת אין תורה, אַז „גדולה הכנסת אורחין (יותר) מהקבלת פני שכניה": אַבער פון וואָנעט האָט עס אברהם אָפגעלערנט?

נאָר ווייל אברהם איז, כנ"ל, געווען בתכלית הביטול, „ואנכי עפר ואפר", איז דעריבער ביי אים געווען אָפגעלייגט, אַז יעדער איינער, ווער עס זאל נאָר זיין, קומט פריער פאַר אים, ביז אַז אפילו די אייגענע רוחניות דאַרף מען אַוועקלייגן אַז אַ זיט צו אַרויסהעלפן אַ צווייטן בגשמיות.

ד. און דאָס איז די שייכות פון אמירת אברהם „ואנכי עפר ואפר" צו די צוויי מצוות פון „אפר פרה ועפר סוטה" — ווייל דער קיום פון די צוויי מצוות איז פאַרבונדן דוקא מיט דעם הרגש החסד ווי דאָס קומט פון „ואנכי עפר ואפר", ע"ד ווי ס'איז געווען ביי אברהם'ן — צו זיך מוסר נפש זיין

46) ל' המשנה פרה ספ"ד. במדב"ר (רפ"ט. שם, ה). תנחומא חוקת (ג. שם ז). רמב"ם הל' פרה אדומה רפ"ה.

47) בהבא לקמן — ראה גם לקו"ש ח"ד ע' 1058 ואילך ובהנסמן שם.

48) זכל מעשי עד שתעשה אפר הוא בזכרי כהונה (פרה שם. רמב"ם שם פ"ד הי"ז).

49) רשי' ד"ה בחלל — פסחים יד, ריש ע"ב. ועוד (ראה אנציקלופדי' תלמודית ערך אבי אבות הטומאה. ושי"ן).

50) ראה לקו"ש ח"ד שם. ח"ה ע' 326. ח"ה ע' 233.

51) ואתחנן ד, ד. וראה אדר"ג פל"ד, י.

44) תנאי רפ"ד. וראה לעיל הערה 42.

45) ע"ד הפשט י"ל — שכיון שבא ה' לבקרו למה ה' צריך להשינוי כחם היום — אם היו באים אורחים בלאה"כ לא ה' יכול לטרוח בהם כיון שמקבל פני השכניה, ועכ"ל שגדולה הכנסת כו.

אברהם אבינו, און „באברהם כתיב ואנכי עפר ואפר, שבשביל שאמר אפר זכו בניו לאפר פרה, און דעריבער „ביקש שיאמר בפ' פרה דוקא“.

איז אין פלוג ניט פארשטאנדיק: וויי-באלד אז דער ענין פון פרה אדומה האט א שייכות צו בחינתו של רפב"י — פאר-וואס האט ער עצמו ניט געזאגט די „מלה חדתא“ אין פרשת פרה אדומה?

ועד"ז רשב"י — וואס רפב"י האט אים געבעטן זאגן די „מלה חדתא“ דערפאר וואס ענינה של פרה אדומה האט א שייכות צו בחינת רשב"י (ווי דער טאטע איז דארט<sup>56</sup> מבאר) — האט אויך ער דאס ניט געזאגט, נאר געבעטן זאגן ר"א בנו.

וע"פ הנ"ל — אז די שייכות פון „ואנכי עפר ואפר“ צו פרה אדומה איז מצד דער הנהגה פון אברהם אבינו במדת החסד אין אן אופן פון ביטול — יש לומר:

די שייכות בפשטות<sup>57</sup> צווישן רפב"י מיט חסד דאברהם איז, וואס מען גע-פינט אז רפב"י האט זיך עוסק געווען אין פדיון שבויים<sup>58</sup>, וואס כנ"ל, איז דאס דער ערשטער סיפור אין תורה וועגן חסד דאברהם, וואס דאס איז א חסד וואס איז פארבונדן מיט איינשטעלן זיך אין סכנה צוליב ראטעווען א צווייטן.

און אט די שייכות פון רפב"י צו חסד דאברהם (צוליב וועלכן מאיז זוכה צו אפר פרה) האט רפב"י געוואלט אויס-דריקן אין דעם ענין גופא (אויף אויפ-טאן א „מלה חדתא“ אין פרשת פרה

און עד"ז איז בנוגע „עפר סוטה“: דער אויפטו פון מי סוטה איז, אז „לעשות שלום בין איש לאשתו אמרה תורה שמי שנכתב בקדושה ימחה על המים“<sup>52</sup>. עס איז ניטא קיין גרעסערער חילול הקודש ר"ל ווי מחיקה (בידים) שמו של הקב"ה<sup>53</sup> — און צוליב עשיית שלום בין איש לאשתו איז מען מוחק דעם שם. און דא רעדט זיך וועגן אן אשה, וואס האט זיך געפירט אין אן אופן פון היפך הצניעות לגמרי — אויך נאך התראת הבעל (קינוי) האט זי ניט געפאלגט און סאיז געווען סתירה — און פונדעסט-וועגן זאגט תורה, אז אויך צוליב (דעם שלום מיט) דער אשה איז כדאי און סאיז א מצוה וציווי צו מוחק זיין דעם שם הקדוש!

ה. לויטן אויבנדערמאנטן ביאור אין דער שייכות פון „ואנכי עפר ואפר“ צו פרה אדומה, וועט אויך צוקומען א תוספת הסברה אין א סיפור אין זהר (בשייכות צו פרה אדומה):

אין זהר<sup>54</sup> ווערט דערציילט, אז ר' פינחס בן יאיר האט געבעטן ביי רשב"י ער זאל זאגן א „מלה חדתא“ אין פרשת זאת חוקת התורה. האט רשב"י געבעטן אז ר' אלעזר בנו זאל זאגן „מלה חד“ (און ר"א האט אזוי געטאן).

איז דער טאטע מבאר (אין זיינע הערות אויף זהר<sup>55</sup>) דעם טעם וואס רפב"י האט געוואלט א „מלה חדתא בפרשת פרה אדומה דוקא“, אז דאס איז דערפאר וואס בחינת רפב"י „הוא ע"ד

52 שבת קטז, א. וש"נ. רמב"ם סוף הל' חנוכה.  
53 ראה רמב"ם הל' יסוה"ת פ"ז ע"ד האיטור  
דמחיקת השם.  
54 ר"פ חוקת (קעט, סעי"ב).  
55 לקוטי לרי"צ לזהר כרך ב ע' שפט-שצ.

56 שם ע' שצ.

57 נוסף על המבואר בלקוטי לרי"צ שם ע"ד

הקבלה.

58 חולין ז, א.

גוי לעשות צדקה ומשפט, אז די צדקה פון אברהם'ן איז געווען פארבונדן מיט משפט: פריער האט אברהם זיך שופט געווען, זיך אפגעשאצט וויפל ער מוז האבן פאר זיך, וואס אויף דעם האט ער געמאכט א שטרענגען משפט (בגבורה ודין). אפמעסטנדיק אז פאר זיך מעג ער נעמען בלויז „המוכרח לו ממש, כנל, און דאס גאנצע איבעריגע האט ער אוועקגעגעבן לצדקה.

וואס אויך די הנהגה — אז מדת הגבורה איז מסייע אינעם ענין החסד — איז פארבונדן מיט דער תכונה פון ביטול (ואנכי עפר ואפר): בשעת דער חסד קומט מצד ביטול, דעמאלט איז דער חסד ניט באגרענעצט צו איין טייל פון מענטשן (חסד אין דעם „צויר“ פון מדת החסד), נאר עס נעמט דורך אלע טיילן פון דעם מענטש, ביז ער מאכט איבער (מבטל) אויך די מדת הגבורה שלו<sup>64</sup> (וואס מצד עצמה איז זי היפך החסד), אז אויך די מדת הגבורה ווערט אויסגענוצט צוליב חסד.

און דאס איז דער טעם וואס „ואנכי עפר ואפר“ האט געבראכט צו „אפר פרה ועפר סוטה“ — ווייל דער עיקר אויפטו פון „ואנכי עפר ואפר“ דריקט זיך אויס ניט אין אן ענין פון חסד מעיקרא (מי חטאת, וואס מים איז חסד כנל), נאר אין דעם וואס מען מאכט איבער די גבורה לחסד.

וואס דאס איז דער ענין פון שריפת (— ביטול) הפרה — די המתקת הגבורות, און דערפון ווערט דער „אפר

אדומה), און אין דעם זעלבן אופן — האט ער דעריבער מוותר געווען אויפן זכות צו מגלה זיין א „מלה חדתא“ אין תורה — וואס איז א זכות נפלא<sup>65</sup> — כדי צו מזכה זיין רשב"י מיט דעם זכות, מסירת נפש ברוחניות פאר א צווייטן אידן.

ועד"ו רשב"י, האט מוותר געווען אויף זיין זכות כדי אז ר"א בנו זאל האבן דעם זכות (ולהעיר אז דער טאטע איז מבאר<sup>66</sup>, אז דאס וואס ר"א האט גע- זאגט די מלה חדתא איז „עד כמו שהפרה הראשונה נעשית באלעד הכהן"<sup>66</sup>).

ו. ע"פ כל הנ"ל וועט אויך ווערן פארשטאנדיק פארוואס דער שכר אויף עבודת אברהם („ואנכי עפר ואפר“) איז פארבונדן מיט אפר פרה דוקא (ניט מיט „מי חטאת שבוה):

דער אופן הנ"ל פון חסד דאברהם — וואס ער האט אוועקגעגעבן אפילו איי- גענע רוחניות אויף צו העלפן א צווייטן — איז פארבונדן דערמיט וואס ער האט צוליב דעם ענין החסד אויסגענוצט אויך זיין מדת הגבורה<sup>67</sup>. כידוע הפירוש<sup>68</sup> אין דעם פסוק<sup>69</sup>, „כי ידעתי למען אשר יצוה

59 ראה אנה"ק סכ"ו (קמד, ב ואל"ך).

60 ואולי יש לומר, שגם זה — שפרה אדומה (הראשונה) נעשית באלעדור דוקא, ט"ג (ספרי ורש"י חוקת יט, ג) — מורה על ענין הנ"ל, שהכה"ג „מוותר“ על הזכות להביא טהרה כוונת שביכולתה לטהר טומאת מת (ראה במדב"ר פ"ט, ד. תנחומא חוקת ו). אבל בהר"ש (קפ, ב) הטעם דאי אפשר להיות באהרן.

61 להעיר ג"כ מקונטרס ומעין מיא פ"ב. ד"ה למען דעת תרי"ץ (סה"מ קונטרסים ח"א) פ"ד.ה. ועוד.

62 סה"מ אידיש ע' 205. סה"מ תשי"ט ע' 4 (השני). ועוד. וראה תרי"א בשלח ט"ג, ב.

63 פרשתנו יח, יט.

64 ע"ד הענין דרחמים שמהפך וממתיק גם הגבורות (ראה בארוכה ד"ה כל המרחם תשי"ט. ובכ"מ) — דאברהם ויעקב אחידו ביצחק (זח"ג ק, רע"א. דרושי תק"ש בס"י (רמו, סע"ד ואל"ך). ועוד).

ועד"ז איז דער אויפטו פון „עפר  
 סוטה“, וואָס עס איז מהפך די „מים  
 המרים“, אַז די „מים המרים“ (גבורות)  
 זאָלן אויפטאָן די פעולה של חסד“ —  
 „ונקתה ונזרעה זרע“.

(משיחות ש"פ חוקת —  
 תש"מ, תשמ"א, תשד"מ)

פרה" [וכמבואר אין לקו"ת<sup>66</sup>, אַז דאָס  
 איז דער ענין פון „אפר“, אַז אנשטאַט  
 „פרה“ — פר ה' (וואָס ווייזט אויף די ה'  
 גבורות כנ"ל ס"א), ווערט „אפר“ — א'  
 פר — וואָס דער א' „היינו הגבורה כמו  
 שהוא בשרשו“, המתקת הגבורות  
 בשרשו]:

---

66 ראה ד"ה כל המרחם שם פ"ה. ועוד.  
 67 ? נשא ה, כח. (ובפרשי"מ) סוטה כו, א.

---

65 חוקת ס, ב. וראה כתבי האריזל שבהערה  
 12.

## וירא ג

מפרשים זאגן, אז די מעלה איז אין דעם וואָס, מצוה בשעתה עדיף — און מילה איז דאָך זמנה, לח' ימים<sup>1</sup>.

אַבער דאָס איז ניט גלאַטיק ווייל

[נוסף לזה, וואָס וויבאַלד אז אויף מילת ישמעאל האָט דער אויבערשטער אָנגעזאָגט ערשט ווען ער איז געווען אַ בן י"ג, האָט ניט קיין אַרט צו זאָגן אז ביי אים האָט געפּעלט אין, מצוה בשעתה, ווייל ביי אים איז דאָן [בן י"ג שנה] גע-ווען די, שעתה פון דער מצוה<sup>2</sup>,

[און ווי גערעדט אַמאָלי בנוגע דעם טעם פאַרוואָס אברהם אבינו האָט זיך געקענט מל זיין ביום הכּפּורים<sup>3</sup>, בעת אז דער דין איז אַז מילה שלא בזמנה איז ניט דוחה שבת וי"ט<sup>4</sup> — און אברהם אבינו האָט דאָך מקיים געווען כל התורה כולה עד שלא ניתנה<sup>5</sup> — אַז ווי-באַלד ער איז דעמאָלט נצטווה געוואָרן

א. אין מדרש ווערט דערציילט, אַז „יצחק וישמעאל היו מדיינים זה עם זה, זה אומר אני חביב ממך שנמלתי לשלש עשרה שנה וזה אומר חביב אני ממך שנמלתי לח' ימים“.

דאָס וואָס, נמלתי לשלש עשרה שנה קען זיין מער „חביב“ איז מובן בפשטות (ווי דער מדרש איז דערנאָך ממשיך<sup>2</sup>, אַז ישמעאל האָט געטענה'ט) — שהי' ספק בידי למחות ולא מחיתי; מען דאַרף אַבער פאַרשטיין וואָס פאַר אַ יתרון מעלה איז דאָ ביי „נמלתי לח' ימים“ וואָס צוליב דעם האָט יצחק גע-זאָגט „חביב אני ממך“<sup>3</sup>?

1) בראשית רבה פרשתנו פניה, ד. וראה הנסמך בהערה הבאה.  
2) ועדין הוא בחיבוע ופרשי פרשתנו כב, א. נ"א בביר שם. תנחומא באבער פרשתנו מב. וראה רשי לך טז, ז. — ובתנחומא פרשתנו (יח): וסבלתי את הצער.

אבל להעיר שמאריכות הלשון בביר שם משמע, דמה ישמעאל טען, שהי' ספק בידי למחות כ"י הויע נוסף על מה שאמר לפניו. שנמלתי לייג שנה (דוקא ע"ז אמר יצחק, הלא הי' כ"י). וראה נזר הקודש השלם לביר שם (דיה נ"א). וי"ל שהמעלה בנמלתי לייג שנה הי' כפשות הלשון — שהי' לו קיום מצוה של בר חיובא — גם קודם מית, ראה דחזיל — כולל פרשי — עה"פ (תולדות כה, כז) ויגדלו הנערים, מאשי' יצחק שנימול לח' ימים אין שייך אצלו קיום מצוה. ולהעיר מלשון הגמרא (סנהדרין פט, ב): אני גדול ממך במצות.

3) ולהעיר, שבמקומות שבהערה הקודמת (תיבוע ופרשי (פרשתנו), סנהדרין, תנחומא, תנחומא באבער וניא שבביר) — הובאה רק טענת ישמעאל שהוא גדול מיצחק, ולא מה שאמר יצחק, אני חביב ממך.

4) יפה תואר לביר שם. וראה יפה תואר השלם שם עוד ביאורים (בהדיון שבין יצחק וישמעאל). ואכ"מ.

5) לך י, יב.

6) אבל בזה י"ל שכוונת המדרש היא, שזה שדוקא ביצחק נתקיימה המצוה בשעתה כפי שנצטווה אברהם (לך שם) לדורות — מורה על חביבותו בעיני ה' (וימתק עפ"י לשון המדרש. חביב ממך ולא גדול ממך ע"ד הלשון בהמקומות שבהערה 2). וישמעאל טען דמה שניתנה לו לייג שנה כשהוא בר חיובא (כג"ל הערה 2) מורה על חביבותו.

7) לקריש חייז ע' 126 הערה 16.

8) פריק דריא פכ"ט (הובא גם בתוס' דלקמן. בחיי לך יז, יג) — או בניו ניסן, היריז דספס (ראה תוריה אלא — ר"ה יא, א. וראה חדאיג מהרשי"א שם. סה"ד ביא מז).

9) שבת קלב, ב.

10) משנה סוף קידושין. יומא כה, ב.

על המילה, איז עס ביי אים געווען א מילה בזמנה),  
איז נוסף לזה:  
דער ענין פון „מצוה בשעתה עדיף“ איז בלויז א מעלה פרטית אין קיום המצוה — זמן המצוה, היינט ווי קען מען פארגלייכן די חביבות פון קיום המצוה „בשעתה“ צו דער מעלה פון מילת ישמעאל, א מעלה בשייכות צו כללות קיום המצוה („שהי“ ספק בידי למחות ולא מחיתי“), ביז אז דערפאר זאל יצחק זאגן „חביב אני ממך“?

מוז מען זאגן, אז דער ענין פון נימול לשמונה ימים איז נישט נאר א פרט אין דער מצוה — זמנה, נאר דאס איז נוגע צו כללות ענין המילה; מילה לשמונה ימים האט אן אנדער גדר, איכות.

דאס איז אויך מוכח פון דעם וואס חז"ל<sup>11</sup> זאגן: „אדם הראשון נצטווה על שבע מצות כו' נח ניתוסף לו אבר מן החי כו' אברהם נצטווה על המילה, יצחק חנכה לשמונה ימים“ (ווייל יצחק „הי הראשון הנימול לשמונה ימים“<sup>12</sup>).

אזוי ווי א כריתת ברית צווישן צוויי אוהבים: בשעת זיי ווילן פארויכערן אויף שטענדיק די אהבה צווישן זיי באופן אז קיין זאך אדער מצב זאל דאס נישט צעשטערן — פארשטארקן זיי דאס בתוקף ועוז דורך מאכן צווישן זיך א כריתת ברית<sup>14</sup>.

נאר בנוגע א כריתת ברית צווישן מענטשן — וואס ביי א נברא, זיינען שייך שינויים — איז מעגלעך אז אויך דער ברית זאל דערנאך בטל ווערן; בשעת אבער דער אויבערשטער מאכט א „ברית“, בנדוד — מיט א אידן (דורך דעם וואס א איד איז זיך מל) איז עס א

מוז מען זאגן, אז דער ענין פון נימול לשמונה ימים איז נישט נאר א פרט אין דער מצוה — זמנה, נאר דאס איז נוגע צו כללות ענין המילה; מילה לשמונה ימים האט אן אנדער גדר, איכות.

דער ענין פון „מצוה בשעתה עדיף“ איז בלויז א מעלה פרטית אין קיום המצוה — זמן המצוה, היינט ווי קען מען פארגלייכן די חביבות פון קיום המצוה „בשעתה“ צו דער מעלה פון מילת ישמעאל, א מעלה בשייכות צו כללות קיום המצוה („שהי“ ספק בידי למחות ולא מחיתי“), ביז אז דערפאר זאל יצחק זאגן „חביב אני ממך“?

מוז מען זאגן, אז דער ענין פון נימול לשמונה ימים איז נישט נאר א פרט אין דער מצוה — זמנה, נאר דאס איז נוגע צו כללות ענין המילה; מילה לשמונה ימים האט אן אנדער גדר, איכות.

דאס איז אויך מוכח פון דעם וואס חז"ל<sup>11</sup> זאגן: „אדם הראשון נצטווה על שבע מצות כו' נח ניתוסף לו אבר מן החי כו' אברהם נצטווה על המילה, יצחק חנכה לשמונה ימים“ (ווייל יצחק „הי הראשון הנימול לשמונה ימים“<sup>12</sup>).

לכאורה: פארוואס טיילט פאנאנדער דער מדרש מצות מילה אויף צוויי — דער ציווי אויף דעם (צו אברהם) און דער ענין פון „חנכה לשמונה ימים“

11) שהשיר עה"פ (שה"ש א, ב) ישקני גר (ה), ועדיו הוא בפסיקתא דרי"כ פ' בחודש השלישי בתחלתו. וראה סיום הערה הבאה.

12) מתי"ב לשהשיר שם. ובתנחומא שמות ד: שהוא התחיל במילה תחלה לשמונה. וראה בר (פני"ג, ו) „יצא חוק לעולם“, ובמדרש לקח טוב שם (פרשתנו כא, ג) „למול בן ח' ימים“ (כפי הרדיל ומנהיגו בביר שם), ו"ג בהמשך המאמר בביר שם שחיינכה לשמונה“ (כהלשון בשהשיר (ועדיו בפסיקתא דרי"כ שם) ולא „שניתנה לשמונה“ (ראה ביר הוצאת תיאודור-אלבק).

13) ראה יפה קול לשהשיר שם.

14) וראה שמרר (פ"ל, ט) דחשיב רק אברהם. וכיה ברמב"ם הל' מלכים פ"ט הא.  
15) לך ז', י"ג. ועדיו שם, ז.  
16) לקרת ריפ"ש נצבים (מד, ב). ובכ"מ. וראה תרא ס"פ לך (בנוגע למילה). וראה הערה הבאה.

ברית עולם, אין וועלכן ס'איז ניט שייך קיין שינוי.<sup>17</sup>

וואס דאס איז איינער פון די ביאור-רים פֿאַרוואָס אברהם אבינו האָט זיך ניט מל געווען ביז דער אויבערשטער האָט אים אָנגעזאָגט אויף דעם — אַע"פּ אַז קיים אברהם אבינו כל התורה כולה עד שלא ניתנה<sup>18</sup> — ווייל אַ נברא, זייענדיק אַ בעל שינוי, קען בכח עצמו ניט אויפטאָן אַן ענין עולם, אַ ברית עולם, אַן אייביקן ברית; דאָס קען זיך אויפטאָן בלויז מיטן כח הבורא וואָס זאָגט אַן (וואָס דאָס גיט כח) אַז, והיתה בריתי גו' לברית עולם.

ג. דערמיט וועט מען פֿאַרשטיין פֿאַרוואָס דער זמן פון ברית מילה איז דוקא בקטנות קטנות לשמונה ימים, ווען דער נימול איז נאָך אַ תינוק און קען זיך לגמרי ניט משתתף זיין בכח עצמו אין דעם קיום המצוה:

אַ זאך וואָס דער מענטש פירט דורך מיט זיינע אייגענע כוחות, פֿאַדערט אַ הכנה אין זמן ביז ער איז גענוג גרייט און האָט די יכולת דאָס צו טאָן; משא"כ דער ברית וואָס ווערט אויפגעטאָן דורך מצות מילה קומט אינגאַנצן מצד דעם בורא — ס'איז ניטאָ קיין תפיסת ידי האדם הנימול אין דעם.

די פעולת המצוה גופא ווערט טאָקע געטאָן דורך אַן אדם, אָבער דער ברית וואָס שאַפט זיך דורך דעם ווערט אויפֿ-געטאָן אינגאַנצן מצד דעם אוי-

בערשטן<sup>19</sup>. ד.ה. ס'איז ניט דער פשט, אַז דורך מצות מילה פֿאַרבינדט זיך דער מענטש מיטן אויבערשטן, נאָר פֿאַר-קערט: בשעת אַ איד איז זיך מל, פֿאַר-בינדט דער אויבערשטער דעם אידן מיט אים אין אַ ברית עולם.

און דעריבער איז ניטאָ קיין טעם מיזאָל וואָרטן ביז דער קינד וועט ווערן אַ גדול און קענען אַליין משתתף זיין זיך אין דעם קיום המצוה, ווייל סיי ווי וועט דאָס לגמרי ניט זיין זיינער אַן אויפטאָן; און דעריבער איז, אדרבה — ביי דער ערשטער מעגעלעכקייט (ווי נאָר דער קינד איז גענוג שטאַרק<sup>20</sup>) איז מען אים מל.

ד. עפ"ז וועט מען אויך פֿאַרשטיין די מעלה אין מילת יצחק — דער ראשון הנימול לשמונה ימים<sup>21</sup> — לגבי מילת אברהם<sup>20</sup> (וישמעאל)<sup>21</sup>:

צו אברהם'ן איז געגעבן געוואָרן מצות מילה ערשט נאָכדעם ווי ער האָט זיך דערצו מכן געווען, דורך זיין

19) כמבואר בכ"מ (ד"ה למנצח על השמינית — לקראת תזריע (כ, סעיף ואל"ך), סודר שער המילה (קלט, א ואל"ך), אורח"ת יקרא (כרך ב) ע' תקב ואל"ך. סהמ"צ להצ"צ מצות מילה חלק ב (ט, ב ואל"ך). ועוד) שמילה היא בחי' אתעדל'ע שאין אתעדל'ית מגעת שם, ופעולת המילה היא רק הסרת הערלה המסתירה על גילוי זה. ע"ש.

20) ראה מר"ג (ח"ג פמ"ט קרוב לסופו) בטעם שמלין לשמונת ימים. — וראה במקומות שבהערה הקודמת השייכות בין מילה ליום השמיני דוקא (בחי' שמיני שלמעלה מהשתל' — וראה שו"ת הרשב"א (ח"א סיט) שמיני שומר ההיקף).

20\*) וראה תר"ח לך (פח, א) ש"ה נפש יעקב יותר שלם מ'צחק, כי יצחק הוליד ליעקב כשהי' מהול בן ח' ימים (משא"כ יצחק, אף שגולד מאור שפע דאברהם בהיותו מהול, הרי אברהם נימול בן צ"ט).

21) ראה גם בארוכה לקריש ח"א סי' 19 ואל"ך — בההפ"ש בין מילת יצחק ומילת ישמעאל.

17) להעיר מותר ס"פ לך (צד, ג ואל"ך) ש'ענין הברית ומילה הוא בחי' כריב העצמותי שהוא רק לאות זכרון, ולא בשביל שלא יפרדו שא"א להם להפרד כלל לעולם. ע"ש.

18) ראה בארוכה (ע"ד החסידות) ד"ה בעצם היום הזה — תרא ותרח ס"פ לך. ועוד.

מלמעלה<sup>25</sup>, אז ער זאל האבן דעם, ברית עולם,

(ע"ד, אי לאו דעביד נייחא לנפשי' לא יהיב לי' מתנתא<sup>26</sup> — וואס דער, נייחא לנפשי' איז ניט קיין תשלום פאר דער מתנה און אודאי ניט קיין דבר המכריח מען זאל אים מוזן געבן די מתנה, ווייל א מתנה קומט מצד הנותן: אבער, מאידך, ווערט די מתנה געגעבן דוקא בשעת ס'איז דא דער, עביד נייחא לנפשי').

אבער אעפ"כ, וויבאלד עס איז דאך געקומען נאך דער הקדמת העבודה פון אברהם — איז אין זיין קיום מצות מילה געווען. אריינגעמישט זיין עבודה<sup>27</sup>, בין אז אויך די מצות מילה עצמה איז ביי אים געווען פארבונדן מיט זיין, החלטה<sup>28</sup>, אז ער דארף זיך מל זיין<sup>29</sup>.

און דעריבער איז אין דעם ניט געווען מודגש וניכר בגילוי ווי דער ברית קומט אינגאנצן מלמעלה<sup>30</sup>.

פריערדיקער עבודה בין ווערנדיק ציט שנה, מיט א סדר והדרגה: אנהויבנדיק פון, הכיר את בוראו' (מיט די פארשי-דענע מדריגות אין דעם<sup>31</sup>: בן שלש, בן ארבעים, בן מ"ח), זיין עבודה צו מפרסם זיין אלקות בעולם, וכו', בין ער האט דערגרייכט די העכסטע שלמות וואס איז מעגלעך ביי א נברא — און ערשט דערנאך איז אים געגעבן געווארן (מלמעלה) מצות מילה, דורך וועלכער ער איז געווארן, תמים<sup>32</sup>.

און דעריבער איז אין זיין קיום מצות מילה ניט געווען מודגש וניכר בגילוי אז דאס איז א, ברית' און קשר וואס קומט לגמרי אינגאנצן נאר מלמעלה.

דאס הייסט, אויך ביי אברהם איז עס ניט געווען באופן אז זיין פריערדיקער עבודה איז געווען א כלי צום ברית, א עילה וגרם צום ברית — ווארום, כניל: דער ברית וואס ווערט אויפגעטאן דורך מילה — ברית עולם, נצחיות — איז ניט בחיק הנברא, ווארום כל הווה נפסד<sup>33</sup> קען א נברא ניט אויפטאן אין דעם, א גדול שבגדולים (וועלכער פארשטייט המצוה לבורי') איז ניט, נעענטער צו דעם ווי א קטן שבקטנים —

נאר זיין עבודה איז בלויז געווען אז ענין פון הכנה צום ברית, אז דורך דעם וואס אברהם האט געטאן זיין עבודה בשלימות, וויפל א נברא קען אויפטאן אלס נברא, האט אים דער אוי-בערשטער דערנאך געגעבן א מתנה

(22) ראה כ"ז בארוכה — לקיש ח"כ ע' 14 ואילך. ושי"נ.

(23) לך יו, א ובפירשי שם (מביד רמ"ז). וראה נדרים (לב, א). — וראה לקיש ח"ה (ע' 83 ואילך) שע"י המילה נחוסף באברהם (לא ער פרט, כ"א) עליו ושלמות בכללות עבודתו, וגם בעבודתו שלפנ"ו ע"ש.

(24) מר"ג ח"כ פכ"ז. ובכ"מ.

(25) ראה לעיל הערה 19 — והרי זוהי בחי' מתנה (לקרית שה"ש כד, ב).

(26) כן הובא בכ"מ. וראה גיטין ג, ב. ביב סנו, רע"א. וראה גם מגילה כו, ב. בי"מ טו, א.

(27) וייל שזוהי גיב פי משי"נ (נחמי"ט, ה). וקאי (גם) על מילה — ביר פמי"ט, ב. רשי"י שו"ך לך יו, (כד) וכרות עמו הברית — נוסף על פש"ם — שנושית המילה הייתה ע"י אברהם.

(28) היום יום"ט חשו"ו. — והיינו שקיום מצות מילה דאברהם ה"י לא רק בקביע לבד, כ"א שגם מצד שכלו הוא, החלטי' שצריך למול א"ע (ומצד החלטתו זכה לזיורא אליו ה"י — היום יום שם).

(29) סוג בפ"ע (בנדר"י) — מילה דגרות (ובכללות ענין הגירות): אינו בר הכנה ולא עוד אלא אפילו עבר על כל מצות דילי' (היפך דעביד נייחא) — ניתנה לו ברית (וגרות) עולם — אבל (מאיך גיטא) חלוי זה אך ורק בהחלטתו מצ"ע להתגיייר, כי אין כל ציווי כלל לבינ' להתגיייר (משאי"כ באברהם וישמעאל), ואכ"מ.



[ועד'ז ביי ישמעאל וואָס האָט זיך מל  
געווען צו י"ג שנה ווען מ'איז שוין אַ בר  
דעת — קומט אויס, אַז ישמעאל האָט  
מיט זיין שכל מסכים געווען צו זיך מל'ן  
און פאַרבינדן זיך מיטן אויבערשטן<sup>30</sup>].

דוקא ביי יצחק, וואָס נימול לשמונה  
ימים איז געווען גלוי ווי דער ענין פון  
ברית מילה איז — אַ פאַרבונד וואָס  
ווערט געשאַפן (ניט מצד דעם אדם  
הנימול, אַ נברא, נאַר) אינגאַנצן מצד  
דעם אויבערשטן.

(30) ראה בארובה לקו"ש שצו"ן בהערה 21.

(משיחת אחרון של פסח תשמ"א)

## חיי שרה

בני ישראל [און ווי עס שטייט אין מדרש<sup>8</sup> בנוגע דער מערת המכפלה: זה אחד משלשה מקומות שאין אומות העולם יכולין להונות את ישראל לומר גולים הן בידכם ואלו הן מערת המכפלה ובית המקדש וקבורתו של יוסף].

דאָס הייסט, אַז די בעלות פון אידן פּוּרעל אויף ארץ ישראל האָט זיך אָנגע-פּאַנגען דערמיט וואָס אברהם אבינו האָט געקויפט מערת המכפלה (לקבורת שרה)<sup>9</sup>.

און ווי עס שטייט אין אבן עזרא<sup>10</sup> אַז דאָס איז איינער פון די טעמים וואָס „נזכרה זאת הפרשה“ — „לקיים דבר ה' לאברהם להיות לו נחלה“.

אַלע ענינים וועלכע זיינען פאַרבונדן מיט תורה זיינען בתכלית הדיוק. איז מובן, אַז דאָס וואָס די ערשטע נחלה פון אידן אין ארץ ישראל איז אין חברון, איז דאָס פאַרבונדן מיטן ענין מיוחד וואָס חברון פאַרמאָגט.

און י"ל: וויבאַלד אַז מיט חברון האָט זיך אָנגעהויבן די בעלות פון אידן אויף א"י, דעריבער קומט אַט די בעלות אויף איר בפרסום — לעיני אומות-העולם, גלוי אויך אין אַנדערע זמנים.

ועפ"י יש לבאר מאמר המדרש בפרש-תנו"י, אַז איינער פון די טעמים וואָס חברון ווערט אָנגערופן „קרית ארבע“ איז „שהוא עולה בקרנסין (גורלות,

א. דער ערשטער אָרט פון ארץ ישראל וואָס זיין בעלות איז פּוּרעל איבערגעגאַנגען צו אברהם אבינו, איז דאָס געווען אין חברון, די „שדה המכפלה על פני ממרא היא חברון“<sup>1</sup>.

אע"פ אַז שוין פריער, בבית בין הבתרים, איז ארץ ישראל כולה אָפּגע-געבן געוואָרן צו אברהם אבינו ולזרעו אחריו כמש"כ<sup>2</sup>, „לזרעך נתתי את הארץ הזאת“ (און נאָך פריער<sup>3</sup> האָט אים דער אויבערשטער געזאָגט<sup>4</sup> „קום התהלך בארץ לארכה ולרחבה כי לך אתננה“), איז אָבער<sup>5</sup> די בעלות (און דורך אַ קניין) פּוּרעל — און בפרסום, „לעיני בני חת בכל באי שער עירו“<sup>6</sup> — געווען ערשט ביי (דער מערת המכפלה שב) חברון.

און פון דעמאָלט אַן באַלאַנגט די מערת המכפלה שבחברון צו אברהם יצחק ויעקב ולזרעם אחריהם — צו עס

(1) א) שמואל בתורה בפירוש, ב) ובאופן לאחות קבר. משא"כ בהמקומות שגר לפניו, אפילו את"ל שקנה בית וחלק בארץ (וראה פרשי וירא כא, לד) — א) לא נאמר מפורש (ובפרט — קניין בתורה. ב) לא ה"י באופן דאחות קבר שהיא לעולם אינו מוכרו, וכי"ב.

(2) ל' הכתוב — פרשתנו כג, יט.  
(3) לד טו, יח. ובפרשי שם: אמירתו של הקב"ה כאילו היא עשירי. וכמזיל (ירושלמי חלה פ"ב ה"א. וראה ב"ר פמיד, כב) לזרעך אתו אין כתיב כאן אלא לזרעך נתתי כבר נתתי. וראה בארוכה לקו"ש חט"ז ע' 204 ואילך.

(4) כפשוטו סדר הכתובים. ולהעיר מפרשי בא (יב, ז).

(5) לד יג, יז. וראה הערה הבאה.  
(6) ראה הדיעות (ב"ב ק, א) אם הליכת אברהם היתה קנין אר ק, כ"ד שיהא נוה לכבוש לפני בניו.  
(7) פרשתנו שם, יח.

(8) ב"ר פע"ט, ז. יליש עה"פ וישלח לג, יט.

(9) וראה לקו"ש שם ע' 150 ואילך.

(10) פרשתנו כג, יט.

(11) פניח, ד. ל"ש כאן (כג, ב).

בעלות פון אידן אויף) חברון איז, וואָס  
חברון איז איינע פון די ערי מקלט<sup>16</sup>,

[און ווי ס'איז מרומז אויך בפרשתנו,  
לויט ווי דער ראַגאַטשאַווער<sup>17</sup> איז  
מסביר די שקו"ט צווישן אברהם און בני  
חת, אז אברהם האָט געוואָלט קויפן די  
מערה דוקא בקצה שדהו, ווייל "בית  
הקברות של ערי מקלט דוקא חוץ לעיר"  
(האָט ער חושש געווען אז מ'וועט מפנה  
זיין שפעטער די קברים), אָבער די בני  
חת האָבן געענטפערט „נשיא"<sup>18</sup> אלקים  
אתה בתוכנו גו", און „קבר מלך ונשיא  
איז מפנין"]<sup>19</sup>,

וואָס די ערי מקלט האָט מען אָפֿ־  
געגעבן צו די לויים<sup>20</sup>. און אין דער  
בעלות פון לויים אויף זייערע ערים גע-  
פינט מען אַ מעלה לגבי דער בעלות פון  
אידן אויף זייערע נחלות.

ווי דער דין<sup>20</sup>, אז אויב די לויים „מכרו  
שדה משדה עריהם או בית מבתי ערי  
חומה שלהן אין גואלין כסדר הזה (ווי)  
שאר בני ישראל, וואָס אַ שדה קען מען  
ניט פודה זיין עד שתי שנים און בתי ערי  
חומה אם לא גאלה בתוך השנה איז דאָס  
נחלט (ביובל) אלא מוכרין השדות ואפילו  
סמוך ליובל וגואלין מיד. ואם הקדישו  
שדה גואלים מיד ההקדש לאחר היובל  
וגואלים בתי ערי חומה כל זמן שירצו  
אפילו אחר כמה שנים שנאמר<sup>21</sup> גאולת  
עולם תהי' ללויים."

מת"כ) של ד' מתחלה ליהודה ואח"כ  
לכלב<sup>22</sup>, ואח"כ לכהנים ואח"כ ללויים<sup>23</sup>.  
דלכאורה: וואָס איז די נפק"מ (און די  
מעלה) אין דעם וואָס חברון האָט גע-  
האָט ד' בעלים?<sup>24</sup> נאָר יש לומר, אַז  
דערמיט ווערט אַרויסגעבראַכט אַן ענין  
מיוחד בנוגע דער בעלות פון אידן אויף  
חברון. כדלקמן.

ב. לכאורה וואָלט מען געקענט זאָגן  
אַז איינע פון די מעלות<sup>25</sup> (אין דער

12) וברשי' במדרש שם, כולל יהודה וכלב  
ביחד, ולפני גורם אברהם. ואכ"מ.

13) בביר לפנינו. ואח"כ ללויים ואח"כ לכהנים.  
אבל ביליש הוא ככפנים. וכיה בכמה דפוסים וכת"י  
הביר — ראה ב"ר הוצאת תיאודור אלבק. וש"נ.

14) ביפ"ת לביר שם מפרש החלק שניתן ללויים  
לא ה' אצל כלב בתחלה, אלא „שוב עלה הגורל על  
הנשאר ממנה ליתנה למקלט ללויים."

אבל הרי מפורש כ"פ (יהושע ד', יג-יד. טו, יג-  
יד. שופטים א, כ) ד(שדה) חברון ניתנה לכלב.  
ופשטות הלשון משמע דהי כמו כל ערי הלויים וערי  
מקלט. דבני נתנו ללויים מנחלת אחוזתם (מסעי לה,  
ב. יהושע כא, ג), ובפרט „וירש משם כלב את שלשה  
בני הענק גו" (יהושע טו, יד. שופטים שם), והרי  
מפורש בבביר ה' (שלח יד, כד) והביאתיו אל הארץ  
(תכרו — פרשי'), ולו אתן את הארץ אשר דרך בה  
ולבניו (דברים א, לו. וביהושע יד, ט) לך תהי'  
לנחלה ולבניך עד עולם) — וכפרשי שלח יג, כב.  
פינחס כו, נה (בסופו). דברים שם.

וי"ל דגם בכמות י', א), ב"ב (כב, ב) דמקשה  
והבירון עיר מקלט הוא והכתוב (שופטים א, כ) ויתנו  
לכלב את חברון כאשר דבר משה, אמר אביי  
פרוודהא דכתיב ואת שדה העיר ואת חצרי' נתנו  
לכלב בן יפונה' — השקו"ט והתירוצ' הוא לא  
בתחילת הנתינה, כ"א כמה שנשאר שלו באחוזתו.  
וראה שיה יצחק מכות שם.

15) דלכאורה אדרבה טרשין שבאי הייתה  
(פרשי' שלח יג, כב מכתובות קיב, א. סוטה לד, ב.  
ועוד. וראה ההמשך בב"ר פרשתנו שם).

16) יהושע כ, ז. מכות ט, ס"ב. ב"ב שם.

17) צפע"נ עה"ת פרשתנו כג, ו"ט. ובהל'  
תרומות ג, א (הובא בהערות לצפע"נ עה"ת שם).

18) פרשתנו שם, ו.

19) מסעי לה, ו.

20) רמב"ם הל' שמיטה ויובל פי"ג ה"ז (ממשנה

ערכין לג, ב).

21) בהר כה, לב.

\* ועפ"ז יומתק (ותתורץ קושיית המהרש"א ב"ב  
שם) מה שהובא בב"ב ומכות שם הפסוק דשופטים  
ולא הפסוקים דיהושע שלפניו.

מעשרות) וויבאלד „שלא נטלו חלק בארץ“, און רבי יוסי זאגט „יש להם ערי מגרש“ — אַז ר"מ האַלט „לבית דירה ניתנו“ (ולא שיהא נחלתם ואחוזתם<sup>28</sup>), און ר"י האַלט „למחלוקת ניתנו“ (אַז די ערים „ניתנו להלויים לחלקם ולאחוזתם“<sup>28</sup>). קומט אויס, אַז לדעת רבי יוסי באַלאַנגען די ערי מגרש צו די לויים אַלס זייער חלק באַרץ. און אזוי פסקינט דער רמב"ם<sup>29</sup>, אַז כאַטש באַ ווידוי „הוא אומר ואת האדמה אשר נתת לנו“<sup>30</sup>, פונדעסטוועגן זיינען „לויים מתודים שאע"פ שלא נטלו חלק בארץ יש להם ערי מגרש“. זעט מען, אַז די ערי מגרש הייסן חלק הלויים אין ארץ ישראל.

ואע"פ אַז דער רמב"ם פסקינט<sup>31</sup> „רוצח הדר בערי מקלט אינו נותן שכר ביתו, והדר בשאר ערי הלויים נותן שכר לבעל הבית“<sup>32</sup> — וואָס לדעת הירושלמי<sup>33</sup> איז די מחלוקת צי „מעלות היו שכר ללויים“ תלוי אין דער פלוגתא הנ"ל „למחלוקת ניתנו“ אַדער „לבית דירה ניתנו“, וואָס דערפון איז משמע, אַז די ערי מגרש וועלכע באַלאַנגען צו די לויים זיינען דאָס (לדעת הרמב"ם) בלויז די מ"ב עיר, אַבער ניט<sup>34</sup> די שש ערי מקלט<sup>35</sup> (וואָס „הובדלו

וואָס דאָס ווייזט לכאורה, אַז זייער בעלות איז אַ שטענדיקע — אויך ווען בפועל איז דער בית אַדער די שדה ברשות הקדש אַדער ברשות אחר — האבן זיי מעין בעלות בהם, עס ווערט ניט צוגענומען פון זיי (בהחלט).

קומט אויס, אַז די בעלות דחברון (אַלס איינע פון די ערי מקלט וואָס גע- הערן צו די לויים), געהערט צו לויים אין אַז אופן פון „גאולת עולם“<sup>32</sup>.

ג. אַבער אי משום הא — וואָס חברון איז אַן עיר מקלט וואָס איז אַפגע- געבן געוואָרן צו די לויים — איז לכ- אורה, פאַרקערט. וואָרום מען געפינט אַז די בעלות פון די לויים אויף זייערע ערים איז שוואַכער ווי די בעלות פון אַנדערע שבטים אויף זייער נחלה:

דער דיני<sup>33</sup> איז אַז „כל שבט לוי מוזהרין שלא ינחלו בארץ כנען“ — זיי האָבן ניט קיין נחלה אין ארץ ישראל, און דאָס וואָס מ'האַט זיי געגעבן מ"ח ערים („שש ערי המקלט“ און „עליהם תתנו ארבעים ושתיים עיר“<sup>24</sup>) איז דאָס בלויז (כדיוק לשון הכתוב<sup>25</sup>) „עריב לשבת“. וואָס דערפון איז משמע אַז די לויים האָבן ניט קיין בעלות שלימה אויף עריהם.

— שטייט אין ירושלמי<sup>26</sup> אַז דאָס איז די פלוגתא פון תנאים<sup>27</sup>: ר"מ זאָגט אַז כהנים ולויים זיינען ניט מתוודה (וידוי

(28) פני משה שם.  
(29) סוף הל' מעשר שני.  
(30) תבוא כו, טו.  
(31) הל' רוצח פ"ח הו"ד.

(32) כדעת ר"י מכות יג, רע"א (במשנה) — ע"פ מסקנת הגמ' שם (דעת רבא).  
(33) מ"ג שם. מכות ספ"ב.  
(34) וראה צפ"ע"נ מכות שם. וש"נ.

(35) החילוק דמ"ב ערי הלויים ושש ערי מקלט בנוגע העלאת שכר הוא רק בבבלי. אבל בירושלמי לא נזכר שיש חילוק בזה בין שש ערי מקלט ומ"ב ערי הלויים. ובירושלמי סוטה (פ"ט סה"ב): ערי מקלט מה הן אין תימר למחלוקת ניתנו מביאות עגלה ערופה אין תימר לבית דירה ניתנו אינו

(22) כפשוטו המשך לשון הרמב"ם שם פ"ג, דכל הדינים הם (לא רק על המ"ב ערי מגרש כ"א) גם על השש ערי מקלט (שבהלכה א שם).

(23) רמב"ם שם הלכה יו"ד.  
(24) מסעי שם.  
(25) ב — הובא ברמב"ם שם היא (ע"ש).  
(26) מעשר שני פ"ה הי"ט (לגירסת ופי' הפני משה שם. ועוד).  
(27) מע"ש שם מ"ד.

לויים אויף די ערי מקלט און שאר ערי הלויים האָט דעם זעלבן גדר): כבר נצטוו ישראל ליתן להם ערים לשבת ומגד רשיהם והערים הם שש ערי מקלט ועליהם שתיים וארבעים עיר, וכש־מוסיפין ערי מקלט בימי המשיח הכל ללויים, וואָס דערפון איז משמע אַז אין זייער שייכות ללויים האָבן זיי איין<sup>43</sup> גדר<sup>44</sup>.

ד. יתירה מזו געפינט מען:

אין גמרא<sup>45</sup> לערנט מען אַפּ פון „ושמתי לך מקום גוי“ ושמתי לך בחיך מקום ממקומך אשר ינוס שמה מלמד שהיו ישראל מגליו במדבר להיכן מגליו למחנה לויי. איז רשׁי מפרש<sup>46</sup> „מקום ממקומך“ — „שתהא מחנה לוי קולטת ואף ערי מקלט יהיו ערי לויי“. פון פרשׁי איז לכאורה משמע, אַז דאָס וואָס ערי מקלט זיינען קולט איז דאָס דער־פאַר וואָס זיי זיינען ערי לויי.

[דוּחק גדול לומר אַז רשׁי רעדט נאָר וועגן שאר ערי הלויים, די מיב ערים, וואָס לא הובדלו למקלט און זיינען קולט נאָר דערפאַר וואָס מ'האַט זיי געגעבן צו די לויים — וואָרום אויב

למקלט<sup>46</sup>, און דערפאַר זיינען זיי קולט „בין לדעת בין שלא לדעת“, משא״כ „שאר ערי הלויים אינן קולטין אלא לדעת“<sup>47</sup>]

— אָבער לדעת הבבלי איז ניט משמע אַזוי, וואָרום פון בבלי קומט אויס אַז דאָס וואָס אַ רוצח דאַרף ניט מעלה זיין שׁכר צום לוי איז די שש ערי מקלט איז (ניט ווייל עס פעלט אין דער בעלות פון די לויים אויף די שטעט<sup>48</sup>, נאָר דאָס איז) אַ דין מיוחד<sup>48</sup>, ווי די גמרא זאָגט<sup>49</sup>, אַז מען לערנט אַפּ פון פסוק „והיו לכם הערים למקלט“<sup>50</sup> — „לכם לכל צר־כיכם“<sup>51</sup>.

און אַזוי איז אויך משמע פון סתימת לשון הרמב״ם<sup>52</sup> (אַז די בעלות פון די

מביאות כר. ומפרש בפני משה שם המחלוקת כמו שמפרש בהפלותא שבפנים. וראה שרית ה' רדב"ז ב"א קלח דבירושלמי משמע שלא היו ערי הלויים קולטות [ושם, דמ"ש הרמב"ן בפי עה"ת (מסעי לה, יד). דהשש ערים לכדו קולטות והמ"ב למגרש הלויים לא למקלט" — כתב ע"ד הפשט ונראה שסמך על הירושלמי דמשמע התם כר"י (כנ"ל)]. — וראה בארוכה ביאור הרי"ם פערלא לסה"צ רס"ג ח"ג שורה נג. וראה תורתן של ראשונים לירושלמי מע"ש שם: בכפתור ופרח פמ"ב שדה מגרש, ובירושלמי בכורים פ"ב הל' ר"א יש להן ערי מקלט. וראה מראה הפנים, קרבן העדה ושירי קרבן לירושלמי סוטה שם.

ל' הרמב"ם שם.

36) רמב"ם שם ממכות י, א. וראה לעיל הערה

35.

38) כדעת הירושלמי (כנ"ל בפנים). והרי מסתבר שהרמב"ם פסק כדעת הבבלי. ובפרט דלפי הנ"ל (הערה 35) הוי פלוגתא ביניהם.

38\*) ר"ל דוהי הכוונה בתודיה' לכם מכות יג, א.

39) דעת רבא (ומסקנת הגמ') — מכות שם.

40) מסעי לה, יב.

41) והמחלוקת במ"ב עיר דמר סבר ועליהם

תתנו כי הנך (רק) לקליטה, ומר סבר ועליהם תתנו כי הנך, מה הנך לכל צרכיכם אף הני נמי לכל צרכיכם (מכות שם).

42) רפיג מהל' שמיטה ויובל.

43) דאליכ מאי קמיל בתיבת „הכל“.

44) ועפ"ז יומתק מה שהרמב"ם לא כתב דערי מקלט אין מביאין עגלה ערופה כבירושלמי סוטה שם להמיד לבית דירה ניתנו (וראה בהנסמן בסוף הערה 35). ושאני עיר הנדחת שכ' בהל' ע"ז פ"ד הי"ד, שאין אחת מערי מקלט נעשית עיר הנדחת, דייל (דלא כמ"ש בכס"מ, מגדל עוז ולח"מ שם, כ"א) שסמך אמ"ש בספרי וזטא מסעי לה, יב, תהייתה — אל יעשו עיר הנדחת" (כהובא באמבוהא דספרי לספרי וזטא שם). וראה צפעי"ג לרמב"ם הל' ע"ז שם. צפעי"ג למכות ט, א (בתחלתו). ועוד. ואכ"מ.

45) מכות יב, ב.

46) משפטים כא, ג.

47) וראה גם ריטב"א מכות שם.

ואעי"פ אז יש בכלל מאתיים מנה — יש לומר א נפק"מ בפועל: בשעת עס פעלט איינער פון די תנאים פון שש ערי מקלט, כמו: שיהיו ששתן קולטות כאחת<sup>49</sup> — זיינען זיי אבער קולט אלס ערי הלויים (לדעת)<sup>50</sup>.

און אזוי איז אויך משמע'י פון המשך הפרשיות אין פ' מסעי: פריער קומט אין דער תורה די פרשה<sup>51</sup> פון „ונתנו ללויים מנחלת אחוזתם ערים לשבת גו' ואת הערים אשר נתנו לתנו ללויים את שש ערי המקלט אשר נתנו לנו שמה הרוצח ועליהם נתנו ארבעים ושתים עיר“, און שפעטער קומט די פרשה פון „והק' ריתם<sup>52</sup> לכם ערים ערי מקלט . . ונס שמה רוצח גו'“. ד.ה. איידער ס'איז דא דער דין קליטה בפועל בא די שש ערים, דארפן זיי זיין ערי הלויים.

און אזוי שטייט בפירוש אין חינוך<sup>53</sup>, וואס ער איז מבאר דעם טעם וואס די ערי הלויים זיינען קולט „מאלה הערים של לויים ה' מהם ערים מיוחדות להיות מקלט הרוצח ואולם בכולם ה' לו מקלט“ — אז „ומפני גודל מעלתם (פון די לויים) וכושר פעלם וחי' ערכם נבחרה ארצם לקלוט כל הורג נפש בשגגה יותר

אזוי האט רש"י געדארפט זאגן „ואף ערי הלוי' יהיו קולטות“ וכיו"ב. פון פשטות לשונו „ואף ערי מקלט יהיו ערי לוי'“ איז משמע, אז ער רעדט בעיקר וועגן די שש ערי מקלט.

דאס הייסט, אז דאס וואס מ'האט אפגעגעבן די שש ערי מקלט צו די לויים איז עס ניט א זייטיקער דין הנוגע לנתינת הערים, אז נוסף אויף דעם וואס זיי זיינען ערי מקלט, איז דא א דין אז מען דארף זיי געבן צו די לויים, נאר דאס איז א דין אין דעם גדר פון מקלט של הערים: דאס וואס זיי זיינען (ווערן) ערי הלויים טוט (אויך) אויף א דין קליטה.

[דאס הייסט, אז אין די שש ערים זיינען פאראן צוויי גדרים: א) זיי זיינען קולט אלס ערי מקלט (וואס „הובדלו למקלט“), און מצד דעם זיינען זיי קולט „בין לדעת בין שלא לדעת“. ולפני זה<sup>48</sup> ב) זיי זיינען קולט אלס ערי הלויים.]

48) ביהושע קאפיטל כ דנתינת ערי המקלט להלויים היתה לאחרי שהובדלו כערי מקלט. ביד משה, וכימ בפ' מסעי (לה, ו), אבל א שם מדובר ע"ד שש ערי המקלט ובה"א ארבעים ושתים עיר" לא הוזכר ענין הקליטה כ"א עיר" סתם (ולמדו דקולטו ממש" וועליהם" ב) מ"ב העיר נבחרו רק לאחרי שבאו הלויים לדרוש. ערים לשבת ומגריהו לבהמתנו" ויצא הגורל על הערים האלה — ולא הוזכרו קליטה כלל (ואדרכה — זה שייך לכלל ישראל).

ואת"ל שאין לחלק בין המ"ח עיר (לכד המפורש) י"ל שגם שש הערים לאחר שניתנו ללויים קליטתם מצד ערי לוי נאה. לפני הקליטה דשש ערי מקלט. ועפ"י יומתק א) דגם בהם שייך הטעם דס' החינוך (שהוא לקמן בפנים) שמפני תכונות הלויים נבחרו עריהם לקליטה. ב) שכן ה' בכלל — חידוש הקליטה ה' בסוף מ' שנה, קביעות מתנה לוי' שבמדבר בשנה השנית (פסחים סו, סעי'ב ואל"ך. פרש"י ע"ה נשא ה, ב).

49) משנה מכות ט, ב. רמב"ם הל' רוצח שם ה"ג.  
50) ראה צפע"נ מכות י, רע"א גליון. ובהמבוא בצ"פ לירושלמי מכות פ"ב (ע' צו-צז בדפי הספר) ועוד. וראה צפע"נ דלקמן הערה 61.

51) אבל אינו מוכרח כי בפשטות מסיים הפרשה בהמשך לפנ"ז ע"ד חלוקת הארץ אשר נתנו ללויים מנחלת אחוזתם ואח"כ ע"ד מקלט לרוצח.

52) לה, ב ואל"ך.

53) שם, יא ואל"ך.

54) מצוה תת. ושו ריש מצוה תתק. להבדיל שש ערי מקלט מערי הלויים. ובמניח שם: דע"מ צריכות שיהיו ערי הלויים כמ"ש בתורה והרהמ"ח בתחלת המצוה.

ניט קיין בעלות פרטית אויף זיין בית פרטי, עס איז זיינע נאָר אויף „לשבת“.

וואָס דאָס איז איינער פון די ביאורים אין דעם וואָס דער סדר ווי די ערים זיינען אָנגעקומען צו די לויים איז גע- ווען: ונתנו (בני ישראל) ללויים מנחלת אחוזתם ערים לשבת — דאָס איז גע- וואָרן „נחלת אחוזתם“ פון די בני, און די בני האָבן געגעבן די ערים צו די לויים.

ו. ע"פ כל הנזיל וועט מען אויך פאַרשטיין דעם אויפטו פון מדרש בנוגע לחברון, אַז „הי עולה בקרנסין של ד' בתחלה ליהודה ואח"כ לכלב ואח"כ כ"י ללויים“:

כיי חברון איז ניט נאָר געווען אַ נתינה כללית, פון בני צו שבט לוי, נאָר חברון איז אָנגעקומען צו שבט לוי פון כלב. ד.ה. נאָך דעם ווי ס'איז אַריבער פון בעלות כללית (פון שבט יהודה) צו דער בעלות פרטית פון כלב.

און דאָס זאָגט דער מדרש אַז „הי עולה בקרנסין של ד'“ ד.ה. אַז אין דעם זעלבן אופן ווי ס'איז געווען די בעלות בתחלה ל(יהודה ול)כלב, אַ בעלות פרטית, עד"ז איז דאָס אָפגעגעבן גע- וואָרן צו די לויים. ד.ה. אַז אין חברון האָבן לויים אויך אַ בעלות פרטית“.

און וויבאלד אַז די שייכות פון ערי הלויים צו די לויים איז אַן אופן פון

מאצות שאר השבטים אולי תכפר עליו אדמתם המקודשת בקדושתם (פון די לויים).“

קומט אויס, אַז אויך די שש ערי מקלט האָבן דעם גדר פון „ערי הלויים“ (ווי די אַנדערע מ"ב עיר). וואָס דערפון איז פאַרשטאַנדיק, אַז אויך די שש ערי מקלט זיינען אַוועקגעגעבן געוואָרן צו זייער בעלות. ומצד דעם (אויך) באַ- קומען די ערים אַ דין קליטה“.

ה. ע"פ כל הנזיל ווערט צוריק שווער: וויבאלד מ'האָט געגעבן די ערים צו די לויים אַלס זייער חלק באַרץ — פאַרוואָס זאָגט דער פסוק אַז די ערים זיינען בלויז „לשבת“?

ו"ל דעם ביאור בזה: דאָס וואָס די ערים געהערן צו די לויים איז אַ בני (כל השבטים) האָבן זיי געגעבן מאחו- זתם דהשבטים“<sup>55</sup>, און דערפאַר געפינט מען אַ שינוי עקרי, וואָס די מ"ח עיר זיינען געווען מפורז בנחלת כו"כ נאָכ- מער — כל השבטים“<sup>56</sup>. (ב) עס איז אַ בעלות כללית פון דעם כללות השבט“ — מ'האָט די מ"ח עיר אָפגעגעבן צו שבט לוי. אַבער יעדער לוי פרטי האָט

55) ומה שלא הזכיר הרמב"ם בפ"ח מהל' רוצח דשש ערי מקלט הוא ללויים כי שם מזכיר ע"ד המ"ע להפרש כו' ולהכי הדרך. ועוד ועיקר — הרי כתבו כבר ברפ"ג מהל' שמיטה ויובל. וראה הל' רוצח שם הי': ומה הפרש כו' ובין שאר ערי הלויים.

56) עפ"כ"ז יומתק מקור דברי הרמב"ם רפ"ג מהל' שמיטה ויובל. וכשמוסיפין ערי מקלט אחרות בימי המשיח הכל ללויים.

57) ראה לקריש ח"כ ע' 216 ואילך.

58) יהושע כא, ד ואילך.

59) ע"ד דמצינו בתרומה וכי שנקראת — (נחלת ו)גזילת השבט (ירושלמי תרומות פ"א ה"ב. עולה פ"ב ה"א. וראה אנציקלופדי' תלמודית ערך גזל השבט. ו"ש"י).

59) דאף ששייך שם ירושה ומוכרים כו', היז בכלל קנין ד'לשבת', וכמו למיד הנזיל בירושלמי דבכלל (גם הבעלות כללי דהשבט) לבית דירה ניתנו. וראה תוה"ד דאי ערכין לא, ב.

60) וראה רמב"ן עה"ת ס"פ קרח למה לא הוי נתינת הערים סתירה לבארצם לא תנחל. וראה קרבן העדה לירושלמי סוטה שם. שירי קרבן לירושלמי מכות שם. פנים יפות מסעי לה, יד.

דארפן זיין של הלויים<sup>62\*</sup>, איז (ע"ד טעם החינוך — לעיל ס"ד) ווייל דאס איז פארבונדן מיט דער הגנה וכפרה פון דעם הורג נפש בשגגה.

דער חטא פון הורג נפש איז א כפול: (דער חטא ופירוד<sup>63</sup>) בין אדם למקום, בין אדם לחבירו.

און דעריבער איז זיין כפרה ווערט דורך די ערי מקלט וועלכע זיינען ערי הלויים. וואס דער שם לוי איז ע"ש „ילוה“<sup>64</sup> — דער ענין פון קישור (חדש) — הפעם ילוה) וחיבור, היפך ענין הפירוד. וואס דאס איז ענינם של הלויים:

(א) „הובדל לעבוד את ה' לשרתו“, און ענינם איז „להורות דרכיו הישרים ומשפטי הצדיקים לרבים“, מצד חיבורם מיטן אויבערשטן, זיי זיינען „חלקן ונחלתו“<sup>65</sup>, פועליט דאס די כפרה ותיקון אויף דעם חטא ופירוד שבין אדם למקום פון דעם הורג נפש, אז ער ווערט צוריק פארבונדן מיטן אויבערשטן<sup>66</sup>.

(ב) אין זייער עבודה „ילוו עליך וישרתוך“<sup>67</sup>, דריקט זיך אויס דער ענין פון אחדות ישראל, נוסף אויף דעם וואס אויך אין דעם „להורות דרכיו הישרים ומשפטי הצדיקים לרבים“, דריקט זיך

„גאולת עולם“ (כנ"ל סעיף ב) — קומט אויס, אז די „נצחיות“<sup>61</sup> פון דער בעלות פון די לויים<sup>62</sup> אויף חברון איז מער ווי אין אלע אנדערע חלקי ארץ ישראל: (א) בנוגע צו דער נחלה פון בני ישראל, וואס בא זיי איז ניטא די מעלה פון „גאולת עולם“; (ב) בנוגע צו אנדערע ערי הלויים, וואס בא זיי איז ניטא בעלות פרטית<sup>62</sup>.

ז. דער ביאור בזה בפנימיות הענינים:

דער טעם פנימי פארוואס ערי מקלט

(61) ומשיב בטוטה (מת, ב) דמשחרכ ביהמיק ראשוו בסלו ערי מגרש — יש לומר הכוונה להפריט דינים הקשורים בזה, כיון שלא היו כל ישראל על אדמתם. ובכלל לא עלו רוב ישראל. אבל לא מצאנו החידוש גדול — דאינו שייך עוד להלויים, ואין ללויים ערים לשבת ועוד! ובשינוי עקרי מכל ארץ ישראל דלא בטלה בעלות הפרטית דכל אחד (ראה לקו"ש ח"כ ע' 309). אבל ראה שו"ת צפע"נ ווארשא סי' נד. צפע"נ מכות ז, א בגליון ד"ה מנה"מ (הובא בצפע"נ ע"ה"ת מסעי לה כט). צפע"נ ע"ה"ת בהר ע' רמה.

(62) משאיכ הכהנים בערים שלהם (וחברון — כביהושע כא, יג. ב"ר הנ"ל) אין זה רק מחמת הכהונה ולא מעצמם, דיש מציאות שישתנו דהיינו חלל דאין עליי שם כהן אבל גבי לויים . . . נמצא דגבי לויים שייך נחלה ולא גבי כהנים (צפע"נ תרומות בהשטות סב, א. עיי"ש. ועד"ז כתב בכ"מ: שו"ת צפע"נ שם סי' פד. מכתבי תורה מכתב פז. ועוד). (62\*) להעיר משרית צפע"נ שם סו"ס רטו: ועי' בספרי פ' מסעי דמבואר דערי מקלט נוהג גם בזה"י. ועי' הנ"ל (בפנים והערה 61) י"ל דקולט מצד ערי הלויים (אלא שצ"ע אם צ"ל דיווי לויים (עכ"פ רובם) בפועל, וראה מכות י, א: נתמעטו בו. ובצפע"נ שם). אבל בצפע"נ הנ"ל (סוף הערה 61) כתב להיפך (ע"פ סוטה שם). שקליטתם לאחרית בית ראשון הוא רק מצד ערי מקלט, ולא מצד ערי הלויים.

<sup>62\*</sup> וראה תורת לוי"צ (למכות יא, א) ע' קצב עוד טעם ע"פ קבלה.

<sup>63</sup> היפך מצוה — ל' צוותא וחיבור (לקרי"ת בחוקותי (מה, ג). וראה תניא מהדו"ק (קה"ת, תשמ"ב ספמ"ט).

<sup>64</sup> ויצא כט, לד.

<sup>65</sup> רמב"ם סוף הל' שמיטה יו"ב.

<sup>66</sup> להעיר מחדוש אגדות מהר"ל למכות י, א:

דברי תורה קולטים.

<sup>67</sup> קרח יז, ב.

\* ושייך לחברון — ראה וד"ג קס, א: וחברון דא אורייתא כו.

\* וראה לקו"ש חכ"ד ע' 111 הערה 47 ובהנ"ל כו. בשוה"ג שם.



אויס דער ענין פון אהבת (הרבים—) ישראל,

און מצד דעם זיינען זייערע ערים אַ תיקון אויף דעם חטא ופירוד שבין אדם לחבירו, וואָס אין הורג נפשׁ.<sup>68</sup>

חברון מצד התחברות המדות חגית<sup>70</sup>, דער קישור וחיבור פון אידן מיטן אויבערשטן, וואָס דאָס איז די כפרה אויף דעם ענין פון בין אדם למקום שבהורג נפשׁ,

און וויבאלד אַז זיי זיינען די אבות ואמהות פון כלל ישראל, איז דורך דעם חיבור פון די אבות ואמהות פון כלל ישראל ביחד, ווערט אויך דער חיבור אמיתי אין די בנינים ובנות וועלכע קומען פון זיי. — די כפרה אויף דעם חטא שבין אדם לחבירו.

דאָס איז אַן ענין בכל ערי מקלט. אין חברון איז דער ענין האחדות מיט נאָך מער הדגשה, וואָרום דאָרטן זיינען דאָך קבור די אבות ואמהות של כל בני, און דעריבער גייען ארויף די תפלות ע"י חברון<sup>69</sup>, און תפלה ווערט אַנגערופן

און דער ענין החיבור איז אויף אַזוי— פיל אַז דאָס קומט בגלוי „בשמו" אשר יקראו לו בלה"ק" אין דעם שם העיר — חברון, וואָס איז מלשון חיבור<sup>72</sup>.

68) ואולי זהו כי הטעמים בחינוך שם מצוה תח. 69) ראה אגרות קודש אדמו"ר האמצעי מכתב לב (קה"ת, ברוקלין, תשמ"ג). יכ"ה בילקוט ראובני (פרשתנו כג, ט) ממגלה עמוקות— אופן רמטי ומספר כנפי יונה... ואולי יש לפרש שמחברון עולים לירושלים ולמקדש... — ראה רש"י ויצא

(משיחות שמחית וש"פ בראשית תשל"ז)

(\*) וכ"ה שם אופן רנ (בסופו) ובמגלה עמוקות עה"ת פ' וישב (נח, סע"ג) ובפ' שמות (ו, ג) בפ"י הפסוק וישלחוהו מעמק חברון.

(\*\*) כן נסמן בילקוט ראובני לפנינו. אופן רמ"ט. אבל כנראה הוא ט"ס. כי הלשון שהביא הוא במג"ע אופן רכב. ובמג"ע אופן רמ"ט איתא הגהה מן המחבר, ושם: ולכן איתא בוהר חדש דרך מערת המכפלה נכנס התפלה למעלה, ואילו במג"ע אופן רכב וכן בילקוט ראובני שם הובא מזהר חדש לגבי הפתחים דג"ע ולא בנוגע עליית התפלות דרך מערת המכפלה. וז"ל במג"ע שם (ועוד) בילקוט ראובני שם: ביקש משה ליכנס לא"י שהראה לו הקב"ה גן עדן שלמטה שיש שם ז' פתחים (כדאיתא בוהר חדש פ' לך) הפתח הראשון שהנשמה הולכת בשעת יציאתה מן הגוף דרך מערת המכפלה ששם נקברו אבות ואמהות אדם וחוה... וכן כל תפלות שלנו כשהם עולים למעלה עולים דרך מערת המכפלה. (ולפנינו מפורש (ענין) עליית הנשמות דרך ז' הפתחים) בז"ח פ' נח (מהנ"ע) כא. א: הפתח הראשון נכנסת הנשמה במערת המכפלה שהוא סמוכה לג"ע. ועד"ז בודיא פ' לך (פא, רע"א. ועוד). וראה לקמן שוה"ג הד'.

(כח, יז). וראה בגמ' (ברכות ל, א) והפסיד (רמב"ם הל' תפלה פ"ה היג. טושי"ע א"ח רסצ"ד. שר"ע אדה"ז שם) שתפלה צ"ל כנגד ירושלים והמקדש. ולהעיר מהמשך באגרת אדמו"ר האמצעי שם שלפני ישיבת דוד מלך ישראל בירושלים הי' צריך להקדים תחילה להיות בחברון ז' שנים מקודם — ראה זח"א עט, ב. וש"נ. וראה קונטרס בעניני כולל חב"ד ט"א (אגרות קודש אדמו"ר מהורשי"ב כרך ד' ע' קצב). אבל באמ"ר ענין ההשתטחות (מאדמו"ר האמצעי?) קרוב לטופו (מאמרי אדה"מ קונטרסים ע' כז) כידוע שכל התפלות צריכות לעלות למעלה דרך פתח של ג"ע הארץ וגי' התפלה שמתפללים אצל מערת המכפלה היא רצו"י ומקובלת ממש לפי שיש בקבלה בידינו ששם הי' פתחו של ג"ע ממש.

70) עיין אגרות שם.

71) תניא ח"ב פ"א.

72) זח"א קכ"ב, ב (מהנ"ע). קכ"ה, א. זח"א קפ, א.

פתחים: שמגעת עד פתח השלישי... מגעת עד ירושלים אשר שם כ"י... בית המקדש. אלא דשם מדובר בירושלים של מעלה. עיי"ש. אבל היה מכוונת כנגד ירושלים של מטה (כבהתחלת הדברים בז"ח שם כ, ד) ונאמר ע"ז. שחבורה לה יחיד"י (תהלים קכ"ב, ג. תנחומא ר"פ פקודי. ובכ"מ).

(\*\*) כנפ"י יונה הנדפס לא מצא לע"ע. אבל נמצא בספרו יונת אלם פט"ו.

(\*\*\*) וכן מובן מדיח שם (עיי"ש כ, ד ואילך. וראה גם זח"א שם, ב) לגבי עליית הנשמה דרך ז'

## חיי שרה ב

אברהם לגבי דברי אברהם עצמו<sup>1</sup>)

— ווייל שוין אין א פריערדיקער סדרה<sup>2</sup>, איז רש"י (בפירושו על התורה) שטעלט זיך אויף אן ענלעכן שינוי — און ערקלערט אים, איז אים מבאר, את האלקים התהלך נח, ובאברהם הוא אומר: אשר התהלכתי לפניו, נח הי' צריך סעד לתומכו אבל אברהם הי' מתחזק ומהלך בצדקו מאליו. איז דער פון מוכח, אז דער שינוי פון „את" און „לפניו" איז א חילוק אין תוכו, וואס פאך דערט א פירוש (אויך) ע"ד הפשט.

איז לפ"ז ניט מובן: פארוואס שטעלט זיך ניט רש"י בפרשתנו אויף דעם שינוי צווישן „לפניו" און „אתך"<sup>10</sup>?

מוז מען זאגן, אז נאך דעם ווי רש"י האט שוין פריער מבאר געווען דעם חילוק צווישן די צוויי לשונות און דעם טעם השינוי — איז לערנענדיק דעם סיפור בפרשתנו איז שוין מובן מאליו דער טעם פארוואס אליעזר האט משנה געווען פון דברי אברהם.

ב. ויש לומר דעם ביאור אין דעם:

דער חילוק אין טייטש (ותוכן) צווישן „אתך" און „לפניו" איז פשוטן כמשמען: „אתך" מיינט — „מיט דיר", און „לפניו"

א. אין היינטיקער סדרה ווערט דערציילט ווי אברהם אבינו האט אנגעזאגט אליעזר עבדו „אל ארצי ואל מולדתי תלך ולקחת אשה לבני ליצחק". און אויף שאלת אליעזר „אולי לא תאבה האשה ללכת אחרי אל הארץ הזאת ההשב אשיב את בנך גוי"<sup>2</sup>, האט אברהם געענטפערט: השמר לך פן תשיב גוי ה' גוי ישלח מלאכו לפניך ולקחת אשה לבני משם<sup>3</sup>.

ווייטער אין דער סדרה, וואו עס ווערט דערציילט, ווי אליעזר האט פאר בתואל'ן איבערגעזאגט די רייד פון אברהם'ן צו אים, שטייט: ויאמר (אבר-הם) אלי ה' אשר גוי ישלח מלאכו אתך והצליח דרכך ולקחת אשה לבני ממשפחתי גוי.

דארף מען פארשטיין: פארוואס האט אליעזר משנה געווען פון לשון אברהם, און אנשטאט „ישלח מלאכו לפניו" האט ער געזאגט „ישלח מלאכו אתך"<sup>6</sup>?

מען קען ניט פארענטפערן, אז דאס איז ניט מער ווי א שינוי אין לשון, וואס בייט ניט דעם תוכן (און ווי מ'זעט אז אין די פסוקים זיינען דא כ"כ שינויי לשון אליעזר ווי ער האט איבערגעזאגט דברי

(7) ראה רד"ק פרשתנו (שם, לט): ובשנות הדברים האלה יש בהם שינוי מלות אבל הטעם אחד.

(8) ר"פ נח.

(9) וגם האברכנאל (בפרשתנו) שעמד על כו"כ שינויים בין דברי אליעזר ודברי אברהם — לא עמד על שינוי זה.

(10) ובפרט שהשינוי ל„אתך" הוא באותו הפסוק שבו השינוי בין נח לאברהם (רש"י מבאר בר"פ נח).

(1) כד. ד.

(2) שם. ה.

(3) שם. ו-ז.

(4) שם, לג ואילך.

(5) שם, מ.

(6) כו הקשה גם באלשיך פרשתנו (שם), לג השאלה הו'. ותירוצו שרמז בזה שהמלאך טפל אליו (ע"ש) — לכאורה הוא ע"ד הדרוש (עינינו דס' האלשיך), ואינו ע"ד הפשט.

תפלה, הקרה נא לפני היום גו"י בש-  
לימותה — ווארום דער פסוק זאגט  
„ויהי הוא טרם כלה לדבר והנה רבקה  
יוצאת גו"י“ (נאך איידער ער האט פאָר-  
ענדיקט זיין תפילה) — עס איז מלכת-  
חילה געווען אויסגעשטעלט מלמעלה  
אז זי זאל קומען באַלד נאָך אליעזר'ס  
אַנקום.

און אזוי — סיי מצד אליעזר, וואָס  
(ווי רש"י זאָגט) „קפצה לו הארץ, און  
סיי מצד רבקה, אַז זי איז אַרויס מביתה  
באופן אַז „ויהי הוא טרם כלה לדבר  
והנה רבקה יוצאת גו"י“.

[ווייל אַז דאָס וואָס „הוי“, דער אוי-  
בערשטער האָט געוואָרט (מיט ביאת  
רבקה אל הבאר) ביו (סיום) תפילת אלי-  
עזר<sup>18</sup> — איז געווען נאָר צוליב דעם, אַז  
דורך דעם סימן וואָס ער האָט פאָר זיך  
אַנגעצייכנט בתפלתו זאָל ער קענען  
וויסן אַז „היא האשה אשר הוכיח ה' לבן  
אדוני“<sup>19</sup>,

אַבער איר עצם קומען איז שוין באַ-  
וואָנט געוואָרן, כנ"ל, נאָך איידער ער  
האָט מתפלל געווען]:

14) שם, יב ואילך.

15) ד.טרם פירושו, עד לא' (רש"י בראשית ב, ה. וראה בארוכה במפרשים שם).

16) במדרש (ב"ר פ"ט, ד) איתא, שאליעזר נענה  
במענה פיו, וייל זהו בכללות, אבל כשנענה  
באופן ד.טרם כלה לדבר'י' היז יותר על הנ"ל, מעלה  
נעלית יותר (ראה לקו"ש ח"ב (ע' 91: 98 ואילך)  
ושי"ג).

אבל בפשט'ם — הרי זוהי הוכחה שאינה תוצאה  
מתפילה. וכפשוט הענין שיציאת רבקה מביתה  
היתה לפני שהתחיל להתפלל [ומיש רש"י (לקמן  
פסוק טו) ושנודמנה לו רבקה בתפלתו] — אין  
הכוונה שפעל זה ע"י התפלה, כיא שהיתה הצלחה,  
קרה נס ושנודמנה לו רבקה באמצע (תפלתו').

17) שם. מב. וכן בפרש"י שם, טו.

18) ראה לקמן סעיף ז בפנימיות הענינים.

19) ל' הכתוב — שם, מד.

— „פאָר דיר“. דאָס הייסט „ישלח  
מלאכו אתך“ מיינט, אַז דער מלאך וועט  
גיין צוזאַמען מיט אליעזר'ן און אים  
העלפן דורכפירן די שליחות בהצלחה,  
ובלשון רש"י הנ"ל (ב"י נחז') — „סעד  
לתומכו: משא"כ „ישלח מלאכו לפניך“  
מיינט — אַז דער מלאך וועט גיין „פאָר-  
אויס“ און פאָרזיכערן פון פריער די  
הצלחה פון אליעזר'ס שליחות.

וואָס דאָס איז אַ חילוק עיקרי אין  
אופן הפעולה וההצלחה:

איז דעם ערשטן פאַל איז דער עיקר  
— די פעולת ההשתדלות מצד אלי-  
עזר'ן, נאָר דער מלאך וועט צוגעבן אַ  
סיוע („סעד לתומכו“) אַז זיין השתדלות  
זאָל מצליח זיין:

אַבער „ישלח מלאכו לפניך“ מיינט, אַז  
דער מלאך וועט ניט נאָר מסייע זיין צו  
און איז דער השתדלות, נאָר ער גרייט זי  
צו און פאָרזיכערט די הצלחה פון  
השתדלות אליעזר פון פאָראַויס.

ג. און דאָס איז אברהם געווען אויסן  
מיט זיין זאָגן „ישלח מלאכו לפניך“, אַז  
די הצלחה פון אליעזר בשליחותו זאָל  
זיין איז אַן אופן אַז דער אויבערשטער  
באָוואָרנט מלכתחילה אַז די זאך זאָל זיך  
אַפטאָן כראוי, אַן שוועריקייטן — און  
אזוי איז עס טאַקע געווען:

סיי גלייך ביים אָנהייב פון מהלך  
הענינים: אַנקומענדיק אין „אָרם נהרים  
. אל באר המים“<sup>12</sup>, האָט אליעזר ניט  
געדאַרפט וואָרטן אַפילו, ווייל „והנה  
רבקה יוצאת גו"י“<sup>13</sup>. ויתרה מזה: דאָס איז  
ניט געווען קיין תוצאה פון אליעזר'ס

11) ראה גם בחיי פרשתנו (שם, טו): כי המלאך  
קדם לפניו כ"י. וראה ב"ר פני"ט, י ברד"ל (ועוד)  
שם.

12) פרשתנו שם, י"א.

13) פרשתנו שם, טו. וכמ"ש בחיי שם.

כר), באופן אז זי זאל האָבן צייט אויף טראַכטן און אַריינטראַכטן אין דעם: און אַעפֿכ, איז גלייך ביים פּרעגן איר צי זי איז מסכים אויפן שידוך, האָט זי גע- זאָגט „אלך“, און ווי רש"י איז מוסיף ומפרש — „אלך, מעצמי ואף אם אינכם רוצים! דאָס הייסט: דער אויבער- שטער האָט אַזוי געמאַכט<sup>26</sup> אַז זי זאל מסכים זיין אַז קיין השתדלות מצד אלי- עזר<sup>27</sup>.

ד. עפ"ז וועט מען אויך פאַרשטיין פאַרוואָס אליעזר האָט משנה געווען פון דברי אברהם און געזאָגט „ישלח מלאכו אתך" — ווייל ביי בתואל'ן וואָלט זיך ניט אַנגענומען אַזעלכע רייד „ישלח מלאכו לפניך":

בשעת אליעזר האָט גערעדט מיט בתואל'ן און געוואָלט האָבן פון אים זיין הסכמה אויפן שידוך, האָט קיין אַרט ניט צו דערציילן אַז אברהם האָט געזאָגט „ישלח מלאכו לפניך" — וואָס באַדייט (כנ"ל) אַז די זאך וועט אַפּגעטאָן ווערן

(26) ומתרוצת קושיית המוס' עה"ת (הדר זקנים) על פרש"י, וכי היתה רבקה כ"כ פרוצה ללכת בלא רשות אחי ואמה" — כי זה נפעל ע"י המלאך, ההצלחה מהו"י, וראה לקמן סעיף ו.  
(27) ולהעיר שגם בחזרתם אל בית אברהם, סיבב הקב"ה כך ד, ויצא יצחק לשוח בשדה ג' ותשא רבקה את עיני' ותרא את יצחק ג' (פרשתנו שם, סג"סד) — בלי שהיות כו'.

נתינת המתנות היתה בהפסק זמן וכדמוכח ממש"נ ומגדנות נתן לאחיי ולאמה" ולא נזכר בתואל, שבפשטות זהו לפי שזה הי' לאחרי ש.בא מלאך והמיתו

וומה פרש"י כותב זה רק לאחיו עה"פ, ויאמר אחי ואמה" — כי מנתינת המתנות לחזו אין הכרח שכבר מת (כמשנית בלקו"ש שם הערה 9): אבל לאחרי פרש"י ש.בא מלאך והמיתו" מסתבר לומר, דגם אי הוכרת בתואל לפניו — הוא מאותו הטעם.

ועד"ז באמצע הענין והדברים — איז בשעת בתואל האָט געוואָלט מעכב זיין דעם שידוך, איז „בא מלאך והמיתו"<sup>20</sup>:

און אַזוי אויך בסיום הענין — ווען אליעזר האָט געוואָלט אַז רבקה זאל גלייך גיין מיט אים (ניט ווי „אחי ואמה" זיינען באַשטאַנען אַז „תשב הנערה אתנו ימים ג'")<sup>21</sup> און דערוף איז געווען דער ענטפער „נקרא לנערה ונשאלה את פי", האָט רבקה תיכף געענטפערט — „אלך"<sup>22</sup>.

— דלכאורה: מען געפינט ניט, אַז אליעזר האָט מיט איר פּריער בכלל גע- רעדט וועגן דעם שידוך<sup>23</sup> (ער האָט איר בלויז געגעבן מתנות<sup>24</sup> פון תכשיטים<sup>25</sup>

(20) רש"י שם, נה.

(21) שם, נה.

(22) שם, נז"נת.

(23)

שהרי בפשטות לא היתה נוכחת בעת דיבורו של אליעזר עם בתואל, וכמפורש (בנוגע לדיבורו אחי עם אחי ואמה). נקרא לנערה ונשאלה ג'". וכמוכן גם בפשטות, שכשדברים בענין הכי חשוב לא יקרא לנערה בת ג' (אף שהיתה אז בת דעת — ראה לקו"ש ח"י ע' 69 ואילך) — ותצא מבית אמה (ראה פרשתנו שם, כח ובפרש"י) — ובפרט שלא ידעו (עדיין) שאוהדותה מזיכר! וראה שוה"ג להערה 25.

ועוד זאת: מפרש"י עה"פ „ונשאלה את פי" — „מכאן שאין משיאין את האשה אלא מדעתה" (היינו, שלשטת רש"י שאלה אז (לא רק אם תלך מיד, כ"א) על כללות השידוך (וכמ"ש באברבנאל פרשתנו (שאלה הי"ח) ועוד. וראה לקו"ש שם ע' 65 ואילך)) — ממשע, שגם בתואל כו' לא זיכר עמה עדיין אודות השידוך.

(24) דפשיטא שאין זה טעם מספיק להסכים על שידוך, וילך עם איש זר, והיפך רצון אחי ואמה!

(25) שם, כב (אצל הבאר), שם, נג (לאחרי דיבורו עם בתואל).

(\*) ומש"נ (שם, נא). הנה רבקה לפניך קח ולך ג' — הוא רק הבעת הסכמה (כדמוכח מאמרו „קח ולך" — והרי לא לקחה כו' עדיין).

(\*) אבל אין להוכיח מזה גופא שהיתה נוכחת בעת אריכות הדיבור של אליעזר שלפניו — כי

געווען זיכער אַז „הצליח הקב"ה דרכו"<sup>32</sup>;

משא"כ לויטן אופן ווי ער האָט עס געזאָגט צו בתואל'ן, וואו ער האָט משנה געווען פון „(ישלח מלאכו) לפניך" אויף „(ישלח מלאכו) אתך", האָט קיין אַרט נישט אַזאָ זיכערקייט, ביז צו געבן איר די מתנות נאָך איידער ער ווייס „מי היא", ובמילא — „שינה הסדר . . . שלא יתפ- שוהו בדבריו . . . היאך נתת כו'".

ה. אע"פ אַז בפשטות ובגלוי האָט אליעזר נישט דערציילט דעם פרט פון „ישלח מלאכו לפניך" — האָט ער אָבער דעם ענין מרמז געווען (ובמילא איז דער שינוי — נאָך קלענער), דערמיט וואָס ער האָט צוגעלייגט די ווערטער „(ישלח מלאכו אתך) והצליח דרכך" (וועלכע מען געפינט נישט בפירוש בדברי אברהם) [ועד"ז ווען ער האָט איבער- דערציילט זיין תפילה האָט ער מוסיף געווען (על לשון תפילתו<sup>14</sup>) ה' . . . אם ישך נא מצליח דרכי גו"<sup>33</sup>].

דער ביאור אין דעם:

דער אמת'ער באַדייט פון הצלחה איז (נישט ווען דער מענטש איז מצליח דורך גייעה, נאָר) וואָס דער אויבערשטער גיט דעם מענשן<sup>34</sup>. ע"ד ווי עס שטייט ביי יוסף<sup>35</sup>, „ויהי ה' את יוסף ויהי איש מצליח . . . ה' מצליח בידו . . . ואשר הוא עושה ה' מצליח". ועד"ז האָט אליעזר מדגיש געווען „והי<sup>36</sup> הצליח דרכי".

נאָך קודם, פאַר אליעזר'ס קומען און בלי זיין השתדלות — ווייל, אויב אַזוי (וואָלט בתואל גע'טענה'ט), צו וואָס די גאַנצע רייד און משא-ומתן מיט עס? לדבריד, האָט דאָך דער „מלאך" שוין אַלץ אָפּגעטאָן . . .

דעריבער האָט אליעזר געמוזט משנה זיין<sup>28</sup> און זאָגן „ישלח מלאכו אתך"<sup>29</sup>.

ע"פ הנ"ל יומתק נאָך אַ שינוי בדי- בורו של אליעזר, אַנדערש ווי דאָס איז געווען למעשה — געגעבן האָט ער רבקה'ן דעם „נזם זהב גו'" נאָך איידער ער האָט ביי איר געפרעגט „בת מי את"<sup>30</sup>, און ביים דערציילן וועגן דעם צו בתואל'ן איז (ווי רש"י<sup>31</sup> זאָגט) „שינה הסדר . . . שלא יתפשוהו בדבריו ויאמרו היאך נתת לה ועדיין אינך יודע מי היא":

דאָס וואָס אליעזר האָט געגעבן רבקה'ן די מתנות נאָך איידער ער האָט געוואוסט „מי היא" — איז ווייל וויסנ- דיק אַז אברהם האָט געזאָגט „ישלח מלאכו לפניך" און כפרט זעענדיק אַז „טרם כלה לדבר והנה רבקה יוצאת" און זי האָט זיך געפירט בהתאם צום סימן — האָט ער שוין פאַרשטאַנען און גע- וואוסט אַז דאָס האָט דער מלאך בא- וואַרנט פון פאַראויס, ובמילא איז ער

(28) להעיר מפרשה שלפנינו (וירא יח, יג — ובפרשי ומפרשיו) ואכ"מ.

(29) ואין להקשות איך אמר אליעזר בשם אברהם דבר שלא אמרו — כי נוסף שמפורש בפרשי הטעם (והויתר) שאליעזר שינה הסדר . . . שלא יתפשוהו בדבריו (כדלקמן בפנים), הרי בנדוד מלכתחילה לא ה' ענין של שינוי, כי רק שלא סיפר כל הענין [כי ישלח מלאכו לפניך" כולל גיב שישלח מלאכו אהו לסייע אחתו בכל פעולותיו, כמוכּן בפשטות. וראה גם בחיי שבהערה [11]. ויומתק יותר ע"פ המבואר לקמן סעיף ה.

(30) פרשתנו שם, כ"ב-ג.

(31) שם, מז.

(32) ל' רש"י שם, כג. וברשי שם, כא: משתומם ומתבהל על שראה דברו קרוב להצליח.

(33) שם, מב.

(34) ראה אוה"ת וישב רעה, א"ב (ושם כרך ז תתלת, ב).

(35) וישב לט, ב"ג. שם, כג (וראה בארוכה לקמן ע' 212 ואילך).

(36) פרשתנו שם, נג. ועד"ז שם, כא. לשון רש"י

אזוי, אז א בן אדם קען אין דעם ניט  
ענדערן<sup>42</sup>.

ו. עפ"ז וועט מען אויך פארשטיין אן  
ענין תמוה, לכאורה, בדברי אברהם:

בשעת אליעזר האט געפרעגט<sup>43</sup> אולי  
לא תאבה האשה ללכת אחרי גוי? האט  
אברהם אים געענטפערט<sup>44</sup>, השמר לך גוי  
ה' אלקי השמים גוי ישלח מלאכו לפניך  
ולקחת אשה לבני משם — דער  
אויבערשטער וועט שיקן א מלאך  
ובמילא איז ער אים מבטיח — ולקחת  
אשה לבני משם,

איז ניט פארשטאנדיק: ווי קען אב-  
רהם פארזיכערן אליעזר'ן, ולקחת אשה  
לבני משם — בשעת דאס איז תלוי  
ברצונה ובחירתה של האשה, און בפרט  
אז אברהם בעצמו האט גלייך ממשיך  
געווען, ואם<sup>45</sup> לא תאבה האשה ללכת  
אחריך ונקית משכונתי זאת גוי?

נאך דא איז דער אויפטו פון, ישלח  
מלאכו לפניך — אז דאס נעמט זיך פון  
אזא „ארט“ וואס איז „פריער“, העכער  
פון יגיעת האדם (עבודתו), וואס דער-  
פאר איז די הצלחה אין דעם (פון

והוסיף אז דאס איז מער ווי דער  
אויפטו פון „יגתי ומצאתי“<sup>37</sup> — דאע"פ  
אז דער „מצאתי“ איז שלא לפי ערך  
היגיעה (וכדיוק הלשון „מצאתי“ —  
לשון מציאה — ע"ד ווי א מציאה וואס  
קומט בלי השתדלות, ניט מער ווי די  
טירחא הכי מועטת פון אויפהויבן די  
מציאה), פונדעסטוועגן, איז דער  
„יגתי“ ממשיך ומכריח דעם  
„מצאתי“<sup>38</sup>;

משא"כ דער ענין פון „הצלחה“  
(אמיתית) איז ניט פארבונדן מיט עבודת  
האדם, נאך דאס איז א מתנה מלמע-  
לה<sup>39</sup>.

קומט לפי זה אויס, אז די הוספה פון  
„ישלח מלאכו אתך) והצליח דרכך“  
טראגט אין זיך דעם זעלבן תוכן ווי  
„ישלח מלאכו לפניך“ — ווייל דער ענין  
פון „הצלחה“ איז ווען דאס קומט בדרך  
מתנה מלמעלה.

און דערפאר, בשעת אליעזר האט  
ארויסגעבראכט פאר בתואל'ן ווי אזוי  
זיין תפילה „אם ישך נא מצליח דרכי“  
איז נתמלא געווארן (און „אני טרם  
אכלה לדבר גוי והנה רבקה יוצאת  
גוי“<sup>40</sup>), האט בתואל גלייך געזאגט<sup>41</sup> —  
„מה יצא הדבר לא נוכל לדבר אליך רע  
או טוב“: דאס איז א זאך וואס טוט זיך  
אפ אינגאנצן מלמעלה, בדרך הצלחה,

42 ע"פ המבואר באוה"ת שם, ששורש ההצלחה  
ממזלא . . שמשם בא השפע במהירות בלי עיכובים  
ודינים — יומתק המשך לשון בקשת אליעזר . אל  
תאחרו אותי והויי הצליח דרכי.

43 ומה שאמרו, ונשאלה את פי" (ולא הסכימו  
תיכף) — כי לאחר שלא הסכים אליעזר ליתן זמן  
לרבקה, לפרנס את עצמה בתכשיטים אע"פ שלא  
יעשה כן, כי, נותנין בחתולה כו" (רש"י שם, נה)  
— הי צלם ספק באמיתות דברי אליעזר (בארוכה  
— בלקריש ח"י ע' 68).

44 פרשתנו שם, ח.

שבהערה 32. ועוד. ובאוה"ת שם: ענין הצלחה נזכר  
באליעזר . . ונ"י שם כמה פעמים.

37 מגילה ו, ריש ע"ב.

38 ראה גם לקריש ח"י ע' 117 ואילך.

39 ראה אוה"ת שם, כי הצלחה הוא ענין מולי.

ע"ש. וראה לקריש ח"י ע' 384 ואילך בענין שערי  
הצלחה (ע"פ המשך תערוב ח"י ע' אקכב ואילך).

40 פרשתנו שם, מה.

41 שם, ג.

42 עפ"ז יומתק אמרו, והוי"ו — ד.כ"מ שנאמר  
וה' הוא ובית דיני' (רש"י וירא יש, כד) — דגם הב"ד  
שלמעלה הצליח דרכו, ובמילא, בא השפע . . בלי  
עיכובים ודינים

(א) מ'זאל זיין „עבדי אבות“ — אן עבד וואָס איז ניט קיין מציאות בפני עצמו כלל,

ער האָט אַ מציאות און אַ מציאות וואָס טוט אויף ואפילו גדולות וכו', אָבער כל מציאותו איז די מציאות האדון<sup>50</sup> (מה שקנה עבד קנה רבו<sup>51</sup>);

און (ב) דערצו דאַרף זיין דער ענין „שיחה“ — „אין שיחה אלא תפלה“<sup>52</sup> — די הכרה ברורה אַז מען קען זיך ניט פאַרלאָזן אויף די אייגענע כחות, נאָר מ'מוז מתפלל זיין צום אויבערשטן.

און דורך דעם ביטול מכל וכל איז מען אַ כלי<sup>53</sup> צו דער הנהגה פון „ישלח מלאכו לפניך ולקחת גוי“, בדרך הצלחה.

ח. אע"פ אַ „שיחתו של עבדי אבות“ איז העכער פון „תורתו של בניס“ — איז אָבער (אויך) „שיחתו של עבדי אבות“ אַריינגעשטעלט אין „תורתו של בניס“, ס'איז אַ פרשה שלימה בתורתו.

וואָס דערפון גופא איז פאַרשטאַנ-דיק, אַז אויך די בניס קענען דערגרייכן די מעלה פון (— „ווערן“) „עבדי אבות“.

און דאָס איז די הוראה בפועל וואָס מען נעמט אַרויס פון „פרשה של אלי-עזר“ — ובמיוחד פאַר די וועלכע האָבן זוכה געווען צו עוסק זיין זיך בשלי-חותם של ה„אבות“ שבכל דור ודור — רבותינו נשיאנו — אין דער עבודה פון החזקת היהדות והרבצת התורה (כולל — יפוצו מעינותיך חוצה):

אויבערשטן) ניט תלוי אין דער השתדלות פון מעשה בני אדם: און אַזוי אויך לאידך גיסא, אַז דער רצון פון אַ בן אדם קען ניט „שטערן“ אין דער הצלחה.

און דעריבער, אע"פ אַז עס איז דאָ דער ענין הבחירה<sup>54</sup>, וואָס דערפאַר איז דאָ (לכאורה) די מעגעלעכקייט פון „ואם לא תאבה האשה גוי“ — עכ"ז איז אָבער ברור, אַז בפועל וועט זיך אַפּטאָן דער ענין, „ולקחת אשה לבני משם“ — אַז ס'וועט זיך געפינען אַן אשה וועלכע וועט בוחר זיין צו גיין מיט אליעזר<sup>55</sup>.

ז. וי"ל אַז דאָס איז אויך איינער פון די ביאורים<sup>56</sup> אין דעם מאמר חז"ל<sup>57</sup> „יפה שיחתו של עבדי אבות . . מתורתו של בניס“ — ווייל בנוגע צו „תורתו של בניס“ איז דאָ דער כלל אַז „הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים“<sup>58</sup>, בנוגע צו תומ"צ ווערט ניט צוגענומען פון מענשן דער ענין הבחירה: משא"כ בשליחותו של אליעזר איז געווען די הנהגה פון „ישלח מלאכו לפניך“ אין אַן אופן פון „הוצליח דרכך“ — די הצלחה איז גע-ווען פאַרזיכערט מלמעלה אפילו דאָרט וואו דאָס רירט אַז דעם ענין הבחירה<sup>59</sup> (ווייל „יפה . . עבדי אבות מתורתו כו"ל).

נאָר דערצו פאַדערן זיך די צוויי תנאים:

(44) להעיר ממש הרמב"ם (הלי' תשובה ספ"ז) שלא גזר על איש פלוני . . כל אחד ואחד . . אילו לא רצה כו"ל.

(45) להעיר מפני דוד (להחיד"א) פרשתנו אות כ"א.

(46) ראה בארוכה ביאור מחז"ל זה ע"ד החסידות — אוה"ת פרשתנו קכו, ב ואילך. ועוד.

(47) רש"י פרשתנו שם, מב (מב"ר פ"ט, ח. ושם: עבדי בתי אבות).

(48) ברכות לג, ב. ושי"נ.

(49) ראה לק"ת במדבר (טו, א"ב. ושי"נ) אודות

הנהגת הקבי"ה (לפעמים), להטות לב בני אדם לטובה. ע"ש.

(50) ראה בארוכה ד"ה ומקנה רב (ומאמרים שלאח"ז) בהמשך תרס"ז.

(51) פסחים פח, ב. קידושין כג, ב. וראה רשב"א קידושין שם, שמלכחחילה נקנה לרבו.

(52) ברכות כו, ב. ע"ז ז, ב. וראה אוה"ת פרשתנו קכט, א ואילך.

(53) להעיר גם מהמשך תעריב ח"ב ע' אקכד (נעתק בלק"ש שבהערה 39 הערה 40).

השליחות גופא, און סיי אומקערנדיק זיך פון מקום השליחות (הפרט המסוים הזה שבה)<sup>55</sup>

— און „ולקחת אשה“ — זו כנסת ישראל — און מ'קערט איר אום „לאישה“ הקב"ה

דורך מעורר זיין נאך אן אידן און נאך אן אידן ולהאירו ביז צו מאכן דעם אידן א „גר להאיר“, א שליח פון אבינו שב-שמים.

וכפסק דין הרמב"ם (אז אע"פ אז דער ענין הבחירה איז אן „עיקר גדול“ און „עמוד התורה והמצוה“<sup>56</sup> — איז): וכבר<sup>57</sup> הבטיחה תורה שסוף ישראל לעשות תשובה בסוף גלותן ומיד הן נגאלין.

(משיחות ש"פ חיי שרה תשמ"ב,  
כ' מרחשון תשמ"מ)

עס זיינען פאראן אזעלכע וואס מיינען אז די דאזיקע שליחות באשטייט בלויז אין דעם טאן, אבער בנוגע די תוצאות פון זייערע פעולות — זיינען זיי כלל ניט קיין בעה"ב. דער שליח איז מסכים אז ער דארף זיין איבערגעגעבן צו דער שליחות „בכל כחך“<sup>54</sup>, ביז ער האט ניט קיין מנוחת הנפש, ניט ער און ניט בני ביתו, זייענדיק טרוד כל היום במילוי השליחות;

אבער אויף דעם צווייטן (אויף וועמען ער זוכט משפיע זיין) איז ער ניט קיין בעה"ב. יענער איז א בעל בחירה, און מען קען אים ניט מכריח זיין צו פירן זיך היפך רצונו (הגלוי)!

אויף דעם נעמט מען די הוראה פון פרשה של אליעזר, אז בשעת מ'שטעלט זיך אריין אין א מצב פון „עבדי אבות“ — א ביטול מכל וכל, ווי אן עבד לאדוני, און דערצו איז מען מתפלל להקב"ה אויף הצלחה במילוי שליחותו — איז מען מובטח אז „ה' . . . ישלח מלאכו לפניך“ און „והצליח דרכך“:

דער איבערשטער פארוזיכערט אים הצלחה בשליחותו [ובמשך דער גאנצער שליחות: סיי בהליכתו, סיי במקום

55) ראה הערה 27. — והרי גם בחזרת אליעזר מארם אמר, ואלכה לאדוני ובנואו לאי, ויאמר העבד הוא אדוני.

ועפ"ז מתורץ העתקת רש"י מהפסוק גם תיבת „העבד“ (לקמן כד, טו).

56) רמב"ם ה"ל תשובה פ"ה ה"ג.

57) שם פ"ז ה"ה.

54) במכש"כ מופעל בעניני הרשות (רמב"ם סוף ה"ל שכירות. טושו"ע ח"מ ס"ט ש"ז. שו"ע אדה"ז שם ה"ל שאלה ושכירות כ"ר סעיף כ. וראה לקמן ע' 139 ואילך).



## חיי שרה ג

וואס דאָס איז מעין הסיפור אין דער פרשה, אַז צווישן די צוויי זין פון אברהם, יצחק און ישמעאל, וואָס ישמעאל אל האָט גע'טענה'ט<sup>10</sup> אני גדול (חביב) פון יצחק, ובכ"ז האָט אברהם געמאַכט יצחק'ן ליורש; און אַזוי אויך האָט ער גע'דאָגה'ט אויף חתונה מאַכן יצחק'ן, ביז „ויתן אברהם את כל אשר לו ליצחק“<sup>10</sup>, משא"כ „לבני הפלגשים . . . נתן אברהם מתנות וישלחם מעל יצחק בנו בעודנו חיי“<sup>11</sup>, און אויך בנוגע די בני ישמעאל (ע"ד ווי עס איז געווען בנוגע ישמעאל'ן — גרש גוי) ווערט דער-ציילט בסיום הפרשה „ואלה שמותם בחצריהם ובטירותם שנים עשר נשיאם לאומותם“<sup>12</sup>, אַז אַ פאַרבונד מיט אברהם. בסגנון אחר קצת: די שייכות באַ-שטייט אין דעם, אַז כשם ווי דוד האָט אויסגעקליבן<sup>13</sup> בנו הקטן אַנשטאַט דעם עלטערן זון, אַז דער קטן זאָל זיין דער ממשיך פון מלכות דוד, עדיז איז בנו הקטן (פון אברהם) יצחק אויסגעקליבן געוואָרן אַלס דער ממשיך פון בית אברהם. און שולל געווען אַנדערע קינ-דער, אויך משפחת בנו הגדול — ישמעאל, וואָס זיי האָבן זיך באַזעצט בחצריהם ובטירותם, שנים עשר נשיאם

א. דער דיין איז, אַז די הפטורה פון אַ פרשה דאַרף זיין „מענין הפרשה“, און נאָך מער — „מענין“ פון דעם סיום הפר-שה.<sup>2</sup>

די שייכות צווישן פרשתנו — חיי שרה — און איר הפטורה איז בפשטות אין דעם וואָס דער תוכן ההפטורה זיי-נען די מאורעות און פעולות פון דוד ווען ער איז געווען „זקן בא בימים“ — בדוגמא צו דער פרשה וואָס רעדט ברובה וועגן דעם זמן פון „ואברהם זקן בא בימים“.<sup>3</sup>

און די התאמה איז ניט נאָר אין דער ענלעכקייט פון דעם זמן המאורעות — וואָס זיינען פאַרגעקומען ווען אברהם און דוד זיינען געווען „זקן בא בימים“ — נאָר אויך אין דעם תוכן הדברים:

אין דער הפטורה ווערט דערצייילט וועגן צוויי זין פון דוד, אדוני און שלמה, און ווי אדוני „מתנשא לאמר אני אמלוך“, און די השתלשלות הדברים וואָס האָט געבראַכט אַז דוד האָט גע-שוואָרן צו בת שבע אַז זיין שבועה הקודמת „כי שלמה בנך ימלוך אחרי והוא ישב על כסא תחת“ — איז „כן אעשה היום הזה“;<sup>4</sup>

- 1) טושיע (וואדה"ז) אירח ר"ס רפד. טור ורמ"א שם ט"ס תכח (ס"ח).
- 2) ראה ביי לטאויח (ועד"ז בשו"ע אדה"ז) סרפ"ג (מתנוד"ה כיון — מגילה כג, א).
- 3) ראה גם כתר שם טוב גאגין ע' תו.
- 4) מ"א בתחלתו.
- 5) כד, א.
- 6) מ"א א, ה.
- 7) שם, ל. ובפשטות הכתובים היינו שימלוך בחייו. ראה שם, לד. לט. מו. נ ואילך. וראה מלבי"ם שם, מו. מח. נא. ועוד. וראה לקמן הערה 24. — וראה בארוכה לקריש חיל ע' 97 ואילך.

- 8) סנה' פט, ב. ועוד. וראה לעיל ע' 86 ואילך. וש"נ.
- 9) משא"כ ישמעאל שותקו לא אמו אשה מארץ מצרים (וירא כא, כא).
- 10) כה, ה ובפרשי. ולפנ"ז כד, לו. ויתן לו את כל אשר לוי ובפרשי שם, שטר מתנה הראה להם. פרשי שם, יריד.
- 11) כה, ו.
- 12) שם, טז.
- 13) ראה לקמן סעיף ז. ובהנשמן בהערה 24.

מושחין מלך בן מלך שהמלכות ירושה למלך לעולם כו' ואם היתה שם מחלוקת מושחין אותו כדי לסלק המחלוקת ולהודיע לכל שזהו מלך לבדו כמו שמשחו שלמה מפני מחלוקת אדוניו כו".<sup>19</sup> און ווי אחרונים זיינען מבאר<sup>19</sup>, אז די מחלוקת צווישן רש"י און רמב"ם איז: לדעת רש"י ווערט די מלוכה אויס ירושה ובמילא איז די משיחה ע"ד הקמת מלך חדש<sup>20</sup>; און לדעת הרמב"ם ווערט ירושת המלכות ניט בטל ואפילו ניט נשתנה<sup>21</sup>, און די משיחה איז בלויז „לסלק המחלוקת". צוצונעמען א צוגע- קומענע זאך.

עפ"י יש לומר, ויומתק מנהג הרמב"ם<sup>22</sup> צו מסיים זיין די הפטורה מיטן פסוק „יחי אדוני המלך דוד"<sup>23</sup> לעולם" און מען דערמאנט ניט וועגן משיחת שלמה — ווייל לשיטתו, איז משיחת מלך בן מלך ניט אויף אויפטאן מלוכה נאך „לסלק המחלוקת". און דעריבער איז מען ניט מצרף סיפור

מהל' מלכים (ראה לקמן בפנים). פיהימ ריש כריתות.

(19) ראה שרית דברי נחמי' אהע סי' מה. שרית אבני נור ירד סייב סי' ואלך. צפע"ג בכ"מ — הובאו בצפע"ג (המלוקט) להל' כלי המקדש שם ועד.

(20) ראה צפע"ג שם.

(21) וייל דנפקים האם מבאי קרבן נשיא (מלך). ולהעיר מדין דוד באותן ששה חדשים (ירושלמי ר"ה פ"א ה"א. הוריות פ"ג ה"ב). וראה מאירי הוריות יא, סע"א. פרשת דרלים דרוש יא בטופו. אבל ראה שרית אבני נור שם (בהגהה לסכ"ז) דגם אז הי' לו דין מלך לכל דבר, ורק כיון שהי' נרדף ומתירא מאבשלום מקרי יש ע"ג שררה, והיז דין מיוחד בשעיר דציל מי שאין ע"ג אלא ה' אלקיו בטועל (כמשנה הוריות י, א. וראה רמב"ם הל' שגגות פט"ז הי'). ואכ"מ.

(22) בסדר התפלות סוף ספר אהבה. וכ"ה לכריכ' מנהגים — ראה בהנסמן בהערה 25.

(23) ברמב"ם שם ליחא התיבה „דוד".

לאומותם. וישכנו מחוילה עד שור גו', בלי קשר צו אברהם.

עס בלייבט אָבער נאָך ניט אינגאנצן גלאַטיק:

אין דער פרשה ווערט אויך דער- ציילט וועגן דעם זמן נאָך מיתת אברהם, אַז „ויהי אחרי מות אברהם ויברך אלקים את יצחק בנו גו'" — פאַרוואָס ווערן ניט איינגעשלאָסן און געזאָגט אין דער הפטורה אויך די ווייטערדיקע פסוקים וואו עס ווערט דערציילט ווי שלמה איז נמשח געוואָרן, וגם ישב שלמה על כסא המלוכה<sup>15</sup>?

ב. לכאורה יש לומר, אַז דאָס וואָס מ'זאָגט ניט אין דער הפטורה דעם המשך הכתובים וועגן משיחת שלמה, איז בהתאם צו שיטת הרמב"ם אין גדר משיחת מלך בן מלך, כולל משיחת שלמה:

די גמרא<sup>16</sup> זאָגט אַז „אין מושחין מלך בן מלך, ואם תאמר מפני מה משחו את שלמה" (און די גמרא ענטפערט) „מפני מחלוקת של אדוני". ווייטער פרעגט די גמרא „מנלן דכי' איכא מחלוקת בעי משיחה ולא כל דבעי מלכא מורית מלכותא לבני' אמר רב פפא אמר קרא הוא ובניו בקרב ישראל בזמן ששלום בישראל". לערנט רש"י<sup>17</sup> „בזמן ששלום בישראל הוי המלכות ירושה ולא בעי משיחה אבל כי איכא מחלוקת לאו ירושה היא ובעי משיחה בתחלה".

דער רמב"ם<sup>18</sup> פסקנט אָבער „ואין

(14) כה, יא.

(15) שם, מו.

(16) הוריות יא, ב. כריתות ה, ב.

(17) כריתות שם ד"ה בזמן. וראה רש"י הוריות שם ד"ה ירושה.

(18) הל' כלי המקדש פ"א הי"א. ועד"ז ספ"א

משיחת שלמה ווארום שבועת דוד  
 „וישב המלך גו' כי כאשר נשבעתי לך  
 בה' אלקי ישראל לאמר כי שלמה בנך  
 ימלוך אחרי והוא ישב על כסאי תחתי כי  
 כן אעשה היום הזה" איז מברר בהחלט  
 המשך המלוכה.<sup>24</sup>

משא"כ די אנדערע מנהגים<sup>25</sup> אז מאיז  
 ממשיך בקריאת הפטורה אויך וועגן  
 דעם ציווי דוד למשוח את שלמה ביז  
 נאך דער משיחה בפועל<sup>26</sup>, ופשיטא לויט  
 דעם אבודרהם<sup>27</sup> צו לייענען ביז נאך  
 מיתת דוד, „ושלמה<sup>28</sup> ישב על כסא דוד  
 אביו ותכן מלכותו מאד"<sup>29</sup>, זיינען לויט  
 ובהתאם מיט שיטת רש"י אז בשעת  
 ס'איז דא א מחלוקת איז די מלוכה לאו  
 ירושה היא ובעי משיחה בתחלה, ד.ה. אז  
 מיט דער משיחה איז מען מקים און  
 ממנה דעם מלך חדש — דעריבער איז  
 אויך דער מינוי פון שלמה געווארן  
 דורך זיין משיחה.

עס בלייבט אבער ניט גלאטיק: סוף  
 סוף, וויבאלד אז אין דער סדרה ווערט  
 דערציילט (ניט נאך ווי אברהם האָט

אָוועקגעשיקט די בני הפלגשים כו' און  
 אויסגעקליבן יצחק'ן, נאָר אויך) ווי ס'איז  
 געווען מעמדו ומעלתו פון יצחק נאָך  
 מיתת אברהם — „ויהי אחרי מות  
 אברהם ויברך אלקים את יצחק גו'" פון  
 דאָס ניי ובל' רש"י<sup>30</sup> אז דער בעל הבר-  
 כות דוקא — הקב"ה — בא וברכו, האָט  
 מען אויך אין דער הפטורה געדארפט  
 לייענען וועגן דעם ווי ס'איז נגמר גע-  
 וואָרן דער מינוי פון שלמה (דורך זיין  
 משיחה) און ער איז געוואָרן מלך<sup>31</sup>  
 בפועל<sup>32</sup>.

ג. וועט מען דאָס פאַרשטיין בהקדם  
 תוספת ביאור בגדר משיחת שלמה:

די גמרא<sup>33</sup> זאָגט בנוגע נבואת חנה  
 „רמה קרני בה"<sup>34</sup> רמה קרני ולא רמה  
 פכי דוד ושלמה שנמשחו בקרן נמשכה  
 מלכותן שאול ויהוא שנמשחו בכף לא  
 נמשכה מלכותן<sup>35</sup>.

איז לכאורה ניט פאַרשטאַנדיק: דער  
 רמב"ם פסק'נט דאָך<sup>36</sup> „כיון שנמשח דוד  
 זכה בכתר מלכות והרי המלכות לו  
 ולבניו הזכרים עד עולם שנאמר<sup>37</sup> כסאך

(30) ע'הפ מבי'ר פס"א, ו. ו.ש"נ.

(31) ולהעיר מיש נוהגין — הובא באנציקלופדי' שם — דמדלגים ומוסיפים הפסוק א. מו.

(32) ובפרט שזה ה'י עוד בחיי דוד, כנ"ל הערה 7.

(33) מגילה יד, א. ו.ש"נ.

(34) ש"א ב, א.

(35) כ"ה במגילה הוריות וכריתות (שנסמן שם).

בתוספתא סנהדרין פס"ד: שאול ויהוא כו' מפני שמלכותו עתידה להשבר דוד ושלמה כו' מפני שמלכותן מלכות עולמים. ובירושלמי שקלים פ"ז ה"א. שאול כו' מלכותו מלכות עוברת כו' דוד ושלמה נמשחו מן הקרן הייתה מלכותן מלכות קיימת. (ובשניהם: א) אינו פירוש נבואת חנה, כיא בהמשך להדין ד'אין מושחין מלכים אלא מן הקרן, שאול כו'. ב) מקדים שאול ויהוא לדוד ושלמה. ואכ"מ.

(36) הל' מלכים פ"א ה"ז.

(37) ש"ב ז, טו.

(24) ראה צפ"ע שם ובצפ"ע ע"ה'ת בהפטורת פרשתנו דשקוט איך מהני השבועה. וראה בהפטורים שהובאו לקמן סעיף ז שה"י ע"פ נביא. וראה חד"אג מהרש"א הוריות שם סד"ה ואת יהואחו. שר"ת דברי נחמי' שם. ושם קרוב לסוף התשובה ד, לפה"נ קבל שלמה המלוכה מיד בחיי דוד' — ראה לעיל הערה 7.

(25) פרטי המנהגים — ראה אנציקלופדי' תלמודית כרך י"ד בנספחות לערך הפטורה.

(26) מחזור אשכנז עם פ"י הדרת קדש (שהובא באנציקלופדי' שם).

(27) סדר הפרשיות וההפטורות.

(28) מלכים שם ב, יב.

(29) כ"כ באבודרהם, עד ותכון מלכותו מאד והיא במלכים'. וכן הובא באנציקלופדי' שם. ולהעיר שגם בפ' ויחי מפטירין, ויקרבו ימי דוד למות עד ותכון מלכותו מאד והיא במלכים', כמ"ש באבודרהם שם.

מלכים זאגט ער בלויז „כדי לסלק המחלוקת“ און איז ניט מוסיף „ולהודיע לכל שזה מלך לבדו וכו“.

ולכאורה: דרכו של הרמב"ם איז טאקע צו פארלאזן זיך אויף דעם וואס ער האט געזאגט פריער<sup>42</sup>, און בנדויז — ה' כלי המקדש קומען דאך פריער פאר הלכות מלכים, דארף ער עס ניט איבער'חזרין בהל' מלכים.

דא איז אבער די שאלה: מקומו פון אט דעם ענין פון מלכים, וואס ער איז מבאר בפרטיות די ה' מלכים כולל אויך משיחתו, איז מעיקרא בהל' מלכים און ניט צווישן די ה' (כלי המקדש כו' כולל דיני) וועגן שמן המשחה, וואס נאר במילא קומען דארט אויך די דיני משיחת מלך בשמן המשחה, ועפ"ז איז לכאורה דער טעם הדין ובפרט דער טעם נוסף „להודיע לכל שזה מלך לבדו“ מקומו נאר אין הלכות מלכים.

ד. איז די נקודת הביאור בזה: דער ענין פון „להודיע לכל שזה מלך לבדו“ איז נוגע בעיקר צו מלכי בית דוד (כדלקמן), און דעריבער: אין ה' כלי המקדש, וואו פרטי הדינים וועגן משיחת מלך קומען אלס פרט אין שמן המשחה, וואס משיחה בשמן המשחה איז נאר ביי „מלכי בית דוד בלבד“<sup>43</sup>, זאגט ער דארטן אז משיחת מלך בן מלך איז אויך כדי „להודיע לכל שזה מלך לבדו“:

משא"כ אין ה' מלכים — „הלכות מלכים“ (פתם) — וואו ער רעדט וועגן „כיון שנמשח דוד זכה בכתר מלכות והרי המלכות לו ולבניו“, און — אז „נביא“ שהעמיד מלך משאר שבטי

יהי נכון עד עולם. דאס הייסט, אז מלכות שלמה איז א המשך (נמשכה מלכות) פון מלכות דוד — היינט ווי זאגט מען דוד ושלמה שנמשחו בקרן נמשכה מלכותו, כאילו אז יעדע פון זיי איז א באזונדער מלוכה, עס איז התחלת המלכות (אויך) בא שלמה<sup>44</sup> (ע"ד ווי שאול ויהוא — וואס יעדערער פון זיי איז געווען א מלך בתחלה, ניט קיין מלך בן מלך) — בשעת אז מלכות שלמה האט זיך אויפגעטאן „כיון שנמשח דוד“ וואס דאמאלס „זכה בכתר מלכות כו' עד עולם“, און זיין משיחה איז געווען נאר „כדי לסלק המחלוקת“<sup>45</sup> ולהודיע לכל שזה מלך לבדו.

אויך דארף מען פארשטיין: דעם דין אז „אין מושחין מלך בן מלך“ ברענגט דער רמב"ם אין הלכות כלי המקדש און אין הלכות מלכים<sup>46</sup>: אין ה' כלי המקדש זאגט ער דעם לשון הנ"ל „כדי לסלק המחלוקת ולהודיע לכל שזה מלך לבדו“ כמו שמשחו שלמה מפני מחלוקת אדוני ויואש מפני עתלי ויהואחז מפני יהויקים אחיו; אין הלכות

38) ופשיטא שאין לפרש שנמשכה מלכותך — שלהם עצמם, שלא נפסקה מלכותו בחייהם, כמו בשאלו שקרע ה' את מלכות ישראל מעליך (ש"א טו, כח). שהרי ה' מלך כל ימי חייו (כפשוטו הכתובים — ש"א קאפ' טז ואילך) ויהוא נמשכה מלכותו, ועד שבני רבעים ישבו לך על כסא ישראל (מ"ב י, ל). ולהעיר ממא' יא, יא ואילך.

39) ולהעיר דהמשיחה אינה באה להסיר המחלוקת בפועל שהרייז לאחר שהסכימו על אחד מהם או שנגררו אחריה הרוב או מינוהו סנהדרין או נביא או כה"ג באיזה צד שיוזמן לעלות המלוכה ביד א' הרי זה נמשח בשמן המשחה (פיה"מ להרמב"ם כריתות שם).

40) כנסמן בהערה 18.

41) ועד"ז בפיה"מ כריתות שם: כדי לסלק המריבה ולהסיר המחלוקת מן ההמון כדי שידעו שזה הוא משיח ה' ויראו מפניו (ועד"ז הוא בתרגום קאפח שם).

42) ראה יד מלאכי כללי הרמב"ם אות ו.

43) כמ"ש בהל' כלי המקדש שם ה"ז.

44) ה' מלכים שם ה"ח.

ידעת מלשונות ספרי הנבואה שזכה בה דוד. ובפרוש אמרו כתר מלכות זכה בו דוד, וכן זרעו אחריז עד סוף כל הדורות אין מלך למי שמאמין תורת משה רבינו אלא מזרע דוד ומזרע שלמה דוקא<sup>52</sup>, וכל שהוא מזולת הזרע הנכבד הזה לענין מלכות נכרי קרינא ב' כשם שכל שהוא מזולת זרע אהרן לענין עבודה זר קרינא ב'.

עפ"ז קומט אויס אז דער חילוק פון מלכות בית דוד און מלכי ישראל איז ניט נאָר בנוגע צו זמן — אז מלכי בית דוד זיינען עומדים לעולם, משא"כ מלכי ישראל — נאָר ס'איז אַ חילוק אין דעם עצם גדר המלכות: דוד זכה בכתר מלכות. עצם גדר המלכות איז אַלעמאַל נאָר בדוד ובניו, מערניט אז, בציווי ה' <sup>53</sup> קען זיין אז ס'זאל ווערן אַ מלך פרטי משאר שבטי ישראל<sup>54</sup>, ס'איז אָבער ניט „עיקר המלכות“<sup>55</sup>.

ביז אז לגבי מלכות דוד, נכרי קרינא ב' <sup>56</sup>, און ווי ער זאָגט אין מכילתא<sup>57</sup>

(52) בטהמ"צ שלפנינו, אין מלך למי שאמין תורת משה אדון כל הנביאים אלא מזרע שלמה לבד.

(53) רדב"ז לרמב"ם שם ה"ח. וראה רדב"ז שם פ"ג ה"ח.

(54) להעיר מדיוק לשון הרמב"ם, נביא שהעמיד מלך כר' ה"ז מלך כר' ולא כתב מלך משאר שבטי ישראל שהעמידו נביא (וכו"ב). וראה מאירי הוריות י"א ב סד"ה משיחה זו. על צד א' זה צורך אע"פ על צד עונש שבט יהודה.

(55) ומ"ש בירושלמי הוריות שם מלך ישראל ומלך יהודה שניהם שוין לא זה גדול מזה ולא זה גדול מזה כר' — יל"פ הרמב"ם שהוא ע"ד מש"כ בבבלי שם (יא, ב) לא כ"פ אהדי. ולענין דשניהם מתכפרין בשעיר דקרינן בתרווייהו שאין על גביו אלא ה' אלקיו (פני משה לירושלמי שם. וראה רמב"ם ה' שגגות שם).

(56) בביאור הרי"ם פערלא לטהמ"צ לרס"ג ח"ג מנין הפרשיות פרשה ז כתב דהרמב"ם חזר בו בתבורו הגדול ממיש בטהמ"צ. ולכאורה דוחק הוא. (57) ר"פ בא.

ישראל והי' אותו המלך הולך בדרך התורה והמצוה ונלחם מלחמות ה' הרי זה מלך וכל מצות המלכות נוהגות בו כו' שהרי אחי' השילוני העמיד ירבעם ואמר לו<sup>58</sup> והי' אם שמוע<sup>59</sup> תשמע את כל אשר אצוך ובניתי לך בית נאמן כאשר בניתי לדוד גוי<sup>60</sup> [נאָר ער איז מוסיף אז „אין מושחין מלכי ישראל בשמן המשחה אלא בשמן אפרסמון“<sup>61</sup>] איז דעריבער בשעת ער זאָגט דאָרט דעם דיין אז „אין מושחין מלך בו מלך אלא אם כן היתה שם מחלוקת או מלחמה מושחין אותו“, זאָגט ער נאָר דעם טעם „כדי לסלק המחלוקת“, וועל-כער איז אויך בנוגע מלכי ישראל. כדלקמן.

ה. די הסברה בזה<sup>62</sup>:

אע"פ אז לדעת הרמב"ם איז אויך לאחרי שזכה דוד בכתר מלכות איז „נביא שהעמיד מלך משאר שבטי ישראל הרי זה מלך“, כניל — אעפ"כ איז דאָ אַ חילוק עיקרי, ווי דער רמב"ם איז מ-ש"ך<sup>63</sup> אז „מלכי בית דוד הם העומדים לעולם שנאמר כסאך יהי' נכון עד עולם אבל אם יעמוד מלך משאר ישראל תפסק המלכות מביתו“, און אפילו בשעת ס'איז דאָ אַ מלך משאר שבטי ישראל איז „עיקר המלכות לדוד“<sup>64</sup>.

ביז, ווי דער רמב"ם זאָגט אין ספר המצות שלו<sup>65</sup>: אבל<sup>66</sup> המלכות לבד כבר

(45) מ"א י"א. לח.

(46) בכתוב „והי' אם תשמע גוי“, וליתא „שמוע“.

(47) שם ה"י. וראה כס"מ שם.

(48) ראה בארוכה לקריש חכ"ח ע' 109 ואילך.

ח"ל ע' 99 ואילך.

(48) ה' מלכים שם ה"ט.

(49) שם ה"ח.

(50) מל"ת ס"ב.

(51) נעתק מהעתקת הרי"א אפאה. ועד"ז בתרגום

העליר שם.

משנבחר דוד יצאו כל ישראל<sup>58</sup>.

און ווי דער רמב"ם זאגט אין הל' כלי המקדש, "הניחו בכלי לדורות<sup>52</sup> ומעולם לא נעשה שמן אחר חוץ ממה שעשה משה<sup>53</sup>."

און דעריבער פועל'ט די משיחת שמן המשחה אויך דעם „לדורותיכם“, הקיום והנצחיות במלכות<sup>54</sup>, אז „מלכי בית דוד הם העומדים לעולם“.

אויף דעם זאגט דער רמב"ם „אין מושחין מלך בן מלך שהמלכות ירושה למלך לעולם. . ואם היתה שם מחלו-קת מושחין אותו כדי לסלק המחלוקת ולהודיע לכל שזהו מלך לבדו: ווען ס'איז נ'טאָ קיין מחלוקת, דארף אַ מלך בן מלך ניט האָבן קיין משיחה, ווייל די „משיחה שמשה את אביו פועל גם בהם והם הוו כמו אביהם“<sup>55</sup>; בשעת אָבער „היתה שם מחלוקת“ — וואָס דעמאָלט איז דער ענין הקיום והנצחיות — פעולת המשיחה בשמן המשחה — ניט בגלוי ובידיעה בנוגע להבן, דעמאָלט איז מען אים מושח צוליב צוויי ענינים: א) כדי לסלק המחלוקת (וואָס איז שייך ניט נאָר במלכי בית דוד (בשמן המשחה) נאָר אויך ביי אַ מלך משאר שבטי ישראל (בשמן אפרסמון)). ב) „ולהודיע לכל שזהו מלך לבדו“ — וואָס דאָס איז דער ענין מיוחד שבמלכי בית דוד לבד<sup>56</sup>.

(62) פ"א סה"ב.

(63) שם סה"ה ועי' בפיה"מ כריתות שם. וראה

ראביע תשא שם, לג.

(64) עפ"י יומתק ההמשך בפיה"מ כריתות שם.

(65) צפע"נ שבהערה 19.

(66) ועפ"י י"ל מה שהרמב"ם מסיים בהל' כלי

המקדש, וזה שמשה אלישע ליהוא לא בשמן

המשחה משוחו אלא בשמן אפרסמוך — דלכאורה

מקומו ה' צ"ל לעיל בה"ז בהמשך למ"ש ד.אין

מושחין ממנו לדורות כ"י מלכי בית דוד בלבד<sup>57</sup> —

ו. ויש לומר אז דאָס איז דער טעם פאָרוואָס נאָר מלכי בית דוד איז מען מושח בשמן המשחה, און ווי ס'איז פאָר-שטאַנדיק פון פשטות לשון הרמב"ם „כיון שנמשח דוד זכה בכתר מלכות והרי המלכות לו ולבניו הזכרים עד עולם שנאמר כ"י, אז דער ענין פון משיחה בשמן המשחה באַ דוד איז ניט נאָר נאָך אַ פרט אין זיין מינוי אלס מלך, נאָר דאָס האָט אויפגעטאָן<sup>59</sup> דעם קיום און נצחיות פון מלכות דוד, „עד עולם“.

והטעם י"ל: דער שמן המשחה איז דער שמן שעשה משה באופן אַז „יהי זה לי לדורותיכם“<sup>60</sup> און „כולו קיים לעתיד לבוא“<sup>61</sup>.

(58) וראה גם חינוך מצוה תצנ כסופה, והלא משנמשח דוד המלך נסתלקה זאת המצוה מישראל שלא יהי' להם למנות עוד מלך כי דוד וורעו נשאים עליהם עד כי יבא שילה שיהי' מורעו ומלך לעולם ובי"ב.

(59) ראה קרית ספר לרמב"ם שם, ובמשיחה זו זכתה לו ולבניו עד עולם כ"י. אמנם כתב זה בהמשך לדברי הרמב"ם בריש הלכה זו.

וצ"ע בדברי הרמב"ם שם, כשמעמידין המלך מושחין אותו בשמן המשחה כ"י ומאחר שמושחין המלך ה"ז זוכה לו ולבניו עד עולם, דה"ז רק במלכי בית דוד. ולמה סתם בתחלת ההלכה, ורק אח"כ בהמשך ההלכה כתב, כיון שנמשח דוד זכה בכתר מלכות כ"י. ומזה שהביא הרא"י, שנאמר (ש"א י, א) ויקח שמואל את פך השמן ויצק על ראשו וישקהו המדובר בשאול, משמע שמעיקר הדין לפני שנבחר דוד ה"ז דין זה בשאול כמלך ישראל. וראה כס"מ שם ה"י. ושק"ט בכ"י אם שאול נמשח בשמן המשחה כמ"ש ברמב"ם כאן (ראה לקו"ש כ"ג ע' 191) או בשמן אפרסמון (ובגדר מלכות שאול בכלל) — ראה פרקי דר"א פ"יז. פרשי' ותוס' כריתות ה, ב. פרשי' זבחים קב, א ד"ה שאני. מאירי הוריות שם, ובהקדמתו לתהלים. רד"ק לש"א שם. שו"ת הרמ"ע מפאנו סי' קב. מפרשי הש"ס הוריות שם. וראה רמב"ן וחי מט, יו"ד. ואכ"מ.

(60) תשא ל, לא.

(61) הוריות וכריתות שם.

(\*) וראה קרית ספר להל' כלי המקדש שם

שמפרש סיום הלשון ברמב"ם, ודבר זה מסורת ביד

(\*) וראה לקו"ש כ"חז כ"ט.

אין א פרט (ניט אין ה' מלך — וועל-  
כער קען זיין אויך ניט „לבדו“, נאָר) אין  
דיני שמן המשחה — מגלה זיין אויך באַ  
דעם מלך בן מלך (שהיתה עליו מחלו-  
קת) דער ענין פון „מלך לבדו“ וואָס אין  
דאָ במלכי בית דוד, אַז אויך באַ אים אין  
דאָ דער ענין הנצחיות שבהם<sup>71</sup> וואָס  
עומדים לעולם<sup>72</sup>.

ז. עפ"י יש לבאר וואָס די גמרא  
רעכנט אויס במפורש „דוד ושלמה  
שנמשחו בקרן נמשכה מלכותו“<sup>73</sup>, אעפ"י  
אַז שלמה אין געווען אַ מלך בן מלך, און  
אין נמשח בלויז „לסלק המחלוקת“  
כנ"ל:

אעפ"י אַז „כיון שנמשח דוד זכה בכתר  
מלכות“, וויבאלד אָבער אַז דער המשך  
פון דעם עיקר ענין המלכות אין דוקא  
ע"י שלמה, ביז ווי דער רמב"ם זאָגט אין  
ספר המצות כנ"ל „אין מלך למי שמאמין  
בתורת משה אלא מזרע דוד ומזרע  
שלמה דוקא“, און דער רמב"ם רעכנט

הפרק אייז לפרט עוה"פ העילוי דמלכות בית דוד  
שנעשה ע"י משיחתם. משא"כ בהל' כלי המקדש  
שלא כתב כל הנ"ל. ודוחק.

71) עפ"י יומתק גם מה שבהל' כלי המקדש  
מקדים הרמב"ם בתחלת ההלכה. אין מושונין את  
המלך אלא על גבי המענין, שהוא כדי שתמשך  
מלכותו (הוריות יב, א — כס"מ לרמב"ם ה' מלכים  
שם הי"א).

72) עוד שינויים ברמב"ם בין ה' כלי המקדש  
וה' מלכים בענין זה: א) בהל' כהמ"ק, ואם היתה  
שם מחלוקת, ובהל' מלכים, מחלוקת או מלחמה.  
ב) בהל' כהמ"ק, כמו שמשחו שלמה, ובהל' מלכים  
— „לפיכך משחו כ"י. ג) בהל' כהמ"ק, מפני  
מחלוקת אדוני"י, ובהל' מלכים — „מפני אדוני"י  
(ראו חז"אג מהרש"א הוריות שם). וראה שערי יוסף  
(להחיד"א) הוריות שם. ואכ"מ.

73) להעיר מקרן אורה הוריות שם, דמפרש  
שהחילוק בין קרן ופך הוא מטעם הנ"ל גופא, דשמן  
המשחה ושמן אפרסמון, כי הפך הוא כלי חרס  
ופסול הוא לכלי שרת ושאלו ג"כ לא נמשחו בשמן  
המשחה. וראה לעיל הערה 59.

וואָס דאָס אין אויך דער דיוק והוספה  
בלשון הרמב"ם „להודיע לכל שזוהו מלך  
לבדו“ — דלכאורה „לבדו“ מאי קמ"ל?  
נאָר דערמיט מיינט דער רמב"ם ניט נאָר  
אַז ער אין דער מלך און ניט דער צוויי-  
טער וואָס האָט געפירט די מחלוקת,  
נאָר „שזוהו מלך לבדו“ אַלעמאַל, ניט  
נאָר ווי ס'איז געווען בימי דוד ושלמה<sup>66</sup>,  
נאָר אויך בשעת ס'איז דאָ אַ מלך משאר  
שבטי ישראל, אין ער „מלך לבדו“ —  
„כתר מלכות“ אין זכה דוקא דוד וזרעו  
אחרי"ו<sup>66</sup>, עד עולם.

און דערבער זאָגט דאָס דער רמב"ם  
אין ה' כלי המקדש<sup>70</sup> — וואָרום דאָס

ראה לח"מ ספ"א מהל' מלכים. וי"ל שכתבו בסוף  
הלכה יא כדי להגיש שגם טעם המשיחה כשהיתה  
שם מחלוקת. להודיע לכל שזוהו מלך לבדו אינו  
במשיחת אלישע ליהוא.

67) להעיר ממאירי שקלים שם „ומ"מ במקום  
שיש מחלוקת כ"ו מושיחים אותו לפרסם לכל שהוא  
המלך. ותו לא.

68) ושני שאלו — ראה לעיל הערה 59.  
ומלכים דבית חשמונאים — ראה רמב"ם ריש ה'ל'  
חנוכה. העמידו מלך מן הכהנים וחזרה מלכות  
לישראל כ"ו עד חורבן השני — לכאורה איז גדר  
מלך גם לא דשאר שבטי ישראל לדעת הרמב"ם  
שהוא דוקא כשנב"א העמיד מלך, שלא היו בימי בית  
שני. וראה רדב"ז ה'ל' מלכים פ"ג הי"ח. וצ"ע. וראה  
ירושלמי הוריות שם. קרן אורה שם יא, טע"א.  
צפע"נ שם ע"ב ד"ה התם. וראה רמב"ן יוחי שם.  
ואכ"מ.

69) ומלכי שאר שבטי ישראל. נכרי קרינא כ"י,  
כנ"ל ס"ה.

70) ע"פ הנ"ל בפנים לכאורה יש לפרש גם  
להיפך, שזה שהרמב"ם השמיט בהל' מלכים הטעם  
להודיע לכל שזוהו מלך לבדו הוא מפני שבא  
בהמשך למשיכ בהלכות לפניו במעלת מלכי בית  
דוד (כיון שנמשח דוד זכה בכתר מלכות והרי  
המלכות לו ולבניו כ"י, עיקר המלכות לדוד,  
מלכי ב"ד הם העומדים לעולם כ"י), ולכן בסוף

חכמים דדוקא למלכי בית דוד (מושונין בשמן  
המשחה) דכתיב משחת קודש יי' זה לי לאותם שהם  
שלי שהם מלכי בית דוד.

ישראל" פון מלכות כנ"ל במכילתא, ווערט עדי' געזאגט בנוגע לשלמה<sup>78</sup> „ויבחר ה' גוי' בי מכל בית אבי להיות למלך על ישראל לעולם גוי' בי רצה להמליך על כל ישראל ומכל בני כי רבים בנים נתן לי ה' ויבחר בשלמה בני לשבת על כסא מלכות ה' על ישראל", ובמילא יצאו כל שאר בני דוד.

און דעריבער איז מען כולל ביידע צוזאמען, „דוד ושלמה שנמשחו בקרן נמשכה מלכותן: וויבאלד אז די נצחיות פון מלכות דוד איז געזאגט געווארן במיוחד און נאָר ביחס לשלמה כנ"ל „והכינותי את כסא מלכותו על ישראל עד עולם", איז דאָס גופא אויך נמשך געווארן במשיחת שלמה, „להודיע לכל שזהו מלך לבדו",

און דעריבער איז דער שם מלכות נקרא ע"ש שניהם, דוד ושלמה.

ח. ע"פ כל הנ"ל יש לבאר דעם „מענין הפרשה" פון דער הפטורה, בתוכן ענינם, און אויך דעם המשך צו דער פרשה:

דאָס וואָס „מלכי בית דוד הם העומדים לעולם", און ווי דער לשון בסיום ההפטורה — וואָס בת שבע האָט געזאָגט לאחר ווי דוד האָט געשוואָרן „כן אעשה היום הזה" (אז שלמה וועט זיין דער מלך) — „יחי אדוני המלך דוד לעולם", אָז „לא תכרת המלוכה מזרע דוד לעולם"<sup>79</sup>, אפילו ווען זיי פירן זיך ניט כדבעי ח"ו, „הקב"ה הבטיחו בכך שנאמר<sup>80</sup> אם יעזבו בניו תורתו ובמשפטי לא ילכון ופקדתי בשבט פשעם ובנגעים

דאָס אַרײַן<sup>74</sup> אין (דעם עיקר ה"ב פון) די י"ג עיקרים „ומכלל היסוד הזה (פון ימות המשיח) . . שאין מלך לישראל אלא מבית דוד ומזרע שלמה בלבד",

קומט במילא אויס, אַז מלכות שלמה ומשיחתו איז ניט בלויז אַ המשך<sup>75</sup> פון מלכות דוד וויבאלד ער איז געווען בפועל דער וואָס האָט יורש געווען מלכות דוד, נאָר דער גדר פון מלכות בית דוד, אַ מלכות „עד עולם", איז געקומען (נאָך דוד'ן) דוקא — ע"י מלכות שלמה.

וואָס דערפאַר געפינט מען אַז מלכות שלמה איז געווען אויסגעטיילט פון אַלע אַנדערע מלכי בית דוד, וואָס ער איז געווען „מלך לבדו" בפועל ובגלוי פונקט ווי דוד אביו, ניט אַזוי ווי די אַנדערע מלכי בית דוד וועלכע זיינען ניט געווען מלך לבדו על כל ישראל, וואָרום ע"פ נביא איז געוואָרן אַ מלך משאר שבטי ישראל אויף די עשרת השבטים.

און דער טעם אויף דעם — ווייל אויף מלכות שלמה איז געווען אַ נבואה מפורשת צו דוד מתחלה אויף דער נצחיות פון מלכות שלמה, „הנה" בן נולד לך הוא יהי איש מנוחה גוי' שלמה יהי שמו גוי' הוא יבנה בית לשמי . . והכינותי את כסא מלכותו על ישראל עד עולם".

נאָכמער: כשם ווי עס ווערט געזאָגט בחירה מיוחדת בנוגע לדוד, „ויבחר בדוד עבדו"<sup>77</sup>, וואָס ע"ז איז „יצאו כל

(74) בפיהם סנהדרין פ' חלק.

(75) ולהעיר משרת אבני נזר שם סיהיו בפי'

משיחת שלמה מפני מחלוקת אדוני.

(76) דהיא כב, ט"ז.

(77) תהלים עח, ע.

(78) דהיא כח, ד"ה.

(79) רמב"ם הל' מלכים שם ה"ז.

(80) תהלים פט, לא, שם, לג"ד.



נגמר געווארן בשלימות (בפרשתנו), אז „ביצחק יקרא לך זרע ולא כל יצחק“<sup>85</sup>, ביו לידת יעקב (בפ' תולדות), דוקא דע-מאלט איז נגמר געווארן די שלימות ענין האבות, „אין קורין אבות אלא לשלשה“<sup>86</sup>.

ט. ויש לומר אז דער „מענין הפר-שה“ בהפטורה זו איז ניט בלויז אין דער תוכנדיקער שייכות פון מלכות בית דוד, דוד ושלמה, מיט די אבות, נאָר אויך אין דעם וואָס דער גמר הבחירה באברהם ויצחק — יסוד פון עם ישראל — ווערט נתגלה במלכי בית דוד.

די הסברה בזה:

דער גמר און שלימות פון אָן עם איז דוקא בשעת ער ווערט אָן עם אחד ביחד, ניט ווען יעדער איינער איז בפ"ע. און דאָס ווערט אויפגעטאָן ע"י המלך, ובלשון הרמב"ם וועגן דער מצוה פון מינוי מלך<sup>87</sup>: שצונו למנות עלינו מלך יקבץ כל אומתנו וינהיגנו<sup>88</sup>. און דערי-בער דריקט זיך אויס די בחירה פון כללות עם ישראל אַלס איינ עם אין דעם וואָס דער אויבערשטער האָט בוחר געווען אַ מלך על ישראל לעולם, די בחירה בדוד ובשלמה — „מלכי בית דוד . . העומדים לעולם“, וואָס על ידם קומט די „מלכות ה' על ישראל“<sup>89</sup>.

נאָר אָן ענין אין דעם: ווי גערעדט שוין כמה פעמים איז מלכות בית דוד

עונם וחסדי לא אפיר מעמו" — איז ווי-באלד אז כתר מלכות באַ דוד איז פאָר-בונדן מיט בחירת הקב"ה, איז ניט שייך אין דעם קיין הפסק (אמית) ושינוי.

און דאָס איז ע"ד ווי די אויס-געטיילקייט פון אידן מצד דעם וואָס זיי זיינען בני אברהם יצחק ויעקב: דאָס וואָס די אבות, אברהם יצחק ויעקב האָבן ממשיך געווען לבניהם אחריהם לכל אחד ואחת מעם ישראל, איז דאָס עד סוף כל הדורות<sup>90</sup>.

ווייל די בחירת הקב"ה, אשר בחרת באברהם<sup>92</sup> איז ניט שייך בזה קיין שינוי.

וכשם ווי באַ מלכי בית דוד איז דער ענין פון „יחי אדוני המלך דוד לעולם“ געוואָרן בפועל אין דעם המשך המלוכה, אין דעם וואָס „שלמה בנך ימלוך אחריי“, וואָרום „ויבחר בשלמה בני לשבת על כסא מלכות ה' על ישראל“, כנ"ל, עד"ז בפרשתנו איז דער המשך פון אברהם (אשר בחרת באברהם) אַרויסגעקומען אין דעם קיום הבטחת ה' „כי יצחק יקרא לך זרע“<sup>93</sup>, יצחק איז ממשיך בפועל דעם בית אברהם.

ועפ"ז יש לומר אָן דעריבער ווערט לנוסח הרמב"ם (וכמנהג רוב ישראל עתה) ניט געזאָגט בהפטורה דער פסוק וועגן מלכות שלמה בפועל, ווייל אויך בפרשתנו איז דער ענין האבות, אברהם יצחק (ויעקב), אַלס יסוד פון כל עם ישראל וואָס זיי האָבן ממשיך געווען לבניהם אחריהם עד עולם<sup>94</sup> איז נאָך ניט

85 נדרים לא, א. וראה פרש"י ויצא כח, טו.

רמב"ם ה"ל מלכים פ"י ה"ז.

86 ברכות טז, ב.

87 סהמ"צ מ"ע קעג.

88 בתרגום קאפח, שיאחד את דברתנו וינהיג

את כולנו. ובתרגום העליר בהערות, שיעמיד

אמונתנו וינהיג כולנו.

81 ובלשון התניא (פ"ח), „האבות הן הן המרכבה ועל כן זכו להמשיך גר"ג לבניהם אחריהם עד עולם מעשר ספירות דקדושה כ"ר.“

82 נחמ" ט, ז.

83 וירא כא, יב.

84 תניא פ"ח.

מען מיט מנוחה ונחלה של שכינה, די השראת השכינה, „זה הוא בית ה' האלקים גוי'93, „זאת94 מנוחתי עדי עד95.

און דעריבער איז דער גילוי הבחירה באברהם והאבות שלאחריו אלס אבות פון עם ישראל געקומען בעת הקיום פון „יחי אדוני המלך דוד לעולם, מלכות דוד ושלמה, וואס על ידם איז געווען בנין בית הבחירה — השראת השכינה בקביעות בעם ישראל.

(משיחות ש"פ וירא וש"פ ח"ש תשמ"ג)

פארבונדן מיטן ביהמ"ק, כמ"ש96, „לא בחרתי בעיר מכל שבטי ישראל לבנות בית להיות שמי שם ואבחר בדוד להיות על עמי ישראל97. און דעריבער איז דער בנין בית הבחירה געווען דוקא ע"י דוד (וואס האט אלץ צוגעגרייט לבנות הבית98) און שלמה (וואס „הוא יבנה בית לשמי" בפועל).

וואס דורך דער בחירה במלכי בית דוד און בנין הבית זיינען אידן געקו- מען אל המנוחה ואל הנחלה99, צוזא-

89) מ"א ח, טז. וכמו שהקשה בזוהר ח"ב קצח, א. נתבאר בלקו"ש חל"צ ע' 199 ואילך.

90) וי"ל דמטעם זה ממנין מלכות ב"ד בירושלים. ואיז ממנין אותן (מלכי ישראל) בירושלים לעולם (רמב"ם הל' מלכים פ"א ה"י).

91) דה"א קאפ' כח"כט.

92) ראה יב, ט. פרשי' עה"פ ממגילה י, א. זכחים קיט, א.

93) דה"א כב, א. וראה ש"כ ז, ב.

94) תהלים קלב, יד.

95) רמב"ם הל' בית הבחירה פ"א ה"ג. וראה

בארוכה לקו"ש חט"ז ע' 466 ואילך. חכ"ד ע' 79 ואילך.

## תולדות

מעשר אויך פון זאכן וועלכע זיינען פטור ממעשר.

עפ"ז איז אבער תמוה: ווען עשו וואלט בפועל מפרש געווען מעשר פון מלח און תבן וואלט דאס געקענט ווייזן אויף דקדוק במצות: אבער באס פרעגן ווי אזוי מ'שיידט פון זיי אפ מעשר, איז ניט בלויז א דערמיט האט ער ניט גע- קאנט אויסנעמען ביי יצחק'ן, נאך אדרבה, ווארום די שאלה ווייזט גאר אויף זיין עמ'הארצות — אז ער ווייס ניט הלכות מעשר!

נאך מער: עשו האט זיך דאך גע- האדעוועט ביי יצחק'ן אין שטוב א סך יארן פון זיין קינדהייט און יוגנט; און אויב ער איז טאקע אזא וואס זוכט צו זיין א מדקדק במצות — ווי ער האט זיך געוואלט ארויסווייזן — האט ער געוויס נאכגעקוקט ווי יצחק איז מקיים מצות און האט זיכער געדארפט באמערקן אז יצחק גיט ניט קיין מעשר פון מלח ותבן — היינט ווי אזוי האט ער געמיינט אויסנעמען ביי יצחק'ן מיט דער שאלה „היאך מעשרין כו"ל!"

די תמ' איז נאך גרעסער:

דער תוכן פון פרש'י זה (ווי עשו האט געוואלט באווייזן יצחק'ן אז ער איז א מדקדק במצות) שטייט סיי אין תנחו- מא' און סיי אין בראשית רבה'. אין תנחומא שטייט עס מיט א שינוי לשון', אז עשו האט געפרעגט יצחק'ן „מהו

א. אין פסוקי, ויגדלו הנערים ויהי עשו איש יודע ציד איש שדה גו', שטעלט זיך רש'י אויף די ווערטער „יודע ציד" און איז מפרש: „לצוד ולרמות את אביו בפיו ושואלו אבא היאך מעשרין את המלח ואת התבן? כסבור אביו שהוא מדקדק במצות".

לערנען מפרשים', אז דאס וואס עשו האט געפרעגט וועגן מלח און תבן דוקא — איז ווייל זיי זיינען אינגאנצן פטור פון מעשר, אויך מדרבנן (און דערמיט האט עשו געוואלט ווייזן אז ער איז אזויפיל מדקדק במצות ביז אז ער גיט

(1) פרשתנו כה, כו.

(2) בריב"א עה"ת כאן: את הדמאי ואת המלח ואת התבן. וצ"ע.

(3) ראה רע"ב, רא"ם (ועוד) כאן ההכרח צ"ד הפטש שלא לפרש „יודע ציד" כפטומ.

[אף רש"י עצמו: (א) מפרש „איש שדה" — וצו"ה בקשתו חיות ועופות (והרי זה ענין נוסף על „איש שדה" — אדם בטל" וראה רא"ם וגו"א שם) — ודלא כתי האי ברא"ם]. (ב) עה"פ (שם, כח) ציד בפיו' מפרש בפי' הראשון, כתרנומי' (ענין הצידה כפשוטו), ורק בפי' הב' (ומדגיש שזהו „מדרשו') מפרש „שהי' צד אותו ומרמהו בדבריו" (וראה נחלת יעקב על פרש"י שם)].

יש להוסיף עוד: אם נפרש „יודע ציד" כפשוטו, הו"ל להקדים „איש שדה" ל„יודע ציד" (שהרי צידה כפשוטה הוא רק לאחר היותו בשדה), ומה מוכרח שהענין ד„יודע ציד" הי' עוד בהיותו בבית טרם יציאתו לשדה.

ועפ"ז יומתה ג"כ הכרחו של רש"י לפרש שהמרמה היא בזה ששואלו . . . היאך מעשרין כו", ולא פי' כהראב"ע שהענין ד„מלא מרמות" שייך לצידה כפשוטה.

(4) רע"ב, רא"ם גו"א ועוד. וראה פסיקתא דר"כ פ' וזאת הברכה.

(\*) ושאני פרש"י לעיל (נח י ט) — ששם מפורש „לפני ה'".

(5) כן הקשה גם במשכיל לדוד כאן. וראה גם דברי דוד (להט"ז) כאן. וראה לקמן הערה 10.

(6) פרשתנו ח.

(7) פס"ג, י.

(8) ועד"ז הוא בפסיקתא דר"כ שם.

שתהא חייבת במעשר, אבער אין בראשית רבה שטייט בדומה צום לשון וואס רש"י זאגט בפירושו: „היך מתקנין מילחא . . היך מתקנין תבנא“ — וואס פון דעם לשון איז משמע (ווי מפרשים זאגן<sup>9</sup>), אז דאס וואס מלח ותבן זיינען מחוייב אין מעשר איז ביי עשו'ן קיין ספק ניט געווען; זיין שאלה איז נאָר גע- ווען — „היאך מעשרין את המלח ואת התבן“.

קומט אויס, אַז רש"י קלייבט אויס דוקא דעם נוסח וואָס איז נאָך מגדיל: (א) די עס-הארצות פון עשו'ן (אַז ביי אים איז ברור אַז מלח ותבן זיינען חייב אין מעשר), (ב) דעם ניט באַמערקן אַז יצחק אינו מעשר מלח און תבן.

ב. אויך איז ניט פאַרשטאַנדיק: ווי

(9) וכבר הקשה בצידה לדרך על הראים שכתב שמקורו של פרשי הוא מתנחומא.

[דפוס שני דפרשי הגירסא, אס מעשרין, אבל בכתי רש"י, דפוס רש"י ומפרשי רש"י (כולל הראים) שחתי הוא ככפנים].

(10) גויא וצידה לדרך כאן.

בדברי דוד כאן, דלא מספקא לי אם חייב במעשר . . אלא הרהא לפני אכיו שהוא מחמיר על עצמו לחיבו במעשר אלא דמספקא לי . . בהך מעשר שאינו אלא חומרא מהו שיתן המעשר ע"פ האומדן. ובמשכיל לדוד כאן: שהי' שואל ידענא דהתבן פטור מדינא, מיהו הרוצה להחמיר ולעשרו היאך יעשה דמסתברא דיש לו לעשות איזה חילוק ושינוי . . ולא ילתי מינה חורבה לעשר מן הפטור על החיוב.

אבל פשוטות הלשון, היאך מעשרין משמעו שפשיטא לי שהם חייבים במעשר (כמפרשים הגיל בתחילת ההערה). ועוד ועיקר: הבן חמש למקרא עדיין לא למד דאין מעשרין באומדן או דאין מעשרין מן הפטור על החיוב, ואם זוהי כוונת רש"י הויל לפרש.

(11) כמו שהקשה ברע"ב על פרשי כאן. — ופירושו, שהי' שואל מה טעם מעשרין כ"י (ע"ש) [וכן מ"ש במהרי"ק על פרשי (ירושלים תש"א) „כלומר מאימתי מעשרין ואיזהו גמר מלאכתו“] — אינו לפי פשוטות הלשון. היאך מעשרין. וראה פי' הדברי דוד שבהערה הקודמת.

פאסט בכלל צו פרעגן „היאך מעשרין? יעדער ווייס דעם (פשוט'ן) טייטש פון מעשר — אַ צענטל; איז אין וואָס באַ- שטייט די שאלה „היאך מעשרין“, ווי אזוי נעמט מען מעשר (אַ צענטל) פון מלח ותבן!?

אין מדרש קען מען נאָך ענטפערן, אַז די שאלה (און די שאלה הגיל ס"א) ווערט באַוואַרנט בדיוק לשון המדרש „היך מתקנין מילחא . . תבנא“ (און ניט — „היך מעשרין“):

אָוודאי האָט עשו געוואוסט אַז מלח ותבן זיינען פטור פון מעשר; זיין שאלה איז אַבער „היך מתקנין? וויבאַלד מען געפינט אַז מען דאַרף נעמען מעשר פון תבואת זרעך (ועד"ז מעשר בהמה כ"ו) כדי צו באַווייזן אַז „לה' הארץ ומלואה“<sup>12</sup> — דאַרף דאָך זיין עפעס אַן ענלעכע פעולה ו„תיקון“ אויך ביי די זאָכן וועלכע זיינען פטור פון מעשר, אַז אויך ביי זיי זאָל מען באַווייזן אַז זיי קומען פון דעם אויבערשטן<sup>13</sup>.

און דאָס איז געווען שאלת עשו — „היך מתקנין מילחא . . תבנא“ — ווי אזוי איז מען זיי מתקן (וויבאַלד ס'איז ביי זיי ניטאָ קיין מצות מעשר).

ממילא פאַלט אויך אַפּ די שאלה — ווי פאָסט גאַר צו פרעגן „היאך מעשרין? ער האָט טאַקע ניט געפרעגט „היאך מעשרין“, נאָר „היך מתקנין“.

ולפי' ווערט די תמי' נאָך גרעסער — פאַרוואָס איז רש"י משנה פון לשון המדרש, און אַנשטאַט „היאך מתקנין“ זאָגט ער „היאך מעשרין“!?

ג. וייל דעם ביאור אין דעם: מ'האָט שוין גערעדט כמה פעמים, אַז

(12) ל' הכתוב — תהלים כד, א.

(13) ע"ד מ"ש בגויא כאן.

סדום) 19 — נָאָר דער מעשר איז געווען „מכל אשר לו“.

זעט מען, אַז אברהם האָט זיך נוהג געווען צו געבן מעשר „מכל אשר לו (לאברים)“, פון אַלע זיינע נכסים (כמפ"ו רש פריער — צאן גוי ועבדים גוי כסף וזהב 20). און וויבאלד אַז „יצוה את בניו ואת ביתו אחריו ושמרו דרך ה' לעשות צדקה ומשפט“ 21 — איז מוכן אַז אויך יצחק האָט זיך אַזוי נוהג געווען און האָט געגעבן מעשר נישט נאָר פון זיינע תבואה (ווי רש"י ברענגט ווייטער אויפן פסוק 22 „וימצא גוי מאה שערים“), נאָר „מעשר מכל אשר לו“ 23.

ווייל יתרה מזה, אַז אַזוי איז לכל אופני פירוש התורה: אברהם האָט מקיים געווען כל התורה כולה 24 — כולל אויך מצות צדקה (עכ"פ) מעשר מהקדש 25 און יצוה את בניו גוי לעשות צדקה גוי.

ועפ"ז וועט זיין פאַרשטאַנדיק בפשטות וואָס עשו האָט געמיינט (וועלנדיק אויסנעמען ביי זיין טאַטן) מיט זיין שאלה „היאך מעשרין את המלח ואת התבן“ — ווייל יצחק האָט מפריש

רש"י איז מפרש פשוטו של מקרא — „לא באתי אלא לפשוטו של מקרא“ 14 — אפילו ווען דאָס איז נישט בהתאם מיטן חלק ההלכה שבתורה.

ועד"ז בנדו"ד: די שאלה „היאך מעשרין את המלח ואת התבן“ אין פירש"י, איז נישט פאַרבונדן מיט דער מצוה פון מעשר זרעים (שלאחרי מ"ח), נאָר מיט מצות מעשר וואָס האָט דער מאַגלעט נוהג געווען (לויט פשוטו של מקרא):

פריער אין פ' לך"י ווערט דערציילט, נאָך דעם ווי אברהם האָט מנצח געווען די ד' מלכים — „ומלכי צדק מלך שלם גוי והוא כהן גוי ויתן לו מעשר מכל“. איז רש"י מפרש: „ויתן לו — אברים מעשר מכל אשר לו לפי שהי' כהן“ — אַז:

(א) אברהם האָט געגעבן מעשר צו מלכי צדק 16 („שהי' כהן“).

(ב) ער האָט געגעבן „מכל אשר לו“, און ווי מפרשים 17 זאָגן, אַז דערמיט מיינט רש"י שולל זיין דעם פירוש אַז דער מעשר וואָס אברהם האָט געגעבן איז (בלויז) געווען פון שלל מלחמה — וואָס דאָס איז מפורש במקרא באַזונדער, ווי דער פסוק איז דאַרט גלייך ממשיך אַז אברהם האָט געזאָגט „אם מחוט וגוי ואם אקח מכל אשר לך“ 18 (אַז ער האָט גאַרנישט גענומען פון דעם שלל

19) וראה גם מפרשים שבהערה 16. מגדל עון הלי מלכים רפיט. — ומ"ש הרמב"ן שם (וראה הנסמן בלקיש ח"י ע' 68 הערה 7 בסופה) ד(רק) „חלק הגבוה הפריש לתתו לכהן“ — אינו כפשטות משמעות הכתוב שמלך סדום קיבל בחזרה מאברהם את הכל — לשלול האמירה ד.אני העשרתי את אברים" (שהרי קודם נתינת המעשר לכהן היו רכושו דהנותן ונעשה (בתוספת) עשיר ע"י).

20) לך יב, טז: שם יג, ב.

21) וירא יח, יט.

22) פרשתנו כו, יב (מב"ר פס"ד, ו). וראה לקמן סעיף ה.

23) וכן ביעקב נאמר (ויצא כח, כב) וכל אשר תחת לי עשר אעשרנו לך. ולהעיר מפרשי וישלח לב, יד (בפ"י הג').

24) פרשתנו כו, ה (ובפרשי שם). יומא כח, ב. קדושין פב, א (במשנה).

25) טשו"ע יו"ד ר"ס רמט (ובש"ך שם).

14) פרשי כראשית ג, ה. ובכ"ח.

15) יד, יח-כ.

16) ושולל בזה הפירוש (חזקוני, ריב"א וטור הארוך לך שם. וראה גם רד"ק שם בשם אכ"י (הובא גם בטור הארוך שם)) שמלכי צדק נתן מעשר לאברהם.

17) ריב"א גוי"א שם.

18) יד, כב.

מאגט — איז לכאורה מקום לומר, אז מען רעכנט דעם מעשר התבן והמלח ניט לפי המדה משקל או מנין<sup>32</sup> בפ"ע ובהווה — ווי מעשר בהמה, נאָר לויט דער שווייט פון די זאכִן<sup>32</sup> ווען ער וועט זיי נוצן בפועל.

און וויבאַלד אַזוי, ווערט די שאלה ביי מלח ותבן<sup>33</sup> — ווי רעכנט מען זייער שווייט<sup>33</sup>: צי לויט זייער ווערט פאַר זיך יעצט, אָדער לויט זייער שווייט בעת מ'נוצט זיי אַלס תערובת ונותן טעם כו'?

ועפ"ז יומתק דיוק לשון רש"י, כסבור אביו שהוא מדקדק במצות, אָז ער איז מקיים די מצות כתיקונן מיטן גרעסטן דקדוק בחשבון וכיו"ב<sup>34</sup>.

[משא"כ לויט פירוש המפרשים, אָז עשו האָט געוואַלט אויסנעמען ביי יצחק'ן דורך ווייזן אָז ער גיט מעשר אויך פון זאכִן וועלכע זיינען ניט מחוייב אין מעשר, וואַלט מער מתאים געווען דער לשון "מחמיר במצות", "מהדר במצות", וכיו"ב].

געווען מעשר פון מלח ותבן<sup>26</sup> (וויבאַלד אויך ער האָט מפריש געווען "מעשר מכל אשר לו") — די שאלה פון עשו'ן איז בלויז געווען "היאך מעשרין כו", וכדלקמן.

ד. דער צד השווה פון מלח און תבן (אין זייער אַנדערשקייט לגבי אַנדערע זאכִן) איז<sup>27</sup>, וואָס פאַר זיך אַליין האָבן זיי ניט קיין (גרויסע) חשיבות, אָבער בשעת מען מישט זיי צוזאַמען מיט אַנדערע זאכִן, האָט מען פון זיי אַ תועלת וואָס איז שלא בערך מער ווי זייער תועלת בפני עצמם.

ווי מען זעט במוחש, אָז אַ קליין ביסל מלח<sup>28</sup> — וואָס זיין כמות פאַר זיך האָט זייער ווייניק שווה כסף וחשיבות — גיט אַריין טעם אין אַ תבשיל ומאכל ומשבחם אַ שבח וועלכער איז אַ סך מער און גרעסער פונעם קורטוב מלח; און ניט נאָר אַ הוספת טעם, נאָר באופן אָז אַ דעם מלח פעלט בכללות אכילת המאכל, ובלשון הכתוב<sup>29</sup>: היאכל תפל מבלי מלח.

ועד"ז תבן: מצד עצמו (אַלס מאכל בהמה אָדער להסקה בתנור<sup>30</sup> וכיו"ב) האָט תבן גאָר ווייניק שווה כסף וחשיבות, בשעת אָבער מען נוצט עס לעשיית לבנים<sup>31</sup> לבנין וכו' איז זיין שווייט אַ סך מער.

און דאָס איז געווען די שאלה פון עשו: ביי דעם מעשר בנדוד' — ויתן לו מעשר מכל (אשר לו), וואָס איז (— לחומרא) פון אַלץ וואָס מען פאַר-

26 להעיר מצפּע"נ עה"ת כאו (ע"ד ההלכה) די"ש גדר מעשר בתבן. ע"ש.

27 להעיר גמ' מגויא ועוד כאו.

28 להעיר מפרש"י לעיל (ירא יט, כו).

29 איוב ו. ו. וראה לקו"ת ויקרא ג. ספ"ד. וש"נ.

30 שבת פ"ג. שם לת, ב.

31 שמות ז. ואלך (ובפרש"י שם).

32 ראה רמב"ם הל' מעשר פ"א הי"ד (בנוגע למעשר ורעים). הל' תרומות פ"ג הי"א (בתרומת מעשר).

32\* והיינו, שהמעשר מכל אשר לו' אינו ע"י הפרשת מעשר מכל מין ומין בפ"ע, אלא מפריש מעשר משווייט כל נכסיו.

33 עפ"ז יומתק הטעם שלא נקט רש"י כגירסת הפסיקתא דרי"כ (הגיל הערה 4) "מים (ומלח)".

34 בנוגע לדברים אחרים, גם אותם שכשמעריבים אותם בדברים אחרים נתוסף בחשיבותם — לכאורה אין שאלה, ודנים לפי חשיבותם בהווה בפועל. אבל בנוגע למלח ותבן, שכל (עיקר) חשיבותם הוא רק כשמעריבים אותם בדברים אחרים, מקום לומר שאצלם מחשבים ע"פ העתיד כו'.

35 ובוהו אין להקשות (כגיל ספ"א א) אשר שאלה זו מורה שאינו מדקדק במצות כי ה' לו לידע מהנהגת יצחק — כי מובן שחשבון המעשר אינו דבר גלוי כו'.

ומלקוח וואס מען האט גענומען במלחמת מדין<sup>42</sup> (וואס די מצוה איז ניט נוהגת לדורות<sup>43</sup>) —

משא"כ לויטן ראב"ד, איז דאס געווען אין גדר פון מצות מעשר.

[און אע"פ אז מעשר איז דוקא פון גדולי קרקע — איז יש לומר: (א) דער תנאי איז א חידוש וואס האט זיך אויפגעטאן ערשט נאך מ"ת, משא"כ דער מעשר פון פאר מ"ת איז געווען ביי אלע זאכן, אז א יוצא מן הכלל — כמפורש „מכל" (וע"ד ווי מען געפינט ביי אנדערע מצות וואס די אבות האבן מקיים געווען, אז זיי זיינען ניט געטאן געווארן מיט אלע תנאים ווי נאך מ"ת<sup>44</sup>) — וע"ד יבום לפני מתן תורה, וואס איז דאמאלס געווען „ע"י האח או האב או הקרוב מן המשפחה<sup>45</sup>."

(ב) מעשר דאברהם איז געווען ע"ד מעשר כספים, וואס אפילו את"ל אז דער חיוב פון מעשר כספים איז נאר מדרבנן<sup>46</sup>, איז (נוסף אז, כנ"ל, וישמור תורותי — להביא תושבע"פ<sup>47</sup>, איז) עס פארבונדן מיט (און א תוצאה פון) מצות מעשר (וואס דערפאר לערנט דער

ה. פון די ענינים מופלאים ע"ד ההלכה אין דעם פירוש רש"י:

ווי דערמאנט פריער (סעיף ב) אז אין מדרש איז דער לשון „היך מתקנין" און רש"י זאגט „היאך מעשרין". וי"ל אז דער שינוי הלשונות איז תלוי אין דער פלוגתא צווישן רמב"ם און ראב"ד:

אין הלכות מלכים<sup>36</sup> רעדט דער רמב"ם וועגן די מצות וואס זיינען געווען קודם מ"ת, וז"ל: על ששה דברים נצטווה אדם הראשון כו' בא אברהם ונצטווה כו' והוא התפלל שחרית ויצחק הפריש מעשר. זאגט דערויף דער ראב"ד<sup>37</sup>: הי' ראוי לומר והוא (אברהם) . . הפריש מעשר.

לערנען מפרשים<sup>38</sup>, אז דער רמב"ם און ראב"ד זיינען מחולק אין דעם פירוש פון „ויתן לו מעשר מכל" (וואס שטייט ביי אברהם):

לויטן רמב"ם איז דער „ויתן לו מעשר" ניט געווען אין גדר פון הפרשת מעשר ווי מצות מעשר לאחרי מ"ת, ווארום „אין המעשרות נוהגות אלא בגדולי קרקע שלו<sup>39</sup>."

— נאר דאס איז געווען בלויז מעשר פון דעם שלל שבא לידו<sup>40</sup>, און ווי דער ראגאטשאווער<sup>41</sup> איז מבאר, אז לשיטת הרמב"ם איז דער מעשר געווען בדוגמת מצות תרומת המכס פון דעם שבי

42) מטות לא, כח ואילך.

43) סהמ"צ להרמב"ם שורש ג. — ולכן לא הביא הרמב"ם מעשר זה דאברהם.

44) ע"ד מצות מילה, דלא ניתנה פריעת מילה לאברהם (כמות עא, ב), אף דלאחר מ"ת מל ולא פרע כאילו לא מל (משנה שבת — קלו, ריש ע"ב).

45) רמב"ן וישב לו, ח. וראה ג"כ חזקוני (שם, יג). רד"ק, מושב זקנים (מבעה"ת) ואוה"ח (שם, כד). דעת זקנים מבעה"ת (שם, כו).

46) ראה לקו"ש שם הערה 13.

47) שמוה מוכן שיתכן לומר דמשינ בתושב"כ. ויתן לו מעשר" הכונה בזה גם למעשר דרבנן, ונמנה (לדעת הראב"ד) מצוה זו שקיים אברהם (ולא כל המצות שקיים עד שלא ניתנו — וכקושיית הלח"מ שם), כי נמנו רק אלו המפורשים (או עכ"פ מרומזים) בתושב"כ.

36) פ"ט ה"א.

37) וראה תורה שלמה לך שם אות קלב. ושו"נ.

38) ראה רדב"ז, כסף משנה ומגדל עוז שם.

39) ראה (כהבא לקמן) לקו"ש ח"ה ע' 68 ואילך ובהערות שם.

40) רדב"ז שם.

41) כס"מ שם (ואף שאמר אברהם, אם מחוט

גר" — ראה לעיל הערה 19 ובהסכמן שם).

42) צפעי"ה ה"ל מתנות עניים פ"ו ה"ה. וראה גם

צפעי"ה עה"ת פ' לך (ע' נו).

זיכער זיינען דא אַנדערע זאכן מיט דער זעלבער תכונה הנ"ל,<sup>52</sup> אַז ווען זיי ווערן באַנוצט אין תערוכת מיט אַנדערע מינים באַקומען זיי אַ חשיבות גדולה (לפי ערך זייער חשיבות בפני עצמם)?

איז דער ביאור (פנימי) אין דעם:

דער אַלטער רבי פּרעגט אין תורה אור<sup>53</sup>: וויבאַלד אַז יצחק האָט געוואוסט אַז „אין שם שמים שגור בפיו“ של עשו — ווי איז שייך צו זאָגן אַז עשו „הי מרמהו בשאלות איך מעשרין את התבן“? און ער ענטפערט, אַז עשו ווי ער איז דאָ למטה (ומצד הפנימיות) איז „אין ש"ש שגור בפיו“; אָבער עשו ווי ער איז אין זיין שורש (וועלכער איז מקיף עליו מלמעלה), איז אַ הויכע מדריגה אין קדושה — „רישא דעשו בעטפוי דיצחק“<sup>54</sup>: דער שורש פון עשו (גבורה דקליפה) איז פון יצחק, גבורה דקדושה — און „מצד בחינת המקיף — עשו שואל איך מעשרין את התבן“.

און דערפאַר האָט יצחק געוואלט געבן די ברכות צו עשוין, ווייל דורך דעם האָט ער געוואלט ממשיך זיין דעם שורש פון עשוין דאָ למטה וואָס דורך דעם וואָלט (לדעת יצחק<sup>55</sup>) עשו נתברר געוואָרן.

ועפ"ז י"ל, אַז דער טעם וואָס עשו האָט אויסגעקליבן דוקא דעם ענין פון

ספרי<sup>56</sup> אַרויס מעשר כספים פון פּסוקי „עשר תעשר“, און דעריבער איז מצות מעשר אין אַלגעמיין מתייחס צו „ויתן לו מעשר“ דאברהם].

ועפ"ז יש לומר, אַז דער חילוק צווישן פירוש המדרש און פרש"י איז תלוי אין דער פּלוגתא הנ"ל:

לדעת המדרש איז „ויתן לו מעשר מכל“ ניט געווען אַ גדר פון מצות מעשר, און וויבאַלד אַז מצות מעשר איז נאָר פון גידולי קרקע כו', האָט ניט קיין אַרט די שאלה „היאך מעשרין את המלח כו“ — דערפאַר זאָגט דער מדרש אַז די שאלה פון עשוין איז געווען „היך מתקנין מילחא . . תבנא“ (כ"ל סעיף ב). רש"י לערנט אָבער (כ"ל סעיף ג) אַז „ויתן לו מעשר מכל“ איז געווען אַ גדר פון מצות מעשר, און וויבאַלד דער „מעשר“ איז „מכל“ — דעריבער איז מתאים די שאלה „היאך מעשרין את המלח ואת התבן“.

1. פון יינה של תורה שבפירש"י זה: לכאורה איז נאָך אַלץ ניט גלאַטיק: פאַרוואָס האָט עשו געפרעגט דוקא בנוגע<sup>57</sup> די צוויי זאָכן פון מלח ותבן?<sup>58</sup>

(48) הובא בתודיה עשר — תענית ט, א (ובספרי שלפנינו ליתא).

(49) ראה יד, כב.

(50) הטעם שרימה ליצחק במצות מעשר דוקא — ראה צידה לדרך ושפ"ח כאן (ובענף יוסף לתנחומא שם „דלוגמא בעלמא קט . . אבל איה"י שהי מטעה אותו גיב בשאר המצוות“).

(51) לפי המפרשים ששאלתו היתה האם חייבין במעשר, הטעם שנקט מלח ותבן הוא מפני „שהתבן מגידולי קרקע וכו המלח גידולי ממקום שחופרין

(\*) להטיר דגם מלח נק' צומח (שער המצות וטטה"צ פ' עקב. ע"ח ט"ז פ"ב ובהגהת צמח שם. ועוד).

אותו (באר מים חיים (לאחי המהר"ל) על פרש"י. וכן בנחלת יעקב). אבל להביאור דלעיל (סעיף ד) קשה ככפנים.

(52) כמו בתלוי (אף שיל שנכללו במלח) ועוד.

(53) פרשתנו כ, ב ואילך.

(54) פרש"י פרשתנו כו, כא.

(55) תיב"ע יוחי נ, יג (בשינוי ל' קצת). וראה

לקריש חט"ז ע' 193 הערה 21.

(56) ראה תו"א שם (עיג) שהביאור של עשו צ"ל

ע"י יעקב דוקא.



שטייט אין חסידות<sup>61</sup>, אַז „מוץ ותבן שאינם רק פסולת החטה“ זיינען „מבחי הקליפות“<sup>62</sup>, און דערפאַר, איז עשו — וואָס „הי' מסטרא דקליפה“ — „שיבח עצמו שנתן מעשר ממוץ ותבן“.

און דערפאַר שטייט<sup>63</sup> ביים בירור פון עשו לעתיד לבא — „והי' בית יעקב אש ובית יוסף להבה ובית עשו לקש“<sup>64</sup> — כן יהי' במהרה בימינו ממש, בביאת משיח צדקנו.

(משיחת ש"פ תולדות תשל"ד)

„היאך מעשרין את המלח ואת התבן“<sup>57</sup>, איז ווייל דאָס איז מרמז אויף זיין בירור: עס שטייט אין חסידות<sup>58</sup> אַז „מלח“ איז דער „שרש כל הגבורות“ און דערפאַר איז מלח ממתיק דינים ווייל אין הגבורות נמתקין אלא בשרשן. קומט אויס, אַז איז דעם ענין פון „מעשרין את המלח“ איז מרומז דער בירור פון גבורות<sup>59</sup> דעשו<sup>60</sup>.

ועד“ז „מעשרין את התבן“ — ווי עס

(57) ולא „מים“ ככפסיקתא דריכ. וראה לעיל הערה 33.

(58) לקו"ת ויקרא ד, א. וראה גם שם ו, א ואילן. וראה הערה 60.

(59) משא"כ מים — חסד.

(60) להעיר מלקו"ת שה"ש (י, א) דמלח הוא בחי' גבורה ושייך למצות ל"ת, ובאוה"ת ויקרא (כרך א' בהוספות ריש ע' רכו) „א"כ מלח כמו ד"ס חומרות וסייגים“ (ע"ש). — ועפ"ז יומתק זה שעשו רצה לרמות אביו שיאמר שעשו מדקדק כמצות ע"י שאלתו „היאך מעשרין את המלח“.

(61) ביאוה"ז וישלח יט, ד (וראה זחי"ב קכ, ב. זחי"ג קפט, א). וראה מאו"א מע' תבן (ת, ו): „תבן . . . ב"ן רשע חי' מאות איש עמו ולכן רצה לעשר התבן“.

(62) מלשון קליפת הפרי, כמו התבן שהיא קליפת החטה.

(63) עובדי' א, יח.

(64) ראה שמות שם, יב (וכפרש"י): קש לתבן. וראה מאו"א שם.

## תולדות ב

בארץ אשר אומר אליך גור בארץ הזאת ואהי עמך ואברכך גי'. זיינען חז"ל מסביר, אז וויבאלד ער איז געווען אז „עולה תמימה" דארף ער בלייבן אין איי און „אין חו"ל כדאי לך" (ער זאל ניט טאן ווי אביו אברהם, ווען ס'איז גע- וואָרן אַ רעב איז ער אַרויס פון איי קיין חו"ל, קיין מצרים).

וואָס דער סימן לבנים איז דאָ קלאָר<sup>10</sup> אויך אויבנאויף, אַז דער אמת'ער אָרט פון אידן איז ניט אין גלות (בחו"ל), נאָר ווען זיי זיינען על שולחן אביהם<sup>11</sup> — שגואלם ומביאם ל„שולחנו" לאי, און דעריבער אפילו אין דעם זמן ווען „מפני חטאינו גלינו מארצנו" — „בנים שגלו מעל שולחן אביהם"<sup>11</sup>, קענען אידן ניט זיין צופרידן ח"ו און אפילו ניט זיין רואיג<sup>12</sup> אין גלות, וויסנדיק אַז דאָס איז ניט דער מצב אין וועלכן זיי דאַרפן זיין, נאָר זיי האַפּן<sup>13</sup> און בעטן צו אומקערן

א. ס'איז ידוע דער מאמר חז"ל „כל מה שאירע לאבות סימן לבנים"<sup>2</sup>. און ווי דער רמב"ן איז מאריך לבאר בכמה מעשה אבות ווי זיי האָבן אין זיך סימנים לרמז אויף די מאורעות וואָס וועלן טרעפן מיט די בנים — מיט אידן.

וויבאלד די חז"ל ברענגען אַרויס דעם ענין דוקא בלשון אבות ובנים וואָס די עניני האב ווערן איבערגעגעבן בירושה לבניו אחריה, איז מובן, אַז די מעשה אבות איז ניט סתם אַ סימן בעלמא, נאָר אויך אַ נתינת כח<sup>4</sup> פון די אבות האומה צו די בנים<sup>6</sup>.

ובנוגע פרשתנו — די תורה דער- ציילט אַז „ויהי רעב בארץ, און אַז כשייכות מיט דעם האָט דער אויבער- שטער זיך באַוויזן צו יצחק'ן און אים אַנגעזאָגט „אל תרד מצרימה שכון

(8) ראה ב"ר פס"ד, ג. פרשי עה"פ (שם, ב). רמב"ן (שם, א).

(9) ל' רשיי שם (וכיה ברמב"ן שם). וראה בארוכה לקו"ש חט"ז ע' 200 ואילך בבאור החילוקים דרשי והמדרש.

(10) ברמב"ן פרשתנו שם: וירמוז לגלות בכל שהוא מקום מגורי אבותם כו'. ופירושו הוא — הרמז בהליכת יצחק לארץ פלשתים וכו', ע"ש בפרטיות. ובפנים מבואר ה. מעשה אבות' בדברי ה' שאמר לו „אל תרד מצרימה שכון בארץ גי", שלפי מחז"ל שבפנים השתחא — ההדגשה (בפסוקים אלו) היא שלא יצא מאי.

(11) ראה ברכות ג, סע"א.

(12) וכמשינ' (תבוא כת, סה) „ובגוים ההם לא תרגיע ולא יהי מנוח גי". ראה ב"ר פליג, ו. וראה מכות כד, סע"א.

(13) ראה לשון הרמב"ם ה"ל תשובה פ"ט ריש היב. ה"ל מלכים פ"ב ריש ה"ד.

(1) ראה תנחומא לך ט. ב"ר פ"מ, ו. וראה גם ב"ר פמ"ח, יו"ד (ותנחומא וירא ד). ושם: אני פורע לבניך .. ולע"ל.

(2) וראה גם פרשי וירא יח, א ד"ה ישב (מב"ר פמ"ח, ז). ועוד.

(3) לך יב, ו. שם, י. יד, א. פרשתנו כו, א. וישלח לב, ד. שם, ט. ועוד.

(4) יתרה מזה מצינו בסימני טהרה דבהמה כו' — שהם הגורמים הטהרה ולא רק מודיעים (ראה צפצ"ע על הרמב"ם ה"ל מאכלות אסורות רפ"א).

(5) כמובן גם מהדוגמא ד„גנביא"ם שברמב"ן לך שם (יב, ו). וראה ב"ר פ"מ שם (הובא גם ברמב"ן שם, י'): צא וכבוש את הדרך לפני בניך. וראה גם בהנסמך בהערה הבאה.

(6) ראה תו"ח לך פג, סע"ג ואילך. ח"ש קלה, סע"א ואילך. ובכ"מ. וראה לקו"ש ח"א ע' 41. ח"ג ע' 75. ח"ה ע' 88 ואילך. חט"ז ע' 76 ואילך. ועוד.

(7) כו, א ואילך.

איינעם פון די אבות, איז אַ סימן ונתינת כח לבנים — ניט נאָר לכללות עם ישראל, ובמצב מסוים, נאָר „בכל דור ודור ... בכל אדם מישראל“<sup>18</sup> (בפרט), אויך ווי אידן געפינען זיך בגלות בא״י, או בחו״ל.

ו״ל דעם ביאור בזה:

אידן זיינען בכללות פאָנאָנדער-געטיילט אין צוויי סוגים — ישכר און זבולון<sup>19</sup>, מארי תורה און מארי עובדין טבין<sup>20</sup>: אידן וואָס זייער עיקר עסק בעבודת ה' איז בפנים, ישכר באוהליך<sup>21</sup>, זיי זיינען במקומם האמיתי — אינגאָנצן איבערגעגעבן צו לימוד התורה<sup>22</sup>; און אידן בעלי עסק וועלכע גייען אַרויס מחוץ פון די ד' אמות של תורה כו', זבולון בצאתך<sup>21</sup>, און האָבן צו טאָן מיט עניני העולם — „מעשיך“ און „דרכיך“, און דורך זייער עבודה בזה אין אַן אופן פון „כל מעשיך לשם שמים“<sup>23</sup> און „בכל דרכיך דעהו“<sup>24</sup>, בריינגען זיי אַריין קדוּ-שה אויך אין עניני העולם.

און דאָס זיינען די צוויי סוגי עבודה, וואָס דעם כח צו דורכפירן זיי באַקומט יעדער איד<sup>25</sup> פון די אבות:

זיך ע״י אביהם לשולחן אביהם, אין א״י, ביי אַז זיי זיינען דאָס מבקש ותובע<sup>16</sup> ג' פעמים בכל יום (חול), „את צמח דוד עבדך מהרה תצמיח“, און (בכל יום — אויך בשבת ויו״ט כו') „ותחזינה עינינו בשׁוֹבך לציון ברחמים“<sup>15</sup>.

יש לומר אַז דאָס איז איינער פון די טעמים וואָס לעת״ל וועט מען זאָגן ליצחק דוקא „כי אתה אבינו“<sup>16</sup>, וואָרום דעמאָלט וועט ביי אידן זיך אָנזען בגלוי די מעלת התמימות ושלמות, וואָס דעם כח אויף דערויף נעמען זיי פון יצחק אבינו („עולה תמימה“), און דערפאַר געפינען זיי זיך במקומם האמיתי שולחן אביהם אין א״י,

וואָס דער ענין, צו זיין בלויז אין א״י, איז געווען דוקא באַ יצחק׳ן, משא״כ באַ אברהם און יעקב זיינען געווען זמנים ווען זיי האָבן זיך געפונען בחו״ל.

ב. וויבאַלד אַז דאָס וואָס „אין קורין אבות אלא לשלשה“<sup>17</sup> איז אַן ענין של הווה, וביחד עם זה אַ דבר תמידי ונצחי<sup>18</sup>, איז מובן אַז פרטים פון מעשה אבות (ובפרט — כללות־דיקע) וואָס דריקן אויס ענינו המיוחד פון יעדן

(19) ראה בארובה תו״א פ' תרומה.  
 (20) ראה אגה׳ק ס״ה (קט, א). ביאור׳ו וישב לאדהאמיץ (כה, א״ב) ולהצ׳י (ע' קלד).  
 (21) ברכה לג, יח.  
 (22) במקום מחשבתו של אדם שם הוא נמצא (ראה כתר שם טוב (קהית) בהוספות סליח. ושי׳נ).  
 ונוגע גם להלכה (רש״י עירובין כו, ב ד״ה חוץ מן המים. שו״ע אדה״ז אויח סת״ח).  
 (23) אבות פ״ב מ״ב.  
 (24) משלי ג, ו.  
 (25) כי בכאויא צ׳ל תורה ומע׳ט (אגה׳ק שם. ולהעיר מאגה׳ק ס״ג (ק׳ט, א) לענין ב' המדות דחו״ג). וראה לקמן בפנים.

(14) וכהוראת חז״ל (להלכה) — ובלשון זה „יתבעו“ — ראה ב״י לטא״ח סקפ״ח (ד״ה וכתב הרמב״ם) משיבלי הלעט (ד״ן סדר ברכת המזון ס״ קנז). וראה מדרש תהלים מזמור יז, מדרש שמואל פליא (הובא ברד״ק סוף שמואל ב) ובכ״מ אודות גודל וחומר הדבר.  
 (15) וכן בבהמ״ז „מלכות בית דוד כו' ובנה ירושלים כו' במהרה בימינו“ (ראה ב״י שם).  
 (16) שבת פט, ב. וראה תו״א פרשתנו יו, ג. ויצא כא. סע״ב ואילך. תו״ח פרשתנו ד, ד ואילך. ועוד.  
 (17) ברכות טז, ב.  
 (18) תו״א ר״פ וארא. וראה לקו׳ש ח״ד ע' 1068 הערה 12. ח״י ע' 97 (והערה 48).

פון אברהם אבינו האבן (יעדער און) אלע אידן די הוראה ונתינת כח אויף דער עבודה מיטן זולת, מבחוץ: אלע אידן, אויך די וואס עיקר עסקם איז בפנים אין לימוד התורה, זאלן אויך זיי מזמן לזמן ארויסגיין ממקומם און ברענגען קדושה אויך מחוץ לגבול מקום הקדושה: זיי זאלן מפרסם זיין שמו של הקב"ה בכל מקום ומקום, ביז „(הנפש) אשר עשו, מקרב זיין אידן לה' ולתורתו<sup>32</sup>, וכמרו"ל „כל העוסק בתורה בלבד כו"ל<sup>33</sup>, און „כל" האומר אין לי אלא תורה אפילו תורה אין לו אלא תורה וגמ"ח":

און פון יצחק אבינו נעמט יעדער איד די הוראה און דעם כח אין עבודה בפנים, און אויך די וואס עיקר עסקם איז בחוץ (צו פארנעמען זיך מיט עניני העולם און דורך דעם) ממשיך זיין קדושה אין עניני העולם (מעשיך ודרכיך), און ברענגען דבר ה' אויך צו אידן וואס זיינען לע"ע רחוקים מה' (ותורתו) — דארפן אויך זיי פון צייט צו צייט זיך אפזונדערן פון דעם חוץ און עוסק זיין בפנים, בתורה, און באופן אז דעמאלט האבן זיי ניט קיין שום דאגות („כאוכלי המז"ל<sup>35</sup>) קיין שום אנדערע מחשבות — אין דעם זמן דארף ביי זיי זיין תורתם אומנתם.

אברהם אבינו איז ארויס פון א"י און „אראפגענידערט" אין מצרים, אין (מיצרים וגבולים פון) חו"ל, און האט בעבודתו אויפגעטאן, און דארט, און עד"ז נאך פארדעם, זאלן מענטשן אנערקענען און דינען דעם אויבערשטן, האט זיי געבראכט „תחת כנפי השכינה", כמ"ש „ואת הנפש אשר עשו בחרן"<sup>26</sup>, וכמסופר בארוכה במדרשי חז"ל<sup>27</sup>; כל- לות עבודתו איז געווען — „ויקרא שם בשם ה' אל- עולם"<sup>28</sup>, ווי די חז"ל זאגן<sup>29</sup> און „התחיל להודיע לעם שאין ראוי לעבוד אלא לאלוקה העולם. . ולקראו בקול גדול לכל העולם ולהודיעם שיש שם אלוהה אחד ולו ראוי לעבוד והי' מהלך וקורא ומקבץ העם מעיר לעיר ומממלכה לממלכה. . שנאמר ויקרא כו"<sup>30</sup>, ביז ער האט געפועל'ט אז דער אויבערשטער זאל זיין (נוסף אויף „אלקי השמים" אויך) „אלקי הארץ", „שהרגלתיו בפי הבריות"<sup>31</sup>.

יצחק איז אבער ניט ארויס אין חו"ל. ואדרבה, היות ער איז געווען אן „עולה תמימה" האט ער געדארפט, געמוזט בלייבן אין א"י, און אויך דארט געפינט מען ניט (אויף אזויפיל) אז ער זאל ארויסגיין ממקומו הפרטי און פאר- נעמען זיך מיט אנדערע מבחוץ. והיינו, אז (עיקר) סדר עבודתו איז געווען בפנים.

און פון די צוויי אבות נעמען אידן ביידע קווים אין עבודה:

(32) וכמרו"ל (סנהדרין צט, ב), „כל המלמד את בן חבריו תורה מעלה עליו הכתוב כאילו עשאו שנאמר והנפש אשר עשו בחרן". וראה לקמן בפנים סעיף ז והערה 69.  
(33) ע"ז יז, ב.  
(34) יבמות קט, ב. לקו"ת ויקרא ה, א. וראה סה"מ תש"ח ע' 266 — בהערה.  
(35) כמרו"ל (מכילתא בשלח בתחלתו. שם טז, ד) לא ניתנה התורה (לדרוש) אלא לאוכלי המז.

(26) לך יב, ה. פרשי' שם (מביר ספלי"ט).  
(27) ראה גם ב"ר שם, יד. ת"א ות"י עה"פ.  
(28) וירא כא, לג.  
(29) ראה גם סוטה י, סע"א ואילך. ב"ר ספני"ד. ועוד.  
(30) רמב"ם הל' ע"ז פ"א ה"ג.  
(31) פרשי' חיי שרה כד, ז (ע"פ ב"ר פני"ט, ח).

דער פריערדיקער סדרה<sup>36</sup>, און דער וואָרט „תולדות“ ברענגט אַרויס דעם תוכן פון דער סדרה.

והיינו, אַז דער תוכן כללי פון דער סדרה איז דער ענין פון „תולדות“ — הולדת בנים, וואָס די הוראה בזה ברוחניות איז, אַז יעדער איד דאַרף אויפֿטאַן דעם ענין פון „תולדות“ ברוחניות — ס׳זאל צוקומען נאָך אַ איד אַ שומר תומ״צ דורך מקרב זיין אים להי ולתורתו, וכמאמר<sup>37</sup> „כל המלמד בן חבירו תורה מעלה עליו הכתוב כאילו ילדו“, וואָס דאָס איז דער ענין פון „פרו ורבו“ בעבודה רוחנית<sup>38</sup>.

און דאָס איז מרומז אויך בפירש״י ריש פרשתנו, אַז „תולדות“ באַצײט זיך צו „יעקב ועשו האמורים בפרשה“, ד.ה. „תולדות יצחק“ באַשטייט ניט נאָר פון אַזעלכע וואָס זײנען אין דער דרגא פון יעקב, נאָר מ׳דאַרף פּועל זײן, אַז אויך אַזײנע, וואָס געפּײנען זיך אין אַ מעמד ומצב ע״ד ווי עשׂו<sup>39</sup>, זאָלן זײ ווערן „האמורים בפרשה“, געהערן צו די „תולדות יצחק“ (וחינכו — לימוד הפר־שיות (תורה) וקיום מצוותיהן) דורכ־דעם וואָס מ׳דערנענטערט זײ און מ׳ברײנגט זײ אַרײן אין תורה ומצות.

ד. אַבער עפּכ״ז פּאָדערט זיך ביאור: ווי איז דאָס מתאים עם המבואר לעיל אַז תוכן ואופן עבודת יצחק איז געווען באופן הפכי — זײן אַפּגעזונדערט אין

ג. שױן גערעדט כמה פעמים<sup>36</sup> בנוגע די שמות הסדרות, אַז (אע״פּ וואָס בפשטות איז דער נאָמען פון יעדער סדרה על שם ההתחלה, אַבער) ווי־באַלד זײ זײנען נעמען ע״פּ (מנהג ישראל —) תורה [ובפרט ע״פּ תורת הבעשׂ״ט<sup>37</sup> אַז שמו אשר יקראו לו בלה״ק איז מהוה ומח״ ומקיים דעם דבר הנקרא בשם זה], איז מובן, אַז דער נאָמען פון יעדער סדרה ברײנגט אַרויס דעם תוכן פון דער גאַנצער סדרה.

אַ רא״י מוכחת אויף דעם<sup>38</sup> איז דער־פון וואָס דוקא אונזער סדרה ווערט גע־רופן בשם „תולדות“, בעת אַז אויך פ׳ נח פּאַנגט זיך אַן מיט די ווערטער „אלה תולדות (נח)“: אויב די שמות הסדרות וואָלטן געווען נאָר מצד התחלתם — וואָלט מער מתאים געווען אַז די פּרײער־דיקע סדרה (נח) זאָל טראָגן דעם נאָמען „תולדות“ (היות דער וואָרט „תולדות“ איז נעענטער צו התחלת הסדרה ווי דער וואָרט „נח“) און די סדרה שלאַחרי (אונזער סדרה, תולדות) זאָל אַנגערופן ווערן „יצחק“ (בכדי צו מאַכן אַן אונטערשייד צווישן איר און דער סדרה שלפּני).

דערפון וואָס די ערשטע סדרה הייסט מיטן נאָמען „נח“ און דוקא אונזער סדרה ווערט אַנגערופן מיטן נאָמען „תולדות“ איז מוכח, אַז דאָס איז דער־פאַר וואָס דער נאָמען „נח“ (ניט „תולדות“) דריקט אויס דעם תוכן פון

(36) ראה לקו״ש ח״ה ע׳ 58.

(37) ראה תולדות יעקב יוסף פ׳ שמות קרוב לסופה. אור תורה לההי״מ ד. ג. לקרא שלו נח, ד. שער היחוד והאמונה פ״א. ועוד.

(38) ראה לקו״ש שם הערה 10. וש״נ. ע׳ 355.

ועוד.

(39) ראה לקו״ש ח״כ ע׳ 285 ואילך.

(40) סנהדרין ט. ב. פרש״י במדבר ג, א.

(41) ראה לקו״ד ח״ד תשמו, א. שה״ש תשא ס״ע

45 ואילך.

(42) ראה קידושין יח, רע״א.

מצות שנצטוו בני נח, וואס די הלכה איז, ווי אלע עניני הלכה, און עניני נצחי בכל הזמנים ובכל המקומות, אז די הנהגה הרצויה אינעם אופן קיום המצות פון כל באי העולם (שבע מצות ב"ג) איז ווען דאס ווערט אויף זיי געפועליט דורך אידן.

ועפ"ז צריך ביאור ווי וועט אט דער תפקיד פון אידן (בשייכות צו ז' מצות ב"ג) דורכגעפירט ווערן בזמן דלעת"ל בביאת משיח צדקנו — דער רמב"ם פירט טאקע אויס<sup>46</sup> אז צווישן די ענינים נעלים וואס משיח וועט אויפטאן וועט זיין: "ויתקן" את העולם כולו לעבוד את ה' ביחד שנאמר<sup>47</sup> כי אז אהפוך אל עמים שפה ברורה לקרוא כולם בשם ה' ולעבדו"<sup>48</sup> שכם אחד";

די שאלה איז אבער: וויבאלד אז אלע אידן וועלן אויסגעלייזט ווערן פון גלות העמים און וועלן זיך געפינען על אדמתם אין ארץ ישראל — און דער דין איז, אז "בזמן שיד ישראל תקיפה . . . (איז א"ה זאלן זיין, אפילו יושב ישיבת עראי או עובר ממקום למקום בסחורה" דארף זיין פריער) שיקבל עליו שבע מצות"<sup>49</sup> — איז ווי וועט עס זיין אז אידן זיינען מחדש בא די אומות, בא "באי עולם" וועגן די ז' מצות ב"ג?

(46) שם ספ"א.

(47) כ"ה בדפוסים שלפנינו ד"יתקן" קאי על משיח. אבל בכת"י ודפוסים שלא שלטה בהם בקורת הצנוור בא כאן קטע שנשמט, ואם לא הצליח כ"ה, והתיבות, ויתקן את העולם כ"ה" הו באמצע הענין שם, וכל הדברים האלו (של ישוע הנוצרי) ושל זה הישמעאלי . . . אינו אלא ליישר דרך למלך המשיח ולתקן את העולם כולו כ"ה" — וראה שם בסיום לשונו. וראה לקו"ש ח"ח ע' 283. ואכ"מ.

(48) צפני ג, ט.

(49) כ"ה ברמב"ם שם. ובכתוב: לעבדו. וראה

לקו"ש חכ"ג ע' 103 הערה 79.

(50) רמב"ם הל' ע"ז פ"י ה"ו.

א"י, פאר זיך, בפנים, און ניט אויפ-שטעלן "תולדות" בחוץ, שאינם (דומים ל) "אבות"<sup>43</sup>, דורך התעסקות מיטן זולת בחוץ.

זאת ועוד: לפ"ז האט די סדרה (וואס רעדט אינגאנצן וועגן ענינו ועבודתו של יצחק) געדארפט הייסן ניט "תולדות", נאר "יצחק", בכדי ארויסצוברענגען יחודו של יצחק, וואס איז באשטאנען (כנ"ל) דוקא אין ניט ארויסגיין לחו"ל צו אויפשטעלן דארט "תולדות", נפשות (ווי עבודת אברהם, ואת הנפש אשר עשו בחו"ל, כנ"ל).

ועכצ"ל, וויבאלד אז יצחק איז איי-נער פון די ג' אבות, און "אבות — מכלל דאיכא תולדות"<sup>44</sup>, פון אבות לערנט מען אפ, ווערט "תולדות", איז מובן אז אויך זיין עבודה איז געווען אין אויפשטעלן תולדות.

נאכמער: פון דעם וואס דוקא די סדרה וואס רעדט אינגאנצן וועגן עבודת יצחק (הייבט זיך אז און) ווערט אנגערופן "תולדות", ניט די אנדערע סדרות וואו עס רעדט זיך ענינו של אברהם (ויעקב), איז מוכח אז עיקר ענין ה"תולדות", איז דוקא בא עבודת יצחק נאך מער ווי ע"י עבודת אברהם (ויעקב).

ה. וועט מען דאס פארשטיין בהקדם הביאור אין אופן ההנהגה לעת"ל, וואס דערפון וועט אויך זיין מובן בנוגע לעבודת יצחק, וכנ"ל סוס"א, אז לעת"ל יאמרו ליצחק כי אתה אבינו.

דער רמב"ם פסק"ט<sup>45</sup> "צוה משה מפי הגבורה לכוף את כל באי העולם לקבל

(43) ראה לקמן מב"ק. אבות מכלל דאיכא (ענין הפכי) תולדות".

(44) ראה ב"ק בתחלתה.

(45) הל' מלכים פ"ח ה"י.

ו. עד"ז ומעין זה איז געווען ענינו ועבודתו של יצחק<sup>55</sup>:

יצחק'ס<sup>56</sup> אופן פון אויפשטעלן תול-  
דות איז געווען ניט דורך גיין „מעיר  
לעיר ומממלכה לממלכה“ אויף צו מפר-  
סם זיין שמו של הקב"ה בכל מקום  
ומקום, ווי אברהם (כנ"ל ס"ב), נאָר  
זייענדיק אויף איין אָרט אין ארץ ישראל,  
האָט ער צו זיך צוגעצויגן די באי עולם,  
בדוגמת ווי אַן אבוקה גדולה וואָס ציט  
צו זיך די ניצוצות כו"ו<sup>57</sup>.

און דער ענין ווערט אַרויסגעבראַכט  
אין תוכן הסדרה: בשעת ס'האָט זיך גע-  
שאַפן אַ מצב פון „ויהי רעב בארץ“ איז  
געווען „דעתו (של יצחק) לרדת למצרים  
כמו שירד אביו בימי הרעב“<sup>58</sup>. וויסנדיק  
דעם „עיקר ששתל אברהם“<sup>59</sup>, אַז דער  
אויבערשטער איז דער מנהיג העולם און  
פירט אַן מיט כל הדברים שבעולם, איז  
פון דעם עיקר וואָס שתל אברהם אביו  
(וכמו שירד אביו) — האָט יצחק פאַר-  
שטאַנען (— דעתו) אַז דאָס איז

איז דאָס מובן פון די פסוקים אין  
ישעי"א<sup>60</sup> בנוגע דער גאולה: „והי' באח-  
רית הימים נכון יהי' הר בית ה' בראש  
ההרים... ונהרו אליו כל הגוים והלכו  
עמם רבים ואמרו לנו ונעלה אל הר ה'  
אל בית אלקי יעקב ויורנו מדרכיו ונלכה  
באורחותיו כי מציון תצא תורה... ושפט  
בין הגוים גוי' וכתתו חרבותם גוי' בית  
יעקב לכו ונלכה באור ה'“.

ד. ה. דאָס וואָס לעת"ל וועלן אויך  
אוה"ע לערנען די דרכי הוי' און דינען  
דעם אויבערשטן, וועט ניט קומען דורך  
דעם וואָס אידן וועלן אַרויסגיין פון  
ארצם הקדושה לחול' צו די גוים ועמים  
בכדי דאָס צו פועל זיין ביי זיי, נאָר היות  
אַז דער מעמד ומצב פון אידן, ארץ  
ישראל וביהמ"ק, וועט דעמאָלט זיין  
בתכלית המעלה והשלימות, דער „אור  
הי'“ וועט דאַרטן לייכטן בגילוי לעין כל  
חי, וועט דאָס בדרך מומילא פועל זיין<sup>61</sup>  
אויף גוים ועמים רבים שבכל העולם ביז  
אַז „ונהרו אליו כל הגוים והלכו עמם  
רבים ואמרו לנו ונעלה אל הר ה' .  
ויורנו מדרכיו גוי'“.

קומט אויס, אַז לעת"ל וועלן אידן ניט  
(דאַרפן) אַרויסגיין לחוץ צו פאַרנעמען  
זיך מיט „כל באי העולם“, נאָר זיי וועלן  
זיין „פנויין בתורה וחכמתה“ — „יהיו  
ישראל חכמים גדולים ויודעים דברים  
הסתומים וישיגו דעת בוראם כפי כח  
האדם“<sup>62</sup>; און פונדעסטוועגן וועלן אידן  
משפיע זיין אויף די אומות, אַז זיי אליין  
וועלן דערוועקט ווערן און „והלכו“ און  
זאָגן „לכו ונלכה באור ה'“<sup>63</sup>.

55) בפרסיות, המבואר בהפסוקים דישעי' שם —  
שייך למדריגות יעקב, וכמו שאמרו רז"ל (פסחים  
פח, א — ע"ה) לא כאברהם כי אלא כיעקב שקראו  
בית (וראה בארוכה לקו"ש חטי"ו ע' 240 ואילך). אבל  
בכללות — הי"ו שייך למדריגת יצחק.

56) תוכן ההפרש בין עבודת אברהם לעבודת  
יצחק המבואר בפנים — הוא מיוסד ובהתאם  
להמבואר בדרושי חסידות דעבודת אברהם היא  
בדרך מלמעלה למטה ועבודת יצחק מלמטה  
למעלה. וראה בארוכה לקו"ש שם ע' 194 ואילך.  
וש"נ.

57) ראה לקו"ת במדבר ד, א. וראה בארוכה  
סה"מ תרנ"ט (ע' קסב ואילך). סה"מ תשי"ד (ע' 106  
ואילך) ועוד — ע"ד ב' אופני בירור (שבלקו"ת שם),  
בדרך מלחמה ובדרך מנוחה.

58) ל' רש"י פרשתנו כו, ב. וראה גם רמב"ן שם,  
א.

59) ל' הרמב"ם הל' ע"ז ספ"א.

51) ב, ב ואילך.

52) ראה עד"ז תניא ספ"ז.

53) לשון הרמב"ם הל' מלכים ספ"ב (ה"ד-ה) —  
בנוגע הזמן דלעת"ל.

54) ראה פרש"י ישעי' שם, ה. תניא שם.

אלי גוי" דערמיט וואס „ראו ראינו" כי ה' ה' עמך ונאמר תהי נא אלה בינו-תינו בינינו וביניך גוי"67.

און ס'איז מובן, אז בשעת זיי האבן געזען אז „ה' ה' עמך" — ובפרט ווען דאס האט זיי מעורר געווען ביז אז אבי-מלך הלך אליו, גיין און קומען צו יצחק'ן און מיט אים כורת זיין א ברית — האט דאס גע'פועל'ט אז זיי זאלן זיך פירן בהתאם מיט דעם רצון פון יצחק אבינו.

ז. עפ"ז איז מובן וואס דוקא די סדרה, וואו עס רעדט זיך וועגן עבודת יצחק<sup>66</sup>, ווערט אנגערופן בשם „תולדות" (און ניט די סדרות וואו עס רעדט זיך וועגן עבודת אברהם (ויעקב):

בשעת די עבודה איז באופן אז מען נידערט אראפ און מ'טוט אויף חוץ לתחום הקדושה, ע"ד ווי עבודת אברהם, דעמאלט איז ניט מודגש אויף אזויפיל אז דאס זיינען זיינע „תולדות". אין הכי נמי אז דאס איז „הנפש אשר עשו", זיינע אן עשי', ס'איז אבער ניט „כאילו ילדו"<sup>68</sup> תולדות:

„תולדות" איז מדגיש אז זיי זיינען בדומה להאב<sup>69</sup>, מכלל ד(אבות) איכא תולדות, און דאס איז דוקא סוג עבודה של יצחק, וואס ער שטייט במקומו און

בהשגחה ובכוונה פרטית פון דעם אויבערשטן, אז ער זאל ארויסגיין פון ארץ ישראל אין חו"ל און דארט מפרסם ומגלה זיין שמו של הקב"ה — אזוי ווי אביו אברהם האט געטאן בזמנו, ווען ס'איז געווען<sup>66</sup> א רעב בארץ.

אויף דעם האט אים דער אויבער-שטער געזאגט: „אל תרד מצרימה . . . שכון בארץ", ווי רז"ל<sup>67</sup> טייטשן „שכן את השכינה בארץ", אז זיין אופן העבר-דה פון מגלה זיין שמו של הקב"ה איז ניט דורך אראפנידערן אין חו"ל, ביז איז מצרים ערות הארץ, נאך דורך „שכון את השכינה בארץ" — און עי"ז וועט שמו של הקב"ה אנקומען צו כל באי עולם.

און אזוי ווערט טאקע דערציילט ווייטער איז דער פרשה (בהמשך הענין) וועגן דעם זמן וואס יצחק איז געווען אין גר: „ויגדל האיש וילך הלוך וגדל עד כי גדל מאוד" — „שהיו אומרים זבל פרדותיו של יצחק ולא כספו וזהבו של אבימלך"<sup>62</sup>;

ובמיוחד איז דאס מודגש אינעם המשך פון די ווייטערדיקע פסוקים — אז פריער<sup>63</sup> האט אבימלך געזאגט צו יצחק'ן „לך מעמנו כי עצמת ממנו מאד"<sup>64</sup>. אבער נאכדעם ווי יצחק האט דארט געבויט א מזבח און „ויקרא בשם ה' גוי"<sup>65</sup>, דערציילט די תורה, אז „אבי-מלך הלך אליו מגרר ואחוזת מרעהו ופיכל שר צבאו" און אז זיי האבן פאר-ענטפערט יצחק'ס שאלה „מדוע באתם

66 לא שיצחק דיבר עמהם עדין.

67 שם, כ"כח.

68 שהרי בפי' וירא וחי'ש ענינו של יצחק שבהם הם פרטים בהסיפור (וענינו) של אברהם. ומכשי' בפרשיות שלאח'ז שבהן רק נזכר יצחק.

69 ועפ"ז יליב החילוק דבי' מאמרי רז"ל הנ"ל (בסנהדרין). בכל המלמד כו" — כאילו עשאו' (שבהערה 32) או. כאילו ילדו' (לעיל סיג, וש"ג).

70 להעיר מבי' בתחלתה. תולדותיהם כיוצא

בה'.

60 לך יב, י.

61 ביר פס"ז, ג.

62 פרשתנו כו, יג ובפרש"י שם (מב"ר שם, ז).

63 להעיר מרמב"ז שבהערה 10.

64 כו, טז.

65 שם, כה.



הויבט אויף באי עולם למקומו ומדריי-  
גתו, וואס דורך דעם ווערן זיי „תולדות“  
— בדומה להאב״י.

ח. און דאס איז די הוראה נצחית פון  
עבודת יצחק, וואס איז מרומז אין שם  
הסדרה — „תולדות“:

דאס וואס (אויך) די מארי עובדין טבין  
— וואס זייער עבודה תמידית איז צו  
מפרסם זיין שמו של הקב״ה בלכתם  
ממקום למקום און אויפשטעלן תולדות  
לה' ולתורתו — דארפן מזמן לזמן  
שטיין אין א מצב פון עבודה בפנים, פון  
לימוד התורה נגלה ופנימיות התורה אין  
אן אופן פון תורתו אומנתו,

מיינט דאס ניט אז זיי טרעטן דער-  
מיט אפ ח״ו פון זייער שליחות (צו מקרב  
זיין אידן לה' ולתורתו), נאך אדרבה,  
דאס איז א חלק עיקרי אין דער עבודה.

ווארום נוסף לזה וואס מצד דעם וואס  
יעדער איד האט די אבות, בחי' יצחק  
שבנפשו, איז דא בא אים דער כח אז זיין  
עבודה בפנים זאל האבן א ווירקונג אויף  
חלקו בעולם, כולל אויך אויף די אידן  
וועלכע זיינען (ע״פ תורה) אונטער זיין  
השפעה וכיו״ב — איז דורך דעם  
שטעלט ער אויף אמת׳ע „תולדות“, אז  
נוסף אז ער פועלט אויף זיי דעם  
„(אשר) עשו“, און ער איז זיי מכניס  
תחת כנפי השכינה, ווערט אויך דער  
ענין פון „(כאילו) ילדו“, זיינע „תולדות“  
כיצא בו<sup>70</sup>, בדומה להאב, המשפיע.

ועד״ז איז די הוראה צו יושבי אהל<sup>72</sup>  
וואס כל עיקר עסקם איז אין ד' אמות

של תורה והלכה (ותפלה) — אז נוסף  
לזה וואס אויך זיי דארפן ארויסגיין  
מזמן לזמן פון זייערע ד' אמות אויף  
מקרב זיין אידן לה' ולתורתו, כנל,  
דארף אויך אין זייער עבודה פון עסק  
התורה והתפלה זיך אנהערן אז דאס איז  
פארבונדן מיט אויפמאכן „תולדות“ צו  
דעם אויבערשטן, דער ללמוד דארף זיין  
ע״מ ללמד, וואס דעמאלט זיינען די  
תולדות ווי עס באדארף צו זיין, כנל.

און ע״י עבודה זו, צו אויפשטעלן  
תולדות לה' ולתורתו אין דעם אופן  
העבודה וואס (מ'לערנט, ביז —)  
מ'נעמט פון יצחק אבינו, איז מען נאך  
מער ממחר דעם זמן ווען „יאמרו ליצחק  
כי אתה אבינו“, די גאולה האמיתית וה-  
שלימה, ואז ימלא שחוק פיננו<sup>73</sup>,

על ידי עבודה זו איז מען גורם דעם  
שלימות'דיקן צחוק ותענוג למעלה<sup>74</sup>,  
און פון דעם צחוק ותענוג שלמעלה,  
קומט אראפ אויך למטה, „אז“ (דע-  
מאלט), וטועמ'י חיים זכו נאך פריער  
„בע״ש<sup>75</sup>, ביז אז בא יעדן אידן הערט  
יך אן בגילוי דער תענוג הבורא,

כי<sup>76</sup> מלאה הארץ דעה את ה' כמים  
לים מכסים.

(משיחות ליל ב' דחגה״ס — תשמ״ג.

תשמ״ה, ש״פ תולדות תשמ״ה)

(73) תהלים קכו, ב. ברכות לא, א.

(74) ראה תריא ותריח שנשמנו לעיל הערה 16.

(75) פעי״ח שיח רפ״ג. שער הכוונות ענין טבילת

ע״ש. מגיא (ושי״ע אדה״ז) אויח טר״ג סוסקא (ס״ח).

(76) ישעי' יא, ט. רמב״ם בסיום וחותם הלי

מלכים ומלחמותיהם (וספרו בכלל).

(71) וראה לקו״ש שם ע' 196 ואילך.

(72) וראה לקו״ש חיי״ז ע' 307 ואילך. וש״נ.

## תולדות ג

א. אויפן פסוקי „גור בארץ הזאת“ זאגן חז"ל<sup>2</sup>, אז יצחק האט ניט געטארט ארויסגיין פון ארץ ישראל קיין חוץ לארץ, ווייל ער איז געווען אן „עולה תמימה. מה עולה אם יצאת חוץ לקלעים היא נפסלת אף את אם יצאת חוץ לארץ נפסלת“.

און ווי מפרשים<sup>3</sup> זיינען מבאר, אן גאנץ א"י „חשובה אצלו כמו העזרה“, און חוץ לארץ — „כחוץ מן העזרה“. און דעריבער, זייענדיק אן „עולה תמימה“ — „שהיא קדש קדשים“, טאר ער ניט ארויסגיין פון א"י, ע"ד ווי „אין קדש קדשים יוצא לחוץ מן העזרה“.

דער טעם פארוואס יצחק האט די קדושה פון אן עולה תמימה באופן אז „אם יצאת חוץ לקלעים היא נפסלת“

— דלכאורה: די קדושה ווערט דוקא נאך דעם ווי מאיז מקריב די עולה על גבי המזבח, אבער אן עולה תמימה ח"י איז ניט שייך אז עס זאל נפסל ווערן ביזא —

איז מובן פון דברי חז"ל<sup>4</sup> אויפן פסוק „ויעלהו לעולה תחת בנו“, אז די הקרבת האיל איז געווען במקום יצחק („תחת

עפ"ז אבער — אז יצחק האט א גדר פון א קרבן שכבר נקרב ע"ג המזבח — דארף מען האבן א ביאור: בנוגע דעם זכות העקידה זאגן חז"ל בכמה מקומות<sup>5</sup>, אז „אפרו של יצחק כאילו צבור על גבי המזבח“. וואס פון דעם דיוק לשון חז"ל „צבור על גבי המזבח“ — ניט (ווי לשון רש"י במק"א<sup>6</sup>) „צבור ועומד לכפרה“ (וכי"ב) — איז מוכח, אז דער זכות העקידה איז פארבונדן דער-מיט וואס „אפרו של יצחק“ איז „פאר-בלבין“ על גבי המזבח.

[נאך מער: די גמרא זאגט אין זבחים:<sup>7</sup> „מזבח מנא ידעי (פון וואנעט האט מען געוואוסט ביים בנין מקדש שני וואו איז

6) שם. נתי' בלקו"ש ח"ל ע' 76 ואילך.

7) ירושלמי תענית פ"ב ה"א. וכן בתרי" (פרש"י) בחוקותי כו, מב. תנחומא ס"פ וירא. ב"ר פצ"ד, ה. וראה הנסמך בהערה הבאה.

— לשון זה איתא גם בתנחומא ובמדב"ר שבהערה 5, אבל שם קאי על עבודת הקטרה בהאיל (ע"ג המזבח), שה"י כאלו הקטרה זו נעשית ביצחק, ומובן מדוע מדגיש „ע"ג המזבח“. משאי"כ במקומות הנ"ל שקאי בנוגע לזכות העקידה בכלל, הרי בזה נוגע (לכאורה) רק „אפרו של יצחק“ (בכלל), ולא זה שנשאר „צבור ע"ג המזבח“.

8) וירא כב, יד. וראה ברכות סב, ב. תענית טו, א. ועוד.

9) סב, רע"א.

1) פרשתנו כו, ג.

2) ב"ר פס"ד, ג. פרש"י פרשתנו שם, ב (וראה בארוכה לקו"ש חט"י ע' 200 ואילך — ביאור החילוקים בין הב"ר ופרש"י).

3) ראי' לפרש"י שם (הובא גם ביפ"ת לב"ר שם).

4) ראה לקו"ש שם (ע' 201 הערה 7) (שגם) מטעם זה שינה רש"י מלשון הב"ר. ע"ש.

5) ב"ר פנ"ז, ט. פרש"י עה"פ (וירא כב, יג). תנחומא שלח יד. במדב"ר פ"ז, ב.

6) וירא שם.

זיך אויס דערמיט וואָס „וּשְׁמוֹ אצל המזבח“<sup>14</sup>, און ביי דער עקידה (וואָס איז אַ דיו פון במה קטנה)<sup>15</sup> איז ניטאָ די מציאות פון „אצל המזבח“ — אויב ניט על גבי המזבח איז דאָס אין גדר פון „חוקי“<sup>16</sup>;

אויך — דער טעם פון הוצאת הדשן איז (ווי רש"י זאָגט) ווייל „אין מקום למערכה“ — אויב מען וועט ניט אַראָפֿ-נעמען דעם דשן פון מזבח וועט ניט זיין אַרט פאַר דער קומענדיקער מערכה<sup>18</sup>; ביי דעם מזבח וואָס אברהם האָט גע-בויט לעקידת יצחק איז, כּמובן, ניט שייך דער טעם.

[וײַל אַז וויבאַלד אַז ס׳איז ניט געווען קײן חיוב צו אַראָפֿנעמען דעם דשן פון מזבח, איז מסתבר אַז דער דשן איז גע-בליבן על גבי המזבח, ווייל

מקום המזבח) . . אפרו של יצחק ראו שמונה באותו מקום — פון „אפרו של יצחק“ האָט מען געוואוסט צו קובע זיין מקום המזבח].

איז ניט מובן: דער אַרט פון דעם „דשן“ וואָס בלייבט איבער פון קרבן — וואָס דוגמתו (ביי יצחק) איז „אפרו של יצחק“ (וועלכער האָט דעם זעלבן גדר ווי דער „דשן“ פון דעם איל<sup>10</sup>) — איז ניט „על גבי המזבח“, וואָרום עס דאַרף דאָך זיין תרומת הדשן והוצאת הדשן<sup>11</sup>; איז ווי זאָגט מען אַז אפרו של יצחק איז „צבור (מונח)<sup>12</sup> על גבי המזבח“<sup>13</sup>?

ב. דער ביאור בזה בפשטות (ע"ד הנגלה) איז, אַז ביי הקרבת האיל זיינען ניט געווען די ענינים פון תרומת הדשן והוצאת הדשן;

תרומת הדשן איז ניט געווען שייך, ווייל די עבודה פון הרמת הדשן פירט

10 כלשון רש"י (הניל בפנים), כאלו הוא נקטר ונעשה דשן.

ולהעיר מרדיל לפדריא פליא (אות נט) דלפמ"ש בתניא רבתי ס"ד (ה) דיצחק. נעשה דשן והי אפרו מושלך כו' והביא הקב"ה עליו טל וחיי' — יתיישב לשון אפרו של יצחק . . וא"צ לדחוק שאפר האיל שהוא תמורתו נחשב כאילו יצחק עצמו קרב.

11 צו ו, ג-ד.

12 כ"ה בפרש"י בחוקותי שם (וליתא בשאר המקומות שנשמנו בהערה 7). ועי' המבואר לקמן בפנים — שכאן לא היתה תרומת הדשן והוצאת הדשן — י"ל שלכן מוסיף רש"י „ומונח“, המדגיש ענין של קביעות (משא"כ הלשון „צבור“ רק שולל פזור). [ומה שרש"י בפ' וירא כתב רק „צבור (ועומד לכפרה)“ — נת' בהתערות].

13 וראה תניא רבתי (שבעה"ה 10) והי אפרו מושלך על הר המורי, ובסי' שמון ששון (להמג"א. נדפס בריש ספרו זית רענן) פ' וירא, שהרים אברהם הדשן והניחו על הר המורי כדיו תרומת הדשן. ע"ש.

ולהעיר ממאמר ר"י הגלילי במכילתא בשלח (יד, טו), ומזבחו של יצחק כו' ויצחק כאלו עקוד עליו (נתון על המזבח כו' — ולא אמר „אפרו של יצחק“.

14 צו ש, ג. אבל להעיר מסהמ"צ להרמב"ם (מ"ע ל) „היא שנצטוו להסיר הדשן בכל יום מע"ג המזבח“ ולא הזכיר הענין דוּשְׁמוֹ אצל המזבח. וראה חינוך (מצוה קלא) בשרשי המצוה. ואכ"מ.

15 כמ"ש ברד"ל לפדריא שם (סיק מד). וראה צפתי' עה"ת וירא כב, ו. אבל להעיר מפנים יפות וירא שם, ז.

16 אף שמקום העקידה הי' מקום המזבח שבמקדש (כנ"ל בפנים). וראה רמב"ם הל' ביהבי"ח פ"ב ה"א-ב) — הרי אז אין שייך קדושת עזרה כו'. אבל ראה פנים יפות שם.

17 צו שם, ד. וראה תמיד כה, ב במשנה. וראה בפרטיות אנציקלופדי' תלמודית ערך דשון מזבח החיצון. וש"נ. וראה הערה הבאה.

18 וגם להדיעות (רמב"ם הל' תמידין ומוספין פ"ב הי"ג. ועוד) שדשון המזבח נעשה בכל יום גם כשיש מקום למערכה (וראה אנציקלופדי' תלמודית שם ע' ד-ה, וש"נ) — הרי תוכנו של דשון המזבח הוא (ע"ד דישון (הטבת) המגורה — רש"י תצה"ל, ז) ניקוי המזבח (בשביל מערכה הבאה), כמובן. וזוהו מובן בנוד"ד שלא הי' צורך עוד בהמזבח, עד הזמן ש, בהר הוי' יראה, שאין שייך חיוב דשון.

פארברענען בלייבט דערפון אפר, איז דאס אבער א נייע מציאות<sup>23</sup>.

(ב) די פעולה (נחת רוח) פון א קרבן עולה — וואָס איר הקרבה ווערט פאַר-ענדיקט מיט איר שריפה ע"ג המזבח — איז דורך דעם וואָס זי איז ריח ניחוח („וירח ה' את ריח גוי"<sup>24</sup>), ד.ה. בעת זי ווערט פאַרברענט והולכת ונעשית אפר, אַבער ניט לאחר זמן —

עפ"ז איז ניט גלאַטיק וואָס מען זאָגט אַז דער זכות העקידה איז עומד לדורות, בלשון „אפרו של יצחק" — „אפר" איז מדגיש דעם היפּך, אַז די עקידה (און פעולת ההקרבה) איז ניטאָ!

ולכן נ"ל, ובהקדים, אַז עס זיינען פאַראַן כמה אופנים ווי אַ זכות ופעולת המצוה ווירקט לאחר זמן<sup>25</sup>:

(א) אַ זכות וואָס האָט זיך אויפגעטאַן (ונגמר) בעבר. ד.ה. די עשיית המצוה טוט אויף אַ זכות וועלכער בלייבט ביים אדם אויף שפעטער (שטענדיק). אַבער די סיבת הזכות האָט זיך אָפגעטאַן אינ-גאַנצן בעבר.

(ב) די עשיית המצוה (וזכותה) איז גע-ווען בעבר, אַבער פעולת המצוה איז אַן ענין נמשך ובמילא אויך זכותה — עס ציט זיך שפעטער, כולל — ציט זיך אין דעם זמן ווען מען נויטיקט זיך אין דעם זכות.

(ג) די פריערדיקע עשי' — האַלט (דערנאָך) אין איין נתחדש ווערן, אַזוי,

דער דין איז דאָך „כל הנוגע במזבח יקדש"<sup>19</sup>, און „אפילו קרבן פסול שעלה עליו . . לא ירד"<sup>20</sup>, ובמילא, בשעת ס'איז ניטאָ קיין חיוב (וטעם) צו אַראַפנעמען דעם אפר, איז „לא ירד". (וראה לקמן ס"ג).

און דעריבער איז אויך „אפרו של יצחק" (בדוגמא צו „דשן" פון דעם איל) — „צבור על גבי המזבח".

אַבער מען דאַרף נאָך האַבן ביאור: ביאור הנ"ל איז נאָר אַ טעם פאַרוואָס „אפרו של יצחק" קען בלייבן און איז געבליבן „צבור ע"ג המזבח": דערפון אַבער וואָס חז"ל פאַרבינדן זכותו של יצחק מיט דעם וואָס „אפרו . . צבור על גבי המזבח" איז משמע, אַז דאָס איז פאַרבונדן מיט זכות העקידה גופא.

מוז מען זאָגן, אַז אע"פּ אַז דער „דשן" פון אַן עולה דאַרף אַראַפגענומען ווערן (בדרך כלל) פון מזבח (כאַטש אַז אַן עולה איז כּכיל לה') — איז אַבער די „קדושת עולה" פון יצחק'ן (דורך דער עקידה) איז אַן אפּן, אַז זיין „אפר" (דשן) בלייבט „צבור (ומונח) על גבי המזבח".

ג. ויש לומר, ובהקדים:

(א) בכלל איז מוכח, אויך פון הלכה בפועל, אַז ווען אַ זאָך ווערט אפר, איז עס ניט די פריערדיקע מציאות<sup>21</sup>. לדוגמא ביי ביעור חמץ — למ"ד דאין ביעור חמץ אלא שריפה<sup>22</sup>. הגם אַז נאָכן

23 ראה סוף תמורה ובמפרשים שם. טשו"ע

(ודאדה"ז) אויח סתמיה. ועוד.

24 לשון הכתוב — נח ה, כא.

25 בהבא לקמן — ראה גם מפענח צפונות פרק

ה. וש"כ.

19 תצוה כט, לו.

20 פרש"י שם, מזבחים פג, ב.

21 ראה חידושי הרשב"א קידושין נו, ב. ועיין

אגה"ק שהובא לקמן בפנים סעיף ד.

22 משנה פסחים רפ"ב.

צבור על גבי המזבח" — ער ווערט  
איצט נשרף ע"ג המזבח און איז איצט א  
„ריח ניחוח“.

ד. ובעבודת האדם יל"פ:

דער ביאור פון „דשן“ אין עבודת  
האדם איז<sup>31</sup>:

דער ענין פון אפר מצד עצמו (ניט  
מצד דער סיבה ומצב וועלכע האָבן עם  
געמאַכט אפר) איז — תכלית הגשמיות.  
ווי דער אַלטער רבי איז מבאר אין  
תניא<sup>32</sup>, אַז דער אפר וואָס בלייבט  
איבער פון אַז „עץ הנשרף“ איז דער  
יסוד „העפר שבו היורד למטה ואין האש  
שולטת בו כו' העפר הוא חומרי יותר  
מכולן (שאר היסודות)“.

און דאָס איז דער ענין פון דשן  
המזבח: דער חלק הקרבן וואָס ווערט  
פאַרברענט אויפן מזבח, איז מרמז אויף  
די איידעלע ענינים פון וועלט, וואָס זיי  
קענען אינגאַנצן נתעלה ווערן און נכלל  
ווערן אין קדושה. וואָס בכללות זיינען  
דאָס די עניני העולם מיט וועלכע מאַיז  
מקיים אַ מצוה<sup>33</sup>, תשמישי מצוה,  
תשמישי קדושה<sup>34</sup> כו'.

אַבער דער אפר וואָס בלייבט איבער  
פון קרבן איז אַ רמז אויף די נידערי-  
קערע זאַכן פון וועלט וועלכע קענען

אַז ס'איז פונקט כאילו ווי די מצוה  
ווערט איצט געטאַן<sup>36</sup>.

דערמיט איז מובן וואָס עס שטייט ביי  
דוד המלך<sup>27</sup>: „בשעה שנכנס דוד לבית  
המרחץ וראה עצמו עומד ערום אמר אי  
לי שאעמוד ערום בלא מצוה, וכיון  
שזכר במילה שכבשרו נתיישה דעתו  
כו'“

— דלכאורה: זיכער איז געווען ניכר  
במחוה ולבו של דוד דער „שעבוד הלב  
והמוח“<sup>28</sup> פון זיין פריערדיקער הנחת  
תפילין (וכיו"ב), היינט פאַרוואָס האָט  
ער זיך געזען „ערום בלא מצוה“?

איז דער ביאור אין דעם: דער שעבוד  
הלב והמוח איז אַ פעולה נמשכת פון זיין  
פריערדיקער הנחת תפילין, אָבער די  
עשיית המצוה גופא האָט ער ניט איצט;  
משא"כ מצות מילה<sup>28</sup> איז מתחדשת בכל  
רגע<sup>29</sup>, ובמילא איז עס כאילו ווי ער  
האָט זיך איצט מל געווען.

און דאָס איז אויך דער חידוש פון  
דער עקידה: דער זכות העקידה איז אין  
אַן אופן אַז ס'איז כאילו ווי יצחק ווערט  
איצט (בכל רגע) נשרף מחדש<sup>30</sup> על גבי  
המזבח; ובמילא איז „אפרו של יצחק . .

26) וכן חלוק בקנינים עדי"ז — ראה מפענח  
צפונות שם ס"ג, סכיה, סליג, ושי"ן.

27) מנחות מג, ב. וראה גם לקריש ח"ג ע' 759  
ואילך.

28) שו"ע (וידאה"ז) או"ח סכיה ס"ה (יא).

28\*) היינו המצוה להיות מהול (משא"כ המצוה  
למול — ראה מכתב הצפעינ כשד"ח סוף קונט  
המציצה ובהנסמו בהערה הבאה) — אלא מכיון  
שהמצוה להיות מהול (שע"י פעולת המילה)  
מתחדשת בכל רגע, היז נחשב כאילו שיש לו (גם)  
פעולת המצוה בכל רגע.

29) מפענח צפונות שם ס"ה. ושי"ן.

30) ראה מכילתא (שבהערה 13), ויצחק כאלו  
עקוד עליו כו'.

31) בהבא לקמן — להעיר מסודר ד"ה להבין  
ענין תרומת הדשן (ל, ג ואילך). אוה"ת בשלח (ע'  
תלה"ו) ס"ע תנב ואילך. ע' (סג). אוה"ת צו (כרך ג)  
ע' תתא"ב. ד"ה ולבש תרסיח (ע' קמו ואילך). ועוד.

32) אגה"ק ס"ו (קכא, ב).  
33) ראה המשך תעריב ח"ב (ע' תתפג. תתקסא).  
ולהעיר משערי אורה ד"ה יביאור לבוש מלכות פיז  
ופעיג ובקצורים לשם. וראה לקריד ח"א קמט, ב  
ואילך.

34) ראה מגילה כו, ב.

ניט נכלל ווערן אין דעם אש המזבח (ווערן אינגאנצן קדושה). ובכללות זיי- נען דאס די דברי הרשות מיט וועלכע א איד פארנעמט זיך.

און דעריבער קען דער דשן ניט בלייבן על גבי המזבח — תכלית הקדושה.

אין דעם גופא זיינען פאראן צוויי מדריגות<sup>35</sup>:

(א) דער „דשן“ מיט וועלכע מאין מקיים תרומת הדשן, וואס דער דשן בלייבט עכ"פ „אצל המזבח“. (ב) דעם דשן וועלכן מען נעמט ארויס „מחוץ למחנה“.

ווייל אז דאס איז דער חילוק צווישן די צוויי אויפני עבודה<sup>36</sup> פון „כל מעשיך יהיו לשם שמים“<sup>37</sup> און „בכל דרכיך דעהו“<sup>38</sup>:

„כל מעשיך יהיו לשם שמים“ מיינט, אז בשעת ער טוט די מעשים זיינען זיי ביי אים אין אן אופן פון מעשיך, דברי הרשות, נאָר ער טוט זיי „לשם שמים“, צוליב קדושה, דערנאָך וועט ער פון זיי האָבן אַ תועלת אין עניני שמים.

דאָס ווערט נרמז אין דעם דשן וואָס מען נעמט אַרויס „מחוץ למחנה“ — ס'איז ניט אין מחנה דקדושה<sup>39</sup>; דאָרט אָבער איז עס „(אל) מקום טהור“, ער

טוט די דברי הרשות לשם שמים, צוליב קדושה.

אַ העכערער אופן אין עבודה (מיט דברי הרשות) איז — „בכל דרכיך דעהו“: ניט אז דורך דעם וואָס ער טוט זיי וועט ער צוקומען דערנאָך צו „דעהו“, נאָר אין זיי גופא „(בכל דרכיך)“ — „דעהו“: זיי זיינען טאָקע „דרכיך“ — דברי הרשות, אָבער די דברי הרשות אַליין ווערן אַז ענין פון קדושה.

ע"ד ווי תרומת הדשן, וואָס אויפן מזבח גופא קען עס ניט בלייבן (ס'איז „דרכיך“), אָבער — „ושמו אצל המזבח“, עס בלייבט בסמיכות צום מזבח ונבלע במקומו<sup>40</sup>.

ה. עפ"ז וועט מען פאַרשטיין פאַר- וואָס „אפרו של יצחק כאילו צבור על גבי המזבח“:

דער אויפטו פון עקידת יצחק איז — דער ענין פון מסירת נפש בפועל, מסירת הגוף כפשוטו. ביי אברהם'ס אַריינוואַרפן בכבשן האש (באור כשדים)<sup>41</sup>, איז ניט געווען דער בפועל, ווייל דער אש האָט אים כלל ניט אָנגע- רירט<sup>42</sup>; משא"כ ביי יצחק'ן, איז בשעת העקידה — „פרחה ויצאה נשמתו של יצחק“<sup>43</sup>, און ס'איז דערנאָך געווען ביי אים תחיית המתים<sup>44</sup>.

(40) רשיי ד"ה תרומת הדשן פסחים כו, א (וכן הובא בסדור שם. אוה"ת בשלה שם). וראה ב' הדיעות בתורה נבלעין — יומא כא, א. תורה דישון — זבחים סד, א.

(41) ראה פסחים ק"ח. א. פדריא כפ"ז, רפנ"ב. ב"ר פלי"ה, יג. ובכ"מ.

(42) ראה פסחים שם: ארד ואצנן כו'.

(43) פדריא פליא קרוב לסופו. זח"א ס, א (תוספתא). וראה לעיל הערה 10.

וראה שעה"ת לאדהאמיצ ח"א ד"ה אחרי היא תלכו פליח (מו, ד), כעקידת יצחק . . שפרחה

(35) ראה במקומות שבהערה 31 — ע"ד שני מיני בירוורים (אבל שם הוא באו"א).

(36) ראה בזה לקיש' ח"ג ע' 907, 932. ח"י ע' 104. ועוד.

(37) אבות פ"ב מ"ב.

(38) משלי ג, ו.

(39) חוץ לשלש מחנות (ראה תו"כ ויקרא ד, יב. יומא סח, א. זבחים קה, ב). וצ"ע בסדור שם (לא. רע"ג. וכה' בדרך חיים נד, ד), חוץ למחנה שכינה.

אלא לקח את כל מעשר ממונו וזרע  
צדקה לעניים כד"א<sup>50</sup> זרעו לכם  
לצדקה" —

אין מקרא יוצא מידי פשוטו, אז  
יצחק האט געזייט דגן כפשוטו, און דאס  
איז געווען ממונו פון וועלכז ער האט  
גענומען מעשר א.ז.וו. ס'איז אבער ח"ו  
צו זאגן אז זיין "ויוזע" איז געווען אין  
תוכן אן ענין פון זריעת דגן; נאר זיין  
"זרע דגן" איז געווען — "זרעו לכם  
לצדקה".

ולהעיר לויט א צווייטן מחז"ל: יצחק  
האט מתקן געווען מעשרות<sup>52</sup>, און ווי  
באלד אז מעשר איז דוקא פון אייגענע  
תבואה<sup>53</sup>, האט ער דעריבער (און נאר  
דערפאר) געזייט דגן, צוליב מפרש זיין  
מעשר.

וי"ל אז היינו הך: שורש המצוה  
דמעשרות וכי"ב איז צדקה<sup>54</sup>.

ז. און דערפאר איז, אפרו של יצחק  
. . צבור ע"ג המזבח, ווייל דורך דער  
עקידה איז יצחק נתקדש געווארן ביז  
אין אן אופן וואס גיט ניש קיין ארט פאר  
"חול" (וואס באלאנגט בחוץ) — אויך  
"אפרו" (זיינע ענינים הגשמיים) זיינען  
צבור על גבי המזבח, כולו — כליל  
לה<sup>54</sup>.

(50) הושע י, יב.

(51) שבת סג, א. וש"נ.

(52) רמב"ם הל' מלכים פ"ט ה"א. וראה בארוכה  
לקרש שם (ע' 68 ואילך).

(53) רמב"ם הל' מעשר פ"ב ה"ב.

(54) ראה בבאורי טעמי המצות: ס' החינוך מצות  
ראשית הגז (מצוה תח). מו"נ ח"ג פליט.

(54) להעיר מ'יונת-תרי"ט (ע' נא. נו ואילך)  
בביאור מחז"ל (פדרא ספליא) דאפר אילו של יצחק  
הוא יסוד מזבח הפנימי — קטורת, בחי' התקשרות  
ועוצם הביטול שלמעלה מבידורים דקרבות. וראה  
לקמן סעיף ח.

די דרגא" פון מסירת נפש נעמט זיך  
עז עצם הנשמה ממש, וואס איז דבוק  
'מיוחד מיט אלקות בתכלית היחוד, ביז  
אז דאס נעמט דורך אלע חלקי האדם  
בשוה, אויך דעם חומר הגוף<sup>49</sup>. און דער-  
פאר קומט עס ארויס אין מסירת הגוף  
ג"כ פארן אויבערשטן.

און דעריבער, דורך דער עקידה איז  
יצחק נתקדש געווארן אין אן אופן אן  
(אויך) זיין גוף איז געווארן אינגאנצן  
קדוש — ובמילא זיינען אויך די ענינים  
הגשמיים פון יצחק'ן נתעלה געווארן אין  
א דרגא עולה, כליל לה: זיינע גשמיית-  
דיקע ענינים זיינען געווען אזוי בטל  
ומיוחד צו קדושה, ביז אז ער האט כלל  
„ניט געפילט" זייער „גשמיית<sup>46</sup>“, זייער  
ענין איז געווען נאר — עבודת ה'.

וא"ו. ווי גערעדט אמאל בארוכה<sup>47</sup>  
אין דעם פירוש אויף דעם וואס עס  
שטייט אין פרקי דר"א<sup>48</sup> אויפן פסוק<sup>49</sup>  
„ויוזע יצחק": „וכי יצחק זרע דגן ח"ו

נשמתו ממש" (וראה שם כל הפרק). וראה המשך  
תעריב פ"ב. אבל בשעה"ת שם לפניו (פלי"ז — מו,  
ב) דאף ש'עקידת יצחק זהו כמו מס' בפ"מ . .  
ופרחה נשמתו מאימת מות בפ"מ מ"מ כש'חסר  
מעשה ההריגה בפ"מ זהו חסרון העיקר במס'ג  
שבגוף. ואכ"מ.

(44) ראה מאמרי אדה"ז — תקס"ב (ח"א) ע' יג.  
ובארוכה שעה"ת שם פלי"ז. המשך תעריב שם.  
ועוד.

(45) ראה שעה"ת שם (ושם פלי"ח (מו, א), שזה  
למעלה מעליות הגופים דחנוך ואליהו שהם בחי'  
מציאות בפ"ע רק שזוכר, משאי"כ במסנ"פ בגוף  
גם, חומר הגוף . . הוא בתכלית זאת ממש. ע"ש  
ובפלי"ו).

(46) ראה לקו"ש ח"י שם (ע' 105) — ב' האופנים  
בובכל דרכיך דעהו.

(47) לקרש ח"ה ע' 74. וראה בהערות שם.

(48) רפלי"ג.

(49) פרשתנו כו, יב.

„אל מקום טהור“ — כל מעשיך לשיש  
— אָבער דאָך איז עס מחוץ למחנה.

אויף דעם קומט די באַוואַרעניש, אַז  
דער טעם פון הוצאת הדשן איז ווייל  
„אין מקום למערכה“, אָבער אויב ס'איז  
דאָ „מקום למערכה“ נעמט מען ניט  
אַראָפּ דעם דשן; דער „היתר“ צו פאַר-  
נעמען זיך מיט דברים גשמיים (אין אַן  
אופן פון „מחוץ למחנה“) איז נאָר אויב  
עס קומט דערפון אַרויס אַ תועלת פאַר  
דער קומענדיקער מערכה — דורך דעם  
וועט מען קענען מאַרגן דאווענען נאָך  
בעסער<sup>58</sup>;

דער אַרט פון אַן אידן דאַרף זיין און  
איז אין פנים. אַי, ער איז אַ נשמה בגוף  
און האָט צרכים גשמיים — איז גענוג  
ווען זיין התעסקות איז גשמיות איז  
„אצל המזבח“; אָבער אַרויסגיין „מחוץ  
למחנה“ — ניט דאָס איז דער אמת'ער  
אַרט פון אַן אידן. אפילו ווען ער טוט  
אין די דברי הרשות שלו לשם שמים —  
איז עס אַן עבודה פחותה; ער איז ניט  
מוזג כוס לרבו, נאָר מבשל קדרה לרבו  
און דאַרף בייטן זיינע „לבושים“<sup>59</sup>

(דעם קאָך איז דעם „בישול“ — פון  
זיינע מעשה דבור ומחשבה<sup>60</sup>).

און דערפאַר איז מען מקדים אמירת  
פרשת העקידה לכל עניני היום, ווייל  
כדי דאָס צו דערהערן מאַנט זיך מסירת  
נפש דיצחק. די מסירת נפש בשעת

און דאָס איז אויך דער טעם וואָס מען  
דריקט אויס דעם זכות העקידה מיט  
דעם לשון וענין „אפר“ דוקא: דער זכות  
העקידה באַשטייט אין דעם אופן מסירת  
נפש פון יצחקין — דער עילוי פון זיין  
מסירת נפש איז אין דעם אויפטו פון  
„אפרו . . צבור על גבי המזבח“<sup>54</sup>,  
כנ"ל.

ת. די הוראה דערפון איז עבודת כל  
אחד ואחד:

איינער פון די טעמים וואָס מען זאָגט  
פרשת העקידה בכל יום איז — „כדי  
להכניע יצרו לעבוד הש"י כמו שמסר  
יצחק נפשו“<sup>55</sup>. מען דאַרף וויסן, אַז די  
הכנעה דאַרף ברענגען דערצו, אַז דער  
„אפר“ (גשמיות) פון אַ אידן זאל זיין  
„צבור על גבי המזבח“.

דער ענין איז דעם:

תפלות כנגד תמידיו תקנום<sup>56</sup>, וואָס  
קרבו תמיד איז אַן עולה וועלכע איז  
כליל לה'. ווייל די שלימות פון תפלה  
איז, אַז אַ איד זאל זיך אינגאַנצן אוועק-  
געבן צום אויבערשטן<sup>57</sup>.

אָבער דער ביטול ומסירת נפש פון  
תפלה גיט „אַן אַרט“, אַז לאַחרי התפלה  
זאל דער איד אַרויסגיין „מחוץ למחנה“  
און פאַרנעמען זיך מיט ענינים הגש-  
מיים. אמת טאַקע, אַז עבודת התפלה  
טוט ביי אים אויף אַז דאָס זאל זיין נאָר

58) שלכן גם לפי הביאור דלעיל (סעיף ד)  
בענינין של תרומת הדשן והוצאת הדשן בעבודת  
האדם — עבודת הביוריים — הרי זמנן (במקדש,  
ועדיו עתה — באמירתו) הוא בתחילת היום,  
לרבו, שגם עבודת הביוריים צ"ל (רק) הקדמה  
והכנה לעבודת הקרבנות שעיג המזבח, ככפנים.  
59) יומא כג. ב. פרשיי זו ו, ד. רמב"ם הל'  
תמידיו ומוספין פ"ב הי'.  
60) לבושי האדם — תניא פ"ד.

54\*\* להעיר גם ממגיד מישרים להב"י (ר"פ  
תצוה. ועוד), ושם תשרף על קדושת שמי ויהי  
אפרך מונח ע"ג מזבח.

55) שרע אדה"ו ארח מהד"ק ס"א ס"י (מבי  
לסאורח שם). ובמהד"ת שם (ס"ט) השמיטו. ואכ"מ.

56) ברכות כו, ב.

57) דק"ש ענינה — מסנף, ושמויע — ביטול  
במצאוהו, כעבדא קמי מרי.



התפלה דארף זיין אין אן אופן וואָס „נעמט מיט“ זיין גוף וכל עניניו הגשמיים, ביז אַז ער פילט ווי ביי אים איז ניטאָ קיין „מחוץ למחנה“, און זיין גשמיות איז אינגאַנצן דורכגעדרונגען מיט קדושה.

און בכח זה איז זיין התעסקות מיט ענינים גשמיים אין אן אופן אַז זיין גאַנצע כוונה דערביי איז בלויז צוליב די תועלת וואָס וועט דערפון אַרויסקומען כעבודתו ית', במקום המערכה.

און דעמאָלט איז אפילו ווען ער גייט אַרויס (לאחרי התפלה) „מחוץ למחנה“ צו פאַרנעמען זיך מיט עניני העולם, הנהג בהם מנהג דרך ארץ<sup>61</sup> — פילט

(משיחת ש"פ בה"ב תשכ"ח)

61) ברכות לה, ב. וראה טושו"ע או"ח סקנ"ז.

## ויצא

נאכן ברענגען דעם לימוד פון יעקב, איז דער אַלטער רבי ממשיך: „לפיכך אין הפועל רשאי לעשות מלאכה בלילה ולהשכיר עצמו ביום וכן אין האדם רשאי לעשות מלאכה בבהמתו בלילה“ ולהשכירה ביום ואין הפועל רשאי להרעיש ולסגף עצמו שהרי מחליש כחו ולא יוכל לעשות מלאכת בעל הבית בכח“.

די דינים („אין הפועל רשאי כו“) ווערן געבראַכט אויך אין רמב"ם; אָבער דאָרט קומען זיי אין דער פריער־דיקער הלכה, איידער<sup>10</sup> ער זאָגט „כדרך שמוזהר בעה"ב שלא יגזול כו“.

ב. לכאורה וואָלט מען געקענט זאָגן, אַז דער שינוי איז (ניט קיין שינוי בתוכו),

א. אין סוף הלכות שכירותי פסק'נט דער רמב"ם: כדרך שמוזהר בעה"ב שלא יגזול שכר עני ולא יעכבנו כך העני מוזהר שלא יגזול מלאכת בעה"ב ויבטל מעט בכאן ומעט בכאן ומוציא כל היום במרמה אלא חייב לדקדק על עצמו בזמן . . . וכן חייב לעבוד בכל כחו שהרי יעקב הצדיק אמר<sup>2</sup> כי בכל כחי עבדתי את אביכן. לפיכך נטל שכר זאת אף בעולם הזה שנאמר<sup>3</sup> ופרץ האיש מאד מאד.

דער אויבנדערמאָנטער דין ווערט אויך אַראָפּגעבראַכט אין שולחן ערוך פון אַלטן רבי'ן, ז"ל: „וכדרך שבעל הבית מוזהר שלא יגזול שכר העני ולא לאחרו כך העני מוזהר שלא יבטל מלאכת בעה"ב ויבטל מעט כאן ומעט כאן ומוציא כל היום במרמה אלא חייב לדקדק על עצמו בזמן . . . וכן חייב לעבוד בכל כחו שהרי יעקב הצדיק אמר כי בכל כחי עבדתי את אביכן לפיכך נטל שכרו אף בעולם הזה שנאמר ופרוץ האיש מאד מאד“.

בהשקפה ראשונה זעט אויס, אַז דער אַלטער רבי איז בלויז מעתיק לשון הרמב"ם (מיט שינויים קלים). אָבער כד דייקת שפיר זעט מען אַ שינוי עיקרי<sup>4</sup> בשו"ע אדה"ז:

- (1) פירג ה"ז.
- (2) פרשתנו לא, ו.
- (3) שם ל, מג.
- (4) חלק ח"מ הלכות שאלה ושכירות וחסימה סעף כ.
- (5) השינוי שברמב"ם מתחיל ההלכה, כדרך, ובשו"ע אדה"ז, וכדרך" — יש לומר, כי בשו"ע אדה"ז בא בהמשך להלכות הסמוכות לפניו (כאותו הסימן) שבהן מדובר על האזהרה, שלא יגזול שכר

העני ולא לאחרו; משא"כ ברמב"ם כתב עדיז לא בפרק זה, כיא לפניז — בפ"א שם, ותחלת ההלכה (ה"ז), כדרך שמוזהר — באה כסיום כל הלכות שכירות.

(6) ברמב"ם (שם ה"ז), או לדוש בפרתו ערבית ולהשכירה שחרית" — ועדיז הוא בסמ"ג דלקמן הערה 20. (בתוספתא שבהערה 8, לחרוש" וזכיה ברי"ף ב"מ פ"ז (פס), א) וברא"ש שם ס"ג).  
ובירושלמי (שבהערה 8), לא יחרוש אדם בפרתו בלילה וישכירנו ביום. ולכאורה הוי שינוי בדין, אם האיסור הוא דוקא כשעובד בלילה או רק בערבית — ראה חסדי דוד לתוספתא שם.

(7) ברמב"ם שם מוסיף: ומאכיל מזונותיו לבניו. ועדיז הוא: בטושו"ע שבהערה 10. והוא כבתוספתא שם. אבל בירושלמי שם ליתא תיבות אלו.

(8) ומקורם בתוספתא ב"מ פ"ח, ב; ירושלמי דמאי פ"ז ה"ג — כנסמן ב"מ והגה"מ לרמב"ם שם.

(9) ה"ז.

(10) זכיה בטושו"ע (ולבוש) ח"מ ס"ט שלו — (א) שהם בב' הלכות: ב) „אין הפועל כו“ הוא (סי"ט) לפני (ס"כ), מוזהר הפועל שלא יבטל כו“.

רשאי כו" זיינען א המשך צו די עניני „מרמה“ (לכאורה) וועלכע א פועל מעג יע טאן וואס דער רמב"ם זאגט פאר דעם<sup>15</sup> — „ורשאיין פועלין“<sup>16</sup> לטבולין פתן בציר כו", און אויף דעם איז דער רמב"ם מוסיף וממשיך: „אבל אין הפועל רשאי כו"<sup>18</sup>].

אבער דאס איז ניט קיין ביאור מספיק בנדו"ד<sup>19</sup>. ווארום פון דעם וואס דער

נאך בלויז בסדר הדברים, בהתאם צום חילוק פון ספר הרמב"ם און שו"ע אדה"ז:

דער רמב"ם<sup>11</sup> האט געשריבן ספרו „הלכות הלכות“<sup>12</sup> — בלי טעמי ההלכות<sup>13</sup>, משא"כ דער אלטער רבי האט געשריבן שולחנו „הלכות בטעמיהן“<sup>14</sup> דוקא.

און דעריבער: דער אלטער רבי שטעלט אויס די הלכות אין אן אופן וואס גיט ארויס דעם טעם און הגדרה פון די הלכות, און דערפאר ברענגט ער די אלע דינים אין דעם זעלבן סעיף, נאך דער הקדמה כללית ולכולן: „וכדרך שבעה"ב מוזהר כו" כך העני מוזהר שלא יבטל מלאכת בעה"ב“ — וואס דאס איז דער גדר פון די אלע דינים.

און איז דעם גופא, שטעלט ער פריער די אזהרה וחייב „לדקדק על עצמו בזמן . . וכן חייב לעבוד בכל כחו“, און דער נאך, דעם איסור המסובב מזה, וואס קומט דערפון ארויס אויך בנוגע דעם זמן המלאכה — „אין הפועל רשאי לעשות מלאכה כלילה וכו“.

משא"כ דער רמב"ם איז נוגע בעיקר ארויסגעבן דעם פסק הלכה, און דער פאר שטעלט ער אויס די הלכות לויטן סדר הזמן: פריער דער איסור וואס קומט קודם זמן המלאכה בפועל („אין הפועל רשאי כו"), און ערשט דערנאך די אזהרות וועלכע קומען בזמן המלאכה גופא — „חייב לדקדק על עצמו בזמן . . וכן חייב לעבוד בכל כחו“.

[ונוסף לזה: די דינים „אין הפועל

(15) וזה גופא בא בהמשך תחלת ההלכה. רשאי בעל הפרה להרעיב פרתו ולסגפה כדי שתאכל הרבה מן הדייש ורשאי השוכר להאכילה פקיע עמיר כו", שהוא בהמשך והסיום דהפרק שבו מדובר דיני לא תחסום שור בדישו.

משא"כ בשו"ע אדה"ז בא סעיף זה בהמשך לפרטי דיני לא תלין כו" של פועל (וכיו"ב): ודיני לא תחסום, וכן הדינים שהפועל אוכל בשעת מלאכתו — כתב לאח"ז (סכ"ב ואילך).

ובשו"ע המחבר דינים אלו בנוגע לפועל הם הסיום דיסימ (שלו). דין אכילת פועל בשעת מלאכה ממה אוכל או מתי אוכל, והסימן שלאח"ז (שלה) — דין אכילת בהמה בשעת מלאכה ואסור חסימתה, והסימן שלאח"ז (שלת) — לתת שכר אדם ובהמה וכלים בזמנו ומתי זמנו. ואכ"מ.

(16) כן הוא בדפוסים שלפנינו ברמב"ם ובתוספתא שם. בי"מ פט, סעיף (רי"ף שם. רא"ש שם סי"ג). אבל בשו"ע אדה"ז (שם סכ"ז) הפועל רשאי לטבול פתו (וכבטשו"ע שם סט"ו). ועד"ז הוא השינוי (בין לשון יחיד ול' רבים) בהבא לפני ברמב"ם: ברמב"ם שם, רשאי בעה"ב להשקות פועלים (וכ"ה בשאר מקומות הנ"ל) ובשו"ע אדה"ז שם „להשקותו“ (ע"ד בטושו"ע שם, להשקות את הפועל").

(17) כ"ה בגמ' שם. רא"ש שם. טושו"ע (שו"ע אדה"ז) שם. אבל בתוספתא שם, לאכול.

(18) ולהעיר שבתוספתא שם באים בהלכה א, אבל בסדר הפוך — מתחיל בהאיסור. אין הפועל רשאי כו", ואח"כ — רשאיין פועלין לאכול פתן בציר כדי שאוכלו כו".

(19) בנוגע השינוי דהרמב"ם ואדה"ז. — אבל אפ"ל כן בנוגע לשו"ע המחבר, שאינו מתחיל ההלכה. בדרך שמוזהר בעה"ב כו" כברמב"ם. ובפרט ששו"ע המחבר עיקרו הוא מעשה הדינים, ולא כברמב"ם שבעיקר הוא (גם) ספר ידיעת ההלכות — ראה לקו"ש חס"י ע' 374. ועוד.

(11) וכן שו"ע המחבר.

(12) רמב"ם בהקדמתו לספר הדי.

(13) ראה קרא בשו"ע אדה"ז הל' ת"ת רפ"ב.

(14) הקדמת הרבנים בני הגאון המחבר ז"ל לשו"ע אדה"ז.

עבדתי את אביכון. לפיכך נטל שכר זאת אף בעולם הזה שנאמר ויפרוץ האיש מאד מאד.

דלכאורה איז אין דעם ניט פאָר-שטאַנדיק:

(א) דער רמב"ם איז דאָך (כנ"ל) אַ ספר פון „הלכות הלכות". וואָס איז נוגע להלכה דער סיום „לפיכך נטל שכר זאת אף בעוה"ז כו"ז?"

דוחק לומר אַז דער רמב"ם שרייבט דאָס נאָר כדי לסיים (הלכות שכירות) בדבר טוב — ווייל [נוסף ע"ז וואָס דער רמב"ם איז ניט אַלע פ"ג הלכות<sup>21</sup> שבספר היד מסיים בדבר טוב, איז עוד ועיקר:] דער לשון ווערט אַראַפּגע-בראַכט אויך אין טור ושולחן ערוך לאַ בסיום הלכות אלו. נאָכמער: אין שו"ע אדה"ז קומט עס אינמיטן אַ סעיף!

(ב) נאָכמער: דערמיט איז דער רמב"ם<sup>22</sup> זיך, לכאורה, סותר מיני ובי": פריער ברענגט ער די ראי' פון יעקב'ן „שהרי יעקב הצדיק אמר כי בכל כחי עבדתי את אביכון", אַז עס איז אַ חיוב אויף אַ פועל לעבוד בכל כחו, אָבער מיט די ווערטער „לפיכך נטל שכר זאת אף בעולם הזה כו"ז איז ער לכאורה מבטל (מחליש עכ"פ) די ראי', וואָרום דאָס ברענגט אַרויס אַז דאָס איז ניט געווען אַ חיוב, נאָר אַ הנהגה (צדקות) מיוחדת באַ יעקב'ן וואָס צוליב דעם איז שכרו מיוחד „נטל שכר זאת אף בעולם הזה".

רמב"ם הויבט אַן די לעצטע הלכה מיט אַ הקדמה: „כדרך שמוזהר בעה"ב שלא יגזול שכר עני כו' כך העני מוזהר שלא יגזול מלאכת בעה"ב" — אע"פּ וואָס דער רמב"ם האָט שוין קלאַר געזאָגט אין דער פריערדיקער הלכה אַז עס טאָר ניט זיין „גזל מלאכתו של בעה"ב" — איז מוכח, אַז דאָס איז ניט נאָר אַ הוספה מצד שינוי אין דעם זמן ומעשה האיסור, נאָר ס'איז אַ באַזונדער גדר.

דאָס הייסט: לויטן אַלטן רבין, אַז די דינים „אין הפועל רשאי כו"ז קומען תיכף בהמשך ישר צום חיוב „לעבוד בכל כחו" (אַז „לפיכך אין הפועל רשאי כו"ז), קומט אויס, אַז דאָס איז אַ מסובב פון דעם חיוב לעבוד בכל כחו; משא"כ לויטן רמב"ם, וואָס ער זאָגט די דינים אין אַ פריערדיקער הלכה, איז דאָס אַ באַזונדער דין ואיסור בפ"ע.

אַט דער ענין ווי ער שטייט אין שו"ע אדה"ז — אַז די פרטי דינים „אין הפועל רשאי כו"ז זיינען פאַרבונדן מיט דעם חיוב „לעבוד בכל כחו" (וואָס מען לערנט אַפּ פון יעקב'ן) — איז מפורש אין סמ"ג<sup>20</sup>:

אָבער צ"ע וביאור: וואָס איז די הסברה אין די צוויי שיטות, צי די דינים הנ"ל זיינען אַ תוצאה פון דעם חיוב „לעבוד בכל כחו", אָדער אַ דין בפ"ע?

ג. וועט מען דאָס פאַרשטיין בהקדם הביאור אין דעם לימוד הנ"ל (ברמב"ם) פון יעקב'ן: וכן חייב לעבוד בכל כחו שהרי יעקב הצדיק אמר כי בכל כחי

(21) ויתירה מזו: שאפילו בסיום הי"ד) ספרי

אין הרמב"ם מקפיד לסיים דוקא בדבר טוב (ראה סיום ספר נשים. אבל שם רק תיבה האחרונה אינו דבר טוב — ראה שיחת שי"פ מקץ תשד"מ ע"ד הסיום דס' נשים וס' טהרה ברמב"ם).

(22) ובמילא בהתקנתו בשו"ע אדה"ז שם.

(20) מ"ע טוף מצוה צא. ושם: גרסיןנו בירושלמי דמס' דמאי ובתוספתא דב"מ אין הפועל כו' (ומסיים) מפני גזל מלאכתו של בעל הבית שהרי יכשל כחו ויתחילש דעתו ולא יעשה מלאכה בכח והרי יעקב אבינו אמר כי בכל כחי עבדתי וגו'.

ארויסצוברענגען דעם גודל הדבר, ווי מען זעט אז יעקב הצדיק, אמר כי בכל כחי עבדתי . . . לפיכך נטל שכר זאת אף בעולם הזה.

דאס איז אבער א דוחק גדול, וואָרם מען געפינט בכמה מקומות, אויך אין רמב"ם (אין די הלכות לפנ"ז), אז מ'לערנט אפ הלכות אויך פון קודם מ"ת (און ווי מ'זעט עס בשייכות לפרשתנו גופא, אז דער רמב"ם<sup>27</sup> לערנט אפ די הלכה אז "אפילו בחולו של מועד אין נושאים נשים . . . לפי שאין מערבין שמחה בשמחה שנאמר<sup>28</sup> מלא שבוע זאת ונתנה לך גם את זאת"); און ס'איז ניט קיין סתירה צום כלל פון אין למידין מקודם מ"ת, ווי די פארשידענע תירוצים והגדרות וואָס שטייען דערביי אין מפר"ש<sup>29</sup>. ופשיטא בנוד"ד, וואו דאָס איז ניט קיין דין פרטי, נאר אַ הנהגה כללית, דער דרך אין עבודת הפועלים ע"פ הת-דברות והסכם הדדי דבני אדם, וואָס דאָס קען מען דאָך אוודאי אַפלערנען<sup>30</sup> פון קודם מ"ת<sup>31</sup>.

ג) וואָס איז דער לשון "שהרי" — און ניט בלשון הרגיל יותר "שנאמר" או "כמו שנאמר" וכיו"ב?

ד) דער לשון "הצדיק", וואָס איז ניט קיין לשון הרגיל (אַלס תואר) אין רמב"ם<sup>32</sup>, ולכל היותר האָט ער גע-דאַרפט זאָגן בלשון הרגיל<sup>34</sup>, "יעקב אבינו"<sup>35</sup>. ובפרט אז דאָס שוואַכט אפ די ראי, וואָרם דאָס ווייזט אז דאָס איז אַ הנהגה מיוחדת פון "יעקב הצדיק".

לכאורה יש לומר, אז מיט די אַלע לשונות הנ"ל איז דער רמב"ם אויסן צו באַוואַרענען די שאלה: ס'איז דאָך אין למדין מקודם מ"ת<sup>36</sup>, איז ווי קען מען אַפלערנען אַ הלכה אין הלכות שכירות פון הנהגת יעקב דלפני מ"ת?

דעריבער זאָגט ניט דער רמב"ם בלשון הרגיל בכלל באַ אַ ראי, "שנאמר" (וכיו"ב), ווייל מען לערנט עס טאַקע ניט אַפ פון יעקב, ס'איז נאָר כעין אסמכתא (אדער נאָר אַ גילוי מילתא וכיו"ב) אויף

23) ולהעיר, שכתור שם — אף שמקדים, כתב הרמב"ם כ"י — מעתיק ה'י, שכן יעקב אמר כ"י (ומשמית, הצדיק).

24) ראה לדוגמא — ה'י יסוה"ת פ"א ה"ט-י (בנוגע למשה): פ"ז ה"ט (אברהם); פ"ז ה"ג (יעקב); שם ה"ז, פ"ח פ"ט היא ויה, פ"י היא וה' (משה); ה'י ע"ז פ"א סה"ב ואל"ך (אברהם), יעקב ומשה), ועוד. 25) וכ"ה הלשון בסמ"ג שם. לבוש שם.

ולהעיר מרמב"ם סוף ה'י מילה, בוא וראה כמה חמורה מילה שלא נתלה למשה רבינו עליי — ומשנה מלשון המשנה (נדרים לא, ב), למשה הצדיק, וראה לעיל ע' 58 הערה 40.

26) ראה שדי"ח כללים מערכת האליף כלל שכא. פאת השדה כללים מערכת אליף סקליה סק"י. אנציקלופדי תלמודית ערך אין למדין מקודם מ"ת. רש"י.

י) שם פ"ה ה"י. יוסף הצדיק — אבל שם מובן ה"טעם.

27) ה'י אישות פ"י ה"ד (מירושלמי מ"ק פ"א ה"ז).

28) כ"ז, וראה פרש"י שם — מירושלמי. וברמב"ן שם.

29) ראה בארוכה במקומות הנ"ל הערה 26. רש"י.

30) המאופנים שאפשר ללמוד מקודם מ"ת (ראה בהנסמם בהערה הנ"ל): אופני קיום מצוה; דבר שיש בו טעם וסברא; במקום שאין סברא לחלק; לימודים שהם בתורת גילוי מילתא. וראה לקו"ש ח"א פרשתנו (ע' 65 ואל"ך) ע"ד הלימוד דאין מערבין שמחה בשמחה דלמדין מפרשתנו.

31) להעיר מדברי הרמב"ן עה"ת (וישלח לך, יג): ועל דעתי הדינין שמנו לבני נח כ"ז מצות שלהם . . . בדיני גניבה ואונאה ועושק ושכר שכיר ודיני השומרים כ"ז ודיני מקח וממכר. והיינו שתוכן הדינים דפי' משפטים ה"ז בכלל ז' מצות כ"ז.

נאכמער: מען געפינט בענינו גופא, עבודת יעקב ללבן, אז מען לערנט אפ פון יעקב'ן, ווי די גמרא זאגט<sup>32</sup>, "עד מתי שומר שכר חייב לשמור עד כדי היית<sup>33</sup> ביום אכלני חורב וקרח בלילה"<sup>34</sup>.

ד. וי"ל די הסברה בזה:

מיט דער ראי' "שהרי יעקב הצדיק אמר כי בכל כחי עבדתי את אביכן לפיכך נטל שכר כו", ברענגט דער רמב"ם ארויס דעם גדר החיוב "לעבוד בכל כחו". פריער זאגט דער רמב"ם "כדרך שמוזהר בעה"ב שלא יגזול שכר עני כו' כך העני מוזהר שלא יגזול מלאכת בעה"ב ויבטל מעט בכאן ומעט בכאן ומוציא כל היום במרמה אלא חייב לדקדק על עצמו בזמן כו", און דער-נאך איז ער ממשיך ומוסיף: וכן חייב לעבוד בכל כחו.

וואלט מען לכאורה געקענט לער-נען: דער חיוב לדקדק על עצמו בזמן איז פארבונדן מיט "שלא יגזול מלאכת בעה"ב", אבער דער חיוב "לעבוד בכל כחו" איז ניט פארבונדן (אויף אזויפיל) מיט מלאכת בעה"ב (ביז מיזאל זאגן אז בשעת ער טוט עס ניט איז ער ניט מקיים דעם "שלא יגזול מלאכת בעה"ב"), נאך ס'איז בלויז פארבונדן מיטן גברא מצ"ע, פון פועל העובד, מיט זיין נאמנות, אז ער דארף זיין איבער-געגעבן צו אן ארבעט ביז "לעבוד בכל כחו". ד.ה. דאס איז ניט (אזוי) מצד דעם גדר פון "בין אדם לחבירו", צווישן דעם פועל מיטן בעה"ב, נאך דאס איז מען גדר פון בין אדם למקום.

אויף דעם ברענגט דער רמב"ם די ראי' "שהרי יעקב הצדיק אמר כי בכל

כחי עבדתי את אביכן לפיכך נטל שכר זאת אף בעולם הזה שנאמר ויפרץ האיש מאד מאד": די ראי' איז ניט (נאך) פון התחלת דבריו וואס יעקב "אמר כי בכל כחי עבדתי את אביכן"

(ואדרבה, אין דעם וואלט מען גע-קענט זאגן אז יעקב האט דערמיט מדגיש געווען<sup>35</sup> אז ער האט זיך גע-פירט לפנים משורת הדין, עבודה אין וועלכער ער איז ניט געווען מחוייב<sup>36</sup>, און דאן איז דאך דאס א ראי' לסתור — אז ס'איז ניטא א חיוב אויף יעדן פועל לעבוד בכל כחו)

נאך די (עיקר) ראי' איז פון דעם המשך הלשון "לפיכך נטל שכר זאת כו' (ובאופן פון) ויפרץ גו'":

דער אויפטו אין דעם איז (ניט אזוי אז יעקב האט באקומען א שכר פון דעם אויבערשטן פאר מקיים זיין א ציווי ה' (און ביי אנדערע מצות קען דאס זיין א שכר (נאך) בעה"ב, אבער דא האט ער באקומען שכר מצוה אויך בעה"ז) — (נאך)<sup>37</sup> אז ער האט באקומען "שכר זאת", דעם שכר אויף זיין מלאכה;

ד.ה. דער "נקבה שכרך" (וואס לבן האט אפגערעדט מיט יעקב'ן) האט

(35) וכמ"ש המאירי ב"מ שם (לדעת רבה) — גבי הפסוק, הייתי ביום אכלני חורב גו'.

(36) וראה גם מדרש הגדול פרשתנו לא, לט. פי"א בן הרמב"ם שם. ועוד.

(37) וכמ"ש הרמב"ם בפיה"מ ריש פאה, שזהו החילוק בין ה"מצות המיוחדות לאדם בנפשו במה שיש בינו ובין הקביה", שבוה, תחשב לו לצדקה ויגמלהו הקביה עלי' לעוה"ב, וה"מצות התלויות בתועלת בני אדם קצתם עס קצתם (בין אדם לחבירו)". שתחשב לו לצדקה לעוה"ב לפי ששעה המצוה וימצא טובה בעוה"ז בעבור שנהג מנהג הטוב בין בני אדם כי כשינהג מנהג הזה ינהגו אחרים כמנהגו יקבל כמו כן שכר מהענין ההוא". אלא שבנדויד, נטל שכר זאת' לא מלבן הארמי באופן ישר.

(32) ב"מ צג, ב.

(33) פרשתנו לא, מ.

(34) וראה שאלתות פרשתנו שאלתא ב.

ביותר" און טוט „לפנים משורת הדין“  
ווערט אָנגערופן „חסיד“<sup>41</sup>.

און דאָס זאָגט דער רמב"ם — אַז די  
הנהגה פון יעקב'ן לעבוד בכל כחו איז  
ניט געווען אַן ענין פון מדת חסידות כו'  
(א הנהגה מיוחדת<sup>42</sup> אַלס איינער פון די  
ג' אבות — יעקב אבינו), נאָר דאָס איז  
דער אופן החיוב פון אַ פועל: יעדער  
פועל לגבי מלאכת בעה"ב.

ו. דעם חידוש גופא — אַז דער חיוב  
לעבוד בכל כחו איז פאַרבונדן (ניט נאָר  
מיט דער כללית/דיקער נאמנות פון  
פועל, נאָר) מיט דער מלאכה וואָס ער  
טוט פאַר דעם בעה"ב — קען מען לער-  
נען אויף צוויי אופנים:

איינ אופן איז: אַז דאָס איז פאַרבונדן  
מיט גוף המלאכה, אָבער דאָס איז אַן  
ענין נוסף אויף דער עצם מלאכה  
לבעה"ב; ס'איז אַ באַזונדער חיוב פון  
פועל צום בעה"ב.

וואָס דאָס איז די שיטת הרמב"ם, וואָס  
ער טיילט פאַנאַנדער די הלכות בשיי-  
כות צו גזל מלאכתו של בעה"ב אין צוויי  
באַזונדערע הלכות: אין דער ערשטער

לפועל געבראַכט דערצו אַז (כאָטש לבן  
האָט אים געוואַלט אַפּנאַרן וכו',  
פונדעסטוועגן — וויבאַלד אַז „בכל כחי  
גוי, גוי, ויפרוץ האיש מאד מאד“ אַ  
שכר בהתאם מיט זיין אַרבעט וואָס איז  
געווען אין אַן אופן פון „בכל כחי  
עבדתי“.

דערפון פאַרשטייט מען, אַז דער  
„לעבוד בכל כחו“ איז פאַרבונדן ניט  
נאָר מיטן גברא, מיטן פועל כשהוא  
לעצמו, נאָר מיט מלאכתו לבעה"ב. וואָס  
דערפאַר האָט יעקב באַקומען אויך פאַר  
דעם זיין שכר בעוה"ז.

ה. ועפ"ז יומתקו די צוויי דיוקים  
הנ"ל אין לשון הרמב"ם:

(א) ער זאָגט ניט „שנאמר“, נאָר  
„שהרי“ — ווייל די ראי' איז ניט (נאָר)  
פון דעם פסוק „כי בכל כחי עבדתי את  
אביכֹ, נאָר (אויך ו)בעיקר — פון דעם  
גאַנצן ווייטערדיקן המשך: „לפיכך נטל  
שכר זאת כו“.

(ב) ער זאָגט ניט „יעקב אבינו“ נאָר  
„יעקב הצדיק“. והביאור:

פון רמב"ם אין ריש הל' דיעות אין  
פאַרשטאַנדיק, אַז דער תואר „צדיק“  
(מיט וועלכן דער רמב"ם באַנוצט זיך  
בספרו היד) מיינט ניט אַזאָ וואָס טוט אַ  
הידור מצוה וכיו"ב, נאָר דער וואָס  
פירט זיך כפי הדין והחיוב. ווי ער  
ברענגט דאָרטן<sup>38</sup> די פסוקים בנוגע  
מדות והנהגות<sup>39</sup> אַז דער וואָס גייט אין  
„דרך הישרה היא מדה בינונית“ ווערט  
ער (בל' הפסוק<sup>40</sup>) אָנגערופן „צדיק“<sup>41</sup>  
(און דער וואָס איז „מדקדק על עצמו

(38) פ"א הי"ד.

(39) אף שהוא עצמו מתארו (שם ובה"ה). „חכם“  
ושהיא „מדת חכמה“.

(40) וראה שם הי"ז, כך למדו כפירוש מצוה זו מה  
הוא נקרא חנון כו' צדיק ישר כו'.

(41) שם הי"ה.

(41\*) אין לזה סתירה מהמבואר לעיל ע' 58  
(כנ"ל הערה 25) בהטעם דשינה הרמב"ם בסוף הל'  
מילה מלשון צדיק שבמשנה להדגיש שהוא דבר  
הנוגע לא רק למשה הצדיק, כי בהל' דיעות מדובר  
(כצדיק חכם חסיד) בדיעות ומדות הנוגעות ליחס  
בין אדם לחבירו, ועד"ז הוא בנדוד, ואין זה שייך  
(כ"כ) להמדובר בהל' מילה מצוה שבין אדם למקום  
שבזה אפילו שהכוונה לצדיק ממש (ועד' הלשון  
„צדיק“, „צדיקים“ בהל' תשובה פ"ז הי"ד. פ"ז הי"ד.  
פ"ה ה"א וכו'). וכפרט דבא לומר החומרא דמצות  
מילה, כמה חמורה מילה שלא נתלה כו' עבורו  
אפילו שעה אחת כו', אין מקום לכתוב ל' צדיק כי  
אפשר לבעל דין לחלוק שרק לצדיק כפשוטו לא  
נתלה אפילו שעה אחת (ולא למי שהנהגה שלו  
ישרה, או צדיק בדיון כרפ"ג דהל' תשובה שם).

משא"כ לויטן אלטן רבי'ן, זיינען דאָ ניט צוויי באַזונדערע הלכות — מלאכה סתם און מלאכה בכל כחו — נאָר ס'איז איין הלכה; מלאכה בכח און מלאכה בכל כחו זיינען ניט קיין צוויי גדרים (דער גדר מלאכה בכלל, און אַ צוויי־טער גדר — וואָס איז פאַרבונדן מיט דער התחייבות (ושקנוי) הפועל צו דעם בעה"ב פּרטי), נאָר ס'איז איין גדר, אַלץ איז פאַרבונדן מיט מלאכת בעה"ב<sup>41</sup>.

הלכה זאָגט ער די דיינים פון „אין הפועל רשאי לעשות מלאכתו בלילה כו' מפני גול מלאכתו של בעה"ב שהרי תשש כחו כו' ולא יעשה מלאכה בכח"; און אין דער הלכה שלאח"ז הויבט ער אָן: „כדרך שמוזהר בעה"ב שלא יגזול שכר עני כו' כך העני מוזהר שלא יגזול מלאכת בעה"ב ויבטל מעט בכאן כו', אלא חייב לדקדק על עצמו בזמן כו' וכן חייב לעבוד בכל כחו כו'".

ווייל לויט שיטת הרמב"ם זיינען דאָס צוויי באַזונדערע גדרים: איין חיוב אָן דער פועל דאָרף טאָן מלאכה בכח, און אַ באַזונדער חיוב — „לדקדק על עצמו בזמן כו' וכן חייב לעבוד בכל כחו". והחילוק ביניהם יש לומר:

דאָס וואָס ער דאָרף טאָן מלאכה בכח, איז אָן ענין אין עצם המלאכה — בשעת עס פעלט מלאכה בכח פעלט אין דער חלות שם מלאכה. משא"כ דער חיוב „לעבוד בכל כחו" איז ניט ווייל אָן דעם איז נישט דער גדר פון מלאכה, נאָר דאָס איז פאַרבונדן מיט דער התחייבות פּרטיט פון דעם פועל (צו דעם בעה"ב פּרטי).

בסגנון אחר קצת: „מלאכה בכח" (סתם) איז פאַרבונדן מיט דער חפצא פון מלאכה, און דער חיוב „לעבוד בכל כחו" איז בשייכות להגברא, צווישן דעם פועל און דעם בעה"ב, וואָס אַ פועל איז גופו קנוי<sup>42</sup> לבעה"ב<sup>43</sup>.

ולא יעבוד בכל כחו [ולדוגמא — פועל בעל כח גדול, שגם אם לא יעבוד בכל כחו (או לא ידקדק בזמנו) יוכל להשלים המלאכה הקצובה ליום זה. וכיו"ב] — ומ"מ חייב לדקדק בזמנו ולעבוד בכל כחו מחמת התחייבות הפועל לבעה"ב שגופו קנוי לו.

ועפ"ז מתורץ ג"כ: (א) למה הוזקק לראי שאין לבטל „מעט בכאן ומעט בכאן" מהא שהקפידו על ברכה רביעית כו' — דלכאורה היז גזילהו (ב) ההקדמה, כדרך שמוזהר בעה"ב שלא יגזול שכר עני ולא יעכבנו כך העני כו' — למאי נפקימ? — כי הדיוק בזה הוא (לא רק ש.לא יגזול כו', כיא גם) „ולא יעכבנו", שאין בזה גזל (שהרי משלמו אח"כ), ומ"מ היז (כעין) גזל העני מפני שהוא משועבד אליו לשלמו תיכף (ו,כך העני" — גופו קנוי לבעה"ב לדקדק בזמנו ולעבוד בכל כחו גם כשאין הפסד לבעה"ב).

44) והיינו, דלהרמב"ם — רק החיוב דלעבוד בכל כחו הוא, לפי שפועל גופו קנוי, ולאדהיז — גם העבודה בכח הוא לפי שגופו קנוי.

(\*) משא"כ בהלכה ו, שעי"ז ש.לא יעשה מלאכה בכח" חסר בגוף המלאכה ויש הפסד להבעה"ב ממלאכה זו.

(\*) ראה שו"ע אדהיז הל' שאלה ושכירות וחסומה סכ"א (מרמב"ם הל' שכירות פ"ט היד. שו"ע חו"מ שש"ג ס"ג): פועל העובד לבעה"ב בין בשכירות לזמן בין בקבלנות אפי' כבר קבל כל שכרו יכול לחזור בו באמצע פגולתו כו' שנאמר כי לי בני עבדים עבדי הם ולא עבדים לעבדים (ומוסף על לשון הרמב"ם ומפרש). שיעבדו שלא ברצונם מחמת שכר נשכרו. והיינו שבוה מתבטא „לא עבדים

42) ראה ריטב"א בי"ב (י, א וברפ"ז שם). ועוד. וכ"ה דעת הרמב"ם (הל' מכירה פ"ג הט"ז — ראה בכ"ז מחנה אפרים הל' שכירות פועלים ס"א-ב וס"ז (וע"ש סוס"א, דמהרמב"ם הנ"ל נראה דכל פועל גופו קנוי — לא רק כאשר נשכר. לבעה"ב לכל מלאכה)).

43) ואולי י"ל, דבהלכה ז מדובר אפי' כאשר לא יחסר בגוף המלאכה (לבעה"ב) כשלא ידקדק בזמן



(ב) אַנשטאַט „ולא יעשה“ זאָגט ער „ולא יוכל לעשות“. (ג) אַנשטאַט „מלאכה“ איז דער אַלטער רבי מוסיף „מלאכת בעל הבית“<sup>47</sup>.

וע"פ הנ"ל יש לומר: לויטן רמב"ם איז דער חסרון דאָ וואָס „ולא יעשה מלאכה בכח“ — עס פעלט אין עצם (שם) מלאכה. און דעריבער גלייך ווי דער אדם שטעלט זיך אין אַ מצב וואָס „ולא יעשה מלאכה בכח“ איז דאָס אין גדר פון „גזל מלאכתו של בעה"ב“ (ווייל ער איז ניט ראוי צו זיין אַ פועל — זיין מלאכה איז ניט קיין מלאכה).

משא"כ לויטן אַלטן רבי'ן איז דער חסרון — „ולא יוכל לעשות מלאכת בעל הבית בכח“, אַלס זיין התחייבות (וקנין) צום בעה"ב. קומט אויס, אַז דער איסור „לעשות מלאכה בלילה כו“ (וכיו"ב) איז ניט בגדר גזילת מלאכתו של בעה"ב, דאָס איז נאָר אַ גרם — „ולא יוכל לעשות מלאכת בעל הבית בכח“<sup>48</sup> (אַז דערנאָך, ווען ער וועט טאָן „מלאכת בעל הבית“ וועט דאָס ניט קענען געטאָן ווערן כדבע'י).

(ב) אין דער רא"י פון יעקב'ן איז דער לשון הרמב"ם: „לפיכך נטל שכר זאת“,

און דערפאַר ברענגט דער אַלטער רבי די דינים פון „אין הפועל רשאי כו“ אַלס אַ המשך צו דער הקדמה „וכדרך שבעה"ב מוזהר כו כך העני מוזהר שלא יבטל מלאכת בעה"ב כו חייב לדקדק על עצמו בזמן כו וכן חייב לעבוד בכל כחו כו (לפיכך אין הפועל רשאי כו)“.

ז. ע"פ הנ"ל יש לבאר ג"כ כמה שינויים (קלים) אין לשון אדה"ז לגבי לשון הרמב"ם — וואָס אע"פ אַז לכאורה זיינען זיי שינויים קלים, איז אָבער ע"פ הידוע גודל הדיוק פון לשונו הזהב פון אַלטן רבי'ן, ובפרט אַז ער איז דערביי משנה פון לשון הרמב"ם, איז יש לומר אַז דאָס איז אויך אַ שינוי בתוכן:

(א) אין דעם סוף פון דער ערשטער הלכה, וואו דער רמב"ם איז מבאר דעם טעם פון די דינים „אין הפועל רשאי לעשות מלאכתו בלילה כו“ מרעיב ומסגף עצמו כו“ — זאָגט ער: „מפני גזל מלאכתו של בעה"ב“, שהרי תשש כחו ותחלש דעתו ולא יעשה מלאכה בכח“; דער אַלטער רבי אָבער, איז דער-ביי משנה: (א) ער איז משמיט די ווער-טער „מפני גזל מלאכתו של בעה"ב“<sup>49</sup>.

47 ועד"ז הוא בטושי"ע (ולבוש) שם: שהרי מחליש כחו שלא יוכל לעשות מלאכת בעה"ב בכח. 48 ואולי יש לומר, שזוהו גם טעם השינוי בשו"ע אדה"ז, שהרי מחליש כחו" (בבטושי"ע שם), וברמב"ם, שהרי תשש כחו ותחלש דעתו: הרמב"ם, דס"ל דהוי דין ואיסור בפ"ע, מדגיש בלשונו (לא פעולת האדם, כי"א) הנפעל כבר אז — שהרי תשש כחו (ותחלש דעתו), שלכן כשעושה פעולות אלו אינו בגדר פועל העובד ובמילא הרי"ז בגדר „גזל מלאכתו של בעה"ב“ גם לפני זמן

המלאכה בפועל: משא"כ אדה"ז, דס"ל שאינו איסור בפ"ע (כ"א רק מסובב מהחייב, לעבוד בכל כחו) וכשעושה מלאכה בלילה כו הוא רק גרם כו — מדגיש פעולת האדם: שהרי מחליש כחו (וגורם ש)לא יוכל לעשות מלאכת בעה"ב כח.

45 וכ"ה בתוספתא שם. ובירושלמי שם, מפני שהוא ממעט מלאכתו של בעה"ב. ובטושי"ע (ולבוש) שם (ס"ט). מפני ביטול מלאכתו של בעה"ב.

46 וגם בתחילת הסעיף כותב, שלא יבטל מלאכת בעה"ב, ומשנה מלשון הרמב"ם שם. שלא יגזול מלאכת בעה"ב. אבל להעיר, שגם בטור שם, אף שמקדים, כתב הרמב"ם, כי, שלא יבטל כו“.

לעבדים, אבל, גופו קנוי“ למלאכתם (ולזה עיר מההמשך בשו"ע אדה"ז שם (מהגהות מרדכי כ"מ פרק האומנין, רמ"א שם): ולכן יש מי שאומר שאין לפועל או מלמד כו להשכיר עצמו כו יותר מג' שנים כו ביותר מג' שנים יצא מכלל שכיר ונכנס בכלל עבד ותהורה אמרה כי לי בני עבדים כו). וראה מחנה אפרים שם.

כידוע<sup>51</sup>, איז די עבודה פון יעקב בבית לבן איז געווען ניט אין די ד' אמות של בית המדרש של שם ועבר, אדער אפילו ווי ער איז געווען אין איי בבית אביו יצחק, וואס דעמאלט איז געווען זיין עבודה אלץ אין עולם הקדושה — נאָר זיין עבודה דאָרט איז געווען בחרן — חרון אף של מקום (בעולם)<sup>52</sup>, אויף מאַכן די וועלט אַ דירה לו ית'.

און עדיז באַשטייט די עבודה פון יעדן אידן אַלס אַ פועל של הקב"ה:

דאָס וואָס אַ נשמה דינט דעם אויבערשטן ווען זי איז נאָך אין עולמות עליונים, איידער זי קומט אַראָפּ למטה אין עוה"ז און טוט זיך אַן אין אַ גוף, נאָר ווען עמדתי לפניו<sup>53</sup> — איז עס אַן עבודה נעלית ביותר, סיי אין שכל (פאַרשטאַנד אין ג-טלעכקייט) און סיי אין מדות (איר אהבת ה' ויראת ה') — אַבער דאָס איז אַלץ איר עבודה:

דער אַלטער רבי אַבער זאָגט: „לפיכך נטל שכרו“<sup>49</sup>

— ווייל לויטן רמב"ם, איז דער שכר פאַר עובד זיין בכל כחו אַן ענין נוסף אויפן שכר אויף דער עצם מלאכה להבעה"ב. דער שכר איז טאַקע פאַר-בונדן מיט גוף המלאכה (וכנ"ל סוף סעיף ד), אַבער בכ"ז איז דאָס אַן ענין נוסף אויף עצם המלאכה. און דערפאַר איז דער רמב"ם מדייק „לפיכך נטל שכר זאת“ — דער ספּעציעלער שכר אויף עבודה בכל כחו.

משא"כ דער אַלטער רבי איז מדגיש „לפיכך נטל שכרו“ — ווייל לשיטתו איז דאָס ניט קיין צוויי באַזונדערע זאַכן, עבודה סתם און עבודה בכל כחו, נאָר עבודה בכל כחו איז איין גדר מיטן גוף המלאכה וואָס ער טוט לבעה"ב, און דעריבער ווערט דער שכר אויף עבודה בכל כחו נכלל אין שכר עבודתו — „נטל שכרו“ (סתם).

ת. די הוראה פון דעם אין עבודת האדם — וואָס אידן זיינען דאָך פועלים, וואָס דאַרפן טאָן מלאכה פאַרן בעה"ב, זה הקב"ה<sup>50</sup>:

דער טעם פאַרוואָס דעם חיוב לעבוד בכל כחו לערנט מען אָפּ פון עבודת יעקב בבית לבן האַרמי אין חרוך, איז דערפאַר ווייל די מלאכה וואָס אַ איד דאַרף טאָן פאַרן אויבערשטן (בכל כחו) איז בדומה צו עבודת יעקב בבית לבן.

49) בטור. נטל שכר בעוה"ז על כו', ובשו"ע נטל שכרו בעוה"ז — ובשניהם בהשמטת אה"י. ובלבוש, וזכה ונטל שכרו בעוה"ז ובעוה"ב.  
50) כמאמר המשנה — אבות פ"ב מט"ז. וראה בארוכה לקו"ש ח"י (ע' 387 ואל"ך) כמה פרטים בעבודת בניי ושכר פעולתם שהם כדוגמת פועל. וראה גם לקו"ש חכ"ט ע' 138 ואל"ך. חלי"ד ע' 132 ואל"ך.

51) כמבואר בדרושי חסידות בפרשתנו עה"פ ויצא יעקב מבאר שבע וילך חרנה.

52) רשי"י סי"פ נח.

53) מלכים א יז, א, יח, טו. מי"ב ג, יד. ה, טז. וחי' רלג, ב. ח"ג סח, רע"ב. — ולהעיר שבמאמרי דא"ח (תרי"א סי"פ וישב ל), סע"א. שרש מצות התפלה פמ"ב (קמ, א). אוה"ת בראשית תתרה"ב, ב. (ועוד) הזכר הכתוב „חי' ה' אשר עמדתי לפניו“ (כבוהר ח"א וחי' שם), והוא הכתוב דמ"ב ה הנאמר באלישע, אבל בלקו"ת חקת (סד, ד), כמ"ש אליהו חי' ה' אשר עמדתי לפניו (ועדי' הוא בד"ה קדושים תקס"ב (דרמ"צ קנג, ב). מאמרי אדה"ז (פרשיות ח"ב ס"ע תרפו. תקס"ה ח"ב ע' תשעו). סידור רסג, ב. סה"מ תרנ"ז ע' קעז. וטו"ו). ובסה"מ היש"ת ע' 13: זוהו שאמר אליהו חי' ה' אלקי ישראל אשר עמדתי לפניו (וראה הערה שם) — ועדי' בסה"מ תש"ח ע' 211 (וראה שם ע' 210). תש"ט ע' 7 וע' 185.

כ"מ מהגיל הכוונה להנשמה למעלה בכלל, ובכ"מ מדובר במדרי' דנשמת אליהו (בפרט) למעלה (כבסה"מ פרשיות, סידור שם, סה"מ תרנ"ז ועוד). ובכנה"ל כמה פ"י ב. עומדים (למעלה). ואכ"מ.

א איד קען טראכטן, בשעת מ'איז נאָר  
אין די ד' אמות של תורה ותפלה דע-  
מאלט איז זיין עבודה פאַרבונדן מיט זיין  
כח השכל, לערנען תורה מיט הבנה  
והשגה, און מיט זיינע מדות, איזוהי  
עבודה שכלב זו תפלה<sup>57</sup>, עבודת התפלה  
מתוך אהבה ויראה:

בשעת מ'גייט אָבער אַרויס אין חוצה,  
און די אַרבעט איז צו מאַכן די וועלט אַ  
דירה לו ית', דאַרט פאַדערט זיך בעיקר  
טאַן מיטן כח העשי' שלו און די עבודה  
איז פאַרבונדן נאָר מיט קבלת עול שב-  
נפש

— אויף דעם איז די הוראה אַז אין  
דער עבודה אויף מאַכן אַ דירה לו ית'  
בתחתונים, איז חייב לעבוד בכל כחו,  
ניט נאָר מיט די כחות תחתונים שלו,  
נאָר אויך מיט די כחות פנימיים שלו,  
זיין כח השכל, מדות, ביז אויך מיט די  
כחות מקיפים, רצון ותענוג שלו.

קען מען אָבער מיינען אַז דאָס איז אַן  
ענין פון הידור מצוה, וואָרום צו דער  
עשיית הדירה איז נוגע בעיקר נאָר זיין  
כח המעשה — אויף דעם האָט מען די  
הוראה, אַז אַס איז אַ חיוב גמור, וואָס אַן  
דעם הייסט עס גזל (ביטול) מלאכתו של  
בעה"ב.

דער „שם מלאכה“ — פון עשיית  
דירה לו ית' בתחתונים — קען אפשר  
זיין אפילו ווען מען טוט בלויז מיטן כח  
העשי', אָבער אַלס מלאכת בעה"ב<sup>57</sup> מוז  
די עבודה זיין בכל כחו. באַ אַ אידן  
דאַרף זיין נרגש בכל כולו אַז כל ענינו

דוקא ווען די נשמה קומט אַראָפּ אין  
עוה"ז הגשמי, און דאַרט גופא, בלייבט  
ניט דער אדם פאַרשלאָסן תמיד נאָר אין  
די ד' אמות של תורה ותפלה, נאָר ער  
איז זיך עוסק אין עבודת הבריורים אויף  
צו מאַכן פון די תחתונים „שאין תחתון  
למטה ממנו“<sup>58</sup> אַ דירה לו ית' — דאָ איז  
ער אַ פועל של הקב"ה, דאָס איז  
מלאכתו של בעה"ב<sup>59</sup>.

ט. און אויף דעם איז דער לימוד פון  
יעקבין, אַז אַט די מלאכה דאַרף געטאַן  
ווערן „בכל כחו“:

ניט נאָר וואָס „חייב לדקדק על עצמו  
בזמן“

— ווייל טאַמער „יבטל מעט (ב)כאן  
ומעט (ב)כאן“: מען מאַכט אַ חשבון אַז  
עס מאַכט ניט אויס צו אַפלייגן די  
מלאכת בעה"ב מעט און דערווייל  
אַריינכאַפּן ענינים וואָס זיינען פאַר-  
בונדן מיט זיין שלימות (ימלא כריסו כו'  
אויף האָבן מער פאַרשטאַנד אין תורה  
וכיו"ב) — וועט דאָס גורם זיין, אַז  
„ומוציא כל היום — דעם גאַנצן „היום  
לעשותם“ — במרמה“:

נאָר נאָכמער — „חייב לעבוד בכל  
כחו“<sup>60</sup>, מיט אַלע כחות הנפש<sup>60</sup>:

(54) תניא פליז.

(55) ראה לקו"ש חט"ז ע' 244 ואילך. ע' 254  
ואילך. ושי"ג ובכ"מ.

(56) עיין לקו"ת חוקת סה, ד ושי"ג.

(56) וראה צוואת הריב"ש בתחלתו ס"ג (כש"ט  
ס"כ. אר"ת להה"מ סו, א): האדם צריך לעבוד  
השי"ת בכל כחו שהכל צורך גבוה מפני שהשי"ת  
רוצה שיעבדו אותו בכל האופנים.

(57) תענית ב, א. רמב"ם ריש הל' תפלה.

(57) להעיר מהלשון בתורת הבעש"ט הנ"ל  
(הערה 56). מפני שהשי"ת רוצה כו". וראה שם  
המשך המאמר.

(\*) וראה לקו"ש ח"כ ע' 56 ואילך. שעד"ז הוא  
החילוק בין שכיר ושלוח. ע"ש.

דוקא דורך דער עבודה אין עולם הזה,  
נעמט מען דעם מאד האמיתי<sup>59</sup>.

(משיחות ש"פ ויצא תשי"ט)

איז צו דורכפירן די שליחות פון דעם  
אויבערשטן לעשות לו ית' דירה בתח-  
תונים, און ער אלס פועל איז גופו קנוי  
צום בעה"ב, זה הקב"ה, ובמילא טוט ער  
מלאכת בעה"ב בכל כחו.

און דורך דעם וואָס אַ איד פירט דורך  
זיין מלאכה בכל כחות נפשו, איז ער  
„נוטל שכרו אף בעולם הזה“, ביז אין אַן  
אופן פון „ויפרוץ האיש מאד מאד“, ב'  
פעמים מאד, בלי גבול האמיתי<sup>58</sup> —

---

59) ע"ד המבואר בלקו"ת שלח (לו, א. לה, רע"ג  
— הובא בתרי"א שם. ועיי"ש, ב) בפ"י, טובה הארץ  
מאד מאד" (ב"פ מאד).

---

58) ראה תרי"א פרשתנו כג, ג. תרי"ח וישלח לט,  
ד. וראה הערה הבאה.

## ויצא ב

דארף מען פארשטיין: אין תחלת הפרשה, אויפן פסוק: „עולים ויורדים בו, שטייט אין מדרש, מלאכים שהם מלוין את האדם בארץ ישראל אין מלוין אותו בחוצה לארץ, און ווי רש"י זאגט דאס: נאך מער מפורש: „מלאכים שליווהו בארץ אין יוצאים חוצה לארץ ועלו ברקיע וירדו מלאכי חו"ל ללותו" — איז ווי קומט עס אז דא, ביים צוריק-גייען פון חרן קיין א"י, זיינען די מלאכים של א"י יע ארויס קיין חו"ל?

דער גור ארי"ה איז מסביר, אז וויבאלד ער איז געגאנגען קיין ארץ ישראל, זיינען די מלאכי א"י ארויסגעגאנגען, לקראתו לשמור אותו — עס זאל ניט זיין קיין מניעה אויף זיין אַנקומען אין ארץ ישראל — וואָס די שמירה איז מוטל על מלאכי א"י (משאי"ב די

ויפגען מלאכי ארץ ישראל יצאו לקראתו וכלי התיבות, ללותו לארץ. ועד"ו בדיה מחנים, יצאו לקראתו. וכ"ה בדפוס שני דפרשי — ב"ב הדיה דפרשי. אבל בדפוסים הנפוצים, וכן בדפוס ראשון וכ"כ כתי רש"י (שתח"י) הוא כפנים. אלא שבכמה כתי בדיה ויפגעו, באו ללותו בארץ (כלי תיבת לקראתו). ובא מכתבי רש"י שתח"י: באו לקראתו לחוצה לארץ. וראה לקמן הערה 9.

(5) כת, י"ב.  
(6) ב"ר פס"ה, י"ב. בב"ר לפנינו איתא רק סיום הענין, עולים אותם שליוו אותו בארץ ישראל יורדים אלו שליוו אותו בחוצה לארץ. והגרסא שבפנים היא בב"ר (פס"ה, יח) הנדפס עם פ"י יפה תואר (השלם). ובב"ר הוצאת תיאודור-אלבק, יליש כאן עה"פ.

(7) ובתנחומא באבער וישב שם: שאין המלאכים המשמשין בארץ ישראל משמשין בחוצה לארץ ולא של חוצה לארץ בארץ ישראל.

(8) שם לב, ב. וראה גם מ"ש בר"פ וישלח.  
(9) להעיר מהגריסא בא מכתבי רש"י (שתח"י) בסוף ד"ה מחנים, ושל ארץ ישראל שבאו לקראתו כדי ללותו לארץ ישראל שילך בשלוס.

א. בסוף פרשתנו אויפן פסוק „ויפגעו בו מלאכי אלקים“ זאגן רז"ל<sup>2</sup> און רש"י ברענגט דאָס בפירושו על התורה: (אז דאָס זיינען געווען), מלאכים של ארץ ישראל באו לקראתו ללותו לארץ. פון פשטות הלשון איז מובן, אז דער אַרט וואו די מלאכי א"י, באו לקראתו איז געווען בחו"ל, נאך איידער ער איז אַנגעקומען אין א"י.

(1) לב, ב.

(2) ראה תנחומא (ותנחומא באבער) וישלח ג. תנחומא באבער וישב ב. וראה גם מדרש לקח טוב עה"פ.

(3) עה"פ.

(4) ראה רמב"ן כאן. שהרי עדיין לא הגיע יעקב לארץ ורוחק ה' משם כו". בראים כאן דוחה פ"י הרמב"ן וס"ל שהי בא"י, אבל מהשקרים במפרשי רש"י (גור"א ועוד) מוכח שדעתם שזה הי בחו"ל. וכן משמע בפרש"י ד"ה מחנים (ועד"ו בתנחומא שם) שתי מחנות של חוצה לארץ שבאו עמו עד כאן ושל ארץ ישראל שבאו לקראתו. ולא כבמדרש לקח טוב כאן. מחנה המלאכים שבאו עמו מחוץ לארץ ומחנה המלאכים שפגעו בו בכניסתו לארץ ישראל... וראה ס' זכרון על פרשי, ופגעו בו וחזרו עמו. וצ"ע ביריעות שלמה (להמהרש"ל) סוף פרשתנו. כי מיד שעקר יעקב ממקומו לילך לביתו לא"י אז הלכו עמו מלאכים של א"י ופסקו ממנו מלאכי חו"ל. וראה המשך פירוש הגור"א (שהובא לקמן בפנים).

ולהעיר שרמב"ן כאן מעתיק לשון רש"י שבדיה

(\*) מלשון רש"י. עד כאן אין הכרח לפרש שאז פסקו ממנו, אלא מבאר טעם קריאת שם המקום מחנים — המקום ש"ב מחנות המלאכים נפגשו עמו. ובתנחומא וישלח שם. כיון שחזר מן לבן היו אותן מלאכים שנמסרו לו מלוין אותו עד ארץ ישראל.

(\*\*) ובתנחומא באבער וישב שם: וכשבא לחזור קרא הקב"ה לאותן המלאכים שהיו משמשין אותו בארץ, אמר להם הרי יעקב חוזר, צאו ונצא לאנפטי שלו (פ"י ותחום).

און וויבאלד אז די שאלה איז מצד לשון רש"י עצמו, און מען געפינט ניט אז רש"י זאל דאס מבאר זיין, מוז מען זאגן, אז פון פשטות לשונו של רש"י גופא איז מובן ומבוואר דער ענין, ביז — אז דאס איז מלכתחילה קיין שאלה ניט וועלכע מ'דארף פארענטפערן.

ב. וי"ל דעם ביאור בזה בפשטות:

בתחלת הפרשה רעדט זיך ווי יעקב איז ארויס פון איי קיין חו"ל, איז מובן פארוואס די מלאכי איי האבן אים ניט געקענט מלוה זיין ווייטער, היות אז מלאכי איי „אין יוצאים חוצה לארץ“; משא"כ בסוף הפרשה, וואו עס רעדט זיך להיפך, ווי יעקב האט זיך אומגע-קערט קיין ארץ ישראל, האבן זיי גע-קענט (ואולי — געמוזט) קומען קיין חו"ל, ווייל דאס איז בכדי „ללותו לארץ“<sup>13</sup>. וי"ל אז עס איז איבערהויפט ניט אין גדר פון יציאה לחוץ לארץ.

ויומתק — אויב מ'זעט לערנען אז דאס וואס מלאכי איי „אין יוצאים חוצה לארץ“ איז ע"ד ההלכה<sup>14</sup> (און אירע גדרים) אינעם איסור לצאת מארץ ישראל לחו"ל<sup>15</sup>: דער רמב"ם פסקנט<sup>16</sup>

רש"י „אין יוצאים חוצה לארץ“ (וכפרט ששינה מלשון המדרש כניל) מוכח שהוא לא רק לפי שאינו מתאים שיהיו במקום וכיחד עם מלאכי חו"ל בשעה שמלאכי חו"ל מראים ממשלה, כ"א מצד עצם היציאה לחו"ל. וראה יפ"ת לכ"ר שם „אין להם רשות לצאת לחו"ל“.

(13) וע"ד מ"ש הגרי"א שם „הדין נותן שיהיו לו שומרים מלאכי איי מכיון שצורך איי הוא“.

(14) ראה תוספתא ע"ז פ"ה, ב. כ"ב צ"א, א.

(15) שהרי איסור היציאה מהארץ הוא לא רק לפי שמפקיע עצמו מן המצות (רש"ב"ם ב"ב שם ד"ה אין יוצאין) כ"א גם משום קדושת הארץ (ראה שרת מהרי"ט י"ד ח"ב ס"כ"ח). וראה פרש"י לך י"ז, ח. וראה בהג"ל — לקו"ש חס"י ע' 203 הערה 25.

(16) ה"ל מלכים פ"ה ה"ט.

שמירה פון די מלאכי חו"ל — וועלכע האבן אים באגלייט ביז איי — איז נאָר געווען „שלא יגיע לו נזק אחר“.

דער תירוץ איז אָבער לכאורה ניט גלאַטקײַט: וויבאלד דאָס רעדט זיך וועגן דעם זעלבן דרך, די הליכה בחו"ל אויפן וועג גייענדיק קיין איי<sup>10</sup> — פאָרוואָס דאָרף מען האָבן צוויי עניני שמירה? די מלאכי חו"ל וואָס היטן אים בדרך, היטן דאָך אים בדרך ממילא פון יעדער מניעה ביז איי,

פון דעם איז מסתבר לומר, אז די מלאכי ארץ ישראל „באו לקראתו“ נאָר „ללותו“ — ניט צוליב עניני שמירה, נאָר אַ לוי' לשם כבוד<sup>11</sup> בלבד.

איז צריך ביאור: ווי קומט עס אז צוליב כבוד יעקב (ניט צוליב הכרח שמירתו) זאל מען אַרויסשיקן מלאכי איי קיין חו"ל, היפך דעם כלל אז „אין יוצאים חוצה לארץ“<sup>12</sup>?

(10) ראה ס' זכרון שהובא לעיל הערה 4.

(11) ראה דברי דוד (להט"ו) ריש פרשתנו (כח, יג). אמנם הוא פ"י זה (גם) בהמלאכים ש„עולים ויורדים“ (כח, יב) שלא הי' בשביל שמירה שהקבי"ה שומר כ"י אלא להווי' בשביל כבוד. אבל בגרי"א, משכיל לדוד ועוד שם — שמה שה' נצב עליו לשמרו הי' כי המלאכים של איי עלו לרקיע ועל אותה שעה לפני שירדו מלאכי חו"ל, נאמר והנה הי' נצב עליו לשמרו.

(12) במשכיל לדוד לפרש"י שם (כח, יב) מבאר למה לא ירדו תחלה מלאכי חו"ל ואח"כ יעלו מלאכי איי, דכיון דמלאכי חו"ל גריעי ממלאכי איי אין להם רשות להראות ממשלה לפניהם ברשותם ואם היו יורדין הי' נראה הוראת ממשלה שבאין ללות ולשמור ולכן עלו תחלה של איי, משא"כ בסוף הפרשה, שהיו נמצאים שם ה"ב מחנות יחד . . מלאכי איי דעדיפי יכולים להראות גדולה לפני אותם דח"ל (וראה ע"ז ת"י הא' בנחלת יעקב לפרש"י סוף פרשתנו).

אבל אין לתרץ כן הקושיא שבסגנים, כי מלשון

(\*) וביריעות שלמה שם „אין כח למלאך אלא בארצו“.

ארץ ישראל, איז בכלל אויף דעם ניט חל דער גדר פון יציאה מהארץ.

און די הסברה בפשטות: ביי די אנדערע ענינים (ללמוד תורה וכו') איז תכלית היציאה צו טאן מצוות ופעולות אין חו"ל (און עפ"י רוב איז עס ניט אויף א באשטימטן (מוגבל/דיקו) זמן<sup>20</sup>), משא"כ די יציאה לחו"ל, לקראת אביו ואמו וועלכע קומען קיין א"י, איז ניט צוליב חו"ל, נאר צוליב (און פארבונדן) א"י (העלי' לא"י) ובמילא איז עס מלכתחילה ניט בגדר יציאה, כניל.

ועד"ז בנדוד"ד: וויבאלד אז דאס וואס מלאכי א"י זיינען ביציאתם פון א"י גע- ווען אויסן, ללותו לארץ, איז אויף דעם מלכתחילה ניט חל דער גדר יציאה מהארץ לחוצה לארץ, ובמילא דארף מען ניט קיין טעם אויף דעם היתר היציאה.

ג. לכאורה קען מען אויף דעם פרעגן:

מ'האט אמאל גערעדט<sup>21</sup> בארוכה, אז לשיטת רש"י איז בזמן האבות ניט שייך געווען דער איסור יציאה פון א"י לחו"ל<sup>22</sup> און דערפאר געפינט מען ניט אז די אבות זאלן זיין זוהר אין דעם, ווייל לדעת רש"י איז א"י דעמאלט נאך ניט געווען אויסגעטיילט בקדושתה פון שאר הארצות<sup>23</sup>, ביז אז לדעת רש"י איז

אז, אסור לצאת מארץ ישראל לחוצה לארץ לעולם אלא ללמוד תורה או לישא אשה או להציל מן העכ"ם ויחזור לארץ" — וואס לכאורה קען מען פרעגן: מ'געפינט אין גמרא<sup>24</sup> א "מעשה רב" אז מאיז ארויס פון א"י אין חו"ל לקראת אמו, און ווי דער מאירי<sup>25</sup> זאגט מפורש אז "מותר לצאת מארץ ישראל לחוצה לארץ לקראת אביו או לקראת אמו וכן לשאר מיני כבוד".

ויש לומר<sup>26</sup> החילוק ביניהם: דער ארויסגיין פון א"י, ללמוד תורה או לישא אשה או להציל מן העכ"ם איז יציאה מן הארץ, נאר דאס איז א יציאה של היתר;

משא"כ ווען מ'גייט ארויס לקראת אביו או לקראת אמו לשם כבוד אביו ואמו, זיי צו באגעגענען קומענדיק קיין

17) קידושין לא, ב. וראה גם ירושלמי ברכות פיג היא. שביעית פיו היא. גזיר פיו היא. חדאיג מהרשא קידושין שם ד"ה נתרצית. וראה אנציקלופדי תלמודית ערך אי ע' רכד. ושיג.

18) קידושין שם.

19) כדי שלא לאפשי במחלוקת אשר הרמב"ם לא סיל כהמאירי, אף שלדעת השאלות (שאלתא קג) אף לשאר מצות מותר — ראה תוס' ע"ז יג, א; בכורות כט, א ד"ה היכי אזיל.

20) אבל בח"י מהרי"ט קידושין שם, וכן בפירוש הר"ש טיריליא בירושלמי ברכות ושביעית שם (ועד"ז ב"י) שדה יהושע ברכות שם. שירי קרבן לירושלמי נזיר שם. וראה גם פ"י מבעל ספר חרדים לירושלמי ברכות שם) השאלה הי' כיון דכהן הי' מספקא לו אי כבוד או"א דחי' איסור דטומאה לכהן. וכן מפורש באשכול (חי' הלכות טומאת כהנים סוסנב); ובירושלמי שאל לר' יוחנן מהו לצאת לח"ל למטא בארץ העמים כו' פ"י שהתיר לו טומאה דרבנן לכבוד אמו. וראה גם טוב ירושלים והערות רפפורט לירושלמי ברכות שם (נדפסו בירושלמי הוצאת רא"ם וצילום ממנה). וראה ב"י שדה יהושע ב"י דברי הבבלי. ואכ"מ.

20) שלכן צ"ל בזה התנאי דע"מ לחזור לארץ ככרמב"ם שם ותוס' ע"ז שם (ראה כסי' לרמב"ם שם). ולהעיר מפרשי' ותוס' ר"י הזקן קידושין שם ד"ה נתרצית.

21) ראה לקוש' חס"י ע' 201 ואילך. ושיג.

22) אבל ראה המקנה קידושין שם ד"ה אינו ידע.

23) ראה גם מלאכת הקדש (על פרש"י) פרשתנו כה, יב.

ביי די אבות זייענדיק אין איי למטה ניט געווען דער איסור היציאה לחו"ל.

אָבער בתוכנה וענינה איז איי אַלע-מאַל געווען די „נחלת ה' מיוחדת לשמו“<sup>30</sup>, אַן ארץ וואָס „חפצי הבורא היו בה שהרי סולם (דחלום יעקב) שראשו מגיע השמימה הי' קבוע בה“<sup>31</sup>, און פונקט ווי „ביהמק' של מעלה מכוון כנגד בית המקדש של מטה“<sup>32</sup>, וואָס דאָס איז דאָך תמיד, עדיז ומעין זה איז עס בשייכות צו גאַנץ איי — ס'איז נאָר וואָס פריער איז עס ניט געווען בגילוי ובקביעות אין איי למטה.

ועפ"ז איז מובן, אַז כאַטש אַז באַ די אבות (למטה) איז נאָך ניט געווען דער איסור יציאה פון איי לחו"ל, איז עס אָבער יע געווען אַן אַפּהאַלט ביי מלא-כים, ווייל באַ מלאכים (למעלה) איז דאָ דער חילוק צווישן איי און חו"ל — כנ"ל.<sup>33</sup>

ד. דער ביאור אין דעם וואָס „מלאכים של איי באו לקראתו ללותו לארץ“ בפנימיות הענינים:

דער ענין פון „ויצא יעקב מבאר שבע וילך חרנה“<sup>34</sup> איז מרמז אויפ'ן גלות פון עם ישראל, און ווי עס שטייט אין מדרש<sup>35</sup> גלייך באַ די פסוקים בריש פרשתנו „פתר קריי' בגלות“, און ווי

דאָן אויך ניט געווען קיין שינוי אין בעלות הארץ,

[און דאָס וואָס רש"י<sup>36</sup> איז מבאר דעם אויבערשטנס אַנזאָג צו יצחקן „אל תרד מצרימה“ אַז דאָס איז ווייל „אתה עולה תמימה ואין חוצה לארץ כדאי לך“<sup>37</sup> — איז עס ניט דערפאַר וואָס ס'איז געווען אַ שינוי און אַ קדושה אין חפצא פון דעם ארץ, נאָר ווייל<sup>38</sup> אברהם האָט אויפגע-טאָן אַז אין איי איז דער אויבערשטער „אלקי השמים ואלוקי הארץ“ — „שהרגלתיו בפי הבריות“<sup>39</sup>, משא"כ בחו"ל וואו דער אויבערשטער איז דאָן געווען בלויז „אלקי השמים“, אָבער אַלס „אלקי הארץ“ האָט מען נאָך ניט קיין הכרה אין דעם אויבערשטן, ווי גע-רעדט בארוכה במקום אחר<sup>40</sup>].

עפ"ז דאַרף מען פאַרשטיין מאי טעמא, וואָס בנוגע מלאכים איז איי שוין אויך דאָן געווען אויסגעטיילט באופן, אַז אין יוצאין חוצה לארץ [וואָרונדער ענין וטעם הנ"ל בנוגע יצחקן איז לכאור' רה ניט מתאים ביי די מלאכים].

ווייל דעם ביאור בזה בפשטות: דאָן וואָס בזמן האבות האָט איי נאָך ניט גע-האָט אין זיך די קדושה מיוחדת (ועדיז די בעלות, כנ"ל בדעת רש"י) איז די כוונה אין דעם — אַז דער גוף הארץ איז נאָך דעמאַלט ניט נתקדש געוואָרן, ס'איז נאָך ניט געווען די קביעות הקדושה אין דעם חפצא פון ארץ<sup>41</sup>, און דערפאַר איז

30) לשון הרמב"ן בפי עה"ת אחרי יח, כה.

31) יראים השלם סי' תיג.

32) פרש"י פרשתנו כה, יט ד"ה וזה שער השמים.

33) וי"ל כן גם בנוגע ליצחק שכיון שהי' עולה

(ונתעלה כליל) להי' (למעלה) — אין חו"ל (למעלה)

ובדרך ממלא — למטה) ראוי לו.

34) פרשתנו כה, יז"ד.

35) בי"ר פס"ח, יג (ובב"ר עם פי' יפ"ת השלם —

יט), וראה גם זהר פרשתנו קמט, ב.

24) תולדות כו, ב.

25) אבל זהו כלא במדרש (פס"ד, ג), אף את אם

יצאת לחוץ לארץ נפסלת.

26) ראה גי' לקמן הערה 33.

27) כפרשי' בפ' ח"ש כד, ז.

28) לקי"ש שם ע' 159 ואילך. ע"ש.

29) כמבואר בלקי"ש שם ע' 205 ואילך —

בארוכה.



— רובם ככולם של השבטים זיינען דאָרט געבאָרן געוואָרן;<sup>42</sup>

עד'ז איז בנוגע דעם גלות פון עם ישראל: די יציאה פון אידן פון א"י איז „מפני חטאינו גלינו מארצנו“, אָבער די כוונה אין גלות איז אַז מ'זאל דורכפירן די עבודת הביורורים בכל מקום שבועולם — וכמחזיל ברור:<sup>43</sup> לא הגלה הקב"ה את ישראל לבין האומות אלא כדי שיתוספו עליהם גרים. ובל' רבותינו נשיאינו — הוראה הידועה „מאָך דאָ ארץ ישראל“ — אויפטאָן אַז חו"ל זאל ווערן אין דער בחינה פון א"י, אַז ארץ פון רצתה לעשות רצון קונה" באופן פון (ישראל) שרית עם אלקים ועם אנשים ותוכל<sup>44</sup>, וואָס דאָס קומט דורך עבודת כל אחד ואחת מישראל לעשות לו ית' דירה בתחתונים<sup>45</sup>, ביז אַז במשך זמן הגלות ווערט אויפגעשטעלט די שלימות פון עם ישראל,

און דאָס זיינען די צוויי סוגי „מלאכים“:

די מלאכי א"י וואָס „ליווהו בארץ“ קודם אַרויסגיין אין חו"ל, אין גלות, איז ענינם — נתינת כח מלמעלה אויף דער עבודה בזמן הגלות; און דער ענין פון „מלאכים של ארץ ישראל“ וואָס „באו לקראתו ללותו לארץ“, איז די תוצאה

(42) רק בנימין, צדיק תחתון (זהר פרשתנו קנג, ב) נולד בא"י.

(43) פסחים פו, ב. וראה תרא (ו, א. יא, א"ב. קיו, ב) ובביאוריהו (ויגש קלו, א ואילך) בפ"י מרזיל זה. ובביאוריהו להצ"צ (ח"ב ע' תשכו. תשל) מבאר מחזיל זה גרים כפשוטו (ולא — ניצוצי קדושה בכלל).

וכ"ה בתו"א כ, ג.

(44) מענה הציצ' — אגרות קודש אדמור מהורייצ כרך א ע' תפה (וראה שם בהמשך הענין — ע' תפו, תפט). לקו"ש ח"ב ע' 621.

(45) ב"ר פ"ה, ת.

(46) וישלח לב, כט.

(47) ראה תנחומא גשא טז. ועוד. תניא רפ"ו.

דער מדרש טייטשט אַפּ בפרטיות די אַלע פסוקים בתחלת הסדרה, ובמ"א במדרש<sup>36</sup> „הראה לו הקב"ה ארבע מלכיות מושלן ואובדן“<sup>37</sup> כו", און ווי דער רמב"ם<sup>38</sup> זאָגט אין זיין ספר ההלכה: „הסולם שראה יעקב אבינו ומלאכים עולים ויורדים בו והוא ה' משל למלכיות ושעבודן“.

און דאָס איז ניט אַ „זייטיקע“ זאָך, נאָר — „סימן“ לבנים, דער ענין הגלות באַ בני, נעמט זיך פון „מעשה אבות“, פון יציאת יעקב לחו"ל לגלות באַ לבן/עין<sup>40</sup>.

וכשם ווי ס'איז געווען ביי יעקב אבינו, אַז יציאתו פון א"י און ביאתו לחרן איז געווען ניט נאָר מצד ההכרח — דערפאַר וואָס ער האָט ניט געקענט זיין אין א"י מוזנדיק אַנטלויפן פון עשוין — נאָר צוליב<sup>41</sup> וקח לך משם אשה גו' והיית לקהל עמים, הליכתו לחרן און עבודתו בבית לבן איז געווען כדי דורכ-צופירן די עבודת הביורורים שלו אין חו"ל, ביז אַז דוקא בבית לבן האָט ער אויפגעשטעלט דעם יסוד פון עם ישראל

(36) רמב"ן ריש פרשתנו מפרד"א (פ"ה) — ונשמט בפרד"א שעם פי הרדילו ומצוה להשלים). וממשיך שם בפרטיות, והראהו שר של מלכות בבל עולה כו' ויורד כו' מלכות מדי כו". ועד"ז בתנחומא פרשתנו ב. מדרש תהלים פ"ח, לב. פסיקתא דריב פכ"ג. שמור פ"ב, ו. ויקר פכ"ט, ב. ועוד.

(37) כ"ה בפרד"א דפוס וויניציא ד"ש, מעזרואוב תקנ"ג. ובדפוס ווארשא תרל"ט, ירושלים תש"ב (בשנינוי נוסחאות מ.קט"ז) (כפ"ה) הכוונה לדפוס קונשטנטינא רע"ד). מושליון ואובדיון.

(38) ה"ל יסוהית פ"ו ה"ג.

(39) דייל ע"ד סימן הפועל ועושה — לא רק המברר (ראה צפ"ע על הרמב"ם ריש ה'ל מאכלות אסורות. לקו"ש ח"א ע' 222 ואילך. ח"ה ע' 61).

(40) וראה יפה תואר השלם לב"ר שם. ועוד.

(41) תולדות כח, ב"ג. ולהעיר אשר יצחק לא ידע

מסכתת עשו — ואך זה ה"ע טעם ציווי שלו על יציאת יעקב, וכדברי רבקה ליצחק (שם כו, מו).

חזיל<sup>51</sup> אפ, אז יעקב האט דארט מתפלל געווען „ולמדנו שתקן תפלת ערבית“<sup>52</sup>. ועפ"ז יש לומר, אז די שייכות צווישן דעם לשון „ויפגעו בו מלאכי אלקים“ צו שילוח מלאכים לשם לווי וכבוד, איז ע"ד די שייכות צווישן דעם לשון „ויפגע“ מיט תפלת ערבית דוקא, כדלקמן.

אויך: „ויפגע“ באדייט אז דער באגעגענען זיך איז כאילו שלא בכוח-נה<sup>53</sup>. ס'איז אבער דא א חילוק אין דעם „ויפגע“ צווישן די צוויי פסוקים הנ"ל: „ויפגע במקום“ מיינט אז דאס איז גע-ווען כאילו שלא במתכוון מצד יעקב'ן, און ווי רז"ל זיינען מדייק פון לשון „ויפגע“ — „ללמדך שקפצה לו הארץ“<sup>54</sup>; אבער לשון „ויפגעו בו“ מלאכי אלקים איז משמע אז די באגע-געניש איז געווען כאילו שלא במתכוון גיט נאָר מצד יעקב'ן, נאָר אויך מצד די מלאכי א"י.

ויש לומר, אז בהתאם צו דעם חילוק הנ"ל אין דעם „ויפגע“, איז אויך דער חילוק אין דעם תפקיד פון די צוויי סוגי מלאכים: די מלאכים וועגן וועלכע עס רעדט זיך בתחילת הסדרה זיינען געווען לשם שמירה, און די שבסוף הסדרה — לשם כבוד.

### ו. דער ביאור בזה:

ס'איז ידוע<sup>55</sup> דער ביאור (בפנימיות הענינים) אין דעם וואָס „תפלת ערבית

פון דעם וואָס מ'האָט פון חזיל געמאַכט איי: בגמר העבודה פון יעקב'ן בחזיל, וויבאַלד אז ער האָט דאַרטן „געמאַכט ארץ ישראל“ ע"י עבודתו, דערפאַר קומען דאַרט די מלאכים של ארץ ישראל — המשכת קדושת א"י בחזיל<sup>56</sup>.

ה. ע"פ הנ"ל — אז דאָס וואָס „מלאכים של א"י באו לקראתו ללותו לארץ“ איז פאַרבונדן מיט סיום וגמר עבודת יעקב בחזיל — וועט מען אויך פאַרשטיין דעם טעם (בפנימיות הענינים) פאַרוואָס די מלאכים זיינען געווען בלויז ללותו (ניט צוליב שמירה וכו') וואָס איז בלויז אַן ענין של כבוד —

ובהקדים אז דאָס איז מרומז אין פסוק בלשון „ויפגעו בו מלאכי אלקים“ — ע"ד ווי דער לשון (בתחלת הסדרה) „ויפגע במקום“<sup>57</sup> (און ווי דער זהר<sup>58</sup> פאַרבינדט די צוויי פסוקים), וואָס פון דעם לשון „ויפגע במקום“ לערנען

(48) ולכן לא באו אצלו תיכף בהלכו מבית לבן (ראה גריא סוף פרשתנו ודלא כמ"ש ביריעות שלמה — הובא לעיל הערה 4), כי גמר הביירותי ה"י לאחריו הגל"ה שהקים עם לבן, ולאחרי ד'וישכם לבן בבקר וינשק לבניו ולבנותיו ויברך אתהם' (לב, א) — ענין אתהפכא לפי שעה כו'. וראה תרומ' ס"פ ויצא.

וראה פי' הבעש"ט (מאור עינים ר"פ ויצא) בהפ' וירדות (לבן) אחריו (דיעקב) — למסור לו התיבוח וכו' שבהפסוקים שלאחיו שיהיו בתורה.

ולעהיר מהמפורש (ספרי ופרשי בהעלותך י, כט ועוד. וראה פרשי ר"פ יתרו ממכילתא שם. ועוד): יתרו שיתן פרשה בתורה.

וחידוש גדול כאן — שעשה זה לבן מחרן ובאופן דרדיפה ואכ"מ.

(49) כח, יא.

(50) פרשתנו קטה, א.

(\*) ועד"ז באור המאיר פ' ויצא בשם המגיד — הובא ונת' באוה"ת פרשתנו (כרך ה) תחט"ט, א ואי"ך, וראה גם לקו"ש חט"ו ע' 260 ואי"ך.

(51) ברכות כו, ב. סנהדרין צה, ב. ועוד. פרשי עה"פ.

(52) ל' רשי עה"פ — מברכות שם.

(53) ראה אברבנאל ריש פרשתנו. ובכ"מ.

(54) ל' רשי עה"פ — מחולין צא, ב.

(55) להעיר מבחי' פרשתנו שם.

(56) לקרית סוכות פ, סע"ג. שה"ש כד, ב. ביאורי הזוהר לאדהא"צ (יג, סע"ד ואילך) ולהצ"צ (ע' פה ואילך). סה"מ תרס"ח ע' קע. ועוד.

חסד הוא, וואס קומט מלמעלה אויף צו מעורר זיין אן אתעדל'ת; און — די אתעדל'ע וואס ווערט נמשך נאך שלימות עבודת התחתונים און לאחרי ווי עס ווערן נמשך אלע מדרגות פון אתעדל'ע וועלכע קומען און זיינען לפי ערך אתעדל'ת. דעמאלט ווערט נתגלה די אתעדל'ע וואס איז למעלה מעלה מערך האתעדל'ת — „גילוי פנימיות ממש מבחי שאין האתעדל'ת מגיע שם, העכער אפילו פון דער ערשטער אתעדל'ע (וועלכע איז מבחי חיצונית לכד<sup>63</sup>).

ז. עפ"ז זיינען מוסבר היטב די צוויי ענינים וואס מען געפינט בנוגע תפלת ערבית<sup>63</sup>: אין חסידות<sup>64</sup> איז מבוואר — לויטן זהר<sup>65</sup> אז דאס וואס תפלת ערבית איז „רשות“ (דהיינו, כנ"ל, א זאך וועל-כע איז העכער פון אתעדל'ת) איז ווייל די תפלה קומט נאך דער עבודה פון תפלות חובה פון שחרית ומנחה [און ווי דאס איז אויך ע"פ נגלה, אז תפלת ערבית איז „כנגד אברים ופדרים“<sup>66</sup> (פון די קרבנות שבמשך היום<sup>67</sup>), „שאם<sup>68</sup> לא

רשות“<sup>69</sup> — ניט חובה, ווי תפלת שחרית ומנחה — אז דאס איז דערפאר וואס תפלת ערבית איז פארבונדן מיט אזא הויכער מדרגה, וואס קען ניט דער-גרייכט ווערן דורך עבודת האדם, ס'איז אן אתערותא דלעילא שאין אתערותא דלתתא מגעת שם, און עס ווערט נמשך ווי בדרך ממילא.

און דערפאר לערנט מען אפ תפלת ערבית פון ווארט „ויפגע“<sup>68</sup> (ניט ווי „אשר עמד שם“<sup>69</sup> וואס שטייט ביי תפלת שחרית פון אברהם, אדער דער לשון „לשוח בשדה“<sup>60</sup> וואס שטייט ביי תפלת מנחה של יצחק<sup>61</sup>): וויבאלד אז דאס איז אזא מדרגה וואס ווערט ניט נמשך ע"י עבודה, נאר כאילו מאליו וממילא, קומט אויס, אז דער יחס ההמשכה צו עבודת האדם איז כאילו ווי לא ככוונה. און דאס איז אויך עולה בקנה אחד מיטן פירוש אז „קפצה לו הארץ“ — אן ענין וואס קומט ניט ע"פ סדר און דורך עבודת האדם, נאר א פעולה מלמעלה, באת-ערותא דלעילא מצ"ע.

איז דער מדרגה פון אתעדל'ע גופא, וואס אין אתעדל'ת מגעת שם, זיינען דא צוויי מדרגות<sup>62</sup>: די אתעדל'ע וועלכע ווערט נמשך אין אן אופן וע"ד פון חפץ

63 לקו"ת שם כד, ב.

64 ראה גם לקו"ת חל"ה ע' 125 ואילך.

65 ביאורו שבהערה 56. וראה בארוכה לקו"ש

ח"ח ע' 351 ואילך.

66 ח"א קלג, א.

67 שו"ע אדה"ז אות ר"ס פט — מברכות שם.

68 וראה רמב"ם הל' תפלה פ"א ה"ז.

69 בגמ' ושו"ע אדה"ז שם „איברים ופדרים“ סתם, ובפרש"י בגמ' שם: איברים של עולות ופדרים של שאר קרבנות. אבל ברמב"ם „איברי תמיד של בין הערבים“. וי"ל, דכיון שמובא בגמ' לראי' להמ"ד „כנגד תמידין תקנום“, מוכח דזהו העיקר. ואכ"מ.

68 לשון אדה"ז שם — ע"ד ל' הרי"ף בברכות שם. ובגמ' „שלא נתעכלו מבערב“. וברמב"ם ליתא השליה, שהרי לא בא לבאר למה היא רשות (כבש"ע אדה"ז שם) שזה כתב להלן בהמשך ההלכה „ואין תפלת ערבית חובה כתפלת שחרית ומנחה“.

57 ברכות ד, ב.

58 ברי"ף לע"י ברכות כ, ב ועוד (וראה בארוכה העמק שאלה על השאלתא שבהערה 74) — דלמ"ד תפלות אבות תקנום הוי תפלת ערבית חובה. אבל בחי' הצ"צ ריש ברכות (אות ד) שגם למ"ד יעקב תיקן הוי רשות, וכמפורש בחו"א קלג, א (רכט, ב) „ומאי דאתקין יעקב . . . איהו רשות“ (וראה בארוכה ביאורו שבהערה 56). וראה גם פני" ברכות שם ד"ה „בגמ' אתמר וד"ה ומיהו. עיין יעקב לע"י שם. ועוד.

59 וירא יט, כז.

60 ח"ש כד, סג.

61 ברכות כז, ב.

62 לקו"ת שה"ש שם כג, ד ואילך. וראה גם

ביאורו שבהערה 56.

מדריגה פון תפלת ערבית בהתחלת היום איז די מדריגה פון אתעדל'ע שלפני האתעדל'ת (הנ"ל), וואס די אתעדל'ע איז פון א מדריגה וואס איז העכער פון עבודת האדם און ווערט נמשך אין אן אופן (מצד) חפץ חסד הוא „רשות“ — און זי קומט בתחלת היום אלס א נתינת כח אויף דער עבודה פון דעם יום שלאח; און די מדריגה איז תפלת ערבית וואס קומט לאחרי עבודת היום, איז די אתעדל'ע וואס קומט לאחרי גמר ושלמות עבודת היום.

ה. ויש לומר, אז בפרטיות איז דאס דער חילוק צווישן די צוויי פסוקים בפרשתנו — „ויפגע במקום“ וואס שטייט בתחלת הסדרה און „ויפגעו בו מלאכי אלקים“ וואס שטייט בסיום הסדרה:

בתחילת הסדרה, בעת יעקב איז מתחיל — גייט ערשט ארויס לעבודתו, ווערט נמשך דער ערשטער אופן פון אתעדל'ע, וואס קומט אלס הקדמה ונתינת כח אויף עבודת האדם, און דער-פאר איז „ויפגע (במקום)“ נאך בשייכות צו יעקב'ן — אז ביי אים איז דאס כאילו שלא בכוונה (כנ"ל ס"ה) — אן אתעדל'ע וואס קומט מאליו, ניט דורך אתעדל'ת;

לאחרי גמר העבודה בכית לבן, ועד'ז ביי כל אחד ואחד מישראל בגמר העבודה בזמן הגלות לאחרי ווי עס ווערן נמשך אלע המשכות וואס זיינען בערך עבודת האדם, ווערט נמשך די מדריגה פון אתעדל'ע מבחי' א"ס אין אן אופן פון מתנה — און דאס איז די מדריגה פון „ויפגעו בו מלאכי אלקים“: דער „ויפגע“ בלי כוונה איז ניט נאך מצד יעקב'ן (מצד ולפי ערך עבודת האדם), נאך אויך מצד למעלה כביכול,

נתעכלו מבעוד יום הם קרבים והולכים כל הלילה“]. ד.ה. אז נאך דער עבודת האדם אין די צוויי תפלות (שכנגד תמי' דין תקנוס<sup>69</sup>), קומט אלס סיום וגמר והשלמה, די המשכה פון תפלת ערבית, די אתעדל'ע וואס קומט נאך שלמות עבודת האדם.

איז לכאורה ניט מובן: התחלת עבודת היום איז דאך פון דער עבודה פון פריערדיקער נאכט, וואס לפ"ז קומט אויס אז תפלת ערבית איז ניט א המשך וגמר פון די פריערדיקע צוויי תפלות (שחרית ומנחה פון פריערדיקן טאג), נאך די ערשטע תפלה פון דעם מעת לעת<sup>70</sup>. און ווי די גמרא<sup>71</sup> ברענגט דעם פסוק<sup>72</sup> „ערב ובוקר וצהרים וגו'“<sup>73</sup> לגבי דעם חילוק אין זמני התפלה<sup>74</sup>, וואס אין פסוק הויבט זיך דאך אן מיט „ערב“<sup>75</sup>.

וע"פ הנ"ל יש לבאר<sup>76</sup>: אין תפלת ערבית זיינען דא ביידע ענינים: די

69 ברכות שם.

70 ועד שבגמ' שם (כו, א) איבער לי' טעה ולא. התפלל מנחה מהו שיתפלל ערבית כו' את"ל טעה ולא התפלל ערבית, מתפלל שחרית ב' משום דחד יומא הוא כו' אבל הכא תפלה במקום קרבן היא וכיון דעבר יומו בטל קרבנו.

71 שם לא, סעי' ו'ושם כ, ב. אבל ראה תודיה בתפלה שם, ובהגהות הביח שם שברוב הספרים לא גרסי ל"ן.

72 תהלים נה, יח.

73 כ"ה בגמ' לפנינו שלא הובאה תיבת „אשיחה“, אבל בריף, בכ"י ובכמה דפוסי הש"ס הובא גם המשך הכתוב — ראה דק"ס בברכות שם, וכ"ה ברמב"ם שם.

74 והובא גם ברמב"ם שם: כענין שנאמר ערב גו'. ובשאלתות פ' לך שאלתא ח למד עצם החיוב, לצלווי תלת זימני ביומאי מכתוב הנ"ל.

75 ועד'ז ברמב"ם שם אחרי שמפרט כל התפלות ממשך בהיח: נמצאו התפלות בכ"י שלש ערבית ושחרית כו'. וראה צ"ח ופני ברכות רפ"ד.

76 אבל באוה"ת פרשתנו (כרך ה, התע, א) הוא באר"א.

ח'רל וועלכע היטן אים — און „לא"י  
ניום ולא יישן שומר ישראל ג'ו' ה'  
שומרך ה' צלך על יד מינך"י, ביז אָז  
„והיו מלכים אומניך ושרותיהם מיניקו-  
תך"י<sup>80</sup> נאך בזמן הגלות"י, נאך נאכ-  
מער:

דער אויבערשטער שיקט מלאכי א"י  
ללותו, אויף מוסיף זיין אין זיין כבוד<sup>82</sup>.  
ד.ה. זיין ניט נתפעל ווערן פון גלות און  
גוי'שקייט איז ניט סתם אין א גלות'דיקן  
אופן, נאך אין א הרחבה און אין א  
גאולה'דיקן אופן, מלאכי א"י, באופן של  
כבוד.

און די עצם ידיעה גיט א הוספת  
עידוד וחיווק אין דעם גמר העבודה אין  
סוף זמן הגלות, מען זאל ניט רעכענען  
זיך כלל מיט גוי'שקייט, נאך גיין לבטח  
דרכו, אויף גומר זיין די עבודה פון די  
„פכים קטנים"י<sup>83</sup> וואס זיינען נאך גע-  
בליבן לבררן אין דער עבודה שבזמן  
הגלות,

און דאס איז ממהר דאס אריינגיין פון  
יעדער אידן און אלע אידן אין א"י מיט  
די מלאכים של א"י, אין אן אופן פון  
„אחישנה"י<sup>84</sup>,

במהרה בימינו ממש.

(משיחת ש"פ ויצא תשמ"ג)

ווייל די אלע המשכות פון א"ס קומען  
כאילו מאלי"י.

און דערפאר קומט עס באופן אָז  
„מלאכים של א"י באו לקראתו ללותו  
לארץ"י: די פריערדיקע מלאכים זיינען  
געווען צוליב שמירה — וואס ווייזט  
אויף אָז עזר וסיוע צום אדם בעבודתו  
(און — אָז מ'דארף האָבן שמירה); אָבער  
די מלאכים זיינען בלויז ללותו, אָז ענין  
של כבוד לכד כניל. וואָרום די  
אתעדליע קומט לאחרי ווי ס'איז דאָ אָן  
„אתר שלים" (אין צורך לשמירה —  
ויתרה מזה), עס פעלט גארניט אין דעם  
אדם (כולל אויך — אין דער המשכה  
מלמעלה וואס איז פאָרבונדן מיט זיין  
עבודה), און זי ווערט נמשך בבחינת  
מתנה.

ט. יעדער ענין אין תורה איז א  
הוראה בעבודת האדם. אָזוי איז אויך  
בענין זה: דאָס וואָס תורה דערציילט  
אידן אָז נאך זייענדיק אין חוץ לארץ —  
אין גלות — איידער מען קומט אין ארץ  
ישראל, שיקט דער אויבערשטער מלאכי  
ארץ ישראל לקראתו (לח'רל — בזמן  
הגלות) ללותו לארץ, איז דאָס בכדי  
מגלה זיין ביי אידן דעם גודל המעלה  
שבעבודתם, וכמילא גיט דאָס אַ תוספת  
כח און אָז עידוד וחיווק אין דער עבודה.

אפילו אין דעם זמן וואָס אידן גע-  
פינען זיך נאך אין גלות, זאָגט מען יעדן  
אידן — אָז ניט נאך דארף ער ניט  
נתפעל ווערן פאָר גלות און פאָר גוי'ש-  
קייט ווייל עס גייען מיט אים מלאכי

(78) וקאי על זמן הגלות, כפי הראב"ע בריש  
המזמור.

(79) תהלים קכא, ד"ה.

(80) ישעי' מט, כג.

(81) וכמעשה רב — זבחים יט, רע"א.

(82) ע"ד המאורע בזבחים שם — ענין דכבוד.

(83) ראה פרש"י וישלח לב, כה — מחולין צא,

וע"א. וראה לקו"ש חט"ו ע' 288. ושו"נ.

(84) סנהדרין צח, א.

(77) וע"ד ענין ההתהוות שמצד העצמות שנאמר  
הוא צוה ונבראו ממלא (תרא מג"א צו, ג. לקרית  
ראה כ, סע"ג ואילך. וראה לקו"ש חכ"ד ע' 42 הערה  
41).

## יו"ד כסלו

„ויצא יעקב מבאר שבע וילך חרנה“, די יציאה פון א״י קיין חו״ל, און אין חו״ל גופא — „חרנה“, אין „חרון אף של מקום“<sup>6</sup>, און נאָכמער — צו לבן הארמי, ביז עבוד עבדתיך<sup>7</sup>; ובסיום הסדרה ווערט דערציילט וועגן דער „גאולה“ פון דעם גלות<sup>8</sup> — ווי יעקב האָט זיך געראַטעוועט פון לבן הארמי און „הלך לדרכו“<sup>9</sup> — אויפן וועג קיין א״י<sup>10</sup>.

און די שייכות מיוחדת מיט דער גאולה פון מיטעלן רבי׳ן — יש לומר:

אייענע פון די בקשות פון יעקב גייענ-דיק קיין חרון איז געווען „ושבתי בשלום אל בית אבי“<sup>11</sup>, וואָס די הדגשה אין דעם איז אַז (נוסף לזה אַז ער זאל זיך אומ-קערן גאַנצערהייט<sup>12</sup> לבית אביו, איז אויך) דער אופן פון דעם אומקערן זיך זאל זיין „בשלום“ — באופן של שלום ומנוחה<sup>13</sup>. און ווי ס׳איז געווען בפרעל,

א. די קביעות פון יו״ד כסלו — דער חג הגאולה פון כ״ק אדמו״ר האמצעי — קומט אויס בכמה שנים אין דער וואַך פון פרשת ויצא<sup>2</sup> (ולפעמים — כבבב-עות שנה זו<sup>2</sup> — בש״פ ויצא עצמה). וע״פ דברי השל״ה הידועים<sup>3</sup> (אַז די „מועדים של כל השנה . . . בכלולן יש שייכות לאותן הפרשיות שחלות בהן“) איז מובן, אַז די גאולה פון מיטעלן רבי׳ן — קען מען אָפּלערנען בענינה פון דער היינטיקער סדרה, אָדער נאָך מער — זי איז מרומז אין דער סדרה<sup>4</sup>.

דער תוכן כללי פון פרשת ויצא איז — גלות וגאולה: די סדרה הויבט זיך אַז מיט דער ירידה פון יעקב אין גלות<sup>5</sup> —

### (1) בשנת תקפ״ז.

ולהעיר, שגם יום ההולדת (בשנת תקל״ד) ויום ההילולא שלו (בשנת תקפ״ח) — ט׳ כסלו — חל ברוב השנים בשבוע דפ׳ ויצא (וכפי שהי׳ בשנת ההולדת ושנת ההילולא עצמן שחל (בשתיהן) ביום ד׳ לפ׳ ויצא).

(2) וגם כשחל בפ׳ וישלח (כבשנת הגאולה עצמה — שחל בא׳ דפ׳ וישלח\*\* — מתברך הוא מש״פ ויצא. ולהעיר, שלפי המסורת בבית הרב (הובאה בהוספה לס׳ בד קודש ע׳ 22 בהערה), בשורת הגאולה באה בשבת (פ׳ ויצא) ט׳ כסלו.  
(2\*) תשמ״ז.

(3) ר״פ וישב, ושם, ש״ה גם כ,מועדי דרבנן.  
(4) להעיר ממחזיל (תענית כט, א) שמגלגלין זכות ליום זכאי. וראה לקו״ש ח״ה ע׳ 129 ואילך. ח״י ע׳ 99.

(5) ראה זהר ריש פרשתנו (קמו, א). ב״ר פס״ח, יג. וראה לקו״ש חט״ז ע׳ 245. וש״נ לעיל ס״ע 153.

- (6) רש״י ס״פ נח.  
(7) ראה פרשתנו ל, כו. כט. לא, ו. מא.  
(8) וכן מסופר ע״ד העל״י שנעשית ע״י הירידה בגלות — „ויפרוץ האיש מאד מאד“ (פרשתנו ל, מג) שאת כל זה לקח יעקב עמו „לבוא אל יצחק אביו ארצה כנען“ (לא, יח). וראה בארוכה לקו״ש שם (ע׳ 244 ואילך) הביאור בעבודה רוחנית.  
(9) לב, ב.  
(10) כפרש״י שם: מלאכים של א״י כו׳ ללותו לארץ. וברא״ם שם שמחנים היא בא״י. וראה השק״ט ברמב״ן ומפרש״י רש״י שם. לעיל ע׳ 150 הערה 4.  
(11) כח, כא.  
(12) כפרש״י, שלם מן החטא כו״. וראה רש״י וישלח לג, יח: שלם בגופו כו׳ בממונו כו׳ בתורתו כו׳ (משבת לג, סע״ב. ועוד). לקמן ע׳ 168 ואילך.  
(13) להעיר מב״ר פרשתנו (פע״ג, ג. מדרש תהלים נה, יט), פדה בשלום נפשי . . . זה יעקב — ראה לקמן בפנים בפירוש, פדה בשלום נפשי״.

(\*) כ״ה מסורת בית הרב (ראה רשימת כ״ק מו״ח אדמו״ר במבוא לס׳ נד קודש). ובבית רבי (חב״ ספ״ד בהערה) — שנת תקפ״ז. וראה שיחת יו״ד כסלו תש״א בחתילתה.  
(\*\*) כ״ה לפי שתי הנוסחאות שבשוה״ג להערה הקודמת.

— בענין עיקרי — אין א שטאַרקערן אופן ווי צום טאָג פון י"ט כסלו (יום גאולת אדמו"ר הזקן):

ס'איז ידוע דער סיפור וביאור פון כ"ק מו"ח אדמו"ר<sup>20</sup>, אַז דאָס וואָס דער אַלטער רבי האָט בעת גאולתו געזאָגט דעם פסוק „פדה בשלום נפשי“ (כאָטש דער פסוק געפינט זיך ניט אינעם שיעור תהלים פון י"ט בחודש) — איז געווען דערפאַר וואָס במשך ימי המאסר האָט דער אַלטער רבי מוסיף געווען באמירת תהלים (געזאָגט תהלים „בשופי“), דהיינו (אויך) די שיעורי תהלים ווי ער איז נחלק לימי השבוע. און וויבאַלד י"ט כסלו איז דעמאָלט געווען ביים השלישי בשבוע, האָט ער דעמאָלט געזאָגט דעם מזמור נה דתהלים (וואָס געהערט צום שיעור פון יום שלישי בשבוע).

קומט לפ"ז אויס, אַז באופן גלוי (ובאמירה) איז די שייכות פון „פדה בשלום נפשי“ צו גאולת אדמו"ר הזקן (א) נאָר אין די יאָרן ווען י"ט כסלו איז חל ביום שלישי בשבוע; און (ב) אויך דעמאָלט איז עס דוקא ביי די וועלכע זאָגן תהלים „בשופי“, אָבער ניט ביי כאו"א (וואָס ביי זיי איז די שייכות בלויז במחשבה<sup>21</sup>, מצד תוכן הענין<sup>22</sup>).

משא"כ די שייכות פון „פדה בשלום נפשי“ צו יו"ד כסלו איז באופן אַז דאָס ווערט געזאָגט אינעם יום הגאולה דורך יעדן איינעם ובכל שנה ושנה, ווייל דער פסוק „פדה בשלום נפשי“ איז אין דעם שיעור תהלים פון יום יו"ד בחודש

אַז כאָטש לבן האָט אים נאָכגעיאָגט מיט ניט קיין גוטע כוונות — און ווי ער אַליין האָט אים געזאָגט „יש לא-ל ידי לעשות עמכם רע"י“ — איז עס אָבער אַדורך אינגאַנצן בשלום (אַן קיין מלחמה כו.).

און דאָס איז די שייכות צו גאולת כ"ק אדמו"ר האמצעי — וועלכע איז געווען עד"ז, כידוע, אַז זיין גאולה איז געווען פאַרבונדן מיטן (פסוק<sup>15</sup>) „פדה בשלום נפשי“ (ובפרט לויט ווי עס ווערט דער-ציילט — כסיפורי חסידים<sup>16</sup>, אַז די בשורת הגאולה איז געווען „כשאמר תלים“<sup>17</sup> פסוק פדה בשלום נפשי) — וואָס דער פירוש אין „פדה בשלום נפשי“ איז<sup>18</sup>, אַז (עס טוט זיך אויף ניט נאָר אַ פד"י פונעם אויב, נאָר אויך אַז) דער אופן הפד"י איז „בדרך שלום בלא מלחמה כלל“ — ע"ד „ושבתי בשלום“.

ב. און אע"פ אַז די גאולה פון אַלטן רבי'ן איז מודגש איר פאַרבונדן מיט'ן אמירת הפסוק „פדה בשלום נפשי“ — ווי דער אַלטער רבי שרייבט במכתבו הידוע<sup>19</sup>, „וכשקריתי בספר תהלים בפ"י סוק פדה בשלום נפשי . . יצאתי בשלום“ —

געפינט מען אָבער אַז די שייכות פון דעם פסוק „פדה בשלום נפשי“ צו יו"ד כסלו (יום גאולת אדמו"ר האמצעי) איז

(14) פרשתנו לא, כט.

(15) תהלים נה, יט.

(16) בית רבי ח"ב ספ"ה בהערה. אבל ראה לעיל

הערה 2.

(17) כפי שנחלק לימי החודש. וראה לקמן סעיף

ב.

(18) מאמרי אדה"ו — הקצרים (ע' רטז). ובארוכה ד"ה פדה בשלום לבעל הגאולה (בס' שע"ת ח"א) פ"א. ובכ"מ. וראה לקמן ע' 196.

(19) נדפס בבית רבי ח"א פ"ח. אגרות קודש שלו סי' לח (וש"ג).

(20) במכתבו (קובץ מכתבים שבסו"ס תהלים אהל י"י ע' 14 (200) ואל"ך. אגרות קודש שלו ח"ג ע' תעז ואל"ך. וש"ג).

(21) או ע"י גיגון (ששייך יותר לענין המחשבה — קולמוס הלב (ראה לקויד ח"ג תקי, סעי'ב. ועוד)).

(22) ראה לקמן סעיף ג.

„מלחמתה של תורה“<sup>26</sup>): כדי צו ארויס-קריגן דעם אור ההלכה והמסקנא של תורה דארף מען מלחמה האָבן מיט דעם העלם והסתרת<sup>27</sup> פון די קשיות ושקוּיט כו'.

ס'איז ע"ד ווי מען געפינט אין נגלה דתורה גופא דעם חילוק צווישן תלמוד בבלי און תלמוד ירושלמי<sup>28</sup>: אויף תל-מוד בבלי שטייט<sup>29</sup>, „במחשכים הושיב-ני“, ווייל די עניני התורה קומען דארט אין אן אופן, אָז ביז מ'דערגרייכט צו דער קלאַרקייט פון אָן ענין, צו דער מסקנא, דארף מען דורכגיין שקוּיט קושיות וכו' („במחשכים“); משא"כ אין תלמוד ירושלמי זיינען ניטאָ אזויפיל קושיות ושקוּיט, דארטן זיינען די עניני התורה מלכתחילה אין אַ (מער) ליכטי-קערן אופן, אזוי אָז מען קומט שנעלער צו דער מסקנא.

אַבער אעפ"כ, וויבאלד אָז אויך תל-מוד ירושלמי איז נגלה דתורה, וואו עס רעדט זיך וועגן עניני העולם („אילנא דטוב ורע“<sup>30</sup>), וועלכע פאַרשטעלן אויפן אמת פון תורה, דעריבער איז אויך אין תלמוד ירושלמי פאַראַן דער פאַרשטעל פון — עכ"פ קצת — קושיות כו'.

משא"כ אין פנימיות התורה, איז „לית תמן לא קשיא כו' ולא מחלוקת“ — ווייל אין פנימיות התורה רעדט זיך בגלוי

[בהתאם מיט דער תקנה פון כ"ק מ"ח אדמו"ר<sup>31</sup> אָז אלע זאָלן יעדן טאָג זאָגן דעם שיעור תהלים ווי ער איז איינגע-טיילט לויט די ימי החודש, און האָט דערביי מדגיש געווען<sup>32</sup> אָז דאָס איז אָן ענין השווה לכל נפש].

און דאָס גופא באַווייזט, אָז דער חוכן פון „פדה בשלום נפשי“ איז (באיזה ענין עיקרי) אויף אַ מער גלוידיקן אופן בגאולת אדמו"ר האמצעי ווי בשייכות צו גאולת אדמו"ר הזקן.

ג. וועט דאָס ווערן פאַרשטאנדיק לויטן ביאור השייכות פון „פדה בשלום נפשי“ צו דער גאולה פון אַלטן רבי'ן און פון מיטעלן רבי'ן:

אין „פדה בשלום נפשי“ איז דאָ, כני"ל, אַ טאַפלטער אויפטו: די עצם פד' פונעם אויב, און דאָס וואָס דער אופן הפד' איז בדרך שלום.

די צוויי אופני פד' — פד' בדרך מלחמה און פד' בדרך שלום — זיינען פאַראַן אין ענין התורה. ובכללות — איז דאָס דער חילוק צווישן נגלה דתורה און פנימיות התורה:

פנימיות התורה איז „אילנא דחיי דלית תמן לא קשיא כו' ולא מחלוקת“<sup>33</sup>; משא"כ נגלה דתורה, וואָס אין איר איז פאַראַן ריבוי שקוּיט, קשיא ורמינהו כו' — איז בדוגמא פון פד' בדרך מלחמה

26) ל' חזיל — מגילה טו, ב (וש"י). חגיגה יד, א. ועוד.

27) ראה רע"מ שם: קשיא מסטרא דרע .. מחלוקת מרוח הטומאה. וראה אגה"ק שם (קמד, ב ואילך).

28) בהבא לקמן — ראה שערי אורה ד"ה בכ"ה בכסלו פניד ואילך. ד"ה אמר רבא תשיח פ"א. ובכ"מ. ולהעיר ממחזיל (סנהדרין כד, א) ת"ח שבא"י שמנעמיו זלי' בהלכה כו' ת"ח שבכבל שמחבלים זלי' כו'. נחזיו כו' מרוריו כו'.

29) איכה ג, ו. סנהדרין שם.

23) וגם לפני תקנה זו — מובן בפשטות, שאמירת תהלים כפי שנחלק לימי החודש שייכת יותר לכאוריא — מאמירתו כפי שנחלק לימי השבוע.  
24) ראה קובץ מכתבים הנ"ל (ע' 5 (191) ואילך; ע' 24 (210)). אגרות קודש שלו ח"ב ע' א; ע' תקכג ואילך (ובהנשמן בריש האגרות שם). ובכ"ה.  
25) רע"מ נשא (קמד, ב). הובא ונתבאר באגה"ק ככו'.



ליסבור<sup>34</sup>) און אויך בפשטות — דורות (התנאים ו)המשנה ואח"כ די שפעטער-דיקע דורות (האמוראים ו)הגמרא, וואו די „קוצר מילי“<sup>35</sup> פון דער משנה ווערן נתפרש ונתבאר בהרחבה ובאריכות.

ועד"ז איז עס אין דעם סדר הגילוי פון תורת החסידות פריער דורך דעם אַלטן רבי'ן און דערנאך דורך דעם מיטעלן רבי'ן:

דער אַלטער רבי האָט מגלה געווען די ענינים פון חסידות אין אַן אופן ווי זייערע פרטים כו' זיינען (נאָך) כולל אין אַ נקודה — דרגת החכמה פון תורת החסידות: און דער מיטעלער רבי האָט זיי אַרויסגעבראַכט בביאור רחב, מיט דער התפשטות פון אורח ורוחב דיבנה. און ווי מ'זעט עס אין זיינע מאמרי חסידות, אַז אין זיי איז פאַראַן אַן אריכות מיט ריבוי ביאורים כו'.

און דורך דעם וואָס דער מיטעלער רבי האָט מגלה געווען די ענינים פון חסידות אין דער התפשטות והתרחבות פון בינה, הבנה והשגה — זיינען די ענינים פון תורת החסידות אַראַפּגע-טראָגן געוואָרן אין אַן אופן אַז יעדע רער זאָל זיי קענען (נאָך מער) תופס ומשיג זיין בשכלו<sup>35</sup>.

[בדוגמת דעם חילוק כללי צווישן חכמה און בינה ביי אַן אדם: אין חכמה ווערט „גענומען“ די נקודה כללית של השכל, וועלכע איז העכער פון קענען נתפס ווערן אין כלי ההשגה וההבנה.

34 שבת סג, א.

35 וייל שלכן עסק וביותר בהדפסת ספרי חסידות, ובאופן שיגיעו לכאראַ ננקל כו', ועד שהשתדל להדפיסם באופן שגם עניים יוכלו לקנותם (ראה אגרות קודש שלו — קונטרס המילואים (קה"ת תשמ"א) ע' יג ואלך. ח"ב ע' פא ואלך).

וועגן ג-טלעכקייט און ענינים רוחניים וועלכע זיינען אויך בגלוי<sup>30</sup> העכער פון העלם והסתר העולם, ולכן האָבן דאָרט קושיות וכ' קיין אַרט ניט — ס'איז אַ פּד' בדרך שלום, „פּדה בשלום נפשי“<sup>31</sup>.

און דאָס איז דער קשר פון גאולת אדמו"ר הזקן ואדמו"ר האמצעי מיט אמירת הפסוק „פּדה בשלום נפשי“ — ווייל זייער גאולה איז געווען (ניט נאָר אַ גאולה פרטית, נאָר) אַ גאולה כללית, און פון תורה, גאולה פון תורת החסידות, פנימיות התורה, וואָס ענינה איז (כנ"ל) דער „פּדה בשלום“ אין תורה עצמה.

ד. עס איז ידוע<sup>32</sup> אַז כללות הגילוי פון תורת החסידות איז געווען אין אַן אופן מסודר — בהתאם ווי דער סדר התגלות פון אַ שכל חדש, אַז פריער ווערט נתגלה נקודת השכל (חכמה), די נקודה כללית וואָס איז העכער פון פרטים, און דערנאָך קומט די נקודה אַראַפּ אין בינה, אין הבנה והשגה, אַז דער דבר שכל ווערט פאַרשטאַנדיק מיט אַלע זיינע פרטים.

און ווי מען געפינט אין סדר ההתג-לות פון נגלה דתורה: פריער קומט „משנה“ וועלכע איז „דבר קצר וכולל ענינים רבים“<sup>33</sup>, און ערשט שפעטער השקויט במשנה (ליגמור ואח"כ

30 כי התורה ככלל — קדמה אלפיים שנה לעולם (ראה מדרש תהלים צ, ד. ביר פ"ח, ב. תנחומא וישב ד רש"י. חז"ב מט, א) — לעולם כפי שנברא על מילואו ואפילו לגיע שבו.

31 ראה גם סד"ה פדה בשלום העתיר (בהמשך תעריב ח"ב) ושנת עורית.

32 בהבא לקמן — ראה בלקושי שבהערה 4 (ובהנשמך שם) ועייגיב לקוטי לוי"ז — אגרות (ס"ע שלג ואלך).

33 ל' הרמב"ם בהקדמתו לפיה"מ (רד"ה אחרי כו ראה להסתפק).

דער אלטער רבי איז מבאר אין תורה אור<sup>37</sup>, אז „ושבתי בשלום“ מיינט — „ב' שלום“, אז עס זיינען פאראן צוויי אופנים אין שלום: „שלום מלמעלה למטה“ (דער שלום קומט מצד דעם „מעלה“) און „שלום מלמטה למעלה“ (אז דער שלום קומט מצד דעם „מטה“). און „ושבתי בשלום אל בית אביי מיינט, אז יעקב האט מתפלל געווען אז עס זאלן ביי אים זיין ביידע אופני שלום, דער „שלום מלמעלה למטה“ און „שלום מלמטה למעלה“<sup>38</sup>.

[און ווי ס'איז דערנאך געווען בפועל, אז דער „שלום“ צווישן אים מיט לבן האט זיך אפגעטאן ניט נאר בדרך „מלמעלה למטה“ — „ויבא אלקים אל לבן גוי השמר לך גוי“<sup>39</sup> (מצד דעם אויבערשטן), נאר אויך בדרך „מלמטה למעלה“ — מצד לבן ען גופא, א כריתת ברית ושלום, אז ער (מעצמו) האט געזאגט<sup>40</sup> „לכה נכרתה ברית אני ואתה גוי“].

ועד"ז יש לומר בענייננו, אז דאס איז דער אויפטו פון גאולת אדמו"ר האמצעי (וואס איז פארבונדן מיט גילוי החסידות באופן של „בינה“) לגבי גאולת אדמו"ר הזקן: אינעם ענין פון „פדה בשלום“

דוקא בשעת ער טראגט אראפ די נקודת השכל אין „בינה“, וואס ענינה איז צו פאנאנדערקלייבן דעם שכל לפרטיו, דבר דבור על אופניו, קען דער אדם תופס זיין דעם דבר מושכל און עס ווערט ביי אים פאראייניקט מיט די כלי השגה].

און דאס איז דער טעם פארוואס (בהדגשה איז) דוקא גאולת אדמו"ר האמצעי איז פארבונדן מיט אמירת „פדה בשלום“ ע"י כאו"א (כנ"ל) — ווייל אין דעם זאגט זיך ארויס דער חידוש פון גילוי תורת החסידות דורכן מיטעלן רבי'ן (לגבי דעם גילוי דורכן אלטן רבי'ן), וואס ער האט מגלה געווען תורת החסידות (שענינה — „פדה בשלום“ שבתורה) אין אז אופן אז עס קען באנומען ווערן אין דער הבנה והשגה של כאו"א.

ה. וי"ל א טיפערער ענין אין דעם:

דאס וואס דער ענין פון „פדה בשלום נפשי“ שטייט אין א מער גלוידיקן אופן בשייכות צו גאולת אדמו"ר האמצעי — איז ווייל דערמיט האט זיך אויפגעטאן א נאך העכערע שלימות אין דעם ענין פון „פדה בשלום“<sup>36</sup>. דער חילוק איז ניט נאר אויף וויפל דער ענין (פדה בשלום) שטייט בהתגלות (צי בלויז בדרך נקודה כללית, אדער אויך בהתפשטות ביז עס קומט אן לכאו"א), נאר ס'איז א חילוק אין דעם אופן (ואיכות) השלום.

און אויך דער ענין איז נרמז אין פרשת ויצא — אין דעם אויבנדער-מאנטן פסוק „ושבתי בשלום אל בית אבי“:

37 פרשתנו כא, סעי' ואילך. שם כב, ג. וראה גם ת"ח שם כו, א ואילך.

38 כי זהו עיקר החידוש בושבתי בשלום אל בית אבי, וכפי שהוא בפשטות שהשבתי הוא מלמטה למעלה, מתחן לבית אביו. וראה ת"ח שם ש. ושבתי בשלום הו"ע התשובה, שוה"ע השלום מלמטה למעלה כמש' בתו"א שם. וראה לקו"ש חט"ז ע' 250 שזהו עיקר הכוונה בהעלי שעי' הירידה בגלות. ע"ש.

39 פרשתנו לא, כד. וכו בדברי לבן ליעקב (שם, כט).

40 שם, מד.

36 ולהעיר, שבדרך כלל הי' מאסרו של אדמו"ר האמצעי קל יותר מאשר מאסרו של אה"י (שיחת י' כסלו תשי"א (סעי' 50 ואילך). וראה ס' תולדות אדמו"ר האמצעי (קה"ת תשל"ג ושל"א ח"ז) פ"ח.

דיעות, אין אמונה לייכט דער אמת<sup>43</sup> אן העלם כו', ביז אין אן אופן פון אחדות פשוטה:

דער אויפטו פון חסידות חב"ד איז, אן מ'טראגט אראפ די ענינים פון תורת החסידות אין דער וועלט פון שכל, וואס איז, לכאורה, א דבר והיפוכו: ע"פ טבע איז דא אין שכל בני אדם ריבוי דיעות (אין דיעותיהן שוות), שכל<sup>44</sup> גיט אן ארט אויף קיום חלוקים (ובמילא — מחלוקת): ועד"ז איז דער סדר פון דער-גרייכן א שכל, אן מ'גייט דורך א קשיא והעלם כו' ביז מען פארשטייט ריכטיק די מסקנא<sup>45</sup> — און צוזאמען דערמיט ווערן אראפגעטראגן אין שכל די ענינים פון פנימיות התורה ד, לית תמן לא קשיא כו' ולא מחלוקת<sup>46</sup> — שכל נעמט די ענינים בלי קושיות<sup>47</sup> און בלי מחלוקת.

קומט אויס, אן דורך תורת חסידות חב"ד איז מען ממשיך „שלום“ אין דעם „רבים“.

ז. אבער דאס גופא — צו ממשיך זיין „שלום“ אין די „רבים“ (און זיי זאלן זיין „עמדיי“) — קען זיין אויף צוויי אופנים:

פונעם מיטעלן רבין איז פאראן (בגיי-לוי) די מעלה אויך פון צווייטן אופן אין שלום, „שלום מלמטה למעלה“.

ו. וי"ל דעם ביאור אין דעם:

דער ווארט „שלום“ איז תוכנו מוכיח, אן לכתחילה איז א מצב פון פירוד וניגוד (כפועל אדער בכח עכ"פ), וואס ווערט נתבטל און נתהפך צו א מצב הפכי דורך ענין ה„שלום“ — עס ווערט שלום ואחדות צווישן די דיעות חלוקות ומנגודות

— אויב ס'איז לכתחילה ניטא קיין פירוד וניגוד אדער דיעות חלוקות האט קיין ארט ניט דער ענין ה„שלום“.

וואס דאס איז אויך איינער פון די פירושים<sup>48</sup> אין פסוק „פדה בשלום נפשי גו' כי ברבים היו עמדיי: „ברבים“ בא-צייכנט דיעות מנגודות (וואס מצד דעם איז ניטא שלום ואחדות, נאר פירוד ומחלוקת, „רבים“): און דער טעם אויף דעם וואס די פדי' איז בדרך שלום („פדה בשלום נפשי“) — איז ווייל „ברבים היו עמדיי: אויך די „רבים“ (המנגידים) זיינען (ווערן) „עמדיי“ [ע"ד מאמר חז"ל<sup>49</sup> עה"פ, אן אנשי אבשלום האבן מתפלל געווען לנצחונם של דוד].

עפ"ז יש לבאר די שייכות פון „פדה בשלום נפשי“ צו חסידות חב"ד דוקא:

אין תורת החסידות הכללית, וואו דער עיקר הדגשה איז אויף אמונה, איז ניט מתאים דער ענין פון „שלום“ — ווייל אין אמונה איז מלכתחילה ניטא קיין ארט אויף שתי (ועאכו"כ ריבוי)

43 ושרש התיבות אחד הוא.

44 ראה ברכות נח. א. סנהדרין לה. א. ועוד.

45 גם שכל דקדושה, וכמחזיל (מדרש תהלים יב, ז. וראה ירושלמי סנהדרין פ"ד ה"א"ב). שלא ניתנו דברי תורה חתוכין כו' אלא כו' מט פנים כו'. ואלו ואלו דא"ח (עירובין יג, ב. וש"נ).

46 וכמדובר כמ"פ שגם קס"ד וקושיא בתורה — תורה היא, ומחוייבים לברך לפני לימוד הקושיא (גם אם אין לומדים באותו הזמן התירוץ) ברכת התורה.

47 וי"ל כי הקושיות שישנן בלימוד פנימיות התורה הן מצד האדם הולמד ולא מצד התורה עצמה. — כידוע הציע שגם בוהר כו' מצינו דיעות חלוקות וכן קשיות וכו'. ואכ"מ.

41 ראה אוה"ת (יהל אור) עה"פ (ע' רח). שה"מ תרג"ש ע' קעו. שה"מ תרג"ש ע' שיב. שה"מ תרג"ש ע' 141. ועוד.

42 ירושלמי סוטה פ"א סה"ח (ובקרבו העדה שם).

אָבער אין דעם גופא זיינען דאָ צוויי אופנים (וכמבואר באַחרונים<sup>52</sup>):

איינ אופן איז, אַז כאַטש די דייני המיעוט מצד עצמם האַלטן אַנדערש, היות אָבער זיי ווייסן אַז תורה זאָגט „אחרי רבים להטות“, זיינען זיי מבטל דעתם מפני דעת הרוב — וואָס אין דעם אופן, קומט די „אחדות“ ניט מצד זייער דעת, נאָר מצד דעם רוב ופס"ד התורה (אחרי רבים):

א צווייטער אופן איז, אַז נאָך דעם ווי מ'איז עומד למנין און מ'איז מכריע כדעת הרוב, ווערט עס נתהפך אַלס פסק פון כל חברי סנהדרין, ווייל אַלע זיינען (דערנאָך) מסכים צו דעת הרוב: (וויסנדיק אַז תורה זאָגט „אחרי רבים להטות“) זיי זיינען זיך מתבונן נאָך אַמאָל אין דעם ענין כו' ביז אויך זייער דעת איז מסכים ומתהפך לדעת הרוב. וואָס אין דעם אופן קומט דער „שלום“ מצד די „רבים“ גופא.

ח. דער ביאור הנ"ל אין די צוויי אופנים אין „שלום“ — גיט אויך אַ הסברה אין דעם מנהג ישראל, אַז ווען צוויי אידן באַגעגענען זיך מיט שאילת שלום, זאָגט דער ערשטער „שלום עליכם“ און דער צווייטער ענטפערט: „עליכם שלום“<sup>53</sup>.

איינ אופן איז — כדרך „מלמלה למטה“, אַז מ'איז ממשיך דעם ענין האחדות אין דעם אַרט פון ריבוי והתחלקות: און אַ צווייטער אופן — „שלום מלמטה למעלה“, אַז (מ'איז ניט בלויז ממשיך שלום ואחדות אין דעם אַרט פון ריבוי, נאָר) דער ענין השלום ווערט אויפגעטאָן מצד דעם ריבוי („מטה“) גופא — וואָס כמובן, איז דאָס אַ פיל גרעסערער חידוש, אַז דער ריבוי גופא ווערט נתהפך לאחדות.

א דוגמא אויף די צוויי אופנים אין הלכה — פסק דין של סנהדרין:

א סנהדרין דאַרף האַבן אַן ענין פון „רבים“ דוקא<sup>54</sup>, וואָס ע"פ טבע האַט יעדער אַ באַזונדער צוגאַנג אין הבנה און דעת (אין דיעותיהן שוות), וואָס דערפאַר „אב ובנו הרב ותלמידו אין מונין להן אלא אחד“ — ווייל וויי באַלד זיי האַבן מלכתחילה איין אופן ודרך אין שכל כו': הייסט עס ניט אַז זיי זיינען צוויי דיעות.

אָבער לאידך, כדי צו פסקנען דעם דין, מוזן די אַלע פאַרשידענע דיעות קומען לידי אחדות און פסקנען אויף איין אופן. און דאָס ווערט אויפגעטאָן דורכן כלל „אחרי רבים להטות“<sup>55</sup> ובאור פן אַז די דיינים פון מיעוט החולק מוזן מבטל זיין דעתם לדעת הרוב.

52) בהבא לקמן — ראה צפּע"ג כללי התוהמ"צ (ערך רוב ומיעוט. ושי"ג). כללים שבסו"ס גט פשוט (להרי"מ חביב) כלל א'. וראה לקו"ש חכ"א ע' 112 ואילך ובהערות 31, 33 שם. טה"ש תשמ"ט ח"ב ע' 727. 53) וכ"ה נוסח קידוש לבנה בסידורים [למרות שלשון הטור (ארי"ח סו"ס תכו. ובבי"ח שם: כך הוא בנוסחאות מדוייקות), רמ"א (שם סי"ב) ועוד הוא — „שלום עליך“]. וראה לקוטי דיבורים ח"א ג, א. ס' השיחות תשי"ג ע' 25.

48) להעיר ממרזל (מדרש תהלים עה"פ. וראה יפה מראה ועמודי ירושלים לירוש' סוטה שם) כ"י ברבים היו עמדי אלו סנהדרין<sup>56</sup>.

49) סנהדרין לו, סע"א. רמב"ם הל' סנהדרין פ"יא ה"ו.

50) ראה רש"י סנהדרין שם ריש ע"ב.

51) משפטים כג, ב. וראה מדרש תהלים

וירושלמי שבהערה 45.

אָבער אין דער אחדות (צווישן די נפ-  
גשים) זיינען פאַראַן צוויי שלבים:

בשעת דער „פּוּתח“ זאָגט „שלום  
עליכם“ ווייס מען נאָר אַז ער איז מוכן  
אויף שלום, און עס פאָדערט זיך אַז אויך  
דער צווייטער זאל ענטפערן שלום;  
אויב אָבער די ענייט שלום וועט זיין  
מיטן זעלבן נוסח ווי דער פּוּתח („שלום  
עליכם“) — גיט עס אַז אַרט צו טראַכטן,  
אַז זיין ענייט שלום קומט (ניט מצד אים,  
נאָר) בלויז אַלס הוּדאָה ואישור צו דעם  
פּוּתח בשלום; דעריבער איז ער משנה  
פון דעם פּוּתח און זאָגט „עליכם שלום“  
— להדגיש, אַז ער איז ניט נאָר „מסכים“  
צום צווייטנס „שלום עליכם“, נאָר ער  
מצד עצמו וויל שלום.

און דאָס איז אויך דער טעם החילוק  
אין דעם סדר הנוסח:

דער ערשטער זאָגט „שלום עליכם“  
(דער „שלום“ פאַרן „עליכם“), ווייל ער  
איז דער פּוּתח בשלום, דער שלום קומט  
מצד אים, וואָס ער „מאַנט“ אַז עס זאל  
ווערן שלום צווישן „עליכם“ (דער  
רבים) — „שלום מלמעלה למטה“;

בשעת דער צווייטער ענטפערט  
שלום, וואָס דערמיט טוט ער אויף אַז  
דער שלום קומט (ניט נאָר מצד דעם  
פּוּתח, נאָר) אויך מצד דעם עונה —  
זאָגט ער „עליכם שלום“. ווייל מיט זיין  
ענייט שלום האָט זיך אויפגעטאָן דער  
חידוש, אַז דער רבים גופא מאַכט שלום  
(פון „עליכם“ ווערט „שלום“) — שלום  
מלמטה למעלה.

61 עיין ספר השיחות שם ע"ד עבודת אברהם  
לגלות אשר. ער ב"ה איז אַלץ. אַלץ איז ער ב"ה —  
שהם „ב. אופני היחוד“ (סה"מ הישית ריש ע' 141),  
היחוד מלמעלה למטה והיחוד מלמטלמ"ע (ראה ע"ד  
ב' אופנים אלו בלקו"ש ח"ח ע' 225 ואילך ובמקומות  
שנסמנו בהערה 71 שם).

וואָס לכאורה איז ניט מוכן: (א) פאַר-  
וואָס זאָגט מען (אפילו צו אַ יחיד)  
„שלום“ עליכם“ — ניט „עליך“ (ווי  
מ'געפינט אין גמרא<sup>54</sup> דער לשון „שלום  
עליך רבי (ומורי)“? (ב) פאַרוואָס ענט-  
פערט דער צווייטער „עליכם שלום“ —  
איז אַ פאַרקערטן סדר<sup>55</sup> לגבי ווי ס'זאָגט  
דער פּוּתח<sup>56</sup>?

וי"ל דעם ביאור בזה<sup>57</sup>: בשעת עס  
טרעפן זיך צוזאַמען צוויי אידן, ווערט  
עס אַ מציאות של רבים (מיעוט רבים  
שנים<sup>58</sup>) וואָס „אין דיעותיהן שוות“ —  
און זייער עבודה באַשטייט דאָן אין  
אויפטאָן אחדות אין דעם „רבים“. און  
דערפאַר זאָגט מען „שלום עליכם“ —  
אַז מען דאַרף ממשׁיך זיין שלום ואחדות  
(„שלום“ איז שמו של הקב"ה<sup>59</sup>, אחדות  
פשוטה) אין דעם „עליכם“ (רבים).

54 ובשער הכולל (פ"ג אות ז) מתרץ ע"פ  
דברי המט"מ (סקנ"ד. הובא בשו"ע אדה"ז או"ח  
סקפ"ט ס"ה) שאפילו יחיד המתפלל לעצמו אומר  
ואמרו אמ" — כי הוא, להמלאכים המלוין את  
האדם כו". וראה לקוטי מהרי"ח סדר ר"ח עוד  
תירוצים.

55 ברכות ג, א. ובריבוי מקומות. וראה לעיל  
הערה 53 הדיעות בנוסח קידוש לבנה.

56 ודלא כבבבכות שם (ועוד) שגם החזרת  
שלום היא בלשון „שלום עליך“.

57 ראה ס' טעמי מנהגים (בליקוטיים שבסוף  
הספר אות לב"ג) — כמה טעמים ע"ז.

— וידועה ה„צחות“ בזה. דמכיון שחבירו אומר  
„שלום עליכם“ אומר איפכא מסתברא (עליכם  
שלום)...

וע"פ המבואר לקמן בפנים מתורץ, שיש בצחות זו  
ענין טוב, שהעונה רוצה להוסיף על דברי הפותח.  
כדלקמן.

58 בהבא לקמן — להעיר מלקו"ת ראה (כו, ב),  
מאמרי אדה"ז — תק"ע (ס"ע ככתב. ס"ע רי ואילך).  
ד"ה שלום עליכם באוה"ת פרשתנו (קצט, ב. אוה"ת  
סידור ע' שמ).

59 נסמן בלקו"ש שם ע' 111 הערה 21.

60 שבת י, ריש ע"ב.

השכל (ריבוי) גופא, נאָר) מצד דער נקודת השכל, „שלום מלמעלה למטה“: משא״כ אין בינה ווערט אויפגעטאָן אַז יעדער ענין פרטי שבשכל מצד עצמו איז ביי אים מוסבר, אַזוי, אַז דער „שלום“ (אין דעם דבר שכל) ווערט גע- שאַפן מצד דעם ריבוי (פרטים) גופא — „שלום מלמטה למעלה“.

ועד״ז איז בנוגע גילוי תורת החסידות — שענינה „פדה בשלום“, באופן של שלום ומנוחה (ד״לית תמו לא קשיא כו״) כנ״ל:

אין דעם גילוי פון תורת החסידות שע״י אדמו״ר הזקן — אין אַן אופן פון „חכמה“ — איז דער „שלום“ בדרך מלמעלה למטה:

און דער „פדה בשלום“ וואָס האָט זיך אויפגעטאָן דורך גילוי החסידות של אדמו״ר האמצעי, בדרך הבנה והשגה דבינה — איז אַ „שלום מלמטה למעלה“, אַז די כלי הבנה והשגה של המטה באַ- נעמען און זיינען תופס די ענינים פון פנימיות התורה, וואָס דורך דעם ווערט דער ריבוי פון שכל גופא נתאחד ונתהפך אין אַן ענין פון „פדה בשלום“.

(משיחות יו״ד כסלו תשד״מ, תשמ״ה;  
ד״ה ושבתו בשלום תשל״ח.)

ט. ע״פ כל הנ״ל וועט מען אויך פאַרשטיין (בדרך אפשר) בעניננו, די צוויי אופנים פון „פדה בשלום“ — ביי אדמו״ר הזקן (חכמה) און ביי אדמו״ר האמצעי (בינה):

דאָס וואָס די תכונה פון שכל איז פאַרבונדן מיט „ריבוי“ (כנ״ל סעיף ו) — איז (בעיקר) מצד „בינה“, ד.ה. מצד דעם ריבוי פרטים (והתחלקות) פון דעם דבר שכל [וואָרעם די התחלקות גיט אַן אַרט אויף חילוקי דיעות ומחלוקת; ועד״ז מצד ריבוי פרטים ווערן נולד קשיות וסתירות אין דעם ענין]:

משא״כ אין „חכמה“ איז דער גילוי פון נקודת השכל וואָס איז העכער פון פרטים — ובמילא איז ניטאָ (אויף אַזוי- פיל) קיין אַרט אויף מחלוקת וקשיות כו״.

און דאָס איז דער חילוק אין דעם „שלום“ וואָס ווערט אויפגעטאָן דורך חכמה אַדער דורך בינה:

בשעת עס לייכט די נקודת השכל (חכמה) — פילט מען אַז די אַלע קשיות אין דעם ענין זיינען בטל (כאַטש ער ווייס נאָך ניט ווי אַזוי זיי ווערן פאַר- ענטפערט). און דאָס איז דערפאַר ווייל די נקודת השכל איז דער „כלל“ (און אמיתיות) פון דער סברא שכלית וואָס דורך אים ווערן פאַראיינציגט אַלע פרטי השכל. קומט אויס, אַז (אויך) דורך „חכמה“ ווערט אויפגעטאָן אַ „שלום“ אין די פרטי השכל („ריבים“) — אַבער דער „שלום“ קומט (ניט מצד די פרטי

(\*) המאמר בשלימותו נדפס בסה״מ מלוקט ח״ב ע' קנז. המו״ל.

## וישלה

שו לשי"ס איז ער מפרש, שלא שכח תלמודו מפני טורח הדרך; אבער בפירושו על התורה זאגט ער, שלא שכח תלמודו בבית לבן<sup>10</sup>.

דארף מען פארשטיין: וואס איז דער טעם השינוי צווישן די צוויי פירושים?

נאך מער: לכאורה איז איפכא מסתב-רא — בפירושו על התורה, וואו רשי"א איז מפרש פשוטו של מקרא, וואלט מער מתאים געווען צו זאגן דוקא (דעם פירוש על השי"ס), לא שכח תלמודו מפני טורח הדרך, און ניט, בבית לבן

— ווארום דער פסוק זאגט דאך, ויבא יעקב שלם עיר שכם, וואס לויט פשוטו של מקרא דארף אויסקומען אז דער "שלם" איז א חידוש אין צוזאמענהיינג מיט יעקב'ס אַנקומען אין שכם<sup>11</sup>.

[אין מדרש<sup>12</sup> שטייט אז יעקב איז גלייך<sup>13</sup> אויסגעהיילט געווארן מצלעתו

א. אויפן פסוק, ויבא יעקב שלם עיר שכם זאגן חז"ל (אין גמרא<sup>2</sup>) — און רשי"א ברענגט עס אראפ בפירושו על התורה<sup>3</sup> — אז "שלם" מיינט: שלם בגופו שלם בממונו שלם בתורתו".

דער זאגן פון, שלם בגופו שלם בממונו איז נייטיג כמפורש במדרש: שלם בגופו לפי שכתוב, והוא צולע על ירכו כו' שלם בממונו אע"ג (וואס) . . ט' שנים הי' מכבד אבינו יעקב את עשו באותו הדורון כו' (ועד"ז שטייט אין פירוש רשי"א על התורה: שלם בגופו שנתרפא מצלעתו, שלם בממונו שלא חסר כלום מכל אותו דורון).

אבער אויף, שלם בתורתו שטייט ניט אין מדרש קיין פירושי. אין פירוש רשי"א געפינט מען אין דעם א סתירה: בפירו-

(1) פרשתנו לג, יח.

(2) שבת לג, סע"ב. ובב"ר עה"פ (פע"ט, ה)

בשינויים. וראה לקמן סעיף ב.

(3) עה"פ.

(4) ולא (כפירוש (ובניהם — פשוטנים) הרשב"ם, חזקוני ובחיי (עה"פ), עקדה פרשתנו שער כו) שהוא שם עיר. וראה מדרש לקח טוב כאן ששלם עיר ירושלים . . לכך אמרו רז"ל שלם על שם יעקב כו'.

(5) ב"ר שם.

(6) פרשתנו לב, לב.

(7) אבל לא ממש, כי בפרשי עה"ז לא הובא (שה"ז הי"פ הפשט) ש' שנים הי' מכבד יעקב את עשו בדורון. וראה לקמן הערה 13 בנוגע להרפואה מצלעתו.

(8) ורק מסיים, אבל יוסף שכח כו' — בנחלת יעקב כאן, שכוונת המדרש היא (כבפרשי) שלא שכח כו' בבית לבן (משאי"כ יוסף שכח תלמודו במצרים). אבל לכמה מפרשים (נור הקודש (השלם) וע"י יוסף לב"ר שם) גם להב"ר הכוונה היא (כבשי"ס) שלא שכח תלמודו בדרך (וביפה תואר (השלם) לב"ר שם: בטרתו בבית לבן ובדרך).

(9) שבת שם.

(10) כמו שהעיר בעץ יוסף לע"י שבת שם. נחלת יעקב שם.

(11) ובנור הקודש (השלם) לב"ר שם (והועתק בעץ יוסף לב"ר שם ולע"י שבת שם) מפרש כן גם במדרש (אבל ראה הערה 13).

וצ"ע במשכיל לדוד כאן שמפרש (ברשי"א) שבכולם כבר הי' שלם לפניו (כי נתרפא מיד אח"כ, ונעשה לו נס שלא הי' חסר כלום מממונו אמילו בשעה ששלח הדורון לעשו) — דאי"כ למה לא נאמר שהי' "שלם" בסוכות.

(12) ב"ר (פע"ז, ה. וראה הערה הבאה), הובא בפרשי פרשתנו (לב, לב) — אבל רק כפירוש שני, וגם מדגיש שזוהו, מדרש אגדה, ופירוש הראשון ז"הו פשוטו. וראה הערה 18.

(13) בנור הקודש לב"ר (הניל הערה 11), שמאו התחיל להתרפאות אבל מ"מ לא נרפא לגמרי . . עד בוא . . שכמ"ס. אבל ראה פרשי לעיל שם (ד"ה והוא צולע — המשך לפי האגדה), הי' צולע כשורחה

וואָרן (דורך, פּרות ורבות" פון זיין צאָנײַ וכי) דער חסרון, מכל אותו דורוֹן].

איז בשלמא לויטן פירוש, שלא שכח תלמודו מפני טורח הדרך" האָט אָן אַרט צו זאָגן, אַז קומענדיק איז שכם [וואו ער האָט זיך באַזעצט, וכהמשך הכתוב<sup>20</sup> ויקן את חלקת השדה גו"י] איז ער גע- ווען, שלם בתורתו, טראָץ דעם, טורח הדרך" וואָס ער האָט דורכגעמאַכט ביז זיין קומען אין שכם.

אַבער לויטן פירוש, שלא שכח תלמודו בבית לבן, האָט דער, שלם בתורתו" קיין שייכות ניט צו זיין אַנקו- מען אין שכם: די, שלמות" איז ביי אים געווען ביים אוועקגיין פון, בית לבן" —

היינט פאַרוואָס זאָגט רש"י בפירושו על התורה — פשוטו של מקרא — שלא שכח תלמודו בבית לבן?

— (ס'איז ניט קיין קשיא: ווי קען מען בכלל זאָגן אזא פירוש, שלא שכח תלמודו בבית לבן" בעת דער פסוק זאָגט בפירוש, ויבא יעקב שלם) ערשט אַנקומענדיק (אין) עיר שכם" — ווייל מ'קען פאַרענטפערן: אין פסוק שטייט דאָך ניט, שלם (נאָר) בתורתו, נאָר

(דורך, ויזרח לו השמש"י), ועד"ז בנוגע דעם דורון — מלא הקב"ה חסרונו והחזיר לו מיד הכל"י. ולפי"ז איז ער שוין געווען, שלם בגופו שלם בממונו" קומענדיק אין סוכות (מער ווי אַכצן חדשים" איידער ער איז געקומען אין שכם).

אַבער ע"ד הפשט איז דאָס אַלץ גע- ווען אין אָן אופן טבעי"י — סיי די רפואה מצלעתו און סיי דער מילוי החסרון בממונו. און דאָס איז דער אויפ- טו פון דעם פסוק, ויבא יעקב שלם עיר שכם, אַז קומענדיק אין שכם איז ער געוואָרן שלם, ווייל ערשט דעמאָלט האָט ער זיך בשלימות (אינגאַנצן) אויס- געהיילט בגופו"י און ס'איז נתמלא גע-

השמש"י, ובמפרשים (רא"ם, גר"א וכי) שלפי האגדה, ה"י צולע"י רק בחזילת הוריהה, כי מיד לאח"י נתרפא (שבפשוטות נתרפא אז לגמרי). ובמדרש לקח טוב כאן, ועד שבא אל שר עשו ה"י שלם בגופו דכתיב ויאמר אם יבא גוי והכהו".

14

(14) תנחומא באכפר פרשתנו יא (ומה שמשיך שנאמר ויבא יעקב שלם, לכאורה הכוונה שבכווא לשם כבר ה"י שלם, אבל נעשה מיד". וראה משכיל לדוד שבהערה 11).

(16) כפרש"י עה"פ (לג, יז) — ממגילה יז, א. כ"ד פה"ת, טז) ששהה זה ירח חדש. וראה גם רש"י ישן ס"פ תולדות.

(17) כי ע"ד הפשט אין אומרים שה"י נס רק אם יש הכרח לזה בפשטי"מ.

(18) עפ"ז (שיעקב ה"י צולע יותר מי"ח חדש, עד הגיעו לשכם) יזמק משי"ן. על כן לא יאכלו בניי את גיד הנשה גוי עד היום הזה כי נגע בכף ירך יעקב גוי"י (פרשתנו לב, לג) — דפשוטות הלשון משמע שבני ישראל קבלו זה ע"צ מפני שהוויק יעקב בגיד הנשה"י (חוקוני (בפי הגי') וריב"א עה"ת (בפי הא') שם). ואם נאמר שנתרפא מיד ע"צ שמשום זמן מועט זה שה"י צולע [ובפשטות] — בניו לא ראו אותו צולע, שה"י זריחת השמש היתה, כאשר עבר את פנואל"י,

\*) אבל כרבובתינו בעה"ת שם. לזכרון הנס שניצל יעקב כ"ו שלא נגע אלא בכף ירכו ולא הרגו. וראה עוד פירושים שם (וכן בחוקוני וריב"א שם. ועוד).

מקום ראיית המלאך (שם, לא-לב) — לא יאכלו בניי גוי".

(19) פרש"י ויצא ל, מג. — ובפשטות נמשכה ברכה זו גם לאחרי יציאתו מבית לבן.

(20) פרשתנו לג, יט. — ואף שגם בסוכות בנה לו בית"י (שם, יז) המורה על קביעות (וכמשנת בארוכה בההתעודות, שזהו הכרחו של רש"י בפשטי"מ לפרש ששהה שם י"ח חדש" — מ"מ, ה"ז כשה"י בדרך: משאי"כ בשכם (שהיא בארץ כנען) שקנה שם נחלה (וראה ראב"ע שם. רמב"ן שם, יח ד"ה ויחז) [אף שעדיין לא שב אל בית אב"י] ויצא כח, כא, שזה נעשה אח"כ (פרשתנו לה, כז). ולהעיר מפי הספורנו פרשתנו כאן. וראה לקמן ע' 180.



די תמי' איז נאך גרעסער: אין אנהויב פ' לך<sup>22</sup> ווערט דערציילט וועגן ברכת הקב"ה צו אברהם<sup>23</sup>, ואעשר לגוי גדול גוי, איז רש"י מפרש: „לפי שהדרך גורמת לשלשה דברים ממעטת פרי' ורבי' וממעטת את הממון וממעטת את השם לכך הווקע לשלשה ברכות הללו שהבטיחו על הבנים כו". זעט מען, אז א ברכה בקשר לבנים איז אן ענין עיקרי וואס מען באווארנט ווען עס איז עלול צו ווערן אין דעם א מיעוט (דורך טלטול הדרך) —

איז ביים פסוק „ויבא יעקב שלם" (פון דעם „דרך הזה אשר אנכי הולך") האט לכאורה רש"י געדארפט מפרש זיין אז „שלם" מיינט (אויך) „שלם בבניו"?

ג. וועט מען דאס פארשטיין בהקדים א תמי' כללית אין דעם פירוש רש"י:

לערנענדיק דעם פסוק „ויבא יעקב שלם עיר שכם", נאכן אריכות הסיפור ווי יעקב איז ניצל געווארן פן לבועז און עשו<sup>24</sup>, וואלט געדארפט אויסקומען, אז דער עיקר הפירוש פון „ויבא יעקב

„שלם" (סחם). קען מען זאגן כוונת הכתוב, אז ערשט קומענדיק קיין שכם איז יעקב געווארן אינגאנצן „שלם", אין אַלע<sup>25</sup> דריי זאכן (בגופו בממונו ובתורתו) — אבער בתורתו לחוד איז ער טאקע געווען שלם אויך פריער,

די שאלה איז אבער: וויבאלד מען קען לערנען אז אויך דער „שלם בתורתו" איז פארבונדן מיט יעקב'ס אַנקומען אין שכם („מפני טורח הדרך") — פארוואס קלייבט רש"י אויס און פארבינדט עס, ובפירושו על התורה — דוקא מיטן זמן ווען יעקב איז געווען בבית לבן?!

ב. אויך דארף מען פארשטיין: אין מדרש ברענגט זיך א פערטע זאך אין וועלכער יעקב איז געווען „שלם" — „שלם בבניו, לפי שכתוב בו<sup>26</sup> אם יבא עשו אל המתנה האחת והכהו והי' המחנה, ברם הכא שלם בבניו.

איז ניט מובן: לכאורה איז אויך אט דער אויפטו (פון „שלם בבניו") מובן אין דרך הפשט<sup>27</sup> (ניט נאר אין מדרש, דרך הדרש). פארוואס ברענגט רש"י (בפירושו ע"ה"ת) דעם לשון הגמרא דוקא, וואו עס ווערט ניט געבראכט „שלם בבניו"<sup>28</sup>?

(21) יריעות שלמה (בדיה נסע סכותה — שם, יז) ושפ"ח לפרש"י כאן. חזאי' מהרש"א שבת שם (באריא קצת). ועוד.

(22) פרשתנו לב, ט.  
(23) להעיר מיפ"ת לביר שם בנוגע לארבעה ענינים אלה.

(24) ביפה תואר (ועד"ז כיפ"ת השלם) לביר שם, דמה שלא הובא בש"ס, שלם בבניו הוא לפי ש"עשו בפגשו אותם הסביר להם פנים וכבר סר הפחד מיעקב (ואי"כ מה צ"ל כאן שלם בבניו פשיטא שלא נגע בהם" — יפ"ת השלם) ודעת המדרש הוא כדעת הרמב"ן . . (פרשתנו כאן) כי עד שבא (יעקב) לאי פחד לבו מפני חמת עשו, ולכן עד אז חשש שיהי' בהם חסרון. וכ"פ בנור הקודש (והועתק בעץ יוסף) לביר שם דעת המדרש. — והרי גם רש"י ס"ל

כהדעה שהי' יעקב. מפחד מעשו, כדברי רש"י כאן. יצא פלוני מבין שיני אריות ובא שלם אף כאן כו", וכמפורש ג"כ בפרש"י לפני' (לג, יד) הרחוב לו הדרך . . אם דעתו לעשות לי רעה כו'. וראה רע"ב לפרש"י לג, יז.

בנחלת יעקב כאן שרש"י מביא רק הדברים שנעשים בהם חסרון . . אבל בניו לא נעשה בהם חסרון ממש אלא הי' דואג פן יבא והכני, אבל תורה מאחר שהי' בבית לבן הוה כאלו נעשה חסרון . . שהי' ראוי יעקב להיות חסר'.

אבל צ"ע חילוקי בין „תורה לבניו", שהרי גם זה מה שהי' דואג פן יבא והכני לא הי' חשש בעלמא כ"א מפני שהי' נדרש דורון תפלה ומלחמה (רש"י פרשתנו לב, ט ד"ה הב). וע"פ טבע, הי' ראוי שיעשה בהם חסרון. ועוד: בפרש"י בפסוק זה עצמו (הובא לעיל) מפורש, יצא פלוני מבין שיני אריות ובא שלם (כדלקמן סעיף ג), והרי גם בניו בכלל זה.

(25) יב, ב.

ד. וי"ל הביאור בזה:

גלייך נאך דעם ווי יעקב איז אַוועק קיין חרן האָט אים דער אויבערשטער מבטיח געווען<sup>30</sup>, והנה אנכי עמך ושמרתיך בכל אשר תלך גו', וואָס דאָס מיינט (פשוטו ש"מ) לכל לראש — די שמירה פון עשו ולבן (ווי רש"י איז דאָרט מפרש<sup>31</sup>, לפי שהי' ירא מעשו ומלבן').

ובמילא דאָרף דער פסוק ניט מדגיש זיין אַז די הבטחת הקב"ה איז מקיים גע- וואָרן און יעקב איז אַנגעקומען „שלם“ פון עשו ולבן — דאָס איז מובן מאליו<sup>32</sup>.

ועי'ד ווי באַ אברהם'ען, וועמען דער אויבערשטער האָט מבטיח געווען (כנ"ל ס"ב, ביים אַנזאָגן<sup>33</sup> „לך לך גו'"), ואעשך לגוי גדול גו', אַז דער טלטול הדרך וועט ביי אים ניט ממעט זיין פון די „שלשה דברים" — געפינט מען ניט אַז דער פסוק זאָל ערגעץ מדגיש זיין, אַז כך הוזה — „ויבא אברהם שלם" (וכי"ב)<sup>34</sup>.

פאָרוואָס זאָגט עס דער פסוק ביי יעקב'ן? לערנט דעריבער רש"י, אַז דאָ רעדט זיך ניט וועגן אַ „שלימות" וועל- כע איז נכלל אין הבטחת הקב"ה „והנה אנכי עמך ושמרתיך גו', נאָר וועגן

שלם" איז בפשוטות — ער איז אַנגע- קומען גאַנץ, אומבאַשעדיקט פון לבן און עשו. און ווי רש"י אַליין איז גלייך מפרש<sup>26</sup> (אין אַ ד"ה לאח"ז) „בבואו מפדן ארם — כאדם האומר לחבירו יצא פלוני מבין שיני אריות ובא שלם, אף כאן ויבא שלם מפדן ארם מלבן ומעשו שנזדווגו לו בדרך",

אַבער רש"י זאָגט — פשוטו של מקרא — אַז „ויבא יעקב שלם" איז (ניט בשייכות צו זיין הצלה פון דער סכנה מצד לבן ועשו, נאָר) אַ כללית'דיקע „שלימות" בשייכות צו גופו ממונו ותורתו? ויתרה מזה — פון וואָנעט לערנט מען עס אַפ'?<sup>27</sup>

וכזה גופא תמי', אַז „שלם בגופו" מיינט ניט הצלת גופו פון סכנה, נאָר „שנתרפא מצלעתו!"

[מען קען ניט זאָגן אַז דער הכרח איז פון דעם לשון „שלם", פון וועלכן ס'איז משמע אַז פריער איז געווען אַ חסרון (און נאָר אַ חסרון), און דערנאָך איז עס נשלם געוואָרן<sup>28</sup> — ווייל (נוסף לזה, אַז אין דעם פרש"י שלאח"ז (הנ"ל) זאָגט ער בפירוש לשון „שלם" בשייכות צו אַ הצלה „מבין שיני אריות" — איז פון דעם פרש"י גופא מוכח אַזוי, וואָרום) רש"י זאָגט דאָך „שלם בתורתו שלא שכח תלמודו"; זעט מען, אַז אע"פ אַז לפועל איז ביי אים קיין חסרון ניט גע- ווען, פאַסט צו זאָגן דערויף „שלם", מצד דער אפשריות פון אַ חסרון<sup>29</sup> — קען מען דאָך זאָגן דאָס זעלבע בנוגע צו הצלתו מעשו ולבן].

(26) וראה רמב"ן כאן (הובא לעיל הערה 24).

(27) להעיר מיריעות שלמה (בד"ה נסע סכותה — שם, יז) שפ"ח והגהות לדבק טוב לפרש"י כאן.

כלי יקר כאן.

(28) ראה נחלת יעקב כאן (הובא לעיל הערה 24).

(29) ראה הערה 24.

(30) ויצא כח, טו.

(31) שם ד"ה אנכי עמך.

(32) ומה שפרש"י „יצא כח ובא שלם" — לא נלמד זה מתיבת „שלם", כ"א מהמשך לשון הכתוב, ההוספה „בבואו מפדן ארם", שמוזה למדין ש„שלם" קאי גם על ענין זה. וגם זה הוא לא כדי להודיע (שנתקיימה ההבטחה) ויצא שלם מבין שיני אריות, כ"א רק שהתורה מספרת זה כסגנון „כאדם האומר לחבירו" (לשון רש"י כאן).

(33) לך יב, א.

(34) ואם מפני שמוכח כן מפשוטות הכתובים והסיפור עי' אברהם — הרי גם ביעקב כן, ולמה הוצרך הכתוב להדגיש בפירוש „ויבא יעקב שלם"?

אינעם קיום הבטחת הקב"ה, ושמרתוך גוי לא אעזבך גוי" (וואס מיינט אז ער וועט האבן „לחם לאכול גוי"). פונדעסטוועגן האט אים דער אויב-בערשטער ממלא געווען דעם גאנצן חסרון „מכל אותו דורון".

„שלם בתורתו שלא שכח תלמודו בבית לבן": די נתינת מקום אז יעקב זאל פארגעסן תלמודו בבית לבן, איז ניט צוליב דער ווירקונג פון יעקב'ס זיין צוזאמען מיט לבן הרשע

— אויף דעם האט יעקב געבעטן „ושבתי בשלום" — „שלם מן החטא שלא אלמד מדרכי לבן", וואס דאס איז מקויים געווארן<sup>41</sup> (און ווי יעקב האט געשיקט זאגן עשו' „עם לבן הרשע גרתי ותריג מצות שמרתי ולא למדתי ממעשיו הרעים"<sup>42</sup>) —

נאך ווייל' יעקב איז אין בית לבן גע-ווען פארנומען מיט גרויס איבער-געגעבנקייט צו זיין ארבעט אלס רועה צאן (ווי מען דארף עס טאן ע"פ תורה)<sup>43</sup> — און ווי ער האט געזאגט „בכל כוחי עבדתי גוי"<sup>44</sup>, „הייתי ביום גוי בלילה ותדד שנותי מעיני"<sup>45</sup>; און אויף דעם אופן

מאורעות מיוחדות וועלכע זיינען עלול צו גורם זיין אז יעקב זאל ניט זיין שלם, ניט קוקנדיק אויף הבטחת הקב"ה הנ"ל — איז אפ"כ „ויבא יעקב שלם".

און דערפון וואס דער פסוק זאגט „שלם" טתם איז מוכח, אז דאס איז גע-ווען ניט נאך אין איין פרט, נאך „שלם" כפשוטו אין אלע זיינע פרטים — און דאס זיינען די דריי ענינים וואס רש"י רעכנט אויס:

„שלם בגופו שנתרפא מצלעתו": דאס וואס יעקב איז געווען „צולע על ירכו" איז געווען א תוצאה פון זיין מלחמה מיט „שרו של עשו"<sup>46</sup> — א מלאך<sup>47</sup>, א שליח פון אויבערשטן<sup>48</sup>. און וויבאלד אז דאס איז אן ענין וואס איז געטאן גע-ווארן צו יעקב'ן (מאיזה טעם שהוא<sup>49</sup>) דורך א מלאך של הקב"ה, איז מוכן, אז דאס האט ניט צו טאן מיט (דעם וואס ווערט באווארנט אין) דער הבטחה „ושמרתוך" פון עשו ולבן<sup>50</sup>.

„שלם בממונו שלא חסר כלום מכל אותו דורון": אויך נאכן געבן עשו „כל אותו דורון" איז ביי יעקב'ן געבליבן א רכוש גדול, כמובן מפשטות הכתו-בים<sup>51</sup>. ובמילא, אפילו ווען ביי יעקב'ן וואלט ניט נתמלא געווארן דער חסרון הדורון, וואלט עס נאך ניט געמינערט

(41) ויצא כח, כ ובפרשי שם.

(42) ויצא שם, כא ובפרשי שם.

(43) ואיצ לפרש זה. — ועפ"י מתורץ דרשי (לשיטתי שהתפלל יעקב שיהי שלם מן החטא)

הולל"פ ויבא יעקב שלם מן החטא.

(44) פרשי ריש פרשתנו (לב, ה).

(45) עפ"י מתורצת בפשטות קושיית הנחלת יעקב כאן, ואיצ לחילוקי בין מצות לתורה כו'.

(46) עד שלמדים מהנהגת יעקב אופן חיוב עבודת הפועל (רמב"ם הל' שכירות בסופן. טושי"ע חרימ סו"ס שלו. שו"ע אדה"ז חרימ הל' שלה ושכירות כו' סי"ב. וראה לעיל ע' 139 ואילך). ולהעיר משו"ע אדה"ז שם הל' נזקי גוף ונפש ס"ד — בקרא סק"ב.

(47) ויצא לא, ו (הובא בהנסמן בהערה הקודמת).

(48) שם, מ.

(35) פרשי פרשתנו לב, כה. לג, י.

(36) ראה פרשי לב, כז. שם, כט"ל.

(37) פרשי שם, ל.

(38) וייל בפשטות — כדי שידה לו על הברכות (רשי שם, כז"כט).

(39) ומתורצת קושיית החוקני וריבא עה"ת (שם, כו. וראה רש"ב"ם שם, כה. כט).

(40) ד"פרוך האיש מאד מאד גוי" (ויצא ל, מג (ובפרט ע"פ פרשי שם). וראה שם לא, טז. שם, יח. פרשתנו לב, ו). ובפשטות הוא הרבה יותר מהדורון ששלח. וראה פרשתנו לג, יא. — וברש"ב"ם כאן: וכי בשביל מיעוט דורון שנתן לעשו הוצרך לכתוב כו.

הקביה לאברהם אז זיין טלטול הדרך וועט ביי אים ניט ממעט זיין פון די „שלשה דברים“.

ו. מיינה של תורה אין פירוש רש"י:

מ'האט גערעדט<sup>52</sup>, אז די הליכה פון יעקב'ן קיין חרו אין מרמז אויף הליכת בניו<sup>53</sup> — בני ישראל (ומעשה אבות סימן) — אין גלות; זאגט דער פסוק „ויבא יעקב שלם עיר שכם אשר בארץ כנען בבואו מפרדן ארם“: דער אוי-בערשטער איז מבטיח יעדער אידן אז ער וועט זיך אומקערן שלם גאנצער הייט פון גלות<sup>54</sup>.

איז רש"י מבאר און מוסיף, אז דאס וואס לבן ועשו קענען (מצ"ע) ניט אָנ-רירן א אידן און ער (יעקב) קומט אָן „שלם“ קיין ארץ ישראל — דער ענין איז א מילתא דפשיטא, ניט דאס איז דער אויפטו פון „ויבא יעקב שלם“: אויף דעם האט דער אויבערשטער מלכתחילה מבטיח געווען נאך איידער מאיז אראפ אין גלות — „והנה אנכי עמך ושמרתך בכל אשר תלך גוי“, און קיינער האט ניט כח צו אַנרירן א אידן ח"ו.

דער חידוש איז, אז אפילו אין די ענינים וואס לכאורה — מצד דעם סדר ווי ס'איז אויסגעשטעלט מלמעלה — איז פאראן אן ארט אז גלות זאל פועל זיין א חסרון אין א אידן, ביז אז בפועל ווערט א חסרון (ע"ד ווי ביי יעקב'ן) — זאגט דער פסוק „ויבא יעקב שלם“, אז דער חסרון איז ניט קיין אמת'ער; ס'איז בלויז אן ענין לפי שעה, אבער ס'איז

האט ער געארבעט „עשרים שנה“<sup>55</sup>. איז פארשטאנדיק דער חידוש הכי גדול, אז ניט געקוקט אויף דעם אלעם, איז „לא שכח תלמודו בבית לבן“.

— דער חידוש איז אבער ניט פאר-בונדן מיט הבטחת הקביה „ושמרתך בכל אשר תלך גוי“ [וואָרום ווען יעקב פארנעמט זיך מיט דעם אופן מלאכה זייענדיק בביתו, בארץ כנען, וואלט ער אויך דאן געדארפט א ברכה מיוחדת ניט צו פאָרעסן תלמודו]. און דאס איז דער חידוש אין פסוק „ויבא יעקב שלם“ — שלם בתורתו — שלא שכח תלמודו בבית לבן.

ה. עפ"ז פאלן אויך אפ בדרך ממילא די צוויי אויבנדערמאנטע תמיהות (הניל סע"ף א"ב) אויף פירוש רש"י:

רש"י קען ניט ברענגען דעם ענין פון „שלם בבניו“ — אז עשו האט ניט גע-קענט אַנרירן בניו של יעקב (אם יבא עשו גוי) — דאס ווערט דאך נכלל אין הבטחת הקביה „ושמרתך גוי“ און דער פסוק דארף עס ניט דערציילן, כנ"ל.

און מהאי טעמא קען רש"י ניט מפרש זיין בפירושו על התורה<sup>56</sup> אז „שלם בתורתו“ מיינט „שלא שכח תלמודו מפני טורח הדרך“ — ווייל אויך דער ענין אין נכלל אין הבטחת הקביה „ושמרתך בכל אשר תלך גוי“, אז דער אויבערשטער וועט אים היטן פון יעדן ענין בלתי רצוי וואס די הליכה — כולל דעם טלטול הדרך קען גורם זיין (ושמרני בדרך הזה אשר אנכי הולך<sup>57</sup>); ע"ד ברכת

(49) שם, לה. מא.

(50) משאיכ בפירושו לשי"ט מפרש, מפני טורח הדרך — כי זה שייך יותר להזמן דויבא יעקב שלם (כנ"ל סע"ף א). ולהעיר, שהמצב דרש"י (שבשבת שם) דומה (יותר) לטורח הדרך (ולא לבית לבן).

(51) שם כח, כ.

(52) לעיל ס"ע 152 ואילך. וש"נ.

(53) ראה אגה"ק ס"ז (ק"א, סע"ב) שנשמחו של יעקב, כלולה מכל הנשמות שבישראל מעולם ועד עולם.

(54) ראה לעיל ע' 153 הערה 39.

(55) ראה רמב"ן שבהערה 60.

בגופו שנתרפא מצלעתו — אז לאחרי  
ווי מען פירט דורך די עבודה אין גלות,  
ווערן די יסורים אינגאנצן בטל, „נתרפא  
מצלעתו“ באופן אז ער איז שלם<sup>63</sup>.

ווייל דאס איז מלכתחילה ניט געווען  
א מציאות אמיתית, נאר בלויז א „נסיון“  
אויף מגלה זיין דעם תוקף המסירת נפש  
פון א אידן.

ה. „שלם בממונו שלא חסר כלום  
מכל אותו דורו“:

דער תכלית פון גלות איז ניט נאר אז  
דער איד אליין זאל דערפון ארויס-  
קומען גאנץ ושלם, נאר אז ער זאל אויך  
איבערמאכן די ענינים פון גלות און זיי  
מאכן ממונו<sup>64</sup>, מהפך זיין לקדושה. ע״ד  
ווי יעקב איז ניט נאר אליין ניצל גע-  
ווארן פון לבן ועשו, נאר ער האט מיט-  
גענומען פון לבן א ריבוי עצום אויף  
וועלכע לבן האט געזאגט „כל אשר אתה  
רואה לי הוא“<sup>65</sup>; ע״ד — אויפגעטאן די  
אתהפכא איז עשו׳ן גופא, אז תמורת זה  
וואס עשו האט אים געוואלט הרגינען,  
איז „וירץ עשו גוי ויחבקהו גוי וישק-  
הו“<sup>66</sup>, ביז אז לדעת רשבי״ם איז עס גע-  
ווען „בכל לבו“ (כאטש אז „הלכה בידוע  
שעשו שונא ליעקב“)<sup>67</sup>.

ווערט דער חסרון בטל און „ויבא יעקב  
שלם“.

און דאס זיינען די דריי ענינים וואס  
רש״י זאגט, כדלקמן.

ז. „שלם בגופו שנתרפא מצלעתו“:

איינער פון די עלויים אין דער  
עבודה איז זמן הגלות איז — די עבודה  
פון מסירת נפשו<sup>68</sup>. וואס דערפאר קומען  
ר״ל די יסורי הגלות כו' — אלס נסיון,  
„מנסה היא אתכם גו״<sup>69</sup>, כדי צו ארויס-  
רופן ביי אידן ענין המסירת נפש.

און דאס איז דער ענין וואס „שרו של  
עשו“ האט „ויגע בכף ירכו“ של יעקב,  
און ווי דער רמב״ם איז מבאר דברי  
המדרש עה״פ<sup>70</sup>: „נגע בכל הצדיקים  
שעתידין להיות ממנו זה דורו של שמד“  
— אז דאס איז דער רמז אויף די יסורי  
הגלות ביז אין דעם ר״ל שווערסטן  
אופן<sup>71</sup>; וואס די יסורים זיינען כדי צו  
דערוועקן ביי אידן זייער מסירת נפשו<sup>72</sup>.

קען מען ח״ו מיינען, אז וויבאלד די  
יסורים קומען באמת ניט פון עשו׳ן  
למטה, נאר פון „שרו של עשו“<sup>73</sup> — זיי  
קומען מלמעלה בכדי ארויסצוברענגען  
ביי אידן מסירת נפש — זיינען זיי א  
מציאות אמיתית וואס האט א קיום ח״ו;  
אויף דעם קומט די באווארעניש: „שלם

63 רפואה שעוקרת החולי מעיקרא (ראה צפ׳נ  
לרמב״ם הל' תשובה פ״ב ה״ב בסופה) שאפילו בשמו  
אינו חסר (אין רש״ם).

64 כידוע ד״ה כי מנסה תשיח (פ״א וח״) ד״ה  
נתת ליראיך כסהימ תישיא פ״א — ובהנסתן שם.  
ועוד) שנסיון אינו דבר מציע, רק שבא (דמיון)  
להעלים ולמנוע. וכמרוזל (תנחומא וירא כב. ועוד)  
גבי נסיון העקידה.

65 שהחורה חסה על ממונו של ישראל (ר״ה כו,  
א. וש״נ).

66 (ויצא לא, מג) ולא ענהו יעקב ע״ו.

67 פרשתנו לג, ד.

68 וראה שע״ת לאדהאמיצ ח״א ד״ה פדה  
בשלום ס״א.

69 ספרי בהעלותך (ט, יו״ד) — הובא בפרש״י

56 ראה סה״מ קונטרסים ח״ג ע ככא ואילך.  
סה״מ אידיש ע׳ 5 ואילך. ע׳ 7 ואילך. סה״מ תשי״ע  
118 ואילך. ועוד.

57 ראה יג, יד. וראה הנסמן בהערה 64.

58 פרשתנו לב, כו.

59 ב״ר ספ׳ע״ז (בשינוי לשון קצת).

60 ראה רמב״ן שם. ומסיים: והכל סבלנו ועבר  
עלינו כמו שרמז ויבא יעקב שלם.

61 להעיר מרד״ה וירח תשיח וסופו, לק״ש  
ח״כ (ע׳ 35 ואילך) — ע״ד מסנ׳פ דדורו של שמד.

62 להעיר מהביאור במחזיל. שטן ופנינה לשי״ש  
נתכוונר (ב״ב טז, א. לקו״ת חוקת סא, ספ׳ד ואילך.  
מאמרי אדה״ו — אתהלך ליאונאי ע׳ קנה. ועוד).

וואס ער האט געשיקט עשרין, עדיז איז ביי יעדער אידן, אז כדי צו מברר ומהפך זיין לקדושה די ענינים פון וועלט (עשו<sup>17</sup>) ובפרט פון גלות, דארף ער (לאחרי הקדמת עבודת התפלה) אויס-נוצן פון זיין ממון כו' ווי א „דורון“ — גיט פון זיין זמן אויף חורש, זורע<sup>18</sup>, מלאכתך אשר תעשה<sup>19</sup> — וועלכער האט געדארפט זיין בלימוד התורה — און ס'ווערט די שאלה תורה מה תהא עלי<sup>20</sup> — צו מברר זיין די וועלט (עשו) — ד.ה. ער לאזט זיך אראפ אין וועלט און פארנעמט זיך מיט ענינים גשמיים חרישה כו' (בלשון הידוע<sup>21</sup>: זיך אנטאן אין „לבושי המתברר“) כדי צו קענען פועל'ן אויף וועלט.

דערביי קען ווערן די שאלה: וויבאלד די עבודה איז (ניט אין אן אופן פון נסיון, וואס איז ניט קיין מציאות אמיתית, נאר) אן ענין של בירור העולם, אויף איבערמאכן וועלט, וואס דאס איז א מציאות אמיתית, ובמילא איז דא א חסרון „בממונו“ (— כדי צו אויפטאן דעם בירור) — ד.ה. די ירידה פון זיינע כוחות וזמנו אין גשמיות העולם איז חז' א דבר של קיימא

— באווארנט מען, אז אויך דער חסרון (וירידה) איז נאר לפי שעה, און סוף-סוף ווערט א איד און בלייבט „שלם“ אויך „בממונו“. בשעת מען גייט צו דער גאולה, נעמט מען מיט אויך די

[און דאס איז די הכנה<sup>20</sup> צום זמן פון וועלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשו והיתה לה' המלוכה<sup>21</sup>: ניט נאר וועט מען משפט'ען עשו, נאר, והיתה לה' המלוכה — ער וועט אנערקענען מלכותו של הקב"ה. ובלשון הרמב"ם<sup>22</sup> „ויתקן את העולם כולו לעבוד את ה' ביחד שנאמר<sup>23</sup> כי אז אהפוך אל עמים גו' לקרוא כולם בשם ה' גו'“].

וכשם ווי יעקב האט דאס אויפגעטאן דורך דעם „דורון“ (בהקדמת התפלה)

פרשתנו עה"פ (בפי' ה'). — השייכות לרשב"י (דוקא) נח' בהתנועות. וראה גם לקו"ש ח"כ ע' 151 ואילך.

(70) כי גם לרשב"י הי' זה רק, באותה שעה" (ראה בארוכה לקו"ש שם).

(71) עובדי' א. כא — מההפטורה דפרשתנו. וע"פ המבואר בפנים (ובהערה הקודמת) מובן הטעם (הפנימי) שלא הובא בפרשי' עה"פ (פרשתנו לג, יד) סיום הכתוב („והיתה לה' המלוכה“) ואפילו לא רמזו ב„גו“

— דלכאורה: מהתיבות וועלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשו' לחדד אין ראי' (לכאורה) שיעקב ילך שעירה, כי אפ"ל שהמשפט הי' בהיות המושיעים — יעקב (כפשטות לשון הכתוב), בהר ציון; ומסיום הכתוב, והיתה לה' המלוכה, ממנו מובן שיעקב (בניי') ימלך בשעיר, שילך שם (כפשטוטי') —

כי האתהפאט דעשו באופן של „והיתה לה' המלוכה“ תהי' בגילוי רק לעיל, משא"כ בעשו היתה רק לפי שעה, או רק אתכפיא (ע"ד ענין המשפט).

(72) ה' מלכים ספירא.

(73) צפני' ג, ט.

(74) ראה (אליהו זוטא פ"ט. ועוד) שעשו ויעקב חלקו ביניהם עוה"ז לעשו ועוה"ב ליעקב.

(75) ראה ברכות לה, ב.

(76) שאז וברכך (ככל אשר תעשה) — ראה טו, יח ובספרי שם.

(77) ראה ד"ה פדה בשלום (בשע"ת שם) ס"ד. ד"ה ולאחותו הבתולה תרכיז, תרכ"ט. המשך פדה בשלום תריג"ט (ע' קסב) ותשי"ד (פ"ט). ועוד.

(\*) וכ"ה בב"ר פנ"ח, יד (אלא שבכמה דפוס'י הב"ר נוסף „וגו'“, יל"ש פרשתנו עה"פ. אבל ביל"ש עובדי' שם הובא גם סיום הכתוב, שהרי שם מקומו (כולל גם ועיקר) הזמן לעת"ל).

(\*\*) ע"ד הפשט יש לומר שמחור'ץ ע"פ פרשי' לעיל (נח יא, ה. ועד"ז בפרשי' וירא יח, כא) בא ללמד לדיינים שלא ירשינו הנדון עד שיראו כו' — וא"כ מובן דבכ"ד. לשפוט את הר עשו' צריכים השופטים לילך שם לראות כו'.

אז די כוונה אין דעם ניט נאָר (כפשטות הלשון) אינעם מובן פון גלות כפשוטו, אַז מלכיות האָבן ניט קיין שליטה אויף אַ נשמה, נאָר נאָכמער: אַז אויך די עבודה מיט גלות רירט ניט אַן די (פנימיות ה)נשמה וואָס איז העכער פון גלות. די ירידה פון דעם אדם אין גלות צו מברר זיין די עניני הגלות איז בלויז נוגע די חיצוניות הנשמה, אָבער אין דער נשמה עצמה וועלכע איז, אין גלות ניט פאַרטריבען, איז ניט שייך קיין ירידה ח"ו.

און דעריבער „לא שכח תלמודו בבית לבן“ — די תורה וואָס יעקב האָט גע- לערנט זייענדיק, נטמן בפרישות פון וועלט, איז ביי אים געבליבן גאַנץ אויך בבית לבן.

ומעשה אבות סימן לבנים<sup>81</sup>, אַז יעדער איד האָט די תנינת כח פון יעקב, ער זאָל ניט נאָר זיין „שלם“ אַרויסגייענדיק פון גלות, נאָר אפילו בשעתין גלות גופא, געפינענדיק זיך „בבית לבן“, קען ער זיין אין אַ דרגא פון „לא שכח תלמודו“ — זיינע רוחניות'דיקע ענינים בלייבן גאַנץ, „שלם בתורתו“.

(משיחת ש"פ וישלח תשמ"ג)

גשמיות ונכסיו פון אַ אידן, איז אַן אופן אַז זי ווערט שלם — בשלימות, נתעלה ונכלל אין קדושה.

ט. „שלם בתורתו שלא שכח תלמודו בבית לבן“:

דער ענין פון תלמוד תורה בשלימותו פאָדערט אַ פרישות פון וועלט. וע"ד ווי מען געפינט באַ יעקבין, אַז ער איז גע- ווען „יושב אוהלים“ און נטמן בביר מדרשו של עבר י"ד שנה. טענה'ט אַ איד: וויבאלד מען מאַנט פון אים צו פאַרנעמען זיך מיט די „בירורים“ פון גלות אין מקום הגלות, איז דאָך ניט שייך אַז ער זאָל אַנהאַלטן בשעת מעשה זיין דרגא נעלית אין תורה.

זאָגט מען אים, אַז יעקב „לא שכח תלמודו בבית לבן“: ביי די פריערדיקע צוויי ענינים — גופו וממונו — קען ווערן לפי שעה אַ חסרון כפועל, נאָר דערנאָך ווערט עס נשלם; אָבער בנוגע צו תורה, קען ביי יעקבין מלכתחילה קיין חסרון ניט ווערן.

וואָרום (כפתגם כ"ק מו"ח אדמו"ר<sup>82</sup>): „נאָר אינזערע גופים זיינען איבער- געגעבן אין גלות ושעבוד מלכיות, אָבער אינזערע נשמות האָט מען אין גלות ניט פאַרטריבען, און אין שעבוד מלכיות ניט איבערגעגעבן.“

78) תולדות כה, כו ובפרשי שם.

79) פרשי ס"פ תולדות. ועוד.

80) בשם אביו כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע —

שיחת ג' תמוז תרפ"ו (סה"מ תרפ"ז ע' קצו. לקרי'ז

ח"ד תרצב, א. סה"מ קונטרסים ח"א קעה, ב).

81) עיני הלכות ת"ת לאה"ז (פ"ב, סו"ט) דא"ן

שכחה לפני כו' — בלפני כסא' כו', מוח הזכרון, שבנשמות כאו"א מבני. וראה לקרי' ס"פ קדושים.

82) ראה בענינו (ויבא יעקב שלם) רמב"ן שהובא לעיל סעיף ו.

## וישלה ב

רושים אויפן וואָרט „קשיטה“, כמו: (א) אין תרגום יונתן (ותרגום ירושלמי) — „מרגליין“ (מרגליות), „קשיטה“ איז פון לשון קישוטים<sup>8</sup>; (ב) דער אבן עזרא (אין איוב<sup>9</sup>) זאָגט אַז „קשיטה“ מיינט „כבשה קטנה“: און לויט כמה מפרשים<sup>10</sup> איז דאָס די כוונה אין תרגום אונקלוס דאָ וואָס איז מתרגם „קשיטה“ — „חורפן“, ווי מען געפינט פריער (אין פ' וירא) אַז „שבע כבשות הצאן . . . שבע כבשות“<sup>11</sup> איז אונקלוס מתרגם „חורפן“<sup>12</sup> —

וואָס איז דער הכרח (אין פשוטו של מקרא) צו טייטשן „קשיטה — מעה“<sup>13</sup>, ווי מען רופט עס בכרכי הים, און ניט ווי די תרגומים פון ארץ ישראל (ושכם בכללה), „מרגליין“<sup>14</sup>, אָדער „כבשה“ —

(8) וכיה דעת ר' יהושע דסכין בשם ר' לוי בכ"ר עה"פ (פעי"ט, ז) — ראה מדרש שכל טוב כאן. מת"כ ועץ יוסף לבי"ר שם. רש"ש שם. וראה ערוך (ומפרשי הב"ר שם לפניו) שהובא לקמן בפנים.

וראה של"ה מס' פסחים (קסט, ב) דמאה קשיטה רומזין למאה קישוטי דשכינה. ולהעיר שהרמ"ע מפאנו קרא לא' ממאמריו (בספרו עשרה מאמרות) מאה קשיטה והם מאה סימנים (שהג' להחידא מע' ספרים).

(9) שם.

(10) רד"ק ועוד כאן. מדרש שכל טוב. וכ"כ באוהב משפט (להתשב"ץ) — וויניציאה, שמת — לאיוב שם. באר מים חיים (לאחי המהר"ל) על פרשי כאן. ועוד. וראה לקמן הערה 43.

(11) כא, כח"ל.

(12) וכיה בתיב"ע וירא שם. תרגום ליהושע ואיוב שם.

(13) וכן פרשי באיוב שם (בלי הראי' מרע"ק).

(14) ואף ש„קשיטה“ היא בשי"ן (שמאלית) וקישוט בשי"ן (ימנית) — ראה רש"י לעיל (בראשית א, ח) דפי' והראשון דשמים (שי"ן ימנית) הוא שא מים (שי"ן שמאלית) — ולא כתב ע"ז, מדרש וכיו"ב.

א. אין היינטיקער סדרה ווערט דערציילט, אַז בשעת יעקב איז גע- קומען קיין „שכם אשר בארץ כנען“<sup>1</sup>, האָט ער געקויפט „חלקת השדה אשר נטה שם אהלו . . . במאה קשיטה“<sup>2</sup>.

שטעלט זיך רש"י אויפן וואָרט „קשיטה“ און איז מפרש: מעה. אמר' רבי עקיבא כשהלכתי לכרכי הים היו קורין למעה קשיטה (און דערנאָך שטייט אין חצאי עיגול: ותרגומו חורפן, טובים חריפים בכל מקום כגון עוברי לטוחר).

דער טעם פאָרוואָס רש"י דאָרף מפרש זיין דעם וואָרט „קשיטה“ איז מובן בפשטות — היות אַז „קשיטה“ איז ניט קיין תיבה רגילה כלל.

[אַ חוץ אין סוף יהושע<sup>3</sup>, וואו דער פסוק חזר'ט איבער האמור בפרשתנו אַז „חלקת השדה אשר קנה יעקב (איז גע- ווען) במאה קשיטה“, נאָר איין מאל, אין סוף איוב<sup>4</sup> — „ויתנו לו איש קשיטה אחת“]

מוז דעריבער רש"י אָפטייטשן פאָרן „בן חמש למקרא“ אַז „קשיטה“ מיינט „מעה“, און ער ברענגט דערויף די ראיי פון „אמר רע"ק כשהלכתי כו“.

מען דאָרף אָבער פאָרשטיין: אמת אַז אין „כרכי הים היו קורין למעה קשיטה“ — מען געפינט אָבער אין חז"ל נאָך פיי-

(1) לג, יח.

(2) שם, יט.

(3) ר"ה כו, א. וראה לקמן בפנים סעיף ג.

(4) ראה לקמן סעיף ד.

(5) ח"ש כג, טו.

(6) כד, לב.

(7) מב, יא.



אויך ויתרה מזו: וויבאלד אז „מעה“ בלשון תורה איז „גרה“ (כנ"ל) — האט דער פסוק געדארפט זאגן „במאה גרה“?

איז דערפון מוכרח לכאורה, אז „במאה קשיטה“ מיינט ניט „מעה“, נאר מרגליות, כבשות אדער כיו"ב.

ב. די פליאה איז נאך גרעסער: וויי-טער אויפן פסוק<sup>25</sup> „וידבר (שכם) על לב הנערה (דינה)“ איז רש"י מפרש: „דברים המתיישבין על הלב ראי אביך בחלקת שדה קטנה כמה ממון בזבוז כו" — איז אויב „קשיטה“ מיינט „מעה“ און יעקב האט אינגאנצן געצאלט חמשה שקלים פאר דער שדה — ווי זאגט שכם „כמה ממון בזבוז“?<sup>26</sup>

[דער מקור פון דעם פירוש רש"י איז אין בראשית רבה<sup>27</sup> — אבער אין בראשית רבה<sup>28</sup> זיינען פאראן כו"כ פי-רושים (ע"ד הדרש) אין ווארט „קשיטה“, וואס לויט די אלע פירושים קומט אויס אז עס איז טאקע געווען „כמה ממון“: משא"כ לויט פרש"י, אז „קשיטה“ איז „מעה“, איז עס דאך ניט קיין סכום גדול, כנ"ל].

און ס'איז א דוחק גדול צו ענט-פערן<sup>29</sup>, אז מיט „חלקת השדה אשר נטה שם אהלו“, פאר וועלכער יעקב האט באצאלט חמשה שקלים, ווערט גע-מיינט בלויז דער מצומצמ'דיקער שטח וואו יעקב האט געשטעלט זיין אהל פרטי — אבער פאר דעם גאנצן שטח וואס ער האט געקויפט פאר זיין גאנ-צער מחנה (וואס איז געווען א ריבוי

ווי תרגום יונתן (ירושלמי), אדער תרגום אונקלוס?

[ובפרט אז אין בראשית רבה<sup>30</sup> ווערט געבראכט (לויט גירסת הערוך<sup>31</sup>) אז חז"ל האבן אפגעלערנט פון אן אשה בשוק של ערבים (כפשוטו) — בעיר דחז"ל) אז „קשיטה“ מיינט אדער מר-גליות אדער כבש (ולא כלשון דכרכי הים — כראית רע"ק)].

און אע"פ אז בכלל<sup>32</sup> קויפט מען א זאך כדמים<sup>33</sup>, מטבעות<sup>34</sup> (כסף) — איז: א) בימיהם איז דאך געווען דער שטייגער פון חליפין, מחיר כלב<sup>35</sup> וכיו"ב — ב) בנדו"ד בשעת מען רעדט וועגן א סכום פון מאה מעות וכיו"ב איז דרך הכתוב בכ"מ צו אנגעבן דעם מספר אין שקלים. און ניט אין קלענערע מטבעות. וב-ענינו: וויבאלד אז א שקל האט צוואנ-ציק מעה (בלשון הכתוב<sup>36</sup> „עשרים גרה השקל“, און ווי רש"י<sup>37</sup> איז מפרש אז „גרה“ איז „לשון מעה“) — האט דער פסוק אנשטאט „מאה קשיטה“ גע-דארפט זאגן „חמשה<sup>38</sup> שקלים“<sup>39</sup>!

15) שם.

16) ערך קשיטה — הובא במפרשי הביר שם.  
17) כמו קניית מערת המכפלה בארבע מאות שקל כסף: מכירת יוסף בעשרים כסף (וישב לו, כח). ועוד.

18) רש"י ויצא לו, מג ד"ה ושפחות.

19) וראה רש"י כאן: מין מטבע ששמו כו. ולהעיר משבת לג, סע"ב וברש"י שם. ת"ש כאן אות ס.

20) דברים כג, יט ובפרש"י.

21) תשא לו, יג. ועד"ז בחוקותי כו, כה. קרח ית, טו.

22) שם. וכיה בת"א שם. וכן בפרש"י ות"א בחוקותי שם.

23) כ"ה לפי החשבון אז דעשרים גרה השקל. ורק לאחרי זמן. הוסיפו עליו שותות והעלו לשש מעה כסף (רש"י תשא ובחוקותי שם) — ד' שקל וד' מעה (כמ"ש ברלביג, מנחה בלולה ועוד כאן).

24) כו הקשה גם בנור הקודש (השלם) על ב"ר שם.

25) לד, ג.

26) כו הקשה גם במלאכת הקודש על פרש"י כאן. וראה גם נור הקודש (השלם) שם.

27) פ"פ, ז.

28) פע"ט שם.

29) כתי המלאכת הקודש שם.

גדול — אהלי נשיו ובניו ועבדיו, נוסף אויף כל מקנהו (כו') האט ער טאקע גע- צאלט א סך געלט —

ווייל ס'איז ניט מסתבר אז דער פסוק זאל דערציילן וועגן דער קני' פון דעם שטח קטן (וואו ס'איז געווען אהל יעקב) און ניט דערמאנען וועגן דער קני' פון גרויסן שטח פאר זיין גאנצער מחנה.

און דעריבער לייגט זיך צו זאגן, אז „נטה שם אהלו“ באציט זיך ניט נאר צו דעם אהל פרטי של יעקב, נאר צו כל המחנה שלו.

און אע"פ אז עס שטייט „אהלו“ — לי' יחיד, האט עס שוין רש"י באווארנט בת- חילת הסדרה, אויפן פסוק<sup>30</sup>, „ויהי לי שור“, איז רש"י מפרש „דרך ארץ לומר על שוורים הרבה שור“. און ווי מען זעט טאקע כמה פעמים פריער אין חומש וואו דער פסוק זאגט „ויט אהלו“ (וכיו"ב)<sup>31</sup> און די כוונה איז ניט צו איין אהל, נאר צו א גאנצער מחנה.

ג. אויך זיינען פאראן כמה דיוקים איז לשון רש"י:

(א) רש"י האט בראיתו געדארפט זאגן בקיצור (ווי בכמה מקומות בפירוש רש"י) „מעה כדאיתא בראש השנה“<sup>32</sup> (וכיו"ב) — רש"י איז אבער מעתיק פרטי המאמר „כשהלכתי לכרכי הים כו'“?

(ב) אין גמרא לפנינו<sup>33</sup> איז דער לשון „כשהלכתי לאפריקי“<sup>34</sup>. רש"י זאגט אבער „לכרכי הים“<sup>35</sup>. איז אע"פ אז

מ'מוז זאגן אז רש"י האט געהאט אזא גירסא אין גמרא, ס'איז דאך ניט שייך לחדש אזא זאך — דארף מען אבער האבן א הסברה, וואס רש"י ברענגט דוקא די גירסא „לכרכי הים“, און ניט די גירסא הנפוצה — „לאפריקי“?

(ג) רש"י איז מעתיק אויך דעם שם בעל המאמר — רבי עקיבא? ניט ווי ברוב הכי גדול פון מחז"ל וועלכע ער ברענגט בפירושו בלי שם אומרים<sup>36</sup>.

(ד) די תמי' ווערט גרעסער ווען מען פארגלייכט פרש"י דא מיט'ן ענליכן זעלבן פרש"י אויפן ווארט „תכרו“ (איז פ' דברים<sup>37</sup>) — „לשון מקח . . שכן בכרכי הים קורין למכירה כירה“ [אע"פ אז אין מס' ר"ה דארט<sup>38</sup> זאגט ער: אמר רבי<sup>39</sup> כשהלכתי לכרכי הים היו קורין למכירה כירה], ועד"ז בפרש"י אויפן ווארט „לטוטפות“<sup>40</sup> — „טט בכתפי שתים פת באפריקי שתים“ [אע"פ אז דאס איז א מאמר פון רע"ק<sup>41</sup>].

ד. בנוגע דעם סיום אין פרש"י (וואס שטייט אין חצאי עיגול) — „ותרגומו כו'“, זיינען פאראן מפרשים<sup>42</sup> וואס ווילן

(36) וכ"ה בהשמטת שם האומר — במדרש לקח טוב כאן (ובמדרש שכל טוב: ויתר רבותינו אמרו . . שכן בכרכי הים כו').

(37) ב. ו. — משא"כ בפ' ויחי (ג, ה) שמביא (מריה שם. וראה הערה הבאה) אר"ע (בר"ה שם: רבי) כשהלכתי לכרכי הים היו קורין למכירה כירה — נת' בארוכה בלקי"ש חט"ז ע' 461 ואילך.

(38) אבל להעיר שלשון רש"י בדברים שם הוא מסוטה יג, א (אבל גם שם בעל המאמר דסוטה לא העתיק רש"י שם). וראה לקי"ש שם ע' 464 הערה 44.

(39) ראה הערה 37 שברש"י עה"ת הגירסא „רע"ק“.

(40) ס"פ בא. ואחתנו ו, ח.

(41) סנהדרין ד, ב.

(42) ראה הוצאת בערלינער בהערה. נתינה לגר על התרגום — כאן. ועוד.

(30) לב, ו.

(31) ראה לך יב, ח (ולהעיר מרש"י שם). יג, ג.

תולדות כו, כה.

(32) כו, א.

(33) ר"ה שם.

(34) וברד"ק כאן גריס „לערביאי“. וראה לקמן

הערה 79 בשה"ג.

(35) וכ"ה בערוך ערך קשיטה.

עס קומט צו אין הבנת פשוטו של מקרא דורך דער הוספה פון תרגום „חורפן“.

מען דארף אבער האבן א ביאור בפרש"י כאן: וואס האט דער תלמיד (רש"י?) געוואלט מוסיף זיין אין הבנת פרש"י (אז „קשיטה" מיינט „מעה") דורך צוגעבן „ותרגומו כו"?

ה. וי"ל דעם ביאור בכל זה:

דער הכרח צו זאגן אז „קשיטה" מיינט „מעה" איז [ניט פון מאמר רע"ק „כש-הלכתי לכרכי הים כו" — דאס ברענגט רש"י ניט (אזוי) אלס רא"י, נאר (בעיקר) אלס הוספת ביאור, כדלקמן סעיף ו — נאר] פון תוכן הכתובים:

לערנענדיק דעם סיפור, אז ווען יעקב איז אָנגעקומען אין שכם האָט ער גע-קויפט „חלקת השדה אשר נטה שם אהלו" בלי שום פרטים, לייגט זיך בפשטות צו זאָגן, אז ער האָט דערפאַר באַצאָלט מחיר הרגיל, ווייל ס'איז גע-ווען אַ קני' רגילה (מ'האָט זיך ניט גע-דונגען מיט עס וכו') און זיכער איז היפך הפשט צו זאָגן אז ער האָט באַצאָלט „דמים מרובים": אברהם האָט גע-צאָלט „ארבע מאות שקל כסף עובר לטוחר" פאַר דער מערת האָבן די מערת ווייל ער האָט געמוזט האָבן די מערת המכפלה „לאחוזת קבר": אָבער בנדו"ד, איז דאָך יעקב געווען אין מיטן פון גיין „לבוא אל יצחק אביו" (אין

זאָגן אז די ווערטער זיינען ניט פון רש"י — און ווי מ'זעט טאָקע אז אין דעם ערשטן (און צווייטן) דפוס רש"י זיינען די ווערטער ניטאָ — נאָר זיי זיינען אַ הוספה פון אַ תלמיד (טועה). וואָרום ווי קען מען זאָגן אז כוונת „חורפן" שבתרגום איז „חריפים בכל מקום", בשעת דער תרגום בריינגט „חורפן" אַלס איבערזעצונג פון „כבשוח" (דפ' וירא — כנ"ל סעיף א)?

אָבער אעפ"כ, דערפון וואָס די ווער-טער זיינען געבליבן אין די דפוסים רש"י הנפוצים, איז מסתבר צו זאָגן, אז אויך דער פירוש אין תרגום האָט אַן אַרט.

ויתרה מזה — בהקדים התמי': אומע-טום איז אונקלוס מתרגם „כבש" — „אימרא" ולמה ישתנו „כבשות" פון פ' וירא? — וואָס דערפאַר דארף מען לערנען, אז דער פשט אין תרגום אויף „כבשות הצאן" — „חורפן דעאן", איז ניט אז „חורפן" מיינט „כבשים" — נאר כבשים מיינט „עאן" כבתרגום שם און ת"א (כדרכו בכמה מקומות) איז מוסיף ביאור בהענין, אז זיי זיינען חריפין — גוטע — צאן, וואָס דורכדעם יובן דער ענין וואָס זיי זיינען געווען „לעדה" וכו' —

(43) וכן ליתא בכתי' רש"י שתח"י.

(43) ולהעיר שבמדרש שכל טוב כאן, כבשות בכורות, ובבאר מים חיים (על פרש"י), הנוגדים בתחילת השנה. וראה, הלע"ז בפרק ערך חרף (ה). — ומשמע שהם לא פירשו שהכוונה בת"א ש„חורפן" הוא התרגום דתיבת „כבש".

(44) ואף שבפ' וירא שם נאמר גם „כבשות" (סתם) ובת"א שם „חורפן" (ולא — „חורפן דעאן") — י"ל כי יצטרך בלשונו וסמך ונמשך למיש לפניו „כבשות הצאן".

ואף שעי"פ המבואר בפנים נמצא שלא תרגם תיבת „כבשות" — י"ל שמפרש הענין ולא התיבה וע"ז פרש"י (ראה רש"י מקץ מא, מז, מג, ג) שהת"א פירש הענין. ויליע בכללי הת"א האם דרכו ורגיל בכך.

(45) ל' רש"י וירא ו, ט (ורבותינו דרשוהו) בנוגע לקניית מערת המכפלה ע"י אברהם. וראה לקמן סעיף ז.

(46) ח"ש כג, טז. — וכן יעקב שנתן לעשו בשביל חלקו במערה, כל כסף וזהב שהביא מבית לבן (פרש"י ויחי ג, ה, יעוד מדרש"ם).

(47) ח"ש שם, ד (וכמ"פ שם לאח"ז).

(48) וירא לא, יח. וראה לקמן הערה 55.

און וויבאלד אז די קני' פון „חלקת השדה“ איז ניט געווען אויף צו מאַכן דאַרט זיין דירת קבע, נאָר בלויז אַ דירת<sup>55</sup> עראי, איז ניט מסתבר אַז ער זאַל וועלן פאַר דעם באַצאַלן יוטר פון זייער ווערט<sup>56</sup> ועאכוכ ניט „דמים מרובים“<sup>57</sup>.

און דערפאַר קען רש"י ניט אַננעמען (ע"ד הפשט) דעם פירוש פון תרגום יונתן אַז „קשיטה“ מיינט מרגליות — וואָס לפ"ז וועט אויסקומען אַז יעקב האָט געצאַלט גאַר אַ גרויסן מחיר (מאה מרגליות, ובפרט אַז בפשטות איז דאָס נאָך מער פון „ארבע מאות שקל כסף“) פאַר אַ דירת עראי.

זאָגט רש"י אַז „קשיטה“ מיינט „מעה“: יעקב האָט פאַר דער חלקת השדה באַ-צאַלט נאָר מאה מעה (חמשה שקלים)<sup>58</sup>.

ו. עפ"ז אָבער, שטעלט זיך די שאלה לאידך יסא: למאי נפק"מ בכלל צו

חברון<sup>59</sup>), און ווי יעקב האָט מלכתחילה, ביים אַוועקגיין פון בית אביו, געזאָגט בתפלתו — „ושבתי בשלום אל בית אב“<sup>60</sup>

— און דער טעם וואָס יעקב האָט די „חלקת השדה“ געקויפט (און דוקא דאָ ביים עיר שכם וואו ער איז געווען זעקס חדשים, און ניט פריער אין סוכות וואו ער איז געווען יח חדשים<sup>61</sup>), איז ניט גע-ווען אויף צו באַזעצן זיך דאַרט — ווייל ער איז געיינגען לחברון, כנ"ל — נאָר בלויז אויף אַרויסצואווייזן זיין חביבות הארץ, אַז גלייך ביים אַנקומען אין „עיר שכם אשר בארץ כנען“<sup>62</sup> (אינעם לאַנד וואָס דער אויבערשטער האָט אים צוגע-זאָגט אַוועקגייענדיק פון בית אביו — „לך אתננה גר והשיבותיך אל האדמה הזאת“<sup>63</sup>), האָט ער געקויפט אַ חלק בארץ<sup>64</sup> —

(49) פרשתנו שם, כז.

(50) ויצא כת, כא.

(51) רש"י פרשתנו יג, ז. וראה רש"י ישן ס"פ

תולדות ששה בדרך שחי שנים.

(52) ראה רמב"ן שם ד"ה ויבא יעקב שלם.

(53) ויצא שם, יג-טו. וראה רש"י שם ד"ה שוכב

עלי.

(54) וראה ראב"ע ורמב"ן כאן. — וייל שלרש"י

(\*) בכ"י יקר (ועד"ז בספורנו ועוד) כאן, שקניית

חלקת השדה היתה בשביל המחזק שבנה (ע"ש). אבל

בפשוטו ש"מ צע"ג שהרי מצינו כ"פ בקרא

שהאבות בנו מזבחות (ראה לך יב, ז"ח. שם יג, יח.

תולדות כז, כה. ועוד. וגם ביעקב — ויצא כת, יח.

לקמן לה. ז) — ולא קנו מקום המחזק. — ובאמרי

נועם עה"ת (ועד"ז במושב זקנים) כאן ת"י: לפי שהי'

המקום ההוא של חמור וקרבן לעיר. . בוודאי היו

הורסים אותו, ובשאר מקומות שבנה יצחק ויעקב. .

לא הוצרכו לקנותם לפי שבהר ובמקום הרשות הי'

שלא הי' אדון להם.

ובפי' ר"א בן הרמב"ם עה"ת כאן, שהוכרח יעקב

לקנות חלקת השדה לפי שבעלי' לא נתנו לו רשות

לנטות אהלו כז, אבל בפשט"מ כאן אין אפילו רמז

לכל זה ופרש"י וראו ג, ט — הובא לקמן טו"ס —

הוא ע"פ רבותינו דרשוה"ר.

מוכן הוא בפשטות, ובפרט שכבר מצינו מעין זה גבי

אברהם שנצטווה „קום התהלך בארץ לארכה

ולרחבה“ (לך יג, יז), שגם בפשט"מ הי' זה להראות

בעלות שלו בארץ (ראה בארוכה לקו"ש ח"כ ע' 131

ואילך. וראה שם גם בנוגע ליעקב ע"פ פרש"י

שהובא בסוף הערה הקודמת).

(55) ואפילו ע"ז נעשה (רש"י ישן ס"פ תולדות.

פרש"י פרשתנו לה, א).

(56) להעיר מפרשי' לעיל (לב, כה) שיעקב חזר

על „מכים טגנים“, ובגמרא (חולין צא, סע"א) למדו

מזה שצדיקים חביב עליהם ממונם יותר מגופם.

(57) ראה גם מלאכת הקודש על פרש"י כאן.

(58) וראה מלאכת הקודש שם. איך חמור נשיא

הארץ ימכור שדהו בסך מועט כזה“ (וראה אברבנאל

כאן. ולהעיר מבחוקותי (כז, טז): זרע חומר שעורים

בחמשים שקל כסף) — „היתה ארץ מליחה. . לא

מקום זרע. . אינ' פכני ככודו של יעקב אויול גבי'

כ"י, וברלב"ג כאן: קנה אותם בדמים מעטים כי לא

הלך בגדולות לבקש מקום רחב לנטות שם אהלו

אבל הספיק לו ההכרח (ועפ"ז אתי לשון רש"י לקמן

(לד, ג) „בחלקת שדה קטנה“ בפשטות, ואי"צ לדחוק

שזה רק בערך „הוארץ. . רחבת ידיים“ (לקמן לד,

כא)).

ולהעיר מכ"מ (עה, ב) קטינא דארעא בעשרה זוזי.

דערציילן וויפל יעקב האט געצאלט פאר דער שדה?

ביי אברהם'ען, וואס האט געצאלט „דמים מרובים“, איז דאס מובן — ווייל די תורה וויל דערמיט לאזן הערן: (א) גודל חביבות פון אחוזת קבר אין א"י. (ב) די מעלה באופן הנהגתו, אז ס'איז אים כדאי געווען צו צאלן אזא הויכן פרייז — „ארבע מאות שקל כסף (און דערצו) עובר לסוחר“ — אזי שולל זיין בתכלית די בעלות פון עפרו<sup>61</sup>, אדער ע"ד די שלילה פון אן אמירה פון „אני העשרתי את אברם“<sup>62</sup> וכיו"ב.

אבער בנדו"ד — מאי קמ"ל צו דער- ציילן אז יעקב האט געקויפט די „חלקת השדה“ פאר — הונדערט מעה<sup>61</sup>!?

מוז מען זאגן, אז אע"פ אז ער האט בלויז געצאלט הונדערט מעה, האט אבער דער תשלום פארמאגט א חשיבות (וואס באווייזט אויף חביבות הארץ), און דערפאר דערציילט תורה וועגן דעם.

און צו מסביר זיין וואס פאר א חשיבות קען זיין אין אזא תשלום, ברענגט רש"י מאמר רע"ק „כשהלכתי לכרכי הים היו קורין למעה קשיטה“: ווי דערמאנט פריער, איז דער ווארט „קשיטה“ פון לשון קישוטים. ווי קומט עס אז מ'זאל אנופן א מעה — די קלענסטע מטבע — מיטן נאמען „קשיטה“ (מלשון קישוטים)<sup>62</sup>?

זעט מען, אז ס'איז דא א פאל, אז אפילו ווען די שווינות פון די מטבעות מצ"ע איז ניט גרויס, ווערן זיי אבער

(59) ראה בארוכה לקושי ח"י ע' 62 ואילך.

(60) ל' הכתוב — לך יד, כג.

(61) ראה גם נזר הקודש (השלם) לב"ר שם.

(62) ראה מדרש לקח טוב ושכל טוב כאן הטעם

שקורין מעה קשיטה מצד קציצת המטבעות (כי המעות קצוצות הן מתוקנות עגולות כמו הדינר). אבל בפשטות „קשיטה“ הוא מלשון קישוט, כנ"ל.

גענוצט אלס קישוטים (און זיי ווערן דערפאר אנגערופן „קשיטה“).

און דאס זאגט דער פסוק, אז מצד דער חיבת הארץ בעיני יעקב, האט ער פאר א חלקה בארץ געצאלט מיט ספע- ציעלע חשוב'ע מטבעות<sup>63</sup> — „מאה קשיטה“, אזעלכע מעות וואס ווערן גע- נוצט אלס תכשיטים.

ומהאי טעמא קלייבט רש"י אויס דוקא די גירסא „כשהלכתי בכרכי הים“ — און ניט „לאפריקי“: דאס וואס מען נוצט מעות פאר קישוטים אין „אפריקי“ איז ניט קיין רא"י אויף דעם (גודל) החשי- בות שלהם. מען ווייס ניט פרטים וועגן אפריקיי<sup>64</sup> און אין וועלכן ארט באפריקי דאס איז געווען. קען זיין, אז „אפריקי“ איז געווען אן ארט פון עניות און דער- פאר ווערט אויך א מעה גענוצט אלס תכשיט.

— זאגט רש"י אז אין „כרכי הים היו קורין“ למעה קשיטה. אפילו אין כרכים — גרויסע (מסחר) שטעט — פלעגט מען רופן א מעה תכשיט. איז

(63) ולהעיר מהסיפור דאשתו של חסיד אדה"ר גבריאל, נושא חו" (התמים) חוברת ו' ע' צד (שיד, ב' ואילך).

(64) וראה בראשית ווטא (לר' שמואל בר נסים — ירושלים, תשכ"ב) כאן: אר"ע כ"ו למעה קשיטה מאה דנקי כמאה מרגלין — שיש מרגלית שווה דנקא! וראה פראביע הנ"ל (ס"א) ואמחזיל דחסאת בת דנקא (ובתים מת, א).

— ועפ"ז מובן גיכ זה שגם באיוב שם פרשי- קשיטה — מעה, אף שבכתוב שם ממשך „ואיש נום וזב אחד“ (אלא שבאיוב שם לא הביא רש"י הא דרע"ק).

(64) היינו שאינו ידוע לכן חמש למקרא. ולהעיר מטנהדרין צא, א. ירושלמי שביעית פ"ו היא. ויקר פי"ז, ו. ועוד.

(65) פשוטו דמחזיל זה הוא, שחידוש דכרכי הים הוא רק בנוגע לקריאת השם ולא בנוגע להשימוש בהמעות.

נאָר אַ דוגמא וראי' צום טייטש, נאָר אויך צום תוכן הענין: פונקט ווי די תורה איז מדגיש די חשיבות פון אב-רהמ"ס תשלום, אַז ער האָט געגעבן מט-בעות וואָס זיינען געווען „עובר לסוחר“, עד"ז האָט יעקב געצאלט מיט מטבעות וואָס זיינען געווען „חורפן . . חריפים בכל מקום“.

(ה) דאָס וואָס רש"י זאָגט ווייטער אַז שכם האָט געזאָגט צו דינה „כמה ממון בזבז“ — אע"פּ אַז יעקב האָט אינגאַנצן באַצאלט חמשה שקלים פאַר דער חלקת השדה: דער דיוק אין רש"י איז — „בזבז“, וואָס דער באַדייט פון בזבז איז ניט דוקא ווען עס רעדט זיך וועגן אַ גרויסן סכום, נאָר ווען דאָס איז — בזבז. אויך אַ קליינער סכום<sup>68</sup>, אויב נאָר דאָס איז לגמרי שלא לצורך (מען צאלט שלא לפי ערך דער נויטיקייט פון דער זאך), איז עס בזבז.

ועד"ז בעניננו: וויבאלד אַז יעקב איז דאָרט געווען בלויז באופן עראי, איז ביי שכם (וואָס האָט ניט פאַרשטאַנען די חביבות האַרץ בעיני יעקב) אויסגע-קומען, אַז דאָס צאָלן „מאה קשיטה“ — ספעציעלע חשוב'ע מטבעות כו', פאַר „חלקת שדה קטנה“, איז עס בזבז.

[וע"פּ הנ"ל יומתק דיוק לשון רש"י ווייטער אין פ' וארא, וואו ער רעדט וועגן מעלתם של האבות וואָס האָבן ניט מהרהר געווען אחרי מדתו של הקב"ה, אַז ניט קוקנדיק אויף דעם ברית וואָס דער אויבערשטער האָט מיט זיי גע-מאַכט „לתת להם את ארץ כנען את ארץ מגוריהם גו"<sup>69</sup> — איז „כשבקש אברהם

דערפון אַ ראי' אויף זייער אמת'ער, „גרויס שטאַטיקער“ חשיבות.

ז. עפ"ז איז אויך פאַרענטפערט:

(א) פאַרוואָס רש"י נעמט ניט אַן דעם פירוש אַז „קשיטה“ מיינט „כבש“ — ווייל פון אַזאָ תשלום איז ניטאָ קיין לימוד ענין מיוחד (אַ ספעציעלע חשי-בות, או כיו"ב), ובמילא איז ניטאָ קיין טעם אַז דער פסוק זאָל וועגן דעם דער-ציילן.

(ב) בפשוטו של מקרא — כשיש מקום לפרש ששלם ה' שקלים — אין מקום לפרש (שוהה השדה ו)שילם מאה שק-לים<sup>66</sup>, או מאה מרגליות וכו' [דהיפך הפשט דפליגי בשוהה דבר האם הי' עשרים פעמים דדיעה האי?].

(ג) וואָס דער פסוק זאָגט ניט (דעם סך-הכל) — חמשה שקלים [אָדער „מאה גרה"ו], נאָר „מאה קשיטה“<sup>67</sup> — ווייל די הדגשה דאָ איז ניט אויף דער שוויח, נאָר אַז יעקב האָט געצאלט פאַר דער שדה, מיט אַזאָ זאָך וואָס מ'נוצט אַלס קישוטים — „קשיטה“.

(ד) די כוונה פון דעם בעל חצאי עיגול (תלמיד רש"י?) וואָס האָט צוגעגעבן „ותרגומו חורפן, טובים חריפים בכל מקום כגון עובר לסוחר“:

דערמיט ברענגט זיך נאָכמער אַרויס די חשיבות פון די מטבעות מיט וועלכע יעקב האָט געצאלט פאַר דער שדה — אַז זיי זיינען געווען ספעציעלע גוטע מטבעות, „חריפים בכל מקום“.

ויש לומר, אַז מיט צוגעבן די ראי' „כגון עובר לסוחר“ איז די כוונה ניט

68) ובפרט שוה' שקלים ה"ז פדיונו דכבוד (קרח יח, טז) ערך זכר עד בן ה' שנים (בחוקותי כו, ז) ועוד.

69) וארא ג, ד.

66) ראה כריתות (י, ב) דכבש שווי סלע.  
67) עפ"ז תומתק הגירסא דברוס ראשון דפרשי (וכו בכמה כתי' רש"י שתח"י) — שרש"י מעתיק בהדיה גם תיבת „במאה“.

באוואַרנט עס רש"י דורך מעתיק זיין דעם שם בעל המאמר — ר' עקיבא:

וועגן ר' עקיבא דערציילט די גמרא אין סנהדרין<sup>73</sup>, אז ער האט זיך געפירט אין אן אופן פון „חסידות“, ער איז גע-ווען „רגיל לזכות את ישראל“<sup>74</sup>.

און דערמיט איז פאַרשטאַנדיק וואָס דער פסוק איז מוסיף „במאה קשיטה“ — ווייל לויט שיטת רע"ק — „שרגיל לזכות את ישראל“ — דאַרף מען זוכן באַ יעדער זאַך, אפילו אַ רגיל, זכותים אויף אידן. און דערפאַר, אע"פּ אז דער צאָל „מאה קשיטה“ איז ניט קיין געוואַלדיקער חידוש, דאַרף מען דער-ציילן אויך דעם (קליינעם) זכות, מצד שהרגל נעשה טבע, צו רעדן בזכותם של ישראל.

ט. עפ"י יש להסביר (ע"ד הרמז) וואָס רש"י איז מעתיק אויך דעם פרט אַז רע"ק איז אַליין געגאַנגען „לכרכי הים“ („כשהלכתי<sup>75</sup> לכרכי הים כו"ו):

די גמרא זאָגט דאַרט<sup>76</sup>: „מאי חסידותי (פון רע"ק) . . קטני בני רשעי ישראל . . ר' עקיבא אומר באים הם לעוה"ב שנאמר<sup>77</sup> שומר פתאים ה' שכן קורין בכרכי הים<sup>78</sup> לינוקא פתיא“.

ויש לומר — ע"ד הרמז — אַז די „חסידות“ פון רע"ק איז ניט נאָר אין דעם כללות הענין, נאָר אויך אין דעם

לקבור את שרה לא מצא קרקע עד שקנה בדמים מרובים . . וכן ביעקב ויקן את חלקת השדה לנטות אהלו<sup>79</sup>

— ביי יעקב'ן זאָגט ניט רש"י „בדמים מרובים“ און איז אפילו ניט מוסיף „וגו"ו<sup>80</sup> (לרמז אויף די ווערטער „במאה קשיטה“<sup>81</sup>). ווייל יעקב האט טאַקע קיין „דמים יקרים“ ניט געצאָלט — ס'איז בלויז געווען חמשה שקלים].

ה. ביי אַ תלמיד „ממולח“ איז אָבער פאַרט ניט גלאַטיק:

נאָכן גאַנצן ביאור ווי די מטבעות זיינען געווען ספעציעלע חשוב'ע מט-בעות — „קשיטה“ — זיינען זיי פאַרט בלויז געווען מעות, און פאַרשטייט זיך, אַז לגבי יעקב'ס עשירות האָט עס ניט געהאַט קיין חשיבות.

איז במילא מובן, אַז דער עיקר הדגשה אין פסוק איז אין דעם וואָרט „ויקן את חלקת השדה“ — אַז א"י איז ביי יעקב'ן געווען אַזוי טייער אַז ער האָט גלייך געקויפט אַ חלק באַרץ, כאַטש אַז זיין דירה איז געווען אין דעם אָרט פון „בית אבי“, חברון.

און וויבאַלד אַזוי, איז הדרא קושיא לדוכתא: וואָס איז אַזוי נוגע צו דער-ציילן אַז ער האָט עס געקויפט „במאה קשיטה“? וויפיל הוספה אין „חיבת הארץ“ ווערט אויסגעדריקט אין דעם, אַז דערפאַר זאָל דער פסוק דאָס מדגיש זיין?

(73) קי, ב.

(74) ל' רש"י שם ד"ה שבקי.

(75) דלכאורה הולל „בכרכי הים קורין כו"ו“ — וכן בכל מרזל הנ"ל.

(76) לאחרי המשנה שם.

(77) תהלים קטז, ו.

(78) להעיר שכאן לא קאמר „כשהלכתי משא"כ בכל הסוגיא בר"ה שם. ולשלול מחלוקת — י"ל דסמיך על סוגיית ר"ה.

(79) ל' רש"י וראי שם, ט (ורבותינו דרשוהו).

(80) לפני התיבות, לנטות אהלו" (שאינו לשון הכתוב).

(81) שמוה מוכח שאין לפרש שרש"י לא כתב „דמים מרובים“ גבי יעקב כי כבר כתבו גבי אברהם (וקאי גם על יעקב) — דאיכ הויל ההעתיק (או לרמז „וגו"ו“). במאה קשיטה“.

ער אַרויסגעגעבן דעם פסק לזכותם של  
ישראל — „קטני כו' באים הם  
לעוה"ב" —

איז ביי דער זעלבער הליכה לכרכי  
הים איז אויך אַרויסגעקומען נאָך אַן  
ענין „רגיל לזכות", בזכותם של ישראל  
— די חביבות הארץ ביי יעקב'ן, אַז ער  
האַט געצאָלט פאַר דער חלקת השדה,  
וואָס איז ביי אים געווען ניט מקום  
דירתו — „מאה קשיטה"י, מטבעות  
וואָס זיינען קישוטים.

(משיחת שי"פ וישלח תשל"א)

וואָס ער"י זאָגט „שכן קורין בכרכי הים  
לינוקא פתיא": דערמיט איז די גמרא  
מדגיש, אַז אויף אַזויפיל איז געווען  
חסידותי דרע"ק צו מזכה זיין אידו, אַז  
עס איז פאַר אים געווען כדאי די נסיעה  
אין „כרכי הים", אַבי צו קענען מזכה זיין  
את ישראל און פסקנען אַז קטני בני  
רשעי ישראל באים הם לעוה"ב.

און דאָס איז אויך רש"י דאָ מרמז —  
„אמר רע"ק כשהלכתי<sup>100</sup> לכרכי הים כו"  
— דאָס איז די זעלבע הליכה לכרכי הים  
ביי וועלכע ר' עקיבא האָט געהערט אַז  
„קורין לינוקא פתיא" און דערמיט האָט

(79) אבל בב"ר שם: אמר ר' לויי (ועד"ו השינוי  
בירושלמי ברכות פ"ט סוף היא לגבי ר"ה שם — ר'  
לוי במקום רע"ק).

(80) ולא „בהליכותי וכיו"ב.

(81) וי"ל שזהו הפירוש הפנימי בלשון הגמרא  
(ר"ה שם), „ארע כשהלכתי כו' קורין למעה קשיטה  
למאי נפקא מינה לפרושי מאה קשיטה דאורייתא"  
— דהלשון „למאי נפק"מ כו" קאי גם על הליכתו  
לכרכי הים, שתכלית הליכתו היתה בשביל „לפרושי  
מאה קשיטה דאורייתא" ועיזו „לזכות את ישראל".

(\*) כן להעיר שבב"ר שם: בערביא (ולא „כרכי  
הים" כבסנהדרין שם). וראה גירסת הרד"ק שהובאה  
לעיל הערה 34.



## י"ט כסלו\*

דאָס הייסט: דעם תוכן ענין הגאולה פאַרבינדט דער אַלטער רבי מיט דער פעולה וואָס דאָס האָט געהאַט אויף „כל השרים וכל העמים“. וואָס כמובן, אַז בשעת ניט אידן זעהן אַן ענין פלא פון דעם אויבערשטן פאַרבונדן מיט אַ אידן, און זיי אַנערקענען אַז „מאת הוי" היתה זאת“, איז דאָס זיי מעורר און מסייע, אַז זייער הנהגה זאַל זיין כדבעי בהתאם מיטן ציווי ה', וואָס נקודתו איז קיום ז' מצות שלהם.

ענין זה — די ווירקונג פון אידן אויף בני נח בנוגע דעם קיום פון זייערע מצות — איז דער תוכן ונקודה פון מעשה שכם בפרשתנו: דאָס וואָס שמעון ולוי האָבן גע'הרג'ט די אנשי שכם איז געווען אַן עונש פאַר דעם וואָס זיי האָבן ניט מקיים געווען די ז' מצות ב'.

[צי דערפאַר וואָס זיי האָבן ניט גע'משפט שכם'ן פאַר זיין חטא, וואָרום זיינע פון די ז' מצות ב' איז „דינין“ — חייבין להושיב דינין כו' לדון בשש מצות אלו“, ומפני זה נתחייבו כל בעלי

א. י"ט כסלו קומט אויס אַלעמאַל כסמיכות צו פ' וישלח (אין די ימי השבוע וואָס מתברכין פון שבת פרשת וישלח, אַדער אין ש'ק פ' וישלח עצמה). ועפ"ז מובן אַז אין פ' וישלח קען מען געפינען רמזים, און נאָכמער, אַ שייכות, צו דעם חג הגאולה פון י"ט כסלו.

אין זיין בריווי צו ר' לוי יצחק באַרדי-טשעווער, וואָס דער אַלטער רבי האָט געשריבן אַרויסגייענדיק פון תפיסה וואו ער איז מודיע וועגן זיין באַפרייאונג, שרייבט דער אַלטער רבי, צווישן אַנדערע „כי הפלה ה' והגדיל לעשות בארץ והפליא והגדיל שמו הגדול והקדוש אשר נתגדל ונתקדש ברבים ובפרט בעיני כל השרים וכל העמים אשר בכל מדינות המלך אשר גם בעיניהם יפלא הדבר הפלא ופלא וענו ואמרו על זאת כי אם מאת הוי" היתה זאת היא נפלאות“. בעינינו.

ועד"ו שרייבט ער אין זיין בריוו צו ר' ברוך ממעזבוז'.

(\*) ושייכותו לפ' וישלח.

(1) ולהעיר שבשנה זו [תשמ"ז] (בכמה שנים) חל תוך ג' ימים לאחרי השבת, השייכים במיוחד לשבת שלפניהם — בתר שבתא (פסחים קו, סע"א).

(2) ראה גם לקו"ש חט"ז ע' 281 ואילך.

(3) נדפס באגרות קודש שלו סי' לח, ושי"ן.

(4) ע"פ לשון הכתוב — אסתר א, טו.

(5) ל' הכתוב — תהלים קיח, כג, וראה ע"ד

הקבלה והחסידות — ביאה"ז ח"ש יג, ד. שער האמונה ספליג. ועוד. וראה לקו"ש שם ע' 285 ועוד.

(6) כן הוא בנוסח ה' (נסמן באגרות קודש שם) (בנוסח הא' — נפלאות). ולכאורה כצ"ל, וככתהלים שם.

(7) אגרות קודש שם סלי"ט.

(8) נוסף על השייכות הכללית דייט כסלו לפרשתנו — שבה מדובר ע"ד הצלת (וגאולת) יעקבי מעשו, ויתירה מזו, שרית עם אלקים ועם אנשים ותוכל' (פרשתנו לב, כט), היינו עם שרו של עשו — שגם הוא הודה לו על הברכות (כ"ד פע"ז, ג"י. פע"ח, ג. פרש"י פרשתנו לב, כה. כז. כט. ועוד).

(\*) להעיר על השייכות המיוחדת בין אדה"ו ליעקב אבינו (השלישי דאבות) — ראה ספר הערכים ח"ב"ז (כרך ד ערך אושפיזין וטוכות ע שמט"ש). ושי"ן.

(\*\*) להעיר מההמשך בב"ר שם: שאם יבוא אומות העולם להודווג לישראל יאמר להם הקב"ה שרכם לא ה"י יכול לעמוד בו ואתם מבקשים כו'.

דערפאר האָט מען דאָ למטה באַפרייט דעם אַלטן רבי'ן און ער האָט געקענט מגלה זיין פנימיות התורה, תורת החסי- דות.

ד.ה. אַז די גאולה פון י"ט כסלו איז געווען אַ גאולה רוחנית פאַר כללות גילוי תורת החסידות, תורת הבעש"ט. וכידוע<sup>16</sup> אַז דער ענין פון „פּוּצו מעייננדיך חוזה" — הפצת תורת הבעש"ט, האָט זיך בעיקר אַנגעהויבן נאָך דער גאולה פון י"ט כסלו<sup>17</sup>.

ולפ"ז איז ניט מובן: ווי קומט דאָס אַז במכתבו בבשורת הגאולה זאָל דער אַלטער רבי אַרויסברענגען דאָס וואָס די באַפרייאונג האָט אויפגעטאָן דעם ענין פון „הפליא כו' בעיני כל השרים וכל העמים אשר בכל מדינות המלך אשר גם בעיניהם יפלא הדבר הפלא ופלא וענו ואמרו על זאת כי אם מאת הוי' היתה זאת היא נפלאת בעינינו?"

— וואָס פאַר אַ תפיסת מקום האָט אַט דער ענין (עם כל העילוי הנפלא שבו). לגבי דעם עצם גאולה (גילוי) פון כללות פנימיות התורה, ובמילא פאַר פנימיות נשמות ישראל (וואָס דער גילוי פון סתים דאורייתא פועל'ט (אויך) דעם גילוי פון סתים דנשמתא, אַז דער לימוד התורה וקיום המצות פון אַ אידן זאָל זיין דורכגענומען מיט אמונה בה' ואהבת ה' ויראתו!)!

ג. דער אַלטער רבי איז ממשיך אין דעם בריוו<sup>18</sup> „ותהי' זאת לפלא כי ה'

שכם הריגה שהרי שכם גזל והם ראו וידעו ולא דנוהו" (ווי דער רמב"ם זאָגט<sup>9</sup>): אָדער (ווי דער רמב"ן זאָגט<sup>10</sup>) פאַר זייערע אייגענע זינד, וואָס זיי זיי- נען באַגאַנגען נאָך פאַר מעשה דינה].

ב. מען דאַרף אָבער פאַרשטיין:

יעדער ענין וואָס טרעפט זיך אין וועלט איז דאָך בהשגחה פרטית פון דעם אויבערשטן, ועאכו"כ אַן ענין וואָס איז פאַרבונדן מיט אַ אידן ובשייכות צו תורה ומצות, ובמכש"כ וק"ץ מיט אַ נשיא בישראל, ובשייכות מיט כללות גילוי תורת החסידות. אשר ע"כ איז מובן<sup>11</sup> אַז ס'איז ניט שייך זאָגן אַז דער מאסר וגאולה זיינען געקומען דערפאַר וואָס מלכות דלמטה האָט אין דעם געהאַט אַ דיעה וממשלה (אפילו ווען דאָס איז געקומען בסיבת המלשינות<sup>12</sup> פון אידן בעלי בחירה):

נאָר<sup>13</sup> דער מאסר איז געווען, כידוע, פאַרבונדן מיטן דעמאָלטיקן קטרוג אויף דעם גילוי פון רזין דאורייתא דורך דעם אַלטן רבי'ן<sup>14</sup>: היות אַז תורה עצמה רופט עס אַן „סתים<sup>15</sup> דאורייתא", במילא דאַרף עס זיין סתים, און ניט אַראַפ- קומען בגילוי ווי גליא<sup>16</sup> שבתורה; און די גאולה איז געקומען דורך דעם וואָס ס'איז בטל געוואָרן דער קטרוג, און

(9) ה' מלכים ספ"ט (הובא גם ברמב"ן שבהערה הבאה).

(10) בפי' עה"ת פרשתנו לד, יג.

(11) ראה גם לקוטי דיבורים ח"א לו, סע"ב ואילך. לט, סע"א ואילך.

(12) נוסף על המבואר באגה"ק סכ"ה.

(13) ראה בית רבי ח"א פט"ז בהערה. לקוש' ח"א ע' 223, 269. ובכ"מ.

(14) וכדברי הבעש"ט והה"מ לאדה"ז בהיותו במאסר: שנתחוק עליך הקטרוג על שאתה אומר ד"ח הרבה ובגילוי (בית רבי שם). וראה גם ס' השיחות תורת שלום ע' 44, 171. לקוש' חיל ע' 170 ואילך.

(15) זח"ג עג, א.

(16) ראה ס' השיחות שם ס"ע 112 ואילך.

(17) ראה גם בית רבי שם תשובת הבעש"ט והה"מ (על שאלת אדה"ז, ואם אצא מכאן האם אפסיק מלומר דח"י): כיון שהתחלת לא תפסיק ואדרכה לכשתצא תאמר יוח"ר. וראה לקוש' ח"א שם. ושי"ן חיל שם.

(18) להרלו"צ מבארדיטיב.

וואָס ער האָט געשריבן צו גדולי ישראל, גדולים אויך בפנימיות התורה, איז מובן אַז אין דעם דריקט זיך אויס אַ תּוֹכַח עיקרי אין דער גאולה פון י"ט כסלו.

ד. ויש לומר הביאור בזה — ובהקדים:

ס'איז ידוע וואָס דער בעש"ט שרייבט אין אַ בריוו<sup>20</sup> אַז ער (זייענדיק בהיכלו של משיח) האָט געפרעגט ביי משיח „אימתי קאתי מר“, און משיח האָט אים געענטפערט „לכשיפוצו מעינותיך חוצה“. און וויבאלד אַז דער עיקר ענין פון הפצת המעינות פון בעש"ט חוצה, האָט זיך אָנגעהויבן פון דער גאולה פון י"ט כסלו, כנ"ל, קומט אויס, אַז די גאולה פון אַלטן רבי'ן ביי"ט כסלו איז אַ הכנה והקדמה צו דער גאולה הכללית והשלימה כביאת משיח צדקנו<sup>21</sup>.

— דער אמת איז, אַז יעדע גאולה פון אַ אידן, אפילו פון אַ איש הכי פשוט וועלכער איז ניט קיין בעל-מדריגה, האָט אַ שייכות צו דער גאולה כללית פון כלל ישראל, „כיון דשם גאולה עלה“<sup>22</sup>.

און ס'איז אויך פאַרשטאַנדיק בפש-טות דער טעם הדבר: דער תּוֹכַח הגאולה בביאת המשיח איז דאָך בשייכות צו אַלע דריי — „ישראל אורייתא<sup>23</sup> וקוב"ה“ (וועלכע זיינען „כולא חד“<sup>24</sup>), וואָרום, כידוע, איז אויך „שכינתא בגלו-תא“<sup>25</sup> — ומעין זה טוט זיך אויף אויך

אתנו ואין עוד“. ולפ"ז קומט אויס לכאורה, אַז דאָס וואָס אויך כל השרים וכל העמים האָבן געזען דעם פלא „וענו ואמרו . . . כי אם מאת ה' היתה זאת כו“ — האָט דאָס אַרויסגעבראַכט די גע-רעכטיקייט פון דעם אַלטן רבי'ן (ותורת החסידות) פאַר די מנגדים כו'.

מ'קען אָבער ניט זאָגן אַז דאָס איז דער גאַנצער טעם פאַרוואָס דער אַלטער רבי האָט געשריבן דעם פלא הדבר בעיני כל השרים כו', וואָרום:

א) צו דעם איז ניט נוגע די אריכות אין דעם פלא שבהגאולה אַז אויך „בעיני כל השרים וכל העמים . . . יפלא הדבר“, נאָר דער עצם ענין אַז אויך די שרים כו' האָבן אָנערקענט די גערעכטיקייט פון דעם אַלטן רבי'ן, ובמילא האָט מען אים אַרויסגעלאָזט לחירות.

ב) דעם בריוו האָט דער אַלטער רבי געשריבן, כאמור, צו ר' לוי'צ באַרדי-טשעווער (און ר"ב ממעזובוז) וועלכע האָבן זיכער געוואוסט און פאַרשטאַנען דעם גודל והפלאת ענין הגאולה אַלס גאולה פון תּורת החסידות; ובמילא — וואָס פאַר אַ תּפִּיסת מקום האָט בעיני גדולי ישראל די השפעת הגאולה אויף די שרים אַלס דאָס וואָס ס'איז מגלה (לעיני המנגדים) „כי ה' אתנו“, בערך דעם עיקר הגאולה — גילוי תּורת החסידות?!

און וויסנדיק דעם גודל הדיוק אין „לשונו הזהב“ פון אַלטן רבי'ן בכלל, ובפרט אין אַ מעמד ומצב פון „תיכף“, גלייך נאָך דער גאולה, און אין אַ בריוו

(20) נדפס בריש ספר כתר שם טוב. ובכ"מ.  
 (21) ראה לקו"ש חט"ו ע' 282 ואילך. ובכ"מ.  
 (22) ל' רש"י מגילה יו, ב ד"ה אתחלתא דגאולה (בנוגע לגאולה מן הצרות ד.קבעה בשביעית).  
 (23) ראה אגה"ק סי' כו (קמד, ב ואילך).  
 (24) ראה זח"ג ד, ב.  
 (25) ראה מגילה כט, א. ספרי סי' מסעי. זח"ג שם. ובכ"מ.

(19) ובשאר נוסחאות המכתב (הובאו באגרות קודש שם בהערות), וכן בהמכתב להר"ב ממעזובוז — ליחא הדגשה הנ"ל, ותהי' זאת לפלא כי ה' אתנו כו'.

מצרים<sup>28</sup>). דערפון איז מובן, אז דעם  
תוכן חידוש דלעתיד קען מען אַפּלער-  
נען פון דער גאולה ביציאת מצרים.

כיי יציאת וגאולת מצרים האָט זיך  
אויפגעטאָן אַ חידוש ניט בלויז בשייכות  
צו אידן

— כדי אידן זאלן זיין ראוי צו מקבל  
זיין די תורה ביי הר סיני, האָבן זיי  
געמוזט דורכגיין און נודכך ווערן אינעם  
„כור הברזל“<sup>29</sup> פון גלות מצרים און דער  
גמר וסיום הזיכוך והבירור איז געווען  
ביי יצי"מ —

נאָר אויך פאַר די מצרים גופא  
(ואוה"ע ככלל), וכמפורש בכתוב<sup>30</sup>  
„וידעו מצרים כי אני הויה“<sup>31</sup>; פרעה און  
מצרים מצ"ע האָבן ניט קיין שייכות צו  
ידיעת הויה, ווי פרעה האָט געזאָגט<sup>32</sup>  
„לא ידעתי את הויה“; מצ"ע זיינען זיי  
שייך נאָר צו שם אלקים<sup>33</sup> (ווי יוסף האָט  
געזאָגט פרעה'ן<sup>34</sup> „אלקים יענה את  
שלום פרעה“), וואָס שם אלקים איז בגי-  
מטריא הטבעי<sup>35</sup>,

והיינו, אַז מצד שם אלקים איז די  
הנהגה ע"פ טבע אין וועלכער עס זעט  
זיך ניט אַן בגילוי דער אור אלקי; אָבער  
די הנהגה וואָס איז העכער פון טבע,  
הנהגה נסית, נעמט זיך פון שם הויה —

אין דער גאולה פרטית פון אַן אדם  
פרטי, אַז צוזאַמען מיט דער גאולה פון  
דעם אידן איז דאָס אויך אַ גאולה פרטית  
בנוגע די תורה ומצות וואָס ער (איז —)  
דאַרף מקיים זיין, ובמילא די בחינת  
השכינה וואָס געפינט זיך בגלות עמו.

און עאכט"כ אַז דאָס איז אַזוי ביי דער  
גאולה פון אַ נשיא בישראל, וואו ס'איז  
ניכר בגלוי ווי די גאולה האָט אַ שייכות  
צו כלל ישראל און צו אַן ענין כללי  
בתורה וכו'.

בנדו"ד קומט נאָך צו, אַז דער תוכן  
פון דער גאולה, אַ גאולה פון פנימיות  
וסודות התורה, איז איין ענין מיטן תוכן  
פון דער גאולה העתידה, וואָרום דע-  
מאָלט וועט זיך אויפגאָן די שלימות  
הגילוי פון פנימיות התורה, ווי רש"י איז  
מפירש אויפן פסוק<sup>36</sup> „ישקני מנשיקות  
פיהו“, אַז דאָס מיינט „סוד טעמי ומסתר  
צפונותי“ פון תורה, וועלכע וועט  
נתגלה ווערן דורך משיח צדקנו.

ומזה, אַז דאָס וואָס דער אַלטער רבי  
שרייבט אין זיין מכתב הנ"ל בנוגע דער  
גאולה פון י"ט כסלו, וועגן דעם „הפלא  
ופלא“ אויך „בעיני כל השרים וכל  
העמים“, איז דאָס אַן ענין עיקרי אין  
דעם פאַרבונד פון דער גאולה מיט דער  
גאולה העתידה.

ה. וי"ל הביאור בזה: ס'איז דאָך  
„כימי צאתך מארץ מצרים אראנו  
נפלאות“<sup>27</sup> — די גאולה און די נפלאות  
וואָס וועלן זיין לעת"ל, זיינען בדוגמא  
צו דער גאולה ונפלאות אין די „ימי  
צאתך מארץ מצרים“ (נאָר לעתיד לבא  
וועלן זיי זיין אין אַ העכערן אופן —  
„נפלאות“ אויך לגבי הנסים פון יציאת

(28) ראה זהר ופע"ח ועוד — שהובאו באוה"ת  
(עה"פ) מיכה שם.

(29) ואתחנן ד, כ. ירמי' יא, ד. תו"א יתרו עד, א  
ואילך.

(30) וארא ז, ה. בשלח יד, ד (וראה פרש"י שם).  
שם, יח.

(31) ראה תו"א נו, א. אוה"ת וארא (שמות כרך ז)  
ע' ב'תרי"ח. ועוד.

(32)

שמות ה, ב.

(33) ראה גם לקו"ת אמור לה, ג. ובכ"מ.

(34) מקץ מא, טז. וראה גם שם, כח. לב.

(35) פרדס שער יב רפ"ב. שער היחוד והאמונה

רפ"ז. ועוד.

(26) שה"ש א, ב.

(27) מיכה ז, טו.

דער שם הוי"י<sup>42</sup> וואָס איז העכער פון  
(טבע ה'עולם<sup>43</sup>.)

און דערפאַר איז מודגש בנוגע לעתל  
„ונגלה כבוד הוי' וראו כל בשר יחדיו כי  
פי הוי' דיבר“<sup>44</sup> — אַז דער גילוי פון שם  
הוי' („ונגלה כבוד הוי'“) וועט פועל זיין  
אַ רא"י מוחשית בבשר הגשמי אַז  
אמיתית מציאותו (פונעם בשר) איז „פי  
הוי'“:

וויבאלד ס'וועט בטל ווערן דער  
העלם והסתר אויף אלקות. (גאולת  
השכינה מגלותה) און ס'וועט אַנט-  
פלעקט ווערן אַז די אמת'ע מציאות פון  
וועלט איז אלקות (פי הוי'), וועט עס זיין  
באופן פון „וראו כל בשר“, אַז דער בשר  
וועט זען כבוד הוי' מצד די דאַמאַלס-  
דיקע תכונות און טבע פון דעם בשר  
גופא, אין דעם אופן ווי ס'איז די טבע  
ותכונה פון עיני בשר צו זעען דברים  
גשמיים<sup>45</sup>.

און אין דעם באַשטייט איינע פון די  
אויפטוען פון דער גאולה העתידה אויף  
דער גאולה פון „מי צאתך מארץ  
מצרים“: בגאולת מצרים איז די ידיעה  
פון מצרים „וידעו מצרים כי אני הוי'“  
געקומען דורך די מכות (וכי"ב) —

און צו דעם האָבן פרעה ומצרים  
(אוה"ע) קיין שייכות ניט און האָבן אין  
דעם ניט קיין השגה והכרה<sup>46</sup>.

און דאָס האָט זיך אויפגעטאַן בגאולת  
מצרים, אַז „וידעו מצרים כי אני הוי'“,  
אַז זיי האָבן באַקומען אַ ידיעה אין דער  
הנהגה נסית שלמעלה מן הטבע, וואָס  
איז פאַרבונדן מיט שם הוי'.

ו. בדוגמא לזה — נאָר אין אַ פיל  
העכערן אופן, וועט זיין דער חידוש  
לעתל: נוסף צו דער גאולה פון ישראל  
אורייתא וקוב"ה, וועט דאָס אויך פועל'ן  
אין וועלט ביי אַלע אוה"ע, און ווי  
מפורש בכמה כתובים ונבואות הגאולה,  
ביו, ווי דער רמב"ם<sup>37</sup> ברענגט אויך  
אַראַפּ אין זיין ספר הלכות הלכות<sup>38</sup>, אַז  
דאָ „יתקן את העולם . . שנאמר<sup>39</sup> כי אז  
אהפוך אל עמים שפה ברורה לקרוא  
כולם בשם הוי' ולעבדו שכם אחד“.

און דער יעוד בנוגע די אוה"ע איז ניט  
סתם אַ צוגאַב-זאָך צו וועלכער מ'וועט  
זוכה זיין בביתא משיח צדקנו, נאָר דאָס  
איז פאַרבונדן מיטן עצם ענין הגאולה<sup>40</sup>:  
וויבאלד אַז דעמאָלט וועט כביכול די  
שכינה „אַרויסגיין“ פון גלות, וועט דאָך  
דערמיט אַנטפלעקט ווערן דער אמת  
הוי', אַז „כל הנמצאים משמים וארץ ומה  
שביניהם לא נמצאו אלא מאמתת  
המצאו“<sup>41</sup>, וואָס „אמיתת המצאו“ איז

(42) — לשון מהווה (ראה זח"ג רנו, ב. פרדס  
ש"א פ"ט. וראה גינת אגוז (הובא בהקדמת שליה  
בית ד'). מו"נ ח"א פס"א. טושי"ע אר"ח ס"ה ועוד).  
ולהעיר אשר התחלת וריש ס' היד ממש הוא „יסוד  
היטודות ועמוד התכמות“ — ר"ת הוי', כדברי נכדו  
ר"ד הנגיד (סה"ד ד"א תתקכו. שם הגדולים  
להחיד"א מע' רמב"ם). וראה גם פירוש לרמב"ם שם.  
(43) ראה המשך תרס"ז ריש ע' תלא. סה"מ  
תרס"ח ע' קצ"קצא. סה"מ עזר"ת ע' עז.  
(44) ישע"י מ, ה.  
(45) ראה בארוכה לקו"ש חיו"ז ס"ע 93 ואילך.  
ושי"נ.

(36) ראה סה"מ תרפ"ח ע' סה. ועוד. וראה בכל  
הגיל ספר הערכים-חב"ד ח"ב ע' ערה ובהנחמן שם.  
(37) הל' מלכים ספ"א. וראה לעיל ע' 127-8  
ובהערות שם. לקו"ש חכ"ג ע' 177 ואילך.  
(38) הקדמת היד סמוך לסיומה (ד"ה ובזמן הזה).  
(39) צפני' ג, ט.  
(40) ראה תניא ספ"ז. לקו"ש שם. ושי"נ.  
(41) רמב"ם ריש (ספרו ו)הל' יסודי התורה.

כי אם מאת הוי' היתה זאת, אז די נפלאות הוי' זיינען אויך צו זיי אנטפלעקט געווארן.

ה. ס'איז דאך הימים האלה נזכרים ונעשים<sup>48</sup>. ובפרט בנוגע י"ט כסלו וואס, בלשון פון אלטן רבי'ן<sup>49</sup>, "זה היום יקבע למועד תמידי בישראל אשר בו יתגדל ויתקדש שמי" רבא<sup>50</sup>, איז מובן אז בכל שנה ושנה דארף מען נעמען א נתינת כח והוראה אין דער עבודה הנל וואס דער אלטער רבי ברענגט ארויס במכתבו.

דאס הייסט, נוסף אויף דעם וואס דער טאג גיט א תוספת חיות והתחזקות אין דער עבודה פון הפצת המעינות חוצה, בכל מקום שיד כאור"א מגעת, דארף מען זען אז עס זאל זיין, יתגדל ויתקדש ברבים שמו הגדול אויך צווישן אוה"ע, אז שרים ועמים זאלן זען, וענו ואמרו . . מאת הוי' היתה זאת."

וואס דאס איז כולל — נוסף אויף דעם קיום פון פס"ד ברור של הרמב"ם<sup>51</sup>, אז "צוה משה רבינו מפי הגבורה לכופ את כל באי העולם לקבל מצות שנצטוו בני נח", ביז אז זיי זאלן זיי מקבל זיין און טאן, מפני שצוה בהן הקב"ה בתורה והודיענו על ידי משה רבינו שבני נח מקודם נצטוו בהן<sup>52</sup>,

נאך אויך די השתדלות צו מפרסם זיין צווישן אוה"ע די אמונה אין אחדות ה',

דורך ברעכן מצרים: "משאיכ לעתל, וועט זיין ודאו כל בשר יחדיו כי פי הוי' דבר", ניט דורך מכות, שכירה, נאך בדרך תיקון, ובלשון הרמב"ם הנל "ויתקן את העולם כולו כו' לקרוא כולם בשם הוי' ולעבדו שכם אחד".

און דער טעם החילוק בזה:

גאולת מצרים איז ניט געווען קיין גאולה שלימה (אויך פון שכינתא מגלותא), און דערפאר האט דאס גע-פועלט אויף מצרים (וועלכע האט גע-האט נאך א שכירה און ניט קיין תיקון וזיכור) בלויז אז ענין פון ידיעה, "כי אני הוי'";

אבער ביי דער גאולה שלימה דלעת"ל, וואס וועט זיין באופן אז יודרך גשמיות הגוף והעולם<sup>53</sup>, וועט דעמאלט אויך דער בשר הגשמי מצד זיין טבע זען "כבוד הוי'".

ז. עפ"ז איז מובן אויך בנוגע צו י"ט כסלו וואס דער אלטער רבי איז מדגיש במכתבו די פעולה אויף די שרים ועמים, וענו ואמרו על זאת כי אם מאת הוי' היתה זאת היא נפלאות בעינינו:

דאס וואס די גאולה פון י"ט כסלו איז א הכנה והקדמה, ובמילא מעין, דער גאולה העתידה כנ"ל, דריקט זיך אויס נוסף — אין דער עצם גאולה פון דעם אלטן רבי'ן און תורת החסידות, נאך אויך (ועיקר) אין דעם וואס, הפלה ה' והגדיל לעשות בארץ והפליא והגדיל שמו הגדול והקדוש אשר נתגדל ונתקדש ברבים ובפרט בעיני כל השרים וכל העמים, ביז אז "ענו ואמרו על זאת

(48) ראה רמ"ז בס' תיקון שובבים הובא ונתבאר בס' לב דוד (להחידא) פכ"ט.

(49) לקו"ד ח"א י"ט, ב.

(50) ראה תודיה וענין ברכות ג, סע"א. ועוד. תרי"א שמות בתחלתו (דיה ואלה שמות — מט, ד).

ועוד.

(51) פ"ח דהל' מלכים ה"י"א.

(52) וראה בארוכה לק"ש חכ"ז ע' 132 ואלך.

וש"נ.

(46) ראה תרי"א ואוה"ת שבהערה 31 ש"וידע"ו הוא מלשון שבירה כמ"ש (שופטים ה, טז) ויודע בהם את אנשי סוכות.

(47) תניא ספ"ז.

האָבן (עפּעס) אַ הכרה אין אחדות ה' אַז  
„אין עוד מלבדו“, איז דאָס מוסיף סיי  
אין זייער והירות והידור בקיום ז' מצות  
ב"נ מיט אַלע זייערע סניפים, און סיי אין  
זייער אַרויסהעלפן אידן בכל עניניהם  
ביהדות ובכל הצטרכותם בכלל.

און די צוויי אויפטאונגען זיינען אַ  
הקדמה, וועלכע איז אויך מקרבת  
ומזרות דעם זמן דלעתיל, ווען ביידע  
ענינים וועלן זיין בשלימות — „ונגלה  
כבוד הוי' וראו כל בשר יחדיו כי פי הוי'  
דיבר“, כנ"ל, און „ועמדו זרים ורעו  
צאנכם“<sup>57</sup>.

און דאָס איז דער אויפטו פון דער  
גאולה פון י"ט כסלו אַלס הכנה צו דער  
גאולה העתידה:

דורכדעם וואָס „הפליא והגדיל שמו  
הגדול והקדוש כו' בפרט בעיני כל  
השרים וכל העמים. . אשר גם בעיניהם  
יפלא הדבר הפלא ופלא“, האָבן זיי  
געזען אַז נוסף וואָס טבע מיט אַלע חוקי  
הטבע האָבן ניט קיין שליטה בכח עצמם,  
איז האָבן זיי בכלל ניט קיין מציאות  
ותפיסת מקום אמתי לגבי כל הקשור  
לענינים פון דעם אויבערשטן; וואָס דאָס  
איז דער גילוי פון אחדות הוי' ווי דאָס  
איז (ניט מצד שם אלקים (בגיימט'  
„הטבע“ ובמילא —) וואָס איז זיך  
מתלבש אין טבע, נאָר) מצד שם הוי'  
שלמעלה מהטבע<sup>58</sup>,

און דערפאַר „ענו ואמרו. . מאת הוי'  
היתה זאת היא נפלאות בעינינו“.

(משיחות י"ט כסלו תשמ"ג, תשד"מ)

ווי דאָס קומט מצד דעם גילוי פון שם  
הוי' (ווי דער אַלטער רבי ערקלערט  
בארוכה בספרו תניא קדישא בשער  
היחוד והאמונה).

וואָס דאָס איז אַ טייל פון דער גאולה  
פון י"ט כסלו, און אַ הכנה צו דער  
גאולה הכללית והשלימה, אַז אחדות ה',  
ווי דאָס איז לאמיתתו באַ אידן,

אַז ס'איז ניטאָ קיין שום מציאות חוץ  
דעם אויבערשטן, ובלשוון הרמב"ם<sup>59</sup>  
„הוא לבדו האמת ואין לאחר אמת  
כאמתו והוא שהתורה אומרת“ אין  
עוד מלבדו, כלומר אין שם מצוי אמת  
מלבדו כמותו —

אַל דאָס אויך לייכטן און מפורסם  
ווערן צווישן אוה"ע<sup>60</sup>.

ט. און כאָטש אַז לכמה דיעות<sup>61</sup>  
זיינען ב"נ (מצ"ע) מוזהר נאָר אויף ע"ז,  
און ניט אויף שיתוף — איז דאָך דער  
פירוש אין דעם נאָר אַז זיי זיינען ניט  
מוזהר אויף דעם, ס'איז אָבער פשיטא אַז  
בשעת ביי זיי ווערט דערהערט אויך  
דער ענין פון שלילת השיתוף, ביז צו

(53) ה'ל' יסודי התורה פ"א ה"ד.

(54) ואתחנן ד, לה.

(55) ראה רמב"ם ספ"יא מהל' מלכים מה שנשמט

ע"י הצנור — וראה לעיל ע' 127 הערה 47.

(56) רמ"א או"ח ס"י קנו ובדרכי משה שם. והוא

ע"פ תוד"ה שמה (בכורות ב, א), תוד"ה אסור

(סנהדרין סג, ב), ר"ז ספ"ק דע"ז, ועוד [וכן מובן

מדברי הרמב"ם בסה"מ (מ"ע ב) — דרמ"צ נט, ב.

ד"ה באתי לגני תשי"ג פ"ג (בסה"מ באתי לגני ח"א.

סה"מ מלוקט ח"א).

ובתשובות שער אפרים ס"י כד, תשו' ושב הכהן

סליח חלקו ע"ז — אוה"ת נח (כרך ג) תרנ"ה, א.

בראשית (כרך ז) תתשס"ד, ב. סה"מ תרכ"ט ע' קמג

(וראה גם בספרים שנשמנו בהערה לד"ה באתי לגני

שם ולד"ה מים רבים תשי"ז רפ"ג (סה"מ מלוקט

ח"א), וראה ביאר סיבת החילוק בין ע"ז ושיתוף

בדרושים הנ"ל.

(57) ישע"י סא, ה.

(58) ראה גם לקושי חט"ז ע' 285 ואילך.

## וישב — י"ט כסלו

י"ט כסלו איז דער טאג וואס חופשה ניתנה לו — צום אלטן רבי'ן, און דער יום הגאולה פון תורת החסידות, כידוע ומפורסם; דאקעגן אין דער פרשה רעדט זיך וועגן תחילת סיבת ירידת ישראל למצרים<sup>6</sup>, אנהויכנדיק פון דעם וואס יעקב אבינו האט געשיקט יוסף'ן מעמק חברון<sup>7</sup> און די ווייטערדיקע מאורעות, ביז צו יוסף'ס מכירה און הורדה למצרים<sup>8</sup> וואס האט דערפירט צו הוריד לאבינו יעקב למצרים כו' ] — בלשון המדרש<sup>9</sup>, וואס ברענגט דעם משל: לפרה שהי מושכין אותה למקולין ולא היתה נמשכת מה עשו לה משכו את בנה לפני והיתה מהלכת אחריו על כרחה שלא בטובתה כך הי' יעקב אבינו ראוי לירד למצרים בשלשלאות וב-קולרין אמר הקב"ה בני בכורי ואני מורידו בבזיון כו' אלא הריני מושך את בנו לפניו והוא יורד אחריו ע"כ שלא בטובתו<sup>10</sup>].

ב. ויש לבאר דעם קשר ושייכות ביניהם ע"פ הידוע, אז גלות מצרים איז

א. ס'איז ידוע וואס דער שליח שרייבט בפרשתנו אז אלע מועדי השנה האבן א שייכות בעניניהם צו די פרשיות התורה וואס ווערן געלייענט אין די זמנים אין וועלכע די מועדים זיינען חל, כולל אויך די מועדים וועלכע האבן זיך אנגעהויבן פיל זמן לאחרי שניתנו הפרשיות,

איז פארשטאנדיק בנוגע דעם מועד פון י"ט כסלו, וואס איז חל הייאר (וברוב השנים) אין דער וואך פון פרשת וישב, אז דער תוכן פון דעם י"ט איז פאר-בונדן און מרומז אין פרשת וישב.

בהשקפה ראשונה אבער איז ניט נאך געפינט מען ניט אז דער תוכן הפרשה זאל האבן א שייכות צום ענין פון י"ט כסלו, נאך אדרבה, לכאורה איז די פרשה בתוכן הפכי פון י"ט כסלו:

(1) חלק תושבי"כ בריש פרשתנו.

(2) כ"ה לשון אדה"ז — לקוטי דבורים ח"א יט, ב"י. ובלשון כ"ק מ"ח אדמ"ר (במכתב שנעתק בהקדמה להיום יום. בהקדמה לחוברת י"ט כסלו) — חג החגים (נתבאר בלקריש ח"ה ע' 436 ואילך. לקמן ע' 385 ואילך).

(3) מלבד ב"י קביעות (אחת (זח"ג) בשנה מעוברת וא' (זח"א) בשנה פשוטה) שחל בשבת פ' וישלח. ולהעיר שגם א, הרי: א) בזמן תפלת המנחה (זמן הודעת (נתינת) הגאולה) קורין פ' וישב. ב) יום א' פ' וישב הוא כ' כסלו דאז היתה הגאולה בפועל (ראה קיצורים והערות לתניא ע' קכא. ובכ"מ).

(4) וכן הי' בשנת הגאולה — תקניט, דהגאולה היתה ביום ג) פ' וישב כ"מ אדה"ז באגרתו הידועה (נדפסה באגרות קודש אדמ"ר הזקן סי' לח).

(5) להעיר מקיצורים והערות שם ע' כ"כ קכא (בנוגע לשנת תקני"ח).

(\*) ראה לקוטי ח"ה ע' 172 ואילך בביאור לשון אדה"ז. מועד תמיד.

(6) לשון רש"י סוטה יא, רע"א ד"ה וישלחו מעמק חברון. ביוסף משתעי קרא כששלחו יעקב אצל אחיו והוא תחילת כו'. וראה פרש"י ריש פרשתנו לו, ב: אלה תולדות יעקב. סיבה ראשונה יוסף בן שבע עשרה וגו' ע"ז נתגלגלו וירדו למצרים. — ונמצא דלפי פשוטו של מקרא מתחילת הפרשה מספרת התורה הסיבות לירידה למצרים.

(7) פרשתנו לו, יד. וראה פרש"י שם. וראה זהר פרשתנו פסד, רע"א.

(8) שם, כה. שם, לו. לט, א.

(9) ב"ר פפ"ז, ב.

(10) ראה ביאור מדרש הגיל במאמרי אדה"ז — פרשיות (ח"א) ע' רה ואילך.



ניט געווען אלס עונש<sup>11</sup>, נאָר פאַרקערט — דער תכלית דערפון איז געווען דער וואַרי כּן יצאו ברכוש גדול<sup>12</sup> כּפּשוטו, בגשמיות, און אויך ברוחניות, דער גלות מצרים האָט צוגעגרייט די אידן אַז (בהוציאך<sup>13</sup> את העם גו') תעבדון את האלקים על ההר הזה — צו קענען מקבל זיין די תורה במתן תורה<sup>14</sup>.

אַט דער ענין, אַז גלות איז ניט אַן ענין פאַר זיך נאָר די גאַנצע כּוונה ומטרה פון גלות איז דער עילוי וואָס קומט דורך דער גאולה (פונעם גלות), איז געווען בגלוי ביי יוסף, אויך ווי דאָס ווערט דערציילט בפשוטו ש״מ: מכירת יוסף און ירידתו למצרים איז (לעיני בשר) געקומען דורך כּוונתם הבלתי רצוי פון די אחי יוסף<sup>15</sup>, איז אַבער דער-נאָך נתגלה געוואָרן דער אמת ותכלית הדבר, אַז „למח“ שלחני אלקים לפניכם גו' לשום לכם שארית בארץ ולהחיות לכם לפליטה גדולה ועתה לא אתם שלחתם אותי הנה כי האלקים גו'<sup>16</sup>.

און אַזוי איז מדגיש דער מדרש<sup>17</sup> „ויוסף הורד מצרימה<sup>18</sup> — כבשון<sup>19</sup>“

המד״א וירד מים עד ים<sup>20</sup> שלט בהון המד״א כי הוא רודה בכל עבר הנהר<sup>20</sup>, „כבשון“ און „רודה“ ווערט אָפּגע-לערנט פון דעם לשון „הורד מצרימה“ — די כּוונה ומטרה<sup>21</sup> פון דער הורדה איז, אַז יוסף זאָל ווערן דער כּובש ושליט, דער משנה למלך במצרים, ומ-בלעדו „לא ירים איש את ידו ואת רגלו“<sup>22</sup>.

ועד״ז איז בנוגע דעם מאסר און גאולה פון י״ט כסלו: דער מאסר איז ניט געווען אַ באַזונדער זאַך און דערנאָך איז געקומען די גאולה, נאָר די גאולה איז געווען דער תכלית ענינו של המאסר גופא. אַזוי ווי דער רבי (מהורש״ב) נ״ע האָט געזאָגט<sup>23</sup>, אַז כאַטש ס׳איז שווער אַזוי צו זאָגן, פונדעסטוועגן איז דאָך דאָס אַזוי, אַז דער גילוי וואָס איז גע-קומען נאָך פּעטערבורג איז געווען ע״ד מחז״ל<sup>24</sup>, „היית כשכותשין אותו מוציא שמנו“; וואָס פון דעם משל איז מובן אין נמשל — „כותשין אותו“ איז כולו מלכתחילה צוליב „מוציא שמנו“ — און ווי דער רבי נ״ע איז ממשיך: „כן ע״י הקיטרוגי“ שהיו בפ״ב נתגלה הפנימי דוקא כו' ועיקר הכוונה הי' בגילוי הפנימי דוקא<sup>25</sup>.

וכידוע<sup>26</sup>, אַז (נאָך) י״ט כסלו האָט זיך אָנגעהויבן בעיקר דער ענין פון „פּוּצוּ“

- 11 ועי'פּ נגלה — אין על מה להעניש את יעקב (ובניו).
- 12 לך טו, יד. וראה בארוכה לקושי חכ״א שיחה ב' לפי שמות.
- 13 שמות ג, יב.
- 14 ראה ת״רא יתרו עד, טע״א ואילך. ועוד.
- 15 ע״ד ל' הכתוב — ויחי ג, כ (וכפשוטו פרשתנו לה, כו ואילך).
- 16 ויגש מה, ה״ח. וראה גם ויחי שם.
- 17 פרשתנו לט, א.
- 18 כ״ה גירסת רש״י ומת״כ בכ״ר שם (הובא ג״כ ונתבאר בבזר הקודש לבי״ר שם). ולפנינו הוא בסדר הפוך. שלט בהון המד״א וירד מים עד ים. כבש בהון המד״א כי הוא רודה כו'. וראה מפרשי המדרש, ובב״ר הוצאת תיאודור-אלבק.

- 19 תהלים עב, ת.
- 20 מ״א ה, ד.
- 21 ראה יפ״ת (השלם), נזר הקודש. ועוד.
- 22 מקץ מא, מד.
- 23 תורת שלום ע' 26.
- 24 ראה מנחות נג, ב. שמור״ר פליו, א.
- 25 וראה לקו״ד ח״א לט, ב. אַז ער איז געגאיינגען אין תפיסה איז דאָס גיוויס צוליב אַ כּוונה פנימית אין עבודה — ע״ש בהמשך הענין.
- 26 תורת שלום ס״ע 112 ואילך.

מצרימה" — נאך נאכמער: ביידע עינים שטייען אין דעם זעלבן ווארט הורד ("הורד" — ירידה, און "הורד" מלשון "ורד, רודה" — שליטה), בשעת ס'איז געווען די ירידה איז בשעת מעשה געווען וירד, רודה "כבשון",

— כאטש דאס זיינען, לכאורה, ענינים הפכיים.

אויך דארף מען פארשטיין: אין מדרש דארטן ווערט דערנאך געבראכט נאך א פירוש אויף "ויוסף הורד מצרימה" — "הוריד את השכינה (כביכול) למצרים עמו כו' מנא לך שירדה השכינה עמו מדכתיב<sup>30</sup> ויהי ה' את יוסף",

און וויבאלד אז כידוע האבן אלע פירוש רשים אין דעם זעלבן ווארט א שייכות צווישן זיך, דארף מען זאגן, אז אויך דער פירוש איז פארבונדן מיטן פריערדיקן פירוש פון "הורד" — "כבשון".

ד. וייל דער ביאור בזה: אין גאולה ופדי' פון גלות זיינען פאראן דריי אופנים<sup>31</sup>:

פדי' בדרך מלחמה — אז מ'איז לוחם מיטן מנגד ביז מ'איז זיך אויף אים מתגבר און מנצח. די גאולה ופדי' איז ניט קיין שלימות'דיקע, ווארום מ'דארף נוצן זיינע (עכ"פ — מעיז) כלי זיין<sup>32</sup>, תכסיסי מלחמה וכי' ביז — אז דם לרב שפכת<sup>33</sup> — ביז אז עס ווערט "קרב" — שמתקרבים זאיז וכי'<sup>34</sup> —

מעינותיך חוצה" — התלבושות אלקות אין השגה.

און אזוי איז אויך געווען דער אויפטון פון י"ט כסלו בנגוגע די אוה"ע, די שרי המלוכה, אז דער מאסר האט דערפירט דערצו, אז "שמו" . נתגדל ונתקדש . . בעיני כל השרים . . וענו ואמרו<sup>35</sup> על זאת כי אם מאת ה' היתה זאת היא נפלאות בעינינו<sup>36</sup> און זיי האבן געגעבן חופשה ורשות צו מפרסם זיין פנימיות התורה, תורת החסידות.

ג. אעפ"כ איז נאך ניט אינגאנצן גלאטטיק: סוף-סוף איז אין פ' וישב דער מדובר, בגלוי, וועגן ירידת יוסף למצרים וכי' ביז זיין געפינען זיך בבית הסוהר<sup>37</sup> — און דער ענין הטוב והתועלת וואס איז געקומען פון הורדת יוסף למצרים ווערט ערשט נתגלה (דער-ציילט) לאח"ז, אין די שפעטערדיקע פרשיות התורה — ניט ווי דער ענין הגאולה וואס האט זיך אויפגעטאן בפועל בי"ט כסלו.

דארף מען זאגן, אז אויך בפרשתנו, איז פאראן אן ענין ותוכן של גאולה.

וועט מען דאס פארשטיין בהקדים הביאור אין דברי המדרש הנ"ל: פון דעם וואס רז"ל זאגן, אז דער ענין פון "כבשון" איז אנגעדייט אין לשון "ויוסף הורד מצרימה" גופא — "המדא' וירד מים עד ים", איז מובן, אז יוסף'ס ירידה למצרים האט ניט בלויז שפעטער דערפירט צו "כבשון" (צו זיין ווערן א משנה למלך, וואס דעמאלט איז ער בפועל גע-ווארן דער שולט עליהם) און אז דאס איז געווען די מטרחה פון דעם "הורד

30 פרשתנו לט, ב (בהמשך להפסוק, ויוסף הורד גר').

31 בהבא לקמן ראה (בא"א קצח) דרושי פדה בשלום — שערי תשובה לאדהאמ"צ ח"א (פ"ז ואילך), סה"מ תרנ"ט ותשי"ד. ועוד.

32 להעיר מדיה לא יצא האיש לא בסיף (תרל"ב).

33 ד"ה א כב, ח.

34 ראה שע"ת שם ח"א פ"א.

27 להעיר מסוטה (לב, א. לג, א) כפי וענו, ואמרו.

28 אגרת אדה"ז שהובאה לעיל הערה 4.

29 פרשתנו לט, כ ואילך.

דער העכסטער אופן איז, אז (אע"פ אז עס איז פאראן א ירידה למקום ומדינת המנגד (ביז א התלבשות אין גלות), אעפ"כ איז עס ניט נאך ניט אין אן אופן אז דער גלות פועל'ט „אגאלתי" (א ירידה אמיתית), נאך אדרבה: דער גלות גופא ווערט נתהפך למצב פון גאולה. און דעמאלט איז דאס א גאולה בש-לימותה, וואס לאזט ניט איבער קיין נתינת מקום אויף מנגד וגלות.

און דאס איז דער פירוש אין פסוקי „פדה בשלום נפשי" (מקרב לי" — אז כאטש עס איז א מצב פון „מקרב לי", פון מלחמה וואס קומט באופן פון הת-תלבשות אין גלות, פונדעסטוועגן איז) די פד' איז אן אופן פון „שלום":

ווייל די פד' קומט פון א מדרגה וואו ס'איז ניטא דער גאנצער גדר פון גלות, און דעריבער טוט זי אויף, אז דער גלות גופא ווערט<sup>41</sup> אן ענין פון גאולה<sup>42</sup>.

ה. די דריי אופנים הנ"ל אין גאולה זיינען אויך מתאים צו די דריי אופני עבודה — (א) שבטים, (ב) אבות, (ג) יוסף<sup>43</sup>:

(41) תהלים נה, יט.

(42) ראה מכתב אדה"ז (נדפס באגרות קודש הנ"ל הערה 4): וכשקריתי בספר תהלים בפסוק פדה בשלום נפשי קודם שהתחלתי פסוק שלאחריו יצאתי בשלום. וראה לקמן בפנים סעיף ו.

(43) ראה ירושלמי סוטה (פ"א ס"ה"ח) בפי' פדה בשלום גו' כי ברבים היו עמדי' שאנשי אבשלום היו מתפללין לנצחוני של דוד.

(44) גולה בתוס' אלף (לקו"ת בעלותך לה, ג).  
(45) בכל הבא לקמן — ראה תריח ויחי ד"ה בן פורת יוסף (קא, ד ואילך). ועד"ז בטה"מ תפריח ע' כג"ד, ס"ע כו ואילך. וראה גם סה"מ תקס"ה (ח"א) ע' קצב ואילך; אה"ת מקץ כרך ו תתשב, א ואילך; סה"מ תרכ"ט ע' רנח"ט; המשך תרס"ז ע' שטו —

ובלשון החסידות מען לאזט זיך אראפ אין „לבושי המתברר"<sup>35</sup> אויף צו לוחם זיין מיט אים, מוז דאס פועל'ן א ירידה, „כל מלבושי אגאלתי"<sup>36</sup>, ובמילא, אויך לאחרי הנצחון והגאולה איז עס נאך ניט קיין שלימות'דיקע גאולה. עס בלייבט נאך דער „אגאלתי" וכ';

א העכערער אופן אין גאולה איז — פד' בשלום: מגעפינט זיך אין א מצב פון פד' וגאולה דערפאר וואס זיין שטארקייט איז עד כדי כך — אז נבהלו אלופי אדום גו', תפול עליהם אימתה ופחד<sup>37</sup>, מען שטייט העכער פון דעם מנגד לגמרי — ופשיטא אז עס איז ניט שייכות קיין קירוב (קרב).

[ודוגמתו בעבודה איז — ענין התורה, וועלכע איז זיך ניט מתלבש אין וועלט נאך „הלא כה דברי כאש מה אש אינו מקבל טומאה אף דברי תורה אינן מקבלין טומאה"<sup>38</sup>].

אבער אויך בא דעם אופן אין פד' זיינען אלופי אדום געווען בתקפם במקומם — קען זיין אז דערנאך זאל זיין ולאום מלאום יאמץ<sup>39</sup> כשזה קם כו<sup>40</sup>.

אע"פ אז דער אדם איז אין א מצב פון גאולה בשלימותה, איז עס אבער נאך וואס ביי אים איז ניטא קיין ארט פארן מנגד — אויף גלות; אבער אין דעם „ארט" פון גלות, האט זיך ניט אויפ-געטאן א גאולה;

(35) ראה בהנסמו לעיל ע' 175 הערה 77.

(36) ישע"י סג, ג.

(37) בשלח טו, טו-טז.

(38) ברכות כב, א. וראה המשך פדה בשלום תש"ד שם פ"כ: וענין ההתלבשות תורה איז מענין התלבשות של התעסקות. . ולשון התלבשות הוא רק שם המושאל בלבד.

(39) תולדות כה, כג.

(40) פרשיי שם. וראה פסחים מב, ב. מגילה ו, א.

ומכש"כ וק"ו ווען ער איז געווארן  
„מלך“<sup>50</sup> על מצרים כמ"ש<sup>51</sup> על פיך ישק  
כו' רק הכסא כו' שמבלעדו לא ירים איש  
כו", ובפרט ווען ער איז געווען דער  
וואס „השבי"ר“<sup>52</sup> בר"ט לכל עם הארץ  
שהי' עסקו עם כל העולם כו":

און אזוי איז עס בא אים געווען אויך  
פריער, פון זינט ירידתו למצרים —  
זייענדיק אן עבד בא פוטיפר שר הטב-  
חים איז ער געווען טרוד אין די עסקים  
פון פוטיפר: און אויך נאכדעם, ווען ער  
איז געווען אסור בבית הסוהר, היות אז  
„ריתן“<sup>53</sup> שר בית הסוהר ביד יוסף את כל  
האסירים אשר בבית הסוהר ואת כל  
אשר עושים שם הוא הי' עושה" —

און אעפ"כ האבן די אלע טרדות אים  
ניט מבלבל געווען אין זיין דביקות בה'  
און אויך בעת עסקו בהם איז ער געווען  
א „מרכבה ממש לאלקות“<sup>54</sup>.

ווייל ביי אים האט מאיר געווען דער  
אור אלקי וואס איז לגמרי העכער פון  
וועלט<sup>55</sup>, וואס מצד דעם אור איז אפילו  
ניט שייך זאגן אז וועלט איז ניט תופס  
מקום, קען דעריבער זיין דער אופן  
העבודה בדרך התלבשות אין וועלט, און  
אעפ"כ איז דאס ניט מבלבל די דביקות,  
די דביקות באלקות ווערט דערהערט  
אויך אין די עניני העולם אין וועלכע

די שבטים זיינען געווען רועי צאן,  
בהתבודדות, היותם בשדה<sup>56</sup> מובדל פון  
וועלט, בכדי די עניני העולם זאלן זיי  
ניט מטריד זיין פון זייער דביקות  
באלקות.

בפנימיות הענינים: במדריגת השבטים  
(מרכבתא תתאה) האט וועלט א תפיסת  
מקום, ובמילא ווען זיי וואלטן יורד גע-  
ווען און פארנומען זיך מיט עניני העולם  
וואלטן זיי ניט געקענט בלייבן ביי זייער  
מדריגה פון דביקות באלקות באופן פון  
מרכבה<sup>57</sup>.

בדרגת האבות (מרכבתא עלאה) איז  
אז אפילו געפינענדיק זיך אין וועלט,  
זיינען זיי ניט בהתלבשות בעולם, און  
דערפאר זיינען די עניני העולם ניט  
מבלבל דביקותם בה"<sup>58</sup>,

העכער דערפון איז דרגת העבודה  
פון יוסף<sup>59</sup>, וואס מצד אחד איז ער גע-  
ווען בהתלבשות בעניני העולם, ווארום  
זייענדיק אין מצרים איז ביי אים געווען  
א „טרדה“<sup>60</sup> גדולה ועצומה ביותר",

אלא שבמקומות אלו מדובר במדריגת יוסף לגבי  
מדריגת האבות והשבטים, ולכן נכללו שם האבות  
והשבטים יחד.

(46) וישלח לך, ה.

(47) להעיר ממה שאין מסכיני בדבר הראוי  
לקבל טומאה — אפילו כשלא הוכשר לטומאה  
(ש"ע אדה"ז או"ח ר"ס תרכט).

(48) ראה תרוח שם (קב, סעי' ואילך) וסה"מ  
תפ"ח שם (ס"ע כו) דהשבטים הם בבחי' יחיות  
והאבות הם בבחי' יחוי"ע. ובתרו"ח שם פ"ז (קד, ג  
במוסגר) בנוגע האבות: אע"פ שאין המסך מבדיל  
להם כלל כו' דאין העולם תופס מקום כלל אחר  
שאין הצמצום מסתיר כלל עד שיהי' צריך להפשיט  
אי"ע כו'.

(49) להעיר מתרו"ח שם קה; ג: אוה"ת שם, כ;  
סה"מ תפ"ח ס"ע כו ואילך — בנוגע להבעש"ט.

(50) לי התרו"ח"שם קב, ג. וראה עדי"ז שאר  
המקומות שבהערה 45.

(51) מקץ מא, מ. שם, מד.

(52) ראה מקץ שם, גר"ז, מב, ו. ועוד.

(53) פרשתנו לט, כב.

(54) סה"מ תפ"ח שם ריש ע' כו. ועדי"ז בשאר

המקומות שבהערה 45.

(55) ראה תרו"ח שם (קד, ג ואילך) ובסה"מ שם

(ס"ע כו ואילך), דיוסף הוא למעלה ממהו ותיקון

(שרש האבות והשבטים). ובתרו"ח שם פ"ט (קה, ב

ואילך) דיוסף פועל כנש"י החיבור דחיות שהוא

בבחי' ממכ"ע עם יחוי"ע בבחי' סוכ"ע (ועדי"ז הוא

בסה"מ שם ס"ע כז).

האט זיך אויפגעטאן גלייך בתחילת ההורדה, וכנ"ל אז, וירא אדוניו כי ה' אתו" ובמילא, ויפקדו על ביתו וכל יש לו נתן בידו<sup>59</sup>, ועד"ז דערנאך זייענדיק בבית הסוהר,

תורה שבעל פה איז מגלה אז, ויוסף הורד מצרימה" איז פירושו וענינו — „כבשון המד"א וירד מים גו".

ז. מעין זה איז געווען ביים מאסר וגאולה פון אלטן רבי'ן:

דער אלטער רבי איז געווען בבית האסורים, בהתלבשות אין גלות — ער האט ניט „ממתיק" געווען די דינים „בהעברת היד על המצח ועל הפנים"<sup>60</sup>, ער האט ניט געמאכט אז „טיינע סאוועט" זאל פארברענט ווערן<sup>61</sup>; און דער אופן ההנהגה מיט אים איז געווען אז מ'האט אים חוקר ודורש געווען בריבוי שאלות אין יסודות פון תורה ומצות כו', וועלכע ער האט גע-ענטפערט מיט א הסברה ארוכה, באופן אז אויך די מגושמדיקע מוחות פון די מנהלי הדישה והחקירה זאלן פאר-שטיין<sup>62</sup>.

אבער לאידך גיסא, איז דער אלטער רבי ניט געווען מוכרח אין דעם. וכי מסופר דורך כ"ק מ"ח אדמו"ר<sup>63</sup>, אז „דער גאנצער ענין התפיסה איז געווען בהסכם רבינו הגדול . . ווען דער רבי וואלט ניט מסכים געווען וואלט מען אים ניט תופס זיין, די ראי' (אויף דעם

מאיז מלובש, אזוי אז אין וועלט גופא הערט זיך אלקות" שלמעלה מגדר עולם.

און ווי מען געפינט עס בא יוסף'ן, אז זייענדיק אן עבד בא פוטיפר איז, ויראי' אדוניו כי ה' אתו וכל אשר הוא עושה ה' מצליח בידו" — אין דעם „ארט" וואו פוטיפר איז „אדוניו", דארטן גופא האט דער זעלבער „אדוניו" געזען „כי ה' אתו". און אויך דערנאך, זייענדיק אן אסיר בבית הסוהר, איז „ויהי" ה' את יוסף ויט אליו חסד ויתן חנו בעיני שר בית הסוהר" — דאס האט זיך אנגע-הערט אויך ביים שר בית הסוהר, וואו יוסף איז געווען אן אסיר!

ו. ע"פ הנ"ל וועט מען אויך פאר-שטיין וואס דער מדרש זאגט אויף „ויוסף הורד מצרימה" — „כבשון . . יירד מים עד ים", און די שייכות פון דעם ענין צום פירוש (פון „הורד") „הוריד את השכינה עמו":

דערמיט וואס „ויוסף הורד מצרימה" כפשוטו, און אויך ברוחניות — ביי אים איז געווען די ירידה און התלבשות אין מצרים, איז זייענדיק דארט, בירידתו, איז ער געבליבן במהותו האלקית („הוריד את השכינה עמו") — מיט דער ירידה גופא האט זיך אויפגעטאן דער „כבשו".

ווארום ווען יוסף קומט אן אין מצרים, איז דאס גופא מאכט איבער מצרים, ביז אז אויך אין דעם „מקום" פון מצרים האט זיך דערהערט אלקות. און דאס

(59) פרשתנו לט, ד. וראה המשך הפסוקים שם.

(60) ראה מכתב אדה"ז (נדפס באגרות קודש אדמו"ר הוקו סי' ט).

(61) ראה רשימת כ"ק מ"ח אדמו"ר — נעתקה בס' התולדות אדמו"ר הוקו ע' רי (בהוצאת תשמ"ז — חיג ע' 702) הערה 7.

(62) ספר השיחות תשי"ג ע' 62.

(63) לקי"ד ח"א לו, סעי"ב ואילך.

(56) ראה הערה הקודמת. וכסה"מ שם (ס"ע כו) מסיים: ועל ידי זה נעשה דהעולם יהי מרכבה לאלקות.

(57) פרשתנו לט, ג.

(58) פרשתנו שם, כא.

המדינות המלך אשר גם בעיניהם יפלא הדבר הפלא ופלא וענו ואמרו על זאת כי אם מאת ה' היתה זאת היא נפלאות בעינינו" — אז זייענדיק תחת ממשלתם וכרשותם האבן די שרים, ביז צו דעם מלך אליין, געזען אז ער איז א "חכם גדול ואיש אלקי", און דאס (אז אויך זיי האבן אנערקענט אז "מאת ה' היתה זאת") דריקט אויס דעם אויפטו פון דער גאולה פון י"ט כסלו,

— בדוגמא ווי ס'איז געווען ביי יוסף, אז דער "הורד" גופא איז געווען "וירד" — "כבשון".

ח. יעדער ענין קומט ארויס און ווערט נתגלה דורך תורה אור. ועדיז בנודי: דער אויפטו איז דעם מאסר וגאולה פון אלטן רבי'ן, איז פארבונדן מיט דעם חידוש פון אלטן רבי'ן בתורתו:

ובפרט בספרו התניא, וואס כידוע<sup>66</sup>, איז די גאולה פון י"ט כסלו געווען אין זכות פון די צוויי יאר חיות בתורה ועבודה וואס דער תניא האט מוסיף גע- ווען צווישן חסידים (וואס דערפאר האט דער אלטער רבי געוואלט אז דער תניא זאל זיך אפדרוקן פאר י"ט כסלו).

והביאור:

אין דעם ספר "תניא קדישא"<sup>67</sup>, ווי ער איז אויסגעשטעלט לפנינו, קומט דער שער היחוד והאמונה אלס צווייטער חלק. ס'איז אבער ידוע (ווי מען דער- ציילט בא חסידים), אז ביים אלטן רבי'ן איז געווען א קס"ד צו מסדר זיין שער

אין) פון דער נסיעה לפטרבורג — איז פרייטיק געבליבן שטיין די שווארצע ביידל און עס האט ניט גיהאלפן די פיר פערד וואס מיא האט צוגישפאנט אויף שלעפן דעם וואגען, ווייל דער רבי האט ניט געוואלט כו"; "דער" כללות ענין פון דער תפיסה איז דאס ווי א הלבשה ברצון שלא להשתמש בדרך למעלה מן הטבע". און עס איז ידוע<sup>68</sup>, אז א "הלב- שה" און הגבלה ברצון איז ניט קיין אמת'ע הגבלה (הגבלה אמיתית איז דוקא ווען די הגבלה קומט בהכרח, פון א דבר שמחוץ הימנו; בשעת אבער ס'איז אין אן אופן וואס מ'איז זיך אליין מגביל — געפינט מען דאך זיך אין דער הגבלה).

און דער טעם וואס ביי אים האבן גע- קענט זיין די צוויי קצוות איז מובן מדברי רבותינו נשיאינו — ווייל "דער (אלטער) רבי איז א עצמי, ביי א עצמי איז ניט שייך קיין שינוי זמן ומקום"<sup>69</sup>. און דעריבער, אויך זייענדיק אין תפיסה ובאופן של התלבשות (כביכול) — האט ער פועל געווען אויף די שרי המלוכה גופא, אז זיי, מצד זייער מציאות, זאלן אים באפרייען באופן של פד' בשלום<sup>70</sup>, דערקענענדיק אז ער איז אן איש אלקי.

און דאס איז וואס דער אלטער רבי איז מאריך באגרות<sup>71</sup> הידועה וועגן זיין גאולה: "הפליא ה' והגדיל לעשות בארץ . . . אשר נתגדל ונתקדש כרבים ובפרט בעיני כל השרים וכל העמים אשר בכל

64 לקויד שם לט, ב.

65 ראה המשך תרס"ו ס"ע קצא ואילך. ובכ"מ. — וידועה הדוגמא מההלכה אשר כ'סוי ראשו בידו אינו כ'סוי (ש"ע או"ח (וראדה"ז) ס"י צא, ס"ד).

66 לקויד שם צט, א. וראה בארוכה תורת שלום ע' 166 ואילך.

67 ראה מכתב אדה"ו (נעתק לעיל הערה 42).

68 בית רבי ח"א פט"ו.

69 קצורים והערות לתניא ע' קכ ואילך.

70 לשון הסכמת אבי"ד דקראקא, בדפוס

זאלקווי, תקנ"ט.

ט. צווישן די עיקרי הענינים, וואָס דער אַלטער רבי איז מבאר ומחדש אין שער היחוד והאמונה, זיינען דאָ לכאורה<sup>73</sup> צוויי כללות־דיקע נקודות:

(א) דער ביאור אין „פירוש הבעש"ט" אויף „לעולם" ה' דברך נצב בשמים" — אז „דברך שאמרת" יהי רקיע . . תיבות ואותיות אלו הן נצבות ועומדות לעולם בתוך רקיע השמים . . להחיותם . . אילו היו האותיות מסתלקות כרגע ח"ו וחוזרות למקורן היו כל השמים אין ואפס ממש והיו כלא היו כלל . . כמו לפני ששת ימי בראשית ממש<sup>74</sup>, וואָס דערפון איז פאַרשטאַנדיק „איך שכל נברא ויש הוא באמת נחשב לאין ואפס ממש לגבי כח הפועל ורוח פיו שב־נפעל המהוה אותו תמיד ומוציאו מאין ממש ליש"<sup>75</sup>.

(ב) אַז דער צמצום איז ניט „כפשוטו שהקב"ה סילק עצמו ומהותו ח"ו מעוה"ז רק שמשגיח מלמעלה בהשגחה פרטית על כל היצורים כולם אשר בשמים ממעל ועל הארץ מתחת"<sup>76</sup>.

ויש לומר, אַז דער ביאור הענין אַז צמצום אינו כפשוטו איז ניט אַ באַ־זונדער ענין, נאָר דאָס קומט בהמשך און איז שייך צום ביאור אין חידוש הבעש"ט, כדלקמן.

י"ד. דער חידוש אין פירוש הבעש"ט איז ניט נאָר אַז דער דבר ה' מוז שטענדיק מהווה זיין יעדן נברא,

היחוד והאמונה אַלס ערשטן חלק, וואָס מהאי טעמא געפינט מען אין „חינוך קטן" (די הקדמה צו שער היחוד והאמונה) ב־ג פעמים דעם לשון „כמו שיתבאר" (בלשונו עתיד) — כאַטש אַז דערמיט ווערן געמיינט די ענינים וואָס זיינען מבואר אין דעם ערשטן חלק.

נאָך מער: וויבאַלד דער אַלטער רבי האָט איבערגעלאָזט דעם לשון „כמו שיתבאר" און ניט משנה געווען „נתבאר" (ל' עבר) — איז דאָס אַ באַ־וויז, אַז אפילו נאָכדעם ווי דער אַלטער רבי האָט מחליט געווען, אַז דער שער היחוד והאמונה זאָל קומען נאָך דעם חלק ראשון, האָט ער איבערגעלאָזן אַ נתינת מקום צו סברתו הקודמת, און דער שער היחוד והאמונה האָט אַן ענין וואָס „שטייט פריער" (אַבער ניט ברוב הענינים).

דער סדר פון עבודת האדם איז, אַז בכדי צוצוקומען צו אהבה ויראה (וואָס דאָס איז דער תוכן פון חלק ראשון שב־תניא), דאַרף פריער זיין, האמונה הטהו־רה ונאמנה ביחודו ואחדותו יתברך וית" (דער תוכן פון שער היחוד והאמונה), כמבואר בחינוך קטן בסופו.

ועפ"ז יש לומר אַז דער ענין המאסר והגאולה פון אַלטן רבי'ן זאָגט זיך אַרויס בתניא בתורתו פון אַלטן רבי'ן, בעיקר — אין שער היחוד והאמונה<sup>77</sup>.

73 ידוע שאפ"ל „לכאורה" — גם בדבר שהמסקנא כן היא (ראה שדיח כרך ט' כללי הפוסקים סט"ז אות ח' ושי"ן).

74 תהלים קיט, פט.

75 בראשית א, ו.

76 שער היחוד והאמונה פ"א.

77 שם רפ"ג. ומבואר שם בארוכה.

78 שם פ"ו (פג, סע"א ואילך).

71 ראה גם פלא הרמון (להרי"ה מפאריש) הוספות לבראשית ס"ע 20 ואילך.

72 להעיר מהמכתב בקצורים והערות שם (ע' קכא) שציווה אדה"ז בשנת תקנ"ח להודיע לכל אנשי־שישקדו ויתמידו בלימוד ספר התניא וביום השיק פ' יושב — כ' כסלו — ילמדו בכל מושבות אנשי־שני פרקים בחלק א' ופרק א' בחלק ב'.

ביטול מצד דעם חיות, ניט קיין ביטול בשלימות<sup>80</sup>.

לויט אָבער ווי דער אַלטער רבי איז ממשיך ומבאר, אַז צמצום אינו כפשוטו ח"ו, דהיינו, אַז אויך<sup>81</sup> אין דעם „מקום“ (מדריגה) וואָס דער אור וחיות אלקי איז זיך מתצמצם ומתלבש בתוך הנבראים, איז „לית אתר פנוי מיני“<sup>82</sup> און „מהותו ועצמותו יתברך . . מלא את כל הארץ ממש בזמן ומקום“<sup>83</sup> — קומען אַרויס צוויי קצוות:

יעדער נברא האָט זיין „נפש וחיות רוחנית“ פרטית וואָס קומט דורך צמצום און התלבשות פון דעם דבר ה' אין יעדן נברא פרטי; וכיחד עם זה איז יעדער נברא פרטי פאַרבונדן מיט עצמותו ומהותו ית', ווייל אין דעם „אַרט“ פון דעם נברא, געפינט זיך „מהותו ועצמותו יתברך“. און וויבאַלד אַז מהותו ועצמותו

בכל רגע ורגע, נאָר אויך אַז די תיבות „יהי רקיע גו'“ זיינען „מלובשות בתוך כל הרקיעים לעולם להחיותם“<sup>84</sup>; און עד"ז אין אַלע נבראים, די תיבות ואותיות שבעשרה מאמרות וואָס זיינען זיי מהווה ומחי' זיינען מלובש בתוכם [און ווי ער איז מאַריר' ווי אין יעדן נברא „יש בחי' נפש וחיות רוחנית“, וואָרום אפילו די זאַכן וועלכע ווערן ניט דערמאָנט בעשרה מאמרות שבתורה, ווערט צו זיי נמשך אַ חיות וואָס איז משתלשל ממדריגה למדריגה פון די עשרה מאמרות שבתורה „ע"י חילופים ותמורות האותיות וגימטריאות . . עד שיוכל להתצמצם ולהתלבש ולהתהוות ממנו נברא פרטי“].

ד. ה. ס'איז ניט דער פשט אַז דער דבר ה' איז שטענדיק מהווה דעם נברא און דער נברא ווערט נפרד פון דעם דבר ה', נאָר דער דבר ה' איז מלובש אין דעם נברא גופא (אין דעם „אַרט“ פון דעם נברא), ביז אַז דער חיות (ונפש) פון יעדן נברא פרטי איז דער דבר ה' וואָס איז אין אים מלובש. ובמילא איז פאַר-שטאַנדיק ווי „כל נברא ויש הוא באמת נחשב לאין ואפס ממש לגבי כח הפועל ורוח פיו שנפעל המהוה אותו תמיד ומוציאו מאין ממש ליש“<sup>85</sup>.

לפ"ז קומט אויס, לכאורה, אַז דער ביטול פון דעם נברא איז ניט קיין ביטול בשלימותו. וואָרום וויבאַלד אַז דער חיות וואָס איז זיך מתלבש אין נבראים איז אַ חיות מצומצם ומוגבל (לויטן נברא), כנ"ל, איז ער דאָך „גותן מקום למציאות היש“, ובמילא איז אויך דער

(80) ראה המשך תרס"ז ע' רכז. ובכ"מ.  
(81) ולא רק מצד המאור, שהוא אי"ס עצמו (ש"ל) שי"ך צמצום ח"ו ולא העלם ואדרבה המאור הוא בהתגלות ולכן אפילו תינוקות יודעים שיש שם אלוהים מצוי כו' אף שאין בהם השגה ותפיסה איך ומה לפי שאין בהם גילוי האור שמ"מ המאור עצמו הוא נמצא למטה כמו למעלה" (תו"א יד, ב. וראה הגהות להמאמר מכ"כ אדני"ע תרנ"ח (קה"ת תשמ"א) ע' נב ואילך).

(82) תקרי"ו תנ"י, הובא בשער היחוד והאמונה שם (פג, ב).

(83) שם פב, ריש ע"ב. והרי דבריו שם (פג, סע"א ואילך). מכאן יש להבין באים בהמשך לאריכות הביאור שם לפני (פ"ו ואילך) ש, אין מדת הגבורה מסתרת ח"ו לפניו יתברך" (שם ספ"ז). ואע"פ שהוא ית' למעלה מהמקום והזמן אעפ"כ הוא נמצא גם למטה במקום וזמן . . . והוא יחודא תתאה" (שם פ"ז — פב, סע"א). ועפ"ז תומתק גם האריכות הביאור שם להלן (פג, ב ואילך), לאחר ששולל הדיעה דצמצום כפשוטו ומבאר דברי הר"מ פ' פנחס לא רק ענין סוכ"ע אלא גם בחי' ממכ"ע, החיות המתלבשת תוך עצם הנברא. ע"ש באריכות.

(79) בפ"א שם.

(79\*) ראה בכ"ז גם לקיש' חכ"ט ע' 29 ואילך.



ית' איז אינגאנצן ניט בגדר פון וועלט, ווערט מצד דעם דערהערט, אז די מציאות פון וועלט גופא איז אלקות<sup>84</sup> (בלשון הידוע<sup>85</sup>: דער יש הנברא איז יש האמיתי) — אין עוד מלבדו<sup>86</sup>.

יא. אלע ענינים אין תורה זיינען דאך א הוראה אין עבודת כאו"א, ובפרט ענינים בפרסום וואס האבן געטראפן מיט א נשיא בישראל, א נשמה כללית, ובמיוחד אז דער כללות ענין המאסר איז געווען פארבונדן מיט זיין מסירת נפש אויף תורת החסידות פאר כל ישראל, כאו"א מישראל. וי"ל אז דורך דעם האט דער אלטער רבי געעפנט דעם צינור פון מסירת נפש אויף עבודת ה' בתורת החסידות<sup>87</sup>.

די עבודה פון יעדן אידן, געפינענדיק זיך אין דעם חשך הגלות דארף זיין צו באלייכטן דעם חושך הגלות דורך זיין עבודה בנר מצוה ותורה אור; ובפרט אין דעם זמן פון עקבתא דמשיחא,

וואס בכדי צו באלייכטן אזא חשך כפול ומכופל דארף מען אַנקומען צו א גרעסערן און העכערן אור<sup>88</sup>, ביז צו מאור שבתורה, פנימיות התורה<sup>89</sup>, שנתלתי בימינו אלה בתורת החסידות.

מצד דעם גרויסן חשך אין וועלט קענען אויפקומען אזעלכע שוועריקייטן און נסיונות אין עבודה, ווען א איד דערפילט אז ניט נאר זיינען אידן בכלל דער „אתם המעט מכל העמים“,

(84) ובפרט ע"פ משיב באנהיג סיכ (קל, סע"א ואילך) שמהותו ועצמותו של המאציל ביה שמציאותו הוא עצמותו ואינו עלול מאוהו עילה שקדמה לו ח"ו. . הוא לבדו בכחו ויכלתו לברוא יש מאין ואפס המוחלט ממש בלי שום עילה וסיבה אחרת קודמת ליש הזה — הרי נמצא שהביטול שמצד העצמות שייך להתהוות הנבראים גופא. וכמשנית בארוכה בדי"ה ולקחתם תרס"א. — ועפ"י תומתק יותר השייכות בין הענין דצמצום שלא כפשוטו לשיטת הבעש"ט שהדבר ה' מלוכש תוך כל נברא להוותו ולהחיותו מאין ליש.

ולפ"י אלו שס"ל דצמצום כפשוטו צ"ל שחולקים גם על שיטת הבעש"ט. ודוחק קצת שהרי שיטת הבעש"ט מיוסדת במדרש תהלים עה"פ לעולם ה' דברך נצב גוי (הובא בלקו"ת ר"פ אחרי). ויותר נראה לומר שלדעתם ההתהוות בכל רגע היא מהשגחתו ית' ולא מעצמותו.

ואף שגם לדעתם, כל הנמצאים. . לא נמצאו אלא מאמתת המצוא (רמב"ם ריש הל' יסוה"ת) — היז רק שנמצאו ממנו, אבל הוא ית' אינו מתלבש בתוך הנבראים, וע"ז הוא ציווה ונבראו.

(85) ביאורי הזהר בשלח (מג, ג ואילך). וראה די"ה ולקחתם לכם שם. קונטרס ענינה של תורת החסידות ט"ז:ו.

(86) ואתחנן ד, לה.

בדי"ה ולקחתם שם הובא (על הביטול שמצד העצמות) הלשון „אין עוד“ — ל' הפסוק (שם, לט.). וראה לקו"ש ח"ד (ע' 1334-5) שהביטול ד"אין עוד מלבדו" הוא מצד האור, ו"אין עוד" הוא מצד העצמות ע"ש (ולהעיר גם מלקו"ש חכ"ד ע' 43 ואילך).

ומ"ש בפנים הוא עממשנית כמ"פ (שיחות ליל יום שמחית תשמ"ג. ליל שמחית תשמ"ד. ועוד) החילוק בין „אין עוד“ ו"אין עוד מלבדו" — ש"אין עוד" שולל לגמרי מציאות הנבראים שאין שום מציאות כלל, משא"כ „אין עוד מלבדו" פירושו (שרק) בלעדו

אין עוד" אבל „עמו" ישנה מציאות. [ובדי"ה ולקחתם שם שבא להדיגש ביטול הנבראים, ולא רק דכולא קמי' כלא חשיב אלא „שלא יש שום מציאות כלל“, מתאים הלשון „אין עוד“].

(87) לקו"ד של ט, ב, צו, סע"א ואילך (ושם): „דעם רבינס תפיסה איז געווען צוליב דעם ער זאל פותח זיין דעם צינור כו"י, ככפנים).

(88) ראה קונטרס עה"ה פ"ג. מכתב כ"ק אדמו"ר מהורשיב נייע שנדפס בהוספות לקונטרס הגיל ע' 82 ואילך. אג"כ שלו ח"ב ע' תשיג ואילך.

(89) ירושלמי חגיגה פ"א ה"ז (קה"ע שם).

(\*) וכדמוכח ג"כ ממה שמביא שם דחז"ל (דב"ר פ"ב, כז) עה"פ אין עוד — אפילו בחללו של עולם.

זיך אין אים און די כחות וואָס די רביים האָבן אין אים אַריינגעלייגט<sup>92</sup> — און דעמאָלט ווערט דער „כבשוֹן“ ושלט בהוּ, מען נעמט איין און מאַזי שולט אויך בגלוי אויף ענינים המבלבלים ומע-לימים ומסתירים.

און דורך עבודת כאו"א אין דעם „כבשוֹן“ בד' אמות שלו בהפצת היהדות כולל הפצת המעיינות חוצה, איז מען נאָך מער ממחר ביאת משיח צדקנו, ווען אַלע וועלן זען בגלוי בעיני בשר דעם „ירד מים עד ים ומנהר עד אפסי ארץ“<sup>93</sup>, ביז צום אופן פון „מלאה הארץ דיעה את ה' כמים לים מכסים“<sup>94</sup>,

וואָרום עס וועט זיין „ונגלה כבוד ה'“<sup>95</sup>,

אויך איצט איז „מלא כל הארץ“<sup>96</sup> כפשוטו ממש, נאָר דאָס איז ניט בגלוי — און דעמאָלט וועט זיין דער „ונגלה כבוד ה' וראו כל בשר יחדיו כי פי ה' דבר“.

(משחת י"ט כסלו תשמ"א)

נאָר אויך צווישן אידן גופא איז ער לעת עתה פון אַ מיעוט וואָס זיינען זיך עוסק אין דער עבודה פון הפצת היהדות — נר מצוה ותו"א, ובפרט בהפצת המעיינות חוצה.

קען ער דערפאַר מאַכן באַ זיך אַ חשבון, אַז ער זאָל צואוואַרטן ביז די שווערקייטן און העלמות והסתרים וועלן זיך ענדיקן, און דערנאָך וועט ער ממשיך זיין עבודתו.

אויף דעם קומט די הוראה מהנ"ל: ער דאַרף וויסן, אַז דער עולם וכל אשר בו ווערט נתהווה בכל רגע ורגע מאין ואפס המוחלט ממש פון דעם אויבערשטן וואָס אין לו עילה וסיבה קודמת לו ח"ו<sup>97</sup>. ובכן, איז דאָך ניט שייך אַז ס'זאָל זיין אַ מציאות וואָס זאָל ניט דערלאָזן אַ אידן צו טאָן זיין עבודה אין מפיץ זיין נר מצוה ותורה אור, והפצת המעיינות חוצה.

און דאָס וואָס ער זעט אַז עס זיינען דאָ מנגדים און העלמות והסתרים אויף דער עבודה, דאַרף ער וויסן, אַז צמצום איז ניט כפשוטו ח"ו, ס'איז ניט קיין אמת'ער העלם, און אַז די כוונה דערביי איז — אַז ער זאָל באַ זיך מגלה זיין דעם חלק אלקה ממעל ממש<sup>98</sup> וואָס געפינט

(92) ראה שם בהמשך הפרק (ו, סעי'ב ואילך).

(93) תהלים עב. ח (הובא לעיל ס"ב ואילך). וראה

ראביע שם פסוק א ופסוק ח.

(94) ישעי' יא, ט.

(95) שם מ, ה.

(96) שם ו, ג.

(90) אנה"ק שם.

(91) תניא פ"ב.

## וישב

גופא (און יעקב האָט עס געוואוסט אַליין „מסברא“), „לכן כתב היום והשעה לדעת עד מתי יש לו תקוה“.

אַבער לפירושו איז עדיין צריך ביאור: (א) לפי הא' — זמן ומקום זיינען דאָך נאָר אַ הוספה און אַ פרט מחוץ פון דעם תוכן החלום — האָט ער דאָך לכל לראש געדאַרפט פאַרשרייבן דעם ענין החלום: (ב) לויטן צווייטן פירוש קומט נאָך צו די שאלה: דאָ איז נוגע דער פאַרשרייבן דעם שנה וחודש, כדי צו וויסן „עד מתי יש לו תקוה“, ווען עס וועלן זיך ענדיקן כ״ב שנה, ניט אַזוי דער יום ושעה<sup>10</sup>, און דאָס ווערט אין מדרש כלל ניט דערמאָנט! דער יפה תואר באַוואָרנט עס<sup>11</sup>, „ומכשׁׁיכ שכתב אי זו שנה ואיזה חדש“, איז אַבער אַ מילתא דתמי' אַז דער מדרש זאָל אויסלאָזן דעם עיקר, און פאַרלאָזן זיך אַז מען וועט עס פאַרשטיין מעצמו.

עד״ז איז שווער אויך בנוגע אַנדערע פירושים אין דעם מדרש, וועלכע זיי-נען דורשים ביאור: לדוגמא פירוש מהרז״ל, אַז ר' לוי לערנט אַפּ „דהולל זכר את הדבר או האמין“, דעריבער טייטשט ער „שמר את הדבר ע״י שמיר“ (ע״ד ווי עס שטייט<sup>11</sup> חטאת יהודה כתובה בעט ברזל בצפורן שמיר), ווי-באַלד דאָס איז געווען אַ חלום של

א. אויפן פסוק „ויקנאו בו אחיו ואביו שמר את הדבר“ שטייט אין מדרש<sup>2</sup>: א״ר לוי נטל קולמוס וכתב באיזה יום ובאיזה שעה באיזה מקום.

דער הכרח אין פירוש המדרש זאָנט דער יפה תואר: לפי שלא תפול שמירה במה שאין לו מציאות חוץ לנפש . . . לכן פ׳ השמירה כפשוטה והוא שמירת הדבר בזכרונו<sup>3</sup>, און וויבאַלד אַז „שמירת הדבר בזכרונו“ איז ניט אינגאַנצן ביד האדם — סיידן ער וועט מאַכן אַ רושם וטימן, דעריבער „נטל קולמוס וכתב כו״ם“.

און אויף דעם וואָס כתב „באיזה יום ובאיזה שעה באיזה מקום“, זאָנט ער נאָך אַ פירוש<sup>4</sup>: וויבאַלד אַז די האַפּענונג אויף קיום פון אַ חלום איז ביז כ״ב שנה, ווי די גמראַ לערנט עס אַפּ פון יוסף<sup>5</sup>

(1) פרשתנו לו, יא.

(2) ב״ר פפ״ד, יב. ובילקוט עה״פ — בלי שם בעל המאמר. ולהעיר דגם לפני׳ז בכ״ר (שם, יא) איתא מאמר ר״ל בשם ר׳ חמא ב״ר חנינא, וכן בכ״ר שם לאחזי — ר״ל בשם רבי חמא ב״ר חנינא (והובא בילקוט ובשכל טוב (א״ר לוי) בהמשך א׳ (ובשינוי) עס המאמר שבפנים. ע״ש). ואכ״מ.

(3) צ״ע הכוונה — שעת החלום (הא, או הב) שעת הסיפור?

(4) כ״ה בכ״ר דפוס ווילנא (וביפ״ת, נזר הקודש ועץ יוסף הנדפס — „ובאיזה“). ובלישׁ שם — גם לפני׳ז „באיזה“ (בלי ר׳).

(5) במדרש לקח טוב ליתא „באיזה מקום“. וראה ב״ר הוצאת תיאודור-אלבק הגירסא „נטל קולמוס וכתב היום והשעה והמקום“. וראה חילופי נוסחאות שם.

(6) בהשלם. וראה לשונו ביפ״ת הקצר (הנדפס בכ״ר הוצאת ווילנא).

(7) ומציון למיש בעל העקידה שער ז.

(8) ובצעץ יוסף לב״ר שם: מדאמר שמר את הדבר משמע ששמרו וכתבו בפנסו.

(9) ברכות נה, ריש ע״ב. והוא מאמר ר׳ לוי בעל

המאמר דנטל קולמוס כ״י דב״ר כאן. ולהעיר דבמדרש לקח טוב שם ממשיך „מיכן אמרו חכמים לעולם יצפה אדם לחלום טוב עד כ״ב שנים“.

(9) ומציון למיש בעל העקידה שער ז.

(10) והרי לא מודגש במחזיל הנל עד כ״י — כעח (ראה מחזיל עה״פ וירא יח, יוד — תנחומא שם יג. ועוד).

(11) ירמ׳ יז, א — הובא בפי מהרז״ל שם.

וואוסט אז זיינער ברידער שונאים אותו, איז ווען יוסף האָט גע'חלומ'ט „קמה אלומתי וגם נצבה והנה תסובינה אלומר-תיכם ותשתחווין לאלומתי“<sup>18</sup>, און וויסנ-דיק אז „כל החלומות הולכים אחר הפה“<sup>19</sup>, לויטן פתרון החלום [אויך ווען דער פתרון איז אויבנאויף און גאָר פשוט, קען עס דער „פה“ פותר זיין באיזה אופן שרוצה] — איז „ויאמר אליהם שמעו נא החלום הזה אשר חלמתי“<sup>20</sup>, כדי זיי זאָלן אים פותר זיין ווי זיי געפעלט<sup>21</sup>.

עס בלייבט אָבער צ״ע — וויבאָלד די שבטים האָבן פותר געווען דעם חלום — „המלך תמלוך עלינו אם משול תמשול בנו“<sup>22</sup>, פאָרוואָס האָבן זיי ניט פותר געווען דעם צווייטן חלום?

און לאידך גיסא — הפכו בנוגע ליעקב: ער האָט פותר געווען נאָר דעם צווייטן חלום (מען געפינט אפילו ניט אז יוסף האָט דערציילט יעקב'ן דעם ערשטן חלום).

ו״ל אז דעריבער<sup>23</sup> האָט יעקב פותר געווען דעם צווייטן חלום — „הבוא נבוא אני ואמך ואחיך להשתחוות לך ארצה“ וויבאָלד ער איז געבליבן בלי פתרון (השבטים).

נבואה איז „ניתן לכתוב ולדרוש כמו נבואת אדם ונח ושל אבות . . וכמו כל ספר בראשית למ״ד“ מגילות נכתבה —

אויך לפירושו בלייבן די שאלות הנ״ל, אז דער עיקר דאָרף זיין די כתיבה פון דעם תוכן החלום, און אויך, אז דער עיקר זמן — די שנה וחודש — איז חסר מן הספר.

נוסף לזה איז צריך ביאור — לפירו-שו: מאי שנא חלום יוסף, וואָס איז אַ חלום של נבואה און דעריבער „ניתן לכתוב ולדרוש“, אז די תורה איז מדגיש אז יעקב האָט עס פאָרשריבן, פון די אַלע אַנדערע נבואות (שבספר בראשית) „וכל ספר בראשית“, וועלכע ווערן גע-בראַכט אין בראשית, עס שטייט אָבער ניט<sup>13</sup> אז אברהם יצחק אָדער יעקב זאָלן זיי פאָרשרייבן.

ב. לכאורה יש לומר דעם פירוש אין דברי המדרש — ובקהדים דעם ביאור אין דער שאלה הפשוטה<sup>14</sup>:

וויבאָלד אז יוסף האָט געוואוסט אז די ברידער האָבן אים פיינט, „וישנאו אותו“<sup>15</sup>, פאָרוואָס האָט ער דערציילט זיינע חלומות צו זיי, ער האָט דאָ גע-וואוסט אז דאָס וועט מעורר זיין באַ זיי נאָכמער שנאה? ובפרט — נאָך דעם סיפור פון ערשטן חלום וואָס „ויוסיפו עוד שנוא אותו“<sup>16</sup> — איז אעפ״כ האָט ער זיי דערציילט דעם צווייטן חלום!?

איינער פון די ביאורים בזה במפר-שים<sup>17</sup>, אז היא הנותנת: יוסף האָט גע-

(ובשפ״ח שם (בשם מהרשל) — אלא דשם שרצה שיפתרו אותו לטוב, שיהי מלך. ועדו בש״ך עה״ת שם, 1) — ולהעיר דברשיי אין אפילו רמז לכיוו וכן — שבהערות דלהלן.

18) לו, ז.

19) ברכות שם בסוף העמוד. וראה גם שם נג, א.

20) לו, ו.

21) ראה זהר פרשתנו קפג, ריש ע״ב: דאלמלא

אינון דאהפכו ל״י לגוונא אחרא הכי מתקיים. וראה פ״י אור החמה שם.

22) לו, ח.

23) ראה במקומות שבהערה 17. צפעי׳ עה״ת

פרשתנו לו, יוד. וראה גם ש״ך עה״ת שם, ט.

12) גיטין ס, א.

13) להעיר מפרשיי גיטין שם ד״ה כתוב עלי.

14) ראה אברבנאל בשאלה הי״א. אהי״ת לו, ה.

15) פרשתנו לו, ד.

16) שם, ה, ח.

17) ראה אברבנאל כאן. אהי״ה שם. גר״א לו, יוד

מעשה (שלשה ה) אבות<sup>31</sup> — אברהם יצחק ויעקב.

וואס דער קשר צווישן „מעשה אבות“ און „מעשה“ בנים איז בדוגמא צו דער שייכות צווישן אב ובו דא למטה, וואס עס זיינען דא אין דעם דריי שלבים<sup>32</sup>:

(א) ווי דער בן איז נאך כלול אין מוח האב. וואס דארטן איז ניטא מציאות (עאכור'כ ניט קיין התחלקות פון אברים) של הבן. ס'איז אלץ איין מציאות — (א חלק פון) מוח האב.

(ב) ווי דער בן ווערט אפגעטיילט פון מוח האב ביז ער ווערט א מציאות בפ"ע, מיט רמ"ח אברים און שס"ה גידים שלו. און כאטש א די גאנצע מציאות הבן ווערט „נמשך ממוח האב שאפי" צפריני רגליו נתהוו מטפה זו ממש", ווערט ער אבער א מציאות נפרד בפ"ע.

(ג) די מדריגה ממוצעת וועלכע איז מקשר דעם בן ווי ער איז בשרשו אין מוח האב — מיטן בן ווי ער ווערט א מציאות בפ"ע. וואס דאס איז ווי דער בן איז בחדשי העיבור<sup>33</sup>. דעמאלט פאנגט זיך אן זיין מציאות אלס א דבר בפ"ע<sup>34</sup>. די אברים ווערן נתחלק און דער בן איז יורד כמה מדריגות ביז „ירדה ממדרגה למדרגה להשתנות ולהתהוות ממנה

ולהוסיף וויבאלד יעקב האט עס גע- זאגט בלשון של תמי<sup>24</sup> און נאכמער „ויגער בו אביו" — „להוציא הדבר מלב בניו שלא יקנאוהו"<sup>25</sup>, איז דערפאר לאח"ז ובהמשך לזה — „ואביו שמר את הדבר" אז „נטל קולמוס וכתב באיזה יום כו" — אלס המשך וביאור פתרון החלום<sup>26</sup> לאמתתו — מען זאל טייטשן דעם „אחר הפה" פון פתרון יעקב באופן של תמי" קיימת ומשומרת, ער וועט זיכער מקויים ווערן.

ועפ"ז י"ל אז דערפאר איז ניט געווען נויטיק די כתיבה פון דעם תוכן החלום, ווייל דאס האט ער שוין פותר געווען, עס איז נאר א כתיבה אויף צו בא- שטעטיקן אז כוונתו בהפתרון איז קיום ואמיתית הדבר<sup>27</sup>.

עס בלייבט אבער ניט מוסבר: וואס איז דער טעם אז יעקב האט אויס- געקליבן צו פארשרייבן דוקא די פרטים — „באיזה יום ובאיזה שעה באיזה מקום"?

ג. וי"ל הביאור בכ"ז: בהקדם דעם ענין<sup>28</sup> פון „מעשה אבות סימן לבנים"<sup>29</sup>. ענינים וואס זיינען פאראן בא די בנים, בא בני ישראל במשך הדורות, איז דער סימן ונתינת כח<sup>30</sup> אויף דעם, פון די

(24) ולהעיר מזהר פרשתנו (שם, סע"א ואילך ובניצוצי אורות ובהמובא בניצוצי זהר שם) בנוגע חלום הא' דלפי שאמרו פתרון החלום בלשון תמי המלוך תמלוך כו', גרמו לי' לסלקא חלמי' תרין ועשרין שנין דאתעכב'.  
(25) שם לו יוד ובפרש"י.  
(26) ראה פני דוד להחיד"א פרשתנו אות כד. שם אות טו.  
(27) להעיר מש"ך עה"ת ר"פ עקב סד"ה ובזוהר כו'.  
(28) ראה לקו"ש חט"י ע' 76. ויש"ן.  
(29) רמב"ן עה"ת לך יב, ו. ובכ"מ — נסמנו בלקו"ש שם הערה 10.

(30) ע"ד סימני טהרה דבהמה שלא רק מבררין

אלא עושים הטהרה — ראה צפ"ע על הרמב"ם ריש הל' מאכלות אסורות. לקו"ש ח"א ע' 222 ואילך ובהנסמן שם הערה 1.

(31) אף שלגבי בנים דלאחרי מית כלל במעשה אבות גם מעשה השבטים (ראה במקומות שנמנו בלקו"ש חט"ו שם הערה 12). ולהעיר דאין קורין אבות (סתם) אלא שלשה (ברכות טו, ב. וראה תו"א ר"פ וארא. וראה גם לקו"ש ח"י ע' 97 ואילך ובהערות שם).

(32) בכל הבא לקמן — עיין תניא פ"ב.

(33) מציאות נפרדה — בבטן האם.

(34) ממוח האב. אף שלכמה דיעות ודינים עובר ירך אמו הוא (ראה שד"ח כללים מע' ע' כלל סב).

האט זיך אָנגעפאַנגען פון גלות וגאולת מצרים, און ס'ווערט נמשך כל משך שית אלפי שנין דהוי עלמא — פאַרשידענע אופנים ודרכים חלוקים בפועל בעבודת ה'.

און עס איז דאָ דער ממוצע המקשר די אבות ומעשה אבות מיט די בנינים ועבודתם, וואָס דאָס איז ע"י השבטים בני יעקב. וואָס כאַטש אז באַ די שבטים האָבן זיך שוין אָנגעפאַנגען די חילוקי מדריגות פון נשמות אין עבודת ה',<sup>42</sup> וואָס טיילן זיך אין י"ב שבטים, י"ב שערים ודרכים אין עבודת ה' וואָס כל אחד במסילתו יעלה,<sup>43</sup> וויבאַלד אָבער אַז אין זייער מדריגה ועבודה איז דאָ פעולת יעקב אביהם, איז דורכדעם גע- וואָרן און איז קיים דער חיבור צווישן די פרטים — עבודת הבנים, מיטן „כלל", מעשה אבות.

ה. און דאָס איז אויך דער חידוש אין פרשת וישב:

אין די פריערדיקע סדרות בתורה (פון פ' לך און וייטער) רעדט זיך וועגן די אבות, און אַלע ענינים זיינען פרטים אין מעשה אבות; משא"כ אין פרשת וישב איז דער חידוש, אַז עס הויבט זיך אָן דער סיפור וועגן די שבטים (און זייערע פעולות) ווי זיי זיינען בפ"ע.

צפרנים": אָבער דאָס איז אַלץ אַ המשך אין דעם זעלבן מקום פון דער טיפת מוח האב וועלכע ווערט נתחלק לאברים פּרטיים.

און דעריבער איז אויך שפעטער, וכל ימי חייו, איז דער בן וכל פרטי האברים שלו קשור מיטן מוח האב, ווי דער אַלטער רבי זאָגט אין תניא<sup>35</sup> (ואפילו בנוגע צפרנים של הבן) „וגם עכשיו כבן יניקת הצפרנים וחיותם נמשכת מהמוח שבראש (הבן)<sup>36</sup>", וואָס מוח שבראש הבן איז דאָס טיפת מוח האב<sup>37</sup>.

ד. ע"ד ומעין זה איז דאָס בנוגע די אבות פון כלל ישראל און כללות עבודת ישראל שבמשך הדורות:

עס איז דאָ ווי די בנינים זיינען כלול אין די אבות וואָס „אין קורין אבות אלא לשלשה"<sup>38</sup>, ובפרט יעקב „בחור שבא" בות"<sup>39</sup>, און „שופרי" דיעקב מעין שופרי" דאדם הראשון"<sup>40</sup>, ער איז כולל כל הנשמות<sup>41</sup>. וואָס מצד דער מדריגה איז אויך ניטאָ קיין התחלקות אמיתית פון עבודת הבנים, ס'איז אַלץ אַ טייל פון דעם כלל — מעשה אבות.

דערנאָך איז דאָ ווי די בנינים ווערן אַ מציאות בפ"ע, ד.ה. די עבודה פון כל ישראל במשך כל הדורות, וואָס דאָס

(35) שם.

(36) ראה ליקוט פירושים כ' לתניא שם ע' פא

סנ"ו.

(37) ראה ליקוט פירושים שם. וראה גם שם ע' צו ד"ה עודנה קשורה.

(38) ברכות טז, ב. וראה גם זח"א רטז, סע"ב.

(39) ב"ר פע"ז, א. וראה זח"א קיט, ב. קמז, ב. ועוד. וראה גם שם פּרשתנו קפ, א. (ועוד): שלימו דאבהן.

(40) ב"מ פד, א. כ"ב נח, א. זח"א לה, ב. קמב, ב. ועוד.

(41) אגה"ק ס"ז (קיא, סע"ב). דרמ"צ כט, א.

ובכ"מ.

(42) ולהעיר דהתחלקות השבטים ונתינת השמות להשבטים (שבזה מתבטאה עבודת כאריא בפ"ע) באה בפועל ע"י האמהות — ראה לקו"ש ח"י שם. ועפ"י תומתק השייכות להמשל הנ"ל סעיף ג, דהתחלת מציאות הבן והתחלקות אבריו באה ע"י שהותו תשעה חדשים בבטן האם.

(43) שלכן קריים ה' לייב גורים (ראה לקו"ת צו יז, רע"א. מאמרי אדה"ז — פרשיות ח"א ע' רנט ואילך. ועוד) וכן חלוקת א"י היתה לייב שבטים (ראה לקו"ת מסעי צד, א ואילך (נסמך בלקו"ת צו שם). ועוד. וראה לקו"ש ח"י ע' 11 הערה 39).

ווייל דער עיקר ענין פון עבודת הבנים איז פארבונדן מיט גלות וגאולת מצרים, וואס גלות מצרים איז כולל אלע אנדערע מלכיות<sup>50</sup> וגליות<sup>51</sup>, און גאולת מצרים איז דער שורש און איז כולל אלע אנדערע גאולות<sup>52</sup>.

קומט אויס, אז אין פרשת וישב איז דער איבערגאנג פון די מעשה אבות צו די מעשה בנים, וואס עבודת הבנים שטעלן זיך אויס אין די צוויי זמנים (ועבודות) פון גלות און גאולה.

און דאס איז אויך דער טעם וואס די התחלת הסדרה איז מיט די חלומות של יוסף, ווארום די פנימיות הכוונה שבזה איז ניט בלויז דער אָנאָג אויף דעם ענין המלכות של יוסף (במצרים), נאָר אַ נבואה בנוגע דעם אָנאָנץ קיום פון ברית בין הבתרים — דער גלות וגאולה<sup>52</sup> של ישראל<sup>53</sup>.

און דאס איז אויך וואס דער תוכן פון דער פרשה איז — די סיבה והתחלה ווי עס איז צוגעקומען צו דער ירידה (גלות) מצרים

— ווי רז"ל<sup>4</sup> דרשנען אויפן פסוק<sup>5</sup> „וישלחו מעמק חברון“ — „בעצה עמוקה של אותו צדיק שקבור בחברון דכתיב<sup>6</sup> ידוע תדע כי גר יהי זרעך“, ופרש"י<sup>7</sup> „והוא תחילת סיבת ירידת ישראל למצרים“; און (נאך מער) דער- מיט הויבט זיך אן די אָנאָנץ סדרה, דאָס איז ראש הסדרה ווי רש"י טייטשט<sup>8</sup> „אלה תולדות יעקב יוסף — ואלה של תולדות יעקב אלה ישוביהם וגלגוליהם עד שבאו לכלל ישוב סבה ראשונה יוסף בן שבע עשרה וגו' עיי"ז נתגלגלו וירדו למצרים“<sup>9</sup> —

(44) סוטה יא, רע"א (הובא בפרש"י פרשתנו לז, יד — בשנינו ל' קצח). ובבב"ר (פרשתנו) שם, יג — בשנינויים. וראה לקמן הערה 49. ובהר פ"רשתנו קפ"א: וכי יעקב שלימא דהוה רחים ל' ליוסף כ"י והוה ידע דכל אחיו הוה סנאין ל' אמאי שדר ל' לגבייהו אלא איהו. לא חשיד עלייהו דהוה ידע דכלהו הוה זכאין ולא חשיד לון אלא גרים קביה כל דא בנין לקיימא גורא דגור בין הבתרים (ראה לקוטי לוי"צ לזרה שם — ע' קמז). השינויים בין הגמרא והוהר — נתבאר בשחת מוצש"פ וישב תש"ט.

(45) פרשתנו שם.

(46) לך טו, יג.

(47) סוטה שם ד"ה וישלחו.

(48) לו, ב.

(49) וראה שבת י, ב: לעולם אל ישנה אדם בנו בין הבנים שבשכיל משקל שני סלעים מילת שנתן יעקב ליוסף יוהר משאר בניו נתקנאו בו אחיו ונתגלגל הדבר וירדו אבותינו במצרים (וראה שם תוד"ה ה"ג ונתגלגל). ובתנחומא פרשתנו ג בסופו: אריי מחשבה עמוקה נטלת עם אברהם בין הבתרים כ"י, וממשיך „אמר רבי יהודה ב"ר שלום . . חשב היאך להורידו בכבוד והביא עלילה שיאהב יעקב

ליוסף וישנאוהו אחיו וימכרוהו כ"י וירד יעקב ובניו. ועד"ז שם ד.

(50) דכל המלכיות נק' ע"ש מצרים (ב"ר פט"ז, ד).

(51) ראה ל"ת להאר"זיל ר"פ תצא. ספר הליקוטים שם. וראה לקו"ש חט"ז ע' 91.

(52) דבגאולת מצרים נתחדש ענין פתיחת הצינור דגאולה (ד"ה כימי צאתך תשיח רפי"ב. וראה גבורות ה' למהר"ל פ"ט"א בתחלתו).

(52) ראה ב"ר פרשתנו (ר"פ פה): שבטים היו עסקין במכירתו של יוסף ויוסף ה"י עסקו כ"י ראובן ה"י עסקו כ"י יעקב ה"י עסקו כ"י יהודה ה"י עסקו כ"י והקב"ה ה"י עסקי כורא אורו של מלך המשיח. ומובן מזה דמאורעות הפרשה היו לא רק הקדמה לירידת ישראל למצרים אלא לכללות סדר (עבודת ישראל ב)הגלות עד להגאולה שע"י מלך המשיח.

(53) ראה גם לקו"ש ח"ה ע' 183 ואילך ובהערות שם.

(\*) כ"ה בב"ר לפנינו. וביל"ש „מביא אורו“ (נוסח שם: ויוסף ה"י עסקו כ"י ויעקב ה"י עסקו). ובב"ר הוצאת אלנק: הקב"ה בורא אורו. וראה חילופי נוסחאות שם.

(\*) ושם נדפס בתחלת ההערה מקומו בוהר „שם“ (בהמשך להערה שלפניו על זרז שם דף קפ, ב), והוא ט"ס וצ"ל: קפ"ד, א.

(\*) ועד"ז בוהר פרשתנו קפ"ב, טע"ב ואילך.

ס'איז אן ענין פאַרבונדן מיט „מעשים טובים“, עבודת ה'⁵⁹:

בשעת עס האָט זיך אָנגעפאַנגן די התחלקות המדרגות אין בני ישראל — הן מצד הגברא, וואָס נאָך די אבות קומען די חילוקי מדרגות אין עבודת ה' באַ די שבטים; און הן מצד הזמן והחפּ— צא והעבודה — ס'איז געווען די סיבה קרובה פון ירידת ישראל למצרים וואָס דערמיט האָט זיך אָנגעהויבן דער קיום ברית בין הבתרים באַ די בנים (ובמילא) — די עבודה פון גלות וגאולה⁶⁰ באַ די בנים) —

האָט זיך דאָן אָנגעהויבן „דערהערן“ די התחלקות פון די אופני העבודה, און באַ יעדן איינעם איז געווען נרגש די מעלה פון זיין מדרגה ועבודה פרטית⁶⁰. און דעריבער ווען עס קומט די הוראה מלמעלה (בחלומו של יוסף) אין דעם יתרון מעלת העבודה של יוסף⁶¹, און ווי דורך אים דוקא ווערט דורכגעפירט עבודת בניי אין גלות⁶² וואָס ברענגט

— די אַנדערע ענינים וואָס ווערן דערציילט אין דער סדרה, איז די כוונה דערביי (אַז דאָס איז אַ סיבה און דער וועג פון דורכפירן די גזירת בין הבתרים) ניט געקומען בגלוי אין די דיבורים ומעשים של יעקב והשבטים; משא״כ חלומות יוסף, וועלכע זיינען, כנ״ל, אַ נבואה, איז אין דעם דאָ כללות מעשה הבנים⁶⁴.

ו. עפ״ז וועט מען אויך פאַרשטיין דעם ענין פון „ויקנאו בו אחיו ואביו שמר את הדבר“:

אַלע שבטים זיינען דאָך געווען „שבטי י״ה“, און ס'איז פאַרשטאַנדיק אַז זייער שנאה וקנאה צו יוסף איז ניט געווען אַ שנאה וקנאה פשוטה, ח״ו וחי' (ובפרט אַז דאָ אין פסוק, נאָך דעם סיפור החלומות, שטייט „ויקנאו בו אחיו“, ע״ד ווי ותקנאו⁶⁵ רחל באחותה⁶⁶ ד.ה. זיי האָבן געזען אין די חלומות אַ הוראה מלמעלה אויף מעלות יוסף כו״ל⁶⁷), נאָר⁶⁸

59) להעיר משׁד עה״ת פרשתנו לו, ט בסופו: מצאתי כתוב שאמר ויקנאו בו, לא אמר אותו כמו שאמר ויקנאו אותו פלשתים, בו בחילוף א״ת ביש שי״ן פ״ה ועם ה' אותיות גימ' שכינה, והנעלם הי״ס שכינה תתאה ולוה נתקנאו בו אחיו. וראה גם מאמרי אדה״י — פירשׁית ח״א ע' רת. תרי״ח ס״פ ויגש (צד, ד).

60) להעיר גם ממשנ׳ת (לקו״ש ח״ז ע' 342 ואילך. חכ״ב ע' 139 ואילך) במרוז׳ל (יבמות סב, ב) בנוגע לתלמידי רע״ק ש.לא נהגו כבוד זה לזה. וראה גם לקו״ש ח״ט ע' 88 בבאור מרוז׳ל (כ״ב עה, א) שלעת׳ל כל אחד ואחד נכוה מחופתו של חבירו. 61) ראה נחמד למראה לביר ריש פרשתנו פפ״ד, ט (ח).

62) ראה בארוכה תר״א ויגש מד, א״ב (תרי״ח שם צג, א ואילך. ועוד) דבסדר השתלשלות עתה יוסף הוא למעלה מיהודה [אלא דשם מדובר בבחי' יוסף לגבי יהודה, ולכן עשרת השבטים שייכים ליוסף; אבל בפרטיות הרי בבחי' זו ישנן כמה מדרגות (עשר)].

וראה לקמן ע' 252 ואילך.

54) כי בהענינים שהיו קשורים בפעולות יעקב — כמו וישלחהו מעמק חברון, צ׳ל שלא נתלבשו בגלוי בידיעתו של יעקב, ולכן מפרשים ר״ל (סוטה שם) בצעה עמוקה של אותו צדיק — אברהם (ראה לקו״ש שם ע' 184 — בשהי׳ג להערה 19); ועד״ז מה שישראל אהב את יוסף מכל בניו (כמרז׳ל הנ״ל הערה 49).

משא״כ בנוגע לחלומותיו של יוסף שהם נבואה מלמעלה ואינו ענין שמכריח בחירת ופעולת האדם, וע״י פתרון הפה אפשר לשנותה. וכ״ו.

55) ויצא ל, א — ובפרשׁי׳ שם, פשוטו של מקרא.

56) ע״ד קנאת סופרים תרבה חכמה (כ״ב כא, א) ועוד. וראה אוה׳ת להצ׳ע עה״פ (בראשית כרך א' ריח, א ואילך).

57) ראה אברבנאל שם. ועוד.

58) וראה זהר שבהערה 44.

6) ובפרט לפי הזהר הנ״ל הערה 44.



וואָס די נקודה איז כוללת כל המדריי-  
גות והעבודות פון אַלע זמנים ומק-  
מות<sup>64</sup>.

[און דערפאַר זאָגט ער ניט „וכתב  
השנה והחודש“ נאָר — יום<sup>65</sup> און שעה  
(מלשון באותה שעה — שבמחזור —  
שפירושו רגע וגם המשך זמן שנקודתו  
אחזק)<sup>66</sup>, אויף אַרויסברענגען די נקודת  
הזמן שבזוהי].

און מצד דעם איז אין יעדער עבודה  
פון די בנינים — בכל זמן ובכל מקום,  
קען זיך אָנהערן די נקודה און דער עצם  
פון דער עבודה ווי עס איז מצד האב,  
וואָס דערפון קומען אַרויס די ביידע  
ענינים הניל: א) ס'איז ניט (אַזוי) פאַר-  
בונדן מיט דער מציאות העובד, נאָר עס  
הערט זיך די עבודה מצד עצמה, וואָס  
איז רצון העליון. ב) ווי יעדער פרט פון  
דער עבודה איז נוגע אין כללות און  
תכלית הכוונה אויף מאַכן אַ דירה לו ית'  
בתחתונים, ווען „והיי“ ה' למלך על כל  
הארץ ביום ההוא יהי' ה' אחד ושמו  
אחד<sup>67</sup>.

לאחר זה די גאולה — פועל'ט עס אַז  
„ויקנאו בו אחיו“<sup>68</sup>, אויף דעם וואָס די  
כוונה פון אויבערשטן פירט זיך אויס  
דורך דעם אופן העבודה פון יוסף,  
כאַטש (אויך) זייערע אופני עבודה זיינען  
אופני עבודה אמיתית אין עבודת ה'.

און אויף דעם איז דער פסוק ממשיך  
„ואביו שמר את הדבר“, אַז יעקב „שמר  
את הדבר“ (ניט — „חלומו של יוסף“  
וכיו"ב): באַ יעקב, אַלס אב, האָט זיך ניט  
אַנגעהערט די התחלקות אין דער  
עבודה, אַז די עבודה ווערט דורכגע-  
פירט דורך דעם שבט, און די צווייטע  
עבודה דורך אַן אַנדער שבט, און די  
עבודה עיקרית ע"י יוסף — נאָר „שמר  
את הדבר“, דער „דבר“ עצמו, וועלכער  
כאַטשייט פון „שמש גוי ליי“ (יוסף).

ס'איז איין ענין, עס פירט זיך דורך  
דער רצון העליון, די כוונה פון דעם  
אויבערשטן עס זאָל זיין אַ דירה לו ית'.  
ובמילא איז: א) ניט נרגש דער עובד,  
נאָר די עבודה. און ב) אין יעדער עבודה  
הערט זיך אַן אַז זי איז אַ טייל און  
ברענגט די כללות הכוונה.

ז. עפ"י יובן דער אויפטו פון ר' לוי  
אַז „נטל קולמוס וכתב כו"י: דערמיט  
האָט יעקב גע'פועל'ט, אַז ווי דאָס איז  
ביי אים, אין „מעשה אבות“, אַז „שמר  
את הדבר“ — זאָל אַזוי קענען זיין און  
זיין בפועל אין דער עבודה פרטית פון  
פרטי בני ישראל במשך הדורות.

און דאָס איז דער פירוש אין „וכתב  
באיזה יום ובאיזה שעה באיזה מקום“:  
יעקב האָט די אַלע חילוקי מדריגות אין  
עבודה אַריינגעשטעלט אין איין נקודת  
הזמן, און אין איין נקודה פון מקום,

64 ראה תרי"ש פרשתנו כאן אות צב (מכת"י  
רמז רי"ג) בהמשך לדברי ר"ל — „וזהו שמר רש"ם.  
ועפ"י י"ל שהוא ע"ד המבואר בדי"ה פנים בפנים  
תרג"ס (סה"מ תרג"ס ע"י קצא ואילך) ענין הממוצע  
בין משפיע ומקבל [ועד"י למעלה הממוצע דצמצום  
הראשון], שמעלים ומצמצם את הפנימיות, והוא בחי'  
נקודה אחת לבד — והוא בחי' רשימו, רושם  
מכללות האור — דנקודה זו נושאה בעצמה כל  
הפנימיות והעצמיות דהשכל ההוא. עיי"ש. משא"כ  
כמו שהוא במעשה אבות מצ"ע י"ל שהוא ע"ד מה  
שלפני הצמצום שיער בעצמו בכח כל מה שתתיד  
להיות בפועל. וצ"ע ואכ"מ.

65 וצ"ע כתבו גם יום". ואפ"ל עפמחזיל וכל  
יומא עביד עבידת' (זח"א רה, סע"א. זח"ג צד,  
רע"ב. וראה זח"א רסד, ב).

66 וראה לקו"ש ח"כ ע' 86, הערה 4, 8.

67 זכר"י יד, ט.

68 להעיר שאפילו לעת"ל צדיק נכוח מחופתו  
של חברו (ראה לעיל הערה 60).

אופן וואָס דורך דער התלבשות פון תורת החסידות אין השגה איז דערפאר געוואָרן ח"ו וח"ו אַ ירידה אין דעם אור החסידות (לגבי ווי ס'איז געווען ביי די אבות החסידות הכללית, אַן אור כללי) — נאָר דער אור החסידות כמו שהוא איז נמשך געוואָרן אין השגה.<sup>73</sup>

וואָס דאָס איז דער פירוש אין „פּוּצו מעינותיך חוצה“<sup>74</sup> (וואָס האָט זיך אָנגע-הויבן בעיקר נאָך דער גאולה פון י"ט כסלו<sup>75</sup>) — אַז דער מעין עצמו (ניט נאָר אַ „התפשטות“ פון מעין, נאָר דער עצם פון די מעינות) קומט אַן אין חוצה<sup>76</sup> (וואָס אין דעם אדם עצמו איז זיין „חוצה“ — די מידות און דער כח השכל שבו<sup>77</sup>).

און כדי צו אויפּטאָן דעם חיבור פון דעם „מעין“ עצמו (אור כללי פון תורת החסידות) מיט די מעינות ווי זיי זיינען אין חוצה (התלבשות אין השגה) — האָט זיך געפּאָדערט אַ פעולה מיוחדת מצד

ח. ס'איז ידוע<sup>66</sup> אַז דער פסוק הנ"ל „ויקנאו בו אחיו ואביו שמר את הדבר“ איז פאַרבונדן מיטן אַלטן רבי'ן און מיט דער גאולה פון י"ט כסלו.

און וויבאַלד אַז אַלע ענינים בשייכות צו רבותינו נשיאינו זיינען דאָך זיכער מדויק, דאָרף מען זאָגן, אַז דער תוכן פון „ואביו שמר את הדבר“ בשייכות צום אַלטן רבי'ן איז אויך כולל דעם אויפטו אין „ואביו שמר גו“ לויטן פירוש המדרש אַז „נטל קולמוס וכתב כו“.

ו"ל דעם ביאור אין דעם:

עס איז ידוע אַז תורת החסידות ווי ס'איז געווען ביי די „אבות החסידות“, באַ דעם בעש"ט און דעם מגיד<sup>69</sup>, איז געווען באופן כללי (וואָס דערפאַר איז אין סדר הספירות זיינען דער בעש"ט און דער מגיד — די צוויי בחינות פון ספירת הכתר, עתיק און אריך<sup>70</sup>); און דער אַלטער רבי, דורך גילוי תורת חסידות חב"ד, האָט אויפגעטאָן די התלבשות פון תורת החסידות אין השגה<sup>71</sup>, וואָס מצד דער התלבשות אין השגה (פנימיות) ווערט די התחלקות לפרטים אין עבודת ה' ע"פ דרך החסידות, ביז — יעדע עבודה אַלס אַן ענין בפ"ע<sup>72</sup>.

דער גילוי פון תורת חסידות חב"ד דורכן אַלטן רבי'ן איז אַבער ניט אין אַן

(73) ויתירה מזו — ע"י נעשה שלימות כביכול בתורת הבעש"ט, כי ע"י התלבשות של תורת החסידות בהשגה נמשך עצם פנימיות התורה (ד"ה פדה בשלום תרפ"ה בשם אביו כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע — י"ט כסלו עטר"ת (נדפס בסוף ס' — השיחות תורת שלום הוצאת קה"ת תשמ"ג)). — וראה במקומות שבהערה שלפניו. ובהערה 75. וש"נ. (74) מענה המשיח להבעש"ט שינוא לכשיפוצו מעינותיך חוצה (הבעש"ט באגרתו הידועה ע"ד עליית הנשמה שלו בשנת תק"ז — נדפסה בסריס בן פורת יוסף. כתר שם טוב בתחלתו. ועוד).

(75) תורת שלום ס"ע 112 ואילך.

(76) ראה לקו"ש ח"א ע' 106 ואילך. חט"ו ע' 282 ואילך. וש"נ.

(77) ראה אהר"ת לתהלים (יהל אור) ע' תנה, שהמדות (ז"א) נק' חוץ לגבי חריב.

ואולי י"ל, שגם המוחין נק' חוץ לגבי האמונה שלמעלה מהשכל ובפרט לגבי עצם הנפש (ראה לקו"ש ויקרא ד, ב).

(68) ראה קיצורים והערות לתניא ע' כ. אג"ק אדמו"ר מהר"י צ. ח"ד ע' רס"ב.

(69) ראה לקו"ש ח"א (כ.א) בנוגע ברכת שעשה נסים לאבותינו (שאמר אדה"ו), שהם הבעש"ט והה"מ.

(70) ספר השיחות תשי"ה ע' 60.

(71) ראה ס' השיחות תורת שלום ע' 26. ע' 113 ואילך.

(72) ראה לקו"ש ח"ט ע' 158 ואילך. ח"ט ע' 248.

השגה — באופן של „יתפרנסון“<sup>80</sup>, האט דער מגיד געזאגט דעם אלטן רבי׳ן „י״ט כסלו איז אונזער הלולא“, וואס דער-מיט האט זיך אויפגעטאן דער חיבור פון דעם מעין עצמו ווי ס׳איז ביי אבות החסידות, מיט די מעינות ווי זיי קומען אן אין חוצה.

(משיחות ש״פ וישב תשט״ו;  
ש״פ מקץ תשמ״ח)

דעם מגיד (ו״ל בדרך אפשר — ע״ד ווי ביי יעקב, בשעת ער האט געדארפט אויפטאן דעם חיבור פון מעשה אבות מיט מעשה הבנים, כנ״ל) — „ואבינו שמר את הדבר“.

און דאס איז וואס דער מגיד האט פאר זיין הסתלקות אנגענומען דעם אלטן רבי׳נס האנט און געזאגט — י״ט כסלו איז אונזער הלולא<sup>78</sup>:

לפני הסתלקותו של המגיד<sup>79</sup>, ווען עס האט זיך געדארפט אנהויבן דער גילוי פון תורת החסידות אין אן אופן פון „יפוצו מעינותיך חוצה“ — ווי דער אור החסידות קומט אראפ בהתלבשות אין

80) לשון התקו״ז (ת״ז בסופו). ובהקדמת מקדש מלך לזהר: יתפרנסון . . כשיפורש להם אמיתות מאמריו כו. ובכסא מלך (לתקו״ז שם): בדרא בתראה דוקא קרוב לימות המשיח כו (אף אשר) זה כמה מאות שנים שנתגלה כו (כי הלימוד צ״ל דוקא באופן של) יתפרנסון כו יפורשו מאמריו העמוקים בהקדמות שגילה האר״י זלה״ה כו שייבינו כו כי הלומד גירסא בעלמא הגם שיש לו שכר טוב כו עכ״ז הסגולה דבגינ׳ וקראתם דרור היא כשיתפרנסון וילמדו פירושי המאמרים כו. — ראה גם כן הקדמת הרח״ו לשער ההקדמות.

78) לקו״ד ח״א קא, א.

79) ראה גם לקו״ש ח״י (ע׳ 100 ואילך. ע׳ 106 ואילך) מה שאמר הה״מ בשבת לפני הסתלקותו שייכותו לייטיב ולהפצת המעינות חוצה.

## וישב\* ב

א. ואשר הוא עושה ה' מצליח" — און זאָגט ניט, איז משמיט דעם וואָס וואָרט „בידו“.

ב. וועט דאָס זיין פאַרשטאַנדיק לויטן ביאור הצ"צ איפן פסוק „ויהי ה' את יוסף ויהי איש מצליח" — אַז „הצלחה הוא ענין מזל כמו שקורין איש מוצלח בר מזל, גליק בלעז“.

„מזל“ איז ניט אַ זאָך וואָס דער מענטש דערגרייכט דורך זיין יגיעה, נאָר דאָס איז אַ מתנה מלמעלה<sup>6</sup> — „ויהי ה' את יוסף ויהי איש מצליח“: וואָס דערפאַר דריקט זיך אויס דער ענין ה„מזל“ אין אַן איבערנאַטירלעכער הצלחה, וואָס אַ מענטש קען מיט זיינע כחות ניט אויפטאָן.

אַבער אויך אין דער „הצלחה“ זיינען פאַראַן צוויי אופנים:

איין אופן איז, אַז די הצלחה ווערט אנגעזען אין און דורך די מעשה ידי האדם. דאָס הייסט: די הצלחה עצמה איז ניט בגדר אַז אַ נברא זאל עס קענען אויפטאָן, און דערפון וואָס דער מענטש איז תמיד מצליח, אָדער אַז די הצלחה

א. אין דער היינטיקער סדרה ווערט דערציילט וועגן דעם זמן וואָס יוסף איז געווען במצב פון היפך החירות אין מצרים — וועלכער איז באַשטאַנען פון צוויי שלבים (זה למטה מזה): פריער איז ער געווען אַז עבד בבית פוטיפר, און דערנאָך — דורך דעם בלבול פון אשת פוטיפר — האָט מען אים אַריינגעזעצט אין „בית הסהר“:

און אין ביידע מצבים איז דער אויבערשטער געווען מיט יוסף'ן און ער האָט שטאַרק מצליח געווען, ועד כדי כך, אַז אין ערשטן פאַל האָט אים פוטיפר ממנה געווען „על ביתו וכל יש לו נתן בידו . . . ויעזוב כל אשר לו ביד יוסף ולא ידע אתו מאומה גו“<sup>7</sup>, און דער-נאָך, אין צווייטן פאַל, האָט דער שר בית הסהר אים ממנה געווען אויף „כל האסירים אשר בבית הסהר . . . (ביז אַז) אין שר בית הסהר רואה את כל מאומה בידו באשר ה' אתו גו“<sup>8</sup>.

געפינט מען אָבער, אַז אין דעם אופן ווי די תורה ברענגט אַרויס הצלחתו של יוסף בבית הסהר, איז דאָ אַ שינוי בולט לגבי דעם אופן ווי ס'ווערט אויסגע-דריקט זיין הצלחה בבית פוטיפר: בנוגע צו הצלחת יוסף בבית פוטיפר איז דער לשון הפסוק<sup>9</sup>, „וכל אשר הוא עושה ה' מצליח בידו“, משא"כ ביי הצלחת יוסף בבית הסהר זאָגט די תורה דעם לשון:

(6) ולהעיר מזוהר פרשתנו (קפט, א): „בידו דאפי מאי דהוה בידו כו', וראה צידה לדרך כאו (פסוק ג).  
(7) אהיה פרשתנו רעה, אב (ושם כרך ז תתלת, ב). וראה לעיל ע' 102 ואילך.

(8) ראה מ"ק כח, א (והר פרשתנו קפא, רע"א — הובא באה"ת שם): לא בזכותא כו' אלא בזול תליא מילתא (וראה ס' השרשים להרד"ק ע' צלח: שאין הצלחה תלויה ביד האדם). — ובלשון הקבלה וההסיוות — מזל הוא הכתר (שלמעלה מהשתלשלות) — אהיה שם.

(9) לט, ב. ועד"ז שם, ג, שם, כג.

(\*) ושייכותה לייט כסלו — ראה לקמן סעיף ת.

(1) לט, א ואילך.

(2) שם, ד-ו.

(3) שם, ככ-כג.

(4) שם, ג.

(5) שם, כג.

[ומהאי טעמא איז דער פסוק מדגיש „וכל אשר הוא עושה גוי“ — ווייל דער (עיקר) באווייז פאַר „אדוניו“ אַז יוסף איז אַן „איש מצליח“ איז דערפון וואָס ער האָט הצלחה אין „כל אשר הוא עושה“ — ער איז שטענדיק מצליח אין אַלעם וואָס ער טוט, וואָס דאָס איבערצייגט יעדן אַז ער איז אַ „בר מזל“, אַן „איש מצליח“].

אַבער אין צווייטן פּאַל, בבית הסהר, איז ביי יוסף צוגעקומען דער העכער-רער אופן אין הצלחה — „ואשר הוא עושה ה' מצליח“: וואָס יוסף האָט נאָר עפעס געטאַן האָט מען גלייך אין דעם געזען אַז „יד ה' עשתה זאת“; דאָס איז ניט אַ זאָך וואָס יוסף איז בכחו צו אויפ-טאַן, נאָר דאָס קען קומען נאָר פון דעם אויבערשטן אַליין — ובמילא זעט מען ניט דערין „ידו“ (ועשייתו) של יוסף, נאָר בלויז — „ה' מצליח“.

[און דערפאַר איז דאָ ניט נוגע דער דיוק „וכל אשר הוא עושה“ — ווייל עיקר ההדגשה איז דאָ אויף דער איכות ההצלחה, וועלכע איז ניט בגדר אנושי (ואיש), נאָר „ה' מצליח“].

ד. סיבת החילוק צווישן די צוויי אופני הצלחה ביי יוסף'ן איז פאַרבונדן מיטן חילוק במצבו של יוסף — אין ערשטן פּאַל איז ער געווען (נאָר) אַן עבד בבית פּוטיפר (שר), אין צווייטן פּאַל איז ער געווען אַן אַסיר בבית האַסורים.

די הסברה אין דעם:

די „כלי“ אויף הצלחה אלקית (שלמע-לה מהטבע) איז כּמפורש בקרא"י „ואל זה אביט אל עני ונכה רוח“, ביטול"י.

איז אין יעדער זאָך וואָס ער טוט (וכי"ב) זעט מען קלאַר, אַז ער איז אַ „בר מזל“<sup>10</sup> — אַז דאָס איז ניט קיין צו-פעליגע זאָך און הצלחה נאָר דערפאַר וואָס הוי' מצליח, דער אויבערשטער האָט אים געגעבן אַ מזל מצליח, אַדער געגעבן אַ הצלחה (אלקית<sup>11</sup>) אין מעשה ידיו.

עס איז אַבער פאַראַן נאָך אַ העכערער אופן אין הצלחה — אַז די הצלחה איז לגמרי איבערנאַטירלעך, ניט בגדר אנושי, באופן אַז מ'קען די הצלחה איבערהויפט ניט מייחס זיין צו אַן אויפטו פון בני אדם, נאָר מ'זעט תיכף ומיד אַז נאָר יד ה' עשתה זאת, דאָס איז אינגאַנצן אַן עשי' פון יד ה'.

ג. און דאָס איז דער חילוק צווישן די צוויי אופני הצלחה ביי יוסף'ן:<sup>12</sup>

אין דעם ערשטן פּאַל, בבית פּוטיפר, איז די הדגשה „ויהי ה' את יוסף ויהי איש מצליח“ — די הצלחה האָט אַ יחס צו יוסף'ן, ער איז אַן „איש מצליח“; און דערפאַר איז די תורה מדייק „וכל אשר הוא עושה ה' מצליח בידו“ — די הצלחה (אלקית) איז אַריינגעגעבן גע-וואָרן אין זיין „יד“ (ועשי').

10) ע"ד נס המלוכב בטבע, ש.נראה בחוש שכל הסבות היו רק למעלה מהטבע' (תרי"א מג"א צג, א) סע"ג ואילך, ק, א.

11) כּמרו"ל אשר לישראל (בפרט לאחר מ"ת) איז מזל (שבת קנו, סע"א, ושם „מניין . . אמר אברהם . . איל צא מאיצטגנינות שלך — שהרי ה' לפני מ"ת — שאין מזל לישראל“ — כּשנעשו דינם כּ,ישראל. וידוע השקו"ט בזה ואכ"מ).

12) בהבא לקמן — להעיר משערי תשובה ח"א (סו, סע"א ואילך) ע"ד שני אופני עשירות, „עושר מוצלח“ הבא ע"י עשי', ועושר בעצמ' (ושם, שאצל יוסף ה' בעיקר העושר עשי' מעשה. ע"ש).

13) ישעי' סו, ב.

14) ראה גם לעיל ע' 104.

ובכל עניניו ניט קיין מהלך, עאכו"כ ניט קיין הולך מחיל אל חיל וכו"ו.<sup>18</sup>

[ומהאי טעמא, אפילו ווען מ'איז מכריח אן אסיר צו טאן א מלאכה כו' — האט די מלאכה קיין יחס ניט מיט אים אַלס דער פועל פון דער מלאכה.

— ביי אן עבד איז דער פירוש אַז ווי-באַלד ער איז רכושו של האדון, איז אויך זיין "יד" (ועשי') נקנה צום אדון — ס'איז אַבער דא א "יד" (— כחלק גוף העבד): משא"כ אן אסיר, וואָס כל עשיו-תיו זיינען נאָר וואָס מ'איז אים מכריח צו טאָן, איז עס מעיקרא ניט זיין עשי'.<sup>19</sup> וע"ד ווי אחרונים<sup>20</sup> זיינען מבאר דעם ענין פון „אונס רחמנא פטרי", אז דאָס איז דערפאַר וואָס וויבאַלד ער האָט עס געטאָן אינגאַנצן ניט ברצונו, נאָר גע-צוואונגענערהייט, איז עס כאילו ווי ער וואַלט די מעשה ניט געטאָן, ס'איז ניט זיין עשי' נאָר „כאילו נעשה מאליו".

ה. ועד"ז איז דער חילוק בנוגע צו יוסף'ן:

זייענדיק בבית פוטיפר, איז יוסף (ווי ער איז „הורד מצרימה") געווען אן עבד לפוטיפר — האָט דאָס בהתאם לזה ביי אים אַרויסגעפרופן אַז אויך זיין עבודת ה' זאָל זיין בבחינת עבד (עבד ה'), כל

וואָס ווייניקער דער מענטש פילט זיין ישות און מציאות, אַלץ מער איז „ה' אתו" (בגלוי) — אין זיינע מעשים זעט זיך אַז אַלץ מער כחו של הקב"ה.

און אין דעם באַשטייט דער חילוק צווישן דעם מצב פון אן עבד (ובפרט בבית פוטיפר — שר, ושר גדול מסתם שרי מצרים) און דעם מצב פון אן אסיר (בבית האסורים):

אן עבד, אע"פ אַז „מה שקנה עבד קנה רבו"<sup>21</sup>, אַז ער איז פאַר זיך ניט קיין מציאות — מיינט עס אַבער ניט אַז ס'איז בכלל ניטאָ קיין מציאות; עס איז בפירוש פאַראַן אַ מציאות וואָס טוט אויף (ואפילו — גדולת) — דאָס איז דאָך די מטרה פון אן עבד, צו אַרבעטן און אויפ'טאָן<sup>22</sup> —

נאָר אַזוי ווי ער איז נקנה לרבו, איז דעריבער זיין גאַנצע אַרבעט און אויפ'טו (אַלס עבד) ניט אַ זאָך וואָס באַ-לאַנגט צו אים, נאָר לרבו:

משא"כ אן „אסיר" איז ענינו — (ניט צו טאָן און אויפ'טאָן, נאָר) להיפך — ער איז („אסור") געבונדן, פאַרצאָמט און מושלל פון אַ מעגלעכקייט צו אַרבעטן און טאָן עפעס אפילו צו וואָס ער איז מסוגל און מוכשר<sup>23</sup>; ער איז בכלל זמנו

18) להעיר מחילוק דיני עבד סתם ועבד כפות

(גיטין כא, א, עח, א. ועוד).

19) בהמשך תרסי' שם, שזהו ענינו של עבד פשוט, שהעבדות שלו היא מצד ההכרח והכפי' רק מצד קבלת עול האדון ולכן אינו מציאות לעצמו כלל (וראה שם ט"ע שכה ואילך, שהתענוג שלו הוא תענוג האדון ממש, ועבודתו נקראת ע"ש האדון עצמו. ע"ש).

אבל בפרטיות יותר יש חילוק בין עבד פשוט שענינו — לעבוד את אדונו, ואסיר שענינו להיפך — שהוא אסור ואינו מציאות כלל.

20) ראה בית האוצר מע' א כלל כד. ועוד.

15) פסחים פה, ב. קידושין כג, ב. וראה רשב"א

קידושין שם, שמלכתחילה נקנה לרבו.

16) שזהו גם אצל עבד פשוט (עיין ד"ה ומקנה רב ומאמרים שלאח"ז בהמשך תרסי'). וראה לקמן הערה 19.

17) וכמדובר כמ"פ (שיחות פורים וש"פ צו ע"ש). ש"פ נשא וש"פ קרח תשמי'ה) אשר יל שמטעם זה לא מצינו בעונשי התורה העונש דשיבה במאסר — כי מכיון שאדם לעמל יולד, לא יתכן שהתורה תענוש אדם (לישב במאסר), למנעו שלא יוכל למלאות תפקידו, להיות עומל בעולם. ע"ש.

און אע"פ אז אויך די הצלחה איז פאַרבונדן מיט „ידו“ (ועשייתו) של יוסף — ווי דער פסוק איז מדגיש, ואשר הוא עושה ה' מצליח [ועד"ז איז מען מדגיש אז עס איז פאַראַן „ידו“ — „אין שר בית הסהר רואה את כל מאומה בידו“] — וויבאַלד אַבער אז יוסף איז געשטאַנען אין אַ פולשטענדיקן ביטול צום אוי-בערשטן, וואָס לאַזט ניט איבער קיין אַרט כלל צו מרגיש זיין די אייגענע מציאות (בדוגמא ווי אַן אסיר בבית האסורים) — האָט אויך זיין „יד“ (ועשי') אינגאַנצן ניט תופס מקום געווען:

און דעריבער איז די הצלחה אלקית אין זיין עשי' ניט געווען מצומצם און מוגבל לויט די גדרים פון „יד“ הנברא, נאָר — אַז ענין אלקי שלמעלה מהטבע לגמרי, ביז אז עס הערט זיך אינגאַנצן ניט דער „יד“ ועשי' של יוסף, נאָר בלויז דער — „ה' מצליח“.

ו. ע"פ האמור יש ליישב נאָך אַ תמי' אין פירשי' בהמשך הכתובים הנ"ל:

איז דעם פסוק „וירא אדוניו (פ'ר) טיפר) כי ה' אתו וכל אשר הוא עושה ה' מצליח בידו“ איז רש"י מפרש: „כי ה' אתו — שם שמים שגור בפיו“.

פאַרוואָס דאַרף רש"י בכלל זיך אַפ-שטעלן אויף דעם? און נאָכמער — באַ-וואַרענען אַז די ווערטער „ה' אתו“ מיינען (ניט פשוטן כמשמען, אַז דער אויבערשטער איז מיט אים, נאָר אַז) „שם שמים שגור בפיו“?

שבקש טבה, כי יוסף מצד מעלתו לא הי' צריך לבקש טובה. ועי' המבואר בפנים יש לומר ששיך להענין של ישיבתו בבית האסורים. וראה לעיל הערה

מציאותו איז די מציאות האדון. און דאָס איז דער טעם (פנימי) פאַרוואָס הצלחתו של יוסף איז ערשט געקומען לידי גילוי מחמישי ואלך בפרשתנו<sup>21</sup>, ווייל מצד אַט דעם ביטול צום אויבערשטן וואָס זיין עבדות האָט אין אים אַרויסגע-בראַכט — איז<sup>22</sup> „ויהי ה' את יוסף ויהי איש מצליח . . ה' אתו וכל אשר הוא עושה ה' מצליח בידו“.

אַבער היות אַז אין דעם אופן איז אויך לאחרי הביטול נאָך אַלץ דאָ די מציאות פון „יד“ העבד — דערפאַר איז אויך די הצלחה אלקית (נאָר) אין אַן אופן פון „ה' מצליח בידו“ (כנ"ל), די הצלחה אלקית איז אַנגעטאַן אין (ובמילא אַפגע-מאַסטן לויט) זיין „יד“ ועשי'<sup>23</sup>:

בשעת אַבער מ'האָט יוסף'ן איינגע-זעצט בבית האסורים, וואָס דאָס האָט ביי אים מגלה געווען<sup>24</sup> אַ ביטול מוחלט צום אויבערשטן, ער איז ביי זיך גע-וואָרן כאַין ואפס ממש — דעריבער איז אויך די הצלחה אלקית געקומען אין אַן אופן פון „ואשר הוא עושה ה' מצליח“ — אַ הצלחה וואָס איז ניט בגדר „איש“, נאָר מען זעט מעיקראַ אַז עס איז דורכ-אויס יד ה' (כנ"ל)<sup>25</sup>.

(21) דלכאורה קודם שהורד — הי' ציל הוי' אתו ביתר שאת כו'.

(22) להעיר מהמשך תרסי' ע' ספד.

(23) ובפרט עפ"מי' בהמשך תרסי' שם ע' שי. שיב. שכב) שיוסף בבית אדוניו (פוטיופר) הי' בבחי' עבד נאמן (ולהעיר מהלשון שם ע' שכב) אצל פוטיופר וכן אח"כ כשהי' מלך מצרים — ומדלג על הצלחתו בבית הסהר).

(24) להעיר ממכתב כ"ק מרח אדמו"ר (לקרד

ח"ד תרי, ב ואילך. אגרות קודש שלו ח"ד ע' פד) אודות גודל תועלת הירחנתי' הנאה ע"י מאסר. ע"ש.

(25) ויש לקשר זה עם דברי הבחי' (סוף פרשתנו. נתי' בדי' ולא זכר תרע"ז, תפריח. ובכ"ח. וראה לקיש חכ"ז ע' 99 ואילך), שיוסף נענש, לפי

12.

(26) וברמב"ן שם כתב על פרשי' זה, ואינו נראה.

צו הוי, צום אויבערשטן, אין דער צייט וואָס פּוטיפּר (ווי אַלע מצריים) איז גע- ווען אָן עובד עבודה זרה<sup>31</sup> און האָט ניט געוואוסט וועגן דער מציאות פון אוי- בערשטן<sup>32</sup>!?

דעריבער מוז רש"י מפרש זיין — „שם שמים שגור בפיו“: יוסף האָט שטענדיק ביי יעדער זאך און געשע- עניש דערמאָנט דעם אויבערשטן אַלס דער מנהיג העולם<sup>33</sup> [ועד ווי מ'האָט געלערנט פריער אַז יעקב האָט געזאָגט יצחקין<sup>34</sup>, „הקרה ה' אלקיך לפני“, און ווי רש"י<sup>35</sup> איז דערויף מפרש אַז יצחק האָט אויף דעם געזאָגט „אין דרך עשו להיות“ ש"ש שגור בפיו], דערפאַר האָט פּוטיפּר געוואוסט אַז די הצלחה פון יוסף נעמט זיך דערפון וואָס „ה' אתו“ (ווי ער האָט כסדר געהערט מפי יוסף)<sup>36</sup>.

משא"כ אין דעם פסוק „ויהי ה' את יוסף ויהי איש מצליח“, ועד"ז אין פסוק „אין שר בית הסהר רואה גו' באשר (בשביל ש) ה' אתו“ — וואו עס רעדט זיך (ניט אַז פּוטיפּר (אָדער דער שר בית הסהר) האָט געזען „כי ה' אתו“, נאָר) וועגן דער עצם זאך אַליין, אַז די סיבה

און נאָכמער: אין דעם פסוק שלפּנאָז, „ויהי ה' את יוסף ויהי איש מצליח“<sup>27</sup>, איז רש"י גאַרניט מפרש, היינו אַז ער לערנט די ווערטער כפשוטן (און ניט „שם שמים שגור בפיו“)<sup>28</sup>; ועד"ז אין ווייטערדיקן פסוק: „אין שר בית הסהר רואה את כל מאומה בידו באשר ה' אתו גו'“, איז רש"י מפרש „באשר ה' אתו — בשביל ש' ה' אתו“, וואָס דערפון איז מובן אַז אויך דאָ לערנט רש"י אַז „ה' אתו“ מיינט כפשוטן, אַז דער אויבערשטער איז מיט אים<sup>29</sup> און דערפאַר האָט ער הצלחה

— פון וואָנעט נעמט רש"י אַז „ה' אתו“ אינעם פסוק „וירא אדוניו גו'“ איז פירושו (בפשוטו של מקרא) „שם שמים שגור בפיו“?

איז דער ביאור אין דעם:

דאָ שטייט „וירא אדוניו כי ה' אתו“, אַז פּוטיפּר האָט געזען אַז „ה' אתו“. שטעלט זיך די שאלה<sup>30</sup>: נניח אַז ער האָט געזען די איבערנאַטירלעכע הצלחה פון יוסף'ן — פון וואָנעט האָט אָבער פּוטי- פּר געוואוסט צו מייחס זיין די הצלחה

(27) וכן קשה ממש"נ לעיל (תולדות כו, כח) באבימלך (והואב) ברמב"ז וגוי"א פרשתנו כאו) „ראו ראינו כי ה' ה' עמך“ — ולא פרש"י שם „שם שמים שגור בפיו“. וראה לקמן הערה 36.

(28) וצ"ע בתי הגוי"א (ועד"ז בצידה לדרך ועוד. וראה מושב זקנים ורע"ב) כאו „דאין לומר כמשמעו . . כי ה' מצליח על ידי הקב"ה דזה כתיב לאחריו וכל אשר הוא עושה ה' מצליח בידו“ — שהרי גם בפסוק שלפנ"ז (וכו גבי בית הסהר) ישנו כפל זה. (29) כי באם הפירוש דה' אתו הוא „ש"ש שגור בפיו“ (ורש"י סומך על פירושו לפנ"ז) — לכאורה לא מתאים (כיכ) לומר „אין שר בית הסהר רואה גו' באשר (בשביל ש) ה' אתו“ (ש"ש שגור בפיו).

(30) ראה גם באר מים חיים (לאחי המהר"ל), דבק טוב ובאר יצחק כאו (וכראים מקשר פרש"י זה עם דברי המדרש (ע"ש) — אבל לכאורה אינו שייך לפשוטו של רש"י כלל).

31) ראה רש"י בא (יב, א), „מלאה גילולים“. 32) וכדברי פרעה (שמות ה, ב) לא ידעתי את הוי'. וכאן הרי ה' לפני שיוסף אמר לפרעה (מקץ מא, טו), „אלקים יענה את שלום פרעה“. 33) ראה במדבר פי"ד, ג קרוב לסופו. 34) תולדות כו, ב. 35) שם, כא. 36) משא"כ באבימלך שכבר נגלה אליו אלקים בחלום הלילה בקשר לאברהם (וירא כ, ו) ואפשר לפרש בפשטות „ראה (באברהם — רש"י) ראינו כי ה' ה' עמך“. וגם ביצחק (ראינו — כך. רש"י) — הרי דוקא אצלו היתה הצלחה נסית דוימצא גו' מאה שערים" אף „שהארץ קשה והשנה קשה“ (תולדות כו, יב ובפרש"י).



אז אין יעדער עשׂי שלו איז געווען מודגש זיין שטענדיקע פאַרבוונדנקייט מיט ג-טלעכקייט:

משא"כ אין דעם העכערן אופן אין הצלחה — „ואשר הוא עושה ה' מצליח" — אין ניט נוגע די הדגשה פון „שם שמים שגור בפיו". ווייל דער ביטול פון „שם שמים שגור בפיו" איז ע"ד ווי דער ביטול פון אַן עבד (וואָס ידו כיד רבו) — ס'איז דאָ „פיו", נאָר ענינו פון „פיו" איז וואָס דורך פיו ווערט נתגלה „שם שמים" (שם שמים שגור בפיו). אָבער דער אויפטו פון דער הצלחה (בבית האסורים) איז אין דעם וואָס עס הערט זיך כלל ניט אַן מציאותו (כולל — ניט „פיו") של יוסף, נאָר ס'איז כל כולו אַן ענין פון „ה' מצליח".

ח. דער חג הגאולה פון דעם אַלטן רבי'ן, בעל התניא והשו"ע, איז חל ברוב השנים אין דער וואָך פון פ' וישב.

— געפינט מען, אַז אויך ביי זיין גאולה איז די הצלחה געווען אין די ביידע אופנים, ע"ד ווי ס'איז געווען ביי יוסף הצדיק — סיי „איש מצליח" און סיי „ואשר הוא עושה ה' מצליח":

חסידים דערציילן<sup>37</sup>, אַז בשעת דער אַלטער רבי איז געזעסן אין מאסר, זיינען די שרי המלוכה וועלכע האָבן אים חוקר ודורש געווען (און אויך דער מלך אַליין) געווען בהתפעלות גדולה פון גודל חכמתו און זיי האָבן איינגעזען אַז ער איז אַן „איש אלקי" (אַ בעל רוח"ק וכו') — וואָס דאָס איז בדוגמא צום ערשטן אופן אין הצלחת יוסף, „ויהי איש מצליח" (מצד דעם וואָס ער איז אַן איש קדוש — „שם שמים שגור בפיו").

פון יוסף'ס הצלחה איז „כי ה' אתו", איז דאָ ניטאָ קיין יסוד ענדערן דעם פשט ולפרש אַז „שם שמים שגור בפיו".

ז. עס בלייבט אָבער די שאלה אויפ'ן פסוק עצמו:

וויבאלד אַז אויך זייענדיק אין בית הסהר איז ביי יוסף'ן זיכער געווען „שם שמים שגור בפיו", ובמילא האָט אויך דער שר בית הסהר געקענט זען „כי ה' אתו" — פאַרוואָס זאָגט ניט דער פסוק אַז אויך דער שר בית הסהר האָט געזען „כי ה' אתו" („שם שמים שגור בפיו")?<sup>37</sup>

ע"פ הנ"ל אָבער איז דאָס מוכן — ווייל דער ענין פון „שם שמים שגור בפיו" איז אַ טעם וסיבה (ניט נאָר אויף „וירא אדוניו" — ראיית פוטיפר „כי ה' אתו" — נאָר אויך) אויף דער עצם זאָך (וואָס שטייט דערנאָך) „וכל אשר הוא עושה ה' מצליח בידו":

וויבאלד יוסף איז געווען דורכגע-נומען מיט ג-טלעכקייט אין אַן אופן פון „ש"ש שגור בפיו", אַז ביי יעדער עשׂי ומאורע האָט ער דערמאָנט שם שמים, דעריבער איז ער געווען אַ כלי צו דער הצלחה שלמעלה — „ה' מצליח בידו".

דאָס איז אָבער נאָר בשייכות צו דעם ערשטן אופן פון הצלחה וואָס ער האָט געהאַט זייענדיק בבית פוטיפר — „ויהי איש מצליח", „ה' מצליח בידו" — אַז ער איז געווען אַן „איש מצליח" דערפאַר וואָס זיין הנהגה איז געווען בהתאם לזה,

37 ע"ד הפשט י"ל, כי שר בית הסהר לא ה' „שגור" במחיצתו של יוסף בבית הסהר (ובפרט בנדודי שה' בבור — פרשתנו מ, טו. מקץ מא, יד ובפרש"י), ובפרט „שגור" (בקביעות), ולא שייך לומר שראה ששם שמים שגור בפיו; משא"כ בפוטיפר שיוסף ה' בביתו.

38 בית רבי ח"א פט"ז. ס' תולדות אדה"ז (קה"ת תשל"ז. ועוד) ע' ר (בהוצאת תשמ"ז — ח"ג ע' 675) ואלך.

דיקע מעלה פון שמו, וואָס קומט פון אים דערנאָך אַרויס; און ניט די פריער-דיקע מעלה, ווען ער איז געווען אַ פרי. ועד"ז בנמשל: בעת מאסרו האָט דער אַלטער רבי ניט געקענט מפיץ זיין די מעינות פון תורת החסידות, אפילו ניט ווי קודם המאסר, ועאכריכ ניט לויט הענין ד'מוציא שמנו' פון נאָך דעם מאסר] —

וואָס דאָס איז אַן ענין פון „קטנות“ און ביטול<sup>44</sup>, און דעריבער איז עיין נמשך געוואָרן די הצלחה שלמעלה באופן אַז אַלע האָבן געזען ווי „מאת ה' היתה זאת“:

און די הצלחה האָט ער דערנאָך ממשיך געווען לכל מקושריו והולכי בעקבותיו, ווי כ"ק מו"ח אדמו"ר האָט דערציילט כמה פעמים<sup>45</sup>, אַז צוליב דער מסירת נפש פון אַלטן רבי'ן האָט מען ע'פסקענט אין ב"ד של מעלה אַז „בכל צנין של תורה יר"ש ומדות טובות תהי' יד (כל) מקושריו והולכי בעקבותיו על העליונה“.

(משיחות ש"פ וישב תשד"מ, תשמ"ה)

אַבער אין דער גאולה גופא איז גע-ווען נאָך אַ העכערער סוג הצלחה, ווי דער אַלטער רבי שרייבט במכתבו הידוע<sup>39</sup> אַז די שרים „ענו ואמרו . . כי אם מאת ה' היתה זאת היא נפלאת בעינינו“: נוסף לזה וואָס זיי האָבן אַנער-קענט אַז דער אַלטער רבי איז אַן „איש אלקי“ — איז זיין גאולה געווען אַזאַ פלא נפלא וואָס איז אינגאַנצן ניט בגדרי הטבע, ביז אַז אויך בעיני פון די שרי המלוכה „היתה זאת הפלא ופלא“ און זיי האָבן מכריז געווען „מאת ה' היתה זאת“: דאָ איז ניט די הדגשה אַז דאָס איז אַ הצלחה פון דעם אַלטן רבי'ן אַלט אַן „איש אלקי“ (עבד ה') — נאָר זיי זעען איז דעם בגלוי יד ה' — בדוגמת „ואשר הוא עושה ה' מצליח“.

וואָרום זייענדיק אין מאסר (בדוגמא ווי יוסף הצדיק) האָט דער אַלטער רבי דורכגעמאַכט גאָר גרויסע יסורים,

ובפשטות, נוסף אויף די יסורי הנפש ויסורי הגוף פון דעם מאסר, האָט ער אין דער צייט זיך ניט געקענט עוסק זיין אין הפצת תורת החסידות ודהתורה בכלל

— [ווי גערעדט אַמאָל באַרוכה<sup>40</sup>, אַז דאָס איז דער דיוק אין דער שיחה פון דעם רבי'ן (מהורש"ב) נ"ע<sup>41</sup> אַז דער מאסר איז געווען בדוגמא צו כתישת הזית („מה היתה הזה כשכותשין אותו הוא מוציא שמנו“<sup>42</sup>): בעת דער כתישה פאַרמאַגט ניט דער זית קיין איינע פון די ביידע מעלות<sup>43</sup>: ניט די שפעטער-

39) נדפס בבית רבי שם פי"ח. ס' אגרות קודש אדה"י ס' לח. וז"ל. וראה לעיל ע' 186 ואילך.

40) לקריש חיה ע' 399. ח"כ ע' 169.

41) ס' השיחות תורת שלום ע' 26.

42) ראה מנחות גג. ב. שמור' פל"ו. א.

43) וראה באַרוכה שיחת ש"פ וישב תשמ"ב —

שגם) ע"ד ההלכה כן הוא, שבעת כתישת הזית היה מוקצה. ע"ש. ואכ"מ.

44) ע"ד מ"ש בחינוך קטן בסופו ע"ד הנפילה" בין מדריגה למדריגה. וראה פלח הרמון בראשית (ע' 302) טעם הב' לנפילה זו. וראה באַרוכה בזה — לקריש חיה ע' 397 ואילך: ח"כ ע' 168 ואילך (ע"פ פ"י הפנים יפות וישלח עה"פ (לב, יא) קטנתי).

45) קיצורים והערות לתניא ס"ע קכב ואילך. אגרות קודש אדמו"ר מהור"י צ"ח ס"ע רסד ואילך (ולהעיר שבכמה מהאגרות שנשמנו בהערה שם, לשון ברכת אדה"י הוא ש'צליחו). — זוהי בהוספה על הבטחת אדה"מ (בית רבי ח"א פ"ד), שבכל עת . . יהי יד חסידים על העליונה.

## מקץ

עפר וקטמיות<sup>7</sup> דברים שהן מעמידין פירות<sup>8</sup>.

דאָס הייסט: לויט ביידע דיעות<sup>9</sup> קומען די ווערטער „אוכל שדה — נתן גו“ צו דערציילן ווי יוסף האָט באַ-וואָרנט אַז די תבואה זאָל זיך האַלטן און ניט פאַרפּוילט ווערן. דער חילוק ביניהם איז: לויט דער ערשטער דיעה האָט ער דאָס באַוואָרנט דורך לייגן די תבואה בסמיכות צו דער שדה וואו עס האָט געוואָקסן — „מפני שכל ארץ וארץ מעמדת פירות“ („מעמדת“ דאָ — מיינט מקיימת<sup>10</sup>): און לויטן צווייטן מ״ד האָט ער דאָס באַוואָרנט דורך „נתן בהם עפר וקטמיות (וואָס זיינען) דברים שהן מעמידין פירות“.

[און ווי מפרשים<sup>11</sup> זיינען מבאר, אַז ר' נחמי' לערנט דאָס אַפּ פון די ווערטער „שדה . . נתן“ — אַז „נתן“ אויך (עפעס) פון דעם „שדה . . אשר סביבות“ (ד.ה. עפר וקטמיות)].

א. אין היינטיקער סדרה ווערט דערציילט ווי יוסף האָט צוזאַמען-געקליבן דעם „אוכל“ אין די שבע שני השבע, און דער פסוקי זאָגט: „ויתן אוכל בערים אוכל שדה העיר אשר סביבותי נתן בתוכה“.

וואָס זיינען מחדש די ווערטער „אוכל שדה העיר אשר סביבותי נתן בתוכה“ אויף דעם „ויתן אוכל בערים“<sup>12</sup>? פון „ויתן אוכל בערים“ איז פאַרשטאַנדיג אַז ער האָט די תבואה פון די פעלדער אַרום די שטעט אַריינגעגעבן אין די נאַענטסטע שטעט — פאַרוואָס זאָל מען זיך מטריח זיין צו ברענגען די תבואה אין אַז אַנדער ווייטערער שטאַט<sup>13</sup>!

אפילו אויב מען זאָל זאָגן אַז מ'וואָלט עס אַליין ניט פאַרשטאַנען — איז נאָך אַלץ ניט גלאַטיק<sup>14</sup>: למאי נפק'מ דאָס צו דערציילן?

אין מדרש<sup>15</sup> שטייט אויף דעם: „נתן מה שבתחום טברי“ בטברי<sup>16</sup> ומה שבתחום ציפורי בציפורי מפני שכל ארץ וארץ מעמדת פירות<sup>17</sup>. ר' נחמי' אמר נתן בהם

7 ראה רש"י, מתנות כהונה ויפ"ת (השלם) לביר שם. רד"ל שם.

8 כ"ה להמפרשים שנסמנו לקמן הערה 10. וראה לקמן סוף ב. — וביפ"ת (השלם) מפרש (במדרש) דמ"ש ר"ג. נתן בהם עפר כו" אינו פירוש הכתוב כ"א רק עצת יוסף לקיים התבואה, אבל פ"י הכתוב „אוכל שדה העיר גו“ הוא — שגם „אוכל שדה כל עיר שסביבות ארץ מצרים נתן בתוך ארץ מצרים“.

9 מתיב שם. וראה רד"ל שם שמציין לקהיר עה"פ (א, ד) והארץ לעולם עומדת (ומתיב שם).

10 פ"י מהרז"ו לביר שם. וראה גם נחלת יעקב לפרש"י כאן. — וכעוד מפרשים (נזר הקודש השלם) ורד"ל לביר שם. משכיל לדוד ומלאכת הקודש לפרש"י (כאן) שנלמד מהתיבות „אשר סביבות“ (ע"ש).

11 פרשנו מא, מח.

12 ראה גם דבק טוב לפרש"י כאן.

13 כאר מים חיים (לאחי המהר"ל) לפרש"י. וראה

גם מלאכת הקודש (לפרש"י) כאן.

14 יפה תואר (השלם) לביר שבהערה הבאה

(הובא גם בנזר הקודש השלם שם). מלאכת הקודש

לפרש"י כאן.

15 ב"ר פ"צ, ה.

16 להעיר אשר טברי וציפורי — הפכים (ראה

גם מתיב לביר שם): טברי עמוקה ביותר וציפורי

בהר ובראשו (שבת ק"ח, ב וברש"י שם. פסיר פ"ח).

— וראה כיכורים פ"א מג, י"ד.

פוילט ווערן פאָדערן זיך ביידע זאָכן — אַזוי נעמט אָן רש"י בפירושו.

עס בלייבט אַבער ניט גלאַטיק: פרש"י על התורה איז דאָך פשוטו של מקרא [ובפרט בנדו"ד, וואו רש"י זאָגט ניט אויף דעם פירוש „רבתינו דרשו" (וכיו"ב), און איז ניט מציינ אַז דער פירוש איז פון בראשית רבה] — וואָס איז דער הכרח אין פשוטו של מקרא אַז יוסף האָט געטאָן צוויי זאָכן צו פאַר- היטן די תבואה פון רקבונ?<sup>13</sup>

מפרשים זאָגן<sup>14</sup>, אַז ביידע זאָכן זיינען מרומז אין לשון הפסוק: פון „אוכל שדה העיר . . נתן" ווייס מען, אַז ער האָט דעם אוכל אַריינגעגעבן אין דער עיר: און פון לשון „שדה . . נתן בתוכה" איז יש לדייק (כנ"ל) אַז מ'האָט אויך דעם (עפר ה)שדה אַריינגעגעבן אין דער תבואה.

אַבער צ"ע צו זאָגן זאָג אַז פירוש אין דרך הפשט: אין פסוק שטייט דאָך איין מאָל „נתן". איז עס דאָך היפך פשש"מ צו טייטשן אַז דאָס מיינט<sup>15</sup> צוויי פאַר- שידענע נתינות אין באַזונדערע ערטער: נתינת התבואה בעיר, און נתינת העפר בתבואה!<sup>16</sup>

13 בבאר יצחק, ולא אמר (רש"י) כו מכת דיוק הכתוב רק מכת הידיעה. וצעיג לפרש כו בפרש"י יתיית שענינו פשש"מ, ככפנים.

14 משכיל לדוד (ובמלאכת הקודש באו"א קצת) לפרש"י כאן. וראה שאר מפרשים שבהערה 10.

15 כלשון המשכיל לדוד: ונתן בתוכה דתיב בקרא אתרוויהו קאי.

16 ובכלל צ"ע איך אפשר לפרש, נתן בתוכה על נתינת העפר בתבואה — והרי בפסוק נאמר „אוכל" (ולא „תבואה") ואי"כ הוליל „בתוכה". וראה לקמן בפנים.

(\*) להעיר מלבוש האורה ומלאכת הקודש כאן בפ"י. נתן בתוכה" (בשדה). ע"ש.

ב. רש"י בפירושו על התורה: שטעלט זיך אויף די ווערטער „אוכל שדה העיר אשר סביבותי נתן בתוכה" און איז מפרש: „שכל ארץ וארץ מעמדת פירותי ונותנין בתבואה מעפר המקום ומעמיד את התבואה מלירקב".

בפשטות — קומט רש"י באַוואַרענען שאלה הנ"ל „למאי נפק"מ" (1) האָט מען עס געטאָן — און (2) אויב כנ"ל פאַר- שפאַרן טרחא — צוליב וואָס דער- ציילט דאָס תורה —

אַבער רש"י זאָגט ביידע ענינים בהמשך אחד (מיט אַ ווא"ו החיבור — „שכל ארץ כו' ונותנין כו") און זאָגט ניט „דא" וכיו"ב) איז מובן, אַז לויט רש"י מיינט דער פסוק ביידע באַוואַרענישן צוזאַמען — כדי צו „מעמיד" זיין די תבואה האָט יוסף געהאַלטן די תבואה (בסביבותי דוקא) בסמיכות צו דער שדה וואו זי איז געוואָקסן און ער האָט אויך אַריינגעטאָן אין דער תבואה „מעפר המקום".

רש"י איז מצרף צוויי דיעות מחו- לקות אין איין און דעם זעלבן פירוש?!

עס זיינען פאַראַן מפרשים<sup>12</sup> וואָס זאָגן, אַז ר' נחמ"י איז — לויט פרש"י (ניט מחולק מיטן תנא קמא, נאָר ער איז) מוסיף אויף דער ערשטער דיעה: כדי צו באַוואַרענען אַז די תבואה זאָל ניט פאַר-

11 בצידה לדרך כאן, ואל תתמה איך פרש"י ב' פירושים דתרי תנאי ולא כתב ד"א כי זה מנהגו" (וראה דברי דוד להט"ז כאן). וכבר תמה עליו בכאר יצחק לפרש"י כאן.

ומ"ש בדבק טוב כאן, ונסתפק בעיני הגאון איזה טעם הוא אליבא דהלכתא והביאו שניהם — לכאורה דוחק גדול הוא.

12 יפ"ת (השלם) לבי"ר שם (הובא גם בנזה"ק שם). באר יצחק לפרש"י כאן. וראה מלאכת הקודש (באו"א קצת).

„קטמיות“<sup>19</sup>, נאָר עס מוז זיין אַז „עפר“ פון דעם אָרט וואו די תבואה איז גע- וואַקסן.

ג) רש"י הויבט אַז „שכל ארץ כר מעמדת פירות“<sup>20</sup>, אָבער דערנאָך איז ער משנה און זאָגט „ומעמיד את התבואה“ (ניט — „הפירות“). נאָך מער: איז מדרש שטייט טאַקע אויך בדברי ר' נחמי' „מע- מידין פירות“.

ד. וי"ל הביאור אין דעם, אַז מיט די דיוקי ושינויי לשונות מאַכט רש"י קלאַר זיין כוונה (וועלכע איז אַנדערש מכוונת המדרש)

— און ווי גערעדט כמה פעמים<sup>20</sup>, אַז אפילו אין די ערטער וואו עס זעט אויס אַז רש"י האָט ניט מחדש געווען אַ פירוש — נאָר איז בלויז מעתיק פירוש (לשון) חז"ל, איז וויבאַלד אַז רש"י קומט מפרש זיין די פסוקים צו אַ לומד לויט פשוטו של מקרא (בן חמש למקרא), דאָרף אויך לשון רש"י געטייטשט ווערן לויט פשוטות המשמעות פון זיינע ווער- טער (ווי זיי ווערן פאַרשטאַנען פון אַ בן חמש למקרא), אַע"פ אַז אין מדרש ווערט מיט דעם לשון געמיינט אַנדערש:

ועדוֹ בענינו: אַע"פ אַז לשון רש"י איז ענלעך צו לשון המדרש, איז אָבער רש"י'ס כוונה ווי דער פירוש הפשוט פון זיינע ווערטער — דהיינו:

„שכל ארץ וארץ מעמדת פירות“ — „מעמדת“ כפירושה הפשוט<sup>21</sup> (ווי לשון

לכאורה קען מען ענטפערן, אַז רש"י מיינט ניט צו זאָגן אַז „נתן בתוכה“ מיינט אַ צווייטע נתינה — נתינת העפר בהתבואה, נאָר דער טייטש פון „אוכל שדה“ איז: יוסף האָט דעם „אוכל“ צו- זאַמען מיט'ן „שדה“ (— דעם עפר השדה) אַריינגעגעבן „בתוכה“, אין דעם עיר (ובמילא ווייס מען אַז ער האָט אַריינגעגעבן אין דער תבואה מעפר המקום).

עס בלייבט אָבער ניט גלאַטיק: וואָס איז דער הכרח בפשוטו<sup>21</sup> של מקרא אַז (אויך) דער אַריינגעבן דעם אוכל בעיר שסביבותי איז געווען צוליב מעמיד זיין די תבואה?<sup>18</sup>

ג. וועט מען דאָס פאַרשטיין בהקדים כמה דיוקים אין לשון רש"י (כולל — שינויים פון לשון המדרש):

א) ביים ערשטן ענין זאָגט רש"י (ווי אין מדרש) „מעמדת פירות“<sup>22</sup>, אָבער דערנאָך ביים צווייטן ענין איז רש"י מוסיף דעם וואָרט „(ומעמיד...)“ מלידקב<sup>23</sup>. ולכאורה, איפכא מסתברא: אויב רש"י דאָרף קלאַר מאַכן דעם פירוש פון „מעמיד“ (אַז דאָס מיינט „מלידקב“) — האָט ער געדאַרפט גלייך ביים ערשטן מאָל זאָגן דעם ביאור.

ב) אין מדרש שטייט „נתן בהם עפר וקטמיות דברים שהן מעמידין פירות“, אָבער רש"י זאָגט „מעפר המקום“ — ד.ה. עס איז ניט גענוג סתם עפר (אַדער

17) וכפרט אשר בשכל פשוט אין שייכות בנייהם — כדלקמן בהערה 28.

18) ואף שנתינת האוכל בעיר הסמוכה (דוקא) היא מילתא דפשיטא ולמאי נפקי'ם הודיע זה (כניל בתחילת השיחה) — הרי באם נתינה זו היתה כדי להעמיד התבואה, ואיך הוצרכו לשתי נתינות שונות להעמיד התבואה — דוחק גדול לומר שהפסוק ירמו שתיהן יחד בנתתי א'.

19) וכפשוטו לשון הגמרא (שבת לא, ס"א) — הובא ביפ"ת השלם ורד"ל לברי' (שם), מערב אדם קב חומטון בכור של תבואה.

20) ראה לקי"ש ח"כ ע' 156 הערה 18. שם ע' 199. ועוד.

21) כי אם כוונת רש"י היא „מקיימת“ — הו"ל לפרש זה, ובמש"כ מזה שמפרשי המדרש הוצרכו לפרש זה (ראה בהמצוין בהערה 9).

ה. עפ"ז פאלט אפ בדרך ממילא די שאלה הגיל (סעיף ב) — וואו שטייען אין פסוק צוויי פעולות — ווייל לויט רש"י האט יוסף געטאן בלויז איין זאך צו באווארענען רקבון התבואה: „ונותנין בתבואה מעפר המקום“<sup>28</sup> (און אין דעם באשטייט דער חידוש פון „אוכל שדה העיר אשר סביבותי“ נתן בתוכה — אז דער „נתן בתוכה“ איז געווען מיט „שדה . . . אשר סביבותי“, מעפר המקום (כנ"ל סוס"ב)) —

משא"כ „שכל ארץ וארץ מעמדת פירותי“ האט קיין שייכות ניט צו „מעמיד . . . מלירקב“, דא בפרש"י — זיינען זיי בלויז א הקדמה<sup>29</sup> צום ביאור פארוואס דער „עפר המקום“ איז „מעמיד את התבואה מלירקב“.

און רש"י דארף ניט באווארענען פארוואס מען האט געגעבן די תבואה בעיר סביבותי — ווייל<sup>30</sup> ס'איז מפורש בכתוב (לויט פרש"י): ותעש הארץ כתר-גומו (וכנשו דיירי ארעא) ויקבוץ ג' ויתן אוכל בערים — איז פארשטאנדיק בפשטות אז דיירי ארעא האבן עס אריינגעגעבן כסביבותי, בערים.

אבער לאידר, איז דאס ניט ווי ס'איז משמע פון פשטות לשון ר' נחמ"י אז עפר בכלל איז א דבר המעמיד פירות (כנ"ל ס"ג), נאר דער דיוק דא איז —

רש"י בפרשה שלפני זו<sup>22</sup>, „להעמיד ממנו בנים“: יעדער לאנד שטעלט אויף, מאכט וואקסן אירע (ספעציעלע) פירות. ד.ה. אז איין לאנד איז צוגעפאסט פארן געוואוקס פון די און די פירות, און אן אנדער לאנד — פאר אנדערע פירות. ע"ד ווי מ'האט שוין פריער געלערנט<sup>23</sup> אז מצרים איז א לאנד וואס איז „מגדל פשתן“,

— און נאכמער: אין איין ארץ קען זיין פערשידענע ארצות, ע"ד „בארץ מצרים בארץ גושן“<sup>24</sup> — איז יעדערע פון זיי „מעמדת פירותי“, ווי רש"י האט שוין געבראכט פריער בפירושו<sup>25</sup>.

למאי נפק"מ? — איז רש"י ממשיך: „ונותנין בתבואה מעפר המקום ומעמיד את התבואה מלירקב“: וויבאלד אז יעדער לאנד גיט ארויס אירע ספע-ציעלע פירות, איז פארשטאנדיק, אז די ערד פון יעדן לאנד האט באשטימטע תכונות וועלכע זיינען צוגעפאסט צו אירע פירות, און דערפאר איז דער „עפר המקום (ו)מעמיד את התבואה מלירקב“, אז די תבואה ווערט פארהיט פון רקבון דורך אריינגעבן אין איר „עפר“ דוקא פונעם ארט וואו זי וואקסט.

עס איז אבער פארשטאנדיק בפשטות — אז אויב ער האט אריינגעמישט מעפר המקום וועלכער איז שולל רקבון — איז קיין נפק"מ ניט אין וועלכער עיר די תבואה וועט זיין?<sup>27</sup>

(22) וישב לח, יד. שם, כו. לט, א. ובכ"מ.

(23) פרש"י בארשית ב, יא.

(24) ויגש מז, כז ובפרש"י שם. ולפני זה — מז, ואי"ז.

(25) וישלח לו, כ.

(26) ראה גם לבוש האורה לפרש"י כאן (אלא שגורס ומפרש בפרש"י באי"א).

(27) להעיר מהראב"ע (מא, לה) שכל ערי מצרים (ומב) ממנו שבפרט עיר מצרים שהיא על שפת היאור) גרמו רקבון.

(28) והטעם שנקט רש"י פירוש זה דוקא (ולא כדעיה הא' בביר שם) — כי בפשטות אין שייכות דעיר שבה התבואה לשלילת רקבון. ועוד — דוקא לפ"ז מובנת אריכות לשון הפסוק, כגיל סעיף א (ובהנשמן בהערה 10).

(29) וכמודגש ג"כ בזה שהשמיט רש"י תיבת „מפני“ שבמדרש שם (מפני שכל ארץ כו'), וכן תחילת לשון המדרש. נתן מה שנתחום כו' (אלא שבוה אפ"ל שלא הוצרך רש"י לכתוב זה כי מפורש הוא בכתוב).

(30) נוסף על הגיל בתחילת השיחה.

„ונפשי“ כעפר לכל תהי“, און דוקא דורך דעם ווערט דער „פתח“ לבי בתורתך.

רש"י איז מוסיף אַ הוראה עקרית — אַז דאָס דאַרף זיין „מעפר המקום“, פון דעם זעלבן אַרט וואו די תבואה איז גע- וואַקסן: בנוגע אומות העולם, גוי'עש- קייט, אסקופה הנדרסת<sup>34</sup> לכל דבר, יצר הרע — איז אדרבא — דאַרף זיין כחתחלת השו"ע: הוי עז כנמר וגבור כארי.

אַ איד קען טראַכטן: אמת טאַקע אַז בכדי עס זאַל זיין דער „פתח לבי בתורתך“, צו ווערן אַ כלי אויף תורה, מוז ביי אים זיין דער ענין הביטול, אַז זיין „נפש“ זאַל זיין כעפר, ובמילא איז ער עס מקיים און מאַכט זיך „כעפר“, אָבער וואו איז זיין „עפר“ און ביטול — ערגעץ אַנדערש, ניט בנוגע זיין תורה:

אַז עס קומט צו „זיין תורה“ — מאַנט ער פאַר זיך כבוד התורה — ווען ער קומט אַריין אין אַ מסיבה מאַנט ער אַז אַלע דאַרפֿן זיך אויפשטעלן פאַר אים, ביי קריאת התורה מאַנט ער די חשוב'סטע עלי' וכו'.

אַי מען דאַרף האָבן ביטול, עפר — טוט ער עס אָבער ניט „מעפר המקום (דתורה)“: תורה זאָגט: ואהבת לרעך כמוך<sup>35</sup>, מי'ע של תורה על כל חכם וחכם מישראל ללמד את כל התלמידים אעפ"י שאינן יוצאי יריכו<sup>36</sup>, תורה זאָגט: דו

„מעפר המקום“, פון דעם מקום וואו די תבואה איז געוואַקסן (און דער טעם הדבר איז, כנ"ל, ווייל „כל ארץ וארץ מעמדת פירותי“ — שלה דוקא).

און דערמיט איז אויך מוסבר בפשטות דער שינוי לשון אין רש"י: ער הויבט אַן „כל ארץ כו' פירותי“ און איז דערנאָך ממשיך „ונותנין בתבואה . . מעמיד את התבואה“ — ווייל פריער איז כוונת רש"י צו זאָגן אַ כלל, אַן ענין כללי בנוגע צו אַלע מיני פירות, אַז יעדער לאַנד („כל ארץ וארץ“<sup>37</sup>) גיט אַרויס „פירותי“ (און דערפאַר נוצט רש"י דעם לשון „פירות“ — כל מיני פרי הארץ — ניט נאָר תבואה); משא"כ דערנאָך, וואו רש"י איז מפרש און רעדט בפרטיות וועגן דעם ענין וועגן וועלכן דער פסוק רעדט דאָ (די נתינה וואָס איז „מעמיד . . מלירבב“), איז ער מפרש דעם „אוכל“ פון פסוק — תבואה<sup>38</sup>.

ו. אַ הוראה בעבודת כל אחד ואחד — פון דעם פירוש רש"י:

די פירות, די „תבואה“ פון אַן אידן איז תורה<sup>39</sup> וואָס ער לערנט. בשעת אַ איד זאַמלט אַן אַ סך תבואה — אַ ריבוי אין תורה (ומצותי) — דאַרף ער וויסן זיין אַז כדי די תורה זאַל ביי אים בלייבן, איז דאָ אַן איין און איינציקע עצה — „ונותנין בתבואה מעפר המקום“: מען דאַרף אַריינגעבן אין דעם לימוד התורה דעם ענין פון עפר, דעם ביטול פון

34) נוסח אלקי נצור (ברכות יז, א) בסיום שמו"ע, וראה גם שבת שם: אי יראת ה' כר משל כר עירבת לי בהן קב חומטון כו'.

35) ל' הש"ס — עירובין צח, א (ע"י רגל הרבים כר איכא ביוון' — רש"י שם).

36) ראה גניא פליב, וראה קונט' אהבת ישראל (ברוקלין, תשל"ו, ועוד).

37) הל' ת"ת לאדה"ז פ"א ס"ח.

31) עפ"ז יומתק (יותר) גיב השינוי בלשון רש"י — כל ארץ וארץ כו' (ואח"כ) מעפר המקום — דלכאורה הו"ל לנקוט בבי המקומות אותה הלשון (ארץ . . מעפר הארץ או כל מקום ומקום . . מעפר המקום). — וראה רש"י וישלח שם קנהי.

32) ראה רש"י לקמן (מא, נה), שהרקיבה תבואתה' (ובפסוקים לפניו, לחס . . לחס).

33) ראה סנהדרין מב, א ובתורה רב תבואות שם.

דארף זיין „ונותנין בתבואה מעפר המקום“: אויך אין דער שוין „צוזאמען געקליבענער“ געלערנטער תורה מוז זיין דער ענין הביטול — מען דארף שטענדיק געדענקען אז דאס איז „נתן לנו את תורתו“, און אז „נותן התורה“ איז לשון הווה — בשעת ער לערנט א ווארט, ו„אפילו אות אחת“, בתורה איז הקב"ה קורא ושונה כנגדו<sup>40</sup> — און תורה מאַנט פון עס<sup>41</sup> ער זאל זיין בשעת מעשה „באימה ובריאה וברתת ובויעה“ — איז ווי איז מעגליך בא א נאַרמאַלן מענשען אז ער זאל דאס לערנען ע"מ לקנתר, אדער ע"מ להתכבד בקלון חברו<sup>42</sup>, אדער אפילו להתכבד סתם.

ואפילו הגדול באמת בתורה — גע- דיינקט ער דאך זיכער, זכרון כדבעי אז וויפל מען פאַרשטייט און מזוייט אין חכמת התורה איז — ארוכה מארץ מדה ורחבה מני ים<sup>43</sup>, און נאַכמער: ארוכה — שלא בערך — זי איז חכמתו של הקב"ה, ואהי אצלו גוי ששועים גוי<sup>44</sup>.

און דעמאָלט האָט זיין תורה א קיום ער איז „מעמיד את התבואה מלירקב“ ח"ו.

ה. נאָך אַ הוראה כללית — פון כללות פירוש רש"י:

דאָס וואָס יוסף האָט מפרנס געווען כל הארץ<sup>45</sup> בשנות הרעב קומט צו לערנען, אז בשעת עס הערשט אין

מוזט זיין אַ מרכיב תורה כנשמתו, בגופו, בממונו — טענה'ט ער ונפשי כעפר: מה אני ומי אני, ער איז ניט גענוג שטאַרק ברוחניות צו אַרויסגיין זיך עוסק זיין אין הרבצת התורה, ער איז דאָך „כעפר“, איז די דרויסנדיקע סביבה קען אויף אים האָבן אַ ניט גוטע השפעה, מוז ער דעריבער בלייבן איינגעשלאָסן אין זיינע אייגענע ד' אמות ודוקא צומצמות — אפילו טפח מחוץ לזה, אייגענע משפחה, אידן בשכונתו, בעירו וכו' — לא.

אויף דעם איז דאָ די הוראה פון פירוש רש"י, אז דער „עפר“ דארף זיין פון דעם זעלבן „מקום“ וענין גופא וועלכן מען וויל אָפהיטן און אויסהיטן — עס איז ניט גענוג דער ביטול אין אַנ- דערע ענינים נאָר מען דארף זיך האַלטן „כעפר“ אין דעם ענין התורה גופא.

ז. תורה איז חכמתו של הקב"ה, וואָס איז אינגאַנצן העכער פון שכל פון אַ נברא. און דעריבער<sup>46</sup>, כדי אַז תורתו של הקב"ה זאל ביי אַ נברא נקלט ווערן כדבעי, מוז זיין ברכו בתורה תחלה<sup>47</sup> — ווען ער לערנט תורה באַוואַרנט ער תחלה אז ער זאל וויסן כדרוש וועגן נותן התורה, ער באַוואַרנט אַז די תורה פועל'ט באַ עס יראת הוי' נותן התורה (ואהבתו) נאַכמער פון פריער.

און נאַכמער: וויבאַלד אַז תורה איז חכמתו של הקב"ה איז פאַרשטאַנדיק, אַז אויף צו קענען האַלטן און אויפהאַלטן אין זיך תורתו של הקב"ה, איז ניט גענוג דער הרגש פון „ונפשי כעפר לכל תהי“ שקודם הלימוד ובעת הלימוד, נאָר עס

(40) תְּדַאֵר רִפְיָתָ. יִלֵּשׁ אִיכָה רַמֵּז תַּתְרַלֵּד.

(41) בְּרֻכּוֹת כב, א.

(42) רֵאָה בְּרֻכּוֹת כח, ב: בְּכִנְיֻסָּתוּ מִהוּ אֹמֵר כִּי וְלֹא אֲכַשֵּׁל בְּדַבַּר הַלְכָה וְיִשְׁמַחוּ בִּי חֲבֵרֵי . . . וְלֹא יִכְשְׁלוּ חֲבֵרֵי בְּדַבַּר הַלְכָה וְאַשְׁמַח בָּהֶם.

(43) אִיּוֹב יא, ט.

(44) מִשְׁלֵי ת, ל. וְרֵאָה תְּנִיא קִרְיָא דִּיה דוד

זְמִירוֹת (קסא, א).

(45) פֶּרֶשְׁתָּנוּ מֵא, נז.

(38) רֵאָה בְּאֵרוּכָה בִּכ"ז — לְקוּשׁ חֲטוּי ע' 326

וְאִילָךְ וּשְׁנִי.

(39) נִדְרִים פֵּא, א. בִּמ פֵּה, רֵעִיב. וְרֵאָה בִּיה

לְטֹאֲרִיחַ סִמְז (דִּיה וּמִשׁ דַּמֵּר) עֵינִישׁ הֵיטֵב.



כדי צו קענען באזארגן יעדן אידן וואָס  
 ער וועט זיך דערוויסן בעתיד אַז ער  
 דאַרף דערצו אַנקומען — און נאַכמער:  
 מען דאַרף זוכן עצות ווי צו באַ-  
 וואַרענען אַז דער מזון רוחני וואָס מען  
 גרייט אָן און מען גיט אַ צווייטן אידן  
 זאַל זיין אַ דבר של קיימא — „מעמיד  
 את התבואה מלירקב“. אַז דאָס וועט  
 ביים מקבל בלייבן און פועל זיין ביז כל  
 משך ימי חייו, אַ פעולה נמשכת ביז אויך  
 בבניו וכו' — תורה ווי זי איז מיט אַ  
 ברכה תחלה, נתן התורה לשון הווה.

(משיחת ש"פ מקץ תשמ"ג)

וועלט אַ מצב פון הונגער ברוחניות, אַ  
 מצב פון עם הארצות וכו', ליגט אויף  
 יעדן אידן (וואָס יעדער איד ווערט  
 אַנגערופן „יוסף“ ברוחניות) דער חיוב  
 צו שפייזן כל העולם כולו, אפילו חוצה,  
 מיט מזון רוחני.

דערביי לערנט רש"י, אַז מען דאַרף  
 ניט נאָר באַזאָרגן אידן מיט רוחניות-  
 דיקער שפייז, נאָר נאַכמער — מען  
 דאַרף אַנזאַמלען ביי זיך אַ ריבוי אוכל

---

(46 תהלים פ, ב וברש"י ומצויד שם. וראה לקמן  
 ע' 252 ואילך.)

## מקץ ב

וואס דאס מיינט אז ער איז כלל ניט בטוח אז זיי וועלן צוריקברענגען (שמעון און) בנימין: איז דעריבער מוז מען לערנען אז „ואל שדי יתן לכם רחמים“ איז ניט קיין דיבור וסיפור של הבטחה, בהמשך הדיבור לבניו, נאָר (א באַזונדער ענין) — אַ תפלה: יהי רצון אז וד' יתן לכם רחמים — אָבער דע-מאַלט ווערט קשה פאַרוואָס שטייט „ואל גו', מיט אַ וואָי החיבור? —

דערפאַר איז רש"י מפרש דעם קשר הדברים: „מעתה“ — נאָך דעם אַלעס וואָס ער האָט זיי פריער אָנגעזאָגט (מיטצונעמען אַ „מנחה“, „כסף משנה“ און אויך „את אחיכם“ — בנימין) „אינכם חסרים כלום אלא תפלה הריני מתפלל עליכם“ — פעלט שוין גאַרניט פון דעם וואָס איר דאַרפט טאָן פאַר דער הצלחה, נאָר בלויז „תפלה כו'“.

ס'איז אָבער ניט מובן, ווי איז מתאים צו זאָגן אַז „מעתה אינכם חסרים כלום“ אלא תפלה?<sup>4</sup>

4) להעיר שבב' כתב (שתח"י) ליתא תיבת „כלום“ בפרש"י.

5) בראים מטיים, וכך הוא בתנחומא, אמנם בתנחומא לפנינו נאמר (פרשתנו ט בסופו) רק „ואף יעקב כששלח את בניו למצרים נתפלל עליהם שנאמר ואל שדי... ושם יוד: שהרי יעקב אבינו עדיין הי' בנימין אצלו והקדים להתפלל עליו שנא' ואל שדי כו' [לכאורה הי' אפ"ל שמקורו דרש"י מב"ר (פצ"א בסופה. וראה יפ"ת הארוך שם): אמר להם הרי הכסף והרי הדורות והרי אחיכם צריכין אתון מלתא אחרוי אמרי לי' צלותך אנו בעיין אמר להון אם צלותי אתון בעיין ואל שדי יתן כו' — אבל איז כל רמז בפרש"י (ובדואר לא בפש"מ) — שהשבים בקשוהו להתפלל].

א. נאכדעם ווי יעקב אבינו האָט מסכים געווען אז זיינע זין זאלן ווידער גיין קיין מצרים און האָט זיי אָנגעזאָגט „זאת עשו קחו מזמרת הארץ וגו'“ וואָס מ'זאָל ברענגען צו יוסף, „וכסף משנה קחו בידכם גו' ואת אחיכם קחו וקומו שובו אל האיש“, האָט יעקב אויסגע-פירט<sup>2</sup> „ואל שדי יתן לכם רחמים לפני האיש ושלח גו'“.

שטעלט זיך רש"י אויף די ווערטער „ואל שדי“ און איז מפרש „מעתה אינכם חסרים כלום אלא תפלה הריני מתפלל עליכם“ (און דערנאָך איז ער ממשיך בביאור הענין „ואל שדי — שדי בנתינת רחמי כו'“).

וואָס איז דאָ שווער אין פסוק וואָס רש"י דאַרף זיך דערויף שטעלן און באַ-וואַרענען מיט זיין פירוש „מעתה כו'“? זאָגן מפרשים<sup>3</sup>: פון פשטות הכתובים איז משמע אַז דאָס אַלץ איז איין המשך דיבור וסיפור — נאָך דעם דערציילן די נייטיגע הכנות „זאת עשו וגו'“ און „וקומו שובו אל האיש“ פירט יעקב אויס און זאָגט (דערציילט) מיט אַ זיכערקייט „ואל שדי יתן לכם רחמים . . . ושלח לכם את אחיכם אחר ואת בנימין“, אַז אויספאָלגנדיק דאָס פריערדיקע וועט איר געוויס צוריקקומען מיט (שמעון און) בנימין —

און וויבאַלד אַז ס'איז שווער אַזוי צו לערנען, ווייל יעקב האָט דאָך אויס-געפירט „ואני כאשר שכלתי שכלתי“,

1) פרשתנו מג, יא"ג.

2) שם, יד.

3) ראה רא"ם, גיא, משכיל לדוד, באר יצחק.

הבחירה<sup>11</sup>, ובמילא פאָדערט זיך נאָר תפלה, "והריני מתפלל עליכם".

ולפי פירושו קומט אויס, אַז דער פשט פון „מעטה אינכם חסרים כלום אלא תפלה" איז בהיפך מהנל: ניט אַז מ'האָט שוין אַלץ געטאָן און עס פעלט אויס בלויז תפלה, נאָר אדרבה, עס איז ניט נויטיק קיין שום זאַך, די איינציקע זאַך וואָס מ'דאַרף איז נאָר תפלה.

אַבער פירוש זה איז לכאורה ניט הולם דעם לשון פרש"י, ווייל לפ"ז וואָלט רש"י געדאַרפט אויסטייטשן דאָס בפירוש, אָדער עכ"פּ משמיט זיין דעם וואָרט „מעטה" (בתחילת פירושו). פשטות לשון רש"י „מעטה אינכם חסרים כלום אלא תפלה" איז משמע, אַז דאָס ווערט געזאָגט בקשר מיט די פריער-דיקע ציוויים — אַז איצט, נאָכן באַ-וואָרענען כל ענינים דלעיל, פעלט מער גאַרניט, חוץ תפלה, וכפירוש רוב המפרשים הנל.

ג. ויש לומר הביאור בזה:

די לשונות שבתורה, אין וועלכע מען זאָגט אַז השי"ת וועט געבן טוב, ברענ-גען אַ ישועה וכדומה, זענען אין צוויי אופנים: בדרך ברכה אָדער בדרך תפלה. דער חילוק ביניהם איז פאַרשטאַנדיק בפשטות אויך פון די פסוקים וועלכע מ'האָט שוין געלערנט:

די זאַך פון תפלה איז — אַז ווען מען געפינט זיך אין אַן ענגן מצב, צי אין אַן עת צרה מצד אַ סכנה ר"ל (ווי ס'איז גע-ווען דער פאַל ביי יעקב ווען ער האָט געהערט אַז עשו „הולך לקראתך וארבע מאות איש עמו"<sup>12</sup>), אָדער מצד אַ צורך והכרח מיוחד (ווי באַ יצחק ורבקה בעת

תפלה איז דאָך אַן ענין הכי עיקרי — און ווי מען געפינט ביי יעקב'ן גופא, בנוגע הצלתו מעשו, אַז לכל לראש האָט ער מתפלל געווען, דערנאָך האָט ער געטאָן פעולות בדרך הטבע „ויקח' מן הבא בידו מנחה גו"<sup>13</sup>;

איז פאַרוואָס האָט יעקב' גענוצט אַ לשון וועלכער באַדייט אַז תפלה איז כאילו אַ דבר נוסף, אַ דבר טפל, וואָס קומט נאָכן באַזאָרגן (ע"י המנחה כו') אַלע ענינים עיקריים?

ב. דער מהרש"ל<sup>14</sup> לערנט דעם תוכן פירוש רש"י באופן אחר:

יעקב האָט געזאָגט לבניו: אַלץ וואָס מען דאַרף טאָן אין דרך הטבע אויף מפיס זיין דעם אַדון אין מצרים איז גע-וואָרן באַוואָרנט דורך „זאת עשו קחו גו": און אויב דאָס וועט ניט העלפן — איז דאָס דערפאַר וואָס די סיבה איז ניט דער רוגז פון דעם אַדון אין מצרים (וואָס דאָן וואָלט מען אים געדאַרפט מפיס זיין), נאָר דאָס איז — „השגחה פרטית וסיבת אלקים הוא ולא בדרך

(6) וישלח לב, ירד ואילך.

(7) שם לב, יד ואילך.

(8) ומה שבפרש"י שם (לב, ט) „התקין עצמו לשלש דברים לדורון ולתפלה כו" — שמקדים דורון לתפלה — י"ל שזהו לפי שמתחלה שלח יעקב „למצוא חן בעיניך" (שם, ו). שחשב שאינו עת צרה, אבל אחרי ש, וישוכו המלאכים גו באנו גו אל עשו וגם הולך לקראתך גו", התפלל תחלה ואח"כ הכין הדורון — ראה בכ"ז לקו"ש חט"ז ע' 271.

(9) ראה ע"ד הדרוש באלשיך כאן (בדפוס ורשא תרל"ט וצילומי — עקה, ב) ובצורור המור (מג, יא), שגם כאן התקין עצמו לדורון ולתפלה ולמלחמה. וראה צפ"ע עה"ת כאן (מג, יא), אבל לא למלחמה. וכ"ה באברבנאל כאן. ואכ"מ.

(10) יריעות שלמה כאן, הובא (בקיצור) גם בשפ"ח כאן.

(11) ל' היריעות שלמה.

(12) וישלח לב, ז.

די ווענדונג (אינגאנצן) צום אוי-  
בערשטן, מ'איז מתפלל לה' ער זאל  
העלפן דעם פאר וועמען מ'איז מתפלל  
(ווי תפלת יצחק ויעקב הנ"ל, ויעתר  
יצחק לה', "הצילני נא מיד אחי גו")<sup>20</sup>;  
משא"כ א ברכה ווערט געזאגט צו דעם  
וועמען מ'איז מברך, ע"ד ווי בברכת  
יצחק ליעקב, ויתן לך<sup>21</sup>.

אויך: ביי תפלה ווערט בכלל גענוצט  
דער לשון הוי' אדער אלקים, ניט א-ל  
ש-די; בא ברכה געפינט מען דעם לשון  
א-ל ש-די, ווי יצחק האט געזאגט צו  
יעקב<sup>22</sup>, "וא-ל ש-די יברך אותך ויפרך  
גו' ויתן לך את ברכת אברהם גו"<sup>23</sup>.

ד. ע"פ כ"ז שטעלט זיך די שאלה דא  
אין דעם פסוק, "וא-ל ש-די יתן לכם  
רחמים":

דא איז דאך געווען אז "ענגער" מצב,  
עס האט אויסגעזען ווי אן עת צרה, ווי  
יעקב האט געזאגט גלייך ביים הערן פון  
די שבטים וועגן מהלך הענינים — אז  
שמעון איז פארהאלטן געווארן אין  
מצרים און מ'דארף אויך ברענגען דארט  
בנימין — "אותי שכלתם יוסף איננו  
ושמעון איננו ואת בנימין תקחו עלי היו  
כולנה"<sup>24</sup>; און יעקב האט אזוי שטארק  
ניט געוואלט אז בנימין זאל גיין אין  
מצרים, אז ער האט געזאגט<sup>25</sup>, "לא ירד  
בני עמכם כי גו' והורדתם את שיבתי  
ביגון שאולה". און עס האט געדויערט

זיי האבן א לאנגע צייט ניט געהאט קיין  
קינדער), דעמאלט איז מען אויף דעם  
מתפלל צום אויבערשטן (ווי מ'געפינט  
אין דער תורה אין די דערמאנטע פאלן,  
אז יעקב האט תפלה געטאן צו השי"ת  
"הצילני נא מיד אחי מיד עשו", און  
יצחק, ויעתר<sup>14</sup> יצחק לה' לנוכח אשתו  
כי עקרה היא"<sup>15</sup>).

ברכה איז ענינה — ס'זאל צוקומען א  
תוספת טובה<sup>16</sup> אין דעם מצב ההווה. ווי  
מ'זעט עס אינעם לשון הברכה וואס  
שטייט ביי אברהם<sup>17</sup>, "ואברך . .  
ואברכה מברכך": און אזוי ביי יצחק<sup>18</sup>  
"ויברכהו ה'", "ויוזע יצחק בארץ ההיא  
וימצא בשנה ההיא מאה שערים ויברכ-  
הו ה"<sup>18</sup> — די ברכה איז באשטאנען אין  
דעם וואס ס'איז אויסגעוואקסן הונדערט  
מאל אזויפיל.

און דאס איז אויך דער תוכן פון די  
אנדערע ברכות, ווי ברכת יצחק צו  
יעקב, "ויברכהו . . ויתן לך האלקים  
גו"<sup>19</sup> וכיו"ב בשאר ברכות שבתורה.

פון די בולטע אונטערשיידן צווישן א  
ברכה אדער א תפלה: אין א תפלה איז

(13) שם, יב.

(14) תולדות כה, כא.

(15) וכו' לפניו בשייכות לאבימלך, ועתה השב גו'  
ויתפלל בעדך וחי", ויתפלל אברהם גו' (וירא כ, ז,  
שם, יז): תפלת אברהם בעבור סדום — שם יח, כג  
(וכפרשי') ואילך. ועוד. וראה בית אלקים (להמביט)  
שער התפלה פי"ח כל התפלות שהוזכרו במקרא,  
אשר בכ"א מהן היו בתוכן הנ"ל.

(16) ראה ספר השרשים להרד"ק ערך ברך, כי  
הברכה תוספת הטובה. וראה גם בית אלקים שם  
רפ"כ.

(17) לך יב, ב"ג. וראה פרשי' שם.

(18) תולדות כו, יב וכפרשי' שם. ועד"ז הוא  
בלשון הברכה שם, ג"ד. וראה גם (בנוגע לאברהם  
ויצחק) וירא כב, יז וכפרשי' שם.

(19) תולדות כו, כו ואילך. ועד"ז שם כה, ג"ד.

(20) או תפלת אברהם עבור אבימלך, סדום (הנ"ל  
הערה 15).

(21) ועד"ז הוא בלשון ברכת ה' (הנ"ל הערה 17,  
18).

(22) שם כה, ג"ד.

(23) וכן בברכת ה' ליעקב לפני לידת בנימין  
(וישלח לה, יא).

(24) פרשתנו מב, לו.

(25) שם, לח.

(— שדי בנתנית רחמיו וכדי<sup>31</sup> היכולת בידו ליתן) יתן לכם רחמים<sup>32</sup>,

און דאָס וואָס עס שטייט אין תורה נאָר „ואֵל ש־די יתן לכם רחמים“, ניט לשון תפלת יעקב, פאַרענטפערט רש״י בהמשך לשונו „מעתה אינכם חסרים אלא כו״, כדלקמן.

ה. דער ביאור אין דעם:

כשם ווי יעקב האָט געזען אַז דער גאַנצער ענין איז היפך הרצוי. אַזוי האָבן די שבטים בינים לבין עצמם אויך געזען אַז דאָס איז אַ צרה ועונש, ווי זיי האָבן געזאָגט (כנ״ל) נאָך זייענדיק אין מצרים „אבל אשמים אנחנו אשר ראינו צרת נפשו בהתחננו אלינו ולא שמענו על כן באה אלינו הצרה הזאת“ (און אויך דער- נאָך (כחזרתם לאביהם), ווען זיי האָבן אויסגעפונען אַז הושב כספם, איז „ויצא לבם ויחרדו איש אל אחיו לאמר מה זאת עשה אלקים לנו״<sup>33</sup>).

אַבער אין זייערע רייד צו יעקב'ן האָבן זיי דאָס ניט געקענט מגלה זיין (אַז זיי פילן דערין אַז דאָס איז אַן ענין של עונש אויף מכירת יוסף) כמובן; צו יעקב'ן האָבן די שבטים גערעדט וועגן דעם ניט ווי וועגן אַ מצב של (עונש ובמילא —) צרה, נאָר ווי דאָס וואָלט געווען אַ זאָך וועלכע קען פאַסירן<sup>34</sup> ע״פ טבע.

ביז „כילו לאכול את השבר-<sup>26</sup> און דער- נאָר אַ שקלא וטריא פון יעקב און יהודה.

און ערשט נאָכדעם ווי יהודה האָט געטענה׳ט „בנימין ספק יתפש ספק לא יתפש ואנו כולנו מתים ברעב אם לא נלך״<sup>27</sup>, האָט יעקב מסכים געווען.

נאָכמער: אויך די שבטים האָבן אַנער- קענט אַז דאָס איז אַ צרה, ווי זיי האָבן עס פריער בפירוש געזאָגט<sup>28</sup> „אבל אשמים אנחנו גו' על כן באה אלינו הצרה הזאת“.

איז דאָך לכאורה אַ דבר הפשוט, אַז אין אַזא מצב פאַדערט זיך לכל לראש דער ענין פון תפלה לה', אַז ער זאָל אויסלייזן פון דער צרה. פאַרוואָס האָט יעקב דאָס געזאָגט מיט אַ לשון ותוכן פון אַ ברכה „ואֵל ש־די יתן לכם רח- מים“ (און ווי דער מדרש<sup>29</sup> זאָגט טאָקע אויך דאָ „מה ראה יעקב לברכס באל- ש־די“)?

דעריבער באַוואַרנט רש״י און איז מפרש ומחדש, אַז וויבאַלד ס׳איז נויטיק דער ענין התפלה, דערפאַר האָט יעקב אבינו געזאָגט „הריני מתפלל עליכם“; און דאָס וואָס ער האָט געזאָגט „ואֵל ש־די יתן לכם רחמים“, איז עס ניט דער לשון התפלה (דאָס ווערט ניט דער- מאַנט)<sup>30</sup> — נאָר דאָס איז סיפור תוכן כוונת און תכלית התפלה, ווי רש״י טייטשט אַפּ בהמשך לשונו „ואֵל ש־די

(31) ובדפוס שני דרש״י „ובידו היכולת ליתן“: כן הגי' ב.שם אפרים.

(32) והמשך זה דרש״י אינו ד״ה ופי' חדש, אלא (כתוך — ו) בהמשך לדברי רש״י לפניו (וכמדובר כמ״פ). ובדפוס א' וב' (וכמה כתי' שתח״י) הלשון: הריני מתפלל עליכם אֵל שיש די בנתנית כו״!

(33) מב, כת.

(34) ובאמת איז שגם לדעתם הי' כאן צרה, אבל לא ראו בזה טכנה ממש כמו יעקב, דהרי בעיני יעקב הי' בהורדת בנימין טכנה, פן יקראנו אסוף, כיון

(26) פרשתנו מג, ב.

(27) פרש״י שם, ח.

(28) שם מב, כא.

(29) תנחומא פרשתנו י״ד. ועד״ז בדעת זקנים מבבלי התוס' כאן. ועוד.

(30) להעיר מפרש״י לעיל עה״פ (בראשית ד, טו) לכן כל הורג קין: זה אחד מן המקראות שקצרו בדביהם כו״.

ו. עפ"י ווערט פאָרענטפערט (כפֿש-טות) נאָך אַ שאלה: רש"י האָט (שוין פריער) מפרש געווען<sup>37</sup> „יפה תפילת החולה מתפלת אחרים עליו והיא קודמת להתקבל“. און ס'איז מובן, אַז דאָס איז לאו דוקא ביי אַ חולה, נאָר אין יעדן פאל ווען אימעצער נויטיקט זיך אין אַ ישועה אָדער הצלה, איז זיין תפלה „יפה“, „קודמת להתקבל“ ווי די תפלה וואָס אַ צווייטער וועט פאַר אים מתפלל זיין.

ולפ"י צריך ביאור: פאָרוואָס האָט יעקב מתפלל געווען פאַר זיי און האָט זיי ניט געזאָגט, אַז זיי אליין זאלן פאַר זיך מתפלל זיין — „מעתה (אינכם חסרים כלום אלא תפלה) עליכם להתפלל“ (וכו"ב)?

[און אע"פ אַז יעקב האָט געהאַלטן אַז די צרה (פון שיקן בנימין קיין מצרים) רירט אַז בעיקר אים, יעקב'ן — וקראהו אסון וגו' והורדתם את שייבתי ביגון שאולה; „ואני כאשר שכלתי שכלתי“ (און דאָס וואָס יעקב האָט געזאָגט „הריני מתפלל עליכם“, י"ל אַז דאָס מיינט ער אויף זייער פעולה ומעשה וכהמשך בהפסוק) — אָבער ס'ו"ס האָבן זיי דאָך געדאַרפט געהאַלפן ווערן דורך דער תפלה, אַז זיי זאלן האָבן רחמים בעיני האיש, האָט יעקב גע- דאַרפט זאָגן אַז עכ"פ אויך זיי זאלן מתפלל זיין?<sup>38</sup>]

דערפאַר האָט זיי יעקב געזאָגט<sup>35</sup> „אם כן אפוא": אויב דאָס איז כדבריים, אַז ס'איז ניט קיין צרה נאָר אַ דבר הרגיל בטבע, איז בהתאם דערמיט „זאת עשו קחו מזמרת הארץ" אויף צו מפיס זיין דעם איש מיט אַ דורון ע"פ דרכי הטבע, „וכסף משנה קחו גו' ואת אחיכם קחו גו'".

און צו דעם האָט יעקב (ממשיך ומוסיף געווען „וא-ל ש-די יתן לכם רחמים — מעתה אינכם חסרים כלום אלא תפלה“, אַז אויך לשיטתכם וועגן דעם מצב אַז „אינכם חסרים כלום“ — נאָכן באַוואַרענען דעם דורון וכו' פעלן טאַקע ניט מער קיין פעולות בדרכי הטבע — „אלא“ סיידן דער ענין התפלה, ווייל אויך במצב כזה און נאָכן מסדר זיין אַלע ענינים בדרך הטבע מוז מען נאָך אַלץ אַנקומען צו תפלה (ובפרט, כנ"ל, אַז יעקב האָט יע חושש געווען פאַר אַ צרה), ובמילא — „הריני מתפלל עליכם“:

ועפ"י יומתק: וויבאַלד אַז לפי דברי השבטים איז עס ניט קיין צרה, האָט יעקב פאַר זיי<sup>36</sup> אַרויסגעבראַכט דעם תוכן התפלה בלשון של ברכה „וא-ל ש-די וגו'".

שהוא „אחי יוסף“ (פרשתנו מב, ד ובפרש"י), אחיו מת והוא לבדו נשאר וקראהו אסון בדרך אשר תלכו בה; (שם, לח), וכן ה' אצל רחל (אמו) שמתה בדרך (וישלח לה, יט), איך הוחזקה הסכנה בדרך למשפחה זו.

משיאכ השבטים שידעו שהדרך לא ה' הסיבה להאסון שאירע ליוסף, איך מובן דהליכת בנימין בדרך אינה נחשבת בעיניהם, פשעת הסכנה — ראה בכ"ז לקו"ש ח"ה ע' 216 ואילך.

(35) מג, יא.

(36) או: שלכן נאמר בכתוב רק ענין זה — התוצאה של התפלה — ממה שיעקב אמר להם.

(37) וירא כא, יו.

(38) להעיר משינוי הלשונות בתנחומא (הגיל הערה 5): אף יעקב כששלח את בניו למצרים נתפלל עליהם כו' — שמוה שמע קצת שהתפלה היא בעבור בניו (לא בעבורו) ועד"ז לפי הביר' שם: משיאכ לפי התנחומא להלן. עד שלא תבוא לך הצרה הוי מקדים והתפלל כו' תדע שהרי יעקב אבינו עדיין ה' בנימין אצלו כו', משמע שהתפלה היא על צרת עצמו. ואכ"מ.

„ומדרשו מי שאמר לעולם די יאמר די לצרותי שלא שקטתי מנעורי כו“; נאכ- מער — ניט בלויז צו די פריערדיקע צרות נאר אויך א שייכות צו די קומענ- דיקע יסורי הגלות פון כלל ישראל, ווי יעקב האט געזאגט<sup>40</sup> בתחילת הליכתם למצרים „רדו שמה, ולא אמר לכו רמו למאתים ועשר שנים שנשתעבדו למצ- רים כמנין רדו“.

ויל אז דאס איז פארבונדן מיט דעם חילוק כללי צווישן יעקב און די שבטים: יעקב אלס איינער פון די ג' אבות של כל עם ישראל, „זעט“ אלץ וואס פאסירט מיט אים. און אלע מאורעות וועלכע האבן א שייכות מיט אים — דעם „סימן לבנים“, ווי דאס איז נוגע צו בניו און צו די דורות שלאחריו — ביז אז אויך דער „רדו“ וואס ער זאגט לבניו איז „מעשה אבות“ וואס איז א „סימן“ צו די מאתים ועשר שנים פון די אידן אין שעבוד מצרים.

די שבטים אבער, וויבאלד אז זיי זיינען „בנים“ ניט קיין אבות (פון כללות עם ישראל)<sup>41</sup>, האבן דערין ניט געזען קיין ענין כללי דכללות עם ישראל, נאר א פרטי, אז עונש אויף יעדערן פון זיי בפרטיות (אויף מכירת יוסף<sup>42</sup>).

ובאופן אחר ובסגנון לשון החסי- דות<sup>43</sup>: די שבטים, זייענדיק „מרכבתא תתאה“ פארבונדן מיט עולמות בייע,

וע"פ הנ"ל איז דאס מובן בפשטות: לויט די רייד פון די שבטים איז דאס ניט קיין אויסערגעוויינלעכער מצב וואס פאדערט א תפלה מיוחדת, און יעקב קען שיקן בנימין מיט זיי, און זיי וועלן אים געוויס צוריקברענגען (צוזאמען מיט שמעון<sup>44</sup>): יעקב האט אבער גע- האלטן, כנ"ל, אז תפלה מוז סייז זיין אויך במצב כזה (ומה גם לפי האמת, ווי יעקב האט געפילט), אבער וויבאלד אז זיי פילן זיך ניט ווי אזעלכע וועלכע מוזן האבן תפילה ובמילא — איז זייער תפלה „יפה“, דערפאר איז „הדיני מתפלל עליכם“.

ז. מהענינים דיינה של תורה בפרשי:

אע"פ אז דאס וואס די שבטים האבן געזאגט אז ס'איז ניט קיין מצב של צרה, איז נאר געווען כלפי יעקב, אבער ביי זיך אליין האבן זיי, אזוי ווי יעקב, גע- האלטן אז דאס איז א צרה — אנרופענ- דיק עס כנ"ל „(על כן באה אלינו) הצ- רה הזאת“ — פונדעסטוועגן איז אין דעם פאראן א חילוק צווישן די שבטים און יעקב:

די שבטים האבן געקוקט אויף דעם ווי א צרה פרטית וואס קומט אויף זיי אלס אן עונש פאר אן אשמה פרטית (זייער פארקויפן יוסף<sup>45</sup>) — „אבל אשמים אנחנו אשר ראינו צרת נפשו בהתחננו אלינו ולא שמענו ע"כ באה אלינו הצרה הזאת“<sup>39</sup>,

אבער יעקב האט דערין געזען א מצב וצרה כללית בהמשך צו די פריערדיקע צרות (ווי רש"י בריינגט בנדון זה

(40) מב, ב ובפרשי.

(41) ראה תוי"א ר"פ ורא. לקיש ח"י ע' 97.

וראה לעיל ע' 206.

(42) וצע"ק מעשרה הרוגי מלכות שלכאורה הוא ענין דכלל ישראל. וראה מקרא מפורש (עמוס ב, ו): פשעי ישראל גוי מחרם בכסף צדיק, דלכמה מפרשים קאי אמכירת יוסף (זהר חדש ר"פ וישב. ועוד).

(43) ראה תוי"א ויצא כד, א (ובאוה"ת שם רכו, ב).

לקרית צו יו, רע"א וסע"ב. ועוד.

(39) להעיר מ"מעשי ה" פרשתנו שם ד"ה עוד יתכן ד.ויאמרו איש אל אחיו (אבל אשמים כו) — היינו „שמעון ולוי“.

ווערט דער פסוק גופא אויסגעטייטשט  
בשייכות צו די גליות פון אידן [ואל ש'  
די יתן לכם רחמים . . לפני האיש  
הקב"ה כו' ושלח לכם את אחיכם אלו  
עשרת השבטים אחר ואת בנימין זה  
שבט יהודה ובנימין ואני כאשר שכלתי  
בחורבן ראשון שכלתי בחורבן שני . .  
לא אשכול עוד]

איז מובן אז דערפון נעמט מען א  
הוראה בכל הזמנים:

לכל לראש איז די הוראה, אז אין יעדן  
ענין וואס א איד טוט, אפילו ווען ביי  
אים זעט עס אויס ווי א דבר טבעי, זאל  
א איד ניט טראכטן אז ער דארף טאן  
בלוין דאס וואס עס קוקט אויס נויטיק  
לויט די דרכי הטבע, און חוץ דעם, אינו  
חסר כלום" — נאר ער דארף וויסן אז  
ער מוז אנקומען צו תפלה, און ניט ווי א  
צוגאב-זאך, נאר אלס אן ענין עיקרי [און  
אויב ער טראכט ח"ו אז, אינו חסר  
כלום", איז דאס א חסרון נוסף, און ער  
דארף אויך אויף דערויף מתפלל זיין].

און אע"פ אז ביי אידן פאדערט זיך  
עשי' ופעולה בדרכי הטבע — היות דער  
אויבערשטער האט דאך אנגעזאגט  
„וברכך היא בכל אשר תעשה"<sup>44</sup>, דארף  
אבער א איד וויסן דעם אמת, אז זיין  
פארבונד מיט טבע איז ניט מער ווי א  
לבוש חיצוני, און אז ער איז פארבונדן  
מיטן שם הוי' שלמעלה מהטבעי.<sup>45</sup>  
דעריבער איז ביי אים דער עיקר צו  
מתפלל זיין למי שהעושר שלו<sup>46</sup>, בנוגע

האבן געזען די ענינים ווי זיי האבן א  
שייכות מיט טבע און פרטי הגבלות פון  
וועלט; אבער יעקב וואס איז געווען פון  
„מרכבתא עילאה" דאצילות, העכער פון  
וועלט, האט געזען אין יעדער זאך ווי  
עס איז העכער פון די הגבלות פון טבע  
העולם.

ח. ענין הנ"ל האט אויך א שייכות צו  
חנוכה (פ' מקץ ווערט אלעמאל  
געלערנט (און געליינט) אין די טעג פון  
חנוכה):

כאטש אז עניני ישועה והצלה וועל-  
כע זיינען פארבונדן מיט ימי חנוכה זיי-  
נען בדרך כלל געקומען דורך נסים  
ונפלאות, י"ל קס"ד, בחיצוניות קען  
אויסזען אז עס זיינען געווען נסים וועל-  
כע האבן א פארבונד מיט טבע" (די  
הצלת<sup>47</sup> ישראל פון מלכות יון וועלכע  
איז געקומען ע"י מלחמה, ובלשון  
הרמב"ם<sup>48</sup>, „ריחם עליהם אלקי אבותינו  
והושיעם מידם והצילם וגברו בני  
חשמונאי הכהנים הגדולים והרגום  
והושיעו ישראל מידם").

דאס איז אבער אזוי נאר בחיצוניות,  
באמיתיות זיינען דאס געווען נסים  
גלויים וועלכע זיינען געווען לגמרי  
העכער פון טבע: גבורים ביד חלשים  
וכו'.

ט. די תורה איז דאך נצחית בכל עת  
ובכל זמן, ובפרט „מעשה אבות" וועלכע  
זיינען געווען „סימן לבנים" לגלות  
מצרים וכו', ובמיוחד אז אין מדרש<sup>49</sup>

44 ראה שער האמונה פט"ז (ל, א"ב).

45 אף שבפרטיות היו בזה כמה דרגות: נסים  
ונפלאות וישועות — ראה בארוכה לקו"ש חט"ז ע'  
366 ואילך.

46 ריש ה' חנוכה (רפ"ג).

47 ב"ר פצ"ב, ג. הובא ברמב"ו ובבחי עה"פ.

48 ראה טו, יח. ובספרי שם: וברכך . . יכול  
בטל תיל בכל אשר תעשה.

49 ראה בכ"ז לקו"ש שם ע' 370. וש"נ.

50 גדה ע, סע"ב. וראה דרמ"צ קו, סע"א ואילך.

ובכ"מ.



בניסו<sup>53</sup>, נסים-וועלכע זיינען פאַרבונדן מיט דעם אויבערשטן אליין, שלמעלה מהטבע לגמרי<sup>54</sup>.

ביז צו די נסים ונפלאות וואָס וועלן זיין בביאת משיח צדקנו, וואָס „כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות“<sup>55</sup> במהרה בימינו ממש.

(משיחת ש"פ מקץ, שבח חנוכה, תשמ"ה)

פרנסה, און עדיז בכל עניניו ודרכיו, סיי גשמיות'דיקע און סיי רוחניות'דיקע<sup>51</sup>.

און דעמאָלט איז ער זוכה צו זען אַז זיינע ענינים טבעיים זיינען ניסים וועלכע זיינען מלובש אין טבע, און ער קומט צו אויך צו דער הכרה פון די נסים אויף וועלכע עס שטייט עושה נפלאות לבדו<sup>52</sup>, אַז „בעל הנס אינו מכיר

53) נדה לא, א.

54) ראה אוה"ת (יהל אור) לתהלים ס"ע קנג ואילך ובהנסמן שם. ד"ה כימי צאתך תשליח. ועוד.

55) מיכה ז, טו. וראה אוה"ת למיכה שם ע' תפ"ז.

51) ראה נדה שם: מה יעשה אדם ויחכם ירבה בישיבה וימעט בסחורה כו' (ונוסף לזה): יבקשו רחמים ממי שהחכמה שלו. ע"ש.  
52) תהלים עב, יח.

## חנוכה

„והדליקו“ איז געווען נאָך דעם ווי „פנו את היכלך וטהרו את מקדשך“. און אזוי איז מוכח אויך פון דעם וואָס עס שטייט בכמה מקומות<sup>א</sup> אַז דער שם חנוכה איז ע״ש חנוכת המזבח והמקדש (נאָכדעם ווי די יוונים האָבן מחלל געווען דעם מקדש). קומט אויס, אַז בכ״ה בכסלו<sup>ב</sup> — ובמילא אויך הדלקת הנרות (וואָס האָט זיך אָנגעהויבן בכ״ה בכסלו) — איז שוין געווען נאָך דעם ווי „פנו . . וטהרו“.

א. אין דעם נוסח פון „ועל הנסים“ פון חנוכה זאָגט מען: „ואחר כך באו בניך לדביר ביתך ופנו את היכלך וטהרו את מקדשך והדליקו נרות בחצרות קדשך“.

איז ידוע אין דעם די שאלה: וואָס מיינט „והדליקו נרות בחצרות קדשך“ — מקום המנורה איז דאָך (ניט אין חצר המקדש, נאָר) בפנים, אין היכל?

דער חתם סופר<sup>א</sup> פאַרענטפערט עס לויטן פסק הרמב״ם<sup>ב</sup> אַז „הדלקת הנרות כשירה בזרים לפיכך אם הטיב כהן את הנרות והוציאן לחוץ מותר לזר להדליקן“. און וויבאַלד די יוונים האָבן מטמא געווען דעם היכל — „היכל היכל מלא גלולים“ — איז „עד<sup>ג</sup> שפינו את היכלך וטהרו את מקדשך . . לא הדליקו נרות בפנים אלא בחצרות קדשך בעזרה“<sup>ד</sup>

[און דערפאַר איז דער נס נתפרסם געוואָרן צו אַלע אידן — „שכל ישראל ראו הנרות דולקים ח' ימים“<sup>ה</sup>, וואָרום אויב מ'האָט די מנורה געצונדן אין היכל, וואָלטן בלויז די כהנים געקענט זען דעם נס].

אַבער לכאורה צ״ע בתירוץ:

(א) פון פשטות הלשון „באו . . ופנו . . וטהרו . . והדליקו“ איז משמע, אַז דער

להרב קאפח (ירושלים תשמ״א) קרוב לסופה: אחר כן באו בני חשמונאי לבית המקדש . . וטהרו את העזרה . . ויבקשו שמו כו׳.

(6) מרדכי ואור זרוע (הל' חנוכה סשכ״א) — הובאו בדרכי משה לטא״ח ר״ס עתר. שבלי הלקט (ענין ר״ח) סי׳ קעד. ועוד (ראה הנסמן באנציקלופדי תלמודית שם ע׳ רמב. לקוש ח״י ע׳ 279 בעהרה. ח״כ ע׳ 633 בעהרה).

(7) שאו כבר התחיל חז״ון המזבח והמקדש, ע״ד חנוכת המזבח דמשכן וחנוכת הבית דשלמה (ראה מגילת תענית פ״ט. פסיקתא רבתי פ״ז בתחלתו. ועוד. וראה לקוש׳ שם). וכן מפורש ביוסיפון פ״ב (וכן בס׳ חשמונאים״״ א, ד, נב ואילך). וראה ח״י חת״ס לשבת כא, ב ד׳ה ולדידי.

אבל להעיר דלפמ״ש הרמב״ם (הל' חנוכה פ״ג ה״ב) שנצחון המלחמה ה״י בכ״ה בכסלו (וראה הנסמן בלקוש׳ ח״י ע׳ 143. ח״כ ע׳ 446. ועוד), צ״ע אם אפשר לומר שהספיקו לפנות ולטהר כו׳ בו ביום קודם הדלקת המנורה. ואפילו לדעת המאירי שבת שם [וכ״ה בעממרי אדה״ז — תקס״ג (ע׳ נז). שערי אורה ד׳ה בכ״ה בכסלו פנ״ג. סהמ״צ להצ״צ ריש מצות נ״ח (עא, א). ועוד. וכן מוכח בלקו׳ צו טו, א (ות״א ס״פ וישב)] — דנצחון המלחמה ה״י בכ״ד בכסלו, צ״ע ג״כ אם אפ״ל כן.

(\*) וצ״ע במגילת תענית שם: ובנו כו׳ והיו מתעסקין בו שמונה ימים. דמשמע לכאורה שהחינוך התחיל רק לאחר ה׳ ימים (וכ״כ בורע יעקב לשבת שם (שהובא בחת״ס שם). וכן משמע באור זרוע שם). ואולי הכוונה כ. מתעסקין בו׳ — בהחינוך. (\*\*). הוזכר בס׳ בהיג הל' סופרים. וראה לקוש׳ חט״ו ע׳ 368 הערה 17 ע״ד ספר זה.

(1) בדרשות שלו (קלוזש תרפ״ט. ירושלים, תשכ״א) טז, א.

(2) הל' ב״אית מקדש פ״ט ה״ז.

(3) ל' החת״ס שם.

(4) ראה רמב״ם הל' בית הבחירה פ״א ה״ה. ועוד.

(5) וכן פשטות הלשון במגילת אנטיוכס (נדפסה בכמה סידורים. ועיין בהנסמן באנציקלופדיא תלמודית ע׳ חנוכה ע׳ שסא הערה 818 ובמבוא אלי

„בחצרות“ — לשון רבים, און ניט „בחצר קדשך“ (בעזרה)? ובפרט אז פריער זאגט מען אלץ בלשון יחיד — „לדביר ביתך . . היכלך . . מקדשך“, און דא איז מען משנה צו לשון רבים — „בחצרות“<sup>11</sup>.

ב. ולכאורה נראה לומר, אז „והד-ליקו נרות בחצרות קדשך“ ווערט ניט געמיינט די נרות המנורה שבמקדש — נאר אנדערע נרות<sup>12</sup> וואס מ'האט גע-צונדן אלס א היילול ושבח צום אויבערשטן.

[ווי מען געפינט<sup>13</sup> אז איינער פון די דרכים צו אויסדריקן אז ענין פון היילול לה' איז דורך נרות. וע"ד מש"נ<sup>14</sup> „באורים כבדו ה'" (ווי עס ברענגט זיך להלכה לגבי נרות בית הכנסת<sup>15</sup>), און ווי מען געפינט (בנוגע למקדש) בשמחת בית השואבה, אז מ'פלעגט צינדן

שפשוט הלשון „והדליקו נרות בחצרות קדשך“ משמעו שהנרות היו „בחצרות קדשך“ (ולא רק מעשה ההדלקה). ועוד.

11\* וראה אבודרהם (סדר תפלות חנוכה) „בחצרות קדשך ע"ש (ישעי' סב, ט) בחצרות קדשי ושם מדובר ע"ד העיר ירושלים דוקא, שהרי אין העזרה מקום משתה תירוש מע"ש. וראה לקמן הערה 18.

12 אבל באוה"ת דברים (כרך ו) ע' כישלח משמע קצת שקאי על נרות המקדש.

13 ראה סנהדרין לב, כ בתודיה קול בסופו. פרש"י ירמ" כה, י ובתרגום שם: דמשבחין בניהור בוציו. — וראה לקיש חט"ז (ע' 366 ואילך) שמטעם זה, מצות ניח היא זכר לא רק לנס השמן כיא גם לנצחון המלחמה (וכנוסח ד. הנרות הלוי). ע"ש.

14 ישעי' כד, טו ובתרגום (פרש"י).

15 טור (ישוע) ושו"ע אדה"ז או"ח סתרי" ס"ד. וראה גם ברכות נג, א. פסחים נג, ב (הובא בטשו"ע ודאדה"ז שם ס"ג).

16\* ולכאוי דחוק לומר שכונת האבודרהם (וכן בההובא לקמן הערה 16\*) היא רק להביא מקור (בקרא) להביטוי „חצרות קדשך“ — מבלי כל קשר חונכי לענין חנוכה.

ב) בפשטות — האבן די יוונים אריינ-געבראכט „גילולים“ ניט נאר אין היכל נאר אין אלע טיילן פון בית המקדש (כולל די עזרה<sup>8</sup>), כמוכן פון נוסח ועל הנסים גופא — „וטהרו את מקדשך“ סתם, מ'האט מטהר געווען דעם גאנצן בית המקדש<sup>9</sup>; פארוואס זאל מען זאגן אז טהרת העזרה איז געווען לפני טהרת ההיכל (און גאנצע אכט טעג) און אז דערפאר האט מען געקענט צינדן די מנורה בעזרה אבער ניט בפנים<sup>10</sup>?

מ'קען ניט זאגן אז דאס האט מען גע-טאן בלויז כדי שיתפרסם הנס (כהמשך דברי החתם סופר שם, כנ"ל) — ווייל ביים אנצינדען די מנורה (עכ"פ בפעם הא') האט מען דאך ניט געוואוסט אז עס וועט טרעפן א נס.

ג) בכל אופן: ביאור הנ"ל פארענט-פערט נאר דעם דייק פארוואס מ'זאגט „בחצרות“ און ניט בהיכל. עס בלייבט אבער ניט מובן<sup>11</sup>: פארוואס זאגט מען

8) וכן מפורש בשבלי הלקט שם: טמא את ההיכל והעזרות. וראה גם מגילת אנטיוכס שם: וטהרו את העזרה. ועוד.

9) וכן „לדביר“, „היכלך“ — הכוונה לכל ביהמ"ק — אלא ששינו הלשון ליופי המליצה.

10) ויתרה מזה נ"ל דכולל גם העזרה, בחצרות קדשי: וע"ד לשון הרמב"ם והכל נקרא מקדש (הל' ביהביח פ"א סוף ה"ה), שלכל אלה, באו ופינו וטהרו (משא"כ „והדליקו“ — דפשיטא שלא הדליקו בקדו"ק).

11) ואולי י"ל עפ"מ"ש בלבוש (או"ח ר"ט עתר) שהיוונים הכניסו ע"ז להיכל ותקרובת ע"ז מטמא באהל (ובמגילת אנטיוכס שם: וטהרו את העזרה מן ההורגים ומן הטומאות) — (ז"ק) ההיכל נטמא באהל, ולא העזרה (להדיועו שלא ה"י מקורה — ראה מפרשים למדות רפ"ב. ובהנסמן באנציקלופדי תלמודית ע' הר הבית ע' תקפד).

12) וקושיא זו היא גם על ת"י הורע יעקב שם, דמאתר שכולם טמאי מתים היו לא הורשה להם ליכנס בהיכל להדליק מאחר שיוכלו לעמוד בעזרה ולהדליק בהיכל ע"י קינא כו' (ע"ש). — נוסף ע"ז

די תמ" איז נאך גרעסער. די גמרא זאגט אין שבת<sup>20</sup>: „מאי חנוכה“ — און רש"י איז דערויף מפרש: על איזה נס קבעוה — „שכשנכנסו יוונים להיכל טמאו כל השמנים כו' ולא מצאו אלא פך אחד כו' נעשה בו נס והדליקו ממנו שמונה ימים לשנה אחרת קבעום ועשאוים ימים טובים בהלל והודאה“.

קומט אויס אז הלל והודאה („על הנסים בהודאה<sup>21</sup>“) האט מען קובע גע- ווען (בעיקר) אויפ'ן נס השמן<sup>22</sup> — איז ווי קומט עס אז אין דעם נוסח ועל הנסים זאל דער נס השמן כלל ניט דער- מאַנט ווערן!?

ג. וועט מען דאָס פאַרשטיין בהק- דים הביאור אין דער שאלה הידועה<sup>23</sup> (אין דברי הגמרא הנ"ל): דער „עיקר הנס הי' בנצחון המלחמה רבים ביד מעטים גבורים ביד חלשים כו'“, איז פאַרוואָס האָט מען קובע געווען ימי חנוכה (ניט אויפן נס פון נצחון המל- חמה וישועת ישראל מידי היוונים, נאָר) אויף דעם נס פון פך השמן? דלכאורה, „איך עשו מן הטפל עיקר“?

שטייט אויף דעם דער ביאור<sup>24</sup>, אַז

„מנורות של זהב“ אין עזרת נשים (וועלכע האָבן באַלויכטן גאַנץ ירו- שלים) צוליב דער שמחה גדולה פון שמחת בית השואבה].

און „והדליקו נרות בחצרות קדשך“ איז ניט אַ המשך צו פריער (צו „ופנו . . וטהרו“) נאָר דאָס באַצייט זיך צו וויי- טער — צו „להודות ולהלל לשמך הגדול“, אַז „הדליקו נרות כו' (וגם) קבעו שמונת ימי חנוכה אלו (כדי) להודות ולהלל כו'“.

ועפ"ז איז אויך מתורץ דער לשון „בחצרות קדשך“ (לי רבים) — ווייל די נרות האָט מען געצונדן (ניט נאָר) אין חצר המקדש (בעזרה), נאָר אויך<sup>25</sup> אין עזרת נשים וסביבות המקדש<sup>26</sup> בכלל.

עס בלייבט אָבער ניט פאַרשטאַנדיק: עפ"ז קומט אויס, אַז אין דעם נוסח פון „ועל הנסים“ ווערט גאַרניט דערמאַנט — אפילו ניט ברמז<sup>27</sup> — וועגן דעם נס השמן דהנרות! מען דערמאַנט בלויז וועגן דעם נס דנצחון המלחמה — „מסרת גבורים ביד חלשים ורבים ביד מעטים כו' עשית תשועה גדולה כו'“.

16) סוכה נא, סעי'א (במשנה).

16\*) ולהעיר מאבדורהם (שם) ד.והדליקו נרות כו' ע"ש (יחזקאל כד, י) הרבה העצים הדלק האש' (ומשמע שהוא ע"ש ריבוי הנרות).

17) ואין להקשות הרי „טמאו כל השמנים כו'“ וראי הדליקו הנרות בחצרות קדשך — כי רק במנורה שבהיכל צ"ל שמן טהור (טמאו כל השמנים שבהיכל); ועוד דנרות אלו אי"צ התנאים ד,שמן זית זך" ואפשר להדליקו באיזה שמן שהוא (ואפילו לא בשמן).

18) ועפ"מ שבאבדורהם שם: „בחצרות קדשך ע"ש (ישע"י סב, ט) בחצרות קדשך — הרי קאי על העיר ירושלים (ראה מפרשים לישע"י שם), כנ"ל הערה 11\*.

19) משא"כ באם „והדליקו כו'“ קאי על נרות המנורה, אף שאין מפרטים הנס, מי"מ מזכירים כללות המאורע עכ"פ.

20) כא, ב.

21) רש"י שבת שם. וראה הערה הבאה.

22) כפשוטו ל' הש"ס (ופרש"י) שם. ודלא כמ"ש בחדא"ג מהרש"א שם ד,מאי חנוכה . . מאיזה נס קבעו אותו והדליק בו נרות? (שהרי הדלקת הנרות לא נזכרה כלל בכרייתא שם). וראה לקמן הערה 52.

23) שיערי אורה ד"ה בכ"ה כבסלו שם (וראה שם בריש המאמר), וראה גם מאמרי אדה"ז — תקס"ג שם. סהמ"צ להצ"צ שם. ועוד. וראה פ"ח א"ח סעתי"ר (דיה עוד ת"י בכ"י): „שאינו סברא . . (ש)עיקר יום הנצחון שנצחו מאויביהם . . שלא יקבעוהו לדורות“. וראה לקו"ש ח"י ע' 143 ואילך (בביאור שיטת הרמב"ם).

24) שיערי אורה שם פמ"א-ב. פנ"ג. מאמרי אדה"ז שם. סהמ"צ להצ"צ שם (עא, א, שם, סעי'ב

חשמונאי ונצחום בדקו ולא מצאו כו"י,  
 (און 2) דער נס פון נצחון המלחמה  
 „גבורים ביד חלשים ורבים ביד מעטים  
 כו"י) ווערט כלל ניט דערמאנט, נאָר  
 בלויז אַז ס'איז געווען אַ נצחון —

איז ניט מובן: אמת טאָקע אַז דער  
 עיקר הענין פון חנוכה איז די הצלה  
 רוחנית, אָבער ס'איז דאָך אויך געווען אַ  
 הצלה גופנית, און אין אַן אופן נסי  
 לגמריי<sup>31</sup>; נאָכמער: די הצלה רוחנית איז  
 געקומען בלויז דורך (און נאָך) דער  
 הצלה גשמית —

עכ"פּ בדרך ספל — האָט די גמרא  
 געדאַרפט דערמאָנען אויך דעם נס פון  
 נצחון המלחמה?

ד. וי"ל דעם ביאור אין דעם:

מען האָט שוין פיל מאָל גערעדט<sup>32</sup>  
 וועגן דער מלחמת היוונים, אַז ס'איז ניט  
 געווען סתם אַ מלחמה (רוחנית) קעגן  
 דת ישראל, נאָר דער דיוק איז אין דעם  
 געווען — „להשכיחם תורתך (תורה  
 שלך) ולהעבירם מחוקי רצונך“:

די יוונים האָט ניט געאַרט אַזויפיל  
 וואָס אידן לערנען תורה, דער צוועק  
 פון זייער גזירה איז געווען „להשכיחם  
 תורתך“ — צו מאַכן פאַרגעסן אַז די  
 תורה איז דיין תורה, תורת הוי' וואָס איז  
 העכער פון שכל. ועד"ז — „להעבירם  
 מחוקי רצונך“, אַז אידן זאָלן ניט מקיים  
 זיין די חוקים — די מצות וועלכע זיינען

דער עיקר הגזירה בימי חנוכה איז ניט  
 געווען אויף די גופים פון אידן, נאָר  
 אויף דת ישראל<sup>25</sup> — „בטלו דתם<sup>26</sup>,  
 „להשכיחם תורתך ולהעבירם מחוקי  
 רצונך“, וכמאמר חז"ל<sup>27</sup>, „כתבו על קרן  
 השור שאין לכם חלק באלקי ישראל“  
 (און די מלחמות בגשמיות זיינען גע-  
 ווען<sup>28</sup> אַ תוצאה פון די גזירות על דת  
 ישראל<sup>29</sup>).

און דעריבער האָט מען געמאַכט אַן  
 עיקר, ניט פון דעם נס נצחון המל-  
 חמה (די הצלת הגוף), נאָר פון נס השמן  
 — דער נס פאַרבונדן מיט אַ קיום מצוה  
 אין בית המקדש, און אין דעם גופא —  
 מיט נרות המקדש, וואָס איז מרמז אויף  
 כללות ענין התורה ומצות כמש"נ<sup>30</sup>, „כי  
 נר מצוה ותורה אור“ — וואָס דאָס איז  
 פאַרבונדן מיט דער הצלה רוחנית.

עס פאָדערט זיך אָבער ביאור: בשעת  
 די גמרא איז מסביר „מאי חנוכה“ —  
 „על איהו נס קבעוה“ — ווערט דער-  
 ציילט בלויז פון דעם נס השמן און עס  
 ווערט כלל ניט דערמאָנט דער נס פון  
 נצחון המלחמה

— די גמרא זאָגט נאָר (1) אַלס הקדמה  
 וקביעות הזמן, וכשגברה מלכות בית

ואילך). ועייגיב תרא וישב דיה בכ"ה בכסלו (כט, א.  
 ל, א). מקץ דיה ענין חנוכה (לב, ב ואילך). מאמרי  
 אדהי — אתהלך לאוניא (ע' סג ואילך). ועוד. וראה  
 גיב נר מצוה להמהר"ל (כב, א ואילך).

25) ראה גיב לבוש, ביח וטיז — ארזח שם,  
 בטעם שלא קבעו חנוכה לימי משתה ושמחה  
 כפורים.

26) לי הרמב"ם ריש הל' חנוכה.

27) ביר פ"ב, ד. ושי"ן.

28) ראה רד"ה כי עמך תרליב (קה"ת, תשכ"ה)  
 ובהערות שם. ולהעיר מלקי"ש ח"י ע' 144 הערה 18.

29) ראה גם לי הרמב"ם שם. מגילת אנטיוכוס  
 בארוכה.

30) משלי ו, כג.

31) בהשלמה לשו"ע אדהי (להרר"י מדוכ-  
 ראונט) סעתי"ר ס"ג שההצלה לא הי' ע"ד נס גלוי.  
 אבל בפשטות כוונתו רק בערך להגס דפך השמן,  
 שהי' מפורש. מסרת גבורים ביד חלשים ורבים ביד  
 מעטים. וראה לקי"ש חס"י ע' 368 ואילך.

32) ראה לקי"ש ח"ג ע' 815. חס"י ס"ע 329  
 ואילך. ועוד.

טעמים דערויף<sup>36</sup>: „אור“ איז אויסגע-  
טיילט פון אלע נבראים דערמיט וואָס  
כאַטש אויך אור איז אַ נברא בעולם הזה,  
ווערט ער ניט נתפס (כ״כ) אין גשם  
העולם.

וע״ד דעם חילוק אין קול מראה וריח:  
אויך בנוגע צו קול זאָגן חז״ל<sup>37</sup> אַז  
„אין בו ממש“. אָבער כאַטש בערך צו  
אַנדערע דברים גשמיים איז קול „אין בו  
ממש“, פונדעסטוועגן ווערט עס נאָח  
אין גשם — תנועות פון דעם אור  
גשמי<sup>38</sup>; און אַזוי אויך ריח, אע״פּ אַז  
דאָס איז בלויז אַ התפשטות פון דער  
זאָר<sup>39</sup>, האָט עס אַן אחיזה אין גשמיות  
הדבר<sup>40</sup>, ס׳איז אַ טייל פון דער זאָך וואָס  
ווערט נתפשט ווייטער (און דערפאַר איז  
שייך אַז דער ריח זאָל ווערן שוואַכער  
ביז ער ווערט נכלה״י).

משא״כ מראה איז ניט גשם הדבר  
הנראה.

העכער פון שכל און זייער קיום איז נאָר  
מיט קבלת עול — ווייל אַזוי איז רצונָה,  
דעם אויבערשטנס רצון.

די מלחמת היוונים איז געווען קעגן  
דעם וואָס ביי אידן איז גיטלעכקייט אינ-  
גאַנצן העכער פון גדרי הבריאה, און  
קען ניט גענומען ווערן מיט שכל  
(אנושי).

ה. דאָס איז אויך איינער פון די ביי-  
אורים אין דעם וואָס דער נס פון חנוכה  
(בשייכות צו דער הצלה רוחנית) איז  
געווען פאַרבונדן מיט נרות המנורה  
דוקא —

דלכאורה, די יונים האָבן דאָך מטמא  
געווען דעם גאַנצן בית המקדש און  
מ׳האַט געדאַרפט מחנך זיין דעם מזבח  
וכל כלי ההיכל<sup>33</sup>; פאַרוואָס האָט דער  
אויבערשטער געמאַכט אַז דער נס זאָל  
זיין בשייכות צו נרות המנורה דוקא?

איז דער ענין אין דעם<sup>34</sup>: מ׳געפינט,  
אַז ווען מ׳ויל באַצייכענען אַן ענין  
רוחני איז מען רגיל צו נוצן דעם מושג  
(און משל פון) „אור“<sup>35</sup>, בלשון הכתוב<sup>30</sup>:  
כי נר מצוה ותורה אור. איינער פון די

36 ראה גם שומר אמונים ויכוח שני דיה  
האמנם. וראה מגן דוד להרדב״ז אות ע״ו. ולהעיר  
מדיה כי מנסה תשיח פ״ב. דכל ענין המציאות  
למעלה הוא אור״. ע״ש.

37 פסחים כו, א.

38 ועד שאפשר לעשותו נזול וגם גוש.

39 ראה דיה וכל העם תשיח פ״א. לקו״ש ח״ח  
ס״ע 58 ואל״ך והערה 50 שם.

40 ועד ש״ש בו ממש״ (רשי״ פסחים שם דיה  
ור״ח).

41 משא״כ אור, אשר מצד עצמו לא ה״ מתמעט  
אורו לולא, העכרוּרית שבהאור״ (המשך תרס״ז  
ס״ע תעז — בטעם שאור השמש אינו מאיר כ״כ  
למטה כמו למעלה).

ועפ״ז יתוסף ביאור במש״ השליה שם (שא, סע״ב)  
דחנוכה הוא „חנך הנוולם“ — כי ענין האור מצ״ע  
מתפשט בכל העולם (לולא העכרוּרית שבהאור  
ודברים המפסיקים כ״), ונמצא שאור דניח  
(שהדלקתם היא באופן שצריכים להאיר את החוץ)  
נמצא (מצ״ע) בכל הנוולם. וראה לעיל הערה 34.

33 ראה רשי״ ע״ז מג, סע״א דיה מלכות. —  
ולכן גם לדעת בעל המאור (שם נב, ב) שאין בכלי  
שרת, וחללוה״, הרי כאן שנטלוּם אנשי יון —  
הוכרחו לעשות חדשים ולתנכם (וראה גם בס׳  
חשמונאים שם, מט: ויעשו כלי קדש חדשים). וראה  
אנציקלופדי תלמודית ערך חנוכה ע׳ רמב. וש״נ.  
34 כדורשי חנוכה בתרא שערי אורה וכו׳ נח׳  
השייכות לענין השמן. וכאן נח׳ מצד תכונת האור.  
ולהעיר משליה (חלק תושב״כ שב, א בהגהה. וכן  
בנר מצוה להמהר״ל כג, ב ואל״ך) דחנוכה בכיה  
בחודש כמו התחלת הבריאה, וכמו שראשית הבריאה  
יהי אור כן מצות חנוכה בנרות. ע״ש. וראה לקמן  
הערה 41.

35 ראה ספר הערכים חביד ערך אור-בהירות  
סע״ז יא (וראה שם מע׳ אור ס״א) וש״נ.

(גשמיות־דיקו) אור, האט עס א שטאַר-קערע ווירקונג אין באַלייכטן די וועלט מיט אור השכינה, און דערפאַר האט דוקא דער נס (מיטן אור המנורה) באַ-אינפלוסט די „באי עולם“ זיי זאלן אנערקענען „השכינה שורה ביש-ראל“.

און דערמיט איז אויך פאַרשטאַנדיק פאַרוואַס די הצלה רוחנית פון חנוכה איז געווען פאַרבונדן מיטן נס פון פך השמן דהמנורה: דאָס איז ניט קיין זייטי-קער נס, נאָר איז דעם האַט זיך אויסגע-דריקט דער נצחון פון ימי החנוכה:

די אַנערקענונג פון „תורתך“ און „חוקי רצונך“ — אַז ביי אידן איז מאיר (כנל ס״ד) דער אור אלקי וואָס איז העכער פון שכל אנושי (וגדרי הבריהא) — איז אַרויס בגילוי אין (א) אַ נס (שנס) — הוא מורם ולמעלה מגדר הטבע), און (ב) בשייכות מיט אור המנורה, וואָס איז אַ כלי צו דעם אור אלקי וואָס איז העכער פון בריאה, וואָס דערפאַר איז „עדות היא לבאי עולם שהשכינה שורה בישראל“.

ז. ע״פ כל הנל וועט מען אויך פאַרשטיין וואָס די גמרא זאָגט „מאי חנוכה“ — על איזה נס קבעוה, און דערמאָנט בלויז דעם נס פון פך השמן און דערמאָנט אינגאַנצן ניט דעם נס פון נצחון המלחמה — ווייל בשעת מען רעדט וועגן דעם מהות פון חנוכה („מאי חנוכה“), איז דאָס דער נס פון גרות חנוכה, וועלכער ווייזט אויף דעם אור רוחני (נר מצוה) וואָס האַט מאיר גע-ווען דורכן נצחון רוחני.

און אַע״פ אַז דער נס גשמי איז גע-ווען די הקדמה און די סיבה פון דעם נס רוחני (וואָרום לולא דעם נצחון המלחמה וואַלט ניט געקענט זיין חנוכה המקדש ובמילא אויך ניט דער נס

ומהאי טעמא ווערט רוחניות באַ-צייכנט מיטן נאָמען אור — ווייל צווישן אַלע דברים גשמיים שבעולם, איז אור<sup>42</sup> דער נברא הכי רוחני.

ו. דער ביאור הנל בנוגע צו אור, גיט אויך אַ הסברה אין דעם מאמר חז״ל<sup>43</sup> בנוגע די גרות המנורה — „עדות היא לבאי עולם שהשכינה שורה ביש-ראל“ (מצד דעם נס וואָס איז געווען ביים נר מערבי — „ממנה הי' מדליק ובה הי' מסיים“).

דלכאורה איז ניט מובן: פאַרוואַס איז דער נס פון נר מערבי אויסגע-טיילט פון אַלע „עשרה נסים (וואָס) נעשו לאבותינו בבית המקדש“<sup>44</sup>, וואָס דוקא דער נס איז געווען אַן עדות „שה-שכינה שורה בישראל“? ולכאורה אדרבה: די מנורה איז געשטאַנען אין היכל וואו ניט יעדער האַט געקענט אַריינגיין: דאָקעגן זיינען אַ טייל פון די עשרה נסים געווען בעזרה<sup>45</sup> און אַזוי אַרום זיינען זיי געווען (מער) „ידועים לכל“<sup>47</sup>.

ו. ע״פ הנל איז עס מובן, ווייל אור (אויך אור גשמי) — איז מער כלי צום אור השכינה. און דעריבער, ווען דער אור השכינה (וואָס איז העכער פון עולם) ווערט פאַרבונדן מיט אַ

(42) אף שיש ענין באויר שהוא למעלה מאור (אור — י״ד אור) ושרש האור — כמבואר בדרושי חנוכה (בתיא, שערי אורה, סהמיצ להצ״צ וכו׳). ואכ״מ.

(43) שבת כב, ב. וש״נ.

(44) לכללות סעפ׳י זה — ראה גם לקושי חיו״ז ע

143 ואילך.

(45) אבות פיה מ״ה. יומא כא, א.

(46) ואחדים — גם בירושלים מחוץ לעזרה.

(47) ל' רשי יומא שם, סע״א. ע״ש.

די הודאה אויף נס השמן דהנרות איז (בגלוי<sup>51</sup>) דורך הדלקת נרות חנוכה; און די הודאה אויף נצחון המלחמה (בגלוי<sup>52</sup>) — כאמירת ועל הנסים.

ת. פון יעדן ענין דארף מען אַרויס-נעמען אַ הוראה כפועל אין עבודת ה'. איז די הוראה בפשטות: פון חנוכה נעמט מען דעם כח אַז ביי אַ אידן זאל לייכטן דער אור הנשמה ביז אין אַן אופן אַז די עניני הגוף של האדם זאלן ביי אים ניט תופס מקום זיין.

וואָרום אַע"פ אַז די נשמה איז אַנגע-טאַן אין אַ גוף און דאַ אין עולם הזה קען די נשמה ניט דינען דעם אויבעשטן סיידן דורכן גוף — אַלע מצות זיינען מיט דברים גשמיים דוקא און אויך דער שכל ומדות של הנשמה ווערן נתגלה דורך די אברים גשמיים, מוח הגשמי ולב הגשמי —

לערנט חנוכה, אַז עס איז בכחו פון אַ אידן אַז די גשמיות זאל ביי אים ניט תופס מקום זיין. מען רעדט ניט וועגן

(להלל ו) הודאה, שהיא אמירת ועל הנסים שתוכנה שבה על נצחון המלחמה. אלא שבגילוי ובפירוש אא"פ להיות שניהם יחד, כנפנים.

53 ומ"מ י"ל, דזה שאומרים, והדליקו נרות בחצרות קדשך — השבח ע"י נרות (אף שבדאי שבחו ושמחו גם באופנים אחרים) — מרמז על ענין האור דחנוכה (הקשור עם נס הנרות).

54 אף שגם הדלקת נ"ח שייכת גם לנצחון המלחמה (ראה הערה 13) — מ"מ אי"ז ענין שבגילוי, וגם בנוסח דהנרות הללו אין מזכירים בפירוש (פרטי) נס המלחמה.

(\*) וי"ל שזוהו ג"כ הטעם לאריכות ל' השי"ת, וכשגברה מלכות בית חשמונאי ונצחוסי' — דלכאורה, בכדי לקבוע הזמן ה"י מספיק לומר, וכשנצחוסי' כו" — כי בזה מרמז גם על הנס דנצחון המלחמה.

הנרות)<sup>48</sup> — פונדעסטוועגן, נאך דעם ווי מ'האָט שוין דעם נס רוחני, איז דער דבר (ונס) גשמי ניט תופס מקום.

]וואָס דער העדר תפיסת מקום דאַ איז ניט ע"ד מאמר חז"ל<sup>49</sup> שרגא בטיהרא מאי אהני, אַז אור הנר ווערט בטל לגבי אור השמש — ווייל דאַרטן, כאַטש דער אור השמש איז ניט בלויז אַ גרעסערער אור בכמות, נאָר ער איז אויך אַנדערש אין איכות האור איז אַבער דער אור הנר אַ מציאות של אור<sup>50</sup>, ס'איז נאָר „מאי אהני“,

משא"כ בנדו"ד, איז לגבי דעם אור רוחני וואָס האָט מאיר געווען בחנוכה (דורך נס הנרות) — וואָס איז פאַר-בונדן מיטן אור אלקי שלמעלה מגדרי הבריאה — האָט די מציאות פון נצחון הגשמי קיין אַרט ניט<sup>51</sup>.

און דערפאַר איז עד"ו, לאידך גיסא, בנוגע דעם נוסח פון ועל הנסים: בשעת מזויל אַפגעבן אַ הודאה להשי"ת אויפן נס פון נצחון המלחמה, קען מען דערביי ניט געבן בחדא מחתא די הודאה אויפן נס השמן — ווייל דעמאָלט איז „בטל“ די מציאות (וחשיבות) פון נצחון המלחמה הגשמית. און דערפאַר טיילט מען דאַס פאַנאַנדער אין צוויי זמנים<sup>52</sup>:

48 ויתירה מזו: גם לולא הנס דפך השמן היו נגאלים מגלות יון ע"י הנס דמסרת כ"ו, וראוי לקבוע ע"ז יו"ט כ"ו.

49 חולין ס, ב. וראה גם פרשי' שם.

50 ראה גם המשך תער"ב פרק רפ. ובכ"ח. וראה סה"מ תרס"ה (ס"ע רנו) דאף ש"ש כאן ביטול העצם ג"כ. . דאור הנר נראה חשוך. . מ"מ עיקר הביטול הוא בהתפשטות כ"ו.

51 עפ"י תומתח סברת הלבוש כ"ו דלעיל הערה 25. וראה הנסמן בהערה 28.

52 אבל שניהם ישנם. וקביעות ימי חנוכה היא ג"כ בבביל ניצוח המלחמה. וכג"מ שבת שם שהובא לעיל, שמביא בהמשך ל"מאי חנוכה" — זה שקבעים



מקום; די גאנצע מציאות של הגשמיות זאל נאר זיין דאָס — וואָס דורך איר פירט זיך דורך די עבודה (רוחנית) של הנשמה<sup>55</sup>.

(משיחות ש"פ מקץ, שבת  
חנוכה — תשכ"ו, תשל"ד)

גשמיות וואָס איז ניט פאַרבונדן מיט עבודת הנשמה — אַזאַ גשמיות דאַרף מלכתחילה ניט זיין, בכל דרכיך (— שלך) דעהו (— השם). נאָר אפילו גשמיות וואָס פירט צו רוחניות (ע"ד ווי דער נצחון המלחמה בימי חנוכה וואָס האָט געבראַכט צו דער הצלה רוחנית) — דאַרף מען פועל זיין ביי זיך, אַז די „גשמיות“ זאל ניט האָבן קיין תפיסת

(55) ראה בארוכה לקו"ש ח"י ע' 103 ואילך.

## זאת חנוכה

ב. בנוגע די ימי חנוכה איז ידוע די שאלה, צי אלע טעג „הם מציאות אחת או נפרדים“,<sup>6</sup> און די נפק"מ להלכה איז בנוגע אַ גר שנתגייר באמצע חנוכה אדער אַ קטן שהגדיל — צי זיי זיינען מחוייב אין נרות חנוכה. און דער ראגא"ט טשאווער<sup>7</sup> איז דאָס תולה אין פלוגתת הראשונים בנוגע לנרות חנוכה.

עפ"ז, אָננעמענדיק אַז די ימי חנוכה זיינען אַ „מציאות אחת“, וואָלט מען לכאורה געקענט מסביר זיין וואָס מען רופט אַז דעם אַכטן טאָג „זאת חנוכה“: וויבאלד אַז זיי זיינען „מציאות אחת“, אַ „שטח אחד“, קומט אויס, אַז כל זמן מען האָט ניט אַלע ימי חנוכה, פעלט אין דער גאַנצער מציאות פון חנוכה.<sup>8</sup> און דער פאַר קען מען זאָגן „זאת חנוכה“ ערשט ביים ח', היות אַז ער איז משלים ימי חנוכה ובמילא מהווה די מציאות פון חנוכה.

דערמיט וועט מען אויך פאַרשטיין די שייכות פון „זאת חנוכה“ צו „זאת חנוכת המזבח“ וואָס שטייט נאָך דעם גמר ההקרה פון די אַלע י"ב נשיאים — וואָרום אויך דאָרטן איז עד"ז: כאָטש יעדער נשיא האָט מקריב געווען אין אַ באַזונדער טאָג, ווערן אָבער די הקרבות פון אַלע י"ב נשיאים פאַררעכנט (אויך) ווי אַ נקודה אחת פון חנוכת המזבח —

א. דער לעצטער טאָג חנוכה ווערט אָנגערופן ע"פ מנהג ישראל „זאת חנוכה“,<sup>1</sup> ובפשטות איז דאָס דערפאַר וואָס אין דער קריאת התורה פון דעם טאָג לייענט מען „זאת חנוכת המזבח“.<sup>2</sup>

וויבאלד אַז מנהג ישראל תורה היא, און אַלע ענינים בתורה זיינען בדיוק, איז מובן, אַז דער שם „זאת חנוכה“ מיינט ווי דער פירוש ומשמעות התיבות וואָס מען זאָגט: „זאת חנוכה“ — דאָס איז חנוכה.

און היות אַז דאָס ווערט געזאָגט אויף דעם לעצטן טאָג, קומט אויס, אַז דאָס מיינט (כאילו) אַז דוקא יום ח' איז חנוכה!

לכאורה וואָלט מען דעם תוכן פון „דאָס איז חנוכה“ געקענט פאַרטייטשן אין דעם מובן: מיט דעם טאָג ווערט חנוכה פאַרענדיקט און נשלם; אַדער בסגנון אחר — יעצט (ביים ח) האָט מען שוין (אלע ימי) חנוכה.

אָבער דאָס איז ניט גלאַטיק, ווייל עס איז היפך פון משמעות שם, וואָס דער שם („זאת חנוכה“), באַצייט זיך צו דעם טאָג; און ווי דער פירוש פון „זאת חנוכת המזבח“ אין תורה: דער וואָרט „זאת“ מיינט, אַז מען ווייזט אַן אויף אַ (זאך) יום מיוחד.<sup>3</sup>

1) ראה ד"ה ברוך שעשה נסים (נדפס באוה"ת בראשית כרך ה' תתקנז, ב' ואילך) ספ"ד.

2) בפ' נשא ז', פד. שם, פח. וראה לקמן בפנים.

3) ראה תודיה נפסל מנחות כ', ב. מהרי"ל הובא ברמ"א יריד טעמ"ז ס"ד. ובכ"מ.

4) וכו' לשון זה" — ראה הנסמן בהערה הבאה.

5) ראה פרש"י נח ט, יו. בא יב, ב. בשלח טו, ב. שמיני יא, ב. ועוד.

6) ראה צפע"נ מהד"ת נט, ג — נעתק בצפע"נ כללים בערכו.

7) צפע"נ שם.

8) וראה כלי המדה קונטרס המילואים (כפ' מקץ — חנוכה) בפ"י דברי הראשונים דכל הלילות הם מצוה אחת וכל זמן שאינו מדליק כל הלילות לא קיים המצוה כלל. והוא חידוש גדול. ולפענ"ד צע"ג.

חנוכת המזבח" — איז פאַרשטאַנדיק פון מדרש<sup>14</sup>, "העלה עליהם הכתוב כאילו כולם הקריבו ביום ראשון וכאלו כולם הקריבו ביום אחרון", ד.ה. אז די צוויי טעג (יום ראשון ויום אחרון) זיינען כולל אין זיך אַלע צוועלף טעג, און דערפֿאַר איז דאָ אין זיי "זאת חנוכת המזבח" (די חנוכה איז איין נקודה, כנ"ל).

ועפ"ז צריך ביאור בנוגע לחנוכה: אויך ביי חנוכה געפינט מען אז דער יום ראשון פון חנוכה איז, כולל ז' הימים<sup>15</sup> [און דער נס פון יום ראשון איז באַ-שטאַנען אין דעם וואָס מ'האַט געפונען דעם פך שמן<sup>16</sup>, און דאָס איז לכאורה „עיקר הנס", היות אז דאָס האָט געגעבן די אפשריות אויף דער הדלקה אין די אַלע ימים. קומט אויס, אַז די הדלקה פון אַלע ז' ימים שלאח"ז ווערט נכלל אין (דעם נס פון) יום ראשון ווען מצאו פך השמן<sup>17</sup>].

ולפ"ז: כשם ווי באַ חנוכת המזבח שטייט „זאת חנוכת המזבח"<sup>18</sup> סיי בנוגע ליום ראשון סיי בנוגע ליום אחרון — אַזוי האָט אויך לכאורה געדאַרפט זיין ביי חנוכה<sup>19</sup>, אַז אויך דער יום ראשון

די אַלע צוועלף שטעלן צוזאַמען אַן איינציקע „חנוכת המזבח". און דערי-בער זאָגט דער פסוק „זאת חנוכת המזבח" דוקא נאָך דעם גמר ההקרבה פון אַלע י"ב נשיאים, וואָס דאָן ווערט אויפגעטאַן די מציאות אחת פון חנוכת המזבח, דורך די צוועלף טעג צוזאַ-מען<sup>20</sup>.

מען דאַרף אָבער פאַרשטיין: אויך באַ אַנדערע יו"ט ווי ז' ימי הסוכות<sup>21</sup> גע-פינט מען אַ סברא ודיעה אַז אַלע ז' ימים „הוי מציאות אחת"<sup>22</sup>, און אעפ"כ גע-פינט מען ניט אַז מ'זאָל מדגיש זיין בנוגע יום האחרון אַז „זאת" — דאָס איז (דער ענין פון) חג הסוכות וכיו"ב.

ג. אויך דאַרף מען פאַרשטיין:

בנוגע צו „חנוכת המזבח" שטייט דער לשון „זאת חנוכת המזבח" סיי בנוגע דעם ערשטן טאָג פון חנוכת המזבח — „זאת חנוכת המזבח ביום המשח אותו"<sup>23</sup>, און סיי בנוגע דעם לעצטן טאָג (יום י"ב) — „זאת חנוכת המזבח אחרי המשח אותו"<sup>24</sup>, און דער טעם פאַרוואָס מען זאָגט אויף די צוויי טעג (דוקא) „זאת

(9) ראה לקי"ת נשא כט. סעי"ב.

(10) להעיר מרוקח ריש הל' חנוכה. סמך שמן נרות לסוכות מה סוכות ח' ימים אף חנוכה ח' ימים". וראה מדרש חנוכה. ועוד. ובסדר הדורות (גי' תרכ"ב) דמה שעשו חנוכה ח' ימים, יען קודם לכן לא הי' יכולים לעשות סוכות מפני לוחצהיט'. ולהעיר מקלי חמדה שם.

(11) צפעי"ג שם מז, סעי"ב (נתק במפענח צפונות פ"ג סי"א).

(12) נשא שם, פד.

(13) שם, פח.

(14) במדבר פי"ד, יג (בסופו). ועד"ז שם לפני פ"ג, ט. הובא בלקי"ת שם.

(15) שערי אורה ד"ה בכ"ה בכסלו פמ"ב.

(16) מאירי שבת כא, ב.

(17) ראה שערי אורה שם.

(18) להעיר מעט"ז לשו"ע אריח סתרע"א: כל דיני חנוכה נאמרו למשה מסיני כפי זאת חנוכת המזבח ביום המשח אותו מאת נשיאי ישראל. ע"ש. וראה רוקח שם: זאת חנוכת המזבח בגימטריא זאת יהי' כימי חשמונים... ביום המשח אותו מאת בגימ' חנוכה ביום עשרים וחמשה בכסלו.

(19) ראה רמ"א אריח (סתרע"א סי"ב): ויא' שיש קצת מצוה בריבוי הסעודות משום דבאותן הימים הי' חנוכת המזבח.

ולכמה דיעות נקרא חנוכה ע"ש חנוכת המזבח שכימי החשמונאים שנסתר ובנאוהו — ראה אור

(\*) להעיר משבת כא, ב. כנגד פרי החגי'. וראה חז"א דל, ב. אה"ח בראשית שם דרושי חנוכה חתקמב, ב. משום שהוא ענין א' עם סוכות וביה לא פליג רק משום מעלין בקדש'.

אז „חנוכה“ איז ר"ת: ח' נרות והלכה כבית הלל — אז אין דער פלוגתא צווישן ב"ש און ב"ה<sup>24</sup>, צי „פוחת והולך“ אָדער „מוסיף והולך“, איז הלכה כבית הלל אז עס דאַרף זיין „מוסיף והולך“.

וידוע<sup>25</sup> די הסברה אין זייער פלוגתא, אז דאָס וואָס ב"ש האַלטן „פוחת והולך“ ווייל דער מספר הנרות איז „כנגד ימים הנכנסין“ — לויט די טעג וואָס וועלן קומען — איז ווייל לדעת ב"ש „אזלינן בחר בכח“; און דעריבער צינדט מען ביום ראשון שמונה נרות, ווייל דער ערשטער טאָג איז אין זיד כולל בכח אַלע אַכט טעג, און דערנאָך איז מען פוחת והולך און דעם צווייטן טאָג צינדט מען בלויז זיבן, ווייל אין יום ב' זיינען כולל בלויז ז' ימים, א.א.וו.

ב"ה אָבער האַלטן „אזלינן בחר בפועל“, און דעריבער איז דער מספר הנרות לויט די טעג וואָס זיינען דאָ בפועל: ביום ראשון צינדט מען איין נר, ווייל דאָן איז דאָ בפועל בלויז איין טאָג, ומכאן ואילך מוסיף והולך.

און דערפון וואָס אין דעם „שם בלה"ק“ „חנוכה“ גופא איז מודגש (באופן של ר"ת) אז „הלכה כבית הלל“, איז מובן, אז דער שם זאָגט אז גדר החנוכה איז בפועל.

ה. דער ענין, וואָס חנוכה איז פאַר-בונדן מיט „הפועל“, וועט זיין פאַר-שטאַנדיק בהקדים הביאור אין כללות שיטת בית שמאי, אז „אזלינן בחר בכח“ — וואָס דער פירוש אין דעם איז ניט נאָר אז דאָס וואָס די זאָך איז דאָ „בכח“ איז מספיק כאילו ווי זי איז שוין דאָ בפועל, נאָר נאָך מער: לדעת ב"ש

דחנוכה האָט געדאַרפט אַנגערופן ווערן „זאת חנוכה“<sup>26</sup>.

ד. וי"ל נקודת הביאור בזה:

ס'איז פאַראַן אַ חילוק צווישן ווי דער יום ראשון דחנוכה איז כולל כל ימי חנוכה און ווי יום אחרון איז כולל כל ימי חנוכה [ועד"ז איז דער חילוק צווישן יום ראשון דחנוכת המזבח און יום אחרון דחנוכת המזבח]: אין דעם יום ראשון זיינען די אַלע טעג כולל בכח; אין דעם יום אחרון זיינען דאָ אַלע טעג בפועל<sup>27</sup>.

ועפ"ז יש לומר: אע"פ אז ביי חנוכת המזבח קען מען זאָגן „זאת“ (זאת חנוכת המזבח) אויך בנגוג ליום ראשון מצד דעם וואָס אַלע טעג זיינען אין אים כולל בכח — איז אָבער ביי חנוכה אַנדערש: היות אז דער גדר פון חנוכה איז, זיין אויפטו איז בפועל (כדלקמן), דער-פאַר איז דאָס וואָס יום ראשון איז כולל אַלע טעג בכח, טוט ניט אויף (ובמילא קען ניט אַנגערופן ווערן) „זאת חנוכה“.

און דער ענין — אז חנוכה איז פאַר-בונדן מיט בפועל דוקא — איז אויך מרומז אין דעם שם „חנוכה“ (וכידוע אז דער שם „אשר יקראו לו בלשון הקודש“ פון יעדער זאָך איז מרמז אויף איר תוכן<sup>28</sup>): עס ברענגט זיך אין פוסקים<sup>29</sup>

זרוע ששכ"א ע"פ מגילת תענית פ"ט. מהרש"א שבת שם. וראה לקרית ברכה (צח, ג), סידור שער החנוכה (רעו, ג) שלכן קורין בחנוכה ענין קרבנות הנשיאים. ע"ש. וראה לקושי ח"כ ע' 633 בהערה. ושי"נ.

20. להעיר שמד"ה ברור שעשה נסים שם מובן שיום ח' דחנוכה הוא ע"ד יום שמיני למילואים, ולכן יום השמיני נק' זאת חנוכה זאת חנוכת המזבח.

21. ראה גם לקושי חכ"ג ע' 54-5. ושי"נ.

22. ראה שער היחוד והאמונה פ"א. שם פ"ז (פד),

ב).

23. אבודרהם סדר הדלקת נר חנוכה. הובא בעט"ז לשו"ע אריח סי' עתי"ד.

24) שבת שם.

25) ראה לקושי ח"ו ע' 73 ואילך. ושי"נ.

האט זיך שוין אפגעטאן דער עיקר שמצדה; עס פעלן נאָר ענינים שמחוץ הימנה (זמן וכ"ו) אַז דאָס זאָל אַראַפֿ-קומען אל הַבפועל<sup>28</sup>.

און דערפאַר איז דעת בית שמאי אַז בעניני תורה רעכנט מען זיך מיטן „בכח“ — ווייל תורה האָט די שליטה אויף מציאות העולם; וכדחז"ל<sup>29</sup> עה"פ<sup>30</sup> „לא־ל גומר עלי“, אַז אַזוי ווי תורה פסקנט אַפ, אַזוי ווערט בפועל אויפגע-טאָן אין וועלט. און דעריבער, ווען תורה רעדט וועגן עניני העולם — ד.ה. ווי זיי זיינען אין דער „וועלט“ פון תורה ומצד תורה — איז דער עיקר הדבר ווי זיי זיינען „בכח“ וואָס דעמאָלט שאַפט זיך זייער מציאות,

די חפצא דאַרף אָבער ווערן אַ מציאות אין (גדר וחפצי פון) עולם — דערפאַר דאַרף זיין הדלקת נר.

ו. ויתירה מזו יש לומר, אַז דאָס וואָס לויט ב"ש ווערט אַ זאך באַשטימט לויט איר „בכח“, איז עס ניט נאָר דער-פאַר וואָס מצד תורה איז דער „בכח“ דער עיקר פון אַ זאך, נאָר נאָך מער, אַז אין דעם „בכח“ איז פאַראַן דער „בפועל“.

וואָרום תורה איז דאָך תורתו של הקב"ה, און ביים אויבערשטן איז דאָך „אין כח חסר פועל“<sup>31</sup>. ס'איז ניט ווי באַ-

ווערט די מציאות פון אַ זאך באַשטימט דוקא לויטן „בכח“ (ווי מען זעט עס ביי נרות חנוכה, אַז לשיטתם ווערט דער מספר הנרות נקבע „כנגד ימים הנכנסין“ און ניט „כנגד ימים היוצ-אין“<sup>26</sup>) —

לכאורה איז ניט פאַרשטאנדיק; וואָס איז די סברא צו זאָגן, אַז ס'זאָל מכריח זיין דוקא דער „בכח“ פון אַ זאך — ווען די זאך איז (נאָר) ניט פאַראַן במציאותה?

[ע"ד ווי ביי נרות חנוכה: מען זאָל אַנצינדן בפועל ביום ראשון דחנוכה אַכט ליכט דערפאַר וואָס זיי זיינען פאַראַן בכח, בעת אַז ער „זעט“ בפועל (ניט מער ווי) איין טאָג<sup>27</sup>].

דער ביאור אין דעם איז: דאָס וואָס דער עיקר מציאות פון אַ זאך איז דער „בפועל“ — איז בנוגע דעם נברא, והטעם — ביי אים איז שייך אַז די זאך זאל בלייבן „בכח“ און ניט אַרויסקומען בפועל ובטל כל הדבר; און דעריבער, כל זמן ער האָט ניט די זאך בפועל, פעלט ביי אים דער עיקר;

ולכן ווען עס רעדט זיך וועגן חפצא (המצווה שבה) מצד עצמה — א „בכח“ ביי וועלכן ס'איז ניט שייך (א מניעה) אַז ער זאָל ניט קומען „בפועל“ — דע-מאָלט איז ווי נאָר די זאך איז דא „בכח“

26) ראה בארובה לקו"ש שם.

27) ועד"ז הוא במחלוקת דרי"א וחכמים ורי"ג בסוף זמן ק"ש של ערבית, דלרי"א (שהוא מתלמידי ב"ש — רשי"ד ה"ה שמותי ותודיה דרי"א שמותי שבת קל, ב) הוא רק עד סוף אשמורה ראשונה (ריש מס' ברכות) — כי ס"ל דפי', בשכבד' הוא, כל זמן שבני אדם עוסקים לילך ולשכב . . . כל שדעתו לישן כבר שכב וישן (פרשי' שם ד, סע"א), משאיכ' לאח"ז בזמן שכבה בפועל אין לקרות ק"ש — ראה בארובה לקו"ש שם.

28) להעיר ממשנית בלקו"ש שם (ע' 74 שוה"ג להערה 33. ושי"ג) שזהו החילוק בין ה„בכח“ שבימי חנוכה (ור"ה לאלו) לה„בכח“ שב„חלות דבש“ ע"ש. 29) ירושלמי כתובות פ"א ה"ב. ועוד — הובא בש"ך (ושר"ע אדה"י) יו"ד ספ"ט סקי"ג (ספ"ג). 30) תהלים נז, ג. 31) ראה פרדס שער יא (שער הצחצחות) פ"ג. הובא ונתבאר בסהמ"צ להצ"צ מצות האמנת אלקות פ"א. המשך תרס"ו ע' ו' ואילך. קלט ואילך (וראה בהוספות שם) (הוצאת תנשי"א) ע' תרנט ואילך. ד"ה ולקחתם אע"ר.

התורה): (ב) ווי דאָס איז מצד גדרי המקבלים („לנו“), אידן.

און דאָס איז די הסברה אין דער פלוגתא צווישן ב"ש און ב"ה: ב"ש האַלטן אַז דער עיקר מכוון פון נתינת התורה איז צו אויפטאָן אַז אין די מקבלי התורה („לנו“) זאל זיך אָנהערן, זאָלן זיין גדרי נותן התורה ומצוה המצוות; און דעריבער, אע"פ אַז תורה איז לא בשמים היא<sup>36</sup>, זי איז געגעבן געוואָרן למטה צו אידן, איז אָבער תורה פאָר-בליבן ווי זי איז מצד הנותן, און דער-פאָר איז „אזלינן בתר בכח“.

אָבער לפי שיטת בית הלל איז דער עיקר מכוון, אַז תורה ומצות זאָלן פועל זיין אין די אידן ווי זיי זיינען דאָ למטה איז זייערע גדרים. און דעריבער האַלטן זיי אַז דיני התורה ווערן נקבע לויט גדרי המקבל — אזלינן בתר בפועל<sup>37</sup>.

ז. דערמיט וועט מען אויך פאָר-שטיין פאָרוואָס דוקא ביי חנוכה איז מודגש (ביז — בשם) אַז „הלכה כבית הלל“ — אע"פ אַז דאָס איז אַ כלל בכל התורה כולה, ביז אַז ב"ש במקום ב"ה אינה משנה<sup>38</sup> — ווייל חנוכה איז באופן מיוחד פאָרבונדן מיט גדר המקבל:

א נברא, וואָס כח און פועל זיינען באַזונד-דערע זאָכן און דערפאָר איז דער כח חסר פועל; אָבער באַם בורא איז ווי נאָר די זאך איז דאָ „בכח“ ווערט גלייך אויפ-געטאָן דער „בפועל“ (אין דעם „בכח“)<sup>32</sup>. און דעריבער האַלטן ב"ש אַז (בעניני תורה), „אזלינן בתר בכח“ — ווייל מצד התורה (תורתו של הקב"ה) איז „אין כח חסר פועל“.

ועפ"ז יש לומר, אַז די מחלוקת צווישן ב"ש און ב"ה צי „אזלינן בתר בכח“ אָדער „אזלינן בתר בפועל“ איז אַ פלוגתא אין כללות הגדר פון תורה (ומצות!):

תורה ומצות זיינען דאָך געגעבן גע-וואָרן פון דעם אויבערשטן צו אידן (ווי זיי זיינען למטה) — „נתן לנו את תורתו“ — און דערפאָר זיינען דאָ אין תורה צוויי ענינים<sup>33</sup>: גדרים אין וועלכן עס דריקט זיך אויס דער צד הנותן און גדרים וואָס זיינען בערך, בתכונות פון מקבל. און ווי מען געפינט אין תורה צוויי קצוות: „אין דברי תורה מקבלין טומאה“ (אפילו ווען זיי ווערן געלערנט דורך אַן אדם בלתי טהור), ווייל זיי זיינען „דברי (כאש)“<sup>34</sup>, דברי ה'; ולאידך גיסא — איז „הרב שמחל על כבודו כבודו מחול“ ווייל „תורה דילי היא“<sup>35</sup>.

און דעריבער בעניני תורה שבעולם, קען עס זיין אויף צוויי אופנים: (א) ווי דאָס קומט אויס מצד גדרי הנותן (של

36 נצבים ל, יב. ראה ב"מ נט, ב.

37 והשייכות לב"ש וב"ה — כי ב"ש שרש מבחי הגבורות וב"ה — חסדים (ראה זח"ג רמה, א. אגה"ק ס"ג (ק"ט, א). לקו"ת שה"ש מח, ג. ובכ"מ) וענין הגבורה הוא העלאה מלמטה למעלה, ולכן הכוונה בהמטה שיתעלה למעלה (הבפועל כמ"ש מצד הכח), משאיכ חסד ענינו בחי גילוי והמשכה מלמעלה למטה, ומצד זה הכוונה בהמטה גופא, ולכן ס"ל אזלינן בתר בפועל, שהמעלה יומשך בגדרי המטה — ראה בארוכה לקו"ש ח"ז ע' 78 שוה"י פלוגתת ב"ש וב"ה (תגיגה יב, א) אם שמים נבראו תחלה או ארץ נבראת תחלה.

38 ברכות לו, ב. וש"י.

32 ראה ד"ה ולקחתם שם (סה"מ תרע"א ע' כו) שבאמת אין אנו יכולים לומר באוא"ס כח בלא פועל.

33 ראה בארוכה הדרן האי על מס' פסחים (נדפס בהגש"פ קה"ת תשל"ז ושלח"ז) — מחלוקת ר"י ור"ע. הדרן על פרקי אבות (לקו"ש ח"ז ע' 395 ואילך. ביאורים לפרקי אבות בסופו). וש"י.

34 ברכות כב, א.

35 קדושין לב, סע"א ואילך.

כללות הענין פון חנוכה (אז אידן האבן דעם כח צו אויפטאָן אַ יו"ט) דריקט זיך אויס אַז — „ונתן לנו את תורתו, דער אויפטו פון תורה אין (גדרי ה)מקבל<sup>45</sup>."

ת. אַט דער ענין מיוחד אינעם יום-טוב פון ימי חנוכה (אַז ער איז געקומען מצד אידן, „התקינו חכמים") איז אויך פאַרבונדן מיטן תוכן פון כללות המאורע והנס דחנוכה:

דאורייתא . . מלמעלה למטה ואיכ בא וגמשך הגילוי מצד עצמו מלמעלה למטה . . מי מעכב ומי מונע לה' יתיש והיה ה' תצור, משאיכ בחנוכה שהוא מדרבנן שהם המשיכו להיות גילוי זה ואיכ כיון שממשיכים זה מלמטה אפי' להגיע . . כ"א מעט . . ואיכ מעלין בקודש כו"י עיי"ש.

ועי' המבואר שם יומתק החיזור דב' הטעמים שבשבת (כא, ב) דביש וביה, הטעם דביש כנגד הימים הנכנסין וביה כנגד הימים היוצאין (בכח, או בפועל) עם דיעה ה'י, טעמא דביש כנגד פרי התג וטעמא דביה מעלין בקודש ואין מורידין, כי גם בהטעם כנגד ימים הנכנסין (— אולינן בתר בכח), היינו לפי שלדעתם עיקר הענין בהמצוה הוא מצד גדרי הנותן, מצד למעלה, שזהו מודגש בדאורייתא, כנגד פרי החג (ועי' הרמז עכ"ט) שזהו דיוק לי רשי בשבת שם. פרי החג מתמעטים והולכים בקרבנות דפ' פנחס]. וראה הערה הבאה. ולדעת ביה אולינן בתר בפועל, לפעול בגדר המטה, ומכיון שנמצא למטה עליו ההעלות בקודש.

48) ולדעת ביש יל דטיל דגם במצות ג'ח (ובכללות מצות דרבנן) ענינו שגם בהן יורגש גדר הנותן, והיינו דגם כזה דהתקינו חכמים נרגש שהוא מצד הציור ועיקרו מצד התורה. להעיר משות חתים (אויח טריח. יו"ד סרליג. ועוד. ועיין גם בכיורו הרי"פ פערלא לסהמיצ לרסיג מי'ע נטיס) בדעת הבהיג דעיקר חנוכה הוא מן התורה החיוב לעשות זכר כר לפי שמצוה לקבוע יום טוב על כל נס קיז מיצימ, אלא שחכמים קבעו מה לעשות בהם מעין המאורע. ונמצא שעיקר חנוכה הוא מן התורה ופירושו מדרבנן. ולהעיר גם שבכל מצות דרבנן ישנו קיום מי'ע על פי התורה אשר יורוה ולית דלא תסור (ראה רמב"ם ריש הלי' ממרי). וראה סהמיצ להצ"צ שם סוסיב.

דער יו"ט חנוכה (ומצותי) איז אַנ-דערש פון די רגלים (ומצותיהם) דער-מיט וואָס דאָס איז אַ יו"ט דרבנן, מדברי סופרים, חכמים, וואָס אידן האָבן מחדש געווען<sup>39</sup>.

נאָך מער: חנוכה איז אין דעם אַנדערש אויך פון פורים — וואָס אַע"פ אַז אויך פורים איז דרבנן, איז עס אַבער געקומען דורך „תקנת הנביאים"<sup>40</sup>, וואָס ענינם איז צו איבערגעבן און מגלה זיין דבר ה' — „גלה סודו אל עבדיו הנבי-אים"<sup>41</sup>, ביז אַז פורים ומגילת אסתר האָבן אידן געפועלט אַז עס איז גע-וואָרן כתבוני לדורות<sup>42</sup>, זיי זיינען אין די כ"ד ספרי קודש.

משאיכ חנוכה<sup>43</sup> איז אַ יו"ט וואָס „התקינו חכמים"<sup>44</sup> אין זמן בית שני<sup>45</sup> לאחרי שפסקה הנבואה<sup>46</sup>.

ומהאי טעמא איז דער כלל פון „הלכה כבית הלל" (אַז אולינן בתר בפועל, ווייל תורה איז דן לויט גדרי המקבל) מודגש במיוחד ביי חנוכה<sup>47</sup> — ווייל אינעם

39) וכמו כל ענינים דרבנן שלכן „ערבים עלי דיסי" (עי' לה, א ובפרשי שם). וראה שהש"ר עה"פ (שה"ש א, ב) כי טובים דודך מיין (ב). נתבאר בתרא (נב, סעי' אילר). לקרות מטות (פה, א), סוכות (פ, ב), שה"ש (י, א). מצה זו תרם (ס"ע נג ואילר). ועוד.

40) לשון הרמב"ם ריש הלי' מגילה.  
41) עמוס ג, ז.  
42) מגילה ז, א.  
43) ראה יומא (כט, א): דאסתר נס דניתן לכתוב משאיכ חנוכה.

44) לשון הרמב"ם הלי' חנוכה פ"ג ה"ג.  
45) וראה ע"ה (שער מיעוט הירח פ"ב) דמקום המלכות בגלות אבל (כולל אחשוורוש ופורים) — למעלה במזמון בית שני.  
46) יומא ט, ב. סוטה מת, ב. ועוד.  
47) ראה תרי"א (לד, ב) וסהמיצ להצ"צ מצות נר חנוכה (עז, ב) ביאור מחלוקת ביש וביה דביש למדין ג'ח מפרי החג. וביה סברי מעלין בקודש . . דלא דמי ללמוד זה מפרי החג כי חגיגה הוא

משא"כ בפורים — ווען עס זיינען גע-  
ווען גביאים, גלות יכני' כו' מרדכי  
ואסתר וכו' — דעריבער איז אויך דער  
יו"ט (חנוכה) געקומען מצד תקנת  
חכמים, כנ"ל.

ט. ווי אין כללות היו"ט פון ימי  
חנוכה איז מודגש דער גדר המקבל,  
עד"ז געפינט מען ביי דער מצוה  
עיקרית פון חנוכה — הדלקת נר חנוכה:

בכלל געפינט מען צוויי אופנים בקיום  
מצוה — קיום המצוה (סתם) און קיום  
מצוה בהידור; ביי נרות חנוכה געפינט  
מען א חידוש: נוסף לקיום באופן של  
„מהדרין“, איז דא — „מהדרין מן  
המהדרין“<sup>53</sup>.

נאך א חילוק בפועל: הידור מצוה ביי  
מצות ווערט אפגעטיט דורך א סוג  
מסוים (און אפילו ניט דורך דעם רוב)  
פון אידן, ביי נרות חנוכה אבער איז די  
הנהגה פון מהדרין מן המהדרין גע-  
ווארן דער מנהג פשוט<sup>55</sup> ביי אלע אידן.

וי"ל דעם טעם אויף דעם<sup>56</sup> — ווייל  
דער ענין פון הידור מצוה ווייזט אויף א  
השתדלות נוספת אין קיום המצוה מצד  
דעם אידן המקיים המצוה — אז ער טוט  
עס ניט נאך בכדי צו יוצא זיין ידי חובתו  
בקיום הציווי (מלמעלה), נאך ער איז  
מוסיף הידור מדילי<sup>57</sup>.

און וויבאלד אז אין חנוכה איז במיוחד  
מודגש די מעלה פון מקבל התורה

ס'איז ידוע דער חילוק צווישן דער  
גזירה אויף די אידן אין די ימי הפורים:  
(ווי עס ווערט דערציילט בפשטות אין  
דער מגילה) און דעם מצב פון אידן אין  
די גזירה בימי חנוכה: דער עיקר גזירה  
פון פורים איז געווען אויף די גופות פון  
אידן, ובלשון הלבוש<sup>49</sup> „שהיתה הגזירה  
להרוג ולהשמיד את הגופות. . ולא את  
הנפשות“<sup>50</sup>; ד.ה. ביי אידן איז געווען  
ניכר אויך בגוף בגלוי אז זיי זיינען אן  
„עם אחד“ וועלכער איז פארבונדן מיטן  
אויבערשטן, אז „ודתיהם שונות מכל  
עם“.

משא"כ בימי חנוכה איז געווען א מצב  
וואס בעיקר (בלשון הרמב"ם<sup>51</sup>) „גזרו  
גזירות על ישראל ובטלו דתם ולא הניחו  
אותם לעסוק בתורה ובמצות“. ס'איז גע-  
ווען א מצב פון חשך רוחני, ווען דער  
אור התורה (נר מצוה ותורה אור) האט  
ניט מאיר געווען בגלוי, „גלות התו-  
רה“<sup>52</sup>, טמאו כל השמנים שבהיכל<sup>53</sup>;  
אידן האבן זיך מתגבר געווען אויפן  
חשך שבעולם פון די יוונים, זיך מוסר  
נפש געווען פאר דתם, תורה ומצות.

און וויבאלד אז די מסירת נפש איז  
געווען אינגאנצן מצד ה"מקבל"<sup>54</sup>

(49) א"ח סתר"ע ס"ב.

(50) כמו שממשך לכוש שם, שאפילו המירו  
דתם ח"ו לא ה"י מקבל אותם. אבל להעיר שבתרא  
(צו, א. וראה שם ק"ח, ג. כ"ד) מפורש, שהרי אם  
רצו להמיר דתם לא ה"י המן עושה להם כלום שלא  
גור אלא על היהודים.

(51) הל' חנוכה רפ"ג. — וראה לקו"ש ח"י ע' 144  
הערה 18.

(52) תור"א לב, ב. אזה"ת חנוכה (כרך ה) תתקנח,  
ב ואילך, ובכ"מ. עיי"ש בארוכה החילוק דנסים  
דפסח (צ"מ) ופורים לתנוכה דלא גלו מארצם רק  
גלות התורה להשכיחם תורתך כו'.

(53) שבת שם.

(54) ראה בארוכה שערי אורה בהקדמה שזו  
ההפרש בין המסנ"פ בימי אשורוש שהיתה מצד

המשפיע — להמסנ"פ בימי חנוכה שהיתה מצד  
המקבל. ע"ש.

(55) רמ"א א"ח סתר"ע א סוס"ב.

(56) ראה לקו"ש ח"ה ע' 449 ואילך (ביאור  
בא"א).

(57) ראה רמב"ם הל' אסורי מזבח ספ"ז בדיו כל  
חלב לה: הרוצה לזכות עצמו יכוף יצרו הרע וירחיב  
ידו כו'. ולהעיר מפרשי יומא ע, א ד"ה להראות  
חזונו. וראה לקו"ש שם ע' 451.



ערשטער טאג חנוכה); ועד"ז — וואס מען געפינט דאס ניט ביי אנדערע יו"ט (אפילו ניט ביי די וואו עס איז פאראן א סברא אז כל ימי היו"ט זיינען „נקודה אחת“) אז דער עיקר יו"ט איז אין דעם לעצטן טאג:

ימים טובים ומועדים, אע"פ אז אויך ביי זיי איז (בענין דפליגי ב"ש וביה) „הלכה כבית הלל“ — הערט זיך אבער אז דער „למעלה“ „תורתו“ (מצות ה')<sup>58</sup>, אין גדרי העולם.

און דאס איז אויך דער טעם פאר- וואס מען געפינט ביי חנוכת המזבח אז אויך דער ערשטער טאג איז „זאת חנוכת המזבח“ — ווייל משכן (ועד"ז — מקדש ראשון) איז ענינו דער גילוי אלקות מלמעלה<sup>59</sup>; און דעריבער, איז אויך אין דעם „בכח“ פון יום ראשון פון חנוכת המזבח שוין דא דער „בפועל“ ובמילא קען מען און מען זאגט אויף דעם „זאת חנוכת המזבח“.

משא"כ ביי חנוכה וואס איז כולו פאר- בונדן מיט גדרי המקבל, קען מען ניט זאגן „זאת חנוכה“ ביום ראשון מצד מעלת ה„בכח“, נאר דוקא אויפן לעצטן טאג חנוכה, ווען ס'איז דא דער „בפועל“, מ'האט אלע טעג בפועל, זאגט מען „זאת חנוכה“ — דאס איז חנוכה.

יא. כשם ווי די כללות תקנה פון ימי חנוכה איז פארבונדן מיט גדר המקבל דערפאר וואס ס'איז געווען א מצב פון „בטלו דתם“ און אידן האבן געדארפט זיך מתגבר זיין אויפן חשך רוחני (כניל

ומקיים המצוה — דעריבער קומט צו אן עילוי והוספה אויך אין דעם ענין פון הידור מצוה עצמו (לגבי דעם הידור ביי אנדערע מצות), דער אופן פון מהדרין מן המהדרין.

און דאס גופא איז געווארן דער מנהג פשוט ביי אלע אידן — אידן האבן אנגענומען אויף זיך די אויפפירונג — מנהג — מצד עצמם, ניט מצד ציווי השו"ע — צו זיין מהדרין מן המהדרין, דאס איז געקומען דורכאויס מצד אידן<sup>58</sup>, ווייל דאס איז דער אויפטו פון נרות חנוכה — עס קומט מצד המקבל<sup>59</sup>, ער טוט אין באלייכטן דעם חשך<sup>59</sup>.

יוד. ע"פ כל הנ"ל וועט מען אויך פארשטיין פארוואס דוקא דער אכטער (לעצטער) טאג פון חנוכה ווערט אנגע- רופן „זאת חנוכה“<sup>60</sup> (און ניט דער

58) והיינו שבני הוסיפו בגוף ועצם המצוה, ע"י הידור המצוה שלהם. ובפרט להדיעה דנרות הנוספים הם חלק מחפצא דניח (והרי ענינם הוא „להראות ולגלות הנס“ (רמב"ם הל' חנוכה פ"ג ה"ג), וע"י הוספת נרות דמהדרין היו מוסיף בלהראות ולגלות הנס, והוספת הנס שבל יום) — ראה בארוכה לקו"ש ח"כ ס"ע 208 ואילך. משא"כ ההידור מצוה סתם אפילו את"ל שזוה לא רק הידור במעשה הגברא (ראה הערה הקודמת), הרי „סוכה נאה שופר נאה“ וכז"כ י"ל דאינו מוסיף בגוף ועצם המצוה דסוכה ושופר. וראה בארוכה לקו"ש ח"כ ס"ע 10 ואילך.

59) וה"ז בדוגמת העילוי במנהגי ישראל (היינו שישאל מוסיפים בתורה) גם על דברי סופרים (ראה לקו"ש סוכות פ, ס"ג. סידור רסט, ב).

וע"פ הנ"ל יש לומר, שג' הענינים — מצות דאורייתא, מצות דרבנן (פורים כו'), ומצות חנוכה (ובמיוחד — נרות חנוכה) — הם דוגמת ג' הענינים שמצינו בחג הסוכות (ראה לעיל הערה 10) — ז' ימי סוכות, שמע"צ ושמח"ת (ראה בארוכה לקו"ש ח"ט ע' 381 ואילך).

59) ראה לקמן סעיף יא. וש"נ.

60) גם להדיעה והסברא שכל ימי חנוכה נפרדים הם, וכל יום הוי (ענין ו) מצוה בפ"ע.

61) ראה הנסמן לעיל הערה 47 בתחלתה.

62) ראה תורא ותריח ר"פ ויגש. לקו"ש ח"ז ע'

20. ח"ט ע' 62 ואילך. וש"נ. וראה שם ע' 26 ואילך בנוגע למקדש ראשון.

ווי דאָס איז מצד דעם גדר התחתון — מאַכט דאָס איבער דעם חושך גופא.

און דאָס איז אויך דער עילוי פון „זאת חנוכה“, וואָס דעמאלט האָט מען דעם ריבוי נרות מצוה בפועל, ובמילא מובן, אַז דער „אור“ פון „זאת חנוכה“ האָט דעם כח צו באַלייכטן און איבערמאַכן אַ גרעסערן און טיפערן חשך.

דערפון האָט מען אויך די הוראה לימינו אלה, אין דעם חושך כפול ומכופל פון זמן הגלות, ובפרט דעקבא דמשיחא<sup>67</sup> — אַז דער וועג צו איבער-מאַכן דעם חשך איז, דורך מרבה זיין אין נר מצוה ותורה אור, אַ ריבוי אור בפועל, און אַריינשיינען, אַריינטראַגן דעם ריבוי אור אין מקום החושך גופא, אין רשות הרבים,

און דאָס ברענגט אַראָפּ דעם „והוי יגי' חשכי“, בקיום היעוד „ולילה כיום יאיר“<sup>68</sup>, בגאולה האמיתית והשלימה על ידי משיח צדקנו, במהרה בימינו ממש.

(משיחות ש"פ מקץ תשל"ג, תשמ"ח)

סעיף ח) — עדין איז בנוגע די נרות חנוכה, אַז די הדגשה אין גדר המקבל בנרות חנוכה (כנ"ל סעיף ט) איז פאַר-בונדן דערמיט וואָס דער ענין פון די נרות איז — להאיר את החושך דוקא.

ווי ס'איז מודגש אין תנאי המצוה — סיי אין מקום ההדלקה: על פתח ביתו מבחוץ<sup>69</sup>, און סיי בזמן ההדלקה ושיעורה „משתשקע החמה עד שתכלה רגל מן השוק . . עד דכליא ריגלא דתרמודאי“<sup>69</sup> —

ווייל דער ענין פון נרות חנוכה איז — צו באַלייכטן דעם חוץ (חושך), דעם חושך פון רשות הרבים, טורי דפרודא, אַז עס זאָל ווערן דער „והוי יגי' חשכי“<sup>68</sup>, ביז אַז דער חושך גופא זאָל מאיר זיין<sup>69</sup>.

און דערפאַר דאַרף מען האַבן דעם „בפועל“, און דער „בפועל“ ווי דאָס איז מצד גדר התחתון — וכידוע<sup>66</sup> אַז דער „בפועל“ שמצד כחו ית' איז במדריגת הכח: דוקא בשעת מ'האָט דעם „פועל“

63) שבת כא, ב.

64) ש"ב כב, כט.

65) ראה בארוכה ד"ה כי אתה נרי ה' בתו"א, שערי אורה ואוה"ת דרושי חנוכה. ועוד.

66) ראה הנסמן בהערה 31. וראה לקו"ש ח"ט

194 י.

67) ראה תו"א (מא, א) ושערי אורה שם (ספ"ט)

דוהוי יגי' חשכי קאי על החושך דדורות האחרונים דעקבא דמשיחא.

68) תהלים קלט, יב. וראה שערי אורה שם.

ובכ"מ.

## ויגש

וע"פ הנ"ל איז עס מוכן — ווייל דוקא „לפי שהוא פירנסם וכלכלם בימי הרעב“ [איידער זיי זיינען אראפ אין מצרים (און האָבן געקויפט תבואה ביי יוסף'ן אין מצרים)] און נאך הסתלקותו של יעקב ווען „חזר הרעב“ און יוסף האָט צוגע-זאָגט אחיו „אנכי אכלכל אתכם ואת טפכם“ האָט מען געזען ווי דער קיום פון בית ישראל איז געווען אָפהענגיק אין יוסף.

ב. מען דאַרף אָבער פאַרשטיין:

(א) פאַרוואָס זאָלן אידן שטענדיק אָנגערופן ווערן מיטן נאָמען יוסף מצד אַ פעולה פון יוסף, וועלכע איז געווען מיט פיל יארן פריער און בלויז במשך פון אַ גאַר) קורצער צייט?

(ב) ועיקר: דער תוכן הכתוב „רועה ישראל האזינה נוהג כצאן יוסף גו' הופיעה“ איז אַ בקשה וואָס מ'בעט דעם אויבערשטן — „האזינה . . הופיעה“, וואָס דערפון איז פאַרשטאַנדיק, אָז מיט באַצייכענען אידן אַלס „יוסף“ ווערט אויסגעדריקט אַ מעלה פון אידן וועל-כע גיט צו אַ זכות אויף מילוי הבקשה פון „האזינה . . הופיעה“.

[נאָך מער: פון דעם וואָס די ווער-טער „נוהג כצאן יוסף“ קומען נאָך דעם ערשטן טייל הבקשה „רועה ישראל האזינה“ איז משמע, אָז דער נאָמען „יוסף“ איז אַ גרעסערע מעלה ווי דער

א. אויפן פסוק „רועה ישראל האזינה נוהג כצאן יוסף“ טייטשט רש"י: כל ישראל נקראים על שם יוסף לפי שהוא פירנסם וכלכלם בימי הרעב (ווי עס שטייט אין אונזער פרשה: ויכלכל יוסף את אביו ואת אחיו ואת כל בית אביו לחם לפי הטף).

בפשטות לערנט מען: וויבאלד יוסף האָט די בני ישראל געשפייזט אין אַ צייט פון הונגער, וואָס דאָס מיינט אָז זייער קיום איז געווען אָפהענגיק אין יוסף'ן, דערפאַר ווערן זיי אָנגערופן על שמו — על שם זה וואָס ער האָט אויפגעהאַלטן זייער מציאות.

— דערמיט איז רעכט לשון רש"י „פירנסם וכלכלם בימי הרעב“ — דלכאורה: דער פסוק „ויכלכל יוסף גו'“ רעדט וועגן דעם זמן ווען (יעקב ובניו זיינען שוין געווען אין מצרים און) עס איז שוין בטל געוואָרן דער רעב' (כמחז"ל „מכיון שבא יעקב למצרים באה ברכה . . וכלה הרעב“)?

(1) תהלים פ, ב.

(2) ועד"ז במצוד" (וראה לקמן הערה 6). — וברד"ק שם (וראה ראביע שם ד"ה יושב. ראביע, רמב"ן ורד"ק יחי מט, טז): מעת כו' נקרא ישראל יוסף ואפרים . . ויקרא בהם שמי כו'. ולהעיר מראביע תהלים שם ד"ה רועה.

(3) פרשתנו מז, יב. — אבל ראה לקמן בפנים.  
(4) כי מיש יוסף (פרשתנו מה, יא. וראה שם, הי"ז) וכלכלתי אותך שם כי עוד חמש שנים רעב" (וראה תוספתא שבהערה הבאה) — הי' מפני שלא ידע עדיין שיבטל הרעב בכוא יעקב למצרים.

(5) פרש"י פרשתנו מז, יט (מתוספתא סוטה ספ"י).

(6) ולהעיר שבמצוד" תהלים שם הלשון „שיוסף לכלל את השבטים במצרים“.

(7) ולהעיר שיוסף החזיר להם הכסף כו' (ראה מקץ מב, כה ואילך. מד, א. ועוד).

(8) תוספתא שם.

(9) יחי נ, כא (הובא בתוספתא שם).

(10) ראה גם לקו"ש ח"ה ע' 239 ואילך.

פון יוסף איז — וואָס ער האָט בכח צו זיין אַ „מכלכל“ ברוחניות אויך „בימי הרעב“ (כדלקמן בארוכה).

און דאָס איז דער פירוש (הפנימי) אין „הוא פירנסם וכלכלם בימי הרעב“: יוסף האָט משפיע געווען צו בית ישראל פון זיינע מעלות ותכונות נעלות (מיט וועל-כע מען קען איבערקומען אַ „רעב“), ער האָט עס אין זיי אַריינגעגעבן אין אַן אופן פון „פירנסם וכלכלם“, אַז דאָס זאָל ווערן זייער „פרנסה“ און „שפייו“ — עס איז אַריין אין זיי בפנימיות און געוואָרן „דם ובשר כבשרם“.

ומהאי טעמא ווערן אידן (עד סוף כל הדורות) אַנגערופן בשם יוסף מצד דעם וואָס „פירנסם וכלכלם בימי הרעב“, ווייל דורכדעם איז ביי כלל ישראל איינגעוואָרצלט געוואָרן לתמיד די מעלה פון (עבודת) יוסף.

און דערמיט איז אויך מובן פאַרוואָס אידן ווערן אַנגערופן יוסף דוקא אין דעם מזמור, בקשר מיט דער בקשה „רועה ישראל האזינה גו“, ווייל דער תוכן המזמור איז די תפלה אויף די „שלוש גליות“<sup>15</sup> (וואָס דערפאַר „נאמר“ במזמור זה שלש פעמים<sup>16</sup> השיבנו האר פניך ונושעה“); און דער (עיקר) זכות פון אידן בעת גלותם איז פאַרבונדן מיט יוסף (וואָס „פירנסם וכלכלם בימי הרעב“) — נאָך מער ווי די מעלה פון „ישראל“ („רועה ישראל האזינה“), וכדלקמן.

#### ד. די הסברה אין דעם:

יוסף האָט זיך אויסגעטיילט פון די

שם ישראל (עכ"פ) — בנוגע דעם ענין המדובר אין דעם מזמור<sup>11</sup> — וואָרום דער סדר התפלה איז, כמוכּן, מן הקל אל הכבד: פריער דערמאָנט מען אַ קלענערע מעלה, און דערנאָך (ובפרט — אויב דאָס איז ניט מספיק) איז מען מוסיף אַ גרעסערע מעלה כו].

איז ניט מובן: מיט וואָס איז דאָס וואָס יוסף „פירנסם וכלכלם בימי הרעב“, אַ זכות ומעלה פאַר „כל ישראל“, אַז דאָס זאָל פועל זיין (עכ"פ) — העלפן אין דעם „האזינה“ . . . הופיעה?

ג. וי"ל נקודת הביאור בזה<sup>12</sup>:

יעדער ענין גשמי הויבט זיך אַן (ווערט נשתלשל) — פון מקורו — הרוחני. ועד"ו בנדוד"ז — דאָס וואָס „פירנסם וכלכלם בימי הרעב“ בפשטות, בגשמיות — דאָס וואָס די פרנסה גשמית פון בית ישראל בימי הרעב איז געווען אַפהענגיק פון יוסף, נעמט זיך דערפון וואָס ער האָט זיי געשפייזט בימי הרעב ברוחניות<sup>13</sup>.

רעב בגשמיות איז פאַרבונדן מיט דעם „רעב“ ברוחנית<sup>14</sup> — אַ זמן (און מצב) פון העלם והסתר, ווען עס לייכט ניט קיין גיטלעכקייט; און די מעלה מיוחדת

11) ועוד זאת: ממה שנאמר „האזינה לפנינו, כצא יוסף“ משמע, שהיחודש בהקשה (שבהמשך הפסוק) „וישב הכרובים הופיעה“ שייך להוספה זו, „נוהג כצא יוסף“ (היינו, ש„נוהג כצא יוסף“ הוא גם) הקדמה ל„וישב הכרובים הופיעה“.

וראה לקמן הערה 57.  
12) בכל הבא לקמן — עיין תו"ח ויחי ד"ה בן פורת יוסף פ"ט (קה, ב) ואילך (ושם רפ"י כפי" הכתוב „רועה גו' נוהג כצא יוסף“). לקו"ש ח"ג ע' 831 ואילך. ועוד.

13) ראה גם תורת שמואל — תרל"ז (ח"ב) ע' שג.

14) כמש"ג (עמוס ה, יא) רעב כו' לשמוע את דברי ה'. וראה חבא"ר פכ"ז.

15) רשי' תהלים שם, א. וכרד"ק שם: וזה המזמור נאמר על זה הגלות.

16) רשי' שם.

17) שם, ד. ח. כ.

— „ואת כל אשר עושים שם הוא ה' עושה“<sup>25</sup>, ועאכו"כ ווען ער (איז גע- ווארן משנה למלך און) האט אָנגעפירט מיט אַלע עניני מצרים („ועל פיך ישק כל עמי“<sup>25</sup>), וואָס איז פאַרבונדן מיט די גרעסטע טירדות

— אָבער אַעפ"כ האָבן די אַלע טרדות אים כלל ניט מבלבל געווען אין עבודת השם און ער איז גלייכצייטיק גע- שטאַנען בתכלית הדביקות צו אלקות.

ביי די אַנדערע שבטים, איז זייער דביקות בה' געווען פאַרבונדן מיט זייער מצב פון התבודדות, מיט זייער זיין אָפגעזונדערט פון עניני העולם — ומובן, אַז אין אַזאָ סדר העבודה איז דער מצב פון גלות (זיין אונטער דער שליטה פון א' זר) א' סתירה און שטער צו דביקות בה'.

דוקא מיט דער עבודה פון יוסף, וואָס אויך זייענדיק אין די טרדות פון עניני העולם איז ער פאַרבליבן בתכלית הדבי- קות בה', קען מען דורכגיין דעם מצב פון גלות.

ה. עס שטייט<sup>26</sup> „אלה תולדות יעקב יוסף“ — יוסף איז דער המשך („תול- דות“) פון יעקב<sup>27</sup>, וכמאמר חז"ל<sup>26</sup> „כל מה שאירע לזה אירע לזה“.

ועד"ז בענין הנ"ל: די אויסגעטיילט- קייט פון יוסף לגבי אחיו, וואָס דוקא ער איז דורכגעגאַנגען דעם מצב פון גלות, איז אַ המשך ו„תולדות“ פון יעקב און זיין אויפטו לגבי אברהם ויצחק.

אַנדערע שבטים דערמיט וואָס ער איז דער איינציקער וואָס איז געווען אין גלות ביי אַן איש (ומלך) זר — „נשבה לבין הגויים“<sup>18</sup>; לא מיבעי אין דעם ערשטן זמן (נאָכדעם ווי „הורד מצרי- מה“<sup>19</sup>) אַלס עבד בבית פוטיפר און דער- נאָך אַלס אסיר בבית הסהר, נאָר אפילו איז שפּעטערדיקן זמן, בשעת ער איז שוין געוואָרן אַ משנה למלך, וואָס „ובל- עדיך לא ירים איש את ידו ואת רגלו בכל ארץ מצרים“<sup>20</sup>, איז ער אָבער גע- ווען אונטער דער שליטה והנהגה פון פרעה („הכסא אגדל ממך“<sup>21</sup>); אויך זיין שליטה איז גאַנץ ארץ מצרים איז גע- ווען אַלס משנה (למלך), פון פרעה<sup>22</sup>.

און דאָס איז בהתאם מיטן חילוק בפשטות צווישן חיי (ועבודת) יוסף און דעם סדר החיים פון די אַנדערע שבטים (וכמבואר בכמה מקומות<sup>23</sup>):

די שבטים זיינען געווען „רועי צאן“, אָפגעזונדערט פון די עניני העולם, וועלכע קענען זיי שטערן אין זייער עבודת השם; און אויך — די מלאכה פון רועה צאן פאָדערט ניט קיין אַנשטרענג- גונג און טירדא יתירה.

משא"כ יוסף איז געווען פאַרנומען מיט עניני העולם — פריער בבית פוטי- פר וואָס „ויפקדהו על ביתו וכל יש לו נתן בידו“<sup>24</sup>, ועד"ז דערנאָך בבית הסהר

(18) רשי ויחי מזו, לא.

(19) וישב לט, א ואילך.

(20) מקץ מא, מד.

(21) שם, מ. — ולהעיר מפרשי ויחי ג, ו.

(22) ראה סוף פרשתנו (מז, יד) ויבא יוסף את

הכסף גו' ביתה פרעה: שם, כ: כל אדמת מצרים

לפרעה: שם, יט: כה: עבדים לפרעה. ועוד.

(23) תו"ח שם (קב, ב ואילך). דיה ולא זכר

תרפי"ח. ובכ"מ. וראה לעיל ע' 197.

(24) וישב לט, ד. ובת"א (ועד"ז בחיב"ע) שם, יא:

למבדק בכתבי חושבני.

(25) שם, כב.

(25) מקץ מא, מ.

(26) ר"פ וישב.

(27) ראה בארובה ביאורו לאדהא"מ (כט, ד

ואילך) ולהצ"צ (ע' קסח ואילך). אוה"ח ויחי (שפה, ב

ואילך. ועוד), ובכ"מ.

(28) ב"ר עה"פ (פפ"ד, ו — הובא בפרשי עה"פ).

ע"ש.

משא"כ יעקב איז „מטתו שלמה“<sup>36</sup> און ס'איז ניט שייך קיין פסול (אז ענין פון „יצא ממנו“) בזרעו — ווייל<sup>37</sup> דאס איז די תכונה ומעלה פון מדת האמת, אז ס'איז אין איר ניט שייך קיין ענין של שינוי ונט'].

אעפ"כ איז פאראן א חילוק עיקרי צווישן יעקב און יוסף, ביז — אז דער עיקר כח וואס יעדער איד האט אויף קענען דורכגיין ענין הגלות, באקומט ער דוקא פון יוסף, כדלקמן.

ו. דער חילוק בפשטות צווישן „גלות“ יעקב און „גלות“ יוסף:

ביי יעקב, איז

[נוסף אויף דעם וואס (א) זיין שעבוד צו לבן איז באשטאנען בלויז אין דעם וואס ער האט געארבעט פאר לבן, אלס פועל<sup>38</sup>, א רועה (ער איז אבער ניט גע-ווען אן עבד), און (ב) סוף-סוף איז לבן ניט געווען קיין איש זר, נאר „עצמי ובשרי אתה“<sup>39</sup> — איז]

אויך זייענדיק אין גלות ביי לבן איז ער ניט געווען (אריינגעטאן) אין עניני העולם. אויך דארטן איז ער געווען (ויברח יעקב) (ב)שדה ארם<sup>40</sup>, א רועה צאן<sup>41</sup>, וואס איז (כנ"ל) אן עבודה ביי

און ווי מיר זעען, אז צווישן די ג' אבות איז יעקב דער איינציקער וואס האט דורכגעמאכט א סך יארן פון גלות ושעבוד — די כ' שנה בבית לבן<sup>39</sup>, ארבעטנדיק פאר אים אין אן אופן פון „הייתי ביום אכלני חורב גו' עבדתיך גו“<sup>40</sup>, און ער איז געווען אזוי משועבד צו לבן<sup>41</sup>, ביז אז לבן האט אים געזאגט „הבנות בנותי גו' וכל אשר אתה רואה לי הוא“<sup>41</sup> (וואס אזא מצב פון גלות ושעבוד געפינט מען ניט ביי אברהם אדער יצחק) — פונדעסטוועגן האט אויך די שווערע גלות-תקופה ניט גע-פועלט קיין שטערונג און חלישות ה"ו אין דער עבודה נעלית פון יעקב — „עם לבן הרשע גרתי ותריג מצות שמרתי“<sup>42</sup>.

דאס איז דער אויפטו פון יעקב — מדת האמת<sup>43</sup>, אין וועלכער ס'איז ניט שייך קיין שינויים, וואס דערפאר בלייבט ער מיטן זעלבן תוקף, אין פאר-שידענע אומשטענדן, בלי שום שינוי, אפילו אין דעם גלות ביי לבן וכו'.

[ועד"ז בנוגע די „תולדות“ של האבות: „אברהם“<sup>44</sup> יצא (ונפרד<sup>45</sup>) ממנו ישמעאל . . יצחק יצא (ונפרד) ממנו עשו“,

29) המרמז ג"כ על כללות ענין הגלות (זהר ר"פ יצא קמו, א). ב"ר פס"ח, יג. ועוד.)

30) ויצא לא, מ"מא (וראה שו"ע אדה"ז חו"מ הל' נזקי גרי"ג ס"ד בקו"א).

31) ויצא שם, מג (ויעקב לא ענה לו עי"ו ויתרה מזה — הכתוב אומר: וישכם לבן בבוקר וינשק לבניו ולבנותיו. — אבל ראה תיב"ע, פ"י הראב"ע ועוד.)

32) וישלה לב, ה ובפרש"י.

33) זח"א קלט, סע"א. קס"א, א. ועוד. תניא ספ"ג.

לקו"ת מטות פג, סע"ג ואילך. ואתחנן ה, ריש ע"ב.

ובכ"מ. — וראה במקומות שנשמנו בהערה 27. ועוד.

34) פסחים נו, א. ויקר פל"ז, ה. ועוד.

35) לקו"ת ואתחנן ה, א. שה"ש ט, ד. — ועפ"ז

ימתק דיוק ל' רש"י (וישב לח, ל). עכ"ל ש"צא ממנו. — ולהעיר בנוגע לזמרי וקורח (רש"י וחי מט, ו).

36) ויקר שם. רש"י וחי מז, לא. וראה פסחים שם.

37) לקו"ת ואתחנן (שם א"ב). ועוד.

38) ראה רמב"ם סוף הל' שכירות. ושו"ע חו"מ סו"ס שלו. שו"ע אדה"ז שם הל' שאלה ושכירות כו' סע"ף כ. וראה באריכה לעיל ע' 139 ואילך.

39) ויצא כט, יד (וראה שם, טו). — אלא שהתנהג עם יעקב ברמאות, כאיש זר כו', ואביכו התל ב' גו"י (ויצא לא, ז ואילך), עד ש.בקש לעקור את הכלי (נוסח הגש"פ).

40) הושע יב, יג.

41) ראה ויצא לא, לח"מ.

אין געבליבן בהבדלה וברוממות פון דעם גלות, און דערפאר, אויך כפשוטו — א רועה צאן.

און אט דער ענין — אז אויך ווען יעקב איז יורד אין גלות איז ער בהבדלה, העכער פון גלות — דריקט זיך אויס אין דעם, אז בשעת עס קומט צו א מלחמה צווישן יעקב מיט שרו של עשו<sup>47</sup> (עס ווערט א „התאבקות“ צווישן יעקב מיט א מנגד), איז — „שרית עם אלקים ועם אנשים ותוכל“<sup>48</sup>, יעקב ווערט דער שר ובעה"ב אויפן מנגד, ביז אז שרו של עשו אליין מוז מודה זיין „לא יעקב גו' שמך כי אם ישראל כי שרית גו'“<sup>48</sup>.

[ועד'ו ווען יעקב האט יורד געווען למצרים איז (נוסף לזה וואס ער איז גע- בליבן אפגעזונדערט פון מצרים)<sup>49</sup> (ע"ד הנ"ל בבית לבן) — אין ארץ גושן מיטב הארץ<sup>50</sup> — איז) „ויברך יעקב את פרעה“ — „שיעלה נילוס לרגליו . . ומשקה את הארץ“<sup>51</sup>: יעקב איז דער וואס איז מברך את פרעה, ביז פרעה זאל אנערקענען אז די פרנסה פון מצרים (וואס ווערט ע"י הנילוס וואס עולה ומשקה) איז אפ- הענגיק אין ברכתו של יעקב<sup>52</sup>].

ז. און דאס איז דער אויפטו פון ויסף'ו:

וועלכער מ'קען בלייבן בהתבודדות פון עניני העולם<sup>42</sup>.

און דער טעם לזה — ווייל יעקב איז תכלית הקדושה והאור, אינגאנצן העכער פון חושך הגלות [בלשון החסי- דות<sup>43</sup>: מדריגת יעקב איז עולם האצילות וואו ס'איז „לא יגורך רע“<sup>44</sup>, דארטן איז ניטא קיין ענין פון חושך און פארשטעל אויף ג-טלעכקייט].

וואס דאס איז דער חילוק צווישן יעקב (והאבות) און די שבטים<sup>45</sup>:

דאס וואס די שבטים זיינען געווען רועי צאן איז עס געווען א תנועה של פרישות פון וועלט כדי די עניני העולם זאלן זיי ניט שטערן, וואס דאס גופא באווייזט אז די עניני העולם האבן א תפיסת מקום וואס דערפאר מוז מען זיך פון זיי פורש זיין;

די אבות אבער זיינען געווען מרוחם בעצם פון עניני העולם. און וויבאלד אז זייער מדריגה בעבודת השם איז אין אן אופן פון כולו אור וקדושה, אז קיין שום תפיסת מקום פאר דעם חושך פון עניני העולם, איז עס במילא געווען אזוי אויך אין זייער גשמית'דיקן לעבן, אז זיי זיינען געווען רועי צאן — העכער פון עניני העולם<sup>46</sup>.

ועד'ו ביי יעקב'ן: אפילו זייענדיק בגלות בבית לבן איז ניט געווען שייך ביי אים קיין ענין פון חושך העולם, ער

(47) וישלח לב, כה. ובדרזיל עה"פ.

(48) שם, כט.

(49) ועד שמבחר שנותיו של יעקב היו בארץ מצרים (בעה"ט (ועוד) ר"פ ויחי. היום יום יח טבת — נח' בארוכה בלקריש ח"י ע' 160 ואילך. (ועוד). וראה זח"א רטו, ב (נח' במקומות שבהערה 27).

(50) פרשתנו מז, יא. ועוד. — ולהעיר מלקו"ש חט"ז ע' 407 ואילך ובהנסמן שם.

(51) פרשתנו שם, י ובפרשי"י.

(52) ראה בארוכה בזה — המשך באתי לגני השי"ת פי"ג (ובד"ה באתי לגני תשכ"ג — סה"מ באתי לגני ח"א ע' קסט ואילך). לקריש ח"ז ע' 31.

(42) ראה ב"ר פס"ח, יא: כל כ' שנה שעמד בביתו של לבן לא שכב ומה ה"י אומר כ"י ט"ז שיר המעלות כ"י כל ספר תהלים כ"י.

(43) ראה במקומות שנשמנו בהערה 27. ועוד.

(44) תהלים ה, ה. לקרות במדבר ג, סעי"ג (וש"ג).

(45) ראה גם לעיל ע' 197-8 ובהערות שם.

(46) ראה תו"ח ויחי שם (קד, ג) בנוגע האבות:

שאין הצמצום מסתיר כלל עד שיהי צריך להפשיט א"ע כ"י.

מ'איז (מצד פנימיות הנפש) אַ שר אויף עניני הגלות, ובמילא מאַנט מען „האזינה“:

און דערנאָך זאָגט מען דעם העכערן עילוי — „נוהג כצאן יוסף“ — דעם עילוי פון „יוסף“ וואָס איז פאַראַן בכל אחד ואחד, וואָס מצד דעם, איז אפילו ווי אידן זיינען אין דעם חושך והעלם והסתר פון גלות<sup>55</sup>, איז דאָס ניט מבלבל זייער דביקות בהשם, און זיי זיינען גאַנץ אין זייער אידישקייט כו';

וואָס דורך דעם איז ניט נאָר וואָס מ'איז מבטל דעם גלות<sup>56</sup>, נאָר מ'טראַגט אַריין דעם „אלף“ — אלופו של עולם — אין גלות גופא<sup>57</sup>, ווערט פון „גולה“ — „גאולה“<sup>58</sup>, אַז דער גלות גופא ווערט נהפך לגאולה,

ווערט במילא אַ גאולה נצחית שאין אחרי גלות, גאולה האמיתית והשלמה על ידי משיח צדקנו<sup>59</sup>, במהרה בימינו ממש.

(משיחת ש"פ חוקת תשמ"א)

ביי יוסף איז געווען אַ ירידה אין גלות, באופן אַז ער איז געקומען אונטער דער שליטה פון (פוטיפר, און דערנאָך) פרעה — און אעפ"כ, איז אויך אין אַזאַ מצב איז ער געבליבן בתכלית הדביקות אין אלקות.

ומהאי טעמא, איז דער כח וואָס יעדער איד האָט אויף דורכגיין עניני הגלות — וואָס ביי יעדער אידן איז דער ענין הגלות כפשוטו, תחת שליטת האומות כו' — נעמט זיך (בעיקר) פון יוסף'ן דוקא.

וואָס דעם כח האָט יוסף אַריינגעגעבן אין אידן דורכדעם וואָס „פירנסם וכלכלם בימי הרעב“ — וואָס ער האָט משפיע געווען בכל השבטים<sup>60</sup> פון זיין מעלה ומדריגה (כנ"ל סעיף ג), ועי"ז איז עס נמשך געוואָרן לבניהם אחריהם, צו כאַראַ מישראל<sup>61</sup> עד סוף כל הדורות.

און דאָס איז אויך דער סדר הבקשות אין דעם מזומר „רועה ישראל האזינה נוהג כצאן יוסף“:

בשעת אידן זאָגן אַ תפלה אויף עניני הגלות, אַז עס זאָל זיין „השיבנו האר פניך ונושעה“ — זאָגט מען פריער די מעלה פון (יעדער אידן אַלס) „ישראל“ — „שרית עם אלקים ועם אנשים ותוכלי“, וואָס דאָס איז די מעלה וואָס יעדער איד האָט בירושה פון יעקב, אַז

(53) ואף ש'יעקב וכל השבטים עצמם (היו בארץ גושן ו)לא היו תחת שעבוד מצרים (רשי וארא ו, טז) — מימ הוצרכו להשפעתו של יוסף בשביל בניהם אחריהם כו' (ראה תריח שם קה, ב ואילך) כפי „למח' שלחני . . . לפליטה גדולה“ (פרשתנו מה, הו, ז). ומימ נאמר, להחיות לכם“ (פרשתנו שם) וכיוב' — כי יוסף המשיך באחיו העליו ש'נפעל עי' בירור הגלות (בירור דתתו כו' — ראה תריח שם). (54) ואין לזה סתירה ש'אין קורין אבות אלא לשלשה' (ברכות טז, ב, תריא ריפ וארא ובכ"מ) — כמשנית בלקיש חיה ע' 241 הערה 17. ועוד.

(55) ושייכות מיוחדת לדורנו זה, שנשיא הדור — כ"ק מרח אדמור — שמו (הראשון) יוסף, ופירנס וכלכלי את ישראל (הו בגשמיות והו ברוחניות) בימי הרעב' דחושך כפול ומכופל דדרא דעקבתא דמשיחא, וראה בארוכה לקיש ח"ג (ע' 835 ואילך) — ההשוואה דעבודת נשיא דורנו לבחי' יוסף בכריכ פ'רטים. ע"ש ולקמן ע' 272 הערה 21.

(56) ולהעיר שגם הענין דביטול הגלות (דעשו) שעיי יעקב — השלימות בזה היא עיי יוסף (תולדות יעקב), וכמש"ז (עובדי א, יח — הובא ברשי ויצא ל, כה. רשי ישן ריפ וישב). בית יעקב לאש ובית יוסף להבה ובית עשו לקש'.

(57) שזוהו המשך הבקשה, שיהי' (לא רק „האזינה“ כ"א) „יושב הכרובים הופיעה“.

(58) ראה לקיט בהעלותך לה, ג (ובאוה"ת שם ס"ע תבג ואילך). אוה"ת בא ס"ע ערב ואילך.

(59) דוד מלכא משיחא שיהי' למעלה מעלה מבחי' יוסף — שלכו. ודוד עבדי נשיא להם לעולם' (יחזקאל לו, כה — מהפסורת פרשתנו) — ראה תריח שם (קו, א ואילך). וראה לקמו ע' 249 ואילך.



## ויגש ב

— וואס אין נמשל איז דאס אז זיי וועלן זיין „לגוי אחד . . ומלך אחד יהי“ לכולם:

וויבאלד אז דער „מלך אחד“ וועט זיין פון שבט יהודה און — לעולם דוקא [ווי ער איז ממשיך] „ועבדי דוד מלך עליהם ורועה אחד יהי לכולם . . ודוד עבדי נשיא להם לעולם“ — איז דאך דאס לכאורה ניט קיין שלימות/דיקע אחדות, וואָרום מלכות יוסף (אפרים) וואָס איז געווען ביז דעמאלט מלכות פאַר זיך וועט בטל ווערן און — לעולם — איז פאַראַן דעמאלט בלויז דער איין עץ של יהודה?<sup>7</sup>

לכאורה וואָלט מען געקענט זאָגן אז אויך לעת'ל וועט זיין צוויי דרגות ובחי-נות אין מלוכה, ע"ד ווי די גמרא' זאָגט לגבי דוד'ן און משיח'ן — „כגון קיסר ופלגי קיסר“. ועד"ז וועט זיין בנוגע למלכות יהודה ומלכות יוסף<sup>8</sup>.

אָבער נוסף לזה, אז אויך דעמאלט איז דאָס ניט קיין אחדות בשלימותה (וואָרום יהודה איז לעולם העכער און אָפּגע-טיילט פון יוסף), קען מען אַזוי ניט זאָגן בנוגע למלכות יוסף — די מלכות פון עשרת השבטים, וואָרום ס'איז מפורש

(7) שם, כד-כה.

(8) ובזמן משיח בן יוסף יהי רק עץ אחד דיוסף — כבמפרשים עה"פ ובמדור'ל — וראה לקמן הערה 13.

(9) סנהדרין צח, סעי'ב.

(10) להעיר אשר דוד ומשיח (דלעיל בפנים) — שניהם מיהודא, אבל בראב"ד ספ"א דהל' מלכים מפרש, דבאופן כזה הי אפשר להיות ע"פ תורה מלך (משאר) ישראל לעולם (אבל — דן בהלכה שבדבר ובזמנ'ו, ולא בנוגע לפועל בימיה'ו). וראה צפצינ עה"ת ויחי מט, ט.

א. עס איז ידוע אז די הפטרות זיינען יעדערע „מענינה של פרשה“<sup>1</sup>. די שייכות פון הפטרות פרשתנו צו דער סדרה איז בפשטות:

דער תוכן (התחלתו) פון פרשת ויגש איז — כשמה — די הגשה פון יהודה ליוסף. וואָס דאָס איז ניט נאָר אַ „הגשה“ אַלס יחידים בפ"ע (יהודה און יוסף), נאָר ווי ס'איז מבואר אין זהר<sup>2</sup>, אז אויף הגשת יהודה ליוסף שטייט<sup>3</sup> „כי הנה המלכים נועדו דא יהודה ויוסף בגין דתרווייהו מלכים“ (און דער תוכן פון דער הגשה — „תקרובתא (קירוב) דעלמא בעלמא לאתאחדא דא בדא למהוי כלא חד . . ואתאחידו דא בדא“<sup>4</sup>):

און דאָס איז אויך דער תוכן פון דער הפטורה: — ווי אַזוי לעתיד לכא וועט זיין דער איחוד פון מלכות יהודה און מלכות יוסף: „קח לך עץ אחד וכתוב עליו ליהודה ג' עץ אחד וכתוב עליו ליוסף ג' וקרב אותם ג' והיו לאחדים בידך . . כה אמר אדני ג' ועשיתי אותם לגוי אחד ג' ומלך אחד יהי לכולם ג' ולא יהיו עוד לשני גוים ולא יחצו עוד לשתי ממלכות עוד“.

מען דאַרף אָבער תוספת ביאור, ווי אַזוי זאָגט מען אז זיי ווערן „לאחדים“ (ועשיתים לעץ אחד והיו אחד בידים“<sup>6</sup>)

- (1) טושיע אויף ר"ס רפד. שויע אדה"ו שם וסרפ"ג. טאריח סתכ"ח. רמ"א שם ס"ח.
- (2) פרשתנו ר, ו (וראה גם שם סעי"א). וראה גם בר' פצ"ג, ב.
- (3) תהלים מח, ה.
- (4) זהר שם (ע"א).
- (5) יחזקאל לו, טו ואלך.
- (6) שם, יט. וראה רד"ק שם.

פון קבלה) די שייכות פון די מימרות זו די בעלי המאמר — אז מצד בחינת ר' יצחק, גבורה<sup>17</sup>, איז „עלמא תתאה (בלויז) כגוונא דעלמא עילאה“ (ס׳איז דא א דמיון ביניהם, אָבער זיי בלייבן צוויי באַזונדערע וועלטן), און בחינת ר' יהודה — חסד<sup>18</sup> — טוט אויף, אָז די שייכות פון „עלמא תתאה“ און „עלמא עילאה“ זאל זיין (ניט נאָר אין דעם וואָס זיי זיינען „כגוונא ומתאימים זלי, נאָר) אין אַן אופן פון „למהוי כלא בשלימו חד“, אַן אחדות בשלימות צווישן זיי.

דער טאַטע איז אָבער ניט מבאר די שייכות פון דעם ענין צום תוכן הסדרה — פאַרלאַזנדיק זיך (ווי גערעדט כמה פעמים) אָז אויף די ענינים הפשוטים וועט מען זיך אליין כאַפּן<sup>18</sup>.

ועד׳ז בענינו: די שייכות פון סיפור האמור צום תוכן הסדרה איז מובן פון פשטות המשך הענין אין זהר דאָרט: נאָך דעם סיפור<sup>19</sup> איז דער זהר מסביר (כנ״ל) ווי דער תוכן פון הגשת יהודה ליוסף איז — דער קירוב פון „עלמא בעלמא“<sup>20</sup>. . למהוי כולא חד“ (ע׳ד ווי ר' יהודה זאָגט אָז עלמא תתאה און עלמא עילאה<sup>21</sup> ווערן „כלא בשלימו חד“).

ככ״מ, אָז לעת״ל וועט מלכות זיין בלויז פון מלך המשיח, וכמובן פון לשון ההפֿ-טורה גופא: „ומלך אחד יהי לכולם . . ורועה אחד יהי לכולם“.

[און דאָס וואָס עס שטייט במדרשי רז״ל<sup>11</sup> אָז עס וועט זיין משיח בן יוסף<sup>12</sup>, איז דאָס ניט אין דעם זעלבן זמן צוזאָ-מען מיט משיח בן דוד<sup>13</sup>, נאָר אין אַ פריערדיקן זמן — איידער עס ווערט בפועל מלכות דמשיח בן דוד].

ב. וועט מען דאָס פאַרשטיין בהקדם, וואָס איידער דער זהר איז מסביר (כנ״ל) ווי דער תוכן פון הגשת יהודה ליוסף איז „תקרבותא דעלמא בעלמא . . למהוי כלא חד“, ווערט דאָרט<sup>14</sup> דערציילט אַ סיפור, וז״ל:

רבי יצחק ורבי יהודה הוו יתבי ליליא חד ולעאן באוריימתא, אמר ר' יצחק לרבי יהודה הא תנינן זכד ברא קב״ה עלמא עבד עלמא תתאה כגוונא דעלמא עילאה וכלא דא לקבל דא ואיהו יקר׳ לעילא ותתא, אמר רבי יהודה הכי הוה ודאי וברא אדם על כלא ההי׳<sup>15</sup> אנכי עשיתי ארץ ואדם עלי׳ בראתי . . דאיהו קיומא דעלמא למהוי כלא בשלימו חד.

דער טאַטע אין זיינע הערות אויף זהר<sup>16</sup> איז מבאר (כדרכו — אין אותיות

17 ראה בהסגן בלקוטי לויצ׳ שם.  
18 או סמך על הנדפס בכיאה׳ז לאדהאמיצ׳ שם (ראה שם כו, ב). וראה גם ביאה׳ז להציצ׳ שם (ס׳ע קמו ואילך).  
19 ראה ביאה׳ז (שבהערה הקודמת) בכיאה׳ר המשך דברי ר' יצחק ור' יהודה שבוהר שם (עד „ויגש אליו — תקרובתא דעלמא כו״) — שהכל המשך אחד, ע״ש.  
20 ראה גם תו״א ריש פרשתנו (מד, א).  
21 ראה זהר שם (רי, ריש ע״ב) בהמשך הדיבור, בפ״י כי הנה המלכים נועדו — תרין עלמין מתקשרו כחדא . . תרין עלמין קדישין עלמא עלאה ועלמא תתאה׳.

11 סוכה נב, א-ב. זח״א בהשטמות רסג, א. ח׳ג רנב, א. ובכ״מ — ראה תר״ש ויהי מט אות של. שערי זהר לטוכה שם, א ובהסגן שם.  
12 וכבר העירו ושקוט׳ס באחרונים שברמב״ם לא הוזכר כלל ע״ד משיח בן יוסף.  
13 להעיר מאברבנאל ליחזקאל שם דמפרש הפסוקים (המובאים בההפטורה) דמתחלה ימלך משיח בן יוסף על כל ישראל ואח״כ ימלך משיח בן דוד.  
14 רה, ב. וראה ביאה׳ז (לאדהאמיצ׳) שם (כה), ד ואילך) ולהציצ׳ שם (ע׳ קמה ואילך).  
15 ישע׳ן מה, יב.  
16 לקוטי לויצ׳ לזהר ח״א (ס׳ע קצא ואילך).

ד. דער ביאור אין דעם:

דער יחוד פון צוויי „וועלטן“ קען זיין בכללות דורך צוויי אופנים:

(א) דורך אן אור עליון המאיר עליהם וואס איז העכער פון ביידע וועלטן, ענינים שונים.

(ב) דורך א ממוצע צווישן די צוויי ענינים.

דער חילוק בין שני האופנים:

בשעת צוויי ענינים ווערן נתבטל מצד אן אור שלמעלה משניהם און זיי ווערן נתאחד צווישן זיך, ע"ד ווי צוויי שרים וואס ווערן נתבטל בפני המלך, איז די התאחדות ניט מצד זייער מציאות פרטית — נאָר ע"ד מאמר רז"ל<sup>23</sup> עה"פ<sup>24</sup> המשל ופחד עמו עושה שלום במרומיו, „מיכאל שר של מים“<sup>25</sup> גב-ריאל שר של אש ואין מכבים זה את זה<sup>26</sup>, וואס דאָס קומט מצד דעם וואס הקב"ה עושה שלום במרומיו — מצד אַ הארה רבה פון דעם אויבערשטן, און מצד דעם איז דער שר של מים און דער שר של אש ניט מרגיש זייער מציאות ובמילא אויך ניט אַז זיי זיינען מנגדים והפכים זה מזה<sup>27</sup>.

אַבער אין דעם אופן איז די אחדות ניט קיין אחדות בשלימות, וואָרום דער

ג. עפ"י יש לומר, אַז דאָס וואָס דער זהר איז מקדים דעם סיפור הנ"ל, איז ניט בלויז אויף ברענגען אַן ענין אין דעם ענין הקירוב פון צוויי (באָזונ-דערע) וועלטן — נאָר ווייל דער תוכן פון דער אחדות צווישן עלמא תתאה און עלמא עילאה וואָס ווערט נתבאר אין דעם סיפור הנ"ל, איז נוגע צו דער הבנה פון הגשת יהודה ליוסף (תקר-בותא דעלמא בעלמא<sup>20</sup>).

און דערמיט איז אויך מובן וואָס דער זהר איז מקדים (בסיפור הנ"ל) אַז „ר' יצחק ור' יהודה הוו יתבי ליליא חד ולעאן באורייתא“

— דלכאורה איז צריך ביאור: דער-פון וואָס זיי האָבן געזאָגט תורה איז פארשטאַנדיק ממילא אַז זיי האָבן דע-מאלט געלערנט תורה; וואָס איז דער זאָגן אַלס הקדמה צו די תורות הנ"ל, אַז ס'איז ביי זיי געווען אַ מצב פון „לעאן באורייתא“<sup>22</sup> —

נאָר ווייל אין דער אחדות פון „עלמא תתאה“ מיט „עלמא עילאה“ אין אַן אופן פון „למהוי כלא בשלימו חד“ איז דאָ אַ ספעציעלער חידוש וואָס איז ניטאָ אין אנדערע אופנים של שלום ואחדות, וואָס כדי צו אויפטאָן דעם אופן איז שלום ואחדות — פאָדערט זיך די הקדמה פון „לעאן באורייתא“: עס איז (א) פאָר-בונדן מיט תורה, און (ב) — אין אַן אופן פון „לעאן“, יגיעה בתורה (כדלקמן סעיף ה:)

און דער אופן האחדות גיט אויך אַ הסבר אין דער אחדות מיוחדת וואָס ווערט אויפגעטאָן בין יוסף ויהודה, אַז „אתאחידו דא בדא“, אַז זיי ווערן בתכלית היחוד „בשלימו“.

(22) הדיק „יתבי ליליא חד“ — נתי' בלקוטי לוי"צ שם.

(23) במדבר פי"ב, ח. ושי"נ. אגה"ק טי"ב.

(24) איוב כה, ב.

(25) כ"ה באגה"ק שם. במדבר שם: מיכאל והוא שלג. ועד"ז הוא בשהשיר פי"ג, יא: מיכאל שר של שלג. ובתנחומא פרשתנו ו: מיכאל מן המים.

(26) במדבר: לא זה מויק את זה ולא זה מויק את זה (ועד"ז בתנחומא פרשתנו שם). והלשון „מכבין“ הוא במדבר שם לגבי השלום במלאך עצמו. אבל בשהשיר שם, ולא זה מכבה זה ולא זה מויק זה (וראה בהמשך שם בנוגע לכמה עניני שלום: ולא זה מכבה זה).

(27) ראה אגה"ק שם. לקו"ת אמור לה, א. ובכ"מ.

פון שכל עצמו, און אויך ניט אין מצי-  
אות המדות עצמו, נאָר אין אַ דרגא וואו  
עס ווערט נחלש ונתמעט ענין השכל און  
אַ דרגא וואו די מציאות פון מדות  
שטייט בחלישות ובביטול<sup>31</sup>].

ד. ה. אין דעם חיבור פון צוויי ענינים  
(ובפרט בין עליון ותחתון) איז ניט שייך  
קיין אמת'ער חיבור. וואָרום ס'איז בא'  
משני פנים: אויב דאָס קומט מצד אַן אור  
עליון וואָס פועל'ט דעם ביטול פון  
ביידע ענינים, איז דאָן דער שלום  
ואחדות נאָר אין דעם כלל הדבר, ובהצד  
השווה שבין ב' הדברים, אָבער מצד  
ענינם הפרטי בלייבן זיי אָפגעטיילט<sup>32</sup>;  
און ווען דער חיבור איז ע"י ממוצע  
וואָס איז מחבר ענינו הפרטי של כל  
אחד, איז דאָס ניט די מדריגה פרטית  
כמו שהיא, נאָר דער עליון ווערט  
„אויס" עליון און דער תחתון איז ניט די  
מציאות פון תחתון<sup>33</sup>.

אש און די מים שבהם ווערן ניט נתאחד  
צווישן זיך. האש והמים מצד זייער ענין  
בלייבן במציאותם, און זייער התאחדות  
קומט בלויז מצד ביטול ההרגש של כל  
אור"א. „כשמרגישים" את המלך —  
הקב"ה — זיינען זיי ניט מרגישי זיך  
(אלס אַן ענין בפ"ע)<sup>28</sup>.

דער צווייטער אופן איז — בשעת די  
אחדות קומט ע"י ממוצע צווישן צוויי  
ענינים, וואָס די אחדות איז — מצד דעם  
וואָס דער ממוצע האָט אַ שייכות און איז  
מעין פון די ביידע ענינים, און דערמיט  
איז ער (אַ ממוצע וואָס איז) מחבר איין  
ענין (העכערן) מיט דעם צווייטן (נידע-  
ריקערן). און אין דעם אופן — איז די  
אחדות מצד ענינו הפרטי פון יעדן ענין.

אָבער אויך די אחדות איז ניט באופן  
אַז ביידע מציאות'ן כמו שהם ווערן  
נתחבר, וואָרום דער חיבור איז ניט פון  
יעדן ענין ווי ער איז בפ"ע, נאָר בלויז  
ווי זיי זיינען זיך מתקרב זה לזה (דער  
עליון שטייט באופן של ירידה און דער  
תחתון באופן של עלי')<sup>29</sup>.

[וע"ד דוגמא בשכל ומדות<sup>30</sup>, וואָס  
כאַטש מדות ווערן גולד מן השכל, ווי-  
באַלד אָבער שכל און מדות זיינען צוויי  
פאַרשידענע „וועלטן", ביז היפ'דיקע  
וועלטן — שכל איז ענינו קרירות והת-  
יישבות, און מדות איז ענינו חמימות  
והתפעלות — איז דער אופן ווי מדות  
ווערן גולד מן השכל ע"י ממוצע וואָס  
דאָס איז מדות שבשכל, וואָס דאָן ווערן  
נתחבר ונתאחד השכל והמדות. דער  
חיבור איז אָבער ניט אין דער מציאות

(31) להעיר משה"מ תשי"ד ע' 18 ואילך.

(32) וכפשוטו הלשון בכמדבר' שם: לא זה מויק  
את זה . . . ולא זה מכבה את זה. וע"ד השלום במכת  
ברד בין אש ומים שהובא (בכמדבר' שם. וכן  
כשהש"ר שם) בהמשך להניל (וראה גם שמור' פי"ב,  
ד). „צלוחיות של ברד מלאות אש ולא זו מכבה זו  
ולא זו מכבה זו . . . כיון שראו מלחמתו של מה"מ  
הקב"ה . . . עשו שלום ביניהם ועשו מלחמת הקב"ה  
במצרים" (הל' בשהש"ר שם). אבל כ"א פעל כפי  
תכונתו, הברד (מים) פעולתו, והאש פעולתו. וראה  
שמור' שם: מהו מתלקחת מת לקחת לאחר שמכּוה  
הברד לוקחו האש ושורפו (וראה הפי' והלשונות  
בכמדבר' ושהש"ר שם). ולהעיר מדעת ר"ג  
(בכמדבר' וכן בשהש"ר) שם: אש וברד פתוכים זה  
בוה . . . כהיא שאשיתא כו'. וראה יפ"ת לשמור' שם  
(ובשאר מפרשי המדרש במקומות הנ"ל), בהגי' ובפי'  
הלשונות והדיעות במדרשים הנ"ל. פרשי' וארא ט,  
כד ובשפ"ח שם. ואכ"מ. וראה הערה הבאה.

(33) להעיר מבי' האופנים בהתכללות הכחות (ד"ה  
לסרבה המשרה שית' (סה"מ קונטרסים ח"ב תלד, א  
ואילך). ובכ"מ. וראה בד' קודש שם: א) כמו שהם  
בעצם הנפש שהם באחדות גמורה שהתכללות הוא  
לא מצד עצמם ולא בהם כ"א מצד מקורם (וגם כחות

(28) ראה סה"מ פר"ת ע' רכו. ושם „רק שאינו

כמציאותן ומהותן כו'".

(29) ראה סה"מ תשי"ג ע' 130.

(30) ראה רמב"ם הל' יסוה"ת פ"ד ה"ה. בד קודש  
פי"ב ואילך, ורפ"ד.

זי מברייח מן הקצה אל הקצה, פון דעם קצה הכי עליון ביו דעם קצה הכי תחתון. און דעמאלט ווערט נתגלה דער אמת פון יעדער מדריגה פרטית, וואָס די אמת'ע מציאות פון יעדן עולם איז ג-טלעכקייט, ס'איז דאָך אין עוד מלב-דו<sup>38</sup>, און דאָס איז ענינו פון יעדן עולם (און נאָכמער — פון יעדן נברא ונוצר ונעשה פרטי) צו מכיר זיין אלקות<sup>39</sup> אַלס ענינו וציורו הפרטי פון יעדן עולם, און צו מגלה זיין דאָס גופא אז אין עוד מלבדו.

כדי אָבער אַז דער אמת פון אורייתא זאָל דערהערט ווערן אין וועלט, בעלמא עילאה און בעלמא תתאה, איז דאָס דורך<sup>40</sup> „אדם עלי בראתי“<sup>41</sup>, דורך אידן.

און דאָס איז דער זהר מקדים אַז „הוו יתבי ליליא חד ולעאן באורייתא“, ווייל דורך „ולעאן“ דער יגיעה בתורה, וואָס מ'איז זיך מבטל צו תורה, ווערט מען אַ כלי אַז דורך דעם זאָל נמשך ונתגלה ווערן די בחי' אמת שבתורה<sup>42</sup>, ובמילא

בכדי עס זאָל זיין אַן אחדות אמיתית, אַז די מדריגה פרטית כמו שהיא ווערט נתאחד מיט דער צווייטער מדריגה כמו שהיא — דער עליון ווי ער איז אַז עליון מיטן תחתון ווי ער איז תחתון — איז דאָס דורך דעם גילוי פון ענין האמת<sup>34</sup>, וואָס מדת האמת איז מברייח מן הקצה אל הקצה<sup>35</sup>.

ה. און דאָס קומט ער מסביר זיין דאָ אין זהר:

עס איז דאָ „עלמא תתאה“ און „עלמא עילאה“ ווי זיי זיינען מצד הבריאה, „דכד ברא קב"ה עלמא עבד עלמא תתאה כגוונא דעלמא עילאה“, וואָס דעמאלט איז דאָס נאָר „כגוונא“, „וכלא דא לקבל דא“, ביז אַז עלמא תתאה איז אַ כלי<sup>20</sup> אויף צו מקבל זיין פון עלמא עילאה. ווי אזוי אָבער ווערט דער חיבור באופן פון „למהוי כלא בשלימו חד“ — איז דאָס דורך דער הקדמה פון „לעאן באורייתא“<sup>36</sup>:

תורה, וויבאלד ענינה איז אמת<sup>37</sup>, איז

תרסי' ע' שפו ואלך (וראה גם שם ע' קד ואלך). ובכ"מ.

(38) ואתחנן ד, לה.

(39) ראה לקו'ש ח"ז ע' 19 ובהערה 55 שם.

(40) כי זה שתורה הוא ממוצע המחבר, ב' המהותים יחד וממילא ההתחברות הוא כעצם מהותם ממש' (ל' המשך תרסי' שם ריש ע' שפ) און הוא כפי שתורה הוא ממוצע בין אוא"ס לנשי'. אבל הממוצע דתורה בין אוא"ס לעולמות הרי"ז באופן דממוצע המפסיק (סה"מ שית ע' 71. ועוד). ורק ע"י עכדת ישראל. ולעאן באורייתא" הרי הם פועלים החיבור בעולמות ע"ד שהוא בנשי'.

(41) ראה ביאוריהו שם (כה, ד ואלך).

(42) וכידוע בפירוש הזהר (ח"א קל, ב), יעשה למחכה לו (ישע"י סג, ד) . . אינון דדחיקו למלה דחכמתא ודייקו לה כו" — ראה בארוכה המשך תרסי' ד"ה ואברהם וקו וד"ה יותן לך. וראה גם שם ע' תכב ואלך, דמה שנקבע הלכה כב"ה שנוחין ועלובין היו (עירובין יג, ב) — כי הלכה היא בחי' אמת לאמותיה שבתורה (ע"ש. ובלקו'ש חכ"א ע' 115. ושי"ג).

הפכים דמוחין ומדות עדימ' יכול להיות שניהם בהתגלות. כמו שבעת שמחה שמתגלים כחות עצמי יכול להיות בתוקף התפעלות המדות ובתוקף התגלות המוחין). אבל אין כלולים זה עם זה. (ב) אופן התכללות שהן כלולות וע"ז, והתכללות זו שייכת רק בהתפשטות הכחות שהם בבחי' חלישות. ע"ש.

(34) במאמרי אדה"ז — פשויות חיב (ע' תרמח) ועד"ו בכ"מ (וראה גם אגה"ש שם) מבואר דגם ענין הנגיל דעושה שלום במרומיו הוא מצד קו האמצעי. אבל לכא"י זהו מצד הענין שבקו האמצעי שמקבל הארה ממקום שהוא למעלה מחו"ג. ע"ש. ולא מצד ענין האמת שמברייח מן הקצה אל הקצה.

(35) להעיר מבד קודש שם.

(36) ע"ד דפדה בשלוס מקרב — הוא ע"י תורה דוקא (ולא תפלה) — ראה דרושים ד"ה פדה בשלוס (תרנ"ט ע' קסב ואלך). תשי"ד (סי"ט ואלך). ועוד). (37) ראה בארוכה ע"ד (וע"ד הממוצע דתורה) — סה"מ תרנ"ט ש"ע עט ואלך. המשך תער"ב חיב פרק שס"א-ב (וראה שם פרק ססד). וראה גם המשך

מיינט עס, אז עס וועט זיין גרעסער (ניט נאָר פון תלמוד בפ"ע, נאָר) אויך פון תלמוד ווי ער איז אין זיך כולל די מעלת המעשה — „שניהם בידו“, וצ"ע ווי קען מען זאָגן, אז „מעשה“ זאל זיין העכער פון דעם וואָס „שניהם בידו“?

מוז מען זאָגן, אז דאָס וואָס לעת"ל איז „מעשה גדול“, איז עס ווייל דעמאָלט וועט מעשה פאַרמאָגן אין זיך ביידע מעלות (דמעשה ותלמוד).

ויתרה מזה: כשם ווי בזמן הזה איז „תלמוד מביא לידי מעשה“, איז לעת"ל וועט זיין פאַרקערט — אז דורך „מעשה“ וועט אַרויסקומען (מעלת ה)תלמוד<sup>46</sup>.

ז. וי"ל הביאור אין דעם:

ובהקדים התמי' — ווי וועט מען וויסן המעשה אשר יעשו איידער מען האָט תלמוד, מען איז לומד?

וי"ל: לעתיד לבא וועט דאָך זיין ואת רוח הטומאה אעביר מן הארץ<sup>47</sup> און במילא „אעביר“ די מעגליכקייט פון יצרו אנסו<sup>48</sup> און נגלה כבוד ה' וראו כל בשר גו' כי פי ה' דיבר<sup>49</sup>, ביז אז אַ תאנה וועט שרייען מ'זאל איר ניט בעאַר- בעטן, לוקט זיין שבת<sup>50</sup> — וועט מען ניט דאַרפן אַנקומען צום לימוד ה' שבת כדי דאָס צו מונע זיין, ע"ד ווי אַ פיצל קינד שטעקט ניט זיין האַנט אין פּייער<sup>51</sup>,

פועל'ט עס „למהוי כולא בשלימו חד“, די אחדות פון עלמא תתאה מיט עלמא עילאה כמו שהם<sup>52</sup>, וואָרום עס ווערט דערהערט די אמת'ע מציאות פון יעדן עולם פרטי, כנ"ל.

ו. ע"פ כל הנ"ל וועט מען אויך פאַרשטיין דעם ענין פון הגשת יהודה ליוסף וואָס תוכנה איז (כנ"ל) — „תק- רוכתא דעלמא בעלמא לאתאחדא דא בדא למהוי כולא חד“, ובהקדים:

עס איז ידוע<sup>53</sup> דער ביאור החילוק צווישן יוסף ויהודה אין עבודת השם — אז ענינו של יוסף איז תלמוד, און ענינו של יהודה — מעשה. ומהאי טעמא, איז בזמן הזה יוסף העכער פון יהודה (וואָס דערפאַר — „ויגש אליו יהודה“, הגשת יהודה אל יוסף) — ווי די מסקנא אין גמרא אז „תלמוד גדול“; משא"כ לעת"ל וועט יהודה זיין העכער פון יוסף — „ועבדי דוד מלך עליהם“ — ווייל לעת"ל וועט נתגלה ווערן די מעלת המעשה, און עס וועט זיין „מעשה גדול“.

ולכאורה פאָדערט זיך הסברה:

דער טעם פאַרוואָס „תלמוד גדול“ זאָגט די גמרא — ווייל „תלמוד מביא לידי מעשה“, ובמילא „גמצאו שניהם בידו“<sup>54</sup>: מ'האָט ביידע מעלות, סיי פון תלמוד און סיי פון מעשה<sup>55</sup>; וואָס דער- פון איז פאַרשטאַנדיק בנוגע צו לעת"ל, אז דאָס וואָס מען זאָגט „מעשה גדול“

46) עיין גם אהית סידור ע' רכו.

47) זכרי' יג, ב.

48) ראה רמב"ם הל' גירושין ספ"ב.

49) ישעי' מ, ה.

50) מדרש תהלים (ש"ט) עג בסוף. יל"ש ירמי רמז שטו בסופו. ולהעיר מתענית יא, א. תגינה טז, א. — ולהעיר מאוה"ת ואתחנן ע' רעז.

51) ועפ"ז מובן דיוק הדוגמאות שבאגה"ק סכ"ז

(קמג, סע"א, ע' 290). — ובמדרש תהלים יל"ש שם ממשיר: בעולם הזה אדם הולך לשמש עם אשתו והיא נדה אין מי מעכב בידו אבל לעתיד לבוא אם

43) אהית ריש פרשתנו. שם (כרך ה) התקפה.

א. ענין הגשת יהודה ליוסף תרכ"ט. ד"ה ועבדי דוד (הא והב') תרצ"ט (תשי"ח). ועוד. וראה תרי"א ותרי"ח ריש פרשתנו עדי"ז — בענין שמים וארץ.

44) קידושין מ, ב.

45) פרשי קידושין שם ד"ה שהתלמוד.

46) ראה אהית וד"ה ועבדי שבהערה 43. המשך

תרס"ז ע' תקכח ואילך.

ומעשה קומט מצד התורה (חכמה), ווי דער סדר השתלשלות פון כחות הנפש — שכל, מדות ומחודרים.

לעתיד לבא אָבער וועט זיין בגלוי דער ביטול שבמעשה דער ביטול שמצד עצם הנפש (וואָס דערפאַר איז „מעשה גדול“). און וויבאַלד אַז דער עצם הנפש איז דאָך דער שרש פון אַלע כחות הנפש, דעריבער, בשעת עס ווערט נתגלה דער עצם הנפש (דורך מעשה), ברענגט עס בדרך ממילא אויך דעם גילוי פון אַלע כחות הנפש, ווי זיי זיינען פאַרבונדן מיט שרשם, עצם הנפש<sup>51</sup>.

קומט אויס, אַז אין דעם „מעשה גדול“ פון לעתיד לבא איז דאָ בהוספה צו מעלת המעשה, אויך מעלת התלמוד, ויתרה מזה — ווי תלמוד איז פאַרבונדן מיט עצם הנפש.

ט. עפ"י וועלן אויך מוסבר ווערן די צוויי קצוות בנוגע מלכות יהודה לעתיל — אַז „ועבדי דוד (דוקא) מלך עליהם“, אָבער לאידך איז דאָס אין אַן אופן וואָס (ניט אַז „יוסף“ ווערט בטל, נאָר וואָס) עס איז דאָ די אחדות צווישן יוסף ויהודה — „ועשיתם לעץ אחד והיו אחד בידים“:

דער טעם פאַרוואָס „ועבדי דוד (דוקא) מלך עליהם“ איז, ווייל דוקא „מעשה“ (אין וועלכן ס'איז דאָ דער ענין הביטול וכפ"י) דערלאַנגט אין עצם הנפש שלמעלה מכל הכחות,

אָבער דורך דעם גופא ווערט נרגש אין יעדן כח (כפ"ע) אמיתית ענינו ווי דאָס איז מצד העצם, וביטול שבהכח

און אַ בהמה<sup>52</sup> שפּרינגט ניט אין פּייער<sup>53</sup>.

ה. עס רעדט זיך אין חסידות<sup>54</sup>, אַז דער טעם פון דעם מ"ד אַז „מעשה גדול“, איז (ניט אַזוי מצד דעם ענין פון מעשה המצות כשלעצמו, נאָר) ווייל „מעשה“ איז מלשון „מעשין על הצד-קה“<sup>55</sup>, דער ענין הכפ"י „מעשה המצות איז (לאמתתה) מצד קבלת עול מלכותו ית', די כפ"י וביטול צום רצון העליון. און דערפאַר איז „מעשה גדול“ — ווייל דער ביטול וכפ"י (וואָס איז אין מעשה המצות) איז שרשו פון דעם עצם הנפש, וואָס איז העכער פון שכל (תלמוד).

און דער חילוק פון זמן הזה און לעתיד לבא:

דער<sup>56</sup> ביטול ווי עס הערט זיך בזמן הזה, איז די מדריגה פון יראה תתאה, ביטול חיצוני, וואָס דער ביטול איז פאַר-בונדו מיטן כח הכי תחתון, דער ענין היראה וקבלת עול. און דערפאַר איז בזמן הזה תלמוד גדול שהתלמוד מביא לידי מעשה, ווייל די מדריגה פון כפ"י

רצה לעשות האבן זועקת ואומרת ממקום מושבה נדה היא.

52) שלכן פטור השומר באם נשתתית ועשתה כן (עיי' טור וסמ"ע חר"ם ר"ס שפג ושוע' שם טר"ס תיח' לגבי מויק' בהמה. וראה גם ב"ק (נד, ב), רמב"ם הל' נזקי ממון (פ"יב ה"ט) — מהשיעור דמוצשק פ' ויגש (א' ויח') תשמ"ה, שו"ע חר"ם (ס' תי ס"ט) — לגבי בור).

53) ראה אמרי בינה שער הק"ש פ"ב. ד"ה וישנתם במאמרי אדה"ו — תקס"ז (ע' דש ואילך) ואוה"ח אחתנו (פ"ע רלט ואילך). תרס"ז שם. ד"ה ועבדי דוד שבהערה 43. ונוד.

54) ראה ב"י לטיו"ד סרמ"ח.

55) ראה תרי"א פרשתנו מד, א. תרי"ח פרשתנו פ"א. אוה"ח לשה"ש עה"פ קורות בתנינ. — ולהעיר שבתרי"ח ואוה"ח מפרט שתי דרגות בניהמ"ק — דלעתיל ודשלמה שהוא (רק) בדוגמא דלעתיל. ואכ"מ.

56) ראה עדין קונטרס ענינה של תורת החסידות (ס"ה ואילך) לגבי (יחידה שבנפש ו) יחידה שבחורה, דלהיותה, עצמי' נמצאת בכל דבר. ע"ש.

זיין באופן<sup>60</sup> אַז מלכות יהודה איז גובר אויף (און העכער פון) מלכות יוסף, נאָר דאָס איז אויך<sup>61</sup> מלכות ישראל.

און דאָס קומט וויבאַלד, ועבדי דוד מלך עליהם. . . ודוד עבדי נשיא להם לעולם: זיין מלוכה איז ניט באופן של התנשאות ורוממות, נאָר אין אַן אופן פון ביטול ווי „דוד אביו“, וואָס איז געווען בתכלית הביטול והשפלות<sup>62</sup>.

און ווי ס'איז אויך מרומז אין רמב"ם<sup>63</sup> — „ואם יעמוד מלך מבית דוד הוגה בתורה ועוסק במצות כדוד אביו“, ניט

שמצד עצם הנפש — אַז ענינו פון דעם שכל ולימוד איז ניט קיין ענין בפ"ע (שכל אַלס שכל)<sup>64</sup>, נאָר ווי ער איז אַ חלק ופרט פון דעם עצם<sup>65</sup>,

און דערפאַר וועט דוקא דעמאַלט זיין די אמת'ע אחדות, ועשיתים לעץ אחד והיו אחד בידי:

בשעת מען זאָגט „תלמוד מביא לידי מעשה“, איז אע"פ אַז דורך דעם איז נמצאו שניהם בידו, בלייבן זיי צוויי באַזונדערע ענינים ומעלות. און ווי-באַלד אַז „תלמוד מביא לידי מעשה“ — איז „תלמוד גדול“ באופן אז תלמוד שטייט העכער פון מעשה:

בשעת אַבער עס ווערט נתגלה (דורך מעשה) דער ביטול שמצד עצם הנפש און דאָס איז אויך מגלה הענין אין אַלע כחות הנפש בפ"ע — דאָן ווערט אַן אחדות בשלימו חד צווישן אַלע כחות<sup>66</sup>.

און דערפון קומט אַרויס בנוגע צו מלכות דוד לעת"ל, אַז דאָס וועט ניט

60) בתנחומא פרשתנו שם מפרש בנוגע לראת יהודה שלח לפניו (פרשתנו מו, כח) שהוא ע"ד עושה שלום במרומוי — מיכאל וגבריאל — ואולי י"ל שזוהו הפי' ע"פ פשוטם של דברים, יהודה ויוסף, זה ארי זה שור אתמול מתגנחין זה עם זה ועכשיו הוא משלחו אצלו (ל' התנחומא שם). אבל ע"פ פנימיות התורה כוהר כ"י (וההסברה בחסידות כפי' ויגש אליו יהודה) הרי זה באופן, לאתאחדא דא בדא למוהי כלא חד.

61) ראה המשך תרס"ו ס"ע תקלד בהמשך להביאור דלעת"ל יהי יהודה למעלה מיוסף וכמ"ש ודוד עבדי נשיא להם, שיתגלה שרש ומקור האמיתי דבחי מלכות, מסיים. אלא שהגילוי יהי לעתיד ג"כ ע"י יוסף כחי נשמות דמ"ה אבל זהו שיתגלה ע"י בחי' אמיתית ההמשכה שממשיכים נשמות דבין בעבודתם.

62) „שיתי ודוממתי“ — מגזירת „דוממ" (תהלים קלא, ב, ובראב"ע שם). וראה גם רמב"ם סוף הל' לולב. — וצ"ע ממשנת בחילוקי הביטול דמשה (מה), אברהם (עפר ואפר), דוד (תולעת) — ראה אוה"ת (יהל אור) לתהלים ע' פא. וראה מצה זו — תר"מ פלג"א.

63) הל' מלכים ספ"א.

57) ראה לקו"ש ח"ח ע' 5 — אופן הג' בגילוי נקודת היהדות, שנעשה כל מציאותו עד שהשכל מצ"ע מחייב ומבין בהתאם עם נקודת היהדות.

58) ראה תריח שם פ"ב לגבי יתרון מעלת ביהמ"ק (בחי' יהודה) לגבי משכן (בחי' יוסף), שלכן נעשה עיקר הבית מאבנים ועפר שהם בחי' דומם: וזהו טעם ענין עלי' בחי' הדומם לעץ' דלע"ל בבה"מ המעזיבה שע"ג הקורות וגם הדפנות שהן כמו אהו"ר שגולדיים מן השכל גם הם יהי' מאבנים ועפר שהוא בחי' הביטול אמיתי בחי' דוקא שגם התפעלות אה"ר בתענוגים שנק' יש מורגש גם הם יהיו בבחי' הביטול דחי' ויר"ע.

59) ומה שמעשה גדול הוא לפי שמעשה (הביטול שמצד עצם הנפש) הוא הטיבה לגילוי מעלה זו בתלמוד.

64) כ"ה בתריח שם. וי"ל שהוא ע"ד ויגש אליו יהודה. וצ"ע, ואולי צ"ל „על העץ“ — ובכמה כחי' דהאמאר הלשון: הדומם לע"ל.

65) ובמ"א יאחא בהמשך לזה שהבנעש"ט ה"י רגיל לומר בתפלתו אוף (קוף) — ראה מכ' כ"ק מ"ח אדמו"ר „התמנים“ ח"ב ע' 150. אגרות קודש ח"ב ע' שגסג. בית רבי ח"א פס"ז — ושזוהי דרגת הביטול דלמטה מתולעת, בהיותו בעי"ח דומה לאדם.



נאָר זיין עסק המצות איז בביטול כדוד אביו, נאָר אויך זיין לימוד התורה איז מתוך יגיעה וביטול" — וואָס דאָס איז

ע"ד דער חיבור פון ביידע מעלות יחד

(משיחת ומאמר ש"פ ויגש תשל"ב.  
מאמרי ד"ה ועבדי דוד תשמ"ב)

---

(64) ראה גם המשך תרס"ז ס"ע תקלה ואילך.

## עשרה בטבת

וויבאלד אז ער איז דער מקור פון אלע סיבות לג' הצומות איז ער דעריבער מער חמור ווי די ג' צומות? —

און וויבאלד אז חורבן בית שני (און דער גלות שעי"ז) איז א המשך פון חורבן בית ראשון? (ובפרט אז אפילו די גאולה בזמן בית שני איז ניט געווען א גאולה שלימה, אין בית שני „חסרו ה' דברים" וכו') — קומט אויס, אז עשרה בטבת איז די התחלה וסיבה אויף כללות ענין הגלות?

ב. תורה זאגט א כלל<sup>10</sup>, אז הקב"ה מקדים רפואה למכה, שפירושו — ער גיט דעם כח אויף האבן דעם אופן הכי נעלה אין רפואה, וואס דאס איז באופן פון „לא אשים עליך" <sup>11</sup>: ניט נאָר איז עס א רפואה וואס העלפט מכאן ולהבא, אָדער אפילו א רפואה וואס פועלט למפרע<sup>12</sup>, נאָר נאָך מער: מלכתחילה „לא אשים עליך".

א. דער תענית פון עשרה בטבת איז מטעם זה, וואס „בו (אין דעם טאָג) סמך מלך בבל . . על ירושלים והביאה במצור ובמצוק"<sup>1</sup>, וואס דערמיט האָט זיך אנגעהויבן כללות ענין הגלות. די שפעטערדיקע מאורעות בשבעה עשר בתמוז (הובקעה העיר<sup>2</sup>), בתשעה באב (חורבן ביהמ"ק), און אין ג' בתשרי או ברי"ה<sup>3</sup> (הריגת גדליה) זיינען געווען (בפשטות) א המשך פון דעם מצור על ירושלים.

(ויש לומר, ווי גערעדט אמאָל בארוכה<sup>4</sup>, אז דאָס איז די הסברה אין דעת האבודרהם<sup>5</sup> אז דער תענית פון עשרה בטבת האָט אין זיך א תוקף וחומרא לגבי די אנדערע ג' צומות, אז „אפילו הי' חל בשבת לא היו יכולים לדחותו ליום אחר מפני שנאמר בו<sup>6</sup> בעצם היום הזה כמו ביום הכפורים" —

(7) עפי"ז מתורצת (בפשטות) קושיית הלח"מ (הל' תעניות שם) „י' טבת . . הי' לנו לשנותו ליום אשר סמך צר ידו על העיר בחרבן בית שני דחמיר לך' (כמו שמתענין בי"ז תמוז ולא בט' תמוז) — כי שאני עשרה בטבת שענינו התחלת כל הפורעניות, וההתחלה דגלות היא מבית ראשון דוקא.

(8) יומא כא, ב.

(9) כידוע שבכ"ז ענינים אין גלות מצרים בכלל הגלות — שאינם אלא ארבע. והרי הי' לפני מית, ורק במית נהיית לעם להיא וכו' (ראה תבא כז, ט (ברכות סג, ב). וראה ז, ו וברבינו בחיי שם. יתרו יט, הי'. ועוד). ואכ"מ.

(10) ראה מגילה יג, ב. מדרש לקח טוב שמות ג, א.

(11) בשלח (טו, כו) וכרשיי שם (לפי פשוטו). וראה ברכות ה, א.

(12) ראה צפעי"ג לרמב"ם הל' תשובה פ"ב הי"ב בסופה.

(1) לשון הרמב"ם הל' תעניות פ"ה הי"ב. וראה מ"ב כה, א"ב: ירמ"י נב, ד"ה: יחזקאל כד, ב (וראה לקו"ש ח"כ ע' 527 הערה 21).

(2) ראה לקו"ש חט"ו ע' 421 הערה 82.

(3) ראב"ע זכרי ח, ית. רד"ק שם ז, ה. בי" לטאור"ח סו"ט תקמט בשם רבינו ירוחם.

(4) לקו"ש חט"ו שם. ח"כ ע' 354. וראה עדי"ז שו"ת שואל ומשיב מהד"ק ח"ג סקע"ט.

(5) הל' תעניות, הובא בכ"י לטאור"ח סתק"ג. וראה לקו"ש חט"ו שם ע' 420 הערה 78. ח"כ שם הערה 29.

ולעיר, שגם לפי ההלכה (שו"ע אורח חיים ס"ג) ש„כל ד' צומות הללו אם חלו להיות בשבת נדחין" — ישנה חומרא בעשרה בטבת לגבי שאר הצומות, שרק הוא אפשר לחול בערב שבת (מג"א שם סק"ה) (כפגיעות שנה זו), ואו משלימין עד צאת הכוכבים גם אם התפלל תפלת ערבית של שבת מבע"י (רמ"א אורח חיים ס"ד. שו"ע אדה"ז שם ס"ב).

(6) יחזקאל שם.

ג. דער ביאור בזה:

די פעולה פון א מצור בפשטות איז — אז „אין יוצא ואין בא“<sup>16</sup>, קיינער פון דער באלאגערטער שטאָט קען ניט אַרויס-גיין, דהיינו אַז ס'איז אַ מצב וואו אַלע מוזן בלייבן צוזאַמען אין דער זעלבער שטאָט

און קיין „פרעמדער“ ניט פון תושבי העיר קען ניט אַריין — ס'איז דאָרט נאָר אידן

פון העיר ירושלים, וואָס ענינה איז — „עיר שחוכרה לה יחדינו“<sup>17</sup>, זי איז מחבר ומאחד אַלע אידן.

נאָך מער: דער ענין פון ירושלים איז (ווי אַנגעדייטעט אין איר נאָמען) — ירא שלם<sup>18</sup>, שלימות היראה. און ווי עס שטייט אין ראשונים<sup>19</sup>, אַז ירושלים האָט משפיע געווען יראת שמים אויף די אַלע וואָס פלעגן דאָרט קומען און האָבן גע-זען די עבודה במקדש כו', און דאָס איז ביי זיי פאַרבליבן אויך נאָך זייער אומ-קערן זיך אַהיים.

דער מצור אויף ירושלים ברענגט צו דעם, אַז ניט נאָר זאָלן אַלע אידן זיין באחדות, נאָר נאָכמער, אַז אַט די אחדות זאָל זיין אין אַן אַרט פון „שלימות היראה“ — אַן אחדות וואָס איז מיוסד אויף תורה ומצות וקדושה<sup>20</sup>.

דערפון איז אויך פאַרשטאַנדיק, אַז אויך בנוגע דער „מכה“ פון גלות איז הקב"ה מקדים רפואה למכה: נאָך איידער עס האָט זיך אַנגעהויבן דער ענין הגלות [וואָס דאָס איז געווען, כנ"ל, בעת אַז „סמך מלך בבל . . על ירושלים“] האָט דער אויבערשטער שוין אַנגעוויזן אין וואָס עס באַשטייט די „רפואה“ און אינעם אופן פון „לא אשים עלך“.

די חז"ל זאָגן<sup>21</sup> אַז די סיבה אויף דעם תוקף ואורך פון גלות זה האחרון (ביז אַז „לא נתגלה קצם“) איז דער עון פון שנאת חנם. ועפ"ז פשוט אַז די „רפואה“ (גאולה) אויף גלות, איז דער היפּך — אהבת חנם, אהבת ישראל, וכשלימותה אחדות ישראל;

און אויך בנוגע צו חורבן בית ראשון וואָס איז געווען (ניט מצד סיבה הנ"ל, נאָר) צוליב די ג' עבירות פון ע"ז גילוי עריות ושפיכת דמים<sup>22</sup>, איז דאָך אַבער ידוע וואָס חז"ל זאָגן<sup>23</sup>, אַז אפילו ווען אידן זיינען ר"ל עובדי ע"ז, איז אויב זיי זיינען באחדות קען קיינער ניט האָבן קיין שליטה אויף זיי

— דאָרף מען לפ"ז זאָגן, אַז נאָך איידער עס האָט זיך אַנגעהויבן די „מכה“ פון גלות, איז אין דעם „מצור“ גופא (סמך מלך בבל) האָט דער אוי-בערשטער געגעבן דעם כח אויף שלום ואחדות — מקדים רפואה למכה.

(16) ל' הכתוב — יהושע ו, א.

(17) תהלים קכב, ג. ולהעיר מירושלמי (עה"פ)

חגיגה פ"ג ה"ז. וראה חגיגה כו, א.

(18) תודיה' הר — תענית טז, א (וראה ב"ר פניו, י וברשי' ומתיכ' שם). וראה לקוטי ר"ה ס, ב. ועוד.

(19) תודיה' כי מציון — ב"ב כא, א (בשם הספרי. וראה לקוטי חט"ו ע' 234 שוה"ג להערה 47. ושי"ג). רש"ם ראה יד, כג.

(20) ראה בארוכה תריח שם (עג, ג ואילך) שאמיתית ענין האחדות הוא בקדושה דוקא.

(13) יומא ט, ב ובחדא"ג מהרש"א שם. לקוטי מטות פו, א. ועוד.

(14) יומא שם.

(15) ב"ר פל"ה, ו. ושי"ג. וראה תריח נח ד"ה יואמר גר עם אחד גר. תריח שם ד"ה ויהי כל הארץ. ובתריח שם (סד, סע"ב) שמכיון שבכית ראשון הי' בהם שלום ואחדות יותר להם ה' והחזירם ל'ע' שנה.

התשובה<sup>23</sup>, וואס דורך דעם „זכרון“ פון די דברים וואס האָבן גורם געווען, אותן הצרות“ — „נשוב להטיב“<sup>23</sup>.

איז פֿאַרשטאַנדיק, אז עשרה בטבת דערמאָנט אַ אידן לכל לראש, אז דער וועג צו מבטל זיין, אותן הצרות איז דורך — אהבת ישראל ואחדות ישראל, אז אלע אידן דאַרפן זיך איינשליסן צוזאַמען, ביז אין אַן אופן פון „חברה לה יחדיו“; און מיט אַן אחדות וואָס איז פֿאַרבונדן מיט שלימות היראה ובית המקדש (הפנימי — ושכנתי בתוכם) — מיוסד אויף תורה ומצותי.

און דעמאָלט וועט זיין דער ביטול הצומות<sup>24</sup>, און נאָך מער: זיי וועלן נתהפך ווערן „להיות יום טוב“<sup>25</sup> וימי ששון ושמחה<sup>24</sup>;

און וויבאַלד אַז די „ירידה“ פון עשרה בטבת איז גרעסער ווי די אַנדערע צומות (כנ״ל סעיף א), וועט אויך די עלי זיין גרעסער — אַז ער וועט זיין אין אַ מדריגה פון „עצם היום הזה“ בדוגמא צו יום הכפורים למעליותא — שבת שבתון וואָס איז העכער פון שבת<sup>26</sup>, „העשירי<sup>27</sup> יהי קודש“<sup>28</sup>.

(משיחת עשרה בטבת תשמ״ג)

די התחלה פון ענין הגלות איז גע- ווען באופן אַז די „מכה“ גופא האָט גע- דאַרפט גורם זיין די „רפואה“. ואדרבה: די „רפואה“ איז קודם המכה: דער ענין האחדות וואָס דער מצור איז גורם, הויבט זיך אַן ובגלוי באַלד ביים אָנהויב פון דעם מצור, נאָך איידער מען הויבט אַן פילן די „מכה“ (און צרות) פון דעם מצור, ועאכו״כ פֿאַר עס קומט די מטרת האויב איז דעם מצור — דאָס איינעמען די שטאַט.

ועפ״ז — איז מובן<sup>1</sup> דער אויסדרוק ביי דעם מצור, שאינו רגיל כלל: סמך מלך בבל — פון שורש פון סמיכה און הילף<sup>22</sup>.

און נאָך מער: דאָס איז ניט געווען אַ מצב איז וועלכן אידן האָבן זיך אַריינגעשטעלט בבחירתם, נאָר נבוכדנאצר האָט מכריח געווען אידן צו געפינען זיך אין אַ מעמד ומצב וואָס האָט בדרך יִטבע גורם געווען און געבראַכט אחדות ישראל אין ירושלים צוזאַמען מיטן בית המקדש און דאָס זאַל מבטל זיין דעם מצור (ביז אין אַן אופן פון „לא אשים עליך“!)

[נאָר מען האָט דאָך בחירה חפשית — האָט דער מצב פון „מצור“ ניט אויפֿגעטאָן אַן אחדות (אמיתית), ובמילא האָט נבוכדנאצר געקענט אויף זיי האָבן אַ שליטה].

ד. דער ענין פון די ד' צומות איז דאָך — „לעורר הלבבות לפתוח דרכי

(23) רמב״ם הל' תעניות רפ״ה. וראה שם פ״א ה״ב.

(24) רמב״ם שם ספ״ה. וראה בארוכה לקיש חט״ו ע' 413 ואילך.

(25) ראה לקיש שם הערה 14.

(26) ראה לקיש שם ע' 421.

(27) בחדשים (טבת) וגם בימי החודש (עשרה שבן) — ראה גם לקיש ח״כ ע' 528.

(28) בחוקתי כו, לב (וראה בכורות נח, כ. וז״ב רעא, א. בחיי ר״פ תרומה). וראה לקיש שם.

(21) ראה גם לקיש ח״כ ע' 518 ואילך.  
(22) כמו סומך ה' לכל הגופלים (תהלים קמה, יד) וטו. ולהעיר מספר השרשים להרדיק ערד סמך: ענין השמות האלה. . המשען. . ויש ענין קרוב לזה הענין סמך מלך בבל. . הקירוב והסיבוב.

## ויחי

באווארענען אז פרעה זאל ניט קענען אפהאלטן, ווייל ער וועט ניט צווינגען יוסף'ן צו עובר זיין אויף א שבועה).

מ'האט שוין פיל מאל גערעדט, אז אלע שאלות וואס ווערן נתערר בלימוד פשוטו של מקרא ווערן פארענטפערט אין פירוש רש"י על התורה. איז לפיז ניט מובן: פארוואס באווארנט ניט רש"י די שאלה האמורה (וואס איז א שאלה אויך) אין דרך הפשט?

נאך מער: דער תוכן פון דעם פירוש הנ"ל ווערט טאקע געבראכט אין פירוש רש"י, אבער ערשט שפעטער — אין דעם סיפור וועגן קבורת יעקב (בפועל), אויף דעם וואס פרעה האט געזאגט יוסף „עלה וקבור את אביך כאשר השביעך“, איז רש"י מפרש: כאשר השביעך, ואם לא בשביל השבועה לא הייתי מניחך.

אבער דערפון גופא וואס רש"י זאגט דאס ניט באותו ענין נאר ערשט שפע-טער לאחר הברכות וכו' — איז מוכח, אז ניט דאס איז דער טעם (לויט פרש"י) פארוואס יעקב האט משביע געווען יוסף'ן (דאליכ, וואלט דאס רש"י גע-זאגט גלייך אויף די ווערטער „השבועה לי“):

מוז מען זאגן, אז רש"י נעמט אן אז דער טעם פארוואס יעקב האט משביע געווען יוסף'ן איז (ניט אויף נוצן עט אלס א לחץ פאר פרעה, נאר) ווי די מטרה פון א שבועה בפשטות — צו פארשטארקן די זאך ביי יוסף'ן גופא.

(5) כדמוכח מזה שבמקומות שלא מצא רש"י תי ע"ד הפשט כותב, לא ידעתי וכיריב (תולדות כה, ה. ועוד — ראה לקושי חיה ע' 1 שוה"ג להערה 2). (6) ג. ו.

א. אין דער היינטיקער סדרה בת-חלתה ווערט דערציילט ווי יעקב אבינו האט גערופן זיין זון יוסף און האט אים געבעטן — אל נא תקברני במצרים. ונשאתני ממצרים וקברתני בקבורתם, און אז נאכדעם ווי יוסף האט אים צוגע-זאגט „אנכי אעשה כדברך האט יעקב געזאגט „השבועה לי — וישבע לו“.

איז לכאורה תמוה (ווי מפרשים פרעגן?): פארוואס האט זיך יעקב ניט באנונגט מיט יוסף'ס צוזאג און פון אים געפאדערט אויך א שבועה? צי דען האט יעקב ח"י חושש געווען, אז יוסף וועט ניט אויספירן זיין צוזאג?!

מפרשים ענטפערן, אז די שבועה איז ניט געווען צוליב יוסף'ן (צו פארזיכערן אז ער וועט מקיים זיין הבטחתו), נאר צוליב פרעה: אזוי ווי פרעה וועט וועלן אז מ'זאל יעקב'ן מקבר זיין אין מצרים, און וועט דערפאר זוכן אפצו-האלטן יוסף'ן פון מקיים זיין בקשת יעקב — דערפאר האט יעקב משביע געווען יוסף'ן אויף דעם (און דערמיט

(1) מו, כט"ל.

(2) ראה רמב"ן, ספורנו, כלי יקר, אוה"ח ועוד (פסוק לא).

(3) ואינו דומה לשבועת אברהם למלך סדום (לך יד, כב ובפרש"י), שבועתו לאבימלך (וירא כא, כג-כד), שבועת אליעזר לאברהם (חיש כד, ג ואילך), שבועת עשו ליעקב (תולדות כה, ג) וכיריב — שלא הי' האחד נאמן (בוראות) אצל השני. וראה רמב"ן חיש ותולדות שם.

— אבל אי אפשר לימר כן בנוגע לשבועת הקב"ה [ג, ח, כא ובפרש"י. לך טו, יח (כרת ה' גר ברית). וראה פרש"י חיש כד, ז. ולהעיר מפרש"י תולדות כו, לג]. וירא כב, טז. ובכ"מ]. ואכ"מ.

(3) כפרש"י כאן פסוק כט (בסופו).

(4) ראה פרש"י ויגש מו, י"ד. שם, יט.

נאכאנאנד באווארענען בזה. געפינענ-  
דיק זיך, בארץ לא להם" קען מען ניט  
וויסן וועלכע שוועריקייטן עס וועלן  
אויפקומען אויף ניט דערלאזן יוסף'ן  
שפעטער צו דורכפירן הבטחתו; דארף  
מען זוכן עצות ותחבולות ווי צו מלכת-  
חילה באווארענען עס זאלן ניט זיין קיין  
מניעות בעתיד.

ג. עס איז אבער נאך ניט אינגאנצן  
גלאטיק:

אויך יוסף האט געוואוסט פון די  
שוועריקייטן הנ"ל וועלכע פאדערן אז  
מען זאל מלכתחילה באווארענען זיי  
(ובפרט אז יעקב האט אים גלייך גע-  
בעטן, שים נא ירך (תחת ירכי) —  
והשבע<sup>10</sup>, אז דא פאדערט זיך א זירוז  
פון א שבועה) — האט לכאורה זיין  
הבטחה, אנכי אעשה כדברך כולל גע-  
ווען אויך דעם ענין, אז ער וועט, טאך,  
אין דעם באופן פון שים גר והשבע —  
איז פארוואס האט יעקב איבערגעחזרט  
השבעה לי?"

איז דער ביאור (פנימי) בזה: דער  
ארויסטראגן גופו של יעקב פון מצרים  
בשעת אידן בלייבן נאך אין מצרים איז  
לכאורה ניט לטובתם של בני ישראל —  
וויבאלד אז דער אויבערשטער האט גע-  
זאגט<sup>11</sup> אנכי ארד עמך מצרימה (ובפרט  
— בפנימיות — איז דאס היפך, עניני-  
של יוסף). און דעריבער האט יעקב גע-  
בונדן יוסף מיט א שבועה בפירוש דוקא.

וועט מען דאס פארשטיין בהקדים  
הביאור, אז אין דעם ענין (שלילת  
הקבורה בארץ מצרים) געפינט מען א  
חילוק צווישן יעקב און יוסף: יעקב האט  
אנגעזאגט, אל נא תקברני במצרים . .

והדרא קושיא לדוכתא: וואס האט גע-  
פעלט אין יוסף'ס צוואג אז יעקב זאל  
פאדערן פון אים א שבועה דוקא?

ב. וי"ל הביאור אין דעם:

דער אויפטו פון א שבועה אויף סתם  
א הבטחה איז:

ווען איינער נעמט אויף זיך צו טאן  
עפעס מיט א שבועה, בינדט ער זיך אין  
אז אופן, אז די זאך מוז געטאן ווערן  
אונטער אלע אומשטענדן — אפילו אויב  
עס וועלן זיין כמה מניעות ועיכובים  
אויף ניט צו טאן די זאך, וועט ער, מצד  
השבועה, זיך ניט רעכענען מיט קיין  
שום חשבונות און מקיים זיין די שבועה  
אונטער אלע אומשטענדן.

און דערפאר איז אויך א חילוק אין  
דער שימת לב אויף דורכפירן די זאך:

ווען איינער איז (סתם) מבטיח צו טאן  
עפעס בעתיד, איז לאו דוקא אז דאס זאל  
אים נאכאנאנד „ליגן אין קאפ"; בשעת  
עס וועט קומען למעשה — וועט ער  
דעמאלט טאן כל מה שביכלתו אויף צו  
דורכפירן זיין צוואג.

בשעת אבער ער נעמט עס אויף זיך  
מיט א שבועה, איז ער ניט מסיח דעת  
דערפון, וויסנדיק אז די זאך מוז זיך אפ-  
טאן, און אויב ניט איז עס פארבונדן  
מיטן חומר פון עובר זיין אויף א  
שבועה.<sup>12</sup>

און דאס איז דער טעם (בפשטות)  
פארוואס יעקב האט משיב געווען  
יוסף'ן, ונשאתני במצרים, און האט זיך  
ניט באנוגנט דערמיט וואס יוסף האט  
אים צוגעזאגט, אנכי אעשה כדברך:  
יעקב האט געוואלט אז יוסף זאל זיך

(9) לך טו, יג.  
(10) פרשי' מו, כט.  
(11) יגש מו, ד.

(7) ראה פרשי' לעיל במקומות שנשמנו בהערה  
3. ועוד.  
(8) ע"ד פרשי' לעיל טו, מג, מד, לב.

און דערפאר האט גופו של יעקב כלל  
ניט געקענט בלייבן אין מצרים, און נאך  
מער „ונשאתני ממצרים“ — „נשיאות“,  
מער פון „והעליתם“, עלי.

משאיכ יוסף, וועלכער דארף אויפ-  
טאן אין מצרים, איז זיין ארון געבליבן  
אין מצרים כל זמן גלות מצרים; כדי אז  
(זכותו של) יוסף זאל זיך געפינען צוזא-  
מען מיט אידן בגלותם במצרים<sup>20</sup>;

נאר דערביי האט יוסף משיב גע-  
ווען את אחיו: והעליתם את עצמותי מזה  
— ווייל די כוונה פון דער ירידה למצ-  
רים איז דאך צוליב דער עלי שלאחי;  
אז דורך דעם וואס ארון יוסף איז גע-  
ווען אין מצרים, האט דאס אויפגעטאן,  
אז בשעת אידן זיינען ארויס פון מצרים  
און האבן „מעלה“ געווען עצמות יוסף  
עמהם, האט מען דורכדעם מעלה גע-  
ווען די ניצוצי קדושה וועלכע זיינען  
געווען אין (די עניני) מצרים<sup>21</sup>.

און דאס איז אויך דער טעם פאר-  
וואס יעקב האט געמאנט פון יוסף'ן א  
שבועה אויף דעם ענין פון תיכף

(ל, סעי' ואילך) ולהציע (ע קסט ואילך). אהית  
פרשתנו (שפו, א.ב. כרך ה תתקצד, א ואילך. כרך ו  
תתשכב, ב ואילך). ועוד.

(20) ראה ש"ך עה"ת פרשתנו עה"פ (מו, כט)  
ויקריב גר.

(21) להעיר שמנות-כבוד של כ"ק מרח  
אדמור" — ששמו (הראשון) יוסף ועבודתו דומה  
בכמה פרטים לעבודת יוסף (ראה בארוכה לקריש  
ח"ג ע' 835 ואילך. ועוד) — היא בתצי כדור  
התחתון דוקא (ראה סה"מ תשי"ח ע' 232 ואילך.  
וראה שם ע' 236 בהערה"ה, שהמשכת התורה בחצי  
כדור השני היא ע"י עבודה במסג' דוקא). ולהעיר  
מתרא (ד, א), כשצריכים להגבי' איזה דבר . . צריכים  
לאחוז בתקלים התחתונים שבו דוקא.

(\*) נדפס גם באגרות קודש אדמור"ה מהור"י  
ח"ב אגרת תרוי.

(\*\*) אגרות קודש שם אגרת תקנה.

ונשאתני ממצרים" — מען זאל ניט  
דערלאזן אז ער זאל לאחר פטירתו  
בלייבן אין מצרים אפילו באופן עראי;  
דאקעגן יוסף האט בלויז משיב געווען  
די בני ישראל, והעליתם את עצמותי  
מזה, אבער ביז דעם זמן פון „פקוד  
יפקוד גר" איז ארונו של יוסף געווען  
אין מצרים<sup>12</sup>.

דער טעם (פנימי<sup>13</sup>) אויף דעם חילוק  
איז<sup>13</sup>:

יעקב איז העכער פון גלות מצרים.  
וואס דערפאר, אפילו נאכדעם ווי יעקב  
האט יורד געווען אין מצרים איז מקומו  
געווען אין ארץ גושן, אפגעזונדערט<sup>14</sup>  
פון די מצרים; און דארטן גופא איז ניט  
געווען קיין מצב פון גלות<sup>15</sup> — אידן  
האבן געהאט „טוב ארץ מצרים גר חלב  
הארץ“<sup>16</sup>, און נאכמער: „ויאחזו בה (אין  
ארץ גושן) — לשון אחוזה“<sup>17</sup>. משאיכ  
יוסף האט יורד געווען אין (און צווישן)  
מצרים גופא.

[און דער טעם בזה: מדרגת יעקב  
(מצד עצמו) איז — אצילות, עולם  
האחדות וואס איז אינגאנצן העכער פון  
עולמות כ"ע, ועאכוי"כ פון דעם חושך  
פון מצרים; משאיכ ענינו של יוסף איז  
— אלה חולדות יעקב יוסף<sup>18</sup>, צו  
אראפטראגן ענינו של יעקב אין עולמות  
כ"ע, ביז אין עולם הזה התחתון<sup>19</sup>].

(12) ג, כה-כו.

(13) ע"ד הפשוט — ראה פרש"י בשלח יג, יט.

(13\*) ראה גם לעיל ע' 255 ואילך.

(14) שזהו הטעם להתיישבותם בארץ גושן דוקא  
(ראה יגש מו, לד. וראה פרש"י שם: ירחיקם  
מעלי).

(15) ראה רש"י ריש פרשתנו.

(16) יגש מה, יח. וראה שם מו, ו.

(17) ס"פ יגש ובפרש"י שם. וראה בארוכה  
לקריש חט"י ע' 405 ואילך.

(18) ל' הכתוב — וישב לו, ב.

(19) ראה בכ"ז — ביאה"ז פרשתנו לאדהאמ"צ

און דערפאר האָט יעקב געדאַרפט זיין העכער פון מצרים, און נאָך מער — ער האָט משביע געווען יוסף'ן, ונשאתני ממצרים, ווייל דערמיט האָט ער פאַר-בונדן יוסף'ן מיט מדריגת יעקב ווי ער שטייט העכער פון מצרים (ונשאתני ממצרים). און עי"ז האָט געקענט דער-נאָך זיין בנוגע צו אַלע בני ישראל דער וואנכי אעלך גם עלה<sup>28</sup> — די עלי' פון גלות מצרים<sup>29</sup>.

ה. דערפון האָט מען אַ הוראה לימינו אלה, אין גלות זה האחרון:

ווי גוט עס זאָל זיין דער מצב פון אַ אידן אין גלות — סיי בגשמיות, און סיי ברוחניות — אַז ער האָט, טוב ארץ מצרים גו' חלב הארץ: ער לערנט תורה און איז מקיים מצוות ביז אַז ער לעבט אַז אמת'ן רוחניות'דיקן לעבן

[ע"ד, ויחי יעקב בארץ מצרים<sup>30</sup>, ווי דער אַלטער רבי טייטשט<sup>31</sup>, אַז וויבאַלד יעקב האָט אויפגעשטעלט אין מצרים אַ „בית תלמוד“<sup>32</sup> איז „אויך אין מצרים איז געווען ויחי געלעבט“]

— דאַרף ער אַבער שטענדיק וויסן און געדענקען, אַז אויך אין דעם מעמד ומצב מאַנט זיך די דרישה בתוקף ונשאתני ממצרים ביז צו תוקף דשבועה — דאַס איז גלות, ניט דער ריכטיקער אַרט פאַר אַ אידן און ער מוז דערפון אַרויסגעהויבן ווערן.

„ונשאתני ממצרים: היות אַז מצד (ענינו של) יוסף דאַרף אויסקומען אַז יעקב זאָל בלייבן דוקא אין מצרים, בגין דיגין זכותי על בניו“<sup>22</sup> ווי זיי זיינען אין גלות מצרים (און דורכדעם וועט מען אויפ-טאָן אין עניני מצרים) — דערפאַר האָט יעקב געוואַלט אַז יוסף זאָל דאַס אויף זיך אַננעמען איז אַן אופן פון שבועה, למעלה מטעם ודעת,

[כידוע<sup>23</sup> אַז אַ שבועה איז ענינה, וואָס דערמיט בינדט מען זיך צו טאָן די זאַך איז אַן אופן פון למעלה מחשבונות<sup>24</sup>, אַזוי, אַז קיין טעם (וסיבה) זאָל ניט זיין קיין אַפּהאַלט צו דורכפירן די זאַך].

ד. עס בלייבט אַבער נאָך ניט מוסבר: פאַרוואָס איז ביי יעקב'ן געווען אַזוי מופרד, אַז אַרונט זאָל בלייבן אין מצרים<sup>25</sup>, וויבאַלד אַז דאַס האָט גע-קענט אויפטאָן אַז עלי' איז עניני (ניצוצות פון) מצרים?

וײַל הביאור אין דעם: „אין חבוש מתיר עצמו מבית האסורים“<sup>26</sup>. און דעריבער, כדי אַז אידן, זייענדיק אין מצרים, זאָלן קענען עולה זיין פון מצרים און אויך מעלה זיין די עניני מצרים, דאַרפן זיי האָבן אַ קשר — וברא כרעא דאבוהו<sup>27</sup> — מיט העכער פון מצרים (בית האסורים).

(22) ל' הזה פרשתנו (רכב, א).

(23) ראה לקו"ת שמע"צ פג, סעי' ואילך. ובכ"מ.

(24) ע"ד שבועת הקבי"ה לא אוסיף גו' (נח שם

ובפרשי') — אע"פ שיחטאו וכר.

(25) ע"ד הפשט — ראה פרשי' כאן (מו, כט)

ובמפרשי'.

(26) ברכות ה, ב. ושי"ג.

(27) יונת אלם רפ"ב. וראה תוד"ה מקמי —

יבמות ג, א. רשי' כתובות צב, א ד"ה כבעל. —

וראה לקו"ת ברכה צו, ב. ס' החקירה (להצ"צ) מו, א.

(28) ויגש מו, ד.

(29) ראה זהר פרשתנו שם: יעקב .. דחיל ..

דילמא ח"ו ישתצון כר. ע"ש.

(30) ריש פרשתנו.

(31) היום יום' יח טבת.

(32) נחומא (ותנחומא באבער), יליש ופרשי' —

ויגש מו, כח (ועד"ז בביר שם. וראה לקו"ש ח"י ע'

161 ואילך (ושם ע' 164 הערה 33) — זיק ל' אודה'י

שהובא בהיום יום שם).



מקווה לישועתך, כל היום" — א גאנצן טאג און יעדן טאג<sup>36</sup>.

און דורך דער „הכרזה" תמידית — אַז מען האַפּט און מען בעט ביים אוי-בערשטן<sup>37</sup> אויף דער גאולה שלימה — פירט מען זיך אין גלות לויטן רצון פון אויבערשטן (וועלכער האָט געשיקט אידן אין גלות):

און דעמאָלט פּוּעל'ט ניט גלות קיין ירידה ח'ז ור'ל באַ אַ אידן, און פאַר-קערט: עס ווערט „ונשאתני ממצרים" — פון מצרים גופא ווערט אויפגעטאָן „ונשאתני", די עלי' — יתרון האור מן החושך — ביז לדרגת נשא את ראש בני, פון יעדן אידן און אַלע אידן.

(משיחות עשרה בטבת תשמ"ג,  
מוצאי ש"פ בשלח תשל"ח)

און דאָס דאַרף זיין כּנ"ל אין אַן אופן פון שבועה<sup>38</sup>: נוסף אַז עס איז אַז עיקר מ"ג עיקרים<sup>39</sup> בתורתנו: אני מאמין באמונה שלימה בביאת המשיח ואף על פי שיתמהמה עם כל זה אחכה לו בכל יום שיבוא, און ער ווייס אַז די שלימות ותכלית איז די גאולה (ווי תורה הקדושה זאָגט און איז מבאר בתושב"כ ובתושב"פ — ווי דער רמב"ם איז מבאר<sup>40</sup>), נאָר דאָס איז אַ זאָך וואָס דער-נעמט אים בפנימיות נפשו, ביז אַז ער האַלט אין אײן האַפּן און בעטן און מאַ-נען — „ונשאתני ממצרים!"

און ווי מען זאָגט בכל תפלה ותפלה (בימות החול) — „לישועתך קוינו כל היום", וואָס דאָס מיינט אַז דריי מאָל אַ טאָג איז מען מכריז ומודיע, אַז מ'איז

33) ולהעיר שהקביה הבטיח על הגאולה וגם נשבע ע"ז (ראה דניאל יב, ז. מדרש תהלים מזמור יז. ישעי' סב, ת. וחי' (מהני"ע) קיד, סע"א. ועוד). וראה לקמן הערה 37.

34) פיה"מ להרמב"ם סנה' פ' חלק יסוד הי"ב. וראה רמב"ם ה' מלכים רפ"א: וכל מי שאינו מאמין בו או מי שאינו מחכה לביאתו לא בשאר כו' אלא בתורה ובמשה רבינו.

35) ה' מלכים שם.

36) גם בשבת וי"ט (אף שלא באופן של צער, שחסר לו כו') — נוסף ע"ז שגם אז אומרים בכל תפלה ותחזינה עינינו בשוכך לציון ברחמים.  
37) עפ"מ ש"ש ב"ט הליקוטים ליהאריז"ל (שמות בתחלתה), יוסף זה הקביה" — אולי י"ל שאמירת יעקב ליוסף, השבעה לי . . ונשאתני ממצרים, מרמות שכארא מבניי (יעקב) משביע כביכול את הקביה שיעלהו מן הגלות ובאופן דונשאתני.

## ויחי ב

וחטפתם לכם איש אשתו בפלגש בגבעה!?

נוסף לזה וואס די עצם זאך פון „חטיפה“ (אױועקפאפן עפעס פון א צווייטן) איז ניט קיין דבר רצוי וטוב (ובפרט אין דעם ענין) — „וחטפתם לכם איש אשתו“, וואס ע"פ תורה מוז זיין „כִּי יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה“ — מדעתה, און (זיכער) ניטס באופן של חטיפה<sup>11</sup>) — איז אויך די סיבה וואס האָט דערפֿירט צו „וחטפתם לכם איש אשתו“ געווען אַ מאורע (פלגש בגבעה) וואָס איז היפך בתכלית פון מעשים טובים!

(ב) ברוב המכריע פון די פטוקים וועל-כע רש"י ברענגט לראי' בפ"י עה"ת זאָגט ער ניט באַ וועלכער געלעגנהייט זיי זיי-נען געזאָגט געוואָרן; ובענינו: רש"י האָט געקענט זיך באַגנוגענען מיט'ן זאָגן „עתידין להיות חטפנין וחטפתם לכם איש אשתו“ — ער איז אָבער מוסיף ומדגישי<sup>12</sup> (אַז דאָס איז געווען) „בפלגש בגבעה“?

(ג) הוספת והדגשת ענין וועלכער איז היפך הטוב והברכה.

(ד) רש"י דאָ גופא איז גלייך ממשיך „ונבא על שאול שיהי נוצח באויביו כו“.

לברכת יעקב (נדפס אחרי פרשה ק. ובהוצאת אלבק — פצ"ז). — אבל לא תירץ עיקר קושיית הלבוש.

(7) ולהעיר ששאלו — המבוא תיכף בפרש"י — להיות ביישן לא חטף (פרש"י שיא כ, ל).

(8) תצא כב, יג. שם כד, א. ה.

(9) פרש"י לעיל (ח"ש כד, נז).

(10) וראה ב"מ קד, א (הובא באה"ת פרשתנו תיז, א).

(11) והסיבה שהוצרך להיות „וחטפתם גר“ היתה מחמת שנשבעו בני גר ארור נתון אשה לבנימין (שופטים שם, יח. וראה שם, א. ז).

(12) ובפרט שבתנחומא וביר שם ליתא הדגשה

א. די ברכה וואָס יעקב אבינו האָט געבענטשט בנימין'ען (בפרשתנו) איז: בנימין זאב יטרף בבקר יאכל עד ולערב יחלק שלל.

רש"י איז מפרש „בנימין זאב יטרף“ — „זאב הוא אשר יטרף, נבא על שיהיו עתידין להיות חטפנין וחטפתם לכם איש אשתו בפלגש בגבעה, ונבא על שאול שיהי נוצח באויביו סביב שנאמר: ושואל לכד המלוכה וילחם במואב וכאדום וגו' ובכל אשר יפנה ירשיע“.

דאָרף מען פאַרשטיין:

(א) דאָ רעדט זיך דאָך וועגן ברכת יעקב אבינו צו בנימין (און ווי רש"י אַליין זאָגט ווייטער: אַז דאָס וואָס „נתן . . לבנימין חטיפתו של זאב“ איז אַ ברכה). איז תמוה: ווי פאָסט צו זאָגן, אַז די ברכה צו בנימין'ען זאל באַשטיין אין דעם „שיהיו עתידין להיות חטפנין

(1) מט, כז.

(2) שופטים כא, כא.

(3) שיא יד, מז.

(4) כ"ה בדפוסי רש"י לפנינו — בלי הוספת „וגר“ במקומות שיש דילוג בלי הכתוב (משאיכ בהוצאות בערלינער, גם במהדוריק שלו). ובכל אופן צעק שלא העתיק רש"י התיבות „סביב בכל אויביו“ (בהתאם ללשונו „באויביו סביב“) — ובב' כת"י רש"י שתח"י הועתקו התיבות „סביב בכל אויביו (וגו')“, אבל לא סיומ הכתוב.

(5) פסוק כח ד"ה ברך אותם. וראה רש"י שם ד"ה וזאת דרך ראובן שמעון ולוי. לא ברכם אלא קנטרין, וגם הם נתברכו בכלל „ויברך אותם“.

(6) כן הקשה גם בלבוש על פרש"י כאן, ומסיק: לכך נ"ל שאין זה מדברי רש"י ז"ל. וכבר העיר בצידה לדרך ד.אישתמיטתי מנין דברי התנחומא אשר משם לקח רש"י ז"ל דברים הללו? (והוא בתנחומא פרשתנו יד. וכ"ה בכ"ר שיטה חדשה

(\*) ולאידך גיסא צ"ע — מדוע מעתיק רש"י

התיבות. לכך המלוכה. וראה לקמן סעיף ג' (שאלה הא').

„בנימין זאב יטרף“ גייט אויפן ביהמ"ק וואָס איז געווען (ווי רש"י האָט גע- בראַכט פּריער<sup>17</sup> בפירושו) בחלקו של בנימין [און דאָס איז נרמז אין „זאב יטרף“, ווייל (ווי דער מדרש<sup>18</sup> איז דאָ מפרש) „מה הזאב הזה חוטף כח הי' המזבח חוטף את הקרבנות“<sup>19</sup>].

די פליאה איז נאָך גרעסער: אויף די ווערטער „ולערב יחלק שלל“ ברענגט טאַקע רש"י (אַלס פירוש שני), וואונקלוס תרגם על שלל הכהנים בקדשי המקדש — און אויף „בנימין זאב יטרף“ איז (ניט נאָר וואָס ער ברענגט ניט דעם פירוש התרגום אַלס פירוש ראשון, נאָר ער ברענגט בכלל ניט דעם פירוש התרגום (אפילו ניט אַלס פירוש שני<sup>20</sup>)!

ג. אויך דאַרף מען פאַרשטיין:

א) ווי דערמאָנט פּריער, זיינען דאָ פאַראַן לויט רש"י צוויי פרטים אין דער נבואה וועגן שאול: „בנימין זאב יטרף“

(17) יגש מה, יד. וכן בפרשי ברכה לג, יב.  
 (18) ב"ר שם. אלא שלפי זה, זאב יטרף קאי על המזבח (כפי הזהר כאן — רמז, ב. וראה צפצפ"ג עה"ת כאן (ובפי יגש ע קסה). ועוד). אבל בתרגומים לא מודגש „מזבח“. וראה אה"ת יתרו ע' תתקכז. דאין לומר הכוונה על אכילת המזבח כ"י — כ"י ע"ז נאמר אח"כ בבקר יאכל עד דתיא כו"י. ע"ש.  
 (19) לכאורה י"ל שלא פ"י כהתרגום, כי מהלשון „בנימין זאב יטרף“ משמע שהברכה היא בשייכות לבנימין עצמו. ולא רק להמזבח שה"י (חזקוני בארץ). אבל נוסף לזה שמי"מ פ"י התרגום הוא (לכאורה) יותר קרוב לפשטי"מ מלפרש שקאי על חטיפת נשי בנות ישראל (בפלגש בגבעה), הרי ישנם עוד פירושים (בב"ר שם ועוד) ב„בנימין זאב יטרף“.  
 (20) בדוחק אפ"ל שכוננת רש"י ב„ואונקלוס תרגם“ היא לתיא על כל הכתוב (וראה משכיל לדוד כאן). אבל עדיין הקושיא במקומה, דהויל לרש"י להביא פ"י התרגום כפירוש ראשון (ועיקרי).

• והטעם שנקט („יטרף“ שקאי על) המזבח דוקא — כי זוהי מעלה עיקרית בביהמ"ק שבו תלוי ענין הכפרה (ע"י קרבנות). ונפרט עפ"מ הרמב"ם (ריש ה"ל ביהב"ח). כ"י . . להיות מקריבים בו הקרבנות.

ד.ה. אָז רש"י לערנט אָז „בנימין זאב יטרף“ איז אַ נבואה (אויך) אויף שאולין (און זיינע נצחונות) — ווי אָזוי איז פשוטו של מקרא מכריח צו זאָגן אָז עס איז דאָ נאָך אַ פירוש (אָז דאָס איז כולל) די נבואה פון אָן ענין בלתי רצוי וכ"י „עתידין להיות חטפנין . . בפלגש בגבעה“?

ה) ואדרבה — דאָס קומט אַלס ערשטער פירוש<sup>21</sup> ויתרה מזה — אַלס עיקר ענין, כמובן פון דעם איבערזיחורן דעם וואָרט „ניבא“.

ב. לכאורה וואָלט מען געקענט זאָגן אָז רש"י וויל ניט לערנען אָז „בנימין זאב יטרף“ איז אַ נבואה בלויז אויף שאולין — היות אָז די ווייטערדיקע צוגע- געבענע (ובמילא — אַנדערש כתובן מהקודמו, כברוב הכתובים) ווערטער „בבקר יאכל עד“ ריידן וועגן שאולין (ווי רש"י איז מפרש: לשון ביזה ושלל . . ועל שאול הוא אומר שעמד בתחלת בוקרן וזריחתן של ישראל), דעריבער לערנט רש"י אָז „בנימין זאב יטרף“ איז לכל לראש (ערשטער פירוש) ועיקר אָז אַנדער מאורע.

עס איז אָבער קשה<sup>22</sup>: אי משום הא — האָט רש"י געקענט אויסקלייבן אָן אַנדער מאורע ופירוש אין „בנימין זאב יטרף“, ולדוגמא — פירוש התרגום<sup>23</sup> אָז

(13) וראה בחיי כאן: ע"ד הפשט המשיל את בנימין לזאב החוטף ע"ש . . וחטפתם לכם איש אשתו.

(14) היינו — נבואה בדרגא בפ"ע.

(15) נוסף לזה שצריך ביאור: מנ"ל לרש"י ש„בנימין זאב יטרף“ כולל ב' נבואות — נבא כ"י ונבא על שאול כ"י.

(16) אונקלוס וכן בתיב"ע ות"י. וראה זבחים נג, ב ואילך (בחלקו של טורף. וראה פרשי שם). ועוד. ב"ר פצ"ט, ג בסופו. וראה בארוכה לקי"ש חט"י (ע' 447. ע' 457-8. ושי"נ).

ג) עס איז ניט גלאַטיק לכאורה, וואָס רש"י איז מעתיק דעם סיום הכתוב, ובכל אשר יפנה ירשיע" — דלכאורה, דער ענין הנצחון על אויביו סביב איז שוין מובן פון די ווערטער „וילחם במואב ובאדום וגו'"<sup>24</sup>.

ד) ובפרט אַז דער וואָרט „ירשיע" — מל' רשע, איז בדרך כלל ניט קיין ביטוי של נצחון, ואדרבה: ברוב המקומות מיינט עס אַן ענין היפך הרצוי (נאָר אין דעם פסוק איז עס אַ יוצא מן הכלל<sup>25</sup> און מיינט „ינצח"<sup>26</sup>). פאַרוואָס איז רש"י מעתיק אַ לשון וואָס פירושו דאָ איז יוצא מן הכלל (דפשוטו ש"מ).

ה) די תמ"י איז נאָך גרעסער — פאַרגלייכנדיק פרש"י מיט זיין מקור — דער סיום „ובכל אשר וגו'", איז סיי אין בראשית רבה<sup>27</sup> און סיי אין תנחומא<sup>28</sup> ווערט דער סיום ניט געבראַכט!

ד. ווייטער, אויף די ווערטער „ולערב יחלק שלל", איז רש"י מפרש: „אף משתקע שמשן של ישראל ע"י נבוכדנצר שיגלם לבבל יחלק שלל מרדכי ואסתר שהם מבנימין יחלקו את שלל המן שנאמר<sup>28</sup> הנה בית המן נתתי לאסתר" (און דערנאָך ברענגט רש"י דעם פירוש התרגום<sup>29</sup>, כנ"ל סעיף ב).

— „שהי' נוצח באויביו סביב", און „בבקר יאכל עד" — וועגן דער ביזה ושלל<sup>21</sup> וואָס ער האָט באַקומען דורך זיינע נצחונות.

אויך אין מדרש<sup>22</sup> ווערן פאַרטייטשט די צוויי פרטים שבכתוב בשייכות צו שאול'ן, אָבער דאָרט שטייט: „מה הזאב הזה חוטף כך חטף שאול את המלוכה שנאמר<sup>23</sup> ושאול לכד את<sup>23</sup> המלוכה על ישראל, בבקר יאכל עד — וילחם<sup>23</sup> סביב בכל אויביו".

פאַדערט זיך ביאור: פאַרוואָס איז רש"י משנה פון פירוש המדרש און לערנט, אַז ביינע פאַלן בכתוב ריידן וועגן ענין אחד — די מלחמות פון שאול מיט אויביו (נאָר דער ערשטער — וועגן די נצחונות, און דער צווייטער — וועגן דער ביזה ושלל)?

ב) רש"י איז משמיט דעם א) ענין הראשון שבמדרש — חטיפת המלוכה, נוסף וואָס ער איז ראשון בזמן<sup>23</sup> — איז ער די טיבה וועלכע האָט געבראַכט און מעגלעך געמאַכט דעם ענין השני, מלחמות שאול וכו'.

21) ורש"י לא הוצרך לפרש ולפרט ששאל לקח ביזה ושלל מאויביו כי מובן הוא מהמשך פירושו. ובאסתר רבה בסופו (פ"י, ג) מפרט „בבקר יאכל עד . . . הנה את עמלק ובזו את כל אשר להם".

[משאי"כ בביר (פצ"ט שם), שפי, בבקר יאכל עד" — וילחם סביב בכל אויביו" (ולא הזכיר ענין הביזה). וראה גם תנחומא שם. ולהעיר שסגנון רש"י בפירוש „בבקר יאכל עד ולערב יחלק שללי מתאים לאסתר" שם (וראה יליש ומדרש לקח טוב כאן): משאי"כ בביר ותנחומא שם שמפרשים כל הפסוק הן על שאול והן על מרדכי ואסתר].

22) ביר שם. וראה תנחומא שם.

23) כ"ה בביר שם. ובכתוב שם ליתא.

23) במפרשים (ש"א שם) פי, שהחזיק במלוכה . . . כי ראו כל ישראל כי ה' מצליח במלחמתיו כו'. אבל במדרש משמע שמפרש חטיפת המלוכה על התחלת מלכותו, לפני נצחונותיו.

24) ובפרט להגירסא (ראה לעיל הערה 4) שרש"י מעתיק גם התיבות „סביב בכל אויביו".

25) וראה סנהדרין (צג, ג) גם בנוגע לפסוק זה.

26) במדבר פ"א, ג. וראה מפרשים לשי"א שם.

27) שם. וראה הגירסא בכת"י רש"י הגיל הערה 4. — אבל ברש"י כאן הובא רק „ובכל אשר יפנה ירשיע".

28) מג"א ה, ז.

29) הטעם שהוצרך רש"י להביא גם פירוש התרגום, כי „לערב" — פי ערבן של הבורק" (המשכו וסיומו) — ולא מצב הפכי דגלות [משאי"כ על התחלת הכתוב לא הביא פי התרגום — כי פשוט הכתוב בלעדו].

ועוד ועיקר — הי' היפך תוכן המשל דקרא —

## דארף מען פארשטיין:

פונעם צר ואויב המן, נאָר) באַקומען פון  
אחשוּרושׁ;

און נאָכמער<sup>31</sup>: ס'איז מוכרח בפשוטו  
של מקרא אז דער „נתתי“ פון בית המן  
איז געווען ערשט נאָכדעם ווי „בית  
המן“ איז געוואָרן נכסיו של אחשוּרושׁ  
און אחשוּרושׁ האָט עס געגעבן אַלס  
נכסי אחשוּרושׁ, ווייל, ווי רשׁי איז  
מפרש אין ס״פ תצא, טאָר מען ניט  
נעמען מהשייך אל עמלק.

משא״כ „שלם לבוּז“ איז פאַרבונדן  
(כמפורש במגילת אסתר) מיט דעם  
נצחון פון אידן אין זייער מלחמה מיט  
אויביהם.

און אע״פּ אז לפועל איז „בביוז לא  
שלחו את ידם“<sup>32</sup> — איז דאָך דאָס גופא  
מדגיש אז עס איז געווען ביוז, נאָר, לא  
שלחו את ידם. און ווי רשׁי<sup>33</sup> איז  
דאָרט<sup>34</sup> מפרש אז דער טעם וואָס „לא  
שלחו את ידם“ איז נאָר כדי צו באַ-  
ווייזען אז „לא נעשה לשם ממוֹן“, אָדער  
כדי דער מלך זאל ניט האָבן אַ „עין צרה  
בממוֹן“ — אָבער לולא זה וואָלטן זיי  
געטאָן ווי אחשוּרושׁ האָט אָנגעזאָגט  
„ושלם לבוּז“ (פונקט ווי ער האָט גע-  
זאָגט בנוגע בית המן, „נתתי“).

(ה) אפילו את״ל אז וויבאלד אידן האָבן  
לפועל ניט גענומען די ביוז, קען מען  
ניט זאָגן אז „יחלק שלל“ זאל מיינען  
דעם „ושלם לבוּז“, און דערפאַר מוז  
רשׁי זאָגן אז עס מיינט נתינת בית המן  
למרדכי ואסתר<sup>35</sup> — איז נאָך אַלץ קשה:

(31) ראה עדכ״ז גם — לקו״ש ח״ד ע' 90  
ובהערה 21 שם (באריא). וש״ן.

(32) שם ט, י. טו. טז.

(33) ובפרט לפי המגלת סתרים שם (ט, י). ועוד.

(34) שם ה, יא. ט, י (ועד״ז בראביע שם).

(35) ראה גם רד״ק כאן.

אבל אינו מוכרח כי הלשון „יחלק“ (משא״כ  
„יחלקי“) אפשר לפרש גם כאשר השלל לא בא

(א) פאַרוואָס איז רשׁי כּופל אז דער  
„שלל“ איז געקומען פון המן — „מרדכי  
ואסתר . . יחלקו את שלל המן שנאמר  
הנה בית המן נתתי לאסתר“; לכאורה  
האָט רשׁי געדאַרפט זאָגן כּדרכו  
בקיּצור (ובהתאם מיט לשון הכּתוב  
„יחלק שלל“): „מרדכי ואסתר . . יחלקו  
שלל שנאמר הנה בית המן נתתי  
לאסתר“?

(ב) אז רשׁי וויל ברענגען אַ רא״י אז  
מ'האָט גענומען „שלל“ בימי מרדכי  
ואסתר — פאַרוואָס ברענגט ער דעם  
פּסוק „הנה בית המן נתתי לאסתר“ און  
ניט דעם פּסוק וואו דער לשון שלל  
שטייט בפירוּשׁ — „ושלם לבוּז“<sup>36</sup>.

(ג) די שאלה איז ניט נאָר מצד הלשון  
נאָר אויך מצד תּוכן הענין: ביוז ושלל  
איז שייך ביי מלחמה (און ווי רשׁי  
ברענגט דאָ גופא דעם ענין פון שלל פון  
מלחמות שאול). ובנדו״ד: נתינת בית  
המן איז געווען — ע״פּ פּשׁשׁמ —  
(בניסוּ) קודם ביטול גזירת המן, ומכל  
שכן לפני המלחמה (וועלכע איז געווען  
באדר שלאחריו).

(ד) ביוז ושלל מיינט דאָס וואָס מען  
נעמט צו פון דעם אויב, אָבער בית המן  
האָבן מרדכי ואסתר (ניט גענומען

המדבר בהנהגת ח״י טורפת ביום שבמשך היום  
טורפת ואוכלת ולערב חזרת למעונתה ומחלקת  
שלל היום לכ״ב (וכן הוא במלחמת בניא ואפילו  
בפעלם — תהלים קד, כ״בג) — היפך מצב דגלות.  
אבל מ״מ האו רק פירוש שני — כי בתוכן כללות  
הברכה — דוחק גדול לומר כי הברכה לבנימין היא  
זה שהכהנים חולקים בקדשי המקדש (וראה לעיל  
הערה 19) ועוד.

(36) מג״א שם, יא.

(י) אלא ששם מדובר בהטורפים בלילה דלא  
כהנמשל — בניא.

זאב<sup>39</sup>) באצייכנט ניט נאָר די עצם פעולה פון נצחון והלקיחה, נאָר אויך דאָס וואָס דער זאב נעמט עס באופן פון חוטף<sup>40</sup> דעם טרף לאכול<sup>41</sup> [וואָס דער-פאָר געפינט מען אַז דער וואָרט „טרף“ ווערט אויך גענוצט אַלס תואר פון דעם מזון הנחטף, ובלשון הכתוב<sup>42</sup> „עד יאכל טרף“];

ובנדון הברכה — אַז ביי בנימין וועט זיין אַז ענין פון „יטרף“ — חטיפה<sup>43</sup>, בדוגמא ווי אַ זאב איז חוטף זיין טרף דערפאָר וואָס דאָס איז נגד רצונו של הנחטף.

עפ"י איז פאַרשטאַנדיק בפשטות וואָס רש"י קען ניט אַננעמען דעם פירוש אַז „בנימין זאב יטרף“ באַצייט זיך צום ביהמ"ק, צום מזבח (וואָס איז „חוטף את הקרבנות“) — ווייל די קרבנות וואָס דער מזבח איז אוכל איז (ע"ד הפשט<sup>44</sup>) ניט אַז ענין פון „יטרף“, חטיפה, אַ זאָך וואָס מען כאַפט צו פון אַ „מנגד“. ועד"ז דאָס וואָס שאול, לכד המלוכה על ישראל<sup>45</sup> — איז דאָס ניט געווען אַז ענין

פאַרוואָס ברענגט רש"י דעם שפּעטערדיקן פּסוק „הנה בית המן נתתי לאסתר“, און ניט דעם פריערדיקן פּסוק<sup>36</sup> „ביום ההוא נתן המלך אחשוורוש לאסתר המלכה את בית המן“?

ובפרט, אַז (א) אין דעם פּסוק „ביום ההוא גוי“ איז דער עיקר סיפור המאור, רע, משא"כ „הנה בית המן וגוי“ איז נאָר וואָס אחשוורוש דערציילט איבער וועגן זיין פריערדיקער נתינה; און (ב) אין דעם פּסוק „הנה בית המן גוי“ ווערט דערמאָנט נאָר „אסתר המלכה“ (משא"כ אין פריערדיקן פּסוק שטייט גלייך דער-נאָך<sup>37</sup> „ותשם אסתר את מרדכי על בית המן“), און רש"י עצמו איז מדגיש „מרדכי ואסתר“.

(1) די תמ" בזה איז נאָך גרעסער: סיי אין בראשית רבה און סיי אין תנחומא ברענגט זיך טאַקע דער פּסוק „ביום ההוא נתן המלך גוי“, און רש"י<sup>38</sup> איז משנה פון מדרש און ברענגט דוקא דעם פּסוק „הנה בית המן נתתי לאסתר“!

ה. וי"ל דעם ביאור בכל זה:

רש"י בפירושו איז מדייק און באַ-וואָרנט דעם לשון הכתוב „בנימין זאב יטרף“, וואָס „יטרף“ (בשייכות צו אַ

(39) כי בכ"מ מורה גם על עצם מעשה ההריגה ע"י ח"י רעה (ראה וישב לו, לג. ויגש מד, כח. משפטים כב, יב. וראה רש"י ויצא לא, לט. ובכ"מ).  
(40) ראה רש"י נח (ח, יא): טרף — חטף. וראה הערה 42.

(41) ראה תענית (ח, א) דואב, טורף ואוכל, וברש"י שם: שמוליק לחוריו ואוכל שם. וראה לקושי חטיף ע' 455 ובהנסמו בהערות שם.

(42) בלק כג, כד. ועד"ז בכמה מקומות. ועד שגם מזון האדם נק' „טרף“, כמו ותתן טרף לביתה (משלי לא, טו). ועוד. וראה רש"י נח שם, ג' מזו"ך (אלא ששם הוא רק „מדרש אגדה“. וראה מפרשי רש"י שם. לקושי חטיף ע' 34 ובהערה 36).

(43) ולכן לא פרש"י שקאי על גבורת בנימין (כפי הראביע והרדיק כאן).

(44) משא"כ ע"ד הדרש כ"י (כבכ"ז שם) — ראה לקושי חטיף ע' 239 ואילך. וע"ד החסידות — אה"ת פרשתנו תטז, א ואילך. יתרו ע' תתקכו ואילך. ועוד.

לרשותו, וכמש"נ (לך יד, כד) „וחלק האנשים“ דאברהם ומזה חוק חלוקת השלל דאנשי דוד (פרש"י שם). ובמשנה (סוכה נה, ב. שם נו, א) — חלוקת לחם הפנים לכל הדורות, וכן הקרבנות וכו'.

ובפי' ר"י בכור שור כאן: שחילק שלל לאחרים ולא לקחו לעצמן בימי מרדכי ואסתר שהיו מבנימין ובבוה לא שלחו את ידם.

(36) מג"א ח, א. או הפסוק שלאחריו — ראה הערה הבאה.

(37) שם, ב. — (וגם) פסוק זה הובא בכ"י שם. ובמדרש לקח טוב — רק פסוק זה.

(38) וכה' ביליש כאן.

פון כלל ישראל. און דאס וואָס שבת בנימין האָט זיך געקענט אַרויסרייסן פון דעם מצב הירוד כו' ביותר (דורך תשובה כדבעי כו') — ביז צו פועל זיין אַז די אַנדערע שבטים זאָלן זוכן אַז עצה ווי צו צוריקבריינגען דעם שבת בנימין — איז דאָס אַן ענין של „יטרף“: דער שבת בנימין האָט זיך אַליין „אַרויס-געכאַפט“ פון דעם מצב הבלתי רצוי און זיך איבערגעשטעלט אין דער דרגא פון די שבטים מיט וועלכע ער האָט ערשט אַט מלחמה געהאַט.

ועפֿז איז אויך מובן די ברכה אין דעם וואָס „עתידין להיות חטפנין“: ביי זיי וועט זיין אַזאָ שטאַרקייט נפשית און כחות נפשיים, אַז אפילו ווען זיי וועלן זיך געפינען אין אַ מצב בלתי רצוי ביותר, וועלן זיי האָבן אין זיך דעם כח פון „יטרף“ וחטיפה — לגבי זיך אַליין.

ו. רש״י וויל זיך אָבער דערמיט ניט באַנגוגענען, ווייל פון המשך לשון הפסוק איז משמע, אַז דער „בבקר יאכל עד“ קומט בהמשך צו „בנימין זאב יטרף“ (אַז מצד, דורך דעם „יטרף“ איז „יאכל עד“).

דעריבער לערנט רש״י אַז „בנימין זאב יטרף“ איז אויך כולל דעם ענין וואָס שאול „יהי נוצח באויביו סביב“.

און כדי צו פאַרענטפערן (בדוחק?) די שייכות פון די נצחונות של שאול צום ענין פון „יטרף“ (וחטיפה) — איז רש״י

פון „יטרף“: ער איז מלכתחילה (אויס-געקליבן געוואָרן אויף דעם מלמעלה“ און איז) נמשח געוואָרן למלוכה על ידי שמואל<sup>41</sup>, וברצונם של ישראל<sup>42</sup>, און די וואָס האָבן ניט געוואַלט ווערן אַנגע-רופן „בני בלעל“<sup>43</sup>.

עפֿז וועט אויך זיין מובן פאַרוואָס רש״י קען זיך ניט באַנגוגענען מיט'ן פֿי „ונבא על שאול שיהי נוצח באויביו סביב“ — ווייל אין דעם איז ניטאָ קיין ענין פון „יטרף“. וועגן דעם שלל, וואָס ער האָט צוגענומען פון זיינע אויבים, שטייט דאָך ווייטער אין פסוק — „בבקר יאכל עד“, און די נצחונות עצמם זיינען ניט אַז ענין פון „יטרף“<sup>44</sup>, נאָר מלחמה סתם, רגילה.

דערפאַר איז רש״י מפרש: „זאב הוא אשר יטרף, נבא על שיהיו עתידין להיות חטפנין וחטפתם לכם איש אתו“ — און רש״י איז דערביי מוסיף ומדגיש „בפּלגש בגבעה“. וואָס יש לומר, אַז דערמיט וויל רש״י אַנדייטן אַז דער „עתידין להיות חטפנין“ איז ניט נאָר מצד „וחטפתם לכם איש אתו“ (די חטיפה בפועל), נאָר אויך מצד דער כללות המאורע:

דער חטא פון „פּלגש בגבעה“ ווייזט אויף אַ מצב בלתי רצוי ביותר, ועד כדי כך אַז צוליב דעם האָבן די אַנדערע שבטים אויסגעשלאָסן דעם שבת בנימין

(45) ביפה תואר (השלם) לכיר שם (הובא גם בעץ יוסף שם) ש. שאול חטף את המלוכה שהיית ליהודה (ועדיו הוא כאלשיך כאן). וראה אוהית יתרו צ' תתקלג. — אבל עיד הפשט, מכיון שעשה כו עיפ ציווי ה' (ואדרבא החביא עצמו — ש"א י"ד, כב), לכאורה אין זה „חטיפה“.

(46) ש"א ט, טו ואילך. שם י, כ ואילך. ועוד.

(47) שם י, א.

(48) ש"א י"ד, כד.

(49) שם, כו.

(50) כמובן, דזה ש. העם נחם לבנימין (שופטים כא, טו) ה' קשור עם החרטה ותשובת בני בנימין הנותרים.

(51) בלבוש כאן: דוחק לומר שזה גם כן ברכתו וטובתו שהותר שבטו לבא בקהל שטוב לו שתיקתו מכל וכל ולא יגלה לו מזה כלום. — ועיפ המבואר בפנים לפעניד יש לבאר ענין הברכה שבו.

בגבעה" איז כדי צו אנדייטן אויף כללות המאורע (וואס איז באופן פון „יטרף“, כנ"ל) — עדיז איז אין דעם ענין: דאס וואס רש"י איז מדגיש „יחלקו את שלל המן" איז כדי אנדייטן אויף כללות המאורע, וואס איז געווען אן אופן פון „חטיפה": ניט קוקנדיק אויף דעם וואס ס'האט זיך גערעדט וועגן המן, וואס אחרורש האט אים מנשא געווען על כל השרים" און בכח זה האט המן געבראכט אזא גזירה אויף אידן, איז געווארן דער היפך, ביז אן „בית המן נתתי לאסתר."

ועפ"ז וועט מען אויך פארשטיין פארוואס רש"י איז מדייק צו ברענגען דוקא דעם פסוק „הנה בית המן נתתי לאסתר" (און ניט דעם פריערדיקן פסוק „ביום ההוא נתן אחרורש גו") — ווייל אין דעם פסוק איז מודגש ווי ס'איז געווארן די חטיפה, דער „אתהפכא" בתכלית, ווי רש"י איז דארט מפרש דעם פסוק — „ומעתה הכל רואים שאני חפץ" בכס כו", דער היפך פון „גדלו" דאחרורש את המן.

ח. דער ביאור אין דעם לויט „ינה של תורה" שבפירוש רש"י:

עס איז ידוע דער חילוק צווישן די דרגות פון יוסף און בנימין, אז יוסף ווערט אנגערופן „צדיק עליון" און בנימין — „צדיק תחתון"<sup>54</sup>. וואס פון די אונטערשיידן צווישן זיי איז<sup>55</sup>: צדיק

מעתיק אויך דעם סיומ הכתוב „ובכל אשר יפנה ירשיע":

דאס וואס דער פסוק באצייכנט די נצחונות פון שאול מיטן ווארט „ירשיע" ווייזט אויף אן ענין פון „יטרף" — אז א ווארט (ובמילא — די זאך וועגן וועל-כער ער רעדט) וואס מצד עצמו ווייזט ער אויף היפך הטוב (מלשון רשע) ווערט (גענוצט) געזאגט אויף אן ענין טוב, נצחון והצלחה. איז אנדערע ווער-טער: ביי שאול'ן איז מודגש ווי ער האט גענוצט דעם ענין פון „רשע"<sup>56</sup>, עס חוטף געווען אויף אן ענין טוב<sup>57</sup> — צו מנצח זיין די אויבים פון אידן.

ז. ע"פ הנ"ל וועט מען אויך פארשטיין פארוואס רש"י איז מפרש אן „לערב יחלק שלל" רעדט וועגן „הנה בית המן נתתי לאסתר" (און ניט — „ושללם לבו"):

דא איז ניט (אזוי) די-הדגשה אז מ'האט באקומען „שלל" („יחלק שלל"), נאר אז דער „שלל" איז געקומען דורך „יטרף" — חטיפה מן המנגד. און ווייבאלד אז המן איז געווען דער עיקר מנגד פון מרדכי ואסתר, דעריבער איז רש"י מדגיש דוקא דעם שלל וואס מ'האט גענומען פון המן, ווארום דוקא אין דעם איז דער עיקר ענין פון „יטרף". ויש לומר, אז ע"ד ווי גערעדט פריער אז דאס וואס רש"י איז מדגיש „בפלגש

(54) מג"א ג, ו אילך.

(55) חפץ דוקא. וי"ל שנלמד מתיבת הנה" (ולכן מעתיקו רש"י בהדיה שם) שמורה על שמוחה (רש"י קרח יח, ח). — ועפ"ז יומתק זה שרשי מעתיקה גם כאן (אף שלכאורה אינו מפרשה).

(56) ראה חז"א קנ"ג ב.

(57) ראה תרי"א תרומה פ, ד. לקו"ת ראה כה, ד ויאלך (ומציי"ן לתרי"א שם). כו, ד. ובכ"מ. וראה הנסמן בעהרה הבאה.

(52) להעיר גם מאוה"ת (פרשתנו תיו, ריש ע"ב. יתרו ע' תתקל) שזאב יטרף הוא גבורות דקדושה, ע"ד לעולם ירגו אדם יצ"ט על יצה"ר (ברכות ה, רע"א). וראה לקמן סעיף ח"ט.

(53) ויש לקשר זה דלשיטתו איל — להקריב קרבנות משלל עמלק דוקא (אלא ששם ה"י צ"ל „להקשיב", לשמוע) — קב"ע דוקא כבמפרשים על אתר (שי"א טו, כב), ובדרושים (אוה"ת — נח (כרד ג) חג, טע"א ויאלך. עקב ע' תרכ"ב. ועוד).



קענען „חוטף“ זיין פון אַ מנגד איז עס פאַרבונדן מיט גבורה יתירה) — ווייל דאָס וואָס אַ בעל תשובה האָט דעם כח צו „חוטף“ זיין די ניצוצות פון רשות הקליפה, איז עס דערפאַר<sup>63</sup> וואָס עבודת התשובה איז „בחילא יתיר“<sup>64</sup>, מער ווי עבודת הצדיקים<sup>65</sup>.

ועדו מצד דער המשכה בזה שמלמעלה: וויבאַלד אַז דורך תשובה איז מען מהפך חושך לאור, ווערט דער יתרון האור מן החושך, וואָס די המשכה ווערט אַנגערופן „טורף“, ווי דער צ״צ<sup>66</sup> טייטשט דאָס אַפ „שטורף“ נה״ב . . ועי״ז טורף וממשיך מבחי׳ שלמעלה מהשתלשלות“<sup>68</sup>.

עליון איז עבודתו בדרך מלמעלה למטה — צו ממשיך זיין אלקות למטה: און ביי אַ צדיק תחתון — העלאה מלמטה למעלה, זיכוך התחתון וההעלאה.

וואָס דערפאַר איז מבואר<sup>68</sup>, אַז די עבודה פון „צדיק תחתון“ איז ע״ד עבו- דת התשובה, ווייל דאָס איז אויך דער אויפטו פון תשובה — די מלחמה מיט לעו״ז, ביז צו מהפך און מעלה זיין דעם רע לטוב, זדונות נעשו לו כזכיות<sup>69</sup>.

און דאָס איז אויך דער ביאור פנימי אין ברכת יעקב לבנימין — „בנימין זאב יטרף“<sup>60</sup>: די ברכה אויף עבודת התשובה, וואָס איז באופן של „יטרף“ וחס״פה. ווייל די שלימות פון תשובה, וואָס איז באופן פון זדונות נעשו לו כזכיות (כנ״ל), איז אַן ענין של „חטיפה“: מען איז „חוטף“<sup>61</sup>, מ׳רייסט אַרויס די ניצוצות קדושה וועלכע זיינען געווען אין רשות הקליפה און מאיז זיי מעלה לקדושה.

און דאָס איז אויך פאַרבונדן מיט אַ שטאַרקייט נפשית מיוחדת פון דעם בעל תשובה<sup>62</sup> (ווי פשטות הענין, אַז כדי צו

התשובה היא בשעתא חדא וברגעא חדא (זח״א קכט, סע׳א) והרהר תשובה נעשה צדיק (קידושין מט, ב).  
63) להעיר מתניא פ״ז (יב, א).

64) כ״ה בכ״מ. ובזח״א שם, ב (הובא באגה״ת ספ״ח): ברעותא דלנבא יתיר ובחילא סגיא.

65) ע״פ המבואר במאמרי אדה״ז — פרשיות עה״פ (ע׳ ריט) הדכוונה ב. זאב׳ כאן היא, על השרש ממקום שנפלו הניצוצות להיות זאב׳ (ע״ש ע׳ ריח-ט) — יומתק עוד יותר השייכות לעבודת התשובה בחילא יתיר, וכמבואר בדרושי מי יתנך (מאמרי אדה״ז — תקס״ה ח״א) ס״ע תצג ואילך. אוה״ת שה״ש (כרך ב) ע׳ תרנז ואילך) ובכ״מ, שהחילא יתיר דבעי׳ת באה מצד נפשם החיונית כשמתהפכת לקדושה מצד שרשה בעולם התהו. וראה לקמן סוף ס״י ובהנשמן בהערה 79.

66) ראה בארובה אוה״ת פרשתנו תטז, א ואילך. יתרו ע׳ תתקנז ואילך.

67) ל׳ ה׳צ״ז אוה״ת פרשתנו תיז, א.

68) עפ״ז יש לבאר ג׳׳ח הטעם (הפנימי) שסמך ברכת בנימין לויברך אותם איש אשר כברכתו ברך אותם׳ (מט, כח), שכללן כולם בכל הכרכות׳ (פרש״י):

ההדגשה איש אשר כברכתו׳ היא, כמבואר בכ״מ (לקו׳ת ראה יט, רע״א. ד״ה כה תברכו תרכ״ז. ועוד) כי המשכת הכרכה היא רק משרשו ומקורו של המחברך; ואיכ, הניין ד״איש אשר כברכתו ברך אותם׳ (שהברכה הפרטית (משרשו ומקורו הפרטי) דכל שבת ושבת נמשכה לכל שאר השבטים) הו״ע

58) ראה אוה״ת יוצא רכ, סע׳א (וראה גם אוה״ת פרשתנו תיז, א: אפ״ל פ״י בן אחר כו׳). ד״ה תקעו תרס״א. ד״ה יוגש וד״ה השמים כסאי תרס״ח (בהמשך תרס״ז). ועוד.

59) יומא פה, ב.

60) (אבל) ראה בארובה אוה״ת (פרשתנו תטז, סע׳ב ואילך. יתרו ס״ע תתקכח ואילך). ש״יטרף קאי על בירור הניצוצות שמק״נ, בירור הנהיב. וראה גם הנשמן בהערה הבאה.

ובזה יובן דיוק הלשון „יטרף גר יאכל״: „יטרף“ — ע״ד ולבני חזל בקרבי, שהרגו בעתגנית (תניא פ״א): ויתירה מזו — יאכל״ — שנעשה דם ובשר כבשרו, אהתפא.

61) ראה גם מאמרי אדה״ז — תקס״ה ח״א (ע׳ שסט. שעה״ו). ועוד. ולהעיר מאוה״ת בא (ע׳ רסכ. לקו׳ש ח״כ ע׳ 2 ואילך) בבואר פרש״י (בראשית א, א) „לסט״ים אתם שכבשתם ארצות שכעה גוים״.

62) ועדו ענין המהירות שב„יטרף“ (ראה אוה״ת פרשתנו תיז, א. יתרו ע׳ תתקלג״ד) — כי עבודת

קדושה (זכויות)<sup>70</sup>. ועד"ז איז ער דער-  
נאך מדייק בנוגע צו מרדכי ואסתר, אז  
„חלקו את שלל המן“, ביז אין אן אופן  
פון „הנה בית המן נתתי לאסתר“ — די  
הדגשה אין אההפכא חשוכא לנהורא  
דוקא, וכנל ס"ז].

יוד. און דא זעט מען אן ענין נפלא:  
דער פסוק „בנימי זאב יטרף“ איז די  
התחלה פון „ששי“<sup>71</sup>, און דער סיום פון  
ששי איז מיטן פסוק וואס יוסף האט גע-  
זאגט זיינע ברידער: „אל תיראו . .  
ואתם חשבתם עלי רעה אלקים חשבה  
לטובה למען גר' להחיות עם רב“<sup>72</sup>.

וואס לכאורה איז ניט פארשטאנדיק:  
(א) יוסף איז דערמיט געווען אויסן צו  
מנחם זיין זיינע ברידער און פארזיכערן  
זיי אז זיי זאלן זיך ניט מצער זיין (און  
מורא האבן) דערפון וואס זיי האבן אים  
פארקויפט — ווי פאסט דערביי דער-  
מאנען אז „ואתם חשבתם עלי רעה“,  
וואס ברענגט גאר ארויס זייער מחשבה  
רעה?<sup>73</sup> יוסף האט געדארפט ריידן בלויז  
וועגן דעם צד הטוב: „אל תיראו גר'  
אלקים חשבה לטובה גר“.

(ב) פארוואס האט יוסף גענוצט דעם  
לשון „להחיות עם רב“? — רש"י איז  
דאך פריער<sup>74</sup> מפרש דעם חילוק צווישן  
יעקב און עשו, אז יעקב זאגט „יש לי

ט. דערמיט איז אויך מובן דער טעם  
— בפנימיות הענינים — וואס רש"י איז  
מבאר ומפרש די ברכה פון „בנימין זאב  
יטרף“, אז דאס מיינט „עתידין להיות  
חטפני . . בפלגש בגבעה“, ווייל דוקא  
אין דעם האט זיך ארויסגעזאגט דער  
עילוי פון תשובה בתכלית, אז מ'האט  
געקענט מהפך זיין לקדושה אפילו אזא  
ענין וואס איז געווען פארבונדן מיט  
פלגש בגבעה ומסובב פון עם.

און דערפאר איז דערפון ארויס-  
געקומען דער ענין פון „וחטפתם לכם  
איש אשתו“<sup>75</sup>; וויבאלד עבודת התשובה  
איז ניט אין אן אופן פון „תמידים  
כסדרם“, אן עבודה מסודרה, נאר דוקא  
באופן פון „חילא יתיר“ — דעריבער איז  
עס ביי זיי ניט געווען אין אן אופן פון  
„כי יקח איש אשה“ (ווי עס איז ע"פ און  
אין סדר הרגיל), נאר דוקא אינעם אופן  
פון „וחטפתם לכם“.

[און דאס איז אויך וואס רש"י איז  
מדייק ביי שאולין „ובכל אשר יפנה  
ירשיע“, וואס דאס איז דער ענין פון  
תשובה, אז פונעם רשע גופא (עונות)  
ווערט אויפגעטאן דער נצחון פון

של „יטרף“ וחיטה, ואפשרי רק מצד המשכה  
מלמענה מהשתלשלות (שרש ומקור הברכה). וראה  
לקמן ס"ע 288 ואילך.

ויש לומר, שזהו הטעם (ביינה של תורה  
שבפרשיה שמביא רש"י גם פי' התרגום דהילק  
שללי קאי על „שלל הכונים בקדשי המקדש“: מכיון  
שזאב יטרף שייך בעיקר לבנימין, לכן גם הענין  
דאיש אשר כנרכתו כרך אותם מודגש אצלו,  
שפעל ענין הטרף „ושלל“ גם בביהמ"ק (שמציע  
ענינו מנחה דוקא, ועד שמפני ש„דם לרב שפכת“  
לכן „לא תבנה בית“ (דהיא כב, ח)), שעי"ז נמשך  
ענין הטרף לכל ישראל (שמקריבים קרבנותיהם  
על המזבח שבחלקו של בנימין).

(69) אבל ראה (בסגנון אחר) אה"ת פרשתנו תיו,

א.ב.

(70) ע"ד לשון חז"ל (מנחות מד, א): אותן מצעות  
שהציעה לו באיסור הציעה לו בהיתר.

(71) וייל הטעם הפנימי לזה — כי מכיון שכרכת  
בנימין היא בענין התשובה שהיא כאין ערוך לעבודת  
הצדיקים (דמקום שבע"ת עומדין אין צ"ג יכולין  
לעמוד בו — רמב"ם הלכות תשובה פ"ז היה —  
מברכות לד, ב. וראה זח"א שם. וזכ"ק, סע"כ), לכן  
נאמרה בפרשה בפ"ע, ולאחרי סיום ברכת שאר  
השכטים.

(72) ג, יט.כ.

(73) ולהעיר מתיב"ע וספורנו שם.

(74) וישלח לג, יא.

רב, אז מ'באקומט "חיות" אין אן אופן פון "רב"<sup>79</sup>.

בדוגמא ווי גערעדט פריער, אז דוקא אין עבודת התשובה איז דא דער עילוי פון "בחילא יתיר"<sup>80</sup>.

יא. די עבודה אין אן אופן פון "בנימין זאב יטרף" האָט אַ שייכות מיוחדת לזמננו זה:

ס'איז ידוע דער פתגם פון רבי'ן (מהורש"ב) נ"ע<sup>81</sup>, אז "לפי שעתה הוא זמן הבירורים היותר אחרונים דעקבות משיחא", דעריבער ווארט מען ניט אויף א סדר באופן הבירורים, נאר עס דארף זיין אין אן אופן פון "חטוף ואכול חטוף ואישתי"<sup>82</sup> (בדוגמא צו "יטרף"<sup>83</sup>), ווי באַלד עס איז א מצב פון אזא חושך, דארף מען חטוף זיין ביגיעה יתירה פון דעם חושך און אים מהפך זיין לאור.

און דורך דער עבודה אין אן אופן פון "חטוף ואכול חטוף ואישתי" — איז מען זוכה צו דער גאולה אין אן אופן פון "יטרף" (חטיפה במהירות<sup>84</sup>) — "אחיש-נה"<sup>85</sup>, ובמהרה בימינו ממש.

(משיחת יום ועש"ק פ' ויחי

(עשרה בטבת) תשד"ח)

כל"ה<sup>74</sup> און עשו זאגט "יש לי רב"<sup>75</sup> (לשון גאוה); וואלט דאך מער מתאים געווען דער לשון "להחיות כל העם" (וכיו"ב).

נאר דא זעט מען דעם "נעוץ תחלתו בסופן" — אזוי ווי אין התחלת ששי אין מודגש די מעלה וואָס קומט ארויס דורך תשובה, אז עס ווערט אתהפכא חשוכא לנהורא, וואָס דוקא דורך דעם ווערט דער יתרון האור מן החושך — איז עד"ז די הדגשה אין סוף ששי:

יוסף האָט מסביר געווען, ווי אזוי די מחשבה רעה עצמה איז נהפך געוואָרן לטוב, אז פון דעם "חשבתם עלי רעה" איז געוואָרן "להחיות".

ווי קען אַ מחשבה רעה נהפך ווערן לטוב? איז דער טעם ווייל<sup>76</sup> "אלקים" חשבה לטובה: די "רעה" שבכוונה איז בלויז מצד האדם<sup>77</sup>, אָבער די כוונה העליונה ("אלקים חשבה") איז "לטובה", אז פון דער רעה זאָל אַרויסקומען אַ טובה.

פארוואָס דארף מען האָבן אַז די "טובה" זאָל אַרויסקומען דוקא פון אן ענין הפכי — איז דער פסוק ממש"ך: "להחיות עם רב": די ניצוצות וואָס געפינען זיך אין קליפות האָבן אַ הויכן שרש, בלשון החסידות — זייער שורש איז פון עולם התהו וואָס דאַרטן איז "אורות מרובים"; און דורך דעם וואָס מ'איז מברר די ניצוצות און מ'נעמט זיי אַרויס פון קליפה, ווערט דער "יתרון האור" — "אורות מרובים", "להחיות עם

(75) שם, ט.

(76) ראה בארוכה בזה — לקו"ש ח"ה ע' 247 ואילך.

(77) מתאים לכללות הענין: מדה"ד — וע"ז צדיקים נחפכת למדה"ר כמחיל (ב"ר פליג, ג. ושי"ן פרש"י נח ח, א).

(78) נזיר כג, א — אבל ראה רשבים עה"פ.

(79) ראה ת"ח פרשתנו (קה, ד ואילך). וראה גם ת"א וישב (ל, ב-ג) בפי' "רב יעבוד צעיר". לק"ת ראה (ל, א ואילך). ועוד. וראה ספר הערכים ח"ב ע' אהבת ה' — הוספה שבה ע"י נה"ב (ע' תצט ואילך) ושי"ן.

(80) ראה לעיל הערה 65.

(81) מבוא לקונטרס ומעין ע' 22. אגרות קודש

ח"א ע' רסו.

(82) ל' חז"ל עירובין נד, א.

(83) אה"ת פרשתנו תז, א.

(84) ראה אה"ת שם (ובאוה"ת יתרו ריש ע' תתקלד), שוה"ע החטיפה (ע"ש). — וכן זה שהחטיפה מורה שבא בהיחס הדעת של הנחטף (אה"ת פרשתנו שם) שייך להגאולה, דמשיח בא בהיסח הדעת (סנהדרין צו, סע"א. אוה"ת שם).

(85) ישע"י ס, כב. סנהדרין צח, א.

## ויחי ג

א. נאָכדעם ווי די תורה דערציילט וועגן די ברכות וואָס יעקב האָט גע- בענטשט די שבטים, שטייט אין פסוקי „כל אלה שבטי ישראל שנים עשר וזאת אשר דבר להם אביהם ויברך אותם איש אשר כברכתו ברך אותם“.

שטעלט זיך רש"י אויף די ווערטער „ברך אותם“ און איז מפרש: לא הי' לו לומר אלא איש אשר כברכתו ברך אותו מה ת"ל ברך אותם לפי שנתן ליהודה גבורת ארי ולבנימין חטיפתו של זאב ולנפתלי קלותו של אילה יכול שלא כללן כולם<sup>2</sup> בכל הברכות ת"ל ברך אותם.

דער תוכן פון דעם פירש"י איז מקורו במדרשים: אין בראשית רבה<sup>3</sup> שטייט „כבר כתיב ויברך אותם ומה ת"ל איש אשר כברכתו ברך אותם אלא לפי שבירכו, יהודה כו“<sup>4</sup>, ד.ה. אָז מ'לערנט עס אָפּ פון דעם כפל הלשון שנפסוק „ויברך אותם איש אשר כברכתו ברך אותם“; אין תנחומא שטייט „ברך אותו איז כתיב כאן אלא ברך אותם למה לפי שנתן כו“<sup>5</sup>, ד.ה. אָז דער לימוד איז פון „ברך אותם“<sup>6</sup> — לשון רבים (ווי אין פרש"י).

(1) מט, כת.

(2) בדפוס ראשון ושני וכמה כתי"י רש"י (שתח"י) ליתא תיבת „כולם“.

(3) פצ"ט, ד. וראה גם במדבר פי"ג, ה. שהש"ר פ"ד, ו.

(4) פרשתנו טו. ועד"ז בתנחומא באבער פרשתנו יו.

(5) המשך הלשון בתנחומא נמצא גם בשיטה חדשה לברכת יעקב (נדפס בב"ר דפוס ווילנא) אחרי פרשה ק). אבל שם (לאחרי שמביא מהכתוב וזאת . . . ברך אותם) איתא: אין כתיב כאן אלא

דער טעם וואָס רש"י קלייבט אויס דעם פירוש (פון תנחומא) אָז מ'לערנט עס אָפּ פון דעם וואָס עס שטייט (ניט „ברך אותם“, ווי ס'האָט לכאורה גע- דאַרפט שטיין, נאָר), „ברך אותם“, און ניט<sup>6</sup> (ווי אין בראשית רבה) אָז ס'ווערט אָפּגעלערנט פון כפל הלשון „ויברך אותם איש אשר כברכתו ברך אותם“<sup>7</sup> — איז מובן בפשטות:

אין פשש"מ איז די משמעות התיבה (והקרא) מער דיוק ולימוד ווי דער יתור וכפל הלשון. זאת ועוד: רש"י איז מפרש אין פריערדיקן ד"ה „איש אשר כברכתו — ברכה העתידה לבוא על כל אחד ואחד“, וואָס אויף דעם גייט דער „ברך

ויברך אותם למה כן אלא בשביל שנתן כו. ובילש כאן (רמז קסא): ברך אותם אין כתיב כאן אלא ויברך אותם למה כן. אבל בשיטה חדשה הוצאת אלבק (פצ"ז): אותו אין כתיב כאן אלא ויברך אותם (ע"ד הלשון בתנחומא באבער). וראה חלופי נוסחאות שם. ואכ"מ.

(6) וגם לשונו דרש"י „לפי שנתן ליהודה כו“ הוא כלשון התנחומא, ולא ככתי"י „לפי שבירכו יהודה כו“.

(7) בדפוס שני דרש"י, התחלת פרש"י היא מה ת"ל ברך אותם לפי כו"י וליתא שם „לא הי' . . . ברך אותו. ולפי"י יל לכאורה, שגם בפרש"י הדרש הוא מכפל הלשון (וראה פרש"י על התורה הוצאת בערלינער מהדורה הב' ביר הוצאת אלבק שם בערות). אבל בשאר דפוסים ובכתי"י רש"י (שתח"י) ישנו (וכן הועתק בנחלת יעקב (על פרש"י) כאו). ובדפוס שני שם חסר כאן כל הדיבור „איש אשר כברכתו“ (שלפניו) שהועתק לקמן בפנים. ואולי נשמטה שם שורה מחמת תיבות הדומות.

(\*) ובא' מכת"י רש"י (שתח"י): מה ת"ל (וליתא גם התיבות „ברך אותם“) לפי שנתן כו.

באילה בנימין בזאב) חזר וכללן כולן כאחד ועשאן אריות ועשאן נחשים. אין תנחומא איז ער מסיים „תאמר שזה גדול מזה הרי כללן כולם באחרונה. רש"י פירט אויס „יכול שלא כללן כולם בכל הכרכות ת"ל כו".

אע"פ אז בפשטות איז דער תוכן דער זעלבער, זיינען אבער די פארשידענע ווערטער פון יעדן פירוש מדגיש אן אן-דער פרט.

אין בראשית רבה איז מודגש אז ער האט זיי אלע כולל געווען „כאחד", אז אלע זיינען „אריות. . נחשים";<sup>11</sup> אין

מבני זלפה — דלא נמשל לחי. ועפ"ז מובן גם הסדר בפרש"י. דלא ככתוב ודלא כמדרשים.

או י"ל שרש"י כותב רק תכונות ומעלות של חיות שאפ"ל בבניא — גבורת ארי, קלותה של אילה (ראה טושי"ע (ואד"ז) או"ח בתחלתו), וגם „חסיפתו של זאב" ה"ז תכונה באופן האכילה שאפ"ל בבניא (ראה פרש"י פרשתנו מט, כו וביאר ענינו לעיל ע' 279 ואילך). משא"כ נשיכתו של נחש, שהוא (א) רק פעולה (אבל ראה חזקוני מט, יז: כגבורת נחש), (ב) ופעולה של היזק (ראה ב"ק טו, ב. אבל להעיר מב"ב טז, ריש ע"ב).

[ולהעיר שגם בפרש"י שמות שם, אף שהביא גם בכור שור"י, לא הביא דן נחש"י, אף שהובא בסוטה ושמור"י שם. כן הובא שם גם „יששכר חמור גרם", ובבבבד"ב (פי"ג, ח), שהש"י (פי"ד, ז) הובאו יהודה דן נפתלי בנימין — כבב"ר שם].

ובכל אופן צ"ע זה שרש"י מביא דוגמאות מברכות שבהן נתן להם תכונות של חיות, ולא הביא דוגמאות משאר לשונות של ברכה (דהרי כאן אין נפקמ"ב בה שנמשלו לחיות דוקא, ככפ' שמות שם). ראה מדרש שכל טוב כאן. וראה נחלת יעקב בפרש"י. ואכ"מ.

(13) ועד"ז במבב"ר שם „אעפ"כ חזר וקרא כלום אריות כו". וכן בשהש"י שם „חזר וקראו כולן זאבים כו".

אותם", איז במילא מובן, אז לויט רש"י איז דאס ניט קיין יתור<sup>10</sup> וכפל בכתובי.

ב. אין סיום הדרשה איז אבער פאך-ראן א שינוי צווישן די מדרשים ופרש"י: אין בראשית רבה שטייט „(אלא לפי שבירכו יהודה"<sup>12</sup> בארי דן בנחש נפתלי

(8) ראה נור הקודש השלם לב"ר שם.

(9) משא"כ להב"ר שאינו מפרש „איש אשר כברכתו מובן שהיתור הוא כל סיום הכתוב „איש אשר כברכתו כרך אותם".

וראה לקוטי לוי"צ הערות לזוהר ח"א ע' רפב (בהוצאת תשמ"ה. ובהוצאות שלפניו — בסוף ח"ב ע' תעד): שלכאורה „אשר כרך אותם מיותר, והל"ל רק איש אשר כברכתו. וראה שם הביאור ע"ד הקבלה.

(10) ועפ"ז מובנת אריכות לשון רש"י „לא ה"י לו לומר אלא איש אשר כברכתו כרך אותו" — שבאה להדגיש שאין כאן יתור בהכתוב.

(11) בפרש"י שמות א. יט (לכמה גירסאות) ומי שלא כתוב בו הרי הכתוב כללן ויברך אותם ועוד כתיב (יחזקאל יט, ב) מה אמך לביאי. אבל: א) ברוב הדפוסים (כולל דפוס ראשון ושני) וכתיב רש"י (שתח"י) ליתא בפרש"י התיבות „ירכך אותם ועוד כתיב" (וראה גם הוצאת בערלינער במהדורה הא' שלו). וכן ליתא בסוטה יא, סע"ב. שמור"י פ"א, ט"ז.

(ב) שם הוצרך רש"י לכלול לא רק השבטים שלא נאמר בהם מפורש חיות אלו, כ"א גם אלה שלא ב"דכם בכלל (ראובן שמעון ולוי), שזה נלמד מ"וב"רן אותם" כבפרש"י פרשתנו עה"פ. ג) אולי הוא טה"ד בפרש"י שם וצ"ל „ברך אותם".

(12) גם בהשגטים שמוכאים במדרשים אלו ובפרש"י — ישנם שינויים: בב"ר: יהודה, דן, נפתלי ובנימין: בתנחומא: יהודה, יוסף, נפתלי ודן (יוסף במקום בנימין); ובפרש"י: יהודה בנימין (כבב"ר) ונפתלי, ומשמ"ט דן שב"י מדרשים.

ו"ל הטעם לפרש"י — פשש"מ: רש"י נקט רק דוגמאות: יהודה — מבני לאה, בנימין — מבני רחל, נפתלי — מבני בלהה (שפחת רחל). משא"כ

שיעקב מזכירו בדבריו לשמעון ולוי (פרשתנו מט, ו ובפרש"י).

(\*) ובא' מכת"י רש"י (שתח"י) הובא (לאחר גור ארי' יהודה) דן גור ארי'.

(\*) כ"ה ביחזקאל (כ"י ה"א). ובר"ד"ק שם הטעם יזוה.

(\*) ומה שבחר בנימין במקום יוסף — כי ברכת יוסף כ"שור" היא בברכת משה (ברכה לג, יז), אף

(א) אז ער איז מקבל (ניט די מעלה ותכונה עצמה, נאָר) די תוצאה פון דער מעלה וועלכע איז דאָ באַ דעם צווייטן שבט.

וּע"ד ווי דאָס איז בנוגע יששכר און זבולון, ווי רש"י<sup>15</sup> ברענגט בפירושו: „שהי' זבולון עוסק בפרקמטיא וממציא מזון לשבט יששכר והם עוסקים בתו-רה", ובמילא — איז יששכר מקבל דעם מזון פון זבולון און זבולון האָט אַ חלק אין דעם לימוד התורה פון יששכר (לא שבעצמו לומד)<sup>16</sup>.

(ב) אז ער איז מקבל פון צווייטן שבט יענעם מעלה ותכונה פרטית גופא, וּע"ד ווי בנוגע דן, כאַטש אז מצ"ע איז ער געגליכן צו אַ נחש, איז ביי אים אויך דאָ די תכונה פון ארי — „דן גור ארי" — וועלכע ער איז מקבל פון יהודה'ן.

דערנאָך איז פאָראַ אַ העכערער אופן

(ב) אז די מעלות ותכונות נוספות — איז יעדער שבט מקבל ניט פון און דורך דעם אַנדערן שבט, נאָר כשם ווי זיין מעלה פרטית ומפורשת איז אים נשפע געוואָרן פון (ברכת) יעקב, אַזוי זיינען אויך די מעלות נוספות פון די אַנדערע שבטים צו אים געקומען כברכת יעקב.

ד. ויש לומר אז דאָס איז די הסברה אין די הדגשות שונות במדרשים און פרש"י אין פירוש הכתוב „איש אשר כברכתו כרך אותם":

לויטן תנחומא איז דער עיקר ההדגשה אז מ'זאל ניט זאָגן אז איינער איז גרעסער פאָרן צווייטן, „תאמר שזה

תנחומא איז די הדגשה אז איינער איז ניט גרעסער פון דעם צווייטן: און רש"י איז מדגיש אז ער האָט זיי אַלע כולל געווען אין יעדער איינער פון אַלע ברכות.

ג. וועט מען דאָס פאַרשטיין בהק-דים די שאלה: וויבאַלד אז יעדער איי-נער פון די שבטים האָט געהאַט אַלע מעלות פון אַלע איבעריקע שבטים — פאַרוואָס האָט יעקב אויסגעשטעלט און געבענטשט יעדן שבט באַזונדער מיט אַ מעלה פרטית, „יהודה בארי' . . בנימין בזאב"?

פאַרענטפערן מפרשים<sup>17</sup>, אז דאָס איז דערפאַר וואָס דער שבט וועמען ער האָט מייחס געווען די מעלה פרטית כפ"ע, איז אַט די מעלה ביי אים עיקר ענינו, און די איבעריקע מעלות גע-פינען זיך ביי אים באופן טפל ובמקצת. וועד"ז ביי די אַנדערע שבטים, אז עיקר ענינם איז די מעלה המפורשת בכל אחד מהם, און די אַנדערע מעלות וועלכע זיינען מפורש ביי די אַנדערע שבטים זיינען ביי זיי נאָר במקצת.

די הסברה גוז:

דער תוכן הדרש הנ"ל, אז יעדער שבט האָט געהאַט ניט נאָר די מעלה המפורשת בו, נאָר אויך אַלע אַנדערע מעלות, קען מען טייטשן ככמה אופנים:

(א) בכללות, זיינען די ברכות באַ-שטאַנען אין דעם, וואָס יעדער שבט (בנוסף צו זיין עיקר מעלה) איז מקבל פון דעם צווייטן שבט די מעלות וועלכע זיינען דאָ ביי יענעם שבט (וועלכע זיינען ניטאָ ביי אים). און דער ענין, טיילט זיך, בכלל, אויף צוויי אופנים:

(15) פרשתנו מט, יג.

(16) ראה תנחומא פרשתנו יא. ביר פע"ב, ה.

פצי"ט, ט. פרש"י ברכה לג, יח.

(17) ברכה שם, כב (והיא הראי שהובאה בהמדרשים הנ"ל).

(14) ראה גי"א, לבוש האורה ועוד בפרש"י. יפה תואר ועוד לביד שם. וראה גם נחלת יעקב לפרש"י כאן.

רעייתי ומום אין בך", וואס דאס מיינט אז בא יעדן איינעם זיינען דא אלע מעלות ותכונות פון די אנדערע: אלע זיינען „אריות“, „נחשים“ וכו'. און דאס ווערט אויפגעטאן דורך דעם וואס „חזר וכללן כולן כאחד" — היות אז אלע שבטים ווערן צוזאמענגענומען ווי איין זאך, איז מובן, אז יעדער פון זיי באקומט די חשיבות ותכונות פון די אלע אנדערע.

ובכללות, איז דאס אלץ מודגש אין לשון המדרש בענין זה (במקום אחר)<sup>22</sup> — „עשה אותם יונקים זה מזה“;

לויט רש"י קומט אבער צו א חידוש — „כללן כולם בכל הברכות“, אז יעדער איינער איז געבענטשט געווארן פון יעקבן בכל הברכות. ד.ה. אז יעדער איינער איז ניט בלויז מקבל די תועלת און אויך די מעלה ותכונה פון דעם צווייטן שבט („יונקים זה מזה“), נאר יעדער שבט איז בעצמו מקבל פון יעקבן יעדע ברכה (אויך די מעלות) פון די אנדערע שבטים.<sup>23</sup>

ה. פירוש רש"י ווערט נאך מער פארשטאנדיק ע"פ המבואר אין חסי-דות<sup>24</sup> אין דער הסברה פון ענין הברכה, אז ברכה איז מלשון „מברך" — ממשיך, והיינו אז דורך דעם ווערט נמשך פון שרש ומקור (של המתברך)

גדול מזה", און דעריבער „כללן כולם באחרונה", וואס דורכדעם באקומט יעדער איינער אויך פון דעם וואס די אנדערע האבן<sup>18</sup>; דא איז אבער ניט (אויף אזויפיל) מוכרח אז ער באקומט די מעלה עצמה, נאר — בלויז די תועלת ותוצאה פון דער מעלה. ווי דער תנ"חומא איז ממשיך גלייך נאכדעם: „לפי שחלק להם את הארץ ונתן ליהודה ארץ שהיא עושה שעורים ולבנימין ארץ שהיא עושה חטים אעפ"כ כללן אלו באלו שיהו אוכלין אלו משל אלו", ד.ה. אעפ"כ אז ארץ יהודה בלייבט אויך ווייטער אז ארץ וועלכע איז „עושה (בלויז) שעורים", איז אבער דער שבט יהודה מקבל ואוכל אויך משל בנימין וועלכע איז „עושה חטים" — און אזוי אויך לאידך גיסא.

[און ווי דער אור החיים<sup>20</sup> טייטשט טאקע אויף דעם פסוק: אמר אותם ל' רבים להיות כי ברכת כל א' וא' תועיל לעצמו ולכל אחיו כמו שתאמר כשיברך למלך שידו בעורף אויביו הנה מגיע הטוב לכל אחיו וכן שיירבה מעלת א' ושפעו והדרגתו לכל אחיו יגיע ג"כ מקצת דבר לזה אמר איש אשר כברכתו ברך אותם];

לויטן בראשית רבה באקומט יעדער שבט ניט בלויז די תועלת המעלה פון צווייטן שבט, נאר אויך די מעלה גופא, ווי ער איז מדגיש „ועשאן אריות ועשאן נחשים . . לקיים מה שנאמר<sup>21</sup> כולך יפה

22 במדבר שם. פסיקתא רבתי פי' ז קרוב לטופו. ובשניהם הזבא (גם) הפסוק. כולך יפה רעייתי ומום אין בך. אבל שם מפורש הוא בנוגע לראובן שמעון ולוי דאע"פ ש.קנתר לראשונים . . חזר וברכמ'.

23 להעיר מהסיום במדרש שכל טוב כאן: יכול זה יורש ברכתו לבד כ' אע"פ שבירך לכל איש ואיש כברכתו בירך את כולם כלומר איש כברכת אחיו.

24 תרי"א מקץ לו. ג. לקו"ת ראה יט, רע"א. ד"ה כה תברכו תרכיז. ובכ"מ. וראה לקו"ש חכ"ט ע' 184.

18 ובמדרש לקח טוב מסיים, שמא תאמר שזה גדול מזה תל' ויברך אותם . . כולם שווין.  
19 וכן ב.ש"טה חדשה לברכת יעקב' שם (אלא דשם — נפתלי במקום בנימין. ועד"ז הוא במדרש לקח טוב. ואכ"מ). תנחומא באבער שם.  
20 פרשתנו מט, כח (ד"ה ברך אותם).  
21 שה"ש ד, ז.

ועפ"ז איז מובן אז דערמיט וואָס  
 „איש אשר כברכתו ברכך אותם“ —  
 „כללן כולם בכל הברכות“ טוט זיך אויף  
 אַ חידוש און העכערקייט אין דעם ענין  
 הברכה, היות אַז אין דעם איז נמשך גע-  
 וואָרן זייער שורש ווי ער איז אין כללות  
 פון „אביהם“ — יעקב; ניט ווי אַלע  
 ברכות וועלכע זיינען אַ המשכה פון  
 דעם שרש ומקור פרטי פון דעם  
 מתברך, נאָר אַז אין דעם מקור פרטי  
 ווערט נתגלה, אויך אַנגעהערט דער  
 שורש כללי פון יעדן שבט. ובמילא האָט  
 יעדע ברכה ובחינה (פרטית) אין זיך  
 (אויך) דעם שורש כללי פון אַלע ברכות  
 ומדריגות.<sup>29</sup>

ו. דערפון קומט אויך אַרויס אַ  
 חילוק אין דעם אופן פון עבודת ה':

ס'איז ידוע,<sup>30</sup> אַז די התחלקות פון  
 אידן אויף י"ב שבטים איז פאַרבונדן מיט  
 דעם באַזונדערן און אַנדערשדיקן אופן  
 ווי יעדער פון זיי איז „משמש את קונו“<sup>31</sup>  
 דורך „מעשיך“ און „דרכיך“ (היות אַז זיי  
 זיינען פאַרשידן אין דעם אופן פון  
 מעשיך און דרכיך (כמפורש בהברכות),  
 זיינען בהתאם לזה פאַראַן חילוקים אין  
 זייער עבודה רוחנית.<sup>32</sup> והיינו אַז אין  
 עבודת ה' זיינען פאַראַן י"ב דרכים  
 כלליים, און יעדער שבט האָט אין דעם  
 זיין דרך מיוחד.

באופן אַז די המשכה קומט אַראָפּ למטה  
 בגלוי צו דעם וועמען מען גיט די ברכה.

און דאָס איז דער פירוש<sup>33</sup> הפסוק  
 „איש אשר כברכתו ברכך אותם“, אַז צו  
 יעדערן איז אַראָפּגעקומען די (המשכת  
 ה)ברכה פון זיין שרש ומקור — און ווי  
 דאָס איז מדויק ומוטעם אין לשון רש"י  
 „איש אשר כברכתו, ברכה העתידה  
 לבוא על כל אחד ואחד“: דאָס וואָס  
 ס'איז מלמעלה שוין באַשטימט און ראוי  
 פאַר יעדן איינעם, דאָס האָט יעקב מברך  
 וממשיך געווען דאָ למטה צו דעם באַ-  
 שטימטן שבט.<sup>34</sup>

עפ"ז דאַרף מען פאַרשטיין וואָס רש"י  
 זאָגט בנוגע די ברכות פון אַנדערע  
 שבטים, אַז „כללן כולם בכל הברכות“:  
 וויבאַלד אַז אַ „ברכה“ צו איינעם מיינט  
 אַ המשכה והשפעה פון זיין שרש ומקור,  
 „ברכה העתידה לבוא“ — היינט ווי איז  
 דאָס מתאים ביי די „ברכות“ המשכות  
 והשפעות וועלכע ווערן נמשך צו איין  
 שבט פון (שרש ומקור פון) די אַנדערע  
 שבטים?

ווייל: במה דברים אמורים, ווען  
 ס'רעדט זיך וועגן דעם שרש פרטי פון  
 יעדן שבט פרטי; אָבער מצד דעם מקור  
 ושרש פון אַלע שבטים ווי זיי זיינען  
 כלול צוזאַמען — איז זייער „אב, אב  
 אחד לכולנה“<sup>35</sup>, זיינען אַלע שבטים  
 „אחד“, איין מציאות. און בשעת דער  
 שורש ווערט נמשך ונתגלה, איז יעדער  
 בחי' דער אמת'ער שורש ומקור<sup>36</sup> פון  
 יעדן שבט.<sup>37</sup>

(29) ראה לקו"ש שם הערה 51, שעפ"ז מובן מה  
 שכ"א אפילו כהן או לוי אומר ה"יהי רצוני שלאחרי  
 אמירת הנשיא (בחדש ניסן).

(30) ראה פיע"ח שער א — בהקדמה. ועוד. עמק  
 המלך ש עולם הבריאה פ"יא (בהגהה). שער הכולל  
 בהקדמתו. ושי"ן. וראה לקו"ש ח"ז ע' 11 (בהערה).  
 שם ע' 304. ח"ז ע' 97 ואילך. חכ"ג ע' 6. ושי"ן.

(31) ל' חזיל סוף קידושינו.  
 (32) ראה תרי"א ריש פרשתנו. אה"ת שם (כרך ה  
 תתקצו, א ואילך. כרך ו תתשלח, ב ואילך). לקו"ת צו  
 יז, רע"א. ועוד.

(25) ראה גם בחיי כאו.

(26) תניא פל"ב.

(27) ראה בארוכה לקו"ש חכ"ג ע' 57 ואילך.

וש"ן.

(28) ראה גם נור הקודש השלם לבי"ר שם.



תורה וגמ'ח<sup>35</sup>, ועד'ז איז א בעל עסק מחוייב במצות ת'ת ("כדת"<sup>36</sup> הניתנה לכאור'א בהל' ת'ת').

ז. א העכערער אופן בזה — ג) אז בא יעדן שבט זיינען דא בשלימות אלע דרכים ואופנים אין עבודת ה'; ד. ה. עם היות אז עיקר ורוב זמנו בפועל איז יעדער שבט פארנומען מיט זיין בא-שטימטן דרך בעבודת ה', איז אבער בתוכו חייז זיינען ביי אים פאראן בש-לימות אויך די אנדערע דרכים<sup>37</sup>.

ולדוגמא בענין הניל: בעלי עסק דארפן ניט בלויז מוסיף זיין בכמות אין קביעות עתים לתורה, ביז אינעם אופן פון „הוי ממעט בעסק ועסק בתורה“<sup>38</sup> וואס דאס ווייזט אז לימוד התורה איז ביי זיי אן עיקר<sup>39</sup> („תורתך קבע ומלאכ-תך עראי“<sup>40</sup>), נאר אויך זיין איכות הלימוד — וויפל און ווען דאס זאל זיין, אפילו ווען ס'איז נאר פרק אחד שחרית ופרק אחד ערבית<sup>41</sup> — זאל זיין אין דעם זעלבן אופן ווי דאס איז ביי איינעם וואס האט ניט קיין אנדער „אומנות“ (ובמילא — דאגות) אויסער לימוד התורה<sup>42</sup>.

ולאידך, אויך א יושב אוהל, איינער וואס „תורתו אומנתו“, דארף ביי אים זיין די עבודה פון גמ'ח (וכללות קיום

ולפי' קומט אויס, אז אין דעם אויפטו פון „איש אשר כברכתו ברך אותם“ — וואס מיינט, כניל, אז צו יעדן פון די שבטים זיינען שייך אויך די אנדערע דרכים אין עבודת ה' — זיינען דא כמה אופנים:

(א) ע'ד הניל בנוגע יששכר וזבולון, אז דורך זייער שותפות<sup>16</sup> האט זבולון געהאט א חלק אין דעם לימוד התורה פון יששכר, און יששכר — אין דער עבודה פון גמ'ח פון זבולון.

ועד'ז איז אין די אנדערע אופנים בעבודת ה', מצד דער התכללות פון אלע י"ב שבטים האט יעדער שבט א חלק אויך אין דער עבודת ה' פון די אנדערע שבטים.

(ב) יעדער שבט איז מעורר און משפיע פון זיין עבודה אויף א צווייטן שבט (און — אלע שבטים): יושבי אהל<sup>33</sup> (שבט יששכר) זיינען משפיע אויף בעלי עסק<sup>33</sup>, אז זיי זאלן מוסיף זיין אין זייער קביעות עתים לתורה, ולאידך, זיינען בעלי עסק, מארי עובדין טבין (זבולון) מעורר און משפיע אויף יושבי אהל (יששכר) צו מוסיף זיין אין זייערע מעשים טובים, גמילות חסדים.

אבער די אופנים זיינען פארבונדן מיט דעם וואס אלע שבטים זיינען „כולם כאחד“, באופן אז זיי שטעלן צוזאמען א „קומה אחת שלימה“<sup>34</sup>, ובמילא דארף יעדער עבודה האבן אין זיך אויך א חלק (במקצת עכ"פ) פון דער צווייטער עבודה, און דערפאר איז „כל האומר אין לי אלא תורה אפילו תורה אין לו אלא

(35) יבמות קט, ב. לקוית ויקרא ה, א. וראה סה"פ תש"ח ע' 266 בהערה.

(36) תניא פל"ד.

(37) ראה גם לקו"ש חיד' ע' 317 ואילך.

(38) אבות פ"ד מ"א.

(39) וכמבואר כמ"פ (ראה לקו"ש חז' ע' 312 ובכ"מ), כי גם הבעלי עסק צריכים „לגוול" משעות העסק ולנצלם ללימוד התורה.

(40) רמב"ם הל' ת"ת פ"ג ה"ז. טושי"ע (ואדה"ז) אור"ח ר"ס קנ"ו. הל' ת"ת לאדה"ז פ"ג ס"ב.

(41) ראה מנחות צט, ב. הל' ת"ת לאדה"ז פ"ג ס"ד.

(42) ראה לקו"ש חז"ז ע' 307 ואילך.

(33) ראה בארוכה תו"א פ' תרומה.

(34) ראה לקו"ת ר"פ נצבים. לקו"ש חכ"ג ע' 7

ובנהסמן שם.

ומדייק טאָן בעצמו אַלע פרטי המצוה  
(און אויך די הכשרי מצוה).

ה. כשם ווי דאָס איז בנוגע די צוויי  
קיום כלליים אין עבודת ה', לימוד  
התורה וקיום המצות, אַזוי איז דאָס אויך  
בכל פרטי הדרכים והאופנים בעבודת  
השם, בעניני עבודה שכלל, אָנהויבנדיק  
פון „ראובן“ — די עבודה פון רא"י וואָס  
ברענגט צו אהבת ה', „שמעון“ — די  
עבודה פון שמיעה וואָס איז מרחוק און  
ברענגט צו יראת ה', א. א. וו. ווי מבואר  
בארוכה אין דרושי חסידות בפרשתנו<sup>49</sup>.

ועיז וואָס יעדער שבט בפ"ע און  
יעדער איד בפ"ע איז בשלימות בכל  
הדרכים אין עבודת ה', איז אויך די  
אחדות פון אַלע אידן צוזאַמען — „יחד  
שבטי ישראל“<sup>50</sup> מער בשלימות ביז  
באופן פון קומה אחת שלימה, עס ווערט  
די שלימות פון „שבטי י"ה“<sup>50</sup>,

און דאָס גופא ברענגט צו „ברכנו  
אבינו, וויבאַלד ס'איז „כולנו כאחד“<sup>51</sup>,  
ביז צו דער ברכה עיקרית וכללית, „קָז  
הימינ“<sup>52</sup>

— וועלכן יעקב אבינו האָט געוואָלט  
מגלה זיין ווען ער האָט געזאָגט „האספּו  
ואגידה לכם“<sup>53</sup>, כפרשי „בקש לגלות  
את הקץ“, נאָר וויבאַלד אַז דעמאָלט איז

המצות) אַזוי ווי ביי די מארי עובדין  
טבין פון שבט זבולון — סיי אין דעם  
אופן פון מפזר זיין ממון לצדקה וגמ"ח  
בהרחבה, און אויך אין עשיית וקיום  
המצות, אַז דאָס זאָל ביי אים ניט זיין  
אַלס (פרט ו)טפל צו לימוד התורה —  
כדי זיין לימוד התורה זאָל האָבן אַ קיום,  
נאָר אַלס ענין לעצמו, וואָס דעמאָלט  
ווערט דאָס געטאָן בתכלית השלימות  
בכל הפרטים.

ועיז ווי דער ירושלמי<sup>54</sup> זאָגט „ולא  
מודה רשב"י שמפסיקין לעשות סוכה  
ולעשות לולב“.

ד.ה. אויך רשב"י וועלכער איז גע-  
ווען „תורתו אומנתו“ האַלט אַז  
מ'דאַרף מפסיק זיין ניט נאָר צוליבן קיום  
המצוה, נאָר אויך לעשות סוכה ולעשות  
לולב וואָס איז אַ הכשר מצוה (ועכ"פּ<sup>55</sup>  
— דער „לעשות“ איז ניט קיין חיוב שב-  
גופו“ דוקא).

וואָס דאָס באַווייזט אַז די עשיית  
וקיום המצוה איז ניט (בלוין) אַ טפל צום  
לימוד התורה נאָר האָט אַ חשיבות וענין  
לעצמו<sup>56</sup>, וואָס דערפאַר איז ער מהדר

43 ברכות פ"א סה"ב. שבת פ"א סה"ב.  
44 שבת יא. א. וראה לקו"ש שם ע' 305 הערה

22

45 כן י"ל לדעת הירושלמי דלשיתת' אזיל  
(ברכות פ"ט ה"ג) ד, העושה סוכה לעצמו אומר ברוך  
אשר קדשנו במצותיו וציוונו לעשות סוכה כו'  
העושה לולב כו' וציוונו לעשות לולב. ולכאורה,  
גם בזה י"ל דהוא בא כתוצאה מחיוב מצות ישיבה  
בסוכה (אף שבסוכה מפורש (ראה טז, יג), תעשה  
לך). וראה בכ"ז לקו"ש שם ס"ע 187 ואילך  
ובהערות שם.

46 כמו ישיבת סוכה ונטילת לולב — ראה  
בהנסמן בהערה שלפניו.

47 י"ל שזהו החילוק דקושיא זו בירושלמי,  
להא דממשיך (שם) „ולית ל' לרשב"י הלמד על מנת  
לעשות ולא הלמד שלא לעשות שהלמד שלא לעשות  
כו": „ולא מודה רשב"י שמפסיקין לעשות סוכה כו“

הוא מצד עשיית וקיום המצות כמו שהו מצד עצמו:  
ולית ל' לרשב"י הלמד על מנת לעשות כו" הוא  
לפי שנוגע לשלימות הלימוד — ראה בארוכה  
לקו"ש שם ע' 306 ואילך.

48 בדרושים דתראי ואוה"ת. ועוד.

49 ברכה לג, ה.

50 תהלים קכב, ד.

51 תניא פל"ב.

52 ל' הכתוב — דניאל בסופו. וראה לקו"ש ח"י  
ע' 171 ובהנסמן שם.

53 מט, א.

נאך ניט געוועזן די שלימות פון „האספור“ ביאת משיח צדקנו, במהרה בימינו  
— כולנו כאחד, איז „נסתלקה ממנו ממש.  
שכינה“ —

(משיחות עשרה בטבת  
וליל ט"ו טבת תשד"מ)



# הוספות



(א) שיחות תשמ"ג – תשמ"ז

(ב) מכתבים



# הוספות



שיחות תשמ"ג – תשמ"ז

## מפתח

297	ש"פ נח, ו' מרחשון תשמ"ז
309	משיחת אור לכ"ף חשון ה'תשד"מ
312	ש"פ וירא, כ"ף חשון תשמ"ז
326	משיחת ש"פ חיי שרה תשמ"ו
329	משיחת ש"פ חיי שרה, מבה"ח כסלו תשמ"ז
340	משיחת ש"פ תולדות תשד"מ (א)
344	משיחת ש"פ תולדות תשד"מ (ב)
347	משיחת ש"פ ויצא, י"א כסלו תשמ"ז
360	משיחת ש"פ וישלח, ח"י כסלו תשמ"ז
373	משיחות י"ט כסלו וש"פ וישב, כ"ף כסלו תשד"מ
378	משיחת ש"פ וישב מבה"ח טבת, א' דחנוכה תשמ"ז
393	יום ד' מקץ, כ"ח כסלו, אור לה' דחנוכה תשמ"ו
404	יום ג' מקץ, כ"ח כסלו, אור לה' דחנוכה תשמ"ז
416	ו' דחנוכה תשמ"ז
423	ז' דחנוכה תשמ"ז
424	משיחת ש"פ מקץ, זאת חנוכה תשמ"ז
436	משיחת עשרה בטבת תשמ"ג
443	עשרה בטבת תשמ"ה
461	עשרה בטבת תשמ"ו
474	משיחת ש"פ ויחי, שבת חזק תשמ"ז

## משיחת ש"פ נח, ו' מרחשון ה'תשמ"ז

הש"ך<sup>5</sup>, אז כל זמן וואס אידן זיינען גע-  
ווען בדרך מעלי' לרגל (אפילו אויב זיי  
זיינען אוועק פון ירושלים למחרת  
שמע"צ<sup>6</sup>) און נאך ניט אנגעקומען  
לביתם, הי' דומה להם כאילו הם עדיין  
בא"י עסוקים בעניני הרגל<sup>7</sup> [ווארום  
במקום שמחשבתו של אדם שם הוא  
נמצא<sup>8</sup>];

און ב) התחלת התקופה פון עבודת כל  
בני ישראל כל אחד בביתו ובמקומו,  
איש תחת גפנו ותחת תאנתו<sup>9</sup>, בארץ  
ישראל אדער בחוץ לארץ<sup>10</sup>, צו מאכן א  
דירה לו ית' בתחתונים<sup>11</sup>.

ב. כשם ווי אלע ענינים פארבונדן  
מיט דעם ביהמ"ק זיינען גאנץ  
(ברוחניות) אויך איצטער, בזמן הגלות  
ובחוץ לארץ — אזוי אויך דער ענין

א. היינטיקער שבת איז ששה  
בחשוני — דער טאג אין וועלכן עס  
האט זיך פארענדיקט דער אומקערן זיך  
פון דער עלי' לרגל פון חג הסוכות, ווען  
יעדערער (אויך דער „אחרון שב-  
ישראל") האט זיך אומגעקערט צו זיך א  
היים און צום געוויינטלעכן טאג טעג-  
לעכן לעבן.

ווי פארשטאנדיק דערפון וואס די  
משנה זאגט<sup>2</sup>, אראפגעבראכט להלכה  
בש"ע<sup>3</sup>, אז שאילת הגשמים (בארץ  
ישראל) הייבט זיך אן פון שבעה בחשוני  
(„ליל ל' במרחשון"), „ט"ו יום אחר  
הרגל כדי שגייע אחרון שבישראל לנהר  
פרת", „ולא יעצרנו הגשם"<sup>4</sup>.

היות אז מ'האט אנגעהויבן שאילת  
גשמים ב„ליל ל' במרחשון", איז מובן אז  
דער „אחרון שבישראל" הגיע לביתו  
בששה בחשוני (ווארום אויב הגיע לביתו  
ערשט בשבעה בחשוני, קען מען דאך ניט  
אנהויבן שאילת הגשמים בליל ל' חשוני,  
ווייל דאס קען דאך גלייך ברענגען  
גשמים וועלכע וועלן שטערן דעם  
„אחרון שבישראל" וואס איז נאך בדרך).

קומט אויס, אז היינט — ששה בחשוני  
— איז

א) דער סיום התקופה פון עלי' לרגל  
בחודש תשרי (בחג הסוכות), בלשון

(5) חוי"מ ס"מג ס"ק מז.  
(6) בלשון הכתוב (מ"א ח, טו. סיום וחזותם  
הפטורת שמע"צ): ביום השמיני שלח (המלך) את  
העם . . וילכו לאהליהם שמחים וטובי לב.  
(7) בש"ך שם: ואע"ג דהשתא כו' לשון כו'. אבל  
עפ"מ בש"ע אדה"ז שם שגם, לאחר החורבן היו  
מתאספים ג"כ מכל הסביבות בירושלים לרגל, כמו  
שעושים גם היום — יש לומר, דאין זה רק לשון  
כו', אלא הענין דעסוקים בעניני הרגל.  
(8) כש"ט (הוצאת קה"ת) הוספות סלי"ח. וש"נ.  
ידועה הרא"י מעירובי תחומין דמקום שדעתו שם,  
שם הוא מקומו (ראה ש"ע אדה"ז או"ח סת"ח.  
פרש"י ד"ה חוץ מן המים ומן המלח — עירובין כו',

ב).

(9) מ"א ה, ה.

(10) ראה פרש"י לרי"ף תענית שם, כשחזרין  
לבבל מן ארץ ישראל לאחר הרגלי. וראה לקו"ש שם  
הערה 10.

(11) ראה תנחומא נשא טו. במדב"ר פי"ג, ו. תגיא

פלי"ז.

(1) ראה זח"ב ערה, א (תוספות): ומאלול כו' עד  
שיתא בחשוני עד ידהדרון בני נשא מחובייהו ויתכפר  
להון, וראה שיחת ש"פ לך תשרי"מ.  
(2) תענית י, א.  
(3) או"ח ר"ס ק"ו. ש"ע אדה"ז שם.  
(4) ש"ע אדה"ז שם. ועד"ז בריטבי"א תענית שם.  
וראה לקו"ש ח"כ ע' 54 הערה 6.



דאָס הייסט, אַז אויך בזמן הזה ובחזק לארץ איז ששה בחשון דער סיום התקופה פון די עבודה בחדש תשרי (ובמיוחד בחג הסוכות) און התחלת התקופה פון די עבודה בעולם.

ג. עפ"י איז פאַרשטאַנדיק, אַז דער תכלית השלימות פון „ויעקב הלך לדרכו“<sup>12</sup> — ווען אַ איד גייט אַרויס פון חודש תשרי בכדי מקיים זיין שליחותו בעולם — הויבט זיך אַז (בעיקר) נאָך ששה בחשון, ווען יעדער איד (אפילו דער „אחרון שבישראל“) איז שוין אַנגעקומען לביתו און הויבט אַז טאָן עבודתו בקיום שליחותו בעולם.

דערפון איז אויך מובן, אַז וויבאַלד דער עיקר ענין פון „ויעקב הלך לדרכו“ הויבט זיך אַז נאָך ששה בחשון (ווייל ביז דעמולט איז „כאילו . . . עסוקים בעניני הרגל“), דאַרף דעמולט זיין מעין דער באַוואַרעניש פון שולל זיין דעם „קשה עלי פרידתכם“<sup>13</sup> וואָס איז געווען לאַחרי שמע"צ דורך „עכבו עוד יום אחד“<sup>14</sup>.

ד. דער ענין (וואָס איז גילטיק פאַר אַלע אידן בכל מקום ומקום) — דריקט זיך אויס נאָכמער בגלוי דאַרט וואו מ'זעט בגלוי ווי „עושים גם היום“ מעין ודוגמת הענין פון עלי לרגל:

בנוגע דעם תוכן הענין פון עלי לרגל בעבודה הרוחנית בנפש האדם — איז מבואר בכ"מ<sup>20</sup>, אַז „משחרב ביהמ"ק,

האמור בנוגע צו ששה בחשון (אַז דעמולט האָט זיך פאַרענדיקט די תקופה פון עלי לרגל, און אנגעהויבן די עבודה כל אחד במקומו) איז קיים אויך איצטער בזמן הגלות ובחזק לארץ.

ובמכ"ש וק"ו: מה-דאָך אַז „ונשלמה<sup>12</sup> פרים שפתינו“<sup>13</sup> אפילו בנוגע צו הקרבת הקרבנות וואָס זיינען אסור בזמן הזה, עאכ"כ אַז דער ענין פון ששה ושבעה בחשון איז קיים אויך איצטער — וואָרום אויך בזמן הזה איז די הלכה והנהגה במעשה בפועל אַז מ'איז שואל גשמים בארץ ישראל<sup>14</sup> אַנהויבנדיק פון שבעה בחשון<sup>15</sup> (צוליב דעם טעם „כדי שיגיע אחרון שבישראל לנהר פרת“), און אויך „לאחר החורבן היו מתאספים ג"כ מכל הסביבות בירושלים לרגל, כמו שעושינו גם היום“<sup>16</sup>.

ביז אַז דאָס איז אויך נוגע בזמן הזה איז חוץ לארץ — ווי דער דין איז<sup>17</sup>, אַז אויב מ'האָט געשריבן אין אַ שטר „אחר הרגל“, איז די כוונה בזה — „ט"ז יום אחר הרגל“, ווייל ביז דאָן איז נאָך „כאילו . . . עסוקים בעניני הרגל“.

(12) מלשון תשלומיו, וגם מלשון שלימות (ראה לקוטי ראה ל, רע"ג, ובכ"מ).

(13) הושע יד, ג.

וזהו זכר להקרבת הקרבנות — נוסף על זה שתפלות במקום קרבנות תקנום (ראה ברכות כו, א' ב. רע"מ בחז"ל כח, ב.) ועפ"י יומתק אמירת פסוקי הקרבנות, ונשלמה פרים שפתינו (ראה שו"ע או"ח ס"א ס"ט. סו"ס תפוח וסתקצ"א).

(14) שמתמציתה שותה כל העולם כולו (ראה הענין י, רע"א).

(15) ונפק"מ לדינא גם בחז"ל — טעה היחיד ושאל מטר מז מרחשון ואילך אינו מחוייב לחזור (שו"ע אדה"ז או"ח סק"יז סוסי"א. ושי"ג).

(16) שו"ע אדה"ז שם.

(17) שי"ך חו"מ שם.

(18) לשון הכתוב — ויצא לב, ב. וראה אגרות קודש אדמו"ר מהור"י צ"ח ע' קצד. לקריש חסי"ז ע' 259 ואילך. ושי"ג. מכתב ל' תשרי ר"ח מרחשון תשמ"ז (בסה"ש תשמ"ז ח"ב בהוספות) ושי"ג.

(19) פרשי"י פינחס כט, לו. אמור כג, לו. בחיי פינחס שם, לה.

(20) לקוטי ראה ברכה צח, ב. וראה סידור עם דא"ח רעו, א. ס' הליקוטים-דא"ח צ"צ ערך בית הכנסת. ושי"ג.

של אדם שם הוא נמצא. וכמשל כ"ק מו"ח אדמו"ר<sup>24</sup>, אז אוועקגייענדיק פון די סעודה<sup>25</sup> ושמחה גדולה פון חודש תשרי, נעמט מען מיט די „שיריים“<sup>26</sup> וואָס זיינען געבליבן פון דער סעודה (זייענדיק אַ סעודה בשלימותה, באופן פון די והותר), און מאיז נהנה פון די שיריים אויך בדרך, וכפרט בתחנה הראשונה (ששה ושבעה בחשון):

און לאחר ששה בחשון, פאנגט זיך אַן דער (עיקר) עבודה פון „ויעקב הלך לדרכו“.

נאָכמער בהדגשה ובגלוי שטייט עס באַ די אורחים וועלכע האָבן זיך ניט גע- איילט אוועקפאַרן פון די ד' אמות און זיינען געבליבן ביז ששה בחשון, און וועלן דערנאָך פאַרן למקומם (ניט אום שבת גערעדט) נאָך ששה בחשון — זעט מען באַ זיי בגלוי, אַז ביז ששה בחשון איז נאָך אַ המשך וסיום פון דעם רגל, „דומה להם כאילו הם עדיין . . . עסוקים בעניני הרגל“, און ערשט דערנאָך הויבט זיך באַ זיי אַן „ויעקב הלך לדרכו“, יעדערער לביתו ולמקומו וואו ער געפינט זיך ע"פ ההשגחה העליונה צו דאַרט מקיים זיין תפקידו ושליחותו, „לשכן שמו שם“<sup>27</sup>.

הגם שאין אנו יכולין להשתחוות „עיקר הראי“ היא ההשתחוואה שהי' משתחוה ויוצא“, עכ"פ נתפשטה קדושת הארה זו אפס קצהו במקדש מעט<sup>21</sup>, בהכ"נ ובהמ"ד, ועאכו"כ — בהכנ"ס ובהמ"ד מיוחדים, וע"ד — דער ביהכנ"ס וביהמ"ד פון כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו<sup>22</sup>.

און אזוי „עושים גם היום“ — אַז כמה וכמה עשיריות ומאות מישראל זיינען זיך מטלטל („טלטולי דגברא“ און „טלטולי דאיתתא“<sup>23</sup>) מביתם ומקומם בכדי פראווען די מועדים פון חודש תשרי אין די ד' אמות (גשמיים) פון נשיא דורנו, מעין ודוגמא וזכר צו דער עלי' לרגל בזמן שביהמ"ק הי' קיים.

איז דערפון מובן, אַז דער ענין הנ"ל (בנוגע לששה ושבעה בחשון) איז נאָך מער בגלוי באַ די אורחים וואָס זיינען געקומען אַהערצו צו פאַרן פאַר חודש תשרי:

אַ חלק פון די אורחים זיינען צוריק- געפאַרן למקומם לאחר ש מע"צ ושמח"ת. אָבער אעפ"כ, איז דער סיום וגמר הרגל אויך פאַר זיי — דוקא בששה ושבעה בחשון, וואָרום ביז דעמולט איז נאָך „כאילו . . . עסוקים בעניני הרגל“, ווייל אפילו אויב זיי זיינען בדרך (אָדער אפילו שוין אָנגע- קומען למקומם) איז במקום שמחשבתו

24 ראה גם שיחת שמע"צ תשי"ז (הועתק בהקדמה לקונטי פה — סה"מ תשי"א ע' 78 ואילך) בענין שמע"צ ושמח"ת, אַז אַף אַ יריד קייפט מען אין די סחורה, און קומענדיק אַהיים — במשך ימות השנה — פאַקט מען עס פאַנאָדער און מען הייבט אַ טאַן דערמיט וואָס מ'דאַרף טאַן.

25 ראה במדב"ר פכ"א, ד. תנחומא פינחס טז (באבער — טו), רד"ה ביום השמע"צ תרס"ז, תרפ"ה, תשי"ח (הא').

26 ראה גם לקוש ח"ב ע' 449.

27 ל' הכתוב — תבוא כו, ב. וראה תורת הבעש"ט עה"פ („היום יום" ח"י אלול. כש"ט (הוצאת קה"ת) הוספות ס"ג, ושי"ג).

21 יחזקאל יא, טז. מגילה כט, א.

22 להעיר מהתמים חוברת ב ע' קכו (קי, ב) דברי אחד מזקני חסידי האמיל בימי הצי"צ: מיום שחרב ביהמ"ק וקד"ק עד אשר ירחם השי"ת וישלח לנו גואל צדק . . . ויבנה לנו את ירושלים וביהמ"ק עם הקד"ק, הנה לייבאוויטש הוא ירושלים שלנו, והבית הכנסת אשר כ"ק אדמו"ר מתפלל בו הוא ביהמ"ק שלנו וכו'.

23 ראה כתובת כה, א. סנהדרין כו, רע"א.

יעדערער צו זיינע וואַכעדיקע ענינים,  
אין מאַכן אַ דירה לו ית' בתחוננים.

ו. ווי באַוואַרנט מען דעם „קשה עלי פרידתכם“? איז דאָס פאַרשטאַנדיק פון דעם דיוק הלשון עצמו: א) לכאורה האָט געדאַרפט שטיין „קשה עלי פרידתנו“, ניט „פרידתכם“? ב) וואָס הייסט „קשה עלי“ לגבי דעם אויבערשטן!?

איז דער ביאור בזה<sup>30</sup>: מצד דעם אויבערשטן איז קיינמאָל ניטאָ קיין פירוד ח"ו צווישן אים מיט אידן. נאָר דער פירוד איז ח"ו צווישן אידן („פרידתכם“) — מצד דעם וואָס זיי פאַרן זיך פאַנאַנדער (נאָך שמע"צ און נאָך ששה בחשון) כל אחד למקומו, וואָס דאָס לאַזט אָן אַרט אויף פירוד צווישן אידן, וואָס דאָס ברענגט אויך אַ פירוד ח"ו צווישן אידן מיטן אויבערשטן.

און אויף דעם זאָגט דער אויבער-שטער „קשה עלי“ — וואָרום „הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים“<sup>31</sup>, יראת שמים איז כביכול ניט אין די „הענט“ פון דעם אויבערשטן, נאָר אָפגעגעבן לבחירת האדם („פרידתכם“), ס'איז תלוי אין אים אַליין צו האָבן יראת שמים, און אָז די יראת שמים זאָל מבטל זיין דעם „פרידתכם“.

און אויף דעם גיט דער אויבערשטער די עצה „עכבו עוד יום אחד“, וואָס אין דעם „יום אחד“ (שמע"צ) ווערן אידן נתאחד בתכלית השלימות<sup>32</sup>, און עס

ה. דערפון איז מובן, אַז אויך די באַוואַרעניש פון שלילת „קשה עלי“ פרידתכם“ איז נוגע עוד יותר בנוגע צו די וואָס זייער „פרידתכם“ (נסיעה) בפועל וועט זיין ערשט נאָך ששה בחשון (אע"פ וואָס ששה בחשון הויבט זיך אָן דער (עיקר) „פרידתכם“ פון אַלע אידן, אויך פון די וואָס זיינען אַוועקגעפאַרן פאַר ששה בחשון).

וועד ועיקר: אע"פ וואָס מ'האָט שוין לכאורה באַוואַרנט דעם „קשה עלי פרידתכם“ בשמע"צ (דורך „עכבו עוד יום אחד“) — איז אַבער וויבאַלד אָן בשה בחשון הויבט זיך אָן דער אמת'ער „פרידתכם“ (ווייל ביז דעמולט איז „כאילו . . . עסוקים בעניני הרגל“ — אין דער זעלבער זאָך), ובפרט אָז עס זיינען דאָ אַזוינע אידן וואָס באַ זיי הויבט עס דעמולט אָן בפועל — דאַרף מען עס דעמולט נאָכאַמאָל (און נאָך שטאַרקער) באַוואַרענען, וואָרום דער „פרידתכם“ נאָך ששה בחשון קען אויך „מעורר“ זיין דעם „פרידתכם“ נאָך שמע"צ. ע"ד הכלל בהלכה<sup>28</sup> פון חוזר ונייער (בפרט באַ מין במינו).

און נאָכמער — מ'דאַרף עס באַ-וואַרענען אויך באַ די וואָס בלייבן במקומם הם, וואו זיי זיינען געווען במשך הרגל, וואָרום אויך באַ זיי הויבט זיך אָן נאָך ששה בחשון דער (עיקר) ענין פון „ויעקב הלך לדרכו“ און „פרידתכם“ — זיי „גייען אוועק“ פון דעם מצב נעלה ורוחני בשעת הרגל ובמשך גאַנץ חודש תשרי, „מרובה במועדות“<sup>29</sup>, און „גייען אַריין“ אין די עבודה פון עובדין דחול, „לדרכו“.

(30) ראה גם לקו"ש ח"ב ע' 433 ואילך. שיחת כ"ה תשרי תשמ"ז ביחידות הכללית להאורחים שיחו.

(31) ברכות לג, ב.

(32) נוסף על האחדות שנפעלה ע"י עלי לרגל — כדאיאט בירושלמי (חגיגה פ"ג ה"י). ע"י שחוברה לה יחדיו עיר שהיא עושה כל ישראל לחברים . . . בשעה ששם עלו שבטים (בשעת הרגל). ולהיער גם מהנס ד. עומדים צופים ומשתחוים

(28) ראה אנציקלופד" תלמודית (כרך יג) בערכו. ושי"ג.

(29) שו"ע אדה"ז א"ח סתצ"ב ס"ב. ועוד.

שיעורי תורה ברבים, ועאכריז גמ"ח וצדקה (כללות כל המצוות)<sup>36</sup> — וואס איז מאחד אידן<sup>37</sup>. וואס דאס (עבודה בציבור) גיט צו אין שלימות העבודה (אויך עבודתו הפרטית)<sup>38</sup>.

און פון התאחדות ישראל בעניני תומ"צ, ווערט עס נמשך אין אלע אנדערע ענינים, אויך עניני רשות, „כל מעשיך יהיו לשם שמים“<sup>39</sup>, און „בכל דרכיך דעהו“<sup>40</sup>.

#### ז. ובפרטיות יותר:

בכדי שולל זיין בשלימות ובתכלית דעם „קשה עלי“ פרידתכם צווישן כללות בני ישראל — דארף יעדער איד לכל לראש אויפטאן העדר הפירוד („פרידתכם“) צווישן זיינע עשר כחות הנפש (עולם קטן זה האדם)<sup>41</sup>:

ווערט נתגלה ווי זיי זיינען אן „אומה יחידה“<sup>33</sup> (ווי דאס דריקט זיך אויס אין הקרבת „פר אחד“<sup>34</sup> בשמע"צ), ביז אז די התאחדות גיט כח צו שולל זיין דעם „קשה עלי“ פרידתכם אויך לאחרי שמע"צ ושמח"ת וששה בחשו, ווען עס ווערט דער „ויעקב הלך לדרכו“, כל אחד לדרכו, ווארום בא יעדער איד הערט זיך אן, אויך אין זיין עבודה פרטית ב„דרכו“, ווי ער איז איין זאך מיט אלע אנדערע אידן (פון דער „אומה יחידה“), און זיין עבודה פרטית איז נוגע צו שלימות העבודה פון אלע אנדערע אידן, און אויך לאידך גיסא — אז לשלימות עבודתו דארף ער אַנקומען צו די עבודה פון אלע אנדערע אידן. און דורך די התאחדות צווישן אידן — ווערן אידן אויך נתאחד (בגלוי) מיטן אויבערשטן — היפך פון „קשה עלי פרידתכם“.

ובפשטות: אז אויך במשך כל השנה כולה ווען יעדער איד איז מקיים שליחותו הפרטית בעולם — איז ער זיך מתאחד מיט אנדערע אידן, הן ברוחניות, והן ובעיקר — בגשמיות,

ובכללות — אין זיין עבודה בהשלשה עמודים שעליהם העולם עומד — תורה, עבודה (תפלה) וגמילות חסדים<sup>35</sup> (וואס זיי זיינען כולל כל התומ"צ) — אז ער טוט די אלע ענינים בצבור ובאחדות מיט אנדערע אידן: תפלה בצבור,

36 ראה ביב ט, א. תניא פל"ו. ובכ"מ.

37 ראה ברכות ה, א: פדה בשלום נפשי... כל העוסק בתורה ובגמ"ח ומתפלל עם הצבור — שכולם שלום ואחדות — ראה פרשי" שם. אוה"ת לתהלים (יהל אור) עה"פ.

38 בנוגע לתפלה בצבור — כמ"ש „הן א-ל כביר ולא ימאס“ (איוב לו, ה). ברכות שם. רמב"ם הל' תפלה רפ"ח. שו"ע אדה"ז אר"ח ר"ס נב. סק"א ס"ה. וראה גם ר"ה יח, א.

בנוגע לתורה ברבים — ראה אבות פ"ג מ"ז. ברכות ו, א. אגה"ק סכ"ג.

בנוגע לצדקה וגמ"ח (כללות כל המצוות) ברבים — ראה אגה"ק שם. וראה לקו"ש ח"ה ע' 423 הערה

11. ע' 428 הערה 14.

39 אבות פ"ב מ"ב.

40 משלי ג, ו.

41 תנחומא פקודי ג. תקיז תסי"ט (ק, ב, קא, א) ועוד.

42 כי נוסף לזה שבכחו של כל א' להכריע (נוסף לעצמו) את כל העולם כולו כר (רמב"ם הל' תשובה פ"ג הי"ד) — הרי „פרידתכם“ בכחות נפשו יכול לפעול „חוזר וניעור“ ד, פרידתכם של כל בני ישראל. כניל ס"ה.

רווחים" (אבות פ"ה מ"ה), שיל"פ שעי' הביטול (משתחוים) — נעשה „רווחים“, ועד שכתוצאה מזה נעשה בירושלים כולה, שלא אמר אדם לחבירו צר לי המקום שאליו בירושלים" (אבות שם).

33 סוכה נה, ב.

34 פינחס ל, לו. סוכה שם. וראה מזרשים

שבהערה 25.

35 אבות פ"א מ"ב.

צוואמקנעקלייבן און מאַכן „אחד“ איין „ציבור“ פון זיינע עשר כחות הנפש. וואָס דאָס איז דורך דעם ענין והקדמה פון קבלת עול ויראת שמים, ביז אַז דאָס נעמט דורך כל כחות נפשו, אַזוי אַז יעדער כח ווערט נמשך וכלול אין די אנדערע כחות — פון מוחין אין מדות ביז אין מחשבה דיבור ומעשה, בלימוד התורה וקיום המצוות, תורה עבודה (תפלה) וגמ"ח.

און דורך די אחדות וציבור פון עשר כחות נפשו — ברענגט דאָס „אדער דאָס איז מוסיף אין) אחדות כללות בני ישראל. און דורך דעם — אחדות בגלוי צווישן דעם אויבערשטן מיט אידן.

ח. בכדי נאָכמער פאַרשטאַרקן אחדות ישראל (שלילת „פרידתכם“) און די פעולות אין תומצ' בכלל (בפרט בציבור) — הן בכללות עם ישראל, והן בכחות הנפש (עולם קטן זה האדם) — האָט מען מציע געווען צוויי ענינים [ווי גערעדט באַרוכה במשך חודש תשרי, ובפרט בשמח"ת], וואָס זיינען כדאי איצטער נאָכאַמאָל דערמאָנען שטייענ-דיק איצטער בששה בחשון, ווען אַלע אידן האָלטן ביי אַריבערגיין פון דעם מצב הרגל צו די עבודה פון „ויעקב הלך לדרכו“, כאַו"א במקומו ובעבודתו הפרטית, און דאָרט ממשיך זיין די

אַמאָל קען ווערן אַ מציאות פון „פרידתכם“ בכחות הנפש של האדם — אַ פירוד בין שכל ומדות שלו (חב"ד און חג"ת), אַז ער האָט אַ פאַרשטאַנד אין אלקות און אין דעם הכרח אויף עבודת ה', אָבער דאָס קומט ניט אַראָפּ אין מדות שבלב (דער ענין פון קליפת עמלק)<sup>43</sup>, אָדער אַ פירוד בין שכל ומדות און מעשה בפועל (נה"י ומלכות, רוח וגוף)<sup>44</sup>, ווי יעדערער פילט עס במוחש באַ זיך.

ובפרט בשעת מ'האַלט באַ דער התחלה פון „ויעקב הלך לדרכו“ (נאָך ששה בחשון), ווען יעדער איד גייט אַוועק פון דעם מצב נעלה כחודש תשרי און גייט אַריין אין זיין עבודה אין וואַכעדיקע זאַכן. גיט דאָס אַן אפשריות אויף ברענגען אַ מצב פון „פרידתכם“ בין כחות הנפש שלו — ווייל די גלייך-גילטיקייט און קאָלטקייט פון וועלט (עמלק)<sup>45</sup> האָבן אויף אים אַ השפעה אַז עס זאָל ווערן אַ פירוד בין מוחין למדות, ובין מעשה בפועל.

און בכדי באַוואַרענען דעם „קשה עלי) פרידתכם“ בין עשר כחות נפשו — איז די עצה „עכבו עוד יום אחד“,

43 ראה תו"א תצוה פה, א ואלך. ד"ה זכור במאמרי אדה"ז תקס"ה (כרך א) וביאורו. סידור עם דא"ח שער הפורים. סהמ"צ להצ"צ מצות זכירת עמלק. מאמרים שבהערה 45. לקריש חכ"א ע' 195 ואלך. וראה גם ס: השיחות תשי"ד ע' 75. סה"מ תש"ע ע' 34 (השני) ואלך.

44 שלכן צריך הבאָוואַרעניש „גדול לימוד שמביא לידי מעשה“ (ראה קידושי מ, ב, ב"ק י, א), כי לימוד סתם אולי לא יבוא לידי מעשה, דוקא גדול לימוד, גדלות בלימוד (ראה לקושי ח"ז ע' 327. ח"ח ע' 154), מביא לידי מעשה.

45 ראה תנחומא תצ"א ט. פרשיי תצ"א כה, יח. סה"מ עטר"ת ע' רצד. תרפ"א ע' קעב. תרפ"ה ע' רח. תש"ע ע' 65 (השני). ובכ"מ.

46 כידוע הסיפור עם הרה"ק ר' יוסף יצחק בנו של אדמו"ר הצי"צ (וקנו של כ"ק מו"ח אדמו"ר) שפעם אמר שענין תפלה בצבור הוא „לצבור“ את עשר כחות הנפש (לקריש ח"ב ע' 477 ואלך. וב„התמים“ חוברת ב ס"ע מה [ע"ה, א] ואלך: תפלה בצבור הוא לצבור כל הביטורים ולהעלותם במלח). וראה פירוש מהר"ז לביר פפ"ד, א: התפלה עיקרה ההכנעה אסיפת האברים והכחות אל הלב. 47 ברוב הפעמים. אף שלפעמים האחדות דכללות בני ישראל מסייע ומביא לאחדות עשר כחות הנפש.

שמגדלין בו תורה", אדער צדקה, אזוי אַז יעדער איד וואָס געפינט זיך אין דער שכונה קען דאַרט אַרײַנגיין לערנען תורה, מתפלל זיין, אדער געבן צדקה, אדער באַקומען צדקה [צדקה גשמית (דאַרט נעכטיקן וכיו"ב) אדער צדקה רוחנית (אַז עצה טובה וכיו"ב)]: ועאכוי"כ א "בית משולש" וואָס איז כולל אַלע דריי זאַכן צוזאַמען, וואָס דעמולט איז יעדערער פון די דריי קוים מוסיף אין די אַנדערע.<sup>54</sup>

ווי מ'זעט עס בפשטות:<sup>55</sup> אַ בית ככלל (מקיף הרחוק) איז מאחד די וואָס גע- פינען זיך בתוכו בלי שום חילוק ביניהם,<sup>56</sup> און אַן אחדות באופן של קביעות והתיישבות — כידוע אַז אַ בית, איז אַ דירת קבע און בהתיישבות. דערפון איז מובן, אַז בשעת אידן האָבן אַ בית קבוע בשכונתם ובעירם וואו מ'קען זיך צוזאַמענקלייבן צו לערנען תורה, מתפלל זיין, געבן צדקה וגמ"ח — איז דאָס זיי מאחד מיט אַן אחדות קבועה אין אַ בית קבוע, וואָס איז זיי מאחד שלא בערך שטאַרקער ווי בשעת מ'וואַלט עס געטאַן במקום ובאופן עראי. נוסף להפשוט, אַז בשעת די אידן ווייסן אַז זיי האָבן אַ בית קבוע וואו מ'קען אַלעמאַל אַרײַנגיין לערנען תורה, מתפלל זיין אדער געבן צדקה (אדער

אחדות פון חודש תשרי בכלל און שמע"צ במיוחד:  
(א) הקמת בתי חב"ד<sup>57</sup>, בתי תורה, בתי תפלה ובתי גמ"ח וצדקה — בכל מקום ומקום וואו עס געפינען זיך אידן, (ב) „עשה לך רב“:

די אַלע פעולות פון תומצ' צביבור (וואָס זיינען כלול אין די דריי עמודים פון תורה, עבודה וגמ"ח) און פעולת האחדות שע"ז וואָס מ'איז ממשיך במשך כל השנה מקדושת „ביהמ"ק בעת „עלי' לרגל" — זיינען שלא בערך שטאַרקער בשעת מ'איז דאָס מקיים אין אַ בית קבוע („מקדש מעט") וואָס איז ספעציעל געווידמעט צו תפלה<sup>58</sup> (אַ בית הכנסת<sup>51</sup>, „מקום<sup>52</sup> שמגדלין בו תפלה"), אדער תורה (אַ בית המדרש<sup>53</sup>, „מקום<sup>52</sup>

(48) ראה שיחת יום שמחת — סה"ש תשמ"ז ח"א ע' 35 ואילך. ושי"נ.

(49) ראה לקו"ש חכ"ט ע' 247 ואילך.

(50) שאין תפלתו של אדם נשמעת אלא בבית הכנסת (ברכות ה, א. רמב"ם ה"ל תפלה רפי"ח), והקביה מצוי בבית הכנסת (ברכות שם. ירושלמי שם פ"ה ה"א (וראה אהר"ת שבת שובה ע' א"תע"ה)). ומטעם זה, לעולם ישתדל אדם להתפלל בבהכ"נ עם הצבור, ואע"פ שיכול להתפלל בביתו בעשרה מ"מ ברב עם הדרת מלך וגם אין תפלתו של אדם נשמעת אלא בבהכ"נ (שו"ע אהר"י א"ח סי' ס"י ע"י"ש).

וגם תפלת יחיד עדיף בביהכ"נ — מפני שהוא מקום קבוע ומיוחד לתפלת צבור ותפלתו של אדם נשמעת שם כ"ר, וגם מפני שהקביה מצוי בבהכ"נ כ"ר (שו"ע אהר"י שם. וראה ר"י בשם הגאונים — ב"י לטור א"ח שם ד"ה לא יתפלל. שו"ע שם ס"ט).  
(51) פרטי דיני ביהכ"נ — ראה רמב"ם ה"ל תפלה פ"ז ואילך. טושו"ע ושו"ע אהר"י א"ח סרי"ז. טושו"ע שם ה"ל בית הכנסת (סי' קנ ואילך). וראה אנציקלופדי' תלמודית בערכו. ושי"נ.  
(52) מגילה כ"ג, רע"א.  
(53) פרטי דיני ביהמ"ד (ויחס שלו לביהכ"נ) — ראה רמב"ם שם פ"ח ה"ג. פ"יא. ועוד. טושו"ע א"ח שם. וראה אנציקלופדי' תלמודית בערכו. ושי"נ.

(54) ולהעיר מרמב"ם שם ה"ג: וחכמים גדולים אע"פ שהיו להם בעירם בתי כנסיות הרבה לא היו מתפללין אלא במקום שהיו עוסקין שם בתורה.  
(55) נוסף על זה שעצם הקמת בית חב"ד תלוי (לא ביחיד, כ"א) בהשתתפות ואחדות של כמה וכמה.  
(56) וזהו גם ענין שמע"צ (היום אחד" ששולל „פרידתכס"), שנכנסים אז מסוכה, דירת עראי, ל"בית, דירת קבע — שזו"ע המשכת מקיפים בפנימיות ובאופן של קביעות (ראה בארוכה לקריש ח"ט ע' 229).

פון „יתפרנסון“<sup>60</sup> מיני' — וואס דאס גיט אריין א פנימיות אין די עבודה ואחדות בג' קוים אלוי.<sup>61</sup>

ט. בכדי מצליח זיין כדבעי<sup>62</sup> אין אחדות כללות עם ישראל ע"י הקמת בתי חב"ד, דארף יעדער איד אליין ווערן א (דוגמא ח' לזה — א) „בית חב"ד“ (בעיר קטנה<sup>63</sup> זה הגוף<sup>64</sup>). ד.ה. אַז חב"ד שבנפשו (וכל עשר כחות שלו) ווערט נתאחד אין אַז אופן פון א „בית“<sup>65</sup>, דירת קבע:

כשם ווי א בית (קבוע) כפשוטו טוט אויף אַז אחדות קבועה, אזוי דארף אויך זיין אין דער „עיר קטנה“ פון דעם מענטשן — אַז די אחדות פון אַלע זיינע כחות הנפש (כנ"ל ס"ז) דארף זיין (ניט באופן עראי, נאָר) באופן קבוע, אזוי אַז ער בויט אויף א „בית“<sup>66</sup> פון אַלע זיינע עשר כחות הנפש ביחד — אַנהויבנדיק פון חב"ד שבנפשו<sup>67</sup>, און פון חב"ד

כולם יחד) — פועל'ט דאָס אליין אַז אחדות קבועה צווישן די אידן.

וואָס דאָס איז דער תוכן כללי פון אַ „בית חב"ד“: די ג' מוחין חב"ד (חכמה בינה דעת) זיינען די שלשה קוים, קו הימין, קו השמאל וקו האמצעי — כנגד תורה (קו האמצעי), תפלה (קו השמאל) וגמ"ח (קו הימין). און א „בית חב"ד“ מיינט אַז די שלשה קוים זיינען אין אַ בית קבוע באופן של התיישבות<sup>68</sup>. ובפשטות: אַ בית קבוע, א „בית משולש“ (בית תורה, בית תפלה ובית צדקה וגמ"ח) וואָס משטעלט אויף בכל מקום ומקום וואו עס געפינען זיך אידן — בכדי באַלייכטן („גרות להאיר“) און משפיע זיין אויף דעם גאַנצן אַרום אין תורה ומצוות און אידישקייט בכלל<sup>69</sup>.

ובאופן אַז די עבודה אין די שלשה קוים איז דורכגענומען מיט דעם אור פון פנימיות התורה (נשמתא דאורייתא<sup>70</sup>), הפצת המעינות חוצה, כפי שנתגלתה בתורת חסידות חב"ד, באופן

60 לשון התקו"ז תיקון ו בסופו. וראה מקדש מלך בהקדמה לספרו. כסא מלך לתקו"ז שם. ועוד.

61 ראה לקו"ש חכ"ח ע' 253, שפנימיות התורה (נשמתא דאורייתא) מביא לאחדות ישראל ע"י גילוי הנשמה דישאל. וראה גם לקו"ש ח"כ ע' 180.

62 כתובות סו, א.

63 קהלת ד, יד.

64 נדרים לב, ב. תניא פ"ט (יד, א). ועוד.

65 ראה לקו"ת ברכה צט, א שבח"י בית (ולבוש ומזון) יש בבח"י עולם שנה נפש. ולהעיר מפי הראב"ד לסי' יצירה פ"ד מ"ב: כל הבריות הם כעין בתים כו'. ע"ש. וראה סה"מ תרפ"ח ע' גג: בית הוא הגוף.

66 כמש"נ (תרומה כה, ח) ויעשו לי מקדש ושכנתי בתוכם' [ולהעיר שבתי כנסיות ובתי מדרשות נק' מקדש מעט', כנ"ל הערה 57] — וארזיל בתוכו לא נאמר אלא בתוכם, בתוך כאריא מישאל (ראה ר"ח שער האהבה פ"ו. של"ה תרומה שכה, ב ואילך. אלשיך תרומה עה"פ).

67 ראה שמירי שבהערה 57.

57 ראה משלי כד, ג"ד: „בחכמה יבנה בית ובתבונה יתכונן ובדעת חדרים ימלאו“. וראה שמירי פמ"ח, ד, שבג' דברים אלו (חכמה בינה ודעת) נברא העולם, שנאמר (משלי ג, י"ב) ה' בחכמה יסד ארץ כונון שמים בתבונה בדעתו תהומות נבקעו, ובג' דברים הללו נעשה המשכן כו' ובג' דברים הללו נבנה בית המקדש, וכן כשיעמוד הקביה לבנותו לעיל כו'. וראה אה"ת נ"ד ע' תרכא ואילך. (כרך ג) ע' אישטטע-נמצא, שהמשכן והמקדש (וכל העולם כולו) הם „בתי חב"ד“. ועפ"ז יש לומר שכן הוא בנוגע ל"מקדש מעט", בתי כנסיות ובתי מדרשות (מגילה כט, א).

58 כמשל היודע שנתבאר בשוחות כ"ק מו"ח אדמו"ר — א. חסיד איז אַ לאַמטערנשציק' (סה"ש תשי"א ע' 136. וראה בארוכה שיחת י"ב תמוז תשכ"ב. סה"ש תשמ"ז שם — ע' 34-5).

59 ראה זח"ג קנב, א.

ובלשון חז"ל<sup>74</sup>, "עשה תורתך קבע ומלאכתך עראי", ד.ה. אז אפילו ווען במשך כמה שעות ביום איז ער עסוק במלאכתו, און נאָר אַ טייל פון טאָג לערנט ער תורה, איז אָבער "תורתך קבע ומלאכתך עראי", וויסנדיק אז עיקר ענינו איז — תורה, "תורתו אומנתו", כולל — אז די תורה איז אויך זיין אומנות וואָס ברענגט אים פרנסה גשמית, וואָרום, "ברכת ה' היא תעשירי"<sup>75</sup>, און "מלאכתך" איז נאָר אַ "כלי ולבוש" בלבד<sup>76</sup>, במילא פאַרשטייט זיך אז בשעת ער לערנט תורה איז ער ניט מפסיק צוליב ותועלת דעניני מסחר וכיו"ב: עס מעג זיך, "איבערקערן" די גאַנצע וועלט, און עס מעג קלינגען דער טעלעפאָן וכיו"ב — איז ער ניט מפסיק מלימוד התורה, און בלאה"כ — ברכתו של הקב"ה בעניני הפרנסה ווערט נמשך (ניט דורך זיין התעסקות במסחר, נאָר) דורך לימוד התורה דוקא!

ועד"ז איז עבודת התפלה (קו השמאל) — אז בזמן התפלה איז דע לפני מי אתה עומד?<sup>77</sup> לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה, ער שטייט אין אַ מעמד ומצב וואו זיינע גאַנצע מציאות איז דורכגע- נומען מיט עניני התפלה (באופן של

החורה, (ב) הכנה למצות הקהל (בסיום שנת השמיטה). מקץ שבע שנים במועד שנת השמיטה בחג הסוכות . . . הקהל את העם האנשים והנשים והסף . . . למען ישמעו ולמען ילמדו גו' (וילך לא, י ואילך. וראה בארוכה — מכתב שבהערה 18 ובהנסמן שם).

74 רמב"ם הל' ת"ת פ"ג ה"ז. טוש"ע אריח סקנ"ז. שו"ע אדה"ז שם ס"א. וראה לקרות אמור לה, ג.

75 משלי י, כב.

76 ראה לקרות תצא לו, ריש ע"ג. מאמרי אדה"ז תקס"ה (כרך ב) ע' תרמח. הקדמת אדה"מ'צ לספרו דרך חיים. סה"מ'צ להצ"צ מצות תגלחת המצורע פ"ב ואילך. ובכ"מ.

77 ראה ברכות כח, ב.

אמות ומקור המדות<sup>78</sup>, וכל העשר כחות) ווערט עס נמשך אין חג"ת (מדות) און נה"י, מחשבה דיבור ומעשה, אזוי אז ער ווערט אליין אַ "נר להאיר", ובדרך ממילא קען ער משפיע זיין און באלייכטן און אנצינדן אַנדערע "גרות".

יוד. און דער "בית חב"ד" בכחות הנפש דאַרף זיך אויסדריקן אין זיין עבודה בפועל, בתורה, עבודה וגמילות חסדים. איז פשוט'ע אותיות:

תורה [קו האמצעי]: אפילו בשעת אַ איד במשך השנה איז זיך עוסק רוב היום (בהיתר התורה — זייענדיק פון "זבולון" און ניט "ישכר") אין עובדין דחול ועניני העולם — דאַרף ער קובע זיין עתים לתורה, "כדת הניתנה לכל אחד ואחד בהלכות תלמוד תורה"<sup>79</sup>, אזוי אז ער ווערט דעמולט, "משכן ומכון לשבתו הוא יחודו ית"<sup>80</sup>, ע"ד ובדוגמת השראת השכינה במשכן ומקדש ("בית חב"ד" הכללי ובשלימותו<sup>81</sup>).

ד.ה. אז אין דעם זמן ווען ער לערנט תורה (אע"פ וואָס ברוב היום פאַרנעמט ער זיך מיט אַנדערע זאַכן) ווערט ער אַ "בית חב"ד": תורה (חב"ד — "חכמתכם ובינתכם"<sup>82</sup>) שטייט ביי אים ווי אַ "בית" קבוע ובהתיישבות, אזוי אז בשעת הלימוד האָט ער ניט אַ שייכות מיט קיין אַנדער זאַך בעולם חוץ פון זיין לימוד התורה, ע"ד "תורתו"<sup>83</sup> אומנתו<sup>84</sup> (בזמן זה).

68 תניא רפ"א.

69 תניא פל"ד.

70 ראה לעיל הערה 57.

71 ואתחנן ד, ה.

72 ראה שבת יא, א. ועוד.

73 והדגשה יתירה בשנה זו — (א) שנת השמיטה, שנת שבתו יהי לארץ שבת לה" (ר"פ בהר), שגם עובדי האדמה כאשר ישבתו בשנה ההיא יתעוררו לדרוש את ה" (ספורנו ע"פ), היינו, שיכולים וצריכים להקדיש את השנה כולה ללימוד



„בית“ קבוע), מעין ודוגמת הקרבת הקרבנות בבית המקדש, תפלות כנגד קרבנות תקנום“.

און אויך אין גמ"ח וצדקה [קו הימין]: גם שאר היום כולו שעוסק במשא ומתן — יהי' מכוון לשבתו ית' „בית“ בנתינת הצדקה שיתן מיגיעו כו"ם<sup>69</sup>.

יא. און פון דעם „בית חב"ד“ בכחות נפשו (און ווי דאס קומט ארויס בעבודתו בפועל אין תורה עבודה וגמ"ח) — ווערט עס נתפשט (במובן יותר רחב) אין ביתו כפשוטו<sup>70</sup>, אז זיין הויז ווערט א „בית חב"ד“. ובפשטות: א בית וואס איז מיוסד און דורכגענומען מיט תומ"צ און אידישקייט (דורכגענומען אויך מיט דעם אור פון פנימיות התורה), וואו מ'זעט בגלוי דעם „ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם — בתוך כאו"א“, אזוי אז „ביתך“ ווערט א „בית ועד לחכמים“<sup>71</sup>, ובית תפלה ובית צדקה וגמ"ח — אז פון דעם בית קומט ארויס א התעוררות צו אלע מענטשן און בתים ארום אין די שלשה קוים פון תורה תפלה וגמ"ח.

און דורך דעם (וואס מ'איז אליין א „בית חב"ד“, און די אייגענע שטוב איז א „בית חב"ד“) — ווערט א סך לייכטער צו אויפשטעלן אין דער שכונה און שטאט א „בית חב"ד“ הכללי. ועד"ז לאידך גיסא: דער „בית חב"ד“ כללי גיט כח צו די עבודה פון מאכ"ן א „בית חב"ד“ פון דער אייגענער שטוב און די אייגענע עשר כחות.

ביז אז דאס גיט נאכמער כח אז דער גאנצער ארום (אויך מחוץ העולם קטן זה האדם, ומחוץ לבית הפרטי ומחוץ לבית חב"ד הכללי) ווערט א „בית חב"ד“ — א דירה (דירת קבע<sup>72</sup>) לו ית' בתחתונים<sup>73</sup>, א דירה לעצמותו ית'<sup>74</sup>, דורך די עבודה פון כאו"א בחלקו בעולם, „ויעקב הלך לדרכו“ (וואס הויבט זיך אן בעיקר נאך ששה בחשו).<sup>75</sup>

יב. דערביי קען נאך אבער בלייבן א שוועריקייט:

עס קומט ניט אלעמאל אן אזוי גרינג צו פועל'ן אחדות (שלילת „פרידתכם“) בעשר כחות הנפש, ועד"ז בביתו ובסביבתו (ע"י הקמת „בית חב"ד“), ווארום ער האט דאך א נפש הבהמית ויצה"ר (כחי' עמלק שבו) וואס שטערט דערצו. ובפרט ווען מ'האלט בא יורד זיין פון דעם מצב נעלה במשך חודש תשרי אין די עובדי'ן דחול פון „ויעקב הלך לדרכו“, ווען ס'איז מעגלעך אז די ירידה זאל אויף אים פועל'ן א פירוד בכחות נפשו, בין מוחין ומדות כו', ביז אז אפילו דער אויבערשטער זאגט „קשה עלי פרידתכם“.

און אמת טאקע — דורך די הקדמה פון קבלת עול ויראת שמים קען ער בא-ווארענען דעם „פרידתכם“ (כנ"ל ס"ז-י), אבער קב"ע ויר"ש גופא איז ניט א לייכטע עבודה!

אויף דעם האט מען די עצה פון א דבר משנה<sup>76</sup> — „עשה לך רב“, נעם צו

(80) ראה מאמרי אדה"ז: תקס"ה (כרך א) ע' תלד: פרשויות (כרך ב) ע' תקלו. תקמב.  
(81) ולהעיר שהכוונה דירה בתחתונים (שמשרשת בעצמותו ית') היא הסיבה (וע"ד) מה שכל אדם יש לו רצון מוחלט בעצמותו לבנות בית (ראה לעיל הערה 78).  
(82) המשך תרס"ז ע' ג. ובכ"מ.  
(83) אבות פ"א מ"ו. שם מ"ז.

(78) וגם זה נוגע לשלימות האדם — כמרזל (יכמות סג, רע"א), כל אדם שאין לו קרקע אינו אדם" (וראה סה"מ תרס"ה ע' ג. תשי"ג ע' 9). וראה לקו"ת ברכה צט, רע"א. לקו"ש ח"ט ע' 139 הערה 31.

(79) אבות פ"א מ"ד. וראה פיה"מ להרמב"ם שם (בהוצאת קאפח): כמו בתי כנסיות ובתי מדרשות.

באופן פון „בחר“ (וכיו"ב), אז דער נה"ב האט אין דעם אויך א דיעה און איז צופרידן מיט דעם רב, ווייל דאס בא-ווייזט וואס פאר א רב מ'האט זיך אויס-געקליבן — אזא מיט וועמען דער נה"ב איז צופרידן, ווארום יענער וועט אים נישט מגביל זיין פון טאן כפי רצונו כפי שמתאים ונוח (לבהמיות ש)לה... נאך דאס דארף זיין באופן פון „עשה“, אז ער איז דערמיט כופה דעם נה"ב.

„לך“: א) דאס קומט טאקע באופן של „עשה“ (כפי), אבער „לך“, לרצונך. ב) ער ווערט דין רב. נישט „עשה רב“ פאר א צווייטן, אבער דו אליין דרייסט זיך דערפון ארויס, נאך „עשה לך רב“, ביז אין אן אופן פון „לך“ — לפנימיותך<sup>90</sup>.

„רב“: „תקבלוהו עליך לרב“, לסמוך על דבריו<sup>91</sup> און מקיים זיין וואס ער הייסט דיר, אזוי ווי יעדער הוראה ופס"ד פון א רב.

ואין לומר אז ער קען זיך נישט גע-פינען א „רב“ המתאים לו — ווייל היות אז דאס איז א ציווי אין א משנה<sup>92</sup> בתורת ה', תורת אמת, איז דא דער כלל אז „איני מבקש כו' אלא לפי כחן“<sup>93</sup>, און זיכער איז דאס א „רב“ המתאים לו, און נישט ערגעץ-וואו בעולם (וואס דעמולט איז דאס ווייטער אינו לפי כחו), נאך „קרוב אליך הדבר מאד בפיך ובלבבך לעשותו“<sup>94</sup>.

זיך א צווייטן אידן, אלס א רב: נוסף אויף דעם עצם ענין אז בשעת צוויי אידן טרעפן זיך איז דאס צוויי נפש האלקית אויף איין נפש הבהמית<sup>84</sup> (כפתגם אדמו"ר האמצעי<sup>85</sup>), במילא העלפט דאס יענעם איינקערן זיך מיט זיין נה"ב<sup>86</sup> — קומט אין דעם צו, אז דער צווייטער איז א „רב“, אזא וואס איז גדול ממנו (בחכמת התורה ונסיון בפועל וכיו"ב)<sup>87</sup>, און קען אים ארויסהעלפן מיט אים געבן אן עצה טובה ועידוד כו' בעבודתו ויראת שמים שלו, והמשכת מוחין במדות ובמחשבה דיבור ומעשה וכו'.

ובדיוק לשון המשנה — „עשה לך רב“:

„עשה“: דער עצם ענין פון מקבל זיין א רב אויף זיך דארף זיין באופן פון „עשה“, „לשון עשי' יאמר על דבר שצריך לטרוח ולעשות על ידו“<sup>88</sup>, ביז עשי' מלשון כפי<sup>89</sup>. ד.ה. אז דאס איז נישט

84) כי הנה"ב של השני לא „חוטא ולא לו“ (כ"מ ה, ריש ע"ב. הובא ברמב"ם בכ"מ — ראה לדוגמא: ה' מעשר פי"ב הי"ז).

85) לקריד ח"ב שג. ב. אגרות קודש אדמו"ר מהור"י צ"ב ע' עג. „היום יום“ כ' טבת.

86) וכמבואר בקונטרס החלצו פ"א (סה"מ תרנ"ט ע' סא. ולהעיר, שזמן אמירתו ה"י בשמחת ובש"פ נח — סה"מ שם ע' רכא), ש.ש.כמדברים יחד ממציא כל א' עצות לזה איך לתקן ועושים הסכם בקבלה על להבא לתקן מעשיהם שיהי' כך וכך כו'. וההסכם אש"ר עושים שנים כו' יש לזה חיווק הרבה יותר מההסכם שעושה בפ"ע כו'.

87) ואפילו אם „לא ימצא חכם גדול כמוהו, יעשה מי שלמטה הימנו, כי אין אדם רואה בעיני עצמו העצה הצריכה לו כמו שיראה זולתו“ (מאירי — הובא במד"ש שמואל אבות שם מ"ז), כי אדם קרוב אצל עצמו (יבמות כה, ב. ושי"ג). וראה לקו"ש שבהערה 49.

88) מאירי — הובא במדרש שמואל שם.

89) מאמרי אדהאמ"צ ויקרא ח"ב ע' תשסא. סה"מ תרל"ז ח"ב ע' רפט. תרע"ח ע' קכא. תרצ"ט ע' 191. ועוד.

90) ראה סד"ה לך: תרס"ז: תרס"ז (בהמשך

תרס"ז): עדרית (בהמשך תעריב ח"א): תשי"ג. ועוד.

91) לב אבות — הובא במדרש שמואל שם.

92) ובפרט ש.טעה בדבר משנה חוזר (כתובות

פד, ב).

93) במדבר פי"ב ג.

94) נצבים ל, יד.

יג. און דורך דעם וואָס עס וועט זיין „תמים תהי' עם ה' אלקיך“<sup>96</sup>, תמים בכל עשר כחות שלו ובכל רמ"ח אברים וכו'<sup>97</sup>, דורכגענומען מיט „תורה תמימה“, נגלה דתורה ופנימיות התורה (חב"ד), און מ'פועל'ט אויך אַז אין דעם אייגענעם בית ושכונה ועיר וכו' זאל זיין באופן של תמימות, דורך הקמת „בתי חב"ד“, וואָס וועט משפיע זיין אַז אויך אנדערע אידן זאלן שטיין באופן פון „תמים תהי'“ —

און דורך קיום הדבר משנה, מיט די תנאים הנ"ל — וועט עס זיכער אַרויס- העלפן יעדער אידן אין איינקערן זיך מיט זיין נה"ב און עבודתו בכלל, ובמיוחד — די עבודה פון אחדות עשר כחות נפשו, ואחדות בביתו ובשכונתו ובכל העולם כולו — דורך אויפמאַכן אַ „בית חב"ד“ אין די אַלע ענינים, כנ"ל<sup>98</sup>.

וועט דאָס נאַכמער צואיילן די גאולה תמימה, גאולה שאין אחרי' גלות<sup>99</sup>, וביהמ"ק תמים, בית שלישי, דער „בית חב"ד“ העיקרי<sup>99</sup>, שיבנה במהרה בימינו ממש.

95) להעיר גם משיעור היומי ברמב"ם (הל' נזקי ממון פ"ב ה"יטו) בדיני בור, שישנם ב' אופנים, החופר בור עמוק עשרה טפחים, או עשה תל גבוה ברשות הרבים. . . גבוה עשרה טפחים, דיש לומר בכיבור ענינם (למעליותא) בתקון הדעות (רמב"ם סוף הל' תמורה) — שהם ע"ד ובדוגמת ב' הענינים דעשה לך רב, והקמת בתי חב"ד: . . . בור עמוק — מורה על תנועת הביטול והקבלה, עשה לך רב, ותל גבוה ברשות הרבים — מורה על תנועת ההשפעה להאיר גם ברה"ר, ע"י הקמת בתי חב"ד באמצע רשות הרבים, ובשניהם צ"ל עשרה טפחים — לעשות בזה כדבעי, בכל עשר כחות נפשו (כנ"ל ס"ז).

96) שופטים יח, יג.

97) לקו"ת נצבים מה, ג.

98) ראה מכילתא בשלח טו, א. תודיה ה"ג

ונאמר — פסחים קטו, ב. ועוד.

99) ראה לעיל הערה 57.



## משיחת אור לכ"ף מרחשון ה'תשד"מ

ובפרט א אידיש קינד דארף זיין  
איינגעוואוינט נאָר בדברים טהורים.<sup>1</sup>

ואע"פּ אַז ע"פּ מנהג המדינה זיינען  
פּאַראַן געוויסע ענינים וועלכע  
מ'פּאַרבינדט דוקא מיט.. א מו"ז (!),  
און אַן אַנדער ענין וואָס מ'פּאַרבינדט  
מיט אַן אַנדער ח"י שאינה טהורה וכו'  
(ואין כאן המקום להאריך בזה), און  
ס'איז געוואָרן אַ רגילות צו נוצן אַזוינע  
צוירים, און ליידער — אויך אַ רגילות  
אין חוברות ועתונים וואָס זיינען בשאר  
הפרטים — על טהרת הקודש, אַבער  
אויף דעם, מאיזה סיבה שונה ומשונה  
וואָס איז אינגאַנצן ניט פּאַרשטאַנדיק,  
האַט מען ניט משים לב געווען (עכ"פּ —

א. כאן המקום להזכיר אַ זאך וואָס  
מ'האַט געהערט פון רבותינו נשיאינו,  
און אויך מובא בספרים:

ובהקדים — כמה חוברות ועתונים  
וכו"ב זיינען באַגלייט מיט צוירים אַדער  
תמונות (מצד דעם וואָס מ'ויל צוציען  
נאָך מענטשן אַדער נאָך קינדער), און  
צווישן די צוירים זיינען אויך דאָ, מצד  
כו"כ טעמים, צוירים פון בהמות וחיות  
ועופות וכו' —

איז אַ דבר נכון ביותר אַז מ'זאָל נוצן  
נאָר צוירים ותמונות פון בהמות וחיות  
טהורות, עופות ודגים טהורים.<sup>2</sup> אַ איד,

(1) ומה שמצינו בכ"כ בתי כנסיות ציורי פני  
ארי' ופני נשר על הפרכת דארון קודש ועל המעיל  
וכתר דס"ח — הרי הכוונה בזה, כפשוטו, להזכיר  
ע"ד הכרח התפלה ועבודת האדם לה' באופן דגבור  
כארי כו' — כהתחלת וריש טשו"ע ודאד"ז  
(מהד"ב) אריח (ממשנה ספ"ה דאבות), ואולי י"ל —  
ע"ד המרכבה שבה פני ארי' ופני נשרי'. ולהעיר  
מהקושיא והביאור בחסידות (תרי"א מג"א צג, סע"ג.  
ובכ"מ) מדוע הארי' והנשר שבמרכבה — להבדיל  
כו' חיות טמאות הן למטה בעוה"ז כו'.

ובנוגע הציורים דחיות טמאות על כמה מהדגלים  
דהשבתים (במדב"ר פ"ב, ז) — מבורא שם, שכל  
צויר ה' קשור עם חבונות השבת, ומוכרח לשבת זה  
דוקא ציור דחי מסויים (נחש וכו"ב).

(2) ראה ס' קב הישר פ"ב, ושם, שאף שיש לאדם

רשות לראות בריות משונות הבאים ממדינות  
מרחקים וע"ז תקנו חז"ל וקבעו ברכה ברוך משנה  
הבריות, מ"מ לא יראה בהם כי אם דרך עראי כו'. —  
ועפ"ז מובן ההליכה לגן חיות וכו"ב, ואין לזה  
סתירה מהמדובר בפנים.

(3) בנוגע לכללות הפעולה והתועלת הבאה ע"י  
ארי' בענינים וצורות קדושות וטהורות — ראה  
מדבר קדמות (להתד"א) ערך ציור. בהנסמן בריש  
ס' תולדות אדם (לר' ראובן מרגליות — לעמבערג,  
תער"ב. דפוס צילום אה"ק, תשמ"ג). וראה קונטרס  
העבודה פ"ב.

מותר לכולי עלמא, כ"י הצורה מצ"ע — אינה  
שלימה וכ"י והכוונה ה"ה למשנה אבות — רצוי  
ונכונה שה"ז הוראה בעבודת השם (תפלה וחזרה)  
שצריך להשתדל בזה וכו'.

ויתרה מזה מצ"ע — שהרמב"ם צייד מנורה בת ד'  
קנים וכפתורי' וגביעי' (ולא שהורה לקטן איך  
לציירה — מדלא הזכיר זה). ואכ"מ.  
ולהעיר שכ"כ אישים ה' בחותם (וכו"ב) שלהם  
צורת ארי'.

(\*) וראה ב"י לטור י"ד סקמ"א ד"ה כתב. ודחה  
שם דעת האוסרים לצייר צורת ארי' כו' בביהכניס.  
ומסיים שם שכל הפוסקים מתירים לעשות כן  
אפילו לכתחילה. וראה שו"ת אבקת רובל (להב"י)  
ס"י טו.

וכיון שיש חילוק דיעות בזה — לכן כתיב  
בפנים רק. ואולי י"ל ע"ד המרכבה כו"ב — כי  
לטברא הא' שבפנים ההערה (להזכיר ע"ד הכרח  
התפלה כו') כל העושים ושיעשו כן מטעם זה, ה"ז

ווען מ'דארף אים געבן א צאצקע דבעל חי, מאיזה טעם שיהי, וויבאלד אז ער איז א קינד — דארף מען אויסקלייבן א צאצקע בצורת א בהמה טהורה, אן עוף טהור אדער דג טהור וכיו"ב.

אזוי אויך ווען דער קינד ווערט עלטער און מ'דארף אים מחנך זיין בצורת האותיות, איז היות אז ער איז א קינד אין אזוינע יארן וואס בשעת מ'דארף אים דערציילן וואס איז אן אל"ף, באווייט מען אים א ציור פון איינעם וואס טראגט צוויי דליים (עמער — איינער למעלה און איינער למטה) — ווי ס'פלעגט אמאל זיין דער ציור אין ספרי ילדים — פון א טייך אין וועלכע עס שווימען פיש, אדער עס שטייט דערביי (אין ציור) א קאץ וכיו"ב — זאל מען „ארויסווארפן“ די קאץ פון דעם ציור, און מ'זאל דארטן אריינעמען א בהמה טהורה, אן עוף אדער א דג טהור.<sup>4</sup>

וכיו"ב אין שאר עניני ציורים, ובפרט ציורים וועלכע זיינען פארבונדן מיט חינוך און גיל החינוך — ווייל „כי יקין

בזו איצטער), אז מ'דארף זיך משתדל זיין אז א איד, בפרט א קינד, זאל זיך אים מזדמן זיין, ער זאל קוקן נאר אויף דברים טהורים —

ואע"פ וואס ס'איז א רגילות ומנהג העולם, דארף מען אבער ניט האבן קיין מס' אויף מבטל זיין די רגילות, און מ'קען עס דורכפירן בנקל ובנקל דנקל,

[ולזהוהר ניט מאכן דערפון קיין ענין של נצחון: בשעת מ'קומט צוגיין זאגן אז מען האט עם „געחאפט“ און „מ'הייסט“ ער זאל משנה זיין רגילותו, איז נוסף על השאלה וואס איז מען עם פאר א זאגער — איז מען יענעם „מכריח“ כביכול, יענער „דארף“ באווייזן אז ער איז אן אדם גדול און טאן פארקערט... מ'דארף רעדן אין אן אופן וה"ז אמתחו של הענין, אז ניט מ'זאגט אים א דבר חדש, נאר אז אזוי שטייט אין ספרים, און ער קען אליין א קוק טאן אין די ספרים וואו ס'רעדט זיך וועגן דעם, וועט דאס ווערן „תורתו“, וועט עס ווערן זיין אייגענע הוראה.

ועד"ז אין כמה אנדערע עניני הוכחה].

ב. אזוי אויך, און מיט נאכמער הדגשה, דארף זיין בנוגע צו חינוך פון אידישע קינדער:

לויט מנהג ישראל, בשעת א אידיש קינד ווערט געבארן הענגט מען אויף אויפן וואנט בחדרו, אדער מ'רינגלט אים ארום מיט ענינים פון קדושה, שיר המעלות וכו'. ועד"ז דארף מען מאכן זיכער אז עס זאלן ניט זיין קיינע ציורים פון דברים בלתי טהורים.<sup>4</sup>

(4) ראה רוקח הל' שבועות סרצ"ז: מכסין הנער שלא יראה כלב ביום שמחנכין אותו לאותיות הקודש.

(4) ראה לקויד ח"ד תרמא, א.

(5) ההוראה בפנים היא לא בנוגע לציורים דבהמות וחיות טמאות המדוברות בתנ"ך ומדויל שמלמדי תינוקות וכיו"ב מציינים עבור התינוקות בכדי להקל לימודם כו', או כשמעתיקים סיפור מתנ"ך ומדויל, שאז הי' לימוד ופ"י התורה, כפשוט.

[יתרה מזו — להוכיח התחלת תושוע (ומשנה דאבות) מציינים ארי' וכיו"ב, ואין מסתפקים בציור צבי (כגיל הערה 1)].

וכפי שכבר כתב מלמד תינוקות הכי מפורסם — רש"י (שמיני יא, ב): „זאת החי' אשר תאכלו גר לא תאכלו“ — „מראה החי' שלא תאכלו. ובהדגשה (דלכאורה מיותר להראות החיות שלא תאכלו כיון שהראה כל הנאכלות).

צדקניות וואס אפילו אַרויסגייענדיק  
מבנין מקום הטבילה גייענדיק אין גאַס  
און מ'האַט געטראָפֿן אַ דבר לאַ טהור —  
האַט מען זיך נאַכאַמאַל טובל געווען.

ד. וי"ל אַז די הדגשה אויף זען נאָר  
דברים טהורים וקדושים אין נאַכמעך  
בזמן דעקבתא דמשיחא און מ'גרייט זיך  
צו לע"ל — עס איז דאָך „טועמי" חיים  
זכר"י פֿון אַלע ענינים דלע"ל, כולל  
אויך פֿון דעם וואָס לע"ל וועט זיין „ואת  
רוח הטומאה אעביר מן הארץ"י, מיט  
אַלע ענינים וואָס זיינען פֿאַרבונדן מיט  
היפֿך הטהרה, במילא איז כדאי זיך  
משתדל זיין בעקבתא דמשיחא אַז ס'זאל  
זיין אַ נהגה מעין זה, אַז וואוּ מ'קען  
נאָר אויספירן זאָלן זיין ציורים (אָדער  
ענינים) וואָס זיינען טהורים, און  
נאַכמעך — על טהרת הקודש.

ויה"ר אַז בקרוב זאָל מען זוכה זיין  
צום קיום היעוד אַז ס'זאל נתרבה ווערן  
„מי הדעת הטהור", ווי דער רמב"ם  
פסקינט בסיום הלי מקוואות, אַז דאָס איז  
דער ענין פֿון מים וטבילה במים — זאָל  
גלייך זיין יתרבה „מי הדעת הטהור",  
תתרבה הטהרה, במילא וועט אויך זיין  
„תרבה הדעה והחכמה כו"י"י, תרבה  
החכמה, הבינה והדעת, ביז „מלאה"י  
הארץ דיעה את ה' כמים לים מכסים"י,  
בגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח  
צדקנו, במהרה בימינו ממש.

לא יסור ממנה" איז פֿאַרבונדן מיט  
„תנוך לנער על פי דרכו"י; עס איז  
שטאַרק נוגע וואָס עס ווערט  
איינגעקריצט אין דער מחשבה פֿון אַ  
קינד זייענדיק גאָר יונג; בשעת ער זעט  
פֿאַר די אויגן ענינים טהורים, איז „גם כי  
יזקין לא יסור ממנה".

ג. אַ מקור אין נגלה אויף די זהירות  
אַז אַ איד זאָל ניט קוקען (איינקוקען  
זיך) בבהמות לאַ טהורות, נאָר דוקא  
טהורות [נוסף לזה וואָס אַזוי שטייט אין  
ספרים, כנ"ל]:

ס'איז אַ דין אין שו"ע"י אַז „יש לנשים  
ליזהר כשיוצאות מן הטבילה . . . שלא  
יפגע בה תחילה דבר טמא . . . ואם פגעו  
בה דברים אלו (כגון כלב או חמור כו"י)  
אם היא יראת שמים תחזור ותטבול"י.<sup>6</sup>  
ועד כדי כך אַז עס זיינען געווען נשים

(6) משלי כב, ו.

(7) משא"כ — כדי לברך משנה הבריות —  
וכי"ב (טושיע אריח סרכ"ה סיח ואלך. ושי"ג) —  
ראה לעיל הערה 2.

ולכאורה עדי"ז — להתבוננות במה רבו מעשיך גוי  
— ועיין תהלים קד ובמדרשים ומפרשים שם. בספרי  
גדולי ישראל הדנים בזה (הוה"ל שער היחוד פ"ז  
ואילך. שער הבחינה פ"א ואילך. ועוד). וראה ס'  
החקירה להצ"צ כג, ב ואילך (ובקיצור — שם ה, א).  
יהל אור עה"פ מה רבו וגו'.

(8) רמ"א יו"ד טו"ס קצח. משערי דורא סוף הלי  
נדה (סכ"ג), רוקח וכל בו הלי נדה. וראה ש"ך יו"ד  
שם.

ובמדרש אלה אוכרה (אוצר מדרשים —  
איינושטיין ח"ב ע' 441) (ובשערי דורא שם) הובא  
מעשה רב בזה באמו של ר' ישמעאל בן אלישע כהן  
גדול שחורה וטבילה, פ' פעמים".

(9) ש"ך שם.

(10) ובמדרש ושערי דורא שם שרא"י בדבר  
קדוש וטהור (כשאשה יוצאת מן הטבילה) פעל שכן  
הי' צורת הולד (ר' ישמעאל בן אלישע כהן גדול).  
וראה ברכות כ, א (הובא בשערי דורא שם).

(11) ראה מג"א אריח טרי"ג סוסק"א. שו"ע אדה"ז  
שם סיח (מפיע"ח שער יח רפ"ג. שעה"כ ענין טבילת  
ערב שבת).

(12) ראה לקו"ש חט"ז ע' 282. ועוד.

(13) זכר"י יג, ב.

(14) רמב"ם הלי תשובה פ"ט ה"ב.

(15) ישע"י יא, ט.

(16) רמב"ם שם. סוף הלי מלכים.



## משיחת ש"פ וירא, כ"ף מרחשון ה'תשמ"ז

רייתא וקוב"ה כולא חד' כו', ומשמם נסעה וירדה בסתר המדרגות ממדרגה למדרגה בהשתלשלות העולמות עד שנתלבשה בדברים גשמיים ועניני עולם הזה כו"י, און ווי די תורה איז למטה שטייט זי מיט דעם גאנצן תוקף ווי זי איז למעלה (מברייח מן הקצה אל הקצה) און ווייזט אן אידן ווי זיי זאלן זיך פירן אין זייערע ענינים (אויך הגשמיים) בהתאם לרצון הקב"ה, און דערפאר איז תורה (אורייתא) דער "ממוצע המחבר" וואס איז מאחד ישראל וקוב"ה<sup>8</sup> (בדוגמא ווי כתר (רצון) איז דער ממוצע<sup>9</sup> צווישען איין דרגא מיט די צווייטע דרגא)<sup>10</sup>.

און איז תורה עצמה איז די המשכה פון (פנימיות ה)כתר שבתורה<sup>11</sup> — אין פנימיות התורה, בעסק סתים ופנימיות התורה מאיר בזה העצמות בגילוי יותר כו"י<sup>12</sup>. ועאכו"כ ווי פנימיות התורה נתגלתה בתורת החסידות<sup>13</sup>, אנהויבנ-

א. היינט, כ"ף חשוון, איז דער יום הולדת פון דעם רבי'ן (מהורש"ב) נ"ע, ובלשון פון צמח צדק (דער נשיא בדורו) בעת קריאת שם בעל יום ההולדת: „נולד כ' חשוון תרכ"א, שיש בזה שני כפ"ן, שהוא רומז לכתרא עילאה"<sup>1</sup>.

ויש לומר דעם ביאור השייכות ביניהם (פון דעם בעל יום ההולדת מיט זמן הולדתו):

כללות התורה איז פארבונדן מיטן קו האמצעי, המברייח מן הקצה אל הקצה, וואס איז עולה עד (פנימיות) הכתר<sup>2</sup> און נמשך אין ספירת המלכות, ביז למטה מטה<sup>4</sup>. ובאותיות פשוטות: תורה איז „חכמתו ורצונו של הקב"ה"<sup>5</sup> (וואס „רצון העליון ב"ה מכונה ונקרא בפי חכמי האמת בשם כתר עליון"<sup>6</sup>). און פון די הויכע דרגא איז „תורה ירדה ממקום כבודה שהיא רצונו וחכמתו יתברך ואו-

- (7) ראה זהר ח"א כד, א. ח"ב ס, א. תקו"ז ת"ז בתחלתו. לקו"ת נצבים מו, א. ועוד.  
 (8) ראה זח"ג עג, א. וראה לקו"ת נצבים שם. המשך תעריב ח"ב שם. סה"מ תרנ"ז ע' כז ואילך. הי"ת ע' 61, 67 ואילך. ובכ"מ.  
 (9) ע"ה שער דרושי אבי"ע פ"א. וראה לקו"ת בחוקתי מו, ג. במדבר יב, א ואילך. ראה כא, א. ובכ"מ.  
 (10) ראה אוה"ת לתהלים (יהל אור) ע' שצח. יתרו ע' תתסו ואילך. נ"ך (כרך ג) ס"ע אישמת ואילך. ועוד.  
 (11) ראה מקומות שבהערה הקודמת.  
 (12) המשך הנ"ל ח"ב שם.  
 (13) ראה המשך הנ"ל שם פשע"ג ואילך, שענינה דחסידות בכלל היא המשכת אור חדש מבחי פנימיות הכתר, ולמעלה יותר — המשכת בחי פנימיות עתיק ממש, בחי א"ס שנמצא ברדליא. וראה בארוכה קונט' ענינה של תורת החסידות.

- (1) ראשי פרקים מתולדות כ"ק אדמו"ר מהורש"ב נ"ע בהקדמה לחנוך לנער ע' 8.  
 (2) שנת כתריא — „היום יום' כ' חשוון.  
 (3) כמבואר בכ"מ שאות כ' ר"ת כתר ועשרים בגימטריא כתר — ראה לקו"ת שה"ש לה, ג. ס' הערכים-חב"ד מערכת אותיות אות כ"ף ע' סט ואילך. וש"נ.  
 (3) וראה אבות פ"ד מ"ג. רמב"ם הל' ת"ת רפ"ג: „בשלשה כתרים נכתרו ישראל כתר תורה . . מונח ועומד ומוכן לכל ישראל . . כל מי שירצה יבא ויטול". וראה לקו"ש חכ"ז הדרן על הרמב"ם תשמ"ה ע' 242 ואילך.  
 (4) המשך תעריב ח"ב פש"ס"ב. וראה שם ח"א פקיד.  
 (5) תניא פ"ד.  
 (6) אנה"ק סכ"ט (קמט, סע"ב) — שיעור תניא דכ"ף מ"ח (בשנה מעוברת).

הנה"ב<sup>21</sup> („חוצה" שבאדם<sup>22</sup>) וחלקו שב-  
עולם („חוצה" שבעולם) און מאכן דארט  
א דירה לו ית' בתחתונים, אזוי אז דער  
תחתון וטבע העולם זאל ווערן א כלי צו  
אלקות, וואס די מעגלעכקייט דערצו איז  
דורך גילוי החסידות בהבנה והשגה<sup>23</sup>,  
דעריבער איז דאס ממשיך „עצם  
פנימיות התורה", און וואס אלץ וויי-  
טער (מער „חוצה") חסידות ווערט  
נמשך, אלץ מער דריקט דאס אויס עצם  
מהותה<sup>24</sup>.

איז דעם גופא זיינען אבער אויך גע-  
ווען דרגות — וואס מדור לדור האט  
יעדער נשיא מפיץ געווען די מעינות  
הבעש"ט צו נאך א ווייטערדיקן „חוצה".

ב. ויש לומר אז אין דעם איז צוגע-  
קומען א חידוש ושלב עיקרי דורך דעם  
בעל יום ההולדת, דער רבי נ"ע — הן  
אין תורת החסידות שלו, והן אין זיינע  
פעולות פון הפצת המעינות חוצה:

(21) להעיר מהפגם שכל ענין החסידות הוא  
לשנות טבע מדותיו — לקודם ח"א נ, א. מכתב כ"ק  
מו"ח אדמו"ר מיום כ"י מרחשון תרצ"ו („התמים"  
חוברת ג' ע' סו [קמט, ב].) אגרות קודש שלו ח"ג ע'  
(תנח). ועוד.

(22) ראה אה"ת לתהלים (יהל אור) ע' תנה.

(23) ויש להתאים זה עם הידוע שעבודת אה"ז  
היתה בעשיית בעלי תשובה (לקודם ח"ד תשנה, א  
ואילך. תורת שלום ע' 86) — כי זהו כירור ניצוצות  
הכי תחתונים שנפלו למטה בזוונות כו', ועיי  
התשובה מעלים הניצוצות, וזוונות נעשות כזכות.  
וגם בענין זה (עשיית בע"ת) — נראה ההתעסקות  
המיוחדת של בעל יום ההולדת (שיחה דלקמן הערה  
31 — ס' השיחות תש"ב ע' 144. ועוד).

(24) ראה סד"ה פדה בשלום שם (ע' פח). קונט'  
ענינה של תורת החסידות ס"ח. ס"כ. לקריש חט"ז  
ע' 38 הערה 39.

ולהעיר, שבחי יחידה — תורת החסידות (יחידה  
שבתורה) — חודרת בעיקר כח העשי' כו' — ראה  
בארוכה ברכת ערב יוה"כפ (ה"ש תשמ"ז ח"א ע' 2  
ואילך) ושי"ב.

דיק דורך דעם בעש"ט — באופן פון  
„יפוצו מעינותיך חוצה",

און נאכמער — דורך תורת חסידות  
חב"ד שנתייסדה ע"י אדמו"ר הזקן,  
ובפרט „נאך פעטערבורג", וואס  
דעמולט האט זיך אנגעהויבן „דער עיקר  
פון יפוצו" מעינותיך חוצה<sup>15</sup> — ווייל  
חסידות חב"ד גיט ארויס די מעינות  
(הבעש"ט<sup>16</sup>) פון פנימיות התורה בהבנה  
והשגה פון חכמה בינה דעת<sup>17</sup>, באופן  
פון „יתפרנסו" מני", ביז אז דאס זאל  
קענען דורכנעמען די שכל און מציאות  
פון נה"ב, און פון חלקו שבעולם, און זיי  
מהפך זיין לקדושה. וואס דאס ערמעג-  
לעכט אז די מעינות הבעש"ט זאלן אן-  
קומען אין „חוצה" כפשוטו.

און דעריבער איז דוקא דורך דעם  
(התלבשות פנימיות התורה בהשגה ע"י  
אדה"ז) ווערט „נמשך עצם פנימיות  
התורה<sup>18</sup>", ווארום די „ירידה והשפלה"  
פון מלביש זיין חסידות אין שכל איז  
נמשך מכה עליון יותר<sup>20</sup>, און נאכמער:  
סוף מעשה במחשבה תחלה, די כוונה  
למעלה בעצמותו ית' איז אז תורה און  
אלקות זאל אראפקומען דוקא למטה  
מטה, ביז אין „חוצה" — הפיכת טבע

(14) ראה אה"ק הידועה הבעש"ט — נדפסה

בכש"ט (הוצאת קה"ת) בתחלתה. ובכ"מ.

(15) ס' השיחות תורת שלום ס"ע 112 ואילך.

(16) ראה מכתב כ"ק אדמו"ר מהורשי"ב נ"ע  
(נדפס באגרות קודש שלו ח"א ע' רנט. היום יום'  
בתחלתו): והיא היא תורת הבעש"ט.

(17) ראה תורת שלום שם. מקומות שבהערה 19.  
ובכ"מ.

(18) לשון התקו"ז ת"ז בסופו. וראה הקדמת  
המקדש מלך לספרו. כסא מלך לתקו"ז שם. ועוד.

(19) ד"ה פדה בשלום תרפ"ה (סה"מ תרפ"ה ע'  
עט) בשם אביו כ"ק אדמו"ר (מהורשי"ב) נ"ע י"ט  
כסלו עטר"ת (ס' השיחות תורת שלום (הוצאת  
קה"ת, תשמ"ז ע' 260).

(20) תורת שלום ע' 115.



תורה תמימה<sup>28</sup> — דער לימוד הנגלה איז דורכגענומען מיט לימוד החסידות, און דער לימוד החסידות איז דורכגענומען מיט לימוד הנגלה, ביז אָ די השגה בחסידות איז „כלימוד הסוגיות בגליא שבתורה“<sup>29</sup>.

דאָס הייסט: אע"פּ וואָס „דער עיקר פון יפוצו מעינותיך חוצה“ האָט זיך אנגעהויבן באַ דעם אַלטן רבי'ן, איז אָבער דער ענין פּונעל בעולם התורה האָט זיך אנגעהויבן (בעיקר) דורך התייסדות ישיבת תומכי תמימים. ווי מ'זעט עס בפועל, אָז ניט קוקנדיק אויף די הפצה ע"י רבותינו נשיאינו שלפני זה, איז אין דעם צוגעקומען שלא בערך מער דורך התייסדות הישיבה און די תלמידי הישיבה. און דאָס האָט געגעבן דער כח צו באַלייכטן דעם חושך כּפּול ומכּופּל פּון „חוצה“ (שבּעולם) פּון עקבתא דמשיחא (א טיפּערער חושך ווי ס'איז געווען בדורות שלפּנ"ו).

און ווי דער רבי נ"ע האָט געזאָגט בכמה משיחותי בקשר עם התייסדות הישיבה<sup>30</sup>. ובמיוחד אין די שיחה הידועה

בתורת החסידות: במאמרי בעל יום ההולדת זעט מען אָז די עניני חסידות זיינען בביאור יותר רחב ובהבנה והשגה שכלית יותר, ווי זיי זיינען (בגלוי) במאמרי רבותינו נשיאינו שקדמו<sup>31</sup>. וכידוע דער פּתגם פּון חסידים הראי שונים<sup>32</sup> אָז דער רבי נ"ע איז „דער רמב"ם פּון חסידות“, ווייל די ענינים במאמרי חסידות שלו זיינען „א הלכה קבועה ומסודרה מיט דעם גאַנצן הסבר פּון דעם ענין, דבר דבר על אופנו . . א מעין פּון ים החכמה, אַ מסכת שלימה“. והיות אָז דער רבי נ"ע האָט אַראַפּ געבראַכט תּורת החסידות נאַכמער אין הבנה והשגה, גיט דאָס די מעגלעכקייט אויף דערגרייכן נאָך ווייטער אין „חוצה“, ובמילא באַווייזט עס אָז דאָס נעמט זיך פּון נאָך אַ העכערע דרגא אין עצם פּנימיות התורה“.

ועוד ועיקר: דער רבי נ"ע האָט מייסד געווען ישיבת תומכי תמימים. וואָס דורך דעם האָט ער דורכגעפירט די כּוונה פּון „יפּוצו מעינותיך חוצה“ ע"י הבעש"ט ואדה"ו ורבותינו נשיאינו שלאחריהם — אָז דאָס זאָל אַרויס-קומען אין לימוד התורה בפועל, און דורכנעמען עולם התורה (לומדי תורה ואנשי תורה), ובאופן של קביעות והתיישבות — וואָס דאָס האָט זיך דורכגעפירט בעיקר (אָנהויבנדיק) דורך התייסדות ישיבת תומכי תמימים, אַ ישיבה פאַר תלמידים, מיט דער כּוונה צוצוציען תלמידים מכל קצוי תבל, וואו מ'לערנט תורה, נגלה דתורה און תורת החסידות, באופן של „ישיבה“, בקביעות ובהתיישבות<sup>32</sup>, און ווי אַ תורה אחת,

28 ראה שיחת כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע שמח"ת תרנ"ט (בשעת הקפות) — בקשר לקריאת שם הישיבה „תומכי תמימים“ — נעתקה במכתבי כ"ק מ"ח אדמו"ר (התמים) חוברת א ע' כד (יג, ב] ואילך. אגרות-קודש שלו ח"י ע' ד. שם ע' שסח.

29 ל' כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע במאמר הפתיחה של בעת התייסדות הישיבה ט"ז אלול תרנ"ז — נעתק במכתב כ"ק מ"ח אדמו"ר (התמים) שם ע' כג (יג, א] ואילך. אגרות-קודש שם ע' שסו ואילך. וראה גם קונטרס עץ החיים פכ"ה.

30 ראה שיחת ח"י אלול תרנ"ז (נדפסה ב"ט השיחות תשי"ב ע' 133. לקו"ד ח"ד תשפ"ב, א): מיט דער התחלה אין דער ישיבה . . צינד איך אָן דעם נר תמיד פּון די מאורות, וואָס דער בעש"ט און די רביים האַכען אונז מנחיל געווען, אָז עס זאָל מקוים ווערן די הבטחה פּון יפּוצו מעינותיך חוצה און ביאת משיח צדקנו.

25 ראה גם לקו"ש חכ"ז ע' 27.

26 לקו"ד ח"ב רצו, א.

27 ראה לקו"ש חכ"ט ע' 283-4.

ג. עפ"ז איז (נאכמער) פארשטאנ-  
דיק דער ביאור אין דברי הצ"צ בנוגע  
להולדת אדמו"ר נ"ע — „גולד כ' חשון  
תרכ"א, שיש בזה שני כפ"ן, שהוא רומז  
לכתרא עילאה" — ווייל די שליחות פון  
דעם רבי'ן נ"ע במיוחד איז באשטאנען  
אין ממשיך ומגלה זיין בחי' כתר שב-  
תורה (תורת החסידות) למטה מטה<sup>40</sup>,  
באופן גלוי לכלל<sup>41</sup>.

ויש לומר אז דאס איז מרומז אין דעם  
וואס „יש בזה שני כפ"ן" — ע"פ  
המבואר בלקו"ת<sup>42</sup> אז די שני כפ"ן  
זיינען מרמז לב' הבחינות שבכתר אריך  
ועתיק<sup>43</sup>. ווייל גילוי תורת החסידות עד

שלו צו די תלמידי הישיבה<sup>31</sup> בענין  
„כל<sup>32</sup> היוצא למלחמת בית דוד" — אז  
די תלמידי הישיבה זיינען „חיילי בית  
דוד" וועלכע וועלן „ראטעווען דעם  
מצב פון כלל ישראל" פון די „אשר  
חרפו עקבות משיח" <sup>33</sup>(ראטעווען ביז  
אין אז אופן פון „אמן ואמן" (כסיום  
המזמור תהלים<sup>34</sup>), וואס ווייזט אויף גמר  
הנצחון<sup>35</sup>), און דורך יפוצו מעינותיך  
חוצה ברענגען „אתי מר" דא מלכא  
משיחא (קיום ההבטחה פון משיח'ן צום  
בעש"ט<sup>36</sup>).

און נאכמער בגלוי און נאך ווייטער  
אין „חוצה" איז דאס (הפצת המעינות)  
ארויסגעקומען דורך בנו יחידו, ממלא  
מקומו — כ"ק מו"ח אדמו"ר, וועלכער  
האט אנגעהויבן מגלה און מפיץ זיין  
פנימיות התורה בכל מקום ומקום ממש,  
ביז אין חוצה שאין חוצה ממנו, און אויך  
— דורך הייסן מתרגם זיין חסידות אין  
אנדערע שפראכן<sup>37</sup>, „באר היטב —  
בשבעים לשון<sup>38</sup>, אזוי אז דאס זאל  
קענען דערגרייכן אידן וואס פאר-  
שטייען נאך ניט לע"ע לשון הקודש  
אדער אידיש, און אויך — אומות  
העולם<sup>39</sup> (להבדיל).

40 וענין זה מרומז גם במו „שלוש דובער" —  
המשכת שלום (קו האמצעי, העולה עד הכתר) למטה  
מטה, בבחי' „דוב" — „המסורבל בבשר" (קידושי  
עב, א ובפרש"י), ובע"ז — תרגום בלע"ז (ע"ז)  
„כתרא" תרגום דכתר כדלקמן. ראה בארובה  
שיחות: שי"פ ויקרא תשמ"ב. ליל הושע"ר תשמ"א.  
שי"פ תצא תשמ"ה. כ"ף מ"ח תשמ"ז.

ועפ"ז יש לומר קשר הדברים במה שאמר הצ"צ  
בעת קריאת שם בעל יום ההולדת, רש"י, בשר שבר  
— צריכים לשבור בשר הגוף (ובהמשך לזה אמר  
כני"ל) „גולד כ' חשון תרכ"א, שיש בזה שני כפ"ן,  
שהוא רומז לכתרא עילאה" — דהקשר בין „בשר  
שבר" עם „כתרא עילאה" מובן ע"פ הג"ל — שענינו  
של אדמו"ר מהורש"ב הוא המשכת כתרא עילאה —  
שלום — למטה מטה ב,בשר שבר".

41 ולהעיר גם, שבי"ח חשון הוא לעולם חמשים  
יום מראש השנה (ובאותו יום בשבוע דר"ח) —  
שענינו של ר"ה הוא שתמליכוני (ר"ה טו, א. ושי"ן).  
המשכת בחי' כתר (רצון ותענוג) למטה מטה (ראה  
ברכת עירי"כ ס"ה (סה"ש תשמ"ז שם ע' 6-7). ושי"ן).  
וענין זה נתגלה בעבודה בעולם (שהתחיל בעיקר  
בחודש חשון — ראה לקו"ש ח"כ ע' 358. ובכ"מ)  
במיוחד חמשים יום לאחרי זה (כ"ף חשון) המרמז על  
גילוי שער הגנוז, בחי' כתר (ראה לקו"ת במדבר יב, א  
ואילך. ובכ"מ).

42 שה"ש לה, ג. וראה ס' הערכים שבהערה 3.  
וש"ן.

43 וייל שהב' כפ"ן שבנדוד (כ' מ"ח תרכ"א)  
הם כנגד מנין השנים (תרכ"א) — חיצוניות הכתר,  
ומנין החדשים (כ' מ"ח) — פנימיות הכתר (ראה

31 שמחת תרס"א — נדפסה בס' השיחות שם  
ע' 141 ואילך. לקו"ז שם תשפ"ו, ב ואילך.

32 שבת נ. א.  
33 תהלים פט, נב.

34 שה"ש, נג. וראה פסיקתא רבתי פט"ז, טו: אם  
ראית דור אחר דור מחרף צפה לרגליו של מלך  
המשיח, ומה טעמי, אשר חרפו אויביו ה' אשר חרפו  
עקבות משיחך ומה כתב בתר"י ברוך ה' לעולם אמן  
ואמן.

35 גדול העונה אמן כו' (נזיר בסיומה).

36 אנה"ק דהבעש"ט שבהערה 14.

37 ראה גם לקו"ש ח"ג ע' 863. חכ"ד ע' 10.

ובכ"מ.

38 תבוא כו, ח ובפרש"י.

39 בענינים המתורים להם.

ווי דאָס איז אַרויס בגלוי ממש דורך  
בנו ממלא מקומו כ"ק מו"ח אדמו"ר<sup>50</sup> —  
ע"י תרגום תורת החסידות „בשבעים  
לשון“.

ה. דערפון האָט מען אויך אַ לימוד  
בכ"ף חשון בכל שנה ושנה:

ביום הולדת פון יעדער מענטש איז  
„מזלו גובר“<sup>51</sup>. עאכ״כ פון אַ נשיא  
הדור, וואָס „הנשיא הוא הכל“<sup>52</sup>, און ער  
איז („נשיא“ מלשון) מנשא (הויכט אויף)  
הכל, כל אנשי הדור — איז דאָך מובן אַז  
ביום הולדת פון אַ נשיא, ווען „מזלו  
גובר“ (ניט נאָר הבנתו והשגתו — דמאי  
קמ"ל, נאָר אויך „מזלו“, בחי' כתר  
שבו<sup>53</sup>, און פון כתר ווערט עס נמשך אין  
אַלע כחות), טוט עס אויף אַ התגברות  
במזלו ובכל הכחות פון כל אחד ואחת  
מאנשי דורו, און דורך בנו ממלא מקומו  
כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו — ווערט  
נמשך אין כל אנשי דורנו אַ התגברות  
במזלם, בחי' כתר, און אין אַלע כחות.

ד. ה. אַז בכ"ף חשון מדי שנה בשנה  
האָט כאו"א אַ התגברות מיוחדת אין די  
כחות צו טאָן אין דער עבודה פון דעם  
בעל יום ההולדת, וועלכע ער האָט  
איבערגעגעבן לכל אנשי דורו, וע"י בנו

למטה מטה („חוצה" ממש) דורך דעם  
רבי'ן נ"ע איז דער חיבור פון עתיק און  
אריד: דאָס ווערט נמשך (ניט בלויז  
מבחי' אריד, חיצוניות הכתר, ששייך  
לסדר השתלשלות, נאָר) מבחי' עתיק,  
פנימיות הכתר<sup>44</sup>, שלמעלה מסדר  
השתלשלות לגמרי, אָבער דאָס ווערט  
נמשך בבחי' אריד, מקור לסדר השתל-  
שלות, ועי"ז — בכל סדר השתלשלות.

און דער יום כ' (כתר) בשנת כתר"א  
איז בחודש מרחשון — וואָס ווערט  
אַנגערופן „ירח בול"י<sup>45</sup> על שם ירידת  
הגשמים שבחודש זה<sup>46</sup>, וואָס ירידת  
גשמים איז פאַרבונדן מיט עבודת  
התשובה<sup>47</sup> — ענינה פון תורת החסי-  
דות<sup>48</sup>, צו מהפך זיין אויך דעם תחתון  
שבתחתון דורך עבודת התשובה.

ד. ויש להוסיף, אַז דער יום הולדת  
איז געווען בשנת תרכ"א, „כתר"א"  
בלשון תרגום (ניט בשנת תר"כ, אותיות  
כתר בלשון הקודש), וכלשון הצ"צ  
„כתרא עילאה" (ניט „כתר עליון") —  
ווייל תוכן עבודת בעל יום ההולדת איז  
געווען המשכת בחי' כתר (תורת  
החסידות) בלשון תרגום (כתרא), פון די  
שבעים לשון דאוה"ע, בכדי מברר זיין  
די שבעים לשון פון דעם פירוד  
בעולמות בי"ע, וואָס איז „חוצה" לגבי  
עולם האצילות, עולם הקודש (לשון  
הקודש)<sup>49</sup>.

50) שעבודתו מתחילה (בכח) כעבודת אביו  
אדמו"ר נ"ע, ועיד המבורך (ראה ביאורו  
לאדהאמיצ ויחי כט, ד ואילך. ולהצ"צ שם ע' קסח  
ואילך. אוה"ת ויחי שפה, ב ואילך. ועוד. וראה  
לקו"ש ח"ג ע' 832 ואילך) בנוגע ליעקב ויוסף (שמו  
הראשון של כ"ק מו"ח אדמו"ר), שיוסף (יסוד) ענינו  
להמשיך כל עניני יעקב (אצילות) בעולמות בי"ע.  
51) ראה ירושלמי ר"ה פ"ג הי"ח ובקה"ע שם.  
וראה שיחת כ"ף מ"ח תשד"מ.  
52) פרש"י חוקת כא, כא.  
53) פרדס שער ערה"כ ערך מזל. וראה תקו"ז  
ת"י (כה, ב).

אוה"ת בראשית יט, א ואילך. ד"ה החודש תרנ"ד.  
שיחת כ"ף מ"ח תשמ"ז).

44) ראה לעיל סעיף א', שחסידות היא מפנימיות  
הכתר.

45) מלכים א ו, לח.

46) ראה ירושלמי ר"ה פ"א הי"ב. פסיקתא רבתי  
פ"ו, ה. יליש מלכים רמו רפד.

47) ראה תענית ח, ב ואילך.

48) כניל הערה 23.

49) ראה תו"א משפטים עז, ד. עת, ג. וראה  
לקו"ש ח"ג ע' 862. חכ"ד שם. ובכ"מ.

כשם ווי „ויברך אלקים את יום השביעי (של היקף השבועי) ויקדש אותו“<sup>60</sup>, אזוי אויך בהיקף של שבועת השנים, האט דער אויבערשטער מברך ומקדש גע- ווען די שנה השביעית. און דערפאר דארף דעמולט זיין „ושבתה הארץ שבת לה“<sup>61</sup>, אז מאיז דעמולט שובת ממלאכת האדמה, חרישה וזריעה וכו'. בדומה צו תוכן יום השבת, ווען מאיז שובת מכל מלאכה.

ובלשון הקבלה והחסידות<sup>62</sup> — בשנת השמיטה („שבת לה“) ווערט עליית המלכות ועליית העולמות בייע לעולם האצילות, און דעריבער איז דעמולט אסור מלאכת האדמה (מלכות). ע"ד ווי עליית המלכות והעולמות ביום השבת, מעולם המעשה לעולם הדיבור ועולם המחשבה<sup>63</sup>.

ד.ה. אז בשנת השמיטה (ע"ד ווי ביום השבת) שטייט אַ איד העכער פאר וועלט — ער פאַרנעמט זיך ניט מיט די פעולות גשמיות הרגילות בחיי יום יום (בשאר השנים). וואָס דאָס שטרייכט אונטער זיין פאַרבונד מיט דעם אויבערשטן — סיי מצד דעם וואָס ער האָט דעמולט ניט די בילבולים פון טרדות הפרנסה בעוה"ז הגשמי, און ער פאַרלאָזט זיך אויפן אויבערשטן<sup>64</sup>, און סיי מצד דעם וואָס ער נוצט אויס די ליידיקע צייט און כחות אויף הוספה בעבודת ה', לימוד

ממלא מקומו — לכל אנשי דורנו — דער כללות הענין פון הפצת המעיונות חוצה, המשכת כתר (פנימיות התורה) למטה מטה, אין „חוצה“ ממש, ביז אין תרגום („כתרא“) „בשבועים לשון“.

ואדרבה: בכל שנה ושנה ווערט, קומט אין דעם צו אַן עלי' והתגברות נוספת, וואָרום „מעלין בקודש“<sup>65</sup>, ובפרט אַן בכל שנה ושנה ווערט נמשך אַן „אור“<sup>66</sup> חדש שלא הי' מאיר עדיין מימי עולם אור עליון כזה<sup>67</sup>. ועאכו"כ מדור לדור (דור גם מלשון שורה)<sup>68</sup>, וכולל כו"כ שנים), וואָס איז שלא בערך מער פאַר די עלי' משנה לשנה.

ו. ועאכו"כ בכ"ף חשון שנה זו, וואָס איז: א) אַ שנת השמיטה, ב) ביום השבת<sup>68</sup> — וואָס אויך אין דעם איז אונטערשטראַכן די נקודה הנ"ל — התגלות תורת החסידות (כתר שבי- תורה) למטה מטה.

וביאר הענין:

דער תוכן פון שנת השמיטה איז בדומה צו דער תוכן פון יום השבת<sup>69</sup>:

(54) ברכות כה, א. וש"נ.

(55) אנה"ק סי"ד.

(56) כידוע שגם לאחרי צאת הנשמה מן הגוף יש (הוספה בענין הזמן) בהמשך להשנים שהיתה נשמה בגוף למטה) — ראה רשימת כ"ק מריה אדמור" בנגוע לאביו בעל יום ההולדת (נדפסה בהוספות לסה"מ פרי"ת ע' שנו. וש"נ). וראה לקו"ש ח"ה ע' 103 ואילך.

וע"ד הנגלה והלכה — ראה צפעי"נ על הרמב"ם ה"ל תשובה פ"ח ה"ד. כללי התומיץ אות ב, י.

(57) מאמרי אדה"ו תקס"ה (כרך א) ע' ת"ט. אזה"ת תהלים (יהל אור) ע' תקמט ואילך.

(58) נוסף על זה שכל השנה התחלתה ביום השבת, וי"ט של ר"ה שחל להיות בשבת. וראה לעיל הערה 41.

(59) ראה חינוך מצוה של. סה"מ להצ"צ מצות קדושת שנת השביעית. וש"נ. וראה ויק"ר פכ"ט, יא. רמב"ן בהר כה, ב. ועוד.

(60) בראשית ב, ג.

(61) כשם שנאמר בשבת בראשית (פרשי בהר שם).

(62) סה"מ להצ"צ שם. וש"נ.

(63) ראה לקו"ת שבת שובה סו, ג. סה"מ תרס"ה ע' י. תשי"ג ע' 38.

(64) שזהו אחד מהענינים כשנת השמיטה — ומורה על חידוש העולם ועל כורא העולם ומנהיגו (ראה חינוך מצוה פד. רמב"ן בהר שם).

כתר"א (המשכת בחי' כתר, גילוי תורת החסידות, למטה מטה) קומט נאך שטאַרקער אַרויס אין אַ שנת השמיטה — ווייל דאָס איז אויך מתוכן שנת השמיטה: עליית (כתר) מלכותי למעלה מעלמא דפרודא (בי"ע), און ווי בחי' (כתר) מלכות שטייט למעלה, ווערט פון דאָרט נמשך למטה מטה בעוה"ז הגשמי<sup>73</sup>, וצוית את ברכתי לכם בשנה הששית ועשת את התבואה לשלש השנים. ובעבודה — אַ שנה געווינד-מעט צו לימוד התורה, כולל ובמיוחד פנימיות התורה (שבת שבתורה), און אין אַז אופן אַז דאָס ווערט נמשך למטה מטה אין "חוצה" ממש (כתר"א לשון תרגום).

#### ז. בסגנון אחר:

יום השבת האַט אין זיך צוויי ענינים: (א) יום השביעי, דער המשך וסיום ושלימות פון די שבעת ימי בראשית<sup>74</sup>. (ב) עליית כל השבעה ימים למעלה מן

התורה ועבודת התפלה. ווי עס שטייט אין מפרשים<sup>65</sup> בנוגע לשנת השמיטה "שתה" כל השנה הבטלה מעבודת האדמה מוכנת לעבודתו. . שגם עובדי האדמה כאשר ישבתו בשנה ההיא יתעוררו לדרוש את ה'. און — אין אַן אופן פון יגיעה בלימוד התורה כו': כשם ווי אין די שש שנים איז געווען "גיע כפיד"<sup>66</sup>, "בזיעת אפיך תאכל לחם"<sup>67</sup>, נוצט ער אויס (בשנת השמיטה) דעם כח היגיעה אין לימוד התורה ועבודת ה'.

כולל ובמיוחד אין לימוד פנימיות התורה — בחי' שבת שבתורה (וואָס איז נשמט<sup>68</sup> פון נגלה דתורה וואָס פאָר-נעמט זיך מיט בירווי טוב ורע כו'<sup>69</sup>).

צוזאַמען דערמיט איז ניט דער פשט אַז דעמולט פעלט אין פרנסה והשפעות בעוה"ז הגשמי (וואָס מ'באַקומט בהשש שנים דורך מלאכת האדמה), נאָר כמקרא מלא<sup>70</sup>, וצוית את ברכתי לכם בשנה הששית ועשת את התבואה לשלש השנים<sup>71</sup>.

ד.ה. אַז אין די שש שנים באַקומט ער די ברכה בפרנסה דורך יגיעה במלאכת האדמה, און בשנת השמיטה באַקומט ער די ברכה בפרנסה דורך יגיעה בלימוד התורה ועבודת התפלה כו'.

עפ"ז איז מובן, אַז דער תוכן הנ"ל פון יום הולדת אדמו"ר נ"ע בכ' חשון שנת

65 ספורנו בהר שם. וראה מכתב ל' תשרי ר"ח מרחשון תשמ"ז (נדפס בסה"ש תשמ"ז ח"ב בהוספות). וש"נ.

66 תהלים קכח, ב.

67 בראשית ג, יט.

68 זח"ג קנב, א.

69 ראה אגה"ק סכ"ז.

70 בהר כה, כא.

71 וגם השש שנים מקבלים השפעתם משנת השמיטה — ראה אוה"ת בהר (כרך ב') ע' תקצד ואילך. ועוד.

72 ראה תקו"ז בהקדמה (פתח אליהו): כתר עליון איהו כתר מלכות. וראה אגה"ק סיכ (קל, ב).

לקו"ת ר"ה נו, ג. ועוד.

73 ליתר ביאור: גם עבודת האדמה בשש שנים (עובדין דחול) היא עבודה ע"פ תורה (ולהעיר שחרישה וזריעה היו עבודות במשכון), לקיים "לשבת יצרה" (ישעי' מה, יח).

ועאכ"ז עבודת האדמה ע"י ישראל, שהוא מאמין בחי העולמים וזו"רע" (תוד"ה אמונת — שבת לא, א), כלומר שהוא מכיר בטבע עצמו בחי אלקות שלמעלה מהטבע (ראה לקו"ש חט"ז ע' 370. וש"ג): אבל מ"מ ה"ז התלבשות (תפיסא עכ"פ) בדרך הטבע, עבודת החרישה וזריעה כו'. וי"ל שהוא בדוגמת בחי' אר"י, שהוא למעלה מעולם (טבע) וסדר השתלשלות, אבל בנרנכו (שרש הנאצלים).

משא"כ בשנת השמיטה ההמשכה היא ע"י עבודה רוחנית (לימוד התורה כו'). וי"ל בדוגמת עתיק שנעתק לגמרי מעולם וסדר השתלשלות, ומשם נמשך בעוה"ז הגשמי (וצוית את ברכתי').

74 ראה אוה"ת בראשית ד"ה ויכולו (כרך א מב, ב ואילך. כרך ג תקח, א ואילך). ועוד.

מעשה" נעמט זיך אין מחשבה גופא — פון תחלת המחשבה. ובנדודי: כ"ף חשוון איז בתחלת שנת "שבת לה", "במחשבה תחלה" (כנ"ל אז שבת איז בחי' המחשבה). און פון דארט ווערט נמשך אין "סוף מעשה" אין מלכות, ביז אין עולמות ב"ע, ביז אין "חוצה" ממש.

ח. דערפון איז פארשטאנדיק, אז אין אלע מועדים, כולל בכ"ף חשוון בשנה זו — א שנת השמיטה (און אויך ביום השבת) — קומט צו אן עלי' והתגברות ביתר שאת וביתר עוז אין דעם "מזלו גובר" פון בעל יום ההולדת — המשכת והפצת פנימיות התורה (כתר) למטה מטה, אין "חוצה" ממש.

ט. והמעשה הוא העיקר<sup>80</sup> (סוף מעשה במחשבה תחלה):

שטייענדיק בכ"ף חשוון, יום הולדת אדמו"ר נ"ע, וביום השבת ובשנת השמיטה — האָט כאו"א אַ התגברות מיוחדת אין די כחות צו טאָן אין דער עבודה פון דעם בעל יום ההולדת, וועל' כע ער האָט איבערגעגעבן לכל אנשי דורו, וע"י בנו ממלא מקומו — לכל אנשי דורנו — דער כללות הענין פון הפצת המעינות חוצה, המשכת כתר (פנימיות התורה) למטה מטה, אין "חוצה" ממש, ביז אין תרגום ("כתר"א") "בשבעים לשון".

ובפשטות: הוספה בלימוד התורה מתוך יגיעה, כולל ובמיוחד יגיעה בלימוד תורת החסידות, כולל — די מאמרי חסידות פון דעם בעל יום ההולדת, כמאמר הידוע שלו<sup>81</sup> "די כתבים לאַז איך אייך".

הזמן. דעריבער הויבט מען דערנאָך אַן ציילן זמן מחדש "היום יום ראשון"<sup>75</sup>. ובספירות: א) ספירת המלכות (סיום וגמר פון די שבע מדות). ב) ספירת הכתר (למעלה מזמן וסדר זמנים). ובספירת הכתר עצמו — בחי' עתיק, שנעתק ומובדל לגמרי פון זמן (משא"כ אריך האָט נאָך עפעס אַ שייכות מיט סדר זמנים).

וי"ל אַז עד"ז האָט אין זיך שנת השמיטה ("שבת לה", שבת בשנים) ביידע ענינים: א) שנה השביעית, אַ המשך וסיום ושלמות פון די שש שנים — בחי' מלכות. ב) עליית השבע שנים למעלה מן הזמן (דעריבער הויבט מען דערנאָך אַן אַ מספר חדש פון שבע שנים) — בחי' כתר.

קומט אויס אַז אין שנת השמיטה אי. דאָ דער חיבור פון ביידע ענינים הנ"ל בעבודת בעל יום ההולדת — המשכת שלימות הכתר (שלמעלה מעולם) אין מלכות, און אין די שבע שנים פון סדר בראשית (עולם). כידוע<sup>76</sup> אַז שרש המלכות איז פון כתר, און כתר ווערט נמשך דוקא אין מלכות (נעוץ סופן בתחלתן ותחלתן בסופן)<sup>77</sup>, סוף מעשה במחשבה תחלה.

ויש להוסיף, אַז דער יום ההולדת איז קרוב לתחלת שנת השמיטה (כ"ף חשוון) — ע"ד פירוש החסידות<sup>78</sup> אין "סוף מעשה במחשבה תחלה"<sup>79</sup>, אז "סוף

(75) לקו"ת שה"ש כה, א. רד"ה ביום השמיני תרע"ח. ובכ"מ.

(76) ראה לעיל הערה 72.

(77) ספר יצירה פ"א מ"ז.

(78) ראה תו"ח ר"פ ויגש. המשך תרס"ז ע' יט ואילך. המשך תער"כ ח"ב ע' אקיו ואילך.

(79) פיוט לכה דודי.

(80) אבות פ"א מ"ז.

(81) הועתק במכתב זקני אנ"ש — נדפס כאגרות-קודש אדמו"ר מהור"צ ח"א ע' קיג. נת' בלקוש חכ"ז ע' 24 ואילך.

בכל מקום באלייכט — ממנו יוצא אורה — די גאנצע שכונה און שטאָט („חוצה“) מיט אור התורה דורכגענומען אויך מיט אור פון תורת חסידות חב"ד, ובאופן אַז דאָס ווירקט אין די הנהגה במעשה בפועל<sup>86</sup>. ע"ד ובדוגמת התייחסות ישיבת תומכי תמימים — לימוד תורת החסידות והפצת המעיינות חוצה באופן של קביעות והתיישבות, וממנו יוצא אורה לכל הסביבה.

דער תוכן פון „עשה לך רב“ איז — באַשטימען פאַר זיך אַ רב מיט וועמען ער קען זיך מיישב זיין און בעטן אַן עצה וכיו"ב (און טוט אזוי בפועל — וזה העיקר) בנוגע צו זיין לימוד התורה, כולל לימוד פנימיות התורה, און עבודת ה', כולל — הפצת המעיינות חוצה. וואָס דאָס פאַרשטאַרקט נאָכמער די עבודה ופעולה ויגיעה אין לימוד החסידות והנגלה, און אין הפצת המעיינות חוצה. יוד. ויש להוסיף רמז צו די צוויי ענינים בפרשתנו:

(א) „ויטע"י אשל — פונדק לאכסניא<sup>86</sup> — בבאר שבע ויקרא שם בשם ה' אל-עולם, „על ידי אותו אשל נקרא שמו של הקב"ה אלוקה לכל העולם, לאחר שאוכלים ושותים אמר להם ברכו למי שאכלתם משלו<sup>87</sup>. וואָס דאָס איז דער ענין פון אַ „בית חב"ד": אַ פונדק לאכסניא, וואו יעדער איד קען אַריינגיין און איבערנעכטיקן און באַקומען וואָס צו עסן און טרינקען<sup>88</sup> (ועאכו"כ) —

און דערפון זאָל עס נמשך ווערן אין יגיעה בלימוד הנגלה, און — בלימוד שניהם יחד (נגלה און חסידות). און אין אַז אופן אַז דאָס פאַרשטייט אויך דער שכל פון נה"ב („תרגום" פאַר „חוצה" שבאדם עצמו).

וגדול לימוד שמביא לידי מעשה<sup>82</sup> — פון לימוד התורה („די כתבים“), „דע את אלקי אביד<sup>83</sup>“, זאָל עס נמשך ווערן אין מעשה, „חוצה" שבאדם, „ועבדו בלב שלם<sup>83</sup>“, אהבה ויראה, פון וועלכע עס ווערט נמשך בכל המצוות כולם — הוספה בקיום המצוות בהידור.

כולל ובמיוחד אין די מעשה ועבודה אין „חוצה" פון עוה"ז הגשמי — צו „פאַרשרייבן זיך" אין „כל היוצא למלחמת בית דוד", צו טאַן אין הפצת היהדות והתורה, און הפצת המעיינות — חוצה, ביז אין חוצה שאין חוצה ממנו, כולל דורך איבערזעצן חסידות צו יע-דערן באותיות (ולשונות) המתאימות לפי הבנתו והשגתו.

און ספעציעל דורך די הוספה באופן הפצת המעיינות חוצה וואָס איז צוגעקו-מען בדורנו זה, ובמיוחד בזמן האחרון<sup>84</sup> — דורך א) אויפשטעלן (אָדער מרחיב זיין) אַ „בית חב"ד" בכל מקום ומקום, בית תורה תפלה וגמ"ח, און ב) „עשה<sup>85</sup> לך רב":

ענינו פון אַ „בית חב"ד" איז — הפצת המעיינות חוצה באופן של קביעות והתיישבות (בית). און דער „בית חב"ד"

86 ולהעיר שבת הוא בחי' כתר, ובכתר עצמו — פנימיות הכתר, מקיף הרחוק (לקיף ס"פ ברכה), וממנו נמשך ויוצא אורה לכל סביבתו, „חוצה".

87 פרשתנו כא, לג.

88 פרשי' עה"פ שם. מטוסה י, סע"א.

89 אשיל ר"ת אכילה שתי' לינה (יש גורסים במדרש תהלים לז), ולכאורה משמע כן בפרשי'

82 ב"ק יז, א. ושי"ג.

83 דה"א כה, ט. וראה קריא ד"ה להבין מ"ש

בפע"ח (קנו, ב).

84 ראה לעיל ע' 302 ואילך. ושי"ג.

85 אבות פ"א מ"ז. שם מטי"ז.

יום ההולדת ובנו ממלא מקומו (המשכת כתר למטה מטה) — א התרחבות בענין החינוך, סיי חינוך עצמו, דורך הפצת התורה והיהדות והמעיינות אין דעם „חוצה“ שבאדם, ע"י הוספה בלימוד התורה, חסידות ונגלה, בהבנה והשגה, אויך פארן נה"ב כו, און סיי חינוך הזולת — הפצת התורה והיהדות והמעיינות אין דעם „חוצה“ כפשוטו, כנ"ל.

האט מען דערויף די הוראה — שטייענדיק בכ"ף חשוו, ווען „מזלו“ של (עבודת) בעל יום ההולדת „גובר“ — אז כל אחד ואחת דארף מוסיף זיין ביתר שאת וביתר עוז אין ענין החינוך:

ס"י חינוך עצמו, „קשוט עצמך“<sup>95</sup>, כולל — דורך קיום הוראת המשנה „עשה לך רב“,

און ס"י חינוך הזולת, „ואח"כ קשוט אחרים“<sup>96</sup>, אנהויבנדיק פון חינוך בפשטות — חינוך ילדים, קטנים וקטנות<sup>96</sup>, און אויך חינוך פון קטנים וקטנות בידיעות, כולל — בידיעת ההכרח אז פון יעדער ידיעה דארף אראפקומען אין מעשה בפועל („טאפארן דא פלאחר“<sup>97</sup>). ד.ה. ניט בלויז אז „טוב הדבר“, נאר „טוב לי הדבר“.

לערנען תורה, מתפלל זיין און געבן צדקה וכיו"ב. און דורך דעם „אש"ל ווערט“<sup>98</sup>, ויקרא<sup>99</sup> שם בשם ה' אל-עולם<sup>100</sup>.

(ב) „ולוט ישב בשער סדום“<sup>102</sup>, ופרש"י: „ישב כתיב, אותו היום מינוהו שופט עליהם“. ד.ה. אז אפילו אנשי סדום, וועלכע זיינען געווען „רעים וחטאים לה' מאד“<sup>103</sup>, האבן געפונען נויטיק צו ממנה זיין אויף זיך א שופט — „עשה לך רב“, און האבן פארשטאנען מעצמם אז דער שופט דארף זיין ניט בדומה להם נאר אברהם'ס א קרוב, עאכוי"כ ווען עס רעדט זיך וועגן (להבדיל) אידן און נאך מתן תורה!

יא. דער לימוד הנ"ל (פון דעם בעל יום ההולדת) במובן רחב יותר:

ידוע ומפורסם דער גודל ההשתדלות בענין החינוך פון בעל יום ההולדת<sup>104</sup>, ועד"ז פון בנו ממלא מקומו כ"ק מו"ח אדמו"ר. אז ניט קוקנדיק אויף די ענינים הכי עיקריים והכי חיונים וואס זיי האבן געטאן, איז בא זיי געווען א ספעציעלע השתדלות בענין החינוך.

ויש לומר אז ככללות (במובן הרחב) איז דאס פארבונדן מיט די התרחבות אין הפצת היהדות והפצת המעיינות חוצה וואס איז צוגעקומען ע"י דעם בעל

95) כי"מ קו, סעי"ב. הובא בפרש"י עה"ת בראשית ד, כה.

96) וידועה שיחת בעל יום ההולדת (ס' השיחות תורת שלום ע' 54. הועתק ממכתב כ"ק מו"ח אדמו"ר (אגרות קודש שלו ח"א ע' קפח ואילך)): אט אזוי ווי הנחת תפילין בכל יום איז א מצוה דאורייתא אויף יעדער אידן. אהו א חילוק צי א גדול בתורה צי א איש פשוט. אט אזוי איז א חוב גמור אויף יעדער אידן טראכטן יעדער טאג א האלבע שעה וועגן דעם חינוך פון קינדער און טאן אלק וואס נבחו איז צו טאן. און יתר מכפי כחו פועל זיין בא די קינדער אז זיי זאהלען גיין אין דעם דרך וואס מי איז זיי מדייק. 97) ראה ס' השיחות הש"ת ע' 105. תשי"ב ע' 84. תשי"ד ע' 104. יעוד.

סוטה (י, סע"א), פונדק ללון. וא"כ צ"ל בסוף דברי רש"י שם „לינה במקום לוי“. וראה לקו"ש חט"י ס"ע 501. ושי"ג.

90) ראה ד"ה ויטע אשל — אוה"ת פרשתנו (כרך ד) תשנ"ט. ב ואילך. תר"ל, תר"ז, תרנ"ה. סה"מ תשי"ט ע' 94. ד"ה הנ"ל שנאמר בההתוועדות. 91) ועפ"ז מתורץ ומובן גודל העילוי כזה שאברהם נטע אשל באאר שבע. 92) פרשתנו יט, א. 93) לך יג, יג. 94) ראה באריכה קונט' חנוך לנער.



צוליב דעם וואס עס פעלט געלט: נאָר אויפשטעלן המוסד און דערנאָך זיך משתדל זיין שאַפן די געלט, און אויס-צאלן וכו'.

[זיכער איז בעסער האָבן די געלט פאַראויס, אָבער מ'קען צוליב דעם ניט אַפּשטופּן די הקמה פּון דעם מוסד חינוך].

ווי מ'לערנט אַפּ פּון כ"ק מו"ח אדמו"ר, וואָס ער האָט געזאָגט אַז ער האָט אַלעמאַל געהאַט אַ דעפיציט (בהנהלת המוסדות): אָבער לאידיך גיסא — איז ער קיינמאַל ניט געבליבן קיין בעל-חוב, ווייל סוף סוף האָט ער אַלעמען אַפּגעצאַלט.

און די הסברה בזה איז בפשטות: אפילו אויב מ'האָט ניט די געלט גלייך אַפּצוצאַלן — איז דאָס טאַקע ניט אַזוי באַקוועם און געשמאַק, אָבער דורך דעם פעלט ניט אין דעם עצם הענין: אויב ער קען היינט ניט אַפּצאַלן, צאַלט ער אַפּ מאַרגן וכיו"ב; משא"כ אויב מ'וועט ניט גלייך אויפשטעלן (און אויפהאַלטן) דעם מוסד חינוך וכיו"ב, און מ'וועט וואַרטן ביז מ'וועט האָבן די געלט מאַרגן, ועאַכו"כ „יש מחר לאחר זמן" <sup>100</sup> — קען דאָך דערוויילע פאַרפאַלן ווערן אַ אידיש קינד ר"ל וועלכן מ'האָט איצטער געקענט מציל זיין און שפּעטער וועט מען אים ניט טרעפּן. און יעדער קינד איז דאָך אַן „עולם מלא" <sup>101</sup>!

ד.ה. אַז דאָס איז אַ שאלה פּון פּקו"נ (ברוחניות) — וואָס איז דוחה כל התורה כולה <sup>101</sup>. במילא איז מובן, אַז ווען מ'האָט

ובפשטות — דורך אויפשטעלן (אָדער מרחיב זיין) מוסדות חינוך בכל מקום ומקום, וואו אידישע קינדער קענען באַ-קומען אַ חינוך הכשר וחינוך על טהרת הקודש, און אַזוינע מוסדות וואָס וועלן האָבן די מעגלעכקייט צו אַרייננעמען און צוציען וואָס מער אידישע קינדער, אַזוי אַז אין דער שטאַט (פּון דעם מוסד חינוך) זאַל ניט זיין קיין עיכוב מצד המוסד פּון אַרייננעמען און מחנך זיין די אַלע אידישע קינדער וואָס לעבן דאָרט (און די איינציקע השתדלות וואָס דאָרף זיין איז — צו אַראָפּנעמען די מניעה מצד העדר ידיעת ההורים וכיו"ב).

ועד"ז מוסדות חינוך פאַר גדולים בשנים — דורך אויפשטעלן בתי חב"ד בכל מקום ומקום, וואָס ענינם איז צו מחנך זיין די אידן אין דעם מקום (כנ"ל ס"י).

יב. אין דעם גופא קומט צו די הוראה פון דעם רבי'ן מהר"ש (דער פּאָטער פון דעם בעל יום ההולדת) — „מלכתחילה אַריבער" <sup>98</sup>.

וויבאַלד אַז הקמת מוסדות חינוך, בתי חב"ד וכיו"ב איז פאַרבונדן מיט הוצאות כספיות (ויגיעה וזמן כו') — קען זיין אַ קס"ד, אַז ביז מ'האָט ניט די געלט במזומן, וועט מען ניט אויפשטעלן דעם מוסד.

אויף דעם האָט מען די הוראה — אַז מ'דאַרף זיך אין דעם פירן באופן פון „מלכתחילה אַריבער" (אָבער כּמוכּן — אַ הנהגה פון עולם התיקון <sup>99</sup>), ניט אַפּ-האַלטן די הקמה פון אַ מוסד חינוך

98) הובא במכתב כ"ק מו"ח אדמו"ר (אגרות-קודש שלו ח"א ע' תריו).

99) ראה באריכה שיחת יום שמח"ת (סה"ש תשמ"ז ע' 32 ואילך) שהעבודה דמלכתחילה אַריבער הוא „אַריבער" הנהגה ד'עולם התיקון', ולא הנהגה ד'עולם התורה'.

100) ע"פ מכילתא ופרש"י בא יג, יד. ועוד.

101) סנהדרין לו, א (במשנה). ושי"נ רמב"ם הל' סנהדרין פ"ב ה"ג. וראה רמב"ם הל' רוצח ושמירת נפש ספ"א.

101) ראה יומא פב, א. כתובות יט, א. ועוד.

האבן דעם גדול הזכות והאחריות צו טאן אין דעם אופן, ניט ווארטנדיק ביז מ'האט מזומן:

און די וואס האבן ניט די מעגלעכ-קייט, האבן זיי אן אנדער מעגלעכקייט צו זיך משתדל זיין בענין החינוך: חינוך פון די אייגענע קינדער. און אפילו אויב דער חינוך ביז איצטער איז געווען בשלימות — איז אין גוט קיין שיעור ניטא.

און אפילו אויב מ'האט ניט אייגענע קינדער — האט יעדערער די מעגלעכ-קייט צו משפיע זיין בנוגע צו קינדער פון א קרוב אדער א שכן, וואס יעדער מענטש קומט אין בארירונג מיט קינדער, ווי מ'זעט בפשטות.

יג. לאידך גיסא:

מס"נ העלפט אויף, אראפשפרינגען פון א דאך, אבער ניט אויף, ארויפ-שפרינגען אויף א דאך. ובענינו: אפילו אויב מ'האט מס"נ אויף חינוך, און מ'רעכנט זיך ניט מיט א דעפיציט, קען מען אבער ניט העלפן מיט מס"נ אויף א זאך וואס איז ניט בכחו לדעת רב שאינו נוגע בדבר (ניט וואס זיין יצר שמועסט עם איין אז עס איז ניט בכחו). ד.ה. אז די מס"נ וועט ניט העלפן בשעת ס'איז דא א מחנך וכיו"ב וואס וויל אבער בעקשנות האבן געלט במזומן, אדער בשעת מ'קען ניט באקומען א הלואה בכדי דעקן די הוצאות, וכיו"ב.

דעריבער איז אשרי חלקם וגדול זכותם פון די בעלי צדקה וואס שטעלן צו געלט במזומן פאר א מוסד חינוך, בית חב"ד וכיו"ב, אזוי אן מ'דארף זיך ניט פארלאזן אויף מס"נ שאינו בכחו בהקמת והרחבת המוסד. ומהם יראו וכן יעשו רבים, ביז אן זיי (הרבים) ווערן אויך, "נרות להאיר".

ניט קיין ברירה, און מ'דארף אויס-קלייבן איינע פון די ביידע מעגלעכ-קייטן (גלייך אויפשטעלן דעם מוסד, אדער ווארטן ביז מ'האט געלט) — איז קיין ספק ניט אז לכל לראש דארף זיין „תו לי הנפש"<sup>102</sup>, הצלת נפשות, און דערנאך געפינען די מיטלען אויסצו-צאלן די הוצאות.

עאכו"כ בזמננו זה, ווען דער צד שכנגד רוט ניט און זוכט אלע מעג-לעכקייטן צו פארבאפן ר"ל אידישע קינדער (און ערוואקסענע), מיט כל מיני פאלשקייטן, ביז אויך אפרייסן קינדער פון זייערע עלטערן וכו',

[ווי ס'איז געווען בנוגע צו די ילדי טהרן וילדי תימן ר"ל<sup>103</sup>, ועד היום הזה האט מען ניט מברר געווען שמותיהם און די ערטער וואו זיי זיינען אהין-גע-קומען] —

איז נאך שטארקער נוגע מס"נ בצד הקדושה בענין החינוך, צו אריינציען וואס מער אידישע קינדער אין מוסדות של חינוך הכשר ועל טהרת הקודש, און דאס ניט אפשטופן אפילו אויף א רגע אחד (צוליב געלט וכיו"ב).

דעריבער איז איצטער נאכמער הכרח ואחריות זכות לכל אחד ואחת — צו טאן כל התלוי בו אין דעם שטח פון חינוך ניט אפשטעלנדיק זיך צוליב קיינע מניעות — כאו"א לויט זיינע מעגלעכ-קייטן:

די וואס האבן א השפעה וכח בנוגע צו הקמת מוסד של חינוך, הנהלת המוסדות, תומכי המוסדות וכיו"ב —

102) ל' הכתיב — ל' יד, כא.

103) ראה סי' השיחות תשי"ג ע' 128 יאלר. וראה אגרות-קודש אדמו"ר מהור"י צ'יז ס"ע קפו ובהספ"י שם. ח"ח ס"ע ח ובהנסמך שם.

שלו, ביו אַז ביי אים זאל זיין מוח שליט על הלב. ועד"ז חינוך פון גדולים בשנים איז תוכנו — משנה זיין רגילות שלהם בעבר און צוקומען צו אַ דרגא נעליה יותר.

וואָס אַע"פ אַז דאָס איז דער תוכן העבודה במשך כל השנים, האָט מען אויף דעם ספעציעלע כחות בשנת השמיטה, וואו מ'זעט בהדגשה ובגלוי — ובאופן שלא בערך — דעם שינוי הרגילות פון אַ מצב פון עבודת האדמה צו אַ מצב פון שביתת הארץ, און במקום זה — לימוד התורה ועבודת התפלה וכו'.

האָט מען די הוראה ונתנית כח פון שנת השמיטה — ובפרט בכ"ף חשון בשנה זו — בגודל הנחיצות אויף ענין החינוך<sup>111</sup> — זיך אַליין מחנך זיין און מתנך זיין אַנדערע, און נתעלה ווערן צו אַ העכערע דרגא בעבודת ה', בלימוד התורה, עבודת התפלה, קיום המצוות בהידור, הפצת היהדות והמעיינות חוצה וכו', העכער ווי מאיז געשטאַנען ביו דעמולט<sup>112</sup>.

111) ולהעיר גם ששנת השמיטה היא הכנה למצות הקהל (בסיום שנת השמיטה), מקץ שבע שנים במועד שנת השמיטה . . . הקהל את העם האנשים והנשים והטף . . . למען ישמעו ולמען ילמדו גוי' וילך לא, י ואילך), שזהו"ע החינוך (חינוך עצמו וחינוך הנשים והטף), וראה פירוש רבינו מיוחס (ירושלים, תשכ"ח) עה"פ וילך שם (בהמשך לדרשת רז"ל (חגיגה ג, א. פרש"י וילך שם). טף למה באין כדי ליתן שכר למביאיהו"י): מכאן שמצוה להוליך אדם את בנו לבית הספר ולבית הכנסת כדי להתחנך בכך. וראה תודיה' כדי — חגיגה שם. מס' סופרים פ"ח ה"ז (ובכסא רחמים שם). וראה לקו"ש ח"ד ע' 133.

112) ולהעיר שענין השמיטה — סאבאטיקל' בלע"ז — ישנה גם במנהג האומות, בכדי להוסיף בעניני חכמה ימדע וכיו"ב.

יד. ויש להוסיף השייכות פון ענין החינוך (עבודתו המיוחדת פון דעם בעל יום ההולדת) מיט ענין השמיטה (וואָס איז בדוגמא די עבודה פון דעם בעל יום ההולדת, כנ"ל ס"ז-ז):

אינער פון די גרעסטע שוועריקייטן פון שנת השמיטה איז דער שפרונג ושינוי הרגילות מן הקצה אל הקצה — אַז לאחר הרגילות והחזקה פון „שש שנים תזרע שדך גוי'<sup>104</sup> (צוויי מאל תלת זימני הוי חזקה<sup>105</sup>), דאַרף גלייך (ניט לאט לאט) זיין „ובשנה השביעית שבת שבתן יהי' לארץ גוי'<sup>106</sup>, במשך אַ שנה שלימה<sup>107</sup>.

וואָס דאָס איז דער תוכן פון חסידות במיוחד — די עבודה פון שינוי טבע הרגילות (וואָס דעמולט ווערט מען אַנ- גערופן „עובד אלקים<sup>108</sup>), שינוי טבע מדותיו<sup>109</sup> — וואָס איז דעם איז צוגע- קומען אַ חידוש דורך דעם בעל יום ההולדת, כנ"ל בארוכה.

ועפ"ז איז מובן די שייכות מיט חינוך: דער גאַנצער ענין פון חינוך איז — בכדי משנה זיין טבע הרגילות: אַ קינד בטבע טוט ווי ביי אים קומט אויס, בלי שום הגבלות. ובלשון הכתוב — „יצר לב האדם רע מנעוריו<sup>110</sup>, דעריבער דאַרף מען אים מחנך זיין — בכדי מגביל זיין און משנה זיין טבע הרגילות

104) בהר כה, ג.

105) ב"מ טו, ריש ע"ב.

106) בהר שם, ד.

107) יעד כדי כך, ששינוי הרגילות (אפילו מן

עבודה קשה לעבודה קלה) נקראת „עבודת פרך“

(סוטה יא, ב ובפרש"י). ולהעיר מ.א.כלוש דמחוזא,

דאי לא עבדי חלשי' (ב"מ עז, א. וראה המשך

תער"ב ח"ב ע' א.מא. ועוד).

108) מלאכי ג, יח. חגיגה ט, ב. תניא פט"ז.

109) כדלעיל הערה 21.

110) נח ח, כא.

אז בשנת הקהל הבע"ל וועט מען זיין  
 אין ארצנו הקדושה, און דארט מקיים  
 זיין מצות „הקהל את העם האנשים  
 והנשים והטף גו' למען ישמעו ולמען  
 ילמדו ויראו את ה' אלקיכם גו'<sup>113</sup>,

ובמהרה בימינו ממש.

טו. ויה"ר אז דורך דעם וואָס  
 מ'וועט אַרויסגיין אין „מלחמת בית דוד“  
 להפיץ המעינות חוצה, זאל און וועט  
 זיכער מקיים ווערן הבטחת רבותינו  
 נשיאינו (דער בעל יום ההולדת ובנו  
 ממלא מקומו, כ"ק מו"ח אדמו"ר). אז  
 מ'וועט מנצח זיין במלחמה זו, און  
 ברענגען דוד מלכא משיחא, ותיכף  
 ומיד, נאך בשנת השמיטה זו, ועאכו"כ

---

(113) יילר לא. יב.



## משיחת ש"פ חיי שרה ה'תשמ"ו

יום התחלת כנס השלוחים השלישי בארצות הברית

בלקוֹת בד"ה מה טובוֹ ע"ש [אז עס איז דאָ אַ דרגא אין תשובה וואָס ענינה איז „סור מרע“, וואָס זי איז מגיעה במלכות; אַ העכערע דרגא אין תשובה וואָס איר ענין איז „ועשה טוב“ — ומגיעה בז"א; און נאָך אַ העכערע תשובה וואָס ענינה איז „בקש שלום“, לימוד התורה — ומגיעה בבניה]. זהו בשעתא במל' הנק' שעה, ביומא בז"א הנק' יום, ברגע בבניה."

ויש לומר — מזוכט דאָך מעלות אין דעם ענין פון „שליח“:

„שליח" איז ר"ת — „שעתא“, „לימוד (תשובה הג' בבניה, „בקש שלום“, לימוד התורה), „ומא“, „זדא“.

והפירוש:

נתבאר לעיל<sup>1</sup> אז יעדער איד איז אַ שליח פון הקב"ה, וועלכן דער אויבער-שטער האָט אַראָפּגעשיקט אַלס נשמה בגוף דא למטה בעולם הזה בכדי ער זאָל מקיים זיין תומ"צ און פאַרשפּרייטן אלקות בעולם. וואָס מזה מובן, אַז „שליח“ (בשלימות) איז כולל אין זיך אַלע דרגות בעבודת ה' דאָ למטה, אַלע דרגות בעבודת התשובה — וואָס דאָס (עבודת התשובה) איז תכלית ירידת הנשמה בגוף (כמבואר בלקוֹת שם) בשליחותו של הקב"ה — די דריי דרגות אין תשובה:

תשובה ב. „שעתא“ — „סור מרע“ (שמגיע במלכות): תשובה פאַרבונדן

א. בשבת זו הויבט זיך אַן דער כנס השלוחים. ובקשר עם זה האָט מען אַרויסגעגעבן די שיחה; וועגן דעם תפקיד פון אַ שליח, (גם) ווי מרומז אין דעם וואָס משיח איז די גימטריא פון „שליח“ בצירוף עשר, אַז אַ שליח דאַרף אַרייננעמען און נוצן זיינע עשר כחות, און דורך דעם מגלה זיין בחי' משיח (יחידה) שבו, ועי"ז — מגלה זיין יחידה הכללית, משיח<sup>2</sup>.

ויש לקשר זה (דעם כנס און די שיחה) מיט דעם זוהר פון פרשתנו לויט דער ביאור פון טאַטן אויפן זוהר:

אין זוהר<sup>3</sup> שטייט: „זכאין אינון מארי-הון דתשובה דהא בשעתא חדא ביומא חדא ברגע' חדא קריבין לגבי קביה“.

פרעגט דער טאַטע אין זיינע הערות אויפן זוהר<sup>4</sup>: „לכאורה הוא שלא על הסדר, כי הוליל יומא שעתא רגע, שכ"א יותר רבותא מחבירו, בדרך לא זו אף זו<sup>5</sup>. גם אם די ברגע חדא לאיזה צורך אמר שעתא ויומא? און ער פאַר-ענטפערט: „ייל יש ג' בחי' תשובה המגיעים במל' בז"א בבניה כמ"ש

(1) מליל שמחת תורה שנה זו — נדפסה גם כפונטרס השליחות (הוצאה שני, תשמ"ז — ע' 11 ואלך), ובלקוֹת חכ"ט ע' 358 ואלך.

(2) נסמו בשיחה הגל' הערה 27.

(3) פרשתנו קט, סע"א ואלך.

(4) כ"ה בכמה דפוסי זוהר „ברגע“ (וכן הועתק בלקוטי לוי"צ דלקמו), אבל בכוכ"כ דפוסי זוהר (וכן נעתק באור יקר, באור החמה, ובכ"מ) „ברגעא“ — ועפ"ז מתאים ל.חדא' שלאחריו ול.שעתא' וכי' שלפניו.

(5) לקוטי לוי"צ לזח"א ע' פא.

(6) הביאור בסדר זה כפשוטו הענינים — נתבאר בלקוֹת ח"כ ע' 86 ואלך.

(7) בלק עג, ב ואלך.

(8) ל' הכתוב — תהלים לד, טו.

(9) בלקוֹת חכ"ט שם.

וואס דער ענין איז מרומז בתיבת מ"ם: עס שטייט אין גמרא<sup>13</sup> אַז, "מ"ם פתוחה מ"ם סתומה" באַווייזן אויף „מאמר פתוח מאמר סתום". טייטשן מפרשים<sup>14</sup>, אַז „מאמר פתוח" גייט אויף נגלה דתורה און „מאמר סתום" גייט אויף סתים דתורה.

ויש לומר אַז דאָס איז דער ענין וואָס פון „שליח" ר"ת „שעתא, לימוד, יומא, חדא" ווערט „משיח", ד.ה. אַז פון דעם למ"ד פון „שליח" (בצירוף עשר כחות שלו) ווערט דעם מ"ם פון „משיח": פון דעם למ"ד ר"ת „לימוד" ווערט (דורך עבודת האדם בלימוד התורה) אַ מ"ם. לימוד התורה איז אַן אופן פון יחוד<sup>15</sup> נגלה דתורה (מאמר פתוח) ופנימיות התורה (מאמר סתום).

און דער קשר מיט משיח: דורך יפוצו מעינותיך חוצה (כולל — הפצת פנימיות התורה בנגלה דתורה) איז „אתי מר" דא מלכא משיחא<sup>16</sup>, וואָס ר"ת של שמו — משיח איז מיט אַ מ"ם (וואָס ווייזט אויף הפצת פנימיות התורה בנגלה דתורה), און פון דעם מ"ם פתוחה (כסוף התיבה)<sup>17</sup> פון גלות ווערט אַ מ"ם סתומה (באמצע התיבה), „לסרבה המשרה"<sup>18</sup> בגאולה העתידה<sup>19</sup>.

מיט „לימוד (התורה)", בחי' „בקש שלום"<sup>10</sup> (שמגיעה בכינה): תשובה ב"י-מא", „עשה טוב" (שמגיעה בז"א). און אַלע ג' תשובות זיינען באופן פון „חדא"<sup>11</sup> — (דער ח"ת און) חותם „פעטשאַטקע") פון דעם גאַנצן וואָרט „שליח" (וואָס דאָס איז מדגיש אַז אַלע (ג') אותיות שלפנ"ז זיינען נחתמין מיט דעם „חדא").

ב. ובפרטיות יותר — בנוגע צו די שלוחים פון נשיא דורנו, דעם רבי'ן דעם שווער: זייער שליחות מיוחדת (נוסף צו דער שליחות הכללית פון קיום התומצ" והפצת היהדות) באַשטייט פון הפצת המעינות חוצה, וואָס דאָס איז כולל, כמובן, „חוצה" שבתורה, נגלה, הגוף<sup>12</sup> דתורה, מ'זאָל מפיץ זיין די מעינות התורה (פנימיות התורה) אין „חוצה" שבתורה (נגלה דתורה).

דאָס הייסט: בחי' תשובה פאַרבונדן מיט לימוד התורה, „בקש שלום" (כנגד דער למ"ד פון תיבת „שליח") טיילט זיך בפרטיות (באָ די שלוחים פון נשיא דורנו) אויף לימוד והפצת ויחוד פני-מיות התורה ונגלה דתורה, והפצת המצות בחוצה דעולם.

13) שבת קד, א. וראה שליח בית הגדול בסופו (לז, ב ואילך).

14) רש"י שם. וראה ד"ה ביום השני תרכ"ש פ"ג. ד"ה מאימתי תרמ"ב (קה"ת תשכ"ה).

15) דשניהם מרומזים באות (אחת) מ (שבאה אחרי הלמ"ד — ראה שבת שם).

16) אגה"ק דהבקעשט — נדפס בכש"ט (הוצאת קה"ת בתחלתו. ובכ"מ).

17) נחמ"י ב, יג.

18) ישעי' ט, ו.

19) ראה לקו"ת במדבר ב, ב. אה"ת מקץ (ברך ה') תתקע, א ואילך. נ"ך ע' קפג ואילך. ובכ"מ. וראה ס' הערכים-חב"ד מערכת אותיות אות מ"ם (ב) ס"ע רב ואילך. וש"נ.

10) ועפ"ז י"ל טעם שבחי' תשובה הגי' (בקש שלום) מרומזת בלמ"ד (בתיבת „שליח") ר"ת לימוד התורה, ולא בחי'ו ר"ת תורה סתם — כי תורה כולל גם מצות עשה ומצות לא תעשה, סרימ ועש"ט, שהם כבר מרומזים בהשי"ן (שעתא) והי"ד (יומא), והכוונה כאן היא לרמוז על תשובה הגי', בקש שלום, שזה מורה דוקא על „לימוד התורה" ר"ת למ"ד.

11) כי תשובה היא מצוה חדא (לגבי כל התומצ"ע) — תשובה ו(עיי' כל ה)מעשים טובים" (אבות פ"ד מ"א. ועוד. וראה לקו"ת מטות פב, א. שמע"צ פה, א. שה"ש יו, ג).

12) זוהר בהעלותך קנב, א.

צדיקיא בתיובתא<sup>23</sup>.

והנה, די כוונה פון כל האמור לעיל איז מעשה בפועל — אַז דאָס זאָל צו-געבן עידוד ובהנתינת כח וכו' בקיום השליחות פון אלע וכא"א מהשלוחים. וואָס דערפאַר איז מובן, אַז אַע"פּ וואָס האמור לעיל איז ע"ד הרמז ובדרך אפשר — אַבער וויבאַלד אַז דערפון קומט אַרויס אַ עידוד ונתינת כח אין קיום השליחות פון די שלוחים, איז דאָס כדאי און אויסגעהאַלטן און אַ ר"ת קיים וכו' וטוב.

ויומתק ע"פ המדובר לעיל<sup>20</sup> פון פס"ד הרמב"ם<sup>21</sup> אַז ביאת המשיח („מיד הן נגאליו") איז תלוי אין „ישראל עושין תשובה". בכל ג' דרגות הנ"ל בתשובה (וואָס זיינען מרומז אין דעם וואָרט „שליח"), כולל תשובה פון „בקש שלום", לימוד התורה, ובפרט באופן פון מ"ם (יפוצו מעינותיך חוצה). וכידוע אויך אַז ענינו פון משיח איז פאַרבונדן במיוחד מיט תשובה<sup>22</sup> — משיח אתא לאתבא

(20) בשיחה הנ"ל סעיף ו' (לקו"ש שם ע' 4-363).

(21) ה"ל תשובה פ"ז ה"ה.

(22) להעיר אשר תשיע (שלימותה) הוא לימוד התורה (תניא ח"ג ספ"ח ואילך).

(23) לקו"ת שמע"צ צב. ב. שה"ש מה. א. נ. סעי"ב (וראה שם ר"ה נח. ד. האוינו עה. סעי"ב). וראה זח"ג קנג. ב.



## משיחת ש"פ חיי שרה, מבה"ח כסלו ה'תשמ"ז

— יום התחלת כנס השלוחים שי' הרביעי בארצות הברית —

הגשמי בכדי ער זאל מאכן א דירה לו יתברך בתחונתו<sup>3</sup>, דורך דעם וואס ער איז משמש את קונו<sup>4</sup>, ע"י קיום התורה ומצוותי<sup>5</sup>, און איז אויך משפיע און פאר-שפרייט תומצ בא אַנדערע, און איז מפרסם אלקות בחלקו בעולם, ביז בכל מקום וואו ער קען דערגרייכן<sup>6</sup>.

כמבואר בלקוטי תורה<sup>7</sup>, אַז יעדער איד איז שלוחו של אדם העליון<sup>8</sup>, שלוחו של אדם כמותי<sup>9</sup>, „כמותו<sup>10</sup> דהמשלח ממש"<sup>10</sup>.

און די שליחות ווערט דורכגעפירט (ונתגלה) במיוחד דורך קיום המצוות —

זה הוא בכל הדרגות שלמעלה, עד לדרגות הכי נעלות, כי כל המשכה והשפעה ואור כו' מחוץ לעצמותו ית' היא המשכה, ע"י אמצעות איהו בחינה<sup>1</sup>. וכן הוא גם בנוגע לירידת הנשמה, שמושרשת בעצמותו ית', טהורה היא, וירדה מדרגא לדרגא (ענין השליחות), עד למטה בעה"ז. (3) ראה תנחומא בחוקותי ג. שם נשא טז. במדב"ר פ"ג, ו. תניא פל"ג.

(4) ראה משנה ובריתא סוף קידושין.

(5) כמו שהי' בשליחות אברהם אבינו — לך לך מארצך וממולדתך ומבית אביך גוי' (ר"פ לך), והי' (רמב"ם הל' ע"ז ספ"א) מהלך וקורא כו' מעיר לעיר וממלכה לממלכה כו', ויקרא שם בשם ה' אל-עולם' (וירא כא, לג), וכפרשי בפרשתנו (כד, ז) כשלקחני מבית אבי הי' אלקי השמים ולא אלקי הארץ, שלא היו באי עולם מכירים בו ושמו לא הי' רגיל בארץ, אבל, עכשיו הוא אלקי השמים ואלקי הארץ שהרגלתיו כפי הבריות.

(6) ויקרא א, ג.

(7) ראה לקמן הערה 28 מתורת הבעש"ט ואדה"י.

(8) משנה ברכות לד, ב. קידושין מא, ב. ושי"ן.

(9) לקוטי שם. וכ"ה (הלשון: כמותו ממש) בתשובות הריב"ש סרכ"ח. ועוד.

(10) וכמאחזיל (קידושין שם) מה אתם בני ברית אף שלוחכם בני ברית<sup>11</sup>.

א. דעם שבת הויבט זיך אַז דער כנס השלוחים שי' (פון ארצות הברית) — די שלוחים און שלוחי שלוחים פון כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו.

וואס אין דעם ענין השליחות איז באַ-שטאַנען איינער פון די חידושים פון כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו: אע"פ וואס אין תורה רעדט זיך וועגן ענין השליחות (אויך בשייכות צו כללות עבודת ה', כדלקמן), און מ'געפינט דעם ענין השליחות בדרות שלפני זה אַז אַ גדול בישראל האָט איינעם געשיקט מיט אַ שליחות מסוימת בעניני תומצ' — איז אין דעם צוגעקומען אַ חידוש מיוחד דורך כ"ק מו"ח אדמו"ר, וואָס ער האָט אויפגעטאַן (און אַנגעזאַגט) אַז אַלע אידן פון דעם דור זיינען שלוחים אויף צו טאַן אין הפצת התורה והיהדות והפצת המעינות חוצה. ביז אַז ער האָט ממנה געווען שלוחים און זיי געשיקט צו פאַר-שידענע ערטער מיט עניני שליחות אין הפצת התורה והיהדות און הפצת המעינות חוצה.

ב. וביאור הענין:

די ערשטע שליחות — פון וועלכער עס נעמען זיך אַלע עניני ואופני שליחות (אויך געשיקט פון בני אדם) — איז די שליחות וואָס דער אויבערשטער גיט יעדער מענטשן אַראַפּשיקנדיק אים אַלס אַ נשמה בגוף<sup>2</sup> דאָ למטה אין עולם הזה

(1) ראה ירושלמי חגיגה פ"א הי"ח. וכהנה רבות.

(2) ושליחות זו — היא בכל הדרגות שלמעלה, שענין השליחות שלמעלה הוא, מה שנמשך הארה ע"י אמצעות איהו בחינה<sup>1</sup> (לקוטי ויקרא א, ג), וענין



אמת מאַנט עס, איז מוכן אַז דער אמת איז אַזוי, אַז בכל יום ווערט טאַקע אַ חידוש אַמיתי אין תומ"צ, דערפאַר קען מען מאַנען אַז מ'זאַל דאַס מקיים זיין בכל יום ווי אַ דבר חדש (אַדער עכ"פּ "כחדשים"<sup>18</sup> (מיט אַ כ"ף הדמיון) — אויב ער האַלט נאָך ניט באַ שלימות ההתבוננות וואָס ברענגט דעם רגש ועש"י בפועל אַז דאַס איז "חדשים" ממש)<sup>19</sup>. ויומתק זה ע"פ תורת הבעש"ט<sup>20</sup> אַז התהוות העולם איז בכל רגע ורגע מחדש<sup>21</sup>. וע"פ המבואר באגה"ק<sup>22</sup> אַז בכל שנה, "יורד אור חדש עליון יותר שלא הי' מאיר עדיין מימי עולם אור עליון כזה"<sup>23</sup>.

ד.ה. אַז קבלת וקיום שליחותו של הקב"ה כתומ"צ ע"י כאו"א מישראל

כדאיא במדרש<sup>11</sup>, "היו מכבדין את המצוות שהן שלוחי, ושלוחו של אדם כמותו". ד.ה. אַז מצוות זיינען "שלוחים" פון דעם אויבערשטן, דורך וועלכע עס ווערט (מצוה מלשוו) צוואה וחיבור<sup>12</sup> צווישן דעם אדם המקיים את המצוה מיטן אויבערשטן<sup>13</sup>.

וואָס דער ענין (השליחות) האָט זיך בעיקר אויפגעטאַן באַ מתן תורה — ווען אידן זיינען געוואָרן שלוחים של הקב"ה — ,ואתם תהיו לי ממלכת כהנים"<sup>14</sup>, שלוחי דרחמנא<sup>15</sup> — צו מאַכן אַ דירה לו יתברך בתחתונים, דורך קיום התומ"צ, און משפיע זיין בזה אויף אַנדערע, ביז אויך אויף אומות העולם, כפס"ד הרמב"ם<sup>16</sup>, "צוה משה רבינו מפי הגבורה לכופ את כל באי העולם לקבל מצות שנצטוו בני נח".

ג. אין דעם גופא (די שליחות פון יעדער אידן איז כללות תומ"צ) האָט מען אַבער אויך דעם ציווי, "בכל יום יהיו בעיניך חדשים"<sup>17</sup>. און וויבאַלד אַז תורת

18 ראה ספרי ופרשי ואתחננו, ו. 19 ועפ"י מתורצת השאלה: איד שייר לתבוע שתומ"צ תהינה בכל יום, חדשים" ממש אם לא הרגיש החידוש בדבר? דילל שהוא עיד המבואר בנוגע להציווי על אהבת ה'. כי איך שייר ציווי על רגש שבלב? אלא הציווי הוא על ההתבוננות בדברים המביאים לידי אהבה, וזה בהכרח מביא לידי אהבה בפועל (ראה ס' הערכים חב"ד (כרך א) ערך אהבת ה' (ע' רסו ואלך). ושי"ג). כו י"ל בנוד"ד: הציווי הוא על ההתבוננות בדברים המביאים לידי רגש שתומ"צ הן בכל יום — "חדשים" (או עכ"פּ "כחדשים"), ומהענינים של התבוננות המביאים לרגש זה הן — תורת הבעש"ט ואדה"ז דלקמן בפנים.

20 שעהויה"א פ"א.

21 ראה גם לקו"ש חכ"ט ע' 285 הערה 52.

22 ס"יד.

23 שוהו חידוש על חידוש: חידוש הראשון — אור חדש", חידוש השני — עליון יותר שלא הי' מאיר עדיין מימי עולם אור עליון כזה".

11 נתחומא ויגש וא"י.

12 לקרית בחוקותי מה, ג. וראה תניא מהדו"ק (קה"ת, תשמ"ב) ספמ"ט.

13 ועפ"י מוכן הטעם שמצוות הן "שלוחי", כי בקיום המצוות פועלים צוואת וחיבור בין הקב"ה וישראל, ודבר המחבר צ"ל בדוגמא להדברים שהוא מחבר (הקב"ה וישראל), כי בלאו הכי אין זה חיבור אמיתי (ואדרבה — הפסק). וזהו ע"י שהמצוות הן "שלוחי", ששלותו של אדם כמותו, דומה להמשלח (הקב"ה), דומה לבני ישראל שהם שלוחיו של הקב"ה כמותו. וראה לקרית יוה"כ"פ סח, ב. אוה"ח וישלח רמח, ב.

14 יתרו יט, ו.

15 ראה קידושי כג, ב ובתוס' שם. ושי"ג.

16 ה'ל' מלכים פ"ח ה"י. וראה בארוכה לקו"ש

חכ"ט ע' 132 ואילך.

17 פרשי עה"ת תבוא כו, טז. וראה פרשי יתרו יט, א. עקב יא, ג.

• כי .אור חדש" פירושו — שלא הי' מאיר עדיין מימי עולם, אבל אפ"ל עליון כמותו, או גם תחתון ממנו (להעיר ממקדש הב' לגבי הא').

ענין השליחות פון יעדער אידן אלס שליח של הקב"ה<sup>28</sup> — ער האט אויפגע-טאן אז דאס זאל אראפקומען בגלוי ובפועל ממש אלס א יסוד ודרך בעבודת ה' לכאו"א מישראל<sup>29</sup>.

דורך דעם וואס ער האט אנגעזאגט (און געגעבן כח) אז די שליחות פון יעדער אידן בדור זה איז צו פאר-שפרייטן תורה ויהדות און הפצת המעינות חוצה. און האט געזאגט אז דערצו דארף מען אוועקגיין ממקומו

דארף זיין בכל יום ויום באופן פון „חדשים“ ממש (ובפרט אז אין דעם ווערט אויפגעטאן א חידוש בפועל בכל יום ויום). ס'איז ניט מספיק קבלת וקיום שליחותו של הקב"ה ע"י בני ישראל טויזנטער יארן צוריק בא מתן תורה, אדער אין די יארן שלאחרי זה, נאר עס דארף שטענדיק זיין „חדשים“. ואדרבה: „מעלין בקודש“<sup>24</sup> — עס דארף אין דעם שטענדיק צוקומען אז עילוי נעלה יותר.

ד. בכדי צו מאכן לייכטער און בכדי ארויסצוברענגען מער בגלוי דעם „חידוש“ (חדשים) אין דער שליחות פון יעדער אידן אלס שלוחו של הקב"ה — האט דער אויבערשטער געמאכט אז מזמן לזמן ומדור לדור זאלן צוקומען נייע ענינים אין וועלכע מ'זעט בגלוי (לעיני בשר) דעם חידוש אין דער שליחות פון א אידן (וואס דעמולט אין לייכטער בא זיך פועל'ן דעם „חדשים“ בקיום השליחות): און דערצו האט דער אויבערשטער געגעבן אידן א נשיא בכל דור ודור<sup>25</sup>, און הוי' „גלה סודו אל עבדיו הנביאים“<sup>26</sup>, וואס דער נשיא הדרור גיט כחות לכל אנשי הדור<sup>27</sup> צו אויס-פירן שליחותם בקיום התומצ"צ און מאכן די וועלט פאר א דירה לו יתברך, ובמיוחד — אין דער שליחות חדשה וואס קומט צו בכל דור ודור.

און אין דעם גופא איז צוגעקומען א חידוש דורך דעם נשיא פון אונזער דור — כ"ק מו"ח אדמו"ר — וואס ער האט אויפגעטאן א חידוש וגילוי מיוחד ונעלה און אריינגעגעבן א כח חדש אין כללות

(24) ברכות כה, א. ושי"ב.

(25) ראה יומא (לח), סעי"ב. הובא בתניא פ"א (ה),

(ב): עמד (הקב"ה) ושתלו בכל דור ודור.

(26) עמוס ג, ד.

(27) ראה גם תניא פ"ב. ועוד.

(28) נוסף על החידוש שבזה ע"י הבעש"ט — וכתורתו הידועה (כש"ט הוצאת קה"ת הוספות סיג) עה"פ (תבואו, כו, ב). והלכת אל המקום אשר יבחר ה' אליך לשכון שמו שם, „אז א איד גייט אין אן ארט, איז דאס ניט וואס ער גייט נאר מ'פירט עס כו', אז ער קומט אין אז ארט איז די כוונה — „לשכון שמו שם“ — לפרסם אלקות בעולם“ (וראה כש"ט שם סקל"ז. מאמרי אדה"י הקצרים ע' רנו: ענינים ע' קלא). ולהעיר מתורת אדה"י (היום יום"י תמוז. אגרות-קודש אדמו"ר מהורי"צ ח"ה ע' קג. ק) — „אז א איד קומט אין א ארט, איז עס צוליב א כוונה, טאן א מצוה וכו', א איד איז א שליח של מעלה, א שליח וואו ער איז, איז ער דער כח המשלח.“

(29) וי"ל שהוא ע"ד המבואר (ראה לקוטי ח"ז ע' 64. ח"ח ע' 354. ליקוט פירושים כו' לשעיהו"א פ"א ב, פ"י הבעש"ט (שעיהו"א פ"א) בענין „לעולם ה' דברך נצב בשמים“ (תהלים קיט, פט), שההתרות היא בכל רגע ורגע מחדש — איך שנאמר כן במדרש תהלים (עה"פ. הובא בלקי"ת אחרי כה, ג. וראה הנסמך בליקוט פירושים שם ע' נג) — כי הבעש"ט פירש, האט עס פאנגאנדערגעפרייט, ועשה ופעל שהלימוד במדרש תהלים יהי יסוד ודרך בעבודת ה' בתומצ"צ דכאריא מישראל במעשה בפועל. ועד"ז הוא חידוש כ"ק מו"ח אדמו"ר בענין השליחות: איך שכללות ענין השליחות (בשייכות לעבודת ה' בכלל) נאמר במדרש תנחומא, „היו מכבידין את המצוות שהן שלוחי“, ובלק"ת — שכל איש ישראל הוא שליח של אדם העליון, וענין זה הי' כבר במתן תורה וכו', ובמיוחד ע"י הבעש"ט המגיד ואדה"י ונשיא חב"ד ממלאי מקומו — נתחדש ע"י כ"ק מו"ח אדמו"ר שמיש בספרים הנגיל ע"ד ענין השליחות יבא לידי פועל בתור יסוד ודרך בעבודת כאריא.

— דורך תלמידיו ותלמידי תלמידיו, והולך ומתפשט באורך ברוחב ובעומק.

ווי מ'זעט איצטער דעם מצב בפועל ובגלוי לעיני בשר, אָז אין אַ ריבוי מקומות בעולם, גרויסע שטעט און קליינע שטעטלעך, ביז אפילו אין פינות רחוקות שבעולם, אין אוסטרליא, און אַפריקא וכיו"ב, געפינען זיך די שלוחים וואָס כל התעסקותם איז בשליחותו פון דעם משלה, בשליחותו של הקב"ה — אין הפצת התורה והיהדות והפצת המעינות חוצה.

און אויך די אידן בדור זה וואָס זיי נען (בגשמיות) ערגעץ ניט געפאָרן, האָבן זיי אויך די שליחות מיוחדת צו טאָן אין הפצת התורה והיהדות ומעינות חוצה (אָנהויבנדיק באַ זיך אַליין, און אויך) דורך אַוועקגיין ממקומם ומדריגתם הרוחנית, און מפיץ זיין תורה כו'.

ה. און אין דעם גופא איז צוגעקומען (בשנים האחרונות) נאָך אַ שלב וחידוש — אַז בכל שנה ושנה מאַכט מען (בכמה מקומות, בארץ הקודש, ארצה"ב, ועוד) אַ „כנס השלוחים", וואו אַלע שלוחים (פון אַ געוויסער מדינה אָדער מדינות) קלייבן זיך צוזאַמען על מנת עס זאָל זיין „אז נדברו גו'<sup>32</sup>“, „איש את רעהו יעזרו ולאחיו יאמר חזק'<sup>33</sup>, וואָס דעמולט קומט צו אין דעם חיזוק הדבר, כמבואר בקונטרס החלצו'<sup>34</sup> די מעלה פון טאָן אַלע ענינים בעבודת ה' ברבים, ווייל „כשמדברים יחד ממציא כל א' עצות לזה כו' ועושים הסכם בקבלה על

(כולל — ממדריגתו) און קומען בכל המדינות ובכל המקומות שבעולם שיכול להגיע שם, און דאַרטן טאָן די שליחות פון הפצת התורה והיהדות והפצת המעינות חוצה.

ביז אַז דאָס האָט זיך אויסגעדריקט בגלוי ממש דורך דעם וואָס ער האָט צו זיך אַריינגערופן מענטשן און זיי ממנה געווען אַלס שלוחים מיוחדים אויף מקיים זיין פאַרשידענע עניני שליחות בהפצת התורה והיהדות והפצת המעינות חוצה (אַבער אויך די וועלכע ער האָט ניט אַריינגערופן און ניט געשיקט בשליחות מסויימת — האָבן זיי די שליחות בעסקים הפרטיים שלהם, כאו"א לפי ענינו).

אָנהויבנדיק ווי ס'איז געווען נאָך במדינה היא (מאחורי מסך הברזל) — די ערשטע שלוחים וואָס ער האָט אויסגעקליבן, צוזאַמען מיט אַ כריתת ברית וכו'<sup>30</sup> (ווי ס'איז איצטער שוין ידוע):

דערנאָך אַרויסגייענדיק ממדינה היא, למקומות וואו דאָס האָט שוין געקענט זיין מיט אַ גרעסערן פרסום — האָט ער אַרויסגעשיקט שלוחים בפרסום גדול יותר ובהתרחבות גדולה יותר;

ביז אַנקומענדיק במדינה זו, ארצות הברית, בעשר שנים האחרונות שלו בחיים חיותו בעלמא דין — וואו מ'האָט אויך דעם סיוע פון דער ממשלה ואנשי המדינה (עאכו"כ — אַז ס'איז ניטאָ קיין התנגדות, ווי דאָס איז געווען במדינה היא) — האָט זיך דער ענין השליחות פאַנאָדערגעשפּרייט באופן הכי רחב, דורך דעם וואָס ער האָט געשיקט שלוחים לכל קצוי תבל, כולל דערנאָך

31) להעיר מש היחוד (לאדאמאיצ) בתחלתו.

32) מלאכי ג, טו. הובא ברמב"ם סוף הל' טומאת צרעת (נח' נשיחת יום ב' דראש השנה (תשמ"ז)).

33) ישע' מא, ו.

34) תרניט — פ"י (סה"מ תרניט ע' סא).

30) ס' השיחות תשיב ע' 154. שיחת י"ג תמוז

תרצ"ב.

עסקן — אשר לכן דארף מען העלפן דעם מוסד פרטי, די מלמדים ומלמדות מסויימים, און די תלמידים ותלמידות מסויימים וכדומה.

ד.ה. אז צום אלעם ערשטן רעדט מען וועגן דעם ענין מצד כלל ישראל און כל העולם, און דערפון קומט מען צו עזר פאר דעם מוסד פרטי.

דער אויפטו פון שלוחי נשיא דורנו איז — אז מ'גייט מיט פונקט א פאר-קערטן סדר: היות אז נשיא דורנו האט אים געגעבן א שליחות אין א מקום מסויים, מיט א שליחות מסויימת (וברוב הפעמים — אים גלייך אנגעזאגט אין וואס עס באשטייט די שליחות) — איז בשעת ער קומט אן אין דעם מקום מסויים, הויבט ער אן לכל לראש רעדן מיט די תושבי המקום אז ער איז געקומען צו זיי עצמם, צו העלפן דורך חיווק נאכמער אין אידישקייט און צדק ויושר ביי זיי און זייערע פרויען און קינדער און פריינט, און פאר אלע תושבי המקום, אויך די ניט-אידן. אשר לכן, בעט ער זיי און זיי דארפן אים ארויס-העלפן צו אויפשטעלן אין זייער ארט א מוסד (א „בית חינוך" וכיו"ב), און זיי אליין זאלן ווערן חברים אין דעם מוסד, און ארויסהעלפן מיט עזר גשמי, בגופו ובממונו, וכו'.

און ערשט דערנאך און בהוספה על זה — גיט צו נשיא דורנו — אז דורך דער הוספה אין הפצת היהדות והצדק והיושר במקום פרטי זה, העלפט מען כלל ישראל, ביז אז מ'ברענגט דורך דעם די גאולה פאר כלל ישראל און פאר כל העולם כולו, כולל — פאר שכינתא בגלותא<sup>35</sup>:

להבא כו', וההסכם אשר עושים שנים או רבים יש לזה חיווק הרבה יותר מההסכם שעושה בפ"ע:

אלע שלוחים האבן דאך פארשידענע פעולות משותפות, אין וועלכע יעדערער קען זיך אפאלערנען און בא-קומען אן עצה ועידוד וחיווק פון א צווייטן שליח וואס האט מצליח געווען בשטח מסויים.

נוסף לזה האט א כנס השלוחים מעלת וכח הציבור, וואס גיט א כח מיוחד צו יעדערן פון די שלוחים בשליחותו הפרטית במקומו בפרט, און צו אלע שלוחים צוזאמען אלס א כלל — צו ממשך זיין בעבודתם בהפצת התורה והיהדות והפצת המעיינות חוצה, כולל גם — פארשפרייטן צדק ויושר אויך בא אוה"ע דורך קיום ז' מצוות בני נח, און זיך צונויפרעדן ווי מקען אין דעם אלעם מוסיף ומרחיב זיין בכל מיני אופנים, וכדלקמן.

ו. אין דעם חידוש (פון נשיא דורנו) בענין השליחות גופא — איז דא נאך א חידוש אין אופן פעולת השלוחים לגבי דעם אופן העסקנות פון א טייל פון אג-דערע עסקנים ציבוריים:

בשעת מ'קומט אן אין אן ארט, א שטאט, מיט א געוויסע שליחות אין עסקנות — קען מען דערביי גיין אין צוויי אופנים:

דער סדר בא כ"כ אנדערע עסקנים איז, אז קומענדיק אין א שטאט האלט מען לכל לראש א פייערדיקע דרשה וועגן דעם מצב פון כלל ישראל און מצב העולם, ווי די וועלט שטייט אין סכנה, און מ'דארף איר ראטעווען, און דערפאר דארף מען מאכן אסיפות און באשטימען וועידות און קאמיטעטן וכיו"ב, און צום סוף פירט אויס דער

35) ראה מגילה כט, א. זהר ח"א קכ, ב. ח"ג ד,

ב. צ. ב. ועוד.

ישראל, און פון די אלע פינות רחוקות און קליינע שטעטלעך — שטעלט זיך צוזאַמען די גאַנצע וועלט!

אויב ער וועט טראַכטן נאָר וועגן כלל ישראל און וועגן דער גאולה, און דורך דעם וועט פעלן אין זיין שימת לב צו צושטעלן די צרכים הפרטיים (בעניני יהדות וכו') פון תושבי המקום — קען מען ניט מציל זיין כלל ישראל און די גאַנצע וועלט, וואָרום כלל ישראל באַשטייט פון יחידים, און די גאַנצע וועלט באַשטייט פון אַ ריבוי קליינע ווינקלעך!

ז. און דער ביאור בזה איז פאַרשטאַנדיק אויך פון כללות השליחות דירידת הנשמה בגוף לשמש את קונו בתומ"צ:

דער אויבערשטער האָט באַשאַפֿן אַ וועלט וואָס באַשטייט פון אַ ריבוי פרטים ופרטי פרטים<sup>38</sup>. און יעדער פרט ופרט איז ניט באַשאַפֿן געוואָרן „לבטלה“ ח"ו, נאָר יעדער פרט האָט אין זיך אַ חידוש וואָס קיין אַנדער פרט פאַרמאָגט ניט און קען ניט פאַרבייטן, און „כלל<sup>39</sup> מה שברא הקב"ה בעולמו לא בראו אלא לכבודו“<sup>40</sup>, יעדער נברא ברענגט אַרויס כבודו של הקב"ה אין אַן אופן וואָס קיין אַנדער נברא ופרט קען דאָס ניט אַרויסברענגען. לדוגמא: בשעת אַ יחיד אין אַ פינה רחוקה שבעולם נעמט אַן איינפאַכע גלאַז וואָס סער און מאַכט דערויף אַ ברכה —

אַבער צום אַלעם ערשטן טוט דער שליח — וכל מעינו בו<sup>41</sup> — אין זיין שליחות הפרטית אין דעם מקום מסויים, און מיט די תושבי המקום מסויים, דורך פאַראינטערעסירן זיך מיט אַן אמת אין דעם מצב הפרטי פון די תושבי המקום, אנשים נשים וטף, און אויסגעפינען ווי מ'קען זיי אַרויסהעלפֿן אין אַלע זייערע ענינים, און פאַרשפּרייטן אידישקייט און חסידות, און צדק ויושר בכלל.

נאָר בהוספה על זה ווייסט ער אויך שכתוב בַּצדו, און דאָס גיט אים נאָך מער געשמאַק אין דער עבודה — אַז זיינע פעולות פרטיות אין דעם מקום מסויים, העלפֿן אַרויס כלל ישראל און ברענגען די גאולה [כפס"ד הרמב"ם<sup>37</sup>, אַז דורך אַ „מצוה אחת כו' הכריע את עצמו ואת כל העולם כולו לכף זכות וגרם לו ולהם תשועה והצלה“]. אַבער דאָס טאָר ניט מבלבל זיין צום אויספירן די שליחות פרטית אין דעם מקום מסויים מיט די תושבי המקום.

און בשעת מ'גייט מיט אַט דעם צו-גאַנג איז מען מצליח שלא בערך מער ווי מיט דעם ערשטן צוגאַנג, כּמוכּוּן בפשטות וכנראה במוחש.

ואדרבה: ווי טוט מען אויף פאַר כלל ישראל און די גאולה — דוקא דורך דעם וואָס יעדער שליח פאַרט צו זיין „פינה רחוקה“, זיין „קליין שטעטלעך“, און ליגט אינגאַנצן אין די פעולות פון הפצת היהדות והצדק והיושר צווישן די געציילטע תושבים פון זיין קליין שטעטל. וואָרום פון די אַלע יחידים בישראל שטעלט זיך צוזאַמען כלל

(38) ואדרבה — ריבוי ההתחלקות הוא דוקא מצד פשיטות העצמות (תורח נח ע, ב ואילך. דרמ"צ מט, א (במהדורת). סה"מ תרס"ב ע' של ואילך. עת"ר ע' קצד. הש"ת ע' 132 ואילך. ועוד).

(39) אבות ספ"ו.

(40) ולשון זה (לא . . אלא) מורה שהוא לעיכובא (ראה מנחות פג, ב בתורה מתני'.

(36) ע"פ תהלים פו, ז.

(37) ה"ל תשובה פ"ג ה"ד.

קען דאָס ניט אַרויסברענגען!!

און דוקא בשעת יעדער שליח פרטי פירט אויס זיין שליחות הפרטית במקומו ופינתו הפרטי מיט די תושבי המקום הפרטיים — ברענגט דאָס, בצירוף כולם יחד, הצלת כלל ישראל און די גאולה האמיתית והשלימה!

ח. ולאחרי הקדמה זו — קומט צו גאַר אַן אַנדער געשמאַק אין דעם כנס השלוחים, וואו עס קלייבן זיך צוזאַמען שלוחים פון פאַרשידענע שטעט און שטעטלעך, וואָס יעדער יחיד קען מוסיף זיין אין אַלע אַנדערע שלוחים, „איש את רעהו יעזרו ולאחיו יאמר חזק“, און מוסיף זיין ניט קיין דבר טפל, נאָר אַ דבר הכי עיקרי.

און דורך צירוף כולם יחד שטעלט זיך צוזאַמען אַ כלל הכי גדול<sup>41</sup> — די אַלע שטעט און שטעטלעך רעפרעזענטירט (פאַרגעשטעלט) יעדערער דורך זיין שליח, וואָס דאָס איז אין זיך כולל אַ ריבוי גדול פון אידן.

און דער כלל גדול (וואָס שטעלט זיך צוזאַמען פון די פרטים) גיט נאָכמער כח צו יעדער שליח בפרט, אַ צוריקפאַרנ-דיק למקום שליחותו זאָל ער האָבן נאָכ-מער ידיעות, עידוד, חיות וחיוזק צו אויספירן שליחותו אין מקומו הפרטי אין זיין „איינפאַכן“ טאַג טעגלעכן לעבן, וביתר שאת וביתר עוז, באופן פון הולך ומוסיף ואור, וויסנדיק אז דוקא דורך דעם איז ער מוסיף בכבודו של הקב"ה.

און דוקא דורך דעם — ווערט נאָך לייכטער צו העלפן כלל ישראל, ביז „אייננעמען“ די גאַנצע וועלט מיט צדק, יושר וידיעת ה', און בנוגע צו אידן במיוחד — בתורה ומצוות ומעניות

(45) ראה (שבת סח, א) בענין „כלל גדול“ — וזוה מובן בנוגע „הכי גדול“.

ברענגט דאָס אַרויס כבודו של הקב"ה<sup>42</sup> מיטן גאַנצן שטורעם, ע"ד ומעין ווי די גרעסטע פעולה וואָס רירט אַן בכל העולם כולו בגלוי.

וכשם ווי דאָס איז אין עולם (מקום), אַזוי איז דאָס אויך (אין זמן און) אין נפש<sup>42</sup> — אַז יעדער איד בפרט איז אַן געזאַגט געוואָרן צו מקיים זיין אַלע מצוות<sup>43</sup>, וואָרום יעדער איד האָט זיין שליחות מיוחדת בעולם וואָס קיין צוויי-טער קען ניט פאַרבייטן<sup>44</sup>.

און דוקא דורך צירוף כל הפרטים, יעדער פרט בשלימותו, האָט מען דעם כלל און שלימות הכלל.

אַזוי איז אויך מובן בנוגע צו די שלוחים פון נשיא דורנו: אַ שליח האָט ניט וואָס צו זיין אַראָפּגעפאַלן באַ זיך, אַז ער געפינט זיך אין אַ פינה רחוקה, און פאַרנעמט זיך לכאורה מיט איינ-פאַכע זאַכן, לערנען תורה מיט אַ קינד, דערציילן אַ פרוי וועגן צינדן נרות שבת ויו"ט, וועגן פרטי האַדעווען די בני בית — ווייל אדרבה ואדרבה: דוקא אין דעם איינפאַכן טאַג-טעגלעכן לעבן פון אַ מאַן און אַ פרוי והנהגת בני ביתם, וואָס מיטוט לכאורה בלי התפעלות — דוקא אַט דאָרט ליגט די כוונה עליונה, און דוקא דאָס ברענגט אַרויס כבודו של הקב"ה, ובאופן כזה וואָס קיין אַנדער מענטש און קיין אַנדער זאָך איז וועלט

(41) „השוה ומשוה קטון וגדול“ (פיוט וכל מאמינים דימים הנוראים).

(42) אשר על ענין ג' בח"י אלו הוא יסוד של ספר יצירה (תורת שמואל סה"מ תרכ"ח ד"ה והר סיני עשו ע' קמד).

(43) כמבואר בכ"מ בהטעם שעשרת הדברות נאמרו בלשון יחיד (יליש יתרו רמז קפו. מפסיקתא דרי"כ פ' בחודש השלישי. וראה פסיקתא רבתי פכ"א. רמב"ן עה"ת יתרו כ, א).

(44) וכמובן מדברי המשנה (אבות רפ"ד) „איהו חכם הולמד מכל אדם“.

מצב ווי היינט ווען מ'קען אייננעמען די גאנצע וועלט מיט תורה און אידישקייט בדרכי נועם ובדרכי שלום — וואָרום „כל הארץ לפניך“ (ניט נאָר ארץ ישראל, נאָר אויך חוץ לארץ), באופן פון „ופרצת ימה וקדמה וצפונה ונגבה“<sup>46</sup>,

וואָרום בכל מקום ומקום (אפילו אין ברוקלין, ניו-יאָרק, וכיו"ב) זיינען דאָ טויזנטער אידישע קינדער און ערוואַק-סענע וואָס באַקומען ניט קיין אידישן חינוך, און בכדי זיי מקרב זיין צו אידיש-קייט דאַרף מען מיט קיינעם ניט מלחמה האָבן. ועד"ז אין אַנדערע עניני יהדות.

דעריבער דאַרף מען מכריז זיין צו אַלע אידן, ובמיוחד צו תלמידי ישיבת תומכי תמימים, וועלכע די רביים האָבן אויפגעהאַדעוועט (און זיך מוסר נפש געווען אויף דעם) אַז זיי זאָלן אַרויסגיין אין „מלחמת“ בית דוד“ צו ברענגען משיח צדקנוי<sup>47</sup>, און אַז זיי זאָלן אויס-וואַקסן צו זיין עסקני ציבור און שלוחים: **ווערט שלוחים און גייט אַייני-נעמען די וועלט מיט אידישקייט!**

ואין הדבר תלוי אלא ברצון<sup>48</sup> — מ'זאָל ניט ליגן אין „פערל-גרויפען אין יויד“, נאָר אין „פערל אויפן האַלדז“<sup>49</sup> (כפתגם כ"ק מו"ח אדמו"ר).

46) ל' הכתוב — לך יג, ט.

47) יצא כח, יד.

48) ל' חז"ל — שבת נו, א.

49) ראה שיחת כ"ק אדמו"ר מהורש"ב נ"ע שמחית תרס"א הנ"ל, ד"ה „כל היוצא למלחמת בית דוד“ — נדפסה בס' השיחות תשי"ב ס"ע 141 ואילך. לקויד חיד תשפו, ב ואילך.

50) ולאידך גיסא — אין לך דבר שעומד בפני הרצון (ראה סה"מ תשי"ג ע' 12. ובכ"מ).

51) להעיר שא' מכ"ז קישוטי כלה הוא „הנטיפות“ — שחללויות על הצואר ונוטפות על החזה והן כמין מרגליות נקובות וחרוות בחו"ט (ישעי"ג, יט ובפרש"י).

החסידות. ביז — אַז מ'ברענגט די גאולה פון כלל ישראל און פון כל העולם כולו.

ט. אין דעם אַלעם קומט צו נאָך אַ „דבר חידוש“ (לגריעותא) בדורנו זה במיוחד (ובפרט אין די יאָרן נאָך שנת תשי"א), וואָס בריינגט אַבער מיט זיך אַ „דבר חידוש“ (למעליותא) — עס אין איצט געגעבן יעדערן אַ מעגלעכקייט, און עס ליגט אויף יעדערן אַן אחריות, צו טאָן אין הפצת התורה והיהדות והפצת המעיינות חוצה:

בדורנו זה זעט מען בפועל די ירידה גדולה ר"ל אין דעם מצב פון אידן און אידישקייט: עס זיינען דאָ אַזויפיל אידן וואָס באַקומען ניט קיין שום הדרכה וחינוך אין אידישקייט, תורה ומצוות.

אע"פ וואָס כמה עסקנים טוען אין מתקן זיין דעם מצב — איז לאַחרי אַלע השתדלות ופעולות — בלייבן איבער אַרום ר"ל דריי פערטל אידישע קינ-דער, און אויך ערוואַקסענע, וואָס באַ-קומען ניט קיין אידישן חינוך, ר"ל!

האַט יעדערער איצטער די געלעגנ-הייט — און די ערנסטע אחריות — צו „איבערקערן די וועלט“ למעליותא, דורך אַרויסגיין (בפשטות און אַרויסגיין פון זיך) און טאָן כל התלוי בו צו מקרב זיין אידן צו אידישקייט, ובדרכי נועם ובדרכי שלום, אַן קיין מחלוקת — און אין היינטיקן מצב אין וויפל אַנדערע טוען בשטח זה, איז דאָ אַ ריבוי עבודה אין דעם אַלעם און עס איז דאָ אַ ריבוי אידן וועלכע מ'קען און מען מוז העלפן.

יוד. האָט מען דערפון דעם לימוד בקשר מיט שליחות נשיא דורנו, און אויך אַן ענטפער צו די וואָס זוכן ערטער וואו צו פאַרן אויף שליחות:

ס'איז נאָך קיינמאָל ניט געווען אַזאַ

יא. ולהעיר — בתור מאמר המוסגר: מ'דארף ניט אַנקומען צו ראיות אַז דרך חב"ד ושלוחי חב"ד איז דוקא מתוך אהבת ישראל ובדרכי נועם ובדרכי שלום<sup>52</sup> — ווייל דאָס איז די מהות פון חב"ד און ליובאוויטש<sup>53</sup> — אהבת ישראל ואחדות ישראל<sup>54</sup>.

און אפילו ווען עס זיינען דאָ אַזוינע אידן וואָס פירן זיך ח"ו שלא כרצוי — זאָגט די גמרא<sup>55</sup>, "תמו חטאים"<sup>56</sup> ולא חוטאים ח"ו: חב"ד האָט מלחמה מיט עבירות, אַבער ניט מיט די חוטאים, אדרבה — מ'איז זיך משתדל זיי מחזיר זיין בתשובה.

זיכער טאָר מען ניט געבן אַ „הכשר“ אויף די הנהגה פון די „חוטאים“, און מ'דארף באַוואַרענען אַז אַנדערע זאלן זיך אַזוי ניט פירן: אַבער דאָס איז אַ מלחמה מיט די „חטאים“ ניט מיט די „חוטאים“. בדוגמא ווי עס איז אַן איסור וחה"ש וכו' געבן אַ הכשר אויף בשר טריפה, דאָס איז אַבער אַ התנגדות צו דעם בשר טריפה, ניט צו דעם קצב.

יב. דערפון האָט מען נאָך אַ נקודה הכי עיקרית וועלכע מ'דארף צוגעבן צו דעם „סדר היום“ פון דעם כנס השלוחים:

איצטער איז אַ צייט ווען יעדער שליח קען אַייננעמען זיין גאַנצע שטאַט מיט הפצת הצדק והיושר והפצת התורה והיהדות והמעיינות חוצה, בדרכי נועם ובדרכי שלום.

אַבער כאמור לעיל, דער סדר בזה דארף זיין — ניט מ'גייט כובש זיין כל העולם כולו, נאָר מ'הויבט אַן מיט דער אייגענער שטאַט און די מענטשן וואָס וואוינען דאָרט. און דערפון קומט מען דערנאָך צו הצלת כלל ישראל וכל העולם כולו.

יג. ובכל זה קומט צו אַ תוספת כח אין דעם כנס השלוחים דערפון וואָס דאָס הויבט זיך אַן בשבת זו:

שבת בכלל גיט אַ כח אַז די עבודה (פון די שלוחים) זאל אַנקומען מתוך עונג, ובאופן פון „כל מלאכתך עשוי“<sup>57</sup>.

ובפרט בשבת זו — וואָס ווערט גע- בענטשט פון דעם שבת שעברה, כ"ף חשוון, דער יום הולדת פון דעם רבי'ן (מהורש"ב) נ"ע<sup>58</sup>, דער מייסד פון ישיבת תומכי תמימים, און דער נשיא וואָס האָט אַנגעהויבן די עבודה פון ממנה זיין די תלמידי התמימים אַלס שלוחים וחיילים במלחמת בית דוד, צו מפיץ זיין די מעיינות חוצה און ברענגען משיח צדקנו, און דער המשך ושלמות בזה — ע"י בנו ממלא מקומו, כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו.

יד. ולסיכום — בנוגע לפועל:

יהי רצון אַז דער כנס השלוחים זאל זיין בהצלחה רבה ומופלאה, און דער כח

52) ולהעיר גם מהלימוד בזה משיעור היומי ברמב"ם בגודל החומר דאונאט דברים, ש.לא ניתן להשבון" והוא „דבר מסור ללב“ שנאמר בו (בהר"ה, זו), „וראת מאלקיד“ (הל' מכירה ספ"ד).  
53) ע"ש ענין האהבה („ליובא“ — בשפת המדינה היא) — ראה ספר הזכרונות ח"א ס"ע 17.  
וראה גם שם ריש ע' 342.

54) ראה ס' הערכים-חב"ד ערך אהבת ישראל סי.ט ושי.

55) ברכות י, א.

56) תהלים קד, לה.

57) מכילתא ופרשי' יתרו כ, ט. טושיע

(ודאדה"ז) א"ח ששי"ז ס"ח (סכ"א).

58) ראה לעיל ע' 312 ואילך — בארוכה.



„איני מבקש כו' אלא לפי כחן<sup>61</sup>, און נאכמער: מ'גיט נאכמער כח, מער וויפל מ'דארף אויף דעם האבן<sup>62</sup>.

און דורך דעם וואָס מ'וועט טאָן בזה באופן האמור — וועט מען צום אַלעם ערשטן מצליח זיין אין קיום השליחות, און מיט אַ הצלחה למעלה מן המשוער; און דערצו וועט מען אויך האבן הצלחה אין די אייגענע ענינים — בבני חיי ומזוני רויחי ובכולם רויחי — געזונטע קינדער, און געזונטע אייניקלער, און מאַכן גוטע שידוכים, און זיין גע- בענטשט מיט אַלע ברכות.

טו. ולהוסיף נאך אַ נקודה: די רביים האבן געמאָנט אַז חב"ד זאָל נתפשט ונתפרסם ווערן בכל קצוי תבל. דערי- בער איז אַ דבר נכון במאד — אַז בנוגע דעם כנס השלוחים ופעולת השלוחים זאָל מען ניט טאָן בזה באופן פון „הצנע לכת עם אלקיך<sup>63</sup>, מצד החשש אַז דער- פון קען ח"ו צוקומען ישות כו"<sup>64</sup>, נאָר ע"פ המבואר והציווי — „מצוה לפרסם עושי מצוה<sup>65</sup>, מ'זאָל דאָס מפרסם זיין באופנים האפשריים, אַזוי אַז עס זאָל זיין מהם יראו וכן יעשו רבים, און אויך די רבים זאָלן ווערן „נרות להאיר“.

טז. דער אויבערשטער זאָל העלפן אַז דורך די עבודה פון די שלוחים

הציבור זאָל אַריינגעבן כח וחיות צו יעדערען פון די שלוחים בפרט צו אומ- קערן זיך למקומו און אַראָפברענגען בפועל בקיום שליחותו די נקודות האמורות:

אַז איצטער איז אַ צייט צו אַייננעמען די גאַנצע וועלט מיט צדק ויושר און אידישקייט בדרכי נועם ובדרכי שלום. און דער סדר בזה דאַרף זיין — לכל לראש דורך דעם וואָס יעדער שליח פירט דורך שליחותו באַ די תושבים פון זיין שטאַט.

ובמיוחד — דורך אויפבויען (אַדער מרחיב זיין) אַ „בית חב"ד“ במקומו<sup>66</sup>, אַ בית תורה תפלה וצדקה, כמדובר כמה פעמים לאחרונה<sup>66</sup>.

ויש להוסיף בזה עוד הצעה: בכדי עס זאָל זיין אַ המשך פון דעם כח הציבור פון אַ כנס השלוחים, כו"כ שלוחים ביחד — איז כדאי, אַז מ'זאָל באַשטימען אַ מקום מרכזי (און אַ טעלעפאָן) וואו יעדער שליח קען זיך פאַרבינדן און בעטן אַן עצה אַדער הילף אין קיום שליחותו במקומו, מ'זאָל אים צושטעלן אַ רעדנער וכו' וכו'.

ובכל זה האָט מען די הבטחה — אַז

(59) רמז לזה בפרשתנו (כד, סז ובפרש"י) „ויביאה יצחק האהלה שרה אמו“, „ויביאה האהלה והרי היא שרה אמו, כלומר ונעשית דוגמת שרה אמו, שכל זמן ששרה קיימת ה' נר דלוק מערב שבת לערב שבת וברכה מצוי בביטה וענו קשור על האהל ומשמתה פסקו וכשכאת רבקה חזרו, ומשום זה ויקח את רבקה ותהי לו לאשה“.

ובזה נראית המעלה אפילו בחידוש פעולה ב.אהלה שרה אמו (בלא הקמה חדשה) ע"י רבקה — ע"ד הרחבת „בית חב"ד“: עאכוכי הקמת „בית חב"ד“ חדש.

(60) ראה לעיל ע' 302 ואילך: 320 ואילך.

(61) במדב"ר פ"ב, ג.

(62) להעיר מספורנו לויקהל לו, ז.

(63) מיכה ה, ח.

(64) להעיר ממענה כ"ק אדמור"ר האמצעי לאחר שהתאונן על רגש היותו מחזרת דא"ח: אַ ציבעלע זאָל פון דיר ווערן, אַבער חסידות זאָלסטו חזרו; נת' בלקו"ש ח"א ע' 329. חכ"ד ע' 144. ועוד.

(65) שו"ת הרשב"א ח"א סתקפ"א. רמ"א יר"ד סרמ"ט ס"ג. מג"א או"ח סקנ"ד ס"ק כג. ולהעיר ממחז"ל (ויק"ר פל"ד, ח): אילו ה' יודע ראובן שהקב"ה מכתוב עליו כו'.

„קפצה הארץ“<sup>66</sup>, קפיצת הדרך פון די לעצטע אמות אין גלות, און אלע אידן — און די שלוחים בראשם — טאנצן גלייך אריין אין די גאולה האמיתית והשלימה, ע"י משיח צדקנו, ומתוך שמחה וטוב לבב, ובמהרה בימינו ממש.

במיוחד, אין הפצת התורה והיהדות בכלל, ובמיוחד — הפצת המעיינות חוצה, זאל דאס נאכמער ממהר זיין דעם אתי מר דא מלכא משיחא<sup>66</sup>.  
און „טרם כלה לדבר“<sup>67</sup> זאל שוין זיין

66) אנה"ק הידועה דהבעש"ט (נדפסה בכש"ט הוצאת קה"ת) בתחלתו. ובכ"מ).

67) ל' הכתוב — פרשתנו כד, טו. נת' בלקו"ש חיכ ע' 91 ואילך.

68) ראה פרש"י פרשתנו כד, מב.



## משיחת ש"פ תולדות, מבה"ח וער"ח כסלו ה'תשד"מ

— בקשר עם כנס השלוחים שי' (שהתחיל בשבת זה).

און ווי געשריכט און גערעדט צו די שלוחים בארץ הקודש — ופשוט אז דאס איז אויך שייך צו די שלוחים וואס געפינען זיך איצטער דא, און צו אלע שלוחים בכל העולם כולו — אז עס זיינען דא דריי דרגות ואופנים אין שליחות<sup>10</sup>: (א) די מעשה השליח איז דעם משלח'ס, (ב) דער אבר השליח (לדוגמא — ידו) מיט וועלכע ער איז מקיים שליחותו איז דעם משלח'ס, (ג) כל מציאות השליח איז כמותו דהמשלח.

דערנאך איז דא נאך א פערטע דרגא<sup>11</sup> [והיות אז דער משלח איז נשיא דורנו ששמו „יוסף“, וואס הנהגתו איז געווען באופן פון „טוב עין הוא יבורך“<sup>12</sup> — האט ער זיכער אריינגעגעבן אין דער שליחות אויך די פערטע (העכסטע) דרגא]: ניט דער שליח ווערט כמותו פון דעם משלח, נאר ער איז די מציאות המשלח אליין, ווי דער רשב"א<sup>13</sup> שרייבט (כמדובר כמ"פ, וכמ"פ בארוכה) בנוגע צו דעם וואס מ'זאגט אויף אן עבד „מה

א. דעם שבתי הויבט זיך אויך אן דער כנס פון די שלוחים (פון ארצות הברית). ובקשר דערמיט וועט מען רעדן כמה נקודות וועגן דעם ענין ותפקיד פון די שלוחים.

אלע אידן זיינען שלוחים פון דעם אויבערשטן ובפרט דורך דעם וואס זיי זיינען מקיים תומ"צ, כמאחז"ל „היינו מכבדין את המצוות שהן שלוחי“. האבן זיי דעם עילוי פון שלוחו של אדם (העליון) כמותו, און ווי דער אלטער רבי' איז מוסיף<sup>6</sup> — כמותו (דהמשלח) ממנו.

צווישן אידן גופא זיינען דא די וועלכע האבן זוכה געווען צו זיין שלוחים מיוחדים פון נשיא דורנו כ"ק מו"ח אדמו"ר, אדער ע"י שלוחו ושליח עושה שליח<sup>6</sup> וכ"ו — אויף הפצת היהדות בכלל, ובמיוחד — הפצת המעיינות חוצה.

האבן די שלוחים אין זיך די אלע עילויים וואס א שליח האט: שלוחו של אדם כמותו, ביז כמותו ממש פון נשיא דורנו וואס הנשיא הוא הכלי<sup>7</sup>.

(8) מכתב דט"ז מניא — לכל המשתתפים בכינוס השלוחים כ"ו — תשמ"ג (נדפס בלקו"ש חכ"ד ע' 393).

(9) שיחת ש"פ עקב, כ"ף מניא תשמ"ג.

(10) ראה בארוכה לקח טוב (להר"י ענגיל) כלל א. וראה שו"ע אדה"ו אר"ח סי' רסג סכ"ה בקרא. (11) ראה שיחה שבהערה 9, ששם נתבאר אופן ד' ע"ד מעלת אתכפיא על אתהפכא, עיי"ש.

(12) משלי כב, ט שדרזיל על יוסף (זח"ג קל, א. וראה המשך תעריב ח"ב ע' אלא).

(13) קידושין כג, ב.

(1) דשיעור החומש שלו מתחיל: וישלח יצחק את יעקב גו'.

(2) ראה לקו"ת ר"פ ויקרא.

(3) תנחומא ויגש וא"י.

(4) ברכות לד, ב (במשנה). קידושין מא, ב. וש"נ.

(5) לקו"ת שם.

(6) וכו הוא לשון הריב"ש (בתשובותיו סרכ"ח).

(7) בודאי נמצא בכ"מ.

(8) קידושין שם, א.

(9) פרש"י עה"ת חוקת כא, בא.

מבפנים און מניעות ועיכובים מבחוץ — איז זיכער אז ער וועט מכוון זיין צו רצון המשלה,

וואָרום „איני מבקש כו' אלא לפי כחן<sup>18</sup>, האָט מען אים זיכער געגעבן די כחות אויף דורכפירן די שליחות בשלימותה, מכוון זיין לרצון המשלה, כאַטש אַז מ'איז אַ נשמה בגוף. ואדרבה:

דער משלה האָט אויסגעקליבן ניט אַ מלאך אויף טאָן די שליחות, נאָר דעם איד דוקא און ווי ער איז אַ נשמה בגוף — במילא האָט ער זיכער באַוואָרענט אַז ער זאל האָבן די כחות צו דורכפירן די שליחות, צו מכוון זיין לרצון המשלה בשלימותו ובמילואו, ביז אין אַן אופן פון „כדבעי ל' למיעבד<sup>19</sup>, און — בהרחבה.

און ווי נשיא דורנו (המשלה) האָט גע- זאָגט אַז עס דאַרף נאָר זיין דער „עמדו הכן כולכם<sup>20</sup>, וואָרום ס'איז שוין מוכן. וכאמור, פירן זיך באַופן פון „תמים תהי' עם ה' אלקיר<sup>21</sup> — האָט מען די אַלע ברכות והצלחה און ווינטשעוואָניעס (בלשון העולם).

ד. רבותינו נשיאנו האָבן געוואַלט און האָבן געגעבן כחות אַז אַלע זאָכן זאָל מען מקיים זיין בשלימות. וואָס דאָס איז כולל אויך — אַז מ'זאָל מקיים זיין די שליחות פון רבותינו נשיאנו בשמחה ובטוב לבב, ווי מ'זעט במוחש אַז בשעת מ'טוט אַ זאָך, בנדו"ד — דורכפירן די שליחות פון הפצת היהדות והפצת

שקנה עבד קנה רבו<sup>22</sup> — ס'איז ניט דער פירוש אַז פריער איז דער עבד קונה די זאָך און דערנאָך איז רבו קונה פון אים, נאָר רבו איז דאָס מלכתחילה קונה, וואָרום דער עבד איז קיין מציאות ניט בפ"ע, נאָר ער איז מציאות רבו, במילא גלייך ווי דער עבד באַקומט די זאָך, איז רבו דאָס קונה.

ב. דער שליח דאַרף אַבער האָבן די זהירות ניט צו משנה זיין משליחותו, אויב ער איז ח"ו משנה משליחותו ווערט ער אויס שליח<sup>23</sup>, און פשיטא — ווערט אויס מציאות המשלה: לאידך גיסא אַבער — אויב ער איז מקיים שליחותו כפי רצון המשלה, איז ער אַ שליח מיטן גאַנצן תוקף, ביז אַז שלוחו של אדם כמותו ממש, ער איז ממש דער משלה אַליין, ביז ווי די פערטע דרגא הנ"ל, ובמילא האָט ער בכח צו מאַכן נאָך אַ שליח (שליח עושה שליח) א.א.וו. אויף דורכפירן די שליחות פון הפצת היהדות והפצת המעינות (ביז אין) חוצה.

ג. ווערט אַ שאלה באַ דעם שליח: ער איז דאָך אַ בשר ודם, און ער האָט אַ גוף, „הנדמה בחומריותו לגופי אומות העולם<sup>24</sup> — האָט ער מורא און ער ווייסט ניט ווי וועט ער מכוון זיין (בדיק) צו דורכפירן רצון המשלה, דערפון ניט משנה זיין וכר'?

ענטפערט מען אים: דורך דעם וואָס ער וועט זיך פירן באַופן פון „תמים תהי' עם ה' אלקיר<sup>25</sup>, און ער איז מחליט זיך מתגבר זיין איבער די פיתויי היצר

(18) במדבר פי"ב, ג.

(19) ראה כתובות סו, רע"א.

(20) מכתב כ"ק מרי"ח אדמו"ר מכ"ז אייר תרנ"ץ (נדפס בהקדמה לקונטרס צו בתלתו — סה"מ קונטרסים ח"ב שצו, ב. אגרות קודש שלו חיד' ע' רעט).

(14) קידושין שם. פסחים פח, ב.

(15) רמב"ם הל' שלוחין ושותפין ס"א הי"ב ואילך.

שו"ע חר"מ סי' קפ"ב ואלך.

(16) תניא פמ"ט (ע, רע"א).

(17) שופטים יח, יג. וראה לקו"ת נצבים מה, ג.

ה. ויש להוסיף בזה ע"ד הרמז: „שליח" איז בגימטריא „שמח", וייל הפי': אמיתית ענין השליח איז — אז ער איז „שמח": ניט אז מ'נייט אים (ובהרגש שלו — אז מען איז כופה אז ער זאל מבטל זיין יישותו ומציאותו להמשלח) און מ'איז אים מכריח גיין און מקיים זיין שליחותו, נאָר ער גייט צופרידענער-הייט — ער איז „שמח" דערפון וואָס ער איז — (וכמרוזם בהגימטריא שלוש) שליח, ביז שלוחו של אדם כמותו ממש.

אַבער לאידך גיסא — „שליח" איז נאָר בגימטריא „שמח", ס'איז ניט בגלוי אין דעם וואָרט „שליח", נאָר בהעלם אַלס אַ גימטריא': דער ענין אַז דער שליח איז „שמח" ובפרט וויסנדיק אַז ער האָט אַלע כחות והבטחות צו מצליח זיין אין זיין שליחות — איז נאָר אַ זאך וואָס ער דאַרף וויסן פאַר זיך (בכדי ער זאל דורכפירן שליחותו במילואה ובשלימותה), אַבער ביחס צו דער סביבה אַרום אים דאַרף עס זיין בהעלם (ווי אַ גימטריא), ד.ה. בגלוי (ביחס צו די מענטשן אַרום אים) טאָר ער זיך ניט פירן אין אַן אופן אַז היות ער איז דער שלוחו של אדם כמותו פון נשיא דורנו והנשיא הוא הכל — קען ער ח"ו טרעטן אויף אַנדערע און אויף דער וועלט, ובשעת ער קומט אין אַן אַרט און ער ווייס פאַר זיך עכ"פ — אַלס שליח פון נשיא דורנו — קען ער ח"ו שטופן, וואָרפן אַנדערע, אַמאָל אויך די וואָס זיינען פריער געווען דאַרטן, פירן מחלוקת וכי' — איז דאָס אַ שינוי בהחלט (מ'רצון) המשלח והתוצאה כגיל. ודיל. — ער מוז און דאַרף זיך פירן

המענינות חוצה — בשמחה ובטוב לבב, צופרידענערהייט, גיט עס צו שלימות אין דער פעולה.

וואָס דאָס — מקיים זיין די שליחות בשמחה ובטוב לבב — האָט אויך אַ שייכות מיט דער פרשה וועלכע מ'גייט איצט ליינען צו מנחה<sup>21</sup> מנחת שבת (זמן רעוא דרעיון) פ' ויצא:

בהמשך צו „ויצא יעקב מבאר שבע וילך חרנה"<sup>22</sup> שטייט „וישא יעקב רגליו"<sup>23</sup>. איז רשי' מפרש (און נאָכמער באַרוכה אין מדרשים<sup>24</sup>): „משנתבשר בשורה טובה כו' נשא לבו את רגליו ונעשה קל ללכת".

אַזוי אויך בעניננו — די שליחות פון רבותינו נשיאינו: וואָס פאַר אַ בעסערע בשורה טובה איז דאָ — ווי די הבטחה פון רבותינו נשיאינו צו אַלע זייערע שלוחים, אַז זיי וועלן מצליח זיין און זיי וועלן באַקומען אַלע ברכות והצלחות וכי'. במילא פועלט עס זיכער באַ דעם שליח אַז „נשא לבו את רגליו ונעשה קל ללכת" און ער גייט מקיים זיין שליחותו בשמחה ובטוב לבב, וויסנדיק אַז ער האָט די אַלע הבטחות ובשורות טובות, און וויסנדיק אַז ער איז שלוחו של אדם כמותו ממש, ער איז מציאות המשלח, איז ער זיכער מקיים שליחותו בשמחה ובטוב לבב.

21) וכמדולל במעלת תפלת מנחה (ברכות ו, ב. וראה בארוכה דיה לעולם היא אדם והיר כר תרניד (סה"מ תרניד ע' פז ואילך), עזרת (סה"מ עזרת ע' פב ואילך), תרצא (סה"מ קונטרסים ח"א רג, ב ואילך, ובכ"מ).

22) ר"פ ויצא (כה, י).

23) שם כט, א.

24) כ"ד פ"ע, ה.

25) ראה תניא שער היחוד והאמונה ספ"א. ס"ז (פד, ב).

ביחס צו זיך, ניט ביחס צו אַנדערע],  
כרצון המשלה, נשיא דורנו ששמו  
„יוסף“, די הנהגה זאל זיין דוקא באופן  
פון „טוב עין הוא יבורך“ (כהנהגת  
יוסף), און מ'האט אַנגעזאגט אז דוקא  
דאָס איז דער וועג צו מצליח זיין!

ויהי'ר אז דורך דעם ענין פון יפוצו  
מעינותיך חוצה ובאהבה<sup>26</sup> זאל מען נאָכ-  
מער ממהר זיין דעם „אתי מר“ דא  
מלכא משיחא<sup>27</sup>, גאולה האמיתית  
והשלימה ע"י משיח צדקנו, במהרה  
בימינו ממש.

דוקא בדרכי נועם ובדרכי שלום — מ"ע  
מה"ת וכל התורה ניתנה ע"ז<sup>26</sup> — דער  
רצון פון נותן התורה — המשלה את  
המשלה שלו.

1. אויב ער האָט בדקות דדקות עכ"פ  
„נעגל“ איז דאָס אַ פנימיות'דיקער ענין,  
ער קען עס נוצן, אויב מען דאַרף, בנוגע  
זיך, בנוגע צו אַנדערע דאַרף און מוז  
זיין די הנהגה דוקא באהבה וקירוב  
ודרכי נועם ודרכי שלום<sup>27</sup> [כמדובר  
לעיל<sup>28</sup> דער רמז פון „ועשתה את  
צפרני“<sup>29</sup>, „ועשתה“ מלשון תיקון<sup>30</sup> —

(26) רמב"ם סוף הל' חנוכה מספרי נשא ו, כג.  
וראה לקיש ח"ח ע' 349 ואילך.

(27) ראה „היום יום“ כב אלול. אגרות קודש  
אדמו"ר מהוריי"צ ח"ב ע' תקכה. ח"ד ע' יד ואילך.  
סה"מ קונטרסים ח"ב שב, ב ואילך. ועוד.

(28) שיחה ב' דההתועדות.

(29) תצא כא, יב.

(30) להעיר: בהמשך תעריב (ח"ג ע' אשפט)  
„ועשתה צפרני תיא ותקנית“. ובתא שלפנינו —

ליתא. ואולי צ"ל „ועשתה את צפרני ותרי ותתקני“.  
ועפ"ז יומתק ג"כ שלא שינה מל' הלקרית שלח (לח),  
ב), סידור (שער המילה) קמה, א וסהמ"צ להצ"צ  
מצות מילה (ט, א). ויש לברר בכתי' התרגומים.

(31) היפך סיבת החורבן (יומא ט, ב).

(32) אגה"ק דהבעש"ט הידועה — נדפסה (גם)  
בכש"ט (הוצאת קה"ת) בתחלתו. ובכ"מ.



במענה על הפ"נ שנמסר לכ"ק אדמו"ר שליט"א

מהשלוחים שי' משתתפי הכנס

הואיל כ"ק אדמו"ר שליט"א לענות:

„בנוסף על השיחה (כולל — ש„בין השורות שלה“) מלתייהו אמורה\* — כל  
המברך מתברך בברכתו של הקב"ה שתוספתו מרובה על העיקרי\* — מתחיל  
בהעיקר מילוי השליחות בשלימות“.

(\*) ירושלמי (ברכות ספ"ח) הובא בתוד"ה ואברך — חולין מט, א.

(\*\*) בר' פס"א, ד. וראה בארוכה לקיש ח"ה ע' 422 ואילך. ועוד.



## משיחת ש"פ תולדות, מבה"ח וער"ח כסלו ה'תשד"מ

— הוראה לשלוחים תלמידי ישיבה ואברכי כולל שי'.

פשיטא אז אויף דעם זיינען זיי ניט שלוח ואדבא, במילא אויב זיי טוען דאס, זיינען זיי משנה מרצון המשלח (ועד — להפכו), ווערן זיי אויס שלוח חים!..!

— וואס דאס איז (אויך) מיוסד אויף די שיחה פון דעם רבי'ן (מהורש"ב) ג"ע (שוין געדרוקט אין „תורת שלום"') וועגן אור המשפיע ואור המקבל וכו' (נאר ווי עס ווייזט אויס זיינען דארטן פארציכנט די רייד בקיצור, אבער דער תוכן — איז דער יסוד פון וואס מ'רעדט איצטער).

ובפרט אז איצטער איז א צייט, ווען מ'וויל און מ'דארף ברענגען משיח צדקנו וואס שנעלער, ובמילא — אויף טאן דוקא אין אהבת ישראל ואחדות ישראל, און ניט ח"י דער היפך דערפון, וואס איז א סיבה אויף דעם גלות.

ב. דעריבער זאגט מען ובכל לשון של בקשה, צו די בחורים אדער כולל יונגע-לייט וועלכע געפינען זיך בשליחות מהכא להתם אדער מהתם להכא:

זייער שליחות במקומם עתה איז צו לערנען תורה און צו זיין „נרות האיר", ניט צו מישן זיך אין הנהלת הישיבה והמוסדות.

אויב א בחור (א שליח) האט א טענה קעגן דעם ראש ישיבה וכיו"ב, ולדעתו

א. בהמשך לההוראה הנ"ל דערפון וואס „שליח" איז נאר בגימטריא (בהעלם) „שמח", אז מ'דארף זיין זהיר בהשליחות צו זיך פירן בדרכי נועם ובדרכי שלום און ניט פירן מחלוקת וכו' — איז אזוי אויך, כפשוט, בנוגע צו די בחורים אדער יונגע-לייט וועלכע מ'האט געשיקט אלס שלוחים מהכא להתם למקום שני, אדער ממקום שני להכא בכדי לערנען אין א ישיבה אדער אין א כולל:

מ'האט זיי געשיקט אלס שלוחים צו זיין תלמידים אדער חברי הכולל און „נרות האיר" (ווי מ'האט מדגיש גע-ווען בתחלת שליחותם). . ניט צו זיין מנהלים. און וויבאלד אז מ'האט זיי אויסגעקליבן אלס שלוחים, באווייזט עס אז זיי זיינען פון די מובחרים ומשובחים שבתלמידים, און מ'האט זיכער אפגע-שאצט אז זיי קענען אויספירן שליחותם (ווייל „איני מבקש כו' אלא לפי כח"').

במילא האט כלל קיין ארט ניט אז זיי זאלן זיך מישן אין הנהלת הישיבה (דער — ראש ישיבה וכיו"ב) אדער הנהלת הכולל דארטן, און זאגן דיעות ווער זאל אנפירן און ווער ניט, עאכרי"כ פראווען אימעצן אראפוארפון, ובכלל — אי שימת לב להנהלה ולהסדרים, ביי-טשען זיך און פירן קליינע מחלוקת'ן וכיו"ב!

(1) לעיל ע' 342.

(2) ראה לקריש ח"ב ע' 484 ואילך. ח"י ע' 310.  
 ח"ב ע' 149. ועוד. וראה לקריש ח"ד ע' 310 ואילך.  
 שם ע' 314 ואילך — אודות כללות התפקיד והשליחות של תלמידי תומכי תמימים.  
 (3) לשון במדבר פי"ב, ג.

(4) רמב"ם הל' שלוחין ושותפין פ"א ה"ב ואילך.  
 שרע חר"מ ס"י קטב סיב ואילך.  
 (5) ע' 75 ואילך.  
 (6) יומא ט, ב.

זיך פירן, און ער וועט „זיצן“ (בהתייש-  
בות און) לערנען, צי מ'גייט אים נאך ווי  
ער האט געוואלט (מאיזה סיבה) אָדער  
ניט, און לאָזן דעם תיקון הדבר אין די  
הענט פון דער הנהלה, און ניט נעמען  
דאָס אין די אייגענע הענט — איז מה  
טוב ומה נעים שבת גו'.

אָבער אויב ער באַטראַכט זיך אַז  
מאיזה סיבה שתהי' קען ער ניט בלייבן  
זיצן לערנען אָננעמענדיק די מרות פון  
דער הנהלה, און קען זיך ניט פירן  
בדרכי נועם ובדרכי שלום, איז ער דאָך  
משנה פון רצון המשלה וכי' — זאָל ער  
איינפאַקן זיינע פעקלעך און פאַרן צוריק  
למקום פון וואָנעט מ'האַט אים געשיקט  
צו זיין אַ שליח (מהכא להתם אָדער  
מהתם להכא), און מ'וועט ניט האָבן  
דערפאַר טענות צו אים און ער וועט ניט  
האָבן טענות צום ראש ישיבה און  
הנהלה.

ג. ויהי'ר אַז עס זאָל זיין דער „תרבה  
הדעה והחכמה כו'“, תרבה החכמה,  
הבינה' והדעת, צוזאַמען מיט תרבה  
„האמת והשלום אהבו“<sup>10</sup>,

און דורך דעם וואָס מ'איז מבטל סיבת  
הגלות — שנאת חנם — ווערט בדרך  
ממילא גלייך בטל דער מסובב, דער  
גלות, און — „מיד הן נגאלין“<sup>11</sup>, בגאולה  
האמתית והשלימה ע"י משיח צדקנו,  
וואָס השם וועט אַרויסנעמען פון

קומט אויס אַז מ'דאַרף עפעס מתקן  
אָדער משנה זיין, ולדעתו איז ער „מאה-  
אחוז“ גערעכט — איז אַ גוטע זאָך און אַ  
גלייכע זאָך אַז ער זאָל זיך משתדל זיין  
דאָס מתקן צו זיין, אָבער אַן ורק בדרך  
התורה, בדרכי נועם ובדרכי שלום:  
רעדן וועגן דעם מיט דעם ראש ישיבה  
און בחשאי ופשיטא בלא רעש, אָדער  
(אויב לא הועיל) רעדן עדי' (בידיעת  
הרי"י) מיט דעם עומד על גביו (של  
הרי"י), ניט חזי וחזי פירן מחלוקת' און  
שושקען זיך וכיו"ב.

און מ'איז דערביי מפרש בפירושי:  
דער דרך צו מתקן זיין די זאָך איז ניט  
דורך שרייבן מיר בריוו, דערציילן וועגן  
דעם מצב וכי' — ניט מען מוז מיר מישן  
אין דעם, ניט איך דאַרף זיך מישן אין  
דעם; דער דרך וסדר המסודר מרבוי-  
תינו נשיאינו איז — צו רעדן מיט דער  
הנהלה אָדער מיט די עומדים על גבם  
בכבוד בדרכי נועם ובדרכי שלום, בעטן  
אַז זיי (הנהלה) זאָלן עס מתקן זיין  
(אויב ס'וועט זיך אַרויסווייזען אַז ס'איז  
אַ דבר הצריך תיקון).

און אויב דעת הנהלה קומט אויס ניט  
כפי דעתו — דאַרף ער זיך „אָוועק-  
זעצן“ (בהתיישבות) פאַר זיך אַליין  
ומתבונן זיין זיך בינו לבינו עצמו:

היות אַז ער איז געשיקט געוואָרן אלס  
שליח צו לערנען תורה און צו זיין אַ „גר  
להאיר“, ניט צו פירן מחלוקת און  
איבערקערן די הנהלה, דאַרף ער אַנ-  
נעמען אויף זיך די מרות פון הנהלת  
הישיבה, און אויב ער איז משנה מרצון  
המשלה ווערט ער אויס שליח — איז  
ממה-נפשך:

אויב ער קען אָננעמען אויף זיך מרות  
הנהלה און זייער החלטה ווי ער דאַרף

(7) תהלים קלג, א.

(8) רמב"ם הל' תשובה פ"ט ה"ב.

(9) י"ל שנרמזה (ברמב"ם) בחיבת תרבה.

(10) זכר"י ח, יט. רמב"ם סוף הל' תעניות.

(11) רמב"ם הל' תשובה פ"ז ה"ה. וראה אגה"ת

פ"א (ק, א).



גלות יעדן אידן באם האנט<sup>12</sup>, (וביחד עם זה) אלס איין פאלק<sup>13</sup>, „קהל גדול (לשון יחיד) (און) ישובו הנה“<sup>14</sup>, אין ארצנו הקדושה, און דארטן אין ירושלים עיר הקודש, „עיר שחברה לה יחדיו“ — „שהיא עושה כל ישראל לחברים“<sup>15</sup>, און

דארטן גופא — על הר הכית בביהמ"ק השלישי<sup>16</sup>,  
ובאופן פון „וארו עם ענני שמיא“<sup>17</sup>,  
במהרה בימינו ממש.

(12) כפרשיי נצבים ל, ג: אוחו בידיו ממש איש איש ממקומו כענין שנאמר (ישעי' כו, יב) ואתם תלוקטו לאחד אחד בני ישראל.

(13) וכמשינ: עם אחד מפוזר ומפורד (אסתר ג, ח).

(14) ירמי' לא, ח.

(15) תהלים קכב, ג. ירושלמי חגיגה פ"ג ה"ז. וראה אוה"ת תהלים (יהל אור) עה"פ. וראה שיחת ש"פ עקב, כ"ף מניא תשמ"ג סליז ואילך.

(16) דשלישי (משלש) — ענינו שלום (ראה זח"א יז, א ואילך. וראה בארוכה לקו"ש ח"ח ע' 105. חכ"א ע' 111 ואילך. וש"נ).

(17) דניאל ז, יג. סנהדרין צח, א.



## משיחת ש"פ ויצא, י"א כסלו ה'תשמ"ז

מיטעלן רבי'ן, כ"ק אדמור'ר האמצעי.<sup>3</sup>  
היות אז דאס איז געווען א גאולה פון  
א נשיא בישראל, וואס, הנשיא הוא  
הכלי,<sup>4</sup> איז מובן אז דאס האט א שייכות  
און איז א גאולה פון כל אנשי הדור,<sup>5</sup>  
ובפרט בא די וואס גייען „בדרך" ישרה  
אשר הורנו מדרכיו ונלכה באורחותיו.<sup>6</sup>

און דערנאך ווערט אזוי נמשך אויך  
בדורות שלאחרי זה, ואדרכה — בכל  
דור באופן פון „מעלין בקודש".<sup>7</sup>

און „הימים האלה נזכרים ונעשים",<sup>8</sup>  
מדי שנה בשנה ווען עס קומט דער יום  
וחג הגאולה חור'ן זיך איבער די זעלבע  
ענינים וואס האבן פאסירט אין דעם חג  
הגאולה בפעם הראשונה, על מנת אז עס  
זאל זיין „נזכרים ונעשים", מ'זאל זיך  
אויף זיי דערמאנען (נזכרים) און אראפ-  
ברענגען (ניט בלויז אין מעשה שב-

א. די התוועדות קומט פאר בקשר  
מיט יו"ד כסלו<sup>1</sup> — למחרתו ובמוצאי  
יו"ד כסלו<sup>2</sup> — דער חג הגאולה פון דעם

(1) כי אף שהוא גם יום השבת (עס כל העילויים  
דשבת), הרי לא הכל מתוועדים (ע"פ תקנת כ"ק  
מו"ח אדמור"ר) בכל שבת ושבת, כיא בשבתות  
מיוחדים, כמו שנת ק' מברכים החודש (אגרות קודש  
אדמור'ר מהור"י צ"ג ע' תרג. ועוד). שבת חנוכה,  
וכי"ב, וכן בשבת זה — במוצאי למחרת יו"ד כסלו.  
(2) כסדר הנהוג ברוב ההתוועדויות —  
שהתחלתן היא (לכתחילה) במוצאי החג (כמו מוצאי  
י"ט כסלו (אור לכ"ף כסלו), וכי"ב), ואפילו  
כשהתחלת ההתוועדות היא בתקופה דהחג — הרי  
המשך ההתוועדות היא במוצאי החג (גם) כדי  
להמשיך עניני החג על הזמן שלאח"כ, כמו בסעודת  
פורים שהתחלתה היא לאחר תפלת מנחה (רמ"א  
אורח סתרי"ה ס"א), וממשיכים הסעודה במוצאי  
פורים, וכן התוועדות דראש השנה (ראה ס' השיחות  
תשי"ד ע' 11), שמחת תורה, וכי"ב.

וכן הוא בנוגע להתוועדות יו"ד כסלו, ששייכת  
(גם) למוצאי יו"ד כסלו. ובפרט שיו"ד כסלו בשנה זו  
הוא קרוב שבת — שאינו זמן מתאים כ"כ  
להתוועדות, מפני ההכנות לשבת, ולאידך — שבת  
הוא המשך לערב שבת יו"ד כסלו (נוסף על זה שהוא  
מוצאי יו"ד כסלו), ובפרט ע"י תוספת שבת, ועד  
שאפשר להתפלל תפלת ערבית דשבת מבעוד יום  
(ראה בי"ח לטווא"ח סרס"א. שו"ע ושו"ע אדה"י אורח  
סרס"ג ס"ב), יו"ד כסלו, וכן מתפללים (ע"ד הרוב)  
תפלת קבלת שבת לאחר צאת הכוכבים. אבל בליל  
שבת — צריך עיון אם הוא זמן להתוועדות, כדי  
שלא לבלבל סעודת שבת בבית כ"ר: משא"כ ביום  
השבת, והיא (גם) המשך לליל שבת.  
ונוסף לכל זה — הרי יודע (ראה אהו"ת בראשית  
כרך א מב, ב ואילך. כרך ג תקח, א ואילך. ועוד)  
שעליית (העבודה ד)כל ימי השבוע, ובפרט יום  
הששי (ערב שבת), יו"ד כסלו בשנה זו — הוא ביום  
השבת. ומכ"ש שומא דשבתא ורעוא דרעיון פועלים  
עלי' בליל שבת (מוצאי יו"ד כסלו).

(3) ראה „התמים" חוברת ב ע' פא [פת, א] ואילך.  
מבוא'ר לס' בד קודש (הוצאת קה"ת). בית רבי ח"ב  
פ"ד-ה (הועתק בקיצור לשון בהוספה לס' בד קודש  
(הוצאה הני"ל) ע' 20 ואילך).

(4) פרשי' חוקת כא, כא.  
(5) להעיר ממכתב כ"ק מו"ח אדמור'ר בנוגע  
לגאולתו יב"ב: תמוז: לא אותי בלבד גאל הקב"ה  
כו', כי אם גם את כל מחבבי תורתנו הקדושה,  
שומרי מצוה, וגם את אשר בשם ישראל יכונה כ"ר  
(אגרות קודש שלו ח"ב ע' פ).

(6) לשון אדה"י באגה"ק ס' זד (קמ"א).  
(7) ברכות כא, א. ושי"ן.  
(8) לשון הכתוב — אסתר ט, כת. וידוע פ'  
האריז"ל ערה"פ (ראה רמ"ז בס' תיקון שובבי"ם, הובא  
ונת' בס' לב דוד להחיד"א פכ"ט).

ביטיב (אגרות קודש אדה"י (קה"ת תשי"ח ע' צח).  
— להעיר מהשייכות (בתוכו) בין גאולת אדה"י בייט  
כסלו לגאולת אדה"י ביו"ד כסלו.

(\*) ואף שיש גם טעם לזה כי שלימות הגאולה  
היתה בכ"ף כסלו (ראה לקושי ח"י ע' 230. ושי"ן) —  
הרי אדה"י מדגיש במכ' הירוע שהייתה בדוקא

זכרון, נאָר) אין עבודה ומעשה בפועל (נעשים).

כסלו, און אַרויסנעמען דערפון דוקא אַ לימוד והוראה בעבודת ה'!

דערפון איז פאַרשטאַנדיק, אַז אין אַ התוועדות בקשר מיט יו"ד כסלו דאַרף מען אַרויסנעמען אַ לימוד והוראה פון גאולת כ"ק אדמו"ר האמצעי, אַ לימוד והוראה ניט בלויז אין עבודה רוחנית, נאָר אויך (ובעיקר) אין עבודה גשמית, בעש"י בפועל, המעשה הוא העיקר<sup>9</sup>,

וואָס אין דעם באַשטייט דער עיקר חידוש פון גאולת כ"ק אדמו"ר האמצעי, און פון אַ התוועדות בקשר עם זה, כדלקמן.

ב. דערביי שטעלט זיך די שאלה:

מ'זעט בפועל אַז דער שטורעם און התוועדות פאַרבונדן מיט דער גאולה פון דעם אַלטן רבי'ן בי"ט כסלו, וואָס ווערט אנגערופן „חג החגים"<sup>10</sup>, ראש השנה לחסידות<sup>11</sup>, איז אַ סאך גרעסער (עכ"פּ בכמות) ווי די וואָס איז פאַר-בונדן מיט דער גאולה פון יו"ד כסלו.

קען מען פרעגן: בשעת מ'שטייט אונטערן איינדרוק פון יו"ט כסלו, מ'גע-דענקט וועגן חגיגת הגאולה פון יו"ט כסלו פאַר-יאָרו, און מ'ווייסט אַז אין עטלעכע טעג אַרום וועט מען (נאָכ-אַמאָל) פראַווען יו"ט כסלו (ובפרט אַז יו"ד כסלו עצמו דערמאָנט וועגן יו"ט כסלו) — ווי קען מען זיך ברענגען צו שטורעמען וועגן די גאולה פון יו"ד

אמת טאַקע, אַז ס'איז מובן ופשוט אַז יו"ד כסלו מוז אין זיך האָבן אַ מעלה איבער יו"ט כסלו, וואָרום „כל יומא ויומא עביד עבידתי"<sup>12</sup>, און ביום זה איז ער דער „שער" דורך וועלכע אַלע אַנדערע ימי השנה זיינען דעמולט עולה<sup>13</sup>. ועאכו"כ אַ יום ווי יו"ד כסלו, אַ חג הגאולה פון אַ נשיא בישראל — וואָס איז „אחת בשנה" — האָט ער זיכער אַן „עבידתי" מיוחדת וואָס אפילו יו"ט כסלו פאַרמאָגט ניט, און נאָכמער, כנ"ל — דאָס איז דעמולט דער „שער" דורך וועלכע שאַר ימי השנה, כולל יו"ט כסלו, זיינען עולה, ד.ה. אַז (די עלי' פון יו"ט כסלו ב)יו"ד כסלו טוט אויף אַן עלי' אויך לגבי ווי יו"ט כסלו שטייט מצ"ע —

אַבער תורה בכלל און חסידות בפרט מאָנט אַז נוסף צו אמונה דאַרף יעדער זאך אַראַפקומען אין הבנה והשגה, בחכמה בינה ודעת, און פון דעת (מפתח דכליל שית"י) — אין מדות, ביז אין מחשבה דיבור ומעשה בפועל, עבודה בפועל,

ובפרט אַז מ'זעט בפועל אַז בשעת מ'פאַרשטייט אַז ענין אין שכל והבנה, דערנעמט עס דעם מענטשן מער בפנימיות (מער ווי אויב ער האָט אין דעם אמונה בלבד), און דאָס (צוזאַמען מיט די אמונה בדבר) ברענגט אים נאָכ-מער און ברייטער לקיום הדבר בפועל.

(9) אבות פ"א מ"ז.

(10) לשון כ"ק מו"ח אדמו"ר במכתבו — כ' כסלו תשי"ג (אגרות קודש שלו ח"ז ע' ל). הקדמה לחוברת יו"ט כסלו. נח' בלקודש ח"ה ע' 436 ואילך, לקמן ע' 385 ואילך.

(11) מכתב כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע — ט"ז כסלו תרס"ב (נדפס ב"מבוא" לקונט' ומעין ע' 17 (פסימילי' מגוכתיק). היום יום" בתחלתו. אגרות קודש שלו ח"ה ע' רנט).

(12) זחי"ג צד, ריש ע"ב.

(13) ראה לקוד' חיד תשמו, ב. ס' השיחות השית' ע' 22. וראה שיחת ש"פ ויצא, יו"ד כסלו תשמ"ז. ובכ"מ.

(14) זחי"ב קעז, א. וראה לקו"ת ואתחנן ו, ד.

זיינען פון זיין פאטער, דער אלטער רבי, בתוספת ביאור והרחבה כו'.

ווי מ'זעט עס בפשטות אין זייערע דרושי חסידות (אפילו בשעת מ'קוקט אריין אין די מאמרים, עאכור"כ בשעת מ'לערנט זיי).

ובלשון הקבלה והחסידות<sup>20</sup> — „נקודה בהיכלא"<sup>21</sup>, נקודת החכמה בהיכל דבינה, „צריך להיות שתיהן כאחד כו"<sup>22</sup>.

און כשם ווי דאס איז בתורתו של בעל הגאולה — איז דאס אויך ארויס בהנהגתו בפועל, אז ער האט זיך געפירט מיט א התרחבות והתפשטות גדולה, ווייל ער איז דער כח הבינה פון חסידות חב"ד<sup>23</sup>.

ד. דערמיט וועט מען פארשטיין — בהבנה והשגה, חכמה בינה דעת — דעם אויפטו פון גאולת אדמו"ר האמצעי ביו"ד כסלו אפילו לגבי גאולת אדה"ז ביי"ט כסלו (ביז אז דאס טוט אויף אן עלי' אויך אין י"ט כסלו):

בכללות איז דער מאסר וגאולה (סיי) פון דעם אלטן רבי'ן און סיי פון דעם מיטעלן רבי'ן) געווען פארבונדן מיט דעם ענין פון „יפוצו"<sup>24</sup> מעינותיך

ג. וועט מען עס פארשטיין לויט דעם הפרש (בדא"פ) פון דעם מיטעלן רבי'ן און אלטן רבי'ן בכלל<sup>15</sup>:

ס'איז ידוע אז גילוי תורת חסידות חב"ד איז געווען באופן מסודר, בהתאם ווי דער סדר התגלות פון א שכל חדש, אז פריער ווערט נתגלה נקודת השכל — חכמה, און דערנאך קומט די נקודה אראפ אין בינה<sup>16</sup>, אין הבנה והשגה, ביז מיט די התפשטות והתרחבות, „רחובות הנהר", פון בינה<sup>17</sup>. בדוגמא ווי א נהר (בינה) וואס ווערט נמשך פון מעין (חכמה), וואס די מי הנהר קומען פון מי המעין, אבער אין נהר ווערן זיי נתרחב ונתפשט, „רחובות הנהר".

דער אלטער רבי האט מגלה געווען די ענינים אין חסידות אין אן אופן פון א נקודה — דרגת החכמה פון תורת החסידות<sup>18</sup>; און דער מיטעלער רבי האט ארויסגעבראכט די נקודה (נקודת החכמה) בביאור רחב — דרגת הבינה<sup>19</sup> פון תורת החסידות<sup>18</sup>.

און ווי דער בעל הגאולה (דער מיטעלער רבי) אליין שרייבט בהקדמה צו כמה פון זיינע ספרים, אז זיינע דרושים

(20) ד"ה ראה אנכי נותן לפניכם היום ברכה — לקו"ת רי"פ ראה. מאמרי אדמו"ר האמצעי דברים ח"ב בתחלתו (נדפס י"ע). ועוד. — ולהעיר שגם בדרושים הנ"ל (בביאור הענין דנקודה בהיכלא) — נראה בגלוי הרחבת הביאור דבעל הגאולה בנקודת הענין שבלקו"ת לאדה"ז.

(21) ראה זח"א ו, רע"א. תקו"ז ריש תיקון ה (י"ט). א. תיקון כח (עב, ב). ועוד. אגה"ק ס"ה (קז, א). ועוד.

(22) לשון הלקו"ת שם.

(23) „התמים" שם.

(24) לשון אגה"ק הידועה הבעש"ט — נדפסה ככשי"ט הוצאת קה"ת בתחלתו. ובכ"מ.

(15) בהבא לקמן — ראה לקו"ש ח"ה ע' 129 ואילך. ח"י ע' 99. לעיל ע' 162 ואילך.

(16) ע"ד סדר התגלות נגלה דתורה — משנה ואח"כ גמרא (חכמה ואח"כ בינה — ראה ביאורו להצ"צ (כרך א) ע' שסג ואילך. ועוד) — ראה לעיל שם (ע' 162). ושי"נ.

(17) ראה זח"ג קמב, א. אגה"ק סרי"ט טו. מקומות שבהערה 20. לקו"ת שה"ש לט, א ואילך.

(18) ראה ס' השיחות תשי"ב ע' 19. תשי"ה ע' 60. אגרות קודש אדמו"ר מהוריי"צ ח"ט ע' תטז. מקומות שבהערה הבאה.

(19) ראה „התמים" חוברת ב ע' עח (פח, ב). לקוטי לוי יצחק — אגרות ע' שלג ואילך.

חוצה<sup>25</sup>: דער מאסר איז צוגעקומען צוליב דעם קטרוג (למעלה)<sup>26</sup> אויף זייער עבודה אין הפצת המעינות חוצה, און די גאולה האט באוויזן אויף זייער נצחון, אז זיי זיינען געווען גערעכט מיט זייער מפיץ זיין מעינות החסידות חוצה<sup>27</sup>.

ואדרבה: דורך דעם מאסר וגאולה איז צוגעקומען א יתרון האור מן החושך — א תוספת גילוי והרחבה אין הפצת המעינות חוצה. כידוע די שיחה<sup>28</sup> בנוגע לגאולת אדה"ז בייט כסלו, אז נאך פעטערבורג האט זיך אנגעהויבן דער עיקר ענין פון „פוצו מעינותיך חוצה“. ועד"ז איז מובן בנוגע צו די הוספה וואס איז צוגעקומען ע"י גאולת אדמו"ר האמצעי ביו"ד כסלו.

ויש לומר, אז די הוספה והרחבה בהפצת המעינות חוצה ע"י די גאולה פון דעם מיטעלן רבי'ן טוט אויף א מעלה אפילו אין די הוספה והרחבה ע"י די גאולה פון דעם אלטן רבי'ן<sup>29</sup> — ע"ד

ובהתאם צו דער עילוי כללי הנ"ל וואס דער מיטעלער רבי האט אויפגעטאן אין די תורה פון דעם אלטן רבי'ן (אפילו לאחרי גאולתו בייט כסלו), אז ער האט ארויסגעבראכט די נקודת החכמה (בתורת החסידות) פון דעם אלטן רבי'ן<sup>30</sup> בביאור רחב, „רחובות הנהר“ פון בינה<sup>31</sup>:

דער כללות החידוש פון הפצת המעינות חוצה ע"י חסידות חב"ד הויבט זיך אן לכל לראש — מיט דער הפצה אין דעם „חוצה“ שבאדם, וואס איז כולל — אז די „מעינות“ (ווי זיי שטייען למעלה משכל) זאל מען מפיץ זיין אין הבנה והשגה בשכל האדם<sup>32</sup>.

וואס אין דעם גופא איז צוגעקומען א מעלה דורך דעם מיטעלן רבי'ן (און ביי אים גופא — איז צוגעקומען נאכמער עילוי בזה דורך זיין גאולה, כמובן מגאולת אדה"ז), וואס ער האט אראפ-געבראכט נקודת החכמה פון דעם אלטן רבי'ן אין הרחבת הביאור דבינה כו', וואס דאס גיט צו אין דער הפצת

25 אלא, בפרטיות — ה"י הקטרוג על אדה"ז על כללות חידושו בהפצת המעינות חוצה (ראה ס' השיחות תשי"ז ע' 59. בית רבי ח"א פט"ז בהערה (לא, א). לקריש ח"י ע' 223. 269. חיל ע' 170). בחב"ד שבשכל (שעז לא זה ה"י ענין זה): משאי"כ הקטרוג על אדהאמ"צ ה"י בעיקר על הענין דרבי וחסידי כו' (שיחת י"ד כסלו תשי"א ס' השיחות תשי"א ס"ע 50). וראה אגרות קודש אדמו"ר האמצעי (קה"ת תשמ"ז ע' ש).  
26 ונשתלשלו מהן (ראה תניא רפ"ג) — המאסר למטה.  
27 וכדברי הבעש"ט והה"מ לאדה"ז בהיותו במאסר (על שאלת אדה"ז, ואם אצא מכאן האם אפטיק מלומר ד"ח?). כיון שהתחלת לא תפטיק ואדרבה לכשתצא תאמר יותר (בית רבי שם. נתי' בלקריש ח"ל שם). — וזוהו מובן גם בנוגע לגאולת אדהאמ"צ ביו"ד כסלו.

28 ס' השיחות תורת שלום ס"ע 112 ואילך.  
29 וכמובן גם זוה, שלמרות גאולת אדה"ז, ה"י אפ"ל עוד קטרוג והעלם והסתר על הפצת המעינות

חוצה ע"י מאסר של אדהאמ"צ. וזוהו מוכח, שגם ע"י גאולתו ניתוסף עילוי בהפצת המעינות חוצה, עילוי שלא ה"י ע"י גאולת אדה"ז. וראה בזה ובהבא לקמן שיחת יו"ד כסלו תשמ"א.

30 שגם לאחרי גאולתו בייט כסלו היתה תורתו בבחי' נקודת החכמה בערך להרחבת הבינה דאדמו"ר האמצעי.

31 ואף שרוב תורתו של אדהאמ"צ (באופן דהרחבה כו') נאמר ונכתב לפני גאולתו (לא כנגאולת אדה"ז, שלאחרי הגאולה נתרחבה ונתגלתה תורתו לגבי לפני הגאולה) — הרי הכוונה היתה שילמדוה והפצתה (כדלקמן בפנים), ומבלי רדיפות וכר מהמלכות דאז וכר — והשלימות בזה נעשה ע"י הגאולה.

32 ראה ארה"ת לתהלים (יהל אור) ע' תנה, שהמדות (ז"א) נקי חוץ לגבי חו"ב. וי"ל, שגם המוחין נקי חוץ לגבי האמונה שלמעלה מהשכל ובפרט לגבי עצם הנפש (ראה לקו"ת ויקרא ד, ב).

דארף אראַפּקומען<sup>36</sup> אין עבודה<sup>37</sup> — אין מדות שבלב („חוצה“ בערך למוחין), ביז אין מחשבה ודיבור, ביז — והוא העיקר — אין מעשה בפועל („חוצה“ שאין חוצה ממנו אין דעם אדם).

ביז — אין מעשה בפועל פון הפצת המעיונות חוצה, חוצה כפשוטו (מחוץ להאדם) — ביי אַנדערע אידן, כנ"ל. וואָס די עבודה פון לערנען און מפיץ זיין מעיונות החסידות ביי אַנדערע (בדבור) איז אַן ענין של עשי' בערך צו די עבודה מיט זיך.

### דאָס הייסט:

נוסף לזה וואָס תורה בכלל זאָגט אַן אַז „לא המדרש הוא העיקר אלא

המעיונות חוצה — (מתחיל) אין הבנה והשגה בשכל האדם<sup>33</sup> (וואָס בינה איז „חוצה“ בערך צו חכמה).

ובפשטות: בשעת מ'לערנט אַ מאמר פון דעם אַלטן רבי'ן (חכמה) צוזאָמען מיט דעם תוספת והרחבת הביאור פון דעם מיטעלן רבי'ן (בינה) — איז דאָס כביכול געשמאַקער, און ברענגט אַרויס מער שמחה, „אם הבנים שמחה“<sup>34</sup> (וואָס גייט אויף בינה<sup>35</sup> — „אם הבנים“).

ה. ועוד (ובמובן רחב יותר) ובעיקר:

דער עיקר מאסר וגאולה (פון דעם אַלטן רבי'ן און פון דעם מיטעלן רבי'ן, ועד"ו פון כ"ק מו"ח אדמו"ר במאסר וגאולה שלו ב"ב-י"ג תמוז) איז געווען ניט אַזוי אויף לימוד התורה וחסידות וקיום המצוות פאַר זיך (אפילו פאַר דעם „חוצה“ שבאדם עצמו, חב"ד ומדות), נאָר אויף הפצת התורה והיהדות והפצת המעיונות חוצה, אין חוצה כפשוטו — לערנען און מפיץ זיין אידישקייט און חסידות באַ אַנדערע אידן.

ובפרטיות יותר: חסידות מאַנט אַן ס'איז ניט מספיק בלויז זיין אַ „משכיל“ און לערנען תורה, כולל חסידות חב"ד בחב"ד שבשכל (אפילו ווען דאָס קומט אַראָפּ בהרחבת הבינה), נאָר די השכלה

36) בלשון וכפס"ד המשנה „לא המדרש הוא העיקר אלא המעשה“ (אבות פ"א מ"ז).

37) וענין זה — כמו כל ענינים בחסידות — נמצא גם בנגלה תורה, כי נגלה תורה הוא גופא לנשמתא דאורייתא (זח"ג קנב, א): פס"ד הרמב"ם (בספרו „הלכות הלכות“) ש.ראוי לאדם להתבונן במשפטי התורה הקדושה ולידע סוף ענינים כפי כחו\* (סוף הל' מעילה) ו.א.ע"פ שכל חוקי התורה גזירות הם כ' ראוי להתבונן בהן וכל מה שאתה יכול ליתן לו טעם תן לו טעם כ' ורוב דיני התורה אינן אלא כ' לתקן הדעות וליישר כל המעשים\* (סוף הל' תמורה), כלומר שדיני התורה (גם חוקים וגם מצוות התלויות בכהן וכיו"ב) לא ניתנו אלא ללמוד הוראה בעבודת ה', לתקן הדעות וליישר כל המעשים\*.

\* אלא שחסידות גילתה ופירשה הענין ועד' ופירש הבעש"ט (שעוה"ה פ"א) בענין „לעולם ה' דברך נצב בשמים“ (תהלים קיט, פט) — שואמר לפני זה במדרש תהלים (עה"פ. וראה לעיל ע' 331 הערה 29. ושיג). ועד"ו בענין השגחה פרטית (ראה אוה"ת לתהלים י'הל אור) ע' קלב. סה"מ תרע"ח ע' תיג. תרפ"ז ע' קנו ואילך. ועוד. וראה לקו"ש ח"ל ע' 149-50) אבל לאחר הגילוי ע"י תורת החסידות אפשר למצוא כל הענינים בנגלה דתורה.

\*\* (ושון זה מורה דהוא לעיכובא (ראה מנחות 29, ב בחוד"ה מתני').

33) וידוע שאדמו"ר האמצעי עסק וביותר בהדפסת ספרי חסידות, ובאופן שיגיעו לכאויא בנקל כו', ועד שהשתדל להדפיסם באופן שגם עניים יוכלו לקנותם (ראה אנרות קודש אדמו"ר האמצעי — קונטרס המילואים (קה"ת, תשמ"א) ע' יג ואילך. חב"ע פא ואילך). וראה שיחת י"ד כסלו תשמ"ה.

34) תהלים ק"ג, ט.

35) זהר ח"א ר"ט, א. ח"ב פד, א. פה, ב. פרדס שער ערה"כ ערך אם הבנים. לקו"ת שמע"צ פת, ד. ובכ"מ.

עבודה ומעשה בפועל דורך די גאולה פון דעם אלטן רבי'ן בי"ט כסלו, וואָס איז אַ גאולה והרחבה (וועלכע קומט נאָך דעם קטרוג ומאָסר) בעיקר אין דעם ענין פון הפצת המעינות חוצה (ניט אַזוי פאַר זיך אַליין) בעבודה ומעשה בפועל, בעיקר — צו אַנדערע אידן.

און אין דעם גופא איז צוגעקומען נאָכמער עילוי דורך די גאולה פון דעם מיטעלן רבי'ן ביו"ד כסלו (און נאָכמער — דורך די גאולה פון כ"ק מו"ח אדמו"ר בי"ב י"ג תמוז) — זייענדיק ספירת הבינה:

בשרש הענינים (אין מוחין עצמו) איז חכמה שייך לעצמו און בינה שייך להזולת<sup>43</sup>, ד.ה. אַז בערך צו נקודת החכמה איז בינה דער שרש ומקור אויף עבודה ועשי' און שייכות עם הזולת: בינה ברענגט אַראָפּ נקודת החכמה אין הבנה והשגה בפרטים ופרטי פרטים. וואָס דאָס ערמעגלעכט אַז מ'זאָל קענען מסביר זיין דעם דבר שכל צו אַ צווייטן, משא"כ בשעת עס לייכט נאָר נקודת החכמה, איז דאָס נאָר אַ נקודה בלבד, וואָס האָט אַבער ניט קיין תפיסא בהסברה ומשלים וואָס מ'קען איבער-געבן אַ צווייטן.

און פון חכמה ובינה ווערט נשתלשל בפרטיות יותר (אין דעם חילוק צווישן) מוחין און מדות: מוחין איז שייך לעצמו, און מדות איז שייך להזולת. וואָס דער-פאַר איז בינה דער מקור המדות, אַם הבנים<sup>44</sup>, ווייל תולדות המדות איז דוקא מהתרחבות השכל בבינה וואָס איז שייך להזולת<sup>44</sup> (משא"כ פון חכמה עצמה וואָס

המעשה<sup>36</sup>, ונוסף אויף די הדגשה גדולה אין חסידות, אַז ס'איז ניט גענוג אמונה בלבד, נאָר עס דאַרף אַראָפּ-קומען אין הבנה והשגה שבשכל (כנ"ל) — איז אַבער אויך ניט גענוג השכלה בלבד, און ניט גענוג די כוונות און אפילו עבודה רוחנית (ניט קוקנדיק אויף דעם גודל העילוי שבוה), נאָר יעדער השכלה דאַרף אַראָפּקומען אין אַ "בכז" (ניט נאָר אַ מסקנא והלכה שבשכל, נאָר) אין עבודה ומעשה בפועל בגשמיות העולם. ואדרבה: אַ משכיל גדול — דאַרף זיין אַן עובד גדול, און וואָס גרע-סער דער משכיל — אַלץ מער דאַרף צוקומען אין זיין עבודה, וי"ל אַז לפעמים איז צוליב דעם (עבודה) איז עס געגעבן געוואָרן די השכלה!

[ויש להוסיף ביאור בזה ע"פ המבואר בתניא<sup>39</sup>, אַז אלע גילויים דלעתיד לבוא זיינען "תלוי במעשינו ועבודתינו" כל זמן משך הגלות: וויבאַלד אַז הפצת המעינות חוצה ברענגט אתי מר דא מלכא משיחא<sup>41</sup> — דעריבער שטייט דאַרט בהדגשה יתירה דער הכרח אויף מעשה ועבודה בפועל, ווייל אין דעם (מעשינו ועבודתינו<sup>42</sup>) איז תלוי אלע גילויים דלעתיד לבוא].

ונוסף על כל זה — איז צוגעקומען אַ הוספה והרחבה אין דעם הכרח אויף

38 ראה סה"מ קונטרסים ח"א קצה, סע"א ואלר. הש"ת ע' יא. תשי"ז ע' 57. ס' השיחות הש"ת ע' 44 ואלר. תשי"ג סע' 66 ואלר.  
39 רפ"ז.

40 לכאף כצ"ל [ועבודתינו — ביו"ד] כמו במעשינו' הסמוך לו.

41 אנהיך דהבעש"ט הנ"ל הערה 24.

42 "מעשינו" — מלשון כפי' (ראה לקו"ת בחוקותי מה, א. מאמרי אדמו"ר האמצעי ויקרא ח"ב ע' תשסא. ועוד), "עבודתינו" מלשון עיבוד עורות (תרא' משפטים ע, א).

43 ראה תרא' לך יא, ג. תרא' שם פא, ב ואלר. לקו"ת חוקת נו, ד. ובכ"מ.

44 ובפרט בחי' תכונה (שבבינה) אותיות בן ובח שהן דחילו ורחימו (מדות שבבינה) — תניא ספטי"ז בהגיה. מוז"ג (אדר"ז) רצ, ב. ע"ח שער הזווגים

1. אין דעם לימוד פון יו"ד כסלו קומט צו נאכמער תוקף בשעת מ'פאר-בינדט עס מיט א התועדות פון כמה וכמה מישראל<sup>45</sup> — ווארום א התועדות מטרתה דעם זעלבן תוכן וכוונה ווי די גאולה — הפצת המעיונות חוצה (ניט פאר זיך, נאר) ברבים און במעשה בפועל (וואס אויף דעם איז געווען דער קטרוג ומאסר וגאולה, וכנ"ל):

לכל לראש — די עצם זאך אז אידן קלייבן זיך צוזאמען, איז א הפצה ברבים, וואס פארשטארקט אהבת ישראל ואחדות ישראל (ובפרט אז ס'איז אויך דא „גדולה לגימה שמקרבת“<sup>46</sup>). און

הק"ש פני"ד ואל"ך) גם בחוץ, וע"י מגורה שכל שבעה קני המגורה (כנגד שבעה סוגים דישראל — לקרית ר"פ בהעלותך. שערי אורה ד"ה כי עמך פ"ד. ובכ"מ) הם „מקשה אחת“ (תורה כה, לו), וממנה יוצאה אורה לכל העולם כולו (ראה מנחות פו, ב. ויק"ר פלא, ז. ירוש' ברכות פ"ד היה), וי"ל גם לאר"ע.

49) להעיר מלקר"ד שם (תפת, ב), שיו"ד כסלו הוא זמן הלידה של חסיד, וענין הלידה של חסיד הוא התועדות חסידיות. ויש לומר השייכות, כי לידה הרי"ע הגילוי בעולם גם הלתועדות — גילוי רביים. אמר, וזהו גם ענין הלתועדות — גילוי רביים. ובספירות — ספירת הבינה הרי"ע הלידה וגילוי שבמחין מנקודת החכמה שהיא בבחי' העלם.

כי אף שבכללות מוחין הן בחי' עיבור ומדות בחי' לידה והתגלות (תניא פט"ז בהגיה הא. ביאורי הזהר לאדהאמיצ קג, סעיף ואל"ך. קמה, ג. להצ"צ (כרך ב) ע' תתקצו ואל"ך. הנסמך בליקוט פירושים כ"י תתני (שם) — הרי במחין עצמן בינה היא בחי' עיבור ואח"כ לידה (גילוי) בערך לחכמה, כי מקור המדות הוא מהולדת המדות שבבינה (תבונה), הנק' תעלמות לבוי (תניא שם. אגה"ת ספ"ד. לקרית מסעי צ, א), בחי' בינה לבאי' (קיצורים והערות לתניא שם. וראה אה"ת יתרו ע' תתנו ואל"ך), וראה הערה 44. ועד שאפשר להיות שבחי' תבונה זו מתלבשת במעשה דבור ומחשבת התורה ומצותי' כ"י כאלו עסק בהם כדחילו ורחימו ממש אשר בהתגלות לבוי (תניא שם). וראה הגיה ה"י בתניא שם ש'לפעמים התבונה יורדת להיות מוחין בנק' דועיר אנפין שהו אותי' התורה והמצות.<sup>47</sup>

50) ראה סהדרין קג, סעי' ואל"ך.

איז למעלה פון השגה ושייכות להזולת לא ילדו המדות)<sup>45</sup>.

ביז אז דערפון (פון בינה) ווערט נשתלשל (למטה מטה) — עבודה ומעשה בפועל<sup>46</sup>, ביז אויך — עס הזולת, כולל — הפצת המעיונות חוצה, צו אנדערע אידן.

ועפ"י יש לומר, אז דורך דער גאולה פון דעם מיטעלן רבי"ן (א גאולה אין בינה) איז צוגעקומען א הוספה והרחבה אין עיקר כוונת (המאסר ו)הגאולה — הפצת המעיונות חוצה בעבודה ומעשה בפועל<sup>47</sup>, ובמיוחד — צו אנדערע אידן<sup>48</sup>.

פ"ד. שער אח"פ פ"א. מא"א ת, ז. וראה ביאורי הזהר להצ"צ ע' תתק ואל"ך.

45) דרושי פ' ויצא (פרשתנו): ביאורי הזהר ריש פרשתנו. ד"ה ויצא תר"ל, תר"פ, תרפ"ז, ועוד. וראה לקמן סעיף ז"ח.

46) ראה הערה 49.

47) ולהעיר משיחת יו"ד כסלו תשי"ז (לקר"ד ח"ג תפ"ו, ב ואל"ך) — לפני ארבעים שנה — שמבאר גדול ההכרח שכל השכלה תבוא בעבודה בפועל. עיי"ש.

48) ועפ"י יש להוסיף בהשייכות דגאולת אדה"י ב"ט כסלו וגאולת אדהאמיצ ביו"ד כסלו — לימי תנוכה, בסיום חודש כסלו (נוסף להמבואר בכ"מ): גם נס תנוכה ונצחון החשמונאים ה"י על התנגדות היונים לא לענין השכלה שבתורה בלבד, כי אם להשכיחם תורתך ולהעבירם מחוקי רצונך<sup>49</sup>, ותוצאה מזה — ההכרח דעבודה ומעשה בפועל, כולל הפצת התומ"צ גם אצל הזולת. ולזה קבעו הנס בנרות — שמדליקים על פתח ביתו מבחוץ, להאיר ב"ג (משלי ו, כג) מצוה ותורה אורי<sup>50</sup> (ובפרט פנימיות התורה, שמו"י שבתורה (אמרי בינה ש' עיי"ש).

\*) ראה בכ"ז מאמרי אדה"י תקס"ג ע' נ"ו. שערי אורה ד"ה בכ"ה בכסלו פמ"א.מ.ב. פני"ג. סהמ"צ להצ"צ מצות נ"ח (נ"א, א. שם, סעי' ואל"ך). וראה לעיל ע' 237 ואל"ך.

(\*\*) ולהעיר מדברי אדמו"ר מהורש"ב נ"ע אשר הקטרוגים וכ"י והגאולה דיי"ט כסלו הוא ע"ד דע"י שכותשין אותו היות נותן שמונו (ס' השיחות חורת שלום ע' 26).



אויב מ'קען דאָס ניט אַנווייזן, איז אַ ספק צי מ'איז טאַקע געווען באַ דער התוועדות באַמיתית, וואָרום דאָס איז די כוונה פון דער התוועדות — דאָס צוגעבן אַ הוספה אין מעשה בפועל.

ער (ל' נסתר) קען האָבן אַ תירוץ אַהער און אַ תירוץ אַהין — אַבער „כמאן דעבד לאַ אמרינן“<sup>55</sup> (אפילו ווען „אונס (וואָס) רחמנא פטריי“<sup>56</sup>), די עבודה בפועל פעלט.

עאכו"כ ווען דאָס איז אַ התוועדות ביו"ד כסלו — וואָס דאָס (גאולה שני') גיט אַ כפ'דיקע הדגשה אויף דעם הכרח פון הפצת המעינות חוצה במעשה ועבודה בפועל.

ז. דאָס אַלעם שטייט נאַכמער בהדגשה מצד דעם וואָס די התוועדות (למחרת יו"ד כסלו) איז בשבת פ' ויצא<sup>57</sup> — הן מצד כללות הפרשה, והן מצד דעם שיעור חומש הפרטי פון יום השבת (שביעי עד סוף פ' ויצא):

חסידות איז מבאר דעם פירוש אין „ויצא יעקב מבאר שבע וילך חרנה“ — אַז דאָס גייט אויף דער יציאה פון יעקב, יו"ד עקב (בחי' חכמה) למטה מטה גם בבחי' עקביים<sup>58</sup>. וואָס די יציאה וירידה איז דורך „באר שבע“ — בחי' בינה, מקור השבע מדות<sup>59</sup>. ד.ה. אַז „ויצא

האָט אין זיך אַן עילוי הכי גדול — כח הציבור“<sup>61</sup>, נוסף אויף דעם וואָס (נאָר) „איש את רעהו יעזרו ולאחיו יאמר חזק“<sup>62</sup>. דער גאַנצער (כח ה)ציבור העלפטי, ובפרט לויט די „פתקא אשר משמי שמיא נחיתא“ וואָס דער אַלטער רבי האָט איבערגעגעבן<sup>63</sup> וועגן דעם גודל העילוי פון אַ חסידישען פאַר-ברענגען, אַז דאָס טוט אויף מער וויפל עס קען אויפּטאַן מלאַך מיכאל, שרם של ישראל<sup>64</sup>, און שאַפט נחת רוח — און במילא אַן אחדות מיט — אבינו שבשמים.

ועוד ועיקר: די כוונה פון דער התוועדות איז, אַז דורך דעם זאָל צוקומען אַ הוספה והרחבה אין הפצת התורה והיהדות בכלל, ובמיוחד הפצת המעינות חוצה בעבודה ובמעשה בפועל, אזוי אַז דאָס זאָל דערגרייכן בפועל אויך צו אַנדערע אידן.

און דוקא דאָס איז די בחינה (אויס-פרואוו) אַז מ'האָט זיך באמת משתתף געווען אין דער התוועדות און ס'איז ניט געווען אַ דמיון בעלמא — בשעת עס זעט זיך אַן אויף דעם מתוועד אַ שינוי בהנהגתו בפועל (אַלס תוצאה פון דער התוועדות) אין זיין עבודה פון הפצת המעינות חוצה במעשה בפועל, אזוי אַז מ'קען אַנווייזן מיטן פלישיקן פינגער בעה"ז הגשמי די הוספה אין הפצת המעינות חוצה!

55 ירושלמי קידושין פ"ג ה"ב.

56 ב"ק כח, ב.

57 עוד שייכות — ראה לעיל ע' 159 ואילך.

58 תו"א ותו"ח ריש פרשתנו. אוה"ת שם קצב, א

ואילך. מאמרי אדה"ז תקס"ח (כרך ב) ע' תרכו

ואילך. וראה מקומות שבהערה 62.

59 ולהעיר שבפרשתנו מסופר גם שלאה ילדה

ששה בנים וכת אחת, שהו"ע הולדת שבע מדות (ז"א

ומלכות) מבחי' בינה (לאה) (ראה פירוש שבהערה

35. תו"ח פרשתנו כט, ב. אוה"ת תוכה רחצ, ב.

מאמרי אדה"ז תקס"ח (כרך ב) ס"ע תשפח.

51 ראה ד"ה החלצו תרנ"ט פ"י (סה"מ תרנ"ט ע' סא.) ועוד.

52 ישע"י מא, ו.

53 הובא במכתב כ"ק מו"ח אדמו"ר (קובץ

מכתבים שבסו"ס תהלים אהל יוסף יצחק ע' 198

ואילך. אגרות קודש שלו ח"ג ע' ת"ג ואילך).

54 ראה דניאל י, כא. שם יב, א. ועוד.

אָבער די כוונה בכל ירידות אלו אין — ירידה צורך עלי', אז דורך דער ירידה פון חכמה אין בינה, אין מדות, אין מעשה בפועל ביז אין די עבודה אין „חוצה“ (מיט אַנדערע אידן) און אין גלות — זאל צוקומען אַ גאולה ועלי' נעלית יותר, די גאולה פון דעם מיטעלן רבי', וואָס טוט אויף אַ הרחבה והתפשטות אין הפצת המעיונות חוצה, ביז שלימות העלי' — בגאולה האמיתית והשלימה, שאין אחר' גלות.<sup>65</sup>

ויש לומר, אַז די צוויי ענינים — דער מאסר וגלות (די ירידה פון „באר שבע“ אין „חרון“), און די גאולה ועלי' וואָס קומט דורך דעם אַרויס — זיינען מרומז אין תחלת הפרשה און סוף הפרשה: בתחלת הפרשה רעדט זיך וועגן דער ירידה — „ויצא יעקב מבאר שבע וילך חרנה“; דערנאָך בהמשך הפרשה רעדט זיך וועגן עבודת יעקב בפועל אין „חרון“ (גלות); און בסוף הפרשה רעדט זיך וועגן סיום וגמר עבודת הבירורים אין גלות — ווי יעקב ווערט געראַטעוועט פון לבן הארמי אין חרון, און „ויעקב הלך לדרכו ויפגעו בו מלאכי אלקים גו' ויקרא שם המקום ההוא מחנים“<sup>66</sup>, וואָס דערפון ווערט נשתלשל דער סיום וגמר העבודה פון כל גלות וגלות, אויך דער גלות (מאסר) פון דעם מיטעלן רבי'.

#### והענין בזה:

„ויפגעו בו מלאכי אלקים“ מיינט „מלאכים של ארץ ישראל באו לקראתו ללותו לארץ“, ד.ה. אַז די מלאכים פון ארץ ישראל זיינען געקומען אין חוץ

יעקב מבאר שבע“ מיינט יציאת בחי' חכמה פון בחי' בינה<sup>60</sup>, מקור המדות (באר שבע). צו מאיר זיין אין מדות, ביז למטה מטה אין עולמות ביי'ע, „חרנה“<sup>61</sup>.

דער ענין איז אויך דאָ באַ יעדער אידן: יציאת יעקב מבאר שבע לחרון גייט אויף ירידת הנשמה בגוף<sup>62</sup>, די נשמה וואָס נעמט זיך מבחי' חכמה (ולמעלה מזה), איז יוצא מבחי' בינה אין די מדות, ביז אין עולמות ביי'ע, ביז אַ נשמה בגוף בעוה"ז הגשמי.

ובעבודת האדם — די עבודה ונתינת כח פון דעם מיטעלן רבי': לימוד התורה באופן פון נקודת החכמה דאָרף אַראַפקומען אין הבנה והשגה בהרחבה פון בינה. און דערפון דאָרף די השכלה והבנה נמשך ווערן אין מדות, ביז אין מחשבה דיבור ומעשה ביז אין עבודה בעלמא דפרודא, רשות הרבים<sup>63</sup> — הפצת המעיונות חוצה.

ה. ויש לומר עוד:

פון כללות יציאת וירידת יעקב אבינו „מבאר שבע“ אין „חרנה“ ווערט נשתלשל (לאחר' כמה צמצומים והעלמות כו') אויך אַלע ירידות אין גלות<sup>64</sup>. כולל אויך דעם מאסר וגלות (בתוך גלות) פון דעם מיטעלן רבי'.

60) ויש לומר, ש„ויצא“ קאי גם על היציאה מחכמה לבינה.

61) ובפרטיות יותר — כפירוש השני בזהר (פרשתנו קמו, ב ואילך. וראה ביארה"ז לאדהאמיצ' (ז, ד) ולהיצ' ריש פרשתנו. מקומות שבהערה הבאה) כ„ויצא יעקב מבאר שבע וילך חרנה“, שהיציאה היא מ„באר שבע“, בחי' מלכות, לעלמא דפרודא.

62) ד"ה ויצא תריל, תר"פ, תרפ"א. ועוד.

63) ראה תניא ספליג. ועוד.

64) ראה ב"ר פס"ח, יג. רמב"ן ריש פרשתנו מפדרי"א (פלי"ה) — ונשמט בפרד"א שעם פירוש הרד"ל(ז). וראה בארוכה לעיל ע' 153 ואילך. ושיג.

65) ראה מכילתא בשלה טו, א. הובא בתורה

ה"ג ונאמר — פסחים קטו, ב. ועוד.

66) פרשתנו לב, ב"ג.

בפשטות — ארויסגיין און מפיץ זיין די מעינות חוצה אויך באַ אַנדערע אידן, אזוי אַז מ'מאַכט „דאָ" אין „חוצה" — „ארץ ישראל".

ט. דער לימוד פון דעם אַלעם בנוגע לפועל:

די התוועדות בקשר מיט יו"ד כסלו און בש"פ ויצא דאַרף צוגעבן אַ הוספה והרחבה מער וויפל ס'איז געווען ביז איצטער (כנ"ל אַז „הימים האלה נזכרים ונעשים" באופן פון מעלין בקודש) — אין ארויסגיין („ויצא") טאַן אין הפצת התורה והיהדות והפצת המעינות חוצה בעבודה ובמעשה בפועל, ד. ה. ניט נאָר אין אַ הוספה בלימוד החסידות בהרחבה והבנה והשגה דבינה, נאָר אויך אין עבודה ומעשה בפועל באַ זיך אליין, ועוד ועיקר — אַ הרחבה אין די עבודה פון הפצת התורה והיהדות און המעינות חוצה אויך צו אַנדערע אידן.

ובמיוחד — שטייענדיק אין די טעג פון חודש כסלו — שהחיתום<sup>70</sup> שלו חנוכה. — אין די חנוות צו מבצע חנוכה, זען אַז יעדער איד בכל מקום ומקום זאָל צינדן נרות חנוכה און מקיים זיין די אַנדערע מצוות פון חנוכה.

ולפני זה — מאַכן די פאַסיקע חנוות צו י"ט כסלו (ולפני" — צו חמשה עשר בחודש, קיימא סיהרא באשלמותא): פון דעם שבת מתברכין כולהו יומין<sup>71</sup>, די ימי המעשה וואָס זיינען אַ הכנה צו דעם קומענדיקן שבת, וואָס למחרתו איז י"ט כסלו. ובפרט אַז ס'איז אויך יו"ד כסלו (וואָס טוט אויף אַן עלי' אויך אין י"ט כסלו, כנ"ל). האָט מען אַ נתינת כח פון דעם שבת ויו"ד כסלו צו מאַכן די אַלע

לארץ<sup>67</sup>. און „ויקרא שם המקום ההוא מחנים" (ל' רבים), „שתי מחנות של חוצה לארץ שבאו עמו עד כאן ושל ארץ ישראל שבאו לקראתו".

ובעבודה: דער גמר העבודה פון יעקב אבינו אין גלות (בחוץ לארץ)<sup>68</sup> איז געווען — צו מאַכן דאַרט „ארץ ישראל"<sup>69</sup>. ועד כדי כך אַז ער האָט גע'פועל'ט אַז „מלאכים של ארץ ישראל באו לקראתו (בחוץ לארץ) ללותו לארץ". און נאָכמער: דאָס האָט ניט מבטל געווען די מציאות פון חוץ לארץ, נאָר ער האָט מחבר געווען די מציאות פון חוץ לארץ מיט די מציאות פון ארץ ישראל — „ויקרא שם המקום ההוא מחנים", על שם די „שתי מחנות של חוצה לארץ שבאו עמו עד כאן ושל ארץ ישראל שבאו לקראתו".

דער לימוד דערפון איצטער: דער גמר ושלימות העבודה פון גלות אדמו"ר האמצעי און פון גלות זה האחרון בכלל איז די עבודה פון „מאָך דאָ ארץ ישראל". וואָס דאָס איז דער כללות העבודה פון הפצת המעינות חוצה: „ויצא", ניט בלייבן במקומו (בדרגתו ובמצבו הרוחני — נאָר להעלות בקודש), די יציאה והתפשטות מנקודת החכמה בהרחבת הבינה, ביז אין מדות, אין מחשבה דיבור ומעשה, ביז „ויצא"

67 ראה מפרשי רש"י כאן. רמב"ן כאן. וראה לעיל שם (ע' 150). וש"נ.

68 ראה לעיל שם ע' 153 ואילך.

69 כפתגם הצי"ע הידוע על שאלת חסיד א' ע"ד הנסיעה לארץ ישראל: „מאָך דאָ ארץ ישראל" (אגרות קודש אדמו"ר מהור"י צ"ח ע' תפה ואילך). ומזה מובן במכש"כ קצו בנוגע לעבודת יעקב אבינו, ובפרט שיעקב ה" לפני כיבוש ארץ ישראל, שעי הכיבוש נקבעה קדושת הארץ (אף שנתינת ובעלות הארץ היתה מומן אברהם. — ראה לקו"ש חט"ו ע' 205 ואילך. לעיל שם ע' 152-3).

70 והכל הולך אחר החיתום (ברכות יב, א).

71 זח"ב סג, ב. פת, א.

און אע"פ אז מעשה ועבודה (אנ-  
הויבנדיק פון "ויצא" — ממשיך זיין  
מנקודת החכמה איז הרחבת הבינה, און  
דערנאך אין מדות, ביז אין מחשבה  
דיבור ומעשה, ביז די עבודה ומעשה פון  
הפצת המעינות חוצה צו אַנדערע אידן)  
פאָדערט אַ יגיעה גדולה ("מעשה"  
מלשון כפי, און עבודה מלשון "עיבוד  
עורות"<sup>75</sup>), כמאחז"ל<sup>76</sup>, "לא יגעתי  
ומצאתי אל תאמין כו', יגעתי ומצאתי  
תאמין" — האָט מען דעם כלל אז "אדם  
לעמל יולד"<sup>77</sup> און "איני מבקש כו' אלא  
לפי כחן"<sup>78</sup>, ניט לפי כח כלל ישראל,  
נאָר לפי "כחן", כחו של כאו"א בפרט.

און מ'דערציילט וועגן דעם די  
שוועריקייט פון מעשה ועבודה) יעדער  
אידן (ניט בכדי פועל'ן אַ נמיכת רוח  
ח"ו, נאָר אדרבה —) בכדי אַרויסרופן אַ  
שמחה בשעת מ'דערוויסט זיך אז ניט  
קוקנדיק אויף די שוועריקייטן אין די  
עבודה ומעשה, איז דאָס בכחו של  
כאו"א<sup>79</sup>, און מ'האָט געגעבן יעדערן  
דעם זכות ("לזכות את ישראל"<sup>80</sup>)  
ואחריות צו דאָס קענען מקיים זיין  
בפועל, וכדבעי<sup>81</sup>.

און נאָכמער: אע"פ וואָס דאָס פאָ-  
דערט טאָקע אַ יגיעה גדולה — בשעת

פאָסיקע הכנות אין די קומענדיקע טעג  
צו איינאָרדענען אַז ב"ט כסלו (אָדער  
בסמיכות לו) זאָלן זיין התוועדויות בכל  
מקום ומקום, וואו מ'זאל זיך אַלע צוזאָ-  
מען שטאַרקן אין טאָן די עבודה ומעשה  
בפועל פון הפצת המעינות חוצה בכי  
מקום ומקום.

כולל ובמיוחד — שטורעמען, און  
אַראָפּברענגען דעם שטורעם לפועל, צו  
מרחיב זיין (אָדער אויפשטעלן מחדש) אַ  
"בית חב"ד"<sup>72</sup> בכל מקום ומקום  
(כמדובר לאַחרונה באַרוכה<sup>73</sup>).

והיות אז עס זיינען איצטער דאָ  
אַזוינע וואָס פאַרן נאָך שבת (ניט אום  
שבת גערעדט) צו אַנדערע ערטער  
קודם י"ט כסלו — זאָלן זיי אַריינגיין אין  
"מזכירות"<sup>74</sup> נאָך שבת און דאָרט נעמען  
משקה — אַ דבר גשמי — פון דער  
התוועדות ביו"ד כסלו, במקום שמגדלין  
בו תורה ותפלה וצדקה פון כ"ק מו"ח  
אדמו"ר (ממלא מקומו פון דעם בעל  
הגאולה), פון וואָנעט ער האָט אַרויס-  
געשיקט שלוחים בכל העולם כולו צו  
מפיץ זיין תורה ויהדות בכלל און די  
מעינות חוצה. און מיט די משקה זאָלן  
זיי מאַכן אַ התוועדות במקומם, און  
שטורעמען על מנת להביא בפועל, אין  
כל העינים האמורים לעיל.

יוד. דער עיקר איז — כמדובר לעיל  
בארוכה — אַז כל האמור לעיל זאָל  
אַראָפּקומען אין מעשה ועבודה בפועל  
ממש, אַז קיינע פשט'לעך!

(75) נסמו לעיל הערה 42.

(76) מגילה ו, ריש ע"ב.

(77) איוב ה, ז. סנהדרין צט, ב.

(78) במדב"ר פ"ב, ג.

(79) וכמדוגש גם בפרשתנו, שתיכף בתחלת  
העבודה (יעקב מבאר שבע) מבטיח לו הקב"ה  
„והנה אנכי עמך ושמתיך בכל אשר תלך  
והשיבותיך אל האדמה הזאת גוי' (כח, טו), ומשום  
זה „וישא יעקב רגליו“, „משנתבשר בשורה טובה  
שהובטח בשמירה נשא לבו את רגליו ונעשה קל  
ללכת“ (כט, א ובפרש"י).

(80) משנה מכות כג, ריש ע"ב.

(81) ראה כתובות סז, רע"א.

(72) רמז לזה בפרשתנו (כח, כב) — „והאבן  
הזאת אשר שמת י מצבה יהי בית אלקים“.

(73) ראה לעיל ע' 338. וש"נ.

(74) והעיקר — „להכנס" בעיני זכור וזכרון  
(עיינו ה"ל ת"ת לאדה"ז פ"ב סוסי"א דרושי פ' זכור.  
ועוד).

כנ"ה, במילא דארף זיין א יגיעה מתוך צער, און דערנאך זיך טובל זיין אין א מקוה, „אפואשן“ דעם דבר בלתי רצוי וואס האט זיך צו אים צוגעקלעפט דורך טבילה במי המקוה, אדער בדמעות, אדער בתורה (מי הדעת הטהורה<sup>85</sup>), נאך יגיעה ועבודה בקדושה עצמה<sup>86</sup> (ע"ד משא של אבנים טובות ומרגליות).

און אפילו די עבודה וואס דארף יע זיין — באשטייט נאך פון „צופוצן די קנעפלעך“<sup>87</sup>: די קאפ און הארץ זיינען שוין „צוגעפוצט“, ואפילו הלבושים — א איד דארף אבער האבן תכלית השלימות — דארף ביי אים אויך זיין צוגעפוצט די קנעפ פון די לבושים החיצוניים<sup>88</sup>.

אבער א איד איז זיך מתבונן אין דעם וואס ער טוט אויף דורך די עבודה ביגיעה, ווערט דאס פאר אים ניט קיין טירחא וצער, נאר אדרבה — א שמחה גדולה. ע"ד משל ווי די יגיעה פון טראגן א משא של אבנים טובות ומרגליות. פארשטייט יעדערער, אז פאר אים איז די גרעסטע שמחה (ועאכו"כ ניט קיין צער) צו טראגן די שווערע משא — אבי ער קען צו זיך אריין טראגן די אבנים טובות ומרגליות. ער פרעגט זיך גאר ניט נאך וויפל וועגט די משא, אדרבה: ער פרעגט וויפל אבנים טובות ומרגליות זיינען פאראן, און אויב מ'ענטפערט אים צוויי מאל אזויפיל וויפל ער האט זיך פארגעשטעלט — האט ער ניט צוויי מאל אזויפיל צער, נאר צוויי מאל אזויפיל שמחה!

ובפרט, אז בדורנו זה האט מען שוין די הבטחה פון כ"ק מו"ח אדמו"ר<sup>89</sup>, אז היינט דארף מען שוין ניט אנקומען צו אז עבודה ויגיעה גדולה בהנ"ל, און אין „הימים האלה נזכרים ונעשים“ — ווארום אלץ איז שוין היינט צוגעגרייט, עס דארף נאך זיין „עמדו הכן כולכם“, שטיין מיט א תוקף (עמדו), און צוגע-גרייט (הכן), און צוזאמען מיט אנדערע אידן (כולכם) — באקומט יעדערער אלע השפעות והמשכות.

ועאכו"כ אז היינט איז ניט מוכרח עבודת הברורים וואס קען גורם זיין צער [ווארום המכרר מוז זיך מתלבש זיין בלבושי המתברר<sup>90</sup>, והמתאבק עם

(84) תניא ספכ"ח.

(85) ראה רמב"ם הל' מקואות בסופו.

(86) ראה ת"א ותו"ח ר"פ שמות.

(87) שיחת שמחת תרפיט (סה"ש תרפיט ע' 42).

(88) ע"ד ובדוגמת הביהמ"ק (שכל א' משראל הוא בדוגמת המקדש, ושכנתי בחוכם) (תרומה כה, ח) — בתוך כאו"א (ראה ראשית חכמה שער האהבה פיז קרוב לתחלתו. אלשיך תרומה שם. שליה חלק תושביכ' פ' תרומה שכה, ב, שכו, ב. ועוד) — שכל פרט שבו צ"ל בתכלית השלימות, ואין עניות במקום עשירות (תמיד כט, א. וראה אנציקלופדי תלמודית (כרך א) ערך „אין עניות במקום עשירות.“ (וש"ג), ולא רק בקדש הקדשים (בדוגמת „צופוצן“ המוח והלב) כו', אלא גם בכל פרט ופרט, עד שמשקין הבהמה קודם (ולכאורה מחזק למקום) שחיתתה בכוס של זהב (תמיד שם). וענינו בעבודה (ראה לקו"ד ח"ד תשכ, א): משקין הבהמה משום סירכא על הריאה (ביצה מ, א ובפרש"י, יו"ד ס"ט ס"ב ובש"ך שם ס"ק לב), שיכול לעכב נענוע הריאה ונשימת הבהמה, וע"י ההשקאה מסירים הסירכא. וברוחניות: התלבשות הנפש אליה בנפש הבהמית נקרא בשם סרכות הריאה, שהריאה נסרכת ודבוקה ומושרשת עד שאינה יכולה להניף על הלב (לקו"ת ר"ה סב, א. וש"ג), ולזה משקין הנפש הבהמית כדי להסיר סרכות הריאה, שמעכבין נשימת רוח חיים של הנהיב (מנפש האלקית), שנשתלשל מריפח באפיו נשמת חיים" (בראשית ב, ז), מאז דנפש מתוכי נפח

(82) במכתבו — נדפס בסה"מ קונטרסים ח"ב שצו, ב. אגרות קודש שלו ח"ד ע' רעט.

(83) ראה ד"ה פדה בשלום לאדמו"ר האמצעי (בשערי תשובה ח"א) פ"ד. ד"ה ולאחותו הבתולה תרכ"ז, תרכ"ט. סה"מ תרנ"ט ע' קסב. תש"ד ע' 106 ואל"ך. ועוד.

און אויפשטורעמען — קומט גלייך די גאולה, „מיד הן נגאלין“<sup>91</sup>,

ובפרט דורך די הוספה אין הפצת המעינות חוצה וואָס איז בכחו של כל או"א בפרט, וואָס ברענגט קאתי מר דא מלכא משיחא, די גאולה כללית — ע"ד ובדוגמא ווי דער בעל הגאולה, א יחיד לכאורה, איז אויך „הנשיא הוא הכל“, און האָט גע'פועלט'ט אָז ער זאָל נגאל ווערן לעיני כל העם,

גיט ער כח לכאו"א מישראל צו אויפ־טאָן באַ זיך זיין גאולה הפרטית, ולהקדים די גאולה הכללית (ע"י הפצת המעינות חיצה).

במהרה בימינו ממש ובשמחה ובטוב לבב.

(91) רמב"ם ה"ל תשובה פ"ז ה"ה.

און בשעת מ'פארענדיקט דעם צופוצן די קנעפּ — קומט גלייך די גאולה.

און נאָכמער: ווי ס'איז מבואר אין די דרושים פון פ' וישלח"י (וואָס מ'גייט באַלד ליינען) — אָז יעקב אבינו איז שוין געווען גרייט צו דער גאולה, און מצדו איז עשו אויך געווען גרייט, נאָר מפני סיבות האָט זיך דאָס דעמולט באַ עשו'ן פאָרהאַלטן: אָבער איצטער, לאַחרי וואָס „כלו כל הקיצין“<sup>90</sup>, איז אַ דבר ברור אָז אויך אוה"ע מצדס זיינען צוגעגרייט צו דער גאולה, מ'דאַרף נאָר האַבן אַז אַ איד זאָל דאָס אים מודיע זיין

(תניא רפ"ב ואגה"ק סט"ז בשם הוהר. וראה לקו"ש ח"ט ס"ע 437. ושי"ב). וגם עבודה זו צ"ל בעשירות, כתכלית השלימות — בכלי זהב (בדוגמת „צופוצן די קנעפּ“).

(89) בתרא ותרח.

(90) סנהדרין צ"ז, ב.



משיחת ש"פ וישלח, ח"י כסלו ה'תשמ"ז

דעמולט באַקומט י"ט כסלו די ברכה פון שבת בלי שום הפסק זמן ובלי שום הפסק פון עובדין דחול, במילא האָט די ברכה דעמולט נאָך אַ שטאַרקערען תּוּקף.

נוסף לזה וואָס בשעת י"ט כסלו קומט גלייך במוצאי שבת (בלי שום הפסק פון עובדין דחול), איז די עבודה פון י"ט כסלו באופן נעלה יותר — קומענדיק גלייך פון אַז "ערב" י"ט כסלו וואָס איז אַ יום קודש<sup>8</sup>, יום השבת<sup>9</sup>.

ובפרט איז שבת עצמו — פון דעם סיום וחזרת פון שבת, (און) זמן רעוא דרעוין, וואָס דאָס איז די העכסטע דרגא אין שבת גופא, כמאחז"ל<sup>10</sup> „הכל הולך אחר החיתום", ובפרט בנוגע צו דער

א. פון דעם שבת ווערט געבענטשט (מיני<sup>1</sup> מתברכין<sup>2</sup>) דער טאָג פון י"ט כסלו, דער חג הגאולה פון דעם אַלטן רבי'ן, כ"ק אדמו"ר הזקן.

דאָס הייסט: אין צוגאַב דערצו וואָס י"ט כסלו פאַרמאַגט מצד עצמו, ובפרט זייענדיק „חג החגים"<sup>2</sup> און „ראש השנה לחסידות"<sup>3</sup> (מיט אַלע תּוּארים ברשימות ושיחות רבותינו נשיאינו וואָס באַ- צייכענען י"ט כסלו) — באַקומט ער אַ תּוספת ברכה והמשכה<sup>4</sup> פון דעם שבת<sup>5</sup>.

און אין דעם גופא קומט צו נאָך אַ שטאַרקערע השפּעה וברכה (בגלוי) בקביעות שנה זו — ווען י"ט כסלו קומט אויס במוצאי שבת (יום הראשון)<sup>6</sup>, וואָס

(1) זח"ב סג, ב, פח, א.

(2) לשון כ"ק מ"ח אדמו"ר במכתבו — כ' כסלו תשי"ג (אגרות קודש שלו ח"ז ע' ל. ונעתק בהקדמה להיום יום"). הקדמה לחוברת י"ט כסלו. נת' בלק"ש ח"ה ע' 436 ואילך. לקמן ע' 385 ואילך.

(3) מכתב כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע — ט"ז כסלו תרס"ב (נדפס ב„מבוא" לקונט' ומעין ע' 17 (פאקסימילי מגוכתי"ק). היום יום" — בתחלתו. אגרות קודש שלו ח"א ע' רנט).

(4) ברכה מלשון המשכה — תו"א מקץ לו, ג.

(5) כפירוש הפשוט ב.מיני מתברכין כולו.

יומ"י (בנוגע לברכת המן בשבת) — ששבת אינו מהוה מציאות הימים, אלא שהוא ממשך (תוספת) ברכה ככולו יומין שהיו במציאות בלאו הכי, ולהעיר ממחז"ל ע"פ (יתרו כ, יא. תשא לא, יז) ששת ימים עשה ה', ולא בששת, כל יומא ויומא עביד עבידת' (זח"ג צד, ריש ע"ב. הוספות לזח"א רסד, ב. ועוד).

(6) כי אף שיחודים עליונים שבקדושת שבת ויי"ט (וכן מוכן בנוגע ל„חג החגים" י"ט כסלו) הוא למעלה מגדר המקום והזמן, וא"כ מהו הנפק"מ באיזה יום בשבוע הוא קביעות החג — הרי יחודים עליונים אלו מתלכשים בגדר ומדידת הזמן, ומאיר

למטה לכל מקום ומקום בזמן הראוי לו" (לשון אדה"ז בשלחנו אי"ח מהדו"ת ט"א ס"ח. וראה מאמרי אדה"ז תקס"ו ע' מג ואילך. תו"ח בשלח שמש, ב ואילך. אוה"ת נ"ך כרך ג ע' אקסו ואילך). ולכן, יש בו עליו כשהוא ביום ראשון, שמתברך מיום השבת בלי שום הפסק ימים, ככפנים.

(7) ראה שיחת י"ט כסלו תשי"ד (ע' 48), שלפני י"ט כסלו, ר"ה לחסידות, ישנו הערב ראש השנה.

(8) שזוהו למעלה מקדוש טוב, קדש מלה בגרמי (זהר ח"ג צד, ב. סידור עם דא"ח ר, ג ואילך. וראה תו"א ר"פ חיי שרה).

(9) ומוכן שאי"ז סתירה לאין שבת מכינה לחול (משנה שבת ספ"ז. ושי"ג. מדרש לקח טוב בשלח טז, ה) — כי המדובר כאן הוא לא בנוגע להכנת שבת ליי"ט כסלו, כ"א להשפעת שבת בי"ט כסלו כולל הבאה מסמיכותם. ויתרה מזה — המן דבר יום ביומו (בחול) הוכן ונעשה (ב„השמים") בשבת דוקא (זהר שבהערה ו. מאמרי אדה"ז על פרשיות התורה כרך א ע' רצה ואילך. אוה"ת בשלח ע' תרלח ואילך. ועוד).

(10) ברכות יב, א.

שטארקען אין טאָן די עבודה פון הפצת המעינות חוצה.

כולל — דורך אויפשטעלן (אָדער מרחיב זיין) אַ „בית חב"ד"י<sup>19</sup>, בכל מקום ומקום<sup>20</sup>.

און לויט דעם כלל אַז „איני מבקש כ'י אלא לפי כחן"י<sup>21</sup>, איז פאַרשטאַנדיק אַז נאָך איידער בקשת (וציווי) הקב"ה אַז „המעשה הוא העיקר", האָט יעדערער דעם כח („כחן") צו מקיים זיין די בקשה, אפילו ווען עס רעדט זיך וועגן „כחן" המוגבל (נאָך איידער מקומט צו די עבודה פון „בכל מאדך"י<sup>22</sup>, שלמעלה מכחן).

וכל זה — מתוך שמחה וטוב לבב, ווי דער אויבערשטער איז מבקש בנוגע צו כל עניני עבודה — „עבדת את ה' אלקיך בשמחה וטוב לבב"י<sup>23</sup>, במילא איז פאַר-שטאַנדיק אַז ער גיט אויך אויף דעם כחות,

ובמיוחד — שמחה בקשר מיט י"ט כסלו, כידוע אַז י"ט כסלו איז אַ „מועד"י<sup>24</sup> (און „חג החגים"), וואָס „מועדים לשמחה", ווי מנהג ישראל איז אַז מ'פּראָוועט די התוועדויות ביי"ט כסלו מתוך שמחה<sup>25</sup>.

(19) ולהעיר שגם התוועדות היא ע"ד הקמת האו (הרחבת) „בית חדש" — קיבוץ ואחדות של כמה וכמה מישראל, כדי שיעזי יחי „בית ישראל ברכו את הוי" (תהלים קלה, יט) ע"ד הקמת בית שהוא ע"י קיבוץ כויכ ענינים, אבנים כו"י.

(20) ראה לעיל ע' 338. ושי"ג.

(21) במדבר פ"ב, ג.

(22) ואתחננו, ה.

(23) תבוא כח, מז. וראה רמב"ם סוף הל' לולב. תניא פכ"ז (לג, א).

(24) לשון אדה"י — לקו"ד ח"א יט, ב.

(25) ראה מכתב כ"ק מיר"ח אדמיר"י: קבעו את יום גאולת הוד כ"ק אדמיר"י הזקן, י"ט כסלו, ליום

חיתום פון שבת — רעוא דרעוין"י — כמבואר בכ"מ"י<sup>12</sup> אַז אין דער שלימות פון שבת עצמו איז רעוא דרעוין תכלית השלימות<sup>13</sup>.

ב. לויט דעם כלל"י<sup>14</sup> אַז המעשה הוא העיקר"י<sup>15</sup>, איז פאַרשטאַנדיק, אַז דער עילוי פון דעם שבת, שמיני מתברך י"ט כסלו וכו', דאַרף מען אַראַפּברענגען אין עבודה ומעשה בפועל.

ובפשטות: פון דעם שבת (וואָס בענטשט, איז ממשך תוספת ברכה והמשכה אין י"ט כסלו) דאַרף מען נעמען אַ תוספת כח והמשכה צו טאָן אין די עבודה פון י"ט כסלו (אַ הוספה אפילו לגבי די עבודה פון י"ט כסלו מצ"ע) — „ראש השנה לחסידות" — די עבודה פון „יפוצו מעינותיך חוצה"י<sup>16</sup>, וואָס עיקרה האָט זיך אַנגעהויבן ביי"ט כסלו"י<sup>17</sup>.

ובמיוחד — כמנהג ישראל — דורך מאַכן התוועדויות ביי"ט כסלו בכל מקום ומקום<sup>18</sup>, און זיך אַלע צוזאַמען

(11) זחיב פח, ס"ב. ח"ג כט, א.

(12) ראה המשך תרס"ז ע' תקמג ואילך. המשך תער"ב ח"ב ע' א'קכו ואילך. וראה אוה"ת בשלח ע' תרכא. בהר (כרך ד) ע' א'קנב.

(13) וצ"ע אם העילוי דרעוא דרעוין קשור עם מעלת חותם השבת, דהכל הולך אחר החיתום, דיש לומר ב'י אופנים: א) הם שני דברים נפרדים (כדמוכה לכאורה מזה שלא כל חיתום יש בו העילוי דרעוא דרעוין), ב) הא בהא תלי: העילוי דרעוא דרעוין בשבת (לגבי שאר הזמנים בשבת) הוא מצד החיתום דשבת, והכל הולך אחריו. ואכ"מ.

(14) אבות פ"א מ"ז.

(15) וכמבואר בתניא (פלי"ח), שהמכוון כל הכוונות ולא קיים המצוה בפועל — „לא יצא ידי חובתו".

(16) ראה אגה"ק הידועה דהבעש"ט — נדפסה בכש"ט (הוצאת קה"ת) בתחלתה. ובכ"מ.

(17) ס' השיחות תורת שלום ס"ע 112 ואילך.

(18) ע"ד אופן עריכת התוועדויות ביי"ט כסלו — ראה לקו"ש ח"י ע' 230 ואילך.



דערמיט איז שלוחו של אדם כמותו<sup>30</sup>, ביז כמותו דהמשלה ממש<sup>31</sup>.

אזוי איז אויך בנוגע צו „יפוצו מעינותיך חוצה“: „חוצה“ מיינט אַז דאָס איז חוץ פון די מעינות עצמן (ניט די מעינות אליין): אָבער עס דאַרף זיין „יפוצו מעינותיך חוצה“, מ'דאַרף מפיץ זיין ניט נאָר די מי המעינות, נאָר די מעינות אַליין אין „חוצה“<sup>32</sup>, אזוי אַז עס ווערט אויס „חוצה“ און עס ווערט די „מעינות“ אַליין — כמותו ממש.

ד. ויש לומר אַז דאָס „יפוצו מעינותיך חוצה“ האָט אַ שייכות (ניט נאָר מיט דעם פירוש פון דעם וואָרט „וישלח“ (אבל — שם כל הפרשה), נאָר אויך) מיט דעם תוכן פון „וישלח“ בפרשה זו<sup>33</sup>:

דער תוכן כללי פון סיפור יעקב ועשו בפרשתנו איז — עבודת הביוריים בעולם הזה הגשמי והחומרי, די עבודה פון יעקב צו מברר זיין עשו אחיו בארצה שעיר שדה אדום. און פון דעם סדר ואופן פון עבודת יעקב ווי דער-ציילט אין די פרשה קען מען אַרויס-נעמען<sup>34</sup> דעם סדר ואופן ווי יעדער איד דאַרף טאָן די עבודה אויך היינט.

דער סדר בזה איז: לכל לראש — „וישלח יעקב מלאכים לפניו אל עשו

ג. אין דעם לימוד הנ"ל פון דעם שבת שמברך (וערב) י"ט כסלו — קומט צו אַ תוספת הדגשה מצד די פרשה אין תורה וואָס מ'לייענט דעם שבת — פ' וישלח, כידוע דברי השל"ה<sup>26</sup> אַז אַלע מועדי השנה זיינען מרומז אין די פרשיות התורה וואָס ווערן געלייענט אין די זמנים אין וועלכע די מועדים זיינען חל<sup>27</sup>.

דערפון איז פאַרשטאַנדיק בנוגע דעם מועד<sup>28</sup> פון י"ט כסלו, וואָס קומט אויס אַלעמאַל בסמיכות צו פ' וישלח<sup>26</sup> (ובשנה זו — בערב י"ט כסלו) — אַז דער תוכן פון י"ט כסלו איז מרומז אין פ' וישלח:

די כללות העבודה פון „יפוצו מעינותיך חוצה“ (דער תוכן עיקרי פון י"ט כסלו) באַשטייט פון „וישלח“<sup>29</sup>: די מעינות (פון פנימיות התורה) זאָלן ניט בלייבן במקומן (א מקום של קדושה ביותר), נאָר אַרויסגעשיקט („וישלח“) ווערן ממקומן און פאַנאַנדערגעשפּרייט ווערן באופן פון „יפוצו“ ביז אין „חוצה“.

ובסגנון אחר: „וישלח“ איז מדגיש צוויי קצוות: משיקט אַ צווייטן אַלס שליח (ניט זיך אַליין); אָבער צוזאַמען

משתה ושמחה של מצוה (אגרות קודש שלו ח"א ס"ע תקנב).

(26 חלק תושב"ב ר"פ וישב.

27 וידועה תורת בעל הגאולה: מ'דאַרף לעבן מיט דער צייט, מיט פרשת השבוע (היום יום' ב' השון. ס' השיחות תשי"ב ע' 29 ואילך. ועוד).

28 בשבת פ' וישלח עצמו, או בימי השבוע שמתברכים משבת פ' וישלח. וראה ס' השיחות תשי"ד ע' 50.

29 שם כל הפרשה. וכמדובר כמ"פ, ששם הפרשה (כפי שנקרא ע"פ מנהג ישראל תורה היא) מורה על תוכן כל הפרשה (ראה לקו"ש ח"ה ע' 57 ואילך. ועוד).

30 משנה ברכות לד. ב. קידושין מא. ב. וש"נ.  
31 תשובות הריב"ש סי' רכת. ועוד. לקו"ת ויקרא א. ג. וראה שו"ע אדה"ו א"ח סי' רסג סכ"ה בקו"א: כעושה בעצמו ממש וכו' ה"ז כאלו אוהו ידו של חברו כו' שנעשית כידו אריכתא. וראה בארוכה לקח טוב (להר"י ענגלי) כלל א.  
32 ראה גם לקו"ש ח"ד ע' 1119. ח"ז ע' 106. ועוד.  
33 בהבא לקמן ראה לקו"ש ח"ז ע' 100 ואילך.  
34 דמעשה אבות סימן לבנים (ראה תנחומא לך ב. רמב"ן לך יב. ו. ועוד).

און מברר זיין עשו דלמטה<sup>41</sup>, און צוֹ גרייטן די וועלט צו „ועלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשו והיתה לה המלוכה“<sup>42</sup>, „אז אהפוך אל עמים שפה ברורה לקרוא כולם בשם ה' לעבדו שכם אחד“<sup>43</sup>.

והיות אז עשו איז נאך ניט געווען מוכן לזה (ואדרבה, כנ"ל), האָט יעקב אַליין ניט געקענט גיין ברענגען די מנחה צו עשו, דעריבער האָט ער אויף דעם (ווייטער) געשיקט שלוחים (זיינע עבדים) לפניו מיט די מתנות בידיהם, „ויאמר אל עבדיו עברו לפני גוי“, דורך יום או פחות ואני אבוא אחריכם“, און איר זאָלט זאָגן עשו אז איר זייט עבדים (שלוחים) „ליעקב“, און „מנחה היא שלוחה לאדוני לעשו והנה גם הוא (יעקב) אחרינו“<sup>44</sup>. און דער טעם פאַר־ וואָס יעקב האָט אזוי געטאָן איז „כי אמר אכפרה פניו (אבטל רוגו) במנחה ההולכת לפני ואחרי כן אראה פניו אולי ישא פני“<sup>45</sup>.

אַבער לאַחרי ווי די שלוחים (עבדים) שלו גרייטן צו די וועג, דעמולט איז דער „אני אבוא אחריכם“ און דער בירור פון עשו אויף אַ העכערן אופן (ווי עס וואָלט געווען אַז די שלוחים).

ווי ס'איז געווען בפועל, אַז דאָס האָט טאַקע גע'פּוּעל'ט אַ בירור אין עשו, „וירץ עשו לקראתו ויחבקהו גוי וישקהו

אחיו ארצה שעיר שדה אדום, ויצו אותם לאמר כה תאמרן לאדוני לעשו כה אמר עבדך יעקב עם לבן גרתי גוי, ויהי לי שור וחמור גוי ואשלחה להגיד לאדוני למצוא חן בעיניך“<sup>35</sup>. ווי חסידות איז מבאר אַז דער טעם אויף דעם „וישלח“ איז געווען, בכדי מודיע זיין עשו אז יעקב האָט שוין פאַרענדיקט די בירור־ רים פון עולם התיקון זייענדיק אין גלות באַ לבן אין חרו, און אויך די ניצוצות שנפלו ע"י שבירת הכלים בעולם התהו בעולמות ב"ע (ויהי לי שור וחמור גוי), און איצטער קען ער (און ער וויל) אויך מברר זיין עשו וואָס שרשו איז מבחי' שבירת הכלים דתהו<sup>36</sup>, ולמעלה מזה: „יעקב חשב שעשו נתברר כבר וחזר לשרשו הנעלה בחי' המקיפים דתהו שלפני התקון“, און דערפאַר האָט ער געשיקט מלאכים צו עשו בכדי „להמשיך בחי' המקיפים דתהו אליו למטה בתקון שהוא בחי' האו"פ ויאיר המקיף בפנימי ויתייחדו יחד“<sup>37</sup>.

און בשעת יעקב האָט דערהערט פון די מלאכים אַז עשו איז נאָך ניט מוכן לזה (אע"פּ וואָס יעקב איז שוין געווען מוכן), און אַדרבה „הולך לקראתך וארבע מאות איש עמו“<sup>38</sup>, האָט יעקב פאַרשטאַנען אַז ער דאַרף עס אַליין ממשיך זיין, דעריבער „ויקח מן הבא בידו מנחה לעשו אחיו“<sup>39</sup>, דער ענין פון העלאת מ"ז לשרשו של עשו (בחי' תהו)<sup>40</sup>, און דורך דעם וועט ער מבטל

(41) תרי"א שם (כו, ריש ע"א). וראה ד"ה פדה בשלום לאדהאמ"צ (בשערי תשובה ח"א) פראק א (נו), א.

(42) עובדי' א, כא (הפטרה דפ' וישלח).

(43) צפני' ג, ט. וראה רמב"ם הל' מלאכים ספ"א.

(44) פרשתנו שם, יז ואלך ובפרשי'.

(45) שם, כא ובפרשי'.

(35) ריש פרשתנו (לב, ד ואלך).

(36) תרי"ח ריש פרשתנו.

(37) תרי"א ריש פרשתנו.

(38) פרשתנו לב, ז.

(39) שם, יד.

(40) תרי"א ותרי"ח פרשתנו ד"ה ויקח מן הבא בידו.

יעדער אידן<sup>55</sup> אַראַפּשיקנדיק אים אַלס אַ נשמה בגוף, וואָס די כּוונה בזה איז (ניט צוליב די נשמה אַליין, „כי הנשמה עצמה אינה צריכה תיקון כלל כו"ו<sup>56</sup>, נאָר) צו מתקן זיין דעם גוף ונפש הבהמית וחלקו בעולם, לברר ניצוצין כו' בגשמיות וחומריות העולם, אויך די ניצוצות וואָס זיינען געפאַלן אין דברים גשמיים וחומריים כו', וואָס געפינען זיך באַ די אומות העולם (בחי' עשו), און מאַכן אַ דירה לו יתברך בתחתונים<sup>56</sup> ביז — שאין תחתון למטה ממנו (בירור ותיקון כל עולם התהו — עשו)<sup>57</sup>.

ובפרטיות יותר: באַ יעדער איד דאַרף זיין בדוגמת „וישלח יעקב מלאכים גו' אל עשו" — אַרויסשיקן שלוחים, אַנ-הויבנדיק פון זיך אַליין (מצוה בו יותר מבשלוחו<sup>58</sup>), כּולל זיינע כחות טבעיים (וואָס ווערן אַנגערופן „מלאכים"<sup>59</sup>,

גו'<sup>60</sup>). ביז אַז עשו האָט אים געזאָגט אַז ער זאל קומען אין ארץ שעיר.

נאָר וויבאַלד אַז „הילדים רכים והצאן והבקר עלות עלי גו'<sup>61</sup>, ד.ה. אַז דער בירור האָט זיך נאָך ניט אויפגעטאַן בשלימות — האָט יעקב געזאָגט אַז „ואני אתנהלה לאטי לרגל המלאכה אשר לפני ולרגל הילדים עד אשר אבוא אל אדוני שעירה"<sup>62</sup>, בשעת עס וועט זיין דער שלימות הבירור בימי המשיח (ווען עס וועט זיין ועלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשו)<sup>63</sup>.

און בינתיים איז „ויעקב נסע סוכתה ויבן לו בית גו'<sup>64</sup> — די עבודה (כולל — איז זמן הגלות) צו משלים זיין די עבודת הבירורים בעולם (בירור ותיקון עולם התהו — עשו).

ה. פון דעם סיפור בתורה (מלשון הוראה<sup>65</sup>) האָט מען דעם לימוד בנוגע צו די עבודה פון אידן בכל הדורות<sup>66</sup>:

יש לומר אַז דער ענין פון „וישלח יעקב מלאכים גו' אל עשו", בכדי מברר זיין עשוין (כּנ"ל) — איז בדוגמת די שליחות<sup>67</sup> וואָס דער אויבערשטער<sup>68</sup> גיט

(פרשתנו לג, כ. מגילה יח, א. פרשי' פרשתנו עה"פ. זח"ג פו, א. וראה ב"ר פצ"ח, ג). נ"ת במקומות שבהערה הבאה. וראה אגה"ק שבהערה 52.

55) כמבואר בלקו"ת (ויקרא שם) שכא"א מישראל הוא שלוחו של אדם העליון כמותו — כמותו דהמשלח ממש. וראה אוה"ת פרשתנו רמט, ב. ד"ה יוצב שם מונח תרל"ג. ד"ה הג"ל (עם הגהות) תרמ"ד (סדי"מ תרמ"ד) קה"ת תשמ"ט) בהוספות ע' רצה): תרנ"ז (סדי"מ תרנ"ז ע' נו ואילך).

56) תניא פל"ז (מח, ב).

57) ובפרטיות יותר: „ויצא יעקב מבאר שבע וילך הרגה — קאי על כללות השליחות דירידת הנשמה בגוף (אור החיים ויצא כח, יד. קיצורים והערות לתניא ע' נו. דרושי פ' יצא — תרל"ז, תרפ"ו. ועוד), שיעקב קיים שליחותו של אביו ואמו („וישמע יעקב אל אביו ואל אמו וילך פדנה ארם" תולדות כח, ז). ועבודתו של יעקב בחרן אצל לבן היתה עבודה בטוב וקדושה ע"י תומ"צ (עבודת הצדיקים): ולאחרי גמר הבירורים בחרן — הי' מוכן לירידה תחתונה יותר, בירור עשו, בחי' הרע דנוגה (עבודת התשובה) — אוה"ת פרשתנו רכו, א ואילך. סדי"ה וישלח תרס"ז. תרע"ג. תשמ"ג.

58) קידושין מא, א.

59) מ"ג ח"ב פ"י.

46) שם לג, ד.

47) שם, יג.

48) שם, יד.

49) פרשי' שם.

50) שם, יז.

51) ראה זח"ג קנב, א (הובא כפרדס שער כז פ"א): ווי לאינון חייבא דאמרי דאורייתא לאו איהי אלא ספורא בעלמא. וראה מכתבי תורה (להרוגצ'ובי) מכתב צט.

52) כידוע שנשמת יעקב, כּלולה מכל הנשמות שבישראל מעולם ועד עולם (אגה"ק ס"ז ק"א, סע"ב).

53) כידוע שהשם מלאך הוא ע"ש ענין השליחות — לקו"ת ויקרא א, ג. וראה ס' הליקוטים דא"ת — צ"צ ערך מלאכים (ע' ללב ואילך). מקומות שבהערה 55.

54) ולהעיר שיעקב נקרא „א"ל אלקי ישראל"

„ועלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשו והיתה לה' המלוכה" בגאולה העתידה (כידוע אז יפוצו מעינותיך חוצה ברענגט „אתי מר" דא מלכא משיחא<sup>62</sup>).

1. אין דעם קומט צו א חידוש מיוחד בדורנו — וואס דערמיט וועט מען נאָכ־ מער פאַרשטיין די שייכות פון „וישלח" מיט י"ט כסלו (יפוצו מעינותיך חוצה):

דער כללות הענין פון „וישלח" (די שליחות פון יעדער אידן אלס שלוחו של הקב"ה, צו מברר ומתקן זיין עוה"ז הגשמי והחומרי (בירור ותיקון עולם התהו), דורך הפצת התורה והיהדות והצדק והישר, ובמיוחד דורך הפצת המעינות חוצה) איז דאָ בכל הדורות ובכל הזמנים — די שליחות פון ירידת הנשמה בגוף פון יעדער מענטש, אַנ־ הויבנדיק פון אדם הראשון און חוה און אַלע מענטשן וואָס שטאַמען פון זיי.

ובמיוחד ווי ס'איז געשטאַנען בגלוי באַ די אבות, ביז באַ יעקב אבינו וואָס „וישלח יעקב מלאכים גו' אל עשו" בכדי אויפֿטאַן דעם בירור פון עשו.

ועד"ז אין די דורות שלאחרי זה, ווי מ'געפינט בכמה מקומות אין תורה<sup>63</sup> וש"ס דער ענין פון מאַכן אַ שליח [בדיני קידושין<sup>64</sup>, שליח לדבר מצוה<sup>65</sup>, וכיו"ב], און אויך אין הנהגת גדולי ישראל, אַז מ'האַט געשיקט איינעם מיט אַ שליחות מסוימת בעניני תומצ"ו.

„שלוחים" — צו מברר זיין גשמיות וחומריות העולם דורך הפצת התורה והיהדות והצדק והישר באַ דעם אייגענעם גוף ונה"ב, און אין חלקו בעולם, ביז אויך באַ אוה"ע, דורך קיום שבע מצוות בני נח (כפס"ד הרמב"ם<sup>66</sup>).

ובמיוחד ווערט דאָס אויפֿגעטאַן דורך די עבודה פון „יפוצו מעינותיך חוצה" — אַרויסשיקן („וישלח") און פאַר־שפּרייטן די מעינות פון פּנימיות התורה אין „חוצה", ביז אין חוצה שאין חוצה ממנה, בירור הניצוצות שנפלו ע"י שבירת הכלים דתהו.

וע"י וואָס אידן זיינען מקיים שליחותם (אַלס שלוחו של אדם (העליון) כמותו ממש), גרייטן זיי צו די וועג אַז עס זאָל זיין „ואני (דער משלח ממש, ניט שלוחו כמותו) אבוא אחריכם" — גילוי אלקות אין וועלט, ביז אַ דירה לעצמותו ית' בתחתונים, וואָס אין אַ דירה גע־פינט מען זיך בגלוי; ווי ס'זעט זיין בשלימות לע"ל — „והיתה לה' המלוכה" בגלוי.

ועפ"ז איז מובן די שייכות פון י"ט כסלו מיט פ' וישלח — ווייל „י"ט כסלו איז אַ תיקון צו שבירת הכלים דתהו<sup>67</sup>; הפצת התורה והיהדות בכלל דורכ־גענומען מיט הפצת המעינות חוצה במיוחד (וואָס האָט זיך אַנגעהויבן בעיקר בייט כסלו) איז דער ענין פון „וישלח" וואָס טוט אויף די (לעצטע) בירורים פון עוה"ז הגשמי והחומרי, בירור ותיקון עולם התהו, אַלס הכנה צו

62 אגה"ק דהבעש"ט שבערה 16.

63 להעיר משליחות אליעזר עבד אברהם — ענין כללי וכו' (ראה דרושי ד"ה יפה שיחתן — סה"מ תקס"ג כרך א ע' לו. ת"ח חיי שרה קלה, א ואילך. אוה"ז שם קכו, ב ואילך. ועוד).

64 ראה קידושין מא, א ואילך.

65 ראה קידושין שם. וראה ירושלמי תגיגה פ"א ה"ח. וכהנה רבות.

66 הל' מלכים פ"ח ה"י.

67 שיחת י"ט כסלו תרס"ז (לפני שמונים שנה) — נעתקה בשיחת י"ט כסלו תש"ד (ע' 50). וראה שם, ענין זה הוא השיבות דייט כסלו עם המסופר ב' וישלח ע"ד. ואלה המלכים אשר מלכו וגר' (מלכי ארץ אדום), מלכים דעולם התהו.

און דערנאך איז אין דעם צוגעקומען אַ תוספת הדגשה דורך דעם בעש"ט און דעם מגיד און דעם אַלטן רבי'ן און רבותינו נשיאנו ממלאי מקומם — וואָס זיי האָבן געגעבן יעדער אידן די שליחות צו מפיץ זיין די מעינות חוצה.

אין דעם גופא איז לכאורה צוגעקומען אַ חידוש דורך דעם נשיא פון אונזער דור — כ"ק מו"ח אדמו"ר — וואָס הוי"ג, גלה סודו אל עבדיו הנביאים<sup>66</sup>, ועד"ז צו דעם צדיק ונשיא בכל דור ודור, וואָס ער האָט דערפון געמאַכט אַ יסוד ודרך בעבודת ה' לכאראַ מישראל (כמדובר לעיל בארוכה<sup>67</sup>):

נשיא דורנו האָט אויפגעטאַן און אַנגעזאַגט צו כל אנשי ונשי הדור אַ מצות הדור איז אין דעם ענין השליחות: אַז יעדער איד פון דעם דור האָט אַ מצוה וחיוב צו ווערן אַ "שליח" אויף פאַרשפּרייטן "דבר ה'"<sup>68</sup> זו הלכה<sup>69</sup>, תורה ויהדות, און הפצת המעינות חוצה, בכל מקום שידו (שידה) מגעת.

ביז אַז דאָס האָט זיך אויסגעדריקט בגלוי ממש דורך דעם וואָס ער האָט ממנה געווען מענטשן אַלס זיינע שלוחים מיוחדים — שליחותו בשליחותו של הקב"ה — אויף אַוועקפאַרן אין פאַרשידענע ערטער און דאָרט מפיץ זיין תורה ויהדות און מעינות חוצה, בכדי מברר זיין די וועלט, און איר צוגרייטן צו "והיתה לה' המלוכה בגאולה העתידה."

וואָס אין דעם דריקט זיך אויס בגלוי (מער ווי ס'איז געווען אין די דורות שלפנ"י) הנהגת יעקב אבינו<sup>70</sup> — "וישלח יעקב מלאכיים" גו' אל עשו גו' ארצה שעיר שדה אדום, בכדי מברר זיין עשרו.

דער משלח אַליין גייט טאַקע (לכתחילה) ניט אין דעם מקום השליחות, נאָר "וישלח" שלוחים — ווייל [נוסף לזה וואָס יעקב האָט מיט זיך געהאַט נשיו ובניו, צאן ובקר וגמלים, ואת כל רכושו גו' אשר רכש בפרדן ארם]<sup>71</sup>, און ער האָט זיי ניט געקענט אַפלאָזן און אַוועקגיין לעשו בארצה שעיר — איז] "כי אמר אכפרה פניו במנחה ההולכת לפני ואחרי כן אראה פניו אולי ישא פני", וי"ל הפירוש, ווייל די וועלט קען נאָך ניט פאַרטראַגן דעם גילוי פון דעם משלח (יעקב) אַליין, און עס דאַרף דאָך זיין אַ דירה בתחתונים, מצד גדרי התחתונים (ניט דורך ברעכן די גדרי העולם), דעריבער שיקט ער שלוחים (וואָס זיי זיינען מער בערך צו דעם מקום הברור).

אַבער די שלוחים זיינען פון די שטאַרקסטע און די בעסטע ("מלאכים ממש"), און זיי זיינען שלוחו של אדם כמותו ממש<sup>72</sup>,

70) ולהעיר ש.נשיא" ר"ת ניצוצו של יעקב אבינו (קהלת יעקב (לבעהמ"ס מלא הרועים) מערכת רבי. ונת' בלקי"ש חיד ע' 1051 הערה 18).

71) ולהעיר מפירוש הראשון במדרש (ביר פעה"ד) שמלאכים — אלו שלוחי בשר ודם. אבל רש"י מביא רק פירוש השני שבמדרש — מלאכים ממש. הביאור בזה — ראה לקי"ש ח"ה ע' 389 ואל"ך. ח"י ע' 100 בהערות.

72) ויצא לא, יח.

73) וראה לקי"ש ח"י שם ואל"ך הביאור בתורת ההי"מ ב.מלאכים ממש. ה.ממש" של המלאכים שלח יעקב לעשו, אבל הרוחניות נשאר עם יעקב — שגם

66) עמוס ג, ז.

67) לעיל ע' 329 ואל"ך. וראה גם שיחת ליל שמחית (לפני הקפות) תשמ"ז (נדפס בלקי"ש חכ"ט ע' 358 ואל"ך).

68) עמוס ה, יב.

69) שבת קלח, ב.

אויך ערב י"ט כסלו (ווען עס האָט זיך אנגעהויבן דער עיקר ענין פון יפוצו מעינותיך חוצה) — איז ספעציעל אונ-טערשטראַכן מצות הדור (דורנו זה) — אַז יעדער איד דאַרף ווערן אַ „שליח“ אין הפצת התורה והיהדות און הפצת המעינות חוצה.

ובנוגע לפועל — טאַפּאַרו דאַ פּלאַחו:<sup>76</sup>

מצות הדור איז — אַז יעדער איד פון דעם דור במיוחד, אנשים נשים וטף" — דאַרף גלייך ווערן אַ „שליח“ צו פאַר-שפּרייטן „דבר ה' זו הלכה“ בכל מקום שידו מגעת.

ובפשטות ממש: טאַמער עס זיינען נאָך דאַ אידן וואָס האָבן ניט מקיים גע-ווען מצות הדור (אויך די וואָס זיינען דאַס מקיים, קענען זיי אין דעם אַלע-מאַל מוסיף זיין) — האָבן זיי אַ חיוב ואחריות (און אַנדערע דאַרפן זיי אויף דעם מעורר זיין) צו גלייך ווערן „שלוחים“ צו פאַרשפּרייטן אידישקייט.

ובהדגשה — „גלייך“, דאַס ניט אַפ-לייגן ועאכו"כ ניט ח"ו אַפּשטופן וכר, נאָר דאַס מקיים זיין גלייך למטה מעשרה טפחים, בעגלאַ דיין ובמהרה כימינו — וואָרום אין דעם באַשטייט מצות הדור!

וכמובן ופשוט, אַז וויפּל „שלוחים“ עס זיינען שוין פאַראַן בעולם — זיינען נאָך דאַ גענוג ערטער אין „חוצה“ וואו צדק ויושר און אידישקייט האָבן נאָך ניט דערגרייכט, אַדער אפילו אין די ער-טער וואו עס האָט דערגרייכט — איז

און נאָכמער: דער משלח איז מבטיח, אַז דורך דעם וואָס די שלוחים זיינען מקיים שליחותם במקומם הם בבירור העולם (בכח זה וואָס זיי זיינען כמותו דהמשלח ממש), גרייטן זיי צו די וועג אויף „ואני אבוא אחריכם“, אַז דער משלח אַליין (ניט נאָר שלוחו כמותו) קומט דאַרט אַז און גייט צוזאַמען מיט דעם שליח (ניט ווי ביי אַנדערע עניני שליחות, וואו ס'איז ניט מוכרח אַז דער משלח אַליין זאַל אַנקומען למקום השליחות), ואדרבה — דעמולט איז דאַס באופן געלה יותר ווי אויב עס וואָלט געווען אַן די הכנה ובירור פון עבודת השלוחים במקום ההוא,

[ובנוגע צו כ"ק מו"ח אדמו"ר איז נאָכמער בהדגשה ובגלוי דער „אני אבוא אחריכם“ — וואָרום „צדיקא דאתפטר אשתכח בכלהו עלמין יתיר מבחייהו“, וואָרום ער האָט שוין איצ-טער ניט די הגבלות פון אַ גוף גשמי, אפילו פון זיין גוף, און ניט נאָר וואָס „שבק חיים לכל חי“, נאָר „אני אבוא אחריכם“, ער גייט-מיט מיט יעדן שליח].

ביו אַז דאַס ווערט אַ הכנה וכלי אויף „אני אבוא אחריכם“ פון דעם אויבער-שטן (דער משלח הראשון) — עס ווערט אַ דירה לעצמותו ית' בתחתונים.

ז. און בשעת מ'שטייט אין אַ שבת ווען מ'לעבט מיט פ' וישלח, און דאַס איז

בנואם לעשו ובהמצאם אצלו (בגופם ובנפשם) לא ניתקו מהתקשרותם ליעקב, עד שכאילו באו לעשו רק בגופם ובממש" שלהם בלבד. עייש (ע' 107 ואלף) ההוראה בנוגע לשלוחי רבותינו נשיאנו.

(74) זח"ג ע"א, ב. אנה"ק סי' וך וביאורו.

(75) אנה"ק שם (קמו, א) בשם מארזיל. ולע"ע מצאתיו בנוסח גט חליצה וכתובת יבמין — הובא ברמב"ם הל' יבום פ"ד הל' שם ה"ב. רי"ף יבמות ספ"ב.

(76) ראה ס' השיחות השית"ע 105. תשי"ב ע' 84.

תשי"ד ע' 104. ועוד.

(77) כנראה במוחש בהצלחת החינוך דהטף — כששומעים עדיז מטף.

ועוד והוא העיקר — ווערן א „שליח“ דורך „אַרויסגיין“ בפשטות (ניט נאָר פון זיך, נאָר) פון די ד' אמות של ביהכנסים שלו וביהמ"ד שלו במשך כמה זמן, תורה ותפלה, און אַוועקפאַרן אין אַן אַרט, אין „חוצה“ — אפילו אויב דאָס איז „אַרצה שעיר שדה אדום“, עאכו"כ אַז רוב ערטער בזמננו פאָדערן ניט אַזאַ בירור קשה — און זיך דאָרט באַזעצן מיט די כוונה צו דאָרט מפיץ זיין צדק ויושר, אידישקייט און הפצת המעינות חוצה.

ט. אין דעם ענין האָט מען נאָך אַ לימוד פון הנהגת יעקב בפרשתנו. ובהקדים אַ דבר תמוה אין דעם ביאור בדרושי חסידות הנ"ל (ס"ד):

אין די דרושים שטייט אַז יעקב האָט געשיקט מלאכים צו עשו'ן, בכדי אים מודיע זיין אַז ער האָט שוין דורכגעטאַן אַלע בירורים<sup>79</sup>, און איז שוין גרייט צו די גאולה (רעכענענדיק אַז אויך עשו איז שוין לאחרי הבירור), און דורך מברר זיין עשו'ן (און ממשיך זיין די אורות דתהו של עשו), קען מען גלייך ברענגען די גאולה<sup>80</sup>.

(79) ועפ"י מתורץ מה שהדיגש לעשו — ותרי"ג מצות שמרת.

(80) כן משמע בתרי"א ותרי"ח שבהערות 37-36. וכן מוכח לכאורה מה שיעקב חשב שעשו כבר נתברר (תרי"א שם), כי הגאולה תלויי בשלימות הבירורים (ע"פ שער מ"ז ומ"ד דרוש א ואילך. תניא פל"ז. ועוד). וראה תרי"ח שם (מב, סע"ב ואילך) שיעקב כבר הי' שלם בעבודתו כמו שיהי' לעתיד לבא ושלח מלאכים אל עשו. כמו שהוא למעלה אחר הבירור לגמרי כ"י שזהו בחינת ומדריגת דעולם הבא כ"י. ואולי יש לומר היסוד לזה — ע"פ דברי המדרש (ב"ר פעה, ו) בדברי יעקב (ע"י המלאכים) לעשו. ויהי לי שור וחמור גוי', חמור זה מלך המשיח כ"י. וראה לקו"ש ח"א ע' 69.

דאָס נאָך ניט בתכלית השלימות, אַזוי אַז דער משלח אליין קען נאָך ניט דאָרט אליין קומען, והרא"י — אַז ער איז דאָרט נאָך ניט געקומען, און די גאולה איז נאָך ניט געקומען!

ו. איני מבקש כ"י אלא לפי כח"י<sup>81</sup> — וויבאַלד אַז נשיא דורנו זאָגט אַן אַז דאָס איז מצות הדור, האָט מען זיכער כחות אויף דעם. ואין הדבר תלוי אלא ברצון.

ח. און דערצו האָט מען אויף דעם אַ לימוד מיוחד ונתינת כח מיוחדת פון היינטיקע פרשה (נוסף אויף די כחות וואָס מ'האָט בזה בכל הזמנים) — „וישלח“:

באָ יעדער איד דאַרף זיין „וישלח גר' מלאכים אל עשו גר' ארצה שעיר שדה אדום“. ולכל לראש — מצוה בו יותר מבשלוחו — דורך אליין ווערן א „שליח“ און זיך אַליין „אַרויסשיקן“ [נאָר דערנאָך, ווען ער ווערט נתעלה צו אַ העכערע דרגא אין שליחות, קען ער דעמולט איבערגעבן אַ שליח (אַ צווייטן) די עבודה הקודמת, וכיו"ב], ד.ה. אַרויס-גיין פון זיך אַליין. וואָס הייסט אַרויס-גיין פון זיך אַליין? גיט חסידות אַן אייני-פאָכען אויספראווי: בשעת מ'הייסט אים טאַן אַ זאַך, און אים ווילט זיך עס ניט טאַן, והרא"י אַז ער טוט עס ניט, און ער וויל בעסער טאַן אַן אַנדער זאַך (שבקדושה) — איז אַ רא"י<sup>78</sup> אַז ער דאַרף טאַן דוקא די זאַך וואָס אים ווילט זיך ניט, והרא"י — אַז דער צד שכנגד שטעלט זיך אַזוי אַנטקעגן דעם. און דאָס הייסט אַרויסגיין פון זיך — טאַן וואָס אים ווילט זיך ניט טאַן.

(78) דוגמא בהלכה: אוהב ושונא — שונא קודם, לכּוֹף יצרו (ב"מ לב, סע"ב. רמב"ם הל' רוצח ושמירת נפש פ"ג הי"ג).

אז בשעת יעקב איז געגאנגען מיט אַ תוקף איז עשו פֿאַר אים בטל געוואָרן (אפילו בלי לקיחת המנחה ששלח לו יעקב)<sup>86</sup>, און ער האָט אין אים אויפגע- טאַן דעם בירור, און אפילו עשו'ס מלאך האָט אים ניט געקענט שטערן (נאָר מפני סיבות האָט זיך די גאולה דעמולט פֿאַר- האַלטן, כנ"ל ס"ה).

דערפון, מעשה אבות — סימן לבנים, איז אויך דער לימוד בנוגע צו אַ שליח איצטער:

בשעת נשיא דורנו — וואָס הוי' גלה סודו אל עבדיו הנשיאים — שיקט איינעם אין אַ שליחות, וויסנדיק וועגן דעם חושך כפול ומכופל אין וועלט אַרום [און אפילו בנוגע צו אַ שליחות בימינו אלו (כ"כ שנים לאחרי הסתלקות כ"ק מו"ח אדמו"ר), האָט כ"ק מו"ח אדמו"ר משער געווען בזמנו (ווי ס'איז מוכח פון כמה ענינים) אַז היינט וועלן זיין אוה"ע ונגנדים וכו'] — איז דער- פון גופא אַ ראי' ברורה אַז ער קען מקיים זיין שליחותו בשלימותה, ניט קוקנדיק אויף דעם אַרום, און קיינע פון די אוה"ע און מלאכים וכו' — קענען אים ניט שטערן (ווי ס'איז געווען באַ יעקב'ן).

דערפון איז פֿאַרשטאַנדיק דער צו- גאַנג וואָס דאַרף זיין ביי אַ שליח: דעם שליח דאַרף ניט זיין נוגע וואָס עס טוט זיך אין דער וועלט אַרום אים, ניט אויף „וואַל סטריט" און ניט באַ די שבעים אומות וכיו"ב, אים דאַרף זיין נוגע נאָר איין זאַך — אין לו בעולמו אלא שליחותו צוליב וועלכע מ'האַט אים גע- שיקט, און וואו מ'האַט אים געשיקט, און ווער עס האָט אים געשיקט, און ווי ער דאַרף מקיים זיין שליחותו.

שטעלט זיך די שאלה: ווי האָט יעקב געקענט טראַכטן אַז מ'איז שוין גרייט צו די גאולה — ווען ער האָט געוואוסט (א פון דעם שטר חובי<sup>87</sup> פון „ועבדום וענו אותם ארבע מאות שנה"<sup>82</sup> (וואָס איז נאָך ניט מקויים געוואָרן), און (ב) אַז עס זיי- נען דאָ שבעים אומות העולם, וכיניהם עובדי עבודה זרה<sup>83</sup>, ווי יעקב האָט גע- זען אויפן וועג פון חרן קיין ארץ ישראל<sup>84</sup>?

יוד. ויש לומר איינער פון די לימודים בזה בעבודת האדם<sup>85</sup>:

וויבאַלד אַז יעקב האָט געהאַט די שליחות צו ממשיך זיין די אורות דתהו פון עשו'ן (טראַכטנדיק אַז עשו איז שוין לאחרי הבירור), און דורך דעם ברענ- גען די גאולה; און דער אויבערשטער האָט אים ניט אַנגעזאָגט אַז ער דאַרף זיך פֿאַרנעמען מיט די אַנדערע אומות — איז אַ ראי' אַז ער קען מקיים זיין שליחותו און ברענגען די גאולה, ניט קוקנדיק אויף דעם וואָס עס טוט זיך אַרום אים.

און דעריבער איז יעקב'ן ניט געווען נוגע (בקיום שליחותו) וואָס עס טוט זיך אַרום אים (באָ די שבעים אומות, און בנוגע צו די גזירה פון „ועבדום וענו אותם גו'"); אים איז נוגע בלויז איין זאַך — קיום שליחותו, צו מברר זיין עשו'ן. וי"ל הטעם — עשו אחיו.

און מיט דעם צוגאַנג האָט ער טאַקע מצליח געווען, ווי ס'איז געווען בפועל,

(81) ראה פרש"י פרשתנו לו, ז.

(82) לך טו, יג.

(83) ראה רמב"ם ריש הל' ע"ז.

(84) מהלך י"ז יום (פדר"א פט"ז).

(85) הביאור בזה ע"ד החסידות — ראה בהמאמר



ארום אים געפינט זיך טאקע א גאנצע וועלט, מיט שבעים אומות וכו' וכו', און דאס קען אים אויך זיין נוגע לעבודתו, בכדי וויסן אז „אתה בחרתנו מכל העמים", וכיו"ב — דאס אלץ איז טאקע גוט און פיין, אבער בשעת דו האסט, באקומסט א ציווי פון „עבדיו הנשיאים" אז דו דארפסט איצטער גיין טאן א שליחות מסוימת, דארף דיר ניט זיין נוגע די אלע זאכן, מערניט — קיום שליחותך!

און ס'איז א דבר ברור אז דו וועסט אין דעם מצליח זיין.

דערפון האט מען אן ענטפער אויף כמה שאלות פון שלוחים בנוגע לקיום שליחותם:

ווי קען ער מקיים זיין א שליחות כדבעי, ווען ער זעט אז ארום אים גע- פינען זיך אזוינע וואס האלטן נאך ווייט פון טוב וישר, און שבעים אומות, ובכלל — עוה"ז, וואס איז „מלא קליפות וס"א"<sup>87</sup>, און „כל מעשה עוה"ז קשים ורעים והרשעים גוברים בו"<sup>88</sup> — איז דאס מבבל לקיום שליחותו, ווייל אע"פ וואס ער זעט א תועלת פון זיין ארבעט, איז אבער במה נחשב הוא לגבי דעם חושך כפול ומכופל ארום אים?!

ענטפערט מען אים: וויבאלד אז נשיא דורנו האט דיר געשיקט איז די שליחות, און ער האט געוואוסט וועגן דעם חושך כפול ומכופל ארום — ואעפ"כ האט ער געזאגט אז מ'זאל גיין אין די שליחות, איז א רא"י ברורה אז דורך קיום השליחות קענסטו מצליח זיין און אלץ אויפטאן!

ואין הדבר תלוי אלא ברצונו. מ'דארף נאך וועלן. און נאכמער: מ'דארף נאך זאגן „רוצה אני" (אפילו אויב דאס קומט דורך „כופין אותו")<sup>89</sup>, ווארום דאס איז פנימיות רצונו שלו (און די כפי' איז בלויז צו אראפנעמען דעם „יצרו תקפו"<sup>90</sup>).

ווי מ'האט געזען כפועל, אז די שלוחים וואס זיינען געגאנגען מיט דעם צוגאנג און זיך געשטעלט מיט דעם גאנצן תוקף אין מקיים זיין שליחותם (און זיך ניט גערעכנט און געטראכט וועגן דעם חושך כפול ומכופל ארום) — האבן טאקע מצליח געווען, ולמעלה מן המשוער, ומתוך שמחה וטוב לבב. און דערפון איז א לימוד פאר אלע אנדערע מכאז ולהבא — אז די וואס וועלן גיין מיט דעם צוגאנג — וועלן מצליח זיין, ומתוך שמחה וטוב לבב, און קיין דבר שבעולם וועט זיי ניט שטערן.

ביז אז דער שליח וועט דורך דעם ברענגען (בגלוי) דעם משלח ממש צו דעם מקום השליחות („ואני אבוא אחריכם"), ביז אויך דעם אויבערשטן באופן של — דירה לו יתברך בתחתונים.

און אויב מ'האט נאך אלץ שאלות — מאנט טאקע תורה און חסידות אז עס דארף זיין הבנה והשגה<sup>90</sup> — אבער דאס טאר ניט זיין א סתירה און אפילו ניט אן עיכוב צו טאן כפועל: ס'איז צוויי בא- זונדערע זאכן: לכל לראש איז מצות הדור אז מ'דארף גיין אויף שליחות, און ליגן נאך אין זיין שליחות פרטית; דערנאך איז דא א צווייטער ענין — אז

(89) רמב"ם הל' גירושין ספ"ב.

(90) וראה רמב"ם סוף הל' מעילה וסוף הל' תמורה.

(87) תניא פליז.

(88) שם ספ"ז. פכ"ד (ל. א.).

אלע פרטים, און אויך וועגן דעם „שאור“, און פאלג וואס ער וועט דיר הייסן טאן. וועט דאס פארשפארן פרעגן כו"כ שאלות — וואו מ'זאל פארן, און וואס מ'זאל טאן, און וואס זאל מען טאן אז מ'האט א נה"ב וכו'.

יב. ויה"ר אז דורך די עבודה פון „וישלח“, ביז דער שלימות בזה — בירור ותיקון העולם, ביז „ויבן לו בית“ („בית חב"ד") — וועט יעדער שליח במקומו אויפטאן א גאולה פרטית במקומו, ביז ער וועט מגלה זיין דעם „אני אבוא אחריכם“, דער גילוי פון דעם משלח אליין, עצמותו ית',

און די אלע גאולות פרטיות שטעלן זיך צוזאמען און ברענגען די גאולה כללית, גילוי עצמותו ית' בכל העולם כולו — א דירה (בית) לו יתברך בתחתונים.

און דעמולט וועט זיין „וישב יעקב“<sup>94</sup> (ווי מ'הויבט אן ליענען אלעמאל בתפלת מנחה פון שבת פ' וישלח), קיום בקשת יעקב „לישב בשלוה“<sup>95</sup>, ד.ה. ניט נאר באופן של התיישבות (מלשון העכבה), נאר אויך באופן פון „שלוה“,

„בארץ מגורי אביו בארץ כנען“<sup>96</sup> — בארץ הקודש, „ארץ אשר גו' תמיד עיני ה' אלקיך בה מרשית השנה ועד אחרית שנה“<sup>97</sup>, שלימות הארץ, ביז באופן פון „ירחיב ה' אלקיך את גבולך“<sup>98</sup>, צומא-מען מיט שלימות העם, „בנערינו ובזקנינו גו' בבנינו ובבנותינו“<sup>99</sup>, וכספם

מ'דארף זיך משתדל זיין צו פארשטיין בהבנה והשגה עד כמה שאפשר.

יא. ולסיכום:

מצות הדור ומצות היום פון יעדער איד פון אונזער דור איז — צו ווערן א „שליח“ אויף פארשפרייטן צדק ויושר, און אידישקייט, און הפצת המעיינות חוצה במיוחד.

און וויבאלד אז דאס איז מצות הדור, איז ניט שייך תירוצים אויף דעם, אז ער דארף נאך עפעס פארענדיקן, און דארף נאך עפעס אנהויבן וכו' וכו': מצות הדור איז — ער זאל לכל לראש ווערן א „שליח“!

ובכדי וויסן איז וואס בפרט באשטייט זיין שליחות — דארף ער פרעגן בא נשיא דורנו: ובאמת האט ער שוין דאס אויך פארשפארט — ווארום מ'קען דאס ארויסנעמען פון די ריבוי שיחות וקונטרסים וואס זיינען אפגעדרוקט. מ'דארף נאר אפגעבן א פאר סענט און קויפן דעם „קונטרס“, און לערנען וואס דארטן שטייט — וועט מען קענען אליין וויסן וואס מ'דארף טאן.

און טאמער מ'קען נאך אלץ ניט קו-מען צו א מסקנא, אדער מ'האט א מניעה, אז „גלוי וידוע לפניך שרצוננו לעשות רצונך, ומי מעכב שאור שבעיסה“<sup>101</sup> — האט מען די עצה מפורשת במשנה<sup>102</sup>: „עשה לך רב“ („עשה“ מלשון כפי<sup>103</sup>), און דערצייל אים

(91) ברכות יז, א.

(92) אבות פ"א מ"ז. שם מט"ז. וראה בארוכה שיחת ש"פ דברים תשמ"י (נדפסה בלקו"ש חכ"ט ע' 247). לעיל ע' 306 ואילך. ועוד.

(93) ראה מאירי — הובא במדרש שמואל לאבות שם מ"ז. וראה מאמרי אדהאמ"צ ויקרא ח"ב ע' תשסא. שה"מ תרל"ז ח"ב ע' רפט. ועוד.

(94) ר"פ וישב לו, א.

(95) פרשי' שם, ב.

(96) עקב יא, יב.

(97) ראה יב, כ. שופטים יט, ח.

(98) בא י, ט.

וזהבם אתם<sup>99</sup>, כולל — כסף וזהב  
 הרוחניים, אהבה ויראה<sup>100</sup>, וואָס זיינען  
 מקור ושורש וכולל כל מצות עשה און  
 כל מצות לא תעשה<sup>101</sup> — שלימות  
 התורה ומצוותיה.

און אויך פריצת גדרי הזמן — אַז  
 ובפרט דורך דעם וואָס מ'טוט די  
 עבודה בשמחה ובטוב לבב, וואָס שמחה  
 פּורץ גדר<sup>102</sup>, אויך דעם גדר פון גלות,  
 און עס ווערט „פרצת עליך פּרץ" (ווי

---

(103) לח, כט.

(104) ל, מג.

(105) מיכה ב, יג. ביר פּפ"ה, יד וברשיי שם.

אגדת בראשית ספס"ג.

(106) רות ד, יח.

(107) ביר פי"ב, ו.

(108) לשון רשיי בא יב, מא (ממכילתא בא שם).

(109) ישעי' נב, ח.

---

(99) ישעי' ס, ט.

(100) ראה תו"א ר"פ וישב. תו"ח שם נח, א

ואילך. לקו"ת בהעלותך לב, ד. ובכ"מ.

(101) תניא פ"ד.

(102) ראה המשך שמח תשמח תרנ"ז (סה"מ

תרנ"ז ע' רכג ואילך).



## משיחות י"ט כסלו וש"פ וישב, כ"ף כסלו, ה'תשד"מ

ענין המנוחה בכלל [בלשון הרמב"ם] (בנוגע צו דעם מצב המנוחה דלעיל) — „לא מלחמה ולא קנאה ותחרות“], היפך פון מלכיות מתגרות אלו באלו, און היפך פון העדר האחדות והשלום בין ישראל.

און דורך דעם וואס ס'קומט צו, די הוספה בתפלה כדיבורו פון א אידן אין די צוויי ענינים, וועט עס זיכער אויפ־טאן פעולתה — כידוע אז שוין דיבור טוב אליין פון א אידן ועאכו"כ דיבור בתורה ותפלה, איז „קלין“ דאורייתא וצלוחתא סלקין לעילא בקעין רקייען כו". ובפרט אז פון דעם מחשבה ודיבור טוב ווערט „מצרפה למעשה“, און ער פירט זיך אזוי בפועל.

אין אנדערע ווערטער: בשעת ס'איז דא א בלבול בעולם און מלכיות מתגרות אלו באלו, קען א איד זיכער אויפטאן אין דעם (ניט דורך ליענען די „פייפערס“ בכדי וויסן וואס עס טוט זיך אין וועלט, וואס זיין ידיעה בזה איז סיי־ווי גארניט משנה, נאר די וועג איז — ניט פטר'נדיק צייט ללא כל תועלת כלל אויף ידיעת הפרטים, ואפילו — דעם כלליות המצב) — דורך מוסיף זיין

א. בקשר מיטן איצטיקן מצב בעולם, אז מלכיות מתגרות אלו באלו, ובפרט אין שנים און אין חדשים ושבעות הכי אחרונים — וואס דאס גייט באופן מבהיל, ובמדה ידועה איז דאס אויך אריינגעדורנגען צווישן אידן, ר"ל

[אע"פ אז דער סימן פון מלכיות מתגרות איז איינער פון די סימנים אויף ביאת המשיח' — האט מען שוין אבער (לכאורה) יוצא געווען לכל הדיעות אין סימנים אויף ביאת משיח, אפילו אויך אין דעם סימן פון מלכיות מתגרות, ואעפ"כ — גייט אויך איצטער דער מלכיות מתגרות בכיוון בלתי רצוי]

ובפרט אז בזמנים האחרונים ווערט אויך פארשפרייט באופן מבהיל דער היפך פון אהבת ישראל ושלום ואחדות בין ישראל, נאר מתגרים אלה באלה —

איז בהתאם צו דעם נייעם מצב וואס איז צוגעקומען בעולם (וואס איז ביז איצטער ניט געווען<sup>2</sup>), דארפן אידן צוגעבן בעבודתם — ובמיוחד: א הוספה אין בקשה להקב"ה, ד.ה. — א הוספה בתפלה (במקום שאין בו איסור הפסק). און אין תפלה גופא — א הוספה וואס איז פארבונדן (א) מיט אהבת ישראל, וואס האט אויך א קשר מיוחד מיט עקבתא דמשיחא און מיט פארענדיקן דעם גלות וואס איז געקומען צוליב דעם היפך פון אהבת ישראל<sup>1</sup>. און (ב) מיט

(4) הל' מלכים פ"ב ה"ד.

(5) תניא פ"מ בהגיה הא' (נד, ריש ע"ב) מזהר ח"ג קסח, ב. ק"א ד"ה להבין מ"ש בשער היחודים (קנד, סע"א).

(6) בתניא שם ליתא תיבות אלו (סלקין לעילא), וכנראה שכ"צ בתניא (והוא השמטת המעותיק), ובפרט שב"י הציונים שלפנ"ו בהגיה זו מדייק דסליק.

(7) קידושין מ, א (בנוגע למחשבה טובה, ומהו מובן במכ"ש וק"ז בנוגע לדיבור שבא מהמחשבה).

(1) ב"ר פמ"ב, ד. ובמדרש לפח טוב עה"פ לך יד, א: מלכיות מתגרות זו בזו.  
(2) ראה סוטה מט, א: בכל יום ויום מרובה קללתו משל תכירו.  
(3) יומא ט, ב.

(וואָס מאַיזוּ סיבּה איז דאָס ניט ביי אַלעמען שוין נתקבל געוואָרן), און דער אַלטער רבי האָט עס אַריינגעשטעלט בסידורו<sup>11</sup> השווה לכל נפש<sup>12</sup> אפילו פאַר אַזאַ וואָס „לא ידע מאי קאמר“ בכל עניני התורה (אע"פּ וואָס כמה מכוונות האַרײַזל האָט ער ניט אַריינגעשטעלט בסידורו)<sup>13</sup>.

(ב) בסוף התפלה: לאחר די דריי פסוקים „אל תירא גו"<sup>14</sup>, „עוצו עצה גו"<sup>15</sup>, „ועד זקנה גו"<sup>16</sup>, וואָס מ'זאָגט נאָך „עלינו"<sup>17</sup> (כברוב סידורים ככולם),

— וואָס די פסוקים זיינען אויך פאַרבונדן מיט ביטול כל הגזירות, ווי עס שטייט אין מדרש<sup>18</sup> (וואָס דאָס איז דער מקור אויף אמירת ג' פסוקים אלה בסוף התפלה<sup>17</sup>) אַז בשעת ס'איז געווען גזירת המן איז „ראה מרדכי שלשה

בתפלה בתורה וגמ"ח, וואָס דעמולט איז „כאילו פדאני לי ולבני מבין האומות"<sup>18</sup>, ובמילא פועל'ט עס אויך אַז די אומות פירן זיך דעמולט אויף כדבעי, ובלשון הידוע אַנשטאַט דעם אַז דער „לי" — כולל ניצוץ אלקי שבהם — איז בגלות ושבי כביכול „בין האומות", ווערט „פדאני", ער ווערט נגאל ונפדה, און די אומות זיינען מרגיש בגלוי ווי דער ניצוץ איז ניט „בין האומות", נאָר על האומות, במילא פירן זיי דורך תפקידם — „ועמדו זרים ורעו צאנכם"<sup>19</sup>.

ג. דערפאַר איז מען מציע כנ"ל — אַז בהתאם צו דעם מצב שנשתנה בעולם ובין ישראל, זאָלן אויך אפילו די וואָס זיינען ניט מתפלל לויט נוסח האַרײַזל, מוסיף זיין בתפלתם (במקום שאין בו איטור הפסק), ניט קוקנדיק אויף זייער הנהגה עד עתה — בתחלת התפלה און בסוף התפלה — אַן ענין פאַרבונדן מיט אהבת ישראל, און מיט כללות ענין המנוחה, און באמת איז דאָס ניט קיין הוספת חידוש, ווייל דאָס איז שוין דאָ בתפלה לויט נוסח הרמב"ם, אחרונים וכו', נוסח האַרײַזל ונוסח אדה"ו וכו' (כדלקמן):

(א) בהקדמה לתפלה: פאַר „מה טובו", זאָל יעדערער מוסיף זיין, זאָגן „הריני מקבל עלי מצוות עשה של ואהבת לרעך כמוך".

ווי עס שטייט אין כתבי האַרײַזל<sup>10</sup>

בכמה סידורים ובכ"מ — נסמן במאמרי אדה"ו — פרשיות ח"ב ע' תתקמא ואליך.

(11) לפני „מה טובו". פרטי המנהגים בזה — ראה בהנסמן במאמרי אדה"ו שם.

(12) ראה לקו"ש חכ"ב ע' 115. ועוד.

(13) ראה ס' השיחות הש"ת ע' 157 שטיפר כ"ק מ"ח אדמו"ר דבעת סעודת הבר מצוה שלו שאל את אביו כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) יע מדוע אומרים הריני מקבל כו' לפני התפלה דוקא,

ואמר לו: ווען אַ טאָטע האָט אַ סך קינדער איז דער עיקר התענוג ווען ער זעט אַז אַלע זיינען זיי באחדות און האָבן זיך אײנער דעם אַנדערן ליב. תפלה איז דאָך בקשת צרכיו, הן צרכים גשמיים און הן צרכים רוחניים, איז קודם הבקשה דאָרף מען מאַכן אַ נחת רוח לאבינו שבשמים, און דעריבער האָט מען קובע געווען דעם לקבל מצוות עשה פון אהבת ישראל קודם התפלה דוקא.

(14) משלי ג, כה.

(15) ישעי' ה, י.

(16) שם מ, ד.

(17) ראה שער הכולל פ"א אות לו.

(18) אסת"ד פ"ז, יז קרוב לסופו.

(8) ברכות ח, א.

(9) ישעי' סא, ה. וראה ברכות לה, ב.

(10) שער הכוונות בתחלתו. פיעח שער עולם העשי' פ"א (דפוס קארעץ תקמ"א. דפוס דוכראוונא. דפוס חדש — ירושלים, תשמ"ב. דפוס קארעץ תקמ"ה הא בשער ג' ספ"ב). סידור האַרײַזל במקומו. מג"א אריח ר"ס מו. שרע אדה"ו שם ס"א. — וכ"ה

רש"ל שצ"ל פסוק זה" (אך צדיקים גו"). און ווי ער זאגט אין „שער הכולל“<sup>28</sup> אז „גם בסידור האריזל זלקוא (סידור האריזל לר' שבתי מרשקוב)<sup>29</sup> הובא זה בשם הרש"ל. און ער איז מסביר: „מה שהודיע לנו מקורו שהוא מהרש"ל הוא מחמת שבפע"ח לא נמצא לומר זה הפסוק. ואע"פ אז דער אלטער רבי האט געוואוסט אז עס שטייט ניט אין פע"ח — האט ער דאס אריינגעשטעלט בסידורו השווה לכל נפש.

און אזוי שטייט אויך (אז מ'זאל זאגן „אך צדיקים גו“ בסוף התפלה) אין סידור „סדר עבודת ישראל“<sup>30</sup>, שיש בו חכמה, נוסף למלאכה רבה. וידוע אז סידור זה ווערט אנגענומען אלס פוסק אחרון אין דעם חוג אידן יראים ושלמים וועלכע זיינען געגאנגען מיט דער שיטה פון „תורה ודרך ארץ“, זיי האבן אנגע-נומען סידור זה.<sup>31</sup>

דער קשר פון דעם פסוק (אך צדיקים יודו לשמך ישבו ישרים את פניך) מיט

תינוקות . . כיון שהגיע מרדכי אצל התינוקות שאל לאחד מהם פסוק לי פסוקיך א"ל אל תירא מפחד . . פתח השני ואמר . . עוצו עצה . . פתח השלישי ואמר ועד זקנה . . כיון ששמע מרדכי כך שחק והי' שמח שמחה גדולה, אמר לו המן מה היא זאת השמחה . . אמר (מרדכי) על בשורות טובות שבשרוני שלא אפחד מן העצה הרעה שיעצת עלינו — מרדכי איז געווען זיכער אז דורך דעם „מפי עוללים ויוני-קים“<sup>19</sup> איז די גזירה שוין בטל גע-ווארן —

איז לאחרי די פסוקים זאל מען מוסיף זיין זאגן דעם פסוק<sup>20</sup>: „אך צדיקים יודו לשמך ישבו ישרים את פניך“ (וואס איז פארבונדן מיט מנוחה והתיישבות ושלום).

ווי עס שטייט אין סדר תפלות כל השנה להרמב"ם (וואס ער האט אריינגעשטעלט דעם סדר בספרו יד החזקה<sup>21</sup>, „הלכות הלכות“<sup>22</sup> — דאס איז א הלכה), און אין ב"ח<sup>23</sup> וט"ז<sup>24</sup>, און אויך דער אלטער רבי איז דאס מוסיף בסידורו<sup>25</sup> (ווי עס שטייט אויך אין סידור האריזל און אין כמה סידורים) בשם פון רש"ל<sup>26</sup> (ר' שלמה לוריא<sup>27</sup>): „וכתב

הסנדלר הוא דור ד' לר"ג הזקן (שם הגדולים (להחידא) מע' מהרש"ל) בן ר"ש בן הלל הזקן שהי' מגזע דוד המלך (ירושלמי תענית פ"ד ה"ב. וראה שבת נו, א. ווד. — הובא בספר יחסין מאמר א' מע' הלל. ועוד).

28 שם אות לו.

29 ידוע שר"ש מרשקוב הי' אצל הבעש"ט, וסידורו יש בו „יחודים של האלקי קדוש הבעש"ט (לשון שער הסידור).

30 מחובר ומסודר בו ע"י יצחק בן ארי' יוסף דוד (לשון השער) — רעדלהיים, תרכ"ח. וכיה בעוד סידורים מסוג זה.

31 אפשר שמפני ש.אך צדיקים בסידור זה (סדר עבודת ישראל) נכתב כמה עמודים לאחרי התפלה (ובינתיים — הפסק כריכ ענינים) — נשמט מסידורים לאחיו המיוסדים על סידור זה.

19 תהלים ה, ג.

20 שם קמ, יד.

21 בסו"ס אהבה.

22 כמיש בהקדמתו לספר היד.

23 אריח סקל"ב ד"ה ומ"ש.

24 אריח שם סק"ב.

25 וכיה בסידור ר' יעקב עמדין. ועוד.

26 שו"ת מהרש"ל סימן סד. מטה משה (לתלמידי מהרש"ל) סרי"ז.

27 להעיר שיחוס מהרש"ל הוא משבט יהודה ודוד המלך (ראה שו"ת מהרש"ל סכ"ט (בהערה) — מכת"י שלו) שכי' יחוסו עד ר' יוחנן הסנדלר, ור"י

קרובה צו דער גאולה האמיתית והשלימה. אז מ'זאל מקריב זיין קרבנות ממש און אין אן אופן פון מצוות רצוניך<sup>41</sup>. וואס דעמולט וועט אויך זיין כפשוטו, ישבו ישרים את פניך — בעלי לרגל לביהמ"ק מדי חודש בחדשו ומדי שבת בשבתו<sup>42</sup> — יראה כל זכורך אל פני האדון ה'<sup>43</sup>.

ג. ידוע אז, נהרא נהרא ופשטיי"<sup>44</sup>, פארשידענע חוגי אידן האבן זייער נוסח התפלה<sup>45</sup>, איז לכאורה מה ענין צו מוסף זיין בהתפלה, מנוסח אחר?

[ידועה די הוראה פון כ"ק מ"ח אדמו"ר צו זיינע שלוחים וואס זיינען געפארן צו און צווישן אחינו הספרדים אין מרוקו און טונים וכיו"ב לאחרי מצוקות מלחמת העולם השני אויף דארטן נאכמער מפיץ זיין דעם לערנען תורה ככלל ותורת החסידות במיוחד, אז זיי זאלן העלפן און זיך מתעסק זיין אין הפצת היהדות והפצת התורה והפצת המעינות, אבער מ'זאל ניט אנרירן אין מנהג אבותינו בידינו<sup>46</sup> אין יענע קהלות קדושות בנוגע זייער נוסח התפלה, מנהגים וכו' (אחוץ די וואס האבן אליין געוואלט דערנאך משנה זיין)].

וידוע דער פתגם וואס דער חתם סופר האט געזאגט אז, "חדש אסור מן

תפלה, איז מען מסביר<sup>32</sup>, אז אין מס' ברכות<sup>33</sup> לערנט מען אפ פון דעם פסוק אז, המתפלל צריך לשהות שעה אחת אחר תפלתו<sup>34</sup>, שנאמר אך צדיקים יודו לשמך — עבודת התפלה — והדר ישבו ישרים את פניך<sup>35</sup> — א התיישבות און א התבוננות [בדוגמא, וישב יעקב — לישב בשלוה<sup>36</sup>] — א שעה<sup>37</sup> — נאך דער תפלה.

ועפ"ז אפשר לומר אז דער פסוק האט אויך א קשר מיוחד מיטן איצטיקן מצב העולם — אז אנשטאט מלכיות מתגרות אלו באלו און היפך אהבת ישראל צווישן אידן זאל זיין א מצב פון מנוחה והתיישבות בעולם, ביז מנוחה שלימה (באופן, ווי ס'איז שייך בזמן הגלות), ישבו ישרים, אידן זיצן בשלוה, קען בא זיי זיין, אך צדיקים — ועמך כולם צדיקים<sup>38</sup> — יודו לשמך, עבודת התפלה, וועלכע דארף זיין בלא<sup>39</sup> מחשבות המבלבלות, עאכו"כ מחשבות המדאיגות.

און דורך דעם וואס מאיז מוסף בעבודת התפלה (וואס במקום קרבנות תקנום<sup>40</sup>) — ווערט עס אויך א הכנה

- (32) שו"ת מהרש"ל שם. מטה משה שם. ביח וט"ז שם.  
 (33) לב. ב. ירושלמי ברכות פ"ה ה"א. וראה שו"ע אדה"ז חא"ח ר"ס צג.  
 (34) במקומות שבהערה 32 (ובכ"מ) שאמירת אך צדיקים מיושב — אבל לא נעתק זה בסידור אדה"ז. ובשער הכולל לא העיר ע"ז — משמע דלא נוהגין כן.  
 (35) פרשיי שם ד"ה יודו.  
 (36) ריש פרשתנו (וישב), פרשיי שם לו, ב.  
 (37) להעיר מפסחים נה, א שתמידים הקרבנות שעה אחת.  
 (38) ישעי' ס, כא.  
 (39) שו"ע ודאדה"ז א"ח סצ"ו וסצ"ח.  
 (40) ראה ברכות כו, ב. שו"ע אדה"ז א"ח סצ"ח ס"ד.

- (41) תפלת מוסף דשבת וי"ט. וראה ת"ח יוח"צ, א ואילך. המשך וככה פ"ז ואילך. ועוד.  
 (42) ישעי' טו, כג.  
 (43) משפטים כג, יז.  
 (44) חולין יח, ב, נו, א.  
 (45) ראה פ"ח בתחלתו. לקרא להה"מ סק"ג. הקדמה לשער הכולל.  
 (46) ראה ירושלמי פסחים פ"ד ה"א. ביצה ד, סע"ב. רמב"ם הל' קידוש החודש פ"ה ה"ה. תר"ח נפסל — מנחות כ, ב. ועוד.

„הצעה“ פון רמב"ם, בי"ח, ט"ז וכו', און רש"ל און דעם אַלטן רבי'ן.

און די החלטה בזה בעצמה זאל שוין ברענגען די אלע תוצאות טובות, ווי גע'פסקינט אין שרע"ע, אָז בשעת מאיז מחליט צו אָננעמען אויף זיך אַ דבר רצוי, איז דאָס אַליין ברענגט שוין דעם נצחון וביטול הגזירות אויף וועלכע מאיז מתפלל, און (ניט נאָר) אַ נצחון ע"י מלחמה, נאָר אַ נצחון באופן פון „פדה בשלום“<sup>48</sup>.

ובקרוב ממש זאל מען זוכה זיין אויך צו דעם וואָס עס שטייט אין מדרש<sup>49</sup> „ז' כתות של צדיקים בגן עדן זו למעלה מזו, כת ראשונה“ אַך צדיקים יודו לשמך ישבו ישרים את פניך“ — עולמך מראה בחיך<sup>50</sup> נשמות בגופים זיצן אין דער את פניך בביהמ"ק השלישי בגאולה האמיתית והשלימה ובמהרה בימינו ממש.

(48) אריח סתקעיא סיג.

(49) תהלים נה, יט. וראה ד"ה פדה בשלום

לאדהאמ"צ (בשערי תשובה ח"א פ"א.

(50) ספרי ויליש עה"פ דברים א, י.

(51) „ראשונה“ מלמטה למעלה. ועיין זח"א

פרשתנו עה"פ בשיעור חומש דהיום (קצ, סע"ב):

לטורא רברבא כו', ובמפרשיו מפני דכל הגדול

מחבירו כו'. — וראה ג"כ זח"א נט, סע"א.

(52) ברכות יז, סע"א. וראה תניא פ"ד (כ, רע"א).

התורה, ועפ"ז פאָרוואָס זאל מען מוסיף זיין אָז ענין חדש בתפלה —

איז אָבער די אמירה בתפלה וועגן אהבת ישראל (בתחלת התפלה) און אמירת „אך צדיקים גו'" (בסוף התפלה) ניט קיין ענין חדש א) אמירת „אך צדיקים“ שטייט שוין אין רמב"ם, בי"ח, ט"ז, סידור האריז"ל בשם הרש"ל, וסידור אדה"ז, סידור „סדר עבודת ישראל“, ובכמה סידורים (כנ"ל).

ב) וועגן אהבת ישראל שטייט אין סידורי האריז"ל וכתבי האריז"ל, מגן אברהם, סידור אדה"ז, ועוד.

ד. ועוד י"ל: בהקדם לשון הרמב"ם „מצות עשה להתפלל כו' שואל צרכיו שהוא צריך להם“,

וואָס פון דעם איז מובן, אָז ווען עס קומען צו נאָך צרכי האדם, נייע צרכי האדם, איז אַ חיוּב צו מוסיף זיין בבקשת צרכיו אַ בקשה אויף מילוי צרכו החדש.

ה. ויה"ר אָז מ'זאל אָננעמען די הצעה זאָגן — בתפלה — ענין דאהבת ישראל און ענין פון מנוחה: אהבת ישראל („הריני מקבל כו'“) בתחלת התפלה — ע"פ דער „הצעה“ פון אריז"ל און פון דעם אַלטן רבי'ן, און בסוף התפלה — וועגן ענין המנוחה („אך צדיקים גו' ישבו גו'“) — ע"פ דער

(47) הל' תפלה פ"א ה"ב.





## משיחת ש"פ וישב, מבה"ח טבת, א' דחנוכה ה'תשמ"ז

בישראל — ווי דער דין איז, אָז ביום השבת איז „אימת שבת על עמי הארץ ואינו עובר בה עבירה“ און דערפאר קענען אַלע (אפילו אַ תלמיד חכם, וואָס איז שלא בערך צו אָן עס-הארץ<sup>6</sup>) עסן משולחנו וסעודתו, אָן אחדות גמורה ע"י אכילה ושתי' וואָס ווערט דם ובשר כבשרו של האוכל ושותה<sup>7</sup>.

ובפרט כבשנה זו אָז דאָס איז אויך אַ שנת השמיטה — וואָס איז מאחד אידן דורך מבטל זיין די חילוקים וואָס הערן זיך אָן בשעת יעדערער טוט מלאכתו ועבודתו אין זיין באַזונדער שדה וכרם כו"ס.

ב. אין דעם אַלעם קומט צו נאָך אַ שטאַרקערע התאחדות אין די התוועדות ביום השבת בשנת השמיטה — זייענדיק אויך שבת חנוכה, און דער ערשטער טאָג חנוכה:

חנוכה איז מלשון חנינוך<sup>11</sup>, על שם

א. אַ התוועדות בכלל איז מאחד אידן. כשמו אשר יקראו לו ע"פ מנהג ישראל — „התוועדות“, מלשון הכתוב: „הילכו שנים יחדיו בלתי אם נועדו“, אָז „שנים“ (אָדער מער דערפון) טרעפן זיך (און קלייבן זיך) צוזאַמען באופן של „יחדיו“<sup>3</sup>. און ווי מ'זעט עס בפשטות — אַ א התוועדות באַשטייט דערפון וואָס מערערע אידן פון פאַרשידענע חוגים קלייבן זיך צוזאַמען און ווערן נתאחד, על מנת זיך צונויפצורעדן און מחזק זיין איינעם דעם צווייטן בכלל, ובפרט בנוגע זייער עבודה בקיום התורה והמצוות כו'.

עאכ"כ אַ התוועדות ביום השבת — ווי דער דין איז, אָז „ויקהל משה . . עשה לי קהילות גדולות בשבת כדי שילמדו הדורות הבאים אחריו להקהל קהילות בכל שבת להכנס בבתי כנסיות ובבתי מדרשות ללמוד בהם תורה לרבים כו“.

און די אחדות צווישן אידן ביום השבת דערגרייכט אויך אין עניני האכילה ושתי<sup>6</sup>, און אפילו ביי פחותים

(7) רמב"ם הל' מעשר רפ"ב. מירושלמי דמאי

פ"ד ה"א. וראה שיחת ש"פ חו"ב תשמ"ו.

(8) כמובן מכמה דינים בהיחס דת"ח וע"ה (ראה אנציק' תלמודית (כרך יב) ערך חבר. ועוד).

(9) ראה תניא פ"ה (ט, סע"ב). ועד כדי כך שהתכונות של הדבר הנאכל משפיע על האדם האוכלם (ראה רמב"ן שמיני יא, יא. בחיי שם, יג. עקידה ואברכנאל שם. רמב"ן ראה יד, ג. רמ"א י"ד ספ"א ס"ז. ועוד. וראה ס' המאמרים — אידיש ע' 56 ואילך. ועוד).

(10) ראה ספורנו ע"פ בהר כה, ב"ד. סה"מ תר"ל ע' קלח. וראה מכתב ל' תשרי ר"ח מ"ח שנה זו (סה"ש תשמ"ז ח"ב בהוספות).

(11) ראה הנסמך בהערות הבאות. ת"א פרשתנו ד"ה ככ"ה בכסלו (כט, ד). שערי אורה ד"ה הנ"ל פל"ז ואילך. רד"ה זאת חנוכה המזבח תר"ם. רד"ה תנו רבנן נר חנוכה תרנ"ט (סה"מ תרנ"ט ע' קנב), תשי"ד (סה"מ תשי"ד ע' 82). ועוד.

(1) כידוע דברי אדה"ז ע"ד. הפתקא אשר משמי שמיא נחיתא — הובא במכתב כ"ק מ"ח אדמו"ר (קובץ מכתבים שבסו"ס תהלים אהל יוסף יצחק ע' 198 ואילך. אגרות-קודש שלו ח"ג ע' ת"ג ואילך).

(2) עמוס ג, ג.

(3) ולהעיר ש"יחידיו" הוא מלשון „יחיד" שלמעלה מ"אחד" (ראה תו"א וארא נה, ב. אמרי בינה שער הק"ש פ"ה ואילך. סה"מ להצ"צ שרש מצות התפלה פ"ח. ועוד).

(4) ובפרט ע"י התוועדות הקשורה עם גדולה לגימה שמקרבת (ראה סנהדרין קג, סע"ב ואילך).

(5) שו"ע אדה"ז א"ח סר"צ ס"ג (ממדרש — ראה תורה שלימה ר"פ ויקהל אות ה"ה. וש"נ).

(6) שענינם דוקא כאויא בפ"ע.

כח אַז אידן זאַלן מחנך זיין מחדש זייער  
מזבח<sup>22</sup> ומקדש רוחני<sup>23</sup>, ד.ה. פאַר-  
שטאַרקן פון-דאָס-ניי זייער פאַרבונד  
מיט תורה ומצוות<sup>24</sup>.

און אין דעם ענין פון חנוכה המקדש  
— איז ספעציעל אונטערשטראַכן דער  
ענין האחדות (התועדות) — כמבואר  
בכ"מ (בענין חנוכה הבית)<sup>25</sup>, אַז בעת  
חנוכה הבית (המקדש, ועד"ז ומעין זה  
ב"מקדש מעט<sup>26</sup>, ובכל בית בישראל)  
מאַכט מען אַ משה ושמה לרבים כו'.  
[ווי דאָס איז געווען כפשוטו באַ חנוכה  
המזבח והמשכן ע"י הנשיאים — אַז די  
י"ב נשיאים (פון די י"ב שבטים) האָבן  
זיך צוזאַמענגעקליבן און געקומען צו-  
זאַמען מיט די בקשה צו ברענגען די  
קרבתו כו' לחנך המזבח].

דערפאַר האַלטן כמה ראשונים<sup>27</sup> אַז  
ימי החנוכה זיינען נקבע געוואָרן  
למשה ושמה<sup>28</sup> (לרבים), ווייל<sup>29</sup> דע-

חנוכה המזבח<sup>12</sup> וחנוכה המקדש<sup>13</sup> ע"י  
החשמונאים בימי חנוכה.

וואָס דערפאַר איז די קריאת התורה  
בחנוכה בפרשת הנשיאים<sup>14</sup> בעת חנוכה  
המזבח<sup>15</sup> והמשכן<sup>16</sup>, ווייל<sup>17</sup> דאָס איז  
מענין היום<sup>18</sup> — חנוכה המזבח ע"י  
החשמונאים בימי חנוכה<sup>19</sup>.

והימים האלה נזכרים ונעשים<sup>20</sup>: דורך  
קריאת פ' הנשיאים בימי החנוכה מדי  
שנה בשנה איז מען ממשיך דעם ענין  
פון חנוכה המזבח<sup>21</sup>, און דאָס גיט דעם

12) ראה מרדכי ואור זרוע (ח"ב ששכ"א) הובא בדרכי משה לטווא"ח (ורמ"א) סי' עתר ס"ק א. חדא"ג מהרש"א לשבת כא, ב (ע"פ פסיקתא רבתי פ"ו, ה. י"ש מלכים רמז קפד. מגילת תענית פ"ט), וראה מקומות שבהערה הקודמת.

13) שבלי הלכת סי' קעד. וראה מקומות שבהערה 11.

14) נשא ז.

15) משנה מגילה ל, ב. רמב"ם הל' תפלה פ"ג ה"ו. טושו"ע או"ח סתרפ"ד ס"א.

16) טור או"ח שם ע"פ פסיקתא רבתי שבהערה 12.

17) ראה פרש"י מגילה שם. וראה לקו"ת ברכה צח, ג. מאמרי אדה"ז תקס"ו ע' קד ואילך. סידור שער החנוכה רעו, ב ואילך. וראה ד"ה זאת חנוכה המזבח תריס בתחלתו וסוף פ"ט.

18) להעיר מעט"ז לטו"ע או"ח סתרע"א: כל דיני חנוכה נאמרו למשה מסיני ב' זאת חנוכה המזבח ביום המשח אותו מאת בני ישראל. וברוקח ריש הל' חנוכה: זאת חנוכה המזבח בגימטריא זאת י"ה בימי חשמונאים. . . ביום המשח אותו מאת בגימטריא חנוכה ביום עשרים וחמשה בכסלו.

19) וגם לפי שבכ"ה כסלו נגמרה מלאכת המשכן, והקב"ה משלים ומשלם ענין זה ע"י חנוכה חשמונאי בימי חנוכה (ראה הנסמך בהערה 16).

20) אסתר ט, כח. וידוע פירוש האריז"ל ע"פ (ראה רמ"ז בספר תיקון שובבי"ם. הובא ונת' בס' לב דוד להתידא פכ"ט).

21) לקו"ת שם. ובסידור שם: כשקורא בתורה בקרבנות הנשיאים הרי דבר ה' שבפרשת קרבנות הנשיאים כאלו מתקיימת עכשיו על ידי קריאת זו כו' וכידוע בפ"י קורא בתורה (תניא ספליז) שהוא ל' המשכה מן ההעלם לגילוי וכמו שקוראין לאדם שיבא מן המרחק כו'.

22) כידוע דמזבח החיצון ומזבח הפנימי הם חיצוניות ופנימיות הלב — תו"ח תרומה תמג, א ואילך. אוה"ת ויקהל ע' ברכו ואילך. סהמ"צ להצ"צ מצות בנין מקדש פ"ב. ועוד.

23) כמארז"ל (כ"ה ל' אדה"ז בלקו"ת נשא כ, סע"ב) עה"פ (תרומה כה, ח) .ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם: בתוכו לא נאמר אלא בתוכם — בתוך כאו"א מישראל (ראה ראשית חכמה שער האהבה פ"ו קרוב לתחלתו (ד"ה ושני הפסוקים). אלשיך עה"פ תרומה שם. של"ה סט, א. רא, א. שכה, ב. שכו, ב).

24) ראה לקמן בפנים סוף סע"ף ו ובהנשמן שם הערה 70.

25) ד"ה מזמור שיר. חנוכה הבית לדוד — בלקו"ת ברכה צח, ד ואילך. בסידור יט, ד ואילך. וראה סד"ה ויגש תריס"ו.

26) יחזקאל יא, טז. מגילה כט, א.

27) מרדכי הארוך הובא בדרכי משה לטווא"ח סי' עתר ס"ק א. וראה אניצקלופדי תלמודית (כרך טז) ערך חנוכה ע' שסז. וש"נ.

28) ראה רמב"ם הל' חנוכה פ"ג ה"ג. יש"ש לב"ק פ"ז סי' לו. לקו"ש ח"י ע' 142 ואילך. וראה שיחת מוצש"ק מקץ ליל זאת חנוכה תשמ"ז.

מען צוזאמען און געבראכט אלע צוזא-  
מען זייערע קרבנות.<sup>37</sup>

נאכמער: לולא ציווי הקב"ה, נשיא  
אחד ליום נשיא אחד ליום<sup>38</sup> לייגט זיך  
אין שכל צו זאגן אז הקרבת כל הנשיאים  
בפועל וואלט געווען ביום אחד<sup>39</sup>,  
ובפרט ע"פ הלכה: „ויקריבו הנשיאים  
את קרבנם לפני המזבח“<sup>40</sup> אלע צוזא-  
מען, ומצה"י הבאה לידך אל  
תחמיצנה<sup>42</sup>, ואין טעם לכאורה אז מ'זאל  
דאס אפשטופן.<sup>43</sup>

יתירה מזה: אפילו לאחרי הציווי  
„נשיא אחד ליום גו" — א) קומט דער  
ציווי גופא אלס תוצאה ופרט פון  
הקרבת הנשיאים כולם יחד לפני המזבח,  
און נאכמער ב) עס שטייט אין מדרש<sup>44</sup>,  
אז „העלה עליהם הכתוב כאילו כולם  
הקריבו ביום ראשון“.

37 ועד שהביאו שש עגלות, עגלה על שני  
הנשיאים, אף שהיו י"ב נשיאים (וי"ב בקר) — כי  
הנשיאים הרגישו והדגישו אחדותם יחד, ושלימות  
(שתהי' עגלה) — כל אחד מהם תלוי בחבירו (ראה  
לקו"ש חכ"ג שם).

38 נשא שם, יא.

39 בדוגמת מתן תורה (שתכליתו — השראת  
השכינה במשכן), שכל התורה ניתנה ביום אחד (ראה  
ירושלמי פאה פ"ב ה"ד, שמור"ר רמ"ז, רמב"ם בריש  
הקדמתו ל"ס ה"ד, תניא קרא סד"ה ולהבין פרטי  
ההלכות).

40 נשא שם, י.

41 ראה מכילתא ופרשי' בא י"ב, יז.

42 וכן הוא אצל הקב"ה כביכול — כי מגיד  
דבריו ליעקב חוקיו ומשפטיו לישראל (תהלים קמז,  
יט. שמור"ר פ"ל, ט. וראה סה"מ תרל"ז ח"ב ע' שכו.  
ועוד).

43 ומה שנצטווה בפועל, נשיא אחד ליום נשיא  
אחד ליום — ראה לקמן ס"ד.

44 במדב"ר פי"ז, יג (בסופו). ועד"ז שם לפני"ז  
פי"ג, ט. וראה לקו"ש נשא כט, ב. לקו"ש חכ"ג שם.

מולט איז געווען חנוכת המזבח ע"י  
החשמונאים. און דאס האט אין זיך אויך  
דעם ענין פון פרטומי ניסא<sup>29</sup> — לרביים.

ג. דער ענין שטייט נאכמער  
בהדגשה אין דעם ערשטן טאג חנוכה:  
אין דער קריאה (מיוחדת) פון דעם  
ערשטן טאג חנוכה<sup>30</sup> „ויהי ביום כלות  
משה . . . נחשוו בן עמינדב“<sup>31</sup> לייענט  
מען אז ווען משה האט פארענדיקט  
הקמת המשכן, איז „ויקריבו נשיאי  
ישראל גו' וביאו את קרבנם לפני ה' שש  
עגלות צב ושני עשר בקר גו', ויקריבו  
הנשיאים את חנוכת המזבח ביום המשח  
אותו ויקריבו הנשיאים את קרבנם לפני  
המזבח“.

ד. ה.<sup>32</sup> אז פון דער היינטיקער קריאה  
(מלשון המשכה<sup>33</sup>) ווערט נמשך<sup>34</sup> ה'ת'  
אחדות פון אלע י"ב נשיאים (הכוללים  
כל בני, אלע י"ב שבטים, אין וועלכע  
עס טיילט זיך כלל ישראל). און ניט סתם  
התאחדות, נאר אן התאחדות אין זייער  
עבודת ה', ד. ה. אז ניט קוקנדיק אויף  
דעם וואס יעדער נשיא האט געהאט זיין  
עבודה מיוחדת<sup>35</sup> (כנגד זיין שבט  
מסויים)<sup>36</sup> — זיינען אלע נשיאים געקו-

29 מרדכי שם.

30 שעם זה צריכים „לחיות“ ביום זה, כתורת  
אדה"ז (בעל הגאולה דראש ותחלת השבוע) הידועה  
(„היום יום' ב חשוו. ס' השיחות תשי"ב ע' 29 ואילך.  
ועוד).

31 נשא ז, א"יז.

32 בהבא לקמן — ראה לקו"ש חכ"ג ע' 53  
ואילך.

33 ראה הערה 21.

34 ויתירה מזו — כי עגלות ובקר שהקריבו  
הנשיאים, קיימים ענוולם' (במדב"ר פי"ב, יח).

35 כמפורש במדרש (במדב"ר פי"ג, יד ואילך.  
פי"ד, א"יא) פרטי הכוונות דכל נשיא.

36 כמודגש גם בזה שהביאו י"ב קרבנות, שור  
לאחד.

שמונה ימים פרטיים, און כל יום האָט זיין עבודה וקריאה מיוחדת, און זיין מספר הנרות<sup>48</sup>.

וע"ד ווי דאָס איז אין דעם ענין החינוך בכלל: אע"פּ וואָס חינוך דאַרף זיין געבויט אויף יסודות של אמת ושל תורת אמת (וואָס אמת איז בשוה בכל מקום ומקום און באַ כל אדם ואדם), דאַרף דער חינוך אָבער זיין אין אַן אופן פון „חנוך“<sup>49</sup> לנער על פי דרכו<sup>50</sup>, און דוקא דורך דעם איז „גם כי יזקין לא יסור ממנה“<sup>51</sup>. ד.ה. אַז די יסודות של אמת (וואָס זיינען בשוה פאַר אַלעמען) דאַרף מען אויך מלביש זיין אין אותיות וואָס זיינען מתאים לכל „נער“ על פי „דרכו“, דרכו הפרטי המתאים לתכונת נפשו כו'.

ויש לומר, אַז דער ענין — ווי דער כלל (אחדות) דאַרף אַראָפקומען אין דעם פרט (עבודה פרטית של כאו"א) — איז איינער פון די לימודים וואָס מ'לערנט אָפּ פון היינטיקער קריאת התורה, וואו מ'לייענט אין דער זעל-בער קריאה ניט נאָר וועגן התאחדות כל הנשיאים יחד (ומצדם איז מוכנה הקרבת כולם ביום אחד), נאָר אויך וועגן דעם ציווי של הקב"ה „נשיא אחד ליום נשיא אחד ליום“, ביז אויך ווי דאָס קומט אַראָפּ (פון ציווי של הקב"ה) אין מעשה בפועל, „ויהי המקריב ביום הראשון את קרבנו נחשון בן עמינדב למטה יהודה גו"ו“.

48) וכוּ הוא במנורה עצמה — שהיא „מקשה אחת“ (תרומה כה, לו, וראה בהעלותך ח, ד), וממנה יוצאים שבעה קנים, כנגד שבעה סוגים דישׂראל (לקו"ת ר"פ בהעלותך. שערי אורה ד"ה כי עמך פ"ד. ובכ"מ).

49) משלי כב, ו.

50) פסוק זה הובא בדרושי חנוכה (שבהערה 11 ובהערה 74) בבאיור הענין שחנוכה הוא מלשון חינוך.

ד. לאידך גיסא:

די כוונה פון אחדות ישראל הנ"ל — אין אַ התוועדות בכלל, ובפרט ביום השבת ושנת השמיטה, ויום ראשון של חנוכה — איז, אַז דער כה אחדות, וואָס גיט צו שלימות ותוקף אין אַלע ענינים, זאָל דערנאָך נמשך ווערן, און דערפון זאָל אויסגעארבעט ווערן דער ציור פרטי ועבודה פרטית פון כל אחד ואחת מישראל בשליחותו המיוחדת לשמש את קונו.

וואָס דערפאַר איז געווען דער ציווי של הקב"ה בחנוכת המזבח „נשיא אחד ליום נשיא אחד ליום“, און דערפאַר רעכנט אויס די תורה הקרבת כל נשיא בפרט (אע"פּ וואָס זיי האָבן מקריב גע-ווען די זעלבע קרבנות) — ווייל די התאחדות פון כל הנשיאים יחד, דאַרף דערנאָך נמשך ווערן אין דער עבודה פרטית פון יעדער נשיא השבט לויטן סדר העבודה פון זיין שבט פרטי, כידוע אַז יעדערער פון די י"ב שבטים במסילתו עולה בקו העבודה שלו<sup>52</sup>, כל אחד לפום שיעורא דילי<sup>53</sup> (און דער-פאַר האָט יעדער נשיא מקריב געווען מיט באַזונדערע כוונות<sup>54</sup>).

און אזוי דריקט זיך עס אויך אויס אין ימי החנוכה (על שם חנוכת המזבח ע"י החשמונאים) — אַז אע"פּ וואָס חנוכה איז פאַרבונדן מיט אַ משתה ושמחה לרבים ופרסומי ניסא, האָט יעדער יחיד אַ חיוב אליין צו אַנצינדן נרות, על פתח ביתו וכו'; און חנוכה באַשטייט פון

45) ראה פּע"ח בהקדמה לשער א'. הנסמך בלקו"ש חכ"ג שם ע' 54 הערה 14.

46) לקו"ת וסידור שבהערה 17. שערי אורה ד"ה ככ"ה כנסלו פליט.

47) במדב"ר שבהערה 35. הובא בלקו"ת ברכה שם.

ה. ויש לומר נאכמער:

וויבאלד אז דער גאנצער פרט (דער ציווי פון „נשיא אחד ליום“) קומט אלס תוצאה און בכח פון דעם כלל (הקרבת כל הנשיאים יחד), און דער אופן ווי מ'פירט דורך די כוונה כללית איז דוקא דורך הקרבת „נשיא אחד ליום נשיא אחד ליום“ — איז [נוסף לזה וואס דאס גיט כח אויף מאחד זיין אלע נשיאים (איז) אויך ווי יעדערער שטייט בציור פרטי שלו, אין] דער פרט אין זיך כולל (דעם כח פון) דעם גאנצן כלל.

ווי דאס איז אין דעם ענין החינוך כפשוטו: אין דעם חינוך אמיתי „על פי דרכו“ גיט מען אריין אלע יסודות אמיתיים, נאָר מ'טוט עס אָן אין אותיות ולבושים וואָס זיינען מתאים און אָפּגע-מאַסט לויט „דרכו“ פון דעם מחונך.

ביז כפתגם הידוע פון כ"ק מו"ח אדמו"ר<sup>51</sup>, אַז דער „קמץ אל"ף א'“ וואָס מ'לערנט מיט אַ קינד („על פי דרכו“) איז דאָס דער „קמץ אל"ף א'“ פון „אנכי ה' אלקיך“<sup>52</sup>, וועלכער איז אין זיך כולל דעם וואָרט „אנכי“, וועלכער איז אין זיך כולל דעם ערשטן דיבור, וואָס איז כולל די עשרת הדברות<sup>53</sup>, וואָס זיינען כולל כל התורה כולה<sup>54</sup>, ביז כל מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש<sup>55</sup>!

ד.ה. בשעת אַ מאַמע וויגט איין איר קינד מיט אַ לידל אויף די ווערטער „קמץ אל"ף א'“ (אַדער „תורה איז די בעסטע סחורה“, וכיו"ב) — כמנהג נשים בישראל — איז אע"פּ וואָס דאָס רעדט זיך וועגן אַ פּיצל קינד „בטרם ידע גו' מאוס ברע ובחור בטוב“<sup>56</sup>, אַ קינד וואָס איז ניט שײך צו קיין הבנה והשגה (והרא'י אַז מ'דאַרף אים איינ-וויגן), ליגט אין דעם „קמץ אל"ף א'“ דעם „קמץ אל"ף א'“ פון „אנכי“ וואָס איז כולל כל התורה כולה.

ועד"ז איז מובן, אַז יעדער ענין פרטי בתורה וואָס מ'לערנט מיט איינעם „על פי דרכו“ — איז פאַרבונדן מיט כל התורה כולה, וכנראה אַז בשעת עס קומט צו אַ ידיעה איז איין פרט בתורה, קומט צו בכמה פון זיינע אַנדערע ידיעות בתורה, ביז — אין כל התורה כולה.

ואולי — י"ל יתירה מזו: תינוק במעי אמו „מלמדו אתו כל התורה כולה . . וכיון שבא לאויר העולם בא מלאך וסטרו על פיו ומשכחו כל התורה כולה“<sup>57</sup>. ומוכרח לומר אַז דערפון בלייבט אַ רושם אויך נאָך יציאת הולד לאויר העולם — וואָרום אויב ניט שטעלט זיך די שאלה: וויבאלד אַז דער-נאָך „בא מלאך וסטרו על פיו ומשכחו“ — וואָס איז די תועלת פון „מלמדו אתו כל התורה כולה“, מען טוט ניט אַ זאך בלי שום תועלת, ובפרט בשעת ער אליין קומט און איז דאָס משכח? נאָר דער ביאור בזה איז<sup>58</sup>, אַז פון דעם

51) אגרות-קודש שלו ח"ז ע' קמו. וראה סי' השיחות תשי"ג ע' 144.

52) יתרו כ. ב. ואתחננו ה. ו.

53) פנים יפות פ' יתרו. וראה זח"ב פה, ב. תורה שלימה כרך טו מילואים סי' א ע' רד. ושי"ג. וראה לקו"א להה"מ סי' קנח. אות' להה"מ נ. ב. אות' להציץ פינחס ע' אקכ.

54) ראה פרשי" משפטים כד, יב. תורה שלימה שם ע' רה ואילך. ושי"ג.

55) ראה מגילה יט, ב. ירושלמי ושמור" שבהערה 39. וראה לקו"ש חייט ע' 252 הערה 20. ושי"ג.

56) ישעי' ז. טז.

57) נדה ל. ב.

58) ראה עץ יוסף לעין יעקב נדה שם. וראה

לקו"ת שלח מד, א. לקו"ש חיה ע' 13 ואילך. ח"כ ע'

כידוע אז די כוונה בעצמותו ית' איז — נתאווה<sup>62</sup> הקב"ה להיות לו יתברך<sup>63</sup> דירה בתחתונים, דורך מעשה ועבודה בפועל, „למעשה ידיך תכסוף“<sup>64</sup>, „מעשינו ועבודתינו“<sup>65</sup> „דרכו“.

און אין דעם „סוף מעשה“ גופא קומט צו א הוספה אין „חנוכה“: ס'איז מבואר אין די דרושים<sup>66</sup> אז דער תוכן פון (חנוכה מלשון) חינוך (חנוכת המזבח, חינוך הנער) איז, צו מרגיל זיין איינעם (אָדער אַ זאך) אין אַ דבר חדש<sup>67</sup>, וואָס דערצו דאַרף מען האָבן אַ תוספת כח, וואָרום „כל התחלות קשות“<sup>68</sup>, דעריבער איז דער סדר החינוך „על פי דרכו“ — „במתנות רבות שנותנים לו“, (אָבער) מתנות לפי ערכו (ע"פ דרכו) וואָס וועלן אים צוציען ער זאָל וועלן לערנען<sup>69</sup>, „כמשל התינוק שמחנכין אותו ללמוד נותנין לו מתנה יתירה כדי להרגילו להתחיל בלימוד כו', והיינו שהחינוך אינו ע"י הלימוד בלבד שזוהו דבר ההוה לו תמיד אלא שמחנכין אותו ע"י איזו תוספת כמו איזה התקרבות או איזו מתנה“. דעריבער האָבן די נשיאים

„מלמדין אותו כל התורה כולה“ בלייבט אַ רושם (אויך לאַחרי דעם „משכחו“) וואָס גיט דעם כח (ואחיהו בטבע) אז אַ בשר ודם המוגבל זאָל קענען בכלל צו-טרעטן לערנען און פאַרשטיין תורה, רצונו וחכמתו של הקב"ה, און לערנען איזה חלק וענין בתורה<sup>70</sup>; און נאָכמער — אז אין יעדער ענין פרטי וואָס מילערנט, אָנהויבנדיק אפילו פון „קמץ אלף אַ“, ליגט „כל התורה כולה“ (וואָס מ'האָט מיט אים געלערנט במעי אמו).

ו. ובעומק יותר:

דער כלל (אחדות) דאַרף אַראַפּקו-מען אין דעם פרט (עבודה פרטית), „על פי דרכו“ של כאו"א, ניט נאָר בכדי אז ער זאָל דאָס קענען מקבל זיין נאָר אדרבה: סוף מעשה במחשבה תחלה<sup>60</sup>, די כוונה „במחשבה תחלה“ (תחלת המחשבה, ביז — וואָס איז נאָך העכער פאַר מחשבה, כפירוש הנפלא בחסידות<sup>61</sup>) איז דוקא אין „סוף מעשה“ (וואָס איז נאָך נידעריקער פאַר מעשה סתם), בשעת דאָס קומט אַראַפּ אין אַ ציור פרטי (פון חינוך ע"פ „דרכו“), ביז אין תכלית הציור פרטי פון מעשה בפועל (וואָס דאָס קען זיין דוקא דורך אַ חינוך „על פי דרכו“, ניט דורך אַ חינוך באופן כללי וואָס איז ניט אַפּגעמאַסטן לויט זיינע כלים); און לאידך גיסא: דוקא אין „סוף מעשה“ האָט מען „מחשבה תחלה“, תחלת המחשבה, דער כלל הכי ראשון, ביז — ווי דאָס איז למעלה מעלה, ביז אין עצמותו ית'.

62) תניא פליז. וראה תנחומא נשא טו. שם בחוקותי ג. במדבר פ"ג. ו.

63) ראה לקוטי חייט ע' 27 ואילך.

64) איוב יד, טו. וראה עבודת הקודש חלק העבודה פ"א ואילך. שליה שער הגדול כט, כ ואילך.

65) ולכן „תכלית השלימות כו' של ימות המשיח ותחיית המתים שהוא גילוי אור א"ס ביה בעוה"ז הגשמי תלוי במעשינו ועבודתינו“ (תניא רפ"ז).

66) תרי"א פ'רשתנו ד"ה בכ"ה בכסלו (כט, ד).

לקו"ת נשא כט, א ואילך. ברכה צח, סע"ב ואילך. שערי אורה ד"ה הנ"ל פליז. סידור שער החנוכה רעז, א ואילך. ועוד.

67) וראה גם פיה"מ להרמב"ם מנחות פ"ד ה"ד.

68) מכילתא ופרש"י יתרו יט, ה.

69) ראה פיה"מ להרמב"ם סנהדרין ר"פ חלק (וכת חמשיית). וראה הגהות הצי"צ לתו"א שם — באה"ת חנוכה רצט, סע"ב. תקקלד, ב.

59) כחיוב כאו"א מישראל ללמוד כל חלקי התורה (הל' ת"ת לאדה"ז פ"א ס"ד. וראה הנסמן בעצרות וציונים להל' ת"ת שם (קה"ת, תשמ"ג)).

60) פיוט לכה דודי.

61) ראה תו"ח ר"פ יוגש. המשך תרס"ו ע' יט ואילך. המשך תער"ב ח"ב ע' אק"ז ואילך.

מקריב געווען א ריבוי קרבנות (מער מכפי הרגיל לאחרי זה) בחנוכת המזבח.

והמשכה זו היא בחי' חנוכה, בחי' מתנה מרובה<sup>73</sup>.

ד.ה. אז אע"פ וואס דער חינוך איז ע"פ דרכו" (בערכו) — דארף מען דוקא אין דעם אַנקומען צו אַ המשכה חדשה ממקום עליון יותר (ווי אַ סדר הרגיל והוה תמיד) כדי געבן חיזוק צו טאָן די עבודה חדשה<sup>74</sup>. און דעריבער מוז מען זאָגן, אַז די מעלה פון „סוף מעשה במחשבה תחלה“ שטייט נאָך מער בגלוי אין מעשה החינוך — ווייל חינוך האָט ניט בלויז די מעלה פון מעשה וואָס איז הוה תמיד, נאָר דאָס ברענגט אַריין אַ חידוש אין מעשה גופא, אַ שלב חדש אין „מעשינו ועבודתינו“, דאָרף עס באַקומען תוספת כח והמשכה פון „מחשבה תחלה“ בכדי דאָס קענען אויפטאָן.

און דערפאַר קבען הנס בנרות<sup>75</sup> — וואָס באַווייזט אויף דעם חיזוק והתגברות חדשה אין „נר מצוה ותורה אור“, ובפרט אַז מ'צינדט זיי אַן באופן דמוסיף והולך ואור<sup>76</sup>.

ז. דערפון האָט מען דעם לימוד לכל אחד ואחת — פון די התוועדות בשבת חנוכה (וביום ראשון דחנוכה):

בימי החנוכה מדי שנה בשנה דאָרף באַ יעדער איד צוקומען אַ חיזוק והתגברות חדשה (חינוך) אין „נר מצוה ותורה אור“ (חנוכת מזבח הפרטי שלו).

הן אין חינוך עצמו, והן אין חינוך הוולת (זיך מאַחד זיין מיט אַנדערע אידן, אויך אַזאָ וואָס שטייט נידעריקער, מחוץ פאַר אים), דורך אַנצינדן „נר מצוה ותורה אור“, על פתח ביתו מבחוץ<sup>76</sup>, אזוי אַז דאָס איז משפיע ומחנך אויך אַ צווייטן אידן וואָס גע- פינט זיך (דערווייל) „בחוץ“<sup>77</sup>.

וואָס דאָס איז דער תוכן פון חנוכה ונרות חנוכה: „כשעמדה“ מלכות יון הרשעה על עמך ישראל להשכיחם תורתך ולהעכירם מחוקי רצונך“ (און האָבן פּורץ געווען בקדושת המזבח) — איז דוקא מצד דעם העלם והסתור (וואָס איז נאָך נידעריקער פון אַ תינוק וואָס מ'דאָרף ערשט מחנך זיין) האָבן אידן געדארפט אַנקומען צו אַ „חנוכה“ (חינוך) חדשה, אַ התגברות והמשכה חדשה אין „נר מצוה ותורה אור“<sup>72</sup> (חנוכת המזבח מחדש), וואָס דאָס איז גע- וואָרן דורך זייער מס'נ על קידוש השם, ובכח מס'נ הי' להם כח להמשיך אור התורה מחדש („מבחי' עצמות אוא"ס"),

73 ועי' ישראל נמשך גם חידוש בכל העולם כולו — כמבואר בשליה (חלק תושביכ שא, סע"ב) שחנוכה (שבו הי' חנוכת בית המקדש). רומו לחינוך העולם, כי העולם נברא בשביל התורה וקיום המצות, והיוונים רצו לבטל תורה ומצות בישראל, וכשגברו החשמונאים אז נתגברו התורה והמצות וממילא נתחנך העולם כו" (הובא ונת' בלקו"ש חי ע' 282).

74 ראה בכ"ז תר"א כט, א, ל, א, לב, ב ואילך. שערי אורה שם פמ"א.ב. פנ"ג. מאמרי אדה"ז: תקס"ג כרך א ע' נז: אתהלך לאוניא ע' סג ואילך. ועוד.

75 דהלהכ ככית הלל: יום ראשון מדליק אחד מכאן ואילך מוסיף והולך. . . דמעליו בקודש (שבת כא, ב. שריע אריח סתריא ס"ב).

76 שבת שם.  
77 וכידוע שענינם של נרות חנוכה הוא להאיר את החושך (תרי"א סד"ה רני ושמחי. סד"ה נר חנוכה. שערי אורה סד"ה ככ"ה בכסלו. סידור שער החנוכה ערה, ב"ג. וככ"מ).

70 ראה לקו"ת ברכה שם. שערי אורה שם פמ"ב.

71 ב.ועל הנסים' דחנוכה.

72 משלי ו, כג. שבמיוחד שייך לנר חנוכה (רש"י ד"ה בניס — שבת כג, ב. וראה דרושים שבהערה 74).

ט. דער ביאור החידוש וואָס י"ט כסלו טוט אויף אין חנוכה. ובהקדמה:  
כ"ק מ"ח אדמו"ר רופט אָן י"ט כסלו בשם „חג החגים“<sup>82</sup>. דאָס הייסט, אָז מען זאָגט: עס זיינען דאָ „חגים“, די שלש רגלים, חנוכה אין פורים וכו', און ניט קוקנדיק אויף זייערע גרויסע מעלות, און אָז זיי זיינען מן התורה כו' — איז י"ט כסלו דער „חג החגים“, דער „חג“ פון אַלע „חגים“. שטעלט זיך די שאלה: וואָס איז דער פירוש בזה?

ויש לומר (אחד מן הביאורים) בזה<sup>83</sup>:  
דער תוכן פון דעם חג פון י"ט כסלו (חג הגאולה פון דעם אַלטן רבי'ן) איז — אָז

(שבו נברא כל השמים והארץ וכל צבאיהם) (ראה פרשי' בראשית א, יד.), עד באופן של „ויכולו“ (בראשית ב, א) מלשון תענוג (אוהית עה"פ — כרך א מה, ב ואילך. כרך ג תקח, א ואילך. וש"נ).  
וכן לאידך גיסא — יש מעלה ביום ראשון אפילו לגבי יום השבת (אף שהוא יום חול), כי הוא יום אחד (בראשית א, ה), לפי שהי' הקב"ה יחיד בעולמו (פרשי' עה"פ. מב"ר פ"ג, ח), והי' בכל העולם כולו טוב (ורק ביום שני נברא המחלוקת — ב"ר פ"ד, ו. זח"א יז, א ואילך. יח, א).

ויתירה מזו: בריאת הזמן היתה ברגע הראשון דיום ראשון של מעשה בראשית [כתורת המגיד שגם הזמן נברא — הובא בסידור שער הקיש עה, סע"ד ואילך. וראה לקוטי ח"י ע' 176 ואילך. וש"נ. ח"י ע' 159. וש"נ], וכולל (ובאופן דכולו טוב) כל הזמנים, גם הזמן דיום השבת. ומעלה זו ביום הראשון לגבי שבת — נראית כגלוי בשבוע זה, שיום ראשון שבו הוא י"ט כסלו וסיומו — חנוכה.

(82) מכתב כ"י כסלו תשי"ג (אגרות-קודש שלו ח"ז ע' ל. ונעתק בהקדמה לה"יום יום"). הקדמה לחוברת י"ט כסלו.

(83) ראה גם לקוטי ח"ה ע' 436 ואילך.

וואָס דער כח לזה נעמט מען (פון די קריאה והמשכה פון פ' הנשיאים, כנ"ל ס"ב —) לכל לראש דורך דעם וואָס מ'שטייט באחדות מיט אַנדערע אידן (ווי דער סדר איז באַ יעדער חנוכה (חנוכת הבית כו'), כנ"ל); אַבער דערפון גופא דאָרף עס נמשך ווערן אין אַ ציור פרטי, „ע"פ דרכו“, בהתאם צו זיינע כלים בעבודתו הפרטית — סיי בחינוך עצמו און סיי בחינוך הזולת, ביז אין מעשה בפועל, און ביז „סוף מעשה“.

און טאָן בכל זה — אין אָז אופן פון מוסיף והולך ואור מיום ליום.

ח. אין דעם אַלעם איז צוגעקומען (במשך הדורות) אַ הוספה והדגשה עיקרית — מצד דעם טאָג פון י"ט כסלו, דער חג הגאולה פון דעם אַלטן רבי'ן — וואָס קומט אַלעמאַל אויס בתוך השבעה ימים שלפני חנוכה. [ובפרט ע"פ הידוע, אָז דער שלימות (המשך) הגאולה פון דעם אַלטן רבי'ן איז געווען בימי חנוכה — „ביום ג' ב' חנוכה“ איז דער אַלטער רבי אַנגעקומען פון פעטערבורג אין וויטעבסק, „והתעכב שם כל ימי החנוכה“<sup>84</sup>].

און זייער שייכות איז נאָכמער בהדגשה בקביעות שנה זו — ווען י"ט כסלו איז ביום ראשון בשבוע, וואָס סיום שבוע זה (ביום השביעי) איז דער ערשטער טאָג חנוכה<sup>85</sup>, כידוע<sup>86</sup> אָז „נעוץ סופן בתחלתן ותחלתן בסופן“<sup>87</sup>.

(78) שיחת ליל א' י"ט כסלו תרצ"ג ס"א (לקויד ח"א יב, א). וראה סדר ברכת הנהנין לאדה"ז (פ"ג ה"ה): לא יברך החולה (ברכת הגומל) עד שיחזור לבוריו לגמרי.

(79) הכולל כל ימי חנוכה (שערי אורה שם פמ"ב). מהפך שנמצא בו — נדלק האיר כל הימים. (80) ס' צירה פ"א מ"ז.

(81) נוסף לזה שיום השבת הוא השלימות של כל מעשה בראשית בכל ימי השבוע, מתחיל מיום ראשון

(\*) להעיר מהמבואר עדין בנוגע לר"ה — מאמרי אדה"ז: תקס"ו ע' רטג; תקס"ז ע' שמ ואילך; תקס"ח יכ"ד א) ע' תקטט. מאמרי אדה"מ: דברים ח"א ע' רסח ואילך. ס' הליקוטים — זח"ח צ"צ ערך זמן ס"ג.



בנגלה דתורה. זיכער דארף מען מקיים זיין מצות החג כפשוטם (אין שמחה אלא בבשר ואין שמחה אלא ביי"ט וכיו"ב), אָבער תורת החסידות גיט אַריין אַ פנימיות וחיות והבנה אין קיום מצות החג. דעריבער ווערט י"ט כסלו אָנגע-רופן "חג החגים" — דער "חג" וואָס גיט אַרויס און באַלעבט דעם תוכן פנימי ונשמה פון אַלע "חגים".

ונוסף לזה וואָס י"ט כסלו איז "חג החגים" וואָס גיט אַרויס דעם תוכן פנימי אויך פון חנוכה — יש לומר, אַז די סמיכות פון י"ט כסלו און חנוכה בסדר זמנים בגשמות (אַז י"ט כסלו איז בתוך שבעה ימים שלפני חנוכה) ווערט נשתלשל פון זייער שייכות רוחנית ופנימית בתוכן הענינים; און דאָס גופא (די שייכות פנימית ביניהם) ווערט נתגלה דורך י"ט כסלו, כנ"ל.

יוד. והביאור:

בכללות: כשם ווי חנוכה איז געווען אַ נצחון וגאולה פון די יונים וואָס האָבן געוואַלט "להשכיחם תורתך ולהעבירם מחוקי רצונך"<sup>87</sup>, וואָס האָט געבראַכט אַ חינוך (התגברות חדשה) אין "נר מצוה ותורה אור" — אַזוי איז אויך י"ט כסלו אַ גאולה פון דעם העלם והסתר אויף "יפוצו מעינותיך חוצה"<sup>88</sup>, לימוד פנימיות התורה, וואָס האָט געבראַכט אַ

דעמולט האָט זיך אָנגעהויבן דער עיקר ענין פון "יפוצו מעינותיך חוצה", לימוד פנימיות התורה באופן של הבנה והשגה בשכל האדם<sup>89</sup>, באופן פון "יחפרנסון"<sup>90</sup> מיני.

וואָס דער תוכן פון פנימיות התורה איז — נשמתא דאורייתא<sup>91</sup>, די נשמה פון גופא דאורייתא. ד.ה. אַז כשם ווי אַ נשמה (לאחרי ווי זי ווערט נתלבש ונתאחד מיט דעם גוף) איז (ניט אָפּגע-טיילט פון דעם גוף ח"ו, נאָר איז) די פנימיות פון דעם גוף וכל אברי הגוף. אַזוי איז נשמתא דאורייתא ניט אָפּגע-טיילט ח"ו פון גופא דאורייתא, נאָר פנימיות פון אַלע ענינים אין גופא דאורייתא, דאָס גיט אַרויס דער תוכן פנימי ונשמה פון אַלע דינים אין נגלה דתורה, כולל וועגן די שלש רגלים און וועגן חנוכה ופורים וכו' (ויתירה מזה — פון די פנימיות ונשמה, ווערט עס דער-נאָך נשתלשל אין די דינים כפשוטם).

לפי"ז קומט אויס, אַז דער "חג החגים" פון י"ט כסלו איז ניט קיין באַזונדער זאָך פון די אַנדערע חגים, נאָר אדרבה: דאָס גיט די מעגלעכקייט צו פאַרשטיין בהבנה והשגה דעם תוכן פנימי ונשמה פון די אַלע חגים (די שלש רגלים און חנוכה ופורים כו'), און דורך דעם האָבן דעם אמת'ן געשמאַק אין פראַווען די אַלע חגים, וואָס דאָס באַלעבט און מזה נשתלשלו די אַלע דיני (ושמחת) החג

87) פסחים קט, א.

88) ראה לבוש, ב"ח וט"ו אור"ח ר"ס עתר. וראה מאמרי אדה"ז תפסיג ושערי אורה שבהערה 74. שהמ"צ להצ"צ מצות נ"ח (עא, א. שם, סע"ב ואילך). לעיל ע' 238 ואילך.

89) ראה אגה"ק הידועה דהבעש"ט (נדפסה בכש"ט (הוצאת קה"ת) בתחלתו); שאלתי את פי משיח אימת אתי מר והשיב בואת תדע בעת שיתפרסם למודך ויתגלה בעולם ויפוצו מעינותיך חוצה כו'.

84) ראה ס' השיחות תורת שלום ע' 26. 113 ואילך. שם ע' 260 (בהוצאת קה"ת, תשמ"ג). ד"ה פדה בשלום תרפ"ה (סה"מ תרפ"ה ע' עט). לקו"ד ח"א כב, א ואילך. ועוד.

85) לשון התקו"ז תיקון וא"ו בסופו. וראה הקדמת מקדש מלך לספרו. כסא מלך לתקו"ז שם. ועוד.

86) זח"ג קנב, א.

„חוצה“ — כידוע אז שמן מפעפע בכל דבר<sup>94</sup>, אפילו בשעת דאס רירט אן נאָר בקצהו קטן, ווערט עס נתפשט אין די גאַנצע זאָך<sup>95</sup>.

וואָס דאָס איז דער תוכן פון „יפוצו מעינותיך חוצה“: מ'זאָל זיין אַ חסיד נוסף על שעת לימוד התורה און עבודת התפלה והמצוות בכלל, נאָר אויך אין „חוצה“, אין טאָג טעגלעכע לעבן, און דאָס זאָל דורכנעמען כל חלקי הגוף, נוסף על המוח ולב, נאָר אויך ביז דעם רגל<sup>96</sup>, ביז אויך די (הנהגה מיט די) צפרניים (אויך צפרניים שברגל), כידוע פתגם בעל הגאולה<sup>97</sup> בנוגע צו „שורפן חסיד“<sup>98</sup>, אַז הנהגת החסיד דריקט זיך אויס אויך אין זיין הנהגה מיט זיינע אָפֿ-געשאַרענע צפרניים, וואָס צפרניים בכלל איז א דבר טפל, ביז אַ דבר חיצוני לגמרי<sup>99</sup>, עאכר״כ לאחרי ווי זיי זיינען אָפּגעשאַרן.

זינן (התגברות חדשה) אין „יפוצו מעינותיך חוצה“<sup>90</sup>.

ובפרטיות יותר — די דריי ענינים פון „יפוצו“, „מעינותיך“ און „חוצה“<sup>91</sup>:

„מעינותיך“: די מעינות פון פנימיות התורה (רזין דרזין דאורייתא), בחי' שמן<sup>92</sup> שבתורה<sup>93</sup> (שמן פון די נרות חנוכה דקבעוה על נס השמן) — ווי תורה שטייט בשרשה, למעלה מכל העינים (ע"ד ווי אַ מעין וואָס איז שרש כל מי הנהרות כו').

„חוצה“: די „מעינות“ דאַרף מען ברענגען ביז אין „חוצה“ — ע"ד ווי הדלקת נרות חנוכה (שמן) איז „על פתח ביתו מבחוץ“. ד.ה. ניט נאָר לערנען פאַר זיך, נאָר זיך מאחד זיין און מאחד זיין די „מעינות“ אויך מיט אַ איד וואָס געפינט זיך אין „חוצה“.

„יפוצו“: דאָס גופא (ברענגען די „מעינות“ אין „חוצה“) איז אין אַן אופן פון „יפוצו“ — ע"ד ווי הדלקת נרות חנוכה באופן פון „מוסיף והולך ואור“: אויב מ'שטייט במקומו (ניט באופן פון מוסיף והולך), קען דאָס האָבן אַלע מעלות אָבער דאָס איז ניט „יפוצו“, וואָס מיינט — פאַרשפּרייטן.

ויש להוסיף, אַז אויך דער עצם ענין פון „שמן“ (פנימיות התורה) באַווייזט אויף די המשכה למטה מטה, ביז אין

94 ראה חולין צו, רע"א. שו"ע י"ד סק"ה ס"ה.  
95 ויתירה מזו: שמן הוא העסענץ, העצם שבכל דבר, כי מכל דבר אפשר להוציא שמן (תו"א מקץ לט, א. קי, ד. ועוד).

96 וידועה תורת אדה"צ עה"פ (תולדות כו, ה) עקב אשר שמע אברהם בקולי: אברהם האט דעהערט דעם אייבערשטנס ציווי אויך אפילו אין פיאַטע. ובאור כ"ק אדמור" (מהורש"ב) נ"ע: דער תכלית פון חסידות איז אַז די פיאַטע זאָהל דעהרעירן געטליכקייט (מכתב כ"ק מו"ח אדמור" — נדפס ב„המתיים“ חוברת ו' ע' נב [רצג, ב] ואילך. אגרות-קודש שלו חי"ג ע' תקסת ואילך. וראה שיחת י"ב תמוז תרצ"ח (תשי"ח) ס"ז"ח (סה"מ תשי"ח ע' 253 ואילך).

97 לקו"ד ח"א סח, א. לקו"ש ח"י ע' 248.  
98 אע"ג שמייק לו — נדה י"ו, א ובתו"ה שורפו.

99 כמובן מזה שקוצצים הצפרניים, ככל ערב שבת (לכבוד שבת וכיו"ב (ראה שו"ע או"ח סר"ס ס"א. שו"ע אדה"ז שם סעיף ב)).

90 ראה ס' השיחות תורת שלום ס"ע 112 ואילך.  
91 ראה גם לקו"ש ח"ה ע' 432 ואילך. ח"י ע' 106 חט"ז ע' 282. ועוד.

92 ולהעיר גם מדברי אדמור" (מהורש"ב) נ"ע בנוגע למאסרו של אדה"ז: מה הוית הזה כשכותשין אותו הוא מוציא שמנו כו' כו' ע"י הקיטורוגי שהיו בפי' נתגלה הפנימי' דוקא (ס' השיחות תורת שלום ע' 26).

93 לקו"ת שה"ש ב, ד ואילך. ובארוכה — אמרי בינה שער הק"ש פני"ד ואילך.

ובאותיות אחרות ומתאימות לדורנו זה (כמדובר כמ"פ לאחרונה<sup>101</sup>): כל אחד ואחת בדורנו זה האט דעם ציווי פון נשיא דורנו כ"ק מו"ח אדמו"ר צו ווערן שלוחים און אַרױסגיין אין „חוצה“ (אע"פ וואָס ס'איז „חוצה“, ואדרבה — וויבאלד אז ס'איז „חוצה“) בכדי „אַנ-צינדן ליכטעלעך“<sup>102</sup>, „נר ה' נשמת אדם“<sup>103</sup> פון יעדער איד, דורך „נר מצוה ותורה אור“.

און טאָן אין דעם במעשה בפועל, „סוף מעשה“: נוסף אויף רעדן און שטורעמען וועגן דעם, און מעורר זיין אַז אַנדערע זאָלן טאָן — דאָס איז אפשר „מעשה“, אָבער ניט „סוף מעשה“, במילא אויך ניט „מחשבה תחלה“; „סוף מעשה“ הייסט — אַז מ'גייט אליין אַרױס און מ'רעדט מיט אַ אידן ער זאָל לער-נען די מעינות החסידות, אַדער מקיים זיין אַז אַנדערע מצוה (פון „נר מצוה ותורה אור“), וואָס ער האָט נעכטן נאָך ניט געטאָן! — און דוקא דעמולט האָט מען „מחשבה תחלה“, תחלת המחשבה והכוונה פון נשיא דורנו, ביז — פון עצמותו ית'.

און טאָן אין דעם באופן פון חינוך „על פי דרכו“ („סוף מעשה“ בתכלית): מ'לערנט מיט דעם צווייטן די מעינות החסידות, וואָס זיינען אין זיך כולל כל התורה כולה, אָבער מ'איז זיי מלביש אין אותיות וועלכע זיינען ניט „רוב טובה שאין יכול לקבל“<sup>104</sup>, נאָר וועלכע זיינען

ביז אַז מ'איז מפיץ די מעינות החסידות אין „חוצה“ כפשוטו, אויך ביי אַנדערע אידן וואָס געפינען זיך לעת עתה ברשות הרבים (טורי דפרודא<sup>100</sup>), ע"ד נרות חנוכה וואָס זיינען מאיר „על פתח ביתו מבחוץ“.

ע"ד המדובר לעיל, אַז פון דעם כלל (ווי די מעינות התורה שטייען בשרשן) דאַרף עס אַראַפקומען אין דעם פרט, „חוצה“, חינוך „ע"פ דרכו“, ואדרבה: „סוף מעשה במחשבה תחלה“, דוקא דורך דעם וואָס די „מעינות“ פון פנימיות התורה ווערן נתלבש אין הבנה והשגה („חוצה“ שבאדם), ביז אין „חוצה“ כפשוטו באופן של „יפוצו“, ווערט „נמשך עצם פנימיות התורה“, וואָרום די „ירידה והשפלה“ אין „סוף מעשה“ ווערט נמשך מכח עליון יותר („מחשבה תחלה“), ביז העכער פאַר שרש המעינות עצמן.

עאכו"כ די גאולה (בייט כסלו) פון „יפוצו מעינותיך חוצה“ (וואָס איז גע-קומען לאַחרי הירידה והעלם והסתר) — נעמט זיך פון אַ מקום נאָך יותר עליון. ע"ד המדובר לעיל אַז דער ענין החינוך (חנוכה) נעמט זיך ממקום עליון יותר.

יא. די הוראה דערפון אין מעשה בפועל — „סוף מעשה במחשבה תחלה“:

קומענדיק פון י"ט כסלו און שטייענ-דיק ביום ראשון דחנוכה — דאַרף צו-קומען אַ חינוך והתגברות חדשה אין „יפוצו מעינותיך חוצה“, נוסף אויף לערנען פאַר זיך, זיך אויך מאַחד זיין מיט אַנדערע אידן, דורך זיי מחנך זיין און צו זיי מפיץ זיין די מעינות החסידות.

101 שיחות: ש"פ חיי שרה: ש"פ וישלח (לעיל ע' 329 ואילך: 366). ועוד.

102 כפתגם כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע שכאו"א צ"ל. אַ לאַמטערנטשיק' (הובא בס' השיחות תש"א ע' 136. וראה בארוכה שיחת י"ג תמוז תשכ"ב).

103 משלי כ, כז.

104 ראה תענית כג, א (בעין יעקב).

אידישקייט, איידער אליין שטייגען בתכלית השלימות כו'.

כסיפור הידוע וואס דער בעש"ט האט געזאגט ר' מרדכי<sup>108</sup>: א נשמה קומט אראפ דא למטה און לעבט אפ זיבעציק אכציק יאר צו טאן א אידן א טובה איין מאל!

א מאמר נפלא: לא בשופטני עסקינן (ועאכו"כ לא ברשיעי) — רעדט מען וועגן א אידן וואס לערנט תורה און איז מקיים מצוות בכל יום ויום במשך זיינע שבעים-שמונים שנה, כולל מצות קריאת שמע, קבלת עול מלכות שמים<sup>109</sup>, דער יסוד פון אלע מצוות, אויך די מצוה פון טאן א טובה א אידן. ועד כדי כך אז ע"פ שו"ע איז מצות קריאת שמע קודם און דערנאך גייט ער טאן א טובה א אידן (מצות צדקה וכיו"ב)<sup>110</sup>; ואעפ"כ זאגט דער בעש"ט, אז ירידת הנשמה בגוף קען זיין ניט צוליב מקיים זיין די אלע מצוות, כולל מצות ק"ש, נאר בכדי טאן א אידן א טובה איין און איינציקען מאל!!

ועד כדי כך, אז אפילו אויב ער לעבט ניט בלויז "ימי שנותינו בהם שבעים שנה", נאר „אם בגבורות שמונים שנה"<sup>111</sup> — איז דאס אלץ צוליב טאן א טובה א אידן איין מאל.

זיכער דארף ער און מוז מקיים זיין מצות ק"ש ושאר כל המצוות און יעדער טאג וכו', און ער באקומט דערפאר שחר, ש"י עולמות וכו'; אבער תכלית

אפגעמאסטן לויט זיינע כלים בכדי ער זאל זיי קענען מקבל זיין (ועאכו"כ זיך דערפון ניט אפשרעקן), באופן פון מן הקל אל הכבד, כידוע דרכי החינוך.

און דוקא איז דעם „סוף מעשה" ליגט „מחשבה תחלה"!

יב. איינער קען דאך מיינען: בעסער ער זאל זיך אליין ועצן לערנען תורה, תורת החסידות, אדער מאכן א חסיד'ישען פארברענגען און רעדן טיפע ענינים אין השכלה — איידער ער זאל ארויסגיין אין „חוצה" און רעדן (און גאר אמאל אויף ענגליש ...) מיט א צווייטן אידן וועגן „אל"ף בית" פון אידישקייט און פון חסידות, רעדן וועגן זאגן „מודה אני" בבוקר, וועגן וויסן אז ס'איז דא אן אויבערשטער און ער איז אן אויבערשטער אויף אים, וכיו"ב — לכאורה גאר איינפאכע זאכן, וואס האבן לכאורה כלל וכלל קיין ערך ניט צו טיפע השכלה, און הויכע דרגות אין עבודת ה'<sup>105</sup>!

זאגט מען אים: די כוונה „במחשבה תחלה" איז דוקא אין „סוף מעשה": די כוונה בכריאת העולם איז ניט אין די עולמות העליונים, נאר דוקא אין בריאת עוה"ז התחתון שאין תחתון למטה ממנו<sup>106</sup>, און מאכן דארט א דירה לו ית' בתחתונים: און ירידת הנשמה בגוף איז ניט צוליב תיקון הנשמה, נאר בכדי לתקן הגוף ונה"ב וחלקו בעולם<sup>107</sup>.

און בכדי דורכפירן די כוונה איז אמאל וויכטיקער צו מעורר זיין א צווייטן אידן אין „אל"ף בית" פון

108. היום יום' ה' א"ר. אגרות קודש אדמו"ר מהור"י: ח"ג ע' קעד. רצה. ח"ד ע' תקכא. ח"ה ע' קי. ח"ז ע' כא. ח"ח ע' רמו. תקיא. ועוד.

109. ראה ברכות רפ"ב.

110. באם לא שהוא פקור.

111. תהלים צ"י.

105. ראה גם לקריש חכ"ז ע' 91 ואל"ך.

106. תניא פל"ז.

107. תניא פל"ז (מח, ב). מע"ח שער כו פ"א.

זיינען אמאל געווען, נאָר מ'קען מקיים זיין וואָס די רביים ווילן און מפיץ זיין די מעינות חוצה בלי שום התנגדות, בדרכי נועם ובדרכי שלום, כמדובר כמ"פ.

ואפילו אויב אים ווייזט זיך אויס אַז דער וועלכער שטייט כנגדו איז אַ מנגד — קען זיין אַז ער קוקט ניט אין דער ריכטיקער ריכטונג, יענער איז ניט בעולמו: אָדער — אויב ער וועט מיט יענעם רעדן אויפן פּאַסיקן אופו, וועט ער אין אים גופא מגלה זיין די „מעינות“, חלקו (במעינות ה)תורה — און יענער וועט ווערן זיין ידיד נאמן כל הימים ווייל ער האָט אים געהאַלפן מגלה זיין זיינע ארץ חפץ<sup>117</sup> — ווי מ'האָט עס געזען במוחש בכו"כ מקומות.

יד. אין די עבודה הנ"ל איז דאָ אַ הדגשה מיוחדת פאַר נשי ובנות ישראל<sup>118</sup>. ובהקדמה:

ס'איז ידוע די צוויי דיעות בפירוש הגמרא<sup>119</sup> אַז „נשים חייבות בנר חנוכה שאף הן היו באותו הנס“ [ועד"ז אין דעם וואָס שטייט „אף הן היו באותו הנס“ לגבי נס יציאת מצרים<sup>120</sup> ונס פורים<sup>121</sup>]: איין דיעה<sup>122</sup> — אַז „על ידי אשה נעשה (עיקר<sup>123</sup>) הנס“<sup>124</sup>, און אַ צווייטע

ירידת נשמתו בגוף איז ניט צוליב דעם (דאָס וואָלט זיך אָפּגעטאַן אויך בלעדו ובשלימות), נאָר צוליב אַ טובה-טאַן אַ אידן, און דעם איין מאָל — דאָס איז שליחותו דוקא.

אפילו אויב מ'האָט נאָך אַלץ קשיות און מ'פאַרשטייט עס ניט אינגאַנצן — איז דאָך גאַנץ אידישקייט געבויט אויף הקדמת נעשה לנשמע<sup>125</sup>, פריער „נעשה“, דערנאָך „נשמע ובניו“.

יג. און מ'האָט דעם כלל אַז „איני מבקש כו' אלא לפי כחן“<sup>126</sup>, מ'האָט זיכער די כחות אויף דעם. ובפרט בנוגע צו „פּוּצו מעינותיך חוצה“ — ווי כ"ק מו"ח אדמו"ר האָט דערציילט כמה פעמים<sup>127</sup> אַז צוליב דער מסירת נפש פון אַלטן רבי'ן האָט מען גע'פּס'ק'נט אין בית דין שלמעלה אַז „בכל ענין של תורה יר"ש ומדות טובות תהי' יד כל מקושריו והולכי בעקבותיו על העליונה“.

מובן ופשוט, אַז דאָס מיינט פדה בשלום, ניט באופן של מלחמה חו" נאָר דוקא בדרכי נועם ובדרכי שלום, ווי ער האָט אַליין מדגיש געווען בנוגע לגאולתו<sup>128</sup>, אַז דאָס איז אַ גאולה פאַר-בונדן מיט „פדה בשלום“<sup>129</sup>.

עאכו"כ בדורנו זה — ווען עס זיינען ניטאָ די מנגידים און סכנת נפשות וואָס

(117) מלאכי ג, יב. — ראה כש"ט (הוצאת קה"ת) הוספות סמ"ד. שם סצ"ח. אגרות-קודש אדמו"ר מהורייצ ח"ג ע' קפ. קפח. רפה. ח"ד ע' קט. ח"ה ע' שמת.

(118) בשבת זה נתקיימה „פגישתה“ של נשי ובנות ישראל.

(119) שבת כג, א.

(120) פסחים קי, ריש ע"ב.

(121) מגילה ד, א.

(122) רש"י ור"ן שבת שם. רש"בם פסחים שם.

(123) תודיה שאף הן מגילה שם — בשם הרש"בם.

(124) כפורים על ידי אסתר, כחנוכה על ידי יהודית (וראה לקמן הערה 127), בפסח שבכות

(112) משפטים כד, ז. שבת פח, א.

(113) במדבר פי"ב, ג.

(114) קיצורים והערות לתניא ס"ע ככב ואילך. אגרות-קודש שלו ח"ד ס"ע רסד ואילך (ובהנסמן שם).

(115) במכתבו הידוע: כשקריתי בספר תהלים בפסוק פדה בשלום נפשי... יצאתי בשלום (נדפס באגרות-קודש אדה"ז (קה"ת, תשמ"ט) סליח). וראה תניא אגה"ק ס"ב.

(116) ראה ד"ה פדה בשלום לאדמו"ר האמצעי (כשערי תשובה ח"א). ועוד.

אנקומען צו נאך נסים כולל בנצחון המלחמה, ועאכ"כ דעם נס פון פך השמן, וואס אין די אנדערע נסים זיינען די נשים געווען „גם“ צוזאמען מיט די אנשים.

בא יצ"מ: אויך לאחרי זה וואס די נשים האבט געהאט קינדער וכו' (וואס בזכות זה נגאלו), זיינען געווען א ריבוי נסים, במשך א ריבוי שנים, ביז מ'איז ארויס פון מצרים. ובנסים אלו זיינען די נשים געווען צוזאמען מיט די אנשים.

בא פורים: אויך לאחרי די השתדלות פון אסתר זיינען געווען כמה נסים בהצלת בני ישראל, וואס אין זיי זיינען די נשים (און אסתר) געווען צוזאמען מיט די אנשים.

טו. דערפון האט מען דעם לימוד בנוגע צו די עבודה הנ"ל פון חנוכה מלשון חינוך.

ובפרט אז דור הולך ודור בא<sup>129</sup>. די מעלה פון נשי ובנות ישראל (בדור מצרים ובדור פורים ו) בדור חנוכה טראגט זיך איבער אויך אין די דורות שלאחרי זה<sup>130</sup>. ובפרט ע"פ הידוע אז רוב נשמות פון אונזער דור זיינען נשמות ישנות, דור הולך פון די דורות שלפנ"ו (און ספעציעל בדורנו זה וועל-כער אין גלגול פון דור יוצאי מצרים<sup>131</sup>):

מ'זעט בפועל אז אין דעם ענין החינוך האבן נשי ובנות ישראל א הויפט איינ-טייל, ובפרט חינוך פון גאר קליינע קינד-

דיעה<sup>125</sup> — אז „אף הן משמע שאינן עיקר (שהן טפלות)“, נאך אז זיי זיינען געווען אין דער סכנה מיט אלע אידן און זיינען ניצל געווארן צוזאמען מיט זיי<sup>126</sup>.

ויש לומר אז מר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי (ווארום מ'קען דאך ניט זאגן אז ס'איז דא אין דעם א מחלוקת במציאות):

דער נס חנוכה (ועד"ז נס יצ"מ ונס פורים) האט ניט פאסירט ברגע אחד ובמאורע אחת ובנס אחד, נאך דאס האט גענומען צייט און באשטאנען פון כמה מאורעות ונסים ופרטים.

ועפ"ז קען מען זאגן: אין איין חלק (וזמן) ונס איז דער (עיקר) געווען ע"י אשה<sup>127</sup>, און אין א צווייטן חלק (וזמן) ונס — זיינען די נשים געווען צוזאמען מיט די אנשים<sup>128</sup>:

בא חנוכה: אויך לאחרי דעם נס שנעשה ע"י אשה, האט מען געדארפט

נשים צדקניות שבאותו הדור נגאלו (סוטה יא, ב. שמ"ר פ"א, יב. וראה במדבר פ"ג, ו) — רשב"ם שם.

125) תוס' שם. תוד"ה היו — פסחים שם. ע"פ ירושלמי מגילה פ"ב ה"ה.

126) בפורים — אף הנשים היו בגזירת להשמיד ולהרוג, וכן בפסח שהיו משעבודות לפרעה, וכן בחנוכה הגזירה היתה „מאד עליהן“ — תוס' מגילה שם.

127) שבתו של יוחנן שיכרה את ראש האויבים וחתכה ראשו ועל ידי כן ברחו כולם (ר"ן שבת שם. וראה תוס' פסחים ומגילה שם (בשם רשב"ם): ובחנוכה ע"י יהודית), או שאחותו של יהודה המכבי לבשה סמרטוטים בשעת החופה, ונתקנא לה יהודה ומאז גברו היוונים (פסקי ריא"ז הל' חנוכה פ"ב אות טו. וראה פע"ח סוף שער החנוכה: גאולת יון ע"י בת מתתיהו).

128) וראה פרש"י שבת שם: גורו יוונים על הבתולות הנשואות כו'. ובתוס' מגילה שם, שגם „הגזירה היתה מאד עליהן“. וברמב"ם הל' חנוכה פ"ג: ופשטו ידם כו' בכנותיהם.

129) ל' הכותב — קהלת א, ד.

130) ובמיוחד בכח הנשים להביא הגאולה — כדאימא במדרש (יליש' רות רמז תרו בסופו. ממדרש זוטא רות) אין הדורות נגאלים אלא בכשר נשים צדקניות בישראל.

131) שער הגלגולים הקדמה כ. ל"ת וספר הליקוטים (להאריוז"ל) שמות ג, ד.

ניט פון זיך, אדער ער איז באופן „הצנע לכת עם אלקיך“<sup>134</sup> — זאגט דער אלטער רבי אז אין זיין מעשה ועבודה, „מעשינו ועבודתינו“, איז תלוי די גאולה,

עאכו"כ אין „יפוצו מעינותיך חוצה“, וואס ברענגט אתי מר דא מלכא משיחא —

די גאולה האמיתית והשלימה ע"י משיחא צדקנו,

און אלע אידן, „בנערינו ובזקנינו גר' בבנינו ובבנותינו“<sup>135</sup>, „קהל גדול“<sup>136</sup> (לשון יחיד) — „ישוּבו הנה“<sup>136</sup>, לארצנו הקדושה, און אין ירושלים עיר הקודש, בהר הקודש, בביהמ"ק השלישי, וכספם וזהבם אתם“<sup>137</sup>, כולל „כספם וזהבם“ הרוחניים<sup>138</sup> — „מעשינו ועבודתינו“,

און מיועט צינדן די מגורה של שבעת נרות בביהמ"ק השלישי, ונוסף לזה — אויך נרות חנוכה במגורה של שמונה נרות, און אויך האבן די שלימות פון עשרה (שירה העשירית<sup>139</sup> וכו') אין אלע ענינים,

במהרה בימינו ממש, און אויך בלשון תרגום<sup>140</sup> — בעגלא דידן ממש.

דער, וואס איז תלוי (כמעט) אינגאנצן אין נשים ובנות — ד.ה. אז דאס איז ע"ד „על ידי האשה נעשה הנס“.

דערנאך ווען די קינדער וואקסן אויף, דעמולט איז דער חינוך תלוי אין דעם איש ואשה צוזאמען: די אשה איז דעמולט בבחי' „אף הו“, צוזאמען מיט די אנשים.

אבער קדושה לא זזה ממקומה<sup>132</sup>, אויך לאחר ווי קינדער וואקסן אויף בלייבט די מעלה פון אן אשה לגבי האיש („על ידי האשה נעשה הנס“) — כידוע אז די אשה איז „עקרת הבית“<sup>133</sup>, ובפרט — אין איר הענגט אפ נקיון ושלמות הבית ברוחניות, (און דערפון ווערט נשתלשל אז אין איר (בעיקר) הענגט אפ נקיון הבית בגשמיות).

ועד"ז איז עס אויך בנוגע צו חינוך במובן הרחב — הפצת היהדות והפצת המעיינות חוצה (דער תוכן פון י"ט כסלו און חנוכה, כנ"ל בארוכה). ווי מ'זעט, אז בכמה ענינים קען א אשה מער (ווי אן איש) מצליח זיין אין משפיע זיין אויף אנדערע בעניני יהדות והפצת המעיינות חוצה (וכמובן — כ"ז באופן של צניעות, מהדרין מן המהדרין).

טו. ויה"ר אז דורך די הוספה אין „מעשינו ועבודתינו“ בכלל — וואס אין דעם איז תלוי די גאולה [אפילו אויב מ'האלט אז מ'איז אן עניו ושפל, מ'האלט

(134) מיכה ו, ח.

(135) כמיש ביצי"מ — בא י, ט.

(136) ירמ' לא, ז.

(137) ישע' ס, ט.

(138) ראה תוי"א ריש פרשתנו. תוי"ח שם נה, א

ואילך. לקו"ת בהעלותך לב, ד.

(139) מכילתא בשלח טו, א.

(140) ראה תוי"א עז, ד. לקו"ש ח"ט ע' 23 הערה

(132) ראה ע"ח שער ד פ"ג. שער לד פ"ג. שער

לה פ"א. אנהי"ק ביאור לס' ידך.

(133) ראה ב"ר פע"א, ב, זח"א קנד, א. אוה"ת נ"ך

ח"ב ע' תתע"א ושם ע' תתנ"ח ואילך.

שיחת\* יום ד' פ' מקץ כ"ח כסלו, אור לה' דחנוכה ה'תשמ"ו.  
 לחברי הכולל "תפארת זקנים, לוי יצחק" ו"חכמות נשים" — שיחיו  
 ולילדים ולילדות — "צבאות השם" — שיחיו  
 — בביהכ"ס, לאחר תפלת מנחה, והדלקת נר דחנוכה —

„ימים ידברו ורוב שנים יודיעו חכמה“<sup>2</sup>,  
 ובמילא, יש להם כח ויכולת ללמד  
 ולחנך את הילדים במדה מרובה יותר  
 מאשר אדם צעיר, או אפילו אדם מבוגר  
 שלא הגיע עדיין לגיל זקנה.

ובהקדמה<sup>3</sup>:

ישנם טפשים החושבים שכאשר האדם  
 מגיע לגיל הזקנה אזי צריך להיות פחות  
 פעיל כו.

אמנם, לאמיתתו של דבר — ההיפך  
 הוא הנכון, שכן, עם היות שמצד כחותיו  
 הפיזיים אינו צעיר כמו לפני עשר שנים,  
 הרי אדרבה: בגלל שהזדקן בעשר שנים,  
 ניתוסף אצלו חיות, חכמה והבנה עמוקה  
 יותר, כאמור, „ימים ידברו ורוב שנים  
 יודיעו חכמה“.

ויש להוסיף, שענין זה מודגש במיוחד  
 בימי חנוכה — שכן, הדלקת נר חנוכה  
 היא באופן ד„מוסיף והולך“ מיום ליום<sup>4</sup>,  
 ומזה למדים שככל שהאדם מתגבר ביום  
 נוסף, עליו להוסיף ב„נר מצוה“<sup>5</sup>, שזהו  
 תוכן הענין ד„ימים ידברו ורוב שנים  
 יודיעו חכמה“.

א. אמרו את י"ב הפסוקים ומאמרי  
 חז"ל, ואח"כ ניגנו ווי וואַנט משיח נא“.

ב. לכל לראש יש לבאר חידוש של  
 כנס זה — שמתכנסים בו זקנים וזקנות  
 ביחד עם ילדים וילדות, שכן, עד עתה  
 התקיימו כנסים מיוחדים לזקני ישראל  
 וכנסים מיוחדים לילדי ישראל, „צבאות-  
 השם“, וכנס זה — מצטרפים הזקנים  
 והילדים יחדיו.

ומכיון שכל דבר צריך להביא לידי  
 הוספה בעניני יהדות, מובן, שכן הוא  
 בנוגע לצירופם של הזקנים והילדים  
 בכנס זה, שהכוונה בזה — שעי"ז יתוסף  
 בעניני יהדות, ולכל לראש — אצל  
 משתתפי הכנס, כדלקמן.

ג. בנוגע למשתתפי הכנס — הרי  
 ע"י הצירוף של זקנים וילדים יחדיו,  
 ניתנת הזדמנות מיוחדת לזקנים ולילדים  
 להוסיף בעניני תורה ומצוות<sup>6</sup>:

לילדים — ניתנת ההזדמנות לקיים  
 את ציווי התורה „מפני שיבה תקום  
 והדרת פני זקן“<sup>7</sup>. ובפשטות: כאשר ילד  
 או ילדה רואים זקן או זקנה שאינם  
 יושבים בנוחיות כל כך מפני הצפיפות  
 כו' — משתדלים הם לכבדם, ע"ז  
 שפונים אליהם מתוך שמחה ונותנים  
 להם מקום יותר טוב, וכיו"ב.

ולזקנים — ניתנת ההזדמנות להעניק  
 לילדים מחמתם ונסיונם האישי, שכן,

(2) איוב לב, ז.

(3) כהנא לקמן — ראה לקיש חכ"ט ע' 264

ואילך.

(4) שבת כא, ב. רמב"ם הל' חנוכה רפ"ד. טושי"ע

אורח הל' חנוכה סתרע"א סי"ב.

(5) לשון הכתוב — משלי ו, כג. וראה פרש"י

שבת כג, ב (ד"ה בניס): נר מצוה דשבת וחנוכה כו.

וראה תו"א מקץ לב, ב. ובכ"מ.

(\*) תרגום מאידית.

(1) קדושים יט, לב.



ולכן, כשמזדמן לזקנים להפגש עם ילדים שזכו לקבל חינוך יהודי ולהתנהג ברוח היהדות, ורואים את שמחתם של הילדים והשתתפותם בחגי ומועדי ישראל (ובנדוד<sup>6</sup>, ה"וט של חנוכה) — מנצלים הזקנים את מעלתם המיוחדת («רוב שנים יודיעו חכמה») כדי להוסיף בחינוכם של הילדים,

— שכן, אע"פ שילדים אלו שייכים ל„צבאות-השם” (ורבים מהם — במשך כו"כ שנים), הרי מכיון שהתורה היא „ארוכה מארץ מדה ורחבה מיני ים”<sup>7</sup>, מובן, שתמיד ניתן (ובמילא צריכים) להוסיף בלימוד והבנת התורה ובקיום הוראותי, עד אין-סוף —

וכפי שהדבר בא לידי ביטוי במעשה בפועל — ש„המעשה הוא העיקר”<sup>10</sup> ולדוגמא — בכנס זה: קיום מצות נר חנוכה, וכן מצות התפלה (תפלת מנחה שהתפללנו זה עתה), לימוד התורה (י"ב הפסוקים ומאמרי הז"ל שלמדנו זה עתה), ומצות הצדקה (שנקיים, כרגיל, בסיום הכנס) — ג' העמודים שעליהם „העולם עומד”<sup>11</sup>.

ד. נוסף על פעולתו של כנס מיוחד זה (זקנים וילדים יחדיו) בנוגע למש-תתפי הכנס — צריכה להיות גם פעולה והשפעה בנוגע לכל שאר המקומות.

ובהתאם לכך — יש לעורר את כל השלוחים העוסקים בהפצת היהדות מתוך חיות חסידותי בכל קצוי תבל, לייסד במקומם „כולל” לזקנים ולזקנות, ואירגון של „צבאות-השם” לילדים ויל-דות.

ובמקומות שקיימים כבר מוסדות אלו — יוסיפו בהם וירחיבום ביתר שאת וביתר עוז.

ומובן, שכל זה הוא בהוספה על ביסוס והרחבת כל הפעולות דהפצת היהדות עם כל שאר יהודי המקום — אלו שבגיל בין הילדים והזקנים.

וכדי לשתף בזה את כל הנמצאים כאן (הן הזקנים, הן הילדים, והן כל אלו „שביניהם”) — יקבל כל שליח סכום מסויים מכאן (בשם כל הנמצאים כאן), בתור השתתפות בפעולות אלו, הן בנוגע ל„כולל” עבור הזקנים, והן בנוגע לאיר-גון „צבאות-השם” עבור הילדים.

ע"ז שמראים להם דוגמא-חי' — שלמרות היותם בגיל הזקנה, יש להם יתר חיות והבנה עמוקה בערכה ומעלתה וחשיבותה של היהדות, ולכן, נושאים את יהדותם בגאון,

ומהם לומדים הילדים להראות דוגמא-חי' לכל שאר הילדים — להתנהג באופן המתאים ל„חיילים” השייכים לצבא של הקב"ה, ע"ז שמ-קיימים את ציווי הרמטכ"ל, הקב"ה, כפי שנתבארו בתורתו (ספר החוקים של „צבאות-השם”), „תורת-חיים”, הוראה בחיים, ו„תורה אור”, הוראה המאירה את חיי היום-יום, ע"ז „נר מצוה” (כלשון הכתוב „נר מצוה ותורה אור”), כולל — מצות „ואהבת לרעך כמוך”, שהיא „כלל גדול בתורה”<sup>8</sup> (כפי שאמרתם זה עתה<sup>9</sup>), להשפיע על שאר הילדים (ילדים על חבריהם, וילדות על חברותיהן) להצטרף לצבאות-השם,

\*

(6) איוב יא, ט.

(7) קדושים שם, יח.

(8) תויכ ופרשי עה"פ.

(9) ב"ב הפסוקים ומאמרי חז"ל.

(10) אבות פ"א מי"ז.

(11) שם מ"ב.

„להשיחם תורתך ולהעבירם מחוקי רצונך“ ח"ו, וניצחו את היוונים, — שכן, עם היות שבכמות היו היוונים גיבורים ורבים, והיהודים חלשים ומעטים, אעפ"כ, מכיון שיהודים „הולכים“ עם הקב"ה (עי"ז שהם „עוסקי תורתך“, ומקיימים „חוקי רצונך“), שברא את השמים והארץ וכל מה שביניהם (כפי שאמרתם זה עתה<sup>13</sup>: „בראשית ברא אלקים את השמים וארץ הארץ“<sup>13</sup>), הוא הבעה"ב האמיתי שלהם, הרי בודאי שמנצחים את כל הקמים עליהם —

כך שיכולים להמשיך לחנך את ילדי ישראל ללמוד „תורתך“ ולקיים „חוקי רצונך“, כראוי ל„צבאות-השם“.

ו. ויש להוסיף, שענין זה (הקשר והשייכות שבין זקנים עם ילדים) מודגש גם בכללות ענין החינוך הקשור עם חנוכה — כידוע, ש„חנוכה“ הוא (גם) מלשון חינוך, וע"ש חנוכת המזבח ובית המקדש<sup>14</sup>:

התחלת ענין החינוך היא — בנוגע לילדים, ובלשון הכתוב<sup>15</sup> „חנוך לנער“, אבל, חינוך זה הוא בתקפו על כל משך החיים, כהמשך הכתוב: „גם כי יזקין לא יסור ממנה“, היינו, שגם בגיל הזקנה נהנים מהשפעת החינוך שקיבלו בגיל הילדות, נוסף לכך שממשיכים להוסיף בענין החינוך (דעצמו), כהוראת חז"ל<sup>16</sup>: „איזהו חכם הלומד מכל אדם“.

ולאידך, חינוך הילדים באופן הטוב ביותר הוא — ע"י הזקנים, כאמור לעיל,

ה. כנס של זקנים וילדים יחדיו, יכול ה"י להתקיים בכל זמן בשנה, ואעפ"כ, בחרו לקיימו בימי חנוכה דוקא — שכן, בכנס כזה צריכים למצוא אותיות מתאימות שהדברים הנאמרים יהיו בבחינת „תורה אור“ לזקנים ולילדים גם יחד, וענין זה בא לידי ביטוי והדגשה מיוחדת בתוכן הענין דחנוכה (כדלקמז), אבל, ביחד עם זה — על מנת ללמוד ממנו בנוגע לכל שאר הכנסים (שלפנ"ז ושלאח"ז), וכן בנוגע לכללות ההנהגה בחיי היום-יום.

והענין בזה:

תוכן הענין דחנוכה הוא — כפי שאמרנו זה עתה בתפלה המיוחדת של חנוכה, „ועל הנסים“: „כשעמדה מלכות יון הרשעה על עמך ישראל להשיחם תורתך ולהעבירם מחוקי רצונך, ואתה ברחמך הרבים עמדת להם בעת צרתם . . מסרת גיבורים ביד חלשים . . וזדים ביד עוסקי תורתך . . ואחר כך באו בניך לדביר ביתך ופנו את היכלך וטהרו את מקדשך והדליקו נרות בחצרות קדשך“.

בענין זה מצינו הדגשה מיוחדת הז בנוגע לזקנים והן בנוגע לילדים:

הפעולה ד„טיהרו את מקדשך והדליקו נרות בחצרות קדשך“ — חנוכת המקדש — נעשתה בהנהגתם של הזקנים, „זקן זה שקנה חכמה“<sup>12</sup>, זקני וגדולי ישראל, ובמיוחד — ע"י הכהנים, עד לכהן גדול:

וביחד עם זה, דאגו להבטיח את החינוך של ילדי ישראל, ע"י שנלחמו מתוך מסירת-נפש, נגד היוונים שרצו

(13) בראשית א, א.

(14) שבלי הלפט סקע"ד. וראה לקו"ש ח"כ ע'

633 הערה ד"ה בחנוכה. ושי"ג.

(15) משלי כב, ו.

(16) אבות רפ"ד.

(12) קידושין לב, ב. ת"כ ופרשיי קדושים שם,

לב. רמב"ם הל' ת"ת רפ"ז.

פוחת והולך, וביה אומרים יום ראשון מדליק אחת, מכאן ואילך מוסיף והולך, והלכה — ככה".

ובכו, בנר חמישי דחנוכה ישנו חידוש מיוחד — שזוהי הפעם הראשונה שלשיטת ב"ה (מוסיף והולך) מדליקים מספר נרות גדול יותר מלשיטת ב"ש ("פוחת והולך"), שכן, לשיטת ב"ה מדליקים בלילה החמישי חמשה נרות, ולשיטת ב"ש — ארבעה נרות!

ובאופן כזה נמשך בלילות שלאח"ז — שמלילה ללילה הולך וגדל הפער בין מספר הנרות שמדליקים לשיטת ב"ה למספר הנרות שמדליקים לשיטת ב"ש, עד ללילה האחרון — שמונה נרות לשיטת ב"ה, לעומת נר אחד לשיטת ב"ש!

ובענין זה יש הוראה ולימוד בעבודת האדם לקונו, כדלקמן.

ט. כללות הענין דנרות חנוכה הוא — להאיר על פתח ביתו מבחוץ<sup>21</sup>, כלומר, להאיר את החושך שבבית ושכחוץ, "משתשקע החמה"<sup>22</sup>.

והנה, עבודה זו נחלקת לב' סוגים כלליים — "סור מרע" ו"עשה טוב"<sup>23</sup>, מצוות לא-תעשה ומצוות עשה.

ולדוגמא, בענין החינוך — הן בנוגע לחינוך של גדולים וקנים בעצמם, והן בנוגע לחינוך הילדים:

ישנם דברים בלתי-רצויים שצריכים להתייחס אליהם באופן שלילי — "סור מרע", ע"י השמירה והזהירות דמצוות

שמכיון ש"ימים ידברו ורוב שנים יודיעו חכמה", יש בכחם להשפיע ולחנך את הילדים עוד יותר מאשר הצעירים.

ז. והעיקר — שע"י כללות ענין החינוך בעניני תורה ומצוות" (הן חינוך עצמו והן חינוך הזולת ע"י שנעשה דוגמא-חי", הן בנוגע לוקנים והן בנוגע לילדים), זוכים כולם יחדיו — "בנערינו ובקנינו"<sup>17</sup> — לגאולה האמיתית והשלימה,

ובפשטות — שיוצאים מהגלות, ולוקחים" עמהם את כאו"א מישראל וכל בני, שלימות העם, ביחד עם כל עניני התורה ומצוות", שלימות התורה, ובאים לארצנו הקדושה, "ארץ אשר גו' תמיד עיני ה' אלקיך בה מרשית השנה ועד אחרית שנה"<sup>18</sup>, שלימות הארץ, ויתירה מזה — "ירחיב ה' אלקיך את גבולך"<sup>19</sup>,

וזוכים לראות את הדלקת המנורה ע"י הכהנים — בבית המקדש השלישי שיבנה במהרה בימינו.

\*

ח. כל האמור לעיל שייך לכללות הענין דימי חנוכה, ונוסף לזה, יש הוראה ולימוד מענינו המיוחד של יום זה — נר חמישי דחנוכה, כדלקמן.

ובהקדמה:

בנוגע להדלקת נרות חנוכה — מצינו פלוגתא בין ב"ש וב"ה<sup>20</sup>: "ב"ש אומרים יום ראשון מדליק שמונה, מכאן ואילך

(17) כמ"ש ביצי"מ — בא יו"ד, ט.

(18) עקב יא, יב.

(19) ראה יב, כ. שופטים יט, ח. וראה ספרי עה"פ

ראה שם. פרשי' שופטים שם. רמב"ם הל' רוצח ושמירת נפש פי"ח ה"ד.

(20) שבת כא, ב.

(21) שם. רמב"ם הל' חנוכה שם ה"ז. טושי"ע שם ס"ה.

(22) שבת שם. המב"ם שם ה"ה. טושי"ע שם רסתרע"ב.

(23) לשון הכתוב — תהלים לד, טו.

ובמילא, מספיק להדליק שבעה נרות, מכאן ואילך פוחת והולך.

אבל כאשר עיקר העבודה היא בקו ד, עשה טוב, להוסיף בעניני טוב וקדושה, נר מצוה ותורה אור (שיטת ב"ה) — מתחילים אמנם עם נר אחד, אבל מכאן ואילך מוסיף והולך, שכן, מיום ליום הולך וגדל ה"תאבון" לעניני תורה ומצוות, מי שיש לו מנה רוצה מאתיים<sup>27</sup>, ובמילא, יש צורך להוסיף באור.

וכאן באה ההדגשה המיוחדת בנר חמישי:

נוסף לכך שההלכה היא כדעת ב"ה, יום ראשון מדליק אחת, מכאן ואילך מוסיף והולך, היינו, שעיקר העבודה היא להוסיף באור, ועי"ז מתבטלים הענינים הבלתי-רצויים בדרך ממילא — הרי בליל חמישי דחנוכה ישנה הדגשה יתירה בנוגע לעבודה ד, מוסיף והולך, שכן, בלילות שלפניו ראו ריבוי נרות אצל ההולכים בשיטת ב"ש לגבי ההולכים בשיטת ב"ה, אמנם, מליל חמישי ואילך רואים במוחש שריבוי הנרות הוא — אצל ההולכים בשיטת ב"ה, שעיקר עבודתם להוסיף באור<sup>28</sup>!

י. ויש לקשר ענין הנ"ל עם שיעור היומי ברמב"ם, כדלקמן.

ובהקדמה — שגם בספרו של הרמב"ם מודגש החיבור דזקנים וילדים,

לא-תעשה, וכמו: כאשר חשקה נפשו ביותר לאכול ולשתות — עליו להתאפק ולהמנע מאכילה ושתי' עד שיודע תחילה אודות כשרותו של המאכל והמשקה, ויברך להקב"ה שנתן לו את המאכל והמשקה, אשר, עי"ז יהי הגוף בריא ושלם, לאורך ימים ושנים טובות.

וכמו כן צריכים להשתדל לעשות דברים טובים — עשה טוב, קיום מצוות עשה, ובכללות — מצות הצדקה, השקולה כנגד כל המצוות<sup>24</sup>.

ישנו סוג בבני" (ב"ש) שעיקר עבודתם בקו ד, סור מרע — להלחם נגד הדברים הבלתי-רצויים; וישנו סוג בבני" (ב"ה) שעיקר עבודתם בקו ד, עשה טוב — להוסיף בעניני טוב וקדושה (ועי"ז מתבטלים הענינים הבלתי-רצויים בדרך ממילא)<sup>25</sup>.

ובהתאם לכך, ישנו חילוק באופן העבודה — פוחת והולך או מוסיף והולך<sup>26</sup>:

כאשר עיקר העבודה היא בקו ד, סור מרע, שלילת דברים בלתי-רצויים (שיטת ב"ש) — הרי בהתחלת העבודה, כאשר המשכיכה לדברים בלתי-רצויים היא בתקפה, דרוש מאמץ רב כדי לבטל את תוקף המנגד, ולכן, יש צורך בריבוי אור, שמונה נרות, אבל למחרת, מכיון שכבר נחלש תוקף המשכיכה לענינים גשמיים וחומריים (פוחת והולך) — אין צורך במאמץ רב כל כך,

(27) ראה קהיר פ"א, יג. פ"ג, י"ד. רמב"ן ובחי

סיפ חי שרה. ועוד.

(28) בתחלת העבודה, כשהרע בכל תקפו ומבלבל ביותר וכו' — רואים ההכרח בהסרת הבלבולים (סור מרע) ובכל תוקף האפשרי בזה; לאחר נצחון הראשון בזה (בלילה הא') — נתמעט הבלבול וכו' — ועד שבאים למצב שעיקר העבודה הוא. ועשה טוב.

(24) ב"ב ט, א. ירושלמי פאה פ"א היא. וראה

תניא פל"ו.

(25) ראה לקוטי שה"ש מה, ג.

(26) בהבא לקמן — ראה גם ת"א מקץ לד, ב.

ספר הליקוטים (ד"א"ח — להצ"צ) ערך חנוכה סיח. ועוד.

ובהדגשה — שזהו"ע של גזילה דוקא<sup>33</sup>, ולא גניבה, שכן, גניבה פירושה — ש"לוקח . . בסתר ואין הבעלים יודעים"<sup>34</sup>, משא"כ גזילה, שלוקח "בגלוי ובפרהסיא"<sup>35</sup>, בידיעת הבעלים, ובנדוד<sup>36</sup>, מכיון ש"ה' נצב עליו ומלא כל הארץ כבודו"<sup>35</sup> (כפי שאמרתם זה עתה<sup>37</sup>) — לא שייך כאן המושג של גניבה, כי אם גזילה.

וזוהי שליחותם של "צבאות-השם" — להלחם עם ה"יצר" ("מלכות יון הרשעה"), לנצחו ולבטלו מכל וכל, ולא עוד, אלא אפילו בנוגע לענינים שכבר נגזלו ע"י ה"יצר" — יש להשיבם לגבול הקדושה<sup>36</sup>.

ובודאי שהקב"ה נותן לכאו"א את כל הכחות הדרושים לכך<sup>37</sup>, ולא עוד, אלא ש"קרוב אליך הדבר מאד"<sup>38</sup> (כפי שאמרתם זה עתה<sup>39</sup>): צריכים רק להחליט בתוקף המתאים, עד לאופן ד"יגעתי", ואז בטוחים ש"יגעתי ומצאתי"<sup>39</sup> (כפי שאמרתם זה עתה<sup>40</sup>), היינו, שכאו"א יוכל למלא את שליחותו בהשבת הענינים שבעולם — לגבול הקדושה.

יב. וכאן באה ההוראה מאופן הדלקת נר חנוכה, ובמיוחד — נר חמישי דחנוכה:

כדי לבטל את מציאותה של "מלכות יון הרשעה", מציאותו של ה"יצר" —

כפי שכותב הרמב"ם בהקדמתו לספר "משנה תורה", שמטרת חיבורו — "שהיהו כל הדינים גלויין לקטן ולגדול". ומזה מובן גם בנוגע לביאור תוכן ההלכות בעבודת האדם — כמ"ש הרמב"ם<sup>29</sup> ש"רוב דיני התורה אינן אלא . . לתקן הדעות וליישר כל המעשים" — שהוראות אלו שייכות אף הן "לקטן ולגדול", בהתאם לענינו של הרמב"ם — "מורה הנבוכים" — להורות את דרך התורה לכאו"א מישראל, "לקטן ולגדול".

יא. שיעור היומי ברמב"ם<sup>30</sup> הוא — "הציווי שנצטווינו להשיב את הגזילה . . והוא אמרו יתעלה<sup>31</sup> והשיב את הגזילה אשר גזל וגר",

וביאור הענין בעבודת האדם לקונו<sup>32</sup>:

כל עניני העולם, מכיון שנבראו ע"י הקב"ה — "בראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ" — הרי בודאי שהן באופן של טוב וקדושה.

ומכיון שכן, הרי כאשר רואים בעולם דבר בלתי-רצוי — אין זה אלא ענין של גזילה, היינו, ש"מלכות יון הרשעה" וכיו"ב — ה"יצר", גזל את הדבר מרשות הקדושה!

ולדוגמא: כאשר ה"יצר" גורם להחסיר ח"ו באמירת ברכה, עניית "אמן", או אפילו במניעת הפצת היהדות ברגע מסויים — הרי בכך גוזל דבר מרשות הקדושה, ועכ"פ — גזילת רגע שהיו יכולים לנצלו לעניני קדושה.

(33) והחופצה גדולה ביותר.

(34) רמב"ם הל' גניבה פ"א ה"ג.

(35) תניא רפמ"א.

(36) ע"י כפליים לתושי", ש.אם הי' רגיל לקרות

דף אחד יקרא ב' דפים כו" (אגה"ת ספ"ט — מויק"ר

רפכ"ה).

(37) ראה תנחומא נשא יא. במדבר פ"ב, ג.

(38) נצבים ל, יד.

(39) מגילה ו, ריש ע"ב.

(29) סוף הל' תמורה.

(30) לקטנים — בספר המצוות מ"ע קצד.

(31) ויקרא ה, כג.

(32) בהבא לקמן — ראה גם לקמן ע' 455 ואילך.

חמישי דחנוכה<sup>44</sup>.

ובהקדמה — שגם בפעולות אדמו"ר הזקן מודגש החיבור דזקנים עם ילדים, שכן, בין ה"זכיות" המיוחדות של אדמו"ר הזקן (כפי שנימנו ע"י זקני החסידים<sup>45</sup>) — ישנם ענינים שבהם מודגשת השייכות „לקטן ולגדול“:

(א) „נוסח התפלה“ — סידור — השוה לכל נפש, „לקטן ולגדול“. ומודגש מיד בהתחלת הסידור — „מודה אני“, שכן, כאו"א ישראל, קטן וגדול בשה, מתחיל את היום („כשניעור משנתו“, בהיותו במצב של תכלית הקטנות בעבודת ה') באמירת „מודה אני לפניך כו' שהחזרת בי נשמת“, אשר, נשמה זו היא הבעה"ב על כל מציאותו של האדם (מראשו ועד עקבו), ומהקטן שבקטנים עד לגדול שבגדולים.

(ב) „פרסום והפצת תורת החסידות“ [כידוע<sup>46</sup> שעיקר הענין ד'פוצו מעינותיך חוצה" התחיל לאחר הגאולה ד"ט כסלו, ששלמותה, וכן המשכה בגאולה מהמאסר השני — בימי חנוכה (ובמיוחד נר ה' דחנוכה), שנקבע על נס השמן<sup>47</sup>, הקשור עם פנימיות התורה<sup>48</sup>] — שבענין זה מודגשים ב' הקצוות גדול וקטן: „מעינותיך“ — ענינים הכי נעלים ועמוקים בחכמת התורה, השייכים „לגדול“ וביחד עם זה, באים ענינים אלו באופן של הפצה עד

אין צורך דוקא במלחמה ישירה עם המנגד; אדרבה — עיקר ההדגשה, צריכה להיות על ההוספה באור, כהוראת ימי חנוכה, ובהדגשה מיוחדת בליל חמישי דחנוכה (כנ"ל בארוכה) — „מוסיף והולך“, וכאשר מוסיפים באור — אזי מתבטלת מציאות המנגד בדרך ממילא.

והמעשה הוא העיקר — לעסוק בכל עניני העבודה ד,נר מצוה ותורה אור" באופן ד„מוסיף והולך“, ובדרך ממילא פוחתים והולכים כל הענינים הבלתי-רצויים, עד שמתבטלים לגמרי.

וע"י כללות העבודה בעניני קדושה באופן ד„מוסיף והולך“, ובלשון הכתוב<sup>49</sup> „ילכו מחיל אל חיל“ — זוכים להמשך הכתוב „יראה אל אלקים בציון“, וזוכים לראות בעיני בשר את נרות-המגורה בביהמ"ק, „אני מראה לכם נרות של ציון“<sup>50</sup>, במהרה בימינו ממש.

\* \* \*

יג. ישנו ענין נוסף בימי חנוכה — הקשר והשייכות עם חג הגאולה של אדמו"ר הזקן (ממאסרו הראשון) ב"ט כסלו, כידוע<sup>52</sup> ששלמותה של הגאולה ד"ט כסלו היתה בימי חנוכה, ומודגש הקשר ביותר בגאולה ממאסרו השני — שיצא לחירות (בנר שליש<sup>53</sup> או) בנר

(44) סה"ש תורת שלום ע' 84. וי"ל דבשניהם היו

עניני גאולה (גם כפשוטם) — ראה, היום יום" עם

הערות וצינונים (קה"ת תשמ"א) ס"ע יג.

(45) לקריד ח"ד תשיח, ריש ע"ב.

(46) סה"ש תורת שלום ס"ע 112 ואילך.

(47) שבת כא, ב ובפרש"י שם ד"ה מאי.

(48) לקרית שה"ש ב, ד ואילך. ובארוכה — אמרי

בינה שער הק"ש פני"ד ואילך.

(40) תהלים פד, ת. וראה ברכות ומו"ק בסופו.

שורע אדה"ז אריח סקניה ס"א. וש"נ.

(41) ילי"ש ר"פ בהעלותך.

(42) ראה לקריד (ח"א יב, א) שאדה"ז חזר

מפטרבורג לויטעבסק ביום ב' דחנוכה. וראה ברכות

נהנין לאדה"ז (פ"ג ה"ה): לא יברך החולה (ברכת

הגומל) עד שיחזור לבוריו לגמרי.

(43) היום יום" — כ"ז כסלו, ג' חנוכה.

ולכן, ישלחו מכאן סכום נוסף לכאוריא מהשלוחים, בתור השתתפות בכל פעולות אלו ד.בתי חבי"ד — לייסד במקומות חדשים, או להוסיף באור במקומות שבהם ישנו כבר „בית-חבי"ד", באופן דמוסיף והולך ואור.

טו. ועוד ענין כללי שיש להוסיף בו — ענין השמחה.

ובהקדמה:

ענין השמחה — כפי שהזכרתם זה עתה:<sup>51</sup> „ישמח ישראל בעושייו", וכן „ישמח ה' במעשיו"<sup>52</sup> — הו"ע כללי בכל עניני תורה ומצוות<sup>53</sup>.

ומזה מובן גם בנוגע לימי חנוכה — אשר, עם היות שנקבעו בעיקר ע"ש נס הנרות (ענין ההוספה באור), הרי בודאי שצריך להיות בהם גם ענין השמחה, כבכל שאר המצוות, ואדרבה — במכ"ש וק"ו — מפני מעלתה המיוחדת שמאירה בפנים ובחוץ, „על פתח ביתו מבחוץ".

ועאכו"כ לדעת הרמב"ם<sup>54</sup> — „התקינו חכמים . . שיהיו שמונת הימים האלו שתחלתן בכ"ה בכסלו ימי שמחה והלל"<sup>55</sup>, בודאי יש בחנוכה חיוב מיוחד בענין השמחה.

ויש להוסיף, שבימינו אלו צריכה להיות הדגשה יתירה בענין השמחה —

ל„חוצה", המקום שבו נמצא ה„קטן", שגם הוא יבין את המעיינות.

ובכן, נוסף על כללות ההוראה דימי חנוכה (ובהדגשה מיוחדת בנר ה' דחנוכה) להאיר את העולם ע"י „נר מצוה ותורה אור" באופן דמוסיף והולך — ישנה הדגשה מיוחדת גם בנוגע לאור דפנימיות התורה, „יפוצו מעינותיך חוצה", כמודגש גם בשמו של אדמו"ר הזקן — „שניאור", שפירושו „שני אור", ע"ש שהאיר את העולם בשני האורות דתורת הנגלה ותורת הנסתר.

יד. ובהתאם לכך — יש לעורר ע"ד ההוספה בהפצת המעיינות חוצה בכל מקום ומקום:

(א) לימוד תורתו של אדמו"ר הזקן, וכן לימוד תורתם של כל רבותינו נשיאינו ממלאי מקומו — צריך להיות באופן של הוספה, הן בכמות והן באיכות, ביתר התמדה ושקידה כו', לגבי אופן הלימוד עד עתה, באופן דמוסיף והולך ואור.

(ב) כל אלו שיש ברשותם כתבים או „ביכלאד" של דרושי חסידות שלא נדפסו עדיין — מבקשים אותם שישלחום בהקדם הכי אפשרי להנהלח קה"ת, על מנת לפרסמם בדפוס, ואשרי חלקם וגדול זכותם — שעל ידם יתוסף בלימוד תורת החסידות, באופן של הפצה, ברבים, עד למקום ה„חוצה".

(ג) וכל זה — בהוספה להדפסת ספר התניא בכל עיר ובכל כפר, כמדובר בארוכה כמ"פ<sup>56</sup>.

(49) ראה לקו"ש ח"ו ע' 37. ושי"נ.

(50) ראה שיחת שי"פ בא, ג' שבט תשד"מ (נדפסה

בלקו"ש חכ"ו ע' 320 ואילך). ועוד.

(51) תהלים קמט, ב.

(52) שם קד, לא.

(53) ראה רמב"ם סוף הל' לולב. וראה לקו"ש

חכ"ד ע' 639 הערה ד"ה קיום המצוות. ושי"נ.

(54) הל' חנוכה פ"ג ה"ג.

(55) וראה גם מהרש"ל (יש"ש לבי"ק פ"ו סל"ז)

שלדעת הרמב"ם — „אותן סעודות שעושים בימי

חנוכה . . הם סעודות מצוה. וראה בי"ח א"ח

סתר"ע, שמדברי הרמב"ם מוכח קצת, דבחנוכה יש

לנוהג שמחה ומשתה". וראה בארוכה לקו"ש ח"ו ע'

142 ואילך. ושי"נ.

"חדש אסור מן התורה", שכן, ענין השמחה הויע עיקרי בכל המצוות, ובפרט בימי חנוכה, אשר, לדעת הרמב"ם נקבעו (גם) ל"מי שמחה".

טז. ולסיכום — הנקודה הכללית דכל האמור לעיל:

בעמדנו בנר חמישי דחנוכה, שבו מודגשת ביותר שיטת ב"ה, "מוסיף והולך", בענין האור (כנ"ל בארוכה) — כמודגש גם בשם "הלל", כפי שמבאר אדמו"ר הזקן בלקו"ת<sup>56</sup> ש"נק' הלל, מלשון בהילול<sup>57</sup> נרו", ענין האור והגילוי — יש להוסיף בכל עיניי, נר מצוה ותורה אור", כולל ובמיוחד הפצת פנימיות התורה, וכן הוספה בענין השמחה, מוסיף והולך באור.

ואם "מעט אור דוחה הרבה מן החושך"<sup>58</sup> — הרי עאכ"כ שכאשר מוסיפים ומרבים באור, לא זו בלבד שדוחים את החושך, אלא עוד זאת, שמתבטל לגמרי, עד שלא נשאר ממנו רושם כלל, ואדרבה — אתהפכא חשוכא לנהורא<sup>59</sup>.

ובפשטות — שכל הענינים שבעבר הפריעו (או רצו להפריע) להפצת המעיינות חוצה,

— החל מ"מלכות יון הרשעה", שרצונם הי' "להשכיחם תורתך ולהעבירם מחוקי רצונך", וכפי שמדייק כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו<sup>60</sup>, ש"תורתך" ו"חוקי רצונך", קאי (בעיקר)

שכן, כאשר רואים את התגברות חושך העולם ("משתקע החמה") באופן מיוחד כו', יש להוסיף עוד יותר בענין השמחה, כדי לבטל את כל הענינים הבלתי-רצויים מכל וכל, "עוצו עצה ותופר"<sup>61</sup>.

ובמכ"ש וק"ו: אם נהגו ישראל לקבוע ענין של תענית<sup>62</sup> כדי לבטל ענין בלתי-רצוי — הרי עאכ"כ שיכולים וצריכים לבטל ענינים בלתי-רצויים ע"י הוספה בענין השמחה<sup>63</sup> [ובפרט ע"פ דברי אדמו"ר הזקן באגה"ת<sup>64</sup> שבדורותינו אלה אין בכחנו להתענות כו'], ע"ד דברי כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו<sup>65</sup>, שהענינים שפועלים ברה"ע העבודה דגילו ברעדה" — פועלים בשמע"צ ושמחת" ע"י העבודה דשמחה, שמחה של תורה ושמחה של מצוה.

ובנוגע לפועל:

דבר נכון וטוב — להציע ולקבוע, אשר, בכל יום ויום דחנוכה (החל מימי חנוכה השתא) יעשו מסיבות של שמחה ("פארבריינגענישן"), ובזה גופא — באופן דמוסיף והולך ואור, ע"ד נרות חנוכה.

וע"פ האמור, מובן, שאין כאן שום חשש לענין של "חדש" [כידוע גודל הזהירות שלא לחדש דברים חדשים, וכפתגם גדולי ישראל — ע"ד הצחות —

(56) ישע"י ת, י.

(57) עיניו הגוף שהוא קנין הקביה" (שו"ע אדה"י הל' נוקי גוף ונפש — מרדכי' הל' סנהדרין ספ"ח).

(58) להעיר ממארו"ל (תענית כב, א), אינשי בדוחי אנוי — שעייז היו בני עלמא דאתי.

(59) פ"ג.

(60) היום יום" — כ"ב תשרי, שמע"צ. סה"מ קונטרסים חיב שלט, א.

(61) שה"ש מח, ג.

(62) איוב כט, ג.

(63) ראה תניא פ"ב. לקו"ת שם. ובכ"מ.

(64) ראה זח"א ד, א.

(65) ראה ד"ה מאי חנוכה תשי"א. ועוד. ובארוכה

— לקו"ש ח"ג ע' 815.



ונגבה<sup>69</sup>, ויתירה מזה — „כיתרון האור  
זו החושך<sup>70</sup>”, „כן ירבה וכן יפרוץ”,

— וכידוע<sup>71</sup> גם הסיפור שהבעש"ט  
והמגיד אמרו לאדמו"ר הזקן, שלאחרי  
המאסר והגאולה יוסיף עוד יותר  
בהפצת ופירסום תורת החסידות —  
יוסיפו — לאחרי כל הניגונים — את  
הניגון „ופרצת”.

יח. כמו כן נוסף עוד חידוש בכנס  
זה — להתפלל יחדיו גם תפלת ערבית.  
ולהעיר, שתפלת ערבית שייכת  
במיוחד לזקנים וזקנות — שכן, ימי  
הזקנה הם בבחינת „ערבית” ביחס  
לכללות ימי החיים<sup>72</sup>, לאורך ימים ושנים  
טובות (ובלשון, כמנהג ישראל שתורה  
היא) עד מאה ועשרים שנה, ובינתיים —  
בודאי יבוא משיח צדקנו, שאז יהיו חיים  
נצחיים, שלא בערך לגבי מאה ועשרים  
שנה.

ולהוסיף, שאע"פ שמתפללים ערבית,  
איזו זה סתירה לחלוקת המטבעות על  
מנת לתת לצדקה, שזמנה ביום<sup>73</sup> —  
מכיון שהדיבור וההחלטה ע"ד נתינת  
הצדקה ה' בסמיכות לתפלת מנחה,  
ונתינת הצדקה בפועל (לעני או למוסד)  
תהי' לאחרי עלות השחר.

יט. ובכן, סדר הדברים — כדלקמן:  
לכל לראש — תפלת ערבית כולנו  
יחדיו, „בנערינו ובזקנינו גו' בבנינו  
(וגם) בבנותינו” (בעזרת-נשים).

על פנימיות התורה, ה„מעיינות”  
דתורה —

הרי ע"י ההוספה בענין השמחה,  
שפורצת גדר<sup>66</sup> — פורצים את ההגבלות  
דחושך זה ומבטלים אותו לגמרי, עד  
שלא נשאר ממנו רושם כלל וכלל,  
ואדרבה — הרושם הוא בפועל — ד„כן  
ירבה וכן יפרוץ<sup>67</sup>”, הלוך ומוסיף ואור!

\* \* \*

יז. נהוג לסיים כל כנס בענין  
הצדקה. ולכן, יחלקו לכולם, ל„צבאות”  
השם, לזקנים וזקנות, ולכל הנאספים  
— ג' מטבעות: מטבע הא' — לצדקה,  
מטבע הב' — לצדקה הקשורה עם  
חנוכה, ומטבע הג' — לעשות בה כטוב  
בעיניהם.

וכדי להדגיש שכל ענינים אלו נעשים  
מתוך שמחה וטוב לבב — נסיים, כרגיל,  
בניגוני שמחה:

הניגון „עוצו עצה ותופר” —  
שמבטלים את כל הענינים ד„מלכות יון  
הרשעה”, ועד"ז בנוגע לביטול ה„יצר”,  
ולאחריו — הניגון על הפסוק<sup>68</sup> „אך  
צדיקים ידו לשמך גו'”, הקשור עם  
הגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח  
צדקנו,

ולאחריו — הניגון „שיבנה בית  
המקדש במהרה בימינו” — כרגיל בכל  
הכנסים.

ובהוספה — מכיון שצריכים לפעול  
את הענין דפריצת כל הגדרים כו',  
באופן ד„ופרצת ימה וקדמה וצפונה

(69) ויצא כה, יד.

(70) קהלת ב, יג.

(71) בית רבי ח"א פט"ז בהערה.

(72) ראה סה"מ קונטרסים ח"א קסו, ב. סה"מ

אידיש ע' 201.

(73) ראה לקו"ש ח"ט ס"ע 292 ואילך. וש"נ.

(66) ראה בארוכה סה"מ תרנ"ז ס"ע רכג ואילך.

(67) שמות א, יב.

(68) תהלים קמ, יד. — ונאמר בהמשך ל„עוצו

עצה ותופר” לאחרי כל תפלה.

אח"כ ניגנו „עוצו עצה ותופר“. אך צדיקים גוי". הש"ץ שי' ניגן „יהי רצון כו' שיבנה בית המקדש במהרה בימינו". „ופרצת" (כשכ"ק אדמו"ר שליט"א מנצח על השירה, בשמחה רבה ועצומה).

אח"כ נתן כ"ק אדמו"ר שליט"א מטבעות למדריכים ולמדריכות, לאחראים על הכוללים, ול„טנקיסטים" שיחיו — כדי לחלק בין כל הנאספים [שיחיו].

ינגנו את הניגונים האמורים, בהוספת הניגון „ופרצת",

יחלקו — ע"י ה„טנקיסטים", והמדריכים והמדריכות — את המטבעות על מנת לתת לצדקה, ובודאי יוסיף כאו"א מדילי, כפי נדבת לבו, כיד ה' הטובה עליו,

ואח"כ — ריקוד, ויה"ר שבקרוב ממש נרקוד לקבל פני משיח צדקנו, מתוך שמחה וטוב לבב, הלוך ומוסיף ואור. [התפללו ערבית.]



שיחת יום ג' פ' מקץ, כ"ח כסלו, אור לה' דחנוכה ה'תשמ"ז  
 לילדים וילדות — "צבאות השם" — שיחיו  
 — בבית הכנסת, לאחר תפלת מנחה והדלקת נר ה' דחנוכה

חבר'טעס (אינגעלעך אויף אינגעלעך  
 און מיידעלעך אויף מיידעלעך). ביז אז  
 אפילו אויב ס'איז דא א קינד וואס פירט  
 זיך דערוויילע ניט (מאיזו סיבה שתהי'  
 ווי ס'פאסט פאר „צבאות השם", דער-  
 ציילט מען אים (אדער איר) אז „הנה ה'  
 נצב עליו" כו' וכוהן כליות ולב אם  
 עובדו כראוי", דער אויבערשטער אליין  
 (דער „קאמענדער-אין-טשיף") שטייט  
 לעבן יעדער אידיש קינד, און קוקט זיך  
 צו צי ער דינט דעם אויבערשטן ווי  
 ס'איז פאסליק פאר א אידיש קינד (וכפרט  
 פאר „צבאות השם").

און ווי מ'לערנט אפ ספעציעל פון די  
 חנוכה ליכט — אַנצינדן ליכט „על פתח  
 ביתו מבחוקי", מאַכן טאַקע ליכטיק  
 „ביתו", באַ זיך אין שטוב, אָבער אין אַזאַ  
 אופן אַז דאָס באַלייכט דעם גאַנצן אַרום,  
 „בחוקי", מיט „נר מצוה ותורה אור"<sup>11</sup>  
 (נר חנוכה), אַזוי אַז ביז אין דער גאַנ-  
 צער וועלט זאָל מען דערקענען בגלוי

א. אמרו הי"ב פסוקים ומאמרי  
 חז"ל. ואח"כ ניגנו הניגון „ווי וואַנט  
 משיח נאָר".

ב. זינט דעם כנס פאר-א-יארן (בימי  
 חנוכה<sup>2</sup>) איז שוין דורכגעגאנגען אַ יאָר  
 צייט. איז אין צוגאָב צו ווערן עלטער  
 מיט אַ יאָר, איז דאָך יעדערער פון אייך,  
 ובפרט די וואָס געהערן צו „צבאות  
 השם" און פירן זיך ווי ס'פאסט פאר  
 „צבאות השם", זיכער געוואָרן אויך  
 קליגער מיט אַ יאָר (און אַ סך מער  
 דערפון — באיכות).

און זייענדיק פון „צבאות השם", איז  
 פאַרשטאַנדיק אַז אַיער צוגעקומענע  
 קלוגשאַפט איז פאַרבונדן מיט דער  
 קלוגשאַפט פון תורה, „היא חכמתכם  
 ובינתכם", די תורה וואָס דער אויבער-  
 שטער האָט אָפגעגעבן צו יעדערן פון  
 אייך און יעדערן פון אונז און יעדערן  
 פון דעם גאַנצן אידישן פאָלק, בכדי זיי  
 זאָלן זיך פירן ווי ס'פאסט פאר אַז „עם  
 חכם ונבוני",<sup>3</sup>

און ניט נאָר בנוגע צו זיך אליין, נאָר  
 „ואהבת לרעך כמוך". זה כלל גדול  
 בתורה<sup>4</sup> (ווי איר האָט ערשט געזאָגט<sup>5</sup>)  
 — איינווירקן אויף אייערע חברים און

(6) ויצא כח, יג.  
 (7) תניא פמ"א (נז, סע"א ואילך). — מה"יב  
 פסוקים ומאמרי חז"ל.  
 (8) ראה שיחה ל. צבאות השם' יום א' כ"ד כסלו,  
 אור לא' דחנוכה תשמ"ב סיג (לקו"ש ח"כ ע' 447).  
 (9) שבת כ"א, ב. טושי"ע או"ח סתרע"א ס"ה.  
 (10) ראה תור"א סד"ה רני ושמי" (הב'), סד"ה  
 נ"ח. שערי אורה סד"ה בכ"ה בכסלו. סידור שער  
 החנוכה ערה, ב"ג. ד"ה נ"ח תרמ"ג ותש"ד בתחלתו.  
 ועוד.

(11) משלי ו, כג. ששייך במיוחד לנר חנוכה —  
 ראה פרש"י ד"ה בנינים — שבת כג, ב. תור"א לב, ב.  
 לת, ב ואילך. מב, א ואילך. שערי אורה ד"ה בכ"ה  
 בכסלו כב, סע"א ואילך. ועוד.

(1) נדפסו בחוברת „י"ב פסוקים ומאמרי חז"ל"  
 (כרוקליו, תשל"ז): בחוברות „צבאות השם" בכ"מ.  
 ועוד.

(2) ד' ס' פ' מקץ, אור לה' דחנוכה (נדפס לעיל  
 ע' 393 ואילך).

(3) ואתחנן ד, ו.

(4) קדושים יט, יח ובתוכי ופרש"י.

(5) בה"יב פסוקים ומאמרי חז"ל.

שטיין אויף אן אַרט און אויפן זעלבן צו-  
שטאַנד (אפילו אַ גוטן אַרט און צו-  
שטאַנד). נאַר מ'דאַרף שטענדיק שטייגן  
העכער און העכער.

ווי מ'לערנט אַפּ ספעציעל פון די  
נרות חנוכה וועלכע מ'צינדט אן באופן  
פון „מוסיף והולך“: ניט קוקנדיק אויף  
דעם וואָס בלילה הראשונה האָט מען  
מקיים געווען די מצוה דורך אַנצינדן  
איין ליכטל, צינדט מען אויף מאַרגן  
צוויי ליכטלעך, א.א.וו. אזוי אויך אין „נר  
מצוה ותורה אור“: נאָך דעם ווי אַ איד  
איז מקיים אַ מצוה אָדער לערנט אן ענין  
אין תורה, באַנוגנט ער זיך ניט דערמיט,  
נאַר ער באַווייזט אַז דער אויבערשטער  
האָט געגעבן „נר מצוה ותורה אור“ אין  
וועלכע מ'האַלט אין איין וואַקסן, סיי  
בנוגע צו באַלייכטן זיך אַליין און סיי  
בנוגע צו באַלייכטן אַלע אַרום.

דעריבער איז אַ דבר הפשוט אַז איר  
באַנוגנט זיך ניט מיט די „מישאַנס“ וואָס  
איר האָט אויסגעפירט ביז איצטער (ניט  
קוקנדיק אויף דעם וואָס איר האָט זיי  
אויסגעפירט אויפן בעסטן אופן, און  
בשמחה „ישמח ישראל בעושיו“), און  
איד דער אויבערשטער איז דערפון גע-  
ווען שמח „ישמח ה' במעשיו“ —  
וואָרום וויבאַלד אַז איר זייט קליגער גע-  
ווארן מיט אַ גאַנצן יאָר, אַ יאָר ווען איר  
האָט געשטיגן אין לימוד התורה און  
קיום המצוות, איז אן אופן פון „מוסיף  
והולך“ — פאַרדינט איר איצטער (און  
מ'זועט אייך זיכער געבן) אַ „ניו מישאַן“.  
ווי ערקלערט ווייטער.

ד. און ס'איז זייער פאַסיק אַז מ'זאַל  
אַנהויבן (איבערגעבן וועגן) דער נייער

אַז (ווי איר האָט ערשט געזאָגט)  
„בראשית ברא אלקים את השמים ואת  
הארץ“<sup>12</sup>, אַ וועלט וואָס דער אויבער-  
שטער האָט איר באַשאַפן און פירט מיט  
איר אַז<sup>13</sup>, ביז פועל'ן אַז עס זאַל זיין  
„ישמח ה' במעשיו“<sup>14</sup>, אַז הנהגת העולם  
זאַל זיין אין אן אופן אַז דער  
אויבערשטער איז דערפון צופרידן און  
(נאַכמער —) פריילעך כביכול, און עס  
איז „ישמח ישראל בעושיו“<sup>15</sup>, אַז אידן  
פרייען זיך אין מקיים זיין די הוראות פון  
דעם אויבערשטן (ווי עס שטייט  
בתורתו).

איז דאָך פאַרשטאַנדיק, אַז לערנענ-  
דיק תורה און פירנדיק זיך לויט די  
הוראות אין תורה און אויך באַלייכטנ-  
דיק דעם אַרום במשך דעם פאַרגאַנגע-  
נעם יאָר — איז ביי אייך צוגעקומען  
גאַר אַ סך קלוגשאַפט, סיי בנוגע צו זיך  
אַליין, און סיי בנוגע צום באַלייכטן דעם  
אַרום.

ג. דעריבער איז מובן אַז ס'איז שוין  
איצטער געקומען די צייט אַז מ'זאַל אייך  
געבן — און איר דאַרפט גאַר פאַרלאַנג-  
גען (און זיכער באמת פאַרלאַנגט איר  
דאָס) — אַ „ניו מישאַן“<sup>16</sup>, אַ נייעם  
תפקיד ושליחות אין אייער עבודה אַלס  
„צבאות השם“, צו באַלייכטן זיך, „ביתו“  
און „בחוץ“ מיט „נר מצוה ותורה אור“.

ווי דער סדר איז באַ יעדער צבא,  
עאכ״כ „צבאות השם“, אַז מ'בלייבט ניט

(12) בראשית א, א.

(13) ראה שעהיוהיא פיא. לקרית שהיש לו, ב.

ובכ"ח.

(14) תהלים קד, לא.

(15) שם קמט, ב. הובא בתנאי ספליג (מה"ב

פסוקים ומאמרי חז"ל).

(16) ראה שיחה ל„צבאות השם“ שבהערה 8 ס"ז

(לקרש ח"כ ע' 443). ושי"ן.

(17) באופן ד.מהדרין מן המהדרין (שבת סא, ב.

משו"ע או"ח סתרע"א סיב.) וברמ"א (או"ח שם)

שעתה הוא, מנהג פשוט.

איז זאכן פאַרבונדן מיט מענטשן אַרום זיך.

דעריבער איז פּאַסיק אַז אין דעם היינטיקן טאַג פון חנוכה זאל מען אַנ-הויבן די נייע „מישאַן“ פאַר „צבאות השם“ אין באַלייכטן זיך, „ביתו“ און „בחוץ“.

ה. די „ניו מישאַן“ — ובהקדים:

זיכער ווייסט (און פילט) יעדערער פון אייך ווי טייער און באַליבט איר זייט ביי אייערע עלטערן. און בשעת איר וועט בעטן אַ בקשה ביי אייערע עלטערן, וועלן זיי זיכער דאָס מקיים זיין.

ובפרט אַ בקשה פאַרבונדן מיט חנוכה — אַז איר וועט בעטן אייערע עלטערן „אדישינאַל“ (הוספה), „חנוכה-געלט“<sup>23</sup>, חנוכה מתנות, און אַז די עלטערן וועלן זען אַז איר מיינט עס מיט אַן אמת, און אַז די זאך איז אייך נוגע — וועלן זיי זיכער ערפילן אייער בקשה און אייך געבן די „מתנות“.

ובנוגע לעניננו — די נייע „מישאַן“ פאַר „צבאות השם“:

אייער נייע „מישאַן“ איז צו בעטן ביי אייערע עלטערן<sup>24</sup> (כמובן מיט דרך ארץ וכיבוד אב ואם) אייך צו געבן „חנוכה

„מישאַן“ אין ימי החנוכה, און ספעציעל אין היינטיקן טאַג חנוכה — וואָרום, ווי גערעדט פריער, דער „אַרדער און דהי דעי“ (מצות היום<sup>18</sup>) פון ימי חנוכה בכלל אונטערשטרייכט די כללות'דיקע „מישאַן“ (תפקיד) פון „צבאות השם“ צו באַלייכטן זיך און די אייגענע שטוב („ביתו“) און דעם גאַנצן אַרום („בחוץ“) מיט „נר מצוה ותורה אור“, און טאַן אין דעם באופן פון „מוסיף והולך“, שטייגן אַלץ העכער און העכער.

און ספעציעל ווען מ'שטייט אור לה' חנוכה, ווען מ'האַט אַנגעצונדן פינף ליכטלעך — דער רוב, „מאָדזשאַריטי“, פון שמונת ימי ונרות חנוכה<sup>19</sup>. און ווי באַוואוסט אַז „רובו ככולו“<sup>20</sup>, בשעת מ'האַט אַ רוב, איז לייכטער צו דורכ-פירן די גאַנצע זאַך. און אין אונזער פאַל: בשעת מ'האַט אַ רוב פון נרות חנוכה, „נר מצוה ותורה אור“, איז לייכ-טער דורכצופירן די שלימות פון באַ-לייכטן זיך און די וועלט מיט „נר מצוה ותורה אור“.

ובפרט בשנה זו, ווען דאָס קומט אויך אויס ביום השלישי שהוכפל בו כי טוב<sup>21</sup>, טוב לשמים וטוב לבריות<sup>22</sup> — וואָס לערנט יעדערן אַז מ'דאַרף באַלייכטן און מאַכן גוט אין זאכן פאַרבונדן מיט דעם אויבערשטן, און באַלייכטן און מאַכן גוט

(23) כידוע המנהג לתת „חנוכה-געלט“ — „היום יום“ כח כסליו. וראה לקוטי לוייז — אגרות עי שנת. שיחת ש"ם מקץ תשס"ז. מוצאי ש"ם וישב תשל"ח. ועוד.

(24) ע"פ משי"ג. והשיב לב אבות על בנים — על ידי בני"ם (מלאכי ג, כד ובפרש"י).

(18) ע"ד הלשון. מצות היום בשופר" (משנה ר"ה ב, ב).

(19) בכ"ז — ראה גם שיחה שבהערה 2 ע' 396 ואילך.

(20) הוריות ג, ריש ע"ב. וש"נ.

(21) ראה ב"ר פ"ד, ו. פרש"י בראשית א, ז.

(22) ראה קידושין מ, א. פיה"מ להרמב"ם סאה בתחלתה. מכתב כ"ק אדמו"ר מהורשיב נ"ע ומאמר כ"ק מ"ח אדמו"ר בהס' תשי"ט ע' 18 (השני) ואילך. אה"ת בראשית לג, א ואילך. משפטים ע' איקנו. איקסא. ועוד.

(\*) ולהעיר מ"מש שם שאדמו"ר (מהורשיב) נ"ע ה' נותן דמי חנוכה בליל נר הרביעי או החמישי — זמן כנס זה. וראה לקו"ש חט"ו ע' 545.

זיכער מקיים זיין, און מאַכן פון זייער הויז (אָדער פאַרשטאַרקן) אַ בית תּפּלה, תּורה וגמ"ח.

ובמיוחד — בשעת זיי (די עלטערן) וועלן זען אַז איר באַווייזט אַ לעבעדיקן ביישפּיל, דורך דעם וואָס איר הויבט אָן אויפשטעלן אַזאַ „בית תּפּלה, תּורה וגמ"ח" פּון אייער אייגענעם חדר, אַ חדר וואו דער אויבערשטער רוט דאַרט בגלוי — דורך דעם וואָס גלייך ווי איר שטייט אויף פּון שלאָף<sup>29</sup> זאָגט איר דאַרט „מודה אני“, און דערנאָך ברכות השּׁחר, אין וועלכע איר דאַנקט אָפּ דעם אויבערשטן פּאַר אַלע זיינע חסדים (תּפּלה), און איר האָט דאַרט אַ צדקה־פּושקע (גמ"ח), און אויך אַ חומש, אַ סידור וכיו"ב וואָס געהערט צו אייך (תּורה)<sup>30</sup>.

וואָס דאָס וועט זיכער צוהעלפּן אַז די עלטערן זאָלן מקיים זיין אייער בקשה צו מאַכן פּון דער גאַנצער שטוב אַ בית תּפּלה, תּורה וגמ"ח, אָדער מוסיף ומרחיב זיין אין דעם — אַז אין צוגאַב צו די תּפּלה, תּורה וגמ"ח וואָס איז שוין דאָ אין דעם בית, זאָל אין דעם צוקומען מער און מער.

ביז וואָנעט — אַז דער בית און די עלטערן אין דעם בית וועלן איינזירקן אויף זייערע קרובים און באַקאַנטע און אויף אַלע הייזער אַרום זיי, אַז זיי זאָלן אויך ווערן (אָדער ווערן גרעסערע און ליכטיקערע) בתי תּפּלה, תּורה וגמ"ח.

ווי חנוכה לערנט — אַז מ'צינדט אָן „גר מצוה ותורה אור“, „על פתח ביתו מבחויך“: לכל לראש דאַרף מען עס אָנ-

געלט — זיי זאָלן אייך אַרויסהעלפּן דורכפירן (און זיי וועלן דאָס טאָן מער וויפּל איר וועט באַ זיי בעטן) צו מאַכן פּון אייער הויז (און ספּעציעל אָנהויבן־דיק פּון אייער חדר אין הויז) אַ „בית־אויף וועלכן דער אויבערשטער זאָגט<sup>25</sup> „ושכנתי בתוכם“<sup>26</sup>, אַז ג־טלעכקייט און אידישקייט רוט דאַרט.

דורך<sup>27</sup> דעם וואָס דאָס ווערט אַ „בית תּפּלה“, „בית תּורה“ און אַ „בית גמילות חסדים“<sup>28</sup>: אַ הויז וואו מ'בעט אויף יעדער זאָך באַם אויבערשטן (תּפּלה), אַ הויז וואו מ'הערט דאַרט און מ'חזר'ט און לערנט דאַרט ענינים פּון תּורה, און אַ הויז פּון וועלכער עס גייט אַרויס צדקה וגמ"ח פּאַר די וואָס נויטיקן זיך אין דעם, מענטשן אָדער מוסדות (ווי בתי חינוך, אַ חדר, תּלמוד תּורה, ישיבה וכיו"ב).

און אע"פּ אַז אין הויז זיינען שוין דאָ די אַלע ענינים — איז דאָך צו גוט קיין שיעור נ'טאָ, און ווי די נרות חנוכה לערנען אַז מ'דאַרף האַלטן אין איין וואָקסן אין „גר מצוה ותורה אור“ — קען מען אין דעם אַלעמאַל צוגעבן, עס זאָל ווערן ליכטיקער און ליכטיקער.

און בשעת די עלטערן וועלן זען אַז די קינדער בעטן די „חנוכה געלט“, און בעטן דאָס מיט אַן אמת — וועלן זיי עס

25) תּרומה כה, ח.

26) בתוכו לא נאמר אלא בתוכם — בתוך כאריא מישראל — ראה ראשית חכמה שער האהבה פי' קרוב לתחלתו (ד"ה ושני הפסוקים). אלשיך תּרומה עה"פּ של"ה טט, א. כא, א. שכה, ב. שכו, ב. ועוד. 27) ראה לעיל ע' 303 ואילך ובהנמטן שם. ועוד. 28) ג' העמודים שעליהם. העולם עומד והעולם קיים" (אבות פ"א מ"ב. שם מ"ח) — גם עולם קטן זה האדם (תנחומא פקודי ג. ועוד). וראה משנה סנה' לו, א שכאריא מישראל הוא, עולם מלא.

29) ראה שו"ע אדה"ו או"ח מהדו"ק סי' א סי"ה. מהדו"ת סי' א סי"ז. סידור אדה"ו לפני מודה אני.

30) ראה גם לקו"ש חיד' ע' 279 ואילך. ועוד.

המקדש<sup>32</sup>, און ממנו יוצאה אורה לכל העולם<sup>33</sup>.

און דורך דעם וואָס איר וועט צו-געבן אין דאָס אַלץ אויבנדערמאָנטע — וועט דאָס נאָכמער צוגעבן אין די „חנוכה מתנות“ וואָס דער אויבער-שטער גיט יעדער אידן און אַלע אידן, אָנהויבנדיק פון בני ובנות ישראל.

ביז די מתנה הכי עיקרית — די גאולה האמיתית והשלמות ע"י משיח צדקנו, וואָס ער איז איינער פון די שמונה נסיכי אדם<sup>34</sup>, במהרה בימינו ממש.

\* \* \*

ז. ווי גערעדט כמה פעמים, האָט מען אָן אַנווייזונג אויך פון דעם „אַרדער און די דעי" — פון די חלקים אין תורה וועלכע מ'לערנט אין דעם באַטרע-פענדן טאָג, אַ תורה וואָס ווערט אָנגע-רופן „תורת חיים“, און אַנווייזונג<sup>35</sup> אין לעבן, אין טאָג טעגלעכן לעבן, פון יעדער אידן<sup>36</sup>.

צום אַלעם ערשטן אין דעם איי-גענעם לעבן, און דערנאָך משפיע זיין אויך אויף אַנדערע אַז זיי זאָלן זיך אויך אַזוי אויפפירן.

צינדן „על פתח) ביתו“, אַזוי אַז עס זאָל זיין ניכר אַז דאָס איז „ביתו“, אָן אמת'ע אידישע הויז, אויף וועלכער דער אויבערשטער זאָגט „ושכנתי בתוכם“; און צוזאַמען דערמיט האָט די הויז אויך אַ „פתח ביתו“, מען מאַכט ליכטיק אויך „מבחוץ“, אין די אַלע הייזער אַרום, אַנ-הויבנדיק פון די נאָענטע, און דערנאָך אויך די הייזער וואָס זיינען ווייטער (אַ ביסל אַדער אַ סך ווייטער).

ביז מ'וועט דורכפירן די אויבנדער-מאָנטע „מישאָן“ — אַז אין דער גאַנ-צער וועלט וועט מען אַנערקענען בגלוי ווי „בראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ“.

און דאָס ברענגט אַז „ישמח ה' במעשיו“, ובפרט דורך דעם וואָס איר האָט „צוגעטראָגן“ בזה דורך ערפילן די נייע „מישאָן“ צו צוגעבן נאָכמער שמחה באַ דעם אויבערשטן.

וואָס דעמולט גיט דער אויבער-שטער, זעלבסטפארשטענדלעך, מערער „חנוכה מתנות“, ברכות און הצלחות, אַז איר זאָלט נאָכמער מצליח זיין אין „נר מצוה ותורה אור“, לערנען תורה און מקיים זיין מצוות, און פאַרשאַפן נאָכ-מער נחת אייערע עלטערן, דער גאַנצע משפחה און כלל ישראל.

ו. וואָס דאָס אַלץ צוזאַמען וועט נאָכמער צואיילן די גאולה האמיתית והשלמה ע"י משיח צדקנו.

און מ'וועט זען ווי אהרן הכהן<sup>37</sup> צינדט אַז די מנורה אין דעם גרעסטן „בית“ — דעם אויבערשטנס „בית

32) מקדש אד' כווננו ידיר (בשלח טו, יז ובפרשי'י. זחיג רכא, א. ועוד).

33) ראה מנחות פו, ב. ויקיר פליא, ז. ירושלמי ברכות פ"ד ה"ז.

34) מיכה ה, ד. סוכה נב, ב.

35) ראה זחיג נג, ב: אמאי אקרי תורה בנין דאורי וגלי במאי דהוה סתים כו, חיים דכל חיים דלעילא בה אתכלילו ומנה נפקין כו.

36) וכתורת אדה"ו: מען בעדאָרף לעבן מיט דער צייט . . מיט דער פרשת השבוע און פרשת היום פון דער סדרה פון דער וואָך (היום יום' ב' חשוון. ספר השיחות תש"ב ע' 29 ואלך. ועוד).

37) דהרי כשיבנה ביהמ"ק משה ואהרן יהא עמנו (תנוד"ה אחד — פסחים קיד, ב. וראה יומא ה, ב).

און דער טעם לזה איז בפשטות: די שבטים האבן געוואוסט אָן דער אוי-בערשטער פירט אָן מיט דער וועלט, און ס'איז ניטאָ קיין צופעליקע זאָך אין דער וועלט ח'י, „והנה ה' נצב עליו כו' ובוחן כליות ולב אם עובדו כראוי“, ער קוקט זיך צו צו יעדער פון זיי און ווייסט וואָס מיט זיי האָט פּאַסירט במשך זייער גאַנצן לעבן; דעריבער האָבן זיי פּאַר-שטאַנען, וויבאַלד אָז „באה אלינו הצרה הזאת“, מוז דאָך זיין אַ זאָך אויף וועל-כער זיי דאַרפן תשובה טאָן וואָס צוליב דעם איז געקומען די צרה. האָבן זיי גע-זוכט און ניט געקענט געפינען אַ חסרון אין זייערע מעשים במשך די אַלע יאָרן<sup>42</sup>, ביז דעם ענין פון מכירת יוסף העכער צוואַנציק יאָר פריער, און דע-מולט האָבן זיי דערפילט אָז זיי דאַרפן דערויף תשובה טאָן, און האָבן תשובה געטאָן<sup>43</sup>.

און דאָס האָט געמאַכט אָן ענדערונג — אַז אַנטשטאָט דעם וואָס פריער האָט יוסף געהייסן „אחיכם אחד יאסר“<sup>44</sup>, איז געוואָרן „ויאסור אותו (נאָר) לעיניהם“, „וכיון שיצאו הוציאו והאכילו והש-קהו“<sup>45</sup>,

השבוּע, בשנה הראשונה או שני של שני הרעב, ואח'כ בא יעקב למצרים, כ'ב שנה לאחרי מכירת יוסף (פרש"י וישב לו, לד), כדברי יוסף. כ'י זה שנתים הרעב בקרב הארץ ג'י" (ויגש מה, ו). (42) ראה במדבר פי"ג, יח: שהיו מפששים בעצמם למה אירע להם תפיסת מצרים ולא מצאו אלא זה בלבד כו'. ולהעיר מגודל ההפלאה בענין זה, שאדם מפשפש במעשיו שנעשו במשך יותר מעשרים שנה ואינו מוצא מאומה מלבד ענין אחד שנעשה לפני יותר חעשרים שנה.

(43) ראה פרש"י עה"פ (פרשתנו שם, כד), ויטוב מעליהם ויבר': לפי שמעו שהיו מחזרטיין ובפירוש הרד"ק שם: כי שמע שהתודו לו.

(44) פרשתנו שם, יט.

(45) שם, כד ובפרש"י.

ח. צווישן די חלקים אין תורה פון היינטיקן טאָג — וועט מען אָנהויבן מיט דעם שיעור חומש בפרשת השבוע פון דעם פינפטן טאָג בשבוע (המשכו של ה' חנוכה, בהתאם לזה וואָס מ'האָט ערשט געצונדן די פינפטע ליכטל) — פון חמישי ביז ששי<sup>37</sup> בפ' מקץ.

דאָרט ווערט דערציילט, אָז בשעת די בני יעקב האָבן דערהערט אָן דער „שליט על הארץ“<sup>38</sup> (יוסף) באַשולדיקט זיי אַלס מרגלים<sup>39</sup> און וויל זיי באַ-שטראַפן — האָבן זיי צווישן זיך גע-רעדט „ויאמרו איש אל אחיו אבל אשמים אנחנו על אחינו אשר ראינו צרת נפשו בהתחננו אלינו ולא שמענו על כן באה אלינו הצרה הזאת“<sup>40</sup>.

דאָס הייסט: אע"פ וואָס זיי האָבן גע-הערט קלאָר פון דעם שליט (יוסף), רעכענענדיק אָן ער איז אַ מצרי (ניט וויסנדיק אָן ער איז יוסף), אָז ער וויל זיי באַשטראַפן ווייל זיי זיינען ניט געווען ערלעך איצט אין מצרים — האָבן זיי אָבער גלייך געטראַכט אָן די סיבה לזה איז אַ חטא להשם, און וועלכן זיי זיינען באַגאַנגען העכער צוואַנציק יאָר לפני זה<sup>41</sup>, אע"פ וואָס בינתיים האָבן פּאַסירט גאָר אַ סך ענינים!

(37) שהוא המשך השיעור דנר ה' (יום רביעי בשבוע) — כי, הצרה הזאת (הפחדת יוסף לאחיו) התחיל בעיקר בהשיעור דנר ה', שאמר שם יוסף לאחיו „מרגלים אתם ג'י ואתם האסרו ג'י ויאסף אותם אל משמר ג'י“ (מב, יד ואילך). ומשום זה אמרו האחים (בהשיעור דיום חמישי בשבוע) „אשמים אנחנו וג'י“, כדלקמן בפנים.

(38) פרשתנו מב, ו.

(39) שם, ט ואילך.

(40) שם, כא.

(41) כי מומן מכירת יוסף (בו שבוע עשרה שנה וישב לו, ב. ב' פיר צי"א, ח) עד עמדו לפני פרעה (בו שלשים שנה (פרשתנו מא, מו)) עברו שלש עשרה שנה, ואח'י יוסף הגיעו למצרים לאחרי שבע שני



איז דאָס דערפאַר וואָס דער אוי-  
בערשטער האָט אין אים געפונען אַ זאָך  
אויף וועלכע ער דאַרף תשובה טאָן,<sup>47</sup>  
אַדער געדאַרפט טאָן בעסער; און עס  
קען אפילו זיין אַ זאָך וואָס האָט פאַסירט  
העכער צוואַנציק יאָר צוריק.

אפילו ווען די ניט-געוואונטשענע זאָך  
איז גאָר פאַרבונדן מיט אַ צופעליקע זאָך  
לכאורה — דאַרף ער וויסן אַז ס'איז  
ניטאָ קיין צופעליקייט אין דער וועלט,  
נאָר אַלץ איז תלוי אין דעם אוי-  
בערשטן, און דער אויבערשטער האָט  
אים געבראַכט צו אַזאַ מצב, בכדי אים  
מעורר זיין אַז ער זאָל תשובה טאָן און  
פאַרריכטן די זאָך וואָס האָט געפּעלט,  
און מכאן ולהבא טאָן אין דעם אַלץ  
בעסער און בעסער.

און דערצו האָט מען די אַפּלערנונג,  
אַז בשעת ער וועט מאַכן אַ חשבון צדק  
און זיך ניט שרעקן אַנערקענען אַז ער  
האָט געטאָן אַ ניט-געוואונטשענע זאָך,  
אפילו ווען דאָס איז געווען מיט יאָרן  
צוריק, און ער וועט אויף דעם תשובה  
טאָן, און מחליט זיין אַז מכאן ולהבא  
וועט ער טאָן אַלץ בעסער און בעסער  
— וועט די תשובה אַלץ פאַרריכטן און  
אַלץ איבערשטעלן, ביז אַז ס'וועט זיין  
„והוי' יג'י חשכי“<sup>48</sup>, ניט בלויז אַפּווישן  
נאָר באַלייכטן די ניט-געוואונטשענע  
זאָך, ביז אתהפכא<sup>49</sup> חשוכא לנהורא<sup>50</sup>,  
און ס'ווערט אַלץ ליכטיקער און ליכטי-  
קער (מוסיף והולך ווי די נרות חנוכה).

און בנוגע צו די אַנדערע ברידער —  
איז ניט נאָר „לכו הביאו שבר רעבון  
בתיכם“ (ווי יוסף האָט געזאָגט פריער),  
נאָר נאָכמער — „להשיב“<sup>46</sup> כספיהם,  
„ולתת“<sup>47</sup> להם צידה לדרך“ (אַ הנהגה  
וואָס איז אינגאַנצן ניט פאַרשטאַנדיק,  
מערניט דערפאַר וואָס זיי האָבן תשובה  
געטאָן בינתיים, כנ"ל).

און דערנאָך האָט עס סוף סוף גע-  
בראַכט דערצו אַז יעקב ובני ביתו זיינען  
אַלע געקומען גאַנצעהייט אין מצרים,  
וואו ס'איז ניט געווען קיין רעב, און  
דאָרט גופא — „במיטב הארץ“<sup>48</sup>.

ט. פון די הנהגה פון יעקב'ס זין (בני  
יעקב) האָט מען אַז אַפּלערנונג און אַנ-  
ווייזונג פאַר יעדן אידן (וואָס יעדער  
איד איז אַ קינד פון יעקב אבינו):

יעדער זאָך וואָס טרעפט מיט אַ  
מענטשן בכלל און מיט אַ אידן במיוחד  
[וואָס „ועמד כולם צדיקים“<sup>50</sup>] איז ניט  
צופעליק ח"ו,<sup>51</sup> נאָר בהשגחה פרטית<sup>52</sup>,  
און מיט אַ כוונה לטוב<sup>53</sup>.

אפילו בשעת מיט אַ אידן טרעפט זיך  
אַ ניט-געוואונטשענע זאָך, דאַרף ער זיך  
צוקוקן און זוכן, און ווייטער זוכן, אפשר

(46) שם, כה.

(47) וי"ל שגם „וימלאו את כליהם בר“ הוא  
הוספה על „הביאו שבר רעבון בתיכם“ שאמר לפניו.

(48) ייגש מז, ו. שם, יא.

(49) ראה ברכות טז, ב. בי"מ רפ"ו. וראה אגה"ק  
ס"ז (ק"ב, א): נשמת ישראל סבא הכלולה מכל  
הנשמות בר.

(50) ישע"י ס, כא (מה"י"ב פסוקים ומאמרי  
חז"ל). וראה סנהדרין ר"פ חלק.

(51) ראה רמב"ם הל' תעניות פ"א ה"ג.

(52) ראה תור שם טוב (הוצאת קה"ת) הוספות  
סקי"ט ואילך.

(53) כמאחזיל כל דעביד רחמנא לטב עביד  
ברכות ס, ב. נתי' בלקו"ש ח"ב ע' 393 ואילך.

(54) ראה רמב"ם שם פ"א ה"ב. רפ"ה.

(55) שמואל ב כב, כט.

(56) ע"ד מעלת תשובה מאהבה שפועל למפרע  
ומהפך וזדונות לזכויות לגבי תשובה מיראה שפועל  
מכאן ולהבא ומהפכם לשגגות (יומא פו, א"ב).

(57) ראה שערי אורה ד"ה כי אתה ה' נרי ספי"ט.

אוה"ת חנוכה שכה, ב ואילך.

לשמך ישבו ישרים את פניך" (ווי מ'האט אויך ערשט געזאגט בסיום תפלת מנחה): מ'דערקענט אין אייך, אז איר זייט מיטגלידער פון „ועמך כולם צדי-קים“, במילא איז ביי אייך „יודו לשמך“, איר האַלט אין איין לויבן דעם אוי-בערשטן. במילא לאַזט דאָס שוין ניט צו אז מ'זאל טאָן קיין ניט-געוואונטשענע זאַכן.

ביז ווי עס שטייט בסיום פון דעם שיעור תהלים<sup>60</sup> — אז דער אידישער פאָלק און אַ אידישע הויז (בית) איז גע-בענטשט מיט „בנינו“<sup>61</sup> כנטיעים מגודלים בנעוריהם<sup>62</sup> בנותינו כזויות מחוטבות גו'<sup>63</sup>, סיי די אינגעלעך און סיי די מיידעלעך אין דער הויז פירן זיך אויף ווי ס'פאָסט פאַר אידישע קינדער, ווי דוד המלך ווייזט אָן אין ספר תהלים בכלל, און אין דעם מזמור במיוחד.

און בשעת „בנינו“ און „בנותינו“ פירן זיך אויף אַזוי, זאָגט מען (כסיום המזמור)<sup>64</sup> — „אשרי העם שככה לו“, גליקלעך איז דער פאָלק וואָס האָט אַזוינע קינדער (בנים ובנות) וואָס פירן זיך אויף „כנטיעים מגודלים בנעוריהם“ און „כזויות מחוטבות“ (ביז אַז דערפאַר איז „ישמח ה' במעשיו“), און (דאָס ווערט דורך דעם און צוליב דעם וואָס) „אשרי העם שה' אלקיו“, גליקלעך (און פריילעך) איז דער פאָלק וואָס דער אוי-בערשטער (הוי') איז „אלקיו“, ע'ד

יוד. דערביי דאַרף מען זיך אָבער איינקערן מיטן „קלוגינקו“, דער יצר הרע, וואָס וויל שטערן אַ אידן פון טאָן תשובה און פאַרבעסערן זיינע וועגן, און ח'זי אים אויך אַראַפּפירן ער זאָל טאָן ניט-געוואונטשענע זאַכן.

וואָס דאָס איז די ערשטע „מישאַן“ פון „צבאות השם“ במשך כל השנה כולה — ניט צולאָזן דעם יצר צו אייך אַפּנאַרן ח'זי, אַדער פּראוון אַראַפּפירן, און מאַכן שוואַכער אייער לערנען תורה און מקיים זיין מצוות.

און אויף דעם האָט מען אַ לימוד מיוחד ונתינת כח מיוחדת פון דעם שיעור תהלים פון יום ה' דחנוכה<sup>65</sup>, וועלכער הויבט זיך אָן מיט דער בקשה „חלצני ה' מאדם רע“<sup>66</sup>. מ'בעט באַ דעם אויבערשטן ער זאָל באַפרייען פון אַן „אדם רע“ (ועאכ'ר) פון דעם יצר הרע — דער אַנפירער פון „אדם רע“.

דאָס הייסט, אז אין צוגאַב צו דעם כללות'דיקן נתינת כח פון ימי חנוכה אויף דעם ענין פון „מסרת כ' רשעים ביד צדיקים“ (ווי מ'זאָגט אין „ועל הנסים“), לערנט דער שיעור תהלים יעדערן פון אייך, אַז ער האָט זיך ניט וואָס צו שרעקן פאַרן יצר הרע („אדם רע“), וואָרום ער האָט אַן אויסוועג ווי אינגאַנצן באַפרייט ווערן פון אים, דורך דעם וואָס ער בעט דעם אויבערשטן „חלצני ה' מאדם רע“. וואָס דאָס וועט ברענגען אַז דער „אדם רע“ זאָל זיך פאַר אים דערשרעקן און פון אים אַנט-לויפן, און אויפהערן פּראוון אים פאַר-טומלען וכו'.

ואדרבה: עס וועט זיין ווי עס שטייט אין סיום המזמור — „אך צדיקים יודו

60 פסוק יד.

61 קמד, יב.

62 שאין בהם שום מום כל כך הם מנוקים מעבירה — פרשי ומצויד שם.

63 בנותינו לא נמצא בהן דבר מעוקם ושום

נדנדו עבירה — מצויד שם. וראה פרשי שם.

64 פסוק טו.

58 קאפ' קמ'קמד.

59 קמ, ב.

מצוה הנ"ל אין דעם שיעור רמב"ם, האט מען ארויס א קלארע הוראה אין די פאלג:

בשעת ס'איז דא אן אלמנה (ניט פאר קיין משפחה געדאכט), און זי איז אן עשירה, א רייכע פרוי, איר פעלט ניט קיין זאך (לכאורה) — טאר מען איר ניט טאן א זאך (נעמען א משכון) וואס וועט איר אפשר ווייטאן און דערמאנען אז ביי איר איז דא א זאך וואס איז שלא כדבעי, אע"פ וואס א זי איז אן עשירה, און ב) דער מלוה מיינט איר אינגאנצן ניט טשעפען, ער וויל בלויז נעמען א משכון בכדי צו באווארענען א זאך וואס ער האט איר געבארגט, און ג) דער ניט נעמען קען שאטן דעם מלוה — פונדעסטוועגן, וויבאלד אז ס'איז דא א ספק וספק ספיקא אז דאס קען ווייטאן די אלמנה, טאר ער ניט נעמען קיין משכון, און ער דארף איינשטעלן אין סכנה די הלואה (זיין אייגענע געלט), ועד כדי כך איז דאס נוגע, אז דער אוי-בערשטער האט עס געמאכט פאר א מצות לא תעשה מן התורה, לא תחבול בגד אלמנה!

יב. און דורך דעם וואס א איד איז אפגעדייט בתכלית אויף ניט אנרירן א צווייטן מענטשן (אפילו אויף א ספק) — פירט זיך דער אויבערשטער מיט אים (און באצאלט אים דערפאר), מדה כנגד מדה<sup>11</sup>, און א סך מער דערפון — און ער פארהייט אים „מאדם רע“, און פארהייט אים, יעדערער פון אייך און יעדערער פון אונז בתוך כלל ישראל, אז קיין זאך זאל אונז ניט קענען אנרירן, ועאכו"כ ניט דער יצר הרע, ווארום

„ישמח ישראל בעושו“<sup>65</sup> (און „ישמח ה' במעשיו“<sup>66</sup>).

יא. אין צוגאב צו די אויבנדער-מאנטע לימודים פון דעם שיעור חומש און שיעור תהלים — האט מען אויך א לימוד פאר „צבאות השם“ פון דעם שיעור (דנר ה' דחנוכה) אין ספר המצוות להרמב"ם [ווי אידישע קינדער לערנען יעדן טאג א שיעור אין ספר המצוות להרמב"ם]<sup>67</sup> — יעדער טאג זיין „ארדער און די דעי“, די מצוה פון דעם טאג].

היינטיקער „ארדער און די דעי“ בספר המצוות להרמב"ם<sup>68</sup> איז — דער לא תעשה<sup>69</sup>, „הזהיר שלא למשכן אלמנה בין עני בין עשירה שנאמר<sup>70</sup> לא תחבול בגד אלמנה“.

וואס דערפון האט מען א לימוד אין „ואהבת לרעך כמוך“, וויפל מ'דארף זיין אפגעדייט פון פארטשעפן און אנרירן א צווייטן מענטשן, א אפילו אין א פאל ווען עס ווייזט זיך אויס אז ס'וועט יענעם ניט שאטן, און ב) אפילו ווען עס קען זיך שאטן, און ג) אפילו ווען מ'האט דערביי ניט קיין כוונה צו יענעם טשעפען:

אין דער מצוה פון „ואהבת לרעך כמוך“ זיינען דערביי ניט אויסגע-טייטשט פרטים ווי דארף זיין אין די אויבנדערמאנטע פאלג; אבער אין דער

65 אשרי העם שהיו' אלקיו.

66 דרצונו להיטיב ובפרט לעמו.

67 ראה באריכה שיחות אחש"פ והתוועדות שלאח"ז — תשד"מ (קה"ת, תשד"מ) — ג'פס בלק"ש חכ"ז ע' 229 ואילך.

68 ובספר היד הוא בהל' מלוה ולוה רפ"ג —

השיעור דיום א' דחנוכה (הכולל כל הימים שלאחריו — שערי אורה דיה בכיה בכסלו פמ"ב. ועוד).

69 רמא (וגם רמב).

70 תצא כד, יז.

71 ראה סוטה ת, ב. ט, ב. מדרש לקח טוב שמות ג, ו. ועוד.

אויך ביום השלישי שהוכפל בו כי טוב —

אז אין צוגאב צו דעם ענין פון תפלה, וואס מ'האט פריער אלע צוזאמען גע- דאוונט מנחה, און תורה — אמירת ייב פסוקים ומאמרי חז"ל — פארענדיקט מען אויך מיט דעם ענין פון צדקה.

דעריבער וועט מען געבן יעדערן פון אייך מטבעות אויף צדקה, און וויבאלד אז ס'איז חנוכה — וועט מען צוגעבן א הוספה בזה: געבן יעדערן פון אייך דריי מטבעות, איינע אויף צדקה בכלל, א צווייטע אויף צדקה הקשורה עם חנוכה, און א דריטע — אז יעדערער זאל דער- מיט טאן וואס ער (זי) וויל, כטוב בעיניו.

און אין זכות פון די קינדער פון „צבאות השם" — וועט מען אויך געבן דריי מטבעות פון „חנוכה געלט" צו די ערוואקסענע וואס געפינען זיך דא.

יד. בכדי אונטערשטרייכן אז יעדער זאל וואס א איד טוט אין דינען דעם אויבערשטן — דארף געטאן ווערן אין אז אופן פון „ישמח ישראל בעושיו", עאכוכ בענין פון „מוסיף והולך" אין א כנס בימי חנוכה — וועט מען (כרגיל) אויך זינגען ניגוני שמחה:

צום אלעם ערשטן — דעם ניגון פאר- בונדן מיטן שיעור תהלים פון נר ה' דחנוכה — „אך צדיקים יודו לשמך ישבו ישרים את פניך".

דערנאך — זיכער אויך דעם ניגון „שיבנה בית המקדש במהרה בימינו".

און זיכער אויך דעם ניגון אין וועלכן מ'דערציילט און פראקלאמירט און מודיע לכולם — אז „ניעט ניעט ניקאווא", ס'איז ניטא קיין זאך חוץ פון דעם אויבערשטן, „אין עוד מלבדו".<sup>75</sup>

מ'ווערט פון אים אינגאנצן באפרייט, און מ'טרייבט אים אינגאנצן אוועק.

ואדרבה: מ'האלט אין איין גרעסער מאכן דעם נצחון פון „רשעים ביד צדיקים", ובאופן דמוסיף והולך, ווי מ'לערנט אפ פון דעם וואס די חנוכה ליכטלעך דערציילן<sup>72</sup>, כנ"ל.

און דאס גיט אויך צו נאכמער כח אויף ווירקן אז די גאנצע הויז זאל זיין א „בית תפלה", „בית תורה" און „בית גמילות חסדים" (כמדובר לעיל ס"ה).

ביז אז מ'איילט נאכמער צו דעם „שיבנה בית המקדש במהרה בימינו"<sup>73</sup> מממש.

\* \* \*

יג. לויט דעם סדר הרגיל, וועט מען איצטער זיך צוזאמענרעדן אין דעם אופן ווי צו פארענדיקן דעם כנס:

מ'פירט זיך ביי אלע כינוסים

— ועאכוכ אין א כנס בימי חנוכה, ווען מ'איז „מוסיף והולך" אין טוב וקדושה, און אין חנוכה גופא — די פינפטע ליכטל, וואס איז א יום טוב מיוחד בא חב"ד כידוע<sup>74</sup>, און דערצו

72) כפתגם כ"ק מ"ח אדמ"ר: מען דארף זיך צוהערן וואס די ליכטלאך — נרות חנוכה — דערציילן (שיחת ליל ש"ק וישב, כ"ז כסלו, שבת חנוכה תש"ז — נדפסה בהוספה לקונטי ברוך שעשה נסים (קה"ת, תשי"א)).

73) סוף תפלת העמידה. אבות פ"ה מ"ב.

74) ראה ס' השיחות תורת שלום ע' 84: כמה מן החסידים אומרים שבו ביום (נר ה' דחנוכה) ה' חופשת כ"ק רבינו הגדול פעם השני, ויש אומרים אשר זה ה' שייך לחסיד ויילנא אשר גם אותם החזיקו בתפיסה. — ב.היום יום' כו כסלו וברשימת כ"ק מ"ח אדמ"ר (ס' התולדות אדה"ו ע' רלג (בהוצאת תשמ"ז — ח"ג ע' 746)) שאדה"ו יצא לתורת ממאסרו השני בנר ג' דחנוכה. וי"ל דבשניהם היו עניני גאולה (גם כפשוטם).

וואס זמנה איז „חשכ״, ווען „תשקע החמה“, ויפגע — תיקן תפלת ערבית, כי בא השמש<sup>82</sup>.

און דורך דעם וואס נאך איז די צייט פון חושך הגלות („חשכ״)<sup>83</sup> טוען אידן אלץ מער און מער אז אידישקייט און ג-טלעכקייט זאל לייכטן — וועט דאס נאכמער צואיילן — ובפרט דורך קיום מצות צדקה, וואס „מקרכת את הגאולה“<sup>84</sup> — דעם „וה' יג' חשכ״, אין דער אייביקער ליכטיקייט, „וה' לך ה' לאור עולם“<sup>85</sup>, אין די גאולה שאין אחרי' גלות<sup>86</sup>, גאולה האמיתית והנצחית, ע"י משיח צדקנו.

\* \* \*

טו. [אח"כ ניגשו שני ילדים שיחיו אל כ"ק אדמו"ר שליט"א עם פדיונות מכל הילדים שיחיו. ואח"כ ניגשו שני ילדות עם פדיונות מכל הילדות תחינה.

כ"ק אדמו"ר שליט"א קיבל הפדיונות, ואח"כ אמר:]

די פדיונות וועלן (כרגיל) געבראכט ווערן אויפן „ציון“ פון כ"ק מו"ח אדמו"ר.

ויהי' אז בקרוב ממש זאל בא יעדערער פון אייך בתוככי כלל ישראל מקויים ווערן דעם יעוד „יראה אל אלקים בציון“<sup>87</sup>, נשמות בגופים, און

און אין צוגאב צו די געוויינלעכע שמחה אין זינגען ניגוני שמחה — דארף אין דעם איצטער זיין א תוספת שמחה, צוליב כמה טעמים: א) מ'געפינט זיך מיט א סך אידן צוזאמען, וואס דאס אליין איז א שמחה<sup>76</sup>. ב) בימי תנוכה, וואס זיינען „ימי שמחה“ כפס"ד הרמב"ם<sup>77</sup>. ג) ובפרט אין די פינפטע ליכטל, וואס איז א יום טוב ויום שמחה אין ליובאוויטש (כנ"ל).

טו. ולפני כל זה — וועט מען אלע צוזאמען דאווענען נאך א תפלה, תפלת ערבית.

וואס זי איז פארבונדן מיט תנוכה במיוחד — ווארום דער זמן פון הדלקת נר תנוכה איז „משתשקע החמה“<sup>78</sup>, זמן ערבית<sup>79</sup>.

און די כוונה פון דעם „תשקע החמה“ איז ניט אז עס זאל אזוי בלייבן חי, נאר אז ס'זאל גלייך אנהויבן לייכטן בא יעדער אידן און ביי אלע אידן מיט דעם אור פון „שמש“<sup>80</sup> ומגן ה' אלקים<sup>81</sup>, און מיט נאך א גרעסערע ליכטיקייט ווי ס'איז געווען לפני „שתשקע החמה“ — ווארום עס ווערט „והוי' יג' חשכ״, וואס איז אויך מרמז אויף תפלת ערבית,

76 ראה רמב"ם הל' וי"ט פ"ו הי"ח. שו"ע אדה"ז או"ח סתקכ"ט ס"יא.

77 הל' תנוכה פ"ג הי"ג. וראה לקרש חי ע' 142 ואילך. שיחת מוצש"ק ליל זאת תנוכה תשמ"ז.

78 שבת כא. ב.

79 ראה שו"ע או"ח סתרע"ב ס"א: אין מדליקין נר תנוכה קודם שתשקע החמה אלא עם סוף שקיעתה. ובמג"א שם: היינו צאת הכוכבים. — פרטי הדיעות בזה — ראה אנציקלופדי תלמודית (כרך טז) ערך תנוכה ס"ע שה ואילך. ובס' המנהגים חב"ד (ע' 70): מדליקים בין מנחה למעריב.

80 תהלים פד, יב.

81 השמות שבתחלת ק"ש (גם דערבין).

82 רש"י ויצא כח, יא. מחולין צא, ב.

83 ראה תו"א (מא, א) ושערי אורה (שבהערה 57) ד.והוי' יג' חשכ״ קאי על החושך דדורות האחרונים דעקבתא דמשיחא.

84 ב"ב י"ד, א. תניא פל"ז (מה, ב ואילך).

85 ישעי' ס, יט.

86 ראה מכילתא בשלח טו, א. הובא בתורה הי"ג ונאמר — פסחים קט"ו, ב. ובפעי"ח סוף שער התנוכה: לעתיד לבוא... הי' גאולה נצחית וקיימת. תהלים פד, ח.

„הראנו ה' חסדיך“<sup>88</sup>, דער אויבער-  
שטער וועט באווייזן יעדערן פון אונז,  
בתוך כלל ישראל, זיין חסד,  
ומשיח צדקנו בראשנו. אמן!

[לאחרי תפלת ערבית ניגנו: „אך  
צדיקים גו“.] (הש"צ שי' ניגן „יהי רצון  
כו“) שיבנה בית המקדש במהרה בימינו.  
„ניעט ניעט ניקאווא“.

אח"כ נתן כ"ק אדמו"ר שליט"א  
מטבעות למדריכים ולמדריכות,  
ולה„טאנקיסטן“ — שיחיו — כדי לחלק  
בין כל הנאספים שיחיו.

טרם צאתו התחיל לנגן „ניעט ניעט  
ניקאווא“.]

ביז „לשכון כבוד בארצנו“<sup>89</sup>, בגאולה

(88) שם פה, ח.

(89) שם, יוד. ובראב"ע עה"פ: זה המזמור לעד כי  
הכבוד לא ה' בבית שני.



## שיחת נר ו' דחנוכה ה'תשמ"ז

## — לאחר תפלת ערבית והדלקת נר חנוכה —

ונמצא, שימי חנוכה — חנוכת בית המקדש — הם, "ימי סגולה" שיש בהם נתינת-כח מיוחדת לחינוך (חנוכה) ד"מקדש מעט", החל מהמקדש הרחוקי בנפשו דכאורא מישראל, ביתו הפרטי, עד לביהכ"נ וביהמ"ד, בית תורה, תפלה וגמ"ח, בית חב"ד,

— "בית" (ענין של קביעות) דוקא, כדיוק הלשון "לדביר ביתך", אשר, המקדש נקרא בכתוב בשם "דביר"<sup>9</sup>, ואעפ"כ, מוסיפים ומדייקים, דביר ביתך", "בית" דוקא —

הן ע"י הקמת בתים חדשים (שאז עושים חנוכת הבית כפשוטה), והן ע"י הוספה והרחבה בבתים הקיימים כבר, עד להוספה והרחבה באופן שבאין ערוך, שלכן צריך חינוך (חנוכה) כבית חדש.

ולהעיר, שענין ההוספה שייך במיוחד לחנוכה — שהרי הדלקת נר חנוכה (ע"פ ההלכה כדעת ב"ה<sup>11</sup>) היא באופן ש"יום ראשון מדליק אחת, מכאן ואילך מוסיף והולך"<sup>12</sup>, וזהו המנהג הפשוט<sup>13</sup>.

(9) ראה שיחת יום שמחית (סה"ש תשמ"ז ח"א ע' 32 ואילך). ועוד.

(10) ולדוגמא: דביר ביתך (תהלים כה, ב). ועוד.

(11) שבת כא, ב. ולהעיר ש,תנוכה" ר"ת ח' נרות והלכה כבית הלל (אבודרהם סדר הדלקת נר חנוכה — הובא בעט"ז לשו"ע אריח סי' עת"ר).

(12) להעיר, שבנר חמישי דחנוכה (שהמשכו בלילה זה, ובקדשים הלילה הולך אחר היום, כדלקמן בפנים) ישנה הדגשה מיוחדת בשיטת ביה ד"מוסיף והולך" — להיותו הלילה הראשון שמספר הנרות לשיטת ביה (ה' נרות) גדול יותר ממספר הנרות לשיטת ביש (ד' נרות). וראה בארוכה לעיל ע' 396 ואילך.

(13) רמ"א אריח סתרי"א סי"ב.

א. חנוכה — קשור עם חנוכת בית המקדש<sup>1</sup>, וכפי שאומרים בנוסח ד"ועל הנסים": "באו בניך לדביר ביתך ופנו את היכלך וטהרו את מקדשך", היינו, התחלה חדשה לאחר הפסק כו'.

והנה, כל הענינים הקשורים עם בית המקדש שייכים (מעין זה) גם בזמן הזה — ב"מקדש מעט":

"מקדש מעט" — קאי על בית-הכנסת ובית-המדרש<sup>2</sup>, עד לביתו הפרטי ובנפשו פנימה דכאורא מישראל, כמ"ש<sup>3</sup>, "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם", בתוכו לא נאמר אלא בתוכם, בתוך כל אחד ואחד<sup>4</sup>, היינו, שנפשו וביתו דכאורא מישראל נעשים מקום להשראת השכינה, ע"ז שחדורים בתורה עבודה (תפלה) וגמילות חסדים (ג' הענינים הכוללים כל עניני התומצ"), ומהם אורה יוצאה לעולם<sup>5</sup> — שניכר בגלוי לעין כל שעליהם, "העולם עומד"<sup>6</sup> (לא רק "עולם קטן זה האדם"<sup>7</sup>, אלא גם "עולם" כפשוטו), היינו, שהעולם כולו נעשה מקום להשראת השכינה — דירה לו ית' בתחתונים<sup>8</sup>.

- (1) שבלי הלקט סקע"ד. וראה בהנשמן בלקו"ש ח"ב ע' 633 הערה ד"ה בחנוכת כו'.
- (2) יחזקאל יא, טו. מגילה כט, א.
- (3) תרומה כה, ח.
- (4) ר"ח שער האהבה פ"ו (קרוב לתחלתו). אלשיך עה"פ. של"ה חלק תושב"כ פ' תרומה (שכה, ב. שכו, ב). ועוד.
- (5) ירושלמי ברכות פ"ד היה. שהשיר פ"ד, ד (ו).
- (6) אבות פ"א מ"ב.
- (7) תנחומא פקודי ג. וחי' לג, ב. תקו"ז טס"ט (ק), ב. קא, א). וראה מו"נ ח"א פע"ב.
- (8) ראה תנחומא נשא טו. ועוד. תניא פליו. ובכ"מ.

שיהי' בחדרם (לכל הפחות) חומש, סידור וקופת צדקה (שלהם).

ובמיוחד — בסגנון השייך לילדים — בקשר ובשייכות עם המנהג דתניתנא, "מעוֹת חנוכה":

ידוע<sup>20</sup> "מנהג ישראל" לתת, מעוֹת חנוכה לילדים — מנהג שראו (גם) אצל רבותינו נשיאינו<sup>21</sup>, ובמילא, מלבד התוקף ד"מנהג ישראל תורה היא"<sup>22</sup>, הרי זה גם מנהג שיש בו, "מהדרין", ו"מהדרין מן המהדרין"<sup>23</sup>.

ולכן, הציעו לילדים שיבקשו מהוריהם בקשה זו (לעשות מהבית והחדר שלהם בית תורה תפלה וגמ"ח) — כ"מעוֹת חנוכה" הפנימיים, ובודאי שההורים ירצו למלא את בקשתם של הילדים (ובפרט כשיבקשו בדברים היוצאים מן הלב<sup>24</sup>), כטבע הורים שחפצים למלא את רצונם של הילדים ככל האפשרי, ועאכ"כ — בעניני טוב וקדושה כו', כנ"ל בארוכה.

ובהמשך לזה, יש להוסיף ולהדגיש ענין זה (גם) בנוגע לגדולים, לאחר ברי-מצוה ובת-מצוה, ועאכ"כ אלו שלאחרי הנישואין, שיש להם, "בתים" כפשוטם — שעליהם להשתדל לעשות מביתם (ומכל הבתים שמסביבם) בית תורה תפלה וגמ"ח, בית חב"ד.

ב. ומכאן באים להמדובר אתמול, נר חמישי דחנוכה — שהמשכו בלילה זה, ולהעיר ש"בבדשים"<sup>14</sup> הלילה הולך אחר היום<sup>15</sup> — לילדי ישראל שלפני ברי-מצוה ובת-מצוה, להוסיף ולהדגיש גם בנוגע לגדולים, לאחר ברי-מצוה ובת-מצוה, כדלקמן.

ובהקדמה — שהדברים הנאמרים לילדים הם דברי תורה, שניתנה כולה לכאורא מישראל, כמ"ש<sup>16</sup> "תורה צוה לנו משה מורשה קהלת יעקב", היינו, שהתורה כולה ניתנה בירושה לכאורא השייך ל"קהלת יעקב", "לקטן ולגדול"<sup>17</sup>, אלא, שכאשר מדברים לילדים, יש למצוא את הסגנון המתאים ושייך אליהם, סגנון השייך לדרך הלימוד ד"בן חמש שנים למקרא"<sup>18</sup>, דרך הפשט, ואילו לגדולים, מדברים בסגנון המתאים ושייך אליהם, בשאר דרכי הלימוד, שכן, בלימוד התורה ישנו, "סדר השתלשלות", מלמעלה מעלה עד אין קץ עד למטה מטה עד אין תכלית<sup>19</sup>.

ג. תוכן הדברים שנאמרו אתמול לילדים — "פקודה חדשה" — שהילדים יבקשו מהוריהם שהבית כולו, כולל ובמיוחד החדר של הילדים, יהי' בית תורה תפלה וגמ"ח, בית חב"ד, עי"ז

14) ובנדויד — הנרות הללו קודש הם, ובפרט ע"פ הידוע שענין ה"שמו" מורה על פנימיות התורה, רזין דרזין דאורייתא (לקו"ת שה"ש ב, ד ואילך. כד, ד ואילך. ובארוכה — אמ"ב שער הק"ש פני"ד ואילך).

15) חלוין פג, סע"א. וש"נ.

16) ברכה לג, ד.

17) לשון הרמב"ם בהקדמתו לספר הי"ד — "משנה תורה".

18) אבות ספ"ה.

19) ראה בהנ"מ בלקו"ת חיי"ח ע' 187. חיי"ט ע'

53. חכ"א ע' 36.

20) ראה לקוטי לוי"צ אגרות ע' שנח.

21) היום יום' כי"ח כסלו, ד' דחנוכה.

22) ראה תור"ה נפסל (מנחות כ, ב). וראה

בהנ"מ בלקו"ש חכ"ב ע' 56 הערה 2.

23) לשון השי"ס — שבת כא, ב. ולהעיר, שבימי

חנוכה מודגש שהנהגה ד"מהדרין מן המהדרין" בזמן השי"ס — נעשית, מנהג פשוט דכאורא מישראל, כנ"ל בפנים.

24) שנכנסים אל הלב — ראה ס' הישר לר"ת

שי"ג. הובא בשליה סט, א.



וכל זה — מתוך רעש („שטורעם“) רעש הקדושה הכי גדול, עד שירעישו את העולם („אויפשטורעמען די וועלט“), שמהם יראו וכן יעשו אפילו אלו שנמצאים לעת-עתה בהעלם והסתר דעולם.<sup>28</sup>

מובן וגם פשוט שהפעולה בכל הנ"ל צריכה להיות בדרכי נועם ודרכי שלום,<sup>29</sup> באופן ד„פדה בשלום“<sup>30</sup> דוקא, אבל, ביחד עם זה, ברעש („שטורעם“) הכי גדול, שכן, באופן כזה דוקא נעשה הדבר באופן של הפצה, „מוסיף והולך“.

ועוד נקודה בזה — שהמתעסקים לעורר על הנ"ל, צריכים להראות דוגמא חי' ולהוסיף בעצמם ובביתם בכל ענינים אלו ביתר שאת וביתר עוז, כמה פעמים ככה, שכן, טבעו של תלמיד ומושפע שמשתפק בהנהגה שהיא מעין וחלק מהנהגת הרב והמשפיע, ובמילא, כדי לפעול במדה מסוימת, צריך הרב והמשפיע להוסיף בענין זה כמה פעמים ככה, כדי שילמדו ממנו מעין זה.

\*

(28) ראה לקרי' שלח לו, ד. ואתחנן ב, ג. ובכ"מ.  
(29) להעיר מרמב"ם סיום וחותרם הלכות חנוכה: „הי' לפניו נר ביתו ונר חנוכה . . . נר ביתו קודם משום שלום ביתו . . . גדול השלום שכל התורה ניתנה לעשות שלום בעולם, שנאמר דרכי דרכי נועם וכל נתיבותי שלום.“  
(30) לשון הכתוב — תהלים נה, יט. ולהעיר מהקשר דחנוכה לייט כסלו (גאולת אדמ"ר הזקן באופן ד„פדה בשלום נפשי“) — כידוע ששלמות הגאולה דייט כסלו, כשחזר אדה"ז מפטבורג לויטעבסק, היתה בג' דחנוכה (לקרי' ח"א יב, א), ובפרט הגאולה ממאסרו השני — שהיתה בנר חמישי דחנוכה (סה"ש תר"ש ע' 84).

ויכולים גם הם לקשר זאת עם המנהג ד„מעות חנוכה“<sup>24</sup>: ילדים גדולים לאחרי בר-מצוה ובת-מצוה — יבקשו מהוריהם, ואלו שלאחרי הנישואין — יבקש האיש מהאשה, והאשה מהאיש, וכיו"ב בנוגע לוקנים וזקנות, לעזור זה לזה בכל הקשור לעשיית בית תורה תפלה וגמ"ח.

ובפרטיות יותר בנוגע לאיש ואשה — מכיון שהסדר ע"פ תורה הוא באופן ש„הוא ימשל כך“<sup>26</sup>, ולאידך, האשה היא „עזר כנגדו“<sup>27</sup>, אזי, האשה תבקש מבעלה שהענין ד„הוא ימשל כך“ יהי כדי לעשות מהבית (יותר) „מקדש מעט“, וכמו כן יבקש הבעל מאשתו ש„עזר כנגדו“ יתבטא בעזר וסיוע לעשות מהבית (יותר) „מקדש מעט“, שהרי האשה היא „עקרת הבית“.

ומובן, שהאמור לעיל שייך גם בנוגע לבתים שנעשו כבר בתי תורה תפלה וגמ"ח — שיש להוסיף בזה ביתר שאת וביתר עוז, כהוראת נר חנוכה ד„מוסיף והולך“ (כנ"ל ס"א).

ד. ובנוגע לפועל:

יש לנצל את ימי חנוכה הנותרים בשנה זו לפרסם בכל מקום ומקום ע"ד ההשתדלות בהקמת בתי תורה תפלה וגמ"ח, בתי חב"ד, בכל מקום ומקום, כולל ובמיוחד — לעשות מביתו הפרטי דכאור'א מישראל בית תורה תפלה וגמ"ח.

(25) להעיר ממנהג כ"ק מו"ח אדמ"ר שתן (ובעצמו) „מעות חנוכה“ לבנותיו תי, וגם לאחרי נישואיהן (לקרי' ח"כ ע' 451 הערה 36).  
(26) בראשית ג, טז.  
(27) שם ב, כ.

(\*) ויש דעה שיצא לחירות בנר ג' דחנוכה (היום יום' כ"ז כסלו), וי"ל, דבשניהם היו עניני גאולה (גם כפשוטם).

ה. כמו כן יש לעורר ולזרוז עוד הפעם אודות הדלקת נר חנוכה במקומות ציבוריים:

„נר חנוכה מצוה להניחה על פתח ביתו מבחוץ<sup>31</sup>, „משום פירסומי ניסא<sup>32</sup>, ועאכו"כ כאשר (מלבד ההדלקה „על פתח ביתו מבחוץ“) מדליקים נר חנוכה (גם) „בחוץ“ כפשוטו, ו„בחוץ“ גופא במקום הציבורי והמרכזי ביותר — אזי ניתוסף ב„פירסומי ניסא“ ביתר שאת וביתר עוז.

ולכן, יש לעורר ולזרוז עוד הפעם שינצלו את ימי חנוכה הנותרים בשנה זו להדליק נרות חנוכה באופן הכי גדול ד„פירסומי ניסא“, עי"ז שבכל עיר ועיירה, כפר ומושב כו', ידליקו נרות חנוכה במקום הציבורי והמרכזי ביותר.

[אם ישנה אפשרות להדליק בכמה מקומות — מה טוב, העיקר הוא, אבל, שיהי „פירסומי ניסא“ באופן הכי גדול, כאמור, במקום הציבורי והמרכזי ביותר].

ובהזדמנות זו — לעורר את הנאספים ע"ד הדלקתם נר חנוכה בביתו של כא"א,

כולל — התוכן הרוחני והפנימי דנר חנוכה, להאיר את ביתו ב„נר מצוה ותורה אור“<sup>33</sup>, עד שהבית יהי בית תורה תפלה וגמ"ח, שממנו אורה יוצאה לכל הסביבה כולה, כניל בארוכה.

ו. ועוד ענין עיקרי בזה — בנוגע לפעולה על בני-נח:

הדלקת נר חנוכה „על פתח ביתו מבחוץ“ — פועלת על כל הנמצאים בחוץ, ברשות-היבים, כולל גם אומות העולם, ובלשון הגמרא<sup>31</sup> — „עד דכליא רגלא דתרמודאי“, כהפירוש הפנימי<sup>34</sup>, שנר חנוכה מבטל „כליא“ את המציאות של מרידה בה' „(תרמוד אותיות מורדת<sup>35</sup>)“, עד לביטול „רגלא דתרמודאי“, הדרגא הכי תחתונה כו'.

ולכן, יש לנצל את המעמד זההדלקת נר חנוכה במקומות הכי ציבוריים ומרכזיים — לעורר גם ע"ד קיום מצוות שנצטוו בני נח, ולהדגיש, שקיומם צריך להיות „מפני שצוה בהן הקב"ה בתורה<sup>36</sup>, אשר, עי"ז מבטלים את המציאות ד„תרמודאי“ (מרידה בה', ח"ו), שזהו התיכּן דנרות חנוכה.

ז. ובהדגשה מיוחדת — במדינה זו:

בחסדי ה', נמצאים אנו במדינה שהיא „מלכות של חסד“ (ההיפך בתכלית ד„מלכות יון הרשעה“ שנצוה בימי חנוכה<sup>37</sup>), אשר, נשיא המדינה מכריז ומעודד ע"ד קיום שבע מצוות בני-נח, ובהדגשה האמורה, שאין זה „דינא דמלכותא“, מעשה בני-אדם, כי אם, ציווי הקב"ה, בורא העולם ומנהיגו.

34 ד"ה מצותה משתשקע החמה תשליח (נדפס בסה"מ מלוקט ח"ב ע' כה ואילך). וש"נ.

35 עמק המלך שער קריית ארבע, ר"פ קיא. קה"י ע' תרמוד. ועוד. וראה לקריש חטי"ז ע' 330. וש"נ.

36 רמב"ם הל' מלכים ספ"ט.

37 עד לאופן דאתהפכא — בדוגמת תרגום התורה ליוונית דוקא (ראה משנה מגילה ח, ב: לא התיירו שיכתבו אלא יוניתי. ובירושלמי שם פ"א ה"ט: בדקו ומצאו שאין התורה יכולה להתרגם כל צרכה אלא יוניתי). ולהעיר, שבזה גופא מודגש הענין דאתהפכא — שהרי בתחילה ה"ו זה ענין בלתי-רצוי, ה"ה היום קשה לישראל כיום שנעשה העגל" (מסכת סופרים פ"א ה"ז), אלא שאח"כ נתהפך לטוב כו' (ראה בארוכה לקריש חכ"ד בתחלתו).

31 שבת כא, ב.

32 פרש"י שם.

33 משלי ו, כג. וראה פרש"י שבת כג, ב (ד"ה גנים). וראה תרי"א פרשתנו לב, ב. ובכ"מ.

להוסיף ביתר שאת וביתר עוז בפירסום והפצת שבע מצוות בני-נח לכל באי העולם.

\*

ה. ויש להוסיף, שבשנה זו ישנה נתינת כח מיוחדת בנוגע לכל הענינים האמורים:

שנה זו היא שנת השמיטה — „שבת לה" 47. וגם התחלתה וראשיתה, „ראש השנה", הכוללת את כל ימי השנה 48 — חל בשבת. ונוסף לזה, גם ימי חנוכה דשנה זו — התחלתם ביום השבת, וסיומם וחותמם — ביום השבת 49.

ומזה מובן, שבשנה זו ישנה נתינת-כח מיוחדת שהעבודה (דכל השנה כולה, ובמיוחד) בענינים השייכים לימי החנוכה, ייעשו ע"ד ובדוגמת אופן העבודה דיום השבת — ש, כל מלאכתך עשוי" 50, וכל ענינו הו"ע התענוג, וקראת לשבת עונג" 51 — עבודה מתוך מנוחה ותענוג, ופשיטא, ללא כל התנגדות, מניעה ועיכוב, ובנקל יותר מכפי שיכולים לשער.

והתקווה חזקה — שיוסיף בזה עוד יותר, ובפרט כאשר יוסיפו להשתדל בענין זה.

ויש להוסיף ולקשר ענין זה עם שיעור חומש דנר חמישי דחנוכה 38 — בקביעות שנה זו:

שיעור חומש דנר חמישי, סיומו וחותמו 39 „את האלקים אני ירא" 40. והגע עצמך:

מדובר אודות „השליט על הארץ" 41, אשר, פרעה מלך מצרים, שהי' „מושל בכיפה" 42, מינהו ל„מושל בכל ארץ מצרים" 43, באופן ש„בלעדיך לא ירים איש את ידו ואת רגלו בכל ארץ מצרים" 44,

ובתוקף תפקידו כ„מושל בכל ארץ מצרים", „ערות הארץ" 45 — כפי שראוהו אלו שדיבר עמהם, שלא הכירוהו כיוסף, אלא כ„אדוני הארץ" 46 — מכריז באופן גלוי לעין כל: „את האלקים אני ירא"!  
ובנוגע לעניננו:

מכיון שנשיא המדינה מכריז את האלקים אני ירא, שלכן, צריכים לקיים את מצוות האלקים, שבע מצוות בני-נח — יכולים וצריכים לנצל ענין זה כדי

(47) בהר כה, ב, שם, ד.

(48) ראה לקו"ת דרושים לר"ה נח, א ואילך.

עטר שער ר"ה בתחלתו. ובכ"מ.

(49) להעיר, שיום ראשון ויום אחרון דחנוכה כוללים את כל ימי חנוכה (כמודגש גם בקרה"ת דקרבתות הנשיאים, כאילו כולם הקריבו ביום ראשון וכאילו כולם הקריבו ביום אחרון) (במדב"ר פ"ג, ט), ובפרט בשנה זו שקביעותם ביום השבת — שבת הא, שמיני' מתברכין כולוה יומיו' (וח"ב סג, ב, פח, א), ושבת הב, שבו נעשה העלי' והשלימות שלהם, באופן ד„ויכולו" (ראה לקו"ת בהר מא, א. אודה"ת בראשית מב, ב ואילך).

(50) מכילתא ופרשי' יתרו כ, ט. טושויע

(ואדה"ז) או"ח טשו"ז ס"ח (סכ"א).

(51) ישעי' נח, יג.

(38) פרטי הענינים בנוגע לשיעור חומש זה —

ראה שיחת נר חמישי דחנוכה (נדפסה לעיל ע' 404 ואילך).

(39) השי"ך (בעיקר) לסיום וחותם היום, שמחובר ללילה שלאחריו — לילה זה.

(40) מב, יח.

(41) שם, ו.

(42) ראה מכילתא בשלח יד, ה. שמור' פט"ו, י.

וח"ב ו, א.

(43) ויגש מה, כו.

(44) מקץ מא, מד.

(45) שם מב, ט. שם, יב. וראה קה"ר פ"א, ד.

(46) מקץ שם, ל.

ט. והמעשה הוא העיקר<sup>57</sup>:

יש לפרסם בכל מקום ומקום שינצלו את ימי החנוכה הנותרים להוסיף ביתר שאת וביתר עוז בכל הענינים האמורים — הן בנוגע להדלקת נר חנוכה באופן ד"פירסומי ניסא", והן בנוגע לפעולות להאיר ב"נר מצוה ותורה אור" ע"י הקמת בתי תורה תפלה וגמ"ח.

וכדי להוסיף עידוד ומרץ בכל פעולות אלו — ע"י פירסום הדברים, "מצוה לפרסם עושי מצוה"<sup>58</sup>, ובפרט ע"פ מארז"ל<sup>59</sup>, "אילו ה' יודע ראובן שהקב"ה מכתیب עליו כו"ו — כדאי ונכון שישלחו "תמונות" מהפעולות שנעשו בימי חנוכה, על מנת לפרסמם בדפוס<sup>60</sup>.

ופשוט, שגם לאחרי ימי החנוכה יש להמשיך בכל הפעולות להאיר ב"נר מצוה ותורה אור", ואדרבה — מעלין בקודש ביתר שאת וביתר עוז, כהוראת ימי חנוכה — "מוסיף והולך" . מעלין בקודש".

י"ד. ויה"ר שע"י מעשינו ועבודתינו בענינים האמורים — הקמת בתי תורה תפלה וגמ"ח, בתי חב"ד, והדלקת נר חנוכה באופן ד"פרסומי ניסא" — נזכה בקרוב ממש לחנוכה בית המקדש השלישי, "דביר ביתך" כפשוטו, והדלקת המנורה ע"י אהרן כהן גדול<sup>61</sup>, כפי

וכפי שראו במוחש בשנה זו ממש, שבכל המקומות שעסקו בפעולה הדלקת נר חנוכה באופן ד"פירסומי ניסא" — הצליחו בזה, ובנקל, עד לאופן שלמעלה מכפי המשוער.

ומובן, שכאשר הקב"ה עוזר שהצלחה בזה תהי' בקלות, הרי, הכוונה בזה היא — לא לחסוך את היגיעה, כי אם, שהיגיעה תהי' בענינים נעלים עוד יותר, כידוע<sup>62</sup> הסיפור אודות דברי הצ"צ בקשר להצעת אדמו"ר הזקן לתת לו עניני תורה במתנה, שכלל שיקבל במתנה, יצטרך להמשיך ולהתייגע על ענינים נעלים יותר.

ועד"ז בנדו"ד, שכאשר מצליחים בקלות להדליק נר חנוכה באופן ד"פירסומי ניסא" — אין להסתפק בזה, אלא אדרבה, יש להמשיך ולהתייגע בכל זה באופן ד"מוסיף והולך", ובפרט — כש, מקשיבים לסיפורם של נרות חנוכה" (כפתגם כ"ק מו"ח אדמו"ר<sup>63</sup>: "מ'דארף זיך צוהערן צו דעם וואס די ליכטעלעך דערציילן"), ולכל לראש — ההוראה ד"מוסיף והולך" בכל עניני "נר מצוה ותורה אור".

ועוד וגם זה עיקר — שהקביעות ביום השבת מדגישה את ההכנה ל"יום שכולו שבת ומנוחה לחיי העולמים"<sup>64</sup>, החל מהטעימה ב"ערב שבת", "טועמי חיים זכו"<sup>65</sup>, עד לטעימה "מכל תבשיל ותבשיל"<sup>66</sup>.

\*

- (52) ראה לקו"ש חט"ו ע' 18. חכ"ד ע' 561. ועוד.  
 (53) שיחת ליל ש"ק וישב, כ"ז סלו, שבת חנוכה תשי"ז (נדפסה בהוספה לקונטרס ד"ה ברוך שעשה נסים (ברוקלין תשי"א)).  
 (54) תמיד בסופה.  
 (55) ראה בהנסמן בלקו"ש חט"ו ס"ע 282. ח"כ ע' 178.  
 (56) שו"ע אדה"ז או"ח ה"ל שבת סוטר"ג.

(57) אבות פ"א מ"ז.

(58) שו"ת הרשב"א ח"א סתקפ"א. הובא במג"א או"ח סקנ"ד סקכ"ג. רמ"א יו"ד סרמ"ט ס"ג.

(59) ויקר פל"ד, ת. רות רבה פ"ה, ו. ועוד.

(60) ראה גם שיחות: מוצש"ק פ' מקץ, נר ח' דחנוכה; מוצאי זאת חנוכה: ש"פ ויגש, ט' טבת (ועוד) — תשמ"ו.

(61) להעיר, שנס חנוכה קשור במיוחד עם כהן גדול — שהרי הנס ה" ע"י. מתתיהו בן יוחנן כהן גדול (ולהעיר מהדעות אם, כהן גדול" קאי על מתתיהו או על יוחנן), וגם נס השמן ה" כ"פך אחד של שמן שהי' מונח בחותמו של כהן גדול.

וקול כלה קול מצהלות גוי", חמשה קולות שהם כנגד החמשה קולות דמתן תורה<sup>66</sup>.

וכל ענינים אלו — בפשטות ובפועל ממש, למטה מעשרה טפחים, שבימי חנוכה דשנה זו, בהמשך לנר חמישי, הולכים ביחד עם משיח צדקנו<sup>67</sup> להדליק נרות חנוכה, "בחצרות קדשך", ולראות את הדלקת המנורה ב"דביר קדשך", "נרות של ציון"<sup>68</sup>, "יראה אל אלקים בציון"<sup>69</sup>, כי תקויים הבקשה "הראנו ה' חסדך וישעך תתן לנו . . לשכון כבוד בארצנו"<sup>70</sup>.

שקורין בקריאה המיוחדת ליום אחרון חנוכה: "דבר<sup>62</sup> אל אהרן גוי' בהעלותך את הנרות גוי"<sup>63</sup>, בגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו.

והוספה מיוחדת בכל זה — כשמתקיימת חתונה בימי חנוכה (ב"וימין זכאין", שע"ז ניתוסף יותר בהמשכת הברכות עד אין קץ), שענינה — בנין בית בישראל<sup>64</sup>, בנין עדי עד, על יסודי התורה והמצוה, אשר, ענין זה נעשה הכנה קרובה לקיום היעוד<sup>65</sup> "מהרה . . ישמע בערי יהודה ובחוצות ירושלים קול ששון וקול שמחה קול חתן

(62) ר"פ בהעלותך.

(63) כולל גם הענין הרוחני דהדלקת הנרות (ראה לקוטי ר"פ בהעלותך) — שכל שבעת הנרות, ז' הסוגים דנר ה' נשמת אדם, מאירים אל מול פני המנורה, ובאופן דבהעלותך את הנרות, עד שתאה שלהבת עולה מאליה (פרש"י ר"פ בהעלותך), עד שגם הנרות נעשים נרות להאיר.

(64) ע"ד ובדוגמת בית המקדש, ושכנתי בתוכם — כמארז"ל (סוטה יז, א) איש ואשה זכו שכינה ביניהם.

(65) נוסח ברכת שבע ברכות (ע"פ ירמ"י לג, י"א).

(66) ברכות ו, ב.

(67) האחד ומיוחד מ"שמונה נסיכי אדם" (סוכה נב, ב) — שהם כנגד שמונת ימי חנוכה (תרי"א פרשתנו (מקץ) לג, ג ואילך. ובכ"מ).

(68) ילי"ש ר"פ בהעלותך.

(69) תהלים פד, ח.

(70) שם פה, ח"י. וראה ראב"ע שם: זה המזמור לעד כי הכבוד לא ה' בבית שני (כי אם במקדש העתיד).



## שיחת נר ז' דחנוכה ה'תשמ"ז

## — לאחר תפלת מנחה והדלקת נר חנוכה —

ויה"ר שכל זה ימהר את בקשת ונתינת „מעות חנוכה“ דכנסת ישראל מהקב"ה — כידועי שכנסת ישראל והקב"ה נמשלו לאיש ואשה — בכל המצטרך להם,

בני חיי ומוזני רויחא, ובכולם רויחא, כולל — הצלחה בעשיית כל בית וכל חדר בית תורה תפלה וגמ"ח, בית חב"ד, ועד שהעולם כולו יהי בית חב"ד, בית שמגדלים בו תורה, מגדלין בו תפלה ימגדלין בו מצוות — מכיון שנעשה דירה לו ית' בתחתונים, באופן גלוי, „ונגלה כבוד ה' וראו כל בשר גוי",

בגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו, אחד ומיוחד מ„שמונה נסיכי אדם“,

שאז יהי גם כינור של שמונה נימין,<sup>1</sup> ויתירה מזה — כינור של עשר נימין,<sup>2</sup> „עלי עשור",<sup>3</sup> ביחד עם השירה העשירית,<sup>4</sup>

במהרה בימינו ממש, כאמור, בגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו, בעגלא דידן ממש.

בעמדנו אחרי הדלקת נר שביעי דחנוכה, הרי, מכיון שבקביעות שנה זו חל נר שמיני דחנוכה בערב שבת, נמצא, שנר שביעי דחנוכה הוא הזמן האחרון לבקש „מעות חנוכה“ בשנה זו.

ולכן, כדאי לעורר עוד הפעם — בהמשך להמדובר לפניי הן בנוגע לילדים והן בנוגע למבוגרים — אודות בקשת „מעות חנוכה“ האמיתיים (נוסף על „מעות חנוכה“ כפשוטם) גם בש"ק: ובהקדמה — שהתוכן הפנימי דחנור כה (חנוכת המקדש) בעבודת האדם הוא, שכל בית יהודי יהי מקום להשראת השכינה, „ושכנתי בתוכם“, „מקדש מעט“, בית תורה ותפלה, „בית גדול“, „שמגדלין בו תורה ומגדלין בו תפלה",<sup>5</sup> ומגדלין בו גמ"ח (כללות כל המצוות).<sup>6</sup>

ולכן, יבקשו הילדים מהוריהם „מעות חנוכה“ — שיעשו מהחדר שלהם (עוד יותר ממה שעושים הילדים בכח עצמם) ומהבית כולו, בית תורה תפלה וגמ"ח.

וכמו כן תבקש האשה מבעלה והבעל מאשתו לעזור זל"ז בעשיית הבית כולו בית תורה תפלה וגמ"ח.

(4) דכל שיר השירים מיוסד על זה (רשי"ה ש"ש בתחלתו. ובכ"מ).

(5) ישע"י מ. ה.

(6) ערכיו יג. ב.

(7) תהלים צב. ד. ערכיו שם.

(8) ראה מכילתא בשלח טו, א. תנחומא שם י"ד.

תרגום שה"ש בתחלתו. וראה אוה"ת שם.

(1) שיחה נר ה' ונר ו' דחנוכה (נדפסו לעיל ע' 404 ואילך: 416 ואילך).

(2) מלכים ב' כה, ט. מגילה כז, רע"א.

(3) ראה תו"א וישב כט, ג. לקו"ת פ' ראה כג, ג.

ובכ"מ.



## משיחת ש"פ מקץ, זאת חנוכה ה'תשמ"ז

שחלו בשבת) „מעין המאורע“, „מענינו של יום“.

שטעלט זיך די שאלה: וואס פאר א שייכות האט די הפטרה („ויעש חירום“) מיט „ענינו של יום“ פון חנוכה? דער תוכן כללי פון דער הפטרה איז דער סיום און סך-הכל פון עשיית כלי המקדש ע"י חירום, און דערנאך וועגן עשיית כלי המקדש ע"י שלמה המלך — ניט וועגן און ענין וואס איז „מעין המאורע“ פון חנוכה.

אמת טאקע, דארט שטייט אויך וועגן „נרות שלמה“, אבער א דאס איז נאָר איין פסוק (וקרוב לסוף ההפטרה), און ב) בתוך עשיית כלי המקדש (כלי שום הדגשה מיוחדת בדבר), אַלע איבעריקע פסוקים אין דער הפטרה רעדן כלל ניט וועגן דעם. און ג) אפילו אין דעם פסוק וואו עס שטייט וועגן די נרות, שטייט נאָר אַז שלמה המלך האָט געמאַכט „ואת המנורות חמש מימין וחמש משמאל גר“ — ניט אַז ער האָט זיי אַריינגעבראַכט אין מקדש, און ניט אַז מ'האָט זיי אַנגע-צונדן [ואדרבה — לדיעה אחת<sup>1</sup> האָט מען זיי טאַקע ניט אַנגעצונדן], און ניט פאַרבונדן מיט קיין שום ברכה אַדער תפלה וכיו"ב, ניט קיינע אַנדערע פּרטים.

בשלמא אין די הפטרה פון דעם ערשטן שבת חנוכה זעט מען די שייכות

א. אין ימי החנוכה פון היינטיקן יאָר — איז פאַראַן אַ דבר הכי בולט, אַז עס זיינען דאָ צוויי שבתות חנוכה; און דאָס דריקט זיך אויס (אויך) אין דעם חידוש אַז מ'זאָגט דעמולט צוויי הפטרות של חנוכה: דעם<sup>2</sup> ערשטן שבת חנוכה מפטירים „בנרות זכריו“, און דעם צווייטן שבת „בנרות שלמה“.

דאַרף מען פאַרשטיין:

„מפטירין“ בכל שבת ושבת בנביא מעין שקרא בתורה<sup>3</sup>, אַדער (במועדים)

(1) ובמילא יש לו קדימה בשימת לב האדם, כנראה ברגש האדם, רגש ע"פ תורה, וע"ד מאחזיל שאינו דומה שמיעה לראי' (ראה מכילתא ופרשי' יתרו יט, ט. לקח טוב שלח יג, יח. נת' בהמשך וככה תהלי' פליג ופני' (עוד). ולכן אין עד נעשה דין כי כיון דחיוהו כי לא מצו חזו ל' זכותא' (ריה כו, א. וראה לקיש ח"ו ע' 121 ובהערות שם).

(2) חידוש שלא מצינו דוגמתו בשאר המועדים (כי בשלש רגלים אומרים כמה הפטרות גם כשאינו חל בשבת).

(3) מגילה לא, סע"א. רמב"ם הל' תפלה פ"ג הי"ז. טושיע או"ח סתרפ"ד ס"ב.

(4) רגו ושמיח בת ציון . . ראיתי והנה מנורת זה כולה . . חן חן לה' (וכר"ב, יד — שם ד, ז). — ס' האשכול ע' 66. וראה אנציקלופדי' תלמודית (כרד יוד) ערך הפטרה ע' טז. וש"נ.

(5) „ויעש חירום . . ואת המנורות חמש מימין וחמש משמאל . . להיכל הזהב' (מלכים א' ז, מ"ג). — אשכול שם. וראה אנציקלופדי' הגיל שם ע' יז. וש"נ.

(6) רמב"ם הל' תפלה שם הי"ב. טושיע וש"ע אדה"ז או"ח ר"ס רפד. טור ורמ"א שם סתכ"ח (ס"ח). (7) וכמודגש ביותר בשבת חנוכה שחל בראש חודש טבת — שאו מפטירים בשל חנוכה, כיון שהמפטיר קורא (בתורה) בשל חנוכה, יש לו להפטיר מענין שקרא' (תודיה הדר — שבת כג, ב).

(8) רש"י ד"ה הא כדאיאתא — מגילה ל, ב.

(9) תודיה כאן — שם כג, ב.

(10) מנחות צט, א. וראה ברייתא דמלאכת המשכן פ"י. ירושלמי שקלים פ"ז ה"ג. תוספתא מנחות פ"א, ו.

המקדש, מיטן גאַנצן שטורעם — וואָס דאָס איז דאָך „מעין המאורע“ פון חנוכה, על שם חנוכת בית המקדש (בזמן החשמונאים)<sup>16</sup>.

נאָכמער: ס'איז דאָ אַ דיעה<sup>17</sup> אַז די הפטרה בכל שבת חנוכה (ניט בשבת שני' של חנוכה) זאָל זיין פון „ותשלם כל המלאכה“!

אעפ"כ איז די הלכה און מנהג ישראל בזמן הזה, אַז מפטירים (דעם צווייטן שבת-חנוכה) ניט וועגן חנוכת המקדש און ניט וועגן שלימות המקדש — הבאת הכלים למקדש והשראת השכינה במקדש, נאָר „ויעש חירום“ ביז „להיכל הזהב“ וואו עס רעדט זיך בלויז וועגן עשיית הכלים (איידער מ'ברענגט זיי אין מקדש און איידער ס'איז דאָ השראת השכינה), און מאיז אפילו ניט מוסיף איין פסוק, ניט מסיים (דעם קאָפיטל) מיט „ותשלם כל המלאכה אשר עשה המלך שלמה גו' ואת הכלים נתן באוצ-רות בית ה'“ (און „אז יקהל שלמה גו', התחלת חנוכת המקדש)<sup>18</sup> — וואָס וואָלט עכ"פּ פאַרבונדן „נרות שלמה“ מיט „ענינו של יום“ פון חנוכה, ווייל אין דעם המשך ווערט דערציילט ווי שלמה האָט אַרײַנגעבראַכט די מגורות אין מקדש?<sup>19</sup>

נאָך אַ נקודה אין דעם, וואָס פאַר-שטאַרקט די קשיא:

מיט „ענינו של יום“ דאָרט רעדט זיך בארוכה (בכמה פסוקים וכמה פרטים) און מיט אַ הדגשה והפלאה וועגן „נרות זכרי“<sup>20</sup> — „ראיתי והנה מנורת זהב כולה וגולה על ראשה ושבעה נרותי עלי' שבעה ושבעה מוצקות לנרות אשר על ראשה ושנים זיתים עלי' אחד מימין הגולה ואחד על שמאלה“. און דאָס שטייט אין אַ נבואה — נבואת זכרי' אויף דער מנורה בבית שני<sup>21</sup>, און דערנאָך ווי דער מלאך טייטשט אויס דער פירוש אין די נבואה („זה דבר ה' אל זרובבל וגו'“), אַז דאָס גייט (אויך) אויף לעתיד לבוא<sup>22</sup>.

משא"כ אין די הפטרה פון „ויעש חירום“ זעט מען לכאורה ניט קיין שייכות מיט חנוכה, כנ"ל.

די קשיא ווערט נאָך שטאַרקער: אפילו אויב עס וואָלט ניט געווען נאָך אַז ענין מפורש אין נביאים „מעין המאורע“ פון חנוכה — וואָלט אויך געווען די קשיא: עאכ"כ אַז אין המשך הכתובים אין מלכים (נאָך סיום ההפטרה פון „ויעש חירום“) שטייט „ותשלם“ כל המלאכה אשר עשה המלך שלמה בית ה' גו' ואת הכלים נתן באוצרות בית ה', און דערנאָך רעדט זיך בארוכה וועגן הבאת הכלים למקומם בבית המקדש, און השראת השכינה במקדש („מלא כבוד ה' את בית ה'“<sup>23</sup>), און חנוכת בית

(11) וגם תחלת ההפטרה („רני ושמחי וגו'“) יש לה שייכות לחנוכה — כמשנת' בדיה רני ושמחי בת ציון בתורה אור (לו, סע"ד ואילך), בשערי אורה (פי"א ופכ"ג), ובסידור שער החנוכה (רעה, רע"ג ואילך), ועוד.  
 (12) נסמן לקמו הערה 20.  
 (13) ויקי' ספלי"ב. הובא בלקי"ת בעלותך לג, סעי'ב ואילך.  
 (14) מ"א ז, נא ואילך.  
 (15) שם ה, יא.

16 שבלי הלקט סי' קעד. וראה שיחת ש"פ וישב א' דחנוכה שנה זו סי'ב. ושי"נ.  
 17 מס' סופרים פ"ב הי'. וראה אנציקלופדי תלמודית הנ"ל הערה 4. ושי"נ.  
 18 כדעת רש"י (בסידורו סי' תמט — ע' 227) ואבודרהם (קריאת התורה כחנוכה) שקוראים עד „מעיר דוד היא ציון“ (ראה אנציקלופדי הנ"ל הערה 5. ושי"נ).



געווען „נכנסו יוונים להיכל" און „טמאו כל השמינים שבהיכל"<sup>23</sup>. התגברות החושך, און דערנאך איז געווען דער נס, „ולא מצאו אלא פך אחד של שמן שהי' מונח בחותמו של כהן גדול ולא הי' בו אלא להדליק יום אחד נעשה בו נס והדליקו ממנו שמונה ימים"<sup>23</sup>. ומבואר בחסידות<sup>24</sup>, אז דער נס איז נמשך געווארן פון א דרגא אין אור וואס לגבי איז „גם חושך לא יחשיך"<sup>25</sup>, ביז אז דער אור באלייכט דעם חושך אז אויך דער חושך עצמו יאר, „והוי' יגי' חשכי"<sup>26</sup>.

און דעריבער קבעו הנס בנרות, און „מצותה משתשקע החמה עד שתכלה רגל מן השוק כו', עד דכליא ריגלא דתרמודאי"<sup>27</sup> — ווייל דער ענין פון נרות חנוכה איז צו אויפטאן אין דעם מקום החושך, אין „שוק"<sup>28</sup> (טורי דפרודא<sup>29</sup>) וואו עס געפינען זיך „תרמו-דאי", די וואס זיינען מורדים במלכות שמים<sup>29</sup> (תרמוד אותיות מורדת<sup>30</sup>). און אין עבודה: באלייכטן דעם חושך העולם

לויט דעם כלל פון „מעלין בקודש"<sup>19</sup>, איז פארשטאנדיק אז די הפטרה פון דעם צווייטן שבת חנוכה דארף האבן נאך א העכערע און טיפערע שייכות מיט „ענינו של יום" ווי די ערשטע הפטרה (עכ"פ אז ענלעכע שייכות):

בפועל זעט מען לכאורה פונקט פאר-קערט: די ערשטע הפטרה („רגי ושמחי גי") האט מער שייכות צו חנוכה ווי די צווייטע הפטרה, כנ"ל<sup>20</sup>.

אויך דארף מען פארשטיין דער לימוד דערפון בנוגע לפועל, בלשון הש"ס — „מאי בינייהו", ובלשון רבותינו נשי-אינו<sup>21</sup> — דער „בכ"ן אין עבודת האדם איז דער מעשה בפועל, המעשה הוא העיקר"<sup>22</sup>.

ב. וועט מען עס פארשטיין בהקדים דעם תוכן כללי פון חנוכה:

דער תוכן כללי ועיקרי פון חנוכה איז — אתהפכא חשוכא לנהורא. פריער איז

19 ועארכי בעניני חנוכה, שהלכה כבית הלל, ש"ים ראשון מדליק א' מכאן ואילך מוסיף והולך כו' דמעלין בקודש' (שבת כא, ב. תשו"ע א"ח סתרע"א סי"ב). ועד שחנוכה רית (כידוע שלמדים כמה הלכות מרית (ראה לדוגמא שבת פ"ב מ"ה וברע"ב ותוי"ט שם. ועוד)), אז נרות והלכה כבית הלל' (אבודרהם סדר הדלקת נר חנוכה ד"ה והטעם). הובא בעט"ז ופמ"ג א"ח סתרע"ע.

20 ויתירה מזה: אע"פ שנרות שלמה קדמו (בזמן) מימ נבואת זכרי' היתה על בית שני, שבו חנוכה החשמנאים, לכך קוראים אותה בשבת ראשונה (אשכול שבהערה 4. ובר"ץ למגילה לא, א שנבואת זכרי', נבואות עתיד נבואה). היינו, שנרות זכרי' קרובים יותר לחנוכה מנרות שלמה, ועד כדי כך, שזה דוחה הסברא שנרות שלמה קדמו בזמן. 21 ראה סה"מ קונטרסים ח"א קצה, סע"א ואילך. סה"מ הש"ת ע' יא. תש"א ע' 57. ס' השיחות הש"ת ע' 44 ואילך. תש"ג ס"ע 66 ואילך. וראה לעיל ע' 351 ואילך.

22 אבות פ"א מ"ז.

23 שבת כא, ב.

24 ראה ת"א פרשתנו (מקץ) לד, א. מא, א. שם, ג. שערי אורה ד"ה בכ"ה בכסלו ספניב. ד"ה (כתוב) כי אתה נרי ספי"ח. שם פי"ט. אוה"ת (בראשית כרך ב) חנוכה שכה, ב. סה"מ עטרי"ת ע' קמת. וראה בכ"ז ד"ה ת"ר מצות נר חנוכה וד"ה מצותה משתשקע החמה תשליח (סה"מ מלוקט ח"ב ע' יז ואילך; ע' כה ואילך). וש"נ.

25 ל' הכתוב — תהלים קלט, יב.

26 שמואל ב כב, כט.

27 שבת שם.

28 ראה פרש"י שבת שם — ד"ה ריגלא דתרמודאי.

29 ראה אוה"ת (בראשית כרך ה) חנוכה תתקמא, ב. סה"מ תר"ל ע' מז. תרנ"ז ע' קג. תרי"ט ע' עו. תרע"ח ע' קיח. תרפ"ז ע' קעז. ועוד.

30 עמק המלך שער קרית ארבע ר"פ קיא.

קהלת יעקב ערך תרמוד.

וואס נעמט דורך גאנץ סדר השתל-  
 שלות העולמות ביז בריאת עוה"ז  
 הגשמי, און אלע פרטים ופרטי פרטים  
 אין דער בריאה, ד.ה. יעדער פרט פון  
 זמן ומקום<sup>38</sup> ועבודת האדם<sup>39</sup> (אויף מאַכן  
 עולם — זמן ומקום — אַ כלי ודירה לו  
 יתברך), אַז דער תכלית הכוונה פון  
 יעדער פרט שבעולם (זמן ומקום  
 ועבודה) איז בכדי דורכפירן די כוונה  
 פון מאַכן אַ דירה לו יתברך בתחתונים.

כידוע אַז אין רצון בכלל זיינען ניט  
 שייך קיינע שינויים<sup>40</sup>, עאכויכ אין  
 תענוג, ועאכויכ אין „נחאוונה“ (הקב"ה  
 להיות לו דירה בתחתונים) פון עצמותו  
 ית', וואָס אין אים זיינען ניט שייך קיינע  
 שינויים ח"ו<sup>41</sup> — וכידוע תורת אדה"ז<sup>42</sup>,  
 אַז „אויף אַ תאווה איז קיין קשיא ניט“  
 (ד.ה. אַז דאָס איז אינגאנצן ניט בגדר  
 טעם והסברה וואו ס'איז דאָ שינויים

מיט „נר מצוה ותורה אור“<sup>31</sup>, און מבטל  
 ומתקן זיין די „תרמודאי“ (כדלקמן).

ג. בכדי קלערער דאָס פארשטיין —  
 דאָרף מען פריער מבאר זיין דעם תוכן  
 פון כללות עבודת האדם:

ס'איז ידוע אַז תכלית הכוונה בבריאת  
 העולם איז — „נתאוונה הקב"ה להיות לו  
 דירה בתחתונים“<sup>32</sup>, אין „עוה"ז הגשמי  
 והחומרי ממש“, „התחתון במדרגה שאין  
 תחתון למטה ממנו בענין הסתר אורו  
 ית' וחשך כפול ומכופל עד שהוא מלא  
 קליפות וס"א שהן נגד ה' ממש לומר  
 אני<sup>33</sup> ואפסי עוד“<sup>34</sup>, און אַ מענטש ע"י  
 עבודתו בתומ"צ זאָל מבטל זיין (צו-  
 ברעכן)<sup>35</sup> די קליפות וס"א, און מאַכן די  
 דברים גשמיים שבעולם (תחתונים)  
 כלים צו אלקות<sup>36</sup> — „כד אתכפיא ס"א  
 ואתהפך חשוכא לנהורא שיאיר אור ה'  
 אין סוף ב"ה במקום החשך והס"א של  
 כל עוה"ז כולו ביתר שאת ויתר עז  
 ויתרון האור מן החשך כו“<sup>37</sup>.

און די כוונה (פון „נתאוונה הקב"ה  
 כו“) איז די סיבה ויסוד (ולמעלה מזה)<sup>37</sup>

31 משלי ו, כג.

32 תניא פליז. וראה תנחומא נשא טז. שם  
 בחוקותי ג. במדבר פי"ג, ו.

33 לי הכתוב — ישעי' מז, ח. שם, י. צפני' ב,  
 טו.

34 תניא שם.

35 ראה ד"ה נר חנוכה עת"ר קרוב לסופו  
 (סה"מ עת"ר ע' קד).

36 ראה ד"ה תקעו תרס"ז (בהמשך תרס"ז ע'  
 נשא ואל"ך).

37 גם היסוד לייסוד היסודות ועמוד החכמות  
 (רמב"ם ריש הל' יסוה"ת), שילל שהוא (ר"ת), „הוי“  
 (הובא בשם ר' דוד הנגיד נכדו של הרמב"ם —

בסדר הדורות ד"א תתקכ"ז. שם הגדולים להחיד"א  
 מע' רמב"ם. וראה גם „פירוש לרמב"ם שם), ה'י  
 אותיות שבהן נכללות (וגרמות) כל העשר ספירות  
 (אנה"ת פי"ד. לקו"ת ר"פ ראה), וכל סדר  
 השתלשלות. ונתאוונה הקב"ה כ"ה הוא היסוד גם לזה

— וייל ע"ד בחי' קצו"ו של יו"ד, שהוא היסוד וכולל  
 בתוכו כל הדי' אותיות דשם הוי'.

וי"ל שוהו כפי ש.נתאוונה הקב"ה כו"י נתלכש כבר  
 בגדר דשם הוי' [עכ"פ כפי שהוא שם העצמי (ראה  
 ס' הליקוט'ס דא"ח צ"צ ערך הוי' בתחלתו. ושו"ת)],  
 אבל מובן ש.נתאוונה כו"י הוא בעצמותו ית', שהוא  
 למעלה מעלה מכל גדר כו'.

38 שגור ובה"י שם עולם נופל על בחי' מקום  
 ובה"י זמן (שעוה"ה"א פי"ז (פב, א)).

39 הג' ענינים דעולם שנה נפש. אשר על ג'  
 בחינות אלו הוא יסוד של הספר יצירה' — אה"ת

יתרו ע' תתט. תורת שמואל סה"מ תרכ"ח ע' קמד.  
 40 ראה ס' הליקוט'ס דא"ח צ"צ ערך רצון.

וש"י. ועוד.

41 וכמאחזיל (במדבר רפ"י) עה"פ (ש"ה"ש ה,  
 טו) שקיז עמודי שש, שקיז זה העולם שנשחוקק

הקב"ה לבראותו (וראה ד"ה מצותה משתשקע (הג"ל  
 הערה 24) סעיף ה' השייכות דמחזיל זה עם מחזיל

„עד שתכלה רגל מן השוק“).  
 42 כמש' (מלאכי ג, ו) „אני ה' לא שניתי,  
 אפילו בשם הוי', עאכויכ בעצמותו ית'. וראה הערה

37.

43 הובא באה"ת בלק ע' תתקצו. המשך תרס"ז  
 סיע ז ואל"ך. סה"מ תש"ב ע' 34.

ווי צו מאַכן די דירה בתחתונים; נאָר אין יעדער מצוה און יום טוב שפיגלט זיך עס אָפּ אין דעם ציור פּרטי און דינים מסויימים פון דער מצוה און דעם יו"ט. ולאידך גיסא: דורך יעדער מצוה און יום טוב ווערט אויפגעטאַן אַ חידוש וענין מיוחד אין דער כללות הענין פון מאַכן די וועלט פאַר אַ דירה בתחתונים.

ד. אַזוי איז אויך מובן בנוגע צו חנוכה:

די כללות הכוונה פון „לעשות לו ית' דירה בתחתונים" שפיגלט זיך אָפּ אין חנוכה אין דעם ענין הנרות, וועלכע מ'צינדט אָן „משתשקע החמה עד שתכלה רגל מן השוק כו', עד דכליא רגלא דתרמודאי" — בכדי צוברעכן די קליפות וסט"א וואָס זיינען „נגד ה' ממש" (תרמודאי, מורדים במלכות שמים) וואָס געפינען זיך אין עוה"ז הגשמי והחומרי, „התחתון במדרגה שאין תחתון למטה ממנו בענין הסתר אורו ית' וחשך כפול ומכופל", און מאַכן די דברים גשמיים שבעולם (תחתונים) אַ כלי צו אלקות דורך „נר מצוה ותורה אור" — „כד אתכפיא ס"א ואתהפך חשוכא לנהורא שיאיר אור ה' אין סוף ב"ה במקום החשך והס"א של כל עוה"ז כולו ביתר שאת ויתר עז ויתרון האור מן החושך כו'".

ה. דערפון איז פאַרשטאַנדיק אין וואָס עס באַשטייט די עבודה פון מאַכן אַ דירה לו יתברך בתחתונים:

לכאורה וואָלט מען געקענט לערנען, אַז די עבודה פון מאַכן אַ דירה בתחתונים באַשטייט פון צוויי גלייכע

כו'; איז דערפון מובן, אַז די כוונה פון „נתארה הקב"ה כו'" שטייט שטענדיק אין יעדער פרט שבעולם (בלי שינוי).

אַבער היות אַז די כוונה פון „נתאורה הקב"ה" איז עס זאָל זיין אַ „דירה בתחתונים", איז די התהוות העולם באופן כזה אַז גדר העולם (פון עולם שנה נפש) באַשטייט פון אַ התחלקות בריבוי פּרטיים וואָס זיינען (בגלוי) ניט דומה זה לזה. און דעריבער דאַרף אויך די עבודה פון לעשות לו יתברך דירה בתחתונים זיך אויסשטעלן אין אַ ציור פון אַ ריבוי פּרטיים, אַ ריבוי מצוות (וריבוי בני אדם המקיימים המצוות בכל זמן ומקום) וריבוי אופני עבודה בהתאם לכל מקום ומקום שבעולם, וכל זמן וזמן — כל יומא ויומא עביד עבידתי שלוי, ועאכו"כ די ימים טובים במשך השנה, וואָס יעדער מצוה און יום טוב פירט דורך באופן מסויים (לויט די דינים מיוחדים פון יעדער מצוה) די כוונה כללית פון לעשות לו ית' דירה בתחתונים.

דערפון איז פאַרשטאַנדיק אַז אין יעדער מצוה און יום טוב שפיגלט זיך אָפּ די כוונה כללית פון לעשות לו ית' דירה בתחתונים, און אויך די פּרטים

(44) מה רבו מעשיך (תהלים קד, כד) ומה גדלו מעשיך (שם צב, ו) — כמות ואיכות (ראה תו"א וארא נה, ב. סה"מ תרניה ע' סה ואילך. פרי"ת ע' רלב ואילך).

(45) כמאחזיל אין דיעותיהו שוות, אין פרצופיהו שוות כו' (ראה ברכות נה, רע"א. סנהדרין לת, א. תנחומא פינחס יוד).

(46) בכדי שיהי' דירה בתחתונים, בגדרי התחתונים.

(47) לדוגמא: חילוקי דינים בין רה"ר ורה"י; בין ביהכנסו וחול; בין חו"ל וא"י; ועוד.

(48) זח"ג צד, ריש ע"ב.

(49) כי רצון העליון בכל מצוה ומצוה פרטית, אינו רק פרט מן הכלל, אלא הוא גם חלק מן העצם — הרצון העצמי בתרי"ג מצות (שלמעלה

מהתחלקות) — ראה המשך תרס"ז ע' תקכב. המשך תעריב ח"ב ע' א"פ. לקו"ש ח"ל ע' 153-4 והערה 59. וש"נ.

און נאָכמער<sup>52</sup>: עוה"ז התחתון איז (ניט בלויז אַ תחתון בענין הצמצום אור אלקי, נאָר), מלא קליפות וס"א שהן נגד ה' ממש" (מורדים), ד.ה. אַ וועלט וואָס איז (מצד עצמו) נאָך אינגאַנצן ניט ראוי (אפילו ניט בהעלם) צו זיין אַ כלי אלקות, איז פאַרשטאַנדיק אַז בכדי מאַכן אַ דירה בתחתונים<sup>53</sup> — איז ניט מספיק צו מגלה זיין (דורך די עבודה בתומ"צ) מן ההעלם דעם טוב וקדושה וואָס איז באַהאַלטן אין די דברים גשמיים, און דורך דעם מאַכן אַ דירה לו

שלבים, ביידע מיט די זעלבע וויכטי-קייט: א) איין ענין — מאַכן פון די דברים גשמיים שבעולם אַ כלי צו אלקות, דברים וואָס זיינען ראוי לקדושה. ב) דערנאָך דאַרף זיין שימוש הכלי לתכליתו בפועל — בעניני קדושה.

אַבער פון דעם ביאור הנ"ל אין תניא, איז משמע אַז (די התחלה ו) עיקר עבודה באַשטייט פון דעם ערשטן ענין:

ווען עס רעדט זיך וועגן אַן עולם קדושה (ווי די עולמות עליונים), וואָס איז לכתחילה אַ כלי צו אלקות (אָדער — עכ"פּ אַן עולם של רשות, וואו ס'איז ניטאָ קליפות וס"א וועלכע זיינען מנגד לאלקות), נאָר אַ כלי צו אַ נידעריקערע דרגא אין גילוי אלקות (ווי אין אַן עולם שלמעלה ממנו), דאַרף מען בלויז מגלה זיין ווי דער עולם איז אַ „כלי" וואָס איז ראוי צו מקבל זיין אַ העכערן אור, דער-נאָך איז זי מקבל דעם אור, און פירט אויס תכליתה;

וויבאַלד אַבער אַז עוה"ז התחתון איז מעלים ומסתיר אויף אלקות, און דאָס איז זיין עצם מהות<sup>54</sup> ווי ער איז לכתחילה באַשאַפן געוואָרן — „שנברא עוה"ז הגשמי והחומרי ממש והוא התחתון במדרגה שאין תחתון למטה ממנו בענין הסתר אורו ית' והשך כפול ומכופל"<sup>51</sup>,

50) עד ששמו (המורה על מהותו) הוא „עולם" מלשון העלם והסתור (לקרית שלה לו, ד. ביאוריהו להצ"צ ע' שנה), וראה גם לקו"ש ח"יו ע' 95.  
51) ראה מכתב כ"ק מ"ח אדמו"ר (נדפס בתתמים חוברת א' ע' ל. אגרות קודש שלו ח"ג ע' דש), שופרס הדגרות בפחיתות העולם. וראה שם, ש.חושך כפול ומכופל" וּמלא קליפות וס"א כ"י נכלל בסוג אחד, שאופן החושך הוא, עד שהוא מלא קליפות וס"א כ"י.

52) כלשון אדה"ז בתיא שם — „עד שהוא מלא קליפות וס"א כ"י, וי"ל הדיוק בזה, כי מלא קליפות כ"י נעשה בסוף מעי"ב — ריבוי זמן לאחרי שנתאוהו כ"י ונברא העולם.

כי אע"פ שגם בתחלת הבריאה ה' מציאות הקליפות, ה' זה בדוגמת קליפה שומר לפרי (שליה יט, ב ואל"ר. הובא ונת' בכ"מ בדא"ח — ראה ס' הליקוטים דא"ח צ"צ ערך קליפות (ע' פד ואל"ר). ערך לעיל (ע' תרנד ואל"ר). ושי"נ. סה"מ תרנ"ט ע' קעו. ועוד), ואח"כ ע"י החטא ירדו הקליפות להיות מנגדים לקדושה, עד שעוה"ז נעשה „עולם הקליפות", מלא קליפות וס"א שהן נגד ה' ממש" (ראה בכ"ז לית להאריזיל פ' בראשית (ד"ה ונבאר מעלת אדה"ר). תניא ספ"ז (ובהג"ה שם). סה"מ עטר"ת ע' תטו. תרפ"ז ע' רכח).

ו"ל, שהכוונה דנתאוהו כ"י היתה שיתווה עולם (לכתחילה באופן כזה) שיש בו האפשריות ועלוליות לרע — „עוה"ז הגשמי והחומרי ממש והוא התחתון במדרגה שאין תחתון למטה ממנו בענין הסתר אורו ית', שהעלם והסתור זה (ששרשו הוא מצמצום הראשון) שאין נרגש בעולם שהתהוותו הוא מאלקות — נתון את האפשריות שיהי' מלא קליפות וס"א שהן נגד ה' ממש" (וע"י החטא נעשה בפועל מלא קליפות וס"א כ"י), ועבודת האדם היא לעשות דירה בתחתונים ולחשוש שתבטל גם אפשריות זו, כפי שיהי' בשלימות לעיל (ראה סה"מ תרנ"ט, עטר"ת ותרפ"ז שם). ועצ"ע.

53) שזו דוקא באופן שהתחתונים עצמם מצד ענינם הם יהיו דירה לו ית' — ראה ד"ה תקעו תרס"ז (בהמשך תרס"ז). לקו"ש ח"יב ע' 73. חס"ז ע' 88 ואל"ר ובהערות שם.

אָבער דער עיקר עבודה פון לעשות לו ית' דירה בתחתונים — איז אין דעם חידוש פון איבערמאַכן גשמיות העולם (וואָס איז „מלא קליפות וס"א") און דערפון מאַכן אַ „כלי" און „דירה" לאלקות. און דוקא אין דעם איז „נתאוה הקב"ה", עצמותו ית', וואָרום דוקא דורך דעם מאַכט מען אַ (שינוי וחידוש בעצם הענין — א) „דירה בתחתונים", תחתון שאין תחתון למטה ממנו (וואָס איז „מלא קליפות וס"א") — אַ דירה לעצמותו ית'<sup>58</sup>, און דורך דעם קומט מען דער-נאָך צו די עבודה פון גילוי ההעלם<sup>59</sup>. משא"כ מצד די עבודה פון גילוי ההעלם אַל"ן (נוצו דערנאָך די „כלים" בפועל ובגלוי) — א) הערט זיך ניט (אזוי) „תחתונים" (וואָרום די תחתונים זיינען שוין געוואָרן כלים לאלקות), און ב) מצד דעם אַליין וואַלט ניט געווען בריאת עוה"ז התחתון שאין תחתון למטה ממנו, ווייל דער ענין (גילוי ההעלם) פירט זיך דורך אויך אין די עולמות העליונים<sup>60</sup>, ואדרבה — באופן נעלה יותר<sup>61</sup>.

ווי דאָס איז געווען אין משכן, מל' ושכנתי (וואו עס שפיגלט זיך אַפּ דער כללות הענין פון דירה בתחתונים)<sup>62</sup>:

ית' — וואָרום עוה"ז איז מעלים ומסחיר אויף אלקות, און איז „מלא קליפות וס"א" — נאָר דערצו דאַרף מען אַנקער מען צו אַ חידוש גמור<sup>54</sup>, בכדי צוברעכן און מבטל זיין די קליפות וס"א, און אַרויסנעמען מתחת ממשלתם די דברי רשות שבעולם (און די ניצוצי קדושה וועלכע זיינען געווען באַהאַלטן אין די קליפות) און זיי איבערמאַכן פאַר „כלים" צו אלקות<sup>55</sup>, „כגון קלף התפילין כו' וכן אתרוג כו', ומעות הצדקה כו'<sup>56</sup>.

ולאחרי ווי מ'טוט אויף די עבודה עיקרית בדרך התחדשות, פון איבער-מאַכן דעם „תחתון" ער זאָל קענען זיין אַ „דירה" און „כלי" צו אלקות, דעמולט ברעכט דאָס אויך דורך די וועג אויף קענען אָיפּטאַן (מן ההעלם אל הגילוי) אַז די „כלי" לאלקות זאָל אויספירן תפקידה — קיום מצות תפילין (מיט דעם קלף גשמי, וכיו"ב)<sup>57</sup>.

54) ראה בכ"ז בארוכה לקו"ש ח"ז ע' 22 ואילן ובהנסמך שם. ח"יב ע' 74. וראה ד"ה תקעו הנל.  
55) וגם כזה חידוש — שמבטל (גם) האפשרויות לרע מצד ההעלם והסתר בעוה"ז הגשמי — כדלעיל הערה 52.

56) כמבואר בהמשך הענין בתניא שם — פל"ז.  
57) אבל גם ענין זה — שימוש הכלי לחכילתו בגילוי — נוגע לשלימות המשכת העצמות (ראה בארוכה לקו"ש ח"ה ע' 245), כי ענין ה"דירה" הוא לא רק שנמצא בה כל העצם, אלא גם שהעצם נמצא בה בגילוי (ראה לקו"ש ח"ד ע' 1054).  
ו"ל הטעם (נוסף להמבואר בלקו"ש ח"ה שם שזהו מצד שלימות עצמותו ית' שיתגלה ולא ישאר בהעלם, דהא גופא טעמא בעי: מצד יכלתו ית' (שהוא כל יכול) אינו מוכרח שגילוי הוא שלימות) — כי (עלה ברצונו ית' שגילוי הדבר (יהי) שלימות בגדיו התחתונים (שכל זמן שהכלי נשאר בכח ובהעלם ואינו משמש תפקידו בפועל ובגלוי) — הי' חסרון בגדיו הנבראים), ובמילא, אם זה נשאר בהעלם ובכח איז דירה בתחתונים (בשלימותה), מצד גדרי התחתונים.

58) ראה אוה"ת בלק ע' תתקצו. המשך תרס"ז בתחלתו (ע' ג). ד"ה תקעו הנל. ועוד.  
59) ראה ד"ה וביום השבת עתיד (ס"ע קצט).  
60) ומטעם זה גופא (שעולמות העליונים הם גילוי העולמם) אא"פ לומר שתכלית הבריאה הוא בשביל עולמות העליונים — „הואיל ולהם ירידה מאור פניו ית' (תניא פל"ז. ד"ה משתשקע תרע"ח. ד"ה וביום השבת הנל. ד"ה אדם כי יקריב תרס"ט. ד"ה באתי לגני תשי"א).  
61) ראה תניא פל"ז (מת, סע"א) שבירידת הנשמה בנפח בעוה"ז הגשמי והחומרי, גם שיהי' צדיק גמור כו' לא יגיע למעלות דביקותו כו' כו' כטרם ירידתו לעוה"ז החומרי כו'.  
62) ראה לקו"ש צו י' ד. רדיה באתי לגני השי"ת. וראה לקו"ש חכ"א ע' 150 ואילך.

זה איז געווען די הדלקה בפועל, און דער נס און, הדליקו ממנו שמונה ימים".

און וויבאלד און דאס איז דער תוכן כללי פון חנוכה (און פון כללות עבודת ה'), דריקט זיך אויס די נקודה אין אלע פרטים ודינים פון חנוכה,

אויך בפרט אין דער הפטרה פון חנוכה:

כללות ענין ההפטרה נתחדש ע"י גזירת המלכות (בחושך הגלות)<sup>66</sup>, ד.ה. אז דער חושך הגלות, לא יחשיר, ואדרבה — דאס גופא האט צוגעגעבן א הוספה בקריאת התורה (ההפטרה). בדוגמא ווי כללות תוכן חנוכה, כנ"ל.

און אין די הפטרה גופא קומט צו א חידוש ווען עס זיינען דא צוויי שבתות חנוכה — אז עס זיינען דא צוויי הפטרות. וואס דעמולט שטייט נאכמער בהדגשה דער תוכן פון חנוכה — אתהפכא חשוכא לנהורא.

און אויך אין דעם תוכן פון די הפטרות: בנגע צו די ערשטע הפטרה ("רני ושמחי בת ציון גו") — כמבואר בדרושי חסידות<sup>67</sup> השייכות מיט חנוכה — אז אויך בחושך הגלות (ווען מ'שטייט במצב פון "בת ציון") איז, גם החושך לא יחשיר, ואדרבה — עס ווערט, רני ושמחי".

און אויך אין די צווייטע הפטרה שטייט בהדגשה דער תוכן הנ"ל, ואדרבה — מיט נאך א טיפערע הדגשה ווי אין דער ערשטער הפטרה (לויט דעם כלל פון "מעלין בקודש").

„ויקחו לי — לשמי — תרומה"<sup>63</sup>: דער ציווי (וכוונתו) של הקב"ה איז — דער עצם ענין פון נעמען די "ג"ג" (ט"ץ)<sup>64</sup> דברים גשמיים שבעולם („זהב וכסף ונחושת וגו'")<sup>65</sup> און זיי אפגעבן פאר „תרומה" לה, מאכן דערפון „כלים" צו אלקות, נאך איידער מ'טוט עפעס וואס מיט די דברים און מ'מאכט פון זיי א משכן און כלי המשכן וואס זיינען משמש תפקידים בפועל בעבודת ה' [ועד"ז, ועשו לי מקדש, ועשו לשמי בית קדושה]: דער עצם ענין פון עשיית המקדש, נאך איידער מ'טוט אן עבודה אין משכן].

1. וכשם ווי דאס איז אין כללות העבודה פון מאכן א דירה בתחוננים, אזוי שפיגלט זיך עס אויך אפ אין די עבודה פרטית פון חנוכה — בענין הנרות (תוכן הכללי פון חנוכה):

דער נס פון חנוכה איז געווען, אז ניט קוקנדיק אויף דער התגברות החושך פון די יוונים (שנכנסו להיכל וטמאו כל השמנים שבהיכל), האט פאסירט א נס אז „מצאו פך אחד של שמן שהי' מונח בחותמו של כהן גדול" (און ערשט דער- נאך ובכח זה<sup>66</sup> איז געווען דער נס אז אע"פ וואס „לא הי' בו אלא להדליק יום אחד נעשה בו נס והדליקו ממנו שמונה ימים"). ד.ה. דער עצם ענין אז אין א חושך כפול ומכופל זאל זיין, גם חושך לא יחשיר, און די מגורה (ושמו) זאל זיין א כלי ראוי להדלקה (דערנאך, ובכח

63 תרומה כה, ב ובפרש"י.

64 פרש"י שם (ד"ה תקחו). דעת זקנים מבעה"ת

תרומה שם. תנחומא תרומה ה. שהשיר פ"ד, יג.

זח"ב קמח, א.

65 בחיי תרומה כה, ז. כלי יקר שם, ג.

66 תרומה שם, ג.

67 ראה מאירי שבת כא, ב. שערי אורה ד"ה

כח"ה בכסלו פמ"ב.

68 אבודרהם סדר שחרית של שבת. לבוש

ושיע אית ר"ס רפד. וראה אנציקלופדי תלמודית

(כרך יד) ערך הפטרה בתחלתו.

69 דלעיל הערה 11.

ז. והביאור בזה:

אין די ערשטע הפטרה רעדט זיך וועגן דעם תוכן כללי פון חנוכה, כנ"ל: אבער לאחרי ווי מלייענט (און לערנט) די ערשטע הפטרה — דעמולט קומט מען צו נאך א טיפערער הבנה אין די עבודה פון חנוכה, וואס מ'לערנט ארויס פון די צווייטע הפטרה: אז די (עיקר) עבודה וחיידוש באשטייט (ניט אזוי פון אויסנוצן די דברים שבעולם לשמש תפקידם, נאך) אין איבערמאכן די דברים שבעולם זיי זאלן זיין „כלים“ צו אלקות. ובנוגע לחנוכה (שקבעה בנרות) — בנוגע צו מאכן פון דברים שבעולם א „מנורה“:

אין די הפטרה רעדט זיך ניט וועגן הבאת הכלים במקדש, און שימוש הכלים לעבודת ה', און אויך ניט וועגן חנוכה המקדש וכו' (כנ"ל בארוכה); דארט רעדט זיך וועגן (דעם סיום וסך-הכל פון) עשיית הכלים, „ויעש חירות את הכירות וגו'“, „ויעש שלמה את כל הכלים אשר בית ה'“, ובמיוחד (בהדגשה בחנוכה) — „ואת המנורות גו'“. נעמען דברים גשמיים פון עוה"ז הגשמי החומרי (וואו ס'איז דא א חושך כפול ומכופל, „מלא קליפות וס'א“) און מאכן פון זיי „כלים“ פאר דעם מקדש של הקב"ה.

דערנאך איז געקומען נאך אן ענין: „ותשלם כל המלאכה אשר עשה המלך שלמה וגו' ואת הכלים נתן באוצרות בית ה'“, און דערנאך חנוכה המקדש והשראת השכינה (בגלוי), און די עבודה בפועל אין מקדש מיט די כלי המקדש.

אבער דער תוכן ההפטרה איז וועגן די עבודה עיקרית פון חנוכה (און פון כללות עשיית דירה בתחתונים) — צו מאכן פון חושך העולם א „כלי“ און „דירה“ צו דעם אויבערשטן, נאך איי-

דער מ'ברענגט זיי אריין אין מקדש<sup>70</sup> און מ'באנוצט זיך מיט זיי צו דינען דעם אויבערשטן<sup>71</sup> — ווארום אין דעם בא-שטייט דער עיקר חיידוש ושינוי בעולם, וואס ברענגט דערנאך דעם המשך, דאס נוצן די כלים.

און אין דעם גופא — גיט ארויס די הפטרה כמה פרטים:

„ויעש“ (התחלת כל ההפטרה): דער עיקר חיידוש פון מאכן א דירה בתחתונים איז (ניט דורך כוונה במחשבה, נאך) דורך<sup>72</sup> מעשה בפועל<sup>73</sup>.

(70) ומה שנאמר „ואת המנורות חמש מימין וחמש משמאל“ — ג"כ מבאר (לא הבאת הכלים במקומם במקדש, כ"א) הטעם לכמה מנורות (לא כבמשכן) ומקומם הגשמי.

(71) ומדגיש ביותר להדיעה שלא הדליקו מנורות של שלמה (כנ"ל הערה 10).

(72) ראה בארוכה ד"ה תקעו הנ"ל (ע' שנד וא"ל), ובמאמרים שלפניו ושלאחרי — ש"עיקר העבודה דדירה בתחתונים הוא ע"י עבד פשוט, שעבודתו הוא במעשה בפועל (כלי שום הרגשים וגילויים כו').

(73) ע"ד טעם הע"ה (בתחלתו) ועד"ו בשער ההקדמות הקדמה ג') בנוגע לכללות הבריאה — כדי „שיתגלו שלימות כחותיו כו'“, ולא לישאר בכת, אע"פ שלמעלה גם כח אינו חסר פועל (ראה פרדס ש"י"א פ"ג): וכן צ"ל בעבודת האדם — שמן הכח יבוא אל הפועל (ראה גם לקו"ש ח"כ ע' 284. ושי"נ). ואף שמבואר (המשך תרס"ז בתחלתו) שאי"ז

תכלית הכוונה האמיתית (כ"א מפני שנתאוה הקב"ה כו') — י"ל, שלאחרי שנתאוה בכלל, נתאוה שיהי בסדר השתלשלות (כולל) גם טעמים דחב"ד, וכיניהם — הטעם „שיתגלו שלימות כחותיו“ (וראה המשך תרס"ז ע' תמו, שטעם זה הוא בבחי' אצילות). וי"ל הטעם לזה — כי הכוונה דנתאוה כו' הוא שיהי דירה בתחתונים, ומצד גדר התחתון צ"ל גם השלימות הדבנה והשגה, וגילויים בכלל (ראה לעיל הערה 57), שיתגלו שלימות כחותיו“ (אף שמצד למעלה איז כח חסר פועל). ולהעיר מסד"ה כי עמך ת"ש, מפני מה נתאוה אין אנו יודעים אם מפני כו' או דהטעם הדבריה הוא לגלות שלימות כחותיו ית' שאין כח חסר פועל (היינו הגילוי דכח זה גופא שלמעלה. איז כח חסר פועל<sup>74</sup>) ונמנע הנמנעות כו'.

מלך שהשלום שלו<sup>80</sup>, וישב שלמה על כסא ה'<sup>81</sup> — האט (דערנאך) געדארפט זיין די עבודה פון „ויעש שלמה את כל הכלים“. ווייל אין דעם באשטייט די כוונה פון „נתאוהו הקב"ה להיות לו דירה בתחתונים“.

ה. דער לימוד דערפון אין עבודת כל אחד ואחת<sup>82</sup>:

חנוכה לערנט א אידן, אז זיין שליחות בעולם באשטייט דערפון, אז „גם החושך לא יחשיך“: ער זאל ארויסגיין אין וועלט און מאכן פון אלע דברים גשמיים שבעולם „כלים“ („מנורות“) לאלקות. דערנאך קומט צו די עבודה אז די „מנורות“ זאלן לייכטן, און „יתרון האור (מן החושך)“, לפנז — קומט דער חידוש ושינוי בעצם — די עבודה מיט דעם „חושך“ עצמו, איבערמאכן אים פאר א „מנורה“ פון דעם אויבערשטן.

ובמיוחד — ווי כ"ק מו"ח אדמו"ר האט אנגעזאגט אז די שליחות פון יעדער אידן בדורנו זה איז — צו ארויס-גיין אק גאס און טרעפן נאך א אידן (וואס דער חושך העולם והגלות איז מעלים ומסתיר אויף זיין „ג"ר ה' נשמת אדם“<sup>83</sup>) און מאכן פון אים א „כלי“, א „מנורה“.

אין דעם אליין באשטייט שוין א שליחות: נאך איידער מ'רעדט מיט יע-נעם וועגן ווערן א „ג"ר להאיר“ אפילו בביתו (עאכו"כ — „על פתח ביתו מבחוי"ם<sup>84</sup>), נאך איידער מ'רעדט מיט עם

און דער טעם לזה איז: כח העשי' שבהאדם איז דער כח הכי תחתון, בחי „חושך“ שבו (בערך צו שאר הכחות). ובפשטות: אין דעם כח העשי' איז א"מ ווייניקסטנס ניכר מעלת האדם, ווייל גם קטן יש לו מעשה<sup>85</sup>, ואפילו בהמה (להבדיל) יש לה מעשה<sup>86</sup>.

און דערפאר קומט דער כח העשי' אין פארבינדונג מיט עולם הנשי' (עוה"ז הגשמי והחומרי) — בכדי מאכן דארט א דירה לו ית' בתחתונים, כלים צו אלקות..

„ויעש חירום“: חירום איז געווען פון שבט דן (מצד אמו)<sup>87</sup> — הירוד שבשבטים<sup>88</sup>. ד.ה. אז אין „ויעש“ גופא (דער כח הכי תחתון) איז דאס געווען דורך איינעם וואס קומט פון הירוד שבשבטים. און עבודה (בעיקר) מיט נחושת („לעשות כל מלאכה בנחושת“<sup>89</sup>), התחתון ביותר<sup>90</sup> (בערך צו זהב וכסף).

און דוקא דורך 1) „ויעש 2) חירום“, 3) „בנחושת“ — זיינען אויפגעבויט גע-ווארן פון נחושת העולם „כלים“ פארן מקדש לה'.

ולאידך גיסא: אפילו בא' שלמה המלך (און פון שבט יהודה, מגדולי השבטים),

74) חילוי יב. ב ואלך. רמב"ם הל' טומאת אכליו פי"ד הי"ב. הל' כלים רפ"ב.

75) ילכו. כל נפש ח"י שהיא ברשותו של אדם שהזיקה כ"י כנון בהמה כ"י שהזיקה ברגלה בדרך הילוכה חייב לשלם נזק שלם (רמב"ם ריש הל' נזקי כמ"ו).

76) דה"ב ב. יג. הובא במפרשים למ"א ז. יד.

77) תנחומא תשא יג. פרש"י ויקהל לה, ג. כמבואר בתנחומא שם, שהמשכן והמקדש נעשו בשני שבטים — בצלאל (משבט יהודה, מגדולי השבטים) ואהליאב בן אחיסמך (משבט דן), וכן במקדש — ע"י שלמה (משבט יהודה) וחירום (משבט דן).

78) מ"א שם. יד.

79) ראה לקריש ח"ו ע' 157 ואלך. ושי"ג.

80) ראה שבועות לה, ב. פרש"י שה"ש א, א. ועוד.

81) דה"א כט, כג.

82) כי אף הו היו באותו הנס, ויתירה מזה — ע"י האשה נעשה הנס (ראה לעיל ע' 390 ואלך. ושי"ג).

83) משלי כ, כו.

84) שבת כא, ב.



ט. ואיני מבקש כו' אלא לפי כחויי, מ'גיט יעדערן די כחות דאָס דורכצו- פירן, סיי אַזאָ וואָס שטייט בדרגת "חירום" (משבט דו כו'), און סיי אַזאָ וואָס שטייט בדרגת שלמה המלך (משבט יהודה כו'). ואין הדבר תלוי אלא ברצונו.

און דורך דעם וואָס עס וועט זיין "יגעת" וועט זיכער זיין, "ומצאת"<sup>85</sup>, ביז — למעלה מן המשוער. ווי מ'האָט גע- זען בעבר, ובפרט אין די ימי החנוכה — ווי ס'איז אָהערצו אָנגעקומען די ידיעות פון ארצות הברית און נאָך מדינות — אַז אין "מבצע חנוכה" בשנה זו, ובפרט אין אַז אופו פון "פרסומי ניסא"<sup>87</sup>, דורך אַנצינדן מנורות אין מקומות מרכזיים בכמה עיירות — האָט מען אין דעם גע- טאָן כדבעי למיעבד<sup>88</sup> און מ'האָט מצליח געווען מער וויפל מ'האָט משער גע- ווען.

דערביי דאַרף מען אָבער צוגעבן, אַז אע"פּ וואָס מ'האָט אין דעם געטאָן כדבעי למיעבד, זאָל מען זיך איצטער ניט "לייגן שלאָפן", נאָר פון חנוכה זאָל מען נעמען דעם לימוד און די כחות צו אַרויסגיין ממשיך זיין טאָן אין די עבודה פון לעשות לו ית' דירה בתחתונים, כמוכן — ניט דורך נרות חנוכה כפשוטן (ווי מ'איז מקיים די עבודה בימי חנוכה), נאָר דורך די אַנדערע אופנים ופעולות בעבודה דורך וועלכע מ'מאָכט אַ דירה בתחתונים אין די קומענדיקע טעג, כל

וועגן עפעס וואָס פאַרבונדן מיט תורה און אידישקייט — דער עצם זאָך וואָס מ'טרעפט זיך מיט דעם אידן, און מ'זאָגט אים "גוט שבת", אָדער "גוט מאָרגן" (בימי החול), אָדער מ'זאָגט אים הער זיך איין — דו ביסט אַ איד און איך בין אַ איד, לאַמיר זיך צונויפרעדן, וכיו"ב — אַט דאָס אַליין בריינגט אַרויס די שייכות ביניהם, און דאָס אַליין מאַכט פון יענעם אַ "מנורה" (א "כלי"), און אין דעם ליגט אַ כוונה עיקרית, וואָס דערלאַנגט גאָר טיף!

ס'איז מובן ופשוט, אַז דערנאָך דאַרף זיין (און זיכער וועט זיין) אַ המשך און מ'דאַרף אויף יענעם משפיע זיין צו לערנען תורה און מקיים זיין מצוות, און ווערן אַ "נר להאיר" (ווי ס'איז געווען דער המשך באַ עשיית הכלים כמשכן ובמקדש):

אָבער ביחד עם זה דאַרף מען וויסן, אַז דער יסוד והתחלת העבודה באַ- שטייט פון יענעם מאַכן אַ "כלי", און (דאָס איז נוגע ניט בלויז אַלס אַ הכנה צו קענען פון אים מאַכן אַ "נר להאיר", נאָר) אין דעם ליגט (עיקר) הכוונה, ווייל אין דעם באַשטייט דער עיקר (און די שווערסטע) עבודה, און אין דעם באַ- שטייט דער עיקר חידוש ושינוי (אין דעם צווייטן אידן) — צו נעמען אַ אידן וואָס איז נאָך ניט אַ "מנורה" (בגלוי) מצד דעם העלם והסתר פון עוה"ז הגשמי ה"מלא קליפות וס"א", און מאַכן פון אים (בגלוי) אַ "מנורה" פון דעם אויבערשטן, און (בעיקר) דאָס אַליין ברעכט דורך די וועג אַז ער זאָל דערנאָך טראַכטן (אָדער ער זאָל קענען הערן פון אַ צווייטן) ווער ער איז און וואָס זיין שליחות בעולם איז בעבודת ה' ע"י תומצ'.

(85) במדבר פי"ג, ב.

(86) מגילה ו, ב.

(87) ראה רש"י (ד"ה מבחוז) ומאירי שבת כא, ב.

וראה שו"ע אורח סתרי"א סי'.<sup>2</sup>

(88) כתובות סז, א.

תשועה והצלה"<sup>88</sup>, ביו די תשועה והצלה  
העיקרית — די גאולה האמיתית  
והשלימה ע"י משיח צדקנו.

און עס וועט זיין „להודות ולהלל  
לשמך הגדול"<sup>90</sup>, בבית הגדול —  
ביהמ"ק השלישי<sup>91</sup>, דורך — „קהל  
גדול"<sup>92</sup>, ובמהרה בימינו ממש.

יומא ויומא עביד עבידתי' (כמדובר  
לעיל אַז אין דעם „נתאוה כו" זיינען ניט  
שייך קיינע שינויים בזמן ומקום כו').

ויה"ר אַז מ'זאל אויסנוצן די הוראה  
ונתינת כח פון חנוכה אויף די עבודה  
במשך די קומענדיקע טעג ובמשך כל  
השנה כולה, און צוזאַמען דערמיט —  
האַט מען אויך די הבטחה אַז פונקט ווי  
בימי חנוכה איז געווען „על הנסים כו",  
גיט דאָס כח אין דער עבודה במשך כל  
השנה אַז אויב מ'דאַרף אַנקומען צו  
„נסים וכו'", באַקומט מען דאָס אויך.

ביו מ'וועט אויפּטאָן די מעשה אחד  
וואָס וועט מכריע זיין „עצמו ואת כל  
העולם כולו לכף זכות וגרם לו ולהם

(89) רמב"ם הל' תשובה פי"ג הי"ד.

(90) ב"ועל הנסים' לחנוכה.

(91) כמש"נ גדול יהי' כבוד הבית גי' (חגי ב, ט)

דכפשוטו מדבר בביהמ"ק הג' (זח"א כה, א).

(92) ירמ" לא, ז.



## משיחת עשרה בטבת — יהפך לשמחה — ה'תשמ"ג\*

אודות המצב בארץ הקודש

הוראה" (פרשי עה"פ) — הנה ע"י לימוד התורה (לאסוקי שמעתא אליבא דהלכתא) וההנהגה בדרכי התורה אזי נעשים חיים ראויים לשמם — „ויחי" — גם במצרים „היום יום" — י"ח טבת).

וההוראה מזה:

גם כאשר בני נמצאים בגלות — ארץ מצרים „כל המלכיות נקראות ע"ש מצרים" מפני גזירת הקב"ה על כללות ענין הגלות — צריכים הם לגלות את הכוונה והתכלית שבענין הגלות — לעשות שם „בית תלמוד שמשם תצא הוראה", ועי"ז — לאחד את כל בני הנמצאים בגלות, ברוח התורה, ועי התורה — כמודגש בהפטורה „והיו לאחדים בידך", ביד יחזקאל הנביא (אליו באו „מזקני ישראל לדרוש את הוי").

וכפי שאחדות זו הודגשה ביותר בגלות מצרים — שבה היו כל בני (למקטנם ועד גדולם) מרוכזים ביחד בקירבת מקום — בארץ גושן שב-מצרים, משא"כ בגלויות שלאח"ז (גלות בבל, מדי ופרס, יון ורומי) שנתפזרו בכריכ ארצות.

וכאשר ההנהגה היא באופן האמור — אזי נפעל הענין דויחי יעקב בארץ מצרים שבע עשרה שנה, כמנין „טוב", כלומר, שגם ימי הגלות האחרונים נעשים כבר ימים טובים, וזוהי ההכנה לאמיתית הענין דימים טובים — כאשר יהפכו ימים אלו (ימי הצומות) לימים טובים וימי ששון ושמחה (רמב"ם סוף הלי' תעניות).

[לאחרי שדובר בארוכה אודות כללות ענין התענית — „מדרכי התשובה כו", ובפרט התענית דעשרה בטבת, „שבו סמך מלך בכל . . על ירושלים והביאה במצור ובמצוק" (רמב"ם הלי' תעניות פ"ה ה"ב) — התחלת כללות ענין הגלות.

— כי סיבות י"ז בתמוז וט' באב וצום גדלי' באו (בפשטות) כהמשך לכיאת ירושלים במצור — וי"ל שזוהו הטעם (לדעת האבוד-רהם הובא כבי" (טוא"ח סתק"נ)) דרק ב"י בטבת נאמר „בעצם היום הזה" ורק הוא דוחה שבת — משא"כ ג' הנ"ל —

והתיקון לזה — ע"י אהבת ישראל ואחדות ישראל (מכיון שסיבת גלות האחרון הוא „מפני שהיתה בו שנאת חנם" (ימא ט, ב)), וכמודגש גם בהפטורה דשבת פ' ויגש (ערב עשרה בטבת) אודות אחדותם של יהודה ואפרים ל„עץ אחד" — התייחס כ"כ אדמו"ר שליט"א להוראה נוספת הנלמדת מהקביעות דעשרה בטבת בשנה זו — ביום א' דפ' ויחי].

\* \* \*

א. בהתחלת פ' ויחי נאמר: „ויחי יעקב בארץ מצרים שבע עשרה שנה". וידוע הפ"י בזה ע"ד הרמז — שי"ז שנותיו המובחרות (י"ז בגימטריא „טוב") חי יעקב אבינו בארץ מצרים (ראה בעה"ט עה"פ. וראה אוה"ת ויחי שנד, סע"א). וכביאור אדמו"ר הזקן בענין זה: מכיון ש„את יהודה שלח לפניו אל יוסף להורות לפניו גושנה" (ויגש מו, כח), לתקן לו בית תלמוד שמשם תצא

\* ראה גם לעיל ע' 267 ואילך. ע' 270 ואילך. המו"ל.

מישראל (לא רק ל"יחידי סגולה"), ובכל הזמנים כולם, מכיון ש"התורה היא נצחית" —

יהודי צריך לבקש ולצועק להקב"ה „נצחיית", ללא הרף — „ונשאתני ממצ"רים! הוא נמצא אמנם במעמד ומצב ד"ויחי", לומד תורה ומקיים מצוות, נותן צדקה וכו' — אבל הגלות אינו מקומו ומעמדו ומצבו האמיתי, ולכן מבקש הוא (מיוסף זה) הקב"ה (ספר הליקוטים להאריז"ל שמות בתחלתו) — „ונשאתני ממצרים! רצונו לצאת מהגלות!!

ואינו מסתפק בזה שכתוב בספרים אודות ביאת משיח והגאולה העתידה, אלא הוא בעצמו מבקש מהקב"ה — ללא הרף — על ענין הגאולה: „ותחזינה עינינו בשוכך לציון ברחמים! וגם לאחרי שביקש זאת בתפלת מנחה, הרי כתפלת מעריב שלאח"ז (בסמיכות זמן) חוזר הוא ומבקש על ענין הגאולה, וכן הלאה. כלומר: הוא מבקש ללא הרף — „ונשאתני ממצרים!"

והדיוק בזה הוא — „ונשאתני ממצ"רים" לשון המורה על ענין של עלי, מכיון שדוקא ע"י ירידת הגלות נפעל עילוי גדול ביותר — כיתרון האור מן החושך. וע"ד שאמר הקב"ה ליעקב אבינו בקשר עם ירידתו למצרים — „ואנכי אעלך גם עלה" (ויגש מו, ד), כלומר, שע"י הירידה למצרים נפעל עילוי גדול ביותר — ב' עליות, אעלך גם עלה".

ג. והנה, כאשר יהודי יודע ומרגיש שהגלות אינו מקומו האמיתי, ומה שנמצא בגלות (בנים שגלו מעל שולחן אביהם) הרי זה רק באופן עראי, מכיון שהוא מוכרח לקיים את רצונו של הקב"ה ששלחו בגלות למשך זמן מסויים (ואינו רוצה למרוד ח"ו בהקב"ה), אבל

ג. והנה, גם כאשר נמצאים במצ"רים בסוף זמן הגלות (במעמד ומצב ד"ויחי") ע"י הנהגה ע"פ הוראת התורה („בית תלמוד שמשם תצא הוראה") — ח"ו לחשוב שהגלות הוא המקום המתאים ליהודי (אפי' כשהוא „במיטב הארץ" ודארץ מצרים (סוטה לד, ב)), יהודים בגלות הם במעמד ומצב ד"בנים שגלו מעל שולחן אביהם! ולכן, כל זמן שיהודי נמצא עדיין במצרים הרי הוא מכריז וצועק ללא הרף: „ונשאתני ממצ"רים!! — מה יש ליהודי להיות במצרים?!

וכמודגש בסיפור שבהתחלת פ' ויחי — שיעקב אבינו שלח לקרוא ליוסף, וביקש ממנו: „אל נא תקברני במצרים .. ונשאתני ממצרים וקברתני בקבו-רתם" (במערת המכפלה), ועד שביקש ממנו „השבעה לי":

יעקב אבינו לא הסתפק בזה שיוסף בנו יבין מעצמו (וכפרט בהיותו „בן זקונים") שאין מתאים לקברו במצרים בה בשעה שישנה „מערת המכפלה" [וכפרט שמספר המקומות ב"מערת המכפלה" ה" מתאים בדיוק לד' זוגות — עד ליעקב ולאח], ואף שיוסף לא ה' זקוק לזירוז מיוחד בענין זה, שלח יעקב לקרוא ליוסף (מבלי להתחשב בכבוד המלכות) וביקש ממנו „אל נא תקברני במצרים .. ונשאתני ממצרים", ויתירה מזו: יעקב אבינו לא הסתפק בהבטחתו של יוסף „אנכי אעשה כדברך", אלא הוסיף לבקש ממנו „השבעה לי" — הבטחה באופן של שבועה! — ורק לקמן בדברי פרעה (ג, ו) מוכרח רש"י לבאר הכרח השבועה ובאופן אחר — כי כאן פשוט הוא, כדלקמן —

וכמדובר כמ"פ — כל סיפורי התורה אינם סיפורים בעלמא ח"ו, כי אם הוראות בנוגע להנהגה בפועל לכא"א

וכאשר יהודים מתנהגים ע"פ הוראת השו"ע, ועומדים בזה בכל התוקף — אזי נופל פחד על אומות העולם, וכמ"ש "וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך", ואז — אינם מנסים אפילו לפגוע ביהודים ח"ו, ואדרבה: "בשבעה דרכים ינוסו לפניך". כלומר, שהם יברחו משטחי ארץ ישראל ומה-שטחים הקשורים לבטחונה של ארץ ישראל, ותועלת הדבר תהי' גם עבורם — עבור האינם יהודים, ואפילו עבור "מתבלים", שגם הם לא יפגעו, מכיון ש"בשבעה דרכים ינוסו לפניך!" וזוהי הדרך היחידה להשכנת שלום אמיתי!

ד. ומכיון שישנם יהודים שהכניסו את עצמם לגלות פנימית ועמוקה ביותר (הן בין אלו הנמצאים בחוץ לארץ, והן בין אלו הנמצאים בארץ הקודש) — "רגש נחיתות" ו"פחד איום" כלפי גוים ו"גוי'שקייט", וכתוצאה מכך מתנהגים הם היפך רצון ה' והיפך התורה בכל הקשור לבטחונה של ארץ ישראל [ואין להאריך בזה, מכיון שזהו זמן שצריכים לדבר אך בטובתן של ישראל] — הנה יה"ר ש"יערה עליהם רוח ממרום" ויתחילו לצעוק "ונשאתני ממצרים", כלומר, שיבקשו מהקב"ה שיוציאם ויגביהם מהמיצרים וגבולים הנ"ל!

ולא זו בלבד שמכאן ולהבא יפסיקו לפחד מפני "גוי'שקייט", אלא אדרבה: יהי' נראה לכל שמכיון שיהודים מתנהגים ע"פ רצונו של הקב"ה, הנה גם בהיותם בזמן הגלות ובארצות הגלות — נעשים הם ה"בעלי-בתים" האמיתיים על המציאות כולה, וכמבואר בירושלמי (גדרים פ"ו ה"ח) עה"פ "לא-ל גומר עלי", שכאשר יהודי פוסק — ע"פ השו"ע — אודות ענין הקשור עם מציאות העולם, נפעל כן במציאות העולם, ובנדוד — כאשר יהודי פוסק — ע"פ

הוא מצדו חפץ לצאת מהגלות ("ונשאתני ממצרים") — הרי מובן בפשטות שכאשר הקב"ה נותן (לא ח"ו) בשר ודם בכחו ועוצם ידו) ליהודים שטחים של ארץ ישראל (עוד בהיותו בגלות) מחזיק הוא בשטחים אלו בשתי ידיו (ראה תוד"ה חמרא ב"ק צב, ב), ואינו מוותר אפילו על "שעל" (עיין ל"ת להאריז"ל ישעי' מ, יב) אחד!

ישנו אמנם הענין ד"לא יעלו בחומה כו", כלומר, שאין למהר להשיג את כל שטחי ארץ ישראל ע"י ענין של כח — כי עז"נ "לא בחיל ולא בכח כי אם ברוחי גו", כלומר, שצריכים לעסוק בביטול הענין ד"חטאינו", ובדרך ממילא יבטל כללות הענין ד"גלינו מארצנו", ואז יקבלו בני" — מהקב"ה — את כל ארץ ישראל בשלימותה, ללא ענין של מלחמה וכיו"ב;

אבל כאשר מדובר אודות שטחי ארץ ישראל שהקב"ה כבר נתנם לבני" — מחזיקים בני" בשטחים אלו בשתי ידים, ואינם מוותרים מאומה!

וכמו כן בנוגע לשטחים דחוף לארץ הקשורים ונוגעים לבטחונם של יהודים הנמצאים בארץ ישראל או בחו"ל (עירובין מה, א — נהרדעא) — שאין לוותר ח"ו על שטחים אלו, מכיון שוויתור כזה כרוך עם ענין של סכנה ופקו"ג, ואדרבה: מכיון שישנו חשש ש"משם תהא הארץ נוחה ליכבש לפניהם" — אזי "יוציאם עליהם בכלי זיון ומחללין עליהם את השבת" (ע"ד רדתה — אפילו בשבת), וכל זה — אפילו כאשר מדובר אודות נכרים שצרו על עיירות ישראל, "על עסקי תבן וקש" בלבד, ולא רק כאשר צרו בפועל, אלא אפילו כאשר ישנה שמועה שהם "ממש-משים לבוא" (שו"ע אריח ששכ"ט ס"ו).

עקבות כך נערכה „שחיטה” ו„רצח” כו' במחנות הפליטים.

וכאשר הולכים „לחקור” את פרטי המאורע — הנה במקום ההתייחס לעצם המאורע, כלומר, מי הם אלו שעשו את המעשה בפועל ממש, ומי הוא זה אשר נתן להם את הפקודה לעשות זאת, שזה הענין העיקרי והחשוב במאורע זה, הנה במקום זה עורכים חקירה ודרישה בענין זה:

היות שנתעוררה קס"ד שיתכן שיהודים ידעו אודות המאורע ולא סיכנו את חייהם כדי לנסות למנוע מלחמה בין נוצרי למוסלמי, אשר לכן צריכים לחקור יהודי פלוני, ויהודי שני ושלישי כו', האם ה" בדרגת „צדיק גמור”, או „צדיק שאינו גמור”, או אולי „בינוני” וכו' — בזה שאולי לא קיים את חובתו לעשות שלום בין הנ"ל!!

מי מקים „ועדת-חקירה” זו — יהודים בעצמם, ומקימים אותה בירושלים עיר הקודש, ומטרתה הבלעדית — לחקור ולשפוט את היהודים על שלא סיכנו את חייהם למנוע מלחמה בין נוצרי למוסלמי (אם אכן יתברר סו"ס אשר הי' בידם למחות ואשר ידעו אודות המאורע מקודם לכן)!

אם מישוה רוצה להאשים את היהודים על אי התערבותם בין הנוצרים, שע"פ החוק הבין-לאומי דהאומות היו הם הבעה"ב הבלעדיים דמקומות ההם, כ"א למנוע אותם ולעכבם מלהכנס למקומות ההם ששם נמצאו המוסלמים — הנה לכל לראש צריכים לחקור מי הם שנכנסו ומי עמד בראשם ומי הם שעשו זאת בפועל ממש, ומי הוא שנתן להם את הפקודה לעשות זאת, ולהכריז ולפרסם זאת ללא כל פחד, ורק לאחר שהאשמים בעצם המאורע יבואו על

שו"ע — שהגוי צריך להתנהג באופן כו', הרי הגוי מתנהג כן בפועל, מכיון ש„מזלי חזי”!

ועד שהקב"ה ממלא את בקשת בני — „ונשאתני ממצרים” — ומוציא את כל בני מהגלות, בחסד וברחמים, בקרוב ממש, ובאופן ד„ארו עם ענני שמיא”, ומביאם לארצנו הקדושה כפי שהיא בשלימותה, ובתכלית השלימות — „כי ירחיב ה' אלקיך את גבולך”, כלומר, שבני מקבלים מאת הקב"ה — מידו המלאה הפתוחה הקדושה והרחבה — את כל השטחים השייכים לארץ דו' אומות ותיכף ומיד דעשר אומות, כולל „קני קניזי וקדמוני”, כפי שהבטיח הקב"ה ב„ברית בין הבתרים” (שבה נגזרה גם גזירת הגלות) — „לזרעך נתתי את הארץ הזאת גו' את הקיני גו'”.

\* \* \*

ה. ישנו ענין העומד על הפרק שבו רואים בגלוי ובהבלטה עד כמה גדול „רגש הנחיתות” כלפי גויים ו„גוי"ש-קייט”, וכן את תוצאת הדברים — שלא זו בלבד שאין מקבלים שום ענין של כבוד כו', אלא אדרבה: עי"ז מתבזים עוד יותר בעיני האומות, כדלקמן.

וכוונת הדברים — למצב המבהיל הקשור עם הקמת „ועדת-החקירה” כדי לחקור את המאורעות שאירעו במחנות הפליטים:

— מבלי להכנס כלל להשאלה הצריך ה" למנות הועדה בכלל, ועוד וזהו העיקר — האם הייתה האפשריות לא למנותה למרות הלחץ מבחוץ ומפנים —

נוצרים ומוסלמים נלחמו זה בזה — „וסכסכתי מצרים במצרים” — וב-

ולעומת זאת — את מי מאשימים — את היהודים שאולי ידעו אודות המאורע ולא סיכנו את חייהם לנסות למנוע זאת, ועד כדי כך, שיש אומרים שהיהודים נתבקשו ע"י (באי כח) נשיא לבנון שלא להתערב בענינים הפנימיים של מדינתו, ואעפ"כ, הם האשמים מכיוון שלא התנגדו לדרישתו של נשיא לבנון!

כאשר עורכים חקירה ודרישה — אפילו אצל אומות העולם, ועאכו"כ ע"פ „תורת אמת” — ורוצים לקבוע פס"ד אמיתי, אזי מתחילים (לכל לראש) לברר את כל הפרטים הקשורים עם עצם המאורע, ורק לאחר־י יש מקום לחקור האם ישנו מי שהי" יכול למחות ולא מיחה!

וכאמור לעיל — כיום אין צורך כבר בעמידה בתוקף מבלי להתפעל מה תהי" התגובה כאשר יפרסמו שהוא נתן את הפקודה — מכיון שהוא בעצמו גילה ופירסם זאת!

ז. הסיבה הרשמית שלא מתעכבים — כיום — על עצם המאורע, היא — מכיון שכולם יודעים זאת. אבל מובן בפשטות שאין כל הצדקה לסיבה זו, מכיון שענין זה נוגע לאופן ניסוח הדו"ח שמכינה „ועדת-החקירה”, עם כל ההשלכות שתהי" בהתאם למסקנותי!

נהגו בכל כיו"ב שמתחילים בהצהרה גלו" וברורה שכל המאורע אינו שייך ליהודים כלל וכלל, לכתוב ולהדגיש את כל פרטי המאורע מתחלתו — „ויהי בימים ההם וכו", כלומר, שבמקום פלוני

ענשם, אז מקום לחקירה ופרסום מי הי' בידו למחות ולא מיחה!

ובפועל ממש — עד עצם היום הזה לא נשמע כלל במכ"ע וכיו"ב, אשר בתכניתה או שכבר עסקה „ועדת-החקירה” בעצם המאורע וכל עיסוקה מתבטא רק בחקירת היהודים „האשימים” — כביכול בדבר אי התער-בות וכו'! הנהגה שלא היתה דוגמתה לעולמים!!

וכל זה למה — מפני „רגש הנחי-תות” והפחד כלפי גוים ו„גוישקייט”:

מפחדים לומר מי הוא הגוי שנתן את הפקודה לבצע את הדבר, ומי הם הגויים שביצעו את פקודתו בפועל!

ו. אפילו את"ל אשר לכתחילה הי' מקום לפחד שלהם מפני הגוי (שלא להזכיר את שייכותו למאורע זה) — הרי עתה לא קיים עוד חשש זה, מכיון שגוים כבר פירסמו זאת, כפי שנדפס בכו"כ עיתונים:

פורסם במכ"ע שהפקודה להכניס את ה„פלנגות-הנוצריות” למחנות הנ"ל ולעשות שם מה שעשו — ניתנה ע"י נשיא לבנון, ואלו שביצעו זאת בפועל הם — אנשי חיל שלוו!

ואעפ"כ — לא עולה בדעת אף א' שיש להענישם על כך, ואדרבה: נותנים להם עזר וכבוד, ומחשבים אותם ל„מוב" חרים שבטעם” — על זה שעשו מעשה של „נקמת דם” (ע"י „גואל הדם”), בהתאם ל„מנהג” המקובל אצלם (הן אצל הנוצרים הנ"ל והן אצל המוס-למים) מדורי דורות, לשלם „עין תחת עין”, „נפש תחת נפש”, ועד שענין זה נחשב אצלם ל„מצוה”!

הישמעאלים הם בעלי חסד גדולים למסתופים בצלם וזהו מחמת גדלות עצמותם, אמנם למורד בו יהי' באכזריות גדולה וימיתוהו מיד כרגע. ועיי"ש בארוכה.

(• ראה מאמרי אדמ"ר הזקן על פרשיות התורה (בראשית שמות) ע' ריט: אנו רואים בגשמיות

לאחרי שהכל יודעים מי נתן הפקודה לעשות את הדבר, ומי ביצע הדבר בפועל — באים היהודים ומקימים „ועדת-חקירה“ המתעלמת לגמרי מעצם המאורע, עכ"פ עוברת בשתיקה גמורה על זה ועוסקת לחקור ולדרוש האם ישנו יהודי שהי יכול למחות ולא מיחה, שאז צריכים להענישו על זה, תוך כדי התעלמות מוחלטת מהעובדה שפכ"פ שנתן את הפקודה לעשות את המעשה (שהוא האחראי לעצם המעשה) — הנה לא זו בלבד שאף א' אינו חושב להענישו, אלא חולקים לו כבוד!!

כאשר ישנה טענה ב„אוי"ם" נגד ישראל — טוענים יהודים: מה שעשו עמהם מודיעים הם, ומה שהם עשו אינם מודיעים, כלומר, היתכן לדבר על „עוולה" של יהודים מבלי להזכיר שה- „עוולות" שנעשו ליהודים ע"י ה„מחבלים" הם כמה פעמים ככה ולא מאותו הסוג כלל!

ולעומת זאת — כאשר העמידו יהודים בנסיון דומה, מתנהגים הם באופן כזה: הם בעצמם מעלימים את מעשיהם של הגוים במאורע זה, וכל החקירה והדרישה ב„ועדת-החקירה" (והרעש בכל העיתונים) מתנהלת כולה נגד היהודים שאולי ידעו אודות המאורע ולא ניסו לעכב ולמנוע זאת!

ויתירה מזו: חקירתם של היהודים מלווה ב„בזיונות" — „זילות דבי דינא" (אם בכלל אפשר לקרוא לזה „בית-דין") — שלא מסתפקים בזה שכבר חקרו יהודי מסויים, אלא חוזרים וקוראים פעם נוספת, כדי לחקור אותו שנית, תוך כדי פירסום בכל העיתונים שתפסו אותו ב„דבר שקר" [לפרסם דבר כזה — קודם ש„ועדת החקירה" הגישה את ממצאי, וקבעה פסק הדין — לא נעשה אפילו

ובזמן פלוני אירע כך וכך, ומאורע זה לא הי' באופן ד„נקרה נקריט", אלא מלכתחילה ניתנה פקודה ע"י פלוני בן פלוני שאנשי הצבא שלו יכנסו למקום פלוני — ששם נמצאים אלו שיש להם עמהם „חשבונות" [בהתאם למנהג קבוע מדורי-דורות אצל שני הצדדים, כנ"ל], כדי שיעשו שם מה שעשו, ואותם אנשים ביצעו את הפקודה שניתנה להם וכי'.

ורק לאחרי שיפרטו את כל פרטי המאורעות הנ"ל, בצירוף השמות והקשורים בפרשה — הנה רק לאחרי כל זה שייך להתחיל לחקור האם ישנו מי שידע אודות המאורע והי' יכול למחות על כך ולנסות למנוע זאת, תוך כדי סכסוך עם נשיא המדינה שהוא הבעה"כ במדינה זו, ואח"כ ע"פ החוק הביז' לאומי יכול לתבוע אותו בפני ה„אוי"ם" על התערבותו בעניני' הפנימיים של מדינה זרה, ובהתאם לכך לקבוע האם בכל זאת הי' צריך יהודי זה למסור את נפשו כדי לנסות למנוע זאת, והאם יש מקום להענישו על זה!

ח. וכאן רואים עד כמה גדול וחמור „רגש-הנחיתות" כלפי הגוי:

ישנם הטוענים שאסור להתגרות בגוים, ולכן, טענו שיש להזהר שלא לפרסם מי הוא שנתן פקודה זו ומי הם אלו שביצעו את הפקודה בפועל.

טענה זו נתבטלה כבר, מכיון שאומות העולם עצמם „הרעישו" כבר אודות ענין זה, ואעפ"כ, ממשכים היהודים לחקור ולדרוש אודות „אשמתם" — בכיכול — של היהודים במאורע זה!

וכאן עומדים אומות העולם ומש-תוממים: כיצד יכולים לאבד את ההכרה של כבוד עצמי, אף לא במדה הכי קטנה?!



אצל אומות העולם!], מכלי להזכיר כלל אודות עצם המאורע — מי הם אלו שעשו זאת בפועל, ומי נתן את הפקודה לכך!

ט. והנה, מה שעבר עבר, ומספיק כבר להיות שקועים ב„מצרים“ — להיות במצב של „רגש-נחיתות“ כלפי „מצרים“ באופן המתואר לעיל, ועכ"פ — לתקן מכאן ולהבא מה שניתן לתקן בזה.

וכאמור לעיל — כאשר יהודי נמצא בגלות עליו לדעת שאין זה מקומו האמיתי, ולכן, הוא מבקש מהקב"ה לצאת מהגלות, ופשיטא שח"ו להכניס את עצמו לגלות עמוקה עוד יותר!

וכפתגם כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו (בשם אביו) — שרק הגוף הלך בגלות, ואילו הנשמה לא נמסרה כלל לגלות! ולכן, גם בזמן הגלות צריך יהודי לעמוד בכל התוקף בכל הקשור לעניני התורה ומצוותי, כנ"ל.

ואם ישנם יהודים שמצד בחירתם החפשית הכניסו את נשמתם לגלות — אזי „יערה עליהם רוח ממרום“, וינצלו מגלות זו, ובאופן ד„ונשאתני ממצרים“, כלומר, שתמורת המצב של גלות פנימי שבו היו שקועים עד עתה — יוסיפו מכאן ולהבא בכל עניני התורה ומצוותי, לימוד התורה וקיום המצוות, וכל עניני קדושה, ובאופן ד„מצוה גוררת מצוה“.

ואז תמלא „ארץ הקודש“ את תפקידה באופן המתאים — כראוי לארץ שנקראת (בלשון כל עם ועם) בשם „ארץ הקודש“, שקדושתה מתבטאת [ולא בכך שיש בה „בית מלון“ מפואר, ריבוי כח אלקטרוני,

ריבוי נשק המופץ ברחבי העולם, רחמנא ליצלן, כי אם] בזה שיש בה „מקומות קדושים“, מקומות שבהם קבורים צדיקים שתמיד נקראים „חיים“ ובה יושב „עם קדוש“ — „ממלכת כהנים וגוי קדוש“ (שהרי בין אם רוצים בכך או שאין רוצים בכך — ברא הקב"ה את בני באופן שהם „ממלכת כהנים וגוי קדוש“!)

ומכיון שבני"ה הם „עם חכם ונבון“ — הרי מרצונם הטוב (ראה רמב"ם הל' גירושין ספ"ב פס"ד להלכה בפועל) מתנהגים הם בהתאם לכך, ע"י לימוד התורה וקיום מצוותי בפועל („המעשה הוא העיקר“).

ובודאי שמתנהגים הם בתוקף המתאים בכל הקשור לבטחונה של ארץ ישראל, ועושים זאת בדרכי נועם ובדרכי שלום — באופן שלא יגרם נזק לאף א', מכיון ש„בשבעה דרכים ינוסו לפניך“.

י. והמעשה הוא העיקר — להוסיף בכל עניני התורה ומצוותי, החל מה- „מבצעים“ הידועים:

אהבת ישראל ואחדות ישראל, חינוך עצמו וחינוך הזולת, תורה, תפילין, מזוזה, צדקה, בית מלא ספרים — יבנה וחכמי, נרות שבת קודש ויו"ט, כשרות האכילה ושתי, וטהרת המשפחה. וכן המבצע שלכל יהודי יהי אות בא' מספרי התורה הכלליים.

ועי"ז מבטלים את סיבת הגלות („מפני חטאינו“), ובדרך ממילא — „מיד הן נגאלין“.



**שיחת יום ה' פ' ויחי**  
**עשורה בטבת - יהפך לשמחה - ה'תשמ"ה**  
**- לאחרי תפלת מנחה -**

ובמיוחד - „דברי-כבושין“, שעל ידם מעוררים את השומעים לענין התשובה.

ויש להוסיף, שבלשון „דברי-כבושין“ גופא מרומז ענין התשובה - כי הלשון „כבושין“ הוא ע"ד לשון הכתובי „יכבוש עוונותינך“, שענינו - תיקון העוונות, עד לתיקון בתכלית השלימות, שזהו תוכן עבודת התשובה.

ב. ענין התענית הוא - כלשון הנביאי<sup>10</sup>: „צום ויום רצון לה'“, כפי שמביא אדמו"ר הזקן באגה"ת<sup>11</sup>.

ומבאר שם בפרטיות יותר - ש,סוד התענית הוא סגולה נפלאה להתגלות רצון העליון ב"ה, כמו הקרבן שנאמר בו ריח ניחוח לה', כלומר, תוכן ענין התענית הוא - גילוי רצון העליון, שענין זה נפעל עי"ז שישראל ממלאים ומשלימים את רצונו ית' - „נחת רוח לפני שאמרת ונעשה רצוני“<sup>12</sup> (שזהו הפירוש ד"ריח ניחוח לה').

ונמצא, שביום התענית (יום רצון לה') מודגש בגילוי כללות ענינו ועבודתו של יהודי, כדלקמן.

**ג. ביאור הענין:**

סיום ושלימות הכוונה דבריאת העולם

א. דובר כמ"פ אודות המנהג דאמירת „דברי-כבושין“ ביום התענית.

והענין בזה:

אודות כללות ענין התענית - כותב הרמב"ם בריש הלכות תענית: „דבר זה מדרכי התשובה הוא“.

והכוונה בזה - הן בנוגע לעצמו, והן בנוגע לזולת (לעורר את הזולת לעבודת התשובה) - בהתאם לציווי „ואהבת לרעך כמוך“<sup>3</sup>.

ובפרט ע"פ הוראת חז"ל<sup>4</sup> - שהובאה גם בתור פס"ד בשו"ע<sup>5</sup> - „אל תפרוש מן הציבור“, כלומר, שעבודתו של יהודי צריכה להיות קשורה עם הציבור כולו, ומטעם זה, רובם ככולם של התפלות נאמרות בלשון רבים, כדי שגם תפלת היחיד תהי' קשורה עם הציבור כולו, ומזה מוכן גם בנוגע לעבודת התשובה, שהתשובה של היחיד צריכה להיות תשובה דרבים - שממנו יראו וכן יעשו רבים.

וענין זה נפעל ע"י מעשה בפועל, וכן ע"י הדיבור בדברים היוצאים מן הלב<sup>6</sup>,

(1) ראה לקושי ח"כ ע' 352. ושי"נ.

(2) משא"כ, הוכח תוכיח' (וכי"ב) שמקיימה כשמוכיחו להשיב הגזילה, אף שלא הוכיחו לעשות תשובה, שהרי י"א (מנחת חינוך מצוה סד) שמ"ע דתשובה ה"ז שבאם רוצה צ"ל בדיבור - אבל אין כן דעת אדה"ז (אגה"ת בתחלתה). וראה בארוכה - לקושי נשא תשי"ג (חידושים וביאורים בשי"ס סי"ח). ועוד ועיקר - במ"ע שבפנים מודגש ענין דאהבת ישראל, היפך סיבת החורבן (כולל - י"ד טבת).

(3) קדושים יט, יח.

(4) אבות פ"ב מ"ד. וראה תענית יא, א.

(5) אר"ח ה"ל תענית ט"ו תקע"ד.

(6) ראה סי' הישר לר"ת שי"ג. הובא בשליה ט, א.

(7) מיכה ז, יט.

(8) ראה פסיקתא דר"כ פיסקא וא"ז (לדעת ב"ה) ד, כבוש"י הוא מלשון „מכבשים עוונותיהם... כש"לג ילבינו“. וראה לקושי ח"ז ע' 391 ואילך.

(9) בהבא לקמן - ראה גם לקושי ח"ג ע' 301-2.

(10) ישעי' נח, ה.

(11) ספ"ב.

(12) פרש"י ויקרא א, ט. ספרי שלח טו, ז (וראה

פרש"י שלח ש, ג). ספרי ופרש"י פינחס כח, ח.

שמוסיף אדמו"ר הזקן בספר תניא קדישא<sup>22</sup> — ובכך מגלה את פירוש הכתוב „חלק אלקה ממעל“ — „ממש“, וכפי שמבאר כ"ק מו"ח אדמו"ר<sup>23</sup> ש„ממש“ הוא גם מלשון מישוש (פירוש השני ד„ממש“), כלומר, שהענין ד„חלק אלקה ממעל“ צריך לחדור בגלוי באופן ד„ממש“, עד שיוכלו למשש זאת ע"י חוש המישוש שבידים!

דהנה, ידוע מ"ש הרמב"ם<sup>24</sup> בנוגע לחוש המישוש, שלא מצנינו בכל התורה לשון „מישוש“ בנוגע להקב"ה, אף שבנוגע לשאר החושים, ראי' ושמיעה וריח, „דיברה תורה כלשון בני אדם“<sup>25</sup> — לפי שחוש המישוש הוא תחתון ופחות-הערך כל כך עד ש„אי אפשר לציירו בחק השם יתעלה“ אפילו לא בשם המושאל בלבד.

ולמרות (ואדרבה — בגלל) גודל הירידה שבחוש המישוש, מדגישים שמציאותו של יהודי היא: „חלק אלקה ממעל ממש“, היינו, שע"י התלכשות הנשמה בגוף הגשמי הנתפס בחוש המישוש — מתבטא אמיתית הענין ד„חלק אלקה ממעל ממש“ (כפשוטו).

וכשם שהדברים אמורים בנוגע למציאותו של יהודי — כן הוא גם בנוגע לעבודתו:

עבודתו של יהודי צריכה להיות בתכלית השלימות, בכל כחו ובכל יכולתו, ובלשון הש"ס<sup>26</sup>: „כדבעי לי' למיעבד“,

היא — „אשר ברא אלקים לעשות“<sup>13</sup>, שפירושו — „לתקן“<sup>14</sup> היינו, שתפקידו של יהודי לפעול תיקון ושלמות במציאות הבריאה, ובלשון הגמרא<sup>15</sup>: „נעשה שותף להקב"ה במעשה בראשית“.

ולכאורה אינו מובן: הרי ביום הששי למעשה בראשית (שהתחלתו<sup>16</sup> ביום חמישי לאחר חצות — הזמן שבו נמצאים עתה) היתה כבר הבריאה בשלימותה, כמ"ש<sup>17</sup> „וירא אלקים את כל אשר עשה והנה טוב מאד“, לא רק „טוב“ סתם, אלא „טוב מאד“, וא"כ, מה שייך להוסיף תיקון ושלמות (כביכול) על תכלית השלימות?!

והמענה על זה — כמבואר בדרושי חסידות<sup>18</sup> בארוכה בניאור טעמי בריאת העולם, שא' הטעמים הוא — „בכדי שיתגלו שלימות כוחותיו ופעולותיו כו“ (כלשון הע"ח בתחלתו<sup>19</sup>), כלומר: הקב"ה בודא שלם בתכלית השלימות ואינו חסר כלום ח"ו, אבל אעפ"כ, עלה ברצונו שכוחותיו ופעולותיו יבואו בפועל ובגלוי בעולם דלמטה, עד לעוה"ז התחתון שאין תחתון למטה ממנו<sup>20</sup>.

וכוונה זו נשלמת ע"י עבודת האדם — שעל ידו נפעל גילוי אלקות במציאות הבריאה כולה, עד לדברים הכי תחתונים: מציאותו של יהודי היא — כלשון הכתוב<sup>21</sup>: „חלק אלקה ממעל“, וכפי

13) בראשית ב, ג.

14) ב"ר פ"א, ו ובפרש"י.

15) שבת י, א. קיט, רע"ב. וראה לקו"ש ח"י ע' 74

הע' 27. וש"נ.

16) בנוגע לכמה ענינים, כמו בשו"ט וכיו"ב איא

תחנון במנחה שלפניהם (טשו"ע ודאה"ז אורח ר"ס רסז).

17) בראשית א, לא.

18) המשך תרס"ו ס"ע ד ואילך. סה"מ תשי"ב ע'

32 ואילך. וראה לקו"ש ח"כ ע' 283 ואילך. וש"נ.

19) וכ"ה בשער ההקדמות הקדמה ג'.

20) תניא רפ"ז.

21) איוב לא, ב.

22) רפ"ב.

23) ראה „היום יום“ — כ"ג מנ"א. אגרות קודש אדמו"ר מוהררייז ח"ד ע' תד. תז. ליקוט פ"י וכר לתניא רפ"ב.

24) מ"ג ח"א רפמ"ז.

25) ברכות לא, ב. וש"נ. וראה גם רמב"ם ה"ל

סוה"ת פ"א ה"ט.

26) כתובות סז, רע"א.

הוא — מלשון עינוי, כלומר, עינוי הגוף הגשמי, ע"י העדר האכילה ושתי' וכיו"ב. ולכאורה אינו מובן: מכיון שהתענית „מדרכי התשובה“, ו„עיקר התשובה בלב“<sup>33</sup>, וכמפורש בקרא<sup>34</sup>, „קרעו לבבכם ואל בגדיכם“, היינו, עבודה רוחנית — א"כ, מה נוגע (כל כך) עינוי הגוף הגשמי?!

ומהביאורים — ע"פ האמור לעיל — שכללות ענין העבודה צריך לחדור בגשמיות עוה"ז, תחתון שאין למטה ממנו, ובענינו — גוף הגשמי.

ובזה דוקא הוא עיקר העילוי — כמודגש בלשון חז"ל<sup>35</sup> על הפסוק<sup>36</sup> „ותלקח אסתר אל המלך אחשורוש . . . בחודש העשירי הוא חודש טבת“ — „ירח שהגוף נהנה“<sup>37</sup> מן הגוף<sup>38</sup>:

„אחשורוש“ ו„אסתר“ קאי (גם) על הקב"ה וכנס": „אחשורוש“ — קאי על הקב"ה, שאחרית וראשית שלו<sup>39</sup>, ו„אסתר המלכה“ — קאי על ספירת המלכות, כנסת ישראל<sup>40</sup>, שבה כלולים כל נש"י עד סוף כל הדורות.

וזהו הפירוש ד„גוף נהנה מן הגוף“ — שהגוף דלמעלה, „גוף דמלכא“, אדם העליון שעל הכסא, נהנה (כביכול) מן הגוף של האדם דלמטה.

ובפשטות — „בכל לבבך ובכל נפשך“<sup>27</sup>, ויתירה מזו: „בכל מאדך“ — בלי גבול<sup>28</sup>, תכלית העילוי בעבודה הרוחנית (בדוגמת „חלק אלקה ממעל“).

וביחד עם זה, ישנו הפירוש ב„בכל מאדך“ — „בכל ממונך“<sup>29</sup>, היינו, שלוקח דבר שהוא תכלית הגשמיות (בדוגמת „ממש“, חוש המישוש), ועושה ממנו ענין של מצוה — צוותא וחיבור<sup>30</sup> עם הקב"ה.

ובזה מתבטאת כללות עבודתו של יהודי, כמבואר בתניא<sup>31</sup> גודל הפלאת מעלת הצדקה ש„שקולה כנגד כל המצוות“<sup>32</sup> — „מפני שהיא עיקר המצוות מעשיות ועולה על כולנה, שכולן הן רק להעלות נפש החיונית לה . . ואין לה מצוה שנפש החיונית מתלבשת בה כל כך ככמצות הצדקה . . שאדם נותן מיגיע כפיו . . כל נפשו החיונית עולה לה . . במעות אלו ה"י יכול לקנות חיי נפשו החיונית, הרי נותן חיי נפשו לה“.

כלומר: עבודתו של יהודי היא — שהכחות הנעלים ביותר יפעלו בדברים הכי תחתונים, כמודגש בשני הפירושים ד„בכל מאדך“, העבודה באופן של בלי גבול מחד גיסא, ו„בכל ממונך“ לאידך גיסא. ודוקא עי"ז ממלאים ומשלימים את רצון העליון — „נחת רוח לפני שאמרת ונעשה רצוני“.

ד. וענין זה מודגש בגלוי ביום התענית — „יום רצון לה“:

„תענית“ כפשוטה ענינה — עינוי, וכידוע שא' הפירושים בתיבת „תענית“

33 תניא פכ"ט (לו, ב). לקו"ת דרושים לרי"ה נח, סעי'ד. ס. סעי'ד. וראה רמב"ם הל' תשובה פ"ב הי"ב.  
34 יואל ב, יג.  
35 מגילה יג, א. הובא בפרש"י אסתר ב, טז.  
36 אסתר שם.  
37 ראה לקו"ש חט"ז ע' 382 הערה 5.  
38 בהבא לקמן — ראה לקו"ש שם ואילך.  
39 מרז"ל — הובא במאורי אור ע' א אות קפב.  
40 וראה בהנסמך בלקו"ש הכ"א ע' 201 הע' 46 בסופה.  
41 תניא מג"א צג, סעי'ד. וראה ס' הליקוטים (ד"א — צ"צ) ערך אסתר. וש"נ.

27 ואתחנו ו, ה.  
28 תניא מקץ לט, ג. לקו"ת שלה מב, ג. ובכ"מ.  
29 ברכות נד, א — במשנה. הובא בפרש"י עה"פ שם. ואדרבה — בפ"י ראשון.  
30 לקו"ת בחוקתי מה, ג. ובכ"מ.  
31 פל"ז.  
32 כ"ב ט, א. ירושלמי פאה פ"א ה"א.

כללות ענין העבודה דבירור העולם, כנ"ל.

ונמצא, שכללות עבודתו של יהודי לפעול בענינים גשמיים דוקא — מודגשת בגלוי ביום התענית.

ה. ויש להוסיף בזה — בעומק יותר: עבודתו של יהודי היא, כאמור, לגלות את ה"טוב (ויתירה מזו: "טוב) מאד" שב-מציאות הבריאה.

וענין זה מודגש ביותר ביום התענית — שמגלים את ה"טוב מאד" בדבר שהטוב שבו בהעלם כל כך, עד שבגלוי הוא היפך הטוב:

ביום התענית אי אפשר להנות מעניני אכילה ושת"י, כלומר, שה"טוב", ועאכ"כ ה"טוב מאד" שבעניני אכילה ושת"י הוא בהעלם, ולא עוד אלא שבגלוי ישנו ענין של צער ועינוי — היפך הטוב.

ובזה מתבטא העילוי המיוחד שביום התענית — שע"י עבודתו של יהודי מגלים את ה"טוב מאד" שבענין התענית (צער ועינוי) גופא, הן למעלה — שיום התענית נעשה "יום רצון לה'", עד לפנימיות הרצון — חפץ ותענוג<sup>46</sup>, נחת רוח לפני, "צום אבחרהו"<sup>47</sup>, ועי"ז — "פועל ישועות בקרב הארץ"<sup>48</sup>,

והו בנוגע לאדם דלמטה — כפי שמצינו בהלכות שבת [והרי נמצאים אנו בג' הימים שלפני השבת, "קמי שבתא"<sup>49</sup>] בנוגע לתענית חלום בשבת, שהתענית הזה תענוג הוא לוי<sup>50</sup>, וההסברה בזה — מכיון שהרצון מהפך את התענית

והדיוק הוא, כאמור, "נהנה מן הגוף", היינו, שההנאה דאדם העליון — "נחת רוח לפני כו'" — היא מהעבודה הקשורה עם הגוף הגשמי, וכיו"ב בנוגע לכל עניני העבודה — מעשה גשמי דוקא, "המעשה הוא העיקר"<sup>51</sup>.

והדגשה זו — שהעיקר הוא הגוף הגשמי — מצינו בענין ה"תענית":

יש מצוות התלויות במוח או בלב, ואינם קשורים (כל כך) עם גשמיות. ואפילו המצוות התלויות בשאר אברי האדם — הרי לא תמיד קיימת הדגשה מיוחדת על הגשמיות שבדבר.

אמנם, ענין ה"תענית" — כל ענינו כעניני הוא בנוגע לגוף הגשמי, עניני אכילה ושת"י שהגוף נהנה מהם, ויתירה מזו: ענינים המוכרחים לחיות וקיום הגוף (לא רק ענין של תענוג בלבד), כמ"ש<sup>52</sup> "לחם לבב אנוש יסעד", ולא עוד אלא ש"לא על הלחם לבדו יחי' האדם כי על כל מוצא פי ה' יחי' האדם"<sup>53</sup>, כפירוש האריז"ל<sup>54</sup> שנשמתו של האדם זקוקה ל"מוצא פי ה'" שבלחם הגשמי. ואף שמדובר אודות "מוצא פי ה'" שבלחם, הרי כדי לקבל את החיות מ"מוצא פי ה'" שבלחם — בהכרח לאכול את הלחם הגשמי כפשוטו.

וכן הוא גם בנוגע לפעולה בעניני העולם, שהרי א' הענינים השייכים במיוחד לעבודה דיום התענית הוא — (ההוספה ב)מצות הצדקה<sup>55</sup>, שבה מתבטא

(41) אבות פ"א מ"ז.

(42) תהלים קד, טו.

(43) עקב ח, ג.

(44) ל"ת להאריז"ל עה"פ. וראה כשי"ט סי' קצד.

תרי"א בשלח סו, ד. יתרו ע"ד, א. לקו"ת צו יג, סע"ב ואילך. מסעי צו, א. ועוד.

(45) ראה כ"ה החיים או"ח סתקס"ז סקט"ז. וש"נ.

וראה הפטורת יוהכ"פ: הלוא פרום לרעב גו' (ישעי

נח, ז).

(46) ראה לקו"ת שה"ש כח, רע"ד. וש"נ.

(47) ישעי' שם, ה.

(48) תהלים ע"ד, יב. וראה אנה"ק סוסי"א.

(49) פסחים ק, סע"א.

(50) שר"ע אדה"ז או"ח סרפ"ח ס"ג.

הכתוב<sup>57</sup>: „סמך מלך בכל אל ירושלים“, כלומר, התחלת המצור על ירושלים.

והנה, בפסוק זה מצינו ענין מיוחד שלא מצינו בשאר תעניות, והוא — הלשון „בעצם היום הזה“ (וכפלו והדגישו): „כתב לך את שם היום את עצם היום הזה סמך מלך בכל אל ירושלים בעצם היום הזה“. וידועים דברי האבודרהם<sup>58</sup> שהובאו גם בבי"ט<sup>59</sup>: „ואפילו ה' (עשרה בטבת) חל בשבת לא היו יכולין לדחות ליום אחר, מפני שנאמר בו בעצם היום הזה, כמו ביום הכיפורים<sup>60</sup>“.

והביאור בזה — דלכאורה, איך יתכן שהתענית דעשרה בטבת ידחה עונג שבת (ובפרט ש, שבת שקולה כנגד כל המצוות שבתורה<sup>61</sup>)? והתירוץ — כאמור — שהרצון מהפך את התענית לעונג, אלא שבוה כמה אופנים: (א) תענית סתם בשבת — הרי זה רצון אסור (היפך רצונו האמיתי דהאדם<sup>62</sup>). (ב) תענית חלום — התירה תורה, כנ"ל מפס"ד השו"ע (ומ"מ צריך להתענות תענית לתעניתו, כי החלום תלוי<sup>63</sup> בהרהורי לבו<sup>64</sup>). (ג) ביוהכ"פ — הרי זה רצונו בשלימות.

ומטעם זה — כן הוא גם בעשרה בטבת שנאמר בו „בעצם היום הזה“, כמו ביוהכ"פ.

ונמצא, שבעשרה בטבת ישנה חומרא יתירה שלא מצינו בשאר הצומות (ד' הצומות) — שהוא בדוגמת יוהכ"פ!

(57) יחזקאל כד, ב.

(58) הל' תעניות.

(59) או"ח סתק"נ.

(60) ראה גם לקו"ש שם ס"ע 420 ואילך.

(61) ירושלמי נדרים פ"ג. וראה לקו"ש תוריע כא, סע"א ואילך.

(62) כפ"ד הרמב"ם (הל' גירושין פ"ב) ובמילא

גם הפיכת העינוי לעונג אינו (בשלימות).

(63) ברכות נה, סע"ב.

(64) אבל ראה שו"ע אדה"ז שם סוס"ז.

לעונג<sup>51</sup>, כלומר, שמגלה את ה"טוב", עד ל"טוב מאד" שבתענית — ענין התענוג, תכלית שלימות הטוב.

ועד שמתגלה ענין התענוג בכל העולם כולו — שהרי עי"ז שיהודי ממשך ומגלה את האל"ף<sup>52</sup>, „אלופו של עולם“, במציאות העולם, אזי מהפך את ענין הגלות — „גולה“ — ל„גאולה“<sup>53</sup>, גאולת ישראל וגאולת השכינה<sup>54</sup>, ובמילא מתהפך גם כללות ענין התענית, צום ועינוי (הקשור וכו' כסיבת הגלות), לענין של טוב ותענוג כפשוטו — כמ"ש הרמב"ם בסיום וחזותם הלכות תעניות: „כל הצומות האלו עתידים ליבטל לימות המשיח“, ויתירה מזו<sup>55</sup>: „ולא עוד אלא שהם עתידים להיות ימים טובים וימי ששון ושמחה“.

\*

ו. האמור לעיל הוא צד השוה בכל התעניות, ונוסף לזה, ישנו ענין מיוחד בכל תענית — כשם ש, כל יומא ויומא עביד עבידתי<sup>56</sup>.

ביאור ענינו המיוחד של עשרה בטבת:

המאורע שאירע בעשרה בטבת, שבגללו נקבע הצום, הוא — כלשון

(51) המשך תרס"ו ע' ע. סה"מ תש"ז ע' 79. ועוד.

(52) להעיר שאות אל"ף הוא ספירת הכתר (רצון ותענוג), שקודם ולמעלה מאות ב"ת, ספירת החכמה, התחלת וכללות כל הכחות פנימיים (מאורי אור ערך א' וב' בתחלתם. פרדס שער האותיות (שכ"ז רפ"ד ורפ"ה). וראה ס' הליקוט"ם (דא"ח — צ"צ) ערך אותיות, פרטי האותיות ב"ת ס"ט. וש"ג).

(53) לקו"ת בהעלותך לה, ג. אודה"ת בא ע' רעג. נ"ד ע' תקי. המשך מ"ם רבים תרל"ז פקל"ד.

(54) ראה מגילה כט, א. הובא בפרש"י עה"ת נצבים ל, ג.

(55) ראה בארוכה לקו"ש תט"ו ע' 413 ואילך.

(56) זח"א רה, סע"א. זח"ג צד, רע"ב. וראה גם

זח"א רסד, ב.

ביוהכ"פ (כנ"ל), וכמבואר בכ"מ<sup>71</sup> שיו"כ הוא תענוג עצמי הבלתי מורגש.

ז. אמנם, עדיין צריך להבין:

הן אמת שבנוגע לעשרה בטבת נאמר בכתוב „בעצם היום הזה“, כמו ביום הכיפורים, ומזה למדים שאילו ה' חל בשבת לא היו יכולים לדחותו כו'. אבל עדיין דרוש ביאור — מהי הסיבה ליחודו של עשרה בטבת משאר הצומות, שהי' דומה ליוהכ"פ, אשר כתוצאה מזה הודגש הדבר בכתוב בהוספת התיבות „בעצם היום הזה“!?

וכמדובר כמ"פ שהסבר הדבר צריך להיות מובן בפשטות, גם לאנשים פשוטים — כשם שחומרת צום זה (שאלו ה' חל בשבת לא היו יכולים לדחותו) מובנת ושייכת גם לאנשים פשוטים בתכלית.

בודאי ישנם הסברים ע"ד הסוד הדרוש והרמוז, אבל ביחד עם זה, בהכרח שישנו גם הסבר ע"ד הפשט, הסבר שיתקבל בשכלו של פשוט שבפשוטים, מבלי להמתין עד שיהי' למדן, רמזן ודרשן, מקובל ובעל תורת הסוד!

והביאור בזה — בפשטות<sup>72</sup>:

המאורעות דד' הצומות<sup>73</sup> באו בהמשך זה לזה, היינו, שכל מאורע בא לאחרי הקדמת המאורעות שלפניו: המאורע ד"ז בתמוז, „הובקעה העיר“, בא לאחרי הקדמת המצור על העיר שהתחיל בעשרה בטבת. המאורע דתשעה באב,

ובזה גופא — „עצם היום הזה“, „עיצומו של יום“<sup>65</sup>:

יוהכ"פ הוא „אחת בשנה“<sup>66</sup>, וע"פ פירוש התוס'<sup>67</sup> ש„אחת“ קאי על „הנפש שנקראת יחידה“, היינו, כהי' יחידה (שבנפש)<sup>68</sup>.

והנה, ביום זה („אחת בשנה“) ישנם כמה ענינים — שהרי מהלשון „עיצומו של יום“ גופא, מוכח, שישנם כמה ענינים ביום זה, ונוסף לכך, ישנו ענינו העיקרי של היום, העצם והתוקף של היום (וככל שאר הפירושים שבתבת „עיצומו“).

ומזה מובן גודל העילוי דעשרה בטבת — שלא זו בלבד שיש לו קשר ושייכות ליוהכ"פ בכללותו, אלא עוד זאת, ששייכותו ליוהכ"פ היא בכך שנאמר בו „בעצם היום הזה“, היינו, שהוא ע"ד ובדוגמת „עצם היום הזה“ דיוהכ"פ, „עיצומו של יום“!

ועפ"ז יש להוסיף בדרך אפשר, שגם הצד השווה דכל התעניות — הקשר עם הגוף הגשמי, והפיכת העינוי לתענוג — מודגש ביותר בעשרה בטבת: (א) המעלה דעינוי הגוף הגשמי — כמבואר בכ"מ<sup>69</sup> שעינוי הגוף דיו"כ מגיע למעלה מהתשובה, (ב) הפיכת הצום דעשרה בטבת לתענוג („יום רצון לה“<sup>70</sup> ועי"ז נעשה רצון האדם כן (כפס"ד הרמב"ם)) — באופן שהרצון הוא בשלימות, כמו

65 רמב"ם ה' תשובה פ"א ה"ג ד. וראה לקו"ש הכ"ט ע' 203 הערה 7.

66 ס"פ תצוה. אחרי טו, לד.

67 ד"ה עד אחת — מנחות יח, א.

68 ומזה אחת בשנה — יחידה בזמן, קצ (שלימות) מחילה וסליחה (רמב"ם ה' תשובה פ"ב ה"ז), ולכן נתחייב בחמש תפלות (לקו"ש ס"פ פנחס. וראה לקו"ש ח"ד ע' 1154).

69 המשך תער"ב ח"א פס"ב.

70 להעיר שפסוק זה הוא מהפטורת יוהכ"פ.

71 המשך תרס"ז ע' תקמה. וראה גם לקו"ש שה"ש יד, ב.

72 ראה גם לקו"ש חט"ז שם. ח"כ ע' 354.

73 שהם דוקא המפורשים וכתובים בתושב"כ (זכר"ה, יט. וראה רמב"ם ה' תעניות פ"ה ה"ד) כמו יוהכ"פ.

ח. ויש להוסיף עוד ענין בנוגע למעלת עשרה בטבת:

ישנו כלל „העשירי יהי קודש“<sup>76</sup>. ובעשרה בטבת מודגש הדבר ביותר — להיותו ביום העשירי דחודש העשירי (כלשון הכתוב<sup>77</sup>: „צום העשירי“), כלומר, עשירי שבועשירי, הן מצד מהלך הלבנה — חודש, והן מצד מהלך השמש — יום [בחודש].

וגם בענין זה מודגש הקשר ליוהכ"פ — שהרי אף הוא „בעשור לחודש“<sup>78</sup>, „העשירי יהי קודש“.

אמנם, שלימות זו דעשרה בטבת היא בהעלם, וצריכים לגלותה מן ההעלם אל הגילוי, ע"י עבודת התשובה (שהרי התענית „מדרכי התשובה הוא“), המגלה את ענינו האמיתי של יום זה — „יום רצון לה“<sup>79</sup>, עד ליר"ט בפועל ובגלוי, בגאולה האמיתית והשלימה שיהפכו ימים אלה ל„ימים טובים וימי ששון ושמחה“, כנ"ל.

וע"פ האמור לעיל אודות הקשר דעשרה בטבת עם יוהכ"פ, שבשניהם נאמר „בעצם היום הזה“ — נמצא, שגם הענין דעבודת התשובה (התוכן דכל התעניות) מודגש ביותר בעשרה בטבת, ע"ד ובדוגמת התשובה דיוהכ"פ הקשורה עם „עיצומו של יום“ — „עיצומו של יום מכפר“.

דהנה, בנוגע ליוהכ"פ כותב הרמ"ב<sup>80</sup>: „אע"פ שהתשובה והצעקה יפה לעולם, בעשרה הימים שבין ר"ה וי"ב היא יפה ביותר ומתקבלת היא מיד“, וממשיך דבמיוחד הוא ביוהכ"פ — שהוא

חורבן ביהמ"ק, בא לאחרי הקדמת המאורעות דמצור ובקיעת חומת העיר. ולאחרי מאורעות אלו ובהמשך להם — בא המאורע דצום גדלי“<sup>81</sup>.

ובפשטות: לאחרי ש„נתמלאה הסאה“ — הי' המאורע ד„סמך מלך בכל אל ירושלים“, מתוך תקוה שבראותם זאת יחזרו בתשובה. וכאשר לא ניצלו את הזמן ולא עשו תשובה — בא המאורע דהובקעה העיר. וכאשר גם מאורע זה לא עזר שיתעוררו לשוב בתשובה — בא המאורע דחורבן ביהמ"ק, ולאח"י — המאורע דהריגת גדלי“.

ונמצא, שהמאורע דעשרה בטבת, „סמך מלך בכל אל ירושלים“, המצור על ירושלים — מהוה התחלת וסיבת כל השתלשלות המאורעות דשאר הצומות, שהרי אילולי המצור על ירושלים, לא הי' שייך המאורע דבקיעת חומת העיר ועאכו"כ — חורבן ביהמ"ק וכו“.

זהו הביאור הפשוט של גודל החומר דעשרה בטבת — כפי שמבין גם פשוט שבפשוטים עד כמה נוגע התחלת הענין, שאז נקל עדיין למנוע את הדבר הבלתי-רצוי מעיקרו, ולאידך, אם לא מונעים את ההתחלה — הרי בהתחלה זו כלול כבר כל השתלשלות המאורעות שיבואו בדרך הטבע (אם לא ינצלו את הזמן שניתן מלמעלה כדי לשוב בתשובה), מצד הענין ד„מצוה גוררת מצוה“<sup>82</sup> ועד“ז בהפכו כו“.

ומזה מובן גם בנוגע לביטול כללות ענין הצום והפיכתו ליום טוב — שמכיון שעשרה בטבת הוא ההתחלה והסיבה דכל הצומות, הרי כאשר מהפכים אותו ליום טוב, מתהפכים בדרך ממילא כל שאר הצומות ל„ימים טובים וימי ששון ושמחה“.

(76) בחוקתי כו, לב. וראה בכורות נה, ב: מכל

מקום.

(77) זכרי' ח, יט.

(78) אמור כג, כו. פנחס כט, ז.

(79) הלי' תשובה פ"ב הי"ז.

(74) ראה לקו"ש חכ"ג ע' 303 הע' 30.

(75) אבות פ"ד מ"ב.



ד, אדם לעמל יולד<sup>82</sup>, „בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך“, כנ"ל בארוכה.

ובכן: הקביעות דעשרה בטבת קשורה עם פרשת השבוע, ובוה — ב' ענינים: (א) כללות הפרשה — פרשת „ויחי“, השייכת לכלל (ולכל אחד מ)ימי השבוע, (ב) חלק הפרשה השייך במיוחד ליום זה — מחמישי עד ששי.

וכידוע פתגם אדמו"ר הזקן<sup>83</sup> שיש „לחיות“ עם הזמן, וכפי שנתפרש פתגם זה — ובהדגשה מיוחדת ע"י כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו — שהכוונה להוראות שלמים מפרשת השבוע, הן מכללות הפרשה, ובמיוחד — משיעור חומש הימי, כדלקמן.

וכאמור, גם הוראות אלו צריכות להיות מובנות ליהודי פשוט שבפשוטים — בלימודו ע"י „פשוטו של מקרא“, עוד לפני שמגיע לדרגות שלמעלה מזה, עד „ליינה של תורה“, כדלקמן.

י. ההוראה מכללות פרשת השבוע — פרשת „ויחי“<sup>84</sup>:

התחלת הפרשה היא — „ויחי יעקב בארץ מצרים שבע עשרה שנה“. וידוע פירוש בעל הטורים בוה: „ויחי יעקב בארץ מצרים י"ז שנה — שהראשונים לא היו חיים כו“<sup>85</sup>.

וענין זה מבואר בארוכה ובפרטיות (בסגנון המובן גם לקטנים) — כידוע סיפור כ"ק מו"ח אדמו"ר<sup>86</sup> אודות שאלתו

„זמן תשובה לכל . . והוא קץ מחילה וסליחה לישראל“.

וע"פ האמור לעיל, נמצא, שגם בעשרה בטבת (בעצם היום הזה) ישנו תכלית העילוי דעבודת התשובה — בדוגמת התשובה דיוהכ"פ (מצד „עיצומו של יום“).

ונמצא, שגם בענין התשובה, הצד השווה שבכל התעניות — יש הפלאה מיוחדת בנוגע למעלתו של עשרה בטבת.

\*

ט. נוסף על האמור לעיל אודות ענינו המיוחד של עשרה בטבת — ענין השווה בעשרה בטבת מידי שנה בשנה, ישנה הוראה נוספת מהקביעות דעשרה בטבת, בשנה זו, אשר להיותה קביעות שונה מזו שבשנה שעברה ובשנה הבאה (בנוגע ליום בשבוע וחלק הפרשה דיום זה), הרי „כל יומא ויומא עביד עבידתי“, כך שישנה הוראה מיוחדת מקביעות שנה זו.

ובמכ"ש וק"ו: אפילו בנוגע לעניני העולם ידועה תורת הבעש"ט<sup>80</sup> (שמכיון שכל דבר הוא בהשגחה פרטית, בהכרח לומר) שיש בהם הוראה ולימוד בעבודת האדם לקונו, ועאכו"כ כאשר מדובר אודות קביעות השנה, דבר הנקבע ע"פ הוראת התורה, הרי בודאי שיש בזה הוראה ולימוד בעבודת האדם לקונו, העיקרית,

ובמיוחד — בנוגע לכללות העבודה, „אני נבראתי לשמש את קוניי“, להיות „שותף להקב"ה במעשה בראשית“, עי"ז שמגלה את ה„טוב“, עד ל„טוב מאד“, שבכל דבר שבעולם, ועושה זאת באופן

(80) היום יום — ט' אייר. כשי"ט הוספית סכ"ז

קטט. וש"נ.

(81) משנה וברייתא סוף מס' סידורי.

(82) איוב ה, ז. וראה סנהדרין צט, ב.

(83) היום יום — ב' חשוון. ה"ש תשי"ב ס"ע 29 ואילך.

(84) שכל חלק ופסוק ממנה — הוא. חלק ופסוק דפ' ויחי.

(85) ראה גם חז"א רטז, ב.

(86) היום יום — ח"י טבת. אגרות קודש אדמו"ר בהרי"צ ח"ה ע"ז שעג. וראה לקי"ש ח"ה ע' 160 ואילך.

רש"י: „כולם לשון גדוד הם . . . גד גדוד יגודנו, גדודים יגודו הימנו שיעברו הירדן עם אחיהם למלחמה כל חלוצי עד שנכבשה הארץ, והוא יגוד עקב — כל גדודיו ישובו על עקבם לנחלתם בעבר הירדן, ולא יפקד מהם איש“.

והענין בזה:

כללות העבודה דכיבוש הארץ תוכנה — „נעמען“ (לקחת את) „ארץ כנען“, שאף היא מקולקלת שבארצות האומות כמו ארץ מצרים<sup>92</sup>, ולגלות את מציאותה ומהותה האמיתית — „ארץ אשר גו' תמיד עיני ה' אלקיך בה מרשית השנה ועד אחרית שנה“<sup>95</sup>.

וענין זה נעשה ע"י „כל חלוצי“ שעברו לפני בני, ובמיוחד — שבט גד<sup>96</sup>, שהעמיד „גדודים“ (גדודים יגודו הימנו) לשון רבים, היינו (שצירף „גד“ ופעל) שיצטרפו ביחד כריכ מבני — עיני שפעל שגם אצלם יתגלו כל הענינים שיש בהם כחח ובהעלם, ובפשטות — שעבודתם תהי' בתכלית השלימות, „בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך“, ובאופן שתחדור למטה מטה בגשמיות העולם [כאמור לעיל (ס"ג) בפירושו „בכל מאדך“ — „בכל ממונך“], תוכן העבודה דכיבוש הארץ (והארציות)<sup>97</sup>.

ועבודה זו נעשתה בשלימותה ובמילואה, כך שלאחרי סיום העבודה שבו לנחלתם, ובאופן שלא נפקד מהם איש!

והנה, „התורה היא נצחית“<sup>98</sup>, היינו, שבענין זה ישנה הוראה נצחית לכאורא

של אדמו"ר הצ"צ<sup>98</sup> לאדמו"ר הזקן בקשר לפירושו של בעה"ט: היתכן שיעקב אבינו, בחיר האבות<sup>99</sup>, יהיו מבחר שנות חייו י"ז שנה שגר בארץ מצרים, ערות הארץ<sup>100</sup>? ויענהו אדמו"ר הזקן: כתיב<sup>100</sup> „ואת יהודה שלח לפניו אל יוסף להורות לפניו גושנה“, ואיתא במדרש<sup>101</sup> — הובא בפרש"י — איך נחמ"י להתקין לו בית תלמוד שתהא שם תורה ושיהיו השבטים הוגים בתורה. „להורות לפניו גושנה“ פירושו — שכאשר לומדים תורה מתקרבים להשי"ת, ואז — יכולים להיות גם במצרים במעמד ומצב ד"וידח“.

זוהי איפוא ההוראה הנלמדת מכללות פרשת „ויחיי“ בנוגע לכללות עבודתו של יהודי בעולם — שע"י לימוד התורה ביכלתו ובכחו לגלות את ה„טוב“ ו„טוב מאד“ בכל מקום ומקום שבעולם, ועד כדי כך, שאפילו בארץ מצרים, „ערות הארץ“, מקולקלת שבארצות האומות<sup>102</sup> — גם שם יכול להיות „ויחיי יעקב“, מבחר שנותיו של יעקב אבינו, בחיר שבאבות!

יא. ההוראה משיעור חומש היומי — מחמישי עד ששי — ובאופן ד„נעוץ תחילתן בסופן וסופן בתחילתן“<sup>103</sup>, כדלקמן.

התחלת השיעור דחמישי היא — „גד גדוד יגודנו והוא יגוד עקב“<sup>104</sup>. ומפרש

(87) בקטנותו, כשלמד בחדר דלימוד חומש לתשבר.

(88) שער הפסוקים תולדות כו, כה. וראה ב"ר פע"ז, א. זח"א ק"ט, ב. שם קמז, ב.

(89) מקץ מב, ט. שם, יב. וראה קה"ר פ"א, ד (בסופו).

(90) ויגש מו, כה.

(91) תנהומא באבער ויליש עה"פ. וראה לקרש שם הערה 10.

(92) תריכ ופרש"י אחרי ית, ג.

(93) ספר יצירה פ"א מ"ז.

(94) מט, יט.

(95) עקב יא, יב.

(96) ראה ברכה לג, כ ובפרש"י.

(97) ראה אגה"ק רס"ט.

(98) תניא רפי"ז. וראה רמב"ם הל' יסוה"ת רפ"ט.

אלא יתירה מזו — „זהיר ביקרא דאחוי“, שהי' זהיר בכבודם!

ויש להוסיף, ש„זהיר“ הוא גם מענין ד„זהיר טפי“<sup>103</sup>, וגם מלשון זוהר ואור (ע"ד מ"ש<sup>104</sup>, והמשכילים יזהירו כזוהר הרקיע)<sup>105</sup>, כלומר, הנהגתו של יוסף שהי' „זהיר ביקרא דאחוי“ היתה באופן שבענין זה הי' „זהיר טפי“, עד כדי כך שהנהגה זו (עבודתו באהבת ישראל) היתה ה„שער“ לכל שאר עניני העבודה<sup>106</sup>, וגם: עבודתו באהבת ישראל היתה באופן של זוהר ואור — בכך התבטאה ה„ליכטיקייט“ שלו, ועי"ז נעשו גם כל שאר עניני העבודה באופן של זוהר ואור.

וההוראה מזה, כאמור, עד כמה צריכים להשתדל בענין דאהבת ישראל אפילו כלפי יהודי שהתנהג עמו באופן בלתי-רצוי (בדוגמת הנהגת אחיו של יוסף), ובלשון אדמו"ר הזקן בתניא<sup>107</sup>: „שלא לשלם לו כפעלו ח"ו, אלא אדרבה, לגמול לחייבים טובות, כמ"ש בזהר<sup>108</sup> ללמוד מיוסף עם אחיו.“

יג. וענין זה קשור גם עם התחלת שיעור היומי — „גד גדוד יגודנו גוי“, כאמור, „נעוץ תחילתן בסופן וסופן בתחילתן“:

כדי לפעול את הענין ד„גדוד יגודנו“, להעמיד „גדודים“ (גדודים יגודו הימנו) לשון רבים, שיצאו למלחמה

מישראל — לא רק לאלו השייכים לשבט גד, כמפורש בפרש"י על הפסוק „איש אשר כברכתו בך אותם“, ש„כללן כולם בכל הברכות“, ובנדוד"ז — שהברכה דשבט גד (גד גדוד יגודנו והוא יגוד עקב) שייכת (לא רק לשבט גד, אלא) גם לכל שאר השבטים, לכאור"א מבני“.

וההוראה היא — כאמור — שכאור"א מישראל צריך לעשות את כל התלוי בו להעמיד גדודים שיעסקו בעבודה דכיבוש הארץ, כפתגם הידוע<sup>100</sup>: „מאך דא (עשה כאן) ארץ ישראל“, כלומר, לגלות אלקות (בדוגמת הענין ד„עיני ה' אלקיך בה“) בכל מקום ומקום בעולם, עד במקום (שבגלוי הוא כמעמד ומצב) הכי תחתון — בדוגמת „ארץ כנען“ (או „ארץ מצרים“).

יב. וסיום שיעור חומש היומי הוא — „ולקדקד נזיר אחיו“<sup>101</sup>, שנאמר על יוסף.

ומפרש בתרגום יונתן בן עוזיאל ותרגום ירושלמי: „נזיר אחיו“ — „זהיר ביקרא דאחוי“. כלומר: „נזיר“ הוא (גם) מלשון נזר ועטרה<sup>102</sup>, ולכן, מפרש התרגום שענין זה קשור עם „יקרא דאחוי“.

והענין בזה:

מפסוק זה למדים הוראה נפלאה בנוגע להנהגה דאהבת ישראל — שלמרות שאחיו התנהגו עמו באופן בלתי-רצוי, עד שמכרוהו כו', מ"מ, לא זו בלבד שלא השיב להם כגמולם, ולא זו בלבד שהשתדל אפילו שלא לפגוע בכבודם,

103) שבת קיח, סע"ב. וראה אגה"ק סוסי"ז.

104) דניאל יב, ג.

105) צוואת הריב"ש בתחלתה. סה"מ תשי"ח ע'.

240. סה"ש הישית ע' 22. לקושי חיד ע' 1193. ח"ז ס"ע

151.

106) סה"מ וסה"ש שם.

107) ספ"ב.

108) ח"א רא, א.

99) פרשתנו שם, כה.

100) אגרות קודש אדמו"ר מוהרי"צ ח"א ע' תפה.

לקושי ח"ב ע' 621. וראה לקושי ח"ה ע' 404 בשוה"ג להע' 48.

101) שם, כו.

102) ראה גם ספורנו עה"פ.

„ועמך כולם צדיקים“<sup>115</sup> נמצאים במצב של אחדות — ועאכו"כ ש' יוצאים במלחמה ונוצחים!

ובפרט ב„עת רצון“ דיום התענית — שכולם מתענים יחדיו, מתפללים יחדיו, ולומדים תורה יחדיו — החל מקריאת התורה וההפטרה דיום התענית, ונותנים לצדקה יחדיו (לאחרי סיום הדברים, כרגיל בכגון דא), היינו, שישנה תכלית השלימות ד„ועמך כולם צדיקים“ בכל ג' הקרין שעליהם העולם עומד<sup>116</sup>, כולל „עולם קטן זה האדם“<sup>117</sup> — הרי בודאי ש' יוצאים במלחמה ונוצחים!

ובפשטות — שנעשה הענין ד„גד גדוד יגודנו והוא יגוד עקב“, שיוצאים למלחמה דכיבוש הארץ, וחוזרים כולם יחדיו, באופן שלא יפקד ממנו איש, לאחרי שפעלו את כיבוש העולם כולו, עי"ז שמראים באופן גלוי לעין כל, אשר לא זו בלבד שלא מתביישים ביהדות ח"ו, אלא אדרבה — הולכים עם „גאון יעקב“<sup>118</sup>, כדי למלאות את שליחותו של הקב"ה „לעשות — לתקן“, לגלות את ה„טוב מאד“ שבכל הבריאה כולה, על כל חלקי, בכל הארצות דשבעים אומות, כולל — המקולקלים שביניהם, שגם שם יהי גילוי אלקות, היינו, שיהי ניכר בכל הבריאה כולה ש„כל מה שברא הקב"ה בעולמו לא בראו אלא לכבודו“<sup>119</sup>.

וזהי איפוא הנקודה המשותפת והצד השהו שבכל הענינים האמורים לעיל — כללות עבודתו של יהודי, המודגשת ביום

ד„כיבוש הארץ“, כנ"ל — דרושה ההקדמה דאהבת ישראל, ועד להיות „זהיר ביקרא דאחוי“, שכו, ע"י הגישה מתוך אהבת ישראל אמיתית, מצליחים להעמיד גדודים רבים — ועד לשלימות העם, „בנערנו ובוקנינו גו' בכנינו ובננותינו“<sup>109</sup> — שיעסקו בכל עניני העבודה דתומ"צ, ועד לשלימות התורה, כולל וכמיוחד — „כיבוש הארץ, שלימות הארץ“.

ובפרטיות יותר:

מצב של אהבת ישראל ואחדות ישראל<sup>110</sup> — מוסיף בשלימות העבודה דלימוד התורה וקיום המצוות: בלימוד התורה — שהרי „דיבוק חברים“ ו„פלפול התלמידים“ הם מהדברים שהתורה נקנית בהם<sup>111</sup>, היינו, שע"ז נוסף עילוי ושלימות בהבנת התורה, משא"כ כאשר הלימוד הוא באופן ד„כד בכד“, אזי „ונואלו“<sup>112</sup>. ובקיום המצוות — שהרי אין דומה קיום המצוה ע"י יחיד (ככל שתגדל מעלתו) לגבי קיום המצוה ברבים, ועאכו"כ — בציבור<sup>113</sup>.

וכמו כן מוסיף הדבר בנצחון המלחמה דכיבוש הארץ הנ"ל — שהרי הדברים קי"ו: ומה אלו שעברו על הציווי הראשון דעשה"ד, רחמנא ליצלן, ואעפ"כ „היו יוצאים במלחמה ונוצחים“, מפני מעלת האחדות שהיתה בהם<sup>114</sup>, הרי כאשר

(109) בא י"ט.

(110) נוסף לכך שע"ז מבטלים סיבת החורבן והגלות (כנ"ל בהערה 2), ובמילא, מהפכים את התענית ל„ימים טובים ימי ששון ושמחה“, כמודגש בסיום הכתוב (והביאו הרמב"ם בסוף הל' תענית): „האמת והשלום אהבו“.

(111) אבות פ"ו מ"ז.

(112) ירמ"ג, לו. ברבות ב. ג. תענית ז, א. וש"נ.

(113) ראה אגה"ק סכ"ג. קונטרס החלצו תרנ"ט.

ועוד.

(114) ילי"ש מ"א רמז ריג. וראה גם כ"ר פלי"ח, ו

במדב"ר פ"א, ז.

(115) ישעי"ס, כא. סנהדרין רפ"א.

(116) אבות פ"א מ"ב. וראה שם מ"ח.

(117) תנחומא פקודי ג. זח"ג לג, ב. תקו"ז תס"ט

(ק, ב). מו"נ ח"א פע"ב. וראה אבות דר"ג ספלי"א.

(118) ל' הכתוב — תהלים מז, ה.

(119) אבות ספ"ז.

טו. סדר ההלכות ברמב"ם הוא — שתחילה באות הלכות גניבה (שסיימו בשיעור דאתמול) ולאחריהן באות הלכות גזילה (ביחד עם הלכות אבידה, אשר צירוף זה כשלעצמו דורש ביאור והסבר, וכדלקמן). ובהתאם לכך — כן הוא גם בשו"ע (דהב"י): הלכות גניבה תחילה, ולאחריהן הלכות גזילה.

אמנם בשו"ע של אדמו"ר הזקן — הסדר הוא להיפך: הכותרת היא — „הלכות גזילה וגניבה“, וכן בפרטי ההלכות: „אסור לגזול או לגנוב“, גזילה תחילה ואח"כ גניבה.

ויש לומר הביאור בזה:

ספרו של הרמב"ם קראו בשם „משנה תורה“ — כמ"ש הרמב"ם בהקדמתו „לפיכך קראתי חיבור זה בשם משנה תורה, לפי שאדם קורא בתורה שבכתב תחלה ואח"כ קורא בזה“, ולכן, בסידור ההלכות נמשך הרמב"ם לסדר הכתובים בתורה שבכתב: לכל לראש דיני גניבה — בפ' משפטים<sup>123</sup>, ולאחרי כן דיני גזילה — בפ' ויקרא<sup>124</sup> (ולאחרי כן דיני אבידה — בפ' תצא<sup>125</sup>).

אבל בשו"ע של אדמו"ר הזקן, שענינו (בחלק „חושן משפט“), הלכות הצריכות מלוקטות<sup>126</sup> — הסדר הוא גזילה ואח"כ גניבה, מכיון שבפועל ממש קודם התיקון דגזילה לתיקון דגניבה:

גזילה — נעשית בגלוי, ואפילו בפני רבים. ומכיון שהדבר ידוע וגלוי לכל — נקל יותר לתקן זאת מיד, ואין כל צורך להמתין לתוצאות חקירה ודרישה בב"ד וכיו"ב.

התענית, ובפרט בעשרה בטבת, ובמיוחד — בקביעות שנה זו, לאור ההוראות דשיעור חומש היומי — לגלות את ענין הטוב וקדושה שבכל דבר שבעולם, שעי"ז משלימים את כוונת הבריאה כולה — לעשות לו ית' דירה בתחתונים.

\*

יד. ויש לקשר כל הנ"ל (בדא"פ) גם עם שיעור היומי ברמב"ם — אשר גם ענין זה הוא באופן ד„כל יומא ויומא עביד עבידתי“, ועאכו"כ — ענין בתורה, ובפרט שלימוד שיעורים אלו נתפשט ונתקבל ע"י עשירות, מאות, אלפים, עד לרבבה מישראל,

וידוע שהלשון „רבבה“ (מלבד הפירוש — עשרת אלפים) כולל את ענין הריבוי עד איז-סוף, „עד כי חדל לספור“<sup>120</sup>, „שאיז מספר למעלה הימנו בלה"ק, כי מה שהוא יותר מרבבה אין לו שם בפ"ע בתורה כו"כ<sup>121</sup> (כידוע בספרי הדקדוק, וכמבואר גם בספרי מוסר, חסידות וקבלה<sup>122</sup>).

שיעור היומי ברמב"ם הוא — ג' פרקים ראשונים דהלכות גזילה ואבידה.

ובענין זה יש להתעכב על נקודה שאינה קשורה (בגלוי עכ"פ) עם הענין דאמירת „דבריי-כבושין“ — ענין בנגלה דתורה, שמצינו שינוי בשו"ע אדמו"ר הזקן לגבי הרמב"ם וההולכים בעקבותיו — הב"י בשו"ע, כדלקמן.

ומזה באים גם לביאור בענין ד„דבריי-כבושין“ — בקשר ובשייכות לכל האמור לעיל, כדלקמן.

(120) מקץ מא, מט.

(121) לקו"ת ר"פ ברכה. סה"מ הש"ת ע' נה.

ובכ"מ.

(122) ראה ס' השרשים לר' יונה בן ג'נאח ולהרד"ק

בערכו.

(123) כא, לו ואילך.

(124) ה, כא ואילך.

(125) כב, א ואילך.

(126) נוסח השער דהוצאות הראשונות.

שגוזלים (בפני הבעלים — הקב"ה) מרשות הקדושה לרשות דלעו"ז.

וסיבת הדבר היא — ענין של „אבידה“:

אמרו חז"ל<sup>132</sup>, „אין אדם עובר עבירה אא"כ נכנס בו רוח שטות“, שהרי לולי זאת — לא יתכן שיהודי יעבור על רצונו ית'<sup>133</sup>.

והסיבה לכך ש„נכנסה בו רוח שטות“ למרות היותו „עם חכם ונבון“<sup>134</sup>, היא — כמארז"ל<sup>135</sup>, „איזהו שוטה — המאבד<sup>136</sup> כל מה שנותנים לו“:

לכל יהודי יש בחי' מ"ה שנותנים לו — נפש האלקית, „חלק אלקה ממעל ממש“, „חלק משם הוי' ב"ה“<sup>137</sup>, בגימטריא מ"ה (שם הוי' במילוי אל"פיו)<sup>138</sup>, שנותנים לו — באופן ד, „כל הנותן בעין יפה נותן“<sup>139</sup>.

אמנם, יכול להיות מצב „שמאבד מ"ה שנותנים לו“, היינו, שניצוץ אלקות שבו, בחי' מ"ה, הוא בבחי' אבידה<sup>140</sup>, וכתוצאה מזה — מגיע למצב של גזילה<sup>141</sup>, שיונקים ממנו החיצונים כו'.

ולכן, כדי להשיב את הגזילה, להשיבה מרשות דלעו"ז למקומה האמיתי ברשות

משא"כ גניבה — נעשית בסתר, ובמילא, צריכים לדעת אם הגנב מודה מעצמו, או שיש צורך בחקירה ודרישה והגדת עדות כב"ד וכיו"ב, תהליך שלוקח משך זמן.

ונוסף על זה — ע"ד שמצינו בנוגע לענין התשובה, ש„ספק עבירה צריכה יותר תשובה מעבירה ודאית, כי על עבירה ודאית אדם מתחרט בכל לבו, אבל ספק עבירה — הוא מתברך בלבבו לומר שמא לא עשיתי עבירה, ואינו מתחרט עלי' חרטה גמורה, והרי נשאר עונש העבירה עליו. ולכן הי' צריך קרבן אשם, הבא על הספק, להיות יותר ביוקר מקרבן חטאת הבא על הודאי“<sup>127</sup> — „חטאת בת דנקא ואשם בת שתיים“<sup>128</sup>, שתי סלעים, מ"ח דנקאות!

טז. ביאור הענין בעבודת האדם — בקשר ל„דברי-כבושין“ דלעיל:

ובהקדים — ביאור הקשר והשייכות (הלכות) גזילה עם אבידה, שחיברם הרמב"ם, אף שלכאורה אין קשר ושייכות ביניהם<sup>129</sup>:

„גזילה“ קאי על כללות ענין החטאים<sup>130</sup>, שהרי ע"י החטא עובר האדם מרשות הקדושה לרשות דלעו"ז (כידוע<sup>131</sup> הפירוש ד„עבירה“ — שעובר ממקום למקום, מרשות הקדושה לרשות דלעו"ז), וזהו תוכן ענין הגזילה —

(127) שרע אדהיז אויח סתר"ג.

(128) זבחים מה, א.

(129) ובפרט — ש(הל') אבידה שייך ל(הל') גניבה ולא ל(הל') גזילה, שהרי ברשות (ויותר מזה: ע"פ הציווי) באה לידו.

(130) ראה לקו"ת האוינו עת, ב: „החוטא נקרא גזול אביו ואמו“, וראה גם ביאורו להצ"צ ח"א ע' תקעג. המשך חייב אדם לברך תרליח פ"ז.

(131) ד"ה יהודה אתה תרפ"ח פ"ב (סה"מ תרפ"ח

ס"ע מו ואילך). סה"מ קונטרסים ח"א סא, סע"א. שם

ע, א. סה"מ ה"ש"ת ס"ע נח. שם ע' 72.

(132) סוטה ג, רע"א. וראה תניא פכ"ד.

(133) וכמארז"ל „ונפש כי תחטא — תוהא“ (וחי

טז, א. וראה שם יג, רע"ב).

(134) ואתחנן ד, ו.

(135) חגיגה ד, רע"א.

(136) גם אם הוא שונג, שלכן גם שונג צריך כפרה

(רש"י שבועות ב, סע"א), כי בא מהתגברות נפיה

(אגה"ק טוסיכ"ח) שלו.

(137) אגה"ת פ"ד.

(138) תקו"ז תכ"ז (עא, רע"ב).

(139) ראה ב"ב נג, א. ושי"נ.

(140) לקו"ת פינחס עו, ריש ע"ב. וראה לקו"ת

האוינו שם, א: „הניצוץ אלקות צריך שמירה שלא

יאבד ואחר ימצאנה“.

(141) ראה ביאורו והמשך חייב אדם לברך שם

(מע"ח שער האונאה פ"ה): „גולה גימט' מ"ה“.

כ"ו ובחר בארץ ישראל כ"ו ובחר לחלקו ישראל כ"ו יבואו ישראל שבאו לחלקי וינחלו את הארץ שבאה לחלקי, היינו, שארץ ישראל נועדה מלכתחילה בשביל בניי — כן הוא בנוגע למציאות הבריאה כולה, שנבראה, בשביל ישראל שנקראו ראשית, ובשביל התורה שנקראת ראשית<sup>140</sup>, כלומר, בשביל ישראל שמתנהגים ע"פ התורה, לימוד התורה, ובאופן שהלימוד מביא לידי מעשה<sup>141</sup>, החל מעבודת התפלה, ומצות הצדקה.

ונמצא, שכאשר ישנו ענין בעולם שבגלוי אינו ברשות הקדושה — הרי זה מפני שהניצוץ האלקי שבו הוא בבחי' אב"דה, ויתירה מזו — גזילה, ברשות דלעו"ז. דהנה, בכל דבר שבעולם ישנו ניצוץ אלקי, מוצא פי ה', שנמצא בדבר הגשמי, ולא עוד אלא שמהווה מחי' ומקיים דבר גשמי זה בכל רגע ורגע מאין ואפס המוחלט (כתורת הבעש"ט שנתבאר בשער היחוד והאמונה<sup>142</sup>), וא"כ, זה שנמצא בגלוי ברשות דלעו"ז — הרי זה ענין של גזילה.

וזוהי עבודתו של יהודי — להשיב את הגזילה, היינו, להשיב את כל עיני העולם למקורם ושרשם, שיהי' ניכר בהם בגלוי שהם שייכים לרשות הקדושה. ובסגנון האמור — לגלות את ה"טוב מאד" שבכל עיני העולם.

יז. ומזה באים לביאור פרטי הדינים בהלכות גזילה (שיעור היומי ברמב"ם) — בעבודת האדם:

התחלת הלכות גזילה היא: „כל הגוזל . . . עובר בלא תעשה, שנאמר לא תגזול“,

הקדושה — עליו לחפש ולמצוא את ה"אב"דה, שזהו כללות ענין התשובה, כמ"ש<sup>143</sup>, „ובקשתם משם“, „שבתקש<sup>144</sup> ותחפש, ואין חיפוש אלא אחר אב"דה, דהיינו דבר שהוא אבודה אצלו . . . בחי' ניצוץ אלקות כו"י<sup>145</sup>, ולהשיב את הגזילה.

ולאחרי שמשיב את הגזילה — הרי לא זו בלבד שחוזר כפי שהי' מקודם, לפני שאיבד מ"ה שנותנים לו, אלא עוד זאת, שבחי' מ"ה נעשה המושל ושולט היחידי ב"עיר קטנה זה הגוף<sup>146</sup>, מכיון שהצד דלעו"ז סו"ס נתהפך לטוב, אתהפכא חשובא לנהורא.

ובלשון חז"ל<sup>147</sup>: „בראתי יצה"ר בראתי לו תורה<sup>148</sup> תבלין<sup>149</sup>, שענינם של ה"תבלין" — שלוקחים דבר שאינו ראוי למאכל אדם, ועושים ממנו (לא רק מאכל אדם סתם, אלא) „מטעמים“, „מעדנים להשיב הנפש<sup>148</sup>“.

וכן הוא בנוגע לכללות עבודתו של יהודי בעולם:

כשם שבנוגע לארץ ישראל אמרו חז"ל<sup>149</sup>: „כשברא העולם חלק הארצות

(142) ואתחנן שם, כ"ט.

(143) לקו"ת ראה לב, ב — הובא בלקו"ת האוינו שם, ב.

(144) משם דוקא, הידיעה שהוא, שם" (שגול וכו') מביאתו ל"בקשתם", ובלשו"ן הלקו"ת (ראה שם, סע"ב ואילך): „משם דייקא . . . במקום שנאבדה . . . שיפושפוש במעשיו כו' . . . וזהו ובקשתם משם . . . מקום ומשכן הקליפות נקרא שם, כלומר עמוק מאד למטה . . . (ועי' התשובה) הוציא אותנו מבחי' שם לדבקה בו ית"י“.

(145) נדרים לב, רע"ב.

(146) קידושין ל, ב. וראה ב"ב טז, א.

(147) ראה לקו"ת פינחס והאוינו שם, ששמירת הניצוץ האלקי (בחי' מ"ה) שלא יאבד כו', נעשה עי' לימוד התורה.

(148) ראה תניא פכ"ז.

(149) תנחומא ראה ת. וראה מכילתא בתחלתה (ע"פ"ב בא יב, א). בשלח טז, יז.

(150) פרשיי ר"פ בראשית — מב"ר פ"א, ד. ויק"ר פל"ז, ד. ובכ"מ.

(151) ראה קידושין מ, ב. וש"נ.

(152) בתחלתו.

הגזילה<sup>156</sup>, ולא עוד אלא שעי"ז בא לעילוי גדול יותר — אתהפכא חשוכא לנהורא<sup>157</sup>.

יח. עפ"ז מוכן הקשר דשיעור היומי ברמב"ם עם שיעור חומש היומי, וכללות ענין התענית:

תוכן ונקודת האמור לעיל אודות ענין התענית הוא — שבה מודגשת כללות עבודת האדם לגלות את ה"טוב מאד" שבכל עיניי הבריאה, הן בנוגע לפעולה עם הגוף הגשמי דוקא, תחתון שאין למטה ממנו, והן בנוגע לגילוי ה"טוב מאד" אפילו בדבר בלתי-רצוי, הפיכת ענין של עיניי ותענית ל"יום רצון לה", עד לתכלית השלימות שבזה — הפיכת כללות ענין הגלות לגאולה, שאו (יתבטלו כל הצומות, ולא עוד אלא ש) יהיו ימים טובים יומי ששון ושמחה.

וזהו גם תוכן שיעור חומש היומי — העבודה דכיבוש הארץ, ע"י המלחמה ד"גד גוד יגודנו",

החל מבירור הגוף ונהי"ב, ע"י עבודת התפלה, "בחרבי ובקשתי"<sup>158</sup> — ענין של מלחמה, היינו, המלחמה הפנימית דנה"א עם נהי"ב, תחילה באופן דאתכפיא, עד לשלימות העבודה — באופן דאתהפכא, וכמו כן בנוגע לפעולה בעולם, כיבוש הארץ — לגלות את האלקות שבכל דבר

ומוסיף בהלכה ב': "ואסור לגזול כל שהוא דין תורה", וכפי שמבאר אדמו"ר הזקן בשו"ע שלו: "אע"פ שפחות משה פרוטה אינו נקרא ממון . . . הרי חצי שיעור אסור מן התורה לכתחילה" — שבזה מודגש גודל החומר דגזילה, אפילו בנוגע לדבר הכי קטן, פחות משה פרוטה, וענינו בעבודה<sup>159</sup> — שכל פרט ופרט שבעולם, אפילו דבר הכי קטן, יש בו ניצוץ אלקי, ולכן, צריכים לשמרו שלא יאבד ויפול לרשות דלעו"ז ח"י.

וממשיך הרמב"ם באותה הלכה — "אין לוקין על לאו זה, שהרי הכתוב נתקו לעשה, שנאמר<sup>160</sup> והשיב את הגזילה אשר גזל, זו מצות עשה":

גם כאשר אירע (מסיבה שונה ומשונה) ענין של גזילה, שדבר מסויים נגזל מרשות הקדושה לרשות דלעו"ז — אין לאדם ליפול ברוחו ח"י, בידעו שביכולתו ובכחו להשיב את הגזילה.

ולא עוד אלא שעי"ז יקיים "מצות עשה" שלא הי יכול לקיימה לולי ענין הגזילה!

אמנם, לכתחילה אסור לו לאדם שיביא את עצמו למצב שיצטרך לקיים את המצוה ד"השיב את הגזילה", היינו, שאין לו לגזול אפילו לא בשביל ש"זוכה" לקיים את "מצות עשה" ד"השיב את הגזילה", וכמ"ש אדמו"ר הזקן בשו"ע שלו<sup>161</sup>: "ואפילו הגונב ע"ד להחזיר אותו החפץ עצמו . . . הרי זה עובר בלי"ת".

אלא שאם בכל זאת אירע דבר בלתי-רצוי, ועבר ח"י על איסור של גזילה — עליו לדעת שיש תיקון לדבר, להשיב את

156) ולא עוד אלא שהקב"ה עוזרו (סוכה נב, רע"ב. קידושין ל, ב. וראה תניא רפי"ג). ולא עוד אלא שודאי הדבר כי אל ידח ממנו נדח (ע"פ ש"ב יד, יד. וראה הל' ת"ת לאדה"ז פ"ד סוסי"ג. תניא ספלי"ט, ובלשון ההלכה: הכתוב נתקו (להגזילה — לזהשיב). 157) ראה לקו"ת האינו שם, ב: ע"י התשובה אתהפכא חשוכא לנהורא וזדונות נעשו כזכות, לכן, מבחי' גזול אביו ואמו נעשה בחי' כנשר כל ער גזוליו ירחף כו".

158) פרשתנו מה, כב. וראה ת"א ופרש"י עה"פ. לקרית ר"פ תצא. ובכ"מ.

153) וראה גם תניא פכ"ד: אפילו עבירה קלה כ"י.

154) ויקרא ה, כג.

155) ס"ג.



ש"ויראו ממך", אלא עוד זאת, להכין אותם למעמד ומצב דלעתיד לבוא, כפס"ד הרמב"ם בסוף הלכות מלכים ומלחמותיהם<sup>163</sup> [ובכמה מדפוסים הרמב"ם<sup>164</sup> נקראים ב' פרקים אחרונים דהלכות אלו: "הלכות מלכים ומלחמות ומלך המשיח"]:<sup>165</sup> "ויתקן את העולם כולו לעבוד את ה' ביחד, שנאמר<sup>166</sup> כי אז אהפוך אל עמים שפה ברורה לקרוא כולם בשם ה' ולעבדו שכם אחד"<sup>166</sup>.

וענין זה נפעל ע"י ההכנה דמעשינו ועבודתינו — כפס"ד הרמב"ם<sup>167</sup>: "וכן צוה משה רבינו מפי הגבורה לכופף את כל באי העולם לקבל מצוות שנצטוו בני נח", וכמדובר כמ"פ שהפירוש ד"לכופף" הוא (גם) כפי' בדברים בדרכי נועם ודרכי שלום, וראי' לדבר — שהרמב"ם כתב לשון זה ("לכופף") בזמנו, כאשר לא הי' מצב ד"יד ישראל תקיפה", שהרי היו תחת שלטון של מצרים או ספרד וכיו"ב, וא"כ, בודאי שנכלל בזה (גם) כפי' בדברים בדרכי נועם ודרכי שלום.

וענין זה שייך במיוחד בנוגע לעשרה בטבת — שענינו "סמך מלך בבל אל ירושלים":

דובר כמ"פ<sup>168</sup> שהלשון "סמך מלך בבל אל ירושלים" הוא (גם) מלשון "סומך נופלים", שתוכנו — עזר וסיוע, היינו, שבשורש הדברים יש בזה ענין טוב כו', כפי שנתבאר בארוכה.

שבעולם, ואפילו בדבר שנמצא ברשות דלעו"ז, שהרי באמת שייך הוא לרשות הקדושה, אלא שצריכים לפעול שענין זה יהי' בגלוי, ע"ד ובדוגמת ארץ ישראל, "ארץ אשר עיני ה' אלקיך בה".

וענין זה נפעל, כאמור, ע"י המלחמה ד"גד גדוד יגודנו", ובאופן שבפועל ממש — לא זקוקים למלחמה, אלא פועלים זאת בדרכי נועם ובדרכי שלום, שכן, כאשר יוצאים "ביד רמה"<sup>159</sup>, "בריש גלוי"<sup>160</sup>, ומראים באופן גלוי לעין כל את הקשר עם הקב"ה, תורתו ומצוותיו — אזי "כובשים" את כל עיני העולם בדרכי נועם ובדרכי שלום, ללא כל התנגדות מצדם של אוה"ע, כמ"ש<sup>161</sup>, "וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך"<sup>162</sup>.

ועפ"ז מובן הקשר עם שיעור היומי ברמב"ם בהלכות גזילה ואבידה, שתוכנם (בעבודה הרוחנית) — שכלל דבר יש ניצוץ אלקי, ועד כדי כך, שאפילו דבר שבגלוי הוא ברשות דלעו"ז (מצב של גזילה), יש להשיבו לרשות הקדושה, עי"ז שמגלים את מציאותו האמיתית — "טוב מאד".

יט. ענין נוסף בשיעור היומי ברמב"ם — שיש לו שייכות מיוחדת לעשרה בטבת. ובהקדים:

בכלל עבודתו של יהודי — הפעולה על אומות העולם, היינו, לא רק שלא ימנעו בעדו לכבוש את העולם כולו, עי"ז

(163) ספ"א.

(164) וינציאה רפד. שי.

(165) צפני' ג, ט.

(166) להעיר מהשייכות ליום התענית — ממ"ש

בהפטורת יום התענית: "ובני הנכר הגלויים על ה' לשרתו גוי להיות לו לעבדים גוי" (ישעי' נו, ו), "כי ביתי בית תפלה יקרא לכל העמים" (שם, ז).

(167) ספ"ח.

(168) לקו"ש ח"כ ע' 518 ואילך.

(159) בשלח יד, ח.

(160) ת"א ע"פ. וראה פרש"י שם: בגבורה גבוהה

ומפורסמת.

(161) תבוא כה, י.

(162) ולהעיר שדרז"ל אלו תפילין" (שבראש)

(ברכות ח, סע"א. וש"ג), דמיוחד בזה ג' ד, טרף זרוע

אף מקדש" (ברכה לג, ב) — ראה ה' קטנות להרא"ש

ה' תפילין סט"ז (הובא ונתבאר בלקו"ש ח"ט ע' 11).

(כנ"ל בארוכה) — ינצלו יום סגולה זה באופן המתאים, כדי למלא ולהשלים את כל עניני העבודה הקשורים עם יום התענית.

ובפרט כאשר נמצאים בעשרה שבטת — כאשר חומת ירושלים היא עדיין בשלימותה (שהרי בעשרה שבטת הי" רק מצור על ירושלים), ולכן, נקל יותר לבטל את הענין הבלתי-רצוי כיון שהוא עוד בתחילתו, ובמילא — לא יבואו המאורעות שלאח"ז (כנ"ל ס"ז).

ובכללות — לפעול את הפיכת הצומות לימים טובים וימי ששון ושמחה, בגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו, אשר, כדברי כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו<sup>172</sup>, לא נותר לנו אלא, לצחצח את הכפתורים של „בגדי-השרד" כדי שנהי' מוכנים לצאת לקבל פני משיח צדקנו.

וגם כאשר נמצאים ברגעים האחרונים דזמן הגלות, בארץ מצרים, אשר „כל המלכיות (גליות) נקראו ע"ש מצרים"<sup>173</sup> —

הרי מכיון שיש ליהודי „חלק אלקה ממעל ממש", וגם „שכינתא בגלותא"<sup>174</sup>, ונוסף לזה ישנו הענין ד„להורות לפניו גושנה" — לימוד התורה, אשר עי"ז נפעל ענין הקירוב — „גושנה", מלשון גישה („ויגש"<sup>175</sup>), הן הקירוב דישראל והקב"ה, והן הקירוב דכל בני — באופן ד„אחד באחד יגשו"<sup>176</sup>,

ויש להוסיף שכן הוא גם בעניננו, בנוגע לפעולתם של ישראל על אוה"ע לקיים מצוות בני נח — שהרי כאשר ישנו מצב ד„סמך מלך בכל אל ירושלים" כפשוטו, היינו, שנמצא קרוב לירושלים, אזי נקל יותר לפעול עליו בכל הקשור לקיום מצוות בני נח, מכיון שאין צורך ללכת למקום רחוק עד שיבואו אליו, אלא הוא בא סמוך לירושלים. ועי"ז נפעל הענין ד„סמך" מלשון עזר וסיוע — שהרי בבואו קרוב לירושלים מסייע לבני" לקיים את הציווי שלהם, כולל הציווי שנצטוו מפי הגבורה לכוף את כל באי העולם לקבל מצוות שנצטוו בני נח.

ויש לקשר גם ענין זה עם שיעור היומי ברמב"ם:

בשיעור היוםי<sup>169</sup> כותב הרמב"ם: „אסור לגזול כל שהוא דין תורה, אפילו עכו"ם<sup>170</sup> אסור לגזלו", ובשו"ע אדה"ז: „אסור לגזול . . . כל שהוא דין תורה בין מישראל בין מנכרי בין גדול בין קטן".

כלומר: ביחד עם האיסור דגזילה בנוגע ליהודי — מזהירים ומדגישים שאיסור זה הוא (וגם: לא „גם", אלא) „בין מישראל בין מנכרי".

ואולי י"ל שבנוגע ל„כל שהוא", פחות משהו פרוטה, יש חומרא יתירה בנוגע לגוי — שאינו מוחל (אפילו) על פחות משהו פרוטה<sup>171</sup>.

\*

כ. ויה"ר אשר בעמדנו ב„יום רצון" דעשרה שבטת, שיש בו העילוי ד„בעצם היום הזה", ע"ד ובדוגמת העילוי דיוהכ"פ

(172) שיחת שמח"ת תרפ"ט.

(173) ב"ר פט"ז, ה.

(174) זח"ג ד, ב. סו, סע"א. עה, סע"א. ועוד.

(175) ראה זח"א רנא, סע"א: גשנה תקרובא חדא לאקרבא חדא בקרבנא חדא ויחודא חדא.

(176) איוב מא, ת. — שוה באופן (כהמשך הכתוב) „ורוח לא יבוא ביניהם".

(169) פ"א ה"ב.

(170) שינוי מיראת הצענזור. וראה ילקוט שינוי נוסחאות להל' גניבה פ"א היא — ברמב"ם הוצאת פרנקל. וראה לקמן (בפנים) משי"ע אדה"ז.

(171) ראה סנהדרין נט, סע"א ובפרש"י.

והתענית שבו, "פאסט מען זיך אָפּ מיט" (גומרין התענית והעיניו ואוכלים) ענין הגאולה, גאולה כפשוטה, למטה מעשרה טפחים, ע"י משיח צדקנו, יבוא ויגאלנו ויוליכנו קוממיות לארצנו, באופן ד"אחישנה"<sup>179</sup>, "ארו עם ענני שמיא"<sup>180</sup>, מכיון שנמצאים במצב ד"זכר"<sup>181</sup>,

במהרה בימינו ממש.

כא. עתה יגשו ה"טנקיסטים" לקבל שטרות של דולר, כדי לחלק שטר של דולר לכאויא מהנמצאים כאן, על מנת לתת לצדקה.

ויה"ר שיתקבלו כל הדברים שנאמרו לעיל, ובפרט — שהדברים שנאמרו הן העתקה בע"פ מהמבואר בספרים, כך שכאויא יכול לעיין בפנים.

וכאמור, שברגעי הגלות האחרונים ילכו "מחיל אל חיל"<sup>182</sup> בכל עינינו טוב וקדושה, וכל זה ימהר עוד יותר את ההליכה באופן ד"קוממיות"<sup>183</sup> לארצנו הקדושה, ע"י משיח צדקנו, במהרה בימינו ממש.

[כ"ק אדמו"ר שליט"א נתן שטרות של דולר ל"טנקיסטים" שיחיו, כדי לחלקם בין הנאספים שי' — על מנת לתת לצדקה].

— ובפרט כאשר ענין האחדות הוא בגלוי ע"י ג' העמודים דתורה תפלה וצדקה — תפלת מנחה בציבור, קריאת התורה וההפטורה, וכן ענין הצדקה — ע"י חלוקת שטרות של דולר, ברבים ובציבור, על מנת לתת לצדקה, כהוספה מדילי' —

אזי בכחם וביכלתם לפעול שגם בארץ מצרים יהי' מעמד ומצב ד"ויחי יעקב בארץ מצרים", חיים אמיתיים, ע"פ "תורת חיים" הקשורה עם "אלקים חיים", כפי שנמשיכם ב"ארץ החיים" הרוחנית — בכל מקום מושכם של בני',

ועד שזוכים לבוא ל"ארץ החיים" הגשמית, ובפשטות — ש"בנערינו ובזקנינו גוי' בכנינו ובכנותינו", שלימות העם, ביחד עם שלימות התורה ומצוותי', באים לארצנו הקדושה,

ובאופן דשלימות הארץ, לכל לראש — כיבוש ארץ שבע אומות, אשר בדרכי נועם ובדרכי שלום מחזירים הם את כל חלקי ארץ ישראל שלא נכבשו עדיין,

— עי"ז (ופשיטא) שבני' מחזיקים בתוקף את כל השטחים שהקב"ה כבר נתן להם, ונתן להם מתוך נסים גלויים, עד כדי כך, שאפילו עמי הארץ אמרו ש"הפליא ה' והגדיל לעשות בארץ" —

ונוסף לזה — כי ירחיב ה' אלקיך את גבולך"<sup>177</sup>, ארץ קיני קניזי וקדמוני<sup>178</sup>.

וכל עיניים אלו — בשעתא חדא וברגעא חדא, כך שמ"עשרה בטבת"

(177) ראה יב, כ.

(178) ספרי עה"פ. פרשי' שופטים יט, ח. רמב"ם הלי' רוצח ושמירת נפש פ"ח היד.

(179) ישעי' ס, כב.

(180) דניאל ז, יג.

(181) סנהדרין צח, א.

(182) ל' הכתוב — תהלים פד, ח. וראה ברכות

בסופה. שו"ע אדה"ז או"ח רסק"ה.

(183) בקומה זקופה (פרשי' בחוקותי כו, ט.

ובתיביע"ם).



## שיחת\* יום א' פ' ויחי,

עשרה בטבת — יהפך לשמחה — ה'תשמ"ו

— בבית הכנסת לאחרי תפלת מנחה —

אמנם, מכיון שכל עניני התורה הם בתכלית הדיוק, הרי עצם העובדה שהתורה בחרה ללמדנו הוראה זו מקביעות מיוחדת, מוכיחה, שבקביעות כזו ישנה הדגשה יתירה בנוגע להוראה זו, מכיון שבקביעות כזו נתפרש ונתגלה הענין, משא"כ בשאר השנים, הרי זה בתור לימוד שלמדים ממקום אחר.

[דוגמא לדבר — בנגלה דתורה: כאשר למדים דין מסויים, שנתפרש במקום פלוני, גם בנוגע לענינים נוספים (בי"ג מדות שהתורה נדרשת בהן) — הרי אע"פ שגם בענינים אלו ישנו כל תוקף הדין, אעפ"כ, ישנם חילוקים (גם להלכה בפועל) בין הדבר שבו נאמר דין זה בפירושו, לגבי אלו שנלמדין ממנו].

ובנוגע לענינו:

גם ההוראות שלמדים מהקביעות דעשרה בטבת בשנים שלפנ"ז (כפי שכבר נדפסו) — שייכות לעשרה בטבת בשנה זו, וכמו כן ההוראה מהקביעות דעשרה בטבת בשנה זו — שייכת לכל שאר השנים;

אבל אעפ"כ, מכיון שבכל שנה ושנה עיקר ההדגשה היא על ההוראה מהקביעות המיוחדת דשנה ההיא — לכן, יש להתעכב על הענין המיוחד דעשרה בטבת בקביעות שנה זו (כדל-קמו), וכאמור, על מנת ללמוד הוראה זו גם על כל השנים הבאות.

א. בהמשך להמדובר מידי שנה בשנה אודות „מנהג ישראל" לומר „דברי כבושין" ביום התענית, ובנדו"ד, התענית דעשרה בטבת — הנה בנוגע לכללות הענין דעשרה בטבת בכל שנה ושנה דובר כבר בשנים שלפנ"ז, וחלק מהדברים נדפס כבר<sup>2</sup>, ולכן, אין צורך לחזור על כל פרטי הדברים, כי אם נקודות בלבד; ובעיקר יש להאריך בענינים השייכים במיוחד לעשרה בטבת בקביעות שנה זו, כדלקמן.

ובהקדמה — שגם הענינים השייכים לקביעות מיוחדות מהווים הוראה על כל הזמנים (וגם כאשר הקביעות היא באופן אחר), אבל אעפ"כ, עיקר ההדגשה על ההוראה מקביעות מיוחדת היא באותה קביעות ממש:

כאשר למדים הוראה מקביעות מיוחדת — הרי הוראה זו היא הוראה בתורה, ומכיון ש„התורה היא נצחית"<sup>3</sup>, מובן, שזוהי הוראה נצחית על כל הזמנים כולם (ע"ד הענינים שבהם נאמר בפירושו „חוקת עולם", וכי"ב), ולכן, הוראה זו היא בכל התוקף גם כאשר הקביעות היא באופן אחר;

(\*) תרגום מאידית.

(1) ראה לקושי ח"כ ע' 352. ושי"נ.

(2) שיחת עשרה בטבת תשל"ח (לקו"ש שם ע' 360 ואילך). תשל"ט (שם ע' 518 ואילך). תשמ"א (שם ע' 526 ואילך). תשמ"ג (לעיל ע' 267 ואילך). תשמ"ה (לעיל ע' 443 ואילך).

(3) תנאי רפ"ז. וראה רמב"ם הל' יסוה"ת רפ"ט. הל' מעשה הקרבנות ספ"ב. הל' מלכים פ"א סוף ה"ג.

(4) תר"י יומא ג, ב. חינוך מצוה שס. וראה אנציק' תלמודית כרך ד' ע' קא. ושי"נ. וראה גם לקו"ש ח"ה ע' 241.

(ב) בקו ד, ו"עשה טובי", להוסיף באור ד, תורה אורי<sup>10</sup> — כהמשך דברי הרמב"ם: "ולא יהי עסק כל העולם אלא לדעת את ה' בלבד", ועאכריכ בני<sup>11</sup> — "יהיו ישראל חכמים גדולים. . . וישגו דעת בוראם כפי כח האדם", ויתירה מזה — כפי שממשיך, שנאמר<sup>12</sup> כי מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים<sup>13</sup>, היינו, לא רק, כפי כח האדם, כי אם באופן ש, דעה את ה'" מקיפה ומכסה את כל מציאותו של האדם, בדוגמת מי הים שמכסים את מציאותם של כל הברואים שבים (ריבוי עצום של ברואים, ובהם ברואים גדולים כו'), עד שהם באופן של "אינסוף" (מים שאין להם סוף<sup>14</sup>) ביחס לברואים שבים, ודוגמתו בהשגת הבורא — עד לאופן שבאי-ערוך לגמרי ל"כח האדם".

ודוגמתו בחידוש דימות המשיח בענין הצומות, אשר, ע"פ פס"ד הרמב"ם<sup>15</sup> (פס"ד להלכה, בספר שענינו, הלכות הלכות<sup>16</sup>) — ישנם בזה ב' ענינים<sup>17</sup>: (א) "כל הצומות האלו עתידים ליבטל לימות המשיח", היינו, ביטול הענין הבלתי-רצוי שבצומות, (ב) וכמו כן יהי חידוש בענין הטוב שבצומות, כהמשך דברי הרמב"ם: "ולא עוד, אלא שהם עתידים להיות ימים טובים ימי ששון ושמחה, שנאמר<sup>18</sup> כה אמר ה' צבאות צום הרביעי ג' וצום העשירי יהי לבית יהודה לששון ולשמחה ולמועדים טובים", ועד

ב. ולהעיר, שגם לאחר ביאת משיח צדקנו (שכודאי יבוא במהרה בימינו ממש), שאז יבטלו כל עניני הצומות — יהיו הוראות אלו בתקפן, שהרי הוראות אלו הם הוראות התורה, והתורה היא נצחית<sup>19</sup>.

ובמכ"ש וק"ו: אם עניני התורה הם בתוקף נצחי גם עתה, כאשר כללות ענין הזמן הוא בגדרי התחלקות ושינוי (כשם שכללות העולם הוא באופן של שינוי כו', ועד — "עלמא דשיקרא") — הרי עאכריכ שהם בקיום נצחי לאחר ביאת משיח צדקנו (כולל — לאחר התקופה הראשונה עלי' נאמר "אין בין העוה"ז לימות המשיח אלא שעבוד מלכיות בלבד<sup>20</sup>, גם לאחר השלימות דימות המשיח<sup>21</sup>), כאשר, גם הזמן (גופא) יהי בכחי נצחיות דאיס שלמעלה מן הזמן ממש<sup>22</sup>.

אלא שלעתיד לבוא תהי ההוראה רק בנוגע לחלק הטוב והעילוי דעניני הצומות (ובנדוד<sup>23</sup>, עשרה בטבת), ואדרבה — ביתר שאת כו'.

והענין בזה:

החידוש דימות המשיח הוא — בשתיים:

(א) בקו ד, סור מרע<sup>24</sup>, שלילת כל ענינים בלתי-רצויים, כמ"ש "את רוח הטומאה אעביר מן הארץ", ובלשון הרמב"ם בסיום וחותרם ספרו: "באותו הזמן לא יהי שם לא רעב ולא מלחמה ולא קנאה וכו'",

(10) משלי ו, כג.

(11) ישעי' יא, ט.

(12) יבמות קכא, א. רמב"ם הל' גירושין פ"ג הט"ז-כ.

(13) הל' תעניות בסופן.

(14) לשון הרמב"ם בהקדמתו לספר הי"ד (קרוב

לסופה).

(15) ראה לקרש חט"ז ע' 413 ואילך.

(16) זכרי' ח, יט.

(5) ברכות לד, ב. רמב"ם הל' תשובה ספ"ט. הל' מלכים פ"ב ה"ב.

(6) ראה לקרש חט"ז ס"ע 417 ואילך. חכ"ז ע' 198 ואילך.

(7) עט"ר שער ר"ה פ"ז.

(8) לשון הכתוב — תהלים לד, טו.

(9) זכרי' יג, ב.

הרצוי, „צום הנרצה“, שהוא „יום רצון לה“.

ולכאורה יש להוסיף, שבכתוב נאמר (לא רק „צום ויום רצון לה“, אלא) גם „צום אבחרהו“<sup>23</sup>:

ענין הבחירה<sup>24</sup> („אבחרהו“) הוא למעלה מענין הרצון („יום רצון לה“), כפי שרואים במוחש אצל אדם התחתון שכח הבחירה הוא למעלה מכח הרצון, ובפשטות: הבחירה קובעת את הרצון (ולא להיפך, שכן, כאשר הבחירה היא מפני הרצון, אין זו בחירה אמיתית), כלומר, כאשר בוחר בדבר (בבחירה אמיתית) — הרי זה פועל גם על הרצון, וכן על כל שאר הכחות שלמטה מזה<sup>25</sup>, עד למעשה בפועל. ומזה מובן גם בנוגע לאדם העליון [שהרי כל הענינים דלמטה „נשתלשלו מהן“<sup>26</sup> — מהענינים כפי שהם למעלה, ועד שנקרא „אדם“ ע"ש „אדמה לעליון“<sup>27</sup>], שהענין ד„צום אבחרהו“ הוא למעלה מהענין ד„צום ויום רצון לה“.

ונמצא, שכאשר מנצלים את ענין הצום כדבעי, „צום הנרצה“ — הרי זה לא רק „צום ויום רצון לה“, אלא גם „צום אבחרהו“.

כדי כך, שימים טובים אלו יהיו בעילוי גדול יותר מאשר ימים טובים ע"ד הרגיל, מכיון שבאו ע"י הפיכת הצומות, כיתרון האור מן החושך<sup>17</sup>.

ועפ"י מובן שפיר שכל ההוראות דימי הצומות (ובנדודי, עשרה בטבת) יהיו בתקפן גם לאחרי ביאת משיח צדקנו — בנוגע לענין הטוב שבהם, ואדרבה, ביתר שאת וביתר עוז.

\*

ג. בנוגע לתוכן ונקודת כללות הענין דעשרה בטבת — ישנו לכל לראש הענין המשותף בכל ד' התעניות, ונוסף לזה ישנו גם ענינו המיוחד של עשרה בטבת, שכן, לכל תענית ישנה סיבה שונה שגרמה לתענית זה, ובהתאם לכך ישנו גם שינוי במסובב ותוצאה דתענית זה. ובנוגע לשניהם (הז הענין המשותף בכל התעניות והן הענין המיוחד דעשרה בטבת) — יש להסתכל בתורה („אסתכל באורייתא“<sup>18</sup>), „תורה אור“<sup>19</sup>, החל מתושב"כ, וביתר שאת — בתושב"ע פ, שהיא „פירושה“ דתושב"כ (כלשון הרמב"ם<sup>19</sup>).

הענין המשותף לכל התעניות הוא — כלשון הכתוב<sup>20</sup>: „צום ויום רצון לה“, וכפי שמבאר אדמו"ר הזקן באגה"ת<sup>21</sup> ש„הצום הנרצה הוא יום רצון“, ומכיון ש„כל ישראל בחזקת כשרות“<sup>22</sup>, הרי בודאי שענין הצום אצלם הוא באופן

(23) ישע"י שם, ה"ו (אלא שלהמדובר באגה"ת אין זה נוגע — לכן לא הובא שם).

(24) ראה לקו"ש ח"י א ע' 5. וש"נ.

(25) ובדוגמת מה שיש טעמים על בריאת העולם (המשך תרס"ז בתחלתו), אף שסיבת הבריאה היא מפני שנתאוהו כו' — דיש לומר, שלאחרי שנתאוהו בכלל, נתאוהו (או — רצה) שיהי' בסדר דהשתל' (עיין סידור ד"ה להבין ענין תקיש ע"פ כוונת הכעש"ט ז"ל ?), כולל גם טעמים דחב"ד.

(26) ראה תניא רפ"ג.

(27) ראה של"ה ג, רע"א, כ, ב. רסח, ב. שא, ב. עשי"מ מאמר אכ"ח ח"ב פל"ג.

(17) לשון הכתוב — קהלת ב, יג.

(18) זח"א קלד, סע"א. ח"ב קסא, רע"ב. וראה ב"ר בתחלתו.

(19) בהקדמתו לספר הי"ד (בתחלתה).

(20) ישע"י נח, ה.

(21) ספ"ב.

(22) רמב"ם הל' קדוה"ח פ"ב ה"ב. וראה גם הל' יטוה"ת ספ"ו.

יותר, „סמך גוי“, מלשון „סומך נופלים“ (כמדובר בארוכה בשנים שלפנ"ז<sup>32</sup>) — שגם ענין זה מודגש יותר בעשרה בטבת, מאשר במאורעות הפרטיים דשאר הצומות.

ד. והנה, נוסף על הענין הכללי דעשרה בטבת בכל שנה ושנה, ישנם ענינים מיוחדים המודגשים בקביעות שנה זו — שעשרה בטבת חל ביום ראשון בשבוע, ובזה גופא — ביום ראשון בשבוע דפרשת ויחי.

ובהתאם לכך, ישנה הוראה מיוחדת מהקביעות ביום ראשון בשבוע, וכמו כן הוראה מיוחדת מפרשת השבוע, כתורת אדמו"ר הזקן<sup>33</sup> שצריכים „לחיות“ עם הזמן, כלומר, לחיות עם ההוראות שלמדים מפרשת השבוע, ובמיוחד — מחלק הפרשה השייך ליום זה, ובנדוד, החלק ד„ראשון“ (מהתחלת הפרשה עד שני).

ובכן, האמור לעיל אודות החומר המיוחד דעשרה בטבת, „שאפילו ה' חל בשבת לא היו יכולין לדחותו ליום אחר“, וכן הענין הטוב ד„סמך מלך בבל אל ירושלים“, מלשון „סומך נופלים“ — הרי ענינים אלו הם בהדגשה יתירה בקביעות שנה זו: החומר דעשרה בטבת שלא ה' נדחה מפני השבת — מודגש בקביעות דעשרה בטבת ביום ראשון בשבוע, והענין הטוב ד„סמך מלך בבל אל ירושלים“, מלשון „סומך נופלים“ — מודגש בהוראה דפרשת השבוע והיום, כדלקמן.

ה. העילוי דעשרה בטבת כשחל ביום ראשון בשבוע — יש לבאר ע"פ מה

וענינו הפרטי של עשרה בטבת הוא — „סמך מלך בבל אל ירושלים“<sup>34</sup>, אשר, ענין זה ה' נתינת-מקום, פתיחה והתחלה לכל שאר המאורעות שלאח"ז שבגללם נקבעו שאר הצומות (מכיון שלא עשו תשובה בינתיים).

ויש לומר, שזהו הטעם לחומר המיוחד שמצינו בעשרה בטבת, כדברי האבודרהם<sup>29</sup> (שהוכאו גם בב"י<sup>30</sup>) „ואפילו ה' (עשרה בטבת) חל בשבת (בזמן שהיו מקדשין ע"פ הרא"י) לא היו יכולין לדחותו ליום אחר, מפני שנאמר בוע"ז בעצם היום הזה, כמו ביום הכפורים“, וטעם הדבר (שהרי אין כל הכרח לומר שזהו"ע של „חוקה“, ללא כל טעם) — בפשטות — מכיון שהמאורע ד„סמך מלך בבל אל ירושלים“ מהוה התחלה לכל שאר המאורעות שבגללם נקבעו שאר הצומות (כמדובר בארוכה בשנים שלפנ"ז<sup>31</sup>).

ומכיון שמצינו חומר מיוחד בעשרה בטבת לגבי שאר הצומות, מובן, שכן הוא גם בנוגע לענין הטוב דעשרה בטבת:

הן הענין הטוב המשותף בכל הצומות, „צום ויום רצון לה“, „צום אבחרהו“, ועד לתכלית השלימות דהפיכת הצומות „לששון ולשמחה ולמועדים טובים“ — מודגש יותר בעשרה בטבת,

והן הענין הטוב שבמאורע הפרטי דעשרה בטבת, „סמך מלך בבל אל ירושלים“, אשר הכוונה בזה היא, שעי"ז תבוא ירושלים לשלימות נעלית

28) יחזקאל כד, ב. וראה רמב"ם הל' תעניות

פ"ה ה"ב.

29) הל' תעניות.

30) א"ח סתק"ג.

31) לקי"ש חט"ז ס"ע 420 ואילך. ח"כ ע' 354.

וראה בהגמטן בהערה 2.

32) לקי"ש ח"כ ע' 518 ואילך. לעיל ע' 268-9. 458.

33) „היום יום“ — ב' חשוון. ס"ה"ש תשי"ב ס"ע 29

ואילך.

כ" — אעפ"כ, אין בכחם לצאת, מעונג שבת לצום.

ונמצא, שכאשר יום התענית (עשרה בטבת) חל באחד בשבת, וישנו חיוב להתענות בו, אעפ" שיעיז, יצאו מעונג שבת לצום — הרי זה מורה על גודל מעלת התענית: (א) מכיון שצער התענית גדול יותר מפני היציאה, מעונג שבת לצום — הרי גם העילוי שבתענית («צום ויום רצון לה'», צום אבחרהו») הוא באופן נעלה יותר, (ב) מעין ודוגמת החומר (ובמילא — העילוי) המיוחד דעשרה בטבת<sup>37</sup>, שאפילו ה' חל בשבת לא היו יכולין לדחותו ליום אחר.

ו. ביאור ההוראה דפרשת השבוע והיום, ושייכותה המיוחדת לתוכן הענין דעשרה בטבת, «סמך מלך בכל אל ירושלים». ובקדמה:

בפרשת השבוע, וכן בחלק הפרשה דיום ראשון — ישנם כ"כ ענינים. אמנם, כל ענינים אלו כלולים בהחלפת הפרשה, שהיא גם, ראש הפרשה, ע"ד ובדוגמת ה, ראש שכולל את כל פרטי הענינים השייכים ל, ראש זה (שהוא ה, ראש שלהם).

ויש להוסיף, ש, ראש הפרשה כולל במיוחד את החלק הראשון שבפרשה (החלק השייך ליום ראשון) — ששמו, ראשון, הוא גם מלשון, ראש, היינו, שבו מתגלה עיקר התוקף וה, שטורעם של ה, ראש יותר מבשאר חלקי הפרשה, ובמילא, ראש הפרשה שייך במיוחד לחלק ה, ראשון שבפרשה (השיעור דיום ראשון).

[דוגמא לדבר — ב, ראש שבאדם, שעם היותו כולל ומנהיג את כל אנרי

שמצינו בנוגע לתעניות ד, אנשי מעמד<sup>34</sup>:

„אי אפשר שיהי קרבנו של אדם קרב והוא אינו עומד על גביו, וקרבות הציבור (החל מקרבן תמיד, פעמיים בכל יום) הן קרבן של כל ישראל, ואי אפשר שיהיו ישראל כולן עומדים בעזרה בשעת קרבן, לפיכך תקנו נביאים הראשונים שיבררו מישראל כשרים ויראי חטא, והיו שלוחי כל ישראל לעמוד על הקרבנות, והם הנקראים אנשי מעמד, וחלקו אותם כ"ד מעמדות, כמנין משמרות כהונה ולוי“.

והנה, בין עניני העבודה ד, אנשי מעמד — יהיו מתפללין על קרבן אחיהם שיתקבל ברצון<sup>35</sup>, וכמו כן, הו' מתענין, שכן, ע"י הצום פועלים עליו מיוחד (כנ"ל מדברי אדמור"ר הזקן באגה"ת).

אמנם, תעניות אלו היו רק, ארבעה ימים בשבוע, מיום ב' ועד יום חמישי, ולא היו מתענין ערב שבת מפני כבוד השבת, ולא באחד בשבת כדי שלא יצאו ממנוחה ועונג (מצוה) לענגו בעונג אכילה ושתי<sup>36</sup>) ליגיעה ותענית.

כלומר: למרות גודל העילוי דענין התענית — הרי ביום ראשון הסמוך לשבת, אי אפשר להתענות, מצד ההגבלות שבהם נברא האדם ע"י הקב"ה, שאין בכחו לצאת, מעונג שבת לצום, ועד כדי כך, שאפילו, אנשי מעמד, אשר, להיותם באי-כח של כל ישראל, בודאי יש להם כחות מיוחדים

34) תענית רפי"ד (ובגמרא שם). רמב"ם ה' כלי המקדש רפ"ז.

35) תענית כו, ב.

36) רמב"ם ה' שבת פ"ל ה"א.ו. ש"ע אדה"ו י"ש ה' שבת.

37) אלא שבנוגע לקביעות ביום א' — נמשך גם בשאר התעניות. ואכ"מ.



יעקב בארץ מצרים שבע עשרה שנה", שכן, "י"ז השנים — בגימטריא, טוב" — שחי יעקב בארץ מצרים היו מבחר שנותיו<sup>42</sup>.

ועד כדי כך, ש"ז השנים שחי בארץ מצרים היו טובים יותר מ"ז שנים ד, יוסף בן שבע עשרה שנה" — כולל גם אותם שנים (לאחרי שחזר לארץ כנען עד שנמכר יוסף למצרים) שבהם ישב יעקב בשלוה — כדאיתא בזהר" שכלבד י"ז השנים ד, יוסף בן שבע עשרה שנה", קב"ה יחב ל"י שבע עשרה שנין אחרנין דאתקיים בארעא דמצרים בחדו ביקרא ובשלימו דכלא, ובזהר דפרשתנו<sup>43</sup>: "הא לך שבע עשרה שנין אחרנין בענוגין ותפנוקין והנאות וכיסופין, הה"ד ויחי יעקב בארץ מצרים שבע עשרה שנה".

וכמדובר כמ"פ שמכיון ש, ביקש יעקב לישב בשלוה<sup>44</sup> — בודאי שבקשה זו נתקיימה בפועל — ישיבתו בשלוה לאחרי שחזר לארץ כנען עד שה"י יוסף בן י"ז שנה.

ואולי יש להוסיף: גם הענין ד, קפץ עליו רוגזו של יוסף<sup>45</sup>, וכל פרטי השתלשלות המאורעות עד לירידה למצרים — אינו אלא כדי שעי"ז יבוא לתכלית העילוי ד, ויחי יעקב" (כמוזכר גם בהתוועדות שלפנ"ז<sup>46</sup>).

ח. ויש להוסיף, שענין זה נתגלה ונתבאר גם באופן המובן לתינוק:

הגוף, אעפ"כ, עיקר התוקף וה, שטורעם" דענין ה, ראש" הוא בראש כפשוטו, שבו נמצאים ד' החושים המעולים — ראי' ושמיעה ריח ודיבור, שהם כנגד ד' אותיות שם הוי" [ראי' ושמיעה — כנגד י"ה, ריח — כנגד אות ו' (וזהו א' הטעמים לכך שהחוטם הוא בציוור של קו, אות וא"י), ודיבור — כנגד ה"א אחרונה]<sup>47</sup>, כלומר, נוסף לכך שציוור כ"ל הגוף הוא כנגד ד' אותיות שם הוי"י<sup>48</sup>, הרי ב, ראש" עצמו ישנם כבר ד' ענינים שהם כנגד ד' אותיות שם הוי"י:

התחלת ו, ראש" הפרשה (השייכת במיוחד ליום ראשון) היא: "ויחי יעקב בארץ מצרים". ובענין זה מודגש שכל ירידת הגלות אינה אלא כדי לבוא לעילוי גדול יותר (כדלקמן בארוכה), ולכן, בקביעות כזו מודגש ביותר שכל הענין ד, סמך מלך בבל אל ירושלים" (ענינו הפרטי של עשרה בטבת, המהוה גם התחלה לכל המאורעות דשאר הצומות) אינו אלא כדי לבוא לעילוי גדול יותר, כדלקמן.

ז. תוכן ונקודת הענין ד, ויחי יעקב בארץ מצרים" — שגם ב, ארץ מצרים", מקום הגלות, ה" הענין ד, ויחי יעקב", חיים אמיתיים, ויחי" ע"פ תורת-אמת, ובפרט בנוגע ליעקב אבינו, שמדתו מדת האמת<sup>49</sup>, בריח התיכון המכריח מן הקצה אל הקצה, ללא כל שינוי כו"י.

ולא עוד, אלא שכל הירידה למצרים לא היתה אלא כדי שיהי העילוי ד, ויחי

(38) זחיג רכט, ב. תקיז ת"ע (קכב, סע"א). ע"ח שער אחיפ פ"א. ריח שער הקדושה רפ"ח.  
(39) אהית תוריע (כך ב') ע' תקבד. סה"מ תרכ"ט ע' ד'. שם ריש ע' קצח (בהוצאת תשנ"ב — ע' ית, ריז). תשי"ח ע' 66.  
(40) זח"א קלט, סע"א, קס"א, א. ועוד.  
(41) תניא פ"ג. וראה אגה"ק ס"ז. לקרית מטות פג, סע"ג ואילך. ואתחנן ה, רע"ב. ובכ"מ.

(42) ראה בעה"ט ריש פרשתנו.

(43) וישב לו, ב.

(44) ח"א קפ, ב.

(45) רטז, ב. וראה לקוטי לוי"צ לזח"א ר"פ וישב

(ע' קמה"ו).

(46) פרשי וישב שם.

(47) לקיש חיל ע' 179 ואילך. ושי"נ.

בפנימיות התורה, כי אם „על פי דרכו“ של קטן:

אבל אעפ"כ, הרי כללות הענין ד, חנוך לנער על פי דרכו מהוה היסוד לכל הענינים שלאח"ז, כהמשך הכתוב: „גם כי יזקין לא יסור ממנה“, כלומר, אעפ"שלאאורה, „מדכתיב על פי דרכו, משמע, שאינה דרך האמת לאמיתו, ואי"כ, מאי מעליותא שגם כי יזקין לא יסור ממנה“ (כפי ששואל אדמו"ר הזקן בספר תניא קדישא<sup>56</sup>), הרי הביאור בזה — בפשטות — שלולי זאת לא הי' מגיע לעילוי ד, גם כי יזקין, וכן הוא בנוגע ללימוד התורה, שהעילוי ד, כי יזקין, „זקן שקנה חכמה“<sup>57</sup>, שהחכמה (תורה) נעשית קנינו, „תורה דלילי“<sup>58</sup>, „נקראת על שמו“<sup>59</sup> — אינו אלא לאחרי הקדמת לימוד התורה בקטנותו, בהיותו „נער“.

ובעומק יותר — שגם בלימוד ד, „נער“, לימוד ע"ד הפשט, ישנו (בהעלם) כל העומק דאופני הלימוד שלמעלה מזה, עד לתכלית העילוי, שכן, כל אופני הלימוד שבתורה, פשט רמז דרוש וסוד, שהם כנגד ד' עולמות אבי"ע (שהרי התורה היא בכל העולמות — תורה דאצילות, תורה דבריאה, תורה דיצירה ותורה דעשי"ה)<sup>60</sup>, הם „תורה אחת“, היינו, שאותו ענין בתורה כפי שהוא בתכלית העילוי, „רזין דרזין“, עד כפי שהענין הוא בעצמותו ומהותו ית' — הוא הוא הענין שנמשך ומתגלה בחלק הפשט שבתורה, בעולם העשי

ידוע<sup>48</sup> הסיפור אודות שאלתו של הצ"צ — בהיותו ילד שלמד בחדר — לזקנו אדמו"ר הזקן: היתכן שיעקב אבינו, בחיר האבות<sup>49</sup>, יהיו מבחר שנות חייו י"ז שנה שגר בארץ מצרים, ערות<sup>50</sup> הארץ?! והסביר לו אדמו"ר הזקן את ביאור הענין באותיות פשוטות שנתקבלו בשכלו ונעשו „דם ובשר כבשרו“<sup>51</sup> — למרות היותו ילד קטן, כמה שנים לפני שנעשה בר-דעת (כאשר נעשה בן י"ג שנה<sup>52</sup>, שאז נתחייב בכל עניני התורה ומצוותי).

ולהעיר, אף ששאלה זו נשאלה ע"י הצ"צ בהיותו במצב של קטנות המוחין, ובהתאם לכך הי' המענה של אדמו"ר הזקן, באופן המובן גם במצב של קטנות המוחין — אעפ"כ, יש בזה כל העומק הכי נעלה השייך לתורתו של אדמו"ר הזקן, נשמה חדשה<sup>53</sup>, וכן הענין ד, שני אור, החיבור דתורת הנגלה ותורת הנסתר כפי שבאים בתיבה אחת<sup>54</sup>.

אמנם, ביאור זה נאמר באותיות פשוטות המובנות גם לקטן, ובלשון הכתוב<sup>55</sup>: „חנוך לנער על פי דרכו“, שהרי בביאור זה לא נכללו ענינים קשים ומסובכים בנגלה דתורה, ועאכו"כ

(48) היום יום" — ח"י טבת. אג"כ אדמו"ר מנהרי"צ ח"ה ע' שענ. וראה לקריש ח"י ע' 160 ואילך.

(49) שער הפסוקים תולדות כו, כה. וראה ב"ר פע"צ, א. זח"א ק"ט, ב. שם קמ"ו, ב.

(50) מקץ מב, ט. שם, יב. וראה הק"ר פ"א, ד (בסופו).

(51) ראה תניא פ"ה.

(52) ראה קונטרס התפלה פ"ה. סה"מ עת"ר ע' קטו. המשך תעריב ח"ג ע' ארכב.

(53) סה"מ תשי"ז ע' 256. לקו"ד ח"ג תעה, א

ואילך. סה"ש תשי"ז ע' 127 ואילך.

(54) ראה לקריש ח"י ע' 37. ושי"נ.

(55) משלי כב, ו.

(56) חינוך קטן בתחלתו.

(57) קידושין לב, ב. תריכ ופרשי קדושים יט, לב.

רמב"ם הל' תית רפ"ז.

(58) קידושין שם, רע"ב.

(59) ע"ז יט, א.

(60) ראה לקריש ח"ה ע' 187. ח"ט ע' 53. חכ"א

ע' 36. ושי"נ.

אדמור"ר נשיא דורנו<sup>66</sup>: „לא מרצוננו גלינו מארץ ישראל. . . אבינו מלכנו ית' הגלנו כו"י] אין זה כדי לייגע אותו ח"ו — דבר מושלל לגמרי (הן בנוגע לייגיעה גשמית, ועאכו"כ בנוגע לייגיעה רוחנית, עיקר מציאותו של יהודי, „נשמתם עיקר וגופם טפל" <sup>67</sup>): הכוונה היחידה בירידת הגלות — כדי לבוא לעילוי גדול יותר, ובזה גופא, ככל שהירידה היא למטה יותר, עד לעקבתא דעקבתא דמשיחא — הרי זה כדי לבוא לעילוי הכי גדול!

ולא עוד, אלא שענין העלי" (בכללותו) ישנו תיכף ומיד — „ויחי יעקב בארץ מצרים":

מכיון שכל תכלית הכוונה דירידת הגלות אינה אלא כדי לבוא לעילוי גדול יותר — הרי לא יתכן (ואין כל סיבה) שיצטרכו להמתין משך זמן עד שיבוא העילוי, שכן, בנוגע לכל עניני יהדות, תורה ומצוותי', אין דבר שיכול לעכב ולמנוע כו"י<sup>68</sup>, ובמילא, כשישנה הסיבה (ירידת הגלות) בא מיד המסוכב — העילוי.

מה שנמצאים בגלות ברגע שלאח"ז — הרי זה מפני שהקב"ה רוצה שיבוא לעילוי גדול יותר, ובגלל זה, מעכב את בני" עוד רגע בגלות („ברגע קטן עזבתי" <sup>69</sup>); אבל אעפ"כ, העילוי שנעשה ע"י הירידה ברגע שלפנ"ז — ישנו כבר!

וכמדובר בארוכה בהתוועדות דשבת קודש<sup>70</sup> [אשר, מלבד היותו ערב עשירי

הגשמי, עוה"ז התחתון שאין תחתון למטה ממנו, אשר במקום זה דוקא נתאווה הקב"ה להיות לו ית' דירה בתחתונים<sup>61</sup>.

ט. והנה, התיבות „ויחי יעקב בארץ מצרים" מהווים לימוד והוראה בעבודת האדם לקונו (ככל עניני התורה, לשון הוראה<sup>62</sup>), כפי שמצינו שלמדים כו"כ ענינים אפילו מתיבה אחת בתורה, ויתירה מזה — אפילו מאות אחת בתורה (כמובא בדרושי חסידות<sup>63</sup>).

ההוראה ד„ויחי יעקב בארץ מצרים", עם היותה הוראה נצחית בכל הזמנים, מודגשת היא במיוחד בנוגע לזמן ד„עקבות משיחא", ובפרט בעקבתא דעקבתא דמשיחא, שבזמן זה, הענין ד„ארץ מצרים" — „כל המלכיות נקראו ע"ש מצרים ע"ש שהם מצירות לישראל" — הוא בתוקף הכי גדול.

ועל זה באה ההוראה ד„ויחי יעקב בארץ מצרים":

ענינו של יעקב הוא — ש„נשמתו. . . כלולה מכל הנשמות שבישראל מעולם ועד עולם" <sup>64</sup>. ומזה מובן, שהענין ד„ויחי יעקב בארץ מצרים" שייך לכאו"א מישראל.

והענין בזה — שיהודי צריך לדעת שמה שהקב"ה הכניסו ל„ארץ מצרים", מעמד ומצב של גלות [כפתגם כ"ק מו"ח

66 לקריד ח"ד תרצב, א. סה"מ קונטרסים ח"א קעה, ב. תרפ"ז ע' קצו.

67 ראה תניא פכ"ט. רפליכ. שעהיה"א פ"ז. ובכ"מ.

68 עיין בביאור הפעולה דברכת כהנים — עד מהרה ירוץ דברו' (לקו"ת ס"פ קרח. ובכ"מ).

69 ישע"י נד, ז.

70 מאמר ד"ה יוגש אליו יהודה.

61 תנחומא נשא טו. במדב"ר פי"ג, י. וראה תניא רפ"ז.

62 ראה רד"ק תהלים יט, ת. גר"א ר"פ בראשית. חז"ג נג, ב.

63 לקו"ת שמע"צ פח, רע"א. ברכה צה, ד. ובכ"מ.

64 ב"ר פט"ו, ה.

65 אגה"ק ס"ז.

בנוגע לגוף, שהרי הנשמה מחי' ומנהיגה את הגוף על כל חלקיו, עד כדי כך, שגם הגוף של יהודי הוא גוף קדוש<sup>76</sup>.

ובלשון זוהר<sup>77</sup> (שאומרים בעת ההשתטחות על קברי צדיקים, ובמיוחד (בנוגע אלינו) על ציון כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו) „גופא דלהון קדישא, נפשא דלהון קדישא, רוחא דלהון קדישא, נשמתא דלהון קדש קדשים“, כלומר, שקדושת הנשמה, קדש קדשים, פועלת ומשפיעה גם על בחי' רוח ונפש, עד לגוף, שגם „גופא דלהון קדישא“,

ועד כדי כך, שכתוצאה מזה נפעל גם בנוגע לנכסיו של היהודי — מכיון שנעשו רכושו וקניינו<sup>78</sup>, כמבואר פרטי הדברים בהלכות מכירה בספר קנין להרמב"ם, שלומדים בשיעורי ימים אלו.

י. ע"פ האמור לעיל אודות תוכן הענין וההוראה ד„ויחי יעקב בארץ מצרים“ — מובן העילוי המיוחד בעשרה בטבת שחל ביום א' דפ' ויחי:

כאשר עשרה בטבת חל ביום שבו צריכים „לחיות“ עם ההוראה ד„ויחי יעקב בארץ מצרים“, שתוכנה ונקודתה שירידת הגלות אינה אלא כדי לבוא לעילוי גדול יותר, ועד כדי כך, שהעילוי בא תיכף ומיד (כנ"ל בארוכה) — אזי מודגש ביותר שתכלית הכוונה ד„סמך מלך בבל אל ירושלים“ אינה אלא כדי שעי"ז יהי' עילוי גדול יותר.

והענין בזה:

„(מלך) בבל“ מורה על מעמד ומצב הגלות, ובמילא, כאשר „סמך מלך בבל

בטבת, הרי גם תשעה בטבת עצמו קשור עם עשרה בטבת, כמודגש הקשר ביניהם בסליחות דעשרה בטבת] שעילוי זה ישנו כבר תיכף ומיד בעת העבודה, וכזה גופא — י"ל לכאורה, נוסף על ביאור הידוע של אדמו"ר מהר"ש<sup>79</sup> [שענינו „לכתחילה אריבער“]<sup>80</sup> ע"פ המשל לאדם שנותנים בידו תיבה סגורה ונעולה עם אבנים טובות ומרגליות, ונותנים בידו גם את ה„מפתח“ שיוכל לפתוח את התיבה בכל עת שירצה, אלא יתירה מזה — שהתיבה אינה נעולה, ואפילו לא סגורה (בלא מנעול), ולא עוד, אלא שאין זה דבר המונח בתיבה כלל, כי אם דבר הגלוי!

ומה שהעולם נמצא במעמד ומצב שאינו מוכשר עדיין שיתגלה הדבר במציאות העולם, ויש צורך לבטל את חומריות העולם, ולפעול שגשמיות העולם לא יעלים ויסתיר כו' — הרי כל זה אינו אלא בנוגע לגילוי בעולם; אבל בנוגע למציאותו של היהודי — הרי מכיון שעבד עבודתו בשלימות, „בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך“<sup>81</sup>, מובן, שאצלו מתגלה הדבר תיכף ומיד<sup>82</sup>.

והכוונה בזה — לא רק שהדבר הוא בגילוי בנוגע לנשמתו, „חלק אלקה ממעל ממש“<sup>83</sup>, אלא שהגילוי הוא גם

71) סה"מ תרכ"ז ס"ע תלג ואילך. תרכ"ט ריש ע' רט (בהוצאת תשנ"ב ריש ע' רכט). ד"ה פור נתן תרמ"ב. וראה ד"ה באתי לגני תשי"א פ"ה. וש"נ.

72) ראה אג"ק אדמו"ר מוהרי"צ ח"א ע' תר"ו. לקו"ש ח"א ע' 124. ועוד.

73) ואתחנן ו, ה.

74) אף שלא כאורא מרגיש זה וכו'. וכידוע הדוגמא (מעשים בכל יום) — דכל הקורא ושונה הקב"ה קורא ושונה כנגדו (ראה תדבאר רפ"ח. ועוד) כנענת מ"ח, ובמילא צ"ל ב"אימה ויראה כאילו קבלה היום מהר סיני" (תורא יתרו סז, ב) — ובכ"ז צ"ל יגיעה וכו' עד שיהי' באימה וכו' הנ"ל.

75) תניא רפ"ב.

76) ראה שו"ע אדה"י או"ח (מהדו"ב) סוף ס"ד.

77) ח"ג ע, רע"ב.

78) ועד להפס"ד התורה חסה על ממונו של ישראל (ר"ה כז, א. וש"נ). וראה המבואר בזה בכש"ט (סרי"ח) ואר"ת להר"מ (קא, ד).

יא. והנה, כדי לגלות את הטוב והעילויי שבענין התענית, הן הענין הפרטי דעשרה בטבת, והן הענין הכללי דיום התענית, „צום ויום רצון לה'“, „צום אבחרהו“ — יש להוסיף במיוחד במצות הצדקה, כ„מנהג ישראל“ להרבות בצדקה (הן נכמות, והן באיכות — ע"י סבר פנים יפות כו"ס) ביום התענית<sup>86</sup>.

והענין בזה:

ידוע ביאור אדמו"ר הזקן באגה"ק<sup>87</sup> שמש"ש<sup>88</sup>, רחבה מצוותך מאד קאי על „מצות הצדקה, שהיא מצות ה' ממש, מה שהקב"ה בכבודו ובעצמו עושה תמיד להחיות העולמות . . בתורת צדקה וחסד חנם“.

ובפשטות — שכל הענינים שעושה הקב"ה, הן כללות הענין דאצילת ובריאת ויצירת ועשיית העולמות, והן כל עניני המשכת טוב וחסד כו', אינם אלא בתורת צדקה, שהרי הקב"ה אינו חייב, ח"ו, לאף א' מאומה, ובמילא, אינו מוכרח להשפיע כו', כי אם „בתורת צדקה וחסד חנם“.

וזהו גם הפירוש „לך הוי הצדקה“<sup>89</sup> — שאמיתת ענין הצדקה אינו אלא אצל הקב"ה:

כאשר יהודי מקיים מצות הצדקה, הרי גם כשקיומה בתכלית השלימות [שעושה זאת לא מפני שחייב לו משהו, טובה תחת טובה, ועכ"פ שיש לו רגש של התחייבות כלפיו מפני שהוא קרוב שלו,

אל ירושלים, אפילו „סמך“ בלבד, היינו, שחומת ירושלים היא עדיין בשלימותה — הרי זה ענין בלתי רצוי כלל, ואדרבה, בהתחלת הענין מודגש עיקר החומר, מכיון שזוהי התחלה לכל שאר הענינים שלאח"ז (כנ"ל ס"ג).

אמנם, תכלית הכוונה בירידה ד„סמך“ מלך בבל אל ירושלים (ובהדגשה יתירה, כאמור, ביום א' דפ' ויחי) היא — כדי לבוא לעילוי גדול יותר, ע"י שמהפכים את הענין ד„סמך“ מלך בבל אל ירושלים“ לסמיכה למעילווחא, „סמך“ מלשון „סומך נופלים“.

ובפשטות — שע"י ניתוסף חיזוק וסיוע ל„ירושלים“, כלומר, נוסף על העילוי והתוקף והחיזוק ד„ירושלים“<sup>90</sup> מצד עצמה, הרי מכיון שכל עניני קדושה קשורים עם הקב"ה שהוא „אין“<sup>91</sup>, יכול להיות בהם עילוי גדול יותר עד אין-סוף, ולכן, ישנו ציווי בתורה, תורת-חיים, „מעליו בקודש“<sup>92</sup>.

ועילוי זה נפעל, כאמור, ע"י הירידה (גם) ד„סמך“ מלך בבל אל ירושלים — יתרון האור מן החושך<sup>93</sup>, ע"י העבודה ד„אתהפכא חשוכא לנהורא ומרירו למיתקא“<sup>94</sup>, „זדונות נעשו לו (כזכיות, ויתירה מזו) זכיות“<sup>95</sup> (ממש), עדי קיום היעוד<sup>96</sup> „לילה כיום יאיר“, שהחושך עצמו יאיר<sup>97</sup>.

\*

79) ראה לקו"ת ראה כט, ד. ר"ה ט, ב. שה"ש ו, ג. ובכ"מ.

80) ברכות כה, א. ושי"ג.

81) ראה זח"א ד, א.

82) יומא פו, ב.

83) תהלים קלט, יב.

84) ראה ספר הערכים חב"ד ע' אור ביחס לחושך ע' תקצו. ושי"ג. המשך תעריב ח"ג ע' א'שמו.

85) רמב"ם הל' מתנות עניים פ"י הי"ד. טושר"ע

י"ד סרמ"ט ס"ג.

86) ראה כף החיים א"ח סתקס"ז סקט"ז. ושי"ג.

87) סייז.

88) תהלים ק"ט, צו.

89) דניאל ט, ז.

וזהו הקשר עם כללות הענין ד'צום ויום רצון לה', 'צום אבחרהו' — בחי' הרצון דלמעלה, עד לענין הבחירה שלמעלה גם מהענין דעלה ברצונו ית', שאינו מוכרח בשום דבר, כי אם מפני הבחירה כו'.

ולכן, כדי לגלות את הענין ד'צום ויום רצון לה', עד ל'צום אבחרהו' — יש להוסיף במצות הצדקה, שהיא מעין ודוגמת 'מצות ה' ממש'. בתורת צדקה וחסד חנם', מצד הרצון והבחירה דלמעלה.

ובהתאם לכך, יחלקו ע"י ה'טנקיס-טיס" — כרגיל בכינוסים כאלו — שטר של דולר לכל אחד ואחת מהנמצאים כאן, על מנת לתתו לצדקה, וכל המוסיף מדילי' — תבוא עליו ברכה.

יב. ויהי'ר שבעגלא דידן ממש נזכה לענין ד'סמך'. אל ירושלים, למעליותא, באופן ד'סומך נופלים',

ע"י השלמת העבודה דהפיכת העלם והסתר וחושך הגלות ומרירות הגלות — לנהורא ומיתקא, היינו, שהמצב ד'החושך יכסה ארץ' פועל אך ורק הוספה ב'נר מצוה ותורה אור' כיתרון האור מן החושך', ועד אשר, עי"ז מהפכים את חושך הגלות לאור גדול ביותר, כאמור, 'לילה כיום יאיר'.

וכל זה — במהרה בימינו ממש, ובפשטות ממש, בעוה"ז הגשמי, אשר, עם היותו תחתון שאין תחתון למטה ממנו, הרי דוקא בו בחר הקב"ה ששם תהי' דירתו ית', ומכיון שכן, צריך הדבר לבוא בגלוי (לא רק בעולם העש"י) הרוחני, (אלא) גם ובעיקר בעולם העש"י הגשמי.

או שדר בעירו, 'עניי עירך קודמין', וכיו"ב, כי אם, באופן שאינו חייב לו מאומה, ולא עוד, אלא שאינו מכירו ומעולם לא ראהו], אין זה ענין של צדקה לאמיתתו — מכיון שישנו הכרח בדבר, שכן, לולי נתינה זו אינו יכול לקיים את ציווי הקב"ה, ובפרט ציווי הכי נעלה — 'שקולה' צדקה כנגד כל המצוות!

ואדרבה: ככל שקיום מצות הצדקה הוא בשלימות נעלית יותר (לא מפני טעם וסיבה של התחייבות כל שהיא כו'), מודגש עוד יותר שאין זה ענין של צדקה לאמיתתו — דמכיון שדוקא באופן כזה יכול לקיים את מצות הצדקה בשלימותה, הרי מוכרח הוא בדבר.

ולכן, ענין הצדקה לאמיתתו אינו אלא אצל הקב"ה — 'לך ה' הצדקה' — שאינו מוכרח בזה כלל וכלל.

[ואין סתירה לזה מהענין ד'למעשה ידיך תכסוף' — שהרי ענין זה גופא אינו אלא מכיון שכן עלה ברצונו ית', ולא מפני ההכרח ח"ו, שהרי הקב"ה אינו מוכרח בשום דבר' (כמדובר בארוכה בהתוועדות שלפנ"ז)].

(90) בי"מ עא, רע"א. רמב"ם שם פ"ז הי"ג. טושי"ע ח"מ רס"ז. שו"ע אדה"ז ריש ה' הלוואה.

(91) בי"ב ט, א. ירושלמי פאה פ"א ה"א. וראה תניא פל"ז.

(92) איוב יד, טו. וראה של"ה שער הגדול (כט, ב. ואילך). עבוה"ק חלק העבודה בתחלתו.

(93) וכידוע בענין אתעדלי"ע שנמשכת ע"י אתעדלית (דמה שאתעדלית מעוררת אתעדלי"ע הוא מפני שלמעשה ידיך תכסוף) — שזהו רק מפני שכן עלה ברצונו ית' (לקרית שמע"צ פג, ב. שה"ש יב, א. דרמ"צ קס, א. ד"ה אדון עולם תשי"ג פ"ז. ועוד).

(94) שיחת שי"פ וישב בתחלתה. ושי"ג.

את החושך עצמו לאור הכי גדול, ובנדודי, שעל ידו יחד עמו בונים את ירושלים<sup>101</sup>, ובאופן נעלה יותר ממה שהיתה לפניו — „פרזות תשב ירושלים“<sup>102</sup>.

ובפשטות — גאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו,

שאז יוצאים כל בני מהגלות, „בנערינו ובזקנינו גוי בבנינו ובבנותינו“<sup>103</sup>, עד שאפילו יהודי אחד לא ישאר בגלות<sup>104</sup>,

ו„כספם וזהבם אתם“<sup>105</sup>, כולל כסף וזהב רוחניים — אהבה ויראה<sup>106</sup>, הכוללים והמקורות של כל רמיח מע ושס"ה מלית<sup>107</sup>, כולל העבודה בעיני העולם, „כל מעשיך יהיו לשם שמים“<sup>108</sup> ו„בכל דרכיך דעה“<sup>109</sup>,

וברגע כמימרא — נמצאים כולנו כאחד בארצנו הקדושה, „ארץ אשר גוי תמיד עיני ה' אלקיך בה מרשית השנה ועד אחרית שנה“<sup>110</sup>,

ובנוגע לעוה"ז החומרי — הרי לאחרי עבודתם של ישראל בלימוד התורה וקיום המצוות, בודאי נתבטל כבר ענין החומריות,

ובלשון הידוע של אדמו"ר הזקן (כפי שנתפרסם ע"י כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו<sup>96</sup>) שהקב"ה נותן לבני גשמיות, והם עושים מגשמיות רוחניות, ומכיון שכן, הרי בודאי שלפניו ביטלו כבר את ענין החומריות,

ולא עוד, אלא שהסרת וביטול החומריות גופא הוא — לא בדרך שבירה, כי אם בדרך בירור וזיכוך, כידועה תורת הבעש"ט בפירוש הכתוב<sup>98</sup> „כי תראה חמור שונאך“, שלמרות שה„חומר“ („חמור“), הן חומר הגוף והן חומר העולם, הוא „שונאך“<sup>99</sup>, ובמילא, יש צורך להסיר את ה„חומריות“, שיהי רק „גשמי“ — אעפ"כ, אין דרך העבודה לשבור את החומריות ע"י סיגופים ותעניות,

[עבודה זו אינה אלא בדרך עראי, ולצורך מעמד ומצב ארעי בלבד: אבל מצבו הרגיל של יהודי הוא — שגם „גופא דלהון קדישא“ (כנ"ל ס"ט), גוף בריא ושלם דוקא<sup>100</sup>],

כי אם — „עזוב תעזוב עמו“ — באופן של בירור וזיכוך דוקא.

ולהוסיף, שכן הוא גם בנוגע לענין ד„סמך מלך בבל אל ירושלים“ — שהעבודה היא „עמו“, כאמור, שמהפכים

101 ורק בסבלט וכיו"ב נאמר: „לא לכם ולנו לבנות בית לאלקינו“ (עזרא ד, ג) — ראה רש"י ערכיו ו, רע"א (וראה רמב"ם הל' מתנות עניים פ"ח ה"ח, וברד"ב שם. ועוד. פרטי הדעות בזה — הובאו ונסמנו באנציק' תלמודית ערך גוי ע' שח ואילך). ועיי' שו"ע יו"ד סרנ"ד ס"ב בהגה"ה. סרנ"ט ס"ד. ואכ"מ.

102 זכרי' ב, ה.

103 בא י"ד, ט.

104 ראה לקו"ש ח"א בתחלתו. וש"נ.

105 ישע"י ס, ט.

106 ראה תרי"א ר"פ וישב. לקו"ת בהעלותך לב, ד. ובכ"מ.

107 ראה תניא פ"ד. חינוך קטן.

108 אבות פ"ב מ"ב. וראה רמב"ם הל' דעות ספ"ג.

109 משלי ג, ו. וראה רמב"ם שם. שו"ע אדה"ז

אריח סקניז ס"ב.

110 עקב יא, יב.

96 ראה „היום יום“ — כ"ז טבת (וראה גם שם — כ"ז אלול). ד"ה ותקרא את שמו שת הש"ת. סה"מ אידיש ס"ע 52 ואילך.

97 „היום יום“ — כ"ח שבט. כש"ס הוספות סט"ז. וש"נ.

98 משפטים כג, ה.

99 ראה סה"מ תשי"ד ע' 145.

100 ראה רמב"ם הל' דעות רפ"ד.

ושם גופא — בירושלים עיר הקודש, כפי שהיא בכל התוקף, מוקפת חומה — „אני אהי לה . . חומת אש סביבי“<sup>111</sup>, וביחד עם זה — „פרזות תשב ירושלים“, ושם גופא — „בהר הקודש בירושלים“<sup>112</sup>, ובבית המקדש.

יג. וכדי לזרז ולמהר כל זה עוד יותר — יש להוסיף במעשינו ועבודתינו בכלל,

ובמיוחד בענין שהזמן גרמא — כמדובר לאחרונה (ובפרט בהתוועדות שלפני<sup>113</sup>) להשלים את כל הענינים השייכים לעשרה בטבת, באופן שבמוצאי היום יוכלו לגשת מיד לסידור ועריכת החומר באופן של פירסום, מצוה

לפרסם עושי מצוה<sup>114</sup> — הן בנוגע ל„כוללים“ לזקנים וזקנות, הן בנוגע לצבאות-השם, והן בנוגע לכל בני בגילים שביניהם — ע"י כל הפעולות של „בתי-חב"ד“.

והעיקר, שע"י ההוספה בפעולות של „בתי-חב"ד“, כולל ובמיוחד הקמת „בתי-חב"ד“ חדשים — ממהרים עוד יותר את הענין ד„ויעש להם בתים“<sup>115</sup>, כפירוש רש"י (גם לבן חמש (למקרא)): „בתי כהונה ולוי ומלכות“,

במהרה בימינו ממש, בגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו. [כ"ק אדמו"ר שליט"א נתן שטרות של דולר ל„טנקיסטים“ שיחיו, כדי לחלקם בין הנאספים שיחיו — על מנת לתת לצדקה, כ"א בהוספה מדילי].

114) מג"א א"ח סקניד סכ"ג. רמ"א י"ד סרמיט סי"ג — משותף הרשבי"א ח"א סתקפ"א.  
115) שמות א, כא.

111) זכרי שם, ט.

112) ישע"י כו, יג.

113) שיחת ש"פ ויגש.





## משיחות ש"פ ויחי, שבת חזק ה'תשמ"ז

מנין שנאמר רק חזק ואמץ מאוד לשמור ולעשות ככל התורה, חזק בתורה ואמץ במעשים טובים כו".

ד.ה. אז אמירת „חזק חזק ונתחזק“ (בסיום ספר (וענין שלם) פון חמשה חומשי תורה) איז בכדי געבן אידו<sup>8</sup> א (תוספת) חיזוק אין תורה ועבודת ה' בכללי, און א חיזוק בכפליים<sup>9</sup> און דריי מאָל אַזויפיל — „חזק חזק ונתחזק“ (און דערנאָך — נאַכאַמאָל ע"י דעם בעל-קורא).

ב. וויבאלד אָבער אַז אמירת „חזק חזק ונתחזק“ בסיום כל ספר מחמשה חומשי תורה קומט בהמשך צו א ספר וחלק מסויים בתורה [ווי דאָס איז ע"פ מנהג ישראל וואָס „תורה היא“<sup>11</sup>, וואָס יעדער זאָך אין תורה איז בתכלית (הדיוק) — איז מובן אַז נוסף צו דעם חיזוק וואָס די הכרזה פון „חזק כו“ גיט אין תורה בכלל, איז דער חיזוק במיוחד

א. דעם שבת האָט מען מסיים גע-ווען דעם ספר ראשון פון חמשה חומשי תורה — ספר בראשית.

און כמנהג ישראל, אַז בשעת מ'איז מסיים די קריאה פון יעדער ספר מחמשה חומשי תורה, איז דער גאַנצער קהל מכריז בקול רם „חזק חזק ונתחזק“<sup>12</sup>.

איינער פון די טעמים אויף דעם איז — ע"פ דברי המדרש „לא ימוש ספר התורה הזה מפידך, מלמד שהי' ספר תורה בחיקו של יהושע כו“, כשסיים יהושע אמר לו הקב"ה חזק ואמץ<sup>3</sup>, מכאן למסיים את התורה שאומרים לו חזק<sup>4</sup>, און אחרונים זיינען מסביר דעם טעם לזה — ע"פ דברי הגמרא<sup>5</sup>, „ארבעה צריכינ חיזוק (שיתחזק אדם בהן תמיד בכל כחו — רש"י), ואלו הן תורה ומעשים טובים כו, תורה ומעשים טובים

(1) אבודרהם סדר הוצאת ספר תורה. שו"ת מהר"ם מינץ סי' פה. ערוך השולחן אריח סקליט סי'ו. כתר שם טוב (גאנין) ח"א סי' לח (ואות שכב).

(2) יהושע א, ת.

(3) שם, ר"ו.

(4) כ"ה בס' המנהיג (בסדר תפלת שבת סי' נז) בשם „בראשית רבה“ (אבל בכ"ר שלפנינו — ליחא. ואולי הוא גירסא אחרת בב"ר סי'פז).

בס' המנהיג הובא זה לגבי המנהג לומר חזק לכל המסיים לקרות בתורה (וכן הובא בב"י ורמ"א אריח סי'ס קלט. מארחות חיים ה"ל שני וחמישי סי' יט), אבל באבודרהם שם מביא זה גם למנהג ספרד שלא נהגו לאמרה אלא כשמיסיים כל ספר וספר מחמשה חומשי התורה, ואולי סוברים למסיים בתורה (שנאמר בב"ר) — מן הספר ממש קאמר<sup>6</sup> (אבודרהם שם). עוד בזה — ראה כתר שם טוב שם.

(5) פרי חדש אריח שם סי' כ (לגבי הטעם לאמירת חזק לכל קורא המסיים).

(6) ברכות לב, ב.

7) יהושע שם, ז.

(8) לא רק העולה לתורה (שאליו אומרים „חזק כו“ — ראה במקומות שבהערה 4) — אלא ע"י העולה לתורה גם לכל הקהל, כי כולם שומעים הקריאה (בקול רם). „חזק חזק ונתחזק“. ובוה ימתק מנהגנו שגם העולה לתורה אומר „חזק חזק ונתחזק“ (היום יום' יח טבת. כג תשרי), לא רק לחזק את עצמו אלא גם לחזק את כל הקהל סביבו.

(9) וראה גם שו"ת מהר"ם מינץ סי' פה שהוא ע"ז שאומרים בסיום מסכת „הדרן עלך“, כלומר השמר לך פן תשכח את הדברים כו, אמו כו שנהגין לומר לחזן ישר כחך, כלומר גמרת מצותיך, יהי' שתזכה לגמור יותר מצות.

(10) ראה כתר שם טוב שם (אות שכג), שחזק הוא על העבר, ונתחזק — על העתיד.

(11) ראה תודיה נפסל מנחות כ, ב. מהר"ל הובא ברמ"א י"ד ששע"ז סי'ד. מנהגים ישנים מדורא ע' 153. וראה ירושלמי פסחים פ"ד היא.

גיט אין תורה בכלל, גיט דאָס אַ חיוזק מיוחד אין דעם תוכן פון דעם ספר מסויים ופרשה מסויימת ופסוק מסויים וועלכע מ'האָט ערשט מסיים געווען.

ועוד: דער תוכן וואָס רעדט זיך אין דעם ספר און אין די לעצטע פרשה, ובפרט אין דעם לעצטן פסוק אין דעם ספר, וואָס מ'האָט ערשט מסיים געווען לייצען, גיט חיוזק („חזק חזק ונתחזק“) צו אידן אין זייער קריאת (ולמוד) התורה בהספרים שלאחרי זה<sup>13</sup>,

אין אלע ספרים שלאחרי זה, אַנ-הויבנדיק ובמיוחד — אין דעם ספר הכי סמוך לו, און דאָרט גופא — בפרשה הראשונה, און אין די ערשטע פסוקים אין דעם ספר (ופרשה).

ג. אזוי איז אויך מובן בנוגע צו דעם היינטיקן שבת חזק — בסיום ספר ראשון פון חמשה חומשי תורה, סיום ספר בראשית:

לכל לראש — דער „חזק חזק ונתחזק“ וואָס מ'האָט היינט מכריז גע-ווען גיט אַריין אַ חיוזק אין תורה ועבודת ה' בכלל, כנ"ל.

ובפרט אָז דאָס איז דער „חזק כו" פון דעם סיום פון ספר ראשון מחמשה חומשי תורה, וואָס דערפון איז מובן אָז ער איז אויך ראשון במעלה, ואדרבה — וויבאלד ער איז ראשון במעלה איז נשתלשל געוואָרן (נשתלשלו מהן<sup>14</sup>) אָז ער שטייט אַלס ראשון בסדר הספרים.

איז במילא פאַרשטאַנדיק, אָז דער „חזק כו" פון סיום ספר ראשון (במעלה) גיט אַריין אַ חיוזק מיוחד בתורה ועבודת ה', זייענדיק אַ ראשון במעלה. ובפרט

פאַרבונדן מיט דעם תוכן פון דעם ספר מסויים וועלכע מ'האָט ערשט מסיים געווען, ובפרט — מיט די פרשה אחרונה בספר זה, ובוה גופא — מיט די לעצטע קריאה (פון שביעי עד סוף הפרשה), ובפרטי פרטיות — מיט דעם לעצטן פסוק בספר זה (ובפרשה זו), וואָרום גלייך נאָך סיום פסוק האחרון, בסמיכות ממש, קומט די הכרזה פון „חזק כו“,

ועד כדי כך אָז די ברכה שלאחרי זאָגט דער עולה לתורה נאָך „חזק חזק ונתחזק“ (ע"י הקהל וגם ע"י הבעל-קורא), ד.ה. אָז „חזק כו“ איז נכלל אין די לעצטע קריאה (פון שביעי עד סוף הפרשה) און די ברכות על קריאה זו. במילא איז מובן נאָכמער כנ"ל אָז „חזק כו“ דאָרף האָבן אַ שייכות בתוכן מיט דעם ספר בכלל, ובפרט מיט דעם לעצטן חלק, ובפרטי פרטיות — מיט דעם לעצטן פסוק.

ויומתק ע"פ תורת אדמו"ר הזקן<sup>12</sup>, אָז מ'דאַרף לעבן מיט דער צייט, מיט פרשת השבוע, ובפרט מיט דעם חלק הפרשה פון דעם טאָג. וואָס עפ"ז איז מובן, אָז בשעת מ'איז מסיים אַ ספר בתורה און מ'איז מכריז „חזק כו“ — לעבט מען בשעת מעשה מיט די פרשה פון דער וואָך, ובפרט מיט דעם חלק פון דעם טאָג (שביעי עד סוף הפרשה), ועאכו"כ אָז דער לעבן דערמיט נעמט דורך די הכרזה פון „חזק כו“, וואָס קומט בסיום קריאת הפרשה, און נאָך-מער — בהקריאה (לפני הברכה לאחרי), כנ"ל.

וואָס דערפון איז מובן, אָז נוסף צו דעם חיוזק וואָס די הכרזה פון „חזק כו“

13 ראה הערות 9-10, ש. ונתחזק" הוא על העתיד, ע"ז שתזכה לגמור יותר מצות. 14 ראה תניא רפ"ג.

12 „היום יום" ב חשון. ס' השיחות תש"ב ע' 29 ואילך. ועוד.

גדולים שבגדולים ביו קטנים שבקטנים, וקטנות שבקטנות<sup>20</sup>, וכמודגש אויך בנוגע צו אמירת „חזק כו" — וואס דאס זאגן (און הערן) אלע אידן אין שול, אויך די קינדער.

ד.ה. אז ס'איז ניט גענוג געבן א הסברה בזה ע"פ רזין דרזין דאורייתא (וואס דעמולט קענען עס פארשטיין נאר די וואס האָבן אַ שייכות מיט רזין דרזין), נאר די רזין דרזין דארף מען מליבש זיין אין אותיות (ניט בלויז ע"ד הדרוש והרמז, נאר ביו) ע"ד הפשט, וואס איז מובן בפשטות אויך פאר א פשוט שב-פשוטים, און אַ בן חמש למקרא<sup>21</sup>, און ניט בלויז פארן שכל פון נפש האלקית, נאר אויך פארן שכל פון נה"ב<sup>22</sup>, — אפילו דעם שכל פון נה"ב פון אַ בן חמש למקרא.

ד. וועט מען עס פארשטיין בהקדים אַ דבר תמוה:

ע"פ המבואר לעיל, אז דער „חזק חזק ונתחזק" איז אַ חיזוק במיוחד פון (און אין) דעם ענין וואס רעדט זיך אין דעם לעצטן פסוק (וואס קומט גלייך פאר אמירת „חזק כו") — ווערט אַ תמי' הכי גדולה בנוגע צו דעם סיום פון ספר בראשית:

דער לעצטער פסוק פון ספר בראשית איז וועגן מיתת יוסף — „וימת יוסף בן

ע"פ הכלל אַז „כל התחלות קשות" — איז מובן אַז דער ערשטער „חזק כו" (בסיום ספר ראשון) דארף האָבן אַ תוספת חיזוק ברכה והצלחה, בכדי צו קענען דורכברעכן, עפענען די וועג<sup>16</sup> אין חיזוק בתורה, אויך פאר דעם חיזוק אין די ספרים שלאחרי זה.

ונוסף לכל זה — איז דער חיזוק („חזק חזק ונתחזק") בסיום ספר ראשון פארבונדן מיט דעם תוכן הספר, ובפרט פון די לעצטע פרשה (פ' ויחי), ובזה גופא — בסיום הפרשה, ובפרטי פרטיות — דעם לעצטן פסוק אין די פרשה, כנ"ל.

און פון דעם „חזק כו", ווערט נמשך חיזוק בכל התורה, אנהויבנדיק (בגלוי) פון ספר שמות (הספר הכי סמוך לספר בראשית), און דארט גופא — בתחלת ספר שמות, ובפסוקים הראשונים (וואס מ'הויבט אַן ליענען בתפלת מנחה פון שבת חזק, באותו יום ווען מ'האָט מכריז געווען „חזק כו" בסיום ספר בראשית). וכדלקמן.

און דער ביאור בכל זה דארף זיין פארשטאַנדיק בפשטות, פאר יעדער איד — וואָרום אויף תורה בכלל שטייט „תורה צוה לנו משה מורשה קהלת יעקב"<sup>17</sup>, אַז תורה איז אַ ירושה פאר יעדער איד<sup>18</sup>, אנשים נשים וטף<sup>19</sup>, פון

(20) ולהעיר מהדין שבמקום שאין בן הבת יורשת (רמב"ם שם ה"ג).

(21) שאינו אפילו בדרגת „בר שית" (ראה כתובות נ, א. ביח לטור יו"ד סי' רמה (ד"ה מכניסין). הל' ת"ת לאדה"ו פ"א קו"א סק"א) וכ"ש וק"ו שהוא למטה מגדול בשנים.

(22) כמדובר כמ"פ (ראה לעיל סי' 385 ואילך. ושו"ט) שהחיידוש דותרת חסידות חב"ד הוא — הבנת רזין דרזין דאורייתא באופן שיתפרנסון מינ' אפילו בשכל דנה"ב.

(15) מכילתא ופרשיי יתרו יט, ה.

(16) כידוע בענין פתיחת הצנור — ראה ד"ה כי כאשר השמים באה"ת נ"ך (כר ג) ע' ארנג: שה"מ תרע"ע רפג. ועוד.

(17) ברכה לג, ד.

(18) ונוגע להלכה — ראה סנהדרין נט, א.

(19) כידוע שתינוק בן יום אחד . . . נוחל ומנחיל" (משנה גדה מג, ס"ג ואילך. רמב"ם הל' נחלות ספ"א).

מאה ועשר שנים ויחנטו אותו ויישם בארון במצרים".

אחור גר', די עצמות מיט די בשר (וכו')<sup>29</sup>!

שטעלט זיך די שטורעמ'דיקע קשיא: ווי קען מען זיך שטארקן (חזק חזק ונתחזק) דערמיט וואס 1) „וימת יוסף“, און 2) וואס ער איז געבליבן — „במצרים“, „ערות הארץ“<sup>23</sup> — א ירידה הכי תחתונה, ועד כדי כך אז יעקב האט געזאגט „אל נא תקברני במצרים . . ונשאתני במצרים“, אפילו ניט אויף א זמן קצר. און 3) געבליבן ניט באופן עראי, נאָר באופן קבוע ולדורות.

נאָכמער: בשלמא אויב דער סיום וואָלט געווען מיט דעם איין פסוק שלפנ"ז — שבעת יוסף, ואלקים פקוד יפקוד אתכם והעלה אתכם מן הארץ הזאת אל הארץ אשר נשבע לאברהם ליצחק וליעקב גר' והעליתם את עצמותי מזה" — וואָלט געווען (קצת) מובן ווי מ'קען זיך דערמיט שטארקן, ווייל דאָס רעדט זיך וועגן די הבטחה אז אידן וועלן סוף סוף ארויס פון גלות און מעלה זיין אויך עצמות של יוסף; אָבער דער פסוק האחרון ממש, „וימת יוסף גר' ויחנטו אותו ויישם בארון במצרים“ — רעדט זיך פונקט בכיוון הפכי, ווי ניט קוקנדיק אויף דער הבטחה אָז „אלקים פקוד יפקוד אתכם גר' והעליתם את עצמותי“, איז בינתיים געווען „וימת יוסף גר' ויחנטו אותו ויישם בארון במצרים“!

ולהעיר — „ויחנטו אותו ויישם בארון“, „ויחנטו אותו“ איז בפשטות בכדי באַוואַרענען אָז גופו (כולל הבשר וכו') זאָל בלייבן קיים בשלימות<sup>24</sup> (און רמה ותולעה<sup>25</sup> זאָלן אים ניט קענען אַנ-רירן)<sup>26</sup>, און נאָכמער — „ויישם בארון“, וואָס איז מדגיש נאָך אַ שטאַרקערע קביעות<sup>27</sup>; און ערשט לאַחרי אַ ריבוי שנים וועט מקויים ווערן בקשת יוסף „והעליתם את עצמותי מזה“<sup>28</sup>, און נאָכ-מער: נאָר „עצמותי“, אָן די בשר וכו' (משא"כ במצרים איז געווען „ויחנטו

29) ראה סוטה יג, ב: מפני מה נקרא יוסף עצמות בחייו, מפני שלא מיחה בכבוד אביו כו'. וראה ראב"ע בשלח יג, יט. ש"ך עה"ת סוף פרשתנו. בשלח שם. — וצ"ע כיון שויחנטו אותו (לקיים הבשר) ויישם בארונו. ועכצ"ל שרק נקרא עצמותי, אבל הארון וכל אשר בו, גם הבשר, נקבר בשכם. — וראה לקמן הערה 56.

23) מקץ מב, ט. שם, יב. וראה קה"ר פ"א, ד בסופו.

24) כי חניטה היא „בגין לקיימא גופא“, ויעקב בתר דאשתלים דא קיימא גופא שלים זמנין גיאיין . . בקיומא בגופא ונפשא, כגונא דא ליוסף . . בקיומא דגופא דכתיב ויחנטו אותו כו' (זהו סוף פרשתנו). וראה ש"ך עה"ת פרשתנו (נ, ב) „החניטה היא לקיים הבשר שלא יכלה ויהי הגוף קיים כאלו הוא חי“. וראה צרור המור עה"פ שם.

25) ראה אבות רפ"ג.

26) כדי שלא ישלול רימה בבשרו (מדרש שכל טוב פרשתנו עה"פ (שם) ויחנטו הרופאים את ישראל).

27) ובפרט ע"פ דברי חז"ל (סוטה יג, א): ארון של מתכת עשו לו (ליוסף) מצרים וקבעוהו בנילוס הנהר כדי שיתכרכו מימיו.

28) פרשתנו נ, כה.

\*) השי"ך (בשלח שם) כותב שזה ה"י העונש על ששמע כו' שנחאכל הבשר למירוק, ועפ"ז צע"ג לשון הגמרא „נקרא עצמות“, דעיקר חסר מן הספר, דהרי נקרא עצמות מפני שנעשה עצמות, וזה דנעשה עצמות הוא מפני ששמע כו'.

ולהעיר גם מזהר שבהערה 24. וכבר העירו (נצ"ז) לזהר שם) שצ"ע במ"ש בשו"ת החתים י"ד ששל"ו, שחנטו יוסף כדרך כל החונטים (שלא נשאר שלם) וע"כ נקרא עצמות יוסף.

\*\*) וכן משמע בחדא"ג מהרש"א שם. עיין יעקב לעין יעקב שם.

פון גלות און צוקומען צו נאך א העכערע עלי' — „ואחרי כן יצאו ברכוש גדול“.

און וואס מערער אין ספר בראשית, אלץ שטארקער איז דער חיזוק און די כחות וואס מ'גיט די אידן וואס וועלן שפעטער זיין אין גלות מצרים. ביז צו דעם סיום הספר — פ' ויחי, וואו עס רעדט זיך וועגן ברכת יעקב להשבטים, א ברכה והמשכה ונתנית כח צו יעדערען פון די שבטים במיוחד און צו אלע שבטים צוזאמען<sup>34</sup>.

ביז מ'קומט צום סיום הפרשה — וואו יוסף איז מחזק די אידן נאכמער בפירוש און נאך שטארקער: „ואלקים פקוד יפקוד אתכם והעלה אתכם מן הארץ הזאת אל הארץ אשר נשבע לאברהם ליצחק וליעקב גו', במילא זאלן זיי ניט פאלן אונטערן יאך פון גלות.

ביז — בסיום הפרשה ממש (דעם פסוק האחרון), „וימת יוסף גו' ויחנטו אותו וישם בארון במצרים“ — וואס דאס איז גאר דער שטארקסטער חיזוק ונתנית כח צו די אידן זייענדיק אין גלות:

נוסף לזה וואס זיי האָבן דעם כח פון „מעשה אבות סימן לבנים“, און נוסף אויף די הבטחות של הקב"ה לאברהם יצחק ויעקב, און הבטחת יוסף לבני ישראל („ואלקים פקוד גו'“) — באַ-קומען אידן אין גלות עצמו א מציאות בפועל וואס שטארקט זיי און העלפט זיי ביישטיין דעם חושך כפול ומכופל<sup>35</sup>:

ה. וייל דעם ביאור בכל זה — ווי ס'איז פאָרשטאָנדיק אויך פאָר א פשוט שבפשוטים, און פאָר א בן חמש למקרא וכיו"ב:

ס'איז מובן בפשטות (אפילו פאָר א קליין קינד) אז איידער אידן גייען אריין אין גלות — דארפן זיי האָבן ודיוק ונתנית כח, בכדי קענען ביישטיין די נסיונות פון גלות, און בלייבן גאָנץ אין זייער אמונה און זייער לימוד התורה וקיום המצוות ועבודת ה' בכלל.

דעריבער איז פאָרשטאָנדיק אז איי-דער מ'קומט צו „ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה“ — די ירידה עיקרית אין גלות מצרים<sup>36</sup> — דארף מען אַנ-קומען צו ספעציעלע חיזוק און כחות בכדי קענען עס דורכגיין.

און דאָס איז דער תוכן כללי פון ספר בראשית (וואָס קומט פאָר ספר שמות) — „ספר<sup>37</sup> הישר . . . זה ספר אברהם יצחק ויעקב (והשבטים<sup>38</sup>) שנקראו ישרים“ — וועגן די עבודת האבות, אַלס הכנה ונתנית כח וחיזוק לעבודת הבנים — „מעשה אבות סימן לבנים“<sup>39</sup> — בעיקר בשעת די בנים זיינען יורד אין גלות. כולל אויך די הבטחות של הקב"ה צו די אבות (ובמיוחד בא ברית בין הבתרים), אז די אידן וועלן אַרויסגיין

(30) לאחר ש'מת יוסף וכל אחיו וכל הדור ההוא' (שמות א. ו), וכל זמן שהי' אחד מהם קיים מאותן שירדו למצרים לא שעבדו המצרים בישראל' (שמו"ר פ"א, ח). וראה שמו"ר (שם, ד). הבאים מצרימה . . . כאילו אותו היום נכנסו למצרים. וראה ת"א ר"פ שמות ע"ד הבי' ירדות במצרים, בפי' ויגש ובפי' שמות.

(31) ע"ז כה, א. וראה תריח לך פג, סעי'ג ואילך. פד, ד ואילך. חיי שרה קלה, ב ואילך.

(32) תריח לך פד, ד. וראה תריח חיי שרה שם.

(33) ראה נתחומא לך ט. בי"ד פ"מ, ו. רמב"ן לך יב, ו. י. י. ד. א. תולדות כו, א. וישלח לב, ד. סוף פרשתנו.

(34) לך טו, יד.

(35) פרשי' בפרשתנו מט, ס"פ כח.

(36) ראה זהר פרשתנו רכב, ב (ובמק"מ ואור החמה שם). ש"ך עה"ת פרשתנו (מו, כט) — ד"ה ועדיה קרא. וראה בכ"ז — לעיל ע' 272-3. לקריש ח"ל ע' 255.

די תורה (שהיא נצחית)<sup>42</sup> ווייזט אן א הוראה ברורה פאר אידן אין אלע דורות ווי זיי וועלן קענען דורכגיין דעם חושך כפול ומכופל פון גלות:

כשם ווי דער סדר איז געווען באַ גלות מצרים, אַז נאָך איידער מאַיז אַריין אין גלות האָט מען באַקומען כחות וחיזוק צו דורכגיין עם — אַזוי איז דאָס ביי אַלע גליות — וואָס כל הגליות (מלכיות) נקראות על שם מצרים<sup>43</sup>, וְכִימִי צאתך מארץ מצרים אראנו גו'<sup>44</sup>, אַז איידער מגייט אַריין אין גלות — ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה<sup>45</sup>, כולל די אייניקלעך און אור־אייניקלעך פון די יורדי מצרים — באַ קומט מען אַלע כחות און חיזוק צו קענען סובל זיין גלות, און קענען לערנען תורה און מקיים זיין מצוות בהידור מיטן גאַנצן תוקף,

אַנהויבנדיק פון די כחות וואָס ווערן נמשך ע"י „מעשה אבות“ (וואָס זיינען „סימן לבנים“), און די הבטחות של הקב"ה, ביז די הבטחה של יוסף, ואלקים פקוד יפקוד אתכם והעלה אתכם מן הארץ הזאת,

ביז דעם שטאַרקסטן חיזוק — אַז יוסף געפינט זיך מיט אידן אין גלות, „ויחנטו אותו ויישם בארון במצרים“.

ובכדי דאָס נאָכמער אונטערשטרייכן ובגלוי — זיינען אַלע אידן אין שול מכריז בסיום ספר בראשית, ותיכף לאחר דעם פסוק האחרון, וימת יוסף גו' ויחנטו אותו ויישם בארון במצרים“

די מציאות פון יוסף וואָס געפינט זיך גאַנצער הייט מיט זיי צוזאַמען אין גלות מצרים, און ניט בלויז באופן עראי, נאָר באופן קבוע ובשלמות — מיט זיינע עצמות ובשר וכו' — „ויחנטו אותו“, און „ויישם בארון במצרים“<sup>47</sup>, וואָס דאָס שטאַרקט אידן אַז זיי זאלן קענען סובל זיין גלות<sup>48</sup>, און נאָכמער — שולט זיין איבער גלות, בדוגמת ובכח דיוסף ש'בלעדיך<sup>49</sup> לא ירים איש את ידו ואת רגלו בכל ארץ מצרים, און דורך גלות צוקומען צו אַן עילוי נעלה יותר (והעלה אתכם), און עולה זיין בפועל ממצרים<sup>40</sup> אין ארץ ישראל,

ביז אַז דורך דעם (ווישם בארון במצרים) ווערט נתגלה די פנימיות הכוונה אין פסוק שלאחריו „ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה“ — „על שם גאולת ישראל נזכרו כאן“<sup>41</sup> — די גאולה וואָס קומט ע"י הירידה.

ו. עפ"ו וועט מען אויך פאַרשטיין יותר דעם תוכן פון „חזק חזק ונתחזק“ בסוף ספר בראשית:

37) ראה זהו סוף פרשתנו ע"ד העילוי ד'וישם בארון' (ובתרי יודיו). וראה סוטה יג. סע"א: כל אותו שנים שהיו ישראל במדבר היו שני ארונות הללו אחד של מת (יוסף) ואחד של שכניה מהלכין זה עם זה כו'. וראה אודות' (יהל אור) לתהלים ע' תמב ואילך.

38) ראה אור החמה שם: לא יוכלו ישראל לסבול הגלות אלא עם השכינה בתוכם והשכינה צריכה יחוד עם יסוד סוד יוסף ולזה הוצרך שלא יעלוהו. ובלשון הש"ך שם: אמר יעקב ליוסף, אתה צריך שתגן עליהם כו' ואתה צריך למשוך להם חו וחסד כל זמן שהם בגלות וללכת עמהם ולמשכם במדבר כו'.

39) מקץ מא, מד.

40) וגם בהיותם במדבר העמים (לאחרי גאולת מצרים) הלכו ביחד ובכח ארון יוסף — ראה הערה 37. ש"ך שבהערה 38.

41) שמרר פ"א, ה.

42) ראה תניא רפ"ו. ובכ"מ.

43) ב"ר פט"ז, ד.

44) מיכה ז, טו.

45) ומובן גם לכן חמש גלות מצרים הו"ע כללי ולדורות — כי בקידוש של שבת ווייז ובכמה תפלות אומרים, זכר ליציאת מצרים.

דתו פון נשיא דורנו איז בדומה בכמה פרטים לעבודת יוסף<sup>47</sup>,

אנהויבנדיק פון די עבודה המרומזת בשמו "יוסף" — "יוסף ה' לי בן אחר<sup>48</sup>", כידוע הפירוש בזה<sup>49</sup>, אז יוסף מאכט (אויך) פון "אחר" א "בן" — וואס דאס גייט (כפשוט — אויך) אויף די כללות העבודה פון הפצת המעינות חוצה ביז אין חוצה שאין חוצה ממנה, און מאכן פון "אחר" (חוצה) א "בן" להקב"ה.

ביז — מאכן אזא "בן" וואס איז נאך העכער פאר יוסף אליין (כביכול) — "בנימין", שהוא לבדו נולד בארץ כנען<sup>50</sup> (משא"כ יוסף ושאר השבטים נולדו בחוץ לארץ).

ביז אז ביי אים איז געווען א חידוש (לגבי שאר כל השבטים) אז ער האט גע- האט צוויי נעמען ("בן אוני", און "בנימין"). און געבליבן (נקבע) בא איי- נעם.

און נאכמער: ניט קוקנדיק אויף דעם וואס רחל האט אים אנגערופן בשם "בן אוני"<sup>51</sup>, האט אים יעקב אנגערופן<sup>52</sup> בשם "בנימין"<sup>51</sup>, און דאס איז געבליבן שמו עד סוף כל הדורות — א חידוש וואס איז ניט געווען בא שאר השבטים. ד.ה. אז אפילו אויב ס'איז דא א קס"ד אז ער

— "חזק חזק ונתחזק": שטארקט זיך דערמיט וואס יוסף געפינט זיך מיט אונז אין גלות, מיט זיינע עצמות ובשר וכר!

ביז אז אויך אנשים פשוטים און אויך קינדער זיינען אזוי מכריז, און זיי פאר- שטייען אויך דעם חיזוק הכי גדול שבזה — און זיי שטארקן און מינטערן איינעם דעם צווייטן, "חזק חזק ונתחזק", און מיט וואס — דערמיט וואס, וימת יוסף גר ויחנטו אותו וישם בארון במצרים, יוסף געפינט זיך גאנצעהייט אין גלות מיט אידן!

ובמילא גיט דאס אריין א חיזוק אין די עבודה פון אידן נאך זייענדיק אין גלות — אין זייער לימוד התורה וקיום המצוות בהידור (כפשטות הפירוש אין "חזק חזק ונתחזק" — חיזוק אין תורה, וואס איז פון די ארבעה וואס "צריכינ חיזוק", "שיתחזק אדם בהן תמיד בכל כח", כנ"ל ס"א).

ז. ובאם הדברים אמורים אין אלע דורות פון גלות — עאכו"כ בדורנו זה, דרא דעקבא דמשיחא, וואס מצד ירדת הדורות (כהבנה והשגה בתורה וכר) האט דער אויבערשטער בחסדו הגדול אנגעוויזן אידן הוראות גלויות כר' [נוסף לזה וואס א איד דארף אליין זיך משתדל זיין געפינען א רמו פון יעדער זאך בנוגע לעבודתו<sup>46</sup>]:

שמו (הראשון) פון כ"ק מו"ח אדמו"ר, נשיא דורנו (בדוגמא ווי יוסף איז גע- ווען נשיא בדורו) — איז יוסף, און עבו-

47 ראה בארוכה לקו"ש ח"ג ע' 835 ואילך. ועוד. וראה ס' השיחות תש"ה ע' 82.

48 ויצא ל, כד.

49 אזה"ת ויצא רכ, א ואילך [כביאור הביר פע"ג, ו]. פרשתנו שפו, א ואילך. שצ, א ואילך. שצו, ב ואילך. ועוד.

50 פרשי' וישלח לה, יח.

51 וישלח שם.

52 תיכף כשנולד — כפשטות הכתוב. וכן בנוגע לשאר השבטים — משמע מפשטות הכתובים שנקראו בשמם תיכף כשנולדו, ולא בעת הכניסה לביתו של א"א. וצריך חיפוש בספרים.

46 ראה בארוכה במס' ברכות (נה, ב ואילך) — לימודים בעבודת האדם מכל מיני מאורעות בחיי האדם, ואפילו מחלומות. לדוגמא: השכים ונפל לו פסוק לתוך פיו הרי זו נבואה קטנה.

קענען שטערן צו לימוד התורה וקיום המצוות, כולל ובמיוחד — די עבודה והליכה בדרך ישרה אשר הורנו מדרכיו . . (ו) אורחותיו<sup>54</sup> פון „יוסף“ שבדורנו — וואס דורך דעם באווייזט מען אז „זרעו בחיים“ במילא, אף הוא בחיים<sup>55</sup> — די עבודה פון הפצת התורה והיהדות, והפצת המעיונות חוצה, ביז אין חוצה שאין חוצה ממנה (מאכן פון „אחר“ א „בן“).

ה. וואס כל זה איז אפילו ווען עס וואלט נאך געבליבן א ריבוי עבודה אין זמן הגלות; עאכויכ לאחרי ווי כ"ק מו"ח אדמו"ר האט מעיד געווען<sup>56</sup> לפני כ"כ שנים — אז איצטער פאדערט זיך נאך די עבודה פון „עמדו הכן כולכם“, שטיין בתוקף „עמדו“, און באופן פון „הכן“, און אלע צוזאמען באחדות „כולכם“, ווארום מ'האט שוין אלץ פארענדיקט און ס'איז געבליבן מערניט ווי, צופוצן די קנעפלעך<sup>57</sup>, מ'האט שוין די קנעפלעך לעך, און זיי זיינען משמש תפקידם (צו מחבר זיין צד הימין וצד השמאל של הלבוש ובהעלאת הימין על השמאל<sup>58</sup>), עס איז נאך געבליבן צופוצן איין קנעפל אדער צוויי קנעפלעך וכיו"ב, ד.ה. אראפבלאזן די שטויב „דאסט<sup>59</sup>“ — ווי מען זאגט אין שפת המדינה) פון דעם קנעפל, בכדי זיין בתכלית השלימות, בתכלית ההידור והיופי, לקבל פני משיח צדקנו.

איז „בן אוני“ — טוט אויף יעקב אז עס ווערט א „בן ימין“, אזוי אז עס ווערט בטל די קס"ד, און ער ווערט אלעמאל אנגערופן (ויתרה מזה איז איין ווארט דוקא) „בנימין“ בלי שום קס"ד אחרת<sup>60</sup>.

זעט מען אז מנוחתו-כבוד פון כ"ק מו"ח אדמו"ר (יוסף שבדורנו) — איז צוזאמען מיט אונז אין גלות, בחצי כדור התחתון<sup>61</sup> — „וישם בארון במצרים!“

און דער טעם לזה איז — בכדי דער-מיט זאל זיין „חזק חזק ונתחזק“, אז אידן אין חושך כפול ומכופל פון דרא דעקבתא דמשיחא, זאלן זיך שטארקן, און נאכאמאל שטארקן, און ווידער-אמאל שטארקן דערמיט וואס „יוסף“, מיט זיינע עצמות, כולל אויך בפירושו (הפנימי ד„עצמות“ מלשון) עצמיות, עצמותו (ומהות) דיוסף<sup>62</sup>, נוסף אויף זיין בשר וכ"כ<sup>63</sup> — געפינט זיך מיט אונז אין גלות!<sup>64</sup>

במילא האט מען ניט וואס צו נתפעל ווערן פון גלות, און מ'האלט זיך שטארק און פעסט איז ביישטיין אלע נסיונות והעלמות והסתרים פון גלות וואס

(53) ולא צריכים לשלול אפילו שכל הקורא בנימין „בן אוני“ — ע"ד השליה דכל הקורא לאברהם אברהם כ"ב (ברכות י"ג, א).

(54) להעיר ממכתב כ"ק מו"ח אדמו"ר ע"ד חצי כדור התחתון — סה"מ תש"ח ע' 232 ואילך. אגרות קודש שלו ח"ב ע' תצב ואילך.

(55) מגלה עמוקות אופן י"ז (ע"ה"ש בשלח י"ג, יט), וראה אוה"ת בשלח (כ"ד ז) ע' בתרסג.

(56) כלומר, לא רק שלימות העצמיות, אלא גם שלימות הגילוי וההתפשטות כ"ב.

ולהעיר מפתגם כ"ק אדמו"ר נ"ע: איך וועל גאנץ זיין . . מיט מיין עצמיות . . איך וועל גאנץ זיין מיט מיין התפשטות (ס' השיחות תורת שלום ע' 248).

(57) ומצד גשמתו כ"ב — הרי אדרבה: אשתכח בכולו עלמין יתיר מבחיוהו (זח"ג ע"ב, א) (וראה שם ע"ב). אנה"ק ס"ך וביארור.

(58) ל' אדה"ז באגה"ק שם (קמו, ב).

(59) תענית ה, ב.

(60) במכתבו מכ"ז אד"ר תרח"ץ (נדפס בסה"מ קונטרסים ח"ב שצ"ז, ב. אגרות-קודש שלו ח"ד ע' רעט).

(61) שיחת שמחת תרפי"ט.

(62) ראה גם שיחת ה' טבת שנה זו.

(63) וי"ל הרמז ע"ד הצחות: ר"ת דא סטרא (אחרא).



עמודים שעליהם העולם עומד, תורה עבודה וגמילות חסדים, און אויך — זיין „גרות להאיר“, דורך הפצת התורה והיהדות, והפצת המעינות חוצה.

ובמיוחד — דורך טאן אין די אלע ענינים באופן של קביעות אע"פ וואס מגעפינט זיך נאך אין גלות — דורך מאכן פון דעם אייגענעם בית פרטי וחדר פרטי — א „בית כללי“, א „בית ועד לחכמים“<sup>69</sup>, בית תורה תפלה וגמ"ח<sup>70</sup>, ביז א „בית כללי“ צו דעם כלל הכי ראשון — דער אויבערשטער אליין, דורך דעם וואס א איד שטעלט צו „פרנסתו“<sup>71</sup> (של הקב"ה) וואס „פרנסה“ באשטייט פון מזון לבוש<sup>72</sup> ובית — און זיין „מזון“ און „לבוש“ און „בית“ מאכט א איד „מזון“, „לבוש“ און „בית“ כביכול של הקב"ה, דורך אויסנוצן זיי אויף תורה עבודה וגמ"ח (וועלכע זיינען כנגד מזון לבוש ובית<sup>73</sup>).

און בכדי צוגעבן נאכמער חיזוק אין דער עבודה און קענען מנצח זיין און מהפך זיין דעם יצר שהיפך הטוב —

69) אבות פ"א מ"ד.

70) ראה שיחות שנה זו: יום שמח"ת: ש"פ נח (נדפס לעיל ע' 297 ואילך); ש"פ חיי שרה (לעיל ע' 329 ואילך); נר, נר ו' ונר ז' דחניכה (לעיל ע' 404 ואילך); הי"ב טבת. ועוד.

71) ראה שהשיר עה"פ א, ט. וכמחזיל ישראל מפרנסים לאביהם שבשמים (ראה זח"ג ז, ב. יל"ש פקודי רמז תיח). וראה מאמרים שבהערה הבאה.

72) ראה אוה"ת דברים כרך ה' ע' בימה ואילך. סה"מ תרני"ה ע' רגל ואילך. תרני"ז ע' רחצ ואילך. ועוד.

73) במאמרים שבהערה הקודמת מפורש שפרנסה"ה כולל מזון ולבוש, והם כוללים הג' עמודים דתורה (מזון ולבוש) תפלה (מזון) וצדקה (לבוש). אבל בכ"מ מבואר שצרכי האדם נחלקים לג', מזון לבוש ובית (לקו"ת ס"פ ברכה. ועוד), והם כנגד תורה (כית) תפלה (מזון) וצדקה (לבוש) — ראה תי"ח ויקהל תרכו, סע"א ואילך. ועוד.

גיט דאס אידן אין גלות נאכמער חיזוק, וויסנדיק אָז מ'שטייט אין די לעצטע רגעים פון גלות און ס'איז נאָר געבליבן „צופוצן די קנעפּלעך“, און אויך אויף דעם האָט מען דעם סיוע וחיזוק פון „ויישם (יוסף) בארון במצרים“.

עאכ"כ בשעת מ'שטייט בתוך השלום-שים ימי הכנה<sup>64</sup> לפני עשירי בשבט („שלשים יום לפני החג“<sup>65</sup>), דער יום ההילולא פון כ"ק מו"ח אדמור"ר, „יוסף“ של דורנו — ווען „כל“ מעשיו ותורתו ועבודתו אשר עבד כל ימי חייו, „מתגלה“ ומאיר בבחי' גילוי מלמעלה למטה . . . ופועל<sup>66</sup> ישועות בקרב הארץ“.

ט. דער לימוד דערפון בנוגע לפועל:

שטייענדיק אין דעם דור פון כ"ק מו"ח אדמור"ר — ווען מ'האָט „יוסף“ צוזאמען מיט אונז (ובפרט דורך „זרעו בחיים“), ובפרט שטייענדיק בתוך השלשים יום לפני עשירי בשבט — דאָרף זיין „חזק חזק ונתחזק“ אין דער עבודה פון אַפּטאָן די לעצטע שיריים פון „צופוצן די קנעפּלעך“, דורך דעם וואָס יעדער איד, אנשים נשים וטף, איז נאָכ-מער מוסיף אין לימוד התורה וקיום המצוות, ובכללות — אין די שלשה

64) דבבר חשוב צריך הכנה עד להכנה רבה (ראה ביצה ב, ב, ד, א. אנציקלופדי' תלמודית ערך המנה (א). ושי"ב).

65) ע"ד פסחים ד, סע"א. ושי"ב.

66) אנהי"ס י"ד (קמו, אי"ב). וראה סידור שער הליג בעומר (דש ב"ג). ד"ה להבין ענין הילולא דרשב"י תקס"ד (טה"מ תקס"ד ע' קד); מאמרי אדהאמ"צ ויקרא ח"ב ע' תרסו ואילך. ד"ה הגיל תרנ"ד; עטר"ת. ועוד.

67) אנהי"ק סכ"ח (קמת, א).

68) תהלים עז, יב.

לזה וואס ער דארף אליין צוגעבן דער-  
נאך ובאופן פון „כפליים לתושי"י, האט  
ער אין דעם אויך אן עזר וסיוע פון די  
אידן וואס האבן יע אויסגענוצט די  
ערשטע ימי הכנה כדבעי למיעבד<sup>82</sup>].

ויה"ר אז עס זאל מקויים ווערן די  
בקשה (ווי דער רבי (מהורש"ב) נ"ע  
האט געשריבן אין א פדיון) — „שיפעלו  
הדברים בי ובהשומעים", כולל  
„השומעים" — ניט אזוי הערן מיט די  
אזניים, נאר „דעהרנו" (בפנימיות),  
כולל אויך — דעהרען דעם „קול ילד  
בוכה"י, בא זיך אליין, און אין „חוצה",  
און מאכן פון דעם „אחר" שבחוז א  
„בן".

י. און דורך דעם וואס מ'פאר-  
ענדיקט די לעצטע קלייניקייטן אין  
„צופוצן די קנעפלעך" — וועט מען  
גלייך ארויסגיין פון גלות,

דארף מען עס אויך פארבינדן מיט קיום  
הוראת המשנה<sup>84</sup>, „עשה לך רב"י, און  
זיך צונויפרעדן מיט דעם „רב" וועגן זיין  
מצב בעבודתו הפרטית והכללית, אין די  
שלשה עמודים פון תורה עבודה וגמ"ח,  
און מאכן פון זיין בית וחדר א בית תורה  
תפלה וגמ"ח.

ובכל זה קומט צו א הדגשה מיוחדת  
— ווי מ'האט מציע געווען<sup>86</sup>, אז אלס  
הכנה צו עשירי בשבט, זאל כל אחד  
ואחת מוסיף זיין אין לימוד התורה  
ונתינת הצדקה, און זיך צונויפרעדן אין  
דעם מיט זיין „רב", און כדאי ונכון אז  
במשך די שלשים ימי ההכנה זאל כאו"א  
אויך דורכגיין „בחינות" בא זיין „רב",  
און אין דעם גופא — דריי בחינות,  
לאחרי כל עשרה ימים, בכדי צו וויסן ווי  
און וויפל ער האט זיך צוגעגרייט צו  
עשירי בשבט: די ערשטע בחינה —  
בעשרים שבט<sup>87</sup>, די צווייטע בחינה —  
בראש חודש שבט<sup>88</sup>, און די דריטע  
בחינה — בעשירי בשבט, „העשירי יהי  
קודש"<sup>89</sup>.

[ויש להוסיף, אז אפילו אויב ס'איז דא  
אזא וואס האט נאך ניט אויסגענוצט די  
ימי הכנה כדבעי למיעבד<sup>80</sup> — איז נוסף

(74) אבות פ"א מ"ז. שם מט"ז.

(75) ראה קונטרס משיחת: ש"פ דברים תשמ"ז.  
(לקי"ש חכ"ט ע' 247 ואילך), ש"פ נח ושי"פ וירא שנה  
זו (נדפס לעיל ע' 297 ואילך; ע' 312 ואילך). ועוד.

(76) שיחת י"ב טבת שנה זו.

(77) יום סגולה — יום הילולא דהרמב"ם  
(תולדות הרמב"ם שנדפסו בש"ת ברכת אברהם  
(ל"א בן הרמב"ם) — מכת"ר ר' דוד הנגיד נכד  
הרמב"ם. שם הגדולים ההיח"א מערכת גדולים:  
ערך רמב"ם בסופו. ועוד).

(78) יום סגולה — „בעשתי עשר חודש באחד  
לחודש גר הואיל משה באר את התורה גוי" (דברים  
א, ג-ה).

(79) בחוקתי כו, לב. וראה בכורות נה, ב. זח"ב  
רע"א, א.

(80) ראה כתובות סו, רע"א.

(81) ע"פ איוב יא, ו. שמור פמ"ז, א.

(82) כי „כל ישראל ערבים זה בזה" (שבועות לט,  
סע"א). ועד שכל א' מישראל בכל בוקר מכניס עצמו  
בהכלל ע"י אמירת „הריני מקבל עלי מצות עשה של  
ואהבת לרעך כמוך" (שער הכוונות בתחלתו. פעי"ח  
שער עולם העשי' פ"א. וראה מכתב כ"ק מ"ח  
אדמו"ר — נדפס בסה"מ תשי"ב ע' 99. אגרות קודש  
שלו ח"ג ע' קמג).

ולהעיר מהדין דמי שאנוס שאין יכול לבוא  
לביהכ"נס להתפלל עם הצבור יש לו לכזו להתפלל  
בשעה שהצבור מתפללין בביהכ"נס שהוא עת רצון  
(טושי"ע (וידאד"ז) ארח ס"צ ס"ט (ס"ז)).

וייל שכן הוא בנוגע לתורה וצדקה (כללות כל  
המצוות) — שגם בהם עילוי כשהוא „בעשרה"  
(אגה"ק סכ"ג) — דמי שאנוס ואינו יכול לעסוק  
בתורה או ליתן צדקה בציבור, יש לו לכזו ללמוד  
וליתן צדקה בשעה שהצבור לומדים תורה ונותנים  
צדקה.

(83) ראה סה"מ תשי"ב ע' 252 ואילך. ועוד.

(84) ראה הקדמה לסה"מ תשי"ב. לקי"ש ח"ז ע'

264 ואילך. ועוד.

און מ'דארף נאָר „צופּוצן די קנעפּ-  
לעך“, מ'דארף נאָר האָבן נאָך איין בלאַז  
אַפּצובלאַזן די „דאַסט“ פּון דעם קנעפּל,  
און זיכער אַז זינט דעמולט האָט מען  
פאַרענדיקט „צופּוצן די קנעפּלעך“,  
דאַרף שוין די גאולה קומען תּיכּף ומיד  
ממש.

און אַעפּ וואָס מ'האַט מיט זיך „יוסף“  
איז גלות („ויישם בארון במצרים“), און  
די כּוונה פּון די ירידה אין גלות איז  
בכדי צוקומען צו נאָך אַ העכערע עלי,

כּמובן פּון דעם וואָס די גמרא<sup>90</sup> זאָגט  
בנוגע צו גלות מצרים, „שלא יאמר אותו  
צדיק (אברהם) ועבדום וענו אותם“  
קיים בהם, ואחרי כן יצאו ברכוש גדול  
לא קיים בהם“ — דלכאורה אינו מובן  
כלל: בשעת אַ בן (עאכ״כ אַ בן יחיד)  
האַט צער, איז אפילו אַן אב גשמי (בשר  
ודם) וועט טאָן כל התלוי בו אים העלפו,  
און דערביי גיט נתפעל ווערן וואָס  
„יאמר אותו צדיק“, עאכ״כ אבינו שב-  
שמים?!

מוז מען זאָגן, אַז כּוונתו של הקב״ה  
איז גלות מצרים איז לטובתם של בניו,  
אַז דורך דעם זאל באַ זיי צוקומען נאָך אַ  
גרעסערע עילוי („רכוש גדול“) —

אַעפּ״כ איז די שאלה: וויפל איז דער  
שיעור?! „עד מתי“, „עד מתי קץ  
הפלאות“<sup>92</sup>, „עד מתי . . יחרף צר“<sup>93</sup>!?

אפילו אַן אב בשר ודם וואָלט גיט גע-  
קענט סובל זיין אַז זיין בן יחיד געפינט  
זיך אין גלות ובפרט מער פּון ניינצן  
הונדערט יאָר, און בפרט נאָך אַז צוזאַ-  
מען מיט אים געפינען זיך אַלע אידן פּון

וואָרום אַעפּ וואָס בזמן הגלות גע-  
פינט זיך יוסף צוזאַמען מיט אידן  
(„ויחנטו אותו ויישם בארון במצרים“),  
האַט אַבער יוסף מבטיח געווען אַז דער-  
נאָך וועט זיכער זיין „ואלקים פּקוד  
יפקוד אתכם והעלה אתכם מן הארץ  
הזאת אל הארץ אשר נשבע לאברהם  
ליצחק וליעקב“, און דעמולט וועט זיין  
„והעליתם את עצמותי מזה“ —

אַזוי וועט אויך זיין בדורנו זה, אַז  
אַעפּ וואָס כ״ק מ״ח אדמו״ר געפינט  
זיך מיט אונז אין גלות און גיט אונז  
חיזוק — האָט מען אַבער די הבטחה אַז  
„ואלקים פּקוד יפקוד“ אתכם והעלה  
אתכם ג״ו, צוזאַמען מיט „עצמותי“  
„ועצמות“ של „יוסף“<sup>96</sup>,

און נאָכמער — „הקיצו ורננו שוכני  
עפר“<sup>97</sup>, ויוסף וכל השבטים בתוכם.  
וכ״ק מ״ח אדמו״ר בתוכם.

און אדרבה: איצטער דאַרף מען שוין  
גיט וואָרטן אַ משך זמן ביז עס ווערט  
„והעלה אתכם“, וואָרום נוסף לזה וואָס  
„כלו כל הקיצין ואין הדבר תלוי אלא  
בתשובה“<sup>98</sup>, און זיכער האָט מען תשובה  
געטאָן, וואָס אפילו דורך הרהר תשובה  
בלבד ווערט מען אַ צדיק גמור<sup>99</sup> —  
האַט „יוסף“ שבדורנו מעיד געווען כּו״כ  
שנים לפני זה אַז ס'איז שוין אַלץ מוכן,

85) ראה מדרש הגדול כאן: פקד בימי משה  
יפקוד בימי המלך המשיח.

86) ויש לומר לימוד נפלא ואחריות גדולה בזה  
— ש. יוסף בדורנו. משביע' ונתן לנו הכח (כידוע  
השבועה הוא גם נתינת כח — ראה קיצורים  
והערות לתניא ע' נ. קונטרס ומעין מיד פ"א) לסיים  
צחצוח הכפתורים וכר ולהביא הגאולה ולהעלות

גם „עצמות“ (עצמות) שלו!

87) ישע' כו, יט.

88) סנהדרין צו, ב.

89) קידושין מט, ב. שויע' אהיע סליח סליא.

90) ברכות ט, סע"א ואילך.

91) לך טו, יג.

92) דניאל יב, ו.

93) תהלים עד, י.

אויבערשטער, קערסט זיך אום אין ציון,  
ציון כפשטות, און „ברחמים“ דוקא!  
און אין דער לעצטער תפלה — וואָס  
הקב"ה איז מתאוה לתפלתן של  
צדיקים<sup>98</sup> (ועמך כולם צדיקים<sup>99</sup>),

ובפרט דורך דעם וואָס מ'איז אויך  
מוסיף „גדולה לגימה שמקרבת“<sup>100</sup>,  
מ'זאָגט „לחיים“ אויף אַ כּוּס יין, איז דאָס  
נאָכמער מקרב איין אידן צום צווייטן<sup>101</sup>,  
און במילא — אויך נאָכמער מקרב די  
גאולה (וואָס איז תלוי באהבת ישראל.  
ביטול סיבת הגלות)<sup>102</sup> —

טוען אידן אויף אַז עס קומט גלייך די  
גאולה, „מיד הן נגאלין“<sup>103</sup>, „מיד“ נאָך  
שנעלער פאַר „כהרף“<sup>104</sup> עינן!

אַלע דורות שלפּנ"ז וּשלאַח"ז אין גלות  
— עאכויכ אבינו שבשמים האָט דער-  
פון צער גדול (כביכול). ובפרט אַז צוזאָג-  
מען מיט „בכל צרתם לו צר“<sup>94</sup>, איז אויך  
„שכינתא בגלותא“<sup>95</sup> ...

דעריבער דאַרפן אידן שרייען און  
מאַנען די גאולה (ווי גערעדט כמ"פ<sup>96</sup>  
פון פוסקים<sup>97</sup> וכו'), און ווי מ'זאָגט  
בתפלת כל יום — וג' פעמים ביום —  
„את צמח דוד עבדך מהרה תצמיח“,  
(נוסף על) און אויך בשבת ויו"ט —  
„ותחזינה עינינו בשוכך לציון ברחמים“,  
וואָס דערביי דאַרף מען מכוון זיין  
פירוש המלות, און (פירוש המלות) ווי אַ  
בשר ודם פאַרשטייט עס (לא די כלל ווי  
אַ מלאך פאַרשטייט עס ...) —  
„ותחזינה עינינו“, אונזערע אויגן וועלן  
זען, „בשובך לציון“, ווי דו, דער

98 יבמות סד, סע"א. ועוד.

99 ישעי' ס, כא. וראה סנהדרין ר"פ חלק.

100 ראה סנהדרין קג, סע"ב ואילך.

101 ראה מכתב כ"ק מ"ח אדמו"ר בקובץ  
מכתבים שבסו"ס תהלים אהל יוסף יצחק ע' 198

ואילך. אגרות קודש שלו ח"ג ע' תיג ואילך.

102 ראה יומא ט, ב.

103 רמב"ם הל' תשובה פ"ז ה"ה.

104 כמ"ש ביצ"מ — מכילתא ופרשי' בא יב,

מא.

94 ישעי' סג, ט. וראה תענית טו, א. זח"א קכ, ב.

ועוד.

95 ראה מגילה כט, א. זהר ח"א שם. ח"ג ד, ב.  
טו, סע"א. עה, סע"א. צ, ב. קצו, ב. ועוד.

96 לקו"ש ח"ל ע' 182-3. שיחת ש"פ ויגש ס"ט

(סר"ש תשמ"ז ח"א ע' 226).

97 נסמנו בשיחות שבעה ערה הקודמת.





**הוספות**



**מכתבים**

## מפתח

489	בראשית
494	לך לך
495	כ"ף מרחשון
499	חיי שרה
500	תולדות
503	יו"ד כסלו
505	י"ט כסלו
510	חנוכה

## בראשית

ב"ה, מוצאי שבת-קודש אסרו-חג שמיני-עצרת — שמחת-תורה  
שבת בראשית, מברכים חודש מר-חשוון, ה'תשמ"ה.  
ברוקלין, נ.י.

אל בני ובנות ישראל  
בכל מקום שהם,

ה' עליהם יחיו

שלום וברכה!

לויט דער מענטשלעכער נאטור, ווערט יעדע נייע זאך — צי דאס איז  
אריינגיענדיק אין א נייעם צייט-אפשיניט, אדער אנהויבנדיק א נייע אונטערנעמונג,  
אד"ג — אויפגענומען מיט א צוגאב אינטערעס, און, אין מערסטע פאלן, אויך מיט א  
צוגאב גוטע האפנונגען, שמחה וכו'.

בפרט ווען עס האנדלט זיך וועגן אן עיקר'דיקן צייט-אפשיניט ווי אריינגיענדיק  
אין דעם טאג-טעגלעכן לעבן פון דעם נייעם יאר, נאך אלע ימים-טובים פון תשרי,  
אנהויבנדיק פונדאָס די רעגולערע וואַכענטלעכע קריאת-התורה בציבור מיט  
פרשת בראשית אין דעם ערשטן שבת נאך שמחת-תורה א.ו.וו.,

און דאָס אלעס לויט דער איינשטעלונג פון תורה, תורת-חיים (אָנווייזונג אין  
טאָג-טעגלעכן לעבן), ווי גערעדט באַרוכה באַ מערערע געלעגנהייטן.

מוצאי שבת-קודש: שאו מסדרים סעודה כדי ללוות את השבת (טושיע אויף ר"ס ש. ושי"ג. שו"ע אדה"ז  
שם). וללוות — היינו שגם (הארת) השבת עם המלווים. — ובפ"ח שער השבת ספכ"ד: שהוא סעודה דדוד  
מלכא. ובסי האריזל כוננת הבדלה ומרש: ויאמר דא היא סעודתא דדוד מלכא משיחא. ובמירות למוצ"ש  
כריכ בקשות לביאת אלי ומשית.

אסרו-חג: סוכה מה, ב ובפרשי שם. רמ"א אויף סוכ"ט סיב. שו"ע אדה"ז שם ס"ו.  
שמיני-עצרת — שמחת-תורה שבת בראשית: להעיר ממכתב כ"ק מו"ח אדמו"ר דמחרת יוה"כ"פ תרפ"ט  
(אגרות-קודש ח"ב ע' קיט. סה"מ תשי"א ע' 48), אשר בשבת בראשית הוא, כעין השלמה ותוספת אור כי טובי  
לשמע"צ ושמח"ת.

שבת בראשית: להעיר מהפתגם הידוע: אזוי ווי משטעלט זיך שבת בראשית, אזוי גייט אַ גאַנץ יאר —  
לקרש היא בתחלתו. ח"ב ע' 449. ח"י ע' 190. ולהעיר מפתגם כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) ניצ: אַז מען שפאַנט  
איין גוט פאַרט מען גלייך (סה"ש תשי"ד ריש ע' 81). — ולהעיר מפרשי עה"ת יתרו יט, ה.  
חודש מר-חשוון: ראה י"ש מלכים רמז קפד (כטופו). ולהעיר מפרשי נח ז, יא"ב. ומסיים: יהיו גשמי  
ברכה. — ומאז בפרט — לאחר השנועה, לא אוסיף (ובעיקר לאחר עבודת בניי בחודש תשרי).  
נייע זאָך: דאָה ביאור דחנכת-בית (לאדה"ז במאמרי אדה"ז הנחות הרי"ם ע' עט ואילך. סידור עם דא"ח  
יט, ד ואילך. וראה סה"מ תשי"ט ע' 91). — ולהעיר בלקי"ת ברכה: צח, ד ואילך באַ ביאור הנ"ל בהוספות  
וכו' — (בהדגשת) חנכת ביהמ"ק, משאיכ בהנחות הרי"ם.

אריינגיענדיק אין דעם טאָג-טעגלעכן לעבן פון דעם נייעם יאר: להעיר מהמנהג הידוע, אשר במוצאי  
שמחת-מכריים יעקב הלך לדרכו — ראה לקרש ח"ב ע' 556, ובהערות שם. ושי"ג.  
אַלע ימים טובים פון תשרי: שהוא מרובה במועדות — ב"י לטור אויף סתצ"ב (ד"ה ומיש). שו"ע אדה"ז  
אויף סתצ"ב סיב. וראה גם השלמה לשו"ע אדה"ז אויף סקלי"א סיח. — ולהעיר מסי האריזל דהימים שבין  
ר"ה ליוה"כ"פ הם כמו תודיה (אף שאומרים בהם תחנון וסליחות).

אנהויבנדיק פונדאָס... פרשת בראשית: לפי המנהג הפשוט בכל ישראל שמשלימין את התורה בשנה  
אחת — רמב"ם הל' תפלה רס"ג. ממגילה כט, ב.  
תורת-חיים (אָנווייזונג: חז"ג נג, ב.



וויבאלד די דאזיקע מענטשלעכע נאטור האט איר אורשפרונג, ווי אלע גוטע זאכן אין דער וועלט — אין דעם רצון (ווילן) פון השם, דער באשעפער, איז פארשטאנדיק, אז צוזאמען דערמיט האט דער באשעפער געגעבן דעם מענטשן ספעציעלע כוחות צו פארוויקלעכן די האפנונגען און גוטע באשלוסן בכלל, און ספעציעל אין צוזאמענהאנג מיט קריאת-התורה און לימוד-התורה אין דעם נייעם יאר, איז אז אופן פון המעשה הוא העיקר — אראפברענגען דאס אלץ אין מעשה בפועל אין טאג-טעגלעכן לעבן.

און לויט דעם כלל, אז מאן דיהיב מתנה בעין יפה יהיב (דער וואס גיט א מתנה, גיט מיט א פולע מאס), איז זיכער אז דער אויבערשטער גיט אלע נויטיקע כוחות מיט א פולער האנט, ווי אין דעם באוואוסטן אויסדרוק: מידו המלאה הפתוחה הקדושה והרחבה.

הייאר קומט-צו נאך א נקודה, וואס שבת בראשית איז גלייכצייטיק אסרו-חג, וואס דער אפטייטש אין דעם איז, אז מ'פארבינדט דעם חג מיט דעם טאג נאך אים, און, דורך אים, מיט די קומענדיקע טעג פון יאר, דורך אריינברענגען אין זיי דעם אינהאלט און די באגייסטערונג פון דעם חג, און באלעבן מיט דעם דאזיקן גייסט די טאג-טעגלעכע הנהגה, טאג-איין טאג-אויס, ביז דער חג וועט ווידער קומען אין א יאר ארום, און אפפרישן און פארשטארקן אלע כוחות אין אלע ענינים פון דעם חג,

וכפרט אין אסרו-חג פון שמיני-עצרת און שמחת-תורה וואס איז פארבונדן מיט סיום-התורה והתחלת-התורה וקריאה בציבור, מיט אלע הוראות וואס זיינען דערמיט פארבונדן, אריינרעכנדיק די הוראה אויף לימוד התורה — פון יעדן איינעם אלס יחיד און — לימוד בציבור, יעדנפאלס לימוד ברבים און מיט א רבים.

\* \* \*

איר אורשפרונג . . השם: ראה תניא רפ"ג.  
איז פארשטאנדיק: כי אינו מבקש אלא לפי כוחו — במדבר פי"ב, ג.  
קריאת-התורה . . אראפברענגען . . אין טאג-טעגלעכן לעבן: כתורת רבינו הזקן: מען בעדארף לעבן מיט דער צייט . . מיט דער פרשת השבוע און פרשת היום פון דער סדרה פון דער וואך — ספר השיחות תשי"ב סי' 29 ואלף. היום יום"י בחשוון.  
המעשה הוא העיקר: אבות פ"א מי"ז.

מאן דיהיב מתנה בעין יפה יהיב: בי"ב גג, א. ושי"ג.  
אין דעם באוואוסטן אויסדרוק: נוסח ברכת המזון (ברכה ג'). ובסידור הבעש"ט: הגדושה, בגימיל.  
דער אפטייטש אין דעם: ראה בהנסמן לעיל בהערה ד"ה אסרו-חג.  
באלעבן מיט דעם דאזיקן גייסט . . ביז דער חג וועט ווידער קומען: ראה לקו"ט ברכה צ"ב, ב: מכל רגל וירט הי נמשך הביטול עד הרגל הבא אחריו וכו'.  
ביז דער חג וועט ווידער קומען: ראה שיחת ליל שמחת שנה זו.

שמחת-תורה . . סיום-התורה: ראה טור או"ח סתר"ט וברמ"א שם. וראה בהנסמן בלקו"ט חיד' ע' 157 הערה 14.

לימוד התורה — פון יעדן איינעם: רמב"ם הל' ת"ת פ"א ה"ח. טושי"ע או"ח ר"ס קנה. יו"ד ר"ס רמז. הל' ת"ת לאדהיז פ"ג ס"ד"ה. ובכ"מ.

לימוד בציבור: ראה אבות פ"ג מ"ז: עשרה שיושבין ועוסקין בתורה שכניה שרוי' ביניהם. וראה תניא אנהיך סכ"ג. הל' ת"ת לאדהיז פ"ד ס"ז. ד"ה החלצו, תרניט לכ"ס אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע (ברוקליו, תשי"ט) פ"י. וראה גם שם פ"ז (סה"מ תרניט ע' סא. שם ע' נט). ד"ה עשרה שיושבין, תרפ"ח (סה"מ תרפ"ח סי' ע"ב קנה ואלף. תשי"ח ע' 265 ואלף).

בציבור: לפחות עשרה (ראה הערה הקודמת), משא"כ רבים.

דאס איבנגעזאגטע קומט אלס הקדמה צו דער כוונה פון דער דאזיקער ווענדונג בנוגע מעשה בפועל, און דאס איז — די הצעה און הארציקע בקשה, אז יעדער איד, מאן אדער פרוי —

ווארום פרויען זיינען מחוייב צו לערנען (הלכות ה)תורה: די ענינים וואס האבן א שייכות צו אלע מצוות אין וועלכע פרויען זיינען מחוייב מיט מענער צוגלייך, אריינרעכנדיק די עיקרדיקע מצוות פון אמונת-השם, אהבת-השם, יראת-השם, אא"וו, וואס אלע אידן, אן אונטערשייד, זיינען אין זיי מחוייב שטענדיק, יעדע רגע, ווי אויך אלע מצוות לא-תעשה וכו' —

זאל נעמען אויף זיך — אין צוזאמענהאנג מיט דעם נייעם יאר — נייע (צוגאב) שיעורים אין לימוד התורה, יעדער איינער און איינע לויט זיין (איר) פארשטאנד; ועל אחת כמה וכמה די וואס האבן נאך ביז איצט ניט א קביעת'עתיים בתורה;

און נעמען זיך צו דעם מיט א באנייטער לעבעדיקייט, באגלייט מיט א צוגאב אמת'ע שמחה וואס בחר בנו מכל העמים ונתן לנו את תורתו (דער אויבערשטער האט אונז אויסגעקליבן פון אלע פעלקער און האט אונז געגעבן — נתניה בעין יפה, ווי דערמאנט אויבן — זיין תורה).

און אויך די וואס האבן, לכאורה, א פולע מאס שיעורים בתורה, וועלן זיכער וועלן מקיים זיין דעם אנוזאג מעלין בקודש, וואס האט (אויך) דעם אפטייטש, אז מ'הויבט זיך אויף העכער, צוגעבן אין איכות פון לימוד התורה — מיט מער טיפקייט און מיט מער באגייסטערונג, לעבעדיקייט און שמחה.

\* \* \*

נעמענדיק אין אכט דעם כלל גדול בתורה, ואהבת לרעך כמוך, וואס איז אין צוגאב צום זיין א כלל גדול, אויך אז עיקר פון דער תורה,

און לויט א צווייטן ענלעכן אנוזאג, אז התורה — תחילתה גמילות'חסדים וסופה גמילות'חסדים (די תורה הויבט זיך אן מיט טאן חסד און ענדיקט זיך מיט טאן חסד); וואס אונטערשטייבט די העכסטע וויכטיקייט צו העלפן א צווייטן אפילו אין געוויינלעכע באדערפענישן, על אחת כמה וכמה צו העלפן א צווייטן אין די

---

פרויען זיינען מחוייב צו לערנען (הלכות ה)תורה: ראה שריע אדהיז אויף סו"ט מז. ה' ת"ת לאדהיז ספ"א. ושי"ג. ולהעיר מרמזים ה' תשובה פ"י ה"ה: לפיכך כשמלמדין . . ואת הנשים וכו'. וראה קונטרס שיחות בדבר לימוד ספר הרמב"ם (קה"ת, תשד"מ. לקריש חכ"ז ע' 235) ובהנשמו שם. זיינען אין זיי מחוייב שטענדיק: אגרת המחבר בריש ספר החינוך (בסופה). מיט א באנייטער לעבעדיקייט: ראה לקריש ח"ט ע' 378. בחר בנו . . ונתן לנו את תורתו: נוסח ברכת התורה. מעלין בקודש: ברכות כח, א. ושי"ג.

כלל גדול בתורה, ואהבת לרעך כמוך: קדושים יט, יח. תוי"כ ופרשי עה"פ. אן עיקר פון דער תורה: ובלי הגמרא (שבת לא, א) . . זו היא כל התורה כולה ואיך פירושה הוא. וראה תניא פ"ב.

התורה . . גמילות'חסדים: סוטה יד, א.

באדערפענישן פון דער נשמה, וואָס זי איז חלק אלוקה ממעל ממש (א טייל פון ג-טלעכקייט ממש) און באלעבט אויך דעם גאַנצן גוף; העלפן אין נצחיות'דיקע ענינים פון תורה און מצוות וואָס זיינען חיינו ואורך ימינו (אונזער לעבן און לאַנגע טעג) —

קומט די צווייטע הצעה און אינערלעכע בקשה, אַז יעדער איינער און איינע זאָל טאָן אַלץ וואָס נאָר מעגלעך צו באַווירקן אידן, וואָס מער אידן, צו קובע זיין (באַשטימען פעסט און רעגלמעסיק) שיעורים אין תורה אויב זיי האָבן זיי ניט, און אַ הוספה אין זיי — אויב זיי האָבן שוין שיעורים.

און זעלבסטפאַרשטענדלעך, אַז אין אַלע ענינים פון לימוד התורה איז יפה שעה אחת קודם, וואָס פריער, ניט אַפגעלייגט; וואָרום יעדע רגע וואָס מ'קען אַנפילן מיט תורה וואָס גייט פאַרלאָרן, איז אַן אבידה שאינה חוזרת (א פולשטענדיקער פאַרלוסט), וויבאַלד אַז אַ צווייטע פרייע רגע מוז דאָך אַנגעפילט ווערן מיט תורה מצד זיך אַליין און אין דער פולסטער מאָס, „בלייבט ניט“ צייט דערגעצונן וואָס ס'איז פאַרפעלט געוואָרן פריער.

\* \* \*

כדי די דערמאָנטע השתדלות (צו באַווירקן אידן איינצופירן באַ זיך און אין דער גאַנצער סביבה (צוגאַב) שיעורים אין תורה) זאָל זיין ווירקזאַם אין דער פולסטער מאָס, איז כדאי דאָס ניט צוזאַמענמישן מיט אַן אַנדער טעטיקייט, ווי וויכטיק זי זאָל זיין:

דער ענין פון קביעת-עיתים בתורה און פאַרשטאַרקן דעם לימוד התורה איז קובע ברכה לעצמו — אַ הויפטזאַך פאַר זיך אַליין, ניט אַ בייזאַך אַדער אַ טייל פון אַ זאָך.

\* \* \*

יהי רצון, אַז לויט רש"י'ס הוראה (אַנווייזונג) בראשית (אין אַנהויב) פון זיין פירוש אויף פ' בראשית, אַז די גאַנצע בריאה וואָס דער אויבערשטער האָט באַשאַפן (הימל און ערד מיט אַלעם וואָס עס געפינט זיך אין זיי), איז דאָס אַלץ צוליב ב' ראשית — צוויי זאַכן וואָס ווערן אַנגערופן „ראשית“: די תורה, און די אידן (וואָס

חלק אלוקה ממעל ממש: תניא רפי"ב (ע"פ איוב לא, ב).

יעדע רגע וואָס מ'קען אַנפילן מיט תורה: ראה סנהדרין צט, סע"א. רמב"ם הל' ת"ת פי"ג הי"ג. הל' ת"ת לאדה"ו פי"ג ס"ז. תניא פ"א.

יעדע רגע . . . וואָס גייט פאַרלאָרן, איז אַן אבידה שאינה חוזרת: ראה ספר החיים (לאחי המהר"ל) י, א: אדם דואג על איבוד דמיו ואינו דואג על איבוד ימיו, דמיו אינם עוזרים, ימיו אינם חוזרים. וככ"מ. לימוד התורה איז קובע ברכה לעצמו: להעיר מרד"ה במד"ר כ"ר תורה זוה תרכ"ו (סה"מ תרכ"ז ע' של"ב): ומחמת שכעת שית נבין דעת הירושלמי (פאה פ"א היא — ג, ב) שכל חפצים, הם המצוות, לא ישוו בה. ראשית . . . אידן: ראה אר"ת לה"מ ר"ה במדרש בראשית (בהוצאת קה"ת — א, א). אה"ת בראשית כח, ב ואל"ך. ושם כט, רע"א: בשביל התורה שנק' ראשית, שישאל ימשיכו אותה למטה בחכמה תתאה ואז יהי קיום לעולם . . . שאם יקיימו ישראל את התורה . . . מוטב.

האָבן באַקומען די תורה, לערנען תורה און זיינען מקיים די תורה און אירע מצוות);  
וואָס דערפון איז נאָך מער פאַרשטאַנדיק די לעבנסוויכטיקייט פון לימוד התורה, און  
אַז יעדע הוספה אין דעם, מיט לעבעדיקייט און שמחה, ברענגט אַ צוגאַב ברכה פון  
דעם אויבערשטן אויך אין אַלע פּערזענלעכע ענינים, סיי בגשמיות (ארץ) און סיי  
ברוחניות (שמים) —

זאָל דער אויבערשטער בענטשן און מצליח זיין, אַז דאָס זאָל מקיים ווערן באַ  
יעדן איינעם און איינע, בתוך כלל ישראל, און דער יאָר תש״מ זאָל זיין אַ שנת  
חורה שנת שמחה שנת אורה און שנת ברכה אין אַלע הינזיכטן, מיט אמת'ע מנוחת  
הנפש ומנוחת הגוף, וואָס ברענגט נאָך מער הצלחה אין לימוד התורה, און אין  
לימוד התורה המביא לידי מעשה:

און אַז שוין פון דעם מוצאי-שבת-קודש מברכים חודש מרחשון זאָלן נמשך  
ווערן בטוב הנראה והנגלה אַלע ג-טלעכע ברכות, פון דעם שבת אין יעדן טאָג פון  
דער וואָך, און פון ראש-חודש אין אַלע טעג פון דעם חודש, און פון דעם חודש  
מרחשון וואָס איז דער ערשטער, וואַכעדיקער חודש פון יאָר נאָך דעם חודש  
השביעי, דער חודש וואָס איז אַנגעזעטיגט (מלשון שובע) מיט כל טוב — אין אַלע  
חדשים פון דעם גאַנצן יאָר.

ובפרט די ברכה העיקרית, אויף וועלכע מען האַפט טאָג-טעגלעך כל היום  
(דעם גאַנצן טאָג) — גאולה האמיתית והשלימה דורך משיח צדקנו, וידעו כי אתה  
שמך ה' לבדך עליון על כל הארץ.

בכבוד ובכרחה להצלחה  
ולבשורות טובות  
בכל האמור

לעבנסוויכטיקייט פון לימוד התורה: להעיר אשר דוקא לאחר קריאתו בתורה (אף ש.א.ינה עבודה)  
וברכות התורה — מברך כהיג ביהיכפ שבק ברכות וכי (רמב"ם הלי עבודה יוהיכפ ספ"ג — השיעור רמב"ם  
דיום זה (דג"ם)). — וצ"ע שלא הביא הרמב"ם ההמשך בגמרא שם (יומא ע, א): ואחיב כאריא מביא סית כר  
(דמדעשו כן משמע ששייר ולי"ז) — אף שהביא (בספ"ד שם) וכל העם מלווין אותו. ואכ"מ.  
לעבנסוויכטיקייט פון לימוד התורה: ראה לקוטי לוי"צ לוח"א ע' די ואילך.

מנוחת הנפש ומנוחת הגוף, וואָס ברענגט נאָך מער הצלחה אין לימוד התורה: ראה עירובין (סה, א).  
רמב"ם הלי דעות ספ"ג ורפ"ד.

המביא לידי מעשה: דלאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא ציל צילותא והשתדלות יתירה (עירובין שם.  
המשך תרס"ו ע' שצ ואילך. שם ע' תכ ואילך).

פון דעם שבת אין יעדן טאָג פון דער וואָך: דמיני מתברכין כולהו יומין — זחיב סג, ב. פה, א.  
פון ראש-חודש אין אַלע טעג פון דעם חודש: ראה לקוטי ר"ה נה, א.ב. עט"ר בתחילתו. אוה"ת ר"ה (כרד  
ה' ע' בעז ואילך. ועוד).

חודש השביעי. . אַנגעזעטיגט (מלשון שובע) מיט כל טוב: כרתות הבקעש"ס הידועה — היום יום' כיה  
אלול. כשי"ס (הוצאת קה"ת) הוספות ס"י לא. וראה לקוטי ח"כ ע' 555, ובהערות שם. ושי"ג.  
וידעו כי אתה שמך ה' (כל התורה שמתיו של הקביה — רמב"ן בהקדמתו עה"ת. יונת אלם פכ"ט. ועד"ז  
זחיב פה, א) לבדך (— שלא בערך, וגם נמשך להיות) עליון על כל הארץ (תהלים סיום מזמור פג).

## לך לך

ביה, ייט מ"ח התשכ"ג  
ברוקלין, נ. י.

שלום וברכה!

. . ויהי רצון אשר מתאים לפירוש הידוע בראש פרשת שבוע דאולינן מיני, שעל שמו נקראת כל הסדרה,

תתגלה בכא"א בתוך כלל ישראל הנתינת כח שבהציווי הכללי לך לך גר ויקיים כא"א מתוך שמחה וטוב לבב ציווי זה:

לך לך מארצך (מארץ שלך — מארציות וחומריות)

וממולדתך (מענינים שגדל והורגל בהם)

ומבית אביך (טבע נה"כ שלו בתולדתו)

אל הארץ אשר אראך — מלמעלה דוקא, כי לא יכולת למיקם עלי, ולא יכולת למנדע חילא דההיא ארעא, דאיהו עמיק וסתים.

ויקרים בפועל כל הנאמר תיכף לאחרי זה:

ואעשך גר והי ברכה — תכלית העילוי עד שנעשה עצמו ברכה, מקור הברכה, ומברך את ישראל.

ונברכו בך כל משפחות האדמה — שמתברר ומתברך גם חלקו בעולם, ועד אשר ועמדו זרים ורעו צאנם, שזהו בירורם ועלייתם ועד אשר נברכים ונכללים בבני ישראל.

בברכה

לפירוש הידוע: סדיה לך לך תרפ"ז.

שבהציווי הכללי: ראה בהתחלת כל ד' חלקי טושי"ע. ובשו"ע אדה"ז שם (אריח ר"ס אלי"ח): להתגבר על יצרו כ"י אין ישיבת אדם כ"י והוא לכדו בביתו כ"י שיכתבו כ"י והוא לפני מלך גדול כ"י.

ארץ שלך — ארציות: ראה תניא פכ"ט: בנינוי כ"י נפש החיונית הבהמית כ"י היא היא האדם כ"י.

וממולדתך . . שגדל והורגל: ראה בראשית נ, כג. ובתניא פ"ג: ואדרבה נתחזק יותר כ"י.

אביך (טבע): ראה עדיית פ"ב מ"ט: האב זוכה לבן כ"י.

לא יכולת . . וסתים: זח"א ע"א, א. ולהעיר מתורת הבעש"ט ע"פ"פ כי תהיו אתם ארץ חפץ (היום יום"ח

א"ר).

ואעשך: ברי' חדשה (תנחומא ע"פ).

והי ברכה . . ישראל: תנחומא כאן.

נברכים ונכללים: רבנו הזקן בתרי"א ס"פ ויצא.

## כ"ף מרחשון

ב"ה, יום השלישי שהוכפל בו כי טוב,  
פ' והוי' הצליח דרכי,  
חיי מ"ח, התשד"מ. ברוקלין, ג. י.

לכל המשתתפים בכינוס השנתי של חסידי  
חב"ד, אשר בארצנו הקדושה — שליט"א

שלום רב וברכה מרובה!

יהי' שיהא הכינוס כינוס אמתי, אחדות אמיתית של כל המשתתפים בו, ועל ידם  
— אחדות כל המושפעים שלהם ועד — לאחדות כל ישראל,

הנאה להם והנאה לעולם, אשר בשביל ישראל גוי אחד בארץ — נברא,  
ומגלגלין זכות ליום זכאי

אור לכ"ף מרחשון, יום הולדת את כ"ק אדני"ע, יומא קא גרים  
לקבל החלטות טובות ובתוקף ובאופן שתבאונה במעשה בפועל, שהוא העיקר,  
החלטות שתכליתן בכיוון האמור — אחדות ישראל אמיתית,  
ע"י הוספה עוד יותר בעבודה המשולשת: בעניני התורה, תורה אחת (הנגלה  
והחסידות) ומצותי' — אחדות ושלימות התורה,

הכנסת חיות ואור חסידותיים בחיי יום יום של כל העם כולו בכל מושבותיהם  
— אחדות ושלימות העם,

ובפרט בכל הארץ, ארץ המיוחדת אשר תמיד עיני הוי' אחד בה, שהוא נתנה  
נחלת עולם לעם עולם, כולה לגבולותי' — אחדות ושלימות הארץ,

---

והוי' הצליח דרכי: שיעור החומש דיום הכנס — ויש לקשר זה לעבודת ה' ויעקב הלך לדרכי המבוארת  
בשיחות רבותינו נשיאינו.

הנאה . . לעולמ: סנה עא, סעיב.

בשביל . . נברא: ויקי' לו, ד. וראה ב"ר א, ד.

ארץ המיוחדת: שנבחרה מכל הארצות (מכילתא ר"פ בא) ושמיוחדת במציאות אחת — דרך אחר כיבוש  
כוח אפשר להיות כיבוש עם ישראל דשאר ארצות (רמב"ם הל' תרומות פ"א היג. הל' מלכים פ"ה היז).

אשר שלימות משולשת זו היא גם הדרך היחידה לשלום אמיתי וכן קיימא,  
 וגדול כח זכות הרבים והציבור, ובמיוחד כשהם מתכנסים באופן שנעשו, קהל  
 גדול — לי יחיד,  
 וכהביאור — באר היטב — של בעל יום ההולדת בקונטרס שלו, החלצו  
 מאתכם אנשים המפורסם.  
 ויהי' שיקויים בכאריא מהמתכנסים שליט"א שיהי' בפועל דוגמא ה' של  
 החלצו מאתכם איש או אשה,  
 ויקויים: אלקים נצב (מלך) בעדת א-ל, דקדים ואתי ומברך ומצליח את כינוסם  
 להיות פעולתו פעולה נמשכת תכהי',  
 ובקרוב ממש יקויים היעוד: אתה (אלקים) תנחל בכל הגוים —  
 בגאולה האמתית והשלימה ע"י משיח צדקנו במהרה בימינו ממש.  
 בכבוד ובברכת הצלחה ולבשו"ט

---

קהל גדול: לשון הכתוב (ירמ' לא, ז).

קהל . . יחיד; וכידועה מעלת היחוד על איחוד — יחיד על אחד.

קונטרס . . החלצו: ועייג"כ לקרית מטות עה"פ.

אלקים . . א"ל: תהלים פב, א.

דקדים ואתי: ברכות ו, א.

אתה . . הגוים: תהלים פב בסיומו.



כ"ה, יום אחד, פ' ואברהם זקן בא בימים,  
ערב כ"ף מ"ח התשמ"ז. ברוקלין, נ.י.

לכל המשתתפים בכינוס השנתי של חסידי  
חב"ד, אשר בארצנו הקדושה — שליטיא

שלום רב וברכה מרובה!

יה"ר שיהא הכינוס — כינוס אמתי, אחדות אמיתית של כל המשתתפים בו, ועל  
ידם — אחדות כל המושפעים שלהם, ועד — לאחדות כל ישראל,  
והרי זה כלל גדול בתורה, ויתירה מזה — כל התורה כולה ואידך פירושה הוא  
זיל גמור,

הנאה להם והנאה לעולם, אשר בשביל ישראל גוי אחד בארץ — נברא,  
שקיבלו התורה תורה אחת ולומדים ומקיימין מצותי' כאיש אחד בלב אחד —  
ומגלגלין זכות ליום זכאי

כ"ף מרחשון, יום הולדת את כ"ק אדנ"ע, יומא קא גרים  
לקבל החלטות טובות ובתוקף ובאופן שתבואנה במעשה בפועל, שהוא העיקר,  
החלטות שתכליתן בכיון האמור — אחדות ישראל אמיתית,  
ע"י הוספה עוד יותר בעבודה המשולשת: בעניני התורה, תורה אחת (הנגלה  
והחסידות) ומצותי' — אחדות ושלימות התורה,

---

יום אחד: בראשית א, ה. ראה פרשי' שם (מב"ר א, ח"ט).  
ואברהם . . . בימים: שיעור החומש דיום הכינוס. ראה וחי' רכד, א. תרי"א טז, א. עט, ב. יהל אור —  
להצ"צ — מזמור קלט, טז ה (טק"ג ואילך). ובכ"מ.  
אחדות אמיתית: ע"ד הרמז ובעבודת השם — יש לקשר זה עם שיעור הרמב"ם (דג' פרקים ליום) דיום  
הכינוס — שכל ישראל חברים הן וכו'.  
לאחדות כל ישראל: לא חסר אף אחד (ע"ד כבמתן תורה — דב"ר פ"ז, ח) — ובקדושה ה"ז קשור עם  
לא יתיר, גיור רק כדבר השם זו) הלכה (שבת קלח, ב).  
כלל גדול: תורת כהנים ויקרא יט, יח. הובא בפרשי' עה"ת שם.  
כל התורה . . . זיל גמור: שבת לא, א. וראה תניא פ' לב.  
זיל גמור: לימוד התורה ועד לגמרה — כל התורה, ובאופן דויל והליכה (אמיתית).  
הנאה . . . לעולם: סנה' עא, סע"ב.  
בשביל . . . נברא: ויקרא לו, ד. וראה ב"ר א, ד. פרשי' עה"ת ר"פ בראשית ד"ה בראשית ברא.  
כאיש אחד בלב אחד: מכילתא שמות יט, ב. הובא בפרשי' עה"ת שם.  
כ"ף מרחשון, יום הולדת: בשנת כתר"א (שני כפ"ו, וראה מבוא לקוני' חנוך לנער ע' 8).



הכנסת חיות ואור חסידותיים בחיי יום של כל העם כולו בכל מושבותיהם  
— אחדות ושלמות העם,

ובפרט בכל הארץ, ארץ המיוחדת אשר תמיד עיני הוי' אחד בה,  
שהוא נתנה נחלת עולם לעם עולם, כולה לגבולותי' — אחדות ושלמות הארץ,  
אשר שלמות משולשת זו היא גם הדרך היחידה לשלום אמתי ובן קיימא,  
וגדול כח וזכות הרבים והציבור, ובמיוחד כשהם מתכנסים באופן שנעשו „קהל  
גדול” — לשון יחיד,

וכהביאור — באר היטב — של בעל יום ההולדת בקונטרס שלו „החלצו  
מאתכם אנשים” המפורסם,

ויהי' שיקויים בכאויא מהמתכנסים שליטיא שיהי' בפועל דוגמא חי' של  
„החלצו מאתכם”, איש או אשה,

ובקרוב בימינו ממש יקויים היעוד: ילכו מחיל אל חיל יראה אל אלקים בציון  
בשוב השם את שיבת ציון,

בגאולה האמתית והשלימה ע"י משיח צדקנו — במהרה בימינו ממש.

בכבוד ובברכת הצלחה ולבשורות טובות

/מקום החתימה/

---

תמיד . . בה: עקב יא, יב.

קהל גדול: והמשך הכתוב: ישונו הנה (ירמ" לא, ז).

קהל . . יחיד: וכידועה מעלת היחוד על איחוד — יחיד על אחד.

החלצו: ועייגי' לקרית עה"פ.

ילכו . . בציון: תהלים פד, ח.

בשוב . . ציון: שם ככו, א. ובכמה מדרשי רז"ל ומפרשי המקרא שמדבר בגאולה העתידה (ראה גי' יהל

אור — להציץ — עה"פ בתהלים).



## חיי שרה

ביה, כיח טבת תשי"ט  
ברוקלין

שלום וברכה!

במענה למכתבו מכ"ה טבת, בשאלתו בתוכן הענינים לפי חיי שרה, היו"ל ע"י צעירי אגודת חב"ד, אשר מובא שם שאמר אדמו"ר הצ"צ, י"ן קשה פחד מפיגו, ומעיר ע"ז ממארז"ל ב"ב י, א: פחד קשה י"ן מפיגו. וכנראה אשר לא היה תוכן הענינים תחת ידו, שהרי על אחר שם צוין בהערה, עי"ן ב"ב י, א. וצ"ע קצת.

ולגוף הענין, הנה אדמו"ר הצ"צ לא אמר המאמר בשם רז"ל כ"א ביאר את אשר קרה, אשר אף שהיה י"ן קשה ובכ"ז הנה פחד ה' מפיגו. ואעפ"כ צוין שם בהערה, כנ"ל, כיון ששטחית הלשון במס' ב"ב משמע שי"ן קשה יותר מפחד ולא להיפך.

אבל מובן שאין זה קושיא, שהרי אית פחד רגיל ואית פחד ועד בדוגמת המסופר בשמ"ר (פכ"ד, ד) ונשרו כו'. והיז באין ערוך, בהתבוננות השלימה, לגבי פחד ה' והדר גאווה, וק"ל.

ובאותו ענין יש להעיר ג"כ מקהלת רבה פרשה ז' כו' אשר נמנים שם י"ד דברים קשים. ועוד כמה שינויים ממארז"ל במס' ב"ב. ובהם שי"ן גובר ומשכח צרה (די"ל) דהיא קלה מן הפחד מפני הצרה וק"ל).

(ממכתב כיח טבת תשי"ט)

## תולדות

ב"ה, יום א' פ' ויתן לך, תשמ"ו.  
ברוקלין, נ.י.

קבלה (מלשכת חשאיין).

וגדולה צדקה כו', ובמיוחד ע"פ המבואר באר היטב באגה"ק (כולל אגה"ת, וגם  
— בח"א דס' תניא קדישא) לאדה"ז,

ומעלת חשאיין — בס' הרמב"ם,

ואזכיר עוה"פ (כפליים לתושי' — ענין השבת, התשובה, הגאולה) עה"צ,

וגם — להוספה על כהנ"ל (בהפ"נ ובמענה זה שעליו) הן בכלל והן בפרט  
(כהוראת אדהאמ"צ שצריך לבוא בפרטיות),

וכן — בהוספה על פ"ג השלוחים שליט"א שקדמו והמעות שלהם,

שכבר הו"ל בדפוסיי — שכהודעת אדמו"ר הצ"צ — ה"ז לדורות,

ויקויים בכא"א מהם — וכל ב"ב — בתוך כל אחבנ"י שליט"א ברכות פרשתנו:

ויתן (מתחיל בוא"ו המוסיף — יתן ויחזור ויתן, כפרש"י עה"ת) לך (ל' נוכח ול'  
יחיד, לכא"א ביחוד) האלקים (תגבורת הברכות) מטל השמים ומשמני הארץ וגו'

כפשוטו ש"מ וככל מדרוז"ל בזה, כולל — דא"ח דרבנותינו נשיאינו, ועד לנשיא  
דורנו כ"ק מ"ח אדמו"ר,

וכמובן וגם פשוט — בכל השייך להשליחות וגם בפרטי' ופרטי' ובוריזות

ומלכתחילה אריבער — כהוראת ונתינת כח דאדמו"ר מהר"ש לכל,

ובמיוחד לכל, היוצא למלחמת בית דוד' ובפרט השלוחים — כמבואר בשיחת  
כ"ק אדנ"ע המפורסמת,

וקיום ברכה העקרית במהרה בימינו ממש —

גאולה האמתית והשלימה ע"י משיח צדקנו.

(\*) מענה על פ"ג השלוחים שיחיו שכתבו בקשר לכנס השלוחים (עשיק מבי"ח כסלו — ב' פ' תולדות  
תשמ"ז, ברוקלין, נ.י.). המו"ל.

(\*\*) בקונטרס השליחות (קה"ת, תשמ"ז). המו"ל.



ב'ה יום ב' פ' ויתן לך, ה'תשמ"ז  
ברוקלין, נ"י.

אל השלוחים  
המשתתפים בכנס השלוחים — שליט"א

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת הפ"נ (והמצו"ב), ומצו"ב קבלה (מלשכת חשאיז),  
וגדולה צדקה כו', ובמיוחד ע"פ המבואר באר היטב באגה"ק (כולל אגה"ת, וגם  
— בח"א דס' תניא קדישא) לאדה"ז,  
ומעלת חשאיז — בס' הרמב"ם,  
ואזכיר עוה"פ (כפליים לתושי' — ענין השבת, התשובה, הגאולה) עה"צ,  
וגם — להוספה על כהנ"ל (בהפ"נ ובמענה זה עליו) הן בכלל והן בפרט  
(כהוראת אדהאמ"צ שצריך לבוא בפרטיות),  
וכן — בהוספה על פ"נ השלוחים שליט"א שקדמו והמענות שלהם,  
שכבר הו"ל בדפוס\*\* — שכהודעת אדמור"ר הצ"צ — ה"ז לדורות,  
ויקויים בכאו"א מהם — וכל ב"ב — בתוך כל אחבנ"י שליט"א ברכות פרשתנו:  
ויתן (מתחיל בוא"ו המוסיף — יתן ויחזור ויתן, כפרשי" עה"ת) לך (ל' נוכח ול'  
יחיד, לכאו"א ביחוד) האלקים (תגבורת הברכות) מטל השמים ומשמני הארץ וגו'  
כפשוטו ש"מ וככל מדרז"ל בזה, כולל — דא"ח דרבותינו נשיאינו, ועד לנשיא  
דורנו כ"ק מו"ח אדמור"ר,  
וכמובן וגם פשוט — בכל השייך להשליחות וגם בפרטי' ופרטי פרטי' ובזריזות  
ומלכתחילה אריבער — כהוראת ונתינת כח דאדמור"ר מהר"ש לכל,  
ובמיוחד לכל „היוצא למלחמת בית דוד" ובפרט השלוחים — כמבואר בשיחת  
כ"ק אדנ"ע המפורסמת,  
והזמ"ג — שנה שהיא שבת להוי', והתחלתה — יו"ט של ר"ה שחל להיות  
בשבת — דענינה עונג וכל מלאכתך עשוי'  
למצוא בשנה זו מאה שערים (למעשרות) ונוסף ע"ז ויברכהו הוי' — חומש  
דהיום כפרסום כ"ק מו"ח אדמור"ר,

\* מענה על פ"נ השלוחים שיחיו שכתבו בקשר לכנס השלוחים (עשי"ק מבה"ח כסלו — ב' כסלו תשמ"ז).

המו"ל.

\*\* בקונטרס השליחות (קה"ת, תשמ"ז). המו"ל.

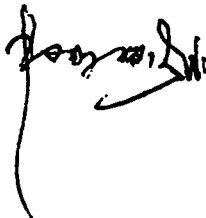
ובעיקר ובפשטות קיום ברכה העקרית במהרה בימינו ממש

גאולה האמתית והשלימה ע"י משיח צדקנו,

שיראנו — בפשטות — הוי' חסדך וישעך תתן — בעין יפה — לנו, לשכון כבוד

בארצנו.

בברכה להצלחה רבה ולבשו"ט



מענה כ"ק אדמו"ר שליט"א  
לדו"ח מכינוס השלוחים בדרום אמריקה, שלהי השון תשמ"ז

נת' ות"ח ואזכיר עה"צ.

ואין הזמן גרמא לקרות אפי' — אבל הנתינה כבר בשלימותה ובכל הפרטים כפסק דין תורת אמת.

להקל ההבנה גם לאלו וכו' הראו דוקא בזמנינו דוגמא בולטת ושעל פי עושים בפועל ואפילו בענינים הכי עיקריים והכי גדולים, שאפי' בדומם — ביכולת בניא לפעול כהניל: תיכף שמכניסים לקאמפיוטר מספר פרטים עיקריים — ברגע כמימרא יודעים כל המסקנות ופס"ד לפועל ממש.

וכשמוסרים-מוזכרים כהניל על הציון (דכ"ק מו"ח אדמו"ר) ה"ז כפשוט ביתר שאת ועד לאין ערוך — ממסירה לדומם הנ"ל, להבדיל באין ערוך.

קבלה. אזכיר עה"צ להוספה על כהניל, הן בכלל והן בפרט (כמבואר מאדהאמ"צ — שצריך לבוא בפרטיות) ושכמדובר בש"ק — יהי בסמיכות לויצא יעקב מב"ש — התחלה השליחות — כסיום הפ' (דנעוץ בראשה) — ויעקב הלך לדרכו — סיום השליחות בהשלב דחול, ויפגעו בו מלאכי אלקים גם דאה"ק — התחלת שלב חדש באה"ק וכו', "מאך דא א"י" ואח"ז תיכף באה"ק ממש שיהיו כל יושבי עלי, שגם אז יהיו שלוחים וכו' ובפרט אלה שתלמודם (דשליחות) ב"ד.ט.

(\*) מענה כ"ק אדמו"ר שליט"א על פ"ג השלוחים — תחילת כסלו תשד"מ. המורל.

## יו"ד כסלו

ב"ה, יום הרביעי, פ' ויבא יעקב שלם  
עשירי בכסלו, התשד"מ.  
ברוקלין, נ. י.

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת המכתב.

ובעמדנו ביום זכאי, העשירי יהי' קודש, יום גאולת כ"ק אדמו"ר האמצעי, אשר  
בתר רישא גופא אזיל, גאולת כאריא הלומד תורתו והולך, בדרך ישרה אשר הורנו  
מדרכיו,

— וידוע אופן תורתו וסגנונה — הסברה בהרחבה, רחובות הנהר, נהר יוצא  
מעזן —

בתוך כל אחבי, קהלת יעקב — יורשי, תורה צוה לנו משה' — הנגלה  
והפנימית גם יחד, תורה אחת,

יה"ר אשר אף שיעקב הלך לדרכו' — לקיים תפקידו לשמש את קונו ע"י  
לימוד התורה וקיום מצותי' בעוה"ז הגשמי וגם החומרי — קיימים בכאריא — הנלמד

יום הרביעי: בו נתלו המאורות (בראשית א, יד"ט). — ראה שיחת יט"כ כסלו, תרצ"ג. לקויד כרך א' מב,  
(א).

ויבא יעקב שלם: וישלח לג, יח.

עשירי בכסלו . . . יום גאולת . . . האמצעי: ראשי פרקים — ראה התמים ח"ב ב'. מבוא לבד קודש.  
העשירי יהי' קודש: בחוקותי כו, לב. מכל מקום (בכורות נח, ב). וראה זחי"ב רע"א, א. בחיי ר"פ תרומה.  
בחר . . . אזיל: עירובין מא, א.

בדרך . . . מדרכיו: אגה"ק סכ"ז.

וידוע . . . בהרחבה: ראה סה"ש תשי"ה ע' 60. התמים ח"ב ע' ע [172]. לקוטי לוי"צ-אגרות ע' שלג ואילך.  
רחובות . . . עדן: ראה זחי"א נט, ב. נתבאר בביאורי הזהר לאדמו"ר האמצעי (ה, ב ואילך). סידור (פג, א).

אוהית להצ"צ בראשית (נו, ב ואילך. ושי"ג). וראה מאריא אות נ' סי"ז.

קהלת . . . משה: ברכה לג, ד.

יעקב הלך לדרכו: ויצא לב, ב. וראה המשך וככה, תרל"ז רפצ"ז. המשך תעריב פרי' ועוד. לקו"ש חט"ז

ע' 259. שם ח"כ ע' 367 ואילך.

לשמש את קונו: קידושין בסופה.

הנלמד . . . דיומ זה: עפ"י תורה הידועה דרכנו הזקן מ'דארף לעבן מיט דער צייט" (סה"ש תשי"ב ע' 30).

בשיעור חומש דיום זה, לימוד שהוא גם נתינת כח ועידוד: ויבא יעקב שלם, ופירשו רזיל ופירטו: בגופו בממונו בתורתו ובבניו, כולל (עי' דרזיל) בנים אלה התלמידים, תלמידים אמתיים, דומים לרבם, שגם הם שלמים בכל,

בכל פעם כשבא מהציאה דיצא אדם לפעלו ולעבודתו עדי ערב,

וכ"ז יורזו ויחיש קיום הבטחת יעקב, שהייתה נשמתו כלולה מכל הנשמות שבישראל כו"י, שזהו (בשיעור היומי) ויקרא לו א-ל אלקי ישראל (כפירוש רבנו הזקן) — אבוא אל אדוני שעירה, בביאת משיח צדקנו ועלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשו והייתה להוי' המלוכה, כי יקויים היעוד: אתה תנחל בכל הגוים, לקרוא כולם בשם הוי' ולעבדו שכם אחד,

במהרה בימינו ממש.

בברכת חג הגאולה

---

שלם . . בגופו כו' בתורתו: להעיר מתורת הבעש"ט עי'פ כי תראה חמור גר' תקוב עמו (היום יום ע' כג. כתר ש"ט — הוספות סי' טז, ושי"ג).

ופירשו רזיל ופירטו: שבת לג, ב (הובא בפרשי עי'פ שם). ביר פע"ט, ה. ובבניו: ביר שם.

בנים אלה התלמידים: ספרי עי'פ ושננתם לבניך (ואתחננו ו, ז) ובפרשי שם. הובא בהל' ת"ת לאדה"ז (פ"א, ס"ח) עי"ש.

יצא . . ערב: תהלים קד, כג. שפשוטו בכל יום בחשבון הנפש דקשעהמי"ט.

יעקב . . רבנו הזקן: אנהי' ס"ז. — ולהעיר מאי' להי"מ בתחלתו ד"ה במדרש בראשית. אבוא . . שעירה: וישלח לג, יד.

ועלו . . המלוכה: עובדי' א, כא. וראה ירוש' ע"ז פ"ב ה"א. ביר פע"ח, יד. פרשי עי'פ וישלח שם. אחה . . הגוים: תהלים פב, ת.

לקרוא . . אחד: צפני' ג, ט. וראה רמב"ם הל' מלכים ספ"א.



## י"ט כסלו

נוסח המברק שהואיל כ"ק אדמו"ר שליט"א  
לשלוח לאנ"ש שי בכל מרחבי תבל  
לקראת חג הגאולה י"ט כסלו ה'תשד"מ

לשנה טובה בלימוד החסידות ודרכי תכתבו ותחתמו,  
כולל פעילות רבה בכל המבצעים ובכלל בתורה ובגמ"ח ובתפלה וכל זה באופן  
דופרצת  
ובמיוחד שהשנה הוא ביום דהוי' מלך גאות לבש, ערב שבת קודש ומנוחה  
שלימה,  
יומין זכאין למהר קיום היעוד בספר נעים זמירות ישראל דוד מלכא משיחא:  
אלקים נצב (מלך) בעדת קל. אתה תנחל בכל הגוים, בגאולה האמתית והשלימה ע"י  
משיח צדקנו.

/מקום החתימה/



נוסח המברק שהואיל כ"ק אדמו"ר שליט"א  
לשלוח להמשתתפים בהפארבריינגענס הגדולים בכפר חב"ד ועוד –  
לחג הגאולה י"ט כסלו ה'תשד"מ

לכל המשתתפים בהפארבריינגענס הגדולים די"ט כסלו – שליט"א.  
לחיים, לחיים ולברכה.  
ויהי רצון מהש"ת שבכל אחד ואחת יהי ויקויים פדה בשלום וגומר במילואו  
ושיצליחו בעשיית הכלים לזה כביאור חז"ל בהכתוב שזהו העוסק בתורה  
(הנגלה והחסידות) ובגמ"ח ובתפלה  
וכל זה באופן דופרצת ומתחיל בהמבצעים וכלל המבצעים  
ובמיוחד שהשנה הוא ביום דהוי' מלך גאות לבש, ערב שבת קודש ומנוחה  
שלימה,  
יומין זכאין למהר קיום היעוד בספר נעים זמירות ישראל דוד מלכא משיחא:  
אלקים נצב (מלך) בעדת קל, אתה תנחל בכל הגוים, בגאולה האמתית והשלימה ע"י  
משיח צדקנו.

/מקום החתימה/



**נוסח המברק שהואיל כ"ק אדמו"ר שליט"א  
לשלוח לאנ"ש שי' בכל מרחבי תבל  
לקראת חג הגאולה י"ט כסלו, ה'תשמ"ה**

לשנה טובה בלימוד החסידות ודרכי' תכתבו ותחתמו,  
כולל פעילות רבה בכל המבצעים, ובכלל בתורה ובגמ"ח ובתפלה, וכל זה  
באופן דופרצת וגו'

ומיום זה לימי הכנה לחנוכה וחנוכה,

יומאין זכאין למהר קיום היעוד בספר נעים זמירות ישראל דוד מלכא משיחא:  
אל תחרש ואל תשקוט קל וידעו כי אתה שמך הוי' לבדך עליון על כל הארץ,  
בגאולה האמתית והשלימה ע"י משיח צדקנו.

/מקום החתימה/



**נוסח המברק שהואיל כ"ק אדמו"ר שליט"א  
לשלוח להמשתתפים שי' בהתועדויות הגדולות  
דחג הגאולה י"ט כסלו, ה'תשמ"ה**

לכל המשתתפים בהפארבריינגענישן הגדולים די"ט כסלו — שליט"א  
לחיים, לחיים ולברכה.

יהי רצון מהשי"ת שבכל אחד ואחת יהי' ויקויים פדה בשלום וגו' במילואו,  
ושיצליחו בעשיית הכלים לזה כביאור חז"ל בהכתוב שזהו העסק בתורה (הנגלה  
והחסידות) ובגמ"ח ובתפלה.

וכל זה באופן דופרצת גו' ומתחיל בהמבצעים, כל אחד ואחד מהם,  
ומיום זה לימי הכנה לחנוכה וחנוכה,

יומין זכאין למהר קיום היעוד בספר נעים זמירות ישראל דוד מלכא משיחא:  
אל תחרש ואל תשקוט קל וידעו כי אתה שמך הוי' לבדך עליון על כל הארץ,  
בגאולה האמתית והשלימה ע"י משיח צדקנו

/מקום החתימה/

**נוסח המברק שהואיל כ"ק אדמו"ר שליט"א  
לשלוח לאנ"ש שי' בכל מרחבי תבל  
לקראת חג הגאולה י"ט כסלו, ה'תשמ"ו**

לשנה טובה בלימוד החסידות ודרכי תכתבו ותחתמו,  
כולל פעילות רבה בכל המבצעים, ובכלל בתורה ובגמ"ח ובתפלה, וכל זה  
באופן דופרצת וגר,  
ומיום זה לימי הכנה לחנוכה ולחנוכה,  
יומין זכאין גם למהר קיום היעוד בספר נעים זמירות ישראל דוד מלכא  
משיחא:

ילכו מחיל אל חיל יראה אל אלקים בציון,  
בגאולה האמתית והשלימה ע"י משיח צדקנו.  
בכבוד ובברכה /מקום החתימה/



**נוסח המברק שהואיל כ"ק אדמו"ר שליט"א  
לשלוח להמשתתפים שי' בהתועדויות הגדולות  
דחג הגאולה י"ט כסלו, ה'תשמ"ו**

לכל המשתתפים בהפארבריינגענישן הגדולים די"ט כסלו — שליט"א  
לחיים, לחיים ולברכה.  
יהי רצון מהשי"ת שבכל אחד ואחת יהי ויקיים פדה בשלום וגר ובמילואו,  
ושיצליחו בעשיית הכלים לזה כביאור חז"ל בהכתוב שזהו העסק בתורה (הנגלה  
והחסידות) ובגמ"ח ובתפלה,  
וכל זה באופן דופרצת גר, ומתחיל בהמבצעים, כל אחד מהם.  
ומיום זה לימי הכנה לחנוכה ולחנוכה,  
יומין זכאין גם למהר קיום היעוד בספר נעים זמירות ישראל דוד מלכא  
משיחא:

ילכו מחיל אל חיל יראה אל אלקים בציון,  
בגאולה האמתית והשלימה ע"י משיח צדקנו.  
בכבוד ובברכה /מקום החתימה/

ב"ה, מוצש"ק כ"ף כסלו, תשד"מ  
ברוקלין, נ.י.

שלום וברכה!

. . . ובעמדינו בין ימי יט"כ' כסלו, גאולת אדמור"ר הזקן ממאסרו על הפצת היהדות כו', בעת קריאתו הכתוב: פדה בשלום נפשי מקרב לי כי ברבים היו עמדי, ימי חנוכה — גאולה מגזירות המלכות בימים ההם נגד אלקי ישראל ומצותיו —

יהי רצון שיגאל כאו"א מכל ענינים המבלבלים ויוכל למלאות תפקידו לשמש את קונו — שימוש אשר כללותו הוא — כדרשת רז"ל בכתוב האמור — להיות „עוסק בתורה ובגמילות חסדים ומתפלל עם הציבור“,

ובהוספה בזה מזמן לזמן ובאופן דמהדרין מן המהדרין, כהוראת ימי חנוכה הבע"ל,

ומתוך שמחה וטוב לבב כמצווה עלינו בתורתנו הקדושה.

בברכה לחנוכה מאיר ושמח



ב"ה, י"ט-כ"ף כסלו  
 ב-ג פ' וישב, ה'תשמ"ו  
 ברוקלין, נ.י.

שלום וברכה!

. . וכהוראת אדמו"ר הזקן בעל הגאולה דימים אלה — באגה"ק שלו הידועה  
 ד"פ,תחין בברכה" —

פתיחת מכתבי זה בברכה לכל המצטרך בגור — כולל לבשו"ט תכה"י,  
 וכהוראת ימי חנוכה הקרובים וסמוכים — להוסיף ולהעלות בקודש, בכל עניני  
 טוב,

שהרי גם כל טוב גשמי — כל ה"עובד את הוי' בשמחה ובטובת הנפש הטוב  
 הזה מסיר ממנו כל הדברים המונעים" מתומ"צ, ומשפיע ו"מחזיק את ידו לעשות"  
 התומ"צ.

— כדברי הרמב"ם הידועים (הל' תשובה פ"ט).

בברכת חג הגאולה  
 ולימי חנוכה שמחים ומאירים  
 מאירים גם בימים שלאחריהם,  
 בכל ימות השנה



## חנוכה

ב"ה. יום שלישי פ' וישב,  
כ"ף כסלו, ה'תשמ"ז  
ברוקלין, נ.י.

אל בני ובנות ישראל  
בכל מקום שהם

ה' עליהם יחיו

שלום וברכה:

לקראת ימי החנוכה הבאים עלינו ועל כל ישראל לטובה, באתי כמזכיר אודות הוראות עקריות המודגשות במצות נר חנוכה, מצוה ראשונה בהמצוות המיוחדות הקשורות לימי החנוכה. ומתן — באופנה ובמקומה:

יום שלישי: בלשון אדה"צ בנוגע ליום גאולתו בשנת תקנ"ט, יום שנכפל בו כי טוב י"ט בכסליו (אגרות קודש אדה"צ (קה"ת תש"מ) סי' לת. ושי"ג).

כ"ף כסלו: להעיר אשר יציאת אדמ"ר הזקן מבית האסורים ה"י ב"ט כסלו בעת תפלת מנחה, ביאתו לבית החסידים בפטרבורג הייתה יותר מג' שעות לאחרי זה — היינו ב' כסלו ואז (בבוקר) אמר: ביום הרביעי (כי אז חל י"ט כסלו, כניל, ביום השלישי) כר נתלו המאורות (שיחת ליל א' י"ט כסלו (ס"כ) ויל"ל ב' כ' כסלו (שי"ג) תרצ"ג — לקו"ד כרך א כט, א. מ. א.)

כ"ף כסלו . . . החנוכה: להעיר מהשייכות דימי הגאולה י"ט כ' כסלו לחנוכה — דקבעוה על גס השמן (שבת כא, ב ובפרש"י שם ד"ה מא"י), ד"שמן מורה על ר"ז דר"ז דאורייתא — לקרית שה"ש ב, ד ואילך. ובארוכה — אמרי בינה שער הק"ש פנ"ד ואילך. ולהעיר, אשר שלימות הגאולה דאדה"צ, כשחזר מפטרבורג (עיר מאסרו) לוויטעבסק, ה"י, ביום ג' ב' חנוכה, והתעכב שם כל ימי החנוכה (שיחת ליל א' י"ט כסלו הנ"ל סי' א — לקו"ד שם י"ב, א.) וראה ברכות הנהנין לאדה"צ (פי"ג היה): לא יברך החולה (ברכת הגומל) עד שיחזור לבוריו לגמרי.

כסלו: ולפעמים מלא י"ד (מנחת שי לזכר' ז, א. וראה תרומת הדשן סי' רלג. שדי חמד אסיפת דינים מערכת גט סי' סו"ט) (תתנה, סע"ג ואילך). ושי"ג. שו"ע אה"ע סקכ"ז סי' (ברמ"א). שם סכ"ד). כסלו: ראה לקוטי לוי יצחק — אגרות ע' רכג.

כמזכיר: ע"ד דאין מזו"זין אלא למזו"זין (ספרי נשא ה, ב. במדב"ר פ"ז, ו. וראה מכות כג, א.) הוראות . . . במצות נר חנוכה: להעיר משליה (חלק תושב"כ פ' וישב דרוש צאן יוסף בהגה"ה), אשר חנוכה שייכת ופועלת בכל העולם כולו, עיי"ש בארוכה. ולהעיר מהוראת כ"ק מו"ח אדמ"ר (שיחת ליל ש"ק וישב, כ"ז כסלו, שבת חנוכה תשי" — נדפסה בהוספה לקונטרס ברוך שעשה נסים, ברוקלין, תשי"א): מען דארף זיך צוהערן וואס די ליכטלאך — נרות חנוכה — דערציילן. — ולהעיר מתורת הבעש"ט הידועה (כש"ט (הוצאת קה"ת) הוספות סי' כ"ק-כ"ט), שבכל דבר שהודי רואה או שומע ישנה הוראה בעבודת ה'. נר חנוכה, חצוה ראשונה: כי זמנה (מלבד הדלקת נ"ח דמוצאי ש"ק ובעש"ט) תיכף משתקשע החמה של היום שלפני היום חנוכה (שבת כא, ב. רמב"ם הל' חנוכה פ"ד היה. טשו"ע או"ח הלכות חנוכה ר"ס תער"ב), משאי"כ אמירת. ורע"ל הנסימ' באה לאחרי זה, בחפלת ע"בית, ואמירת הלל — למחרתו. וראה לקו"ד סי' ע' הערה ד"ה ובמיוחד מנרות חנוכה. ושי"ג.

(א) עצם הדלקת נרות חנוכה מראה — אפילו לעיני בשר — אשר קיום מצות הבורא ית' ממשיך אור אלקי בעולם הזה התחתון. וממנה למדים לכל המצוות, (בלשון הכתוב) כי נר מצוה ותורה אור.

(ב) מצות נר חנוכה היא באופן דמוסיף והולך, בהוספת נר ואור בכל לילה ולילה. והלימוד מזה הוא שאף על פי שבהדלקת נר אחד בלילה ראשון דחנוכה הרי קיים המצוה בשלימותה, אבל לאחר שעבר יום וקנה עוד חכמה ועוד שלימות, שוב לא מספיק להדליק נר אחד בלילה השני, והוא מוסיף ומדליק — שני נרות, וכן מוסיף עוד נר מידי יום ביומו בימי חנוכה, מליל שני והלאה, שבעת ימים רצופים. וללמדך ג"כ, כנ"ל, שכן צריך להיות בכל עניני נר מצוה ותורה אור בכל שבעת ימי השבוע דכל השנה קיום הציווי דמעלין בקודש — בגלוי, כולל גם העלאה בהשפעת המצוה, תוספת אור בכל סביבתה.

(ג) הדלקת נר חנוכה היא „על פתח ביתו מבחוץ“. והרמז בזה, כמדובר כמה פעמים, שאין להסתפק בהארת והחדרת ביתו בנר מצוה ותורה אור, אלא מחובתו ומזכותו להפיץ אור היהדות, התורה ומצוותיה, גם מחוץ לביתו, להאיר בחוץ וברשות הרבים, בכל הסביבה, ובמיוחד לאלה אשר מאיזו סיבה שתהי' עדיין נמצאים — מבחינת חיים יהודיים בשלימותם — בחוץ,

נרות . . . אור אלקי: ראה זח"ב קסו, רע"א.

אפילו לעיני בשר: ראה שו"ע שם סתרע"א ס"ו ובג"כ שם. לקו"ש ח"ה ע' 456.  
בלשון הכתוב: משלו, כג. ושייך במיוחד לנרות חנוכה — ראה פרש"י ד"ה בנים, שבת כג, ב (וראה לקו"ש ח"ז ע' 143). וראה אר"ת להר"ם ר"פ בהע"לתך. תר"א מקץ לב, ב: לפיכך קבעו (גם חנוכה) בנרות על שם הפסוק כי נר מצוה כו'. וראה שם לה, ב ואילך. מב, א ואילך. שערי אורה ד"ה נכ"ה בכסלו פ"ג (כב), סע"א ואילך. שם פ"ט (כד, כ סע"א ואילך). אזה"ת חנוכה (כרך ז) תתת, ב ואילך. נ"ך ערה"פ (ע' תקעו ואילך). ובכ"מ.

באופן דמוסיף והולך: שבת כא, ב. שו"ע שם סתרע"א ס"ב.

לאחר שעבר יום וקנה עוד חכמה: ד"מ"ם ידברו ורוב שנים יודיעו חכמה — איוב לב, ו.  
שבעת ימים רצופים: שבעת ימי ההיקף (שו"ת הרשב"א ח"א ס"ט), ובכל שבוע ושבעת ימים רצופים. ההיקף שחוזרין חלילה! (סה"מ תרע"ח ע' רסט. תשי"ד ע' 192. וראה לקו"ש שה"ש כה, א).  
שכן צריך להיות . . . בכל שבעת ימי השבוע דכל השנה: להעיר ממשנית כמ"ס, דמשי"כ בכתבי האריז"ל (שער הכוונות דרושי ר"ה לפני דרושי א). סידור האריז"ל. מ"ח מס' ימי תשובה פ"א מ"ג בנוגע לז' הימים (רצופים) שבין ר"ה ליוה"כפ. שביום הראשון בשבוע שבימים אלו מתקנים ומעלים את ימי ראשון בשבוע דכל השנה שעברה, ועד"ז ביום ב' וכו' — עד"ז הוא גם בנוגע לימי השבוע הבאים — דמזה מובן גם בנדוד, בחנוכה.

הציווי דמעלין בקודש: ברכות כח, א. ושי"י. ירושלמי בכורים פ"ג הי"ג.

על פתח ביתו מבחוץ: שבת כא, ב. רמב"ם שם הי"ז. וראה טושו"ע שם סתרע"א ס"ה.

כמדובר כמה פעמים: ראה גם מ"ב נר ה' דחנוכה ה'תשל"ד (לקו"ש ח"ז ע' 283-84). ערב חנוכה ה'תשל"ד (שם ע' 287), כ' כסלו ה'תשל"ח (לקו"ש ח"ז ע' 531 ואילך). עשי"ק ערב ימי חנוכה ה'תשמ"ג (לקו"ש ח"ז ע' 632 ואילך). ועוד.

וברשות הרבים: ראה מקומות שבהערה ד"ה על פתח ביתו מבחוץ. וראה לקו"ש ח"ז ריש ע' 643.  
לאה אשר . . . נמצאים — מבחינת חיים יהודיים בשלימותם — בחוץ: ראה ד"ה מצותה כו' באזה"ת חנוכה (כרך ה) תתקמא, ב ואילך, סדי"ה זה תר"ל, ד"ה זה תשל"ח, סדי"ה תיר' ג"ח תרמ"ג (ועוד) בפרוש מאמר רז"ל (שבת שם), „עד דכליא ריגלא דתרמודאי“.

(ד) מאיר חייהם תיכף, עוד בהיותם בחוץ, וכנ"ל, עד שנראה לעיני בשר, ואח"כ משתדל כדבעי לקרבם ולהביאם פנימה.

(ה) ועוד זאת, שנרות חנוכה מרמזים בכללות, שאף על פי שבחוץ שקעה החמה והחושך יכסה ארץ —

ביום זכאי דערב ימי חנוכה — שקיעת החמה מזכירה אותו אשר בא הזמן והרגע אשר בורא עולם ומנהיגו מקדשו במצוה חדשה — ולכן מודה להשם ומברך עלי' (גם) ברכת, שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה" — מצווה אותו להדליק נר חנוכה.

(וא"ו) מצות נר חנוכה היא לאנשים ולנשים. אבל נהגו הנשים להוסיף בזה, שלא לעשות מלאכה בעוד שהנרות דולקות" — חדורות הן בענין ותוכן דנרות חנוכה הדולקות עד שאין להן שייכות לשום מלאכה.

ויהי רצון שהעשוי בכל האמור, והרי המעשה הוא העיקר, ובאופן — כלשון הכתוב, "ילכו מחיל אל חיל" — דמוסיף והולך ואור, כל אחד ואחת בתוך כללות אחינו בני ישראל, תקרב ותמהר קץ חושך גלותנו, וקץ חושך כל העולם,

וכמו, שעשה נסים לאבותינו בימים ההם בזמן הזה, כן במהרה בימינו ממש

כדבעי: ראה כתובות סז, רע"א.

שבחוץ שקעה החמה: דנר חנוכה מצותה משתשקע החמה. וראה מאמרים שבהערה ד"ה לאלה אשר. והחושך יכסה ארץ: ישע"י ס, ב.

ביום זכאי דערב ימי חנוכה: ראה לקו"ש ח"כ ע' 632 הערה ד"ה ערב ימי חנוכה.

מקדשו במצוה . . מצווה: כלשון ברכת המצות: אשר קדשנו במצותיו וציוונו. וראה תניא פמ"ז (סה), סעי'ב ואילך). ובכ"מ.

מצות נר חנוכה היא לאנשים ולנשים: ד.אשה מדלקת נר חנוכה שאף היא חייבת בה' (שבת כג, א. וטושי"ע שם סתרע"ה סי"ג), ד.אף הן היו באותו הנס' (שבת שם. וראה טור שם). ויתירה מזו, ע"י אשה נעשה הנס — פרשי"ש שבת שם ד"ה היו. וראה רשב"ם פסחים קח, ב ד"ה שאף הן. תוס' שם ד"ה היו. תוד"ה שאף הן — מגילה ד, א. ובפעי"ח סוף שער החנוכה: גאילת יו"ן ע"י בת מתתיהו.

נהגו הנשים . . . שלא לעשות מלאכה בעוד שהנרות דולקות: טושי"ע שם ר"ס עתר. ומהטעמים לזה — לפי שנעשה הנס על ידיהם (מגיא סק"א בשם מט"ם; ט"ז סק"ב).

המעשה הוא העיקר: אבות פ"א מ"ז.

כלשון הכתוב: תהלים פד, ה. וראה ברכות בסופה. שו"ע אדה"ז אר"ח סקנ"ה ס"א.

כל העולם: ראה רמב"ם הל' מלכים ספ"א.

שענה נסים כו': ברכת. שעשה נסים. ולהעיר משייכות ברכה זו לייט כסלו — ע"פ מה שאמר אדה"ז ברוך שעשה נסים לאבותינו הבעש"ט וריבנו הרב המגיד, בימים ההם פורים וחנוכה, בזמן הזה י"ט כסלו" — שיחת י"ט כסלו תרצ"ג הג"ל בריש המכתב (לקריד שם ס"א — כא, א), נדפסה גם בתור הקדמה לקונטרס ברוך שעשה נסים הג"ל.

יעשה לנו נסים נפלאות וישועות בביאת משיח צדקנו, אשר לבואו מקווים — קוינו  
 כל היום' — בכל יום.

בכבוד ובברכה לימי חנוכה מאירים,  
 מאירים גם בימים שלאחריהם,  
 בכל ימות השנה.




---

נסים נפלאות וישועות: ע"פ גוסה, הנרות הללו' בסיומו: להודות ולהלל לשמך הגדול על נס'ך ועל  
 נפלאות'ך ועל ישועות'ך. [ובתחילתו בשינוי הסדר: על התשועות ועל הנסים ועל הנפלאות. — נתבאר  
 בארוכה בלקריש חטי' שיחה א' לחנוכה (ע' 366 ואילך)].  
 לימי חנוכה מאירים . . בכל ימות השנה: כמו בכל המועדים (ובמכש'י מהם) שנמשכת מהם הארה על  
 ובכל השנה — ראה לקרית ברכה צח, ב.



ב"ה, בחודש כסלו, ערב ימי החנוכה, התשליט  
ברוקלין, נ.י.

לבני ובנות ישראל הנמצאים (לעת עתה)  
בכלא

ה' עליהם יחיו

שלום וברכה!

לקראת ימי החנוכה הבאים עלינו ועל כל ישראל לטובה, באתי בזה לאחל —  
חנוכה מאיר ושמה, לאשר קבלת מכתבם ולענות על שאלת כמה מהם בנוגע  
למנוחת הנפש וכו', כיון שמכמה סיבות אי אפשר לענות לכל אחד ואחת בנפרד  
ואתם רב הסליחה:

מיוחדת היא מצות נר חנוכה מכמה בחינות, ומהן גם כן בזה שזמנה משתשקע  
החמה, עוד קודם לאמירת „ועל הנסים“, הלל וכו', אשר זה מבליט עוד יותר ענין  
ה„אור“ בחיי האדם בכלל, ובמצב של „משתשקע החמה“ בפרט.

אף על פי שמובן שהאדם נברא להיות בעל בחירה ובן-חורין בכל עניניו, כולל  
חירות כפשוטה, שלא יהי מסור להגבלות חיצוניות אף למשך זמן כלשהו, אבל עיקר  
ענין האור בחיי האדם הוא לראות דרכו הנכונה בחיים, בחיי היום-יום, ושיהיו תמיד  
מלאים אור כי טוב, מנוחת הנפש ושלוה נפשית, שזה קשור ותלוי בהשקפת עולמו,  
כולל מדת הבטחון-חזק בהשם בורא העולם ומנהיגו, ובהנהגתו המתאימה במעשה  
בפועל, כי המעשה הוא העיקר.

ובזה האדם עצמו קובע במדה הכי גדולה, שהרי רואים כי יש כאלה שמצד  
התנאים החיצוניים צריכים היו להיות במצב של שביעת רצון, ואף על פי כן אינם  
מאושרים; ולאידך — יש כאלה שהתנאים החיצוניים שלהם הם בהיפך, ובכל זאת  
מרגישים שלמים עם עצמם מתוך הנחת הדעת ומנוחת הנפש, וחזקים בבטחונם שגם  
התנאים החיצוניים ישתנו בקרוב ממש ויראו טוב, בטוב הנראה והנגלה.

ועוד זאת ועיקר שבטחון זה וההרגשה האמורה מחישים ומקדימים ביטול  
הענינים הבלתי רצויים — כולם או על כל פנים בחלקם, ובאופן טוב בכל הפרטים.

חזק בטחוני שהשי"ת יברך את כל אחד ואחת מהם בהמצטרך להם וימלא  
משאלות לבבם לטובה, ובפרט — שבאופן טוב וישר ישתחררו מכל הענינים  
המגבילים ומבלבלים, ועד — לשחרור ויצאה לחירות כפשוטה,

וביחד עם זה חירות אמיתית פנימית — כהוראת ימי חנוכה ונר חנוכה שמדליקים באופן דמוסיף והולך ואור מיום ליום.

ויהי רצון שהוראת ימי חנוכה ונר חנוכה תדריך את כל עמנו בני ישראל —  
ואותם בפרט עוד במצבם עתה,

להוסיף בנר מצוה ותורה אור' — בכל עניני יהדות —

והשם יתברך יוסיף בברכתו לכל אחד ואחת מהם ולכל אשר להם, בגשמיות  
וברוחניות גם יחד.

בברכה לימי חנוכה מאירים,  
מאירים גם את כל הימים הבאים  
משך כל השנה





# מפתחות



## א

ושבטים. אין קורין אבות אלא לשלשה).  
362 (מעשה אבות סימן לבנים). 478  
(כנ"ל).

ע"ע מרכבה.

### אבידה:

455 (אבידת המ"ה שנותנים לו. וקצתם  
משם כו').

### אבימלך:

129 (פעולת יצחק עליו).

ע"ע אברהם.

### אבנים טובות:

336 (בהפתגם שעדיף להתעסק עם  
„פערל" על הצואר כו'). 358 (משל  
מהשמחה בנשיאת משא כבד של אב"ט  
כו').

ע"ע מרגלית.

### אברהם:

11 (חסד דאברהם וחסד דישמעאל). 20  
(אברהם ונח). 47 (לא נזכר בתורה מצדקת  
אברהם בהיותו בחו"ל). 48 (ואת הנפש  
אשר עשו בחרן. הכיר את בוראו. בחירת  
הקב"ה בו). 50 (זמן ברית בין הבתרים).  
51 (אב לגרים). 54 (כריתות ברית על  
המילה). 62 (שינוי שמו ולא נעקר ממנו  
הר' כו'). 68 (ע"ש שכל הנעלם מכל  
רעיון, והמשכתו למטה). 70 (הכנסת  
אורחים שלו). 71 (הביטול בעמידתו לפני  
ה'). 72 (מלאכים שנראו לאברהם אם הי'  
במראה הנבואה). 79 (ואנכי עפר ואפר  
ובשכר זה זכו בניו כו'). 80 (חסדו.  
ביטולו). 81 (מס"ע עבור הזולת. מלחמתו  
עם המלכים. הכנסת אורחים שלו.  
תפילתו על אנשי סדום). 84 (צדקה  
ומשפט. הפך מדת הגבורה לחסד). 86  
(מילתו ביוה"כ"פ או בפסח). 89 (בגיל  
שהכיר את בוראו). 91 (קנייתו מערת  
המכפלה). 99 (אברהם ונח). 106 (זקנותו.

### אב ובן:

206 (ג' דרגות בהקשר: הבן כלול כמוח  
האב, חדשי העיבור, מציאות בפ"ע). 208  
(במארו"ל אל ישנה אדם בנו בין הבנים  
כו'). 273 (כרא כרעא דאכוהו).  
ע"ע כבוד אב ואם.

### אבות:

50 (מעשה אבות סימן לבנים). 69  
(עניניהם בירושה אצל בני"י). 78 (מעלתם  
ביחס למלאכים). 81 (מרכבה). 98  
(קבורתם בחברון. פועלים אחדות בבניהם  
אחריהם). 104 (יפה שיחתן של עברי  
אבות כו'). 114 (נצחיות הבחירה באבות  
ובניהם אחריהם. אין קורין אבות אלא  
לשלשה). 118 (גדר נתינתם מעשר). 120  
(מצות שהיו בשינוי אצל האבות מאשר  
לאחרי מ"ת). 123 (מעשה אבות סימן  
ונתינת כח לבנים). 127 (כל' רו"ל: אבות  
מכלל דאיכא תולדות). 152 (אם בזמן  
האבות הי' לא"י קדושה מיוחדת). 154  
(מעשה אבות סימן לבנים). 173 (כנ"ל).  
181 (קנייתם מקום בא"י. בנייתם  
המזבחות). 183 (לא הרהרו אחרי מדותי).  
196 (ג' המדריגות דאבות שבטים ויוסף.  
עניני העולם לא הפריעו מדביקותם בה').  
206 (מעשה אבות סימן לבנים. אין קורין  
אבות אלא לשלשה). 207 (הבנים  
כשכלולים בהאבות, וכשהם מציאות  
בפ"ע. התחלקות ונתינת השמות  
להשבטים באה ע"י האמהות). 214 (דינם  
לפני מ"ת). 232 (מעשה אבות סימן  
לבנים. הכירו במעשיהם ומאורעותיהם  
ששייכים לדורות הבאים. אבות ושבטים  
מרכבתא עילאה ומרכבתא תתאה, אצ"י  
וכי"ע). 256 (למע' מעניני העולם. אבות

(אה"ר בתענוגים). 291 (התכללות אהבה ויראה). 330 (הציור הוא על ההתבוננות כ"ר). 372 (אהוי"ר נק' כסף וזהב). 445 (בכל מאדך).

### אהבת ואחדות ישראל:

44 (המעלה באחדות ישראל בעת עלייתם לרגל, ובאחדותם בעת חזרתם למקומם).  
75 (אהבת ישראל בכלל מצות גמ"ח). 97 (פעולת אחדות ישראל בעבודת הלוויים).  
268 (אהבת חנם רפואה להגלות. אפי' עו"צ כאחאב כ"ר. אמיתית האחדות היא בקדושה דוקא). 269 (מבטלת הגלות). 290 (קומה אחת שלימה). 291 (כנ"ל. מביאה הגאולה). 300 (בלשון: קשה עלי פרידתכם). 302 (הקשר דאחדות כללות בניי עם אחדות הפרטית דעשר כוחות הנפש). 304 (ע"י פנימיה"ת). 307 (בהתייעצות בעבודת ה' ה"ז שני נה"א על נה"ב אחת). 337 (עבודת ההפצה מתוך אחדות ישראל ובדרכי שלום). 342 (שליחת המחלוקת). 344 (כנ"ל. מביאה הגאולה). 353 (ד' סוגי ישראל, מקשה אחת. בעריכת התוועדיות). 373 (להוסיף באהבת ישראל ובפרט כשמתפשט הפכו. מזרו הגאולה). 374 (אמירת הריני מקבל כ"ר ואהבת כ"ר לפני התפילה). 378 (ע"י התוועדיות). 380 (הלימוד מהתאחדות נשיאי השבטים). 381 (המשכת האחדות בעבודה הפרטית של כ"א). 389 (כמאמר הבעש"ט שנשמה יורדת ע' שנה כ"ר רק לעשות טובה כ"ר). 394 (גם אצל קטנים). 412 (לימוד מדין לא תחבול גוי בגודל הזהירות לא לפגוע ברגש האדם). 436 (מבטלת הגלות). 436 (כנ"ל). 443 (במצות תוכחה). 452 (ההוראה מיוסף שהי' נזיר אחיו, זהיר בכבוד אחיו. מוסיף בשלימות כל עבודת התומ"צ). 481 (עמידה באחדות הכנה אחרונה להגאולה). 495 (קשורה עם אחדות התורה ואחדות העם). 497 (כנ"ל).  
ע"ע עקיבא, ר"ע.

דמיונו לדוד). 118 (גדר נתינתו מעשר למלכי צדק). 123 (אברהם יצא לחו"ל משא"כ יצחק). 125 (הנפש אשר עשו בחרן. פירסומו אלקות). 128 (אברהם ויצחק, מלמעלמ"ט ומלמטלמ"ע). 135 (מס"נ דאורו כשדים. חילוק מס"נ דאברהם ומס"נ דיצחק). 153 (פירסומו אלקות). 166 (כנ"ל). 181 (קנייתו מערת המכפלה). 217 (הכרת אבימלך שה' אתו). 255 (יצא ממנו ישמעאל. אברהם ויעקב). 265 (ביטולו). 320 (פירסומו אלקות). 329 (כנ"ל).

ע"ע אליעזר.

### אבשלום:

ע"ע דוד.

### אגדה:

8 (לימוד אגדה שייך הן לבעלי עסק והן ליושבי אוהל).

### אדום:

196 (ביטולם בעת קי"ס. ולאום מלאום יאמץ כ"ר).

### אדום (גוון):

79 (גבורות).

### אדוני':

106 (רצונו למלך).

### אדם:

215 (אדם לעמל יולד). 463 (ע"ש אדמה לעליון).

### אדם הראשון:

14 (נולד מהול). 34 (אם נצטווה על פו"ר). 207 (שופרי' דיעקב מעין שופרי' דאדה"ר).

### אדמה:

39 (עבודת האדמה - בירור הדברים הגשמיים).

### אהבת ה':

11 (בכל מאדך). 52 (עיקר מעלת אהוי"ר הוא מצד המצוה שבהם). 53 (בכל מאדך). 187 (אהוי"ר ע"י לימוד תורת החסידות). 200 (אהוי"ך באה בהקדמת האמונה). 265

241 (אור הנר ואור השמש). 251 (והרי  
יג'י חשכין). 282 (יתרון האור מן החושך).  
427 (כני"ל). 471 (הפיכת החושך לאור).

ע"ע מאור. שמש.

### אור כשדים:

47 (יציאת אברהם מאור כשדים).

ע"ע אברהם.

### אורחים:

ע"ע הכנסת אורחים. תשרי.

### אותיות פריטים:

27 (מ' פתוחה ומ' סתומה). 62 (ה')

דאברהם ושרה. י' דשם שרי). 79 (ה' רומז

לה' גבורות). 178 (שי"ן ימנית ושמאלית).

312 (כ'). 315 (כ'). 327 (ל'. מ'). 427 (קצוץ

של יו"ד). 447 (א'. ב').

ע"ע אל"ף ב"ת.

### אחד:

378 (אחד, יחיד).

### אחדות:

6 (במארז"ל שביום א' ה' הקב"ה יחיד

בעולמו). 166 (יחוד מלמטלמ"ע ויחוד

מלמעלמ"ט). 192 (המשכת אחדות ה'

שלמעלה מהטבע בטבע). 262 (אחדות

אמיתי ע"י אמת דתורה). 268 (אמיתית

האחדות בקדושה דוקא).

ע"ע אמונה. עליון ותחתון.

### אחדות וריבוי:

164 (אופנים בהמשכת האחדות בריבוי.

בגדר דין אחרי רבים להטות). 302 (איחוד

כל כוחות הנפש). 333 (ריבוי התחלקות

מצד פשיטות העצמות). 335 (שלימות

הכלל ע"י שלימות הפרטים). 380

(המשכת הכלל והאחדות בהפרט

והתחלקות). 428 (עבודה דדירה

בתחתונים – המשכת אחדות בריבוי

ובהתחלקות של הנבראים).

ע"ע רבים.

### אחשוּרוּשׁ:

445 (אחשוּרוּשׁ ואסתר – הקב"ה וכנס"י).

### אילה:

286 (בברכת יעקב).

### אהל:

ע"ע טומאה.

### אהל, ציון הק':

502 (תיכף כשמוטרים הפ"נ נפעל

המבוקש).

ע"ע י"צ, כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ. פ"נ.

### אהרן:

22 (רודף שלום כו'. ההדגשה בהכתובים

מעלת אהרן על משה).

### אוויר:

240 (אוויר ואור).

### אומות העולם:

46 (השפעה עליהם). 49 (קירובם לאלקות

חלוי לפי הידיעה והכרה שלהם בהבורא.

ההבדל בין מצותיהם למצות בני"י חסידי

אוה"ע). 127 (קיומם הו' מצות. השפעת

ישראל עליהם לעת"ל). 142 (הדינים דפ'

משפטים הם בכלל ז' מצות בני"י). 175

(הפיכתם לעת"ל). 186 (השפעה עליהם

לקיום הו' מצות). 191 (כני"ל). 192 (דרגת

האמונה שלהם. אם נצטוו על השיתוף).

330 (השפעה עליהם). 353 (הארץ ישראל

גם לאוה"ע בדוגמת מנורת ביהמ"ק). 365

(השפעה עליהם). 373 (מלכיות מתגרות

אלו באלו כו'). 374 (פדאני לי ולבני כו'

בירור ניצוצות הקדושה כו'). 419

(השפעה עליהם). 458 (כני"ל). 494 (ועמדו

זרים ורעו צאנם. בירורם ועלייתם).

ע"ע אדום. ארץ ישראל (ז' אומות כו').

גלות. כסלו, י"ט כסלו. מזל.

### אונס:

215 (בדין אונס רחמנא פטרי). עשי'

באונס איננה מתייחסת להעושה).

### אור:

1 (ההבדלה בין אור וחושך. אור שנברא

ביום הראשון כו'). 6 (אמיתית ענינו

לגלות האלקות שבהבריא). 7 (בגימטריא

רז). 8 (תורה). 239 (מכל הנבראים הוא

הכי רוחני. כל ענין המציאות למעלה הוא

אור. מה שאור מתמעט הוא רק מצד

העכרויות שבאוויר). 240 (אור ואוויר).



**אין עוד:**

202 (ביטול דאין עוד, ודאין עוד מלכוד).  
262.

**אכילה ושתי':**

284 (הביוריים כדורנו באופן של חטוף  
ואכול כו'). 378 (תכונות של הדבר הנאכל  
משפיע על האדם האוכל).

**אליהו:**

136 (עליית גופו).

**אליעזר:**

99 (בהשליחות לשידוך יצחק ורבקה.  
נענה במענה פיו כו').  
ע"ע אבות.

**אלמנה:**

412 (בדין לא תחבול בגד אלמנה).

**אלעזר, ר"א:**

83 (אמירתו מילתא חדתא בענין פרה  
אדומה). 246 (ר"א שמותי הוא).

**אל"ף ב"ת:**

310 (בציווי הא"ב צ"ל רק דברים טהורים  
ולא בהמות וחיות טמאים). 382 (קמץ  
אל"ף א, שלומדים עם התינוק הוא א'  
דאנכי כו').

**אלקים, שם:**

189 (טבע).

**אמהות:**

ע"ע אבות.

**אמונה:**

35 (אמונה ובטחון בעניני פרנסה). 51  
(מיסודי העבודה). 164 (אמונה, אמת.  
מאיר בו אמת דאחדות פשוטה). 187 (ע"י  
לימוד תורת החסידות). 200 (אהבה ויראה  
באים בהקדמת האמונה). 211 (מרחין נקי  
חרץ לגבי האמונה). 238 (אלקות למעלה  
מהשכל וגדרי הבריאה). 348 (לא די  
באמונה כ"א צריך גם השגה). 350  
(המרחין נקי חרץ לגבי האמונה). 491  
(מצוה תמידית).

**אמן:**

166 (אמירת ואמרו אמן ביחיד המתפלל  
לעצמו).

**אמת:**

53 (ענינו בהנבראים). 164 (אמת, אמונה).  
255 (אין בו שינויים). 262 (מברית מן  
הקצה אל הקצה. פועל אחרות אמיתית.  
תורה. אמת לאמיתו).

**אסתר:**

445 (אחשורוש ואסתר – הקב"ה וכנס"י).

**אפר:**

79 (ראנכי עפר ואפר. אפר פרה. גבורה.  
ביסוד האש). 131 (בגדר אפר יצחק  
שנשאר צבור ע"ג המזבח). 133 (מציאות  
חדשה). 134 (יסוד העפר החומרי יותר  
כו').

**אפריקי:**

182 (המובא בפירוש"י).

**אצילות:**

233 (אצי' ובי"ע, אבות ושבטים). 256  
(לא יגורך רע). 272 (אצי' ובי"ע, יעקב  
ויוסף). 316 (המשכת עניני אצי' כבי"ע).  
318 (עליית המל' לאצי').

**ארבעת המינים:**

ע"ע סוכות.

**ארון הקודש:**

ע"ע ביהכ"ג.

**ארי':**

286 (בברכת יעקב). 309 (גבור כארי כו').  
ע"ד צורת ארי' על פרוכת בביהכ"ג).

**אריכות ימים:**

402 (לשון: עד מאה ועשרים).

**ארץ:**

32 (כח ההולדה שבארץ). 52 (לשון רצון).  
220 (כל ארץ מעמדת פירותי').  
ע"ע שמים.

**ארץ ישראל:**

40 (מעלחה על השחי' במדבר, בידור  
הדברים גשמיים). 44 (בגדר כל יושבי'  
עלי'). 44 (בהפתגם לעשות א"י מחור'ל.  
עתידה שתתפשט כו'). 53 (נתינתה  
לאברהם. ד' האומות וקניזו קניזו וקדמוני).  
55 (הכריתות ברית על הארץ ועל המילה).  
91 (בעלות ישראל על הארץ). 97

**אתכפיא ואתהפכא:**

175 (לעת"ל). 282 (בכירור נה"כ). 284  
 (היפוך המחשבה רעה לטובה). 340  
 (מעלת אתכפיא). 368 (מעלת כפיית  
 היצה"ר). 410 (אתהפכא חשוכא לנהורא).  
 427 (כנ"ל).  
 ע"ע לשונות.

**אתערותא זלתתא ואתעדל"ע:**

156 (בי דרגות באתעדל"ע שלמעלה  
 מאתעדל"ת). 471 (בהטעם שע"י  
 אתעדל"ת נעשה אתעדל"ע).

**ב****באר שבע:**

354 (בינה מקור הדי מרות). 355 (בחי  
 מלכות).

**בבל:**

ע"ע גלות.

**בהמה:**

32 (כח ההולדה בבהמות). 264 (בטבעה  
 אינה קופצת באש). 309 (ע"ד אם מותר  
 הליכה לגן חיות והסתכלות בבהמות  
 וחיות טמאות).  
 ע"ע עופות.

**בול:**

ע"ע חשון.

**בור:**

308 (רמו בעברות ה' בדין בור עמוק  
 עשרה ותל גבוה ברה"ר עשרה טפחים).

**בורא ונברא:**

49 (צוותא וחיבור דבורא ונברא). 201  
 (חיות פרטי שבכל נברא ושייכותו  
 לעצומ"ה).  
 ע"ע שינוי.

**בזבז:**

183 (כלי בזבז בפירש"י).

**בחירה:**

7 (אפשרויות הבחירה ברע). 48 (הבחירה  
 באברהם וכעם ישראל). 49 (הבחירה גם  
 בגופי ישראל). 103 (ענינים שלמעלה

(בהחורבן לא פקעה בעלות הפרטית רכ"א  
 בא"י). 123 (ביצחק שלא יצא מא"י אי"י  
 הוא מקום האמיתי של בני"י). 150 (מלאכי  
 אי"י ומלאכי חור"ל). 151 (באופני וגדרי  
 היתר היציאה מא"י לחור"ל). 152 (אם לפני  
 מית ה"י לא"י קדושה מיוחדת). 154  
 (בהפתגם לעשות אי"י מחור"ל). 161 (ת"ח  
 שכא"י ות"ח שבבבל כו'). 181 (קניית  
 יעקב חלקת השדה משום חביבות הארץ.  
 בעלות אברהם על הארץ). 181 (מחירי  
 השדות בא"י בזמן הגמ'). 182 (אחוזת  
 קבר בא"י). 207 (חלוקה ליי"ב שכטים).  
 282 (טענת אוה"ע לסטים אתם כו'). 323  
 (ע"ד ילדי טהרן ותימן). 356 (לעשות אי"י  
 מחור"ל. הבעלות מזמן אברהם, והקדושה  
 מזמן הכיבוש). 371 (שלימות הארץ  
 ושלימות העם). 438 (בטחון הארץ  
 ושלימת החזרת השטחים). 439 (ע"ד  
 שהקימו ועדת חקירה כו'). 442 (בהשם  
 ארץ הקודש). 451 (תוכן הכיבוש הוא  
 הכירור של ארץ כנען). 456 (נועדה  
 מלכתחילה עבור בני"י). 460 (החזקת  
 השטחים). 495 (שלימות הארץ). 498  
 (כנ"ל). 502 (לעשות אי"י מחור"ל).  
 ע"ע חברון. יצחק.

**ארצות הברית:**

272 (המשכת התורה בחצי כדור התחתון  
 ע"י מס"ג דוקא). 419 (הכרות נשיא  
 המדינה ע"ד קיום ז' מצות בני").  
 ע"ע יי"צ, כ"ק אדמו"ר מהר"י"צ.

**אש:**

260 (עושה שלום כו' אש ומים).

ע"ע אפר.

**אשה:**

ע"ע נשים.

**אשל:**

74 (אכילה שתי לר"י). 320 (ע"ד הנ"ל).

**את:**

99 (חילוקי הלשונות בהכתובים דהתהלך  
 את התהלך לפני).

לחוק). 128 (בדרך מנוחה, בדרך מלחמה).  
 135 (ב' אופנים בכירור דברי הרשות).  
 137 (לבושי הבירור דתומ"צ ולבושי  
 הבירור בעיני העולם). 148 (מעלת  
 עבודת הבירורים על עבודת התומ"צ).  
 154 (מעלת עבודת הבירורים דומן  
 הגלות). 175 (עבודת הבירורים אחר  
 התפילה. התלכשות בלבושי המתברר).  
 176 (עסק הבירורים אינו גורע  
 בלימוה"ת). 196 (התלכשות בלבושי  
 המתברר). 282 (חטיפת ניצוצי הקדושה  
 מרשות הקליפה). 283 (גילוי אורות  
 מרובים דתוהו ע"י בירור הניצוצות  
 שבקליפות). 284 (הבירורים בזמננו באופן  
 של חטוף ואכול כו'). 358 (התלכשות  
 בלבושי המתברר). 368 (הגאולה תלו' לי  
 בשלימות הבירורים). 374 (פדאני לי  
 ולבני כו' בירור ניצוצות הקדושה כו').  
 ע"ע דירה בתחתונים. יעקב.

**בית:**

43 (משל לענין דירה בתחתונים מירת  
 האדם ששלימותה תלו'י בכל החדרים גם  
 הטפלים כו'). 303 (מקיף הרחוק. מאחד  
 את הדרים בו). 304 (ענין בית חב"ד בעיר  
 קטנה זה הגוף. בחכמה יבנה בית. קשור  
 עם ענין חכמה בינה דעת. ענין בית  
 בעולם שנה נפש). 306 (נוגע לשלימות  
 האדם. עשיית בית תורה תפילה וצדקה.  
 מכל בית פרטי). 320 (בית תורה תפילה  
 וגמ"ח. בית הוא כחי' פנימיות הכתר). 407  
 (כנ"ל). 416 (מקדש מעט בכל בית פרטי.  
 עשיית בית הפרטי לבית תורה תפילה  
 וגמ"ח, בית חב"ד. ע"ד הקמת בתים  
 חדשים וחנוכת הבית כו'). 417 (בחדר  
 הילדים חומש סידור וקופת צדקה). 423  
 (עשיית בית תורה תפילה וצדקה מכל בית  
 פרטי). 482 (כנ"ל).  
 ע"ע הפצה ושליחות.

**בית האסורים:**

215 (בטעם שלא מצינו בעונשי התורה  
 ישיבה במאסר). 216 (תועלת הרחנתי

מיגיעת ובחירת האדם). 104 (הכל בידי  
 שמים חוץ מיר"ש. הנהגת הקב"ה להטות  
 לב בנ"א לטובה). 114 (נצחיות הבחירה  
 בישראל). 463 (למעלה מהרצון ושאר  
 כוחות הנפש).

**בטחון:**

35 (אמתית ענין הבטחון). 216 (יוסף  
 נענש לפי שביקש סיבה).

**ביזה:**

ע"ע מלחמה.

**ביטול:**

11 (כלי לחסדו של הקב"ה. עי"ז מגיעים  
 לבלי גבול). 17 (ב' אופני ביטול: עומד  
 לפני המלך, כשנמצא במדינתו ובשלי-  
 חותו). 80 (מביאה למדת החסד). 104 (ע"י  
 ביטול זוכה לדרגת הצלחה שלמע'  
 מבחירה). 201 (ביטול הנבראים מצד דבר  
 ה' המח"י אותם). 210 (עבודה מצד רצה"ע  
 בלי הרגשת מציאות העובר). 214 (כלי  
 להצלחה). 224 (שמירת התורה שלומד ע"י  
 ביטול דוקא. הביטול צ"ל במקומו אבל  
 לענין הרבצת התורה צ"ל עז כנמר כו').  
 261 (ביטול והתאחדות ע"י הארת אור  
 עליון). 264 (מצד כוחות הנפש, ומצד עצם  
 הנפש). 265 (דמשה, אברהם, דוד, משיח).  
 ע"ע אין עוד.

**ביטול ברוב:**

300 (בדין חזר וניערר).

**בינה:**

162 (חוי"ב, נקודה והתפשטות). 167  
 (חכמה ובינה). 304 (ג' המרחין חב"ד הם  
 כנגד ג' הקוין תורה עבודה וגמ"ח). 326 (ג'  
 דרגות תשובה המגיעות כמלי' ז"א ובינה).  
 349 (חוי"ב - מעין ונהר. נקודה בהיכלא).  
 351 (אם הבנים שמחה). 352 (חכמה  
 לעצמו, בינה להזולת. אם הבנים מקור  
 המדות. תבונה אותיות בן ובת). 353 (לידת  
 וגילוי המדות. בינה לבא). 354 (מקור הז'  
 מדות. לאה מקור הז' מדות).

**בירורים:**

127 (ב' אופנים: במקומו, ע"י יציאה

358 (כנ"ל. כל פרט שבו בתכלית השלימות. אין עניות במקום עשירות).  
 379 (בתוך כאר"א). 407 (מקדש מעט מכל בית פרטי). 416 (מקדש מעט. בתוך כאר"א. דכיר ביתך). 433 (עשיית המשכן ומקדש בשני שבטים: יהודה ודן, חירם ושלמה). 472 (אם גויים משתתפים בבנין ירושלים כו').  
 ע"ע ביהכ"נ. גלות. לחה"פ. חנוכה (חנוכה ביהמ"ק).

**בית הקברות:**

ע"ע ערי מקלט.

**בית חב"ד:**

ע"ע הפצה ושליחות.

**בכור:**

183 (פדיונו בה' סלעים).

**בכח ובפועל:**

ע"ע כח ופועל.

**בכל דרכיך דעהו:**

ע"ע לש"ש.

**בכל מאדך:**

ע"ע אהבת ה'.

**במה:**

132 (מובח דעקדת יצחק בגדר במה קטנה).

**בן:**

ע"ע אב. תלמיד.

**בן נח:**

ע"ע אומות העולם.

**בנימין:**

154 (נולד בא"י משא"כ שאר השבטים).  
 275 (בנימין זאב יטרף). 279 (חטא פלגש בגבעה). 280 (כנ"ל). 281 (יוסף ובנימין, צ"ע וצ"ת. בחי' חשובה). 283 (כנ"ל). 480 (ע"ד שמו בנימין, ובן אוני).

**בעלי עסק:**

137 (העבורה בדברי הרשות צ"ל בשכיל התועלת בעבודת ה'). 290 (תורתך קבע גם בבעלי עסק).  
 ע"ע אנדה. יששכר וזבולון. עסק. פנימיות התורה.

הבאה ע"י מאסר). 273 (אין חרוש מתיר א"ע כו'). 314 (הוראה מנרות חנוכה שאפשר להאיר גם משתשקע החמה. גם במצבים אלו יכול האדם לקבוע לעצמו הנחת הדעת ומנוחת הנפש).

**בית הכנסת:**

236 (נרות ביהכ"נ). 299 (הארת קדושת ביהמ"ק במקדש מעט. ביהכ"נ וביהמ"ד – 770). 303 (מקדש מעט. מעלת תפילה בביהכ"נ – גם תפילת יחיד. מעלת בית משולש של בית תפילה תורה וגמ"ח). 309 (אם מותר ציור פני ארי' ופני נשר על פרוכת הארון קודש). 357 (ביהכ"נ וביהמ"ד – 770).

**בית הלל ובית שמאי:**

245 (פלוגתתם בענין בכח ובפועל). 247 (שרשם מבחי' חסדים וגבורות). 262 (הלכה כב"ה שנוחין ועלובין היו).  
 ע"ע חנוכה.

**בית המדרש:**

303 (היחס שלו לביהכ"נ).

ע"ע ביהכ"נ.

**בית המקדש:**

27 (בנין ביהמ"ק מטל רושם הגלות מן העולם). 42 (בהאיסור להקל ראשו מן הצופים ולפנים). 43 (עבודת ה' בביהמ"ק ע"י הכהנים ועבודת ה' שמתוין לביהמ"ק). 98 (עליית התפילות לירושלים וביהמ"ק דרך חברון). 115 (קשור עם מלכות דוד ושלמה. פעולתו של יממות בישראל). 153 (בית המקדש שלמעלה מכוון כנגד ביהמ"ק שלמטה). 240 (בעשרה נסים דביהמ"ק). 250 (גילוי אלקות מלמעלה). 264 (דשלמה, ודלעת"ל). 265 (מעלת ביהמ"ק לגבי משכן. דומם ועץ שבביהמ"ק). 267 (חורבן בית שני המשך מחורבן בית ראשון. ה' דברים שחסרו בכית שני). 283 (ענינו מנוחה, ואינו בסתירה לה"ט"ר"ף" ושלל שבביהמ"ק). 300 (עומדים צופים ומשתחווים רוחים). 304 (בתוך כאר"א).

## ג

## בעלי תשובה:

ע"ע צדיקים ובע"ת.

## בר מצוה:

86 (קודם מ"ח).

## ברד:

ע"ע מצרים.

## ברוב עם כו':

ע"ע רבים.

## בריאות:

ע"ע נפש.

## בריאת העולם:

6 (בשביל התורה ובשביל ישראל). 46  
 (כני"ל). 334 (כל נברא וכל פרט יש לו  
 שליחותו המיוחדת לכבודו של הקב"ה).  
 427 (נתאווה הקב"ה כו'). 432 (בטעמי  
 הבריאה). 444 (לעשות - לתקן. בטעמי  
 הבריאה). 456 (בשביל התורה ובשביל  
 ישראל). 463 (טעמי הבריאה, ונתאווה כו').  
 ע"ע התהוות. שותף.

## ברית:

50 (זמן ברית בין הבתרים). 53 (ברית בין  
 הבתרים). 55 (כני"ל). 87 (ברית הקב"ה  
 הוא ברית עולם).

ע"ע מילה.

## ברכה:

53 (ברכת אברהם). 228 (ברכה ותפילה,  
 חילוקים). 282 (משרשו של המתברך). 288  
 (כני"ל מלי המשכה). 309 (בברכת ברוך  
 משנה הבריות). 311 (כני"ל).

ע"ע יעקב.

## ברכת המזון:

124 (בקשת הגאולה בברהמ"ז).

## ברכת התורה:

ע"ע תורה.

## בתואל:

101 (מיתחר).

## בתי ערי חומה:

92

ע"ע יובל.

## גאווה:

80 (חסד הבא מצד גאווה והתנשאות).

## גאולה:

13 (קשורה עם הפצת המעיינות). 27 (מ'  
 סתומה). 33 (ע"י הפצת המעיינות). 37  
 (כשיכלו נשמות שבגוף). 124 (תפילת  
 ותביעת הגאולה). 174 (יציאה מן הגלות  
 שלימים בגופם). 188 (גאולת היחיד  
 שייכת לגאולה הכללית). 189 (דמיון  
 גאולה העתידה לגאולת מצרים). 196  
 (הפיכת הגלות לגאולה. גולה וגאולה).  
 208 (גאולת מצרים כוללת כל הגאולות.  
 עבודת בני" מתחלקת לבי זמנים גלות  
 וגאולה. אורו של מלך המשיח). 257  
 (גולה וגאולה). 273 (חייב דרישה תמידית  
 על הגאולה). 274 (שבועת הקב"ה על  
 הגאולה. אמונה בכיאת המשיח מהי"ג  
 עיקרים. דרישה על הגאולה גם בשבת  
 ויו"ט. השבעת כ"א מישאל את הקב"ה  
 שיעלהו מן הגלות). 284 (גאולה באופן  
 דחטיפה במהירות ע"י הברורים דחטוף  
 ואכול כו'). 291 (יעקב ביקש לגלות את  
 הקץ). 292 (ע"י "האספן" בשלימות). 308  
 (גאולה שאין אחרי גלות). 328 (ע"י  
 תשובה). 333 (ע"י הפצה היהדות). 339  
 (בקפיצת הדרך). 341 (עמדו הכן כולכם).  
 344 (ע"י אהבת ואחדות ישראל). 345  
 (כני"ל). 346 (קהל גדול ישוּבו הנה). 352  
 (ע"י הפצת המעיינות). 358 (עמדו הכן  
 כולכם. גשאר צחצוח הכפתורים). 359  
 (הכל מוכנים להגאולה). 368 (הגאולה  
 תלוי בשלימות הברורים). 371 (צירוף  
 גאולות הפרטיות לגאולה הכללית). 373  
 (מלכיות מתגרות אלו באלו מסימני  
 הגאולה. ע"י אהבת ישראל). 391 (ע"י  
 נשים). 392 (תלוי במעשינו ועבודתינו).  
 414 (והוי יגי' חשכי. לעת"ל גאולה  
 נצחית). 415 (וישעך תתן לנו כו'). 437  
 (הבקשה ונשאתני ממצרים. ותחזינה

מרשות הקדושה כו'). 457 (איסור גזילה גם בפחות משו"פ, וענינו בעבודה. לאו

הנתק לעשה).

ע"ע גניבה.

### גיז הנשה:

168 (בטעם צליעת יעקב כו').

### גל:

155 (דיעקב ולבן).

### גלות:

17 (חושך הגלות). 27 (מי פתוחה). 79 (רמז לדי גלויות במצות פרה). 123 (אינו מקום המתאים לבניי). 154 (ירידה צורך עליי עבור עבודת הכירורים. כמשך זמן הגלות נשלם שלימות עם ישראל). 158 (והיו מלכים אומנין גוי עוד בזמן הגלות. גמר הכירורים דפכים קטנים). 163 (ירידה צורך עליי). 173 (הבטחת הקבי"ה הנה אנכי עמך כו'). 176 (רק הגופים הלכו בגלות ולא הנשמה כו'). 189 (גלות השכינה עם כ"א מישראל). 194 (ירידה צורך עליי). 196 (גי מדריגות: התגברות על הגלות, עמידה למע' מגלות, הפיכת הגלות לגאולה. גולה וגאולה). 203 (חושך עקבתא דמשיחא). 232 (יעקב ראה במאורעותיו הגלות דכלל ישראל). 248 (מקום ספי' המלי' בגלות ככל למע' מבזמן בית שני). 251 (הפיכת חושך הגלות). 253 (הכח מיוסף לבניי שחושך הגלות לא יפריע להדביקות באלקות). 257 (גולה וגאולה. ביטולו, והפיכתו לגאולה). 267 (חורבן בית שני הי' המשך מחורבן בית ראשון. בכמה ענינים אין גלות מצרים שלפני מי'ת בכלל הגלויות). 268 (הקדמת רפואה למכה בענין הגלות. בגלל שנאת חנם). 315 (חרפו עקבות משיחך). 355 (יציאת יעקב מבאר שבע לחוץ – מקור כל הגלויות. ירידה צורך עליי). 414 (והוי' יגי' חשכי). 436 (אחדות בניי הנמצאים בגלות ע"י התורה). 437 (אינו מקום המתאים לישראל). 442 (לא להכניס את הנשמה בגלות). 447 (גולה וגאולה). 459

עינינו). 447 (גולה וגאולה). 459 (בהפתגם שנשאר רק צחצוח הכפתורים). 481 (כנ"ל. נשארה רק העבודה דעמדו הכן כולכם באחדות). 484 (כנ"ל. יוסף שבדורנו משיבוע ונתן לנו הכח להביא הגאולה ולהעלות גם העצמות שלו כו'. עד מתי). 485 (ותחזינה עינינו כו'). ע"ע גלות. לעת"ל. פרי'.

### גבול ובלי גבול:

11 (בענין הגמילות חסדים). 32 (בעבודה דדירה בתחוננים). 53 (אפשריות ענין הבלי"ג בנבראים). 199 (הגבלה כרצון איננה הגבלה אמיתית).

### גבורה:

79 (פרה דקבילת מן שמאלא. ה' גבורות). 122 (המתקת הגבורות בשרשן). 247 (חור"ג – המשכה והעלאה). 281 (גבורות דקדושה). 309 (גבור כארי כו'). ע"ע אדום. דין. חסד. יצחק. ר"י.

### גבריאל:

260 (מיכאל וגבריאל שר של מים ושר של אש כו').

### גד:

451 (העמיד גדודים כו').

### גדולה:

53 (אמיתית ענין הגדלות הוא רק אצל הקב"ה. גדולה וחסד). 60 (הלשון גדולה מילה כו'). 80 (חסד מצד הגדולה).

### גוף ונפש:

37 (עד שיכלו נשמות שבגוף). 49 (הבחירה גם בגופי ישראל). 241 (אור הנשמה צ"ל בתוקף עד שעניני הגוף לא תרפסים מקום). 389 (ירידת הנשמה לתקן הגוף). 469 (גוף קדוש). 472 (עזוב תעזוב עמו). 504 (כנ"ל). ע"ע גאולה. גלות. מסי"נ.

### גושן:

ע"ע מצרים.

### גזילה:

398 (ביאור מצות השבת הגזילה בעבודה הרוחנית. גזילה מרשות הקדושה. גזילה וגניבה). 455 (כללות החטאים הרי"ע גזילה

עושים מגשמיות רוחניות). 509 (קיום התומ"צ קשור עם טוב הגשמי).  
ע"ע דירה בתחתונים.  
**גשמים:**  
42 (אודות שאלת גשמים מד' מ"ח).  
316 (קשור עם תשובה).

## ד

**דביקות:**  
12 (הרבק בדרכיו כו'). 254 (מעלת הדביקות באלקות יחד עם התעסקות בעניני העולם).  
ע"ע אבות. יוסף.  
**דביר:**  
ע"ע ביהמ"ק.  
**דברי סופרים:**  
248 (כר"ס מודגש גדר המקבל שכתורה. ערבים ד"ס. בכל מצות דרבנן ישנו קיום מ"ע של תורה).  
**דגים:**  
10 (ניזונים בחסרו של הקב"ה. טבע הריבוי שבהם. קישורם עם המים).  
**דגלים:**  
309 (הציורים על הדגלים).  
**דוב:**  
ע"ע שד"כ, כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב.  
**דובער, הה"מ:**  
211 (הבעש"ט והה"מ עתיק ואריך שבכתר. פעולתו בחיבור חסידות הכללית וחסידות חב"ד).  
**דובער, כ"ק אדמו"ר האמצעי:**  
162 (בינה דתורת החסידות. התעסקות בהדפסת ספרי חסידות). 349 (בינה דתורת החסידות, רחובות הנהר). 351 (השתרלות בהדפסת חסידות). 503 (רחובות הנהר).  
ע"ע כסלו, ט' כסלו, י' כסלו.  
**דוד:**  
98 (ד' שנים בחכרון כו'). 106 (דמיונו לאברהם. שבעתו לכת שבע). 107 (דין מלכותו באותן ששה חדשים שהי' נרדף

גם השכינה בגלות). 468 (הלימוד מירידת יעקב למצרים, ירדת הגלות צורך עלי' - ויחי'). 478 (החיזוק לבניי בגלות מצרים ע"י שהיו עמהם עצמות יוסף, ועדיו בכל הגלויות). 485 (בכל צרתם לו צר).  
ע"ע גאולה. עקבתא דמשיחא.

## גמילות חסדים:

10 (בהנולד בחמישי בשבת. טבע של ישראל. בגבול ובבלי גבול). 74 (כגופו, בממונו). 75 (ב' גדרים: מצד הפועל ומצד הנפעל).  
ע"ע תורה עבודה וגמ"ח.

## גמרא:

ע"ע תלמוד.

## גן עדן:

41 (צדיקים יושבים ונהנין מזיו השכינה).  
98 (עליות התפילות דרך פתחו של ג"ע. עליית הגשמה לג"ע דרך ד' פתחים). 377 (ד' כתות של צדיקים בג"ע כו').

## גנות:

19 (בגדר אפי' בגנות בהמה טמאה לא דיבר הכתוב).

## גניבה:

454 (מההבדלים בין גניבה לגזילה).  
ע"ע גזילה.

## גרה:

178 (לשון מעה).

## גרות:

51 (שייכות הגרים לאברהם). 59 (גדרים במילת הגר). 89 (מילה דגר). 154 (כמאד"ל לא הגלה כו' אלא כדי שיתוספו עליהם גרים). 497 (גיור כהלכה).

## גשמיות ורוחניות:

7 (גשמיות ורוחניות, מות וחיים). 43 (ענינים הגשמיים נשתלשלו מענינים הרוחניים). 239 (ענינים רוחניים מכונים אור). 241 (התגברות הרוחניות עד שגשמיות אינו תופס מקום). 253 (כל ענין גשמי משתלשל ממקורו הרוחני). 444 (מעלת בירור הגשמיות). 472 (בניי

תורה עבודה וגמ"ח). 348 (מפתח דכליל שית).

**דפוס:**

ע"ע הדפסה.

**דרך:**

170 (הדברים שטלטול הדרך ממעט אותם). 230 (חזקת סכנה).

**ה****הבטחה:**

ע"ע שבועה.

**הדפסה:**

162 (התעסקות אדהאמ"צ בהדפסת ספרי חסידות). 351 (כנ"ל). 400 (הדפסת כתבים של דרושי חסידות). 421 (הדפסת תמונות מהפעולות). 500 (הר"ע לדורות). ע"ע לשונות.

**הוי', שם:**

71 (ר' האותיות, נסתרות ונגלות). 103 (והוי' הוא ובית דינו). 189 (הוי' ואלקים, נס טבע. המשכת אחדות ה' שלמעלה מהטבע בטבע). 190 (הוי' לשון מהרה). 229 (לשון הוי' ואל שר"י בתפילות וברכות שבמקרא). 233 (למע' מהטבע). 427 (בהד' אותיות נכללות כל הי"ס וכל סדר ההשתלשלות. קצו של יו"ד).

**הוכחה:**

310 (בעניני הוכחה אצ"ל באופן של נצחון כ"א לאמתתו של ענין ולציין המקורות כו'). 443 (במצות הוכח תוכיח כו').

**הולדה:**

32 (ככח הא"ס. ענין כח ההולדה בבהמות). 36 (ע"י ברכת ה'). 352-3 (מספירת הבינה. מוחין ומדות, עיבור ולידה).

ע"ע ולר. פו"ר. תינוק.

**הוראה:**

480 (הוראה ולימוד בעבודה מכל מיני מאורעות בחיי האדם). ע"ע קביעות. רב. תורה.

כו'). 108 (משיחתו בקרן. נצחיות מלכותו). 113 (נצחיות הבחירה בו). 114 (פעולתו שלימות בעם ישראל. קשר מלכותו עם ביהמ"ק). 134 (במארו"ל כשנכנס לבית המרחץ נזכר במילה כו'). 164 (אנשי אבשלום התפללו לנצחוננו של דוד). 196 (כנ"ל). 258 (מלכות דוד ומשיח). 265 (ביטול ושפלות). 279 (חלוקת השלל דאנשי דוד). ע"ע משיח. שלמה, המהרש"ל.

**זומם, דצח"מ:**

265 (עליית בחי' הדומם לצומח לעת"ל).

**זור הפלגה:**

4 (במארו"ל שבסיכתם נגזו האור). 7 (כוונתם להמשיך משם הוי'). 45 (חטאם).

**זורות:**

174 (המס"נ דדורו של שמד). 317 (דור – לשון שורה). 336 (החידוש לגריעותא ולמעליותא שבדורנו). 391 (רוב הנשמות שבדורנו הם נשמות ישנות). ע"ע הפצה ושליחות. מכול. עקבתא דמשיחא. פנימיות התורה.

**זיבור:**

19 (בגודר אפי' בגנות בהמה טמאה לא דיבר הכתוב). 53 (מאמרו של הקב"ה מעשה).

**זין:**

284 (מהפכים מדה"ד למדה"ר).

ע"ע גבורה.

**זירה:**

ע"ע בית.

**זירה בתחתונים:**

300 .297 .210 .154 .147 .41-44 .39 .32 .8 .389 .383 .371 .364-66 .329 .313 .306 .471 .463 .427-32 .423 .416

**זן:**

433 (ירוד שבשכטים. עשיית המשכן ומקדש בשני שבטים: יהודה וזן).

**זעת:**

304 (ג' המוחין חבי"ד הם כנגד ג' הקוין



**החלטה:**

377 (ביטול הגזירה מיד בעת ההחלטה).

**הידור מצוה:**

249 (מורה על השתדלות ושאינו מקיים רק לצאת י"ח). 250 (אם מוסיף בעצם המצוה).

324 (עלי' והוספה בהידור במצות).

**הכנסת אורחים:**

70 (גדולה מהקבלת פני השכינה). 74

(ע"ד המצוה בליווי האורחים כו'). 76

(הכנס"א וצדקה). 81 (גדולה מהקבלת פני

השכינה).

**הכשר מצוה:**

291 (בהמצוה לעשות סוכה ולולב).

**הלבנת פנים:**

75 (במארז"ל שדומה לשפ"ד).

**הלואה:**

412 (בדין לא חחבול בגד אלמנה).

**הליכה:**

ע"ע את.

**הלכה:**

20 (כשנוגע להלכה לפעמים דיברה

התורה בלשון גנות). 262 (בחי' אמת

לאמיתו).

**המן:**

ע"ע פורים.

**הנה:**

281 (ל' שמחה).

**הסתכלות:**

ע"ע ציורים.

**הסתלקות, מיתה:**

82 (טומאת מת ע"י שנפרד מהקדושה). 98

(עליית הנשמה לג"ע דרך ד' פתחים). 317

(המשך זמן מספר השנים לאחר

ההסתלקות). 336 (הוספה בהפצת היהדות

אחרי שנת תשי"ג). 367 (צדיקא דאחפטר

אשתכח כו' יתיר מבחיהו). 477 (ענין

החניטה ביעקב וביוסף). 481 (צדיק –

אשתכח ככולוהו עלמין יתיר מבחיהו. מה

זרעו בחיים אף הוא בחיים).

**העלמות:**

ע"ע נסיונות.

**הפטרה:**

106 (מענין הפרשה). 258 (כנ"ל). 424

(כנ"ל). 431 (קשורה עם ענין הגלות).

**הפצה ושליחות:**

12 (הפצת המעיינות בכל מקום

ובהתרחבות). 17 (הכרח הפצת המעיינות

בימינו). 22 (ההוראה מנח להכרח השפעה

על אנשי דורו). 32 (חירוב הפצת המעיינות

על כל אחד וההוראה מן תיבת נח). 51

(העיקר לפעול קיום המצות כפועל גם

מבלי הננות והקדמות). 69 (בתחילה צריך

להשפיע על מקומו וסביבתו ואח"כ לכל

העולם). 84 (הלימוד מחסד דאברהם

שוויתר טובת עצמו בשביל הזולת). 105

(ביטול השליט. מובטחים בהצלחת

התוצאה אע"פ שהמושפע הוא בעל

בחירה). 125 (ב' אופני השפעה: ביציאה

לחוץ, או בהיותו במקומו. גם העוסקים עם

החוץ צריכים מומן לזמן להפרד מהחוץ

ולעסוק בתורה כו'). 126 (מצות פו"ד

ברוחניות). 130 (גם בעת העבודה עם

עצמו לא להפסיק ממילוי השליחות). 148

(מעלת עבודת הבירורים כחוצה. עבודה

בכוחות פנימיים ובכוחות מקיפים). 154

(מעלת עבודת הבירורים). 176 (עסק

הבירורים אינו גורע בלימוה"ת). 187

(הפצת המעיינות חוצה). 194 (הפצת

המעיינות חוצה). 203 (מס"נ להפצת

המעיינות חוצה). 211 (הפצת המעיינות

חוצה). 224 (בנוגע לענין הרבצת התורה

צ"ל עז כנמר כו'). 226 (הלימוד מיוסף

לפרנס מזון רוחני לכל העולם). 301 (כ"א

בשליחותו הפרטית מתאחד עם שאר

ישראל). 303 (הקמת כתי חב"ד בכ"מ).

304 (כנ"ל. בהמשל שחסיד הוא פנס

המאיר. הפצת המעיינות חוצה. ענין בית

חב"ד בעיר קטנה זה הגוף). 311 (החובה

להפיץ אור היהדות בחוץ). 312 (הפצת

המעיינות חוצה). 314 (כנ"ל). 319 (כנ"ל).

320 (כנ"ל. הקמת כתי חב"ד בכל מקום.

תפקיד הבית חב"ד). 325 (הפצת המעיינות

כאדם עצמו לשלוח כוחותיו הטבעיים לברר את גשמיות העולם ע"י הפצה (כ"י). 366 (חידוש השליחות של נשיא דורנו על ענין השליחות שהי' בכל הדורות. שליחות היא מצות הדור לכל אחד ואחת מישראל. המשלח עצמו הוא אור שלמעלה מיכולת העולם לקבל). 367 (נשיא דורנו נמצא עם כל שליח. ענין השליחות גם בטף). 368 (שליח ערשה שליח. צ"ל גם יציאה מר' אמות של ביהכ"נ וביהמ"ד כ"י). 369 (שליח אין לו בעולמו אלא שליחותו). 370 (התגברות ואי התחשבות עם החושך). 371 (כ"א יכול לדעת שליחותו ע"י השיות וקונטרסים שנרפסו. בספיקות וכו' צ"ל עשה לך רב. בניית בתי חב"ד בכ"מ. כל שליח פועל גאולה פרטית במקומו). 376 (עברת השלוחים במרוקו וטוניס). 384 (השפעת ישראל בכל העולם. הארת החוץ). 386 (יפרצו מעינותיך חוצה). 387 (כנ"ל). 388 (כל אחד בדורנו יש לו הציווי להיות שליח ולהאיר את החוץ. בהפתגם שכ"א צ"ל „א לאמטערנטשיק" (פנס). ע"י שפועל בעניני שליחות ב„מעשה" הוא משלים המחשבה תחילה של נשיא דורנו עד לעצמותו ית'. צ"ל לפי כלי המקבל). 389 (תכלית הכוונה היא לא לשבת במקומו ולהשפיע משם כ"א לצאת בחוץ להשפיע). 390 (הפצת המעינות בדרכי שלום כ"י. בדורנו אין ההתנגדות כ"י). 392 (גם ע"י נשים). 394 (ייסוד כוללים לזקנים ואירגון צבאות ה' לקטנים). 398 (מניעת הפצת היהדות ברגע מסויים ה"ז גזילה מרשות הקדושה). 399 (יפרצו מעינותיך חוצה). 400 (השתתפות בפעולות השלוחים. לייסוד עוד בתי חב"ד). 418 (עשיית בית חב"ד מכל בית פרטי. בדרכי נועם ושלום. להרעיש את העולם). 422 (נרות להאיר). 423 (בית חב"ד מכל בית פרטי). 433 (השליחות בדורנו הוא לצאת לחוץ ולהשפיע ולהאיר

חוצה). 326 (שליח גימט' משיח, בצירוף י' כוחות הנפש. רמזים בתיבת שליח). 327 (הפצת המעינות חוצה). 329 (חידוש השליחות דנשיא דורנו על שליחות גדולי ישראל לפני"ו. בדורנו שייכת לכל ישראל. כמותו ממש דהמשלח). 331 (כנ"ל). הפצת המעינות חוצה). 332 (כנס השלוחים). 333 (השליחות במקום הפרטי של השליח, ורק אח"כ פועל הגאולה גם בכל העולם). 334 (כל נברא וכל פרט יש לו שליחותו המיוחדת). 335 (שלימות הכוונה דוקא בפעולות פרטיות ופשוטות לכאורה). 336 (נחיצותה במצב החינוך הירוד בדורנו. בדרכי שלום. מענה להמחפשים מקום לנסוע לשליחות. קריאה לכ"א ובפרט לחלמידי תר"ת לצאת לשליחות). 337 (מתוך אחדות ישראל ובדרכי שלום. יתמו חטאים ולא חוטאים). 338 (הרחבת והקמת בתי חב"ד. לייחד מקום מרכזי לעזר להשלוחים. ע"י הצלחה גם בענינים הפרטיים. צ"ל מתוך פירסום). 340 (כנס השלוחים. שלוחו של אדם העליון כמותו. שליח ערשה שליח). 341 (לא לשנות בשליחותו. לכ"א ניתן הכח לכוון לרצון המשלה. מתוך שמחה). 342 (הבטחת רבותינו לכל השלוחים שיצליחו כ"י. שליח בגימטריא שמח. הנהגה בדרכי נועם ושליח המחלוקת). 343 (מענה על הפ"נ של כנס השלוחים). 344 (שליח בגימט' שמח. הנהגה בדרכי נועם ולא מחלוקת כ"י. הוראות הנ"ל לשלוחים תלי ישיבה ואברכי כולל). 349 (הפצת המעינות חוצה). 351 (כנ"ל). 352 (גאולה ע"י הפצת המעינות). 356 (הפצת המעינות חוצה). 357 (הרחבת והקמת בתי חב"ד. הכוחות זוכות ואחריות ניתנו לכ"א כ"י. הפצת המעינות מתוך שמחה). 361 (יפרצו מעינותיך חוצה. הקמת בתי חב"ד בכל מקום). 362 (הפצת המעינות חוצה. שליח כמותו דהמשלח). 364 (כ"א מישראל הוא שלוחו של אדם העליון כמותו. שליחות

**התהוות:**

158 (ציוה ונבראו ממילא). 197 (התהוות תמידית). 202 (התהוות יש מאין רק ממהותו ועצמותו כר'). 330 (התהוות תמידית). 331 (כנ"ל). 456 (כנ"ל). ע"ע בריאת העולם.

**התוועדויות:**

347 (בזמנים ובשבתות מיוחדים. ההתוועדויות במוצאי החג). 353 (הו"ע הלידה של חסיד. מטרתה הפצת המעיינות וחוזה ברבים ובמעשה בפועל. חיזוק אהבת ואחדות ישראל). 354 (כנ"ל. מעלתם). 357 (חלוקת משקה להתוועדויות י"ט כסלר). 361 (מעלתם). 378 (מעלתם ובפרט בשבת). 401 (עריכת התוועדויות בכ"י מימי חנוכה). 460 (הדברים הנאמרים הם העתקה מהמבוראר בספרים). 485 (באמירת לחיים, גדולה לגימה שמקרכת).

**התחלקות:**

ע"ע אחדות וריבוי.

**התלבשות:**

ע"ע כירור. לבושים.

1

**וידוי:**

ע"ע תשובה.

**ולד:**

24 (מ' יום דיצירת הולד הם נקודה אחת. חילוק מ' יום דיצירת הולד ושאר ט' חדשי העיבור). 311 (ראי' דבר קדוש פועל על צורת הולד). ע"ע תינוק.

**ופרצת:**

.505

2

**זאב:**

275 (ל' זאב יטרף). 282 (שרשו ונפילת הניצוצות). 286 (בכרכת יעקב).

כר'. סדר העבודה בתחילה צריך לעשות את המושפע כלי כר'). 473 (הקמת בתי-חב"ד חדשים). 482 (כ"א צ"ל נרות להאיר). 492 (השפעה על אחרים אודות קביעות עתים לתורה). 500 (ברכה להצלחת השליחות). 501 (כנ"ל). 502 (ענין השליחות בחו"ל ובא"י. גם לאחר הגאולה יהיו שלוחים כר').

ע"ע כירורים. הוכחה. חינוך. פנימיה"ת.

**הצלחה:**

103 (ענינה מתנה מלמעלה. מול). 213 (ענינה מול שלמע' מדרך הטבע. אופנים בהצלחה).

ע"ע ביטול. הוי'.

**הצלת נפשות:**

ע"ע פיקוח נפש.

**הקדש:**

92 (דין גאולת שדות ובתי ערי חומה של הלויים).

**הקהל, שנת הקהל:**

305 (שייך ללימיה"ת). 324 (שייכותו לחינוך).

**הרגשה:**

469 (יש כמה ענינים בדוגמת הקב"ה קורא ושונה כנגדו שאין האדם מרגיש זה כ"א ביגיעה כר').

**השגה:**

348 (הכנת הדבר מוסיף בקיום כמעשה בפועל). 352 (מכל השכלה צ"ל הבכך). ע"ע ידיעה. מוחין. פנימיות התורה.

**השגחה פרטית:**

.410

**השערה:**

210 (שיער עצמו ככח כר').

**השתחואה:**

ע"ע ביהמ"ק.

**התבודדות:**

ע"ע שבטים.

**התבוננות:**

311 (מה רבו מעשיך).

- זה:** 243 (לשון זה וזאת שייך כשמורים על ענין מיוחד).
- זהב:** 372 (כסף וזהב, אהבה ויראה).
- זית:** 194 (משל הזית כשכותשין אותו כו'), 219 (כנ"ל. זית בעת כתישתו ה"ה מוקצה). 353 (כנ"ל).
- זכות:** 19 (הוי דן את כל האדם לכף זכות).
- זכרון:** ע"ע שכחה.
- זמן:** 360 (יחודים עליונים שבקדושת שבת יור"ט הוא למעלה מגדר המקום וזמן). 385 (נברא). ע"ע עצם.
- זמרי:** 255 (לא נתייחס ליעקב).
- זקנה:** 393 (והדרת פני זקן. אצל הזקן מיתוסף חיות חכמה והבנה כו').
- זריעה:** 318 (מאמין בחי העולמים וזורע). ע"ע יצחק.
- ח**
- חברון:** 91 (הנחלה הראשונה בא"י. במאד"ל עולה בקרנסין של ד' כו'. עיר מקלט. גדר בעלות הלויים על חברון). 97 (מורה על ענין האחרות). 98 (עליית התפילות דרך חברון).
- חודש:** 356 (ט"ו – קיימא סיהרא באשלמותא).
- חולה:** 231 (יפה תפילת החולה מתפילת אחרים עליו).
- חוץ:** 211 (באדם עצמו הוא מדות וכח השכל. ז"א נק' חוץ לגבי חו"ב. מוחין נק' חוץ לגבי האמונה). ע"ע מוחין ומדות.
- חוקים:** 239 (קיום המצות מצד קבלת עול שלמעלה מהשכל).
- חושך:** 251 (והוי' יג' חשכי). ע"ע אור.
- חזקי':** 35 (לא רצה להתעסק בפר"ד ונענש כו').
- חטא:** 97 (פירוד). 455 (ע"י רוח שטות שמאבד המ"ה שנותנים לו). ע"ע גזילה. יסורים. עכירה. רציחה. תשובה.
- חטא עץ הדעת:** ע"ע עץ הדעת.
- חטאת:** ע"ע קרבנות.
- חטה:** ע"ע תבן.
- חטיפה:** 282 (בעבודת הבירורים). 284 (בגאולה. חטוף ואכול כו' בעבודת הבירורים).
- חי':** 29 (שינוי בטבע בע"ח טורפים לעח"ל. אם קדם חטא עה"ד היו חיות טורפות).
- חידוש:** 84 (זכות המגלה חידוש בתורה). 230 (עבודה דדירה בתחנתנים הוא בדרך התחדשות). 330 (חדשים, כחדשים. הרגשת החידוש בתומ"צ. אור חדש שיורד בכל שנה כו'). 376 (כהפתגם חדש אסור מה"ח). 401 (ע"ד הנ"ל).
- חיות:** 201 (חיות פרטי שבכל נברא ושייכותו לעצומ"ה).

**חיזוק**

ע"ע קריאת התורה.

**חיים:**

7 (חיים ומות שבכל נברא – כח הבורא שבו, וגשמיותו בלבד. חיים וטוב – ממכ"ע וטוב"ע). 81 (חיים ורוחניים). 82 (ע"י דביקות בהקב"ה).

**חינוך:**

311 (בחינוך נוגע כל פרט שנחקק במחשבת הילד). 321 (הוספה בהתעסקות בחינוך עצמו ובחינוך חוצה. חוב גמור בכ"י לחינוך ביתו). 322 (הקמת מוסדות חינוך. ה"ע פקד"ו וא"א לדחות לאחר זמן). 324 (ענינה שינוי הרגילות). 336 (אחרי כל הפעולות עדיין נשאר הרוב שאינו מקבל חינוך יהודי). 381 (חנוך לנער ע"פ דרכו). 382 (ע"ד קמץ אל"ף א). 383 (סדר החינוך ע"י תוספת מתנה כ"י). 391 (חלק עיקרי של החינוך תלוי בנשים). 395 (גם כי יוקין כ"י). 396 (הן כסו"מ והן בועש"ט). 418 (דוגמא אישית של המחנך צ"ל כמה פעמים ככה בפרט זה). 467 (חנוך לנער ע"פ דרכו כ"י). ע"ע אל"ף ב"ת.

**חירות:**

433 (משכט דן הירוד שבשבטים).

**חכמה:**

68 (אב). 162 (ח"ב, נקודה והתפשטות). 167 (חכמה ובינה). 304 (ג' המוחין חב"ד הם כנגד ג' הקוין תורה עבודה וגמ"ח). 349 (ח"ב – מעין ונהר. נקודה בהיכלא). 352 (חכמה לעצמו, בינה להזולת). ע"ע בית. מוחין ומדות.

**חלום:**

204 (לצפות כ"ב שנה לקיומו. חלום של נבואה ניתן לכתוב ולדרוש). 205 (כל החלומות הולכים אחר הפה).

**חמור:**

286 (בברכת יעקב). 472 (חמור שונאך ג' חומר הגוף כ"י).

**חמץ:**

133 (האפר דשריפת החמץ).

**חנוך:**

136 (עליית גופו).

**חנוכה:**

233 (נסים למעלה מגדרי הטבע). 235 (בנוסח ועל הנסים: והדליקו נרות בחצרות קדשך. ע"ד זמן טהרת וחנוכת המקדש. הדיעות בנצחון המלחמה בכ"ד או כ"ה בכסלו). 237 (טמאו כל השמינים שבהיכל. נס פך השמן ונס נצחון המלחמה). 238 (בחנוכה עיקר הגזירה והנס הי' על ענינים הרוחניים. להשכיחם תורתך כ"י). 239 (הטעם שמכל כלי המקדש הנס הי' בנרות דוקא. חנוכה הוא חינוך העולם וע"ד בהתחלת הבריאה יהי אור כ"י. בחורף. ע"ד אור חנוכה שנמצא בכל העולם). 241 (קבעום כהלל והודאה). 243 (פירוש שם „זאת חנוכה" על יום אחרון. אם כל ימי חנוכה הם מציאות אחת או נפרדים. התכללות כל ימי חנוכה ביום הראשון ואחרון). 244 (שייכותה לסוכות. חנוכה ע"ש חנוכה המזבח). 245 (ענין בכח ובפועל בנרות בחנוכה. במחלוקת ב"ש וב"ה פחת והולך או מוסיף והולך. ר"ת ח' נרות והלכה כב"ה). 248 (עוד במחלוקת ב"ש וב"ה. אם עיקר חנוכה היא מה"ת). 249 (חנוכה ופורים. הגזירה על הנשמות בטלו דתם כ"י. מסי"ד דחנוכה. מהדרין מן המהדרין). 251 (על פתח ביתו מבחורף. משתשקע החמה עד דכליא ריגלא דתרמודאי כ"י). 353 (להשכיחם תורתך כ"י, התנגדות היוונים על המעשה בפועל. על פתח ביתו מבחורף. שייכות חנוכה לייט כסלו). 378 (מל' חינוך ע"ש חנוכה המזבח והמקדש). 379 (קריאת פ' הנשיאים. ימי משתה ושמחה). 380 (יום א' דחנוכה). 381 (המשכת האחרות בח' ימים מחולקים). 384 (התגברות לחינוך חדש בנר מצוה כ"י ע"י כח המס"ג. רומל לחינוך העולם. קבעו

החושך לאור. הנס מבחי' אור שגם חושך לא יחשיך כו'. משתשקע החמה עד שתכלה רגל כו'. 431 (מצאו פך אחד של שמן חתום בחותמו של כה"ג כו'). 434 (הדלקת מנורות במקומות מרכזיים, והמשך ההשפעה על אחרי תנוכה). 508 (מהדרין מן המהדרין). 509 (הוראה להוסיף ולהעלות בקודש). 510 (נס השמן מורה על רזין דרוזין. פעולתה בכל העולם כולו. לשמוע מה הנרות מספרים. הדלקת הנרות היא מצוה הראשונה של תנוכה). 511 (מראה בגלוי שקיום המצות ממשיך אור אלקי בעולם. הוראה להעלות בקודש ומוסיף והולך בכל יום מימות השבוע. ההדלקה על פתח ביתו מבחון). 512 (אנשים ונשים במצות נר תנוכה. ברכת ברוך שעשה נסים). 513 (בהסדר: נסים נפלאות ישועות. הארת ימי תנוכה על כל השנה).

### תנוכת הבית:

379 (עשיית משתה ושמחה). 489 (דרוש אדה"ז בענין זה).

### חסד:

10 (חסדו של הקב"ה בלי גבול). 11 (החילוק של חסד דאברהם וחסד של ישמעאל). 53 (חסד וגדולה). 79 (אברהם. מים). 80 (חסד דאברהם וחסד ישמעאל. עשיית חסד גם כשמסכן עצמו). 84 (אברהם הפך הגבורה לחסד). 156 (חפץ חסד הוא). 247 (תור"ג - המשכה והעלאה). ע"ע גמילות חסדים. יהודה, ר"י.

### חסיד:

144 (העושה לפניו משורת הדין). 219 (ההבטחה שיד מקושריו וכו' תהי' על העליונה). 304 (בהמשל שחסיד הוא פנס המאיר). 387 (פעולתו בהפצת המעינות חוצה. במארז"ל שורפן חסיד). 390 (הפס"ד שבכל ענין של תורה כו' תהי' יד מקושריו על העליונה).

ע"ע התורערויות.

הנס בנרות. מוסיף והולך. על פתח ביתו מבחון). 385 (שייכותו לייט כסלו. יום א' דתנוכה). 386 (שייכותו לייט כסלו. להשכיחם תורתך כו'). 387 (על פתח ביתו מבחון). 390 (במארז"ל אף הן היו באותו הנס). 393 (מוסיף והולך). 395 (מסרת גבורים ביד חלשים. שייכות מיוחדת לקטנים. תנוכה מלשון חינוך. ע"ש תנוכת המזבח וביהמ"ק). 396 (נר ה' דתנוכה. מוסיף והולך. על פתח ביתו מבחון. משתשקע החמה). 397 (פוחת והולך או מוסיף והולך). 399 (שייכותו לייט כסלו. נר ג' ונר ה' דתנוכה). 400 (ימי שמחה). 401 (עריכת מסיבות של שמחה בכ"י דתנוכה. בלשון להשכיחם תורתך כו'). 404 (על פתח ביתו מבחון. ההארה בנר מצוה ותורה אור). 405 (מוסיף והולך. מהדרין מן המהדרין). 406 (נר ה' דתנוכה. במנהג מצות תנוכה). 413 (לשמוע מה הנרות מספרים. נר ג' ונר ה' דתנוכה. הוספה בצדקה). 414 (ימי שמחה. זמן הדלקת נ"ח משתשקע החמה כו' והמכוון בזה). 416 (קשור עם תנוכת ביהמ"ק. ימי סגולה להקמת ותנוכת בחים חדשים. מוסיף והולך. ר"ת ח' נרות כו'. נר חמישי). 417 (הנרות הללו קודש הם. שייכותו לפנימיה"ת. נתינת מצות תנוכה. מהדרין מן המהדרין). 418 (הקשר דתנוכה לייט כסלו. נר ג' ונר ה' דתנוכה). 419 (הדלקת נרות תנוכה במקומות ציבוריים. על פתח בית מבחון. הארת הבית בנר מצוה. עד דכליא ריגלא דתרמודאי, השפעה גם על אוה"ע ותרמודאי). 420 (כשחל יום ראשון ואחרון בשבת). 421 (הדלקת נ"ח במקומות ציבוריים. מוסיף והולך. לשמוע מה שני"ח מספרים. ע"י מתתיהו כו' כה"ג. מצאו פך כו' בחותמו של כה"ג). 422 (השייכות למשית). 423 (נתינת מצות תנוכה). 424 (בהפטרות ויעש חירום ושייכותה לתנוכה). 426 (הלכה כב"ה דמוסיף והולך. ענינה הפיכת

**חסידות:**

ע"ע פנימיות התורה.

**חסימה:**

140 (כדיני לא תחסום).

**חפץ:**

281 (פנימיות הרצון).

**חרן:**

147 (כירור יעקב בחרונו של עולם). 153

(יציאת יעקב לחרן רומז על הגלות). 159

(יציאת יעקב לחרן). 355 (עלמא דפרודא).

**חשון:**

26 (ירח בול. השייכות למבול). 38 (כנ"ל.

אודות השם מרחשון). 300 (היציאה

לעוברין דחול אחרי תשרי). 316 (ירח

בול. קשור עם עבודת התשובה). 489.

**ז' חשון:**

.38 .297

**כ' חשון:**

312 (שייכות בעל יום ההולדת לזמן

הולדתו). 315 (הרמז בכ"מ"ח שנת כתר"א).

337 (שייכותו לתומכי חמימים ולהגאולה).

**חשמונאים:**

112 (גדר המלכות דכית חשמונאים).

**חת"ת:**

.161

**חתונה:**

ע"ע נישואין.

**ט****טבילה:**

ע"ע מקוה.

**טבע:**

189 (שם אלקים). 233 (ישראל קשורים עם

שם הוי"ו שלמע' מהטבע). 318 (הכרה

בטבע את האלקות שלמעלה מהטבע).

324 (הקושי בשינוי הרגילות גם מעבודה

קשה לעבודה קלה. ענין החסידות לשנות

טבע מדוחי). 494 (העבודה הכללית היא

היציאה מטבע נה"ב).

ע"ע נס.

**טבריי:**

220 (טבריי עמוקה, וציפורי בהר).

**טבת:**

445 (ירח שהגוף נהנה מן הגוף).

**י' טבת:**

267 (התחלה וכללות הגלות. דוחה שבת.

דינו כשחל בע"ש). 269 (הפיכתו ליו"ט

ועלייתו לעת"ל. העשירי יהי קודש). 436

(סמך מלך בבל אל ירושלים כו'. דוחה

שבת). 447 (כנ"ל. הקשר ליוהכ"פ). 449

(כנ"ל. העשירי יהי קודש). 458 (כנ"ל).

461 (הוראה מיוחדת מקביעותו כשחל

ביום א' בשבוע). 464 (סמך מלך בבל כו'.

דוחה שבת).

**כ' טבת:**

483 (יום הילולא דהרמב"ם).

**טוב ורע:**

7 (אפשרויות הבחירה ברע. טוב וחיים –

סוכ"ע וממכ"ע). 24 (אין דבר רע יורד

מלמעלה). 284 (גם כשהאדם חושב לרע

הכוונה העליונה היא לטובה).

ע"ע יום.

**טומאה:**

82 (טומאת מת). 152 (אי כבוד אב ואם דחי

ז"אור טומאה לכהן). 200 (כדין שאין

מסככיין בדבר הראוי לקבל טומאה). 236

(תקרובת ע"ז שמטמא באהל). 246 (חלות

דבש לענין קבלת טומאה). 247 (אין ד"ת

מקבלין טומאה).

**טוניס:**

376 (עבודת השלוחים בטוניס).

**טפח:**

ע"ע בור.

**טריפות:**

358 (סרכות הריאה, בעבודת ה').

**טרף:**

275 (חטיפה בחזקה). 279 (כפי': יטרף).

282 (עבודת התשובה. חטיפת ניצוצי

הקרושה מרשות הקליפה).

אנשי מעמד לא היו מתענין בא' בשבת  
שלא יצאו ממנוחה ועונג כו'. 504 (יום ד':  
בו נתלר המאוררת).

### יום הכפורים:

86 (מילת אברהם ביוהכ"פ). 269 (שבת  
שבתון). 448 (אחת בשנה, יחידה, עיצומו  
של יום מכפר. העינויים למעלה  
מתשובה). 493 (קריאת הכה"ג בתורה  
כו').

### יום ולילה:

ע"ע אור.

### יום טוב:

45 (כל ישראל חברים ברגל). 298 (בדין  
הכותב בשטר: אחר הרגל). 348 (כל מועד  
הוא השער שעל ידו עולים שאר ימי  
השנה). 386 (י"ט כסלו נק' חג החגים כי  
היא מוסיפה חיות בכל החגים).

ע"ע זמן. עלי' לרגל.

### יון:

ע"ע לשונות.

### יוסף:

12 (לא שלטא ב"י עינא בישא). 103 (איש  
מצליח). 142 (לשון: יוסף הצדיק). 168  
(שכת תלמודו במצרים). 194 (ירידתו  
למצרים צורך עלי'. שליטתו על מצרים).  
196 (ג' המדריגות דאבות שבטים ויוסף.  
דביקותו באלקות גם בהתלבשותו בעניני  
העולם). 198 (פעולתו על פוטיפר). 204  
(חלומותיו). 209 (מעלת עבודת יוסף על  
עבודת השבטים. יוסף ויהודה). 213  
(אופני הצלחתו בבית פוטיפר ובבית  
האסורים). 216 (דרגת ביטולו. בעונשו  
לפי שלא שם בה' מבטחו). 216 (ש"ש  
שגור בפיו. השפעתו על פוטיפר). 220  
(שמירתו התבואה מריקבון). 225 (פירנס  
כל הארץ, ועד"ו בזמן רוחני). 226  
(ישראל נקראו ע"ש יוסף). 232 (מכירת  
יוסף ועשרה הרוגי מלכות). 252 (ישראל  
נקראו ע"ש יוסף). 254 (יוסף והשבטים. כל  
מה שאירע ליעקב אירע ליוסף). 257  
(שייכותו לביטול הגלות). 258 (יוסף



### י"ב הפסוקים ומאחז"ל:

394. 404.

### יבום:

120 (אופן קיומה לפני מ"ת).

### יגיעה:

103 (יגעתי ומצאתי). 266 (יגיעה בתורה).

318 (כנ"ל). 319 (כנ"ל). 357 (יגעתי

ומצאתי). 421 (כשמצליחים, אז היגיעה

צ"ל בענינים נעלים יותר).

### ידיעה:

52 (ידיעת אלקות מצ"ע, ומצד ענין

המצוה שבהם). 382 (ידיעה נוספת בפרט

אחד בתורה מוסיפה בידיעה בכל התורה).

ע"ע השגה.

### יהוא:

108 (נמשח בפך ולא נמשכה מלכותו).

### יהודה:

209 (יהודה ויוסף). 258 (כנ"ל. מלכות

יהודה ומלכות יוסף לעת"ל). 263 (יהודה

ויוסף, מעשה ותלמוד). 433 (עשיית

המשכן ומקדש בשני שבטים: יהודה ודן).

### יהודה, ר"י:

19 (בחי' חסד). 259 (כנ"ל).

### הוי', שם:

217 (הצלחה קשורה עם שם הוי').

ע"ע נס.

### יובל:

44 (בזמן שכל יושבי' עלי'). 92 (דין

שדות ובתי ערי חומה של הלויים).

### יום:

6 (יום א': במארו"ל שבו הי' הקב"ה יחיד

בעולמו). 10 (יום ה': במארו"ל דהנולד בו

הי' גומל חסדים. בו נבראו דגים

ועופות). 156 (יום הולך אחר הלילה

לענין תפילה). 210 (כל יומא עביד

עבידתי'). 348 (כנ"ל. כל מועד הוא השער

שעל ידו עולים שאר ימי השנה). 360 (כל

יומא עביד עבידתי'). 385 (יום א'). 406

(יום ג': הוכפל בו כי טוב). 465 (יום א':



**יחוד:**

360 (יחודים עליונים הם למעלה מגדר המקום וזמן).  
ע"ע אחרות. עליון ותחתון.

**יחודא עילאה ויחוו"ת:**

201 (שייכות יחוו"ת לענין צמצום אינו כפשוטו). 197 (האבות והשכטים. חיבורם).

**יחיד:**

335 (כל נברא וכל פרט יש לו שליחות המיוחדת).  
ע"ע אחרות וריבוי. רבים.

**יחידה:**

264 (יחידה שבנפש. יחידה שבתורה. נמצאת בכל דבר). 313 (חודרת בעיקר בכח העשי").  
ע"ע נקודה.

**יין:**

499 (יין קשה פחד מפיו).

**ימי השבוע:**

ע"ע יום.

**יסורים:**

174 (תכלית יסורי הגלות הוא לעורר מס"נ). 219 (ע"י יסורים ומס"נ זוכים להצלחה למעלה מהטבע). 409 (באים ע"י החטא וכונתם לעורר לתשובה).

**יעקב:**

88 (יעקב ויצחק). 121 (כירורו את עשו).  
128 (קראו בית). 139 (עבודתו עם לבן בכל כוחו כו'). 142 (בהלשון: יעקב אבינו). 147 (עבודתו בכירורים בבית לבן). 150 (המלאכים שליווהו). 153 (יציאת יעקב לחרון רומז על הגלות). 154 (עבודת הכירורים דיעקב בבית לבן). 168 (ביאתו שלם בגופו בממונו בתורתו. לא שכח תלמודו בבית לבן. זמן רפואתו מצלעתו. דורונו לעשו). 170 (יראתו מעשו). 171 (יראתו והצלחו מלבן). 172 (צליעתו). 173 (הליכתו לחרון רומז על הגלות). 174 (ויגע בכף ירכו, נגע בצדיקים שבכל הדורות. הפיכתו את עשו ואת לבן). 175 (יעקב ועשו חלקו ביניהם

ויהודה. מלכות יהודה ומלכות יוסף לעת"ל). 263 (יוסף ויהודה, תלמוד ומעשה). 271 (השבעתו והעליתם את עצמותי גר'). 272 (המש"ך עניני יעקב למטה). 274 (יוסף זה הקב"ה). 281 (יוסף ובנימין, צ"ע וצ"ת, צדיקים ובע"ת). 284 (במכירתו אלקים חשבה לטובה כו'). 316 (המש"ך עניני יעקב למטה). 420 (את האלקים אני ירא). 452 (נזיר אחיו, זהיר בכבוד אחיו). 477 (מיתתו במצרים והחניטה). 480 (ע"ש יוסף ה' לי בן אחר).  
ע"ע שבטים.

**יוסף יצחק, כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ:**

12 (התעסקותו בהפצת המעיינות בלי מדידה והגבלה. לא שלטא ב"י עינא בישא). 257 (בדוגמת יוסף שכלכל את ישראל בגו"ר בימי הרעב). 272 (דמיון עבודתו ליוסף. מנוחתו כבוד בחצי כדור התחתון. מס"נ שלו). 315 (חידושו בהפצת המעיינות חוצה. התעסקותו בחירגום החסידות לע' לשון). 316 (כנ"ל. בדוגמת יוסף שהמש"ך כל עניני יעקב בעולמות ב"ע). 322 (לוה ממון לניהול המוסדות). 332 (עשייתו שלוחים במדינה היא ובראה"ב). 336 (פתגמו שעדיף להתעסק עם "פערלי" על הצואר כו'). 340 (טוב עין הוא יבורך). 343 (כנ"ל). 367 (אשתכח יתיר מבחיוהי). 418 (נתינתו מעות חנוכה לבנותיו הגדולות). 480 (הרמז בשמו. מנוחתו כבוד אתנו בחצי כדור התחתון). 484 (יוסף שבדורנו משיע ונתן לנו הכח להביא הגאולה ולהעלות גם העצמיות שלו כו').

ע"ע הסתלקות. הפצה ושליחות.

**יוסף יצחק, בן כ"ק אדמו"ר הצ"צ:**

302 (פירושו בענין תפילה בצייבור).

**יושבי אוהל:**

ע"ע יששכר וזבולון.

**יחד:**

378 (מלשון יחיד שלמעלה מאחד).

לארץ פלשתיים). 124 (לעת"ל יאמרו  
ליצחק כי אתה אבינו). 128 (אברהם  
ויצחק, מלמעלמ"ט ומלמטלמ"ע). 131  
(עולה תמימה כר). 136 (זריעתו דגן  
ונתינתו מעשר). 153 (עולה תמימה כר).  
217 (הצלחתו מאה שערים). 229 (כנ"ל).  
255 (יצא ממנו עשו. יצחק ויעקב).

ע"ע עקדה.

### יצחק, ר"י:

19 (בחי' גבורה). 259 (כנ"ל).

### יצר טוב ויצה"ר:

263 (ביטול היצה"ר לעת"ל). 281 (לעולם  
ירגיו כר). 282 (הרגו בתענית). 368  
(מעלת כפיית היצה"ר). 411 (חלצני ה'  
מאדם רע). 456 (בראתי לו תורה תבלי').

### יראה:

71 (בלשון: באימה וביראה ברתח  
ובזיעה). 104 (הכל בידי שמים חוץ  
מיר"ש). 225 (יראה ה' בלימה"ת). 264  
(יראה תתאה. דזמה"ו ודלעת"ל). 300  
(הכל בידי שמים חוץ מיר"ש).

ע"ע אהבת ה'. קבלת עול.

### ירושלים:

39 (אין נוטעין בה גנות כר). 42 (שלימות  
היראה. קדושת מקומות הסמוכות  
לירושלים). 98 (עליית התפילות  
לירושלים וביהמ"ק דרך חברון). 115  
(ממנין מלכות בית דוד בירושלים). 168  
(מל' שלם). 267 (ענין המצור על  
ירושלים, למעליותא). 268 (מאחדת כל  
ישראל. יראה שלם. פעלה יראת שמים על  
הבאים). 300 (עיר שחברה לה יחדיו).  
346 (כנ"ל). 470 (המצור על ירושלים).  
472 (פרוות כר).

### ירידה צורך עלי:

40. 68. 154. 163. 194. 269. 272. 355.  
466.

### יש:

202 (יש הנכרא ויש האמיתי. התהוות יש  
מאין רק ממהותו ועצמותו כר).

עוה"ז ועוה"ב). 177 (קנייתו חלקת השדה  
בשכם במאה קשיטה). 181 (קנייתו חלקת  
השדה משום חביבות הארץ. פכים קטנים  
דיעקב). 186 (התגברותו על שרו של  
עשו). 188 (הפרשתו מעשר). 193 (ירידתו  
למצרים בע"כ). 204 (שמירתו החלום של  
יוסף). 207 (כולל כל הנשמות). 227  
(תפילתו ואל-שדי יתן לכם רחמים גר).  
228 (תפילתו בנוגע הצלתו מעשו). 232  
(ראה במאורעותיו שייכות ליסורי הגלות  
דכלל ישראל). 252 (מכיון שבא למצרים  
כו' כלה הרעב). 255 (חידושו על שאר  
האבות. עבודתו בתומ"צ גם בבית לבן.  
מדתו אמת. מטתו שלימה. ההבדל בין  
גלותו לגלות יוסף). 256 (מדריגתו אצ"י  
שלמע' מהגלות. שרית עם אלקים גר.  
מבחר שנותיו במצרים. ברכתו לפרעה).  
270 (השבעתו ליוסף אל תקברני  
במצרים). 272 (למע' מגלות מצרים.  
מדריגת אצ"י. יעקב ויוסף). 273 (עליית  
עצמותיו ממצרים בכדי לפעול גאולה  
ישראל). 282 (ברכתו להשבטים). 285  
(כנ"ל). 291 (ביקש לגלות את הקץ). 316  
(יעקב ויוסף). 354 (יציאת יעקב - י' עקב  
בכחי' עקביים). 362 (סדר בירורו את  
עשו). 364 (כולל כל הנשמות. נק' אל-  
כו'. יציאתו לחרן הר"ע ירידת הגשמה  
בגוף). 368 (בירורו את עשו). 436 (מבחר  
שנותיו באמ"צ. התקנתו בית תלמוד  
במצרים). 437 (בקשתו ונשאתני ממצרים,  
לא לרצות להשאר בגלות). 450 (מבחר  
שנותיו באמ"צ. התקנתו בית תלמוד  
במצרים). 466 (ירידתו למצרים צורך  
עלי'). 503 (שלם בגופו כממונו כר).  
ע"ע תשרי (ועקב הלך לדרכו).

### יצחק:

86 (מילתו ומילת ישמעאל). 88 (יצחק  
ויעקב). 106 (המשיך בית אברהם, משא"כ  
ישמעאל). 116 (הפרשתו מעשר). 120  
(כנ"ל). 121 (רצונו לברר את עשו). 123  
(עולה תמימה ולא יצא מא"י. הליכתו

**ישיבות:**

344 (תל' הישיבה ענינם נרות להאיר. אין להתלמידים להתערב בעניני ההנהלה כו').  
ע"ע תומכי תמימים.

**ישמעאל:**

11 (חסד דאברהם וחסד דישמעאל). 80  
(חסד דישמעאל). 86 (מילתו ומילח  
יצחק). 106 (ישמעאל ויצחק. נפרד מבית  
אברהם).

**ישמעאל, ר"י בן אלישע:**

311 (ע"ד אמו שחזרה וטבלה פ' פעמים  
כו').

**ישראל:**

6 (בריאת העולם בשביל ישראל כו'). 10  
(טבע הגמ"ח שבישראל). 46 (בריאת  
העולם בשביל ישראל כו'). 49 (מהות  
נבדל משאר הכריאה. הבחירה גם בגופי  
ישראל). 114 (נצחיות הבחירה בישראל).  
123 (מקומם האמיתי הוא על שולחן  
אביהם). 154 (במשך זמן הגלות נשלם  
שלימות עם ישראל). 233 (ישראל  
קשורים עם שם הוי' שלמע' מהטבע).  
262 (חיבורם באור"ס ע"י תורה). 312  
(תלת קשרין ישראל אורייתא וקוב"ה).  
ע"ע אהבת ואחדות ישראל. מילה.  
נישואין. עקיבא, ר"ע.

**ישראל, הבעש"ט:**

17 (עורר את ישראל מהתעלפותם). 197  
(ע"ד עליית הנשמה). 211 (הבעש"ט  
והה"מ עתיק ואריך שבכתר). 265 (הי'  
רגיל לומר בתפילתו אוף קוף). דרגת  
ביטולו). 331 (חידושו בענין השליחות  
לפרסם אלקות). 389 (כמאמר הבעש"ט לר'  
מרדכי שנשמה יורדת ע' שנה כו' רק  
לעשות טובה כו').

**יששכר זבולון:**

35 (שני הקוין בעבודת כ"א). 124 (כנ"ל).  
287 (חלק זבולון בתורה של יששכר).  
290 (התכללות עבודת יששכר וזבולון,  
והשפעתם זה על זה). 305 (גם בבעלי  
עסק צ"ל לימרה"ת בקביעות והתיישבות).

**יתרו:**

155 (יתר פרשה בתורה).

**כ**

**כבוד אב ואם:**

152 (אם דוחה איסור טומאה לכהן).

**כבש:**

177 (קשיטה היא כינוי לכבשה). 180  
(תרגומו בת"א).

**כדור הארץ:**

ע"ע ארצה"ב.

**כהן:**

84 (ויתור הכה"ג להסגן כו'). 97 (גדר  
בעלותם על עריהם). 152 (אי כבוד אב  
ואם דחי איסור טומאה לכהן).  
ע"ע חנוכה. מעשר. נשיאי השבטים.

**כוחות הנפש:**

ע"ע נפש.

**כולל תפארת זקנים:**

393.

**כונה:**

51 (כונה כללית ופרטית במצות). 52  
(העילוי בכונת המצות על מעשה המצות).

**כח ופועל:**

210 (שיער עצמו בכח כו'). 245  
(במחלוקת ב"ש וב"ה אי אזלינן בתר בכח  
או בתר בפועל). 246 (למעלה אין כח חסר  
פועל). 251 (כנ"ל. מעלת הפועל). 430  
(כנ"ל). 432 (כנ"ל).

**כינוסים:**

332 (מעלתם). 394 (מעלת כינוס של  
קטנים וזקנים ביחד). 495 (פעולתם  
אחדות). 497 (כנ"ל).

**כיסוי הראש:**

199 (בהדין שכיסוי בידו אינו כיסוי).

**כל:**

283 (כל בקדושה, רב בלעו"ז).

**כלב בן יפונה:**

91 (אחוזתו בחברון).

לס' התניא). 202 (בהמאסר פתח צינור המס"נ לתורת החסידות). 211 (שייכותו לפסוק ויקנאו בו אחיו גר'). 212 (מאמר הה"מ: י"ט כסלו איז אונזער הילולא). 218 (בהמאסר ראו שרי המלוכה גודל חכמת אדה"ו כו'. השפעתו על אדה"ע). 219 (יסורי המאסר ומשל הויה כשכותשין אותו כו'. הגאולה ע"י המס"נ). 312 (שייכותו לחנוכה). 313 (עיקר ענין יפרצו כו' לאחר פטרבורג). 347 (י"ט וכ' כסלו. זמן ההתועדות). 348 (חג החגים). 349 (חילוק מ' כסלו). 350 (המאסר בגלל הקטרוג על הפצת המעינות. ההוספה בהפצת המעינות אחר פטרבורג). 353 (שייכותו לחנוכה). 357 (עריכת התועדות). 360 (חג החגים. ר"ה לחסידות. כשחל במוצאי שבת). 361 (עריכת התועדות מתוך שמחה. התחזקות בהפצת המעינות. נקרא מועד). 365 (הוא תיקון שבירת הכלים דתוהו). 385 (חג החגים). 388 (הגאולה לאחר הירידה). 390 (פדה בשלום כו'). 399 (התחלת עיקר יפרצו מעינותיך חוצה). 418 (שייכותו לחנוכה). 505 (נוסח המברקים לי"ט כסלו). 508 (שייכותו לחנוכה). 510 (כ' כסלו. שייכותו לחנוכה). ע"ע חנוכה (גר נ' וה').

### כס"ף

372 (כסף וזהב, אהבה ויראה).  
ע"ע ממון.

### כפ"ל

398 (כפלים לתושי').

### כשרות האכו"ש

397

### כתר

312 (אות כו'. רצון העליון. קו האמצעי. ממצע). 315 (חיצוניות ופנימיות הכתר). 318 (כתר עליון, כתר מלכות). ע"ע ישראל, הבעש"ט.

### כלל ופרט:

209 (ענין כלל ופרט בעבודת ה' ובתורת החסידות). 383 (המשכת הכלל ואחדות בהפרט והתחלקות). 500 (כל ענין צריך לבוא גם בפרטיות). 502 (כנ"ל).

### כללי הש"ס:

20 (למעט במחלוקת). 461 (חילוקים גם להלכה בין הדבר שבו נאמר הדין בפירוש, לגבי אלו שנלמדין ממנו).

### כמות ואיכות:

428 (בהבדלים).

### כסלו:

510 (אופן כתיבתו לפעמים מלא יו"ד).

### ט כסלו:

159 (שייכותו לפ' ויצא. ולפסוק פדה בשלום גר').

### י' כסלו:

347 (גאולת כל ישראל ובפרט מקושריו). 348-9 (מעלתו ביחס לי"ט כסלו). 350 (המאסר בגלל הקטרוג למעלה). 353 (הוא זמן הלידה של חסיד. עריכת התועדות). 503 (גאולת כאו"א הלומד תורתו כו').

### י"ט כסלו:

160 (שייכות הגאולה לפסוק פדה בשלום גר'). 186 (פעולת הגאולה על אדה"ע). 187 (גאולה רוחניית של תורת חסידות. הקטרוג על גילוי רזין דאורייתא. עיקר ענין יפרצו מעינותיך חוצה אחר י"ט כסלו). 189 (גאולת י"ט כסלו הכנה לגאולה העתידה). 191 (מועד תמיד). 193 (מועד. חג החגים. קביעותו כפ' וישב). 194 (משל הויה כשכותשין אותו שנתגלה הפנימיות כו'. עיקר ענין יפרצו כו' אחרי פטרבורג). 195 (השפעת הגאולה גם על אדה"ע). 196 (שייכותו לפדה בשלום גר'). 198 (מהלך המאסר ה"י מלוכש בדרכי הטבע ובהסכמת אדה"ו ולא המתיק הדינים בהעברת יד כו'). 199 (השפעת הגאולה גם על אדה"ע. שייכות י"ט כסלו

## ל

את העולם כולו כר). 128 (תיקון אה"ע ע"י שהם יבואו אל ישראל). 130 (גילוי צחוק ותענוג שלמעלה). 174 (רפראת בני"י לעת"ל). 175 (הפיכת האומות משפט דעשו לעת"ל). 189 (שלימות גילוי פנימיה"ת). 190 (הפעולה על האומות לקרוא כולם בשם הוי'. יתגלה אמת הוי' בכשר הגשמי). 203 (ונגלה כבוד ה'). 209 (כל צדיק נכוח מחופתו של חבירו). 210 (כנ"ל). 234 (אראנו נפלאות). 263 (מעשה גדול. ואת רוח הטומאה אעביר גר'. וראו כל בשר. התאנה והאבן זועקת שבת היום כר). 264 (גילוי עצם הנפש). 265 (מלכות בית דוד. עליית כחי' הדומם לצומח). 311 (טרעמי' חיים זכו. ואת רוח הטומאה אעביר גר'). 327 (למרכה המשרה). 376 (ישבו ישראל את פניך). 462 (כחי' נצחיות. החידוש בקו דטר"מ את רוח הטומאה כר', ובקו דרעש"ט. עסק כל העולם לרדת את ה' כר').  
ע"ע גאולה. משיח.

## לפני:

ע"ע את.

## לשונות:

315 (הדפסת עיני חסידות בעי' לשונות).  
316 (לי' תרגום. בירור העי' לשון). 419 (תירגום התורה ליוונית דוקא - ענין אתהפכא).

## לשם שמים:

8 (דירה בתחתונים ע"י העבודה בדברי הרשות). 135 (כל מעשיך לשי"ש, ובכל דרכיך דעה). 137 (העבודה בדברי הרשות צ"ל בשביל התועלת בעבודת ה'). 242 (בכל דרכיך דעה). 301 (אחדות ישראל גם בעבודה בדברי הרשות).

## מ

## מאד:

149 (ב' פעמים מאד, כל"ג האמית').  
ע"ע אהבת ה'.

## לאה:

354 (כינה, מקור ה' מדות).

## לבושים:

15 (דוגמא לענין התשובה מרכב על בגד כר). 137 (לבושי התומ"צ ולבושי הבירור בעניני העולם). 196 (כל מלבושי אגאלחי').  
ע"ע גאולה.

## לבן:

155 (רדיפתו אחרי יעקב). 163 (עשייתו שלום עם יעקב).  
ע"ע יעקב.

## לבנה:

ע"ע שמש.

## לוט:

321 (יושב בשער סדום).

## לוי:

ע"ע שמעון.

## לויים:

94 (גדר בעלותם על חברון ועל שאר עריהם). 97 (מלשון חיבור. פעולתם להורות לישראל דרכיו הישרים כר').  
ע"ע מעשר. נשיאי השבטים.

## לחם הפנים:

279 (לשון חלוקת לחה"פ).

## ליובאוויטש:

357 (ע"ש ענין האהבה).

## לילה:

156 (יום הולך אחר הלילה לענין תפילה).

## לימוד:

ע"ע הוראה.

## לכאורה:

200 (לי' זה גם כשהמסקנא היא כן).

## לעיתיד לבא:

1 (אור הגנוז לעת"ל). 7 (גילוי אלקות). 27 (טהרת הארץ בשלימות). 29 (וגר זאב עם כבש גר'). 32 (העסק בפנימיה"ת. המשכת פנימיות עתיק). 53 (ירחיב ה"א את גבולך). 122 (בירור עשו). 124 (יאמרו ליצחק כי אתה אבינו). 127 (משיח יתקן

להזולת). 353 (מוחין ומדות, עיבור ולידה).

ע"ע אמונה. בינה. חכמה.

#### מוץ:

122 (מבחי' הקליפות).

#### מזבח:

132 (מצאו מקומו בבית שני ע"י אפרו של יצחק שצבור כו'). 133 (קרבן פסול שעלה עליו לא ירד). 135 (התכללות הקרבן באש המזבח). 136 (הפנימי והחיצון). 181 (מזבחות האבות היו בלי קניית מקום המזבח).

#### מזוזה:

43 (בימין הנכנס כו').

#### מזון:

482 (מזון לברוש ובית).

#### מזל:

10 (עניני המזל שבסוף מס' שבת אם שייכים רק לישראל או גם לאוה"ע). 103 (שורש ההצלחה ממזל' כו'). 213 (מזל והצלחה. אינו בתפיסת יד האדם). 214 (איך מזל לישראל). 316 (כתר).

#### מחלוקת:

161 (בפנימיה"ת לית תמן מחלוקת כו').

ע"ע כללי הש"ס.

#### מחנים:

150 (טעם קריאת שם המקום). 159 (אם

היא בא"י).

#### מחשבה:

124 (מקום מחשבתו של אדם שם הוא

נמצא). 137 (מחור"מ לבושים). 297

(מקום מחשבתו של אדם שם הוא נמצא).

319 (כפי' סוף מעשה במחשבה תחילה).

373 (מחשבה טובה הקב"ה מצרפה

למעשה). 383 (סוף מעשה במחשבה

תחילה – תחילת המחשבה).

#### מטבע:

ע"ע מעה. קשיטה. שקלים.

#### מיכאל:

260 (מיכאל וגבריאל שר של מים ושר

של אש כו').

#### מאור:

201 (המאור בהתגלות ואפילו תינוקות

כו').

#### מאסר:

ע"ע בית האסורים.

#### מבול:

4 (במארוז"ל שבסיבת דור המבול נגנו

האור). 23 (במה שנק' גשם ונק' מבול.

בתחילה היו גשמי ברכה). 26 (נק' מי נח.

בי פעולותיו: עונש, טהרת הארץ. הרמו

בתיבת מבול. בדור המבול לא הי' שייך

בירור). 27 (הכח לתשובה בא ע"י המבול).

ע"ע נח.

#### מבצעים, י' המבצעים:

505. 442

#### מגילה:

42 (בדין כרך וכל הסמוך לו כו').

#### מדבר:

40 (היו ניזונים מן המן כו', ומעלת

הכניסה לא"י בירור הדברים גשמיים).

#### מדות:

ע"ע בינה. טבע. מוחין ומדות.

#### מדות, י"ג מדות:

ע"ע כללי הש"ס.

#### מדין:

120 (מצות תרומת המכס במלחמת מדין).

#### מדינות:

373 (מלכויות מתגרות אלו באלו כו').

#### מהירות:

282 (ענין המהירות בעבודת התשובה).

#### מודה אני כו':

389. 399. 407

#### מוחין ומדות:

52 (צ"ל יציאה ממולדתך ומבית אביך –

מוחין ומדות). 148 (עבודת הבירורים

דדירה בתחתונים גם בכוחות הפנימיים).

211 (המדות נק' חוץ לגבי חו"ב). 260

(חיבורם ע"י הממוצע דמדות שבשכל).

302 (שלילת ענין הפירוד בין מוחין

למדות). 350 (מדות נק' חוץ לגבי

המוחין). 352 (מוחין לעצמו, מדות

**מילה:**

279 (חלוקת השלל דאנשי דוד כו'). 457  
(מלחמה הרוחנית, כיבוש בדרכי נועם).  
ע"ע פדי'.

**מלך:**

17 (ביטול העומד לפני המלך). 43 (מצות  
התלויות במלך). 80 (חסדו מצד רגש  
הגדלות). 92 (בדין קבר מלך). 107 (בדין  
משיחת מלך בן מלך במקום מחלוקת.  
בדין קרבן נשיא). 110 (החילוק בין מלכי  
בית דוד ומלכי ישראל). 112 (גדר מלכות  
שארל. מלכים דבית חשמונאי). 258  
(מלכות יהודה ומלכות יוסף לעת"ל. אם  
אפשר מלך משאר ישראל לעולם). 265  
(שפלות וביטול המלך ברוד ומשיח).

**מלכות, ספירה:**

248 (מקום ספי' המל' בגלות בכל למע'  
מבזמן בית שני). 318 (עליית המל'  
לאצ"י). 319 (שרשה בכתר). 326 (ג'  
דרגות תשובה המגיעות במל' ז"א וכינה).

**מלכי צדק:**

118 (גדר נתינת אברהם מעשר אליו).

**מלכויות:**

ע"ע מדינות.

**מלכתחילה אריבער:**

ע"ע שמואל, כ"ק אדמור"ר מהר"ש.

**מלמטה למעלה ומלמעל למ"ט:**

ע"ע אברהם. אחדות. עליון ותחתון.  
תשובה.

**ממון:**

174 (בירורו. התורה חסה על ממונם של  
ישראל). 175 (כנ"ל). 181 (צדיקים ממונם  
חביב עליהם יותר מגופם). 445 (בכל  
מאדך כו'. בירור תכלית הגשמיות).  
ע"ע שקלים.

**ממוצע:**

ע"ע עליון ותחתון. תורה.

**ממלא כ"ע וסוכ"ע:**

40. 7

**מן:**

40 (לא ניתנה תורה אלא לאוכלי המן).  
125 (כנ"ל).

14 (בהמדרש מפני מה לא ניתנה המילה  
לאדה"ר). 54 (י"ג בריתות שנכתרו על  
המילה). 56 (דחייתה השבת ונגעים. המפר  
בריתו של א"א כו'. לא נתלה למשה רבינו  
על מצות מילה). 58 (ב' ענינים: ענין כללי  
גמר קדושת ישראל כו', ומצוה הפרטית).  
59 (קשורה עם עצם קדושת ישראל  
ודביקותם בהקב"ה). 60 (בדין הנודר מן  
הערלים כו'). 86 (מילת ח' ימים דיצחק  
וי"ג שנה דישמעאל. מילה בזמנה). 88  
(ברית נצחית עם הקב"ה). 89 (מילה דגר).  
120 (מילה לפני מ"ת). 134 (פעולה  
נמשכת).  
ע"ע אברהם.

**מים:**

11 (מים ודגים). 79 (חסד). 122 (כנ"ל).  
260 (עושה שלום כו' אש ומים).

**מישוש:**

444 (במה שלא מצינו לשון מישוש בנוגע  
להקב"ה).

**מיתה:**

7 (ענין המות שבכל הנבראים).

ע"ע הסתלקות.

**מכירה:**

179 (בכרכי הים קורין למכירה כירה).

**מלאכים:**

12 (נצחיותם יותר מן הנשמות). 72  
(מלאכים שנראו לאברהם אם ה"י כמראה  
הנבואה). 77 (מלאכים דאברהם אם אכלו  
רשתו). 150 (מלאכי א"י ומלאכי חו"ל).  
172 (מלאך ל' שליח). 355 (מלאכי א"י  
בחור"ל). 364 (מלאך ע"ש השליחות).

**מלח:**

119 (פעולתו בחשיבות האוכל). 121  
(כחי' צומח. מלח ותבלין). 122 (שורש  
הגבורות. שייכותו למל"ת הדברי  
סופרים).

ע"ע מעשר.

**מלחמה:**

120 (מצות תרומת המכס במלחמת מדין).

- מנהג:**  
250 (מעלתו על דיין). 376 (נהרא נהרא ופשטיי). 474 (מנהג ישראל תורה היא).
- מנחה:**  
283 (דביהמ"ק). 373 (צ"ל הוספה כתפילה על ענין המנחה).
- מנורה:**  
240 (עדות לכאי עולם שהשכינה שורה בישראל. נס נר המערכי). 309 (ציורה). 353 (וי קניס ז' סוגי ישראל, מקשה אחת. מאירה לכל העולם גם לאוה"ע). 381 (מקשה אחת. המשכת האחדות בו הקנים). 422 (העלאת הנרות). ע"ע חנוכה.
- מנחה**  
ע"ע תפילה.
- מנחם מענדל, כ"ק אדמו"ר הצ"צ:**  
421 (הסיפור בקשר להצעת אדמו"ר הזקן לתת לו עניני תורה במתנה). ע"ע א"י (לעשות א"י מחר"ל).
- מנין המצות**  
ע"ע מצות.
- מסירות נפש:**  
135 (חילוק מס"נ דאברהם ומס"נ דיצחק. מס"נ בפועל באה מעצם הנשמה. חודרת בכל חומר הגוף). 174 (עבודת המס"נ בזה"ג). 219 (ע"י מס"נ זוכים להצלחה למעלה מהטבע).
- מספרים:**  
24 (ארבעים). 88 (שמיני). 207 (י"ב). 269 (העשירי יהי קודש). 289 (י"ב). 312 (עשרים). 346 (שלישי). 354 (שבעה). 449 (העשירי יהי קודש). 503 (כנ"ל).
- מעה:**  
177 (קשיטה היא מעה).
- מעין:**  
112 (משיחת מלך ע"ג המעין). 349 (ח"ב – מעין ונהר).  
**מעלה ומטה**  
ע"ע עליון ותחתון.
- מעלין בקודש**  
ע"ע עלי'.
- מערת המכפלה:**  
91 (קנייתו ע"י אברהם). 98 (עליית התפילות דרך מערת המכפלה).  
**מעשה:**  
42 (הוא העיקר). 148 (מעלת העבודה במעשה, והעבודה בכוחות הפנימיים). 263 (לע"ל מעשה גדול). 264 (מלשון כפי"). 302 (שלילת פירוד בין מוחין ומדות למעשה). 307 (מל' כפי"). 319 (כפי" סוף מעשה במחשבה תחילה). 351 (הוא העיקר). 352 (לפעמים כל ההשכלה ניתנה רק עבור ה"כך" והמעשה בפועל. מעשה מלשון כפי"). 361 (המעשה הוא העיקר). 367 (הפתגם „טאפארו דא פלאחר"). 371 (מלשון כפי"). 383 (סוף מעשה במחשבה תחילה – תחילת המחשבה. למעשה ידיך תכסוף). 390 (הקדמת נעשה לנשמע). 426 (בהלשון שמכל דבר צ"ל ה"כך" בעבודת האדם). 433 (עבודת דירה בתחתונים ע"י מעשה דוקא).
- מעשה בראשית**  
ע"ע בריאת העולם.
- מעשר:**  
93 (דין כהנים ולויים בוידי מעשרות). 116 (בלשון חז"ל שעשו שואל היאך מעשרין את המלח והתבן כ"י. גדר מצות מעשר לפני מ"ת). 120 (במחלוקת הרמב"ם וראב"ד אם מצות מעשר התחילה מאברהם או מיצחק. ע"ד מעשר כספים). 136 (מעשר דיצחק).
- מצות:**  
16 (יחוד נצח). 39 (כירוד דברים הגשמיים). 41 (נח"ר לפני שאמרת ונעשה רצוני). 49 (צוחא וחיבור של נכרא ובורא. לצרף בהם את הכריות. הפרש דמצות של ישראל ושל אוה"ע). 50 (העיקר קיומם בפועל גם בלי הכנות והקדמות). 52 (כח הגוף שבעשי' נכלל



מכית הטבילה שלא יפגעו בדבר טמא  
כלב או חמור כו'. ראי' בדבר קדוש פועל  
על צורת הולד).

**מקום:**

ע"ע מחשבה. עצם.

**מקיף ופנימי:**

320 (מקיף החוק).

ע"ע מוחין ומדות.

**מקרא:**

ע"ע כללי הש"ס. פרשיות. קיצור. שלמה,  
רש"י.

**מרגלים:**

40 (בטעם שלא רצו ליכנס לארץ).

**מרגלית:**

177 (קשיטה היא מרגלית). 182 (מרגלית  
ששויה דנקא).

ע"ע אבנים טובות.

**מרוקן:**

376 (עבודת השלוחים במרוקן).

**מרחשון:**

ע"ע חשון.

**מרכבה:**

197 (דאבות, דשבטים, דיוסף). 232

(דאבות, דשבטים). 309 (פני ארי' ופני  
נשר).

**משה:**

19 (התפלל על אנשי דורו משא"כ נח). 41

(נתאה ליכנס לארץ כו'). 56 (מילת בנו

בדרך). 142 (לשון; משה רבינו). 265  
(ביטול).

**משה ואהרן:**

22 (הדגשת מעלת אהרן בהפטוקים אודות  
הסתלקות משה).

**משה, הרמב"ם:**

483 (יום ההילולא בכ' טבת).

**משיח:**

16 (אתא לאתבא צדיקא כתיבתא). 127

(יתקן את העולם כולו כו'). 208 (אורו של

מלך המשיח). 257 (דוד עבדי נשיא גו'.

למע' מיוסף). 258 (דוד ומשיח קיסר

ופלגי קיסר. משיח בן דוד ומשיח בן

באור ה'). 58 (כמה מצות שיש בהם מצוה  
כללית וגם ענין פרטי. ציוויים הכוללים  
אין באים במנין המצות). 86 (מצוה  
בשעתה עדיף. מעלת קיומה ע"י בר  
חיובא). 133 (ג' אופנים בפעולה הנמשכת  
בכל מצוה). 135 (תשמישי מצוה). 147  
(עבודת התורה ותפילה, ועבודת  
הביירוים). 239 (קיום המצות מצד קבלת  
עול שלמעלה מהשכל). 330 (צוותא  
וחיבור עם הקב"ה). 428 (רצון כללי  
ורצון פרטי שבכל מצוה). 452 (מצוה  
דהוי זהיר בה טפי). 469 (משל לענין  
המצות ממסירה לאדם תיבה סגורה כו').  
ע"ע הידור מצוה. הכשר מצוה. כונה.  
מלת. שכר ועונש.

**מצות זרבנו:**

ע"ע דברי סופרים.

**מצרים, יצי"מ:**

48 (קרבנו המקום לעבודתו). 189 (הדמיון  
לגאולה העתידה. יצי"מ פעלה במצרים  
הידיעה בשם הרי'. גלות מצרים הכנה  
למ"ת). 193 (תחילת ירידת בני"י למצרים  
ע"י סיפור יוסף כו'). 194 (גלות מצרים  
תכליתה ואח"כ יצאו ברכוש גדול. הכנה  
למ"ת). 208 (גלות וגאולת מצרים כוללות  
כל הגליות וגאולות. מצד ברית בין  
הכתרים). 217 (לא ידעו את ה'). 223  
(מגדלת פשתן). 261 (מכת בדר). 267  
(בכמה ענינים אין גלות מצרים שלפני  
מ"ת בכלל הגליות). 272 (התיישבות  
יעקב ובניו בארץ גושן. העלאת ארונו של  
יעקב ושל יוסף. ירידה צורך עלי'. בירור  
הניצוצי קדושה ביצי"מ). 273 (העלאת  
ארונו של יעקב). 390 (נגאלו בזכות נשים  
צדקניות). 459 (להורות לפניו גושנה).  
484 (הכוונה בגלות מצרים לטובת  
ישראל).

ע"ע גלות.

**מקוה:**

26 (מ' סאה. הדמיון למבול). 311 (מי  
הדעת הטהור). 311 (זהירות בהיוצאות

נ

**נבואה:**

35 (תפילה מבטלת נבואה לרעה). 110  
 (נביא מעמיד מלך). 204 (חלום של נבואה  
 ניתן לכתוב ולדרוש). 248 (החידוש  
 דנבואה על תקנת חכמים).

**נגלה ונסתר:**

ע"ע פנימיה"ת.

**נדה:**

ע"ע מקוה.

**נדרים:**

60 (הנודר מן הערלים כו').

**נהר:**

349 (חור"ב – מעין ונהר).  
 ע"ע דובער, כ"ק אדהאמ"צ.

**נוטריקון:**

62 (לשון נוטריקון בפירש"י).

**נותן ומקבל:**

ע"ע עלין ותחתון.

**נח:**

19 (לא ביקש רחמים על דורו. בטעם  
 שיש דורשים אותו לגנאי). 26 (מי נת.  
 גשמי ברכה על התיבה). 27 (מ' סתומה  
 בתיבת נח). 28 (הציווי לצאת מן התיבה.  
 איסור תשמיש בהתיבה). 29 (תיבת נח  
 מעין לעת"ל. המדורים בתיבה. הנסים  
 במעשה התיבה). 31 (מצוותו הראשונה  
 בצאתו מן התיבה). 33 (תיבת נח – תיבות  
 התורה והתפילה). 45 (הציווי לצאת מן  
 התיבה). 99 (נח ואברהם).

**נחש:**

286 (בברכת יעקב).

**נחת רוח:**

ע"ע מצות.

**ניגונים:**

160 (קולמוס הלב). 382 (על קמץ אלי"ף א  
 וכיור"ב). 402 (ניגון ערוצו עצה, אך  
 צדיקים, שיבנה ביהמ"ק, ופרצת). 413  
 (ניגון אך צדיקים, שיבנה ביהמ"ק, ניצט  
 כו' – אין עוד מלבדו).

יוסף. לעת"ל תהי מלכות משיח בלבד).  
 265 (מלכותו כביטול ושפלות. הוגה  
 בתורה כו' כדוד אביו). 284 (בא בהיסח  
 הדעת). 326 (יחידה הכללית). 327 (רמו  
 באות מ' דמשיח). 328 (קשור עם ענין  
 התשובה). 368 (ויהי לי גוי וחמוד זה מלך  
 המשיח). 372 (עלה הפורץ לפניהם). 422  
 (אחד ומיוחד מהשמונה נסיכי אדם).

ע"ע גאולה. הפצה ושליחות (יפרצו  
 מעינותיך חוצה). לעתיד לבא.

**משיחה:**

ע"ע שמן.

**משכן:**

243 (יום ראשון ואחרון של חנוכה  
 המזבח). 250 (גילוי אלקות מלמעלה).  
 431 (בירור הי"ג דברים גשמיים).

**משנה:**

162 (משנה ותלמוד – חור"ב). 349 (כנ"ל).

**משפחה:**

37 (מה שקוראים תכנון משפחה גורם  
 היפך הבנין והיפך סדר בחיי משפחה).

**משפט:**

84 (בפי' צדקה ומשפט). 175 (משפט עשו  
 לעת"ל). 186 (מחויב ד' מצות כ"ג להושיב  
 דיינים).

**משפיע ומקבל:**

210 (אודות הממצע ביניהם).

**מתן תורה:**

49 (הבחירה בכנ"י). 50 (ביטול הגזירה  
 דעליונים ותחתונים כו'). 120 (מצות  
 שאופן קיומם הי' שונה לפני מ"ת). 142  
 (באופנים שלמים מקדם מ"ת). 152 (אם  
 לפני מ"ת הי' לא"י קדושה מיוחדת). 189  
 (גלות מצרים הכנה למ"ת). 194 (כנ"ל).  
 330 (ישראל נעשו ממלכת כהנים). 380  
 (כל התורה ניתנה ביום אחד).

ע"ע ארצה"ב. כר מצוה. עשה"ד.

**מתנה:**

89 (ע"ע רעביד ל"י נייחא לנפשי).

**ניסן:**

289 (מה שכ"א גם כהן ולוי אומר ה' יהיה רצון" שלאחרי אמירת הנשיא בניסן).

**נישואין:**

10 (בתולה נשאת ליום הרביעי כר'. מטרתה פרו ורבו). 35 (הכנה ברוחניות וגשמיות לפני הנישואין). 74 (שמחת חר"כ). 101 (אין משיאין את האשה אלא מדעתה). 105 (נישואי הקב"ה וכנס"י). 422 (שכינה שרוי' ע"ד ושכנתה. הכנה לישמע בערי יהודה כר').

**נס:**

169 (כפשש"מ אין תולין בנס רק אם יש הכרח). 189 (קשור עם שם הוי'). 214 (נס המלוכש בטבע). 233 (כנ"ל). 233 (ההכרה דעושה נפלאות גדולות לבדו אפי' בעל הנס אינו מכיר כר'). 248 (בהמצוה לקבוע יו"ט על כל נס). ע"ע ביהמ"ק. טבע.

**נסינונות:**

174 (אינם מציאות מצד עצמם). 203 (כוונתם לגלות הכוחות פנימיים כר').

**נסיעה:**

ע"ע דרך. תשרי.

**נפילה:**

ע"ע עלי'.

**נפש:**

148 (עבודה בכל כוחות הנפש). 261 (כ' אופנים בהתכללות כחות הנפש). 264 (גילוי עצם הנפש לעת"ל). 301 (פעולת אחדות בעשר כוחות הנפש). 314 (האדם עצמו יכול לקבוע להיות במצב מנוחת הנפש ושלוה נפשית). 326 (עבודה בכל כוחות הנפש). ע"ע גוף ונפש. צבור (כוחות הנפש).

**נפש האלקית ונה"ב:**

10 (מדות טובות שבטבע כל ישראל מקורם מצד נפה"א או מצד נפש הטבעית). 282 (אתכפיא ואחפהכא בבירור נה"ב). 307 (בהתייעצות בעבודת ה' היו

שני נה"א על נה"ב אחת). 358 (השקאת נה"ב להסיר סרכות הריאה). ע"ע טבע.

**נצחיות:**

88 (רק בכח הבורא). 462 (כתורה. לעת"ל).

**נקודה:**

210 (נקודה כוללת בעצמה כל הפנימיות והעצמיות של השכל). 265 (החדרת נקודת היהדות בכל מציאותו). 349 (נקודה בהיכלא). ע"ע יחידה.

**נרות:**

236 (באורים כבדו ה'). ע"ע חנוכה.

**נשיאי השבטים:**

244 (קרבנות הנשיאים). 289 (מה שכ"א גם כהן ולוי אומר יהיה רצון שלאחרי אמירת הנשיא). 380 (קרבנות הנשיאים. התאחדותם).

**נשיאי ישראל:**

189 (גאולת נשיא ישראל שייך לכל ישראל). 203 (נתינתם כח למס"י). 313 (כל נשיא הפיץ המעינות בדרגת חרצה יותר). 316 (הנשיא הוא הכל. כשמולו גובר ה"ה התגברות מזל כל אנשי הדור). 331 (גלה סודו אל עבדיו הנביאים נשיאי ישראל שבכל דור כר'. נתן כח לכל אנשי הדור). 347 (גאולת הנשיא היא גאולת כל ישראל). 359 (כנ"ל). ע"ע הפצה ושליחות. קרבנות.

**נשים:**

390 (בלשון רז"ל: אף הן היו באותו הנס). 391 (הגאולה ע"י נשים. חלקם בענין החינוך). 392 (עקרת הבית. בכמה ענינים השפעתן יותר מהאיש). 411 (כנותיניו כזויות מחוטבות גר'). 418 (והוא ימשל בך, ולאידך האשה היא עזר כנגדך). 422 (איש ואשה זכו שכינה שרוי' כר'). 423 (איש ואשה – הקב"ה וכנס"י). 491 (חיובן בלימורה"ת בהלכות הצריכות להן).

**נשמות ישראל:**

17 (סתים דאורייתא מגלה סתים דנשמה).  
 49 (חלק אלוקה ממעל). 147 (עבודתה למעלה, והבירורים בירידתה למטה). 176 (העבודה גדלות ובירורים אינה פוגעת בפנימיות הנשמה). 187 (סתים דנשמתא). 329 (שליחות ירידת הנשמה בגוף). 355 (ירידת הנשמה בגוף). 358 (ריפח באפיו מתוכי כו'). 364 (כנ"ל). 391 (רוב הנשמות שבדרונו הם נשמות ישנות). 430 (גם שיהי צ"ג לא יגיע למעלת דביקותו בטרם ירידתו כו'). 444 (חלק אלוקה ממעל ממש).  
 ע"ע גן עדן. מלאכים.

**סיום:**

141 (סיום דבבר טוב). 360 (הכל הולך אחר החיתום). 474 (אמירת חזק בסיום כל חומש, ואמירת הדרן עלך בסיום מסכת).

**סימנים:**

123 (סימן המברר, וסימן הפועל). 154 (כנ"ל). 206 (כנ"ל).

**סיפורים:**

182 (סיפור באשתו של חסיד אדה"ז ר' גבריאל נושא חן).

**סכנה:**

81 (אם מותר ליכנס לספק סכנה בשביל הצלת נפשות). 230 (חזקת סכנה בדרך).  
 ע"ע פקו"נ.

**סמיכה:**

269 (בשורש חיבת סמיכה).

**סנהדרין:**

165 (בדין אחרי רבים להטות. בדין אב וכן רב ותלמיד בסנהדרין).

**ספק:**

ע"ע תשובה.

**ספרדים:**

ע"ע מרוקו.

**ספרים:**

371 (כ"א יכול לדעת שליחותו ע"י השיחות וקונטרסים שנדפסו).

**ס****סדום:**

81 (תפילת אברהם על אנשי סדום). 321 (מינו שופט).

**סוטה:**

79 (במארז"ל שמצות עפר סוטה בשכר ואנכי עפר ואפר). 83 (מחיקת שמו של הקב"ה כו'). 85 (היפוך המים המרים לחסד).

**סוכות:**

197 (בדין שאין מסככין דבבר הראוי לקבל טומאה). 237 (מנורות של זהב בשמחת ביה"ש). 244 (אם כל ימי הסוכות הם מציאיות אחת. שייכות סוכות לחנוכה). 250 (גדר הידור מצוה בסוכה). 291 (גם תורתו אומנתו מפסיק לעשות סוכה ולולב. מצות העשי' בסוכה ולולב). 303 (דירת עראי).

**סולם:**

150 (דחלוס יעקב).

**סור מרע ועש"ט:**

326 (תשובה דסו"מ ודעש"ט ובקש שלום). 396 (כ' סוגים כלליים. בתחילת העבודה העיקר סו"מ ואח"כ העיקר ועש"ט).

**ע****עבד:**

104 (ביטולו. מה שקנה עבד קנה רבו). 145 (בדין לי בניי עבדים ולא עבדים לעבדים). 215 (דרגות כביטול העבד. מה שקנה עבד קנה רבו). 340 (מה שקנה עבד קנה רבו).

**עבודה:**

352 (מלי' עיבוד עורות). 471 (למעשה ידיך תכסוף).

**עבודה זרה:**

47 (התורה לא תאריך בדעות עובדי ע"ז).

- 81 (ערביים שמשתחורים לעפר רגליהם).  
 192 (אם ב"נ מוזהרין על השיתוף).  
**עבירה:**  
 455 (מלשון העברה מרשות הקדושה לקליפות).  
 ע"ע חטא.  
**עגלה ערופה:**  
 94 (דין עגלה ערופה בערי מקלט וערי הלויים).  
**עובר:**  
 ע"ע ולד.  
**עוג:**  
 26 (נמלט על תיבת נח).  
**עולה:**  
 ע"ע קרבנות.  
**עולם:**  
 14 (אם הכל צריך תיקון, או עולם על מליאתו נברא). 42 (התכלית הוא עוה"ז התחתון כו'). 45 (בהציווי מלאו את הארץ וכבשוה). 175 (יעקב ועשו חלקו ביניהם עוה"ז ועוה"ב). 259 (יחוד עלמא חתאה בעלמא עילאה). 389 (התכלית הוא עוה"ז התחתון כו'). 407 (עולם קטן זה האדם). 416 (כנ"ל). 429 (מלשון העלם והסתר. הדרגות בפחיתות העולם. מלא קליפות וסי"א כו'. התכלית הוא עוה"ז התחתון כו').  
 ע"ע בריאת העולם. דירה בחתונים. התהוות.  
**עולם הבא:**  
 175 (יעקב ועשו חלקו ביניהם עוה"ז ועוה"ב). 184 (במאד"ל בני רשעי ישראל באים לעוה"ב).  
 ע"ע ג"ע.  
**עופות:**  
 10 (ניזונים בחסדו של הקב"ה. טבע הריבוי שבהם). 12 (אינם חומריים כבהמות – נבראו מן הרקב).  
**עזות:**  
 224 (עז כנמר כו').
- עיבור:**  
 353 (מוחין ומדות, עיבור ולידה).  
 ע"ע אב ובן. ולד.  
**עין:**  
 39 (ב' העיניים ע"ד ממכ"ע וסוכ"ע).  
 ע"ע יוסף.  
**עיר:**  
 43 (כל עיר שאין בה עשרת דברים הללו כו').  
**עיר הנדחת:**  
 94 (אין עיר מקלט נעשית עיר הנדחת).  
**עכב:**  
 255 (יצא מזרח).  
**עלי:**  
 16 (כשהאדם מתעלה לדרגא עליונה יותר צריך תשובה על עבודתו הקודמת). 38 (מעלין בקודש). 219 (הנפילה בין מדריגה למדריגה). 248 (מעלין בקודש). 331 (כנ"ל).  
 ע"ע חנוכה. ירידה צורך עלי.  
**עלי לרגל:**  
 38 (נמשכה עד ז' מ"ת. אודות לא יחמוד איש את ארצו. מעלת העבודה בבירור העולם בחזרה מהעלי לרגל). 39 (כשם שבא לראות כו'). 297 (סיומה ב' חשוך). 298 (ענינה אחר החורבן). 300 (האחדות דעלי לרגל).  
**עליון ותחתון:**  
 68 (חיבורם באופן שהעליון נמשך כמו שהוא במדריגתו כו'). 247 (גדרים בתורה שמצד הנותן וגדרים שמצד המקבל, ומה המכריע. העלאת התחתון והמשכת העליון). 251 (מעלת הפעולה מצד גדר התחתון). 259 (יחוד עלמא חתאה בעלמא עילאה). 260 (יחודם ב' אופנים: ע"י הארת אור עליון שלמע' משניהם, ע"י ממוצע). 261 (יחודם בשלימות ע"י גילוי האמת). 272 (הגבהת דבר מחלקים התחתונים דוקא). 281 (מלמטלמ"ע ומלמעלמ"ט). 445 (עבודת האדם

של יצחק צבור ע"ג המזבח). 132 (מזבח דעקרת יצחק בגדר כמה קטנה). 135 (הי' ליצחק תחה"מ אחרי שפרחה נשמתו. חידוש המס"נ דיצחק על המס"נ דאברהם). 137 (אמירת פ' העקדה בכל יום). 174 (אם הנסיון הי' דבר מצ"ע כו').

### עקיבא, ר"ע:

184 (רגיל לזכות את ישראל. הליכתו לכרכי הים). 209 (בתלמידי ר"ע שלא נהגו כבוד זל"ז).

### ערב:

284 (פירושו).

### ערבית:

ע"ע חפילה.

### ערי מקלט:

92 (גדר בעלות הלוויים עליהם. בית הקברות של ערי מקלט). 97 (כפרתם. דברי תורה קולטים).

### עשו:

116 (שאלתו היאך מעשרין את המלח כו'). 121 (גבורה דקדושה. כידורו). 122 (כידורו לעת"ל). 126 (כפי' יעקב ועשו האמורים בפרשה). 172 (שרו של עשו). 174 (פעולת שרו של עשו על כל הדורות. נשיקתו ליעקב. שונא ליעקב). 175 (הפיכתו לעת"ל. משפט דעשו לעת"ל. יעקב ועשו חלקו ביניהם עוה"ז ועוה"ב). 186 (שרו של עשו). 217 (אין ש"ש שגור בפיו). 256 (שרו של עשו). 363 (שרשו מבחי' שביה"כ דתורה). ע"ע יעקב.

### עשי':

ע"ע מעשה. תיקן.

### עשירות:

214 (ב' אופנים: עשירות הבאה ע"י עשי' ועשירות בעצם). 233 (להתפלל למי שהעושר שלו). 358 (אין עניות במקום עשירות).

### עשרה הרוגי מלכות:

232 (בהקשר עם מכירת יוסף).

שהכוחות הנעלים יפעלו בדברים הכי תחתונים).

ע"ע דירה בתחתונים.

### עם הארץ:

378 (אימת שבת על ע"ה כו'. שלא בערך לח"ח).

### עמידה:

147 (חי' ה' אשר עמדתי לפניו).

### עמלק:

278 (באיסור הלקיחה מהשייך לעמלק).

281 (קרבנות שאול משלל עמלק). 302 (פירוד בין מוחין למדות. קרירות).

### ענוה:

79 (ענוה דאברהם).

ע"ע ביטול.

### עני:

16 (קרבן עולה ויורד בעני והעשיר).

### עסק:

233 (עיקר ההצלחה תלוי בתפילה). 305 (הפרנסה איננה נמשכת ע"י התעסקות במסחר כ"א ע"י לימוה"ח).

ע"ע בעלי עסק. יששכר וזבולון.

### עפר:

79 (ואנכי עפר ואפר. עפר סוטה). 220 (מעמיד התבואה). 224 (מורה על ביטול).

ע"ע תבואה.

### עץ הדעת:

14 (חטא עה"ד פעל ירידה בכל העולמות).

### עצם והתפשטות:

199 (בעצמי אין שייך שינוי זמן ומקום).

264 (העצם נמצא בכל דבר). 481 (עצמות הוא ג"כ מלשון עצמיות).

### עקב:

387 (הפתגם שגם העקב תרגיש אלקות).

### עקבתא דמשיחא:

251 (חושך עקבתא דמשיחא). 284 (הבירורים באופן של חטוף ואכול כו').

373 (מלכיות מתגרות אלו באלו).

ע"ע גלות. דורות.

### עקדה:

131 (נחשב כאילו יצחק עצמו נקרב. אפרו

**עשרה מאמרות:**

202 (התלכשות תמידית בהנכראים).

**עשרת הדברות:**

334 (נאמרו בלשון יחיד). 382 (אנכי כולל כה"ת).

**עשרת ימי תשובה:**

511 (כל יום מעשי"ת מתקן את אותו היום דכל השנה).

**עתונים:**

373 (איבוד זמן כו').

**עתיק:**

315 (עתיק ואריך).

**פחד:**

ע"ע יין.

**פינחס, ר' פינחס בן יאיר:**

83 (בקשתו מרשב"י לומר מילתא חדתא בענין פרה אדומה. שייך לחסד. עסק בפדיון שבוים).

**פיקוח נפש:**

81 (אם מותר ליכנס לספק סכנה בשביל הצלת נפשות).

**פירות:**

ע"ע ארץ.

**פלגש בגבעה:**

ע"ע בנימין.

**פנימיות התורה:**

8 (לימודו נוגע לכללות ענין לימוד התורה. ענינו הן ביושבי אהל והן בבעלי עסק. בפנימיה"ת מאיר אלקות בגלוי. על ידו יפקן ישראל מן גלותא). 17 (חיוב לימורה והכרח בימינו. סתים דאורייתא מגלה סתים דנשמה. משל אדה"ז מבן מלך שנחלה כו'). 32 (לעת"ל עסק כל העולם לדעת את ה'). 161 (חילוק נגלה ופנימיות ע"ד חילוק תלמוד בבלי וירושלמי. לית תמן לא קשיא כו'). 162 (הפרש בגילוי החסידות ע"י אדה"ז וע"י אדהאמ"צ). 164 (חידוש תורת חסידות חב"ד על חסידות הכללית. ענין הקושיות שישנם בלימוד. פנימיה"ת). 187 (סתים דאורייתא פועל על סתים דנשמתא. מביא לידי אמונה ואהר"ר). 189 (שלימות גילוי" לעת"ל). 202 (נחיצות המאור שבתורה להאיר חשכת הגלות). 212 (אור החסידות הכללי, וחסידות חב"ד הבאה בפרטים והשגה. בחסידות חב"ד נמשך עצם פנימיות התורה). 211 (יתפרנסון מיני'). 264 (חסידות יחידה שבתורה). 304 (חסידות חב"ד בהבנה והשגה. מביאה לאחורת ישראל). 312 (המשכת פנימיות הכתר שבתורה. המשכת אור חדש בחי" א"ס שברדל"א). 313 (עיקר ענין יפוצו כו' לאחר פטרוברג. בחסידות חב"ד הבנה

**פ****פגיעה:**

155 (ל' פגיעה בהכתובים. תפילה).

**פדי':**

161 (בדרך מלחמה ובדרך שלום). 195 (כנ"ל).

**ע"ע שלום.****פדיון נפש:**

343 (מענה על הפ"נ של כנס השלוחים).

414 (קבלת הפ"נ מילדי צבאות ה').

500-502 (מענות על פ"נ השלוחים).

ע"ע אהל, ציון הק'.

**פדיון שבוים:**

81 (של אברהם).

ע"ע פינחס, רפב"י.

**פוטיפר:**

ע"ע יוסף.

**פועל:**

172 (הלימוד מהנהגת יעקב).

ע"ע שכירות.

**פורים:**

248 (פורים וחנוכה). 249 (הגזירה על

הגופים כו'). 278 (נתינת בית המן למרדכי

ואסתר. ביזת המלחמה). 281 (כנ"ל). 374

(ביטול הגזירה ע"י התינוקות והפסוקים

כו'). 390 (במארז"ל אף הן היו באותו הנס).

ע"ע מגילה.

ענינה ושלילת חשבונות של אחריות ופרנסה כו'). 37 (כנ"ל. במיוחד בדורנו). 126 (מצות פו"ר בעבודה רוחנית). 170 (מהדברים שמתמעטים בטלטול הדרך).

### פרישות:

176 (לימוד התורה בשלימות ע"י פרישות).

### פרנסה:

35 (אמונה ובטחון בעניני פרנסה). 175 (עבודת הכיוריים). 482 (מזון לבוש ובית).

ע"ע בעלי עסק. עסק.

### פרסום:

338 (פרסום עניני חב"ד. מצוה לפרסם עושי מצוה). 421 (פרסום עושי מצוה).

### פרעה:

189 (אם ידע שם הוי'). 217 (כנ"ל).

### פרץ:

372 (פרצת עליך פרץ).

### פרשיות:

38 (פרשת השבוע שייכת להשבוע שלאחרי'). 126 (שמות הפרשיות). 159 (שייכותם להמועדים שחלים בהן). 193 (כנ"ל). 321 (מועדי השנה מרומזים בפרשת השבוע). 362 (שם הפרשה מורה על תוכן הפרשה. מועדי השנה מרומזים בפרשת השבוע). 465 (תחילת הפרשה היא הראש שכוללת את כל הפרשה).

ע"ע קריאת התורה.

### פשט, פרד"ס:

2 (סדר לימודם). 476 (עניני התורה הם ירושה לכ"א וצ"ל מוכנים ע"ד הפשט גם לכן חמש למקרא כו'). ע"ע שלמה, רש"י.

### פשתן:

ע"ע מצרים.

### פתי:

184 (בכרכי הים קורים לינוקא פתיא).

### פתיחה:

476 (המשל ממעלת פתיחת הצינור כו').

והשגה. המשכת עצם פנימיות התורה. ענין החסידות לשנות טבע מדותיו. בחי' יחידה). 316 (תירגום תורת החסידות לע' לשון). 318 (בחי' שבת. נשמתא דאורייתא). 319 (תירגום תורת החסידות לע' לשון). 324 (ענין החסידות לשנות טבע מדותיו). 327 (נגלה ונסתר, גוף ונשמה. יחוד נגלה ונסתר). 348 (הענינים צ"ל בהשגה). 351 (נסתר ונגלה – נשמה וגוף. כל עניני פנימיה"ת אפשר למצוא בנגלה דתורה). 353 (שמן). 365 (הפצת המעינות חוצה). 386 (כנ"ל. יתפרנסון מיני'. נשמתא דאורייתא. פעולתה חיות ככל עניני נגלה דתורה). 387 (יפוצו מעינותיך חוצה. בחי' שמן). 390 (הפס"ד שבכל ענין של תורה כו' תהי' יד מקושריו על העליונה. בדורנו אין ההתנגדות כו'). 399 (יפוצו מעינותיך חוצה). 400 (הוספה בלימוד פנימיה"ת). 476 (חידוש חסידות חב"ד הוא הבנת רזין דרזין גם בשכל דנה"ב).

ע"ע הפצה ושליחות. כסלו, י"ט כסלו. שניאור זלמן, כ"ק אדה"י.

### פסח:

48 (בלשון ההגדה: ועכשיו קרבנו המקום לעבודתו). 86 (מילת אברהם בפסח). 390 (שייכות מיוחדת לנשים).

### פרה אדומה:

79 (במארז"ל אפר פרה בשכר ואנכי עפר ואפר. פרה דקבילת מן שמאלא. רמז לד' גלויות. מי חטאת). 80 (אפר הפרה ומים חיים). 82 (מטמאת העוסקים בה כו'). 83 (ע"ד בקשת ר' פינחס בן יאיר לומר מילתא חדתא בענין פרה אדומה). 84 (מצותה בסגן. שריפתה המתקת הגבורות).

### פרוכת:

ע"ע ביהכ"נ.

### פרי' ורב':

31 (מצוה ראשונה אחר יציאת נח מן התיבה, והיא תכלית היציאה. גילוי כח הא"ס. ענינה בעבודת האדם). 33 (גודל



## צ

(מעלטה כרבים). 303 (מעלת בית חבי"ד שמתאחדים בו הג' דברים תורה תפילה וצדקה). 306 (קשור עם ענין הבית, מכון לשכתו ית'). 323 (מעלת הצדקה למוסדות חינוך). 397 (שקולה כנגד כל המצות). 402 (חלוקת מטבעות לחת לצדקה. צדקה בלילה). 413 (נתינת מטבעות צדקה לילדי צבאות ה'). 445 (העלאת נפשו החיונית ע"י נתינת חיי נפשו). 470 (צ"ל ע"ד צדקתו של הקב"ה שהיא לאמיתתו בלי שום הכרח). 500 (לשכת חשאיין). 501 (כנ"ל).  
ע"ע בית. יששכר וזבולון. צבור.

## צום גדלי':

267 (הריגת גדלי' ברי"ה או בג' תשרי).

## צומות, ד' צומות:

267 (קשר בין כל הד' צומות). 269 (ענינם לפתוח הלכות לתשובה. הפיכתם לירי"ט לעת"ל). 436 (הפיכתם לירי"ט). 443 (במנהג אמירת דברי כבושין. תענית מדרכי התשובה הוא. יום רצון). 446 (הוספה במצות הצדקה. יום רצון). 462 (עתידין ליבטל כו'). 463 (יום רצון). 470 (מרכים בצדקה).  
ע"ע טבת, עשרה בטבת.

## צופים:

42 (חיוב קריעה מן הצופים).

## צייד:

116 (לשון ציד בעשו).

## ציורים:

309 (זהירות בציורים שיהיו בהמות וחיות טהורות דוקא ולא טמאות. התועלת בראיית צורות קדושות וטהורות).

## ציפורי:

ע"ע טבריי.

## צמצום:

197 (אינו כפשוטו). 210 (צמצום הראשון והרשימו. השערה בכח שלפני הצמצום).

## צפרנים:

343 (לא להשתמש בצפרניים ביחס להזולת). 387 (במאדיל שורפן חסיד).

## צבא:

405 (צבא אין עומדים כ"א מתקדמים ומתעלים, וההוראה מזה לצבאות ה').

## צבאות ה':

393. 394. 404.

## צבור:

301 (תורה עבודה וגמ"ח – בצבור). 302 (בפי' תפילה בצבור לקבץ י' כוחות הנפש). 483 (מי שאנוס ואינו יכול לעסוק בתורה או ליתן צדקה בציבור – יכרין ללמוד וליתן צדקה בשעה שהציבור עושים כן).

## צדיקים:

16 (ענין התשובה בצדיקים. לאתבא צדיקא כתיובתא). 81 (חיים רוחניים). 142 (כתואר „הצדיק” בפי' הרמב"ם). 144 (בלשונות „צדיק” ברמב"ם ההולך בדרך ישרה כו'). 174 (שרו של עשו נגע בכל הצדיקים שעתידין לצאת מזרע יעקב). 181 (צדיקים ממונם חביב עליהם יותר מגופם). 282 (צדיק עליון וצדיק תחתון). 284 (מהפכים מדה"ד למדה"ר). 331 (שתלן בכל דור דורו). 375 (אך צדיקים גר'). 377 (ד' תרות של צדיקים בג"ע כו').

ע"ע ג"ע. נשמרת.

## צדיקים ובע"ת:

313 (עבודת אדה"ו בעשיית בע"ת). 364 (עבודה בטוב וקדושה, ובידור הרע דנוגה).  
ע"ע תשובה.

## צדקה:

16 (כשמיתוסף ברכושו מיתוסף בהחיוב). 69 (עניי עירך קודמין). 75 (ב' גדרים: מצד הנותן ומצד המקבל. המאבד סלע ומצאה העני כו'). 76 (בסכר פנים יפות ובשמחה). 84 (בפי' צדקה ומשפט). 118 (אצל האבות). 120 (ע"ד מעשר כספים). 136 (צדקה ומעשר דיצחק). 287 (חלקן של זבולון בתורה של יששכר). 291 (גם אצל יושבי אוהל צ"ל צדקה בפיוזור). 301

**צרה:**

ע"ע יסורים.

**קטנים:**

243 (ברין קטן שהגדיל באמצע חנוכה).  
 375 (מפי עוללים ויונקים כר'). 406  
 (והשיב לב אבות כר'). 407 (עשיית חדרם  
 לבית תורה תפילה וגמ"ח). 411 (צ"ל  
 בנינו כנטיעים כר' בנותינו כזויות כר').  
 417 (הדיבור להם צ"ל ג"כ ד"ת רק שצ"ל  
 בהסגנון המתאים להם).  
 ע"ע בית. עוה"כ. צבאות ה'. תינוק.

**קידוש לבנה:**

165 (בנוסח: שלום עליכם, עליכם שלום).  
**קיצור:**  
 230 (מקראות שקצרו דבריהם).

**קליפות:**

284 (שרש הניצוצות שבקליפות מעולם  
 התורה). 429 (התהוותם בתחילת הבריאה  
 או בסוף הבריאה).

**קנאה:**

ע"ע שבטים.

**קנין:**

134 (גדר פעולה נמשכת בקנינים). 178  
 (אף שבכלל קונים בממון בימי המקרא  
 הי' הדרך לקנות גם בחליפין).

**קרבנות:**

16 (קרבן עולה ויורד בעני העשיר). 107  
 (קרבן נשיא). 110 (כנ"ל). 131 (דמיון  
 יצחק לקרבן עולה. נפטל ביציאה). 133  
 (שריפת ואפר קרבן עולה. ריח ניתוח).  
 135 (חלק הנשרף ואפר הקרבן, כ' סוגי  
 כידורים). 137 (קרבן תמיד, עולה כליל).  
 156 (שריפת אברים ופרדים). 182 (חטאת  
 בת דנקא). 244 (קרבנות הנשיאים). 298  
 (ונשלמה פרים שפתינו). 358 (השקאת  
 הבהמה בכוס של זהב). 465 (אנשי מעמד).  
 ע"ע מזבח.

**קרח:**

255 (לא נתייחס ליעקב).

**קריאת התורה:**

379 (המשכה לגילוי את הענין שקוראים).  
 474 (בטעם האמירה בהסיום: חזק חזק  
 ונתחזק).

**ק****קבורה:**

ע"ע ערי מקלט.

**קביעות:**

450 (הוראה מהקביעות מיוחדת של כל  
 שנה). 461 (גם הענינים השייכים  
 לקביעות מיוחדים מהווים הוראה על  
 כל הזמנים).

**קביעות עתים:**

ע"ע תורה.

**קבלת עול:**

51 (יסוד העבודה). 239 (קיום המצות  
 מצד קבלת עול שלמעלה מהשכל). 264  
 (מעלתו). 281 (גבי שאול במלחמת  
 עמלק). 302 (ע"י קבלת עול העבודה היא  
 בכל כוחות הגופש).

**קדושה:**

135 (תשמישי קדושה). 392 (קדושה לא  
 זזה ממקומה).

**קדיש:**

ע"ע אמן.

**קה"ת:**

400 (לשלוח לקה"ת דרושי דא"ח ע"מ  
 להדפיסם כר').

**קול:**

239 (בקול מראה וריח אם יש בהם  
 מציאות). 373 (קול תורה ותפילה סלקין  
 ובקעין רקיעין כר').

**קוף:**

265 (דמיונו לאדם).

**קושיא:**

161 (קושיא מסטרא דרע כר'). 164 (גם  
 קושיא בתורה תורה היא).  
 ע"ע פנימיה"ת.

**קטורת:**

136 (התקשרות שלמעלה מכידורים).

- קריאת שמע:**  
71 (בכוונה ובריאה). 137 (מס"נ). 246  
(שיטת ר"א בסוף זמן ק"ש של ערבית).
- קריאת שמע שעל המטה:**  
504 (יצא גוי ולעבודתו עדי ערב).
- קריעת ים סוף:**  
207 (י"ב גזרים).
- קרן:**  
108 (משיחה בקרן).
- קשיטה:**  
177 (בפירוש חיבת קשיטה).
- רביס:**  
44 (ברוב עם הדרת מלך). 165 (בגדר דין אחרי רבים להטות). 179 (לפעמים בתורה גם בלשון יחיד (ויהי לי שור גר) קאי על רבים). 284 (מורה על אורות מרובים דתורה).  
ע"ע אחדות וריבוי. צבור.
- רבקה:**  
101 (בשידוכה עם יצחק).
- רגילות:**  
ע"ע טבע.
- רוב:**  
ע"ע רבים.
- רוחניות:**  
ע"ע גשמיות ורוחניות.
- רז:**  
7 (בגימטריא אור).
- רחמים:**  
84 (ממתיק הגבורות).
- ריח:**  
239 (בקול מראה וריח אם יש בהם מציאות).  
רישא זלא אתיידע.  
312.
- רע:**  
ע"ע טוב ורע.
- רעב:**  
253 (רעב בגשמיות תלוי עם רעב ברוחניות).
- רפואה:**  
174 (רפואת בני" לעת"ל. רפואה שעוקרת החולי מעיקרא). 267 (הקדמת רפואה למכה).
- רצוא ושוב:**  
79 (אפר הפרה ומים חיים).
- רצון:**  
52 (צ"ל יציאה מהרצונות שלו). 148 (עבודת הביורים דדירה בתחתונים גם בכוחות המקיפים דרצון ותענוג). 199 (הגבלה ברצון אינה הגבלה אמיתית). 370
- ראובן:**  
291 (בחיי ראי' ואהבה. התכללותו עם עבודת שמעון).
- ראי':**  
190 (ראיית אלקות לעת"ל). 239 (בקול מראה וריח אם יש בהם מציאות). 309 (התועלת בראיית צורות קדושות וטהורות).  
ע"ע ראובן.
- ראש:**  
465 (כולל כל עניני הגוף).
- ראש השנה:**  
330 (יורד אור חדש כו'). 385 (כולל כל השנה). 420 (כשחל בשבת).
- ראשי תיבות:**  
62.  
ע"ע נוטריקון.
- רב:**  
303 (עשה לך רב). 306 (כנ"ל). 307 (כשקשה למצוא אפשר לעשות רב גם למי שלמטה הימנו. קיום הוראה ופס"ד של רב). 320 (עשה לך רב). 371 (כנ"ל). 483 (כנ"ל).  
ע"ע תלמיד.
- רבבה:**  
454 (כולל גם ריבוי עד א"ס).

בהתבודדות מעניני העולם). 206 (אם גם מעשיהם סימן לבנים). 207 (ממוצעים בין האבות ונשי". י"ב שערים בעבודת ה'. התחלקותם ונתינת השמות באה ע"י האמהות). 208 (עיקר ענינם קשור עם גלות וגאולת מצרים). 209 (קנאתם במעלת עבודת יוסף). 230 (ידיעתם שנענשו בגלל מכירת יוסף). 232 (אם כחינתם צ"ל כ"א ישראל. בהעונש דעשרה הרוגי מלכות על מכירת יוסף. מרכבתא תתאה). 254 (חילוק עבודת השבטים ויוסף. רועי צאן, עבודתם בהתבודדות ופרישות מעניני העולם). 257 (אם המשיכו עניניהם לישראל). 258 (עשרת השבטים ומלכום). 282 (ברכת יעקב להשבטים כפי השרש דכל שבט). 285 (ברכת יעקב אליהם. אם נכללו בכל שבט גם הברכות והמעלות של שאר השבטים. המשלתם לחיות). 289 (ההתחלקות וההתכללות בעבודתם. התחלקות י"ב דרכים בעבודת ה'). 290 (התכללות עבודתם זה מזה, והשפעתם זה על זה). 381 (כ"א במסילתו עולה). 409 (תשורתם על מכירת יוסף). ע"ע דגלים. נשיאי השבטים.

### שביעית:

44 (שמיטה לאחרי כיבוש וחילוק). 305 (שנת השמיטה מוקדש ללימודה"ת. הכנה לשנת הקהל). 317 (שנת השמיטה. עליית העולמות ע"ד בשבת. מורה על חידוש העולם. הוספה בלימודה"ת ועבודת ה'). 318 (קשור עם פנימיות התורה. רצויות את ברכתי כ"ר). 319 (ב' ענינים: שנה השביעית, ועליית השבע שנים למעלה מהזמן). 324 (שינוי הרגילות של שש שנים תזרע שדך גר'. שייכותו לחינוך. ענינה גם במנהג האומות). 378 (שנת השמיטה מאחד כל ישראל). 420 (שנת השמיטה).

### שבירת הכלים:

ע"ע כסלו, י"ט כסלו. עשו. תהו.

(פנימיות הרצון של כ"א ישראל לקיים המצות). 427 (למעלה משינויים).

### רציחה:

97 (ברוצח נפש בשגגה. חטא בין אדם למקום ובין אדם לחבירו. בכפרת ערי מקלט).

### רשות:

ע"ע בירורים. לשם שמים. תפילה.

### רשות היחיד ורה"ר:

251 (הארת נ"ח בהחושך של רה"ר). 308 (רמו בעבודת ה' מדין בור ברה"ר). 355 (רה"ר עלמא דפרודא). 419 (הארת נ"ח בחושך דרה"ר).

### רשימו:

210 (נקודה אחת שהיא רושם מכללות האור).

### רשע:

277 (ירשיע מלי ינצח). ע"ע עזה"ב.

## ש

### שאל:

108 (נמשח בפך ולא נמשכה מלכותו). 275 (נצחונותיו על אויביו).

### שבוע:

511 (שבעת ימי ההיקף. עלי' בקודש ככל יום מימרת השבוע). ע"ע יום.

### שבועה:

270 (גדר שבועת הקב"ה). 271 (מעלתו על הכטחה בסתם). 273 (כנ"ל. שבועת הקב"ה).

### שבת, יו"ד שבת:

482 (ימי ההכנה). 483 (הוספה בתורה בתור הכנה ליו"ד שבת, ולהבחן אודות ההוספה אצל רבו).

### שבטים:

154 (לידתם בחו"ל). 196 (ג' המדריגות דאבות שבטים ויוסף. עבודתם

**שבע מצות ב"נ:**

ע"ע אומות העולם.

**שבת:**

14 (מצד ימי החול בלבד העולם על מילואו נברא, אולם מצד מעלת יום השבת העולם צריך תיקון). 38 (מיני מתברכין כולהו יומין). 130 (ערב שבת טרעמי חיים זכר). 186 (ג' ימים שלאחר השבת נק' בתר שבתא). 263 (לעת"ל אדם בא ללקוט כו' התאנה זועקת שבת היום כו'). 274 (הדרישה על הגאולה גם בשבת). 311 (ערב שבת טרעמי חיים זכר). 317 (עליית העולמות). 318 (קשור עם פנימיות התורה. ב' ענינים: סיום הזמן, ועלי' למעלה מהזמן. מלכות וכתר). 337 (נחנת כח לעבודה מתוך עונג). 347 (ע"ד עריכת התועדויות בשבת. עליית ימי השבוע שלפניו. יומא דשבת ורעוא דרעוין פועל עלי' בליל השבת שלפניו). 360 (מיני מתברכין כולהו יומין. יחודים עליונים שבקדושת שבת ויו"ט הוא למעלה מגדר המקום וזמן. השפעתו בהשבע שלאחריו, ואין שבת מכין לחול. המן הוכן בשבת. עילוי רעוא דרעוין). 378 (התועדויות בשבת. אימת שבת גם על ע"ה כו'). 385 (עליית ימי השבוע שלפניו). 420 (מיני מתברכין כולהו יומין, ועלי' ושלמות בהשבע שלפניו). ע"ע זית.

**שבת בראשית:**

489 (כעין השלמה לשמע"צ ושמח"ת. אזוי ווי מ' שטעלט זיך כו'). 490 (הוראה מיוחדת מקביעותו כשחל באסרו חג).

**שבת, מוצאי שבת:**

489 (אודות סעודת מלוה מלכה).

**שד"י, שם:**

229 (לשון הוי' ואל שד"י בתפילות וברכות שבמקרא).

**שואה:**

33 (חרכת הנשואים לבנות את עם ישראל).

**שומר**

143 (הלימוד משמירת יעקב ביום אכלני חורב כו'). 264 (פטור בנשחיתת הבהמה).

**שופר:**

250 (גדר הידור מצוה בשופר).

**שור:**

286 (בברכת יעקב).

**שותף:**

444 (שותף להקב"ה במע"ב).

**שחיטה:**

358 (השקאת הבהמה קודם שחיטתה).

**שטן:**

174 (במרז"ל שטן ופנינה לש"ש נתכוונו).

**שטר:**

298 (כדין הכותב בשטר אחר הרגל).

**שיחה:**

ע"ע אבות.

**שינוי:**

88 (בנברא משא"כ בבורא). 199 (בעצמי אין שייך שינוי זמן ומקום). ע"ע אמת.

**שכחה:**

176 (אין שכחה לפני כו').

**שכינה:**

210.

ע"ע גלות.

**שכירות:**

139 (כדין עבודת הפרעל בכל כוחו והלימוד מיעקב. בהאיסור להשכיר ביום בהמה שעבדה בלילה כו'). 140 (כדיני לא תלין וברדני אכילת פרעל בשעת מלאכה). 145 (פרעל גופו קנוי לבעה"ב). 147 (פרעל ובעה"ב, ישראל והקב"ה). 148 (החילוק בין שכיר ושלוח). ע"ע פרעל.

**שכל:**

68 (שכל הנעלם מכל רעיון). 164 (ענינה התחלקות). 265 (שכל מצ"ע, ושכל כשהוא חלק ופרט מעצם הנפש). ע"ע אמונה. השגה. מוחין ומדות.

לפי ערך המצב בהוה). 168 (בפי' ויבוא יעקב שלם). 504 (בגופו בממונו בתורתו ובבניו).

### שלל:

ע"ע מלחמה.

### שלמה:

106 (המשכתו מלכות דוד. מלך בחיי דוד. משיחתו ונצחיות מלכותו). 114 (פעולתו שלימות בעם ישראל. קשר מלכותו עם ביהמ"ק). 433 (עשייתו המקדש).

### שלמה, רש"י: כללים בפירושו:

2 (דברי אגדה בפירושו). 48 (לשון אדה"ז: פרש"י שהוא בנוי על יסוד התלמוד). 62 (ענין נוטריקון בפירש"י). 64 (ע"ד הפשט אין הכרח לפרש שהשם מבטא עניינו של בעל השם אלא היכן שמפורש בכתוב). 118 (פירושו אינו צריך להתאים להלכה). 169 (אין אומרים שהי נס רק אם יש לזה הכרח). 183 (חצאי עיגול ברש"י מתלמידו דרש"י). 222 (גם כשמביא ל' המדרש לפעמים הכוונה אחרת ויותר בפשש"מ). 230 (לשונו: זה אחד מן המקראות שקיצרו דבריהם. לפעמים ההמשך ברש"י אינו ד"ה חדש). 270 (מתרץ כל הקושיות שמתעוררות בלימוד פש"מ. לפעמים כותב לא ידעתי). 285 (לימוד ממשמעות התיבה או הכתוב עדיף מלימוד מיתור הלשון).

### שלמה, המהרש"ל:

375 (יחוסו משבט יהודה ודוד המלך).

### שם:

64 (שייכות השם לבעל השם. נתינת השם ע"י ההורים). 126 (מורה על התוכן). 170 (טלטול הדרך ממעט את השם). 245 (מורה על התוכן).

### שם שמים:

ע"ע יוסף.

### שמואל, כ"ק אדמו"ר מהר"ש:

322 (פתגמו „לכתחילה אריבער" כו'. גם הנהגה ד„לכתחילה אריבער" צ"ל לפי עולם התיקון).

### שכם:

177 (קניית יעקב חלקת השדה בשכם). 186 (חטא אנשי שכם שנתחייבו עלי' מיתה).

### שכר ועונש:

52 (שלימות השכר היא למעלה מגדר העולם). 143 (אודות שכר מצות בעוה"ז ובעוה"ב. במצות שבין אדם למקום ובמצות שבין אדם לחבירו). 215 (בטעם שלא מצינו בעונשי התורה ישיבה במאסר).

### שלוש:

22 (אהרן ורדף שלום כו'). 29 (בתיבת נח). 83 (מחיקת שמו של הקב"ה לעשות שלום כו'). 160 (פרה בשלום גו'). 163 (בשלום, ב' בחי' שלום). 165 (בנוסח: שלום עליכם, עליכם שלום). 166 (שמו של הקב"ה). 196 (פדי' בדרך שלום). 260 (ע"פ עושה שלום במרומיו. בא מקו האמצעי, תורה). 262 (פרה בשלום גו'). 342 (שליטת המחלוקת). 344 (כנ"ל). 377 (פדי' בשלום). 390 (פרה בשלום כו'). הפצת המעיינות בדרכי שלום כו'.

### שלוש זובער, כ"ק אדמו"ר

### מוהרש"ב:

313 (עבודתו בעשיית בעלי תשובה). 314 (המשכתו עניני דא"ח בהבנה והשגה. רמב"ם דתורת החסידות. ייסודו ישיבת תר"ת. חידושו בענין הפצת המעיינות חוצה). 315 (הרמז בשמו דוב: מסורבל בכשר, וכמה שאמר הצ"צ בעת קריאת שמו). 319 (מאמרו לפני הסתלקותו: די כתבים לאז איך אייך).

### שליחות:

148 (החילוק בין שכיר וְשליח). 329 (ענין השליחות בדרגות הרוחניות). 340 (דרגות בשליחות). 362 (כמותו דהמשלח). ע"ע הפצה ושליחות.

### שלימות:

14 (אם הכל צריך תיקון, או עולם על מליאתו נברא. גדר שלימות תמיד הוא

353 (שמן המשחה ושמן אפרסמון).  
 (פנימיות התורה). 387 (רזין דרוזן. הוא  
 מפעפע בכל דבר והעצם שבכל דבר).  
 ע"ע זית.

**שמעון:**

186 (שמעון ולוי הריגתם אנשי שכם).  
 291 (בחי שמיעה ויראה. התכלותו עם  
 עבודת ראובן).  
**שמעון, רשב"י:**

83 (ע"ד הבקשה לומר מילתא חדתא  
 בענין פרה אדומה). 291 (מורה רשב"י  
 שמפסיקין לעשות סוכה ולעשות לולב).  
**שמש:**

4 (בהדיעות מתי התחילו המאורות להאיר).  
 239 (אור השמש אינו מאיר כ"כ למטה כמו  
 למעלה). 241 (אור הנר ואור השמש).

**שנאה:**

268 (הגלות בגלל שנאת חנם).

**שנה:**

330 (בכל שנה יורד אור חדש כו').  
 ע"ע קביעות. שביעית.

**שניאור זלמן, כ"ק אדה"ז:**

162 (ספירת החי'). 186 (שייכותו ליעקב).  
 199 (הוא עצמי ואין שייך בו שינוי זמן  
 ומקום). 211 (חידוש אדה"ז בפנימיות  
 התורה). 219 (ההבטחה שיד מקושריו וכו'  
 תהי' על העליונה). 313 (עבודתו בעשיית  
 בעלי תשובה). 349 (בחי' חכמה דתורת  
 החסידות). 390 (הפס"ד שבכל ענין של  
 תורה כו' תהי' יד מקושריו על העליונה).  
 399 (אורות סידורו נוסח התפילה השוה  
 לכל נפש). 400 (ע"ש שני אור, נגלה  
 ונסתר).

ע"ע כסלו, י"ט כסלו. סיפורים.

**שנת השמיטה:**

ע"ע שביעית.

**שעה:**

210 (לפעמים מרבנו רגע).

**שער:**

ע"ע יו"ט. שבטים.

**שמונה עשרה:**

ע"ע תפילה.

**שמות הקדושים:**

72 (כל שמות האמורים באברהם קודש  
 כו').

**שמחה:**

142 (ברין אין מערבין שמחה בשמחה).  
 262 (גילוי כוחות עצמיים). 341 (בעבודת  
 השליחות). 351 (בינה). 357 (הפצת  
 המעיינות מתוך שמחה). 361 (יש ע"ז  
 נתינת כח למלעלה). 372 (פורצת גדר  
 הגלות). 400 (הו"ע כללי בתומ"צ.  
 נחיצותה בימינו). 401 (ביטול גזירות ע"י  
 הוספה בשמחה). 402 (פורצת גדר). 414  
 (בהתאסף כמה מישאל). 491 (בלימוד  
 התורה).

**שמחת בית השואבה:**

ע"ע סוכות.

**שמחת תורה:**

ע"ע שמע"צ ושמח"ת.

**שמיטה:**

ע"ע שביעית.

**שמים:**

177 (שא מים). 247 (שמים וארץ מי נברא  
 תחילה).

**שמיני עצרת ושמח"ת:**

298 (קשה עלי פירדתכם כו'). 300  
 (כנ"ל). 301 (אחדות. פר אחד). 303 (יום  
 אחד. המשכת המקיפים בפנימיות). 489  
 (ההשלמה בשכת בראשית. הכרות ויעקב  
 הלך לדרכו במוצאי שימח"ת).

**שמיעה:**

483 (בלשון הבקשה „שיפעלו הדברים בי  
 ובהשומעים“. „הערץ" ו„דערהערץ").

**שמיר:**

204 (כתוב כו' בצפורן שמיר).

**שמירה:**

204 (ל' שמירה בזכרון).

ע"ע שומר.

**שמן:**

108 (משיחת מלך בשמן המשחה). 111

להרגיש את נותן התורה). 19 (בגדר אפי' בגנות בהמה טמאה לא דיבר הכתוב). 33 (בא אל התיבה - תיבות התורה ותפילה). 50 (מלשון הוראה). 97 (דברי תורה קולטים). 125 (לא ניתנה תורה אלא לאוכלי המן). 127 (מלמד בן חבירו כאילו עשאו, כאילו ילדו). 130 (ללמוד ע"מ ללמד). 162 (קדמה לעולם). 164 (לא ניתנו דברי תורה חתוכין כר'). 176 (לימודה ע"י פרישות. שלימותה גם בגלות ובהתעסקות בעבודת הכיוריים). 196 (פדי' בדרך שלום. למע' מהתלכשות בעולם. ד"ת אינן מקבלין טומאה). 199 (כל ענין בעולם מתגלה ע"י התורה). 204 (למ"ד מגילות נכתבה). 224 (שמירתה ע"י ביטול דוקא. הביטול צ"ל במקומו אבל לענין הרבצת התורה צ"ל עז כנמר כר'). 225 (ברכו בתורה תחילה. לימדה"ת באימה ויראה כר'. תורה לשמה ולא להתכבד כר'. ארוכה מארץ מדה). 246 (שולטו על מציאות וטבע העולם). 247 (גדרים שמצד הנותן וגדרים שמצד המקבל. ד"ת אין מקבלין טומאה. תורה דילי' הוא). 260 (פועלת אחדות בעלמא תתאה ועלמא עלאה). 262 (פדי' בדרך שלום, משא"כ תפילה. פועלת אחדות בעולמות. יגיעה בתורה. ממוצע בין ארא"ס לנש"י ובין ארא"ס לעולמות). 305 (לימדה"ת בקביעות והתיישבות גם בבעלי עסק. תורתך קבע. תורתו אומנתו). 312 (קו האמצעי מברית מקצה העליון לקצה התחתון. מאחדת ישראל וקוב"ה). 318 (יגיעה בלימוד התורה). 319 (כנ"ל). 351 (דיני התורה הם לתקן הדעות וליישר כל המעשים). 364 (ענינה הוראה ולא סיפור בעלמא). 382 (ידיעה נוספת בפרט אחד בתורה מוסיפה בידיעה בכל התורה). 394 (ארוכה מארץ מדה כר'). 408 (הוראה בחיים). 417 (ירושה לכ"א). 462 (נצחיות התורה). 467 (כל הדרגות שבתורה, תורה אחת"). 469 (הקב"ה קורא ושונה כנגדו,

## שקלים:

177 (דרך הכתוב לפרט סכומי כסף בשקלים).  
 שרה:  
 62 (אודות שינוי שמה ויו"ד של שרי שנתרעמה כר'). 66 (כנ"ל).

## ת

### תבואה:

220 (נתינה בתבואה מעפר המקום כדי לשומרה מריקבון). 224 (כנ"ל. תורה).

### תבונה:

ע"ע בינה.

### תבלין:

ע"ע מלח.

### תבן:

119 (תועלתו וחשיבותו).

ע"ע מעשר.

### תורה ותיקון:

284 (גילוי אורות מרובים דתוהו ע"י בירור הניצוצות שבקליפות). 322 (גם הנהגה ד, לכתחילה אריבער" צ"ל לפי עולם התיקון).

### תוכחה:

ע"ע הוכחה.

### תולעת:

265 (אנכי תולעת גר).

### תומכי תמימים:

314 (ענינה לימוד הנגלה והחסידות יהיו בקביעות תורה אחת כר'). 315 (חיילי בית דוד כר'). 336 (כנ"ל. קריאה לתלמידי תו"ת לצאת לשליחות).

### תוקף:

369 (עמידה בתוקף). 370 (כנ"ל). 453 (צ"ל הליכה עם גאון יעקב).  
 ע"ע ביטול.

### תורה:

6 (בריאת העולם בשביל התורה ובשביל ישראל). 9 (ברכת התורה תוכנה שהלומד ירגיש את נותן התורה). 9 (הלומד צריך



טמאות כו'. 382 (במעי אמו מלמדין  
אותו כה"ת כו').  
ע"ע ולד.

**תיקון:**

14 (אם הכל צריך תיקון, או עולם על  
מליאתו נברא).

**תכשיט:**

177 (קשיטה מל' קישוטיין).

**תלמוד:**

161 (בבלי וירושלמי אור חזור ואור ישר.  
במחשכים הושיבני כו'). 162 (משנה  
וגמרא, ע"ד חר"ב). 349 (משנה ותלמוד –  
חר"ב).

ע"ע כללי הש"ס.

**תלמוד ומעשה:**

ע"ע תורה ומצות, חילוקם.

**תלמיד:**

224 (המצוה ללמד את כל התלמידים  
כו'). 504 (תלמיד אמיתי דומה לרבו. בניס  
אלו התלמידים).

ע"ע ישיבות. תומכי תמימים.

**תלמידי חכמים:**

15 (ת"ח שנמצא רבב על בגדו כו'). 161  
(ת"ח שבא"י ות"ח שבבבל כו').

ע"ע עם הארץ.

**תמוז, י"ב תמוז:**

347 (גאולת כל ישראל).

**תמונות:**

ע"ע הרפסה. ציורים.

**תמימות:**

308 (תמימות בכל עשר כוחות הנפש).  
341 (הנהגה בתמימות).

**תענוג:**

41 (תענוג כורא ותענוג נברא). 130 (גילוי  
התענוג לעת"ל). 130 (כנ"ל). 148 (עבודת  
דירה בתחתונים גם בכוחות המקיפים  
דרצון ותענוג). 427 (למעלה משינויים).

**תענית:**

445 (מעלת עינוי הגוף, ואין מספיק  
התשובה בלב). 446 (הפיכתו מצער ועינוי

ובמה שאין האדם מרגיש זה). 476  
(ירושה לכל אחד גם לתינוקות). 490  
(מעלת הלימוד בצבור). 491 (הוספה  
בקביעות עתים לשיעורי תורה). 493  
(לימודה מתוך מנוחת הנפש. כל התורה  
שמותיו של הקב"ה).

ע"ע חידוש. יששכר וזבולון. פנימיות  
התורה. צבור. קושיא. קריאת התורה.  
תינוק. תלמיד.

**תורה ומצות**

ע"ע מצות.

**תורה ומצות, חילוקם:**

43 (חילוק מארי תורה ומארי עובדין). 52  
(חילוקם בנוגע לגוף ונשמה). 124 (מארי  
תורה ומארי עובדין, שניהם צ"ל בעבודת  
כו"א). 147 (עבודת התורה ותפילה,  
ועבודת הבירורים). 263 (תלמוד גדול או  
מעשה גדול). 291 (גם ביושבי אוהל צ"ל  
צדקה ומצות בתור קביעות ולא טפל  
בלבד. גם תורתו אומנתו מפסיק לעשות  
סוכה ולולב). 302 (כפי' גדול לימוד  
שמביא לידי מעשה).

**תורה עבודה וגמ"ח:**

290 (שותפות יששכר וזבולון והתכללות  
עבודתם זה מזה). 301 (ענינים בצבור). 304  
(כנגד חכמה בינה דעת). 394 (התאחדות  
הג' קריין). 407. 416. 460. 482 (כנגד מזון  
לבוש ובית).

**תורת החסידות:**

ע"ע פנימיות התורה.

**תחיית המתים:**

135 (ביצחק לאחרי העקידה).

**תחתון:**

ע"ע דירה בתחתונים. עלין ותחתון.

**תיבת נח:**

ע"ע נח.

**תינוק:**

310 (מיד בלידתו לסובכו בעיני קדושה  
שיר המעלות כו' ולא ציורי בהמות  
טמאות כו'. שלילת צעצועים של בהמות

(שאלת צרכיו שהוא צריך להם). 414  
 (תפילת ערבית – והוי' יג'י' חשכ'י). 457  
 (כחרבי ובקשת'י). 483 (בדין אנוס  
 מלהתפלל עם הציבור שיתפלל בשעה  
 שהציבור מתפללין).  
 ע"ע אמן. ביהכ"ג. מודה אני כו'. וכמפתח  
 הפסוקים כו' ערך נוסח התפלה.

### תפילין:

134 (שעבוד הלב ומוח. גדר פעולה  
 נמשכת). 179 (טוטפות).

### תרגום:

419 (תרגום התורה ליוונית).

ע"ע לשונות.

### תרומה:

96 (נחלת וגזילת השבט).

ע"ע מלחמה.

### תרומת הדשן:

132 (טעמה וגדרה). 135 (ענין תרומת  
 והוצאת הדשן בעבודת הכיוריים. ושמו  
 אצל המזבח).

### תשובה:

15 (עיקר התשובה בלב ויש בו מדרגות  
 רבות. כל ימיו בתשובה). 16 (ענין  
 התשובה בצדיקים. כשהאדם מתעלה  
 לדרגא עליונה יותר צריך תשובה על  
 עבודתו הקודמת). 58 (מצוה כללית,  
 ומצוה הפרטית וידוי כו'). 105 (הבטיחה  
 תורה שסוף ישראל לעשות תשובה כו').  
 163 (מלמטלמ"ע ומלמעלמ"ט). 282  
 (מלמטלמ"ע. חטיפת ניצוצות הקדושה  
 מרשות הקליפה. בחילא יתיר. בשעתא  
 חדא כו'). 326 (כשעתא חדא ורגעא חדא.  
 תשובה דסו"מ ודעש"ט ובקש שלום. היא  
 תכלית ירידת הנשמה). 328 (שייכת  
 ללימוד התורה. מביאה הגאולה). 337  
 (יתמו חטאים ולא חוטאים). 398 (ע"ד  
 תשלומי כפל אם ה' רגיל לקרות דף אחד  
 יקרא ב' דפים כו'). 410 (תשובת השכטים  
 על מכירת יוסף ביטלה צרתם. תשובה  
 מאהבה פועל למפרע). 443 (אם צ"ל

לעונג. תענית חלום בשכח). 465 (תענית  
 אנשי מעמד).  
 ע"ע צומות. טבת, י' טבת.

### תפארת:

262 (קו האמצעי, תורה).

### תפילה:

15 (טעם ברכת סלח לנו בשמו"ע ולא  
 קודם התפילה כו'). 21 (תפילה על אנשי  
 דורו במשה ונח). 33 (בא אל התיבה –  
 תיבות התורה ותפילה). 58 (מצוה כללית,  
 ומצוה פרטית כדיבור כו'). 71 (תפילת  
 העמידה כעבדא קמי מרי'). 98 (עליות  
 התפילות דרך חברון ופתחו של ג"ע). 104  
 (נק' שיחה. ענינה שלא להשען על כוחות  
 עצמו). 124 (ברכת את צמח כו'). 137  
 (אמירת פ' העקדה לפני התפילה. ענינה  
 ביטול ומס"ג. פעולתה על כל היום). 155  
 (פ"י הפנימי בתפילת ערבית רשות). 156  
 (אבות תיקונום, כנגד תמידין תקונום). 157  
 (בהסדר: ערבית שחרית מנחה, או: שחרית  
 מנחה ערבית). 175 (עסק עבודת הכיוריים  
 אחר התפילה). 228 (תפילה צ"ל לפני  
 שאר הפעולות שבדרך הטבע. תפילה  
 וברכה חילוקם. ענינה בקשת ישועה  
 מצרה). 231 (יפה תפילת החולה מתפילת  
 אחרים עליו). 233 (צ"ל לפני שאר  
 הפעולות הטבעיות). 262 (תורה פד"י  
 בדרך שלום משא"כ תפילה). 298  
 (ונשלמה פרים שפתינו. במקום קרבנות).  
 301 (תפילה בציבור). 302 (בפ"י תפילה  
 בציבור לקבץ י' כוחות הנפש). 305 (צ"ל  
 בקביעות ובכל מציאאות). 342 (מעלת  
 תפילת מנחה). 373 (הוספה בתפילה  
 לבקש על ענין אהבת ישראל וענין  
 המנוחה. הקול סליק ובקע רקיעין כו').  
 374 (אמירת הריני מקבל כו' לפני  
 התפילה. אך צדיקים כו' לאחרי התפילה).  
 376 (המתפלל צריך לשהות שעה אחת  
 אחר תפילתו כו'. תפילה מתוך מנוחה בלי  
 דאגות. אם לשנות מנוסח התפילה). 377

- תשרי:**
- בדיבור. תשובה של היחיד צ"ל ג"כ קשורה עם הציבור). 455 (ספק עבירה צריכה יותר תשובה). 457 (לא ידח ממנו נדח).
- ע"ע גשמים. מכול. צדיקים ובע"ת. **תשמישי מצוה:**
- ע"ע מצות.
- 298 (ויעקב הלך לדרכו). 299 (כנ"ל. ע"ד האורחים המגיעים לתשרי ונסיעתם אחרי תשרי). 300 (מרובה כמועדות). 306 (ויעקב הלך לדרכו). 489 (כנ"ל. מרובה כמועדות). 503 (ויעקב הלך לדרכו). ע"ע עשי"ת. צום גדלי.

# מפתח פסוקים

## בראשית

478 (מהחילוקים בין ס' בראשית ושמות).	
ברש"י: לסטים אתם שכבשתם ארצות שבעה גוים כו': 282.	א, א
שם: אין המקרא הזה אומר אלא דרשוני כו': 5.	
שם: כשביל התורה כו' וכשביל ישראל כו': 492. 456. 6.	
בגו"א: 50.	
ויבדל אלקים גו': 1.	א, ד
בפרש"י: אך בזה . . ראהו כו': 1.	
ויהי ערב ויהי בוקר גו': 385.	א, ה
ברש"י: הקב"ה יחיד בעולמו כו': 6. 385.	
יהי רקיע: 5. 200.	א, ו
יהי מאורות: 4.	א, יד
להבדיל גו': 4.	
בגו"א: נגנו מקצת האור כו': 4.	
ברש"י: שמחסרים אותם וצדין מהם ואוכלין אותם: 30.	א, כב
ברד"ק: 30.	א, כה
ויאמר להם פרו ורבו: 31. 36.	א, כח
ומלאו את הארץ וכבשוה גו': 45.	
ויאמר . . לכם יהי לאכלה ולכל חית השדה: 30.	א, כט"ל
וירא . . והנה טוב מאד: 14. 444.	א, לא
ויכולו: 385.	ב, א
לעשות: 14. 444.	ב, ג
ויפח באפיו גו': 358.	ב, ז
ברש"י: העופות שנבראו מן הרקק: 12.	ב, ח
ברש"י: בא ופירש שהעופות נבראו מן הרקק: 12.	ב, יט
ברש"י: יש מדרשי אגדה רבים כו' על אופניו: 2. 63. 118.	ג, ח
והוא ימשל בך: 67.	ג, טז
ברש"י ד"ה החרב: 2.	ג, כד
ברש"י: הבהמות והחיות כו': 30.	ד, טו
ברש"י: למחר המכול בא כו': 34.	ד, כד
ויולד בן: 19.	ה, כח
זה ינחמנו: 19. 65.	ה, כט

הערה: במפתח זה, גם במקום שצויין להפסוקים בלבד, ככל זאת פעמים רבות נתבאר בפנים גם הפירוש רש"י על הפסוק, ולא צויין כאן במפורט כל פעם שמבאר גם הרש"י (ועדיו שאר מפרשי המקרא).

ו, ח ונח מצא חן: 47.

## נח

- 38 (שייכותה לח'ו מר־חשון ולד'ו בו). 126 „נח“ ולא „תולדות“).  
 ו, ט תמים ה' בדורותיו: 20.  
 את האלקים התהלך נח: 99.  
 ותמלא הארץ חמס: 24.  
 השחית כל בשר: 24.  
 ויאמר אלקים גו': 47.  
 קנים: 29.  
 ואני הנני מביא גו': 23.  
 ברש'י: מכול שבלה את הכל: 23.  
 ברש'י: מכאן שנאסרו בתשמיש המטה: 28.  
 ברש'י: שדבקו במיניהם ולא השחיתו כו': 30.  
 ברד"ק: 29.  
 בא . . אל התבה: 28. 33.  
 כי לימים גו' ארבעים יום: 24.  
 והמבול ה' גו': 23.  
 ויבא גו' מי המבול: 23.  
 ברש'י ד"ה נח ובניו: שנאסרו בתשמיש המטה כו': 28.  
 ברש'י ד"ה מפני מי המבול: אף נח מקטני אמנה כו': 20. 28.  
 בגו"א: 34.  
 ז, י ומי המבול היו על הארץ: 23.  
 ז, יב ברש'י ד"ה ויהי הגשם: שאם יחזורו יהיו גשמי ברכה כו': 23. 489.  
 ז, יז ויהי המבול ארבעים יום גו': 23.  
 ז, יח ויגברו המים: 23.  
 ז, כג וישאר אך נח: 29.  
 ז, כד ויגברו המים גו': 23.  
 ח, יד ובחודש השני . . יבשה הארץ: 28.  
 ח, טז צא מן התיבה גו' הוצא אתך גו': 28. 45.  
 ח, יז ושרצו בארץ גו': 28.  
 בכלי יקר: 34.  
 ח, יח ויצא נח גו' ונשי בניו: 34.  
 ח, כא וירח ה' . . לא אוסיף גו': 270. 489.  
 יצר לב האדם רע מנעוריו: 324.  
 ט, א ומלאו את הארץ: 31. 45.  
 ט, ה מיד כל חי': 30.  
 ברמב"ן: 30.  
 ט, ט ברש'י: ה' נח דואג לעסוק בפו"ר: 34.

לפני ה': 116.	י, ט
ונעשה לנו שם: 7.	יא, ד
ויפץ ה' גר': 45.	יא, ח
ברש"י: שכחת את צלמיו: 48.	יא, כח
בבחיי ובאברבנאל: 47.	
יסכה: 67.	יא, כט
וימת תרח בחרן: 48.	יא, לב

## לך לך

38 (שייכותה לז' מר-חשון).	
ויאמר ה' .. לך לך .. אשר אראך: 47. 329. 494.	יב, א
ואעשך לגוי גדול: 170. 494.	יב, ב
ואברם בן .. בצאתו מחרן: 50.	יב, ד
אשר עשו בחרן: 48. 125.	יב, ה
ברמב"ן ע"ד מעשה אבות סימן לבנים: 50. 123. 206.	יב, ו
אהלה: 179.	יב, ח
וילך למסעיו: 179.	יג, ג
קום התהלך בארץ גו': 91.	יג, יז
ויכם וירדפם גו': 81.	יד, טו
ומלכי צדק גו' כהן גו': 118.	יד, יח
ויתן לו מעשר מכל: 118.	יד, כ
תן לי הנפש גו': 323.	יד, כא
הרימותי ידי: 270.	יד, כב
אם מחוט גו': 118.	יד, כג
וחלק האנשים גו': 279.	יד, כד
אל תירא .. שכרך הרבה מאד: 44.	טו, א
ובן משק ביתי הוא דמשק אליעזר: 62.	טו, ב
ה' אשר הרצאתיך: 48.	טו, ז
כי גר יהי' זרעך גו' .. ארבע מאות שנה: 484.	טו, יג
ואח"כ יצאו ברכוש גדול: 194. 484.	טו, יד
לזרעך נתתי גו': 53. 91. 270.	טו, יח
את הקיני גו': 53.	טו, יט
ברש"י: 86.	טז, ז
התהלך לפני והי' תמים: 56. 89.	יז, א
[בפסוק ב ואילך – י"ג לשונות של ברית]: 54.	יז, ב
והיית לאב המון גויים: 53.	יז, ד
ולא יקרא גו' כי אב המון גוים נתתיך: 62.	יז, ה
והקימותי גו': 87.	יז, ז
ובן שמונת ימים גו': 86.	יז, יא

יז, י	והיתה בריתי בבשרכם גוי': 87.
יז, יד	את בריתי הפר: 55.
יז, טו	לא תקרא את שמה שרי גוי': 66. 62.
יז, יט	והקימותי את בריתי גוי': 56.
יז, כד	ברש"י: והי' מתיירא שהי' זקן כו': 89.

## וירא

יח, ב	ברש"י: אחד לבשר את שרה: 70.
יח, ג	ויאמר אד' גוי': 81. 70.
יח, ח	ויאכלו: 77.
יח, יג	האף אמנם גוי': 102.
יח, יט	לעשות צדקה ומשפט: 84.
יח, כא	ויפנו משם גוי': 71.
יח, כז	ואנכי עפר ואפר: 79.
יט, א	ולוט ישב בשער סדום: 321.
כא, יב	כל אשר .. שמע בקולה: 66.
	כי ביצחק יקרא לך זרע: 114.
כא, יז	ברש"י: יפה תפילת החולה כו': 231.
כא, כא	ותקח גר' אשה מארץ מצרים: 106.
כא, כג	ושבועת וכר"ב דאברהם בפסוק כג ואילן]: 270.
כא, כח	ויצב אברהם את שבע כבשות גוי': 177.
כא, לג	ויטע אשל גוי': 74. 320.
	בבחי"י: ודע כי מצות לוי' הוא גמר המצוה כו': 77.
כב, א	בתיב"ע: 86.
	ברש"י: שהי' מתפאר על יצחק כו': 86.
כב, יג	ויעלהו לעולה: 131.
כב, יד	ה' יראה אשר יאמר היום גוי': 131.
כב, טז	ויאמר כי נשבעתי גוי': 270.

## חיי שרה

כג, ו	106 (ההפטרה: שייכותה לסיום הפרשה. הטעם שלמנהגנו מסיימים אותה לפני הפסוקים דמשיחת ומלוכת שלמה).
כג, טז	שמענו אדוני גוי': 92.
כג, יח	ארבע מאות שקל כסף: 180.
כד, א	לעיני בני חת גוי': 91.
כד, ג	ואברהם זקן בא בימים: 106.
כד, ד	לא תקח אשה לבני מבנות הכנעני: 270.
כד, טז	כי אל ארצי ואל מולדתי תלך גוי': 99.
כד, ז	ה' אלקי השמים .. ולקחת אשה לבני משם: 99.

ברשיי: עכשיו הוא אלקי השמים .. רגיל בארץ: 270.	כד, ח
ונקית משבועתי: 103.	כד, י
[פסוק י ואילך – פגישת אליעזר ורבקה]: 100.	כד, כב
נזם זהב .. ושני צמידים: 102.	כד, לג
באלשיך: 99.	כד, מ
ויאמר אלי ה' גר' והצליח גר': 99.	כד, מב
ברשיי: אר"א יפה שיחתן כו': 100. 104.	כד, מד
אם ישך נא מצליח גר': 102.	כד, מז
היא האשה גר': 100.	כד, נ
ברשיי: 102.	כד, נא
ויען לבן ובתואל גר': 103.	כד, נג
הנה רבקה לפניך גר': 101.	כד, נה
ומגדנות נתן לאחיי ולאמה: 101.	כד, נו
ויאמר אחיי ואמה חשב הנערה אתנו גר': 101. 103.	כד, נז
והי הצליח דרכי: 102. 495.	כד, סג
נקרא לנערה גר': 101.	כד, סה
ויצא יצחק לשוח בשדה: 101.	כד, סו
ויאמר העבד הוא אדוני: 105.	כד, סז
ברשיי: 105.	כה, ו
ויביאה יצחק האהלה שרה אמו: 338.	כה, יא
ברמב"ן: 106.	
ויברך אלקים את יצחק: 107.	

## תולדות

126 (שם הפרשה).	כה, כב
ויתרוצצו הבנים בקרבה: 2.	כה, כג
שני גוים .. ושני לאומים גר': 196.	כה, כז
איש יודע ציד גר': 116.	כה, כח
כי ציד בפיו: 116.	כה, לג
ויאמר יעקב גר': 270.	כו, א
ברמב"ן: מעשה אבות סימן לבנים: 123.	כו, ב
אל תרד מצרימה גר': 123. 128. 131. 153.	כו, ג
גור בארץ הזאת גר': 131.	כו, יב
בארץ ההיא .. בשנה ההיא: 136.	כו, יג
ברשיי: זבל פרדותיו של יצחק: 129.	כו, כה
ויבן שם גר': 129 [פסוק כה ואילך]. 179.	כו, כח
ראו ראינו גר' ה' עמך: 217.	כו, לג
ויקרא אותה גר': 270.	כו, כז
ויתן לך האלקים מטל השמים: 500. 501.	



קום לך פדנה ארם .. משם אשה: 154.	כח, ב
ברש"י: איני יודע כו': 270.	כח, ה
אחות נביות: 176.	כח, ט

## ויצא

159 (שייכותה ליו"ד כסלו).	
ויצא יעקב מבאר שבע וילך חרנה: 153. 342. 354. 364.	כח, י
ברמב"ן בשם פדר"א: 355.	
ויפגע במקום גו': 155.	כח, יא
וישם מראשותיו: 63.	
מוצב ארצה .. השמימה גו': 150.	כח, יב
והנה ה' נצב עלי: 151.	כח, יג
הארץ אשר אתה שוכב עלי: 181.	
אנכי עמך: 171.	כח, טו
ונתן לי לחם לאכול: 172.	כח, כ
ושבתי בשלום גו': 159. 172.	כח, כא
והאבן הזאת .. בית אלקים: 357.	כח, כב
וישא יעקב רגליו: 357.	כט, א
מלא שבוע זאת: 142.	כט, כז
הפעם ילדה גו': 97.	כט, לד
ותקנא רחל גו': 209.	ל, א
ויפרוץ האיש מאד מאד: 139. 159. 172.	ל, מג
ויהי לו צאן גו': 169.	
ואתנה ידעתן גו': 139.	לא, ו
ואת כל רכושו גו': 366.	לא, יח
ויבא אלקים גו' השמר לך גו': 163.	לא, כד
ואלקי אביכם גו' השמר לך גו': 163.	לא, כט
ביום אכלני חורב גו': 255.	לא, מ
הכנות בנותי והבנים בני גו': 174. 255.	לא, מג
לכה נכרתה גו': 163.	לא, מד
וישכם לבן בבורק: 155. 255.	לב, א
ויעקב הלך לדרכו: 159. 298. 355. 503. ועיין במפתח ענינים ערך ויעקב הלך לדרכו.	לב, ב
ויפגעו בו מלאכי אלקים .. מחנים: 150. 356.	לב, ב"ג

## וישלח

186 (שייכות הפרשה ליו"ט כסלו). 362 (שם הפרשה).	
וישלח יעקב מלאכים: 362. 366.	לב, ד
עם לבן גרתי: 255. 368.	לב, ה

והי המחנה הנשאר לפליטה: 228. 170.	לב, ט
ויאמר יעקב גר' [פסוק י' ואילך]: 228.	לב, י
ויקח מן הכא בידו מנחה: 363. 228.	לב, יד
ויותר יעקב לכדו גו': 256. 181. 172.	לב,
ברמב"ן: נגע בכל הצדיקים שעתידין לצאת ממנו כו': 174.	לב, כו
בחזקוני וריב"א: 172.	
כי שרית עם אלקים גו': 256. 186.	לב, כט
ברש"י ד"ה למה זה תשאל: 172.	לב, ל
והוא צולע גו': 168.	לב, לב
ע"כ גר' את גיד הנשה גו': 169.	לב, לג
וירץ . . ויחבקהו . . וישקהו ויבכו: 364. 174.	לג, ד
ברש"י: שראיתי שר שלך: 172.	לג, י
ואני אתנהלה לאטי . . אל אדוני שעירה: 364. 175.	לג, יד
ויעקב נסע סוכותה ויבן לו בית: 181. 169.	לג, יז
ויבוא יעקב שלם: 168. 170. 177. 303. 304.	לג, יח
במאה קשיטה: 169. 177.	לג, יט
ויקרא לו א"ל גו': 364.	לג, כ
וידבר על לב הנערה: 178. 180.	לד, ג
בן אוני גו': 480.	לה, יח
ברש"י: מפני שט"ח של גזירת כו': 369.	לו, ז

## וישב

193 (שייכות הפרשה ליי"ט כסלו). 207-208 (עניני הפרשה המעבר בין מעשה האבות למעשה הבנים).	
אלה תולדות יעקב יוסף: 272. 254. 208.	לו, ב
ברש"י: ואלה של תולדות כו': 208.	
שם: סיבה ראשונה כו': 193.	
שם: שכל מה שאירע ליעקב כו': 254.	
שם: ביקש יעקב לישב בשלוה: 466. 371.	
יוסף בן שבע עשרה שנה: 466.	
באו"ח ובאברבנאל (שאלה הי"א): 205.	לו, ה
שמעו נא החלום גו': 205.	לו, ו
והנה אנחנו מאלמים . . לאלומתי: 205.	לו, ז
המלך תמלוך עלינו גו': 205.	לו, ח
הבוא נבוא: 206.	לו, י
בגו"א ובשם"ח: 205.	
ויקנאו . . ואביו שמר את הדבר: 204.	לו, יא
וישלחהו מעמק חברון: 208.	לו, יד
פרצת עליך פרץ: 372.	לח, כט

לח, ל	ברש"י: עכן שיצא ממנו: 255.
לט, א	ויוסף הורד: 194.
לט, ב	ויהי ה' את יוסף גר': 213.
לט, ג	וירא אדוניו כי ה' אתו: 216.
	וכל אשר גר' מצליח בידו: 213.
לט, כג	ואשר הוא עושה ה' מצליח: 213.
מ, כג	ולא זכר .. וישכחהו: 216.

## מקץ

מא, מא	ויתן אוכל בערים גר': 220.
מא, נו	וכל הארץ גר': 225.
מב, א	רדו שמה: 232.
מב, יח	את האלקים אני ירא: 420.
מב, כא	אבל אשמים .. ע"כ באה עלינו גר': 230. 409.
מב, כד	ויאסור אותו לעיניהם: 409.
מב, כה	להשיב כספיהם גר': 410.
מב, לח	לא ירד בני עמכם: 229.
מג, יא	קחו .. בטנים ושקדים: 227.
	בפני צרור המור: 227.
מג, יד	ואל שדי יתן גר': 227.

## ויגש

מה, ה"ו	258 (שייכות ההפטרה להפרשה).
מה, ח	למחי שלחני אלקים .. לפליטה גדולה: 194. 257.
מה, יא	לא אתם שלחתם גר': 194.
מה, יח	וכלכלתי אותך גר': 252.
מו, ד	וקחו את אביכם גר': 272.
	אנכי ארד עמך מצרימה: 271.
	ואנכי אעלך גם עלה: 273.
מו, כח	ואת יהודה .. להורות לפניו: 265. 436. 451.
מז, י	ויברך יעקב את פרעה: 270.
מז, יב	ויכלכל יוסף: 252.
מז, יט	ברש"י: מכיון שבא יעקב ... וכלה הרעב: 252. 270.
מז, כז	וישב ישראל בארץ מצרים גר': 272.

## ויחי

	108 (ההפטרה).
מז, כח	ברש"י: 272. 273. 436. 450. 466.
	בבעל הטורים: 273. 436. 450. 466.

אל נא תקברני במצרים: 270. 273.	מו, כט
ונשאתני ממצרים: 270. 437.	מו, ל
ויאמר השבעה לי גוי: 270.	מו, לא
ברש"י: 255.	
וידגו לרוב בקרב הארץ: 10. 12.	מח, טז
האספו ואגידה לכם . . הקבצו ושמעו: 291.	מט, א"ב
בסודם אל תבוא נפשי: 255.	מט, ו
וכרצונם עקרו שור: 286.	
ברש"י: שהי' זבולון עוסק בפרקמטיא כו': 287.	מט, יג
גד גדוד גוי': 451.	מט, יט
ולקדקד נזיר אחיו: 452.	מט, כו
בנימין זאב גוי': 275.	מט, כז
איש אשר כברכתו ברך אותם: 275. 285. 287.	מט, כח
בקברי אשר כריתי לי: 179.	נ, ה
כאשר השביעך: 270. 237.	נ, ו
בתיב"ע: ריש"י דעשו . . בנו עיטפ"י דיצחק כו': 121.	נ, יג
אל תיראו גוי': 283.	נ, יט
אלקים חשבה לטובה למען עשה גוי': 283.	נ, כ
אנכי אכלכל אחכם: 252.	נ, כא
ואלקים פקוד יפקוד גוי': 484.	נ, כד
וישבע יוסף גוי': 272. 477.	נ, כה
וימת יוסף גוי': 272. 477.	נ, כו

## שמות

478 (מהחילוקים בין ס' שמות וס' בראשית).	
וימת יוסף . . וכל הדור ההוא: 478.	א, ו
כי חיות הנה: 286.	א, יט
ויהי כי יראו . . ויעש להם בתים: 473.	א, כא
כהוציאך את העם ממצרים תעבדון גוי': 194.	ג, יב
לא ידעתי את הוי': 189.	ה, ב

## וארא

ברש"י: ורבותינו דרשוהו כו' חבל על דאבדין כו' נגליתי עליהם בא"ל	ו, ט
שדי כו': 183-84.	
שם: וכשבקש אברהם כו' בדמים מרובים: 180.	
וידעו מצרים כי אני ה': 189.	ז, ה
ברש"י: 261.	ט, כד

## בא

ברש"י: 50.	יב, מ
------------	-------

**בשלח**

ברש"י: ולמה כו' כמו שהשביע יעקב כו': 272.	יג, יט
בראב"ע ובש"ך עה"ת: 477.	
וידעו מצרים גר': 189.	יד, ד
וידעו מצרים גר': 189.	יד, יח
אז נבהלו גר': 196.	טו, טו
תפול עליהם . . בגדול זרועך: 196.	טו, טז

**יתרו**

ועתה אם שמוע: 489.	יט, ה
ואתם תהיו לי ממלכת כהנים: 330.	יט, ו
אנכי ה"א גר': 382.	כ, ב

**משפטים**

אחרי רבים להטות: 165.	כג, ב
כי תראה חמור שונאך גר': 472.	כג, ה
שלש רגלים גר': 39.	כג, יז
ויחזו גר': 41.	כד, יא

**תרומה**

ויקחו לי תרומה גר': 431.	כה, ב
ועשו לי מקדש גר': 304 . 358 . 379 . 407 . 416.	כה, ח
מקשה אחת זהב: 381.	כה, לו

**תצוה**

והי' המזבח קדש קדשים גר': 133.	כט, לו
--------------------------------	--------

**תשא**

זה יתנו גר': 178.	ל, יג
יהי' זה לי לדורותיכם: 111.	ל, לא
יראה כל זכורך גר': 39.	לד, כג
ולא יחמוד איש גר': 38.	לד, כד

**ויקרא**

ריח ניחוח: 41.	א, ט
ברש"י: 75.	ה, יז
והשיב גר': 398 . 457.	ה, כג

**צו**

ולבש הכהן גר': 132.	ו, ג
---------------------	------

ג, ד ברש"י: 137.

## שמיני

יא, ב זאת החי' גו': 310.

## קדושים

יט, יח ואהבת לרעך כמוך: 443

## בהר

כה, ב כי תבואו . . ושבתה הארץ גו': 317.  
 כה, ג'ד שש שנים תזרע שדך גו' וכשנה השביעית גו': 324.  
 כה, י וקראתם דרוור: 44.  
 כה, כ"כא וכי תאמרו מה נאכל . . וצויתו את ברכתי גו': 318.

## בחוקתי

כו, ו ברמב"ן: לא הי' הטרף בחיות הרעות רק מפני חטאו של אדם כו': 30.  
 כו, מב ברש"י ד"ה וזכרתי (הב'): 131.  
 כז, כה עשרים גרה גו': 178.  
 כז, לב כל אשר יעבור . . העשירי יהי' קודש: 269. 449. 503.

## נשא

ה, כח ונקתה ונזרעה זרע: 85.  
 ז, ג ויביאו . . שש עגלות צב ושני עשר בקר: 380.  
 ז, י ויקריבו הנשיאים גו': 380.  
 ז, יא נשיא אחד ליום . . לחנוכת המזבח: 380.

## בהעלותך

ח, ב בהעלותך את הנרות גו': 422.

## שלח

יג, טז ויקרא משה להושע גו': 62.  
 יג, כב ברש"י הלך ונשתטח כו': 92.  
 יד, כד היתה רוח אחרת עמו: 92.  
 טו, ב כי תבואו גו': 40.

## קרח

יח, ב וילוו עליך וישרתוך: 97.  
 יח, טז עשרים גרה הוא: 178.

**חוקת**

אל מחוץ למחנה: 84.	יט, ג
ויראו כל העדה גו': 22.	כ, כט
ברשיי: שהי' אהרן רודף שלום כו': 22.	
ברשיי: הנשיא הוא הכל: 316.	כא, כא

**בלק**

הן עם כלביא גו': 279.	כג, כד
-----------------------	--------

**פינחס**

ברשיי: ד"ה אך בגורל: 92.	כו, נה
ברשיי: נח"ד לפני שאמרתי ונעשה רצוני: 41.	כח, ח
פר אחד איל אחד: 298.	כט, לו

**מסעי**

ונתנו ללויים גו': 92, 95.	לה, ב
את שש ערי המקלט גו': 92, 95.	לה, ו
ערי מקלט .. ונס שמה גו': 95.	לה, יא
שש ערי מקלט גו': 94.	לה, יב
ברמב"ן: 94.	לה, יד

**דברים**

ולו אתן גו': 92.	א, לו
מים תכרו: 179.	ב, ו
ברשיי: ומפני השכועה שנשבע אברהם לאבימלך כו': 81.	ב, כג

**ואתחנן**

ואתם הדבקים בה"א גו': 82.	ד, ד
ובקשתם משם: 456.	ד, כט
אתה הראת לדעת גו' אין עוד מלבדו: 192, 202.	ד, לה
וידעת היום .. אין עוד: 202.	ד, לט
בכל לבבך: 445.	ו, ה

**עקב**

לא על הלחם לבדו יחי' האדם וגו': 446.	ח, ג
לעבדו בכל לבבכם: 58.	יא, יג

**ראה**

כי ירחיב .. אוכלה בשר .. בכל ארת נפשך 53, 460.	יב, כ
--	-------

יג, ה	ובו תדבקן: 12.
יד, כב	עשר תעשר: 121.
יד, כג	ברשבים: 268.
טו, יח	וברכך ה"א בכל אשר תעשה: 36. 175. 233.
טז, יג	חג הסכות תעשה לך: 291.
טז, טז	יראה כל זכורך גוי: 39.

**שופטים**

יח, יג	חמים תהי' גוי: 308. 341.
יט, ח	ואם ירחיב ה"א גוי: 53.

**תצא**

כא, יב	ועשתה את צפרני: 343.
כד, יז	לא תחבול בגד אלמנה: 412.
כד, יט	ברשיי: נפלה סלע כר: 75.
כה, יח	אשר קרך בדרך גוי: 302.

**תבוא**

כו, ב	והלכת . . אשר יבחר גוי: 331.
כו, טו	ראת האדמה גוי: 93.
כו, טז	היום הזה ה"א מצורך גוי: 330.
כז, ח	באר היטב: 315.
כח, י	וראו כל עמי הארץ: 458.
כח, סה	ובגוים ההם לא תרגיע גוי: 123.

**נצבים**

ל, יב	לא בשמים היא: 247.
ל, טו	[פסוק טו ואילך]: 7.

**וילך**

לא, ייב	מקץ שבע שנים . . הקהל גוי: 324.
לא, יב	ברשיי: טף למה באין כר: 324.

**ברכה**

לג, ד	תורה ציוה . . קהילת יעקב: 476.
לג, יז	בכור שורו גוי: 286.
לג, יח	ברשיי ד"ה שמח: 287.
לג, כב	דן גור אר"י גוי: 287.
לד, ח	ויככו בניי: 22.



**יהושע**

רק חזק ואמץ: 474.	א, ז
לא ימוש . . והגית גו': 474.	א, ח
לך תהי' לנחלה גו': 91.	יד, ט
ויתן את חברון גו': 92.	יד, יג
ולכלב . . נתן גו': 92.	טו, יג
ויורש משם גו': 92.	טו, יד
[נתינת ערי המקלט ללוים]: 95.	כ
ויקדשו גו' חברון: 92.	כ, ז
ויתנו גו': 92.	כא, ג
[מ"ח ערי הלויים היו בנחלת כל השבטים]: 96.	כא, ד
חלקת גו' במאה קשיטה: 177.	כד, לב

**שופטים**

ויתנו לכלב את חברון . . ויורש גו': 92.	א, כ
העם נחם לבנימין: 280.	כא, טו
וחטפתם לכם גו': 275.	כא, כא

**שמואל א**

רמה קרני בה': 108.	ב, א
.231 .155	ב, י
ויקח שמואל גו': 111.	י, א
ושאול לכד . . וילחם גו': 275.	יד, מז
ובכל אשר יפנה ירשיע: 281.	
הקיימותי את דבר ה' . . למען זבוח . . הנה שמוע . . מאסת גו': 281.	טו, יגכג
קרע ה' את ממלכות ישראל: 109.	טו, כח
[קאפ. טז. ואילך: שאול ה' מלך כל ימיו]: 109.	טז, א

**שמואל ב**

כסאך יהי' נכון גו': 108.	ז, טז
לבלתי ידח ממנו נדח: 457.	יד, יד
וה' יגיי' חשכיו: 251 . 410 . 414 . 426.	כב, כט

**מלכים א**

בא בימים: 106.	א, א
מתנשא . . אני אמלוך: 106.	א, ה
כי שלמה בנך ימלוך גו': 106.	א, ל
וגם ישב שלמה גו': 107.	א, מו
ירח בול: 26 . 38 . 316.	ו, לח

ז, מ	ויעש חירום גר': 424.
ז, נא	ותשלם גר': 425.
ח, טז	לא בחרתי בעיר גר' ברוד גר': 115.
ח, סו	וילכו לאהליהם שמחים וטובי לכ: 41.
יא, יאריג	קרוע גר': 109.
יא, לח	והי' . . כאשר בניתי לדוד גר': 110.
יז, א	חי ה' גר': 147.
יח, טו	חי ה' גר': 147.

## מלכים ב

ג, יד	חי ה' גר': 147.
ה, טז	חי ה' אשר עמדתי לפניו: 147.
י, ל	בני רבעים ישבו לך גר': 109.
כה, אב	חדש העשירי גר' ותבא העיר במצור: 267.

## ישעיה

ב, ב	[פסוק ב ואילך] והי' באחרית הימים גר': 128.
ב, ה	ברשיי: אחרים יאמרו . . להם כן: 128.
ו, ג	מלא כל הארץ כבודו: 203.
ט, ו	לסרבה המשרה גר': 27. 327.
יא, רט	וגר זאב עם כבש גר': 29.
יא, ט	כי מלאה הארץ דעה את ה': 462.
כד, טו	באורים כבוד ה': 236.
מ, ה	ונגלה כבוד ה' וראו כל בשר יחריו גר': 7. 190. 203.
מא, ח	אברהם אהבי: 179.
מה, יב	אנכי עשיתי ארץ גר': 259.
מה, יח	לשבת יצרה: 45. 49.
מט, כג	והיו מלכים אומניך גר': 158.
נד, ט	מי נח: 26.
נח, ה	הלזה תקרא צום ויום רצון לה': 443. 463.
נח, ז	כי תראה ערום וכסיתו ומבשרך לא תתעלם: 446.
נח, יג	וקראת לשבת עונג: 420.
ס, ט	כספם וזהבם אתם: 392. 472.
ס, כב	אחישנה: 284.
סב, ט	בחצרות קדשי: 237.
סג, אג	מי זה בא מאדום . . וכל מלבושי אגאלתי: 196.
סד, ג	עין . . יעשה למחכה לו: 262.
סו, ב	ואל זה אביט גר': 214.

**ירמי'**

כי כל הגוים ערלים: 56.	ט, כה
כס עור ופסח . . קהל גדול ישוכו הנה: 346.	לא, ז
בחודש העשירי בעשור לחודש . . ותבוא העיר במצור: 267.	נב, דה

**יחזקאל**

מה אמך לביא: 286.	יט, ב
סמך מלך בבל אל ירושלים בעצם היום הזה. 267. 436. 447. 458. 464.	כד, ב
הרבה העצים הדלק האש: 237.	כד, י
קח לך עץ . . ליהודה . . ליוסף . . והיו לאחרים: 258.	לז, טזיז
ועבדי דוד מלך . . נשיא . . לעולם: 258-59.	לז, כדכח
ודוד עבדי נשיא להם לעולם: 257.	לז, כה

**הושע**

זרעו לכם לצדקה: 136.	י, יב
ויברח יעקב שדה ארם: 255.	יב, יג
ונשלמה פרים שפתינו: 298.	יד, ג

**יואל**

קרעו לבככם גו': 445.	ב, יג
----------------------	-------

**עמוס**

פשעי ישראל . . מכרם בכסף צדיק: 232.	ב, ו
הילכו שנים יחדיו גו': 378.	ג, ג
גלה סודו אל עבדיו הנביאים: 248.	ג, ז

**עובדי'**

והי' בית יעקב אש . . ובית עשו לקש: 122. 257.	א, יח
ועלו מושיעים בהר ציון גו': 175.	א, כא

**מיכה**

עלה הפורץ לפניהם: 33.	ב, יג
כימי צאתך מארץ מצרים גו': 189.	ז, טו
יכבוש עונותינו: 443.	ז, יט

**צפני'**

כי אז אהפוך . . לעבדו שכם אחד: 127.	ג, ט
-------------------------------------	------

**זכרי'**

ב, יד—ד, ז רני ושמחי . . חן חן לה: 424.	
---	--

ח, יט צום הרביעי . . לששון ולשמחה . . אהבו: 447.  
 יג, ב ואת רוח הטומאה אעביר מן הארץ: 263

## מלאכי

ג, ו אני ה' לא שניתי גוי': 427.  
 ג, טז או נדברו גוי': 332.  
 ג, כד והשיב לב אבות . . על אבותם: 406.

## תהלים

ה, ה לא יגורך רע: 256.  
 ח, ג מפי עוללים . . להשבית אויב ומתנקם: 375.  
 לא, כ מה רב טובך גוי': 8.  
 לד, טו סור מרע ועשה טוב גוי': 326.  
 מח, ה כי הנה המלכים גוי': 258.  
 נה, יח ערב ובוקר וצהריים גוי': 157.  
 נה, יט פדה בשלום נפשי גוי': 196. 160.  
 נו, ג לא-ל גומר עלי: 246.  
 סג, ד כי טוב חסדך מחיים: 7.  
 עב, ח וירד מים עד ים: 203.  
 עב, יח עושה נפלאות לבדו: 234.  
 עח, ע ויבחר כרוד עבדו: 113.  
 פ, א ברש"י שהיא תפלה על שלש גליות: 253.  
 פ, ב רועה ישראל . . נוהג כצאן יוסף: 252.  
 ספפ"ג וידעו כי אתה גוי': 493.  
 פד, ח ילכו מחיל אל חיל: 38.  
 פה, ח הראנו ה' חסדך גוי': 415.  
 פט, לא אם יעזבו גוי': 113.  
 פט, לג"ד ופקרתי גוי' וחסדי לא אפיר מעמו: 113.  
 פט, נב אשר חרפו עקבות משיחך: 315.  
 צב, ו מה גדלו גוי': 428.  
 קד, כ"כג 278.  
 קד, כג יצא אדם לפעלו גוי': 504.  
 קד, כד מה רבו מעשיך ה': 428.  
 קד, לה יתמו חטאים גוי': 337.  
 קיג, ט אם הבנים שמחה: 351.  
 קטז, ו שומר פתאים ה': 184.  
 קיח, כג מאת ה' . . נפלאות בעינינו: 186. 199.  
 קיט, פט לעולם ה' דברך גוי': 200.  
 קיט, צו רחבה מצותיך מאד: 470.

עיר שחוכרה לה יחדיו: 268. 346.	קכב, ג
בשוב ה' .. היינו כחולמים: 498.	קכו, א
אז ימלא שחוק פינו: 130.	קכז, ב
אם לא שויתי ודוממתי: 265.	קלא, ב
בית ישראל ברכו את ה': 361.	קלה, יט
ולילה כיום יאיר: 470.	קלט, יב
חלצני ה' מאדם רע: 411.	קמ, ב
אך צדיקים גוי': 375.	קמ, יד
אשר בנינו .. תבנית היכל: 411.	קמד, יב

## משלי

בכל דרכיך דעהו: 124. 135.	ג, ו
יפוצו מעינותיך חוצה: 12. [ועיין במפתח ענינים ערך הפצה ושליחות].	ה, טז
נר מצוה ותורה אור: 238. 239. 311. 384. 404.	ו, כג
ה' קנני גוי': 6.	ח, כב
ברכת ה' היא תעשיר: 305.	י, כב
נר ה' נשמת אדם: 388.	כ, כז
חנוך לנער ע"פ דרכו גוי': 311. 381. 395. 467.	כב, ו
בחכמה יבנה בית ובחבונה גוי' ובדעת גוי': 304.	כד, גיד
ותתן טרף לכיתה: 279.	לא, טו

## איוב

ארוכה מארץ מדה גוי': 225.	יא, ט
למעשה ידיך חכסוף: 383. 471.	יד, טו
עושה שלום גוי': 260.	כה, ב
ורוב שנים יודיעו חכמה: 393.	לב, ז
אחד באחד גוי': 459.	מא, ח
ויתנו .. קשיטה: 177.	מב, יא

## שיר השירים

ברשיי: לכאר להם סוד טעמי ומסתר צפונותי: 32. 189.	א, ב
כולך יפה גוי': 288.	ז, ז
שוקיו עמודי שש: 427.	ה, טו

## רות

ואלה תולדות פרץ: 33.	ד, יח
----------------------	-------

## איכה

במחשכים הושיבני: 161.	ג, ו
-----------------------	------

**אסתר**

ותלקח אסתר גו': 445.	ב, טז
כיום ההוא נתן המלך גו': 279.	ח, א
ותשם אסתר את מרדכי גו': 279.	ח, ב
בית המן נתתי לאסתר: 277.	ח, ז
ושללם לכוז: 278.	ח, יא
ובכזה לא שלחו גו': 278.	ט, י
ובכזה לא שלחו גו': 278.	ט, טר-טז

**דניאל**

לך אד' הצדקה: 470.	ט, ז
--------------------	------

**עזרא**

לא לכם ולנו גו': 472.	ד, ג
-----------------------	------

**נחמי'**

נמ' פתוחה במקום סתומה: 327.	ב, יג
אתה גו' בחרת באברם גו': 48, 114.	ט, ז
וכרות עמו הברית: 89.	ט, ח

**דברי הימים א**

בפי' המיוחס לרשיי. נביא גדול הי' עבר אבל כו': 64.	א, כג
אברם הוא אברהם: 64.	א, כז
בן נולד .. שלמה .. והכינותי את כסא מלכותו: 113.	כב, ט"י
ויבחר הי' גו' ויבחר בשלמה בני גו': 113.	כח, ד"ה
דע את אלקי אביך גו': 9, 320.	כח, ט
וישב שלמה על כסא הי': 433.	כט, כג

# מפתח מאמרי חז"ל

## ברכות

שלום עליך רבי: 166.	ג, א
תפלת ערבית רשות: 156.	ד, ב
דקדים ואחי: 496.	ו, א
פרה בשלום כו' כל העוסק בתורה ובגמ"ח ומתפלל עם הצבור כו': 301.	ח, א
374.	
שלא יאמר אותו צדיק ועבדום כו': 484.	ט, א
יתמו חטאים ולא חוטאים: 337.	י, א
בהדי כבשי דרחמנא למה לך כו': 35.	
הכל הולך אחר החיתום: 360.	יב, א
בתחלה נעשית שרי לאומתה כו': 66.	יג, א
אין קורין אבות אלא לשלשה: 114. 124.	טז, ב
ומי מעכב שאור שבעיסה: 371.	יז, א
נהנין מזיו השכינה: 41.	
עולמך תראה בחיין: 33. 377.	
אין עין הרע שולטת כו': 11. 12.	כ, א
באימה וביראה כו': 225.	כב, א
אין ד"ת מקבלין טומאה כו': 247.	
תפלות כנגד תמידים תקנום: 137. 157. 376.	כו, ב
יעקב תיקן תפילת ערביח שנאמר ויפגע במקום כו': 155.	
גמירי מעלין בקודש: 38. 317. 331. 347. 470. 491. 511.	כח, א
בכניסתו מהו אומר כו' ולא אכשל כו': 225.	כח, ב
ערב ובוקר וצהרים כו': 157.	לא, א
עומד לפני משה"מ הקב"ה: 71.	לג, א
הכל בידי שמים חוץ מיר"ש: 104.	לג, ב
שלוחו של אדם כמותו: 329. 362.	לד, ב
אין בין עוה"ו כו' אלא שעבוד מלכיות כו': 462.	
אדם חורש וזורע כו': 175.	לה, ב
ב"ש במקום ב"ה אינה משנה: 247.	לו, ב
בכל מאריך בכל ממונך: 445.	נד, א
לעולם יצפה אדם לחלום טוב עד כ"ב שנה כו': 204.	נה, ב
כל החלומות הולכים אחר הפה: 205.	
אין מראין לו לאדם אלא מהרהורי לבו: 447.	
אין דיעותיהן שוות: 164.	נח, א
כל דעביד רחמנא לטב עביד: 410.	ס, ב
דגים הפורשים כו': 12.	סא, ב

סג, ב כד בכד ונוראלו: 453.

## שבת

- י, א כעבדא קמי מרי': 71.  
 שותף להקבי"ה כו': 444.  
 לעולם אל ישנה אדם בנו בין הבנים כו': 208.  
 י, ב תורתו אומנתו: 305.  
 יט, א מצותה משתשקע החמה כו' ריגלא דתרמודאי: 511. 426. 414. 396. 250.  
 כא, ב ב"ש אומרים יום ראשון מדליק שמונה כו' וב"ה אמרים כו': 393. 248. 396. 511.  
 על פתח ביתו מבחוץ כו': 404. 419. 433. 511.  
 מאי חנוכה כו': 399.  
 טמאו כל השמנים שבהיכל: 248. 426.  
 כב, ב עדות היא לכאי עולם שהשכינה שורה בישראל: 240.  
 כג, א נשים חייבות בנר חנוכה שאף הן היו באותו הנס: 390. 512.  
 כג, ב ברש"י ד"ה כנים: 419.  
 לא, א זו היא כה"ת כולה כו': 491. 497.  
 לג, ב שלם בגופו שלם בממונו שלם בתורתו: 168.  
 נו, א כל היוצא למלחמת בית דוד כו': 315. 336.  
 סח, א ע"ד כלל גדול: 335.  
 פח, א בשעה שהקדימו כו': 51.  
 פט, ב לעת"ל יאמרו ליצחק כי אתה אבינו: 124.  
 קד, א מ"ם פתחה מ"ם סתומה כו': 327.  
 קטז, א לעשות שלום כו' שמי שנכתב בקדושה ימחה על המים: 83.  
 קיח, א נחלה בלי מצרים: 33.  
 קיח, ב זהיר בה טפי: 452.  
 קיט, ב שותף להקב"ה כו': 444.  
 קכז, א גדולה הכנסת אורחין להקבלת פני שכינה כו': 70. 81.  
 קלב, ב מילה שלא בזמנה אינה דוחה שבת ויר"ט: 86.  
 קנג, א כל ימיו בתשובה: 15.  
 קנו, א אין מזל לישראל: 214.

## פסחים

קטז, ב בתודיה הי"ג: שירה דלעתיד . . לשון זכר כו': 308. 414.

## ראש השנה

- יא, א בתודיה אלא: כיום שנימול אברהם: 86.  
 כו, א ואין עד נעשה דיין . . וכיון דחזוהו כו': 424.  
 אמר ר"ע כשהלכתי . . מאה קשיטה: 177-79.



התורה חסה על ממונן של ישראל: 174. 469. כז, א

### יומא

ג, ב בתוי" ד"ה אי מה: 461.  
 ד, ב תורה . . באימה כו': 71.  
 ט, ב בעוון שנאת חנם . . שלא נתגלה עוונם לא נתגלה קצם ( ובחדא"ג מהרש"א): 268.  
 כא, א עשרה ניסים כו': 240.  
 כג, ב בגדים שבשל בהן קדירה כו': 137.  
 לח, ב ראה כו' עמד ושתלן בכל דור: 331.  
 טח, א מחוץ . . לשלש מחנות: 135.  
 טח, ב דקריאה לאו עבודה היא: 493.  
 ע, א כל אחד ואחד מביא ס"ת מביתו כו': 493.  
 עב, ב זכה נעשית לו סם חיים לא זכה נעשית לו כו': 9.  
 פו, ב זדונות נעשות לו כשגגות . . כזכיות . . כאן מאהבה כו': 282. 410.

### ביצה

מ, א לשקי אינש בהמתו והדר לשחוט משום כו' (ובפרש"י): 358.

### סוכה

נב, א משיח בן יוסף: 259.  
 נב, ב ואלמלא הקב"ה שעוור לו כו': 457.  
 נה, ב משיח בן דוד ומשיח בן יוסף: 259.  
 נה, ב פר יחידי . . כנגד אומה יחידה: 301.  
 באימורי הרגלים ובחילוק לחם הפנים . . הילך מצה כו': 279.

### תענית

ב, א איזו היא עבודה שכלב כו': 148.  
 ה, ב מה זרעו בחיים אף הוא בחיים: 481.  
 ח, ב ארי דורס ואוכל זאב טורף ואוכל: 279.  
 ט, א שאין הברכה מצוי' כו' אלא בדבר הסמוי מן העין: 11.  
 י, א בתודיה עשר: הכי איתא בספרי כו': 121.  
 י, א שואלין את הגשמים . . בשבעה בו ט"ו יום אחר החג כדי שיגיע אחרון שבישראל כו': 38. 297.  
 י, אב מלמד שהקריא כו': 220.  
 כב, א אינשי בדוחי אנן: 401.  
 כז, א וכי היאך קרבנו של אדם קרב והוא אינו עומד על גביו התקינו . . משמרות . . מעמד כו': 465.

כז, ב אנשי משמר היו מתפללין על קרבן אחיהם . . ואנשי מעמד . . יושבין ד' תענית כו': 465.

**מגילה**

ד, א שאף הן היו באותו הנס: 390.  
ו, ב אם יאמר לך אדם יגעתי . . לא יגעתי ומצאתי אל תאמן . . יגעתי ומצאתי תאמן: 103. 357.  
ז, א שלחה להם אסתר לחכמים קבעוני לדורות: 248.  
ח, ב בספרים לא התירו שיכתבו אלא יוונית: 419.  
יג, א חדש טבת ירח שנהנה גוף מן הגוף: 445.  
יג, ב אין הקב"ה מכה את ישראל א"כ בורא להם רפואה תחילה: 267.  
יד, א דוד ושלמה שנמשחו בקרן כו': 108.  
טו, ב במלחמתה של תורה: 161.  
יז, ב בפרש"י ד"ה אחתלתא: שיגאלנו כו' כיון דשם גאולה עלה כו': 188.  
יח, א מנין שקראו הקב"ה ליעקב אל כו': 364.  
כז, א מקום שמגדלין בו תורה כו': 303.  
כט, א שככ"מ שגלו שכינה עמהם: 188.  
ל, ב בפרש"י ד"ה הא כדאיתא: 424.  
לא, א בחנוכה בנשיאים: 379.  
לא, א בחנוכה . . ומפטירין . . שתי שבתות כו': 424.

**מו"ק**

טו, א באימה כו': 71.

**חגיגה**

ד, א איזהו שוטה זה המאבר כל מה שנותנים לו: 455.  
ה, ב גברא דלא ידע מאי מחזי ליה במחוג . . יחוי קמי מלכא כו': 17.  
יב, א אור שברא הקב"ה ביום ראשון אדם צופה בו מסוף העולם . . גזוז לצדיקים לע"ל: 1.  
יד, א הן הן המאורות שנבראו ביום ראשון: 4.  
יד, א במלחמתה של תורה: 161.

**יבמות**

סב, א אין בן דוד בא עד שיכלו כל הנשמות שבגוף: 37.  
סב, ב י"ב אלף זוגים תלמידים . . שלא נהגו כבוד זה לזה: 209.  
סג, א כל אדם . . שאין לו קרקע אינו אדם: 306.  
עט, א שלשה סימנים כו' רחמנים כו': 10.  
קט, ב כל האומר אין לו אלא תורה כו': 125. 290.  
קיד, א נפל למים כו': 8-4. 23.

**כתובות**

ה, א  
קיא, א

בתולה נשאת . . בחמישי . . ברכה לדגים כו': 10-12.  
שלא יעלו ישראל בחומה כו': 438.

**נדרים**

לא, ב  
פא, א

גדולה מילה שנכרתו עלי' שלש עשרה בריתות כו' [כל המשנה]: 54-61.  
משה הצדיק: 58. 142.  
על עזובם את תורת . . שאין מברכין בתורה תחלה: 9. 225.

**סוטה**

ג, א  
יא, א  
יא, ב  
יג, א  
יג, ב  
יד, א  
יז, א  
מה, ב  
מח, ב  
תוספתא  
פ"י, ג

אין אדם עובר עבירה אא"כ נכנס בו רוח שטות: 455.  
רש"י ד"ה פונדק: ללון שם: 220.  
וישלחהו מעמק חברון . . בעצה עמוקה . . כי גר יהי' זרעך: 208.  
בשכר נשים צדקניות . . נגאלו ישראל ממצרים: 391.  
דכתיב כי' . . ודלא כתיב כי' . . מה אמך לביא בין אריות גו': 286.  
היכן יוסף . . ארון של מתכת עשו לו מצרים וקבעוהו בנילוס הנהר כדי  
שיחברכו מימיו: 477.  
מפני מה נקרא יוסף עצמות בחייו כו': 477.  
תורה תחלתה גמילות חסדים כו': 491.  
בשכר שאמר א"א ואנכי עפר ואפר כו': 79.  
ידינו לא שפכה . . שלא בא על ידינו ופטרנוהו כו': 75.  
משחרב בהמ"ק ראשון בטלו ערי מגרש: 97.  
עד שלא ירד יעקב למצרים הי' רעב כו': 252.

**גיטין**

ס, א

מגילה מגילה ניתנה . . חתומה ניתנה: 205.

**קידושין**

כג, ב  
ל, ב  
לא, ב  
מ, ב  
עב, א

בחי' הרשב"א בגדר מה שקנה עבד קנה רבו: 215. 340.  
בראתי יצה"ר ובראתי לו תורה תבלין: 456.  
ואלמלא הקב"ה עזרו כו': 457.  
[בסוגיא דלצאת מא"י לחו"ל לקראת אמן]: 152.  
תלמוד גדול או מעשה גדול . . תלמוד גדול שהתלמוד מביא לידי מעשה:  
263. 302.  
ומסורבלין כדוב: 315.

**בבא קמא**

ב, א

אבות . . תולדות: 127.

- טו, ב והנחש מועד לעולם: 286.  
 יז, א גדול לימוד כו' שהלימוד מביא לידי מעשה: 302.

**בבא מציעא**

- י, א בריטבי"א דפועל גופו קנוי לבעה"ב: 145.  
 לב, ב אוהב לפרוק ושונא מצוה בשונא כרי לכוף את יצרו: 368.  
 עא, א עניי עירך קודמין: 471.  
 עז, א באכלושי דמחוזא כו': 324.  
 פד, א שופרי' דיעקב כו': 207.  
 פה, א"ב על מה אכדה הארץ . . שלא ברכו בתורה תחילה: 9. 225.  
 פו, ב נראין כאוכלין ושותין: 77.  
 בתודיה נראין: אוכלין ושותין ממש: 77.  
 חזיי' להקב"ה דקאי אבבא כו': 72.  
 פט, א בשאין פועלין לטבל פתם בציר כו': 140.  
 ברייף וברא"ש ט"ג: 139.  
 קז, ב קשוט עצמך ואח"כ קשוט אחרים: 321.

**חוספתא**

- פ"ח, ב אין הפועל רשאי כו': 139.

**בבא בתרא**

- ט, א שקולה צדקה כנגד כל המצוות: 445. 471.  
 י, א פחד קשה יין מפיגו: 499.  
 טז, ב דרכין שמכישה: 286.  
 כא, א בתודיה כי מציון: 39. 268.  
 נח, א שופרי' דיעקב אבינו מעין שופרי' דאדה"ר: 207.  
 עה, א שכא"א נכוח מחופתו של חברו: 209.  
 צא, א ברשב"ם ד"ה אין יוצאין: שמפקיע עצמו מן המצוות: 151.  
 קכב, ב חברון עיר מקלט כו': 92.  
 קכג, א כגונת בהמה טמאה לא דבר הכתוב: 19.

**סנהדרין**

- יז, ב כל עיר שאין בה עשרה דברים . . אין ת"ח רשאי לדור כו': 43.  
 יט, ב כל המלמד בן חברו תורה מעה"כ כאילו ילדו: 126.  
 כד, א ת"ח שכא"י כו' שבבבל כו': 161.  
 לו, א אב ובנו הרב ותלמידו אין מונין להן אלא אחד: 165.  
 לז, א לפיכך נברא אדם יחידי . . המקיים נפש א' מישאל . . עולם מלא: 322.  
 נט, ב בחמרא וחיי שהפסוק ביום ההוא כרת הוא א' מה"ג בריתות: 55.  
 סג, ב בתודיה אטור: 192.

פט, ב	אמר לו ישמעאל ליצחק אני גדול ממך כו': 106.
צה, ב	ויפגע במקום . . תפילה: 155.
צז, א	ג' באין בהיסח הדעת . . משית: 284.
צז, ב	כלו כל הקיצין ואין הדבר תלוי אלא בתשובה: 359. 484.
צח, א	זכו אחישנה לא זכו בעתה: 284.
צח, ב	כגון קיסר ופלגי קיסר: 258.
קח, א	אלה תולדות נח . . בדורותיו . . ולא בדורות אחרים . . כ"ש בדורות אחרים: 19.
קח, ב	בחדא"ג ד"ה למשפחותיהם: 34.
	שבק' ר"ע לחסידותי' . . קטני בני רשעי' . . ר"ע אומר באים הם לעוה"ב כו': 184.
קי, ב	בפרשי' ד"ה שבקי': שרגיל לזכות את ישראל: 184.
תוספתא	
פ"ד, ו	שאל ויהוא . . מפני שמלכותן עתידה להשבר כו': 108.

### מכות

י, א	הללו קולטות בין לדעת . . וחכרון עיר מקלט הוא . . אמר אביי פרודהא כו': 92. 94.
יב, ב	ברשי': 94.
יג, א	מעלים היו שכר ללויים: 93.
	לכם לכל צרכיכם (ותוס' שם): 94.

### שבועות

ב, א	בפרשי' ד"ה תולה: 455.
לה, ב	גדולה הכנסת אורחים יותר מהקבלת פני השכינה: 70. 72. 81.
	כל שמות האמורים בתורה באברהם קדש חוץ . . אדניי אם נא מצאתי . . אף זה קדש: 72.
לט, א	כל ישראל ערבים זה בזה: 483.

### עבודה זרה

ג, ב	מה דגים שבים כיון שעולין ליבשה מיד כו': 12.
ט, א	בתוד"ה וגמירי: 50.
יז, ב	כל העוסק בחורה בלבד כו': 125.
כב, א	ברי' ספ"ק דע"ז – האם ב"נ מוזהרין על שיתוף: 192.
כה, א	ספר הישר . . זה ספר אברהם יצחק ויעקב שנקראו ישרים: 478.
לה, א	ערבים עלי דברי דודיך כו': 248.
מג, א	בפרשי' ד"ה ומלכות: 239.
נב, ב	ובאו בה פריצים וחללוה: 239.

## תוספתא

כל זמן שאתם כארץ כנען הריני לכם אלוקה. . ויוצא כאילו עובד עבודה כוכבים: 151.

פ"ה, ב

## הוריות

שאינ על גביו אלא ה' אלקיו: 107.

י, א

במאירי: 107.

יא, א

לא כייפי אהדדי: 110.

יא, ב

אין מושחים מלך בן מלך: 107.

מושחים מלך. . מפני מחלוקתו. . דכי איכא מחלוקת בעי משיחה כו'.. 107.

אין מושחין את המלכים אלא על המעיין: 112.

יב, א

שנמשחו בקרן. . שנמשחו בפקן: 108.

## אבות

על שלשה דברים העולם עומד על התורה ועל העבודה ועל גמילות חסדים: 301. 407.

פ"א מ"ב

בית וועד לחכמים: 306.

פ"א מ"ד

עשה לך רב וקנה לך חבר: 306. 320. 371. 483.

פ"א מ"ו

והי דן את כל האדם לכף זכות: 19.

הוי מתלמידיו של אהרן אוהב שלום ורודף שלום אוהב את הכריות ומקרבן לתורה: 22.

פ"א מ"יב

[המעשה הוא העיקר]: 348. 351. 361. 426. 446.

פ"א מ"יז

אל תפרוש מן הצבור: 443.

פ"יב מ"ד

וכל מעשיך יהיו לשיש: 124. 135. [וראה הנסמן במפתח הענינים בערכו].

פ"יב מ"יב

ונאמן הוא בעל מלאכתך שישלם לך שכר פעולתך: 147.

פ"יב מ"ט"ז

עשרה שיושבין כו': 490.

פ"ג מ"ו

והמפר בריתו של א"א כו': 57.

פ"ג מ"יא

איוהו חכם הלומד מכל אדם: 335.

פ"ד מ"א

רבי מאיר אומר הוי ממעט בעסק ועסוק בתורה: 290.

פ"ד מ"י

תשובה ומעשים טובים: 327.

פ"ד מ"י"א

שלשה כתרין הן כתר תורה כו': 312.

פ"ד מ"י"ג

עשרה נסים נעשו לאבותינו בבית המקדש: 240.

פ"ה מ"ה

עומדים צפופים ומשתחווים רווחים. . ולא אמר כו': 300.

כל מה שברא הקב"ה בעולמו לא בראו אלא לכבודו: 334.

פ"ו, יא

## אבות דרבי נתן

כאימה כיראה כו': 71.

פ"א, א

אדה"ר נולד מהול: 3. 14.

פ"ב, ה

**מסכת סופרים**

פ"א הי"ז מעשה בה' זקנים שכתבו לתלמי המלך את התורה יונית . . והי' היום קשה כ"ר: 419.

**זבחים**

מח, א חטאת בת דנקא כ"ר: 455.  
נג, ב שלא היתה בחלקו של טורף כ"ר: 276.  
קה, ב חרץ לגי' מחנות כ"ר: 135.  
קיג, ב מבול . . ברותחין גרוננו: 23.

**מנחות**

מג, ב וכיון שנוכר במילה שכבשרו נתישבה דעתו: 19. 27. 134.  
מד, א מצעות שהציעה לו . . בהיתר: 283.  
נג, ב מה זית אינו מוציא שמנו אלא ע"י כתיחה כ"ר: 194. 219.  
פו, ב שקופים אטומים . . עדות הוא לכל באי עולם כ"ר: 353.  
צט, א ומנלן דמעלין [בקדש] . . דאמר קרא כ"ר: 7. 11. 38.  
צט, ב אפי' . . פרק א' שחרית ופרק א' ערבית קיים לא ימיש: 290.

**בכורות**

ב, ב בתוריה שמא: 192.

**ערכין**

ו, א בפרשיי ד"ה בתחילה וד"ה לבטוף: 472.  
לב, ב כל יושבי עלי: 44.  
לג, ב הכהנים והלויים מוכרין לעולם כ"ר: 91.

**כריתות**

ה, ב בפרשיי: בזמן שלום הוי המלכות ירושה כ"ר: 107.  
ו, א שנמשחו בקרן נמשכה מלכותם . . שנמשחו מן הפך כ"ר: 108.

**תמיד**

כט, א השקו את התמיד כ"ר: 358.  
אין עניות במקום עשירות: 358.

**חולין**

יב, ב קטן . . יש לו מעשה: 433.  
כז, ב בהמה . . דגים . . עוף שנברא מן הרקק כ"ר: 12.  
ס, ב דשרגא כטיהרא כ"ר: 241.

בשכר שאמר אברהם אבינו ואנכי עפר ואפר זכו בניו לשתי מצוות אפר פרה ועפר סיטה: 79.	ב, ב
ויצא יעקב . . קפצא לי' ארעא: 155.	צא, ב
שאני חלב דמפעפע: 387.	צז, א
<b>נדה</b>	
שורפן חסיד: 387.	יז, א
ומלמדין אותו כל התורה כו': 382.	לב, ב
מ"ד ערשה נפלאות . . אפי' בעל הנס אינו מכיר: 30. 53. 234.	
ובקש רחמים ממי שהעושר שלו: 233.	ע, ב
<b>כלים</b>	
לפנים מן החומה כו': 42.	פ"א מ"ח
<b>פרה</b>	
העוסקין בפרה כו': 82.	פ"ד מ"ד
<b>מקואות</b>	
כל שהוא מבריית המים כו': 12.	פ"ו מ"ז
<b>יזים</b>	
כל שהוא מבריית המים כו': 12.	פ"ב מ"ב

## ירושלמי

<b>ברכות</b>	
ולא מודה רשב"י שמפסיקין לעשות סוכה כו': 291.	פ"א ה"ב
מהו לצאת כו': 152.	פ"ג ה"א
הבדילו לצדיקים כו': 1.	פ"ח ה"ו
אמר ר' לוי בערביא קורין כו': 185.	פ"ט ה"א
העושה סוכה . . רצונו לעשות . . לולב . . רצונו לעשות כו': 291.	פ"ט ה"ג
<b>דמאי</b>	
אימת שבת עליו והוא אומר אמת: 378.	פ"ד ה"א
139.	פ"ז ה"ג
<b>ביכורים</b>	
94.	פ"ב ה"ג



פ"ג ה"ג שמעתי שמעלין כר': 38.

### מעשר שני

פ"ה ה"ט 93.

### חלה

פ"ב ה"א לזרעך נתתי כבר נתתי: 91.

### שביעית

פ"ו ה"א [אם מותר לצאת מא"י לכבוד או"א וכו']: 152.

### שבת

פ"א ה"ב ולא מודי רשב"י שמפסיקין כר': 291.

### שקלים

פ"ו ה"א שאול . . . מלכותן מלכות עוברת: 108.

### ראש השנה

פ"א ה"א דוד באותן שישה חדשים שאינו מתכפר כמלך: 107.  
פ"א ה"ב עה"פ בירח גר': 26.

### תענית

פ"ב ה"א אפרו של יצחק כאילו צבור כר': 131.

### תגיגה

פ"ג ה"ו עיר שהיא ערשה כל ישראל לחברים: 300.

### מועד קטן

פ"א ה"ז שאין מערבין שמחה בשמחה כר' שמע לה מן הדא מלא שבוע זאת: 142.

### סוטה

פ"ט ה"ב ערי מקלט מה הן כר': 93.

### כתובות

פ"א ה"ב עה"פ לא-ל גומר עלי: 246.

### נדרים

פ"ג ה"ט כתיב כיום ההוא כרת ה' ברית את אברם כר': 54, 56.  
פ"ו ה"ח לא-ל גומר עלי . . . נמלכו בי"ד לעברו בתוליי חזרין: 438.

**נזיר**

פ"ז ה"א [מתי מותר יציאה מא"י לחו"ל]: 152.

**סנהדרין**

פ"ב ה"ו יר"ד שנטל הקב"ה מאמנו שרה כו': 63.

**מכות**

פ"ב ה"ו בדין מעלות היו שכר ללויים: 93.

**הוריות**פ"ג ה"ב מלך ישראל ומלך יהודה שניהן שוין כו': 110.  
דכל אותן ששה חדשים שהי' דוד בורח כו': 107.**מפתח מדרשים****מכילתא****בא**

יב, א משנבחר דוד יצאו כל ישראל: 110.

**בשלח**

יג, יז לא ניתנה התורה לדרוש אלא לאוכלי המן: 40.

יד, טו שיצחק כאלו עקוד עליו ונתון על המזבח: 132.

העשירית לע"ל .. שיר חדש .. בלשון זכר וכו': 414.

טז, ד לא ניתנה תורה .. אלא לאוכלי המן: 40.

**תורת כהנים****ויקרא**

ד, יב 135.

**שמיני**

י, ד 71.

**בהר**

כה, י 44.

**בחוקתי**

כו, מב [אפרו של יצחק צבור]: 131.

**ספרי****בהעלותך**ט, י וישקוהו שלא נשקו בכל לבו רשב"י אומר הלכה .. שעשו שונא ליעקב ..  
ונשקו בכל לבו: 174.

חקת	
.79	יט, ב
.84	יט, ג
	<b>סינחס</b>
נחת רוח לפני וכו': 41.	כח, ח
	<b>מסעי</b>
והשיב לא נאי אלא ושב ה"א כו': 188.	לה, לד
	<b>דברים</b>
ז' כחות כו' אך צדיקים כו': 377.	א, י
	<b>עקב</b>
ולדבקה בו . . הדבק בחכמים כו': 13.	יא, כב
	<b>ראה</b>
.53	יב, כ
יכול יהא יושב ובטל ת"ל בכל אשר תעשה: 36.	טו, יח
	<b>שופטים</b>
.53	יט, ח
מאבד סלע . . ומצאה עני וכו': 75.	כד, יט

**ספרי זוטא**

	<b>מסעי</b>
.94	לה, יא

**בראשית רבה**

מחשבתן של ישראל קדמה לכל דבר [גם לתורה]: 33.	פ"א, ד
אורה שנבראת בשימ"ב להאיר . . נגנזה . . לצדיקים לע"ל: 1.	פ"ג, ו
[ד' דברים נבראו כיום א']: 8.	שם, ח
שני אלפים שנה קדמה תורה לכרייתו של עולם: 162.	פ"ח, ב
האור שברא . . ונגנזה . . לצדיקים לע"ל: 1.	פ"יא, ב
מפני מה לא ניתנה [מילה] לאדה"ד . . כל מה שנברא בשי"ב צריכין עשי	שם, ו
. . אפי' אדם צריך תיקון: 14.	
עולם על מליאתו נברא: 14.	פ"ב, ו
שם מלא על עולם מלא: 14.	פ"ג, ג
עולם על מליאתו נברא: 14.	פ"ד, ז
מצרים . . שמצירות לישראל: 208. 479.	פ"ז, ד
נייחא לעליונים ונייחא לתחתונים: 26.	פ"ל, ה
בדורותיו הי' צדיק הא אלו הי' בדורו של משה . . לא הי' צדיק: 19.	שם, ט
קילין ומדורין: 29.	פ"א, ט
[פלוגתא כמה קילין היו]: 29.	שם, יא
מים היו . . מבויל: 23.	שם, יב

[בטעם שהי' המכול מ' יום]: 24.	פלי"ב, ה
[שלא רצה להכנס לתיבה]: 28.	שם, ו
נח נכנס ברשות ורצה לצאת דוקא ברשות]: 28.	פלי"ד, ד
ולא קיבל עליו לצאת: 34.	שם, ו
[אם נח עבר או הוסיף על הציווי]: 34.	פלי"ה, א
צא וכבוש את הדרך כו': 123.	פ"מ, ו
מלכיות מתגרות אלו באלו: 373.	פמ"ג, ז
לא נתנו המצות אלא לצרף בהן את הבריות: 49.	פמ"ד, א
לזרעך נתתי .. מאמרו של הקב"ה מעשה .. נתתי את הארץ: 53.	שם, כב
[ניתן רק ד' מהעשר אומות כו']: 53.	ספמ"ד
[ע"ד היריד של שרה]: 63.	פמ"ז, א
ונביכ' [שמתחילה שרה לעצמה כו']: 66.	
האבות הן הן המרכבה: 78 . 81.	שם, ו
ויאמר אדני .. לגדול שבהן אמר: 72.	פמ"ח, י
נראין כאוכלין: 77.	שם, יד
[ע"פ וכרות עמו הברית]: 89.	פמ"ט, ב
אין דבר רע וכו': 24.	פנ"א, ג
יצא חוק לעולם: 87.	פנ"ג, ז
יצחק וישמעאל מדיינים זע"ז כו': 86.	פנ"ה, ד
[נהקרבת האיל תחת יצחק]: 131.	פנ"ו, ט
[בטעם שם קריית ארבע]: 91-92.	פנ"ח, ד
תני רשב"י ג' הם נענו במענה פיהם כו': 100.	פ"ס, ד
יפה שיחתן של עבדי בתי אבות מתורתן של בנים: 104.	שם, ח
[עשו רצה להראות שמדקדק במצות]: 116.	פס"ג, י
את עולה .. אם יצאת חר"ל נפסלת: 123 . 131 . 153.	פס"ד, ג
שליו ארתו בא"י כו': 150.	פס"ח, יב
ריכ"ל פתר קרייה בגלות ויצא יעקב כו': 153 . 355.	שם, יג
יששכר וחבולון כו': 287.	פע"ב, ה
פדה בשלום .. זה יעקב: 159.	פע"ג, ג
חמור זה מלך המשיח שנא' עני וגו': 368.	פע"ה, ו
הבחור שבאבות זה יעקב: 207.	פע"ו, א
ויגע בכף יריכו נגע בצדיקים כו': 174.	ספע"ז
[ריפוי יעקב מצלעתו]: 168.	פע"ח, ה
חזרנו על כל המקרא .. לע"ל הה"ד ועלו מושיעים: 175.	שם, יד
שלם בגופו כו': 168.	פע"ט, ה
אין אה"ע יכולין .. לומר גזולים כו': 91.	שם, ז
ומפ' [במאה קשיטה – ל' קישוטין]: 177.	
[הממין שנתן יעקב לקנות שכם]: 178.	פ"פ, ז
האבות הן הן המרכבה: 78 . 81.	פפ"ב, ו

[מאמר ר"ח בר חנינא]: 204.	פפ"ד, יא
נטל קולמוס וכתב באיזה יום כו': 204.	שם, יב
[מאמר ר"ח בר חנינא]: 204.	
מעמק חברון .. עצה העמוקה כו': 208.	שם, יג
שבטים היו עסוקין כו' אורו של מלך המשיח: 208.	פפ"ה, א
ויוסף הורד מצרימה .. כבש בהון: 194 (עוד גירסא).	פפ"ו, ב
לפרה .. משכו את בנה לפני' .. כך הי' יעקב אבינו כו': 193.	
נתן מה שבתחום טכרי' כו': 220.	פ"צ, ה
אמרי לי' צלותך אנן בעיין כו': 227.	ספצ"א
עפרו של יצחק כו': 131.	פצ"ד, ה
מה הזאב הזה חרטף כך הי' המזבח חוטף את הקרבנות: 276.	פצ"ט, ג
חזר וכללן כלן ועשאן כאריות: 285.	שם, ד
יששכר, זבולון כו': 287.	שם, ט
שיטה חדשה לכרכת יעקב [נרפס אחרי פרשה ק'. ובהוצאת אלבק פצ"ז]: 275.	

### שמות רבה

כ"ז שיוסף הי' קיים לא הי' להם משוי של מצריים: 478.	פ"א, ד
ללמדך שכ"ז שהי' אחד מהם קיים .. לא שעברו כו': 478.	שם, ח
אומה זו כחי' נמשלה .. מה אמך לביאה: 286.	שם, טז
מהו מתלקחת מת לקחת וכו': 261.	פ"ב, ד
[במ"פ: שמילה ניתנה לאברהם]: 87.	פ"ל, ט
האור .. גנזו לצדיקים כו': 1.	פ"ה, א
מה הזית הזה .. ומביאין אבנים וכו': 194. 219.	פ"ו, א
[בענין אזלת לקרתא כו']: 78.	פמ"ז, ה

### ויקרא רבה

[בנוגע מי המכול שהיו רותחין]: 23.	ספ"ז
71.	פ"א, ז
[בנבואת זכרי']]: 425.	ספ"ב
[חסד דאברהם להמלאכים, נראין כאוכלין]: 77-78.	פ"ד, ח
יצא ממנו ישמעאל: 255.	פ"ו, ה

### במדבר רבה

[ציורי חיות על הדגלים]: 309.	פ"ב, ז
זה העולם שנשחוק כו': 427.	רפ"י
[ירשיע – ינצח]: 277.	פ"א, ג
איני מבקש .. אלא לפי כחן: 338. 357. 361.	פ"ב, ג
[ע"פ ערשה שלום גו']]: 61. 260.	שם, ח
הקב"ה .. נתארה לדור .. בתחתונים: 39. [וראה עוד להלן במפתח לתניא רפ"ו].	פ"ג, ו

[ברכת יעקב לכל השבטים]: 285.	ח, שם
ני"ד ואילך ופי"ד, א"יא – ע"ד כוונות מיוחדות רכל נשיא]: 380. 381.	שם, יד
שהיו מפשפשים כעצמם כו': 409.	שם, יח
העלה עליהם הכתוב כאילו כולם הקריבו ביום ראשון . . ביום אחרון: 380.	פי"ד, יג
[ע"ד העקידה]: 131.	פי"ז, ב
אם נטמא זה במה תהא טהרתו . . נתכרכמו פניו של משה, כיון שהגיע לפרשת פרה אדומה כו': 84.	פי"ט, ד

**דברים רבה**

אילו היו ישראל חסרים אפילו אדם א' לא היתה השכינה נגלית: 497.	פ"ז, ח
--	--------

**אסתר רבה**

[וכן בפ"ח, ז; ובפ"ט, ד – ע"ד אסיפת ילדי ישראל ע"י מרדכי ולימודם תפילתם ותעניתם]: 374.	פ"ז, יז
בבוקר יאכל עד כו' הכה את עמלק ובזו כו': 276.	פ"י, יג

**שיר השירים רבה**

אדה"ד נצטווה כו': 87.	פ"א, ב (ה)
[ע"פ כי טובים דודיך מיין] חביבין דברי סופרים מדברי תורה: 248.	
מיכאל שר של שלג כו': 61-260.	פ"ג, יא (א)
[ע"ד ברכת יעקב להשכטים]: 285.	פ"ד, ז

**תנחומא**

	נח
בדורותיו ולא בדורות אחרים כו': 19.	ה
[נח יצא מהתיבה רק ברשות הקב"ה]: 28.	ח
[ששלמה ביקש על מי המבול ופסקו]: 27.	יא
	לך לך
[מעשה אבות סימן לבנים]: 50. 123.	ט
[כרת ה' את אברהם ברית – ברי"מ]: 55.	כ
	וירא
מלתי בן י"ג שנה וסבלתי את הצער: 86.	יח
כאילו אפרו צבור ע"ג המזבח: 131.	ס"פ
	תולדות
המלח מהו שתהא חייבת כמעשר: 116.	ח
	וישלח
[מלאכים שליוו את יעקב]: 150.	ג
	וישב
מחשבה עמוקה נטלת עם אברהם כו': 208.	ג

עד שלא בראת עולמך קודם שני אלפים שנה היתה תורה: 162.

	<b>מקץ</b>
ואף יעקב כששלח את בניו למצרים כו': 227.	ט
שהרי יעקב . . להתפלל עליו כו': 227.	י
	<b>ויגש</b>
היו מכבדין את המצות שהן שלוחי: 330. 331. 340.	ו
עושה שלום כו' מיכאל מן המים כו': 260. 265.	
	<b>ויחי</b>
[יששכר וזבולון כו']: 287.	יא
[בנימין נמשל כזאב]: 275.	יד
ברך אותו אין כתיב כאן: 285.	טז
	<b>שמות</b>
שהוא התחיל במילה תחילה: 87.	ד
	<b>תשא</b>
[דן הירוד שבשכטים]: 433.	יג
	<b>שמיני</b>
בשכיל לצרף בהן בריותיו: 49.	ז
באימה וברתת ובויע: 71.	ט
	<b>אמור</b>
באימה ביראה ברתת ובויע: 71.	י
	<b>בחוקותי</b>
נתארה הקב"ה . . שיהא לו . . דירה למטה: 427.	ג
	<b>נשא</b>
הקב"ה . . נתארה שיהא לו דירה בתחתונים: 39. 427.	טז
וראה במפתח ענינים ערך דירה בתחתונים.	
	<b>שלה</b>
[ע"ד עקידת יצחק – תחת כנר]: 131.	יד
	<b>חוקת</b>
[ע"ד טהרת פרה]: 84.	ו

### מדרש תנחומא – באבער

	<b>נח</b>
ב' הדיעות ב,נח איש צדיק גר"ן: 19.	ו
בירה בול בזמן שהארץ עושה בולים בולים: 26.	יז
	<b>וירא</b>
[כנוגע הדיון בין יצחק וישמעאל]: 86.	מב
	<b>וישלח</b>
[ע"ד המלאכים שהיו אצל יעקב]: 150.	ג

וישב

ב [ע"ד המלאכים שהיו אצל יעקב]: 150.

ילקוט שמעוני

לך לך

ז, טו (פב) לשעבר .. שרה לעמה ועכשיו .. לכל באי העולם: 66.

חיי שרה

כג, ב (קב) קוזמוקטורין .. של ארבע בתחלה ליהודה כר': 91.

ויצא

כח, יב (קיט)

[בנוגע המלאכים שליוו את יעקב]: 150.

וישלח

לג, יד (קלג) אימתי הוא בא אצלו לע"ל כר': 175.

לג, יט (קלג) זה א' מג' מקומות שאין אדה"ע יכולים להונות כר': 91.

וישב

לז, יא (קמא)

נטל קולמוס וכתב באיזה יום כר': 204.

לח, א (קמד) שבטים היו עסוקין .. והקב"ה מביא אורו של משיח: 208.

שמיני

י, ד (תקכו) באימה ברתת וכזיע: 71.

מלכים א

ו, לח (קפד) בירח בול בירח שהארץ עושה בולין בולין: 26.

ירמיה'

לא, כא (שטו)

בעה"ז אדם לוקט חאנים בשבת .. לעת"ל היא צוחת כר': 263.

עובדי'

א, כא (תקמט)

אימתי ילך אצלו לעתיד הה"ד ועלו גוי המלוכה: 175.

תהלים

יא, א (תרנה)

הוריד מטר ונעשה גפריה: 24.

מדרש לקח טוב (פסיקתא זוטרתא)

לך לך

יד, א מלכיות מתגרות זו בזו כר': 373.

וירא

כא, ג יצא חוק .. למול בן ח' ימים: 87.

ויצא

לב, ב [ע"ד המלאכים שהיו אצל יעקב]: 150.



מחנים .. מחו"ל .. בכניסתו לא"י: 150.	לב, ג
נטל קולמוס וכתב כו': 204.	וישב לו, יא
ומשה ה' רועה .. שהקב"ה מקדים רפואה למכה: 267.	שמות ג, א

### ילקוט ראובני

תפלות שלנו עולות למעלה דרך מערת המכפלה: 98.	חיי שרה כג, ט
---	------------------

### בראשית זוטא

אר"ע כו' למעה קשיטה כו': 182.	וישלה לג, יט
-------------------------------	-----------------

### מדרש תהלים

פדה בשלום .. זה יעקב: 159.	נה, יט
לעתיד לבוא אדם הולך ללקוט תאנה היא צוחת ואומרת שבת היום: 263.	עג, ט
אלפים שנה קדמה תורה לברייתו של עולם: 162.	צ, ד
והשמים עומדים על דבר ה'?: 202.	קייט, צז

### מדרש תהלים — באבער

גדול הכנסת אורחים מהקבלת פני שכינה: 70.	יח, לו
---	--------

### פרקי דרבי אליעזר

וברד"ל ע"ד כמה קינין, מדור ומיני עופות כו' היו בחיבה: 29.	רפכ"ג
שביום כפורים נימול אברהם: 86.	פכ"ט
פרחה ויצאה נשמתו: 135.	פל"א
ברד"ל ס"ק מ"ד וס"ק נ"ט: 132.	
וכי יצחק זרע דגן ח"ו .. ורע צדקה: 136.	פל"ג
הראה לו הקב"ה ארבע מלכיות כו' ונשמט בפדר"א עם פי' הרד"ל: 154.	פל"ה
בשבעים נפש .. הקב"ה נכנס עמהם במנין כו': 26-18.	פל"ט

### תנא דבי אליהו רבה

[שהמלאכים אכלו ושחו ממש]: 77.	פ"יב
ישראל קדמו לתורה: 33.	פ"י"ד
כל ת"ח שיושב וקורא .. הקב"ה .. קורא ושונה עמו: 469.	פ"יח

### פסיקתא דרב כהנא

[פ' שור או כשב]: 71.	פ"ט
----------------------	-----

פי"ב ז' מצוות שנצטווה אדה"ר כר': 87.  
פל"ב [פ' וזאת הברכה]: 116.

## פסיקתא רבתי

פ"ו 235

## מדרש אלה אזכרה

[מעשה באמו של ריכ"ג שחזרה וטבלה פ' פעמים]: 311.

## זוהר

### חלק א

- אור .. אחגניז .. לצדיקייא כר': 1.  
יעקב .. שופרי' דאדה"ר: 207.  
אור .. גניז לוי' לצדיקייא: 1.  
יצחק בשעתא דאתקרב על גבי מדבחא נפקת נשמתי': 135.  
תמים הי' בדורותיו אבל בדרין אחרנין .. כמו דרא דאברהם: 19.  
נח .. צדיק בדור הזה דייקא .. ואפילו בדרא דמשה כר': 19, 21.  
כמא דעבד נח .. לא בעא רחמין .. אקרון מי המבול על שמי': 19.  
אברהם .. אב ורם: 68.  
כד נשמתא נפקת .. עמלת במערתא דכפלתא דתמן איהו פתחא דג"ע: 98.  
בגין יקרא דאברהם אתחזי הכי (שאכלו המלאכים) .. ויאכלו ודאי: 77-78.  
לוי' לאושפיזין דא כלא בהאי תליא וכו': 77.  
נח .. ולא בעי רחמי: 21.  
[חברון לוי' חיבור]: 98.  
חברון לוי' חיבור: 98.  
דתשובה .. בשעתא חדא ביומא חדא ברגע חדא קריבין לגבי קב"ה: 282.  
326  
ובחילא סגיא: 282.  
אינון דדחקין למלה דחוכמתא: 262.  
ומאי דאתקין יעקב .. איהו רשות: 156.  
יעקב .. אמת: 255.  
שופרי' דיעקב דאיהו שופרי' דאדם: 207.  
מלאכין כד נחתו לתתא .. ויאכלו: 77.  
[ע"פ ויצא יעקב גר]: 355.  
יוסף .. צדיק לעילא .. בנימין .. צדיק לתתא: 281.  
יעקב כאמת אתדבק: 255.  
[שייכות ויפגע במקום לויפגעו בו מלאכי אלקים]: 155.  
בגין רחימותא דרחים יעקב ליוסף .. וגרם להו גלותא כר': 208.

- קפד, א וכי יעקב כו' גרים קוב"ה כל דא בגין לקיימא גזרה דגזר בין הבתרים:  
208.
- רה, ב ר' יצחק כו' ליליא חד ולעאן באורייתא כו': 259.
- רו, א תקרובתא דעלמא בעלמא .. כי הנה המלכים .. יהודה ויוסף כו': 258.
- רכט, ב צלותא דערביית רשות: 156.
- רמו, ב מזבח איהו זאב: 276.
- ס"פ ויחי חניטה בגין לקיימא גופא כו': 477.
- [העילוי דיישם בארון כו']: 478.
- רנד, ב לא עאל בלבך למכעי רחמין על ישובא דעלמא .. נח לא הגין על דורו:  
19.
- רסג, א [ע"ד משיח בן יוסף ומשיח בן דוד]: 259.
- חלק ב**
- מט, א אורייתא .. גניזא תרי אלפין שנין עד לא יתברי עלמא: 162.
- סג, ב כל שיתא יומין מתברכאן מיומא שביעאה וכו': 360.
- פח, א ביומא שביעאה .. ההוא יומא מתברכאן מיניי כל שיתא יומין וכו': 360.
- פח, ב רערא דרערין: 361.
- רכד, ב אור .. גניז ליי .. לצדיקיא: 1.
- ערה, א ומאלול .. עד שיתא יומין בחשון: 38. 297.
- חלק ג**
- ד, ב [שישראל אורייתא וקב"ה כלא חד]: 188.
- שמא קדישא בלא שלימו .. בגין דכניי בגלותא: 188.
- יד, ב ואלו בנו .. ולא בעי רחמי על עלמא .. מי נח: 21.
- נג, ב אמאי אקרי תורה בגין דאורי וגלי וכו': 50.
- סח, ב מיומא דאתברי עלמא קיימי קמי דקב"ה .. ומלין שליטו .. חי הי כו':  
147.
- גופא דלהן קדישא כו': 469.
- עג, א ג' דרגין אינן .. קב"ה אורייתא וישראל .. סתים וגליא וכו': 187. 312.
- קכד, ב אילנא דטו"ר דאיהו אסור והיתר .. דאילנא דחיי דלית תמן כו': 161.
- קנג, ב לאהדרא לצדיקיא בחיובתא: 16.
- קס, א חברון .. דאתי לאתחברא כו': 98.
- קסב, ב בקדש מעלין ולא מורידין: 38.
- קסח, ב קלין דאורייתא כו': 373.
- קעט, ב אמר ר"פ לר"ש .. בפרשתא דא אימא מלה חדתא .. אמר לר"א ברי' ..  
ואימא כו': 83.
- קפ, ב פרה דקבילת מן שמאלא כו': 79.
- [טעם שפרה אדומה אינה באהרן]: 84.
- רכה, א איהו תפיס .. טובב .. ממלא .. איהו מקשר כו': 201.
- רנב, א דא משיח בן יוסף: 259.
- שו, ב יתפרנסון מהאי חבורא דילך כו': 212. 304.

## תקוני זהר

ת"ו

יתפרנסון מהאי תכורא דילך כו': 212. 304. כג, ב

תנ"ז

לית אחר פנוי מני': 201. צא, ב

ת"ע

כלהו דרין עד נח .. שנין סגיאין .. אריכו דיומין .. מא"א: 10. בסופו

## זהר חדש

נח

[ירושלים של מטה מכוונת כנגד ירושלמי"ע]: 98. כ, ד

הפתחים .. נפשות הצדיקים .. הפתח השלישי .. ומגעת עד ירושלים: 98.

הפתח הראשון נכנסת .. כמערת המכפלה שהיא סמוכה לג"ע: 98. כא, א

ויהי הגשם .. המבול .. שאם יחזורו יהיו גשמי ברכה כו': 24-23. כב, א

## נוסחאות התפילה

[ראה גם במפתח הענינים ערך: תפלה (124; 137; 374). מרדה אני. אמן. ק"ש].

הריני מקבל עלי מ"ע כו'

374. ועיין במפתח הענינים ערך אהבת ואחדות ישראל.

שחרית

וכנו בחרת כו': 49.

סלח לנו: 15.

להשכיחם תורתך כו' מסרת גבורים כו': 395 [וראה עוד במפתח הענינים

– ערך חנוכה].

באן בניך לדביר ביתך: 235. 416.

ופינו את היכלך .. והדליקו נרות בחצרות קדשך: 235.

ונפשי כעפר לכל תהי': 224.

ערבית לשבת

סוף מעשה במחשבה תחילה: 319.

קידוש לבנה

שלום עליכם, עליכם שלום: 165.

הנרות הללו

ראה במפתח הענינים ערך חנוכה.

אמירת הנשיא

נוסח ה"ה רצון" שלאחריו: 289.

נוסח ההגדה

ראה במפתח הענינים ערך פסח.

# מפתח ספרים

## מפתח ספרי הרמב"ם

### יד החזקה

54 (מעתיק לשון המשנה בתוס' הסברה). 70 (מביא פסוק שלא נזכר בגמ' אם הוא מבורר יותר). 109 (דרכו לסמוך על מ"ש לפניו). 140 (מביא הלכות בלי טעמיהן. סדר ההלכות. עיקרו הוא גם ספר ידיעת ההלכות משא"כ שו"ע המחבר עיקרו הוא מעשה הדינים). 141 (לא הקפיד לסיים כל הלכה ואפי' כל ספר בדבר טוב דוקא). 142 (לומד הלכות גם מלפני מ"ח). 144 (התואר „צדיק" ומובניו ברמב"ם).

### מנין המצות בריש ספר היד

מ"ע ה [הלימוד מהפסוק ועבדתם]: 58.

### הלכות יסודי התורה

190 (מתחיל בר"ת הוי").  
 פ"א ה"א יסוד היסודות ועמוד החכמות לידע שיש שם מצוי ראשון כו': 109. 427.  
 פ"א ה"ד הוא שהנביא אומר .. הוא לבדו האמת .. אין עוד מלבדו כלומר כו': 25.  
 53.  
 פ"ה ה"י [ע"ד תואר „יוסף הצדיק"]: 142.  
 פ"ו ה"ט כל השמות האמורים באברהם קודש כו': 72.

### הלכות זעות

[פ"י התוארים צדיק חכם חסיד בהל' דעות]: 144.  
 פ"א ה"ד הדרך הישרה כו' בינונית כו': 144.  
 פ"א ה"דו מדה בינונית .. צדיק .. נק' חכם .. מדת חכמה .. כך למדו .. צדיק וישר כו': 144.  
 סוף פ"ד כל עיר שאין בה כו' אין ת"ח רשאי לדור בתוכה: 43.

### הלכות תלמוד תורה

פ"ג ה"א בנ' כתרים כו' כתר תורה הרי מונח .. לכל ישראל כו': 312.  
 פ"ג ה"ז תורתך קבע ומלאכתך עראי: 305.

### הלכות עבודה זרה

פ"ד ה"ד אין אחת מערי מקלט נעשית עיר הנדחת: 94.

**הלכות תשובה**

- [פירושו התואר „צדיק” בהל' תשובה]: 144.  
 פ"א ה"ג"ד עיצומו של יום הכיפורים מכפר לשכים: 448.  
 פ"ב ה"ו בעשרה הימים .. יפה ביותר ומתקבלת היא מיד: 449  
 פ"ב ה"ז קץ מחילה וסליחה: 448.  
 פ"ה ה"ג דבר זה עיקר גדול .. עמוד התורה כו': 105.  
 פ"ה ה"ד בלח"מ: האי מאן דאיתליד בצדק .. ר"ל שיהי' לו נטי' קצת: 11.  
 פ"ו ה"ה שלא גזר על איש פלוני .. כל אחד ואחד .. אילו לא רצה וכו': 104.  
 פ"ז ה"ה סוף .. תשובה .. ומיד הן נגאלין: 105, 328.  
 פ"ט ה"ב שבאותן הימים תרבה הדעה .. שנא' כי מלאה כו': 345.

**ספר אהבה**

54 (שינויי נוסחאות בסיומר).

**הלכות תפלה**

- פ"א ה"א מ"ע להתפלל .. ולעבדו .. זו תפילה: 58.  
 פ"א ה"ב שהוא צריך להם בבקשה .. נותן שבח .. על הטובה: 377.  
 פ"א ה"ו מתפלל בלילה .. איברי תמיד .. כל הלילה .. ואין תפלת ערבית חובה כו': 156.

**הלכות ברכות**

- פ"ב ה"ג התורה כולה נכרתו עלי' ג' בריתות: 58.

**הלכות מילה**

- פ"א ה"א מילה מצות עשה שחייבין עלי' כרת: 60.  
 עבר האב כו' ולא מל אותן ביטל מ"ע כו': 58.  
 פ"א ה"ט מילה בזמנה דרחה את השבת וכו': 57.  
 פ"ג ה"ח מאוסה היא הערלה כו' וכל המפר בריחו .. או משכה: 56.  
 פ"ג ה"ט בא וראה כמה חמורה מילה וכו': 56, 142.  
 וכל מצות התורה נכרתו עליהן שלש בריתות .. שלש עשרה בריתות: 54.

**סדר תפלות כל השנה**

- נהגו .. וקורין .. אך צדיקים כו': 375.  
 הפטרת פ' ח"ש: 107.

**הלכות חמץ ומצה**

- פ"ז ה"ד שקרבנו המקום לו והבדילנו מהאומות .. וכחירותינו: 48.

**הלכות לולב**

פ"ח הטי"ו וכל המגיס דעתו כר' וכל המשפיל עצמו כר' וכן דוד כר': 265.

**הלכות תעניות**

פ"א ה"ב ודבר זה מדרכי התשובה הוא וכר': 443.  
 פ"ה ה"א ימים שכל ישראל מתענים .. כדי לעורר הלכות .. שבזכרון דברים אלו  
 וכר': 269.  
 פ"ה ה"ב ועשירי בטבת שבו סמך .. על ירושלים והביאה במצוד ומצוק: 267. 436.  
 בלחמ: י' טבת כר' ה' לנו לשנותו כר': 267.  
 פ"ה הטי"ז ומדיכן .. מן הצופים: 42.  
 פ"ה הי"ט כל הצומות כר' עתידים להיות ימים טובים וימי ששון ושמחה: 269. 462.

**הלכות מגילה**

פ"א ה"א קריאת המגילה .. תקנת הנביאים: 248.

**הלכות חנוכה**

פ"ג ה"א גזרו .. ובטלו .. ולא הניחו .. ופשוטו ידם כממונם ובכנותיהם ונכנסו ..  
 וטמאו הטהרות: 249.  
 העמידו מלך מן הכהנים כר': 112.  
 פ"ג ה"ב ואבדום בכ"ה בחור' כסליו: 235.  
 פ"ג ה"ג התקינו חכמים שבארתו הדור שיהיו שמונת הימים האלו .. ימי שמחה  
 והלל: 248. 400.

**הלכות אישות**

פ"י הי"ד אפי' בחורש"מ אין נושאין נשים כר': 142.

**הלכות גירושין**

פ"ב ה"כ כופין אותו .. עד שיאמר רוצה אני .. מאחר שהוא רוצה להיות מישראל  
 כר': 447.

**הלכות מתנות עניים**

פ"ח ה"ח עכ"ם שהתנדב .. שנא' לא לכם כר' (ורדכ"ז): 472.  
 פ"י ה"ז המחזיק ביד ישראל שמך כר': 76.  
 פ"י ה"ח הנותן צדקה לעניים ולא ידע למי נתן כר': 76.

**הלכות תרומות**

פ"א ה"ג הארצות שכבש .. אינו כא"י .. מפני .. ואילו תפס כר': 495.

**הלכות מעשר שני**

סוף פ"א לויים מתודים שאע"פ כר' יש להם ערי מגרש: 93.

**הלכות בכורים**

פ"ד הי"ג הגר מביא וקורא כו': 51.

**הלכות שמיטה ויובל**

- פ"י הי"ח יובלות .. בזמן שכל יושבי עלי': 44.  
 והוא שלא יהיו מעורבבין כו': 44.  
 פ"יג הי"א שבט לוי אעפ"י שאין להם חלק בארץ כבר נצטוו וכו': 93-94.  
 פ"יג הי"ז לרים שמכרו .. אין גואלין כסדר הזה .. גאולת עולם כו': 92.  
 פ"יג הי"י כל שבט לוי מוזהרין שלא ינחלו בארץ כנען: 93.  
 פ"יג הי"ב ולמה לא זכה לוי בנחלת ארץ .. מפני שהוברל לעבוד את ה' וכו': 97.

**הלכות בית הבחירה**

- פ"ז הי"ח בזמן שהמקדש בנוי .. מן הצופים שהוא חוץ לירושלים ולפנים: 42.  
 פ"ז הי"ד אין נוטעין בה כו': 39.

**הלכות כלי המקדש**

- פ"א הי"ב משה .. הניחו בכלי לדורות: 111.  
 פ"א הי"ה ומעולם לא נעשה שמן אחר חוץ ממה שעשה משה: 111.  
 פ"א הי"ז אין מושחין ממנו לדורות אלא .. ומלכי בית דוד: 109.  
 פ"א הי"א אין מושחין את המלך אלא על גבי המעייני: 112.  
 ואין מושחין מלך בן מלך .. ואם היתה שם מחלוקת .. ולהודיע לכל  
 שזהו מלך לבדו וכו': 107, 109.  
 וזה שמשח אלישע ליהוא וכו': 111.

**הלכות איסורי מזבח**

- פ"ז הי"א הרוצה לזכות עצמו .. מן היפה .. שבאותו המין .. כל חלב לה': 249.

**הלכות תמידין ומוספין**

- פ"ב הי"י ולבש בגדים אחרים .. פחותין .. שאינו דרך ארץ כו': 137.

**הלכות מעילה**

- בסופן ראוי לאדם להתכונן כו': 351.

**הלכות חגיגה**

- פ"ב הי"א כשם שהן באין להראות כו' כך הם באים לראות כו': 39.

**הלכות שגנות**

- פ"י הי"י הפריש לעוף והעשיר וכו': 16.  
 פ"ט"ו הי"א מלך .. אין למעלה ממנו במלכותו: 107.



**הלכות מחוסרי כפרה**

פ"ה הי"ט עני והעשיר כו': 16.

**הלכות תמורה**

פ"ד הי"ג חוקי התורה גזירות .. ראוי להתבונן בהם: 351.

**הלכות פרה אדומה**

פ"א הי"ב תמימת אדמימות: 79.

**הלכות טומאת צרעת**

פ"ט"ז הי"י אז נדברו כו': 332.

**הלכות נזקי ממון**

פ"י"ב הי"י החופר בור עמוק כו' תל גבוה כו': 308.

**הלכות גניבה**

454 (בסדר ההלכות: גניבה לפני גזילה ואבידה).

**הלכות גזילה ואבידה**

454 (בסדר ההלכות: גניבה ואח"כ גזילה. הצירוף דהלי אבידה לגזילה).

פ"א הי"ב אסור לגזול כו' אפי' עכורים כו': 459.

**הלכות רוצח ושמירת נפש**

פ"ח הי"ד בערי הקיני והקניזי והקדמוני שנכרת לאברהם וכו': 53.

פ"ח הי"י רוצח הדר בערי מקלט וכו': 93.

פ"י"ג הי"י כל שבט לוי מרזהרין שלא ינחלו כו': 93.

**הלכות מכירה**

פ"י"ג הי"טו [פועל גופו קנוי]: 145.

סוף פ"ד גדולה הונויית דברים .. לא ניתן להשבון .. ויראת מאלקיך .. מסור ללב:

337.

**הלכות שכירות**

פ"ט הי"ד התחיל הפועל במלאכה .. אפי' בחצי היום חוזר שנאמר כי לי בניי עבדים: 145.

פ"י"ג הי"ט רשאי בעל הפרה להרעיב פרתו .. ורשאי פועלין כו': 140.

אין הפועל רשאי לעשות מלאכתו בלילה ולהשכיר עצמו ביום כו': 139.

פ"י"ג הי"ז כדרך שמוזהר בעה"ב .. כך העני מוזהר שלא יגזול מלאכת בעה"ב .. לעבוד בכל כחו שהרי יעקב כו': 139.

**הלכות מלוה ולוה**

פ"ג ה"א לא למשכן אלמנה: 412.

**הלכות סנהדרין**

פ"א ה"ז אב ובנו או הרב ותלמידו מונין אותן באחד: 165.

**הלכות אבל**

פ"ד ה"א מ"ע של דבריהם לבקר חולים כו': 74.  
 פ"ד ה"ב וגדולה הכנסת אורחים מהקבלת פני שכינה שנא' וירא גו': 70.  
 פ"ד ה"ג ובי"ד היו מתקנין שלוחין ללוות כו': 75.

**הלכות מלכים ומלחמותיהם**

109-110 (כוללת דיני מלכי בית דוד ושאר מלכי ישראל).  
 פ"א ה"ז כשמעמידין המלך מושחין אותו כו': 111.  
 כיון שנמשח דוד זכה בכתר מלכות כו': 108  
 לא חכרת המלוכה מזרע דוד לעולם: 113.  
 פ"א ה"ח נביא שהעמיד מלך משאר שבטי ישראל כו': 109.  
 אע"פ שעיקר המלכות לדוד כו': 110.  
 פ"א ה"ט מלכי בית דוד הם העומדים לעולם כו': 110.  
 בראב"ד: אילו הי' ירבעם מלך כשר כו': 258.  
 פ"א ה"י אין מושחין מלכי ישראל בשמן המשחה כו': 110.  
 ואין ממנין אותן בירושלים כו': 115.  
 ס"פ ואין מושחין מלך בן מלך אא"כ כו': 107.  
 פ"ה ה"ט אסור לצאת מא"י . . אלא . . ויזוזור: 151.  
 פ"ח ה"י ציוה משה רבינו מפני הגבורה לכוף את באי העולם לקבל מצות שנצטוו  
 ב"נ: 127 . 191 . 330 . 458.  
 פ"ח ה"יא והוא שיקבל אותן מפני שצוה כו': 49 . 191.  
 אבל . . אין זה . . ולא [אלא] מחכמיהם: 49.  
 [ו] מצות ב"נ מרובנים מהכרע הרעת: 49.  
 פ"ט ה"א בא אברהם ונצטוה יתר על אלו במילה: 87.  
 ויצחק הפריש מעשר [וכהשגת הראב"ד]: 120.  
 פ"א ה"י ואם יעמוד . . הוגה בתורה כו' כדור אביו: 265.  
 פ"ב ה"ה ויתקן את העולם כולו . . שנאמר . . ולעבדו שכם אחד: 127 . 190 . 458.  
 ובאותו הזמן . . לדעת את ה' בלבד . . דברים הסתומים . . כמים לים  
 מכסים: 32 . 33 . 462.

**ספר המצות**

שרשים

ב (כמה מצות מציווי אחד – ואהבת לרעך כמוך): 75.

אין ראוי למנות הציונים הכוללים התורה כולה: 58.	ד
	<b>מצות עשה</b>
[ענין השיתוף נצטוו רק בני"ג ולא ב"ג]: 192.	ב
אע"פ .. מהציונים הכוללים .. יש בו .. צורי לתפלה: 58.	ה
היא שנצטוו להסיר הדשן כו': 132.	ל
להשיב את הגזילה כו': 398.	קצד
	<b>מצות לא תעשה</b>
שלא למשכן אלמנה: 412.	רמא
אין מלך .. אלא מזרע שלמה: 110.	שסב

## פירוש המשניות

	<b>נדרים</b>
וי"ג כריתות הם מלת כרית כו': 55.	ספ"ג
	<b>סנהדרין</b>
	הקדמה לפ' חלק
המשיח .. להאמין .. שיבא כו': 274.	יסוד הי"ב
שאינ מלך .. אלא מבית דוד ומזרע שלמה: 113.	
	<b>כריתות</b>
אין מושחין מלך כו' אבל אם נודמן קטטה כו': 107.	

## מורה נבוכים

	<b>חלק ראשון</b>
לא מצינו מישוש בנוגע להקב"ה: 444.	פמ"ז
וכבר נאמר למלאך אדני אל נא תעבור: 72.	פס"א
	<b>חלק שני</b>
[הבדלה בין אור וחושך – הבדל טבעי בצורה]: 2.	פ"ל
שלשת אנשים שנראו לאברהם: 72.	פמ"ב
	<b>חלק שלישי</b>
הטעם למילה בשמיני: 88.	פמ"ט

## טור

	<b>אורח חיים</b>
וגבור כארי: 309.	א
בב"י: טעם אמירת פ' העקידה בכל יום: 137.	
בב"ח ד"ה ומ"ש: להתעצם ולהתדבק בקר' ורוחני התורה ולהמשיך	מו
השכינה כו': 9. 225.	

סא	מלך בוי"ד .. באימה ביראה ברתת ובזיע .. ק"ש .. באימה וכיראה וברתת ובזיע (ושינויים בדפוסים): 71.
צ	להתפלל בשעה שהצבור מתפללין: 483.
רכה	ברכת ברוך משנה הבריות: 311.
תכו	ואומר .. שלום עליך (ובב"ח: כ"ה בנוסחאות מדויקות): 165.
תקנ	בב"י בשם אבודרהם: שעשרה בטבת .. חל בשבת לא היו יכולין לדחותו: 267. 436. 447.
עתר	בד"מ חנוכה ימי משתה ושמחה: 379.

### יורה דעה

קמא	בב"י ד"ה כתב: 309.
רס	וגדולה היא [מילה] משאר מ"ע כו': 60.

### חושן משפט

שזו	רשאי פועל לטבל פתו כו' רשאי בע"ה כו': 140. אין הפועל רשאי לעשות מלאכה בלילה כו' כן מוזהר העני שלא יבטל מלאכת בע"ה כו': 139.
-----	---

## שולחן ערוך

140 (עיקרו מעשה הדינים ולא כהרמב"ם שעיקרו גם ידיעת ההלכות).

### אורח חיים

א, א	יתגבר כארי כו': 309.
כה, ה	וישעבד להקב"ה הנשמה שהיא כמח .. הלב שהוא עיקר התאוות: 134.
סא, א	באימה וביראה ברתת וזיע: 71.
צ, ט	להתפלל בשעה שהצבור מתפללין: 483.
צא, ד	הנחת יד על הראש לא חשיבא כיסוי: 199.
קיו, א	ובב"י מתחילין לשאול מליל ז' במרחשון (וגר"כ): 297.
קלט	[בפרי חדש סק"א ובערוך השולחן סקט"ו בענין אמירת חזק]: 474.
קנו	באיסור שיתוף בב"נ: 192.
רכה, ח	ברכת ברוך משנה הבריות: 311.
רנ, א	במג"א טוסק"א: מצוה לטעום התבשילין כו': 130.
ש	ללוות את השבת: 489.
שכט, ו	נכרים שצרו כו' יוצאים עליהם בכלי זין כו': 438.
תכו, ב	ואומר .. שלום עליך (לי' יחיד): 165.
תקנ, ג	כל ד' הצומות הללו אם חלו להיות בשבת נדחין (ובמג"א סק"ה): 267.
תקסו, ב	בכף החיים סקט"ו: 470.

בלבוש: שכנוכה הי' עיקר הנס ברוחניות ובפורים היתה הגזירה על הגופות כו': 236. 238. 241. 249.	עתר
בעטיו: חנוכה ר"ת ח' גרות כו': 245. 416. 426 (וסמ"ג).	
מהדרין ומהדרין מן המהדרין: 249.	תרעא, א
עם סוף שקיעתה: 414.	תערב, א
קריאת פ' הנשיאים בחנוכה: 379.	תרפד, א

### יורה דעה

ברמיא: יש לנשים ליהור כשיוצאות כו': 311.	סוי"ס קצח
המחזיק .. שלא יצטרך לבריות כו': 76-77.	רמט, ו
הנותן .. ולא ידע למי כו': 76.	רמט, ז
מצוה לפרסם עושי מצוה: 338. 421.	רמט, יג
צדקה אבל .. לביהכ"ס כו': 472.	רנד, ב
עכ"ם שהתנדב כו': 472.	רנט, ד

### חושן משפט

הפועל .. חוזר .. שנא' כי לי כו': 145.	שלג, ג
רשאי הפועל .. ורשאי ב"ה להשקות את הפועל כו': 140.	שלז, טו
אין הפועל רשאי לעשות מלאכה בלילה ולהשכיר עצמו ביום כו': 139.	שלז, יט
מוזהר הפועל שלא יבטל כו' וכן חייב לעבוד בכל כוחו כו': 139.	שלז, כ
דין אכילת בהמה בשעת מלאכה: 140.	שלח
לתת שכר אדם ובהמה כו': 140.	שלט

## שו"ע אדמו"ר הזקן

140 (הלכות בטעמיהן. סדר ההלכות).

### אורח חיים

#### מהדורא תנינא

עת רצון שלמעלה .. למעלה מגדר המקום והזמן כו': 360.	א, ח
טוב לומר בכ"י פ' העקידה כו': 137.	א, ט
כמו בה"כ שבשדות שבימיהם: 43.	ג, ב
ותחילת כניסת נפש זו הקדושה .. במצות מילה: 59. 60.	ד, ב

#### מהדורא קמא

טוב לומר בכל יום פרשת העקידה .. כמו שמסר יצחק נפשו: 137.	א, י
הצופים .. סביבות ירושלים שיכולין כו': 42.	ג, יא
יכוין בהנחת תפילין .. וישעבד להקב"ה הנשמה שהיא במוח וגם תאור ומחשבות לכו כו': 134.	כה, יא

לד, ט	ענין איסור זה להשתמש חול בקודש .. אינו אלא מד"ס כו': 38.
סא, א	לקרות .. ק"ש בכוונה באימה וביראה כו': 71.
פט, א	ערבית תקנו רשות כנגד אברים ופדרים כו': 156.
צא, ד	הנחת ידו על ראשו אינה .. כיסוי כו': 199.
קד, ב	הואיל ועומד לפני המלך אין לזו: 17.
קיו, א	ומתחילין לשאול בא"י .. ולא יעצרנו הגשם ואף לאחר החורבן כו': 297.
קנו, א	מלאכתו עראי .. ותורתו קבע: 305.
רנ, ח	יש לטעום התבשילים בע"ש כו': 130.
רסג, כה	בקויא סק"ח: שליחות .. כעושה בעצמו ממש .. כאילו אוחז ידו של חברו .. שנעשית כידו אריכתא: 340.
רפה, ב	פרש"י שהוא בנוי על יסוד התלמוד: 48.
רפח, ג	מותר להתענות תענית חלום בשבת .. תענוג הוא לו כו': 446.
רפח, ז	ואם הרהר .. לא יתענה עליו בשבת: 447.
רצ, ג	ויקהל משה גוי' להקהיל קהילות כו': 378.
תח	[בעירובי תחומין מקום שדעתו שם מקומן]: 297.
תרג	ספק עבירה צריכה יותר תשובה כו': 455.
תרכט, א	ראוי לקבל טומאה .. אע"פ שלא הוכשרו .. אין מסככין: 197.
	השלמה לשו"ע אדה"ו
עטר, ג	ההצלה בחנוכה לא הי' ע"ד נס גלוי: 238.

## יורה דעה

### הלכות תלמוד תורה

א, ד	כל נפש צריכה .. לעסוק בפרד"ס .. כל מה שאפשר לנשמתו להשיג .. הן בפשטי ההלכות הן ברמזים כו': 18.
ב, ב	למוד דברי אגדה שמתוך כך אתה מכיר את הקב"ה: 9.
	רוב סודות התורה שהיא חז"ק וידיעת ה' גנוזים באגדה: 9.

## חושן משפט

### הלכות גזילה וגניבה

[סדר ההלכות]: 454.

### הלכות שאלה ושכירות וחסימה

כ"ב	העני מזהר שלא יכטל מלאכת בעה"ב כו' לעבוד בכל כוחו שהרי יעקב כו': 139.
כא	פועל כו' אפי' קיבל כבר כל שכרו יכול לחזור כו': 145.
כד	הפועל רשאי כו' ורשאי בעה"ב להשקותו כו': 140.

# מפתח ספרים

(ע"ס הא"ב)

## אבודרהם

שחרית של שבת

ע"ד אמירת חזק כו': 474.

תפלת חנוכה

חנוכה ר"ת ח' נרות והלכה כב"ה: 426. 416. 245.

בחצרות קדשך כו': 237. 236.

תפלת התעניות

י' טבת הוא משונה כו' והי' דוחה את השבת: 267. 464.

סדר הפרשיות וההפטרות

הפטרת ח"ש: 108.

## אבני נזר (שו"ת)

יורה דעה

שי"ב 107.

## בית רבי

פי"ד

בכל עת . . יהי' יד החסידים על העליונה: 219.

פטי"ן

199.

פטי"ז

הבטחת הבעש"ט והה"מ לאדה"ו להפצת החסידות אחר שחרורו: 187.

פי"ח

ראה להלן במפתח ספרי החסידות: אדמו"ר הזקן, אגרות קודש.

ח"יב ספי"ד

159.

ח"יב ספ"ה

160.

## בן פורת יוסף

בסופו

מכתב הבעש"ט ע"ד יפוצו כו': 211.

## דברי נחמי' (שו"ת)

אה"ע

סמ"ח 107.

## חינוך

קלא

הסרת הדין – משרשי המצוה כו': 132.

של

שמיטה ע"ד יום השבת: 317.

שס

ודי לנו שלמד כו': 461.

תח

מערי הלויים . . מקלט . . ומפני גודל מעלתם כו': 95.

תקב להבריל שש ערי מקלט מערי הלויים: 95.

### חסד לאברהם

מעין ב נס"ד שכינה בתחתונים תלוי' במצות פו"ד: 32.

### ס' חשמונאים

אם הרכא בפוסקים: 235.

### חתם סופר (שו"ת)

ארי"ח

סר"ח בדעת הבה"ג דעיקר חנוכה הוא מה"ת: 248.

י"ד

סר"ג בדעת הבה"ג דעיקר חנוכה הוא מה"ת: 248.

סש"ו

477.

### חתם סופר (דרשות)

ס"ז, א על הנוסח: והדליקו נרות בחצרות קדש: 235.

### טעמי המנהגים

לקוטים

אות לב"ג נוסח שאילת שלום: 166.

### יוסיפון

פ"כ חינוך המקדש לפני כ"ה בכסלו: 235.

### מהרי"ל

לקוטים כל היכא דנזכר הכנסת אורחים כו': 76.

### כלי חמדה

מילואים

מקץ חנוכה כל הלילות דחנוכה הם מצוה אחת: 243.

### ספר הליקוטים להאריז"ל

שמות יוסף זה הקב"ה: 274.

חוקת פרה פר – ה': 79.

### לקו"ת להאריז"ל

חוקת בטעהמ"צ: פרה פר–ה': 79.

עקב ע"פ כי לא על הלחם לברו גו': 446.



**לקח טוב**

כלל א גדרים בשליחות: 340. 362.

**מאמר מאה קשיטה (רמ"ע מפאנו)**

[ע"ד שם המאמר]: 177.

**מגילת אנטיוכוס**

אח"כ באו לביהמ"ק... וטהרו את העזרה כו': 235.

**מגלה עמוקות (עה"ת)**

וישב עליית התפילות ע"י חברון: 98.  
שמות כנ"ל: 98.

**מגלה עמוקות (על ואתחנן)**

רכב ג"ע... הפתח הראשון... דרך מערת המכפלה... וכן כל התפלות כו': 98.  
רמט איתא בז"ח דרך מערת המכפלה נכנס התפלה כו': 98.  
רנ ע"ד הנ"ל: 98.

**מדבר קדמות (חיד"א)**

ציור 309.

**מחזור אשכנז (עם פי' הדרת קודש)**

הפטרת פ' ח"ש: 108.

**מנורת המאור (ר"י אלנקאווה)**

פ' הצדקה המשוכח שבצדקה היא הכנסת אורחים: 76.  
פ' המצות (שער י') פירוש הי"ג בריתות שנאמרו לגבי ברית-מילה: 55.

**מנחת חינוך**

שסד מ"ע דתשובה ה"ז שכאם רוצה צ"ל בדיבור: 443.

**ס' מצות גדול**

70 (הולך בעקבות הרמב"ם).  
מ"ע צא לא לדרוש בפרתו ערכית ולהשכירה שחרית: 139.  
אין הפועל... מפני גדול מלאכתו של בעה"ב כו': 141.  
מ"ע ב מד"ס גדולה הכנסת אורחים כו': 70.  
[הלוי' הוא החק שחקקו כו']: 74.

**ס' המצות להרס"ג — בביאור הרי"פ פערלא**

פרשה ז הרמב"ם חזר בו כו': 110.

**מהר"ם מינץ, שו"ת**

ספ"ה אמירת חזק חזק ונתחזק: 474.

**סדר הדורות**

בימוז זמן מילת א"א: 86.

**סידור סדר עבודת ישראל**

[ע"ד סידור זה]: 375.

ע"ד אמירת אך צדיקים: 375.

**עמק המלך**

שי"ו (עולם הבריאה)

פי"א בהגהה: התחלקות עבודת י"ב שבטים: 289.

**עץ חיים**

שי"א ענף א כדי שיתגלו שלימות כוחותיו: 432. 444.

**פרדס (להרמ"ק)**

שי"א פי"ג 246.

**פרי עץ חיים**

שי"א בהק' התחלקות עבודת י"ב שבטים: 289.

שי"ח פי"ג טעימה בע"ש מהמאכלים דשבת: 130.

שי"ט פי"ד גאולת יון ע"י בת מתתיהו: 391.

**פרשת דרכים**

דרוש יא 107.

**צפנת פענח על התורה****מקץ**

מג, יא 228.

**בהר – בהפטרה**

עי רמח ביטול ערי מגרש משחרב בהמ"ק: 97.

**מסעי**

לה, כט 97.

**צפנת פענח על ש"ס****מכות**

ז, א בגליון ד"ה מנה"מ: בדין ערי הלויים: 97.

**צפנת פענח על הרמב"ם****תשובה**

פ"ח ה"ד אם יש בגר זומן בקבר: 317.

**תעניות**

פ"ה ה"יז 42.

**[ספר עבודה מלוקט]****כלי המקדש**

פ"א ה"א משיחת מלך בן מלך: 107.

**צפנת פענח — מהדזרא תניינא**

ח' ימי חנוכה מציאות אחת (או נפרדים): 243.

**צפנת פענח, שו"ת — ווארשא**

סנ"ד כדין ערי מגרש וקליטת עיר מקלט: 97.

סרט"ו ערי מקלט נוהג גם בזה"ז וכו': 97.

**קב הישר**

פ"ב בענין ראיית בריות משונות כו': 309.

**רוקח**

שבועות מכסין הנער שלא יראה כלב כו': 310.

**שאלות****וירא**

שאי"א 70.

**מהרש"ל, שו"ת**

סס"ד 375.

**של"ה**

רצז, א 193.

שא, ב חנוכה רמז לחינוך: 384.

**שער המצות להאריז"ל****חוקת**

פרה פר-ה' כו': 79.

**שער הכוונות להאריז"ל**

בתחילתו אמירת הריני מקבל כו': 374.  
טבילת ע"ש טעימה בע"ש מהמאכלים דשבת: 130.

**תורה שלמה****וישב**

אות צב וזהו שמר רשם: 210.

**תניא רבתי****ס"ד**

יצחק נעשה דשן והי' אפרו מושלך כו': 132.

# מפתח ספרי חסידות

## הבעל שם טוב

### צוואת הריב"ש

ב לעבוד השי"ת בכל כוחו כו': 148.

### כתר שם טוב

א בעת .. ויפרצו מעינותיך חרצה: 211.

### הוספות

ג אָז אַ איד גייט .. מי פירט עם .. די כוונה .. לפרסם אלקות בעולם: 331.

טז עה"פ עזוב תעזוב עמו: 472.

לח במקום שמחשבתו של אדם שם הוא נמצא: 124 .297.

קלז נתפזרו ישראל .. לטהר ארץ העמים כו': 331.

## הרב המגיד

### אור תורה

הוסי' סני"ו מלאכים נצחיים יותר מן הנשמות: 12.

## כ"ק אדמו"ר הזקן

### תניא

199-200 (גאולת י"ט כסלו בזכות ס' התניא. הס"ד להתחיל התניא מחלק שעהיחזה"א). 400 (הדפסתו בכל עיר).

### לקוטי אמרים

פ"א וגם מדות טובות שבטבע כל ישראל כו': 10.

פ"ב חלק אלוקה ממעל ממש: 49 .444.

כדכתיב בני בכורי .. כמו שהבן נמשך נמוח האב כו': 206.

פ"ד ומשם נסעה וירדה כו' בדברים גשמיים כו': 312.

פ"ה שהלחם הגשמי כו' דם וכשר כבשרו: 378.

פ"ז שזרונות נעשו לו כזכיות הואיל ועי"ז בא לאה"ר כו': 282.

פ"יב שלא לשלם כו' מיוסף עם אחיו: 452.

פ"יג מדת אמת היא מדתו של יעקב כו': 255.

פטי"ז	בהגה"ה: המרחיץ מבחי' עיבור כו': 353.
	בהגה"ה: תכונה בן רבת כו': 352.
פ"יח	האבות כו' לבניהם אחריהם עד עולם כו': 114.
פכ"ד	אפי' עבירה קלה כו': 457.
פכ"ה	ויחוד זה למעלה הוא נצחי לעולם ועד כו': 16.
פכ"ח	המתאבק עם מנוול כו': 358.
פכ"ט	עיקר התשובה בלב: 15. 445.
	שקצף ה' עליהם והרעים כו': 40.
פלי"ב	שכולן מתאימות ואב א' לכולנה כו': 289.
פלי"ד	משכן ומכון לשבתו כו': 305-06.
פלי"ה	[עסק התורה ומעשה המצות]: 52.
פלי"ו	שתכלית כו' דירה בתחתונים כו' עוה"ז הגשמי שאין תחתון למטה הימנו כו': 42. 427. 429. 430.
	שאו יודרך גשמיות הגוף והעולם כו': 190.
פלי"ז	תלוי במעשינו ועבודתנו כל זמן משך הגלות כו': 352. 383. 392.
	כגון קלף כו' אתרוג שאינו ערלה, שהערלה היא מגקה"ט לגמרי כו': 430.
	[צדקה כללות המצוות]: 445.
פלי"ח	[מעשה המצות וכוונתן]: 52.
פ"ימ	בהגה"ה הא': קלין דאורייתא כו': 373.
פמ"א	והנה ה' נצב עליו כו': 404.

### שער היחוד והאמונה

הקדמה	רא"כ מאי מעליותא שגם כי יזקין כו': 467.
	כמו שיתכאר [הל' כמה פעמים, והכוונה לח"א]: 200.
פ"א	לעולם ה' דברך נצב בשמים ופי' הבעש"ט ז"ל כו' [התהוות תמידית]: 200. 31-330. 351. 456.
פ"ג	איך שכל נברא ויש הוא באמת נחשב לאין כו': 200.
פ"ו	אין הצמצום וההסתר אלא לתחתונים אבל . . אין מדת כו': 201.
פ"ז	אע"פ שהוא ית' למע' מהמקום והזמן אעפ"כ הוא נמצא גם למטה במקום וזמן כו': 201.
	[צמצום דלא כפשוטו]: 200.
	ובר"מ כו' וממכ"ע היא בחי' החיות כו': 201.

### אגרת התשובה

פ"א	מצות התשובה . . שיגמור בלבו . . לכל ישוב . . הן כמ"ע הן כמל"ח: 141.
	[דעת אדה"ז שתשובה עצמה מ"ע מה"ת]: 443.
פ"ב	אין מזכירין לו דבר וחצי דבר ביום הדין: 15.
	שיהי' לרצון . . מרוצה וחביב כקודם החטא כו': 15
	סוד התענית . . יום רצון: 443. 463.

- פ"א פיי"א  
 וחטאתי נגדי תמיד: 15-16.  
 שצ"ל כל ימיו בתשו"ע שהיא בשמחה רבה: 16.

## אגרת הקדש

- ס"ה [יושבי אוהל ובעלי עסקן]: 124.  
 דלכא' הרי גם ת"ח כר': 124.  
 סי"ב מיכאל שר של מים וגבריאל . . והיו לאחדים כר': 260.  
 ישראל בטבעם הם רחמנים כר': 10.  
 סי"ד בכל שנה . . יורד ומאיר . . אור חדש עלין יותר כר': 330.  
 סט"ו האפר . . העץ . . העפר . . הנשאר . . הוא חומרי כר': 134.  
 סי"ז הצדקה . . מצות ה' . . להחיות העולמות . . בתורת צדקה כר': 470.  
 ס"ח הוא מהותו ועצמותו . . ואינו עלול . . הוא לכרו בכחו ויכלתו לברוא כר':  
 202-03.  
 סכ"ג עסק התורה והמצות בעשרה דוקא: 301. 453.  
 סכ"ה ואף שבא . . בעל בחירה . . אעפ"כ על הניזק כבר נגזר מן השמים: 187.  
 סכ"ו לימות המשיח . . איך ישחטו . . הלכות כר': 263.  
 סכ"ז דשבק חיים לכל חי כר': 367.  
 ב"י סכ"ז כל מעשיו ותורתו ועבודתו כר': 482.

## קונטרס אחרון

- ד"ה להבין מ"ש בשעה"י קלא דאורייתא וצלוחא כר': 373.  
 ד"ה להבין מ"ש בפע"ח דע את אלקי אביך כר': 320.

## תורה אור

- נח  
 ח, ג המכול בא לטהר . . כרוגמת המקוה . . מי נח . . נייחא דרוחא: 26.  
 י, א המכול ה"י כדי לטהר העולם כר': 26.  
 לך ג  
 יא, א א"כ ר"ם . . שיהא . . יורד בכח"י גילוי כר': 68.  
 יא, ג [חכ' לעצמו, בינה לזולת]: 352.  
 ירידה זו . . עילוי מאד שנמשך אור הכתר: 68.  
 ויצא  
 כא, א יעקב הוא בחי' יו"ד עקב . . המשכת ח"ע: 354.  
 וישלח  
 כד, א יעקב חשב שעשיו נחברר כר': 363. 368.  
 וישב  
 כט, א מה שקבעו הנס בנרות: 384.  
 כט, ד חנוכה מלשון חינוך: 79-378. 383  
 ל, א עומדים כמ"ש חי ה' אשר עמדתי לפניו (הפ' הנאמר באלישע): 147.

וזהו"ע הנס שהי' בחנוכה כו' תחלה מלחמה ואח"כ הנס כיום מנוחה: 235.	ל, ד
	מקץ
בחנוכה .. גלות התורה: 249.	לב, א
ביאור מחלוקת ב"ש ובי"ה בנרות חנוכה: 248.	לד, ב
מתחיל .. ואח"כ .. ומתמעטין .. שכבר נבררו כמה .. (סו"מ) מתחלה .. ומוסיף כו' (ע"ט): 397.	
ברכה משרש המתברך כו': 288.	לז, ג
מאדך מאד שלך .. ממשיך ממש אוא"ס ב"ה .. הכלי גבול אמיתי: 53.	לט, ד
	שמות
חומר ולכנים כו' ברוחניות: 358.	
	וארא
תמיד יש בחי' זו .. אבות כו': 124.	נה, א
ולכן אומרים בתפלת שמו"ע סלח לנו כו': 15.	נה, ד
מה גדלו ומה רבו: 428.	נו, ב
	יתרו
מה להלן באימה כו': 469.	סז, ב
	מגילת אסתר
ולכן אומרים בשמו"ע סלח לנו כו': 15.	צה, ג
אם רצו להמיר דתם לא הי' המן עושה להם כלום: 249.	צז, א
	הוספות
הטעם שאומרים בשמו"ע סלח לנו כו': 15.	קיא, ג
לא רצו היהודים להמיר כו' גם כו': 249.	קיח, ג
בכל שעה .. מוכנים למס"נ .. ולא לעבור כו': 249.	קכ, ד

## לקוטי תורה

	ויקרא
דשלוחו של אדם [העליון] כמותו .. כמותו דהמשלח ממש: 329. 339.	א, ג
364. 340.	
מלאך .. שליחות: 364.	
שליחות .. שנמשך הארה ע"י אמצעות איזה בחינה: 329.	
	צו
נצחון המלחמה בכ"ד בכסלו: 235.	טז, א
	אחרי
ע"פ לעולם ה' דברך גו': 331.	כה, ג
	בחוקותי
מצוה .. לי צוותא ולי חיבור: 49.	מה, א
	חוקת
קודם ירידתה היתה .. כמ"ש אליהו חי ה' אשר עמדתי לפניו: 147.	סד, ד



	<b>בלק</b>
ד' מדריגות בתשובה מרומזות בכתוב סו"מ וע"ט בקש שלום: 326.	עג, ב
התשובה . . אף שהוא עושה טוב כו': 16.	עד, א
	<b>ראה</b>
נקרא בהיכלא: 349.	יח, א
ברכה ותפילה: 288.	יט, א
ובקשתם משם כו': 456.	לב, ב
	<b>ראש השנה</b>
[סרכות הריאה]: 358.	סב, א
	<b>האזינו</b>
תשובה דוהרוח תשוב וגו': 16.	עא, ג
לאתבא צדיקיא בתיובתא: 16.	עה, ב
החוטא נקי גזול כו': 455.	עת, ב
	<b>שמיני עצרת</b>
לאתבא צדיקיא בתיובתא: 16.	צב, ב
	<b>ברכה</b>
והמספר הגדול הוא רכבה כו': 454.	עג, א
משחרב בהמ"ק . . בהכ"נ ובהמ"ד: 299.	צח, ב
קריאת פ' הנשיאים בחנוכה: 379.	צח, ג
משתה ושמחה בחנוכת הבית: 379. 489.	צח, ד
	<b>שיר השירים</b>
יום א' . . כמו יום א' של שי"ב כו': 319.	כה, א
שהשבת הוא העלי' באצי' שלמעלה מהזמן: 318-19.	
ב' כפי"ן דכתר: 315.	לה, ג
[הולדה בכח האי"ס]: 32.	מ, א
יש כח ההולדה גם בבהמות מפני כו': 32.	
עתיד משיחא לאתבא צדיקיא בתיובתא: 16.	מה, א
עתיד לאתבא צדיקיא בתיובתא: 16.	נ, ב

## מאמרי אדמו"ר הזקן

### אתהלך לאזניא

שייכות סוכה לחיבת נח: 29.	נז
חיבת נח . . דוגמת . . עולם החירות: 29.	

### הנחות הר"פ

חנוכת הבית: 489.	ע"ט
------------------	-----

**הקצרים**

נתפזרו ישראל .. כדי לטהר כו': 331.

רנו

**פרשיות התורה****חלק א**

ביאור ענין זאב מצד שרשו: 282.

ריהט

הישמעאלים הם בעלי חסד כו' למורד בו יהי באכזריות כו': 440.

**חלק ב**

עושה שלום במרומיו הוא מצד קו האמצעי: 262.

תרמח

כמו אליהו שאמר חי ה' כו': 147.

תרפו

**ענינים**

הדוגמא לימדה"מ הי' בימי נח .. בתיבה כו': 29.

פז

אדם טועה .. מטהר בזה כו': 331.

קלא

**תקס"ג**

הלא עיקר הנס הי' בנצחון המלחמה .. רק לבטל התורה כו': 237.

נו

הלא נצחון המלחמה הי' בכ"ד: 235.

**תקס"ה****חלק א**

חילוק עבודת יוסף והאבות: 196.

קצב

נק' זה הביירו .. טרף לי חטיפה כו': 282.

שסט

לברר .. נק' בשם טרף .. ע"ד החטיפה כו': 282.

שעהו

חילא יתיר דבע"ת: 282.

תצג

**חלק ב**

כל נפש .. בג"ע .. וכמ"ש אליהו חי ה' כו': 147.

תשעו

**תקס"ו**

קריאת פ' הנשיאים בחנוכה: 379.

קדה

**אגרות קודש**

הפלה ה' והגדיל לעשות בארץ .. כל השרים .. ואמרו כו': 186 . 195 . 199.

סל"ח

219.

ותהי' זאת לפלא כי ה' אתנו ואין עוד: 88-187.

יום אשר עשה לנו ה' יום י"ט כסלו יום ג' שהוכפל בו כי טוב כו': 193.

וכשקריתי בספר תהלים כפסוק פדה בשלום נפשי כו' קודם שהתחלתי

כו': 160 . 196.

שיתגדל . . בין העמים . . וראו כל אפסי ארץ כו': 186. סל"ט  
הלא יכול להמתיק הדינין בהעברת יד כו': 198. ס"ס

## כ"ק אדמו"ר האמצעי

### סידור עם דא"ח

לא, ג הוצאת הדרשן חוץ למחנה שכינה: 135.  
עה, ד דהזמן . . בריאה יש מאין . . בחי' נברא: 385.  
רסג, ב הנשמות במעלה . . מ"ש אליהו חי ה' כו': 147.  
רעז, ב קריאת פ' הנשיאים בחנוכה: 379.

### ביאורי הזהר

יג, ד בענין תפלת ערבית רשות: 155.  
טז, ג תולדות המדות . . בבינה . . אבל מהחכמה כו': 53-352.  
יז, ד ויצא יעקב . . באר שבע בחי' מל' . . חרנה . . שחוץ למל' דקדושה: 355.  
קג, א מוחין ומדות, עיבור ולידה: 353.  
קמה, ג עיבור . . בבחי' אימא . . המדות כו': 353.

### שערי תשובה

#### חלק א

מו, ב מעלת מס"נ בפועל לגבי מס"נ בכח: 136.  
מו, ד כעקירת יצחק . . שפרחה נשמתו ממש: 36-135.  
נב, ב אופנים ודרגות בפדי': 195.  
נו, ב מקרב לי לי קירוב כו': 195.

### דרך חיים

נד, ד הוצאת הדרשן חוץ למחנה שכינה: 135.

### שערי אורה

כב, א בטעם שקבעו חנוכה מצד פך השמן ולא מצד נצחון המלחמה: 237.  
נצחון המלחמה ה' בכ"ד כסלו: 235.

### תורת חיים

#### לך לך

צד, ג הברית דמילה הוא בחי' כו"ב העצמות כו': 88.  
חיי שרה חיי שרה  
קלט, ד חוץ מעצמותו: 80.

תולדות	
אברהם הי' יכול להניח כל עצמותו בשביל אחרים: 80.	ד, א
יעקב הי' שלם בעבודתו כו': 368.	וישלח מב, ב
הביטול דיר"ת ודיר"ע: 264.	ויגש צד, א
וזה טעם עלי' בבחי' הדומם כו': 265.	
מדריגת יוסף לגבי האבות והשכטים: 196.	ויחי קא, ד

### מאמרי אדהאמ"צ דברים

ח"ב ע' שסה בענין נקודה בהיכלא: 349.

### ד"ה לה"ע ההשתטחות\*

קרוב לסופו כל התפלות צריכות לעלות . . אצל מערת המכפלה כו': 98.

### בד קודש

ע"ד חג הגאולה בשנת תקפ"ז: 159.  
בשורת גאולת אדהאמ"צ באה בשבת ט' כסלו: 159.

### אגרות קודש

אגרת לב בענין חברון: 98.  
מילואים  
[ח"ב ע' פא] [השתדלות אדהאמ"צ שגם עניים יוכלו לקנות ספרי דא"ח]: 351.

## כ"ק אדמו"ר הצמח צדק

### אור התורה

#### בראשית

תתרמה, ב בענין חי ה' אשר עמרחי לפניו: 147.

#### נח

תרלד, א תיבת נח בדוגמא ללע"ל: 29.  
תרלה, א אם לפני המבול לא היו החיות טורפות: 30.  
תרלז, ב תיבת נח הי' בדוגמא ללע"ל: 29.  
תרסט, א שייכות סוכה לתיבת נח ושניהם בדוגמא ללע"ל: 29.

(\*) נדפס בס' מאמרי אדהאמ"צ קונטרסים ע' כז.

	וירא
וענין שתי עיניו של אדם . . ממכ"ע . . סוכ"ע: 39.	קג, ב
	ויצא
בנימין צדיק תחתון הוא ע"ד עבודת התשובה: 282.	רכ, א
	וישב
ענין ההצלחה: 102. 213.	רעה, א"ב
	חנוכה
בפי' עד שתכלה רגל מן השוק: 426.	בתקמא, ב
גלות התורה בימי חנוכה: 249.	תתקנח, ב
יום החי' נק' זאת חנוכה כו': 243.	תתקסב, א
	מקץ
מדריגת יוסף לגבי מדריגות האכות והשבטים: 196.	תתשב, א
	ויחי
כמה פי' בענין זאב יטרף: 282-83.	תטז"ז
בפי' יוסף ה' לי בן אחר: 282.	תיז, א
זאב יטרף . . וחטפתם לכם . . מהירות כו': 283.	תיז, א"ב
	בשלח
במעלת זמן רעוא דרעוין דשבת: 361.	תרכא
	יתרו
איך המשיל . . ואם נאמר . . הרי . . דת"א כו': 276.	תתקכז
שטורף וחוטף מבחי' חול . . ההמשכה . . מבחי' סוכ"ע: 282.	תתקכ"ח
טרף . . בירור . . נה"ב כו': 282.	תתקכח
	ראה
פרנסה כולל ב' דברים כו': 482.	ב'מה
הדליקו נרות בחצרות שהמשיכו כו': 236.	ב'שלח
	שיר השירים
ההפרש בין ביהמ"ק דשלמה ודלע"ל: 264.	קעו
בחילא יתיר דבע"ת: 282.	תרנח
	תהלים (יהל אור)
עפר ואפר . . ונחנז מה . . ואנכי תולעת כו': 265.	פא
בענין השגח"פ: 351.	קלב
המדות חוץ לגבי חו"ב: 350.	תנה
	ביאורי הזהר
משנה וגמ' חו"ב כו': 349.	שסג
	דרך מצותיך
ריבוי ההתחלקות מצד פשיטות העצמות: 334.	מט, א
מה שחקנו להדליק ע"ש הנס שהי' בשמן כו': 237.	עא, א

- דניצוח המלחמה עם היונים שהי' בכ"ד כסליו: 235.  
 נס דחנוכה . . משכחת הדת כו': 237-38.  
 ביאור מחלוקת כ"ש וכ"ה בנרות חנוכה: 248.  
 מארך מאד שלך . . בלי גבול . . לעורר בחי' . . הכלי גבול באמת: 53.  
 כמ"ש חי ה' אשר עמדתי לפניו כו': 147.  
 וז"ש אליהו חי ה' אשר עמדתי כו': 147.  
 עד, ב  
 כקג, ב  
 קמ, א  
 קנג, ב

### דרך אמונה – ספר החקירה

- ה, א  
 ההתכוננות בפרטי הנבראים כחלק מהעולם: 311.  
 ההתכוננות בפרטי הנבראים כו': 311.  
 כג, ב

### קיצורים והערות לתניא

- ותעלומות לב היינו בינה לבא כו': 353.  
 אופן קריאתו . . ויקנאו וגו' ואביו שמר את הדבר: 211.  
 ככל ענין של תורה . . יד מקושריו . . על העליונה: 219 . 390.  
 צג  
 קכ  
 קקב

## כ"ק אדמו"ר מהר"ש

### ספרי המאמרים – תורת שמואל

- תרכ"ז  
 שלב  
 תלג  
 ומחמת שכעת שמח"ת כו': 492.  
 תומ"צ כמונח בקופסא כו': 469.  
 תרכ"ט  
 רפא  
 מדריגת יוסף לגבי האבות והשכטים: 196.  
 תר"ל  
 כט  
 ויצא יעקב קאי על ירידת הנשמה בגוף: 355.  
 תרל"ז  
 פצ"ה  
 תיבת נח מעין לעת"ל: 29.

## כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב

### ספרי המאמרים

- תרנ"ז  
 קעז  
 ואליהו דכתיב ב' חי ה' אשר עמדתי לפניו: 147.

**תרנ"ט**

כשמדברים יחד ממציא כ"א עצות כו': 307.  
 ד"ה פדה בשלום: 195.  
 בענין ממוצע בין משפיע ומקבל: 210.

סא  
 קמא  
 קצא

**תרס"א**

תשובה בצדיקים: 282.  
 ביטול שמצד העצמות: 202.

קסט  
 קצה

**תרס"ו**

בטעמי הבריאה: 432 .463.  
 בכדי שיתגלו שלימות כו': 444.  
 דרגת עבד פשוט ועבד נאמן: 215.  
 ההפרש בין יוסף לכל השבטים כו': 196.  
 אצל פוטיפר וכן אח"כ כשהי' מלך מצרים: 216.  
 ענין הממוצע דתורה: 262.  
 רצון עצמי במצות: 428.  
 להיות דירה בתחתונים זהו ע"י הצדיקים דוקא: 282.  
 בענין רעוא דרעוין: 361.

ה  
 יד  
 שי  
 שטו  
 שכב  
 שפז  
 תקכב  
 תקלג  
 תקמו

**תרס"ט**

חיים וטוב כו' הכוונה היא על האור והחיות האלקי כו': 7.

קח

**עת"ר**

את החיים ואת הטוב כו' דמי זה פתי לא יבחר בחיים כו': 7.  
 חילוק הבחי' דחיים מבחי' טוב: 7

יט  
 כ

**תער"ב (המשך בשעה שהקדימו)****חלק א**

כפי' ובחרת בחיים: 7.  
 היום הזה הוא ר"ה לדא"ח: 348.

רכג  
 רנט

**חלק ב**

תורה בקו האמצעי כו': 312.  
 רעוא דרעוין: 361.

תשמב  
 א'קכז

**חלק ג**

ועשתה צפרני' ת"א ותקנית: 343.

א'שפט

**עזר"ת**

בתיבת נח הי' מכל החי כו': 29.

מז

**תרע"ח**

השגח"פ גם בדצח"מ: 351. תיג

**קונטרס ומעין**

שלא יש עתה סדר והדרגה באופני הבירורים כו': 284. 22

**קונטרס עץ החיים**

גילוי פנימיות התורה בדורות האחרונים לדחות ריבוי החושך: 17. פי"ג  
האגרת ע"ד הכרח לימוד פנימיה"ת: 17. 82

**קונטרס חנוך לנער**

נולד כ' חשוון כו' שני כפי"ן כו': 312. 315. 8

**ספר השיחות – תורת שלום**

גילוי פנימיה"ת בהשגה: 211. 26  
הגילוי דלאחר פטרבורג ע"ד מארז"ל הזית כשכותשין אותו כו': 194.  
219.  
יציאת אדה"ז לחרות בנר ה' דחנוכה: 399. 413. 418. 84  
דער עיקר פון יפרצו כו' האט זיך אנגעוויבן נאך פ"ב כו': 194. 211. 350. 112

**אגרות קודש****חלק א**

כעת צ"ל העבודה שלא ע"פ סדר והדרגה: 284. רסו

**חלק ב**

בטעם הכרח לימוד פנימיה"ת: 17. תשיג

**כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ****ספרי המאמרים****תרפ"ה**

ע"י אדה"ז נמשך עצם פנימיה"ת כו': 313. עט

**תרפ"ו**

השגח"פ גם בדצח"מ: 351. קנו

**תרפ"ז**

רק הגופים נמסרו לגלות כו': 176. קצו



**תרפ"ח**

כג מדריגת יוסף לגבי האבות והשבטים: 19.

**ת"ש**

13 דו"ש אליהו חי ה' כו': 147.

71 ענין הממצע דתורה: 262.

**תש"ד**

66 פרי' בדרך שלום ופרי' בדרך מלחמה: 195.

**תש"ה**

94 .89 לך לך כו': 52.

**תש"ח**

211 ע"פ חי ה' גו' אשר עמדתי לפניו: 147.

**תש"ט**

ז ע"פ חי ה' גו' אשר עמדתי לפניו: 147.

185 כנ"ל: 147.

**ספרי המאמרים — קונטרסים****חלק א**

קעה, ב נאך אונזערע גופים זיינען איבערגעגעבן אין גלות כו': 176.

**חלק ב**

שצז, ב היום צ"ל רק עמדו הכן כולכם: 358 .481.

**ספרי השיחות****תרפ"ט**

שמח"ת צופוצין די קנעפלעך: 358 .481.

**ת"ש**

22 .348

**תש"א**

50 ע"ד הקטרוג והמאסר דאדהאמ"צ: 350.

136 א חסיד איז א לאמטשערנציק: 304 .388.

**תש"ב**

אדה"ז דרגת החכ' דתורת החסידות: 349.	19
כל היוצא למלחמת בית דוד כו': 315.	141
מינוי השלוחים בכריתות ברית כו': 332.	154

**תש"ג**

הקטרוג על אדה"ז על הפצתו המעינות: 350.	59
--	----

**תש"ד**

י"ט כסלו הוא תיקן לשבה"כ דתורהו כו': 365.	50
---	----

**לקוטי דיבורים****חלק א**

זה היום יוקבע למועד תמידי בישראל כו': 191.	יט, ב
דער גאנצער ענין התפיסה כו': 198.	לז, ב
דער כללות הענין פון דער תפיסה כו': 199.	לט, ב
במארז"ל שורפן חסיד: 387.	סח, א
מאמר הה"מ לאדה"ז לפני הסתלקותו: 212.	קא, א

**חלק ב**

שני נה"א על נה"כ אחד: 307.	שנ, ב
----------------------------	-------

**חלק ג**

יר"ד כסלו זמן הלידה של חסיד כו': 353.	תפת, ב
---------------------------------------	--------

**חלק ד**

נאך אונזערע גופים זיינען איבערגעגעבן אין גלות כו': 176.	תרצב, א
הזכיות המיוחדות של אדה"ז: 399.	תשיח, ב
במארז"ל משקין הבהמה כו': 358.	תשכ, א
היום שהוא „שער" שע"י עולים שאר ימות השנה: 348.	תשמז, ב
עבודת אדה"ז בבע"ת: 313.	תשנה, א
כל היוצא למלחמת בית דוד כו': 315.	תשפז, ב

**אגרות קודש****חלק א**

מאך דא א"י: 154. 356. 452.	תפה
----------------------------	-----

**חלק ג**

גודל פעולת התוועדות חסידית: 354.	תיג
----------------------------------	-----

**חלק ד**

בכל ענין כו' יד החסידים על העליונה: 219.	רטד
--	-----

**חלק ז**

חג החגים: 385. 348.	ל
---------------------	---

לימוד „קמץ אלף א“ כר: 382.

קמו

## כ"ק אדמו"ר שליט"א

### היום יום

חג החגים: 385.	בהקדמה
היום הזה הוא ר"ה לדא"ח: 348.	בתחלתו
גאולת אדה"ו . . גר ג' דחנוכה: 399 .413 .418.	כז כסלו
מנהג מערות חנוכה: 406.	כח כסלו
ויחי יעקב כר: 256 .273 .451 .467 .474.	יח טבת
שני נה"א על נה"ב אחד: 306.	כ טבת
עזוב תעזוב עמו – לברר את הגוף כר: 472.	כח שבט
ירידת הנשמה לעשות טובה כר: 389.	ה אייר
אז א איד קומט אין א ארט איז עס צוליב א כוונה כר: 331.	כג סיון
חלק אלקה . . ממש תוארו גשמי שבגשמי כר: 444.	כג מנ"א
בשמע"צ פועלים ע"י שמחה: 401.	כב תשרי
בכיית אדמו"ר ג"ע בקטנותו למה לא נתגלה ה' אליו: 89.	ט חשון
יום הולדת . . בשנת כתר"א: 312.	כ חשון

## הרה"ג הרה"ח והמקובל מוהר"ר לוי יצחק שניאורסאהן

259 (ההערות נרשמו בקיצור, ולא נתבארו הענינים שהמעין יבינם מעצמו).

### לקוטי לוי יצחק לזהר

כרך א	
ל	ר' יהודה מהפך בזכות דנח כר: 19.
פא	ביאור הזוהר: בשעתא חדא ביומא חדא ברגע חדא: 326.
קמו	בביאור לא חשיד עליהו כר: 208.
קצא	בביאור בחי ר"י כר' והשייכות למאמריהם: 259.
רפב	שלכאו' אשר כרך אותם למותר הוא כר: 286.
כרך ב	
שפטרצ	ביאור סיפור הזוהר בשייכות לפרה אדומה: 83.

### לקוטי לוי יצחק — אגרות

שלג אור מים רקיע שהם חב"ד . . אדמו"ר הזקן . . בחי' אור . . האמצעי . . מים  
כר: 349.

## **לזכות**

**אחותו מרת יהודית בת שרה דבורה**

**ובנה מיכאל בן יהודית**

**ברגמן**

**שיחיו לאורך ימים ושנים טובות ובריאות**

**\***

**נדפס ע"י**

**הנדיב ר' זאב שלום הלוי**

**ומשפחתו שיחיו**

**הורוביץ**

**(פאלו בראזיל)**



